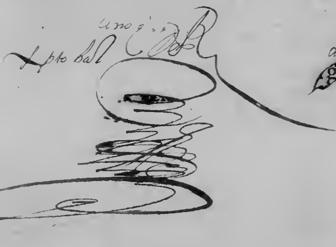
[illegible]

Leg.^o 184

N.º 172

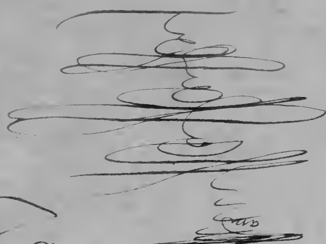

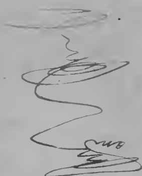

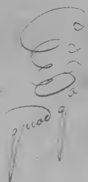

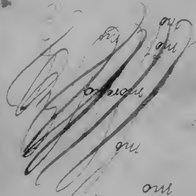

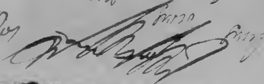

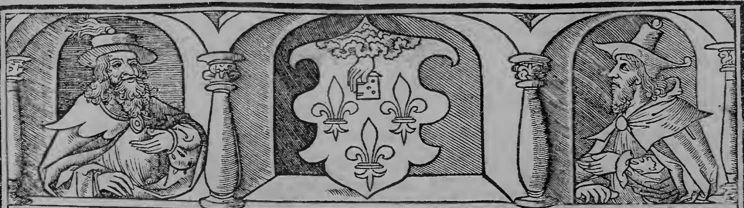

ma.

la mejor

ARISTOTELES:·

Non de virtute ſcire ſat eſt: ſed enitendum eſt ipſam habere.

PYTHAGORAS:

Stateram ne tráſgrediare. id eſt, virtutis medium ne tranſeas.

ALEXANDRI APHRODISIEI COMMENTARIA IN duodecim Ariſtotelis libros de prima Philoſophia, interprete Ioãne Geneſio Sepulueda Cordubenſi, ad Clementem VII. Pont. Max.

Quibus acceſſerũt, primùm index alphabeticus præcipua quæq; in commentarijs cõtenta complectens: deinde ad marginẽ paſſim ſcholia breuiſſima, enarrationũ ſummã paucis elucidantia.

PARISIIS
Apud Simonem Colinæum,
M.D.XXXVI.

SOCRATES

Adoleſcẽtes ſpeculum conſulant: quò ad bonũ incitentur.

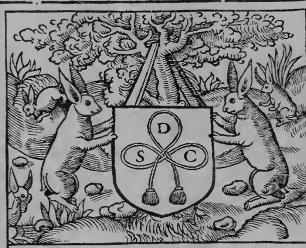
PLATO:

Breues virtutis labores æterna voluptas ſequitur.

CICERO.

Qui virtute præditi ſunt: ſoli ſunt diuites.

SENECA

Nunquã ſtygias fertur ad vmbras inclyta virtus.

fr Ioannes despinosa

ILLVSTRISSIMO AC GENEROSISSIMO PRINCIPI IOANNI AB LVXEMBVRGO

Antonius Erlautæus Marolienſis S.

VVM iampridem cuperem meam erga te tibi perſpectam eſſe voluntatem, neq; percunctandi finem facerẽ, ſtudioſiſſime princeps, quo te omnibus hominem eſſe de me præ cæteris iudicarẽ bene meritum: valde ego ſolicitus, tãdem ſolicitudini meæ modum reperi. Forte enim tum typis ſuis excudebat Simon Colinæus, magni nominis hac noſtra ætate typographus, Alexandri Aphrodiſei in Ariſtotelis Metaphyſicen commentarios, opus cum per ſe egregium, tũ ab Ioanne Geneſio Sepulueda græce ac latine docto (quæ duo ſunt in primis ei neceſſaria, qui in hoc genere præclare laudabiliterq; officio ſuo defungi velit) in linguam latinam verſum. In quo eam tum induſtriam tum diligentiam adhibuiſſe mihi quidem videtur, quam ei par fuit: qui cum iuſtam reprehenſionem vitare ſtuderet, eum qui fidelem interpretem ſe non præſtiterit, damnum dediſſe: qui vero ipſo authore indignum ſe præbuerit, magnam & ſempiternam tarditatis notam ſubiiſſe intelligat. quorum in altero peccare ſolent, qui libidini ſuæ plus nimio indulgent: in altero, qui interim nimis labori & diligentiæ parcunt. Hoc itaque opere vt propoſito, ita dignitati tuæ nullum potuit accommodatius occurrere, præſertim quod ipſe rebus diuinis addictus, ſublimia illa myſteria, longiſſimeq; a concretis infimiſq; aliena, potiſſimum cures: eoſque perbeatos cenſeas, qui ex rerum naturalium cognitione, ſupernæ diuinæq; naturæ vim maieſtatemq; odorati, non ſeſe extulerunt, quaſi cum tam potente deo Gigantum more bellum geſturi: ſed ſupplices & venerabundi numen vnum ſupremum, æternum, ineffabile, nullius egens, ſeipſo, ſemper, & vndiq; abſolute perfectum coluere. Quod ipſum certe Ariſtoteles vir ille magnus in iis libris in quos hi commentarii grauiter copioſeque ab Aphrodiſeo noſtro ſcripti ſunt, omnium diſertiſſime qui vnquam de hac re ſcripſerunt, probaſſe & ſenſiſſe videtur. tãtum excipio ſanctiſſimos illos religionis noſtræ auctores, qui ea vt oculis viderant, aut certe ſpiritu dei docente veriſſime cognouerant, diuinitus memoriæ prodiderunt. Addo etiam illos quos ad Nicomachum de moribus ſcripſit, inter eos qui ab illo authore relicti ſunt, tibi gratiſſimos, atq; id adeo magis (vt opinor) quòd in eis paſſim de pulcherrimo illo virtutum choro multa grauiſſime ſapiẽtiſſimeq; ſunt perſcripta, quas maiores illi tui animo actioneq; complexi ſunt. Quæ certe in te & tuæ familiæ nobiliſſimis viris ſummæ ſupremæq; relucent, ac potius viuunt. adeo eſt familiaris viris Luxẽburgi & Briennenſis generis, & antiqua cõſuetudo, virtutes a maioribus quaſi patrimonio quodam per manus acceptas diligenter tueri, ac egregio aliquo ſuo facinore cumulare. Teſtes vos eſtis quatuor fratres, tanta fide, religione, iuſtitia, quanta par eſt Principes omnibus numeris abſolutos eſſe, &

cæteris omnibus, quibus præsunt, antecellere. Quorum tres, non sine magna totius Galliæ expectatione, nulli rei militaris scientia, aut armorum tractandorum studio, ac exercitatione cedant. belli profecto imperatores præstantissimi, & acerrimi, si qui vnquam fuerint, patriæ defensores. Quis enim Comiti Briennensi tam celebri & illustri nomine, aut Roscido illi Comiti tanto fortitudinis rore, vel Guistellano tam lucidæ nobilitatis stellæ, sese vnquam anteponat, aut etiam comparet? vt ensem verset, aut telum vibret, aut clypeo se tegat promptius, violentius, subtilius? Quæ sunt rei bellicæ stratagemata, insidiæ, valla, foueæ, cuniculi, & præclaros illos Comites lateant, aut ipsi non habeant vel optime cognita? Iam ea sunt animi moderatione & prudentia, vt cum in rebus gerendis consilium norint principem locum obtinere, nihil quicquam inconsultò soleant aggredi. Quorum triumphos Antistes dignissime non dubito quin tu tua singulari eruditione longe reddas ampliores. Hanc omnibus de te fidem faciunt multa tua bonarum artium studia: quorum in primis participem voluisti Ludouicum Fabrum virum præter admirabilem, qua excellit, humanitatem, doctissimum. Quod si liceat per eam expectationem quam tu de te plerisque omnibus concitasti, quicquam nobis aliquando spopondisse, futurum est Luxemburge, vt tu lux sis, cuius radii perpetuo suo fulgore posteros omnes pertingant: neque vllo vnquam æuo vel tantillum possit imminui, nedum extingui, quæ sit tanti tui nominis & generosæ virtutis immortalitas. Perge igitur, vt facis, fortiter, vir amplissime, neque hæc nostra ita admodum perpende, quin potius iis tantisper dum maturuerint, desiderium tibi prodendi animum meum prætuleris, sublimia semper, & quæ sunt homine Principe digna, curaturus. Bene vale.

AD EVNDEM EIVSDEM TRIcolon tetrastrophon.

Luxemburge tuam nobilium domum
Lucentem radiis quatuor aspice,
Qui virtutibus ardent
Heroes proauos sequi.
Hi quos Fabriciis persimiles facit
Laudatæ sobolis candidior fides,
Bello armisque potentes
Fortis Scipiadum manus.
Quales eloquio Tullius hospites
Effinxisse solet, talis amabili
Et sermone disertus
Prodis perpetuus decor.

Diues Principibus Gallia maximis
Quales hi comites se fore spondeant,
Stirps hæc clara Brienne
Quæ nullum populum latet.

Ad eundem, eiusdem.

Dic oro longum Musa mihi melos,
Nec parce voci, nec sine tibiam
Cessare, donec signa nostræ
Letitiæ videas amœna.
Afferre cura si quid erit domi,
Quod suaue nostris adiiciat iocis.
Istic locus nullus dolori,
Nec lachrymis, grauibúsve curis.
Causam voluptatis retegam meæ,
Applaude, Mecænas datus est mihi
Virtute princeps eminenti,
Cultor & assiduus Mineruæ.
Hæc est Brienne sanguine regio
Stiprs clara, multis cognita seculis,
Et parma & ensis Galliarum,
Vt sibi perpetuet triumphos.
Num fortis, hostes qui domat & regit?
Dic quando Luxemburge tibi vacat,
O digne Mecœnas rubenti
Munere Pontificis galero.

Ad inuictissimos Principes, Comitem Brienensem, Comitem Roscidum, & Comitem Guistellanum, eiusdem Decastichon.

Si facit ad laudem, bello exercere iuuentam,
Et teneros armis sollicitare dies,
Laus inter Gallos Comiti præclara Brienne:
Laus etiam Ausoniæ suspicienda cheli.
Nec minor Aeneadum surgit tibi pompa triumpho
Roscide, Francigenum viuida fama, decus.
Tertius aspiciens stella est Guistella, priores
Quos studet ingenio, viribus, arte sequi.
Prospera tot ducibus bene natis Gallia, rege
Quando etiam tanto vindice sceptra vigent.

AD CLEMENTEM SEPTIMVM PONT. MAX. IOANNIS GENESII SEPVLVEDAE CORdubensis Præfatio in Alexandri Aphrodisiei commentaria de prima philosophia, ab ipso e græco in latinum sermonem conuersa.

ETVS querela est, Clemens septime, Ponti. Maxi. & ea nec imprudentium hominum, nec ineruditorum, quidnam sit causæ demirantium, cur cum Aristotelem & Platonem summos philosophos, ac omnis philosophiæ quasi parentes, antiquitas fuerit velut duo numina venerata, nemo tamen in tanta virorum græce & latine doctissimorum copia, felicibus illis eloquentiæ Romanæ temporibus extiterit, qui horum scripta diuina, latinis hominibus, illi ætati conueniente stilo & perinde fideli prodere curaret, cum Marcum Tullium Platonis studiosissimum fuisse constet, & Aristotelica non negligenter, vt ipse profitetur, nec leuiter attigisse: Brutum multos de philosophia libros edidisse: plures Marcum Varronem, qui habitus est Romanorum doctissimus, vt cæteri, qui non pauci connumerari poterant, taceantur. Iusta mehercule demiratio, siquidem officium requirat, quod Reipub. debent omnes boni vel cum dispendio existimationis suæ præstare. Nam si ad eorum laudem spectet, qui ambitiosi sunt in studio literarum, nihil fuerit profecto, quod paulo modo prudentioribus hominibus, eisdémque genus hoc studiorum expertis minus possit approbari. Tam lubrica est, tam anceps, tam periculosa ratio, aliena scripta, præsertim de philosophia, interpretandi, vt labores & molestias taceam, quæ nullo in genere nec maiores nec frequentiores suscipiuntur. Nam vt exemplaria, quod perraro accidit, emendatissima contingant, tamen difficillimum est, ad alterius mineruam ingenium suum examussim accommodare, & præscripta non solum sensa, sed verba etiam fideliter simul & eleganter transferre. Quæ omnia siquis forte deus, vt feliciter cedant, largiatur, nulla tamen in re maior est occasio calumniandi, eadem sæpe verba alio in aliam partem accipiente: & cum cætera desunt, eo confugiente inuida ad interpretis gloriam imminuendam, vt nihil esse dicat magnopere laude dignum, aliorum inuenta quanlibet commode aut luculenter pronunciare. Tot igitur tantisq; difficultatibus ab hoc scribendi genere studia hominum deterrentibus, duo principes philosophorum tam diu latina interpretatione caruerũt, donec ex tua, id est Medicũ familia extitere viri vt omnis virtutis colẽtissimi, sic rei literariæ percupidi, qui liberalitate sua literis, quæ iã pridẽ iacebãt, excitatis, auctores fuere, vt viri vtriusq; linguæ atq; philosophiæ doctissimi, nullo discrimine, nullo labore retardati, prouinciã illam difficillimam obirent. Tuorum enim maiorũ voluntate Marsilius Ficinus Platonis opera doctissime cõuertit: Ioannes Argyropylus Aristotelis magnam partem commode, nec ineleganter est

interpretatus, cum antea nulla eius esset interpretatio, quæ quidem tali nomine censeri mereretur, præterquam in opere de natura & generatione Animalium, & problematis, quos libros Theodorus Gaza ad Nicolaum Quintum luculentissime ac felicissime fuerat interpretatus. Quorum reliquias nos, quanquam non simus cum illis comparandi, pro nostri tamen ingenii exiguitate, quoad licuit, sumus, dum tibi rem gratã facere cuperemus, persecuti. Sed quorsum hæc tam multa de Aristotele, eiusq; latina interpretatione? Vt desinas pater Clemẽtissime, tu quoq;, cuius voluntate atq; auspiciis commentaria conuertimus Alexandri Aphrodisiei in duodecim Aristotelis libros de prima philosophia, aliquando mirari: id quod tibi, dum mihi negotium iniungeres, mirum videri professus es, quòd operis tam laudati, tãtiq; auctoris hactenus interpretatio latina fuerit desiderata: cum illud magis sit admirãdum, quòd opus tam arduũ, tot difficultatibus implicitum, aliquem, cuius auspiciis conuerteretur, inuenerit aliquando. Nam licet quamplurimi extitissent, qui certe perpauci omni memoria fuere, qui huiusmodi officium latinis philosophis præstare possent, id est qui vtriusque linguæ peritiam cum philosophiæ cognitione coniunxissent, quis tamen infinitum laborem suscepisset vltro, aut susceptum non sæpe difficultatibus succumbẽs deseruisset: nullo velut numine ad opus adhortante, cuius afflatu recreatus vires deficiẽtes subinde reciperet? Fit enim, nescio quo pacto, vt quo quisq; eloquentior habetur, eo magis studiorum quærat amœnitates. Ita cum plurimi sint qui græcorum historias, fabulas, dialogósque accurate in latinum sermonem conuerterint, opera eloquutionis capacissima, & ad quæ latine exprimenda, non verba solum, sed verborum etiam sententiarúmque figuræ sponte suppetunt, ne vnum quidem (quod sciam) reperias, de cuius eloquentia aliqua fuerit hominum opinio, qui studium operámq; suam ad interpretanda Græcorum Aristotelis enarratorum commentaria contulerit. Nã Theodorus Gaza, Ioannes Argyropylus, Hermolaus Barbarus, Hieronymusque Donatus, a quibus poterat huiusmodi officium expectari, fuerunt illi quidem in physicis conuertendis cum sua magna laude versati, sed ab Aristotelis enarrationibus prorsus abstinuerunt: non quòd illa putarent parum nostris Peripateticis commodi esse allatura, quæ proculdubio sunt penè necessaria (pudet enim dicere, quanta cæcitate, quod aliàs testatus sum, latini exponendis Aristotelicis allucinentur) sed quoniã viri non minus cauti, quàm eloquentes, aridam & ieiunam materiam, & non modo facundiæ reluctantem, sed quæ verbis latinis exprimi parte sui non potest, velut scopulos in alto, Cyaneáq; saxa vitanda sibi statuebant, dum laudem eloquentiæ, quam inde longe etiam tenuiorem, quàm ex ipso Aristotele conuertendo reportare poterant, affectarent. Nec enim eos interpretũ nomine dignos esse duco, qui græcos barbara quadam fidelitate sic interpretari student, vt nullum verbũ perire æquo animo patiãtur, ne ex iis quidem, quibus sermo græcus frequenter exornatur: & verba græca cũ suis figuris eodẽ ordine, quo sunt ab illis cõstructa, transferentes, orationẽ reddunt, non dico barbarã, sed prorsus (vt ita loquar) inhumanã: ad quam explicandã Oedipo aliquo, aut

Apolline Pythio ſit opus. Quod his accidit, dum ſententias ignorantes, ſatisfacere ſe interpretis officio putant, ſi verba etiam minutiſſima quæq; velut inepta ſuperſtitione conſectentur. Itaq; vt Iaſone, cuius ductu inuia maria nauigarentur, ſic Clemente Pontifice opus fuit, cuius auſpiciis inacceſſa noſtris græcorum Ariſtotelis enarratorum commentaria latinis literis inciperent illuſtrari: vt hanc quoq; partem ſtudiorũ, Medicum clariſſimæ familiæ mortales deberent, qui bonarum artium quicquid eſt in omni genere renaſcentium, eidem referunt acceptum. Quo in loco, vniuerſo huius ætatis literatorũ ordini congratulari libet, quòd te Pontificem Maximũ nactus eſt, qui cum cæteris, & prudentiſſimi Principis, & Antiſtitis Religioſiſſimi officiis diligenter ac ſapientiſſime fungaris, hoc quoq;, quod literarum ſtudiis debetur, ſtudioſe impartiri perſeueras. Neque enim ſingularis hæc tua in ſtudioſos magnificentia, cum maximo pontificatu exorta eſt: in anguſtiore fortuna paria ſummis Principibus moliebaris: eáq; liberalitate rem literariam fouebas, qua pauci vnquam in ſummo iſto faſtigio rerum conſtituti. Itaq; iam tunc quoſdam habebas qui huius ætatis res geſtas accurate ac diligenter memoriæ mandarent, alios qui Medicorum, alios, in quibus nos, qui philoſophorum græcorum commentaria latinitate donarent. Ad ſummã, nemo iam bene de literarum ſtudiis cũ bono publico merebatur, quin ſummum ſibi præſidium in tuo patrocinio poſitum eſſe cognoſceret: prorſus vt per ſummam dignitatem nihil aliud potuerit ad animi tui magnitudinem accedere, q̃ vt tantundem prodeſſe poſſes, ac velles. Vt eò igitur oratio redeat, vnde me iuſtiſſima gratulatio deflexerat, placitum tibi fuit, vt ab iis potiſſimum cõmentariis caperetur exordiũ, quibus Alexãder Aphrodiſieus τὰ μετὰ τὰ φυσικὰ Ariſtotelis enarrauit. Cuius interpretis tãta fuit apud græcos auctoritas, tunc cum ſtudia Peripateticorum vel maxime florebant, vt nemo Peripateticus haberetur, qui non eſſet idem Alexandreus. Nam ipſum Ariſtotelis opus quantas habeat commoditates ad ſtudium philoſophiæ, ſimúlq; quãtis tenebris ſit inuolutum, declarant Ariſtotelis & Alexandri Macedonis alterius ad alterum nobiles epiſtolæ: quorum hic cũ magiſtro per literas expoſtulauit, q hoc de prima philoſophia opus edidiſſet, cuius cognitione, q̃ imperio & opibus excellere ſe mallet profiteretur: ille reſpõdens, bono animo diſcipulũ eſſe iuſſit. Nã ſic, inquit, tibi perſuade, libros editos eſſe, & non editos: à nullis enim præterquam qui a nobis audierint, intelligentur. Ad hoc igitur munus obeundũ, cum tibi non aliena meorum ſtudiorum opinione præcepta, me miniſtro vti placuiſſet, voluntatẽ tuam ſequutus, libenti & grato animo difficillimam prouinciã ſuſcepi, inuiam ſcilicet, & inacceſſam, & quã niſi labore Herculeo obiiſſe non licuit. Quaſi enim parum eſſet in ipſo opere tenebrarum, quod ſine controuerſia totius philoſophiæ obſcuriſſimum eſt, & quod nemini quanlibet in ipſa exercitato, non dico apte conuertere, ſed ne intelligere quidem liceat abſque pertinaci ſtudio, & perpetuis lucubrationibus: innumera librariorum errata, quæ paſſim ſcatebant, quatuor exemplaribus conferendis, per laborioſum examen mihi fuerunt caſtiganda: tũ multa exprimenda latine, quæ cum a Romanis nunq̃

fuerint tractata, latinis vocabulis omnino carent, prorsus vt vel nouis fuerint nuncupanda, vel vnius græci verbi intellectus multorum latinorum circuitione explicandus. Quod vt sæpe res ipsa factitare suadet, ratióque latinitatis, sic interdum tam molestum est & importunum, vt orationem, quæ aliàs fuisset illustris, implicitam reddat, & tenebris offuscet. Ita fit plerunque, vt si quis se philologis commendare studeat, philosophis parum satisfaciat. Cum quibus monstris tam duro certamine depugnaui, vt sæpe manus fuerim daturus, nisi cuius iussa administrarem, meminissem. Quã memoriam subinde mihi suggerebat, studiorum quibus sese ab ineunte ætate tradiderat, fautor egregius Io. Matthæus Gibertus antistes Veronensis, vir acri ingenio, magno iudicio, & cana in iuuenili ætate tum prudentia, tum etiam grauitate. Hac enim recordatione viribus sumptis, pugnam tam sæpe redintegrabam, donec superior mihi viderer euasisse, præter loca nonnulla, quæ librariorum incuria in omnibus quæ mihi videre contigit exemplaribus, deprauata esse, non tam ingenio meo fidens asseuerauerim, quàm assensu Nicolai Iudeci confirmatus, viri doctrina singulari, exactóque iudicio, & cui eruditorum consensus neminem, vt video, huius ætatis in omnis philosophiæ, ac medicinæ, quæcunque græcis literis continetur, nodis explicandis, & latine transferendis, anteponit. Ego enim mihi impeditissimam quamque difficultatẽ non satis ante videbar explicasse, quàm iudicio eius satisfecissem, cũ quo talia loca sæpe, dum per ipsius occupationes liceret, conferebam. Sed quorundam pertinaciam, quæ vtriusque ingenio, nisi diuinatio processerit, obstinate repugnauit, non dubitabat ille negligentiæ librariorum assignare. Quæ appositis asteriscis idcirco notaui, vt si cui forte emendatius exemplar cõtigerit, quibus potissimum vulneribus sanandis studia nostra in publicam vtilitatem suscepta iuuari valeant, sit in propatulo. Sed mehercule lynceus erit, qui tãtis in tenebris nihil offendat, seque ita gesserit, vt in varias reprehensiones non incurrat. Quæ mihi eo sunt magis extimescendæ, quòd scio huic quoque operi paratios esse obtrectatores, qui meo nomini quacunque ratione possint officiendi, measque cuiusque generis lucubratiunculas calumniandi occasiones diligenter arripiunt. Non quòd nihil in eis esse putem, quod iure valeat reprehendi (hoc enim furor esset profiteri) aut dubitem quin pleraque fortasse sint, quæ meã in conuertendo diligentiã præterierint: sed quoniam ea huiusmodi fore spero, vt nisi iis qui sunt vtriusque linguæ cognitione præditi, & in philosophia exercitati, non valde in promptu sit deprehendi: vt obiter grammaticorum molestias caueam: quos etsi æquum erat in sua se pellicula continere, tamen quoniã sibi temperare nequeunt quo minus alienas partes interdũ inuadant, rogatos velim, ne prius de mea interpretatione iudicent, quàm quod legere libuerit, intelligant: & tunc si qua inepte aut parum eleganter conuersa videbuntur, experiantur ipsi eadem commodius interpretari: & culpam, si qua erit, rei qua de agitur difficultati fortasse condonabũt, quæ lenociniis latini sermonis penitus reluctatur, quæque nullis verborũ phaleris neque exornari, neque variari vel potest, vel debet. Ex tribus enim infimus hic est enarratorum dicendi character, cuius deco-

rum in simplici dictione versatur, & verbis suo in genere perusitatis, cui si græci Aristotelis enarratores ad hunc modum cum sua laude seruierunt, nos quibus eorum scripta latinitate donantibus non licet ab ipsorum vestigiis discedere, quis prudens accuset, quod non turgidius inflemus, nec eos orationi fucos adhibeamus, quibus comi solent tragicæ rhetorum declamationes? An parum præstabit, qui non minus eleganter illorum opera latine expresserit, quàm ipsi græce conscripserunt? qua fiducia Theodorus Gaza homo græcus se libros Aristotelis de natura & generatione animalium conuertisse, in ipsorum præfatione profitetur. quod ego an fuerim assequutus, iudicabunt alii, ipse certe vt assequerer quoad licuit elaboraui, non quod sermonis elegantiæ alieno in loco primam curam habuerim (profiteor enim me in hoc opere non aliam eloquutionem adhibuisse, quàm quæ extemporanea facultate, quantulamcunque vsu comparaui, mibi suppetebat) sed quoniã græci quoque ipsi Aristotelica enarrantes, domestica & familiari dictione vsi sunt, quæ per mediocrem exercitationem haud magno negotio contingat. Ad illud ego me omni ope cõparaui, primum vt, quod te mihi aliquando præcipere memini, sermo esset latinus quidem, sed non fucatus, nec ambitiosus: deinde vt orationem quantum res patitur illustrarem: tum in primis vt auctoris non modo incorruptas sententias, sed verba etiam, quatenus sermonis latini ratio permittit, transferam. hoc enim quod alias vitium videri potest, summam esse virtutem in hoc genere interpretantis philosophi putant, qui in rebus obscurissimis non tam fidem interpretis, qui suus esse velit, sequi, quàm integrã facultatem sibi dari cupiunt, de auctoris mente iudicandi: quam tũc magis sibi contingere posse putant, si cum sententiis verba quoque, sed latina fidelitate transferantur: quæ per me vt præstarentur, pro virili conatus sum. Vt autem lector quem sequatur habeat, sitque incommodo eo liberatus, quod mihi passim negotium facessebat, Aristotelis verba, quæ græce cum verbis Alexandri permixta, & admodum confusa sunt, Io. Argyropyli traductionem sequutus, lineis quibusdam distinxi. qua diligentia effectum esse spero, vt latinus Alexander quàm græcus nihilominus perspicuitatis habeat. Quod vero quibusdam in locis ab Argyropyli interpretatione abhorreamus, ne quis id putet negligentia quapiam fuisse commissum: partim idcirco fecimus, quoniam ea quandoque nobis haud admodum probabatur: partim quoniam licet sententias ille recte conuertisset, Alexandri tamen enarratio alia verba, aliam verborum seriem postulabat, cui enarrationi auctoris dictio nobis fuit accommodanda. Vale.

INDEX ALPHABETICVS, QVAE præcipua in cõmentarijs ſequentibus habentur, cõplectens.

ACeti materia, vinũ 296
Accidens accidẽti accidere non poteſt 134
Accidens quãdo dicatur 229
Accidentis definitio 363
Accidentis intellectus 219
Accidentia ad cognitionẽ conducunt 6
Accidẽtis nõ eſſe doctrinã 230
Accidentis principia eſſe indeterminata 364
Accidẽtium prædicatio 132
Accidẽtibus ex pluribus ſimul poſitis vnũ aliquid non efficitur 133
Accidit Calliæ ne ſit equ9 372
Actioni cognitio præſtat 1
Actiui 58
Actus 308
Actus alius, aliaq; forma aliam materiam habet 290
Actus bifariam dicitur 304
Actus formã æmulatur, & contrà 378
Actus prior potentia 312
Actus qua in re conſiſtat 314
Actu & potẽtia prius quomodo dicatur 189
Adamas 191
Ad aliquid dictorũ ratio 152
Ad aliquid quæ dicantur 199
Ad aliquid dicuntur quædam per accidens 203
Adeſſe per ſe quę dicãtur 244
Admiratio, philoſophandi occaſio 7
Adnata 171
Ad vnũ relata, & deinceps collocata differunt 119
Aegrotantibus fides non habẽda 356
Aegyptiorum dij 395
Aequale quid dicatur 337
Aequalia 200
Aequiuoca 108
Aequiuoca, nominis tantũ ſocietatem habẽt, vniuoca (ita enim legendum eſt) & nominis & rei 349
Aequiuocorum ſcientia vna nõ eſt 109
Aether 162
Aeuum par cuiq; vita 388
Affectio 208
Affirmatio negatione verior, 136
Affirmationem & negationẽ cunctis in rebus veram eſſe dicentium confutatio 136.
Vnde error ille ortus 153
Agendis in rebus finis eſt principium 165
Aliud & diuerſum quomodo ad idem ſe habeant 331
Ambroſia & nectar 95
Amicitia, quid 22
Anaxagoras 12. 20. 141
Anaxagoras nihil in rebus eſſe verum ſtatuebat, Heraclitus contrà omnia eſſe vera. 159
Anaxagoræ opinio 134
Anaxagoræ opinio confutatur 31
Anaxagoram taxat 339, 400
Ancipitibus in rebus determinationum neceſſitas 151
Anima 191
Animal cur dicatur per ſe viuere 207
Animaliũ ſpecies ac terminus, ſua cuiuſq; forma 205
Antichthon 18
Antiphontis de natura opinio 171
Antiſthenes 217, 292
Aqua óccidit, cum efficitur aer 315
Aqua, rerum principium 11
Aqua, vini materia 296
ex Aqua conſtant, quæ liqueſcere poſſunt 215
Ariſtotelis ingenium 383
Ariſtoteles philoſophiã expoliuit 54
Ars 35
Ars, rationalis potẽtia, non autem natura 43
Artis & naturæ diſcrimẽ 373
ab Arte quæ fiunt, aliqua fortuitu fieri 252
Artes ac ſciẽtiæ omnes, facultates ſunt 301
Artificioſorũ non eſſe formas, ſed naturalium 374
Aſpaſius 19
Aſperum 289
Aſtrorum opera 32
Aſtrologia 32
Aſtrologia, philoſophiæ familiariſſima 390
Aſtrologicæ demonſtrationes. 84
Aurora 63

B

Balbutire 15
Bonum, cauſa finalis rerum omnium 6
Bonum & malum quibus inſint 198
Bonum id eſt, cuius gratia cętera fiunt 64
Bonum inter & malũ aliquid intercedit 336
Bonum non omne ſuapte natura, eſt agendum 75

C

Caducorum & ſempiternorũ an diuerſa ſint pricipia 96
Cæcus quis dicatur 209
Cælum magis proprie vnum dicitur, quàm noſtratia corpora 322
Cælum a prima cauſa tanquã ab amato & deſiderato mouetur 386
Cælum præſtat inter corpora 381
Cælum quomodo numeris cõſtet 18
Cælum vnde conſtat 236
Cæli concentus 18
Calui nõ dicũtur mutili 214
Cauſa efficiẽs & formalis pleřũq; eadem 377
Cauſa per accidens, quæ nuncupanda ſit 232
Cauſa finalis, ipſum bonũ 28
Cauſæ primæ nihil opponitur 401
Cauſæ aliæ alijs propiores remotioreſq; 168
Cauſæ efficientes priores tempore ſunt, formales ſimul ſunt 375
Cauſæ ex accidenti 168
Cauſæ rei cuiuſque, quæ ſint. 375
Cauſas eſſe multas eiuſdẽ rei ſecũdum diuerſas rationes 166
Cauſas non eſſe infinitas 60
Cauſas non eſſe infinitas, demonſtrandi ratio 67
Cauſas ſpecie infinitas eſſe. 66
Cerebrum 264
Chao & nocte Heſiodus materiã innuebat 383
Circulus 197
Cognata 171
Cognitio quæ præſtantiſſima 76

in Coloribus vnum est, nempe album 329
Cōmensurabiles numeri 199
Commune ac vniuersale non est proprie substantia 104
Compositio 216
Compositionis ratio 288
Compositio quorum esse dicatur 298
Cōpositum partib9 quodammodo prius, quodammodo posterius 263
Compositorū rationes ac definitiones cur haberi videātur 244
Concentus quid 45
Concentus ex dissimilibus cōstat 214
Cōcordię & discordiæ operationes 116
Cōfutatio fortissima, contradictionis veræ illatio 124
Connegatio quorum sit 338
Consilium 143
Constantia rerum 43
Consuetudinis vis in disciplinis 67
Contemplantium doctrinarū genera tria 361
Contemplatiuæ finis 58
Cōtēplatrix philosophia partim difficilis, partim facilis 56
Continua quę dicantur 175
Contradictio 70
Cōtradictionis definitio 123
Contradictionis medium ponentium error 157
Contradictionis medium nō habetur, priuationis habetur 335
Contradictionis non esse medium 154
Contradictionem non esse simul veram 352
Contradictionē non simul esse veram, nobilissima sententia 106
Cōtradictionem simul veram dicens, nihil dicit 137
Contradictionē veram fatentis confutatio 353
Contraria 185
Cōtraria eidē adesse non posse 154
Contraria inter se eadem esse, Heracliti error 124
Contraria per priuationē dici 359
Contraria primo quæ dicantur 187
Cōtrarietas ad multitudinem refertur 114
Contrarietates, priuationes esse 335
Cor 264
Corpus 102
Corpus circumlatum 381
Corpora circumlata 226
Corporis termini an substātiæ sint 102
Corpora quomodo augeātur. 99
Corpora substantia sunt 236
Corporum formalis differētia non procedit in infinitū 63
Cuius gratia, quid dicatur 75
Cuius gratia & forma, idem in naturalibus, nō autem in artificiosis 294

D

Dæmonia 181
Defectus Lunę causa 295
Definire ac demonstrare, scientiæ ne vnius sit, an diuersarum 81
Definiri nihil posse, confutatio 292
Definitiua vbi sentētia vna est, ibi demōstratiua quoq; vna est 80
Definitio 239
Definitio, numerus quidā est. 293
Definitio propria 65
Definitio, & id cuius est definitio, quomodo sint vnū 296
Definitio genere ac vltima differentia constat 272
Definitionis cuiusuis nō est definitio 65
Definitionis partes 166
Definitionis non esse demonstrationem 360
Definitiones nō omnium sunt 308
Definitiones quomodo ex partitione fiant 271
Definitionum proprietas 44
Definitū quod ex pluribus constat, quomodo vnum dicatur 269
Democritus. 288, 143, 141
Demonstratiuæ scientiæ proprium 80
Demonstrare cuius est, eius est & cognoscere 80
Demonstrationis principium demōstrari non potest 149
Demonstrationes cur dicantur necessariæ 173
Demōstrationes non omnium sunt 78
Determinationū necessitas in rebus ancipitibus 151
Deus 388
Deos esse 395
Deus, prima forma 282
Deos humana forma cōstare, quare fictum 395
Deus Sphærus 96
Dij participatione 402
Dialectica 70
Dialectica quaten9 primę philosophiæ similis 163
Dialectica, Sophistica, & Philosophia, differunt 117
Dicere nobis plura licet q̄ quę existimemus 139
Dicere & putare differūt 123
Diesis 326
Differentia 184
Differentia & diuersitas, differunt 332
Differentia perfecta finem habet 333
Differentiarū prędicatio 88
Differentium quædam magis differunt, quædam minus. 332
Difficultatis modi duo 57
Dignitas, id est sententia 78
Diminutum 213
Discendi modus 53
Discentium varietas 67
Discere nostrum nō esse reminisci 53
Discere nostrum vnde proficiscitur 238
Dispositio 207
Dissimilia 185
Diuersa 184
Diuinorum etiam corporum ideas ponebant Platonici. 40
Docentium munus 6
Doctorū iudicio stādū 149. in fine glosæ.
Doctrina non est similis omnium rerum. 68
Doctrinæ, eorū sunt quæ aut semper sunt, aut magna ex parte 229
Doctrinæ, tres numero 226
Dualitas, opinio 33
Dualitas, primus est numerus 25
Dualitas, sempiterni particeps 38
Dubitationis necessitas in doctrinis adipiscendis 69

E

Eadem 330
Eadē secundū substātiā 184

Eadem specie 187
Effectiua scientia 224. 360
Effectus alios alijs esse propiores, remotioresq; 168
Efficiendi potẽtia 191. & 194
Efficientes causæ priores tempore sunt, formales simul sunt 375
Efficientium causarum descriptio 166
Eidem materiæ plures numero formæ non insunt 25
Elementum quid 169
Elemẽtum non omniũ rerum idem 376
Elementa ab his diuersa sunt, quæ ex ipsis constituuntur. 376
Elementa duplicia 54
Elementorum ac syllabarũ ratio 104
Elenchorum cognitio ad philosophiam vtilis 157
Empedocles. 12, 15, 20, 85, 95, 99, 172
Empedoclis opinio de principijs confutatur 30
Empedoclis opinio 55
Empedoclem arguit 400
Ens dupliciter dicitur, & perinde non ens 142
Ens, æquiuocorum ac vniuocorum medium tenet 107
Ens externũ & separabile 364
Ens & vnum, mera nomina sunt, non rerum substãtiæ. 281
Ens & vnum vtrum rerũ substantiæ sint 98
Ens & vnum subiecto vnum sunt, ratione autem diuersa. 110
neq; Ens neq; vnum proprie genus est 112
Ens per accidens 227
Ens per se 180
Ens, quasi verum: nõ ens, quasi falsum 233
Entis elementa contraria 118
Entis partitio in genera, ad primã philosophiam pertinet 110
Entis qua ens est, propria esse quædam 117
Entis qua ens est, vna est scientia 109
Entis scientia, a cęteris disciplinis diuersa 107
Entis significationes 234
Entitatem vt res habet, ita & veritatem 60
Entia ingenita & immortalia 142
Entia omnia vel cõtraria sunt, vel ex contrarijs constant. 118
Entia qua entia sunt, causas inuestigat philosophia prima 122
Entia quæq; propter substantiam dicuntur 349
Entia tripartito diuiduntur, 226
Entium aliud ꝓprie ens, aliud ex accidenti 112
Entium partitio 363
Entium per accidens, non est ortus & interitus 228
Epicharmus 144
Errãtium, in rectam viam reductio duplex 141
Esse cuiusq; rei vnum 87
Esse rerum diuersum 66
Ex accidenti participare 38
Ex aliquo esse 210
Ex negationib⁹ doctrinę quędam sumuntur 76
Ex vno cuncta fieri potius dicẽdum, quàm res omnes simul esse 372
Exemplaris vsus 44
Experiẽtia sensu sapientior 4
Experiẽtiæ & artis collatio 2
Experti, artificibus inexpertis ad agendũ instructiores 3

F

Fabularum amator philosophus 8
Fabulosa multa circa deos 395
Facultate & actu aliter atque aliter in diuersis rebus dici. 309
Facultates quędam cum ratione, quædam sine ratione. 306
Facultates rationis compotes, contrariorũ effectrices 302
Facultates sunt artes omnes ac scientiæ 301
Facultatum aliæ nobis sunt cognatæ, aliæ cõsuetudine aut disciplina partæ 306
Fabulosa multa a legumlatoribus statuuntur 67
Falsitatem in rebus inesse 216
Falsum 216
Falsus homo 218
Fides a sensu facta, non est demonstratio 223
Fieri id potest, quod recte fieri potest 192
Fieri quædam sine generatione 103
Filius quamobrem dicatur esse ex patre & matre 211
Finis 204
Finis cuiusq; proprius 165
Finis, in rebus agendis principium est 165
Finis & vltimum, in quibusdã vsus solus est 314
Finis omnis, aut re bonũ est, aut specie 167
Firmissima principia quæ dicantur 122
Forma 381
Forma & priuatio contrariæ sunt 400
Forma absq; materia ne cogitari quidem potest 264
Forma indilatabilis est, & partibus vacat 268
Forma vel sempiterna est, vel mortalis sine interitu. pag. 291
Forma cur dicatur finis generationis 172
Forma, finis est 283
Forma hoc aliquid est 374
Forma maxime scibilis 76
Forma multipliciter dicitur. 182
Forma nec elementum est, nec ex elementis consistit 284
Forma nõ est sempiterna, materia vero sic 97
Forma quæ gignitur in materia, an sempiterna præexistat 92
Forma quàm materia magis est ens 237
Forma quare dicatur æquiuoca 34
Forma vna numero plures formas efficit 25
Formæ cognitio, potissima rei cognitio 76
Formæ partes quæ dicantur. 260
Formæ partes quæ ipsa priores esse dicantur 265
Formam non generari 250
Fortuita accidentia 219
Frustra nihil neq; a deo neq; a natura efficitur 394

G

Genera, an eorum principia sunt, quorum sunt genera. 72
Genera neque intelligibilem neque sensibilem materiam habent 298
Genera non esse principia. pa. 88

Generibus in cunctis prius & posterius esse 90
Generatio 172,185
Generationis principium efficiens 14
Generatio seu motus in intellectionem & factionem diuiditur 253
Generatur quicquid, partium compos est 250
Generatione sine fieri quædã. 103
Generatur nihil,quod finẽ nõ habeat 92
Genere vnũ quę sunt, proportione quoq; vnum sunt, nõ contrá 179
Generum ac differẽtiarũ partitiones quomodo fiant.pa. 271
Generis vocabulo differentias etiam intelligi 86
Genus multifariam dicitur. 214
Genus rei aut quiditas ipsi nõ adesse non potest 132
Geodæsia 84
Geometria ibid.
Geometriæ principia exactissima 223
Geometrica subiecta cur substantiæ appellentur 81
Græci 214
Gratiæ veteribus habendę.pa. 57
Grauitas leuitatem significat, & celeritas tarditatem. pa. 325

H

Habere 210
Habitus 207
Habituum potentia 194
Helenus 214
Heraclidæ 214
Heraclitus 144
Heraclitus cõtradictionem esse veram tradidit 158
Heracliti error, contraria inter se eadem esse 124
Hesiodus materiam Chao & nocte innuebat 383
Hesiodi theologiam confutat. 95
Hippon 12
Hippon Atheus 236, 370
Hoc aliquid quædã sunt imaginatione 374
Hoc aliquid quid vocet Aristoteles 256
Hoc ex hoc fieri dupliciter solet 294
Homo & non homo, diuersa sunt nomina 127
Homo & Sol hominem generant 378
Homo,mensura 327
Homo ꝓcliuis est ad mentiendum 218
Hominem decet supra mortalia quærere 8
Homines arte & cõsideratione viuunt 1
Homines omnes circa melius ac deterius simpliciter se habere existimant 139
Hominum inter se differentia a materia prouenit 394

I

Id fieri potest,quod recte fieri potest 192
Idea vniuersalis est,etiamsi nõ sit singularium 34
Ideæ an exemplaria sint. pa. 42
Ideę,immobilitatis cęteris causæ sunt 27
Ideæ neque ad motum neque ad generationem conferũt. 40
Idearum ad exẽplar ideas non fieri 43
Idearum authores 71
Idearum esse in quo consistat. 39
Idearum fingẽdarum occasio. 50
Idearum nõ esse definitiones. 278
Idearum substantiæ confutatio 82
Ideas exemplaria non esse.pa. 42
Ideas inter & substantias sensibiles an sint media 83
Ideas non esse numeros 45
Ideas non substãtiarum solum esse 38
Ideas rebus ad quas dicuntur, non esse mistas 41
Idem ac diuersum proprie in substantia est 115
Idem esse potest, & non esse. 142
Idem per accidẽs aliud alij tripliciter 183
Identitas,complurium vnitas. 184
Identitas, vnitas quædam est. 200
Ignis quodammodo elementum,quodãmodo non.pag. 324
Imaginatio 146
Immobilia 74
Immortalia actu sunt,non potentia 315
Impossibile non esse (ita enim corrigendum est) & necesse esse,idem significant 130
In aliquo esse 210
Indiuidua 65
Infinitũ suapte natura cognitioni ineptum 66
Inopinata 153
Intellectus 387
Intellectus, quomodo omniũ dignissimus 396
Intellectus noster debilis est. 56
Intellectus primus semper se intelligit 388
Intellectus cur nõ semper intelligat 396
Interitus quid sit 97,115
Inuitus quispiam iusta faciẽs, non propterea iustus est. 350
Iones 214
Ipsi dictio, ideã significat vniuersalibus addita 282
Ipsi verbum additum,ideæ nota 47
Italici,Pythagorici 21
Iustus coactus, non est iustus. 350

L

Laborandum in hac philosophia 56
Leucippus & Democritus 16
Leue 289
Leuitatem grauitas significat. 325
Liber Aristotelis de bonis.pa. 330,386
Linea 48
Lineæ diuisio 65
Linea angulosa non est simpliciter vna. 175
Liquescere quæ possunt, ex aqua constant 215
Literę a,specie vnum,numero plures sunt 348

M

Magis & minus in rerum natura esse 140
Magnitudo 195
Magnitudines commensurabiles 9
Magnum & paruum, entium principia 48
Malum in sempiternis nõ est, nec peccatum 317

Malum inter & bonũ aliquid intercedit 336
Malorum contemplatio in hominibus bonis, pœnitentiã habet 396
Mali actus peior est q̃ potentia mali 317
Mancipijs quæ nõ liceant. pa. 399
Materia 11 & 381
Materia, alia sensibilis, alia intelligibilis 264
Materia de nullo prædicatur. 182
Materia nulli contraria. pag. 400
Materia eadem est in rebus omnibus 29
Materia causa est cur quædam fortuitu fiant, alia nõ item. 257
Materia ex accidenti perit. pa. 64
Materia, quid 135
Materia causa est ijs quæ vel arte vel natura fiunt, vt sint, & non sint 251
Materia quorum habeatur, & quorum secus 295
Materia quomodo sit intelligibilis 66
Materia subiecta 26
Materiam consequentia. pag. 287
Materiam esse substantiam. 287
Materiam nõ esse proprie magisque substantiam. pag. 238
Mathemata non esse actus, sed potentias 318
Mathematica 32, 46, & 73
Mathematica cuncta immobilia 201
Mathematica inq̃sitio in quibus versetur 68
Mathematica quatenus res cõsiderat 352
Mathematicæ diuisio 113
Mathematicę disciplinę, ab experientia ortæ 3
Mathematicæ disciplinæ, philosophiæ tãquam ministræ. 50
Mathematicorũ a sensibilibus differentia 103
Mathematicorum cõsideratio ad quam doctrinã spectet. 345
Mathematicorum substantia. 85
Maxime scibilia, quæ 6
Maximum quid vocatur. pag. 333
Medium in reb⁹ quid proprie dicatur 156
Medium multipliciter dicitur. 108
Medium non omnium est. pa. 338
Medium quorum aliquod est, in ijs extrema & opposita in medium transeunt 155
Memoria 1
Mens, oratio quædam est 218
Menses muliebres a semine genitali mouentur 383
Mẽses muliebres, hominis materia 308
Menses muliebres, hominum materia proxima 250
Mensura duplex est 326
Mẽsura omnium, vnum. pag. 327
Mentiri procliuis est homo. 216
Mentiri quid sit 160
Mistum, neutrum est eorum ex quibus temperatur 158
Mors terminus appellatur. pa. 205
Mortale simpliciter quid dicatur 315
Mortalia, sempiternorũ æmula 316
Mortalium & immortaliũ an idem sit principium. pag. 347
Motor primus, immobilis est. 162
Motus circularis finem habet. 92
Motus quare dicatur quantus. 196
Motus sempiternus & immortalis 380
Motuum differentiæ 198
Mouentes causę toticem, quot sphæræ 389
Mulus ex mulo nõ generatur. 258
Mulæ generatio 257
Multa inter se diuersa, de eodẽ prædicantur 129
Multorum principatus malus 402
Multitudo 195
Multitudine aut paucitate opinantium, veritas non est cẽsenda 142. 149
Mundus maximus est 333
Mundus quomodo Pythagoricis sit numerus habitus. 33
Mundi non sunt complures. 494
Mutilum 213

N

Natura, genus est 121
Natura & fine actus potentia prior 313
Natura, multa dicuntur 251
Natura quæ fiunt, aliqua fortuitu fiunt 251
Natura quæ fiunt, fortuitu fieri quæ dicantur 259
Naturæ a potentia discrimen. 311
Naturam quinq; modis intelligi 171
Naturalis disciplina in quo versetur 224
Naturales formæ absq; materia definiri nequeunt 225
Naturalis scientia, contemplatrix est 223
Naturales homines 377
ex Necessitate quæ sunt, causas habent determinatas 230
ex Necessitate quorũ sunt causæ, ea quoq; necessario sunt. 231
Necessarium 172. 173
Necesse esse, & impossibile nõ esse (ita enim legẽdum est) idem significant 130
Nectar & Ambrosia 95
Negatio 35
Negatio alterius rei de aliquo verior est, quàm de seipsa. 135
Negatio priuatiua 337
Negationes ac priuationes entia quoq; ipsæ dicuntur. pa. 108
Nihil generatur quod finẽ nõ habeat 92
Nomina, cõpositorũ ne signa sint, an formarum 290
Nomina non opponuntur, sed res 337
Nomina quoq; definitiones dicuntur 244
Nominum sunt definitiones, non orationum 240
Non cuiusuis definitionis est definitio 65
Non ens, quid est 135
Non ens trifariam dicitur. pa. 372
Non esse plura principia corporea 30
Non omne bonum suapte natura, est agendum 75
Non omne quod per se cupiã

adest,eius quiditas est 239
Non omnis scientia,oppositorum est 74
Non omnium sensibilium esse formas 22
Non quæcunque dicimus, eadem & putamus 123
Non semper eadem nobis videntur 143
Nulla disciplina de ente per accidens,disputat 362
Numerus,accidens est,nõ substantia 98
Numerus 5. appellabatur inuictum 33
Numerus 7.tempestiuitas.pa. 17, & 33
Numerus omnis ex vnitate cõstituitur 46
Numeri cur principia rerum putati 24
Nunc,natura principium motus 188

O

Omnis ars circa vniuersale consistit 84
Omnia ex re cognomine.i.vniuoca fieri 258
Omnia genera vniuersalia sũt, substantia autem primum. 133
Opposita 185
Oppositorum consideratio, eiusdem est disciplinæ. pag. 113
Oppositorum eadem doctrina 106
Optabile,lationis finis 394
Oratio falsa 217

P

Pariter par 22
Parmenides 13,20
Parmenidis error, qualis cuiusque est temperatura,talis & prudentia 144
Pars alicuius rei quid dicatur. 212
Partis intellectus 211
Partes a toto separatę cur non dicãtur substantiæ 280
Partes toto priores sint, an secus 260
Partium distinctio 260
Participare ex accidenti 38
Passio 208
Pason statuarius 313
Patiendi potentia 191,192
Patiendi potentia, ac efficiendi 301
Paucitate aut multitudine opinantium, veritas nõ est censenda 142,149
Pelopidæ 214
Per accidens quæ sunt, causas habent per accidens 231
Per se accidentia 71
Per se,de quibus dicantur. pa. 113
Per se, multipliciter dicitur. 206
Perfectus medicus 203
Perfectum 203
Perpetuorũ definitiones. pag. 279
Perpetuo sublato, generatio quoque tollitur 91
Perspectiui munus 83
Phanias 36
Phantasma etiam non existentium conseruatur 36
Philosophandi occasio, admiratio 8
Philosophari quãdo cœptum. 8
Philosophia contẽplatrix partim difficilis,partim facilis. 56
Philosophia,Dialectica, & Sophistica differunt 117
Philosophiæ ab alijs scientijs differentia 109
Philosophia prima 120
Philosophiæ partes complures 112
Philosophi munus 116
Philosophus de omni ente in vniuersum considerat 109
Philosophia ante Aristotelem rudis erat 54
Philosophi est de cõtrarijs disserere 118
Phrynis musicus 58
Philosophi est de sentẽtijs disserere 79
Physicus & Mathematicus quõ a Dialectico & Sophista differant 352
Physicę non est de diuina substantia considerare 371
Physicam a Mathematica differre 225
Plato 86,399
Plato mundum non interiturum statuens,sua tamen natura interitui obnoxiũ statuebat 91
Plato vnde ideas asseruerit 22
Plato motum etiam ante mundum genitum ponebat. pa. 383
Platonis de puncto sententia 49
Platonis & Pythagoricorum de ente & vno opinio 98
Platonis & Pythagoræ differentia quo ad numeros 24
Platonis opinio de numeri & cæterarum rerũ principio. 99
Platonis Parmenides 322
Platonicorum placitum 89
Polyxenus sophista 36
Possibile ac potens 192
Possibile,siue potens 301
Possibile est esse quod non est. 105
Possibilis intellectus 194
Potẽtia apud Geometras. pa. 194
Potentia & actus, quomodo principia sint 378
Potentia,& impotentia 193
Potentia omnis, impotentia est 301
Potentia proprie,materia prima & informis 299
Potentię intellectus,seu significatio 190
Potẽtiæ priuatione ad aliquid nonnulla dicuntur 201
Potentiam & actum non esse idem 303
Potentiarum alia studiosa,alia non studiosa 317
Potentiarũ distinctiones 300
Prædicamentis nouem subiecta non sunt substantiæ,pa. 101
Prædicari de quo nil potest,id ne existit quidem 138
Prima philosophia 120,121
Primum subiectum, sempiternum 63
Primus motor immobilis est. 162
Primi numeri qui dicãtur 25
Primum mouẽs, gratia cuius, & bonum 344
Primum multipliciter dicitur. 235
Primum principium 381
Primum principium non habet contrarium. 401
Principij & causę alia atque alia ratio 111
Principium cõtradictionis omnium firmissimum 123
Principium duplex 165
Principium illud,nõ posse idẽ simul esse & non esse,qualiter demonstrari possit 125
Principium non esse corpus. 29
Principium quid 29

Principium septem modis dicitur 164
Principia demonstratiua. pa. 70
Principia, proprie entia sunt. 93
Principia quædam esse per relationem 107
Principia secũ tollunt, nõ cum alijs tolluntur 345
Principia vnum numero non habere 94
Principia, vnum, & dualitas. 37
Principijs omnibus communia 164
Principatus multorum malus 402
Priora quinq; modis dicũtur. 188
Priuatio & contrarietas ad cõtradictionem referũtur. pa. 334
Priuatio quid 154, 208, 301
Priuatio, dispositio quædam videtur 192
Priuatio multifariam dicitur. 335
Priuationis a negatione discrimen 154
Priuationis & habitus eadem est disciplina 113
Priuationum intellectus 209
Proprie vnum quæ dicantur. 178
Proprium 207
Protagoras cõtra Geometras. 84
Protagoræ error, res quasq; tales esse, quales a sensibus iudicantur 303
Protagoræ opinio 134, 141
Protagoræ opinio de sensu & sensibili 148
Prudentia 1, & 143
Pulchritudo 381
Punctus, magnitudinum elementum cur dicatur 170
Punctum, lineam, & superficiem, entia & substãtias nõ esse 102
Putare & dicere, differunt. pa. 123
Pythagorici 19, 50
Pythagorici cur numeros rerum principia esse statuebant 17
Pythagoricorum cõfutatio de principijs 32
Pythagoricorum oppositiones decem pro principijs. 19

Q

Quæ & in quę intereant 262
Quæstio quare, in entibus, nõ in nõ entibus versatur 283
Quæstionis quare, vltima respõsio, proprie causa est. 10. in princip.
Quale 197
Quantum 195
Quare, quæstio 283, 284
Quid est, non solum in substãtia dici 242
Quid est, substantiam significare 234
Quiditas 239
Quiditas, cuiusque rei forma. 224
Quiditas & species idẽ sunt, & quomodo 270
Quiditatis non haberi definitionem 277
Quiditates non omnium esse specierum 242
Quinque numerus appellabatur inuictum 33
Quo, dictio plura significat. 206
non Quodlibet per quoduis demonstratur 79

R

Ratione vnum 178
Rationis ac formæ munus 19
Recte valentes, rerum mensura sunt 356
Redargutio quid sit 125
Redargutionis principiũ 125
Res quæq; an eadem sit, quod ipsius quiditas 246
Rem talẽ esse qualis videtur, Democriti & Protagorę error 124
Res & eius quiditas in quibus idem sunt, in quibus secus. 269
Res non iccirco fiunt, quòd aliquis eas fore existimauerit 152
Res opponuntur, non nomina 337
Res quæq; id esse quod est, nõ ex quantitate, sed ex forma dignoscitur 145
Res varijs de causis entia dicuntur 115
Res non forma tãtum, sed materia etiam differunt 373
Rerum conseruatio in quo cõsistat 50
Rerum omnium initia secundum proportionem eadem sunt, proprie non itẽ 377
Rerum ortus & interitus causæ 226
Rerum principia sensibilia nõ sunt 54
Rhetoricæ ac dialecticę facultas 186

S

Sacerdotes Aegyptij, ociosi. pag. 3
Salamandra 191
Sanum multipliciter dicitur. 108
Sapere ac sentire idem esse opinantium error vnde manarit 144
Sapientia 4
Sapiẽtia nõ versatur circa causas 344
Sapientia quo a cæteris disciplinis distet 359
Sapiẽtiæ vnius est de ente qua ens est considerare 351
Sapientiam merito vocari hac doctrinam 343
Sapientiam non tractare mathematica 344
Sapientis munus 4
Sapor omnis ab aqua proficiscitur 176
Scientia 4, 58, & 302
Scientia & sensus mensurantur potius a reb9, quam ipsas mensurent 327
Scientiæ ne vnius sit definire ac demonstrare, an diuersarum 81
Scientiæ quomodo fiant 93
Scientia, mensura 340
Scientia non est singulorum. 86
Sciẽtia proprie dicta, quid 59
Scire nostrum vnde sit 78
Semẽ & mẽses muliebres principia animalium non sunt, sed pater & mater 389
Sempiterna, simpliciter necessaria 173
Sempiternorum a constantia veritas est sumenda 357
Sempiternorum corporũ partes 190
Sempiternorũ & caducorũ an diuersa sint principia 96
in Sempiternis ac immobilibus non est locus deceptioni secundum quandoq; 321
in Sempiternis nec malũ est, nec peccatum 317
Sensus 146
Sensus in affectionum iudicio

consentire 148
Sensibilia sensum præcedunt. 148
Sensibilium non sunt definitiones 24
Sensus nõ perinde se habet in aliena sensibilia, atque propria 147
Sẽsuum deceptio & iudicium. 147
Sententiæ quid sunt 120
Sententię communes 77
Sententiæ, demonstrationum principia dicuntur 73
Sententiæ non demõstrantur. 78
Sententię, vniuersalia dicũtur. 79
Septem numerus, tempestiuitas 33
Sermo, vox significatiua 126
Serpentes dissectæ mouentur. 280
Signum 84
Significantium quodque proprium quiddam significat. 129
Significationis nominum ratio 127
Simile 331
Similia 200,331
Simplex 386
Simplicia 233
in Simplicibus idẽ est esse rei, & ipsa res, nõ item in compositis 290
Singulorum nõ esse definitionem 280
Singulorum non est scientia. 86
Singularia determinationẽ nõ capiunt 183
Singularium cognitio vnde sit 90
Singularium nõ esse definitiones 277
Situs vnius differentia in vnitates cadit 46
Socrates iunior 267
Socratis ac Sophronisci eædem materia & forma sunt 379
Sol subter supraq́ terram singulis diebus fertur 384
Solidum 148
Sophistica, Dialectica, & Philosophia differunt 117
Specierum non omnium esse quiditates 242
Spontaneorum ac coactorum discrimen 218
Stereometria 85
Stirpes quomodo terræ sint vnitæ 171
Solis effectus 226
Solis situs 17
in Sõno quid primũ sit quod patitur 295
Sophistæ in quo occupentur. 116
Sophista in non ente versatur. 228,& 362
Sosigenes 239
Species potius ne sint principia, quàm genera. 89
Species, totum est: differentia, pars totius 87
Specie diuersa 187
Specie idem quod efficit, prius esse 312
Sphæræ inerrantis motus breuissimus 326
Sphærę, stellarum gratia sunt. 389
Sphærę seu lationes quot sint. 390
Sphærus deus 96
Stoici alium alio magis mentiri negant 140
Subalterna genera societatem inter se habent 49
Subiectum 237
Subiectum vltimum, materia prima 91
Subiecti, & eorum quæ subiecto accidunt, cõsideratio eadem 82
Substantia 280
Substantiæ ratio 181
Substantia cæteris prędicamẽtis prior existit 235
Substantia maxime, substãtia indiuidua 375
Substantia prima 269
Substantia proprie est ens. pa. 235
Substantia non subijcitur substantiæ alienæ 248
Substãtia primum locum obtinet 370
Substantia quædam sempiterna, sempiterni motus causa. 381
in Substãtia quæ de aliquo dicuntur, ea non possunt illi adesse & non adesse 131
Substantia quo discrepat a cæteris 259
Substantia, subiectum sapientiæ 369
Substantia sola inter entia separabilis est 182
Substantia tam de simplicibus quàm de cõpositis substantijs prædicatur 88
Substãtiam quamq́ ex sibi cognomine fieri 373
Substantiæ non omnes eiusdẽ sunt naturæ 122
Substãtiarum initia causę sunt vt accidentia sint 378
Substantiarum tantum ideæ. 40
Substantiæ munus 280
Substantiã quatuor modis dici 237
Substantiæ accidentia, entia quoq́ appellantur 108
Substantiæ naturales ac materiales 197
Substantiæ quę & quotuplices dicantur 236
Substantiæ tres 374
Substantiarum tum mortaliũ tum immortalium elementa 371
Substantijs ex duabus non fieri vnam substantiam 274
Superficies 48
Styx aqua 12
Syllaba 260
Syllabarum compositio 291
Syllogismi aliarum figurarũ in hoc esse habent, quod ad syllogismos primæ figuræ reducuntur 170

T

Troiani belli causa 77
Tragœdorum mos 15
Totius notiones 212,213
Totum ne prius sit, an partes. 262,264
Totum quod dicatur 72
Timotheus musicus 58
Theophrastus 202
Theologia 226,361
Theologia dicitur Metaphysica 69
Theologia cur vniuersalis dicatur 361
Thales 11
Tertius homo quomodo esse colligatur 36
Terminus 204
Terra pũctum esse putatur ad globum inerrantem comparata 325
Terra cur non sit putata sola rerum esse principium 29
Termini corporum, substãtiæ sunt 181
Tempus sempiternum 381
Temperatura cuiusque qualis est, talis est & prudentia. 144

V

Valetudinis forma, in medici anima 251
Verbi est, natura 180
Verissimum quid dicatur 59
Veritas Aristoteli philosophia contemplatrix dicitur 27
Veritas, opinantium multitudine aut paucitate nõ est cẽsenda 142,149
Veritas quæ maxime dicatur. 58,59
Veritas quando fiat, & quando falsitas, & in quibus. pa. 319
Verum in simplicibus dicere, quid sit 320
Verum & falsum in rebus ne sint, an in mente 233
Vespertilionum visus imbecillitas 57
Veteribus habendę gratiæ. pa. 57
Vinum, aceti materia 296
Vini materia, aqua 296
Vina quæ dicantur similia. pa. 185
Vina quibus commendentur. 185
Virtutes 255
Visus, potẽtia est & actus. pa. 314
Visum omne verum esse, quomodo limitandum 150
Vita nostra quando iucundissima 387
Vniuersale 212,273
Vniuersale nullum per se consistit 379
Vniuersale & subiectum differunt 310
Vniuersale nullum substantiã esse 273
Vniuersi ad rempub. collatio. 399
Vniuersalia quæ sint 370
Vniuersalia, ratione priora, sẽsu singularia 189
Vniuersalia similitudines sũt, & quasi vestigia 348
Vniuersalia sine materia definiũtur, singularia nullo modo 267
Vnum 386
Vnum, ad aliquid est 340
Vnum cõmune non est substãtia 281
Vnum & ens idem sunt 111
Vnum, idem est atq; ens 329
Vnum & multa quomodo opponuntur 339
Vnum maxime mensura est, & id proprijssime vnum, quod est in quanto 328
Vnum, multa, paucum 338
Vnũ multipliciter dicitur. pa. 174
Vnum non esse substantiam. 329
Vnum numero, genere 178
Vnum proprie, vnum numero 177
Vnum quomodo dicatur principium 47
Vnum tot modis dicitur, quot ens 115
Vnum vni contrarium 333
Vnum vt res fiant, causæ. pag. 297
Vnius ac multitudinis consideratio, eiusdem est sciẽtiæ. 119
Vnius esse principium, in quo sit positum 178
Vnius intellectus multiplex. 322
Vnius natura diuersa est ab ijs de quibus vnũ prædicatur. 323
Vni multitudo opponitur. pa. 114
Vnus homo, ens homo, & homo, idem valent 111
Vnitas, par impar 18
Vnitatum nõ esse discrimina. 48
Volũtas in homine principiũ quoddam est 188
Vsus solus in quibusdam finis & vltimum est 314
Vtrum, ad quot dicatur 337
Vtrum, in oppositis dicitur. 336
Vnum, prima mensura quanti 324

X

Xenophanes 20

Z

Zeno Eleata 99

FINIS.

ENARRATIO ALEXANDRI APHRODISEI IN PRIMVM LIBRVM MAIOREM PRIMAE philoſophiæ, interprete Io. Geneſio Sepulueda Cordubenſi ad Clementem Sep. Pont. Max.

MNES homines natura appetunt ſcire: ſignum cuius eſt ipſe ſenſuũ amor. & ſine nanq; vtilitate propter ſe ipſos ſenſus amantur, & maxime viſus. Non enim ſolum vt agamus, ſed ſi nihil etiã acturi ſumus, videre ſane præ cæteris vniuerſis expetimus. idque ex eo fit, quia ſenſus hic ad cognoſcendum maxime ſuppetit, compluresque differentias rerum declarat.

1
MNES homines natura appetũt ſcire.) *Actioni autẽ præſtare cognitionẽ, indicio *Initiũ desideratur.
eſt, quod omnis actio ad alium finẽ refertur. Nam & ipſę virtutũ actiones, quę omniũ
maxime ſua ſponte videntur expetendæ, ad aliud tamẽ quiddã referri videntur. Quip
pe animantes, quæ vacant affectibus, vt dij, nihil indigẽt virtutũ actionibus: vt intelli-
gatur, virtutes a nobis propter affectus expeti, & quoniã ad ipſos, ipſorũq; caſtigatio-
nem correctioneq; pertinẽt. Natura enim affectibus obnoxij ſumus. At nulla contẽplatio, neq; ſcie- Actioni cognitio pręstat.
tia ad aliquid aliud videtur referri. Cognitio enim rerũ natura conſiſtentium, vt pleræq; aliæ, ob ſe
ipſam eſt expetẽda. At nõ ex hoc tantũ arguitur actione nobiliorẽ eſſe cognitionem, ſed etiam, quia
ſi duo in eadẽ re verſentur, alterq; illam intelligat tantũ, alter efficiat agatq;, intelligẽs tantũ quomo
do agendũ ſit, agente & efficiẽte honoratior eſt. Quod ſi cognitio ſimpliciter nobilior eſt actione, ar
chitecti enim artificibus pręferũtur, cognoſcẽtes ſcilicet agẽtibus efficiẽtibuſq;, cõſequẽs eſt, vt intel-
ligere, q̃ agere ſimpliciter melius nobiliuſq; habeatur. Porro ſi in ipſis etiã rebus agẽdis cognitio a-
ctionibus antefertur, dubitari nõ debet, quin lõge ſit nobiliſſimũ ipſum maxime intelligere, q̃d prin
cipiorũ cognitio maxime prębet. hęc autẽ ſapiẽtia nũcupatur. ſapiẽtia igitur omniũ eſt nobiliſſima.

Animalia igitur vna cũ ſenſu natura fiunt. Ex hoc autem in aliis memoria nõ fit, in aliis fit: & propterea eorum quæ memoriam habent, alia prudentia ſunt, alia magis diſcere poſſunt. Et prudentia quidem ſine habilitate diſcendi ſunt, quæ ſonos audire non poſſunt, vt apes, & ſi quid aliud tale genus eſt animalis. diſcit autem id omne, quod & hunc cum memoria ſenſum habet.

Animalia igit̃ vnà cũ ſenſu natura fiũt.) Poſtq̃ dixit, ab homine nõ vſus modo, ſed etiã cognitio-
3 nis gratia ſenſus diligi, quoniã ſenſus homini ad cognitionẽ etiã conducũt, (neq; enim per ſenſus tan
tũ homini cognitio cõtingit, cui aliud adminiculũ, hoc eſt ratio præter cæteras animãtes ſuppetit ad
cognitionẽ, cuius rationis propriũ eſt cognoſcere) & docuiſſet hominẽ cęteris animãtibus perfectio-
rem eſſe, & ſapientiam cũctis cognitionẽ eſſe videri, quæ omnium ſit præſtantiſſima, per hæc docet
nos, ſimulq; confirmat, merito ſupra dictum eſſe, ſenſus ab hominibus cognitionis etiã gratia diligi.
Exponitq; ordinẽ potentiarum animę, quæ in ſenſibus efficiuntur, quomodo perfectiora animalia à
minus perfectis diſcernuntur: & hominẽ, quia præter cętera animalia cõpos rationis ſit, cæteris eſſe
perfectiorẽ. Quę omnia ipſi ad rationẽ ſapientiæ cõparantur, ac vt doceat quid eſt ſapiens. Sed ani-
malibus, inquit, ſenſu tantũ pręditis perfectiora ſunt, quę non modo ſentiunt, ſed poſſunt etiam quę
ſenſerint meminiſſe, eademq; prudentiora ac dociliora ijs quæ meminiſſe nequeunt, communi vtẽs
vocabulo prudentiora. Nam prudẽtia proprie in conſultando verſatur, & ijs rebus, de quibus conſi- Prudentia
lium capitur, diciturq; habitus conſultãdi. Quanq̃ & aliter prudentia hoc eſſe intelligitur, quod fa- in quo ver-
cultas rationabilis. Sed pręter hos intellectus prudentia dicit̃ ſolertia & diſcretio circa viſa ſiue ima- ſetur.
ginationes, & circa res agendas verſutia quædã naturalis, quæ in ijs ingeneratur, quę meminiſſe va-
lent. Eſt autem memoria, habitus phãtaſmatis quaſi imaginis eius cuius eſt imaginatio. Neq; enim Memoria.
ad memoriam ſatis eſt imago ſecũdum imaginationem, ſed oportet vt actus in ipſam tanq̃ in ima-
ginem fiat, id eſt, quaſi ab alio fuerit effecta, vt docuit in lib. de Memoria. Explicat autem quomodo
dixerit prudentiora, dum addit dociliora. Idcirco enim dixit dociliora, quoniã nonnulla ipſorũ me-
miniſſe poſſunt, & quaſdã voces addiſcere atq; imitari, vt auium cõplures. Quin etiã agere aliqua,
vt canes, & elephanti, & alia quædam. Quanq̃ dociliora dictum eſſe poteſt pro eo quod eſt aptiora
ad cognoſcendum. Animalia enim memoria prædita cognoſcunt, & ſuum ab alieno dignoſcere va-
lent. & per hæc ſimul oſtendit, ſingulas ſenſuales facultates animalibus ipſarum compotibus ad co-
gnitionem comparandam conferre, à ſenſu ipſo principium ſumentes. Apprehenſio enim quæ per
ſenſum efficitur, diſciplina quædã eſt. Sunt autẽ dociliora animalia, quę abſentibus etiã ſenſibilibus
motũ ab ipſis effectũ retinere poſſunt. Porro imaginatio & ſenſus inter ſe conuerti vidẽtur. in qui-
bus enim horum alterum ineſt, in eiſdem alterum habetur, vt docuit in tertio lib. de Anima.

Cætera igitur animalia imaginationibus atq; memoriis viuũt,expertiaq; experiẽtiæ ſunt, niſi perparũ.Genus autẽ hominũ & arte viuit, & ratione, atq; ex memoria quidẽ hominibus experientia fit.Cóplures enim eiuſdẽ rei memoriæ,vnius experiẽtiæ facultatẽ efficiunt.Vidẽturq; ſciẽtia & ars & experientia fere ſimiles eſſe.Per experientiam autẽ ars emergit,atq; ſcientia:nam experiẽtia quidem,vt inquit Polus,artẽ efficit,recte dicens,inexperientia vero fortunã. Fit autẽ ars,cum ex multis experientiæ cóceptibus vna de ſimilibus oritur vniuerſalis exiſtimatio.nã exiſtimationẽ habere, hoc ægrotãti Calliæ hoc morbo,atq; Socrati,& cópluribus itẽ per ſingulos profuiſſe, id experientiæ nimirũ eſt. at omnibus talibus per vnã definitis ſpeciẽ, ac affectis ægritudine cótuliſſe, vt hiſce qui pituita aut bili abũdabant,aut æſtu affligebantur,id iam artis eſſe videtur.

Cætera igitur animalia imaginationibus atq; memorijs viuũt.Cum ſupra dixiſſet,Animalia vna 3
cũ ſenſu natura fiũt)hoc in loco cætera animalia præter hominẽ parum experiẽtia participare dixit, vel ſignificans omnino experientia vacare,vel quaſi in quibuſdã ipſorũ pauxillum eius ingignatur: experientiæ proportionale intellexit,vt cũ appellauit prudentia.At homini præter memoriã experientiam quoq; contingere docet, cum genus humanũ arte atq; conſideratione viuere dixit, conſiderationem appellans rationẽ rerum agendarũ,in quibus prudentia proprie verſatur.Experiẽtiam autẽ peculiariter homini tributã eſſe,his verbis docet. Atq; ex memoria quidem hominibus experientia fit.Quomodo autem experientia fiat ex memoria,aperte docet. Experientia enim cognitio quædã iam eſt rationabilis,quæ hoc ab arte ſuperatur, quòd experiẽtia eſt cognitio quædã vniuerſalis alicuius ſingularis ſæpe memoria repetiti,Ars vero non eſt huius tantum cognitio,ſed omnis huic ſimilis quaſi vnius.Nam vt experiẽtia in quibus ineſt,ſe habet ad memoriam, quæ eſt alicuius vnius numero rei vel rationis,ſic ars & ſcientia ſe habet ad experientiã,quoniam experiẽtia eſt multorum ac ſingularium,id eſt ſenſibilium,quorũ eſt memoria, in vnum complexum & cognitionẽ breuis cõprehenſio.Ars vero eſt ſumma multarũ experientiarũ. Nam experientia eſt ſcire laborãtibus hoc morbo,hoc medicamentũ opitulari,artis vero ſcire tali morbo ægrotantibus talia medicamenta conferre. Quam ob rẽ ars ſimilia conſpicit ijs quę ab experientia ſumpta ſunt.Artis eſt enim rei ſimilis diſcurſus,vt ipſe per exẽpla docet aperte.Dicit autẽ hunc morbum,pro tali morbo. Neq; enim in iuuamentis tantũ,ſed etiam in morbis ars per ſimile diſcurrit. Neq; vero negat fieri poſſe, vt ars citra experientiam diſcatur,ſed initio artẽ per experientiam inuentã fuiſſe ait.Nam,vt poſtea docebit,fieri poteſt,vt ſit quiſpiam artifex,qui non ſit idẽ expertus.Illud autẽ perſpicuum eſt,quod Polus aiebat,qui abſq; experientia quidq̃ efficiunt,ijs fortuitu finem cõtingere,ſi forte contingat.

Homines arte & conſideratione viuunt.

Experiẽtię & artis collatio.

Atq; ad agendũ quidem,experientia non differt ab arte:quinetiã expertos rẽ magis attingere videmus,quã eos qui rationẽ ſine experiẽtia habent:idq; propterea fit, quod experientia quidẽ ſingularium,ars autem vniuerſalium eſt cognitio.Actiones vero,generationeſq; omnes circa ſingularia ſane verſantur.Nã qui medetur,nó hominẽ ſanat, niſi per accidens,ſed Calliam,vel Socratem,vel cæterorũ aliquem,qui hoc pacto dicũtur,cui accidit hominem eſſe. Quod ſi quiſpiam ſine experientia rationem habeat, & vniuerſale quidẽ cognoſcat,ſingulare autẽ quod in hoc eſt ignoret,is in medendo perſæpe peccabit.ſingulare enim magis in curationẽ cadit,vt patet. attamẽ cognoſcere ac intelligere, magis arti quã experientiæ cópetere arbitramur,artificeſq; ſapiẽtiores expertis eſſe cenſemus,ex eo ſane, quia ſapiẽtia in cognoſcẽdo magis cunctis accommodatur,idq; propterea,quòd illi quidẽ cauſam ſciunt,hi vero neſciunt. experti nanq; eſſe quidẽ ſciũt,ſed propter quid ſit ignorãt.illi vero propter quid, & cauſam ipſam cognoſcunt.Quapropter & architectos circa ſingula præſtabiliores eſſe, magiſq; ſcire, quàm eos qui ſuis manibus opus artis cóficiunt,& ſapientiores eſſe putamus:quoniã hi quidẽ efficiendarum rerum cauſas ſciunt,illi vero perinde ſeſe habẽt,atq; inanimata, quæ faciunt quidem,at nulla prorſus cognitione,vt ignis vrit,hæc tamen natura quadam, illi conſuetudine faciunt.Quibus efficitur, vt ſapientiores ſint quidam, non quia peritiores ſint in agẽdo,ſed quia rationem habeant,cauſaſq; cognoſcant. Omnino autem docere poſſe,ſcientis ſignum eſſe cenſemus: quapropter artem magis, quàm experientiã ſcientiam eſſe putamus. artifices enim docere poſſunt, experti non poſſunt.Præterea nullum ſenſum eſſe ſapientiam arbitramur. Quanquã enim hi propriiſſime ſunt cognitiones ſingularium rerum,de nulla tamen propter quid dicunt. Nó enim cur ignis eſt calidus,ſed tantum ipſum calidum eſſe dicunt.

4 Atq; ad agendū quidem experientia non differt ab arte. Per hæc verba iam ostēdit cognitionem actioni prēstare, & sapientiā quę proprie intelligitur, in cognitione consistere, nō in actione, quoniā si ars nobilior est experiētia, cum tamē experientia ad actionē momenti non minoris habeatur, immo etiam maioris interdū, minus tamē valeat ad cognitionē, ex hoc quoq; intelligitur, hominibus cognoscere q̄ agere nobilius esse. Si enim artifices idcirco sapiētiores appellamus expertis, quoniam cognitione superant, haud dubie sapientiā scientiam quandā & cognitionem esse conuenit. Aperte vero causam reddit, cur experti, quā artifices citra experiētiam instructiores sint ad agendū, dicens: Nam qui medetur Calliæ, hominem sanat per accidēs, quoniam accidit Callię hominē esse. Præfatus autem artifices & sapientes expertis propter cognitionē præferri, quod ex cōmuni opinione cōfirmauit (cognoscentes enim sapientes appellare omnibus est consuetū) quid sit maxime proprium intelligentis, exponit, cognitionē scilicet causæ, confirmans & demonstrans proprium esse sapiētiæ causas cognoscere, de qua sapientia sermo nobis susceptus est, & sapientiam in primis esse cognitionem primarum causarum. Porro sapientiam non ad actionem, sed ad cognitionē referri, aperte docet architectorum argumento, & cognitionem actione nobiliorem esse. Quinetiam artē cognitione & scientia causæ præstare experientiæ, colligit ex eo, quod artifices docere possunt, experti non possunt, cum scientis proprium sit docere. Quod autem causæ cognitio sit scientia atq; sapientia, manifesto sensuum colligit argumento, qui etsi magis singularia cognoscunt, non tamen sapientię nūcupantur, propterea quod causas cognoscendi facultate vacant.

Experti, artificib9 inexpertis ad agendū instructiores.

Atqui verisimile est, eum hominē qui primo præter cōmunes sensus quāuis artem inuenerit, non solum ob vtilitatē, quæ ab inuentis proficiscitur, sed vt sapientem etiam antecellentemq; cæteris admiratione ab hominibus affici. Atq; cum complures artes inuenirentur, & aliæ ad necessaria, aliæ ad degendum conferrēt, semper tales sapientiores illis putamus, propterea quod scientiæ ipsorum non ad vsum pertineant. quocirca cunctis iam talibus comparatis, eæ scientiarum inuentæ sunt, quæ neq; ad voluptatem, neq; ad necessaria comparanda conducunt: primoq; iis in locis, vbi primum homines ocio indulxerunt. Quapropter mathematicæ artes primo circa Aegyptū obortæ sunt. Illic enim concessum est, vt Sacerdotes ocio vacent.

Sacerdotes Aegyptij ociosi

5 Atqui verisimile est. Hæc quoq; verba eo pertinent, vt appareat, cognitionē rem esse admiratione & honore dignam, cum inuentores alicuius rei præter vtile, hominibus fuerint admirationi, vt sapientes, & cæteris excellentiores. Et his simul viam monstrat ad sapientiam, & perfectissimam cognitionem, & quomodo sapientia hominibus, & nobilissimarum rerum inquisitio & cōtemplatio contigerit, exponit: vtiq; cum inuentis rebus necessarijs & commodis, aliquid iam excellentius & liberalius hominibus per ocium intelligere liceret. Artes autem voluptatum ministratrices in ordinē redigit earum quæ vtilitatis gratia quæsitę sunt. Mortales ênim voluptate, alternaq; requie indigentes, res harum effectrices quæsiuerunt. Est autem huiusmodi artium finis, actio quædam. Nam voluptates, quæ a cōtemplatione proficiscuntur, non efficiunt finem voluptatem, sed ipsam sui asseclam & comitē habent. Mathematicas vero disciplinas initium habuisse ab experientia, docet Aegyptiorum sacerdotum commemoratione, qui cum essent ociosi, per cælestes obseruationes primum experientiam nacti, artem deinde confecere. Sic & geometria initio inuenta est a terræ partitione. Cæterum vt hæ artes ab ociosis inuentæ sunt, sic ipsarum vsus ocium requirit.

Mathematicæ disciplinæ, ab experiētia ortæ.

Dictum est igitur in morum libris, quid interest inter artem, atque scientiam, cæterosq; similis generis habitus.

6 Dictum est igitur in morū libris quid intersit inter artē. Quoniā pro scientia vsus fuerat artis nomine, vt ipsarum discrimē dignoscamus, relegat nos ad libros de moribus. In sexto enim moralium Nicomachiorum reddita est ab ipso differentia, quo in loco dicit quinq; numero esse, quibus anima verax est veritate quæ in oratione atq; compositione versatur (Nam & sentiendo anima verax esse dicitur) Artem, prudētiam, scientiam, sapientiam, intellectum. Ait q; artem esse habitum cum ratione effectiuum, scientiam vero habitū demonstratiuum, esse autem demonstratiuum, qui ex prioribus, & medio vacantibus, & conclusione notioribus colligit, vel scientiā esse existimationem de vniuersalibus atq; necessarijs: aut cognitionem, qua cognoscitur causa, ob quam res est, illius esse causa, nec rem aliter sese habere posse. Prudentiam vero habitum agendi cum vera ratione in ijs quæ homini bona vel mala sunt, & in consultationem cadunt, aut prudentiam esse virtutem partis opinatricis animæ. Intellectum vero virtutem animæ, qua cognoscimus demonstrabilium indemonstrabilia principia. Tum sapientiam esse intellectum & scientiam eorum quæ natura sunt nobilissima. Sed cum nos ad illa relegauit, quę de artis & scientię discrimine dicta sunt, (ars enim in efficiēdo vel agendo consistit, scientia in cognitione) protinus quam ob rem hæc sint ab ipso cōmemorata, subiungit. vt enim acciperet atq; ostenderet, quę proprijssime ac maxime sciētia esse intelligitur, quam & simpliciter sapientiam appellamus, hanc in primis causis primisq; principijs versari cunctis ho

minibus videri, idcirco demōſtrauit artē experientię præſtare cognitione cauſę, & eas eſſe nobiliores, quæ verſantur in cognitione cauſę earū rerum quæ ab ipſis tractantur.

Sed cuius gratia ſermonem nunc facimus, id eſt. omnes enim eam ſciētiam, quæ ſapientia nuncupatur, circa primas cauſas & principia eſſe putāt. Quapropter expertus, vt prius eſt dictum, ſenſum quenuis habentibus, artifex expertis, architectus manu cōficientibus opus artis, contēplator effectore ſapientior eſſe videtur. Patet igitur ſapientiam circa principia quædam cauſaſve ſcientiam eſſe. Quonam autem hanc ſcientiam quærimus, hoc erit nobis conſiderandum, quarum inquam cauſarum principiorumq; ſcientia ſapientia eſt.

Sed cuius gratia ſermonē nunc facimus, id eſt.) His verbis aperte ipſe declarat, quo ſermo pertineat, & cuius gratia ſuperiora ſint commemorata, ſcilicet vt oſtendatur ſpeculatrices artes, q̃ actiuas cunctis videri nobiliores, & ſapientiam eſſe primorum principiorum cognitricē. quod demonſtratum eſt a nobis, cum oſtenderemus ſemper nomen ſapientiæ in ijs magis vſurpari, qui magis valēt cognitione. Experientia enim q̃ ſenſus ſapientior eſſe putatur, quia iam cognitio quædā eſt rationabilis. Cōprehenſio enim vniuerſalis rationabilis eſt. Ars vero q̃ experientia, quoniam ars cauſam cognoſcit, cum rei ſimilis contemplatio fiat per cauſæ cognitionem. Architectus, inquit, manu conficientibus.) id eſt, Architectus ſapientior eſt artifice, qui opus conficit, & contēplatrices artes quàm effectrices ſapientiam magis attingūt, quia non ad vſum pertinent, ſed ad vitā traducendā, & ipſius cognitionis gratia capeſſuntur. Quoniam autē hanc ſcientiā quærimus, id eſt, quoniam ſuſceptum a nobis negociū eſt inquiſitio huius ſcientiæ, intelligere oportet in quibus verſetur ſcientia, quam inquirimus. Dictis enim ſatis declaratur, ſcientiā eſſe circa quædā principia & cauſas. Sapientia enim confeſſione omniū eſt cognitio principiorū & cauſarū, & ſapiens, qui harum rerū ſcientia prēditus eſt. Cū igitur ſapientia cōmuni mortalium de ipſa conſenſu ſit cognitio principiorum & cauſarum, & cauſæ multifariam intelligantur, merito primū quærit, quarum cauſarum & principiorum cognitio ſit ſapientia, de qua nobis futurus eſt ſermo. Supra ergo dixit appellatā ſapientiam opinione omnium in primis cauſis principijſq; verſari. Sed quoniā perſpicuum eſt, quę ſint prima principia, primęq; cauſæ, idcirco ſumens pro confeſſo ſapientiam in principijs & cauſis verſari, quærit in quibus: atq; verſari in primis demonſtrabit. Aut certe ne illo quidem in loco ipſum accipit vt indubitatum, ſed vt demonſtrādum. Quamobrem ex neceſſitate cauſarum partitionem exequitur, docens eas dici quadrupliciter, commemoratq; priorum placita de cauſis, vt ſiquid ab illis recte fuerit inuētū, id ſequamur: ſin minus, aliquid præterea inueſtigemus. Oportet igitur ex hac diſciplina primorum principiorum & cauſarū cognitionē petere. hæc autem ſunt entis velut principia, propter quæ exiſtūt ſingula entia de quibus eſſe prædicat: huiuſmodi autē ſunt primę & quę propriſſime ſubſtātiæ eſſe intelliguntur. hæ nanq; ſubſtantiarū principia ſunt, ſubſtantiæ vero cęterarum rerum, vt demonſtrauit. Ex hac igitur doctrina harum rerū cognitio petenda eſt, & quæcunq; ad ipſarum cognitionem faciūt, de quibus ipſis plurimus habetur ſermo. Neq; enim aliter cognitio ipſorū haberi poteſt, niſi prius conſtitutis, & refutatis quæ obeſſe videantur. 7

Experiētia ſenſu ſapiētior.

Scientia. Sapientia.

Si igitur exiſtimationes quiſpiam eas, quas circa ſapiētes habemus, ſumpſerit, id forſitan inde magis perſpicuum fiet. Primum itaq; exiſtimamus ſapientem omnia ſcire, maxime quoad fieri poteſt, non per ſingula ſcientiam ipſorum habentem. Deinde ſapientem eum eſſe putamus, qui difficilia homini, non facilia cognitu, cognoſcere poteſt. Sentire enim omnibus eſt commune, quapropter facile, & haud ſapiens eſt.

Si igitur exiſtimationes quiſpiā eas, quas habemus de ſapiēte, ſumpſerit. Conſueuit in cūctis ſemper Ariſtoteles aliqua demonſtraturus pro principijs vti cōmunibus & naturalibus mortaliū opinionibus, aſſeuerās cognitionē atq; ſcientiæ appetitū hominibus eſſe naturalē, & quod ſcientiæ principia nobis ſint a natura tributa. hęc enim ſunt cōmunes intelligentiæ: vt in naturali auditu in quęſtione de loco, itē cum de tēpore diſputaret, ad ſummā in cūctis fere quæſtionibus hac via procedit. Ad hunc igitur modū hoc in loco inueſtigans in quibusnam principijs verſetur ſapientia, & quod ſit munus ſapientis, & omnino quis ſit ſapiēs, explicat cōmunes ſententias & naturales quas habemus de ſapiētibus, vt his conſentanea conquirētes, apte atq; conueniēter ſumamus ponamuſq;. Hęc igitur ſunt quæ, vt refert, cōmuni ſentētia ſapienti ac ſapientiæ deferūtur, omnia ſcire cōmuniter, & vniuerſaliter, & poſſe de cunctis cōprehenſim diſputare, non vt qui per ſingulas ſcientias aut artes ſapiens ſit. Nam qui tali doctrina valent, ij non iam ſapientes, ſed artifices, & eius de quo diſputant ſciētes eſſe putātur. Sed neq; fieri poteſt, vt quidem omnia ſapiēs aliter q̃ vt dictum eſt ſciat. quocirca adiecit, quoad fieri poteſt. Ad hæc ſapiens ſcire putatur excellētia & difficilia, & quæ nō facile cognoſcuntur. Nā qui vulgata & facilia ſciunt, ij non putātur eſſe ſapientes: quo fit, vt ſenſus nō appelletur ſapientia, nec ſentientes, quà ſentiūt, ſapientes. Cōmunis enim & facilis eſt cognitio ſenſualis. Iā vero qui exacte curioſeq; de ſingulis intelligibilibus agit, nec fallitur, is quoq; ſapiēs appellatur. 8

Sapientis munus.

Præterea magis exactum magiſque habilem ad principia tradenda cauſaſq; doctrina, ſapiẽtiorem eſſe circa ſciẽtiam quamlibet arbitramur. Scientiarum etiam eam quæ ſui cauſa ſciendiq; gratia eſt expetibilis, magis ſane quàm ea quæ eſt euentus gratia, ſapientiam eſſe cenſemus, & magis principem itidem magis, quàm ſubminiſtrantẽ. Non enim præcepta ſapientem ſuſcipere, ſed præcipere, nec hunc alii, ſed huic minus ſapiẽtem obtẽperare oportere cenſemus. Tales igitur & tot de ſapientia & ſapientibus exiſtimationes habemus.

9 Magis exactum, magiſq; habilem ad principia tradenda, id eſt, qui reddendis cauſis doctrinam prębet, is magis appellatur ſapiens, quàm qui aliter docent. Scientiarum etiam ea ſapientia nuncupatur, quæ non propter extrinſecus accidentia expetitur, ſed propter cognitionẽ quæ ex ipſa ſcientia ſuggeritur. & ij rurſus ſapiẽtes, qui huiuſmodi ſcientia pręditi ſunt, id eſt, qui ſciunt ea, quæ propter ipſam cognitionem expetuntur, non quorumpiam accidẽtium gratia. Illud autem, magis exactum, magiſq; habile ad principia tradenda, non vt vnum, ſed vt duo oportet accipere. hæc enim differunt inter ſe, & ad hunc modum ſex efficiuntur quæ hominum conſenſus tribuit ſapienti. Pręterea qui cognoſcit res principatui & imperio potiores, ſapientior eſſe putatur, quàm qui res nouit ſubiectas. Et inter ſcientias, quæ principalior & potior habetur, quàm ſcientia miniſtratrix, magis eſt ſapientia. Hæc igitur de ſapientibus cum ſic ſtatuit Ariſtoteles, velut cõmunibus ſententijs conſeſſa, tẽtat ea ſingula huic tribuere, qui primas & vniuerſales cauſas cognoſcit, per hæc demonſtrãs id, quod fuerat præfatus, appellatã ſapientiam in primis cauſis & principijs verſari, hominũ eſſe cõmunem conſenſum. Maxime nanq; vniuerſaliter & cõmuniter is omnium rerum habet ſcientiam, qui nouit prima principia. Nam quemadmodum qui nouit principia quarundam rerum, is quandam illarum cognitionem vniuerſalem habet, ſic qui nouit omnium rerũ principia, is omnium rerum vniuerſalem quandam obtinet cognitionem.

Horum autem primum, omnia inquam ſcire ei competat, qui maxime ſcientiã habet vniuerſalem, neceſſe eſt. Iſte nanq; ſcit quomodo ſeſe habent vniuerſa ſubiecta. Fere autem & ea ſunt hominibus difficillima cognitu, quæ maxime vniuerſalia ſunt. Lõgiſſime nanq; a ſenſibus diſtant.

10 Horum autem ipſum ſcire ei competat, qui maxime ſciẽtiam habet vniuerſalem, neceſſe eſt. Illi verbo ſcire, deeſt verbum, omnia. Nam qui maxime habet vniuerſalem ſcientiam, huic omnium rerum cognitio ſuppetit. hoc enim poſitum erat. Eſt autem maxime omnium vniuerſalis ſcientia, quæ de entibus habetur, quũ entia ſunt. Ens enim cunctis rebus exiſtentibus eſt cõmune. Sed ex ijs quæ cadunt in cognitionem mortaliũ, vniuerſalia ſunt hominibus cognitu longe difficillima, propterea quòd ſint a ſenſibus remotiſſima, quod erat ſecũdum ex ijs quæ poſita ſunt cõmuni ſententia tribui ſapiẽti. Siquidẽ entium ſimpliciſſima quæq; & prima longiſſime abſunt a ſenſibus. Addidit autem hominibus, ad differentiam naturæ. Notiora enim naturæ ſunt ea, quàm quæ ſenſibus percipiũtur. Quinetiam ſcientiarum cognitio longe primorum exactiſſima eſt. Nam doctrinæ quæ ex primis habentur, cæteris ſunt exactiores. Siquidem exactiores ſunt, quæ ex paucioribus. ex paucioribus autem, vt quæq; ſunt principijs propiores, vt dictum eſt in libris poſteriorũ. Idcirco enim proprijſſimas & potiſſimum demonſtrationes eas eſſe dixit, quæ a propoſitionibus medio vacantibus & primis proficiſcuntur, proxime ab ijs quæ per has demonſtrantur. At ſi principijs propiores ob ipſorũ cognitionem perfectiores ſunt, dubitari non debet, quin ipſorum principiorum ſcientiæ longe ſint perfectiſſimę, propter quas, quæ ad ipſa propius accedunt, cæteris habentur exactiores. Eſſe autem perfectiores, quæ ex paucioribus exiſtũt, & ſunt principijs propiores, quàm quæ ex pluribus ac remotiores, quanquã docuit, vt modo dixi, in poſterioribus reſolutorijs, tamen nunc quoque oſtendit Arithmeticæ & Geometriæ argumento, quarũ diſcrimen eſt, quod geometria verſatur in ijs quæ poſitionẽ habent. Signum nanq; & linea & cætera, in quibus verſatur geometria, ſitum habẽt. vnitas autem & numerus poſitione carent: quo fit vt geometra arithmeticis demonſtrationibus vtatur, vt qui eis indigeat ad ſuarũ confirmationem, arithmeticus non item geometricis.

Exactiſſimæ præterea ſcientiarum eæ ſunt, quæ primorum maximẽ ſunt.

11 Exactiſſimæ præterea ſcientiarum eæ ſunt, quæ primorũ maximæ ſunt.) Non eſt exiſtimãdum, hoc cum eo pugnare, quod dictũ eſt in pręfatione Phyſici auditus, vbi docens faciendũ eſſe initium a nobis notioribus, dicit totum notius eſſe per ſenſum, & vniuerſale totũ quoddam eſſe. Neq; enim primum idem eſt quod vniuerſale. Nam prima cauſa motrix, de qua ipſi propoſitum eſt diſputare, eſt illa quidem omnium prima, non tamen ſic vniuerſalis, vt genera. Sed neq; illic vniuerſale quod dicitur velut genus primum eſſe dixit, quod ſenſu percipiatur, ſed id quod communius eſt, & pluribus accidit, vt exemplis declarauit.

Etenim quæ ex paucioribus accipiũtur, exactiores iis ſunt, quæ ex additione ſumũtur: quo pacto arithmeticã exactiorẽ eſſe geometria conſtat. At vero magis etiam ad

docendum accómodata eſſe videtur ea ſcientia,quæ cauſarum magis eſt contẽplatrix. ii nanq; docent,qui cauſas circa ſingula dicunt atq; aſſignant. Cognoſcere etiam atque ſcire,cognoſcendi ſciendique cauſa ei maxime competit,quæ maxime ſcibilis ſcientia eſt. Qui nanq; ſcire expetit ob idipſum,is eam expetet maxime, quæ maxime ſcientia eſt. at talis eſt ea, quæ maxime ſcibilis eſt. Prima vero & cauſæ maxime ſcibilia ſunt. ob hæc enim atque ex hiſce cætera, & non hæc per ſubiecta cognoſci ſolent. Princeps quoque maxime ſcientiarum,ac magis quàm ſubminiſtrans eſt ea quæ gratia cuius agendum eſt vnumquodq;,cognoſcit.

Accidẽtia ad cognitionem cõducunt.

Etenim quæ ex paucioribus accipiuntur,exactiores ſunt. Nam cui accidunt pauciora, hoc difficilius eſt cognitu, & maiorẽ curam requirit: & cui nihil accidit, huius cognitio difficilior eſt, ac proinde maiorem etiamnum diligentiam deſiderat, non ſuppetente auxilio ab accidẽtibus in ipſorum ſubſtantiæ notitiam,prorſus vt ab ipſa ſola ſubſtãtiæ ſit petenda cognitio. Harum autem rerũ ſcientia potior eſt,quia ſcire magis efficit. Præterea demonſtratio quæ proprie intelligitur,ex prioribus concludit. Nam cætera tunc demum demonſtrant, cum fuerint demonſtrata per hæc, quæ per alia priora fidem ſui non acceperunt. At ſcientia quæ ex primis accipitur,ex paucioribus accipitur. quæ autem ex paucioribus,exactior eſt & exquiſitior,ac proinde quæ ex primis exiſtit. ſiquidẽ quæ per hęc demonſtrantur,cauſæ ſunt poſterioribus vt demonſtrẽtur. Sed quęrat aliquis, quomodo cognitio primorum principiorũ & cauſarum difficillima eſt, ſi in his cognitio per demonſtrationẽ expeditior eſt nobis? An cognitio principiorum, quæ ſunt quaſi ſententiæ per quas cætera demonſtrantur,hoc eſt demonſtratiuorum principiorum in expedito nobis eſt,non autem principiorum entis? quod ſi ita eſt,quomodo hęc principia ſciuntur? An hæc quoq; per demonſtrationem? Nam demõſtrationis horum,ſententiæ quoq; ſunt principia. At cum omnis demonſtratio ex primis habeatur, fit vt aliqua his habeantur priora. An nihil prohibet,ipſis quoq; vt demonſtrabilibus priora quædã eſſe dici? Sed ſi demõſtratio eſt cognitio per cauſam, tunc aliqua eſſet horum cauſa, quæ proinde prior haberetur. An non omnis demonſtratio per cauſam efficitur? Illud autem compertum eſt,qui cauſas intelligunt,ijs maiorem ad docendum ineſſe facultatem. ſiquidem docentium proprium munus eſt,cauſas reddere eorum quæ docent,vt ſupra dixit. Cæterum vel dicit ſcientiam quę cauſas cõtemplatur, magis eſſe doctricẽ,quàm diſſimilem. doctrina enim ſiue præceptio per cauſas efficitur, ceu ſola hæc ſit cauſarum contemplatrix. hæ enim ſunt cauſæ quæ proprie intelliguntur. Aut certe hoc dicit. Scientia quæ conſiderat ea quæ magis ſunt cauſæ,magis eſt apta docere,cum doctrina per cauſas tradatur. hæc autem eſt doctrina quæ conſiderat quæ magis ſunt cauſæ. hęc ergo maiorem facultatem habet docendi. Item cognoſcere & ſcire ipſarum rerũ quæ intelliguntur & cognoſcuntur, gratia,& non alterius,id cognitioni potiſſimum quæ de cauſis & principijs habetur,contingit. Ea nanq; ſunt maxime ſcibilia,per quæ aliorum ſcibilium quodq; ſcibile eſt. Quare cum ſint quædam ſcientię propter ipſas expetendę,vt poſitum eſt, huiuſmodi ſcĩetia omnium maxime ſua ſponte expetenda eſſe videri debet. Nam qui ſcire cupit ob hoc ipſum vt ſciat,is eã expetet maxime, quæ potiſſimum eſt ſcientia: quoniam cui ſcire propter ſe eſt expetendum, huic maxime expetendum eſt quod eſt maxime ſcibile. huiuſmodi vero ſunt primæ cauſæ, primaq; principia, cum aliorũ cognitio ab horũ cognitione pendeat. Tunc enim arbitramur rem quanq; intelligere,vt ipſe dixit in phyſica,cum principia & cauſas eius cognoſcimus. Quod vero hæc ſint maxime ſcibilia,oſtendit, cũ dixit,demonſtrationes ex primis fiunt,ſcibilium autem cognitio per demonſtrationem cõtingit. quo fit,vt primę cauſę ſint cæteris demonſtrandi ac ſcientiam ingenerandi vim habentibus cauſæ vt talia ſint. Nam principia ſcientiarum hæc habent pro principijs. Sed ſcientiarũ ea eſt facile princeps, quæ principes cauſas cognoſcit. hæc ſunt autem quorũ gratia cætera ſunt. In cũctis enim rebus ſcientia quæ cognoſcit cuius cauſa efficiendorum quodque fieri debeat, præſtantior eſt, quàm quæ eadẽ efficit,ac miniſtræ fungitur munere,vt in architectonica licet intelligere. 12

Docentiũ munus.

Maxime ſcibilia, quæ.

Hoc autẽ eſt ipſum in ſingulis bonũ, atq; id omnino quod eſt ſummũ in omni natura bonũ. Ex omnibus igitur quæ dicta ſunt,in eandẽ cadit ſcientiam id quod quæritur nomen. Nam primorum ipſam principiorum ac cauſarum contemplatricem eſſe oportet. Summũ enim bonum,& id gratia cuius,vna eſt cauſarum.

Hoc autem eſt. Quia vero dixit,quæ gratia cuius agendum eſt vnumquodque cognoſcit, declarat quæ ſit huiuſmodi cauſa,cuius gratia vnumquodq; agendum eſt,dicens, hoc autem eſt ipſum in ſingulis bonum,hęc enim eſt cauſa finalis. Nam vt ipſe dixit in exordio moraliũ Nicomachiorum, omnis ars omniſq; doctrina atq; actus & electio bonum quoddã appetere videtur. Tale autem eſt id quod eſt omniũ rerũ cauſa. Cuncta enim illius gratia & ſunt & efficiũtur. quę vero natura fiunt, ea quodam ſibi innato appetitu ad illud ſpectant. Quo fit, vt ſcientia quæ huiuſmodi bonũ cognoſcit,facile princeps haberi debeat. Sed volens explicare primam cauſam eſſe rebus cauſam vt finem, & ſcientiam quæ huiuſmodi cauſam cognoſcit,præſtantiorem eſſe effectricibus eorum quæ illius 13

Bonũ,cauſa finalis rerum omnium.

gratia sunt,dixit illam potiorem esse,quæ gratia cuius agendum sit vnumquodq;,cognoscit, quàm quæ ministerio fungitur. Argumētatio vero est huiusmodi. *Si* cunctis in artibus & disciplinis, quæ cognoscit id gratia cuius,& finem,præstantior est,quàm quę aliquid efficit, merito quę finē rerum omnium cognoscit,& cuius gratia omnia & sunt & fiunt,ea facile princeps primaq; haberi debet. Talis autem est sapientia, quę primam causam contemplatur,quandoquidem cuncta entia præstantissimum bonorum & ipsum summum bonum appetant: summum autem bonum est prima causa. Quibus demonstratis,quæ supra dicta sunt,in pauca colligit,declarans ex cunctis ijs, quæ sapientes consequuntur,demonstrari sapientiam esse primorum principiorum & causarū contemplatricem. Nam summum bonum,& cuius gratia cuncta sunt & efficiuntur, cuius boni hæc doctrina est contemplatrix,de numero causarum est,cum sit huiusmodi causa,vt finis. oportet enim ipsam primorum principiorum & causarum esse contemplatricem.Ex omnibus ergo dictis efficitur,vt sapiētia sit scientia primorum principiorum & causarum contemplatrix. Addidit autem, summū enim bonum,& id gratia cuius vna est causarum,quoniam dixerat hominum consensu oportere sapientiam esse principiorum scientiam,non ministratricem,& eam scientiam esse pręstantiorem,quæ cognoscit cuius gratia vnumquodq; agendum sit. hoc vero summum bonum est.

Non esse autem effectricem,ex iis etiam qui primo philosophati sunt,patet.Ob admirationes enim homines & nunc & primo philosophari cœperunt, principio quidem facilia mirabilium admirantes, deinde paulatim sic procedentes, & de maioribus dubitantes,vt de lunæ ac Solis affectibus,de stellis,de ortu etiam vniuersi.Qui vero dubitat, & admiratur:is ignorare se arbitratur.

14 Non esse autem. Præfatus igitur præstantiorem esse scientiam quæ cognoscit cuius gratia vnaquæq; res est,quod quidem est summum bonū, ostendit scientiam quæ cognoscit primas causas,hoc quoq; cognoscere,& ob id principem esse. Per hęc verba, Nō esse autem effectricem,ex ijs etiam qui primo philosophati sunt,patet, Philosophiā & sapientiam non esse neq; efficientē nec actiuā,sed in cōtemplatione versari, ex hoc demonstratur, quoniam initio, qui primum philosophati sunt, inde processerunt ad inquisitionem,& inuentionem harum rerum, quòd admirarētur quomodo earum quæq; sese haberet. porro admirari hominum est non intelligentium. *Si* ergo propter ignorantiam admirabantur,& propter admirationem ad philosophādum aggressi sunt, nimirum eius gratia ad philosophandum accessere, quod ab ipsis ignorantiam debuit amoliri. Cognitio autem,non actio, ignorātia eos debuit explicare. Cognitionis igitur,non actionis gratia accesserunt ad philosophandum. Nam si propter ignorantiam ipsorū inquisitionem sunt aggressi: dubium non est,quin cognitionis desiderio ducti fuerint, cum ignorantiæ non effectio,sed cognitio medeatur. Cæterum Aristotelis mos est eandem appellare sapientiam,& primam philosophiam. Nam perfectissima philosophia exorsa ab admiratione processit ad inquisitionem. Deinde cum quæ inquirebat inuenisset,ita se in his gerebat,vt admiraretur,si ea sese aliter habere possent,vt in processu cōmemorabit. Sed initio philosophari cœptum esse ait,dum mortales facilia & obuia quæq; admirarentur propter quædam quæ ipsis præter rationem fieri videbātur. Exempli causa,cur electrum paleas ad se trahat, cur magnes ferrum,aut quid sit arcus cælestis,aut omnino quibus ex rebus nubes concrescant,vnde tonitrua edantur,quomodo fiant fulgurationes: deinde paulatim eo processerunt,vt de rebus maioribus admirantes inquirerent ac philosopharentur. sed affectus lunę vocat defectus ipsius,& accretiones atque decrementa,& pari ratione Solis defectus & ortus atque occasus. At dubitare & admirari ob opinionem fit ignorantiæ. **Admiratio philosophandi occasio.**

Quapropter & fabularum amator philosophus quodammodo esse videtur. ex mirabilibus enim fabula constat. Quare si vt ignorationē fugiant, philosophati sunt, patet ob cognitionem,& non vsus cuiusquā gratia scientiam illos esse sequutos. testis autem est & idipsum quod accidit. Cum enim omnia necessaria ad facile cū voluptateq; viuendum adessent,quæri talis prudētia cœpit. Quo patet ob nullam aliam vtilitatem nos ipsam quærere,sed vt hominem eum liberum esse dicimus,qui suiipsius est gratia, non ob alium, sic & ipsam solam scientiarum liberam esse. est enim hæc suiipsius gratia sola,quapropter & non humana possessio ipsius,nō iniuria putaretur. Multis enim cōditionibus serua natura hominū est. quare secundum Simonidē deus solus hunc habet honorem. Atenim virum non solum eam quæ ad ipsum accommodatur, quærere decet. Quod si vera dicunt poetæ,& in deum inuidentia cadit, hac in re maxime verisimile est idipsum accidere, & infortunatos eos homines esse, qui hæc superflua quærunt. Sed neque deus inuidus esse potest, sed vt & prouerbio dicitur, multis in rebus mentiuntur poetæ.

Fabularũ amator philoſoph⁹.

Quapropter.) Adiecit autem, quapropter fabularũ amator philoſophus quodãmodo eſſe videtur, 15
quoniam ſtudet ea diſcere, quæ ob ignorantiam ſui ſunt admirãda, propterea quòd fabulæ ex admirandis & fidẽ non capientibus conſtituũtur. Qui autẽ propter admirationẽ aliquarũ rerũ conantur intelligere, ij philoſophi ſunt. Sed initio non cuiuſpiã emolumenti aut actionis, ſed cognitionis gratia cœptũ eſſe philoſophari, ex hiſtoria quoq; cõfirmauit. Comparatis enim rebus neceſſarijs & cõmodis ad vitam degẽdam, aggreſſi ſunt homines inquiſitionem philoſophiæ, & huiuſmodi rerum contemplationem. Quod ſi ſuppetẽtibus neceſſarijs & commodis ad vitam, aggreſſi ſunt homines per philoſophiam indagare, ſatis intelligitur, non vt inueſtigarent rem aliquam neceſſariam ex ijs quæ pertinent ad vitam degendam, inquirendi negocium eos ſuſcepiſſe. At omnes effectrices artes aliquid huiuſmodi quærunt: quærunt enim, efficiuntq; aliqua vel ex neceſſarijs & vtilibus, vel ex ijs quæ faciunt ad vitæ facilitatem. Appellat autem prudentiam huiuſmodi ſapientiam & contemplationem, eandemque ingenuis hominibus ſimilẽ eſſe ait, qui propter ſe ipſos, non quemadmodũ ſerui, aliorum gratia ſunt. Nam ſeruus, vt in Politicis docuit, eſt qui cum homo ſit, alterius eſt: qualis qui ob ingenij tarditatem non ad rerum cognitionem, ſed ad ſeruiendũ eſt aptus. Siquidem huiuſmodi cognitio quaſi ſola doctrinarũ libera ſit, ipſa ſui gratia eſt. Hanc vero propter ſe expetendam eſſe, quanquam nullam vtilitatem exhibeat, ſed contra impedimento ſit parandis vtilibus, argumẽto eſt, quod ſe attingentibus, tantum ingerit amorem ſui, vt nihil aliud efficere velint, impedimentumq; & moleſtiam eſſe putent, quidquid ſe ab ſtudio ipſius auocarit. Quamobrẽ merito dicit hanc cognitionem non humanam, ſed diuinam eſſe cenſeri. Homines enim propter indigẽtiam pleriſq; in rebus ſerui ſunt, cum ipſius cauſa multa agere cogantur. Nam quia homines huiuſmodi ſunt, idcirco ipſis valetudo atq; diuitiæ ac cætera huiuſmodi in bonis habentur. Quo fit, vt in hæc paranda ſtudium atque operam conferant. Deus autem, omnis indigentię immunis eſt & liber. Quo in loco ſimilia ijs dicit, quæ dixerat in moralibus Nicomachijs. Illic enim dixit. Quoniam non oportet, vt quidam præcipiunt, qui homo ſit, hunc humana ſapere: & mortalia, qui mortalis, ſed aliquid ſupra quærere. Nam hæc & talia dicit illo in loco. Quocirca, inquit, ſi verũ eſt, quod poetę tradunt, deum inuidere excellentibus mortalibus, ac proinde infœlices eſſe omnes qui aliqua facultate excellũt, cęteriſq; mortalibus præſtant, vtiq; ſapientibus maxime inuidet. hi nanq; veriſſime ſupra mortalẽ naturam quidquam habent. Attamen fieri non poteſt, vt in deum cadat inuidentia. Nam inuidentia, vt teſtatur diuinus Plato, procul eſt a choro diuino. Sed multis, inquit, in rebus mentiuntur poetæ: ex quarum rerum numero hæc eſt vna.

Quãdo cœptum philoſophari.

Hominẽ decet ſupra mortalia quęrere.

Neq; tali ſciẽtiam honorabiliorem vllam aliam putare oportet. Eam enim honorabiliſſimã eſſe patet, quæ diuiniſſima eſt. At hæc ſola dupliciter talis eſt. ea nanq; diuina eſt maxime, quam maxime deus habet, & ea rurſus quæ diuinarum eſt rerum. ſola autem hæc vtranq; conditionem hanc ſubit. nam & deus omnibus cauſa, principiumve quoddam eſſe videtur, & talẽ ſciẽtiam aut ſolus aut maxime deus habet. omnes igitur magis hac neceſſariæ ſunt, præſtabilior vero nulla. Oportet tamen in ipſius acquiſitione fieri nobis econtra, atq; cum a principio quærimus. nam incipiunt quidem, vt dictũ eſt, omnes ab admiratione, vt fit cum mira quædam ſpectãtur, cauſa nondum perſpecta: miranturque ſi ita res ſe habeat, aut circa ſolſtitia, aut circa diametri quadrati incommenſurabilitatem.

Neq; tali, inquit, ſcientia honoratiorem vllam aliam putare oportet. Nam quę maxime diuina 16
eſt, ob hoc ipſum eſt longe nobiliſſima. hæc autẽ ſcientia eſt maxime diuina, quia ſimillima eſt deorum actioni. Nam cum ſit probabile, deum aliquid agere: hac excepta actione, nulla alia decet diuinam maieſtatem. Præterea quoniam eſt diuinarum rerum cognitio, eſt enim cognitio primarũ cauſarum & principiorum, deus autem eſt primũ principium, & cauſa cæterorum. Et per hæc demonſtrat hanc doctrinam merito appellari theologiã, id eſt ſcientiam de deo. Omnes igitur, inquit, aliæ magis hac neceſſariæ ſunt: quoniã hęc omnino neceſſaria nõ eſt. Præſtantior vero nulla. hæc enim eſt omnium præſtantiſſima, quippe cũ ſit maxime diuina. Deinde viam & rationem oſtẽdit huius doctrinæ cõparandę, quam quidẽ admirationẽ eſſe dicit oppoſitorũ ijs quę admirantes initio homines philoſophari cœperunt, quoniã ante cognitionem homines admirabantur, ſi res poſſent ſic ſeſe habere. Nactis vero cognitionẽ, admirationi erat, ſi poſſent nõ ſic ſe habere. Porro admirabilia eſſe dicit pęgmata, quæ per ſe ac ſponte moueri videntur, dũ a rerum admirandarũ artificibus oſtentantur. Sunt autẽ Solis cõuerſiones, de quibus mentionẽ facit, ſolſtitium ęſtiuum, & ſolſtitiũ brumale.

Admiratio, philoſophãdi occaſio.

Mirabile nanq; cunctis eſſe videtur, ſi quid omnino non menſuretur. Oportet autẽ huius exitũ ad cõtrarium atq; melius, vti dicitur prouerbio, fieri, cum didicerint. nihil enim magis vir geometra profecto mirabitur, quàm ſi diameter commẽſurabilis fiat. Quænam igitur natura ſit eius ſciẽtiæ, quam quærimus, & quod propoſitum ſignũve ſit, quo inquiſitionem, doctrinamve totam attingere oportet, ſatis iam explicauimus.

17 Mirabile nanque cunctis esse videtur, si quid minimo non mensuretur. Hoc dicit propter diametrum. Cum enim sit in lineis aliquid minimum, vt in numeris, mirabile videtur non omnes lineas minimo mensurari, & esse inter ipsas commēsurabiles, si quidem habent aliquam communem mensuram. hoc autem haud verum est. Omnes enim numeri vnitate mensurātur, non item omnes lineæ mensurantur aliquo vno, quia nulla est minima linea. Ac proinde non omnes lineæ sunt commensurabiles. Eæ nanque magnitudines commensurabiles sunt, quæ eadem mensura mēsurantur. In oppositum autem & melius desinunt, qui ex ignorantia, & proinde admiratione verorum, quasi non possint sic habere, transeunt ad cognitionem. Nam qui scientiam ipsorum accipiunt, mirātur, si possit ipsorum aliquid aliter sese habere. Vt est in prouerbio) Prouerbium fortasse intelligit, quod ait, secundorum meliorum. Quænam igitur sit natura eius sciētiæ, quam quærimus, explicatum est) Dictum est enim hanc contēplatricem esse, non actiuam, & primarum causarum principiorumque cognitricem. Et quod propositū signumve sit quod in quisitionem doctrinamve totam attingere oportet) Oportet enim ex admiratione verorum propter ignorātiam transire, propter scientiam in admirationē oppositorum veris, si fieri possit an aliter se habeant, quàm vt cognita sunt. Sed posito & explicato sapiētiam primorum esse contēplatricem, merito in primis quadripartitam facit diuisionem causarum, vt in Physico auditu. Ac cætera quidem aperte referuntur: quæ vero de forma dicta sunt, aliqua indigent enarratione.

Magnitudines cōmēsurabiles.

Cum autem constet primarum scientiam causarum sumere oportere, (tunc enim vnumquodq; dicimur scire, cum primam cognoscere causam arbitramur) causæ vero quatuor modis dicuntur, has in medium afferamus oportet.

18 Cum autem constet ex principio causarum scientiam sumere oportere, (tunc enim vnumquodq; dicimur scire, cum primā cognoscere causam arbitramur). Ex principio causarum dixit pro primis causis. Cognitionem autem, quæ per scientiam habetur earum rerum quæ habent principium, & causas pēdere ex cognitione primorum principiorum & causarum, in exordio etiam Physici auditus testatus est, quod item in Posterioribus resolutorijs demōstrauit, & nunc similiter repetit. Qui enim aliqua cognoscit non à primis causis, sed ab ijs quæ cohærentes sunt, siue proximæ aliquibus, quarum sunt aliæ priores causæ, is non cognoscit ipsas causas quæ proximæ sunt rei de qua quęritur. Quod si tunc quod principia causasq; habet, cognoscitur, cum ipsius principiorū habetur cognitio, & qui initio à non cognitis cognitionem nactus est, hic non proprie dicitur ea scire, merito dicit ipsum scire pēdere ex cognitione primarum causarum: per hoc confirmans, sapientiæ, quæ contemplatrix est primarum causarum, id acceptum ferri, vt cæteræ doctrinæ scientiæ sint.

Itaque causam vnam dicimus esse substantiam ipsam, quiditatemve. nam ipsum propter quid primum, ad ipsam vltimo rationem redigitur.

19 Itaque causam vnam esse dicimus substantiam ipsam, & quiditatem. Substantiam appellat formam. Nec immerito formam cuiusque rei vocauit substantiam, cum res quæque per formam sit id quod est. Propterea enim per hanc definita definiūtur. Nam quiditatem dicens, definitionem significat, atq; rationem. (Quoniam ipsum propter quid primum, ad ipsam vltimo rationem redigitur) id est ad definitionem. hoc autem est causa formalis. In hanc enim ait vltimo redigi ipsum quare. Porro (vltimo) dixit, quoniam reddita definitione, nō vltra quęrimus quare, scilicet quasi nacti iam simus cognitionē eius causæ, de qua nobis erat quæstio. Nam percōtati quare ignis calefaciat, postq̄ edocti sumus quod esse ipsius ignis est esse calidum & calefactiuum, non amplius quærimus quare calefacit. Iam enim habemus quod quęrebamus. Rursus si quis quęrat, quare nix est visus discretiua, etiā si responsum acceperit, quoniā est alba, non tamē desistet ab inquisitione, quare. Requiret enim quare albū discernit visum. At qui accepto aliquo responso, quærit etiā num quare, profecto is nondum causam accepit. Postquā vero didicit quòd hoc est esse ipsius albi, est enim ratio & definitio albi discretiuū visus, non vltra quærit causam quare album discernit visum: siquidem post huiusmodi responsionē nihil est necesse quærere quare sic se res habet. Merito ergo dicit vnam causam esse substantiam & quiditatem cuiusque rei. sed hanc causam esse declarat id quod subiūgitur, quia, inquit, ipsum quare in rationem vltimo redigitur. Dixitq; (vltimo) quoniam ad quæstionem quare, nōnullæ aliæ etiā responsiones reddi possunt, quæ nondum rationem & definitionem contineant. Quamobrē huiusmodi responsiones causam formalē docere nequeunt: nec inquirēs quare, a quærēdo desistit. Adhuc enim dici non potest causam esse redditam, dum quæritur quare. quęstio enim quare, causæ quæstio est. Id igitur est causa, quo audito in quæstione quare, desistimus ab huiusmodi quæstione. desistimus autem audita definitione & forma. hæc igitur est causa. Sed quia dixerat ipsum quare primum vltimo ad definitionem redigi, idcirco quomodo vltimum est primum & causa, explicat per proxima verba. Nam quod vltimum dicitur in responsione, id primum est in natura & causa: ideoque subiungit.

Causa vero principiumque id est, quod primum, cum propter quid quæritur, assignatur. Alteram autē materiam, & subiectum: tertiam, eam vnde est principiū motus.

Causa vero & principium est ipsum primum quare.) Nam quod in quæstione quare, vltimo respondetur, id proprie causa est: quod autem sic est primum causa, id causa est eorum quæ sic sunt causæ. quod igitur vltimo respondetur in quæstione quare, prima causa est huiusmodi causarum. Cui si quis addat, definitio autem est vltimum in responsis ad quæstionem quare, is concludere poterit definitionem esse primam causam formalium causarũ. Quiditas ergo & definitio est prima causa, hoc est forma. Nam per formam cuiusque rei quiditas ipsius accipitur. Aut dicit, causa vero & principium & primum est ipsum quare, id est substantia & quiditas: quoniam vltimum quod respōdetur in quæstione quare, prima causa est. Aut significat eorum quæ ante ipsum respōsa sunt, causam principiũque esse, id est eorum quæ respōdentur in quæstione quare. hoc est enim vltimum quod respōdetur. Nam vltimum in quæstione quare, prima causa est & principium. Neque vero dixit vltimũ in respōsione, esse primum in natura, sed hoc prætermisso, cum diceret id quod huius est consequēs, illud scilicet, causa vero & principium est ipsum quare primũ, obscure locutus est. idcirco enim quare est primum, quoniam vltimum in respōsione quare, quod est primum in natura, est causa & principium in responsione quare. Responsione autem vltima ad quare, primam causam explicari hinc intelligitur, quia quæstio principij est ipsum quare. cuius autem responso accepto non vltra quæritur quare, id proprie principium est. principium autem est primum. Alteram vero, inquit, materiã, & subiectum. Subiectum latius patet quàm materia, cum diuinorum subiectum nō sit materia. 20

Quartam eam quæ huic opponitur, id inquam, gratia cuius cætera fiunt, ac ipsum bonum. finis enim hoc est omnis generationis, omnisq; motus. Atq; quanquã contemplati de ipsis sumus in hisce quæ de natura dicta fuere: tamen ad veritatem magis perspiciẽdam maiores etiam nostros, qui rerum cōtemplationem aggressi sunt, sumamus oportet. & illos enim principia quædam & causas dicere constat. Si igitur illorum sententias in medium attulerimus, aliquid euenerit sane, quod ad propositũ doctrinæ huius accommodabitur. Aut enim aliud quippiã inueniemus causæ genus, aut hisce quæ magis dicuntur nunc, credemus.

Quartam eam, quæ huic opponitur: id inquam gratia cuius, atque ipsum bonum. Finis enim hoc est omnis generationis) Facta mentione causæ efficiẽtis, hæc autem est vnde proficiscitur principiũ motus, docet causam finalẽ oppositam esse causæ efficiẽti, quoniã altera præexistit, altera vltima est. quod ipse exposuit subiũgēs. Finis enim hoc est generationis, omnisq; motus.) Si enim illa est principium, hæc autem finis, merito dicuntur opponi. Sed finis quodammodo causa est efficientis, qui si in efficiendo vltimus est, natura vero & ratione primus. finem nanq; ratione anticipantes, actionem propter ipsum exordimur. Quin ea quoq; q̃ natura fiunt, hunc quasi scopon & propositum petunt spectantque. Scopos autem præexistit, iam bonum ipsum esse causam vt finem: & principium huiusmodi esse finem generationis, & omnis motus ipse, vt supra dixi, docet in exordio Ethicorum cum dicit. Omnis ars & omnis disciplina bonũ quoddã appetere videtur. Quod si res omnes suum quæque finem appetũt, vt bonum, profecto quod proprie finis intelligitur, & quem appetũt omnia quæ mouentur, summum bonum erit, & optimum entium. quod ipse quoque in Ethicis exposuit, dicens: Quãobrem summum bonum recte id esse definiunt, quod omnia appetunt. Cæterum explicata partitione causarum, inquisiturus in qua potissimum causa versetur sapientia, cum causæ plurifariam dicantur, optima ratione primum in sententias priorũ inquirit, & quam aut quas causas quisque attulerit, exponit. Quod vsui nobis fore dicit ad confirmationem memoratarum causarũ. Nam vel alium modum inueniemus causarum, si forte quæ a veteribus dicta sunt, sub hanc diuisionem cadere non videbuntur: aut certe si quę tradidere, non excedunt numerum causarum a nobis traditũ, partitioni nostræ velut commode factæ maiorem fidem adhibebimus. 21

Plurimi itaque eorum qui primo philosophati sunt, ea sola principia omnium esse existimarunt, quæ sub ratione materiæ collocantur. Id enim elementum rerum & principium esse dicunt, ex quo fiunt vniuersa, fiuntque primo, & in quod vltimum corrumpuntur, substantia permanente quidem, mutationem autem in affectibus subeunte: & idcirco neque fieri quicquam, neq; corrumpi putãt, quia talis natura semper seruatur, quemadmodum neque Socratem dicimus aut simpliciter fieri, cum bonus fit, aut musicus, aut corrumpi simpliciter cum hos habitus abiicit, quia manet ipsum subiectum, Socrates inquam ipse, neque quicquam identidem cæterorum. Oportet enim quandã vnam esse naturam, vel plures vna, ex quibus, aut ex qua persistẽte, salua cætera fiunt. Multitudinem tamen speciemq; principii talis non eandem inquiunt omnes.

Plurimi itaque eorum qui primo philosophati sunt.) Causam cur sententias veterum hoc in lo- 22

co commemoret,ipse exponit aperte,quoniam placita illorum refert, non quasi & ipsi putauerint hæc esse principia substãtiarum naturalium,tunc enim memoratio aliena esset a proposito,sed quia putabant hæc esse omnium rerum principia,in quibus rebus continentur nunc proposita. Illi enim statuebant rerum naturalium hæc esse principia,quæ ab ipso tradũtur.sed has tantum,& nihil præterea esse rati,quærebant eadem principia rerum naturalium & omnium entium. Veteres autem solam causam materialem asseruisse declarat,docens ipsos dixisse causam & principium entium id esse,ex quo primo aliquid efficitur,& in quod vltimum aboletur,substantia manente quidem,sed affectionibus variante. Res nanque huiusmodi est materia, quæ suam substantiam in quibus rebus habetur,immortalem & ingenitam conseruat,mutatur autem affectionibus,dum aliqua ex ipsa generantur. Illud autem(quæ in materiæ specie)dictum est pro eo,quod quæ sunt in hac specie principiorũ materialium, sola esse putabant. Idcirco neque fieri quicquam, neque corrumpi putant, quia talis natura semper seruatur. Qui vero affirmant materiam esse corpus quoddam actu, & non, vt ait Aristoteles,facultate,ij nihil neque generari,neque interire simpliciter,vt fateantur consequens est, sed quæ generatio appellatur,esse alterationem, vt demonstrauit in libris de generatione: vt qui fateri conuincãtur materiam,quæ actu existit,semper eandem manere. Posuerunt enim hanc esse immortale principium,& immutabile secundum substantiam,sed in generatione substantiarum, quæ ex ipsa fiunt,affectiones mutare. Alteratio enim est mutatio per affectionem. Qui vero fuerint hi, qui cum solam materialem causam ponerent,non poterant tueri generationem proprie dictam,deinceps exponit. Quorum primum fuisse ait Thaletem.hic enim inter eos qui referuntur,primus auctor esse videtur naturalis philosophiæ,cuius sententiam exponit aperte,demonstratque manifesto Socratis exemplo,non posse istos tueri generationem,quibus placet subiectum actu, prorsus existere,quod semper retineat suam sustantiã in quibus rebus habetur. Nam singula quę ex hoc efficiunt, aliquo modo subiectum habent. Oportet enim,inquit, quandam vnam esse naturam, vel plures vna,ex quibus,aut ex qua persistente salua cætera fiant.) Qui subiectum vnum esse aiunt,ij materiã esse affirmant quoddam ens actu,quod iam per se existit. Qui vero plura subiecta esse asserunt, ij vt subiectis verbis docebit,non omnes eadem opinabantur. Quamobrem subiungit,Multitudinem tamen speciemque principij talis non eandem inquiunt omnes.

Materia.

Thales

Sed Thales quidem auctor talis philosophiæ primus aquam esse dicit. Quapropter & terrã super aquam dicebat esse,sumpta forsitan hac existimatione ex eo, quia nutrimentum omniũ humidũ esse,& ex hoc fieri atque hoc viuere calidũ ipsum videbat. Id autem ex quo quippiã fit,ipsius esse principium constat,& insuper quia semina omniũ humidã habere naturam videbat,atque aquã naturæ humidis principium esse. Sunt autem qui & valde antiquos,& multo ante hanc ætatẽ,primosque theologos sic arbitrantur de natura putasse. Oceanum enim & Tethyn patres generationis fecerunt, iusiurandumque deorum aquam,quæ quidem a poetis ipsis Styx appellatur.

23 Sed Thales quidem auctor primus talis philosophiæ) Talis, id est naturalis & contemplatricis. Hic enim physicorum qui memorantur, antiquissimus est: quem putasse aquam esse principium, aperte docet,& cur ita putauerit,propterea scilicet quòd omnia humido cibo alãtur, esse autem cuique a cibo suppeditetur,& omnium rerum semina ex quibus generantur,natura humida sint, & ex hoc,id est ex humido effici calidum ipsum. Thales enim calidum ignemque putabat ex euaporatione ab humido exhalata generari,ex hoc enim ali, esse, & conseruari.hoc enim est quod ait, Atque hoc viuere) itaque Thales calidũ humidũ,principium & elementum esse putat rebus naturalibus,quippe cum ex hoc alantur & fiant. Ex quo enim res efficiuntur,id ipsarum principium est.quamobrem aqua principium est ignis, si ex aqua ignis efficitur. Efficitur autem ex aqua, quoniam ea nutritur. Atque aqua humidis naturæ principium est.) id est,aqua principium & natura causaque humidis est vt sint. Quod si cæteris rebus,vti seminibus,principium est humidũ, & aqua principium est humidorum,nimirum & hæc principium sit eorum quæ sub ipso cõtinentur. Sunt autem, inquit,qui & valde antiquos tradunt) quasi hanc opinionem ad vetustissimos nonnulli referant: primosque Theologos & ipsorum opinionem refert.quo in loco Homerũ Hesiodumque designare videtur,quasi hi fuerint primi Theologorum.

Aqua rerũ principiũ.

Nam honorabilissimum quidem est antiquissimum,iusiurandum autem honorabilissimum est. Atque obscurum quidem forsitan est, si hæc opinio de natura vetus sit quædam atque antiqua. Thales tamen hoc pacto fertur de causa prima dixisse. Hipponem enim nemo cum hisce ponere dignum putabit,ob mentis eius nimiam vilitatem. Anaximenes autem atque Diogenes aerem aqua priorem, maximeque principium corporum simplicium ponunt, Hippasus autem Metapontinus & Heraclitus Ephesius ignem.

Nam honorabilissimum quidem est antiquissimum, iusiurandum autem honorabilissimum est.) 2
Quod colligere molitur, huiusmodi est, qui aquam iusiurandum esse deorum commenti sunt, eos quemadmodum Thaletem, aquam entium esse principium posuisse. per huiusmodi autē argumentationem hoc sumimus, quod est honorabilissimum, id profecto vetustissimum est, & principium, iusiurandum autem est honorabilissimum. Nam quod iuramus, id quasi honoratissimum iuramus. Iusiurandum ergo vetustissimum est, & principium. hoc porro aqua esse dicebatur. Styx enim per ipsos aqua erat, sed in dictiōe sumere videtur duas propositiones affirmatiuas in secūda figura, quia non dicit, quod honorabilissimum vetustissimum, sed honorabilissimum quod vetustissimum. quod huic æquipollere videtur. quod vetustissimum, honorabilissimum. Quæ propositio si ad hunc modum sese habet, efficitur secunda figura, in cuius vtraq; propositione terminus honorabilissimū prædicatur affirmatiue. quo syllogismo nihil recte concluditur. At non ita sese res habet, sed argumentatio est in prima figura. & honorabilissimum prædicatur de iureiurando, subijcitur autem vetustissimo. atque ita loquutus est, quasi vetustissimum & principium conuertatur cum honorabilissimo, & dictum illud æquiualet huic, honorabilissimum est vetustissimum. Quod autem illud per hoc dixerit, declarauit adijciens, iusiurādum autem est honorabilissimum, cum hoc per honorabilissimum euitasset. Atq; obscurum, inquit, forsitan est, si hæc opinio vetus quædam sit.) quasi non satis constet, an primi theologi fuerint in hac sententia, necne. neque enim hoc manifesto dicebāt. Sed quidā conantur syllogismo demonstrare. Argumentantur enim sumentes duas affirmatiuas propositiones in secunda figura, quemadmodum se habere prædicta ratio videtur obscurius etiamnum. Thales tamē, ait, hoc pacto fertur de causa dixisse. Merito dicit (fertur hoc pacto dixisse) cum nullum sit Thaletis scriptum, ex quo affirmare quispiam possit hæc ab ipso ad hunc modum esse tradita. Hipponem enim nemo cum hisce ponere dignum putabit, ob mentis eius nimiam vilitatem) Hippon narratur posuisse pro principio simpliciter humidum indeterminate, non explicans aqua ne sit, vt Thales, an aer, vt Anaximenes & Diogenes. quocirca eius opinionem prętermittit quasi fluitantē, & nihil certi statuentem. Aut certe non propterea omittit eius sententiam, quòd sit indiscreta, & nihil habens statuti, tunc enim non dixisset, propter vilitatem opinionis eius, sed quasi non debeat inter philosophos computari propter eius sententiæ vilitatem. Quamobrem dixit (cum hisce) id est cum philosophis: quod fortasse idcirco dixit, quoniam impius fuit, ac lōge abhorrēs à dei cognitione. In huius enim tumulo huiusmodi legitur epigramma: Hic est Hipponis tumulus, qui fato deficientes dijs immortalibus æquabat. Post hæc de ijs verba facit, qui aerem principium esse dicebant, ipsum ante aquam statuentes, qui quidem fuerunt Anaximenes Milesius, & Diogenes Apolloniata Nam Hippasum Metapontinū, & Heraclitū Ephesium ignē tradidisse ait principiū esse omnium.

Styx, aqua

Hippon.

Empedocles vero ipsa quatuor elementa, quartum iam dictis terram adiungens. hæc enim permanere semper, & non fieri dicit, sed multitudine paucitateve mutationē subire, cum in vnum atq; ex vno congregantur ac disgregantur.

Empedocles

Empedocles vero ipsa quatuor elementa, quartum iam dictis terram adiungens.) Priores enim 25
ipso alij ignem, alij aquam, alij aerem principium esse ponebant. quibus tribus Empedocles terram adiecit quartam. Hæc enim permanere semper, & non fieri dicit, sed multitudine, paucitateve mutationem subire, cum in vnum atq; ex vno congregantur.) Exposuit quomodo ex multitudine & paucitate. Nam mistio ipsorum, & in vnum coitus, qui ab amicitia efficitur, transitum habet in paucitatem & vnitatem. Discretio vero quæ fit a discordia, disiūctioq; horum, ex vno multa facit. Atq; ita loquitur, quasi hæc possint in huiusmodi mutatione proprias naturas obtinere. Aut non de concretione & discretione dicit, quarum authores sunt discordia & amicitia, sed de ea quæ videtur esse ipsorum elementorum generatio & interitus: quorum quodq; tunc generari videtur, cum ipsorum aliqua multitudo concrescit. Nam cum in aliqua mistura plures sunt ignis partes, tūc generatio ignis fieri videtur: cum vero pauciores, interitus. Aut certe sensus est, hæc quidem non generari, sed multitudinem ac paucitatem entium fieri ex horum concretione & discretione.

Anaxagoras insuper Clazomenius ætate quidem hoc prior, re vero posterior, infinita principia dixit esse. pene enim omnia quæ sunt similiū partium, vt aquam vel ignē, sic generari corrumpive congregatione duntaxat, disgregationeve, aliter vero neque fieri neq; corrūpi, sed permanere perpetua dicit. Ex his igitur solam quispiam causam esse putauerit, quæ rationem materiæ subit.

Anaxagoras

Anaxagoras vero Clazomenius ætate quidem hoc prior, re vero posterior) Anaxagoram qui 26
prior ætate fuit quàm Empedocles, posteriorem esse ait re & sententia, quam habuit de rebus naturalibus, non quod prorsus Anaxagoræ opinionem Empedoclis sententiæ præferat, vt prudentiorem plenioremque, sed quia putat Anaxagoræ opinionem posteriorem esse, & magis succinctam. Nam alio in loco præponit Empedoclem, quod ponens finita principia, eadem tueatur. Satius est enim finita, quàm infinita principia statuere, si quis per finita eadem tueri valeat. nonnullis tamen in locis

Anaxagoræ sententia quàm Empedoclis opinio potior habetur. Quanquā nunc Anaxagoram operibus esse posteriorem dicere videtur, propter elementorum infinitatem. hæc enim præfatus subiungit· Infinita principia dixit esse) sed in progressu ipsius opinionem conuenire docet cum sententia Platonis, qui posterior fuit. Exposita enim sententia eius, ostensoque doctrinæ ipsius esse consentaneum, vt vnum & infinitum principium esse dici queat, subijcit· Vult tamen aliquid hisce simile dicere quæ posteriores dixerunt, & nunc magis apparent. Pene enim omnia quæ sunt similium partium, vt aqua, & ignis, & singula quatuor corpora sic generari corrumpiq; congregatione & disgregatione videntur, scilicet quia vnumquodq; hoc effici videtur multorum similium conuentu. Ad hunc itaq; modum Anaxagoram dixisse ait, hæc similaria, quæ infinita sint & sempiterna, generari, & interire. generari autem complurium similium concretione, interire discretione. Dixitque propè omnia similaria, quia non omnia posuit esse principia. haud enim aquam, terram, ignem, & aerem, quæ similaria esse patet sensus argumento, elementa esse dixit, sed misturas quasdam. Ex his igitur, inquit, solam quispiam causam esse putauerit) Ex his, scilicet quæ dicta sunt. Nam principia materialia adiecit & corporea. At Empedoclis & Anaxagoræ, qui causas quoque efficientes posuerūt, idcirco meminit, vt declararet quibus causis materialibus isti vsi fuerint præter priores. Nam & hos insectatus est, quòd efficientibus causis verbò tenus vsi fuerint, nec eas cōplectantur in ijs generandis, quæ gignuntur ex ipsis elementis.

Hoc autem modo procedētes, ipsa res eos in via posuit, quærereq; coegit. nam tametsi quammaxime generatio corruptioque omnis ex aliquo vno est, aut pluribus, cur tamen id accidit, & quidnam huius est causa? Non enim subiectum seipsum mutari facit. etenim neque lignum neque æs causa est vt vtrunque ipsorum mutetur, neque lignum quidem lecticam, æs vero statuam facit, sed aliud quid mutationis est causa. hoc autem quærere, nil aliud est, quàm alteram quærere causam vnde est principium motus, vt nos eam appellare solemus. Qui igitur huiuscemodi doctrinam a principio tetigere, vnumque subiectum esse dixere, nullam suam in opinione difficultatem sensere.

27 Hoc autem modo procedentes) Docet vnde post causam materialem processerint ad inuestigationem efficientis, scilicet quoniam subiectum aliqua indiget causa vt mutetur in ea in quæ transit. nihil enim seipsum mutare facit sine aliqua externa causa. Qui ergo huiusmodi doctrinam prorsus a principio tetigere.) Ad eos redit qui sola causa & principio materiali vsi sunt: qui addidisse videtur illud prorsus a principio, vt Thaletē atq; Anaximenē designaret. Nam Empedocles & Anaxagoras, de quibus mentionem fecit, aliquid de principio efficiēte attigisse videntur, vt ipse in processu docebit. Nullam, inquit, in sua opinione difficultatem senserunt) id est, dictorum suorum absurditatem ignorarunt. Neque placita ipsa damnabant, quòd non recte traderentur, neque præter causam materialem aliud principium inuestigabant, velut ipsa non satis esset, nec ab ipsis recte traderetur.

Sed quidam eorum qui vnum dicunt, quasi a quæstione hac superati, vnum ipsum immobile inquiunt esse, totamque naturam non solum generatione corruptioneve, (hoc enim vetustum est, omnesq; in hoc cōsentiunt) sed alia quoque omni mutatione, atque hoc ipsorum proprium est. Nemini igitur vnū vniuersum ipsum ponentiū, talis in mētem causa venit, nisi Parmenidi soli, & huic ea ratione nimirum, qua non solum vnum, sed etiam duas quodammodo causas esse ponit: ii autem magis dicere possunt, qui plura faciunt, vt qui calidum, frigidum, vel ignem & terram ponunt. nam igni quidem vt motiuam habente naturam, aqua vero, terra, & talibus, vt contrariam habentibus naturam vtuntur.

28 Sed quidam eorum qui vnum dicūt, quasi hac quæstione superati, vnum ipsum immobile esse inquiunt) Xenophanem designat, atque Parmenidē & Melissum. isti enim vniuersum vnum esse statuebant: quos ideo ait victos fuisse hac quęstione, quoniam statuentes vniuersum vnum esse, & inuestigantes qui fieri possit, vt hoc vnum ex se mutaretur, non valebant ipsum vnum amplius tueri, nisi vsu rerum explorata inficiarentur, atque adeo prope dixerim manifestissima quæq;. Tollebant enim è rebus motum, & mutationem: quoniam his saluis, non poterant ipsi ens vnum esse asserere. Sed cum dixisset, vnum ipsum immobile inquiunt esse, addit, Totamque naturam) quia ipsis tota natura vnum esse videbatur: & quasi in comperto absurdum sit affirmare totam naturam esse immobilem, adijcit. Non solum generatione & corruptione) quoniam hæ mutationes etsi non sunt motus, fiunt tamen, dum aliqua mouetur. Sed alia quoque omni mutatione. Nemini igitur affirmantium vniuersum esse vnum, huiusmodi causę cognitio contigit.) huiusmodi, id est efficiētis. per hos enim nihil prorsus efficitur. Aut hoc non tantum dicit de ijs, quibus placebat omne vnū esse, idemque immobile, sed etiam de ijs qui subiectum vnum vnamque materiam esse statuebant. Nam &

isti vniuersum vnum esse tradebant. Et fortassis vt ex hoc loco argui potest, cum dixit paulo ante, Ex his igitur solam quispiam causam esse putauerit) hos innuebat, qui vnum elementum esse putabant. Nisi Parmenidi soli) De Parmenide & eius opinione meminit Theophrastus in primo libro de rebus naturalibus, ad hunc modum. Parmenides autem Eleata, qui huic, id est Xenophani successit, vtraque via ingressus est. statuit enim vniuersum esse sempiternum. & generationem rerum tueri conatur, non quòd similem de vtroque sententiam habeat, sed reuera vniuersum vnum esse ratus, idemq; ingenitum, & globosum, ad tuendum generationem ex opinione vulgi rerum apparentium duo principia facit, ignem & terram, alterum vt materiam, alterum vt causam & efficiens. quamobrem Aristoteles dixit, Nisi Parmenidi) idque quatenus duas causas esse statuebat, non quà ens vnum dicebat esse. Hi autem magis dicere possunt, qui plura faciunt) id est, præter causam materialem efficientem quoque asserere. sed fortasse non loquitur de asserentibus manifesto & efficientem causam, hoc est de Anaxagora & Empedocle, sed de ijs quibus plures causas esse placet. fieri enim potest, vt isti horum subiectorum, alterum efficiens, alterum passiuum efficiant, vt de Parmenide dixit. Nam qui duo esse principia statuit calidum & frigidum, vel ignem & terram, vt Parmenides, is calidum & ignem efficiens esse ait. Igni nanque motricem inesse naturam arbitrantur, aquæ & terræ & talibus passiuam. Dixit autem talibus, aerem significans, aut mixta ex humore & terra.

Parmenides Eleata.

Post hos autem, taliaque principia, vt non sufficientia ad generandam rerum naturam, ab ipsa veritate compulsi, sicuti diximus, sequens principium quæsiuere. nam vt bene recteque aliæ rerum sese habeãt, aliæ fiant, nec ignem fortasse, nec terram, nec aliud quicquam talium verisimile est esse causam, nec illos idipsum existimasse: nec rursus casui fortunæve tantam rem concedere tribuereque, bene sese habeat. Itaq; quidam cum mentem, mundi causam ac vniuersi ordinis esse, perindeque naturæ ac animalibus inesse dixerit, inter priores illos vana dicentes, quasi sobrius habitus est. Atque Anaxagoram quidem manifeste sermones hos tetigisse scimus. Hermotimum autem Clazomenium hoc prius dixisse ferunt. hi igitur sic existimantes, causam bene habendi simul principium esse rerum, & talem causam posuere, vnde est principium motus. Primum autem Hesiodum idipsum quæsiuisse quispiam suspicabitur, & si quis alius amorem aut cupiditatem in hisce quæ sunt, vti principium posuit, quemadmodum est Parmenides. Hic enim generationem extruens vniuersi, sic dicit.

Cunctorum ille deũm primum produxit Amorem. & Hesiodus ait,
Ante chaos, post hoc facta est latissima tellus.
Quique aliis decus est diuis deus ipse Cupido.

Propterea quod oportet in hisce quæ sunt, causam eam esse, quæ res mouebit ac cógregabit, sed quisnam horum primus hanc causam attulit, liceat posterius iudicare.

Post hos autem taliaq; principia) Post hos, id est post vetustissimos, & talia principia, id est materialia. Dicere autem videtur post eos, qui inter principia materialia ponebãt causam efficientem, velut hæc principia non satis sint ad rerum naturam generandã. Hęc enim ordinem seruant, & consecutione quadam ferè gignuntur, illorum vero nullum habere potest ordinis causam. Sed neque illud conuenit casui & fortunæ horum causam assignare. Quamobrem causam huiusmodi generationis indagabant, velut rebus & veritate in ipsis contenta ducti, acti & impulsi. Generationis autem principium efficiens proximum est a materiali. Anaxagoras igitur qui mentem principiũ esse dixit generandarum rerum, admirationi fuit hominibus, quasi solus rationem fuerit sequutus, cęteris placita sua temere tradentibus, cum huiusmodi causam præterirent. sed addidit, Atque animalibus) quoniam in animalibus mẽte præditis, mens est principium & causa eorum quæ ab ipsis recte fiũt. Ergo Anaxagoras, inquit, primus in hanc causam manifesto venisse videtur, quanquam Hermotimus eius ciuis huiusmodi causæ mentionem fecisse videri potest. Hi ergo cum efficiente causa, causam recte & ordine efficiendi, principiũ & causam rerum esse statuunt. talis est mens, & huiusmodi motum pertinentem ad recte efficiendum, a causa scilicet procedere videtur efficiente, quoniam causam recte mouendi & efficiendi, non autem causam efficiendi solum & mouẽdi principium esse ponebant. talis est enim mens. Quanquam Hesiodus, inquit, ante hos de his quæsiuisse cuipiam videri potest. Et si quis alius amorem aut cupiditatem in hisce quæ sunt, vti principium posuit, vt Parmenides dicere videtur. & ascripsit ipsorum carmina quibus hæc dicunt. Amor enim & desiderium pulchri ex horum sententia motus principium fuerit. Atque hi quidem bonorum causam in principijs ponunt. Anaxagoras enim bonum causam facit efficiẽtem, hi vero amorem & cupiditatem causantes fortasse bonum quasi finalem causam esse dicunt, quoniam huiusmodi est ipsum appetendum. Aut appetendum est huiusmodi, amor autem causa efficiens: siquidem appetitum sequutus 29

Generationis principiũ efficiẽs

faciebat,quæ faciebat. Propterea quod oportet in hiſce quæ ſunt. Docet qualis eorum ſententia fuerit, qui amorem cauſam eſſe dixerunt.ſtatuebant enim amorem eſſe cauſam,quaſi oporteat cauſam quandam motricem & effectricem rebus adeſſe. Cæterum quis primus auctor fuerit huius cauſæ, Anaxagoras ne,vt videtur,an Hermotimus ante ipſum,& ante hunc Heſiodus,poſt modo,inquit, licebit indagare.

Quoniam autem & contraria bonis in natura videbantur ineſſe, & non ſolum ordo pulchrumve,ſed & inordinatio atque turpe,pluraque mala quàm bona,& turpia quàm honeſta, alius quidam concordiam atque diſcordiam introduxit, vt vtrorunque cauſa ſit vtrunque. Nam ſi quiſpiam ſequatur Empedoclem, ſumatque ea quæ dicit,ad eius mentem ſententiamve, & non ad ea quæ dicit balbutiendo : concordiam quidem bonorum,diſcordiam autem malorum cauſam inueniet eſſe. Quare ſi quiſpiam dixerit Empedoclem modo quodam & dicere, & primum dicere bonum ac malum principia rerum eſſe, recte fortaſſe dixerit:ſiquidem bonorum apud eum cauſa omnium ipſum eſt bonum,malorum autem malum. Hi igitur, vti diximus,& vſqueadeo duas earum cauſarum quas nos in naturæ contemplatione diſtinximus, tetigiſſe videntur, materiam inquam,& eam vnde eſt principium motus,obſcure tamen, & non dilucide, ſed vt in pugna rudes inexercitati faciunt.Etenim illi cum agitantur,perſæpe præclare agũt, accommodatoſque inferunt ictus. Verum neque illi id per ſcientiam agunt, neque hi qui dicunt,ſcire videntur. Nihil enim his vti videntur, niſi perparum. nam & Anaxagoras ad extruendum quidem mundum vtitur mente,perinde atque diis in ſcena poetæ,cum in anguſtum res deducuntur: atque cum dubitat propter quam cauſam neceſſario eſt,tunc ipſam tradit, in cæteris autem omnia magis, vt cauſas eorum quæ fiunt, quàm mentem aſſignat.

Quoniam autem & contraria bonis) Loquutus de his qui principijs annumerarunt principium efficiendi,recte & pulchre,talis nanq; mens eſt cũ in animalibus quibus adeſt,hunc ordinem ſortita ſit,docet rurſus quo ductus Empedocles inter principia efficiẽtia poſuit principium efficiens malorum. Quia enim ſunt in rebus etiam mala,idcirco Empedocles nõ ſolum principium bonorum,quę eſt amicitia,ſed etiã malorum,quæ eſt diſcordia, poſuit in principijs. ſi quis enim ſenſum dictorum illius excerpat,nec ſimpliciter carmina ſequatur,reperiet idcirco Empedoclem amicitiam &diſcordiam inter principia poſuiſſe,vt altera bonorum, altera malorum eſſet efficiens. Vocat autem balbutire, obſcure loqui,quoniam ſic balbutientes loquuntur. Quod ſi bonorũ bonum eſt cauſa,malorum malum,vtique Empedocles bonum & malum cauſas eſſe ſtatuit,bonum amicitiam,malum diſcordiam.Cæterum ſic locutus de bono, omiſit mentionem de malo. Hi igitur,vti diximus) Empedoclem dicit & Anaxagoram,Hermotimum item,& ex poetis Heſiodum & Parmenidem,mentionem feciſſe cauſæ efficientis,& non ſolum materialis,quæ,inquit,eadem ſunt,atque ea quæ à nobis dicta fuerunt in Phyſicis,nec extra illa cadunt,obſcure tamẽ,non aperte,& parum vſi ſunt cauſa efficiente,quod eos ſic feciſſe expoſuit oſtenditque,dicens: Fere enim nihil his vti videntur, ſed perparum.) Teſtatur autem Empedoclem primum cauſam efficientem diſtinxiſſe,vſumque fuiſſe principijs materialibus,& quatuor corporibus pro elementis,at non ipſis parem honorem tribuiſſe,ſed igni cætera oppoſuiſſe,ceu tria elementa ſint,vna quædam natura, vt patere dicit ex ipſis carminibus.Nam quod Anaxagoras & Empedocles non vſi fuerint cauſa efficiente,admonuit nos cũ oſtenderet recte paulo ante illud dictum eſſe. Ex his igitur ſolam quiſpiam cauſam eſſe putauerit, quæ materiæ rationem ſubit.) Porro Anaxagoram mẽte quaſi machina vti dicit:vt ſolent in Tragœdijs dij ex machina in auxilium laborantium produci,quod ipſe declarauit. De Anaxagora vero eadem dicit quæ Plato in Phædone.

Empedocles

Balbutire

Tragœdorum mos.

Et Empedocles magis quidem, quàm ille cauſis vtitur, non tamẽ ſufficienter, nec in his id inuenit,cui omnes aſſentiunt atque concedunt.Multis enim in locis ipſi concordia quidem diſgregat, diſcordia autẽ congregat.Nam cum vniuerſum quidem per diſcordiam in elementa diſtinguitur, & ignis ſane & cæterorum vnumquodque elementorum in vnum tunc congregatur.ſed cum per amicitiam in ipſum vnum iterum coëunt, tunc ipſæ partes ex vnoquoque rurſus diſgregentur neceſſe eſt. Empedocles igitur primus præter veteres diuiſam hanc cauſam attulit. non enim vnum principium motus,ſed diuerſa atq; contraria fecit. Præterea primus ea quatuor eſſe dixit,quæ vt in materiei ſpecie elementa dicuntur,non tamen illis vt quatuor,ſed vt duobus vtitur ſolis,igni quidem per ſe, oppoſitis autem vt vna natura,terra inquam, aere, atque aqua,

hoc autem ipsum ex eius carminibus quispiam sumere potest. Hic igitur,vti diximus, sic & tot principia dixit esse, Leucippus autem & socius ipsius Democritus elementa quidem plenum & vacuum esse aiunt, horum alterũ, plenum inquam ac solidum,ens: alterum,id est vacuum, non ens esse dicentes. Quapropter & inquiunt id quod est,non magis quàm id quod haud est,esse, quoniam neque vacuum minus quàm corpus est, hæc autem causas eorum quæ sunt,vt materiam esse aiunt. Atque vt ii qui vnum subiectam substantiam faciunt, cætera ipsius affectibus generant, rarum ac densum principia affectuũ ipsorum ponentes, sic & hi differentias ipsas cæterorum causas esse dicũt. has tamen tres esse asserunt,figuram, ordinem, positionem. Differre enim inquiunt id quod est,figura,ordine,positioneque solum. Nam A quidem ab N figura, A N autem ab N A ordine,& Z ab N positione differt. De motu vero vnde,aut quonam pacto inerit rebus, & hi perinde atque cæteri inertia omiserunt. De duabus igitur causis, vti diximus, eovsque a prioribus quæsitum fuisse videtur. Inter autem hos, & ante hos hi qui Pythagorici vocantur,primi tetigere doctrinas, ac auxere,& in ipsis principia, omnium principia esse putarunt.

Et Empedocles quidem magis quàm ille causis vtitur.) Empedoclem dicit causis efficiẽtibus ma 31
gis vsum fuisse, quàm Anaxagoram, at ne ipsum quidem Empedoclem abunde eas vsurpasse, sed neque constantem sententiam continuisse. oportuit enim vt ipsi amicitia cunctis in rebus causa esset
Concordię & discordię operatiões. cõcretionis, discordia vicissim discretionis, quod non fit. Sed multis in locis amicitia discernit, discordia concernit, & declarat in quibus. Cum enim vniuersum à discordia ex vno dissidet in elementa, diuiditurque & seiungitur, tunc pristinæ partes elementorum, quæ inter se confusæ fuerãt(sic enim omnia erant vnum) quæ similes sunt, in idem concrescunt, & congregantur, partes inquam ignis in ignem,& pari ratione aeris in aerem, prorsus vt aeris partes inter se coniunctæ sint. quæ eadem est ratio ignis,& cuiusque elementorum. Sic enim fit vnius in elementa diuisio,qua quidem ratione discordia per ipsum non magis discretionis, quàm concretionis est causa. Rursus amicitia cum eadem corpora & elemẽta concernit, & in vnum cogit, primùm ipsa diuidit, & in particulas secat, discernitque. Neque enim integra & singula separatim existentia fiunt id cuius auctor est amicitia. Nam mutuo contactu etiam in discordia essent in vno, sed confunduntur inter se. huius enim rei amicitia fit efficiens,non vt inter se contingant,quod in discordia quoque accideret. Posthac Leucippi & Democriti sententiam de elementis commemorat,quam exponit aperte,& quo discrepent ab alijs,aut cum ipsis consentiant,declarat. Dicebant autem corpus atomorum esse plenum propter soliditatẽ,& quòd expers sit vacui. sed quanquam plenũ ens vocabant,inane vero non ens,tamẽ quoniam similiter per hos plenũ existit,atq; inane,idcirco dicebant non magis plenũ esse,quàm inane. Atq; hos quoq; solã causam materialem principiũ esse statuisse. In hoc enim genere pro principijs ponuntur ab istis corpora indiuidua,& inane,ex quibus his cætera generãtur secundum figurarũ ordinum situumq; discrimina,quarum rerum pro figura fluxum,pro ordine contactum,pro situ conuersionem dicebant. Neque aliter hi quàm veteres affectionibus materialis causæ ad generationem rerum iuuabantur,at efficientem causam nullam afferebant:vt qui cætera raritate & densitate materiæ generabant: nisi quod illi duobus discriminibus vtebantur ad generationem eorum quæ ex materia efficiuntur, raritate, & densitate:hi vero tribus commemoratis, figura,ordine, ac situ. Sed in quibusdam exemplaribus scriptura talis habetur. Et vt Mathematicorum, eodem modo & isti) quod si recte habet, Platonem designat,quoniam vt ille generationem corporum efficiens ex mathematicis, secundum discrimina & multitudinem triangulorum discrimina corporum gignebat, sic & isti secundum discrimina figurarum primorum corporum, cætera ex ipsis generabant. De
Leucippus & Democritus. motu vero vnde, & quonam pacto adsit rebus,hi perinde atq; cæteri inertia omisere.) De Leucippo loquitur & Democrito,qui alternis ictibus & impulsibus,indiuidua corpora moueri dicebant, vnde vero principium naturalis motus proficisceretur,tacuerũt. Nam motus qui fit alternis ictibus, violentus est,non naturalis:at motus violentus posterior est naturali. Nam neque atomis vnde suppetat grauitas,quidquam dicũt. indiuidua enim quæ in atomis intelliguntur, quæque sunt ipsorum partes, expertia esse aiunt grauitatis. At compositorum ex nõ grauibus grauitas quonã modo queat generari? quanquam de his in tertio libro de cælo accuratius disputauit. Qui perinde atque cæteri) dixit,quoniam ne illorum quidem quispiam causam reddidit motus in corporibus naturalibus. Nemo igitur cæterorum naturalium auctorum quidquam de motu dixit,vt in naturalibus docuit cum de motu disputaret. De duabus igitur his causis) Materialem dicit & efficientem. Inter autem hos & ante hos)vsque ad illud: Sed quoniam horum numeri sunt primi natura)loquitur de Pythagoricis,qui partim ante Democritum & Leucippum,partim æquales ipsorum fuerunt. Aut certe cum dicit,Inter autem hos,& ante hos,non solum de Democrito & Leucippo loquitur,sed etiam de cunctis commemoratis Physicis,qui partim ante Democritum & Leucippum, partim cum ipsis flo-

ruere. Vel potius quoniam ipse Pythagoras Democrito & Leucippo ætate paulo superior fuit, cuius multi auditores cum his floruerunt. hos igitur dicit, cum versati fuissent in mathematicis, principia mathematum statuisse principia rerum esse. Mathematum vero principia sunt ipsi numeri, & natura primi per ipsos, quoniam alia ex appositione sunt. Magnitudines enim positionem præsumpserunt, vt supra dixit.

Quoniam autẽ numeri sunt primi natura, & in numeris magis videbatur eis videre similitudines multas eorum quæ sunt & fiunt, quàm in igne, terra, & aqua, veluti talem quidem numerorum affectum iustitiam esse, talem autem animam atque mentem, aliũ vero tempus & cæterorum fere quenq; similiter, insuper affectus concentuum in numeris intuentes, ac rationes: quoniam inquam cætera quidem numeris videbantur similia esse in omni natura, numeri vero primi, atque ante omnem naturam, numerorum elementa, omnium quæ sunt, elementa esse putarunt, totumque cælum concentum ac numerum esse: atque quæcunque in numeris & concentibus ostendere poterant, ad cæli affectus ac partes, & ad vniuersum totum esse accõmodata, hæc aggregantes accommodabant: & si quid alicubi deficiebat, illud ad esse perducebant, quo tota sua tractatio perfecta sit, atque connexa: veluti cum denarius numerus perfectus esse, omnemque numerorum naturam comprehendere videatur, & ea quæ feruntur in cœlo, decem quidem inquiunt esse. at quia sunt nouem manifesta solum, ideo aduersam terram decimam faciũt. Verum de his aliis in locis exactius est a nobis determinatum.

32 Quoniam autem numeri his priores sunt natura) Præfatus Pythagoricos putasse mathematum principia omnium rerũ principia esse, quia plurimum versati fuerãt in mathematicis, deinceps exponit qua ratione ducti venerint in hanc sententiam. Dictio autem commodius sese haberet, si pro autem, substitueretur enim, ad hũc modum. Quoniam enim rebus numeri priores sunt. Numeri enim ex abstractione sumuntur, & quoniã cernere videbantur multa in his similia rebus quę sunt vel fiunt, atque in his magis quam in corporibus simplicibus, quia item videbant concẽtuum rationes affectiones esse in numeris, idcirco numeros principia rerum esse dicebant. Nam cum cætera omnia similitnbinem habeant cum numeris, numeri autem omni natura priores sunt, id est cunctis rebus quæ snut, quæque secundum naturam constant, numeros principia esse omnium rerum putabant. similitudines autem rerum quæ sunt vel efficiuntur, magis inesse his, id est numeris, quàm corporibus, quæ elementa esse dicuntur, vt terrę, & similibus. Adiecit autem, & cæterorum, quoniam ad numeros entia referebant, & hos illorum elementa esse dicebant, non corpora. Porro quas similitudines rerum inesse numeris dicerent, exponit. Nam quia proprium iustitiæ cõpensationem, & æquabilitatem esse rebantur, idque in numeris reperiebant, idcirco numerum pariter parem primum, iustitiam esse dicebant. Nam quod est primum in singulis habentibus eandem rationem, hoc maxime id esse quod dicitur, asserebant. Hunc autem numerum alij quatuor esse dicebant, quia cum primus sit quadratus, in paria diuiditur, & est par. est enim bis duo. Alij vero nouem, qui est primus numerus solidus ex impari numero 3 in se multiplicato. Rursus numerum 7 dicebant esse tempestiuitatem, quoniam res naturales multas tempestiuitates habere videntur, tum generationis, tum etiam perfectionis, per septimanas, vt in homine. fœtus enim septimo etiam mense vitalis editur, & septimo ætatis anno dentit, & circa annorum alteram septimanam pubescit, circa tertiam barbam emittit. Eadem ratione de sole disserunt, qui cum auctor frugum esse videatur, in eo loco situs est, vbi septimus numerus habetur, qui tempestiuitas appellatur. Nam inter decem corpora quæ circa medium Vestamque mouẽtur, Solem septimum ordinem obtinere aiunt, vt qui locatus sit post globum constantium stellarum, & quinq; errantium astrorum: Lunam octauum, terram nonum, decimum antichthonem seu aduersam terram. Item quia numerus 7 eorum qui in decem continentur, nullum generat, nec ab vllo generatur, idcirco ipsum appellabãt Mineruam. Numerus enim binarius efficit quatuor, ternarius nouem & sex, item quaternarius octo, quinarius decem generat: generantur autem 4, & 6, & octo, & nouem, & decem. Septem neque generat quempiã, neque generatur ab aliquo, qualis est Minerua, quæ a nulla matre nata est, & virgo persistit. Quinq; vero appellabant nuptias, quia nuptiæ sunt maris & fœminæ coniunctio. cum autem impar numerus istis sit mas, par vicissim fœmina, hic primus ex primo numero pari, id est duobus, & primo impari, id est tribus, gignitur. His enim, vt dixi, impar erat mas, par vero fœmina. Ad hæc mentem, & substantiã appellabant vnum. animam enim pro mente dixit. sed quia mens stabilis est, & vndique similis, & principatum obtinet, idcirco mentẽ vnum appellabant & vnitatẽ. quinetiam substantiã, quoniam substantia primum est. Duo autem vocabant opinionem, quia in vtranque partem flecti potest. motum item, & impositionem. Huiusmodi ergo similitudines rerum & numerorum colligentes, numeros principia esse rerum statuebant, affirmantes omnes res ex numeris constitui.

Cur Pythagorici numeros principia rerũ statuebant

Numer⁹ 7 tempestiuitas.

Solis situs.

Præterea videntes concentus ad aliquem numerum constitui, horum quoque principia numeros esse dicebant. Diapason enim in dupla proportione consistit, diapente in sesquialtera, diatessaron in sesquitertia. Asserebantque totum cælum ad quendam concentum constare. hoc enim significat cum ait totum cælum esse numerum, quòd ex numeris constaret, & in numerum & concentum. Nam cum corpora quæ circa medium vertuntur, habeant in proportione sua interualla, & altetum altero velocius circumacta sonum efficiant, grauem tardiora, celeriora acutum, qui soni interuallorum proportione fiant, ex his harmonicum sonitum effici tradebant, cuius concentus cum numerum esse principium dictarent, merito cæli & vniuersi numerum principium esse statuebant. Nam Solis exempli causa interuallum a terra in dupla proportione esse putabant quàm Lunæ, interuallum autem Veneris in tripla, Mercurij in quadrupla: & in cæteris singulis inesse aliquam numerorum proportionem, & motum cæli in numeros fieri, & moueri velocissime, vt quæque maximum habeant interuallum: tardissime, vt minimum: media vero, proportione magnitudinis circunferentiæ. Ex his ergo similitudinibus rerum & numerorum, res & entia ex numeris constare, & numeros quosdam esse affirmabant. At numeros omni natura cũctisque rebus naturalibus priores esse rati, cum nulla res valeat sine numero esse, sed ne cognosci quidem omnino, & numeri sine alijs cognosci possint, numerorum elementa, & horum principia, omnium aliarum rerum principia esse statuebant. hæc autem, vt dictum est, sunt par & impar, quorum impar finitum, par infinitum esse credebant, numerorum autem vnitatem esse principium, ex pari & impari constantem. siquidem vnitatem parimparem esse dicebant, quod ostenditur, quoniam ipsa genitrix est paris & imparis numeri, quippe quæ addita pari numero, imparem efficit, impari vero parem. Et quæcunq; numeris compositionibusque harmonicis cum cęli affectionibus partibusque conueniũt, hæc illi quasi manifesta sumentes, cælum ex numeris, & in concentum constare demonstrabant. & siqua in cælo a numerorum ordine discrepare videbantur, hæc ipsi supplebant, & implere conabantur: vt sibi tota doctrina constaret. Quapropter cum numerum decem perfectum esse putarent, viderentque in rebus sensu nobis exploratis, nouem globos moueri, septem errantium stellarum, octauum inerrantium, nonum terræ (nam & hanc in orbem moueri arbitrabantur) circa Vestam consistentem, quæ per ipsos est ignis: quandam antichthonem siue oppositam terram suis dogmatis addebant, quam ipsis in oppositum terræ moueri placebat, ac idcirco oculis in terra degentium esse ignotam. Quibus de rebus exactius disseruit in libris de cælo, & in opinionibus Pythagoricorum. Sed harum rerum ordinem per concentum efficiebant, sumẽtes decem quæ mouentur corpora, ex quibus mundus constituitur, distare inter ipsa harmonicis interuallis, eademq; moueri proportione interuallorum, vt supra dictum est, & alia celerius, alia grauius, eademque mouendo sonos edere grauiores, quę tardius feruntur: acutiores, quæ celerius. ex quibus harmonica proportione temperatis, concentum effici affirmabant, qui idcirco a nobis non exaudiretur, quòd ei fuerimus assueti ab ineunte ætate. De quo item in libris de cęlo meminit, & falsum esse demonstrauit, docuitq; placuisse his parẽ esse infinitum, imparẽ finitũ. & hæc principium vnitatis esse. vnitatẽ nanq; quòd ex his constet, parimparem esse, ac proinde principia hęc esse omnis numeri, cum rursus vnitates principia sint numerorũ: & numerum esse totum cælum, id est omnia quę sunt in cælo, hoc est omnia entia. Sed hæc quanq̃ hoc in loco perstringat, latius tamen de ipsis disseruit in libris de cælo.

Cælũ quomodo numeris constet.

Vnitas, parimpar.

Antichthõ

Cęli concẽtus.

Sed cuius gratia hæc enarramus, id est, vt & ab his ea quæ principia esse ponũt, accipiamus, & quonam modo ad dictas causas cadunt. atq; videntur & hi numerum principium eorum esse quæ sunt, & vt materiam, & vt affectus, habitusve, putare. Numeri vero elementa esse par, atque impar, & horum alterum finitum esse, alterum infinitum, atq; ipsum vnum ex vtrisq; his esse. par enim ac impar vnũ esse dicebant, numerum autem ex vno constare, & numerum totum ipsum cælum, vti diximus, esse. Alii vero eorundem principia decem inquiunt esse, eaque per seriem attulerunt, finitum inquam, & infinitum, impar & par, vnum & multitudinem, dextrum & sinistrum, marem & fœmellam, quiescens & quod mouetur, rectum & obliquum, lumen & tenebras, bonum & malum, quadratum & parte altera longius: quo pacto & Alcmeon Crotoniates putasse videtur. nam aut hic ab illis, aut illi ab hoc sententiam hanc susceperunt. Etenim Alcmeon sene iam Pythagora fuit, similemque sententiam attulit. Dicit enim plerasque humanarum rerum duas esse, ipsas inquiens contrarietates, non, vt illi, definitas, sed quasuis, vt album nigrum, dulce amarum, bonum malum, magnum & paruum. Is itaque de reliquis indefinite dixit. Pythagorici vero, & quot, & quænam sint, ipsæ contrarietates, dixerunt. Ab his igitur vtrisque tantum sumere licet, cõtraria inquam principia rerũ esse: a Pythagoricis vero, quot & quænam sint illa. Quo tamẽ modo fieri potest, vt ad dictas causas reducantur, dilucide quidẽ ab illis non est pertractatũ, videntur

tamen elementa vt in materiei ſpecie collocare: ex illis enim, vt ex hiſce quæ inſunt, conſtare fictamve ſubſtantiam inquiunt eſſe.

33 Sed cuius gratia hæc enarramus, hoc eſt.) Admonet nos, quorſum hoc in loco tã multa dixerit de iſtorũ opinione, vt intelligatur ad quod genus cauſarum Pythagorici principia referrent. Atq; hos videri ait ſenſiſſe numerũ principium eſſe rerum, vt materiã, cum ex numerorum cõpoſitione cætera cuncta generarent. Et vt affectus, inquit, habituſq;) quibus verbis declarat placuiſſe Pythagoricis, numeros affectionũ quoq; & habituum genitores & cauſas eſſe, id eſt velut cauſam efficientem. Nam pro diſcriminibus numerorũ, affectiones & habitus ingenerari aiebant rebus ex ipſis compoſitis. Affectiones enim & habitus numerorũ cauſas eſſe affectionum & habituũ qui in rebus habentur, exẽpli cauſa duplũ, ſeſquitertium, ſeſquialterum. Aut certe quẽadmodum Aſpaſius dicebat, numerus materia eſt, par autem affectio, impar vero habitus. vel numerorũ par eſt materia & affectio, impar vero habitus. Quę his adiũgit, clara ſunt, ſcilicet numerũ imparem eſſe finitum, parem infinitum, & vnum ex vtroq; conſtitui, ac idcirco vnitatem parem eſſe & imparem, & numerum generari ex vno conſtituto ex pari & impari, eo ſcilicet modo, quo fieri ſupra diximus. Deinde commemorat quoſdam Pythagoricorum decem oppoſitiones pro principijs poſuiſſe, qui numerus ipſis primus perfectus eſt: quas ſecundũ quoſdam ordines ponebant, ad eas res ipſas redigẽtes. & exponit quæ ſunt, finitũ ſcilicet & infinitũ, impar & par, vnũ & multitudo, dextrũ & ſiniſtrum, mas & fœmina, quieſcẽs & motum, rectũ & curuum, lumẽ & tenebræ, bonum & malũ, quadratũ & parte altera lõgius. Refertq; Alcmeonẽ Crotoniatã perinde atq; hos de principijs ſtatuiſſe, vt qui ſingula entia ad aliquã oppoſitionem referre conaretur, ceu cõtrarietates principia eſſent: quanquã a Pythagoricis diſcrepabat, quoniã Pythagorici decem eſſe confirmantes, has explicabant determinabantque, hic autem quancũq; oppoſitionem indeterminate principium eſſe dicebat. Itaq; omnis contrarietas principium huic eſſe poterat. Pythagoricis ergo, qui fuerunt in hac ſententia cum Alcmeone, conueniebat contraria eſſe principia rerum. At ſtatuere quot & quæ, proprium eſt Pythagoricorum. Addit autem Pythagoricos numerum poſuiſſe principium & cauſam vt materiam, non quaſi hoc illi aperte tradiderint. Nam de his, vt ipſe teſtatur, nihil expoſuerunt, ſed quia hoc conſentaneũ eſt ijs quæ ab illis dicebantur. Ex illis enim, inquit, vt ex hiſce quæ inſunt, conſtitutam fictamq; ſubſtantiã inquiunt eſſe. Merito fictam dixit dum de huiuſmodi generatione verba faceret. Talis enim generatio figmento ſimilis eſt, nec vllam habet cum vero ſimilitudinem.

Pythagorici.

Aſpaſius

Pythagoricorũ oppoſitiones decẽ pro principijs.

Antiquorũ igitur, pluraq; dicentium elemẽta eſſe naturæ, ex hiſce ſatis quiſpiã mentem perſpicere poteſt. Sunt autẽ qui de vniuerſo perinde atq; ſi vnius eſſet naturæ, dixerũt, non tamen modo eodẽ omnes, aut ratione recti, aut ratione eius quod eſt ſecundum naturam. Atq; ſermo de hiſce nullo modo ad præſentem cauſarum cõſiderationẽ accõmodatur. non enim vt naturalium quidam, vno ſuppoſito eo quod eſt, ex ipſo tanquam ex materia generant, ſed alio modo dicunt. illi nanq; vniuerſum generantes, motum addunt, hi vero immobile inquiunt eſſe.

34 Antiquorũ ergo, pluraq; dicentium elementa eſſe naturæ) id eſt elementa rerũ naturaliter efficiendarũ. Dicit autem plura, vel materialia, vel plura elemẽta, id eſt plures cauſas. Nam præter materiã nonnulli cauſam efficientẽ aſſerebant, vt retulit. Poſt quorum cõmemorationem redit ad mentionem illorũ, qui ens vnũ eſſe ſtatuebãt, non vnum principiũ, vt quidã naturales authores dixere, ſed quaſi vna natura eſſet vniuerſi: de quorũ numero fuerũt Xenophanes, & Parmenides, atq; Meliſſus. Quãquam huius opinionis cõmemorationem inutilem eſſe dicit ad inquiſitionẽ principiorũ & cauſarũ, cum iſti vnum neq; principium neq; cauſam ſic eſſe poſuerint: vt qui aquam, aut ignem aerẽmve principium eſſe dicentes, cætera deinde ex hoc mouẽdo gignebant, ſed ens vnum eſſe dicebãt, & immobile. Et docet Parmenidis ſentẽtia de vno quo diſcrepet ab opinione Meliſſi. neq; enim vterq; eodẽ modo de vniuerſo ſtatuebant, quãuis dicerẽt ipſum eſſe vnũ. Aut ratione recti, inquit, aut ratione eius quod eſt ſecundum naturã. Ratione naturæ, quoniã eorum, inquit, alter ad materiã ſpectabat, alter in ipſam quaſi formam. Ratione recti, quoniã ille melius, hic peius dicebat, & alter altero probabilius. Nam Parmenidem ait ad formam & rationẽ reſpiciẽtem, ens vnum eſſe ſtatuiſſe, ac idcirco definitũ. Rationis enim ac formæ munus eſt, definire id in quo fuerit. Meliſſum ad materiam ſpectaſſe, ac ideo ipſum infinitum poſuiſſe. Infinitio enim materiam attingit.

Ratiõis ac formæ munus.

Verum tantum ſi dicatur, ad conſiderationem erit accommodatum. Parmenides enim id vnum quod ad rationem, Meliſſus id quod ad materiam accõmodatur, tetigiſſe videtur. Quapropter & alter finitũ, alter infinitum ipſum eſſe dixit. Xenophanes autẽ ante hos vnum ipſum attulit primus. Parmenides enim huius fuiſſe diſcipulus fertur, nihil tamen dilucide dixit, & neutram naturam tetigiſſe videtur, ſed in totum cælum reſpiciens, deum ipſum eſſe ipſum vnum dicit. Hi igitur, vti diximus, in hac perſcruta-

tione sunt posthabendi, duo quidem, & penitus, Xenophanes inquam atque Melissus propterea quòd parum vt rudes sint deesse videtur. Parmenides autem magis alicubi videns dicere illud videtur. præter enim id quod est, id quod haud est, nihil esse censens, id quod est, necessario vnum, & nihil aliud esse putat, de quo dilucidius diximus in hisce quæ de natura sunt dicta. Sed cum ea sequi quæ videntur, compelleretur, ipsum quidem vnum ratione, plura vero sensu ponebat, atque duas causas duoque principia rursus, calidum inquam ac frigidum afferebat, vt ignem ac terram, & horum alterum vt id quod est, alterum vt id quod haud est, ponit.

Verum hactenus ad hanc considerationem erit accōmodatum) verum sentētiam, inquit, eorum explicare, qui vniuersum vnum esse statuunt, cætera quidem alienum est ad inquisitionem causarū, quoniam hi non ponunt vnum vt principium, neque vt causam, sed hactenus accommodabitur, quia horum alter ad materiam spectans, ipsum vnum infinitum esse dicebat, alter ad formam respiciens, finitum. materia enim & forma in causis habentur. Itaque licet nullam causam dicant, quæ tamen dicunt, e quibus ducuntur, de numero causarum sunt. Incusat autem Xenophanem, quòd primus hanc opinionem attulerit. Nam Parmenidem huius auditorem fuisse dicit, qui tamen nihil expresserit, quique harum neutram naturam attigerit, id est neque materiam, neque formam, sed totum cœlum spectans, deum ipsum vnum esse affirmauerit. Illud autem, vnum attulit primus, talem habet vim, qui primus ens vnum esse dixit. Laudat porro Parmenidem, quòd probabilius quàm isti posuerit ens esse vnum. Vtitur enim aliqua ratione & ratiocinatione ad huius demonstrationem, cum isti rudius statuissent. vsus est autem hac ratione. Sumebat, quod non est ens, id esse non ens, vt non album, quod non est album. non ens autem nihil esse. quibus positis consequens esse putabat, ens vnum esse. Atque hæc quidem erat rationis probabilitas. Cæterum de his latius disseruit in primo libro Physici auditus, ad quem locum nos nunc quoque relegat. Ens enim æquiuocum est, sed licet accipiatur velut significans vnam naturam, non tamen potest ad hunc modum demonstrari ens vnum numero esse. præterea ex ratione colligitur, quod præter ens est, nihil esse: non tamen vnum esse, aut non ens, cum hoc autem conuertitur non quidem ens esse vnum, sed vnum esse ens. Commemorat autem duplicem Parmenidis opinionem, qui sensus coactus sequi, dicebat ens vnum esse secundum rationem & veritatē, sed plura secundum sensum. secundum quam opinionem mundum genitum esse aiebat, & duo principia ponebat ipsius mūdi, & rerū quæ ad hunc modum sunt, ignem & terram, quorum ignem ens dicebat, terram non ens, & frigidum. Itaque non tantum Democritus & Leucippus ens & non ens esse posuerunt in principijs. Ac fortasse Parmenides frigidum appellabat non ens, quoniam hæc magis est materialis causa, videtur autem materia esse quoddam non ens. 35

Xenophanes.

Parmenides.

Ex dictis igitur à sapientibus, qui huic iam sermoni incubuere, tot nos accepimus, atque à primis quidem corporeum esse principium ipsum. Nā ignis aqua & talia corpora sunt, quorum alii vnum, alii plura, vtriq; tamen hæc vt materiam posuere: a quibusdam autem hanc ipsam causam, & eam insuper vnde est principium motus, atque hanc a quibusdam vnam, a quibusdam duas.

Qui huic iam sermoni incubuere) id est qui indagarunt & inquisiuere de his quæ loquimur. vel qui incubuere sermoni horū sapientium de quibus mentionē fecimus. hos enim de quibus mentionē facit, dicere videtur incubuisse huic sermoni, & in eo fuisse versatos. Cōmemorat ergo de primis veteribus nominatis, ꝙ vetustiores & primi principiū corpus & materiale fecerint, vt Thales aquā, Hippasus & Heraclitus ignem, & quę his similia sunt. Nam vt dictū est, Anaximenes & Diogenes aerē principiū esse ponebant, quibus annumerari potest Anaximāder, qui mediā naturam ponebat: cuius opinionis meminit in libris de generatione. Ex hoc item numero sunt Leucippus & Democritus. Nam & hi principia materialia ponebant. Quorū alij vnum, alij plura) vnum vt Thales, Anaximenes, Heraclitus. plura, vt Leucippus & Democritus. Nam secūdum hos omnes plura erant principia materialia, & secundū Parmenidem. A quibusdam autē, inquit, hanc ipsam causam & insuper vnde est principium motus) hanc ipsam, id est materialem. Dicitque quosdam causæ materiali adiecisse eam vnde motus, designans tū Anaxagoram, qui mentem vt principium efficiens posuit inter principia, tum Empedoclem, qui quatuor elementis, quæ ipsi erant pro materia, amicitiam & discordiam addebat, & sic principijs vtebatur. Ac ideo dixit causam efficientem a quibusdam vnam poni, intelligens Anaxagoram, a quibusdam duplicem, innuens Empedoclem. 36

Anaxagoras.
Empedocles.

Vsq; igitur Italicos, & præter illos mollius cæteri de ipsis dixerūt, verū vti diximus causis duabus vtuntur, & harum alterā quidam vnam faciunt, quidā duas, eam inquam vnde est principium motus. Pythagorici vero duo quidem principia modo eodem es-

ſe dixerunt,tantum autem addiderunt,quod quidem & proprium eſt ipſorum.finitum enim & infinitum,ac vnum,non alias quaſdam naturas eſſe putarũt,vt ignem, aut terram,aut aliquid aliud tale,ſed ipſum infinitum,ac ipſum vnum, eorum eſſe ſubſtãtiam de quibus dicuntur. quapropter & omnium ſubſtantiã numerum eſſe dixerunt.De his igitur hoc modo dixerunt,& de ipſo quid eſt,inceperunt quidẽ dicere,ac definire.Valde autem ſimpliciter tractauerũt. in ſuperficie nanq; definiebant, atq; cui primo competeret definitio dicta, id rei ſubſtantiam eſſe putabant,ſicuti ſi quiſpiam idem eſſe duplum, dualitatemque ex eo putaret, quia primo duplum duobus ineſt,at non idem eſt fortaſſe dualitatis eſſe,ac dupli: alioquin ipſum vnũ plura profecto erit, quod quidem illis etiam accidebat.

37 Vſque igitur Italos,& præter illos, mollius cæteri de ipſis dixerunt) Italos appellat Pythagoricos,quia Pythagoras in Italia Tarenti docuit Philoſophiã.& cum dixiſſet, vſque ad Italos,ne ipſos commemoratis opinionibus annumeraremus,addit,& præter ipſos.Nam cum dicimus vſque ad aliquem, ipſum quoq; cum prioribus poſſumus intelligere . Neque illud vſque, tempus deſignat hoc in loco. Nam Empedocles cuius opinionis mentionem facit,quaſi fuerit in his qui vſque ad Italos, non fuit ante Pythagoram . Sed vſque dixit ſpectans ad connumerationem opinionum , quæ memoratæ ſunt.Prius enim illorum, quàm Pythagoræ opinionem refert . Atque multos qui nominati ſunt ante Pythagoram,mollius de cauſa diſſeruiſſe,id eſt vna cauſa fuiſſe vſos,hoc eſt materiali, præter duos Anaxagoram & Empedoclem, qui cauſæ materiali efficientem adiecere. Anaxagoras hanc vnam eſſe dicens,Empedocles in duas ſecans,quod ipſe declarauit,dicens: Verum vti diximus cauſis duabus vtuntur.) cui orationi deeſt Quidam ex ipſis) Quanquam in quibuſdam exemplaribus legitur ſtultius pro mollius.quod quidam obſcurius , quidam mollius interpretantur. at neque nomen eſt vſitatum, neque ſupradictis conſentaneum,dicere, qui vſque ad Pythagoricos de cauſis diſſeruerunt,eos obſcurius fuiſſe loquutos:cum quæ a Pythagoricis dicta ſunt, obſcurius dicta fuiſſe potius reperiri poſſint.quod ſi mollius dicere voluiſſet, hoc ipſo nomine fuiſſet vſus,vt alijs in locis. quanquam in progreſſu de omnibus qui ante Pythagoram referuntur,dicit: Sed omnes ſubobſcure loquuti ſunt.) Porro Pythagoricos quemadmodum alios duo principia aſſeruiſſe dicit. Nam illud modo eodem,ſignificat eos perinde atque alios dixiſſe. Sed cum paulo ante dixerit, ipſos vna cauſa materiali fuiſſe vſos,quomodo nunc duabus dicit? An duo dicit,non quòd duo genera cauſarum,ſed quod duo principia materialia efficerent,vt alij?Nam qui terram & ignem ponunt,ij duo principia materialia efficere videntur. An hoc dicit tanquam placitum illorum , & ipſorum dictis conſentaneum?his enim numerus infinitus,id eſt numerus par.materia erat:finitus autẽ,id eſt impar,forma. Sic enim de ipſis in proceſſu commemorat. Sed quomodo etiamnum ſunt duo principia ſecundum Pythagoricos,ſi,vt ipſe refert,principia his erant finitum & infinitum & vnum?ad hunc enim modum tria efficiuntur. An vnum extra hæc non erat?quoniam,vt dictum eſt, vnitatem parimparem dicebant:ſi vero par imparem,ergo infinitum & finitũ. erat autem par infinitum, viciſſimq; impar finitum.Nam primæ vnitatis principia Pythagoricis erant impar & par.Et fortaſſe Pythagoricorum hi duobus principijs vſi ſunt,qui decem contrarietates ponebant in principijs.has enim in duo redigebant, bonum & malum,alterum ordinem bonum, alterum malum eſſe affirmantes. Sed horum opinionem a cæteris diſcrepare ait, quoniam alij qui pro principio vtuntur infinito aut finito,diuerſum aliquid & corpus faciunt infinitum & finitum,cui accidat infinito eſſe, aut finito.quidam enim aquam infinitum eſſe dicebant,alij aerem,alij mediam quãdam naturam, vt Anaximander.iſti vero ipſum infinitum & ipſummet finitum ſubiectum eſſe,quoniam numerum parem qui ſua natura eſt infinitus,cum per ipſos eſſe infinitum,ſit eſſe numerum parem,& pari ratione numerum imparem,qui natura finita ſit,entibus ſubijciebant.Neq; enim iſtis infinitum accidens eſſe dicebatur eius de quo diceretur,id eſt numeri paris, ſed ipſius ſubſtantia,cum eis numerus par non ideo eſſet infinitus,quia tãtus eſſet,ſed quia talis:cum iſtis omne par qua par eſt,infinitũ eſſe placeret.Eadem ratione vnũ ſubſtantiã per ſe eſſe,& non alteri rei accidere,vt eſſet vna. Porro quoniã hæc ſubiecta eſſent,numerũ ipſum omniũ rerum ſubſtãtiam eſſe affirmabant,ceu res omnes ex numeris ipſis conſtituerentur.Nam vt ignis eſt omnium ſubſtantia, quibus ſubijcitur ignis, ſic quibus ſubijcitur numerus,horum omnium numerus eſt ſubſtãtia. Atque hos primos aggreſſos eſſe ait rationem reddere, ac definire quid ſit entium quodque,ſed rem ſimpliciſſime tractaſſe, & ruditer ac negligenter.Et exponit quam iſti opinionem his de rebus habuerint.Cui enim primum definitio ab ipſis dicta conueniret , id hoc eſſe dicebant , quod definitione explicaretur , idemque habere rei ſubſtantiam explicatam definitione:verbi cauſa , quoniam amicitiam æqualitatem eſſe dicebant, ac proinde ipſius rationem eſſe pariter par , idcirco cui primum ex numeris hoc ſuppeteret , hunc amicitiam eſſe nõ aliter quàm ſi quis duplum & dualitatem idẽ eſſe putaret, quoniam huic primæ duplũ accidit.quam opinionem corrigens adijcit: At non idem eſt fortaſſe dualitatis eſſe,ac dupli,alioquin ipſum vnum plura profecto erit, quod quidem illis etiam accidebat.) Nam iſtis vnum multa

Italici, Pythagorici.

Quæſtio.

Reſponſio

efficiebatur. Vt enim dicenti idem esse duplum & dualitatem, dualitas multa efficitur, omnia scilicet quibus congruit ratio dupli: sic illis qui ita docebant, vnaquæque res multæ efficiebatur. Amicitia enim per hos est numerus cui primum congruit pariter par. quippe amicitiam pariter par esse definiunt: quæ cum sit definitio ipsius, quibuscunque hæc definitio congruerit, erunt amicitia, hoc autem modo vnum multa erit. Illi enim cui numero primum hæc ratio conueniret, hunc rei substantiam esse putabant. At non sic sese res habet. Sed cuicunque congruit definitio alicuius, illud est ipsa res cuius est definitio, & inter se conuertuntur. At multa sunt pariter paria, vt 4, & 8, & 16. qui numeri cum differant inter se, erunt tamen amicitia: & sic amicitia quæ vnum est, efficitur plura. Nam pariter par, quia est eadem ratio, quam illi ponebant esse amicitiam, de pluribus vere dicitur. quod ipsum in alijs quoque rebus istis accidit. Aut sensus hic est, si de quibus ratio primum vere dicitur, hæc sunt eadem, atque rationes quæ de ipsis dicũtur. Multæ autem rationes vni primum congruũt. Nam eundem numerum verbi causa tempestiuitas ✛ & Mineruã esse dicebant. idẽ ergo & vnus numerus multa erit, cum ei multæ rationes diuersæ congruant.

Amicitia quid.

Pariter par.

✛

A prioribus igitur cæterisque tot sumi possunt. Post dictas autem philosophias, Platonis accessit tractatio, in plerisque quidem hos sequutus, in nonnullis autem & propria quædam habens, præter Italicorum philosophiam. Ab adolescentia nanque Plato factus amicus primum Cratylo, & in opinionibus Heracliti sententiisque versatus, qui quidem vniuersa semper sensibilia fluere, & de ipsis scientiã non esse censebat, hæc quidem & postea tenuit, atque ita esse putauit. Cum vero natura tota posthabita, circa mores Socrates versaretur, atque in his ipsis vniuersale quæreret, mẽtemque primus diffinitionibus adhiberet, illo propter id ipsum probato, hoc de aliis fieri, & non de sensibilibus rebus existimauit. Non enim potest ipsa communis diffinitio cuiusquam sensibilium esse, cum semper mutentur. itaque talia quidem ideas formasque vocauit, sensibilia vero præter hæc esse dixit, & hæc dici cuncta.

A prioribus igitur cæterisq;) id est ab alijs omnibus, qui illos secuti sunt. Deinceps explicat Platonis sententiam, quem magna ex parte Pythagoricos secutũ esse ait, nonnulla ipsum priuatim præcepisse, vt de ideis. & docet qua ratione ductus Plato ideas asseruerit, refertq; ipsum Cratyli familiaritatem nactum, qui studiosus Heracliti erat, ab ipso accepisse omnia sensibilia in fluxu esse, & nihil vnquã consistere, atq; hanc sententiam quasi verã fuisse tutatum. Cæterũ cum Socrates, inquit, occupatus in ea philosophiæ parte, q̃ pertinet ad mores, quæreret vniuersale) Disputãs enim de honesto aliquo aut alio, in vniuersum quærebat quid esset honestũ, nec sumebat hoc honestum, sed id de quo quæstio erat, definire conabatur. Præterea Socratẽ dicit nõ disseruisse de rebus naturalibus. Sed quomodo Socratem primũ de definitionibus disseruisse tradit, si Pythagorici, vt dictũ, est qui hũc ętate præcesserunt, id ipsum facere tentarũt? An quia illi, vt testatus est, molliter & citra artificiũ de ipsis disputauerũt. Ergo Plato suscepta doctrina Socratis circa definitiones & vniuersale, putauit definitiones quarundam aliarum naturarum & fieri, & esse: non autem cuiuspiam sensibilium, sed ne vniuersalis quidem quod in his habetur: quoniã hæc, & omnia quæ his insunt, etiam vniuersalia, semper fluere, mutari, nec vnquam in eadem natura persistere dicebat, ac proinde definitionem communem & vniuersalem, cuiusmodi hæ sunt de quibus agimus, sensibilium cuiuspiam esse non posse, ideoq; hæc inepta esse definiendo, quoniam ne esse quidem. Et illas naturas à sensibilibus diuersas, quarum sunt definitiones, ideas appellabat, a quibus sensibilia & esse & dici affirmabat. 38

Plato vnde ideas asseruerit.

Per participationẽ enim pleraq; vniuocorũ formis esse æquiuoca inquit, ipsum vero nomen, id est participationem mutatum cepit. Pythagorici nanq; ea quæ sunt, imitatione numerorũ inquiunt esse: participatione autẽ Plato, nomine mutato, sicuti diximus. Quænam tamen sit participatio formarum vel imitatio, vt in communi quæratur, & ipse & illi etiam omiserunt. Insuper præter sensibilia formasque, res mathematicas medias esse dixit, a sensibilibus quidem hoc differentes, quòd perpetuæ atque immobiles sunt: a formis autem hoc, quòd ipsæ quidem complures similes sunt, forma autem ipsa quæ est vna solum.

Per participationem nanq; esse pleraq; vniuocorũ formis) Præfatus sensibilia præter hæc & secundũ hæc dici, id est præter hæc & ab his diuersa esse, atq; secundũ hæc dici, quod exposuit, dicens: partitione nanq; pleraq; sensibiliũ habent esse: deinde explicans quæ sunt ista pleraq;, addit: Vniuocorum formis) id est vniuocorũ suis formis. vniuoca enim formis vniuoca sunt. Hoc autem est: non omnium sensibilium formas esse dicebant. Nam eorum quæ ad aliquid dicuntur, nullas esse statuebant, sed ne cuiuspiam quidem eorũ quæ sunt præter naturã, neq; omnino malorum. Aut pleraq; dixit pro sensibilibus, vt sit sensus. Multa & sensibilia sunt participatione earum formarũ quibus sunt 39

Nõ omniũ sensibiliũ esse formas

vniuoca. Homines enim sunt participatione hominis, equi autem participatione equi: vt sit sensus, sensibilia & vniuoca formis habent esse participatione formarum. Aut sensus esse potest· Multa esse participatione formarũ: hæc autẽ multa sunt, quę inter se sunt vniuoca. Multa enim & quę sunt vniuoca, inter se habent esse participatione vnius formæ. Neq; enim cuncta participant vna forma, sed quæcũq; sunt similis formę inter se, ac vniuoca. Non enim sensibilia vniuoca esse diceret ipsis formis referens Platonis opinionẽ, cum ille dicat formas æquiuocas ijs esse, quæ ad ipsarum exemplar fiũt. Aut secũdum Platonem formæ non sunt æquiuocæ ijs quæ ad sui exemplar efficiũtur, sed vniuocę. qui fortassis in quibus vniuocũ vsurpat, in ijs ipso cõmunius pro vniuoco vtitur. Nam quæ ad exemplar ideæ efficiuntur, ea nisi ratione & forma sunt ideæ similia, quanam re alia similia esse possunt, cum ideis nihil adsit aliud, nec ipsis quidquam accidat? At quæ forma sunt similia, hæc vniuoca certe sunt. Nam si ipse homo, forma quędam simplex est, haud dubie, quod ipsi est æquiuocum, eũdem secundum formam imitatur. At definitiones secundum formam materialium quoque rerum sunt. quare si homines forma ideæ similes sunt, quæ nihil aliud est quàm forma, horum definitio eadem erit atq; ideæ. Præterea licet hæc non sint apta definiendo, sed formæ, illarum tamen definitiones de his quoque dicuntur, cum animal rationabile mortale de sensibilibus etiam hominibus dicatur, licet horum non sit proprie definitio. Ipsum vero nomen, id est participationem, mutatum cepit) hoc est mutauit. Nam imitationem à Pythagoricis appellatam, ipse mutato vocabulo participationem dixit: quãquam nec Pythagoricorum quisquam, nec Plato ipse quid participatio aut imitatio sit, aut quomodo fiat, declarauit, sed qua ratione aut modo fiat, quærere in medio reliquerunt: quanquam hoc à Platone in Parmenide explicatum esse videtur. Fortasse autem Pythagorici dicebant cæteros numeros tales esse imitatione primorum, quos proprie eas res esse dicebant, quæ de ipsis dicerentur. Insuper pręter sensibilia formasque, res mathematicas) Platoni placuisse refert, mathematica esse medias quasdam naturas & substantias inter formas & sensibilia. Nam secundum Platonem media erant inter ipsa, quæ quidem à sensibilibus discrepare putabat, quòd essent sempiterna, & prorsus immobilia, à formis autem, quòd formæ vnum aliquid numero essent, mathematica vero in multis, hoc est in sensibilibus, & singularibus quibus insunt, similitudinem declararent. Neque enim ipsa per se subsistunt, sed consideratione. Nam ex materialibus rebus separata materia & motu, per quas & cum quibus datum est ipsis subsistere, supersunt mathematica, quæ in rebus materialibus, & multis, ac per accidentia materialia discrepãtibus similitudinem declarant. Aut certe res ita sese habet, Plato tamẽ non ita disseruit, qui naturas ipsas & substãtias per se ac sempiternas esse faciebat. sed fortasse multa similia esse dixit in Mathematicis, quasi ipsorum quodque non sit vnum numero. Mathematica enim multa numero sunt triangulus & quadratum, & aliorum quodque: vt sensibilia seruantia similitudinem inter se secundum definitionem. At forma quæque vna numero est.

Quoniam autem formæ sunt cæteris causæ, elementa illarum, omnium quæ sunt elementa esse putauit. Magnum igitur & paruum, vt materiam, esse principia: vnum autem, vt substantiam dixit. Ex illis enim vnius participatione, formas ipsas numeros ipsos esse asserunt.

Quoniam autem formæ sunt, cæteris causæ.) Ratus, inquit, Plato formas, hoc est ideas causas esse
40 cæteris omnibus vt sint, cætera enim illorum participatione sunt, rursus idearum principia cæterorum omnium principia esse statuebat. idearum autem principia, vt materiam & subiectum, magnũ & paruum esse tradebat: quæ dualitas quædam esset, vt ipse dicit, indefinita, vt substãtiam autem & formam, vnum. quod quomodo esset principium, deinde declarat, dicens. Ex illis enim vnius participatione formas ipsas numeros ipsos esse asserunt.) Ex illis, id est ex magno & paruo coeuntibus, & in specie constitutis ab vno participatione, id est quia sumunt ab ipso vt sint formæ, hoc est ideæ, quæ & ipsæ numeri sunt. Ideas enim numeros specificos esse aiunt. sed cum formas dixisset, addidit numeros. formæ enim vt numeri ideæ sunt. Nam formæ aliæ quoque sunt, quemadmodum etiam numeri.

Ipsum tamen vnum, perinde atque Pythagorici, substantiã esse, nec aliud quicquam esse quod vnum dicatur: & item numeros cæteris, vt illi, substantiæ causas esse dicebat. Pro infinito vero vt vno dualitatem, & infinitum ex magno ac paruo fecisse, hoc ipsius proprium est. & insuper ipse quidem sensibilia dixit esse, illi vero numeros res ipsas esse dicebant, & mathematicas medias inter ista non ponunt.

41 Ipsum tamen vnum substantiam esse, & nullum aliud ens dici ens) Præfatus Pythagoricos nullam aliam supposuisse naturam numeris, sed ipsos numeros substãtias esse asseruisse, & vnum de nullo alio ente prædicasse, sed statuisse vnũ quandam esse substantiã, quæ in esse vnum, habeat esse: hoc quoque de Platone refert, placuisse huic perinde atque illis, vnum substantiam esse, non aliud quidpiam ens secundum subiectum, deinde vnum patiens esse. Atque hæc quidem Platoni ait conuenire cum Pythagoricis, item numeros principia & causas rerum esse, quanuis non eodem modo.

Pythagorici enim numeros causas esse dicebant, quasi inexistentes rebus, & vt materiam, vtique quasi ex ipsis omnia entia consisterent. Plato autem ipsos extra res quarum causæ essent, existere, cum eos velut exemplaria esse traderet. Quod vero dicit Vt illi,) non sic est accipiendum quasi Plato eadem atque Pythagorici ratione numeros causas esse substantiæ confirmauerit, sed quia ipse quoque, vt illi, numeros rerum causas esse dixit. Pro infinito vero, vt vno, dualitatem, & infinitum ex magno ac paruo fecisse hoc ipsius proprium est.) Explicato quæ Platoni cum Pythagoricis conuenirent, adijcit rursus eundem ab illis discrepasse, quoniam illi vnum infinitum esse ponebant, & vnam quandam naturam, quod ipsis erat pro subiecto & materia, hoc autem est numerus par: quoniam specie vnum est par, id est quod in paria diuiditur. Plato vero dualitatem faciebat, quam subiectum esse dicebat, & infinitū, quia non cōstituitur in specie per se, magnum scilicet & paruum, ac excessum & defectum. in his nanque infiniti naturā esse putabat: quæ quidem illi erant causa materialis: quāquam magnum non est idem specie, atq; paruum, neq; excessus ac defectus. Sunt enim opposita, ac proinde non sunt vnum. Illud vero, Et infinitum) dictum est pro Infinitum enim) quod secundum ipsum ex magno & paruo efficitur. Sic enim dictio cōcinnari debet. Ad hæc Plato numeros extra sensibilia relinquebat, nec ipsos rebus subijciebat, vt materiam, nec ipsarum eos sic causas esse statuebat. At Pythagoricis res ipsas, & entia ex numeris constare placebat: cui consentaneum erat, vt res omnes numeros esse faterentur. Est & aliud inter ipsos discrimē, quod Plato mathematica inter sensibilia & ideas collocabat, Pythagorici non item.

Platonis & Pythagorę differentia quo ad numeros.

Vnum igitur & numerum præter res ipsas fecisse, & non vt Pythagorici, & formarū etiam introductio ob considerationem in differēdo nimirum fuit. Priores enim facultatis differendi participes non erant.

Vnum igitur & numeros præter res ipsas fecisse, & nō vt Pythagorici & formarum introductio ob consideratione̅ in differendo nimirū fuit) Explicatis dissensionibus Platonis cum Pythagoricis, nunc causam reddit, cur Plato non perinde ac Pythagorici numeros principia esse rerum statuerit, sed ipsos a sensibilibus exemerit, & ideas alias quasdam substantias & naturas à sensibilibus esse posuerit, & causam fuisse ait rationum exquisitionem, & dialecticam, quam priores nondū attigerant. Nam Plato considerans rerum consequentiā, qui cōsuetus erat ex dialectica vti diuisione ac definitionibus (dialectici est enim vtrunque) per hęc venit in hanc sententiam, vt aliqua separaret a sensibilibus, & putaret esse quasdam alias naturas pręter sensibilia. Diuisio enim generū & specierum, non est diuisio sensibilium. At diuisio sensibiliū, resolutio est ipsorum in elementa & principia, quæ non sunt sensibilia. Neq; enim sensibilium quodq; idem est, atq; id vnde suppetit ei vt tale sit, cum artificiosum non hoc sit quod ars, nec naturale quod natura. quare licet numeri sensibilibus in causa sint vt talia sint, vel talia, pariq; ratione si ideæ, sensibilia tamen erunt ab ipsis separata. Sed neq; definitiones sensibiliū sunt, cum sint non singularium, sed vniuersalium. Itaq; his præceptis dialecticis factum est, vt in contemplatione intelligibilium versaretur. Quanquam vnum hic quoque substantiā esse dicebat, & quandam naturam separatam, vt Pythagorici. Cæterum hi res ex hoc & alijs numeris generabant, Plato non item. 42

Sēsibilium nō sunt definitiones.

Dualitatem autem alteram naturam fecisse, ex eo fuit, quia numeri præter primos apte ex ipsa perinde vt ex sigillo quodam fiunt ac generantur.

Dualitatem autem alteram naturam fecisse, ex eo fuit, quia numeri præter primos ex ipsa perinde ac vt ex sigillo quodam fiunt ac generantur.) Numeros principia rerum esse, Platonis & Pythagoreorum placitum fuit. Primum nanque incompositum ipsis principium esse videbatur. Porro corporibus plana esse priora. simpliciora enim, nec contracta, prima esse natura. planis eadem ratione lineas, lineis puncta, quæ à Mathematicis signa, ab his vnitates appellabantur, quæ simplicia omnia sunt, nec habent quidquam ante se. At vnitates numeri sunt. numeri ergo priores sunt entibus. Et quoniam formæ per Platonem ideæque priores sunt rebus, quæ ad sui exemplar efficiuntur, & ab ipsis habent esse, quas ideas esse multis rationibus confirmare conabatur, idcirco formas numeros esse dicebat. Si enim solitarium prius est ijs quæ ab ipso existunt, nihil autem est prius numero: superest vt formæ numeri sint. quocirca numerorum principia, formarum esse principia dicebat, vnum autem omnium. Præterea formas, aliarum rerum esse principia: formarum autem quæ numeri sunt, principia esse ipsius numeri principia. Tum numeri vnitatem & dualitatem principia esse confirmabat. Nam cum sit in numeris vnum & non vnum, quod est plura & pauca: quod primum in ipsis est non vnum, id multorum & paucorum principium esse dicebat. Primum autem non vnum, est dualitas, quæ in se multum continet, atque paucum. Nam duplum multum est, dimidium vero paucum: quæ in dualitate insunt. Est autem dualitas vni opposita, si quidem illud est indiuiduum, hæc autem diuisa. Præterea putans se demōstrare æquale & inæquale principia esse omnium tum per se existentiū, tum his oppositorum (nihil enim relinquit inexpertum, vt ad simplicissimum omnia referat) æquale refert ad vnitatem, inæquale vero ad excessum & defectum. Inæqualitas enim in duobus inest, id est in 43

Numeri, cur principia rerum putati.

magno & paruo, quæ sunt excedens & deficiens. quam ob rem ipsam dualitatem indefinitum appellabat, quod neutrum ipsorum, neq; superãs neq; superatum, quatenus est tale, determinatum esset, sed indeterminatũ & infinitum. Cæterum dualitatem indefinitam, vno terminatam, fieri dualitatem, quę in numeris habetur. Dualitas enim huiusmodi est vnum specie. Pręterea dualitas primus est numerus. Huius vero principia sunt excedens & excessum, quoniam in prima dualitate est duplum & dimidium. duplum autem & dimidium est excedens & excessum: quo fit, vt hæc sint elemẽta dupli. Et quia excedẽs & excessum determinata duplum & dimidium efficiuntur, (neq; enim amplius hæc sunt indeterminata, nõ magis quàm triplum tertiumq;, vel quadruplum & quartum, aut aliorum quodq; habentium iam excessum determinatum, hoc autem facit vnius natura, vnumquodq; enim quatenus hoc aliquid est, determinatũ habetur) idcirco vnũ, & magnũ atq; paruum, dualitatis, quæ in numeris habetur, elementum esse videtur, at primus numerus est dualitas, hæc ergo sunt dualitatis elementa. Atque ob talia quidem Plato vnum & dualitatem, & numerorum & omnium rerum principia esse statuebat, vt Aristoteles refert in quæstione de bono. Nunc autem dicit Platonem ideo fecisse dualitatem, quæ est de numero principiorũ, alteram esse naturam, quia numeri præter primos apte ex ipsa generẽtur, quasi ex quodam sigillo, idq; quoniam dualitas cuicũq; adderetur, huius diuidens illi esse videbatur. quapropter ipsam bisectiuam nuncupat. bis enim eorũ quodq; efficiens quibus additur, diuidit quodãmodo ipsum, nec sinit manere id quod erat: quæ quidem diuisio generatio est numerorum. Vt vero sigilla & formæ quibuscunq; imprimuntur, ea reddunt sibi similia, sic dualitas ceu sit quoddã sigillum, numeros qui post ipsam sunt generat, duo duplumq; efficiens, cuicunq; apposita fuerit. Addita enim vni efficit duo, quia bis vnum est duo, duobus quatuor, tribus sex. bis enim tria sunt sex. similis est cæterorum ratio. Illud autem, Præter primos, sic intelligitur, id est, præter impares. Neq; enim ad hunc modum impares numeri generantur, quippe qui non efficiuntur per duplicationem aut bipartitam diuisionẽ. Nunc igitur primos numeros simpliciter appellauit omnes numeros impares. hi enim priores q̃ pares esse consueuerunt. Primi vero numeri simpliciter, dicuntur, qui sola vnitate mẽsurantur: vt tria, quinq;, septem: quanq̃ dualitas quoq; huiusmodi esse potest: ad alios vero relati, qui cum mensuram communem vnitatem solam habeant, separatim tamen ab aliquo numero mensurantur, quales inter se sunt octo & nouẽ, quorum cum sola vnitas mensura communis sit, vterque tamen aliquem numerũ habet mẽsuram, id est, octo habet duo, & quatuor, nouẽ autẽ tria. Sed hoc in loco primos appellat omnes numeros impares, quia priores sunt, quàm pares: nullus enim ipsorum ad modum supra dictũ a dualitate generatur. siquidem addita vnitate cuiq; numero pari, impares numeri generantur. Additur autẽ vnitas & vnum vt principium. hoc enim constituit speciem, nec subijcitur vt materia. Cæterum vt magnum & paruum vno definita, dualitas esse dicebantur, sic vtrũq; illorum vno terminatum, vnitas ipsius vocat. Præter primos ergo dixit, id est, præter simpliciter primos. hi porro sunt, qui sola vnitate mensurantur, vt tria, quinq;, septem, quos solos ait a dualitate non generari. Omnes enim alij a primis generãtur, numero super numerũ addito. Ita quoniam ipsorum generatio est ex duobus numeris, ex dualitate effici videntur: ac vicissim numeri simpliciter primi, quia non ad hunc modum gignuntur, ex dualitate generari negantur.

Dualitas primus est numerus.

Primi numeri qui dicantur.

Fit tamen id ipsum econtra. non enim ita fieri consonum est rationi. nam illi quidẽ ex materia multa faciunt, & semel illis solum generat forma. at vna quidem ex materia, vna fieri mensa videtur. Qui vero affert formam vnius, multas facit, vt patet. Similiter sese habet & mas ad fœmellam. fœmella nanq; vno coitu grauida fit, mas autem multas grauidas facit. & tamen hæc principiorum illorum sunt imitationes. Plato igitur de his quæ quæruntur, hoc pacto determinauit.

44 Fit tamen ipsum contra. non enim ita fieri consentaneum est rationi. Præfatus indefinitã dualitatem per Platonem esse principium, vt materiam, eiq; dualitatem materiale principium videri, cum addidisset infinitam esse sua natura, & multitudinis efficientem, refellit hac in parte opinionem, vt quæ parum constantia sensibus, vsuque rerum exploratis præcipiat. Nam dualitatem materiale principium esse statuentes, ipsam multorum genitricem faciunt, cum per ipsos eadẽmet dualitas multitudinem atq; adeo pares omnes numeros generet alios dum ipsis apponitur, atq; ita generat alios bipartito diuidendo. Principium vero formale per eosdem vnius est efficiens, quoniam omnis forma determinata & definita secũdum esse, aliquid vnum est: quia numerorum quisq; vnum quoddam est, cum ipsum vnũ sit quoddam vnitiuum, dualitas autem indefinita bisectiuum. at non sic vsu venit in rebus efficiendis, quæ illis assimilantur, quęq; habent esse ad illorum similitudinem, sed ediuerso. Materia enim vna numero, vnius cuiuspiam formæ receptrix est, & generatrix. Neq; enim in eadem materia numero plures formæ simul inesse valent, vt vnũ lignum sit lectus, & idem mensa, idemq; scamnum: sed vna materia vnã quampiam formam actu solam habet. At forma licet vna numero sit, complures tamen formas efficit. Ars enim quæ vna forma quædã est, & artifex qui vnus est numero, complura tamen ac diuersa opera facit. ars quippe lignaria, eiusq; artifex lectũ facit, & scabellum ac mensam, qui tamen idem vnusq; numero est: quod in mare ac fœmina perinde

Eidẽ materiæ plures numero formę non insunt.

Forma vna nũero plures formas efficit.

ſeſe habet,quorum fœmina,quę fœtui materiam prębet,vno coitu impletur,mas autem multas fœminas implet. Plato igitur de ijs quæ quæruntur,ad hunc modum ſtatuit. Quærũtur autem principia cauſæq; rerum. De principijs igitur hæc a Platone tradita ſunt.

Patet autem ex dictis,ipſum duabus ſolum cauſis vti,ipſo inquam quid eſt, atq; materia. ipſius enim quid eſt,cæteris quidem formæ ſunt cauſæ,formis autem vnum.

Patet autẽ ex dictis ipſum duabus ſolũ cauſis fuiſſe vſum.) Ex quatuor cauſis quas explicat ipſe, duabus Platonẽ vſum fuiſſe refert,id eſt materiali,& formali. formæ nanq; & ideæ ſunt per ipſum formarum efficientes,vt ipſis rurſus formis & ideis vnum cauſa eſt formæ. dualitas enim in ipſis materiæ rationem habet. quanq̃ in quibuſdam exemplaribus ita ſcriptũ reperitur· Ipſius enim quid eſt,cæteris quidem formæ ſunt cauſæ,ſcientibus autem vnum,& formæ materia. vt cæteros eos eſſe intelligamus, qui ignorãt Platonem ſenſiſſe vnum & ſubiectam materiam principia eſſe, & ipſum vnum cauſam eſſe ideæ ipſius quid eſt. ſed prior ſcriptura caſtigatior habetur, quæ declarat formas cęteris rebus cauſam eſſe ipſius quid eſt,formis autem ipſum vnum. Et quidem illam lectionem vetuſtiorem eſſe,auctor eſt Haſpaſius,ſed poſtea mutatam fuiſſe ab Eudoro & Harmoſto. 45

Et quænam eſt? ipſa ſubiecta materia,qua deducuntur in ſenſibilibus quidẽ formæ, in formis autem vnum. eſt enim dualitas,magnum inquam ac paruum.

Et quænam eſt ipſa ſubiecta materia de qua formæ. Præfatus Platonem duabus cauſis vſum fuiſſe,poſtquam meminit cauſæ formalis,& quomodo hæc ſit cauſa docuit,adducit ſecundã, & hãc ait eſſe materialem. Eſt enim quædam materia ſubiecta,de qua formæ tum in ſenſibilibus tum in ideis per ipſum dicuntur. Itaq; cum dixiſſet, Formas ipſius quid eſt, cæteris rebus eſſe cauſas,formis autem vnum,locutus ſcilicet de hac quæ a prædictis in ſpecie conſtituitur,eius quę in vtriſq; habetur, meminit,dicens,de qua formæ partim in ipſis ſenſibilibus,partim in ideis dicuntur. quaſi dicat, de qua formæ quædam in ſenſibilibus,quædam in ideis dicuntur. dicitur enim & in his & in ſenſibilibus eſſe quædam ſubiecta materia,de qua formæ dicuntur,id eſt, quæ in ſpecie ſeu forma conſtituitur. Eſt enim hæc dualitas. Qualis ſit hæc dualitas,per ſubiecta verba declarat. Nõ ſcilicet determinata,nec quæ in numeris habetur,ſed indefinita. talis eſt enim magnum & paruum. Quanquã aliter legitur ad hunc modum· De qua dicuntur in ſenſibilibus quidem formæ, in formis autẽ vnum) & tunc intellectus hic eſſet,de qua materia formæ & exiſtunt & dicuntur in ſenſibilibus. nam formæ ſenſibilium in hac materia ſunt,vnum autem in formis & ideis. Materia enim quæ in his habetur,ab ipſo vno informatur. Sed quærat aliquis, Cum Plato cauſam efficiẽtem dixerit in eo loco vbi ait,operæprecium eſt igitur effectorem ac patrem vniuerſi inuenire ac demonſtrare: nec cuius cauſa,& finem prætermiſerit,vbi rurſus dixit· Penes omnium regem cuncta ſunt, & omnia illius cauſa: cur Ariſtoteles nullius harum cauſarum mentionẽ in Platonica opinione fecit? Vtrum quia Plato cum de cauſis loqueretur,hanc vtranq; reticuit,vt docuit Ariſtoteles in libro de bono? An quia naſcentium & intereuntium has cauſas non ponit, neq; de ipſis accuratius ediſſerit? Sed poſtquam docuit cauſam materialem a quibuſdam corpoream,ab alijs corporis expertem cõſtitui, eorum qui incorpoream eſſe dixerunt,Platonem primum commemorat,qui magnum & paruum dixit, & Pythagoricos qui infinitum aſſerebãt,par ipſum eſſe dicentes. At Leucippum & Democritum ſilentio præteriuit,qui corpus & incorporeum,hoc eſt inane,materiam eſſe tradebãt. Quanquam de his ſuperius mentionem fecit: ſed nec Anaximandri ſententiam omiſit,qui naturã aeris igniſq; mediam, vel aeris,& aquæ,nam vtrunq; traditum eſt,materiam eſſe aſſeuerabat. 46

Materia ſubiecta.

Præterea boni maliq; cauſam elementis vtriſque vtranq; reddidit: quod quidem & priorum quoſdam philoſophantium,Empedoclem inquam,ac Anaxagoram diximus quæſiuiſſe. Breuibus igitur ſummatimq; narrauimus, quinã, & quo pacto de principiis veritateq; dixerunt. Verũtamen tantum ex his habemus,neminẽ inquam de principio cauſaq; dicentium,præter ea quæ in hiſce quæ de natura ſunt a nobis determinata,dixiſſe,ſed omnes obſcure quidem,illa tamen tetigiſſe videri. Quidam enim vt materiam principium dicunt,ſiue vnum,ſiue plura ſupponant,& ſiue corpus,ſiue incorporeum id ipſum ponant,veluti Plato quidem magnum dicens ac paruum,Italici autem infinitum,Empedocles vero ignẽ,terram,aerem,atque aquam, & Anaxagoras eorum quæ ſunt ſimilium partium,infinitionem. Hi igitur omnes talem cauſam tetigerũt, & inſuper qui aerem,aut ignem,aut aquam, aut igne quidem denſius,aere vero ſubtilius poſuere. Sunt enim qui primum elementum tale eſſe dixerunt,atq; hi ſolum hanc cauſam tetigere. Quidam autem & eam vnde eſt principium motus, vt qui concordiam, diſcordiamve,vel mentem,vel cupidinem,principium faciunt.

47 Præterea boni maliq́ꝫ causam elementis suã cuiq́ꝫ reddidit.) Hoc quoq́ꝫ de Platone refert, quòd causam bene & male, id est, bonorum & malorũ causam elementis tribuerit, cuiq́ꝫ suam, boni scilicet causam vni, hoc est enim quod ipsum definit, & in specie aut forma constituit: mali vero indefinitæ dualitati, quippe quæ per ipsum, multitudinis & inæqualitatis, ac omnino infinitatis, quæ in rebus habetur, est causa. Sed postquã Platonem retulit de causa efficiente disseruisse, vtriq́ꝫ enim elemento causam efficientem retulisse, id est, vni causam boni, dualitati indefinitæ causam mali, admonet nos quosdam etiam ante hunc causam huiusmodi inuestigasse, deq́ꝫ ea disseruisse, dum ait. Quod quidẽ & priorũ quosdam philosophantiũ, Empedoclem inquã & Anaxagoram diximus quæsiuisse, quorum Empedocles non solũ boni, sed mali etiã causa vsus est per efficientis causæ participationem, vt de Platone docuit. Anaxagoras vero tum boni tum etiã mali efficientẽ causam mentem esse statuebat. Breuiter igitur summatimq́ꝫ, strictim se ac summatim perstrinxisse ait qui auctores ante ipsum de principijs disseruissent, & quomodo. Veritateq́ꝫ.) Contẽplatricẽ philosophiã more suo Aristoteles veritatẽ appellat. Veruntamen ex his habemus.) Dicit se idcirco quæstionẽ principiorum repetisse, vt doceret nullũ esse causæ modum, qui non cadat in quẽpiam ex quatuor in auditu physico demonstratis: quod hinc licet intelligere, quia omnes qui de causis loquuti sunt, aliquam ex his causis cõmemorarunt, qui licet neq́ꝫ dilucide, neq́ꝫ distincte, sed obscure potius & implicite disseruerint, illas tamẽ quoquo modo attigisse videntur. Nã in primo libro de physico auditu accuratius de quatuor causis disputatum esse, in promptu est intelligere, si cui locũ libeat considerare. quocirca dixit, In his quæ de natura sunt a nobis determinata. Vtq́ꝫ ostendat nullam causam præter memoratas in auscultatione physica a prioribus fuisse tactam, ait. Quidã enim vt materiam principiũ dicunt. Eorũ qui causam materialẽ ponebant, alios vnam posuisse ait, alios plures. Item quosdã corpus, alios incorporeum. quo in loco Platonem primũ refert ex ijs qui materiam incorpoream ponebant, qui magnũ & paruum materiam esse dicebat. deinde Pythagoricos qui infinitũ. hoc autem erat par, quippe qui numerus ipsis erat pro materia. Nam impar numerus finitus his habebatur, & formę obtinens locũ. Anaxagoras, eorũ quę sunt, similium partiũ infinitionẽ.) Hic ex eorũ numero fuit, qui principiũ materiale corpus esse statuebant, vt qui deinceps cõmemorantur. At Leucippi & Democriti sententiam reticet, quibus placebat corpus & incorporeum materiã esse, inane videlicet & corpus. Cæterum de his supra est habitus sermo. Huic porro historiæ sentẽtiam adijcit Anaximandri, qui naturã aeris ignisq́ꝫ mediam principiũ esse statuebat. Hi ergo talem causam tetigerunt solum. de his fortasse loquitur, de quibus postea meminit, cum ait, Et insuper qui aerem, aut ignẽ, aut aquam, aut igne quidẽ densius, aere vero subtilius posuerunt. Nam his priores non solam causam materialem posuerunt, non Anaxagoras, non Pythagorei, non deniq́ꝫ Plato. Adijcit autem quosdam alios meminisse eius, vnde principium motus, quæ quidem est efficiens: quorum esse ait qui amicitiam & discordiam asserebant, vt Empedocles: vel mentem, vt Anaxagoras: vel amorem, vt Parmenides & Hesiodus.

Veritas Aristoteli philosophia contẽplatrix dicitur.

Quiditatem vero, substantiamve dilucide quidem nemo reddidit: maxime vero ii dicunt, qui formas ponunt. Neq; enim vt materiam sensibilium, neq; vt causam vnde est principium motus, formas ipsas, & ea quæ sunt in formis, esse existimant. Immobilitatis enim causam magis, & vt res sint in quiete, formas inquiũt esse. Sed quiditatem formæ quidem cæterorum cuiq; præstant, ipsum autem vnum formis.

48 Quiditatem vero & substantiã dilucide quidem nemo reddidit.) Pręfatus Anaxagoram & Empedoclem præter causam materialem, efficientis quoq́ꝫ mentionẽ fecisse, ijs qui causæ efficientis meminerunt, eos quoq́ꝫ annumerat, qui amorem in causis posuerũt. At hi causam potius finalem amorem posuisse videri possunt. huiusmodi enim est ipsum appetendũ. At si isti dixissent quid desiderans amor faceret, quæ facit, finalis causæ meminisse videri possent, nunc in principijs amore vt efficiente solum vtentes, & cuius gratia reticentes, principij finalis non meminisse videntur. Porro Platonem causæ formalis mentionẽ fecisse ostendit, quoniam ideæ quæ per ipsum causæ sunt & principia, non sunt causæ vt materia, cum in sensibilibus non habeantur. Dicit autem ea quæ sunt in formis, id est formarum principia (neque enim hæc sensibilibus sunt materia, sed ipsa sunt formarum elementa) in ideis esse vt elementa, quippe cũ elementa non de sola materia dicãtur. discordia enim & amicitia per Empedoclẽ elementa sunt, & in elementis habẽtur, non tamen vt materia. Sed neq́ꝫ ideæ sunt vt causæ efficientes. Nam efficientis munus est mouere. ideæ vero per ipsum status potius & immobilitatis cæteris sunt causæ. Sed ijs quæ ad ipsarum exemplar efficiuntur, formæ ac quiditatis efficientes esse possunt. Quemadmodum igitur vnum ipsis ideis, sic ipsæ cæteris sunt causæ formæ, ita demum, vt hæc ad similitudinem illarum in specie constituantur, prorsus vt quæ ad idearũ exemplar & sunt, & fiunt, ideis sint specie similes.

Ideæ, immobilitatis cæteris causæ sunt.

Id vero gratia cuius actiones, mutationes, motusq; fiunt, aliquo quidem modo causam esse dicunt, sic autem non dicunt, nec eo modo quo sua natura flagitat. Qui nanq; mentem aut concordiam dicunt, vt bonum quidem hasce causas ponunt, non tamẽ vt

horum gratia quicquam sit eorum quæ sunt,aut fiat, sed vt ab his horum profluāt motus.Similiter & ii qui & id quod est,aut ipsum vnum talem naturam inquiunt esse,causam quidem illud esse substantiæ,non tamen huiusce gratia esse vel fieri dicunt.Quare partim dicūt, partim non dicunt ipsum bonum causam esse. non enim simpliciter,sed per accidens dicunt.Omnes igitur hi testari vidētur,recte de causis quot & quales sunt a nobis esse determinatum,quippe cum nullam aliam causam tangere possint. & insuper patet quærenda esse principia, aut sic omnia, aut horum aliquem modū. Post hæc autem pertractemus oportet, quomodo quisq; horum dixit, & quænam de principiis ipsis dubitationes emergūnt.

Causa finalis, ipsum bonum.

Id vero gratia cuius actiones & mutationes motusq; fiūt.) De causa finali loquitur.hęc enim est 49
ipsum bonum & causa rerum quasi finis,docetq; neminem priorum de hac causa proprie disseruisse.Nam etsi bonum causam esse quodāmodo dicunt, non tamen vt finem,& quasi huius gratia cætera fiant,quemadmodum bonum causa esse est idoneum,sed ipso vel vt causa efficiēte vtūtur. Anaxagoras enim qui mentem afferebat,& Empedocles,qui amicitiam,hæc bona esse statuebant,& bonorum efficientes causas,non tamen res ipsorum gratia fieri, sed hæc ipsa bonorum efficientia sunt per istos. Similiq; ratione eos disseruisse ait,qui vnum & idem principia esse tradebant. sed eosdem fortasse intelligit etiam vnum dixisse. Plato enim & vnum & ens dicebat, cum diceret vnū & ideā, cum hæc proprie sint entia. Neq; enim horum gratia res efficiūtur,sed hæc alijs rebus causæ sunt esse suppeditantes:hoc enim est formæ causa,nec cætera per istos huius gratia sunt,& fiunt. Ergo inter causas boni meminerunt, sed quodammodo reliquerunt ipsum, quia proprium eius locum non tuentur,sed ex accidenti ait ipsos mentionem causæ vt boni facere, quia esse causam vt bonum est, cætera fieri huius gratia. Qui ergo ei quod dicunt, hunc ordinem in causis non seruant, ij non quatenus est bonum ipsum causam faciunt,sed cui accidit bonū esse, id causam efficientem esse statuūt.

Quæstio.

Sed quærat aliquis, si Plato in epistolis dicit,penes omnium regem cuncta, & huius gratia omnia sunt,quomodo his verbis non dicit bonum esse causam vt finem? aut si dicit , quomodo Aristoteles dicere negat? an separatim in calce huius libri idem Aristoteles fatetur, cum sic scribit· Ex his igitur

Respōsio.

quæ prius dicta sunt,patet,eas vniuersos videri causas quærere,quanuis obscure,quas nos in naturalibus diximus,nullamq; aliam præter illas nos dicere posse. Atq; prius partim omnes, partim nullo modo dictas fuisse.Prima nanq; philosophia recens nata, & adhuc in principijs subsistens, balbutire de rebus omnibus videtur. Omnes igitur hi testari videntur recte de causis esse determinatū.) Ex hac commemoratione eorum quæ de causis dicta sunt,satis patere ait,recte se quot & quæ causę sint,statuisse,quas tales esse testimonio est quod priores nullum aliud genus causę meminisse potuerunt. Et insuper patet quærenda esse principia,aut sic omnia.) Hoc quoque ex dictis intelligi ait, quærendum esse de principijs,vel de omnibus a nobis expositis quadripartita diuisione causæ.Illius autem , Aut sic , hic est intellectus. vel sic principia omnia quærere oportet, vel ex his quatuor aliquod.Nam licet doctrina hæc non omnium causarum rationem poscat, modus tamē qui quæritur causæ,in quatuor ipse quoq; continetur,nec abhorret ab huiusmodi causis, cum pręter hæc causarū genera nullum aliud esse intelligatur. Cæterū in primis explicaturum se profitetur, quomodo eorū quos supra cōmemorauit quisq; præceperit,& quæ ex singulis opinionibus quæstiones existant.

Patet igitur eos omnes qui vnum vniuersum ipsum,vnamq; naturam vt materiam esse ponunt, atq; hanc corpoream,magnitudinemq; habentem,multis modis peccare. Corporum enim elementa tantūmodo ponunt, incorporeorum vero non ponūt, quæ quidem & ipsa sunt,atq; causas generationis corruptionisve dicere aggredientes, & de vniuersis naturaliter loquentes,motus principium tollūt,præterea substantiā,& ipsum quid est,nullius rei causam esse ponunt. Et insuper facile quoduis simplicium corporū præter terram principium esse dicunt,non considerātes quonam pacto mutuum ipsorum faciunt ortum,ignis inquā,aeris,aquæ,ac terræ.alia nanq; congregatione, alia disgregatione ex sese mutuo fiūt.hoc autem ad idipsum, vt quippiam sit prius posteriusve,plurimum refert. Aliqua nanq; ratione id omnium maxime elementum esse videbitur, ex quo primo congregatione elementa fiunt, tale autem est id quod minimarū est partium,corporumq; etiam subtilissimum est. Quapropter qui principium ignem ponunt,consentanea maxime huic dicerent rationi: tale autem & cæterorum quisque, cæterorum corporum elementum esse fatetur. Nemo nanq; eorum qui vnum dicunt, terram elementū censuit esse ob magnitudinem partiū,vti patet. Trium autē elementorū quodq; iudicem aliquē habuit. Quidam enim ignē,quidam aquam,quidā aerem,

id inquiunt eſſe. Atenim curnam & terram non dicunt, vt plerique hominum opinantur? Cuncta nanq; terram inquiunt eſſe. Heſiodus quoq; terram ortam eſſe primã corporum ait. Adeo vetuſta, adeo vulgaris hæc exiſtimatio fuit. Hac igitur ratione neq; ſi quis horum aliquid dicat præter ignẽ, neq; ſi quis aere quidem denſius, aqua vero ſubtilius id ponat, recte dicere poteſt. Quod ſi id quod ortu poſterius eſt, natura eſt prius, id autem quod eſt digeſtum atq; congeſtum, poſterius eſt generatione: contrarium his euenit ſane. Nam aqua quidem aere prior erit, terra autem aqua.

Patet igitur eos omnes qui vnum vniuerſum, vnamq; naturam vt materiam eſſe ponunt, atque hãc corpoream, magnitudinemq; habentem, multis modis peccare.) Quomodo iſti vniuerſum vnũ eſſe dixerint, ipſe declarat cum ait, Et vnam quandam naturam vt materiam eſſe ponunt, & hanc materialem.) Sic enim vnum, quaſi ex vno. Cæterum connumeratis veterum de principijs & cauſis ſententijs, differens quid pro ſanis dixerint, quidve ſecus, ab ijs ſermonis initium capit, qui principium vnum idemq; corpus eſſe ſtatuebãt, eoſq; multa peccaſſe confirmat. Primum, quia volentes omnium rerum principia exponere, corporum tantum principia reddunt, cum tamen rerum non nullæ habeantur incorporeæ: quippe fieri non poteſt, vt incorporei corpus principium ſit. Deinde quia generationem inducentes, generandarum tamẽ & mouendarum rerum cauſam auctoremque prætermittunt. Neq; enim materię a ſe ipſã ſuppetit vt moueatur. Illud autem, Atque de generatione.) dictum eſt pro hoc, atq; generationis & interitus cauſas dicere aggredientes. Et de vniuerſis naturaliter loquentes.) id eſt, de vniuerſis rebus, quarum maxima pars mouetur. Motus cauſam.) id eſt, cauſam afferentem motum omiſerunt, tum quia formam nullius cauſam eſſe ſtatuerunt, cum tamẽ res omnes, vt ſint id quod ſunt, ab ipſa forma mutuẽtur, quandoquidẽ inter ſe ſecundum materiam nullo diſcrimine diſtent, cum materia eadem ſit in rebus omnibus. Et quidem merito formam appellauit ſubſtantiam. A forma enim vnicuiq; ſuppetit eſſe. Quartum peccatũ iſtorum eſt, quòd ex primis corporibus temere, quod ipſis videbatur, principium eſſe ſtatuebant: quod fieri nõ poſſe, docuit in poſteriore libro de Generatione, & ipſe innuit ſe diſſeruiſſe in libris de Natura, ſignificans hoc modo totam doctrinam naturalẽ. Nam ſiue quatuor corpora, ſiue quædã ex his principia ſunt, ſeu deniq; vnũ ipſorum quoduis nimirũ, vel prima corpora, alterum ex altero non fient, vt ſint immortalia, aut ſi & mutua generatione facta maneant quæ ſunt, ſimul erunt & oppoſita in quæ mutantur, & ſic res contrarijs nominibus appellabitur, verbi gratia ignis & aqua. Aut ſi ſic effecta non perſtiterint, abolebuntur nimirũ, ac proinde principium interibit, quod eſt abſurdum, cum ſit principium, ex quo primo res efficitur, & in quod vltimũ abit, ipſum vero ex nullo efficitur: quanquam huius peccati quod iſtorũ ſententiam ſequitur, hoc in loco mentionem pręterit, illud inſectãs, quod temere atq; leuiter, nec diſpicientes quomodo ſimplicia corpora alterũ ex altero generentur, ſtatuebant ex tribus corporibus ſimplicibus vnum aliquid eſſe cæterorum elementũ. Nam excepta terra alterum quodq; elementũ eſſe ab aliquibus dictũ eſt. Hoc autem eſt quod his vitio dat, quod oportebat non ex modo mutuæ ipſorum generationis accipere ex ipſis primũ & principium, quoniam alterum ex altero generari, commune omnibus eſt, neq; hac ratione alterum altero prius aut poſterius habetur, quod iſti non præſtiterunt. Simulq; docet diſcrimen mutuæ generationis elementorũ dicens· Alia nanque diſcretione fiunt ex alteris, ex quibus licet prius & poſterius accipere: alia concretione.) Quibus dictis docet ſecundum ipſos generationis modos quadam ratione conſideratos, videri poſſe corporum id eſſe primũ, ex quo primo cætera concretione generantur, cuiuſmodi eſſe intelligitur id quod minimis partibus & tenuiſſimum eſt: quare qui hac ratione ignem elementum eſſe ſtatuerunt, non temere ij loquuti eſſe videri poſſunt. Nam eorum qui non ignẽ, ſed aliud quoddam corpus elementum eſſe ſtatuunt, quiſq; fatetur huiuſmodi eſſe oportere corporum elementũ: quo factum eſt, vt nemo ipſorũ ſolam terram elementum eſſe cenſuerit, vt quæ cætera partium magnitudine vincat. Hæc pręfatus quærit cur nulla ratione terra debeat aliorum elementũ eſſe, vt vulgo mortales putant, atq; adeo Heſiodus exiſtimauit, qui hanc primam poſt chaos genitam eſſe tradit, ſententiam ſuam vulgi teſtimonio confirmans. Sed fortaſſe de terra dicit, niſi priores ad modũ generationis ſpectantes, illa eſſe elementa rebantur. Cur non terram quoque ipſam, vt homines cõmuniter opinantur, elementum eſſe dicebant. quibus dictis redit ad id quod dixerat, elementũ videri id quod tenuiſſimis eſt partibus: docetq; ſecundum hanc ſententiam, qui præter ignem quodpiam aliud corpus elemẽtum eſſe ſtatuebant, ſiue de horũ quatuor numero, ſiue mediũ corpus inter ignẽ & aerem, horum neminem recte dicere. Deinde ſubiungit, qua rurſus ratione poſſit terra putari elementum, dicens, Quod ſi id quod ortu poſterius eſt, natura eſt prius.) ſenſus enim eſt· quod eſt perfectius, prius eſt natura imperfectiore, quanquã poſterius generatione efficiatur. Imperfectius vero quod tempore præexiſtit, vt fundamentum, imperfectius eſt domo, puer viro. Hac igitur inquit ratione qui craſſiora corporum elementa eſſe ſtatuunt, rectius ſentire videbuntur, quoniam hæc magis concocta magiſq; perfecta videntur, quã quæ ſimpliciora, ſubtiliora & priora generatione ſunt. ex his enim mutatio in craſſiora fit. quare ſi quod eſt prius, id principium eſt, nimirum quod natura & ſubſtantia prius eſt, potius quàm quod generatione pręcedit, principiũ fuerit. Nam ſi quod prius

Principiũ non eſſe corpus.

Materia eadẽ eſt in rebꝰ oĩbus.

Principiũ quid.

Terra cur non ſit putata ſola rerũ eſſe principium.

est generatione,id posterius est natura,profecto quod posterius generatione est,id prius natura fue rit.terra autem per eos qui concretione res putant generari, posterior est. hæc igitur potius principium fuerit,ex qua cæterorum generatio concretione magis efficitur.

De his igitur hæc sint dicta,qui causam vnam,qualem diximus, ponũt. Eadem dici possunt & si quispiam hæc plura ponat,vt Empedocles materiam quatuor corpora dixit esse.etenim huic partim eadem,partim propria euenire necesse est. nam hæc vicissim ex sese generari videmus,non igne,non aere,non terra semper eodem tẽpore permanente.Dictum est autem de his,in hisce quæ de natura sunt dicta. De causa quoque eorum quæ mouẽtur, vtrum vna sit,an duæ ponendæ,neq; recte,neq; bona cum ratione penitus putandum est esse dictum. Omnino etiam eorum sententia qui ita dicunt, alterationem e medio tolli necesse est.non enim ex calido frigidum,neq; ex frigido calidum erit.Quid enim ipsa contraria patientur,& quænã erit vna natura,quæ sit ignis & aqua?quod quidem ille non dicit.

Non esse plura principia corporea.

De his igitur qui causam vnã ponunt)Explicatis quæ dici possunt in eos qui vnum idẽq; corporum principium esse statuebant,in eodem errore versari ait,si quis hæc plura esse putauerit, hoc est siquis plura principia corporea esse dixerit. Aut fortasse non eos simpliciter designat, qui principia & corporea & plura esse dicebant,sed eos qui non vnum ex his quatuor corporibus, sed plura principia esse asserebant,quorum corporum vnum aliquod principium esse a prædictis putabatur. Empedoclis enim mentionem facit,qui quatuor corpora rerum materiam esse cẽsebat. Etenim huic partim eadem,partim propria euenire necesse est.)Empedoclem,vt dicebam,insectans,huic quoq; absurda euenire docet, etsi quatuor corpora principia esse dicit partim eadem, quæ asserẽtibus vnũ ex ipsis esse principium, partim diuersa & peculiaria. Eadẽ,quia sequitur hæc alterũ ex altero generari,nec eadem numero persistere,quod tamen proprium est elementi. Est enim consentaneum ijs qui vnum aliquod corporum elementum & materiam esse tradũt,vt intereat quod quisq; supponit elementum. Quanquam de his pluribus egit in tertio libro de cælo, quorum vt nos admoneret, dixit. Dictum est autem de his in hisce quæ de natura dicta sunt.) Aut enim non efficientur alterum ex altero,si numero sempiterna sint,cum tamen effici conspiciantur,aut erunt in eodem simul opposita.Illud quoq; istorum sententiæ consentaneum est, substantiam & formam non esse de numero causarum, qui vtroruncq; communis est error. Peculiariter autẽ Empedocles in mentione mouẽtium principiorum,hoc est amicitiæ ac discordiæ, labitur.Neq; enim satis liquet,duóne,an vnum has esse principium per ipsum sit statuendum, quandoquidem amicitia discordiæ muneribus fungi videtur,cum quę per se tota sunt,dissociet,discernatq;,vt concernat efficiatq; corpus vnum.quin & discordia per ipsum non solum discernit, sed quæ similia inter se sunt,concernit,cogitque eadem ex vnitate seiungens,prorsus vt neutrum altero magis sit per ipsum oppositorum efficiens.quanquam nescio an rectius sit,quod in quibusdam exemplaribus legitur ad hunc modum, neq; penitus absq; ratione,vt sit sensus.Neq; recte prorsus,nec penitus absq; ratione. 51

Empedoclis opinio de principijs confutatur.

Anaxagoram autem si quispiam elementa dicere duo pũtauerit, ea maxime ratione putauerit,quã etsi ille non dilucide pertractauit, sequutus tamen fuisset,siqui ipsam adducerent.nam quanquã & aliter absurdũ est,mixta in principio cuncta fuisse dicere, & quia accidit antea non mixta esse oportere, & quia nõ aptum est quoduis cũ quouis misceri,ac insuper quia fit,vt affectus & accidẽtia a substantia separẽtur,eorundẽ enim mixtio & separatio est, si quis vero quæ dicere vult, exactius pertractans sequatur, admirabilius dicere fortasse videbitur.Nam cum nihil segregatum erat, nihil tum,vt patet,de substãtia illa dicere vere licebat:veluti neq; album,neq; nigrum,neq; fuscũ, neq; vllum alium colorem, sed necessario erat incoloratum. aliquem enim colorũ horũ haberet.similiter & insipidum. eademq; ratione neq; aliud similium quicquã. neq; enim quale quid ipsum poterat,neq; quantũ,neq; quid esse.aliqua nanq; particulariũ formarũ ipsi inesset,hoc autẽ est impossibile,si erãt omnia mixta. segregata enim iam essent. At ille dixit mixta esse omnia præter mentem,hanc vero solam non mixtam esse,atq; sinceram.ex his igitur fit,vt ipse principia dicat vnũ ipsum. hoc est enim simplex atq; non mixtum,& alterum quale ponimus indefinitũ, antea quàm definiatur, & alicuius sit particeps formæ. Quare neq; recte quidem,neq; dilucide dicit, vult tamen aliquid hisce simile dicere,quæ posteriores dixerunt,& quæ nunc magis apparent.

52 Anaxagoram autem si quispiam elemẽta duo dicere putauerit.) Posthac Anaxagoræ refert opinionem, refutans vt absurda quæ ab ipso palam & aperte dici videntur. Ac per absurditatem eorum quæ dici videntur, alia ipsum per illa dicere voluisse docet, fauens scilicet eius sermoni, & eius vt ipse ait, explicans voluntatem. Nam cum Anaxagoras dicat omnia in omnibus esse commista, ipse materiam illum somniare colligit, quæ potentia quidem cuncta, actu vero nihil est eorum, quæ esse potest. Nam hæc licet ille non dicat aperte, tamen eius sententiæ consentanea sunt, siquis eam ad eius mentẽ explicuerit. hæc enim ratione innituntur. quæ vero ab ipso dici videntur, prorsus aliena sunt. Nam quanq̃ & aliter absurdum est) id est, quoniam absurdum dictu est, omnia in omnibus esse mista, tum quia oportet, vt hæc ante mistionem immista præfuerint, nam quę inter se miscentur, ea vt separata misceantur necessum est, & sic mistio non fuerit prima, tum quia non quæuis res naturalẽ obtinet habitudinem, vt cuiuis misceri valeat. Nam qui fieri potest, vt linea cum albo, aut albũ cum musica temperetur? Præterea quoniam huic doctrinæ affectiones & accidentia a substantia separari ac per se subsistere consentaneum est. Nam quorum existit mistio, horum quoq; habetur separatio. Ergo cum hæc misceantur, (sunt enim de numero rerũ omnium) poterunt etiam separari. Cum hęc ergo dicere alienum sit, nam coniunctio &, vacare videtur, si quis tamen dicta eius sequetur concinnans explicansq; illius mẽtem, aliquid fortasse, quod plus habeat nouitatis, dicere videbitur, & pręter cæteros magis proprium. & hoc est forsitan quod initio dixit de Anaxagora, ipsum ætate priorem esse, re autem posteriorẽ. Docet autem qui eius dicta sequitur, quomodo is ipsa concinnare explicareq; valeat. Nam cum nihil segregatum erat, nec per se existebat actu, tunc haud dubie nihil de illa substantia & mistura, quæ ab ipso dicitur, vere dicere licebat, non album, non nigrum, non fuscum, non colorem, sed ne saporum quidem vllum, nec aliud quidpiam huiusmodi. Neq; enim verũ diceret, siquis id vocaret quale, aut quantum, aut aliquam substantiam ex ijs quæ actu sunt. Inesset enim aliquid horum separatum & iam actu existens in vocata mistura. quod cum sint omnia mista, fieri nequit. tunc enim hoc non esset mistum. Nam præter mentem, quam solam vendicat a mistura, & sinceram esse tradit, omnia temperari confirmat. Illud autem, necessario, significat iam esse in actu. Ex his igitur fit, vt ipse principia dicat vnum ipsum.) Opinionem Anaxagoræ de principijs in pauca colligit, cui si quis mentẽ eius expresserit, consentaneum est vnum principium esse. Mens enim quæ per ipsum simplex est, & mistionis expers, proportionale vnius videri potest. Et alterum.) id est indefinitum. huiusmodi enim erat materia antequam determinaretur, informareturq;, indefinita videlicet, & nihil actu, sed potentia cuncta obtinens, quæ effici valent: cuiusmodi esse misturam ille statuebat. Quare neq; recte quidem, neq; dilucide dicit.) Nam licet ita dicat, vt ipse fauens eius dictis, eũ dicere voluisse ait, non tamen recte prorsus edisserit. pro quatuor enim duo principia dicit. Præterea ne sic quidem illum dixisse omnino confirmari potest. Nam similaria quæ habentur in mistura, non potentia esse, sed actu dicere videtur. Sed neq; horum quidquã aperte tradit. Anaxagoræ opinio cõfutatur.

Vult tamen aliquid hisce simile dicere, quæ posteriores dixerunt.) Platonem designat, qui vnum & dualitatem infinitam rerum principia esse statuebat. Et nunc apparentibus magis.) hic verbũ consentanea desideratur. hæc enim magis sunt sensibus consentanea, quàm quæ dicere videtur.

Atenim hi quidem ad eos solũ sermones qui circa generationem, corruptionẽ, motumq; versantur, accommodate dixerunt. fere enim circa talem substantiam solũ principia & causas quærunt, eos autem qui de omnibus quidem quæ sunt, contẽplationem faciunt, ipsorum autem alia sensibilia, alia non sensibilia ponunt, de vtrisque generibus cõsiderationem facere patet. Quocirca magis apud ipsos moram quispiam trahet, inquirendo quid bene aut non bene dixerunt, ad eorũ quæ nunc proponuntur nobis, considerationem. Igitur ii qui Pythagorici vocantur, principiis quidem & elementis vltra quàm naturales vtuntur, propterea quòd nõ ex sensibilibus ipsa sumpserunt. Res enim mathematicæ motu vacant, præter eas circa quas astrologia versatur. disserunt tamen & tractant omnia de natura, generantq; cælum, & id quod accidit circa partes huius, & affectus operaq; conseruant, & principia causasq; in his consumũt, vt consentientes cæteris naturalibus, atq; quod est, id esse tantum putantes, quod est sensibile, ab eoq; continetur, quod cœlum appellare solemus. Causas autem atq; principia, vti diximus, sufficiẽtia dicunt etiã ad ascendendũ ad ea quæ superiora sunt, & magis illis quàm sermonibus qui de natura fiunt, accommodata, quo tamen modo finito ac infinito solum suppositis, & pare ac impare, motus erit. At quo pacto fieri potest, vt sine motu mutatione ve generatio sit atq; corruptio, aut eorũ opera quæ feruntur in cœlo, nihil omnino dicunt. Præterea si detur etiam ipsis magnitudinem ex hisce cõstare, aut etiã ostendatur, quonam modo corporum alia leuia, alia grauia erunt? Ex his enim quæ supponũt ac aiunt, non magis de mathematicis corporibus, quàm sensibilibus dicunt. Quocirca

de igne,vel terra, vel cæteris corporibus talibus, nihil omnino dixerunt, tanquam nihil,vt arbitror,proprium de sensibilibus ipsis dicentes.

Atenim hi quidem ad eos solum sermones,qui circa generationem,corruptionẽ, motumq; versantur,accommodate dixerunt.) Commemoratis veterum sententijs de principijs,distinctisq;, nũc naturales auctores secernit ab ijs qui substantias incorporeas substituebant, quorum doctrina eo nomine damnata,quòd non de omni substantia disseruissent,nec ea tradidissent,quæ huic doctrinæ cõferre possent,transit ad discutiendas Pythagoricorum & Platonis sententias,vt magis huic cõmentationi accommodatas. Hi enim de cunctis rebus differentes,quasdam substantias a natiuis & naturalibus & omnino corporeis sensibilibusq; diuersas ponebant.quo fit,vt horum sententiæ discussio ad susceptũ negocium vsui maiori sit. Inquisitio enim nobis non de ijs causis suscepta est, quæ neq; naturales sunt,neq; in motu versanť,sed de intelligibilibus & incorporeis. 53

Pythagoricorũ confutatio de principijs.

Igitur ij qui Pythagorici vocantur,principijs quidem & elementis vlterioribus quàm naturales vtuntur.) Insectatur Pythagoricos,qui naturæ incorporeæ meminisse videntur, quod aliena magis & abiuncta a rebus naturalibus principia ponant,ac vlteriora,id est,latius patentia,excedentiaq;, & quæ aliarum naturarum principia esse queãt,incorporea scilicet ac immobilia.huiusmodi enim sunt numeri. neq; enim rebus naturalibus proxima, neq; cõmunibus opinionibus & naturalium auctorũ sententijs consentanea constantiaq; principia ponebant. Nam quæ ab alijs principia statuuntur,magis corporibus naturalibus cohærent,& manifestiora sunt.cuius simul causam reddit,quia non conabantur hæc a sensibilibus accipere,sed a mathematicis. Nam cum essent in his versati,ex his, & horum consentanea principia ponebant.hæc porro sunt mathematica,quorum per ipsos numeri principia sunt.at mathematica extra motum omnino,nec naturalia sunt:exceptis ijs,in quibus versatur astrologia, quæ licet scientia mathematica sit,de rebus tamen naturalibus,& quę motu cientur,edisserit,cum astra, in quibus versatur,naturalia sint, & moueantur. At qui huiusmodi principia ponunt,de nihilo alio, quàm de rebus naturalibus disputant,& hæc ex illis generari tradunt:quippe qui cælum cæliq; partes ex ijs quę ponũt principia,generari asserant,quę principia,vt supra diximus,par & impar sunt: & sic rationem reddunt eorum quæ in ipsis accidunt,id est rerum cælestium, quasi nihil sit aut fiat ex ipsis præter sensibilia & corpora,qua parte naturalibus auctoribus consentiebãt,qui præter corpora naturalia,quæq; in motu sunt,nihil esse putabant:licet ea principia constituant, quæ incorporearum & plusq̃ naturalium rerum principia dici possunt, quæq; magis illarũ rationibus quàm naturalibus congruant.accusantur autem ab ipso,quod ne horum quidem causas abunde reddiderint. Nam motus,quod munus horum proprium esse videtur,quomodo fiat in rebus ipsis,quæ ex huiusmodi principijs & sunt & efficiuntur,non docent,ex finito inquam & infinito:quorum finitum est impar,quod appellauit finem,infinitum autem par. Siquidem numeri immobiles sunt, & nullius motus authores. Sed neq; illud docent,posse quæ ex his principijs generant, citra motum & mutationem effici,aut astra suis muneribus sine motu fungi,quæ latione & motu ipsorũ obeuntur. Sunt enim astrorum opera,ortus & occasus,& similia:quæ quomodo sine motu obiri valeant? Astrorum autem argumento,quorum opus per motum efficitur, opinionem deficere apertissime demõstrat. Sed neq; illud ostendunt, vtrum sibi concedendum sit,posse ex numeris, & ijs quæ nullam habẽt distantiam,magnitudines & corpora constitui,quod minime omnium fieri potest.neq; hoc posito rationem reddunt vnde corporibus naturalibus naturales propensiones contingant, leuitates, grauitatesq;.neq; enim hæc facultate talia sunt, vt illi censent quibus materiam quæ corpus aliquod aut corpus facultate sit,subiectum esse placet. Nam quæ de his tradunt, ea non magis corporibus naturalibus,q̃ mathematicis congruũt,cum æquabilitates inæquabilitatesq; ac figuræ & id genus cętera horum illorũq; corporum cõmunia sint. quod si ea quæ corporibus naturalibus qua sunt naturalia priuatim conueniunt,grauitatem,leuitatem,humiditatem, siccitatemq; silentio prætereunt, merito de corporibus naturalibus non disseruisse videri possunt,quanquam id pręstare vellent, & se pręstituros profiterentur.

Mathematica.

Astrologia

Astrorum opera.

Præterea quonam pacto sumere oportet,numeri quidem affectus,ac numerum,causas eorum esse,quæ a principio & nunc in cœlo sunt atq; fiunt, numerum autem nullũ alium esse,præter hunc numerum,ex quo mundus est constitutus? Quando enim hac quidem in parte sententia ipsorum est opinio atq; tempus, parum autem supra vel intra,iniustitia iustitiaq;,vel mixtio, idq; ita esse demonstrãt ex eo, quia vnũquodq; istorum numerus est,fitq; vt hoc loco iam earum magnitudinũ quæ constituũtur,sit similitudo ex eo,quia affectus hi singulos locos sequuntur,est ne idem hic numerus,qui est in cælo,quem accipere oportet quodq; istorum esse? an alius præter hunc ipsum? Plato nanq; alium esse dicit.atq; quanquam & ille numeros,& hæc esse, & horum causas arbitratur,intelligibiles autem causas,hos autem sensibiles esse censet. Sed de Pythagoricis quidem loqui nunc omittamus,satis est enim hos tetigisse.

54 Præterea quonam pacto sumere oportet, numeri quidem affectiones ac numerũ causas eorũ esse quæ in cælo fiunt.) Hoc quoq; incõmodum istorũ sentẽtiam sequi demõstrat, q; eorum quæ ab initio & nunc in cælo vel sunt vel fiunt, causas esse putantes numerorum affectiones, ipsosq; numeros, (neq; enim præter ea quæ in cælo sunt, quidq̃ esse rebantur) nullos tamẽ alios numeros esse tradunt & relinquunt præter eos ex quibus mundus ipsorũ sententia fuit cõstitutus. Nã cũ causam ab opere causæ diuersam esse deceret, tamen qui mundũ, quæq; in mũdo sunt, numeros esse autumãt, & horũ principia numeros esse constituunt, ij nullũ alium numerũ præter hunc esse docebãt. Melius Plato, qui numerũ formalẽ, quẽ causam esse statuebat, alium esse putabat, q̃ qui in sensibilibus haberetur. Nam isti ad hunc modũ differentes, numerum ipsum sui causam esse dicere videntur, siquidem vna sit causa eorum, quæ in mundo continentur, & hæc ipse mundus sint. Quando enim hac in parte sententia ipsorum est opinio atq; tempus.) His verbis quomodo isti mundum, & quę in ipso habentur, numeros facerent, ostẽdit, qui cum semper numeros appellant, & ipsorum causas numeros esse statuerent, alios tamen præter hos nullos asserebant, sed ipsos numeros numerorum causas esse docebant, prorsus, vt horum sententia idem causa sit, & opus causæ, qui vna in parte mundi opinionẽ, in altera tempus opportunum cõsistere aiebant. Rursusq; in alia paulo supra aut infra hæc iniuriam iudiciumve, aut mixturam, aut ex ijs quę in cęlo habentur, quidquam aliud. Horum autem constitutionem, quæ huiusmodi ordine conficitur, demõstrare conabantur: horum enim quodq; alicuius numeri esse aiunt, cuiq; autem loco in mundo suum propriumq; numerum esse. Medio enim vnum, vt pote quod hic sit primum: post medium vero duo, quæ quidem opinionem & audaciã appellabãt. & sic quo magis a medio recederetur, eo fieri numerum eorum quæ constituerẽtur, ampliorẽ, quòd numeri ex quibus constituuntur, ac potius quibus hęc sunt, huiusmodi sunt. numerorum enim affectiones, ipsosq; numeros consentaneos esse locis, qui in cælo habentur, ipsisq; proprios, ac idcirco ex his magnitudines accidere. Potest & illud, Accidit autem secũdum hunc locum iam magnitudinem esse consistentium numerorum, dixisse propter loca nostratia, quæq; in terra sunt, quasi in hoc loco idcirco multitudo magnitudinũ consistat, quoniam numerus iam in hoc complura sit, quorum plura existentia differentias efficiant, secundum multitudinem magnitudinũ. numeros enim, ipsorũq; affectiones affectari secundum proprietatem singula loca. vel simplicius communiusq; dicere in aliquo loco compluribus ipsas consistentes causas esse & numeros iam plures in hoc loco, ceu rerũ multitudo, horum multitudinem consequatur, quoniam res & numeros ipsius, & ipsum in numero mũdum efficiunt. Sed vtrum, inquit, est hic numerus, qui est in cœlo, quem accipere oportet causam esse eorũ quę fiunt in cælo, prorsus vt idẽ sui causa sit? An alius præter hunc ipsum, qui sit huius causa? Probabilius est enim alium dicere, vt Plato fecit. Sed de ordine cęlesti numerorũ, quem Pythagorici asserebant, meminit in secundo libro de opinione Pythagoreorum. Parũ autem supra vel infra iniuria & iudicium, qui res numeros esse dicebant, ij hoc ordine ipsas in cælo collocabant, quem numeros seruare censebant, quos hoc quod res ipsas esse dicebant. Exempli gratia, quem ordinẽ dualitatem habere rebantur, hunc opinionem in mundo obtinere confirmabant, quoniam his dualitas erat opinio. Rursus quem ordinem numerus septem obtineret, hunc in mundo assignabant tempestiuitati, vtique quoniam hunc numerum tempestiuitatẽ esse censebant. Iniuriam vero exempli gratia vel iudicium paulo supra vel infra tempestiuitatem, quoniam numerorum qui hoc erant quod hæ res, ordo idem haberetur. Sed in quibusdam exemplaribus pro iniuria legitur inuictum, quod a Pythagoricis idcirco quinque appellari tradunt, quoniam in rectangulis triquetis, quæ latera primum dicibilia continent, laterum angulum rectum complectentium alterum est trium, alterũ quatuor, basis vero quinque. ergo quoniam basis æquiualet vtrique simul, ideo victrix ipsa, latera vero debellata esse dicuntur. ergo numerus quinq; inuictum ab istis appellabatur, quasi nõ superatus, sed inuictus superiorq; sit. Cæterum seu inuictum seu iniuria scribendum sit, verborum intellectus perspicuus est. Sed de Pythagoricis, inquit, hactenus, satis est enim hos tetigisse tantum, non amplius discutiens istorum opinionem, quoniam nihil in rebus præter naturales reliquerunt. Cæterum licet hac in parte huic sententię finem faciat, tamen de principijs quid senserint, omnem ipsorum sententiam in fine huius operis disputabit.

Mũd⁹ qũo Pythagoricis sit numerus habitus.

Dualitas, opinio. Numerus 7, tempestiuitas.

Nũerus 5, inuictũ appellabatur.

Qui vero ideas ponunt, primo quidem quærentes harum rerum sumere causas, alia his æqualia numero attulerunt, perinde ac si quispiam numerare volens, pauciora quidem si sint, non posse putet, plura autem a se facta enumeret.

Qui vero ideas ponunt, primum quidem quærentes harum rerum sumere causas.) Hoc idearum
55 assertoribus primum vitio dat, quòd inuestigantes causas rerum naturalium (has enim significat cũ ait, harum rerum) aliorum substantias his numero æquabiles adijciunt, quasi res tanto sint futuræ notiores, si eadem plura efficiantur. siquidem excepta æternitate ideas a rebus sibi assimilatis nihilo differre statuebant. quo fit, vt cum hæc ignota sint, illa perinde ignorentur, quæ horum exemplaria esse traduntur. Alia igitur totidem numero similiaque his ponentes, quorum cognitionem indagabant & scientiam, per hæc illa quæ inquirebant, posse assequi rebantur, vt paulo post

demonstrabit. Vel quod accusat, est, quod volentes entium causas cognoscere, per hæc quærebant ipsorum causas. hoc enim modo harum rerum causas reddere sibi videbantur, simile facientes, ac si quis velit multitudinem numerare, sed quasi illa, si tot sint, numerari nequeant, aliam æqualem numero multitudinem apponat, & sic deinde connumeret. Sed quæstio tunc maxime vim haberet, si multitudinem isti rebus inquirendis non secundum æqualitatem numeri adijcerent, sed secundum similia, ac proinde similiter ignota. Nam formas ab ijs quæ ad ipsas esse habent, nihilo alio per istos differre, quàm sola æternitate, ipse declarabit. esse autē similiter ignota per additionem numeri iam demonstrauit. quôd autem quæ adijciebant, non sint causæ ijs quæ inquirebant, paulo post docebit. Vel quod reprehendit, est, quod adijcientes totidem fere numero ijs de quibus inquirebant, sic omnium causas inquirebant, & explicabant tum priorum, tum etiam adiectorum. huic enim simile est numeri etiam exemplum.

Pene autem his æquales, aut non pauciores ipsæ sunt formæ. Quorum causas quærentes, ex his ad illas profecti sunt. Est enim per singula quædam eiusdem nominis forma, præterq; substantias cæterorum, quorum est vnum in multis, & in his, & in perpetuis rebus. Deinde nullo eorum modorū esse formæ videntur, per quos ipsas esse ostendimus. Ex quibusdam enim nō necesse est fieri ratiocinationem, ex quibusdam autem & eorum etiam formæ fiunt, quorum non esse formas censemus.

Pene autem inquit formas his non pauciores esse.) his autem, non singularibus & indiuiduis, sed formis, quæ in ipsis sunt. Neq; enim Socratis aut Platonis, sed hominis equive causas indagabant. his enim numero pene æquales formas esse tradebant. Pene autem fortasse idcirco adiecit, quia nō omnium communium ideas esse statuebant. Nam neq; artificiosorum, neq; malorū ideas faciebant, quanquam ipsorum doctrinæ, vt horum quoq; ideas esse dicerent, erat consentaneum, vt paulo post declarabit. At non esse ideas pauciores ijs quorum causas inquirētes ad illas processerunt, declarant subiecta verba. Est enim per singula forma quædam æquiuoca. sed æquiuocam pro vniuoca dixit, siquidem Plato ad hunc modum illas esse dicebat, quem cuique rerum inquisitarum vniuocam formam tribuisse docet, propterea quòd formas numero totidem atq; sensibilia esse diceret. Aut æquiuoca dixit, quoniam vt ab istis traduntur, ad rerum nostratium cognitionem nihil conferunt. Cum ergo dixisset, Est enim per singula forma quædam æquiuoca, ostendit quomodo per singula. illud autem, Prēterq; substantias cæterorum, quę sunt vnum in pluribus, & in his, & in perpetuis rebus, huiusmodi est, præter nostrates substantias sunt formæ ipsis æquiuocæ, & pari ratione præter res a substantia diuersas, quæ sunt alia genera in quibus est vnum quiddam & commune in multis singularibus, quorum communium ideæ per hos causę fuerint existendi, ac vt efficiantur. Quod vero ait, Et in his & in perpetuis rebus, huiusmodi est, tum in nascentibus, & intereuntibus, hæc enim significat dicens, in his. tum in sempiternis, nam mundus, & quę in mundo habentur, per ipsos sempiternum habent esse, vt merito dixerit formas æquales esse numero cęteris quorum est vnum in multis, id est, in quibus est vnum in multis quibusdam. Nam vt cęterorū exponeret, hoc adiecit, ideę. nanq; per istos causæ sunt vniuersalium, quæ in singularibus habentur, aut vnum in multis dixit de idea. Quanuis enim singularium non sit idea, est tamen vniuersalis, quòd in singularibus inest. hominis enim, non Socratis aut Platonis habetur idea, qui homo communis est his & omnibus specie ipsi similibus, quoniam omnibus adest. Deinde nullo eorū modorum formæ esse videntur, per quas ipsas esse ostendimus.) Ostendimus dixit, quasi professus dum Platonis refert sentētiam, suamipsius referre sibi videri, eamque non vt aliena placita dogmataq; insectari, sed vt suam disserere ac examinare, vt intelligatur veritatis indagandæ gratia quæstionem ab ipso fuisse susceptam. Ac ostendere conatur, nulla ratione ex ijs quibus Plato innititur, ideas esse demonstrari. quibusdam enim neque arguitur neq; colligitur propositum, & efficitur, vt quarundam rerum habeantur ideæ, quarum haberi isti inficiantur. Aliæ vero licet aliquid de ideis colligere videantur, illud tamen incommodum nō effugiunt, quin earum rerum sint ideæ, quarum his esse non placet. Neq; dicit quosdam istorum omnino inepte argumentari, alios ideas esse affirmare earum rerum quarum nullas esse volunt, sed ipsarum rationum quasdam in vtroq; peccare, alias omnino in altero. Aut certe nonnullas istorū rationes damnat velut omnino falsas, & nihil demonstrantes, quales hæ sunt, si quidquam verum est, formæ sunt: nihil enim verū est ex his, quæ apud nos habentur. Prēterea si memoria est, formę sunt: quia memoria rei manentis est. Item numerus est entis, hæc autem quæ apud nos sunt, non sunt entia, ergo numerus est formarum, ac proinde formæ sunt. Et illa, definitiones entium sunt, horum autem nihil est, formæ igitur sunt. Sed quoniam huiusmodi rationes falsæ sunt, & nihil conficiunt, idcirco harum nullam commemorat, sed quasdam refellit, quæ aliquid demonstrare videntur, & eam in primis, quæ ex scientijs ideas esse confirmat. Quod si rationes quibus isti ideas esse arguere conātur, huiusmodi sunt, vt vel propositum non conficiant, aut earum quoq; rerum ideas esse colligant, quarum isti esse negant, nihil opus est externis rationibus ad expugnanda ipsorum dogmata. satis enim suarum rationum infirmitate detecta corruunt.

65

Forma, quare dicatur æquiuoca.

Idea, vniuersalis est, etiam si nō sit singularium.

Per rationes enim ſcientiarum formæ eorum omnium erunt,quorum ſcientiæ ſunt.

57 Per rationes enim ſcientiarum, formæ eorum omnium erunt, quorum ſcientiæ ſunt.) Multifariam ſcientijs vſus eſt ad aſſerendas ideas,vt in primo de ideis dicit. Rationes autem,quarum hoc in loco meminiſſe videtur,huiuſmodi ſunt.Omnis ſcientia ad aliquid vnum & idem relata,officio ſuo fungitur:ſed non refertur ad aliquod ſingulare,ergo pręter ſenſibilia aliquid eſt in vnaquaq; ſempiternum,& exemplar eorum quæ in quaque ſcientia efficiuntur. hoc autem eſt idea. Præterea quarum rerum ſcientiæ habētur,eæ res ſunt.ſcientiæ autē aliorum quàm ſingulariū habentur.nam ſingularia ſunt infinita & indeterminata,ſcientiæ vero quiddam definitū:ſunt ergo aliqua præter ſingularia,& hæc ſunt ideæ.Ad hæc,medicina non eſt ſcientia huius ſanitatis,ſed ſanitatis ſimpliciter, eſt igitur aliqua ipſiſanitas. Item geometria non eſt huius æqualis, & huius commenſurabilis, ſed ſimpliciter æqualis,& ſimpliciter commenſurabilis.eſt igitur quiddam ipſiæquale,& ipſicommenſurabile.Hæc porro ſunt ideæ.Itaq; huiuſmodi rationes,propoſitum,hoc eſt ideas eſſe non cōficiūt: licet aliqua eſſe arguant præter ſingularia & ſenſibilia,quæ tamen non protinus ſunt ideæ.Nam cōmunia,quorum ſcientias eſſe dicimus,præter ſingularia ſunt. Item rerū artificioſarum ideas eſſe arguunt.Etenim ars omnis opera ſua ad aliquid vnum refert,& eæ res ſunt quarum artes habētur,& artes rerum a ſingularibus diuerſarum habentur. Sed poſterior ratio nō ſolū non demonſtrat ideas eſſe,ſed earum rerum quarum his non placet ideas eſſe,confirmare videtur.Nam ſi idcirco ipſiſanitas eſt,quoniam medicina nō eſt huius ſanitatis, ſed ſanitatis ſimpliciter,idem quoq; erit in ſingulis artibus. Ars enim non eſt ſingularis,neq; huius,ſed illius ſimpliciter in quo verſatur,vt ars lignaria eſt ſedilis ſimpliciter,non huius ſedilis,& lecti ſimpliciter,non huius lecti. Eadem eſt fingendi pingendiq; ac ædificandi artium ratio,& aliarum cuiuſque ad ſuum ſubiectum. Sequitur ergo contra iſtorum placita,rerum quoq; artificioſarum ideas eſſe.

Ars.

Et per id, vnum inquam in multis eſſe,& negationum nimirum erunt.

58 Et per id vnum inquam in multis eſſe,negationum quoq; nimirū erunt)Huiuſmodi quoq; ratione ad aſſerendū ideas vtuntur.Si multorum hominū quiſq; homo eſt animalium animal, quæ eadē in cæteris eſt ratio,& nihil de ſeipſo dicitur,ſed aliqd eſt diuerſum a ſingulis,quod de omnibus ipſis dicitur,aliquid igitur eſt præter ſingularia ſeiunctum ab ipſis,ac ſempiternum.ſemper enim pariter dicitur de omnibus,quæ ſecundum numerum commutantur.Quod autem vnum eſt in pluribus ab ipſis ſeiunctū & ſempiternum,hoc idea eſt.ſunt igitur ideæ. Cæterum hac ratione ait negationum quoq; & non entium ideas eſſe colligi. Negatio enim vna eademq; de multis dicitur, & de nō entibus,& a ſingulis de quibus vere dicitur,diuerſa eſt.Non homo enim de equo & cane cęteriſq; omnibus ab homine diuerſis dicitur,ac proinde vnū in multis eſt,neq; idem eſt quod eorum aliquod de quibus dicitur.Præterea ſemper manet,cum ſimiliter de ſimilibus vere dicatur. Nō muſicum enim de multis vere dicitur,de omnibus videlicet non muſicis,quemadmodū non homo de non hominibus.quo fit,vt negationū quoq; ideæ ſint.quod quidem eſt abſurdum. non exiſtendi enim idea eſſe qui poteſt? Quod ſi quis admiſerit,diſcrepantiū genere,ac omnino diuerſorū vna erit idea,exempli cauſa lineæ,hominiſq;.vtrunq; enim horum eſt non equus.Item indeterminatorum infinitorumq; vna erit idea,quinetiam prioris & poſterioris.homo enim & animal,quorum alterum eſt prius, alterum poſterius,non lignum ſunt.quorum tamen iſtis neq; genera neq; ideas eſſe placet.Satis ergo intelligitur,hac ratione ideas eſſe non cōcludi:quāquam eadem aliquid eſſe demonſtrare velit,quod communiter prædicetur,diuerſum a ſingularibus de quibus dicitur. Præterea ipſi oſtendere volētes eſſe aliquid vnū in pluribus,quod cōmuniter prædicetur,idq; eſſe ideam, ex negationibus id ipſum confirmant.Si enim qui de pluribus aliquid negat, is ad vnum aliquid referens negat(nam qui ait, homo non eſt albus,equus non eſt albus, is non aliquod de ipſis proprium ſingulare negat, ſed ad vnum aliquod album ſpectans,id ipſum de omnibus negat)nimirum & qui de pluribus idem affirmat,non aliud ſingulare de alio affirmat,ſed aliquid quod vnum ſit ſecundum relationem ad vnum & idem,exempli gratia hominem.ſimilis enim ratio eſt affirmationis atq; negationis. Aliquid eſt igitur diuerſum a ſenſibilibus,quod cauſa eſt veritatis in pluribus,& communis affirmationis,quod quidem idea eſſe intelligitur.ſed hanc rationem non modo affirmatorum,ſed negatorum etiā ideas eſſe colligere ait:quippe cum in vtriſq; pari ratione vnum ſit.

Negatio.

Per hoc autem,intelligere inquam quid , de corporum etiam erunt quæ corrūpuntur. Eſt enim horum ſimulacrum in imaginatione, vt patet. Præterea rationum exactiores,partim eorum quæ ſunt ad aliquid,ideas faciunt, quorum non dicimus per ſe genus eſſe,partim tertium hominem aſſerunt.

59 Per intellectionem autem alicuius deletis rebus,intereuntium quoque erunt ideæ. Nam horum quiddam phantaſma exiſtit.) Ratio quæ ideas eſſe intelligendo arguere molitur,huiuſmodi eſt.Cū hominē intelligimus,aut pedeſtre,aut animal,aliquid rerū exiſtentiū intelligimus,ſed nullū ſingulare intelligimus,cum deletis ſingularibus eadem intelligentia maneat, ergo præter ſingularia &

ſenſibilia aliquid eſt,quod illis vel exiſtentibus vel non exiſtentibus intelligimus. Neq; enim tunc aliquid non ens intelligimus. hoc autem eſt forma & idea. Hanc ergo rationem ait intereuntium etiam atq; interemptorum,ad ſummam ſenſibilium & mortalium rerum ideas eſſe confirmare, vt Socratis,vel Platonis.Nam & hos intelligimus,& ipſorum, vel cum nulli iam ſunt, imaginationē retinemus.phantaſma enim rerũ quoq; non exiſtentium conſeruamus,quin & ea intelligimus,quæ penitus nõ ſunt,vt hippocentaurum & chimeram.Ita ne hac quidem ratione efficitur, vt ideæ ſint. Præterea rationum exactiores partim eorum quæ ſunt ad aliquid, ideas faciunt, quorum non dicimus per ſe genus eſſe,partim tertium hominem afferunt.) Ratio igitur aſtruens eorum quæ ſunt ad aliquid,ideas eſſe,huiuſmodi eſt.In quibus aliquid idem de pluribus prædicatur nõ æquiuoce,ſed quaſi naturam vnam ſignificans, in ijs hoc de ipſis vere dicitur, vel quia proprie ſunt id quod per prædicatum ſignificatur,vt cum Socratem aut Platonem hominem eſſe dicimus,aut quia hæc ſunt rerum verarum ſigna,vt cum hominem de hominibus pictis prędicamus.In his enim ſignificamus imagines hominum eandem naturam in omnibus ſignificantes, vel hunc quaſi exemplar eſſe ipſarum,illas vero huius imagines,vt ſi Socratem eiuſq; imagines homines eſſe diceremus.æquale autē ipſum de rebus noſtratibus prædicamus,& id quidem æquiuoce. Neq; enim eadem ratio congruit omnibus,neq; vere æqualia ſignificamus.quantum enim in ſenſibilibus mouetur, & continenter cõmutatur,nec eſt definitum,ſed neq; aliquod ſenſibile æqualis rationem exacte admittit. Cæterum neq; hoc eſt vt exemplar ipſorum, illud vt imago. neq; enim alterum altero magis eſt vel exēplar, vel imago. Quod ſi quis admittat imaginem non eſſe æquiuocum exemplari,ſemper ſequitur, hæc æqualia,vt imagines,ęqualia eſſe eius quod proprie ac vere eſt æquale.quod ſi verum eſt,aliquid eſt proprie & per ſe æquale,ad cuius exemplar hæc quaſi imagines & fiunt & dicuntur. hoc autem eſt idea,quæ exēplar eſt & imago ijs quæ ad eius ſimilitudinem efficiuntur. Hæc igitur vna ratio,quæ ideas eſſe confirmat eorum quæ dicuntur ad aliquid, accuratius,exactius propiuſq; idearum demõſtrationem attingere videtur,quæ nõ aliquid commune præter ſenſibilia ſimpliciter videtur demõſtrare,vt ſuperiores,ſed eſſe quoddam ſenſibilium exemplar, quod proprie exiſtit. hoc enim maxime ideæ ſignificari videntur.Hanc ergo rationem eorum quoq; quæ ad aliquid dicuntur, ideas eſſe confirmare ait.Nam præſens demonſtratio in æquali procedit,quod quidem æquale ad aliquid dicitur.At eorum quæ ſunt ad aliquid, ideas iſti eſſe negabāt,vt quibus ideas ſubſtantias quaſdam eſſe placeat,quæ per ſe ſubſiſtant.cumq; ad aliquid dicuntur,in habitudine mutuæ relationis eſſe habēt. Præterea ſi æquale æquali eſt æquale,efficitur,vt æqualis plures habeantur ideæ, quoniã ipſi æquale ipſi æquali eſt æquale.Nam ſi nulli eſt æquale,ne æquale quidem fuerit.Ad hæc inęqualium ideas eſſe pari ratione oportebit.Nam oppoſitorum perinde erunt aut non erunt ideæ. Inæquale autem conſtat inter hos in pluribus eſſe.Quo in loco opinionem rurſus communem efficit, quaſi diſputet aduerſus propriam opinionem,dicens,Quorum non dicimus per ſe genus eſſe. Genus autem pro ſubſiſtentia & natura dixit.Ipſum enim ad aliquid,vt alio in loco teſtatur, propagini ſimillimũ eſt. Ratio porro qua tertius homo eſſe colligitur,huiuſmodi eſt. Quæ de ſubſtantijs communiter dicũtur,ea proprie talia eſſe aiunt, & hęc eſſe æqualia. At hęc quę inter ſe ſimilia ſunt,talia eſſe,quia participant eodem aliquo quod proprie hoc eſt,& id eſſe ideam. Quod ſi ita eſt, & quod de quibuſdam cõmuniter dicitur, niſi eſt idem quod aliquid eorum de quibus dicitur, aliquid eſt præter illa . nam idcirco ipſihomo genus eſt,quia de ſingularibus dicitur, & ab illis quoque diſcrepat: nimirum tertius quidam homo fuerit præter ſingularia,vt Socratem & Platonem,& præter ideam,quæ & ipſa vna numero eſt.Erat autem alia ſophiſtarum ratio,qua tertius homo eſſe concluditur,ad hunc modum.Cum dicimus,homo deambulat,non hominem quaſi ideam deambulare dicimus,immobilis eſt enim idea,neq; ſingulorum quempiam,quippe quem non cognoſcimus.Nam hominem deambulare cognoſcimus ex ſingulis:quis eſt de quo loquimur,non cognoſcimus,ſed alium quendã præter hos tertium hominem deambulare dicimus.eſt igitur tertius homo, de quo deambulare prædicamus.Huic ergo rationi,quæ quidem captioſa eſt,occaſionem præbuerunt,qui commune a ſingularibus ſeiungunt,quod efficiunt qui ideas eſſe ſtatuũt. ſed Phanias in eo libro quē ſcripſit in Diodorũ,teſtatur Polyxenum ſophiſtam arguere tertiũ hominem eſſe,ad hunc modũ.ſi participatione ac ſocietate ideę ac ipſihominis homo eſt,aliquē hominem eſſe oportet,qui eſſe habeat ad ideam. At ipſi homo,cũ ipſe ſit idea,nõ eſt participatione ideę,ſed neq; homo q libet.ſupereſt igitur aliũ quendam tertiũ hominē eſſe,qui habeat eſſe ad ideã. Ad hæc tertiũ hominē eſſe,ad hunc modũ oſtenditur. Si quod de pluribus vere prædicatur,aliquid eſt diuerſum ab ijs de quibus prædicatur,(auctores enim idearũ hoc demõſtrare rebantur,idcirco enim iſtis ipſihomo eſt,quia homo de pluribus ſingularibus hominibus vere prædicatur,ac proinde diuerſus a ſingulis hominibus eſt)ſi res ergo ita ſeſe habet,profecto vt tertius homo ſit,perinde fuerit cõſentaneũ. Nã de ſingularibus ipſaq; idea homo prędicatur,eſt igitur tertius homo præter ſingulares,ipſamq; ideã. Si enim qui prædicatur,diuerſus eſt ab ijs de quibus prędicatur,& per ſe ſubſiſtit,homo autē de ſingularibus atq; idea prędicatur,nimirum tertius homo fuerit a ſingularibus ipſaq; idea diuerſus. Sed hac ratione quartus quoq; homo eſſe cõfirmabitur,qui de hoc,& idea,ſingularibuſq; prędicetur:& itē quintus,& hoc in infinitũ. ſed hæc ratio eadem eſt,atq; prima:quod incõmodum his accidit,dum ſimilia alicuius eiuſdem participatione ſimilia eſſe ſtatuãt.homines enim & ideæ ſimiles inter ſe ſunt.Duas igitur rationes,quę ex-

Phãtaſma etiã nõ exiſtentiũ cõſeruatur.

Tertius homo quomodo eſſe colligatur.

Phanias. Polyxenus ſophiſta.

actiores esse videbantur, conuincit, alteram quòd eorum quæ dicũtur ad aliquid, ideas esse cõfirmet, alteram quòd tertium hominem afferat, & homines dempto fine multiplicet. Qua ratione vnum quodq; multiplicari potest ex ijs quorum ideas esse tradunt. At priore quidem tertij hominis expositione cum alij quidam, tum in primis Eudemus aperte in libro de dictione vtitur, posteriore vero ipse in quarto de ideis, & in hoc paulo post.

Atq; omnino rationes eæ quæ fiunt de formis, ea tollunt, quæ magis esse volunt qui formas inquiunt esse, quàm ipsas ideas. fit enim vt nõ sit dualitas, sed numerus primũ, & id quod est ad aliquid, prius sit eo quod est per se.

60 Atq; omnino rationes hæ, quæ fiunt de formis, ea tollunt quæ magis esse volunt qui formas inquiunt esse, quàm ipsas ideas.) Magis autem potissimumq; principia esse volũt. Nam principia his ipsarum quoq; idearum sunt principia. Sunt vero principia vnũ, & dualitas indefinita, vt paulo ante dixit, & ipse refert in libro de bono. quin & numerorum hæc esse principia istis placet. Hæc igitur principia a rationibus ideas afferentibus tolli profitetur, quibus principijs sublatis corruent profecto quæ deinde sequuntur. Siquidem hæc ex principijs existunt, ac proinde ideæ constare nequibunt. Nam si de quibuscunq; aliquod cõmune dicitur, in his est quiddam separatũ, & idea, de dualitate vero indefinita dualitas dicitur, sequitur, vt hac sit prius aliquid, ac idea, & sic dualitas indefinita non erit principium. Neq; rursus ipsa dualitas prima principiumq; fuerit. Nam iterum de illa vt idea numerus prædicatur, cum istis ideas numeros esse placeat. Quare numerus, qui sit aliqua idea, prior erit per istos, & tunc infinita dualitate, quæ his est principium, numerus erit prior, nõ ediuerso numero dualitas: ita non iam erit illa principium, siquidem cum habitudine quadã talis est. Præterea positum est hanc esse numeri principium: ratione vero proposita efficitur, vt numerus dualitate sit prior. Ad hæc si numerus est ad aliquid, omnis enim numerus alicuius est, estq; numerus rebus prior, cum ipsa quoq; dualitate, quam principium esse statuebant, prior sit, vtique ipsum ad aliquid prius erit eo quod per se existit. quod quidem est absurdum. quidquid enim ad aliquid dicitur, posterius est, quippe quod habitudinem significat naturæ præexistentis, quæ natura prior est habitudine quæ ipsi accidit. Nam ad aliquid, vt in Moralibus dixit, propagini simile videtur esse. Quinetiam si quis numerum quantum esse, non autem ad aliquid esse dixerit, fiet vt quantum substantia prius sit. Præterea istis ad aliquid principium eius esse, quod per se subsistit, eoq; prius dicere, consentaneum est, cum ideam ipsis substantiarum principium esse placeat, & esse ideam positum sit in esse exemplar, sitque exemplar ad aliquid. Exemplar enim alicuius exemplar est. Iam vero si ideas esse consistit in esse exemplaria, profecto quæ ad ipsarum exemplum fiunt, & quorum sunt ideæ, imaginum erunt imagines. hac autem ratione quæcunque secundum naturam consistunt, ad aliquid per eos effici dicas, cum omnia imagines sint, & exemplaria. Præterea si esse ideas consistit in exemplaria esse, estq; exemplar gratia eius quod ad ipsius efficitur similitudinem, & quod propter aliud est, hoc ignobilius est illo: ideę nimirum, q̃ quæ ad ipsarum similitudinem efficiuntur, ignobiliores erunt.

Principia vnum, & dualitas.

Et vniuersa etiã ea quibus opiniones quidã de ideis secuti, principiis sunt aduersati.

61 Et vniuersa etiam ea, quibus opiniones quidam de ideis secuti, principijs sunt aduersati.) Huiusmodi quædam sunt rationes, quæ præter commemoratas per idearum positionem, principia ipsarum amoliuntur: Quod communiter de aliquibus dicitur, id principium est, ideaq; illorũ. principium autem communiter de principijs, elementum de elementis dicitur. ergo principiorum elemẽtorum aliquid est principium, eisq; prius, ac proinde neq; principium fuerit, neq; elemẽtum. Ad hęc idea non est prior quàm idea. nam similiter omnes ideæ sunt principia, sed ipsiunum & ipsidualitas perinde idea est, atq; ipsihomo, & ipsiequus, & alia quæq; idea. nõ igitur altera prior est altera, nec alterius principium, ergo neq; vnum nec infinita dualitas principium est. Item ideam ab idea informari absurdum est, cum omnes formæ sint. at si vnum & indefinita dualitas principia sint, idea ab idea erit informata. Nam ipsidualitas ab ipsiuno informabitur. quæ sic principia esse traduntur, vt vnum sit forma, dualitas autem materia. hæc igitur non sunt principium. Quod si dualitatem indefinitam ideam esse negauerint, primum aliquid erit prius ipsa, quæ principium est. Nam ipsidualitas, cuius participatione ipsa est dualitas, hac prior erit. Neque enim est ipsa dualitas participatione. de ipsa enim dualitas prędicabitur, quoniã de dualitatibus prędicatur. Deinde si ideę simplices sunt, non constabunt ex diuersis principijs. At vnum, & dualitas infinita, diuersa sunt. non igitur ex his constabunt ideæ. Tum dualitatum multitudo mirabilis fuerit, si alia sit ipsidualitas, alia dualitas infinita, alia dualitas mathematica, quam numerantes vsurpamus, quæ a prioribus illis est diuersa. & item alia, quæ in numerandis sensibilibusque habetur. Atqui hæc incommoda sunt, cum possit quispiam horum placita de ideis secutus principia demoliri quæ ipsorum sententia sunt ideis potiora.

Præterea existimatione quidem qua ideas dicimus esse, non solum substantiarum erunt formæ, sed multorum etiam cæterorum. Est enim id vnum quod mente con-

cipitur, non modo circa ſubſtantias,ſed etiam circa cætera. Et ſcientiæ non ſubſtantiæ ſolum,ſed cæterorum etiam ſunt,& alia eueniunt huiuſmodi infinita. Neceſſitate autē opinionibusve,quæ de ipſis habentur,ſi formæ participabiles ſunt,ſubſtantiarum duntaxat ideas eſſe neceſſe eſt.non enim per accidens participantur.

Præterea exiſtimatione quidem qua ideas dicimus eſſe.) Ex rationibus, inquit, confirmantibus ideas eſſe,efficitur,vt non ſubſtantiarum ſolum,ſed complurium aliorum ideas eſſe confitēdum ſit, vt ſupra demonſtratum eſt.Illa enim ratio,quiddam commune in pluribus intelligi, quod etiā ſublatis ſenſibilibus intelligatur,mortalium tantum rerum ideas eſſe demonſtrat. Hæ vero quæ ex doctrinis colligere moliuntur,non modo ſubſtantiarum,ſed multorum aliorum ideas eſſe conficiunt. Neq; enim ſubſtantiæ ſolum intelliguntur deletis etiam ijs de quibus intelligi prædicatur,ſed quāta etiam & qualia,& horum entium quodq;.Neq; doctrinæ de ſubſtantijs tantum habentur.Quinetiam ſi virtutum ideæ ſunt,non ſubſtantiarum modo erunt ideæ,cum virtutes non ſint ſubſtantiæ. Illud autem, Et alia eueniunt huiuſmodi infinita) dixit, quia ſunt aliæ quædam rationes ad aſſertionem idearum pertinentes,ex quibus efficitur,vt non ſubſtantiarum ſolum ideas haberi,ſit confitendum.Nam quod aiunt,vnū de pluribus dici,quod idem cunctis inter ſe diuerſis adeſt, ſed differt ab ipſorum ſingulis,id non ſubſtantiarum tantum ideas eſſe confirmat.Neq; enim vt vnum de pluribus dicatur,in ſubſtantia tantum vſu venit.Neq; ea ratio,quę rerum conſtanter efficiendarum cauſam eſſe dicit,quòd hæ ad conſtans quoddam exemplum,quæ idea eſt,efficiantur, in ſubſtantijs ſolum valet,non magis quàm alia quæ ad hunc modum colligere molitur. Quidquid affirmātes vere dicimus,id exiſtit.ſed affirmantes concentus eſſe quinq; vel tres,& harmonias tres,vere dicimus, tot igitur ſunt. at numerus rerum noſtratium infinitus eſt ſunt ergo alia ſempiterna per quæ vera dicimus.& hæc ratio non ſolum valet in ſubſtantijs,cuiuſmodi rationes aliæ quoq; cōplures habentur.At neceſſarium eſt,inquit,& iſtorum placitis conſentaneum,ſi formæ cōmunicabiles ſunt,ſubſtantiarum tantum eſſe ideas.Nam ſi ideas cauſas iſtis eſſe placet, vt ea ſint, quæ ad ipſarum exemplum efficiuntur,& communicatione idearum hæc ſunt,ſatis intelligitur ipſas non ex accidenti cōmunicari,neq; per accidens cauſas eſſe vt ea ſint,quæ ad ipſarum exemplum, & propter ipſas ſunt, ſed per ſe in eo quòd hæ ſunt.Ex accidenti autem quibuſdā participare ea dici poſſunt, quæ nō participant rebus communicatis quā illis eſſe adeſt.Sed neq; ideæ ex accidenti communicatæ ſibi aſſimilatis,vt ſint præſtare queant.Neq; enim homo eſt, quòd aliquo homini accidenti participat, ſed quòd participat homine,quā homo eſt.At ideæ ſubſtantiæ ſunt.neq; enim his placet principia non eſſe ſubſtantias.tunc enim non ſubſtantia prior eſſet quàm ſubſtantia.neceſſe igitur eſt,quę his communicandis eſſe nanciſcuntur,ea quoq; ſubſtantię ſint. ſubſtantiarum ergo tātum ideas eſſe, horum decretis conſentaneum eſt.Nam ſi ideæ ſunt etiam non ſubſtantiarum, id eſt accidentium,primum quare non omnium accidentium,ſed quorundam ſunt? deinde ipſorum accidentium ideæ vel ſubſtantiæ ſunt,vel ſecus.ſi non ſubſtantiæ,ergo ideæ,quæ principia ſunt,erunt non ſubſtantiæ. At ipſi ideas ſubſtantias eſſe dicunt. Tum illud eſt abſurdum,non omnes ideas vnius potiſſimum eſſe naturę.Quod ſi quis dixerit ideas eſſe intelligentias,vel ſubſtantias,cur quę ſubſtātijs per ſe participant, ea partim ſubſtantiæ fiunt,& ſunt,partim non ſubſtantiæ? 62

Ideas non ſubſtātiarū ſolū eſſe.

Ex accidēti participare.

Sed hoc cuiuſq; quodq; particeps eſſe oportet, quo non dicitur de ſubiecto : veluti ſi quippiam ipſius dupli particeps eſt, id & perpetui particeps eſt,ſed per accidens. accidit enim duplo perpetuum eſſe. Quare formæ ſubſtantiæ erunt,atque hæ ſubſtantiā & hic & ibi ſignificant.

Sed hactenus cuiuſq; particeps eſſe oportet, quatenus non dicitur de ſubiecto)id eſt, hactenus oportet idearum participia eſſe,quæ ad ipſarum exemplum habent eſſe,quatenus aliquid non habet eſſe in ſubiecto,hoc eſt,quatenus non dicitur per accidens,neq; ex aliquo ipſi accidēte. Nam hoc in loco ſubiecto pro accidenti poſitum eſt.Per ſe igitur, inquit, quæ ad exemplum idearum ſunt, efficiunturq;,& propter ipſas exiſtunt,ipſis participabunt,non aliquo eis accidenti. Et ſic idearū æmula ſubſtantiæ fuerint,ſubſtantijs per ſe non per accidens participando. Porro exemplū apponit eius quod per accidens eſſe dicitur. Nam dualitas quæ participatione dualitatis dualitas eſt, ſempiterni quidem eſt particeps, ſed per accidens ſempiterni. Nam dualitas ſempiterno participans eſt dualitas, at non dualitate per accidens participat. Tunc enim perinde eſſet dualitas, atque ſempiterna. Illi vero dualitati eſſe dualitatē non eſt poſitum in eo quod ſit ſempiterna,ſed hoc ipſi accidens eſt: quamobrem ſi quidquam ſempiterno participans,dualitate participare dicatur,dualitate ex accidēti participabit. Ergo cum dualitate per ſe participet,ſempiterno autem per accidens:dualitas erit,ac proinde ſimilis illi,ſempiterna vero non.Nam quæ ex accidenti aliquibus participant, ea non ſunt illi ſimilia cuius participia ſunt. ſi hæc ergo noſtratia ideis ſimilia ſunt, profecto non ex accidenti,ſed per ſe illis participant. Porro quod per ſe ſubſtantia participat, id quidem ſubſtantia eſt. Ergo neceſſarium eſt, & huic opinioni conſentaneum, ſubſtantiarum ſolum haberi ideas, ſiquidem 63

Dualitas ſempiterni particeps.

illæ substantiæ sunt, & quæ substantijs participant, ea quoque substantiæ esse intelliguntur. Eadem nanq; apud nos & in sempiternis substantiam significant, vt homo & hic & illic substantiam significat, calidum vero vtrobiq; quale. Quod si verum est, efficitur, vt substantiarum nostratium solum ideas esse confiteri debeant, si ideæ substantiæ sunt. Veruntamē in quibusdam exemplaribus ita scriptum est, Sed cuiusq; particeps esse oportet, quatenus de subiecto dicitur. & tunc sensus esset, quæ idea participant, hæc oportet vt participent ipsa tum per se, tum in eo quod de ipsis subiectis prędicatur. Itaq; si dualitatis ratio ei congruit, quod dualitate dicitur participare, dualitate participat. sin minus dualitatis, sed sempiterni ratio congruit participanti, tunc participat sempiterno. Illud vero (quare formæ substantia erunt) pro hoc dictum est, quare si formæ erunt substantia. vel, quare formæ erunt sola substantia. hoc enim positum est. Atq; hæc substantiam & hic & illic significant.) Neq; enim ait si quod apud nos est qualitas, id in ideis est substantia, oportebit harū modo substantiarum ideas esse. Nam fieri non potest si illæ substantiæ sunt, vt ipsarum æmula partim substantiæ sint, partim secus. Hæc enim vtrobiq; substantiam significant.

Vel quid id erit, vnum inquam ipsum in multis aliquid esse præter hæc ipsa dixisse.

64 Alioquin quid erit dicere quiddam vnum præter hæc in multis esse?) Si hæc, inquit, non per se, sed ex accidenti participant ideis, quorsum isti dicunt aliquid esse præter hæc, id est, præter sensibilia id quod vnum de pluribus dicitur, & est vnum exemplar in compluribus his rebus. Neq; enim vnū erit in pluribus, quod ex accidenti de ijs dicatur, quæ ad ipsius similitudinem effecta sunt. hac enim ratione omnia omnibus participare valent, nec potest quidpiā aliquo ex accidenti participare, quod illo proprie participat, vel habet esse ab illo, qua illud est, aut deniq; quod ipsi est assimilatum. Aut illud, alioquin quid erit dicere quiddam vnum præter hęc in multis esse.) dici potest quasi consequēs eius quod statim dixerat, Hęc autem substantiam & hic & illic significat. Nam nisi hoc ita sit, quid est quod isti aiunt, aliquid esse præter sensibilia, quod vnū de pluribus dicitur? Sic enim dicitur, quasi vna natura significetur, & ab vno in pluribus, & a pluribus de quibus ipsum vnum dicitur. Quo demonstrato posset quispiam adijcere, si hæc ideis per substantiam participant, eademque dissident inter se, aut in ipsis ideis, quarum hæc æmula sunt, eædem habentur differētiæ, aut ipsarum proportionale. Nam cum his suppetat ab illis vti sint, ab eisdem vt discrepent suppeditabitur, quoniā discrimen quod ab illis obtinent, ipsis inest per substantiam. Idcirco enim alia forma ab alia tribuitur idea, quoniam ni ita esset, nihil prohiberet omnium ipsarum vnam esse ideam. quo fit, vt quæque idea vel secundum substantiam & formam idem sit, atq; ea quæ fiunt ad ipsius similitudinem, aut certe quædam habebitur potestas, vt alia idea aliam formam efficere ac tribuere possit. qua ratione idearum æmula discrepabunt. Erit autem ideis discrimen vel quale rebus nostratibus inter se dissidētibus, vel certe huius proportionale. Apud nos autem aliud est animal rationis compos, aliud animal rationis expers. Estque vtriusque singularium idea suppeditatrix. In ideis igitur rationis compos & rationis expers habetur, aut horum proportionalia, per quæ alia idea rationabile, alia irrationabile præbere possit. Et quam rationem habent inter se, quæ ad illarum similitudinem, & ab illis habent esse: hanc obtinent illa quæ horum exemplaria sunt, rationabile & irrationabile, siue opposita sunt, siue hoc est habitus, illud priuatio. In ideis igitur horum vtrunque reperitur. quod si verum est, quomodo erunt ideæ simplices etiam num? Præterea si ideæ sunt, vt quidam aiunt, intelligentiæ, & subsistunt in eo quòd intelliguntur, quomodo intelligens simul queat ipsa intelligere, cum fieri non possit, vt contraria opposita ve simul intelligantur, cum ne plura quidem simpliciter intelligi simul queant. Nam si vicissim & alternatim intelliguntur, celeriter interibunt: tantum abest, vt sempiternæ sint: quia cum non intelligentur, non erunt: siquidem esse ipsarū in hoc cōsistit, quòd intelligantur. Nā quæ ipsi naturæ sunt impossibilia, cunctis sunt impossibilia, vt quia fieri non potest vt diameter lateri sit commensurabilis, pari ratione vbique, & apud omnes etiam apud deos ipsos fieri non potest. Ad hæc si sunt intelligentię, sunt igitur non substātiæ, ac proinde non substātiæ principia fuerint. Age vero quomodo ad non substantiæ similitudinem efficitur substātia? Neq; enim magis est alienum, quod ad exemplar substantiæ fit, id non esse substantiā, quàm ad non substantiæ, substantiam esse.

Idearū esse, in quo consistat.

Atque si species quidem earum est idearum, earumque rerum quæ sunt participes, erit aliquid profecto commune. Cur enim in dualitatibus hisce quæ corrumpuntur, & dualitatibus multis quidem, ac æternis, dualitatis prædicatio magis vna est eademque, quàm in hac, atq; aliqua? Si vero non eadem species est, nomen duntaxat erit commune, & perinde ac si quispiam Calliam ac lignum hominem vocet, nulla ipsorum ratione visa communi.

65 Atq; si species quidem eadem est idearum atq; participum, profecto aliquid erit cōmune.) Argumētatur a diuisione per cōtradictionem partita. Aut enim idearum ipsarumq; participū eadem est species & ratio, aut non eadem. si eadem, vt in participibus, quæ eiusdem sunt speciei, est quiddam

cõmune,ſic item in his,& in idea,a qua pendent hæc,erit aliquod cõmune prædicatum,cum illa ſit eiuſdẽ atq; hæc ſpeciei.quod ſi ita eſt,cũ idea ſit quod cõmuniter prędicatur,ideæ habebit idea,quod in infinitũ poteſt procedere. Id vero nunc dicit Ariſtoteles,quod nos in expoſitione tertij hominis ſecũdo loco poſuimus.Nam cum oſtendiſſet, res idearum participes nõ ex accidenti ipſis participare,cũ & ipſæ omnino & harum quædam ideo ſint,quia illis participãt,hoc addit quod perinde eſt, ac ſi diceret.ſi ergo vt demonſtratũ eſt,eadem eſt idearũ ipſarũq; participum ſpecies, profecto cuiq; ideæ,eiuſq; exemplis aliquid erit commune.quare cum ſint vtraq; eiuſdem ſpeciei, & illa ſint ſubſtãtiæ,hæc quoq; vti ſint ſubſtantiæ conſentaneum eſt.quo fit,vt ſubſtantiarũ tantum habeantur ideæ. ſin autẽ non eiuſdẽ ſpeciei eſſe dicantur, nihilominus incõmodum ſequi declarabitur.Illud autem, (cur enim in dualitatibus hiſce quæ pereunt, & in dualitatibus multis quidem,ſed æternis, dualitas magis vnum & idem eſſe dicetur,quàm in hac & in aliqua)eo pertinet, vt intelligatur aliquid commune ideis fore cum ſuis æmulis.Nã ſi dualitas quæ ſit vnum & idem, prædicatur de qualitatibus quæ habentur in ſenſibilibus rebuſq; intereũtibus,& de dualitatibus mathematicis,quia vtręq; ſunt eiuſdem ſpeciei, (mathematica enim quæ iſti ſenſibilium & idearũ media eſſe dicebant,ſempiterna per ipſos ſunt) & plura inter ſe ſimilia,ſi ergo de his dualitas vt vnũ & idem prædicatur,cum tamẽ altera ſit ſempiterna,altera ſecus,nõ alia ratione niſi quia ſunt eiuſdem ſpeciei,quatenus vtraq; dualitas ſocietate ipſius dualitatis habet vt ſit,vtique pari ratione dualitas nihilominus de dualitate idea & de aliquibus dualitatib9,quibus eſſe ab illa ſuppetit,prædicabitur,cũ ſint eiuſdem ſpeciei. Quod ſi æmula idearum neq; ſecundum ſubſtantiam neq; ſecundum ſpeciem ſunt ipſis aſſimilata: profecto hæc ideis erunt æquiuoca.quod ſi ita eſt,cur aliqua erit æquiuocorum idea, quæ cauſa eſt exiſtendi, potius quàm aliorum quorumpiam?cum neque ſubſtantia neq; ſpecie hæc ſint illi ſimilia, quæ ipſi æquiuoca eſſe dicũtur. Perinde nanq; fuerit,ac ſiquis Calliam & lignum hominem appellaret,quibus nihil eſt inter ſe ſimile cur homines eſſe dicantur. Ad ſummam quomodo hę res idearum participes eſſe dicantur,quæ cum illis nullam habent ſubſtantiæ cõmunitatem?quod perinde videtur eſſe atq; illud quod paulo ante dixit.Alioquin quid erit dicere,quiddã vnum præter hęc in multis eſſe.) Si enim ſigna ſeu imagines ſuis exemplaribus æquiuoca eſſe dixerimus,& noſtratia ideis, quanam re iſti dicere valeant hæc illis aſſimilari,ſi non ſubſtantia? Num figura & colore imagines ſunt? At nihil tale in illis habetur.An ſempiterni,vel incorporei,vel immobilis ratione hęc illis habentur ſimilia?At hoc fieri non poteſt,qua via cuncta diſpicientes,nihilo præterquam ſubſtantia ſimilia eſſe reperiemus.Nam ſi quo alio ideis accidenti cætera ipſis participant, id erit ex eorum numero, quæ ſunt ideis cõmunia inter ipſas,vt ſempiternum,incorporeum, immobile. At ſi ob aliquid cõmune participant ipſis, cur participium hic homo eſt,ille equus?

Subſtãtiarum tantũ ideæ.

Maxime vero omnium id quiſpiam dubitauerit,quidnam formæ perpetuis ſenſibilibus,aut hiſce quæ oriuntur ac occidunt,conferãt.Neq; enim motus, neq; mutationis vllius ipſis ſunt cauſæ.At vero neq; conferunt,quippe cũ non inſint in hiſce rebus quæ ſunt horum illæ ſubſtantia.eſſent enim in iſtis.

Maxime vero omnium id quiſpiam dubitauerit,quidnam formæ ſempiternis ſenſibilibus, & ijs quæ oriuntur & occidunt,conferant.)His quæ hoc in loco traduntur,declaratur recte Ariſtotelem, dum aggrederetur ideas refellere, dixiſſe. Primo quidẽ quærentes harum rerũ cauſas ſumere,alia his æqualia numero attulerũt.)Nam ſi quæ ab iſtis ponuntur,nihil ijs de quibus quæritur conferũt, iſti nihil aliud,quàm æqualia numero quærendis apponebant,quaſi maiorem rerum ſcientiã eſſent habituri,ſi plura duplaque ſubſtituerentur.Quod autem hoc in loco quærit, eſt. Cuiusnam rei ſint ideæ cauſæ ijs quorum dicuntur eſſe ideæ. Dicitque, Perpetuis ſenſibilibus, & ijs quæ oriuntur, & occidunt.) quoniam diuinorum quoq; corporum iſtis ideas eſſe placebat, vt Solis,lunæq;, & aſtrorum.Neq; enim horum tantum,ſed omnis etiam cæli ideas eſſe comminiſcebantur.idcirco nanque paulo ante dixit,in alijs quoq; vnum in multis eſt,tum in his,tum in ſempiternis.Itaq; cæleſtia ſempiterna appellat,& ſenſibilia.Noſtratia vero,naſcẽtia,& intereũtia.Quærit igitur quid ex rebus naturalibus vel diuinis vel mortalibus ideę conferant.& primum quo ad motum,qui corporibus naturalibus communiſſimus eſt.Corpora enim diuina,ſemper continenterq; in orbem mouentur. quæ vero generantur,cunctis mutationibus variant,ſecundum ſuam quodque naturam. ideas ergo nihil corporibus conferre neq; ad generationem,neq; omnino ad aliquem motum oſtendit.Nam cũ ideę ex iſtorum ſentẽtia immobiles ſint,probabilius eſt ipſas ſtatus quàm motus rebus eſſe cauſas, vt intelligatur minime has cauſam eſſe efficientẽ. Ad hæc ideas negat quicquã ad noſtratium rerum,vel omnino ad eorum quæ ideas æmulãtur,cognitionem conferre.Cognitio enim cuiuſq; ex ſuæ formę cognitione gignitur,cum ex forma cuiq; ſua quiditas adſit.At ideæ non ſunt harum rerum formæ, neq; harum cognitio pendet ab idearum cognitione,propterea quòd forma horum,verbi gratia hominum,equorum canumq;,per quam eſſe obtinent,idea ſit.Nam ſi ideæ harum rerũ formæ eſſent, atq; ſubſtantia(forma enim per quam ipſum eſſe ſuppetit,eſt proprie cuiuſq; ſubſtantia, & per hãc res quęq; cognoſceretur)vtiq; in his rebus eſſent ideæ. Cuiuſq; enim ſubſtãtia & forma in eo eſt,cuius eſt ſubſtantia.at ideæ non ſunt in his rebus,cum ſint per ſe,atq; ſeparatę. 66

Diuinorũ etiã corporum ideas ponebant Platonici.

Ideæ neq; ad motum neq; ad generationẽ cõferunt.

Neque vt ſint conferunt, quippe cum non inſint in hiſce rebus quæ ſunt participes. Atenim hoc forſitan pacto videbuntur cauſæ eſſe, vt albus color mixtus cum corpore, mixti corporis cauſa eſt. Sed hic ſermo facile admodum imminui poteſt, quem Anaxagoras quidem primus, Eudoxus autem poſterius, & alii quidem dicebant. eſt enim perfacile, multa abſurda ad huiuſmodi opinionem impoſſibiliaque inferre.

67 Neque vt ſint conferunt) Poſtquã oſtendit ideas neque motus, neque omnino mutationis æmulis ſui cauſas eſſe poſſe, neque ſcientiæ, neque cognitionis, cum abſint ab ipſis rebus, hoc ſumpto demonſtrat, ne ad hoc quidem vt hæc ſint, quidquam conferre. Nam quæ ad hoc proſunt, vt res aliquę ſint, ea eiſdem rebus inſunt, ſuntq; vel materia vel formæ ipſarum: ideę autem non inſunt his rebus: ſed ab eis ſunt ſeiunctæ. Quo in loco id iuuamentum ſiue vtilitatem intelligit ab ideis non præſtari rebus naturalibus, quam elementa ijs quorum ſunt elementa, præſtare dicuntur: quoniam ſi hæc inſita iuuarent, materia eſſent, & forma. quod enim non ſunt cauſæ efficientes, hinc demõſtrauit, quia hiſce rebus nullius vel motus vel mutationis eſſe cauſæ poſſunt. Quibus expoſitis: docet quomodo quæ miſta cum aliquibus ſunt, illis ſint cauſæ vt talia ſint: oſtenditque merito poſitum eſſe: ideas ab his rebus eſſe disiunctas: quæ ſi miſtæ rebus, cauſæ his eſſent exiſtendi, hoc perinde eſſet, ac ſi albedo corpori albo cauſa eſſe dicatur vt album ſit, quia cum ipſo miſceatur, ſitque natura quædam, quæ per ſe poſſit exiſtere. Ad hunc enim modum albedo cauſa eſſet corporibus, quibus miſceretur, vt alba ſint. quamobrem ſi ideæ rebus naturalibus eſſent miſtæ, poſſent fortaſſe ipſis qualeſcũq; ſint, cauſam exiſtendi prębere, ita demum, vt homo eſſet homo miſtione ipſihominis ideæ. Sed protinus docet fieri non poſſe, vt ideæ rebus quę ad ipſas dicuntur miſtæ ſint: cum ait hanc rationem infirmã ac debilem eſſe. Ac exponit quinam fuerint in hac ſententia, vt putarent rem quanq; id eſſe quod eſt, propterea quod aliquid ei miſtum temperatumque ſit, propter quod eſt id quod eſt. Anaxagoras enim ex cunctis ſimilaribus rem quamq; temperari tradebat, ſed quod plurimum eſſet in miſtura, ex eo rei ſubſtantiam eſſe videri, prorſus vt vnaquæque res id ſit quod eſt, quoniam cum ea quædam alia temperatur. Eudoxus quoque Platonis familiaris idearum miſtione ipſarum æmula conſtare putat. & alij quidem, vt dicebat, in hac opinione fuerunt. ſed hanc rationem qua res alicuius participatione conſtare traduntur, facile redargui poſſe dicit: & naturam rerum in vniuerſum non ita ſeſe habere docuit, cum opinionem Anaxagorę refelleret. Neque enim cum quouis quodque temperari aptum eſt. Nam miſtio eorum eſt quæ ſeparata ſunt, ac per ſe ſubſiſtere valẽt: qualia non ſunt accidentia. quod ſi id quod miſtum eſt, ſeparari poteſt: nimirũ affectiones poſſent a ſubſtantijs ſeparari. ſed qui ad hunc modum præcipiunt, ij generationem & interitum tollunt, & cætera quæ in primo libro Phyſici auditus ad refellendam hanc opinionem cõtulit. Iam vero Eudoxum & quoſdam alios falſo putaſſe idearum miſtione cætera conſtare, hinc planum fieri dicit, quoniã horum opinionem multa incommoda ſequuntur, multa etiam quæ fieri non poſſunt, qualia hæc ſunt, ſi cum cæteris rebus ideæ miſcerẽtur: primum ideæ corpora eſſent. miſtio enim corporum eſt. deinde oppoſitionem haberent inter ſe, quippe cum miſtio per contrarietatem efficiatur. Tum ita miſcerentur, vt vel tota idea in ſingulis eſſet, quibus miſcetur, vel pars eius. at ſi tota inſit, efficitur vt vnum numero in pluribus exiſtat, cum idea vnum numero ſit. ſin autem pars, vtique homo erit quod participat ipſihominis parte: non quod ipſihomine participat. Ad hæc ideæ quæ pati nequeũt, diuidi & partiri poſſent. Præterea ſimilares eſſent, cum omnia quæ aliquam partem habent ex ipſa, ſint inter ſe ſimilia. At formę quomodo poſſunt eſſe ſimilares? cum fieri non poſſit, vt pars hominis ſit homo, queadmodum pars auri aurum. Accedit quod in ſingulis rebus, vt ipſe dicet in progreſſu, non vna idea miſta, ſed plures habebũtur. Si enim alia eſt animalis, alia hominis idea, homo autem & animal eſt & homo, profecto homo vtraq; idea participabit, & ipſihomo idea quatenus animal eſt, ipſianimali participabit: & ſic fiet, vt ideæ non ſimplices, ſed ex multis cõſtitutæ ſint, & aliæ ſint priores, aliæ poſteriores. Sinautem non ſunt animal, quomodo non eſt abſurdum dicere hominem non eſſe animal? Item ſi ideæ cum ſuis æmulis miſcentur, quomodo exemplaria eſſe poſſunt, vt iſti tradunt? Neque enim exemplaria miſcendo ſuis imaginibus ſunt in cauſa ſimilitudinis. præterea intereuntibus rebus in quibus habentur, ipſæ ſimul interciderent. ſed ne ſeparari quidem poſſent, & per ſe conſiſtere, ſed in ſui participibus eſſent, neque eſſent immobiles. Et cætera incommoda ſequerentur, quæ latius perſequitur in ſecundo libro de ideis, dum hanc opinionem refellit. idcirco enim dixit: Eſt enim perfacile multa abſurda ad huiuſmodi opinionem impoſſibiliaq; inferre.) Illic enim collecta ſunt.

Ideas reb⁹ ad quas dicuntur, nõ eſſe miſtas.

Atqui nec vllo eorum modorum ex ipſis formis ſunt cætera, qui dici conſueuerunt.

68 Atqui neque vllo eorum modorum ex ipſis formis ſunt cætera, qui dici conſueuerunt.) Poſtquã ideas neque motus neque mutationis cauſas his rebus eſſe oſtendit, neque ad illarũ vel cognitionem vel ſcientiam quidquam conferre, neque ad ſubſtantiam & eſſe, quemadmodum quæ miſta, inſitaque rebus ſunt, ipſis ad eſſe conducunt, deniq; nullo modo cauſas eſſe: ſubiungit cætera ex ideis nullo conſtare modo ex ijs qui afferri ſolent. Innuit autem modos, qui appellantur modi ex aliquo, qui proprie hi eſſe intelliguntur, ex materia, & forma. Res enim materiales ex materia eſſe dicũtur. pari

ratione & forma quæ habetur in re ipsa. Item ex ambabus, quorũ modorũ nullo cętera ex idea cõstituuntur, alioquin idea in his ipsis rebus haberetur, vt demonstratum est. Est etiam modus qui dicitur ex aliquo, vt ex efficiente, item vt ex imperfecto perfectum, vt ex puero virum effici dicimus, & vt ex partibus totum. Ad hæc vt ex contrarijs contraria dicitur esse modus ex aliquo, & cum aliquid post aliud fit, vt ex Olympijs ludis fiũt Isthmia, idest post Olympios. At nullo ex his modis qui ex aliquo appellantur, cætera ex ideis efficiuntur. Nam neque sunt ipsorum materia, vt demonstratum est, neque forma, neque partes, neque ex ideis hęc vt ex contrarijs fiunt. Nam quod ex contrario fit, id subiecto eodem manente & variante efficitur, & tunc idem esset subiectum ideis, ipsarumq; imaginibus, ac proinde oppositæ suis imaginibus, non similes essent ideæ. Præterea his intereũtibus, ideę quoque abolerentũr: vt ex illis hæc, & illa ex his efficerentur. Generatio enim ex contrarijs ad hunc modum efficitur. sed neque ipsarum æmula ita fiunt ex eis, vt ex manentibus, & perfectionem quandam excipientibus, quemadmodum ex puero vir fieri dicitur, cum neque ideæ his rebus insint, neq; ex illis hæc perficiantur. Alioquin ideæ imperfectiores essent his rebus, & in ipsis haberentur, neq; essent interitus immunes. Nam perfectorum interitus, imperfectorum interitus est. sed neq; rerum effectrices sunt ideæ, vt filij pater est effector. Nam illæ immobiles sunt, & homo singularis hominem singularem procreat, non ipsihomo, neq; demum vt Isthmij fiunt ex Olympijs. Quanq; cum dixit (qui modi dici consueuerunt) aut intellexit modos qui dicuntur ex quo, qui multiplices sunt, vt explicatum est, aut quemadmodum quidam interpretãtur, modos significat, qui ab idearum auctoribus afferri solent. Hi nanq; indagãtes idearum participatio ad quem modum efficiatur: vel sic efficitur, vt aiunt, in singulis particularibus insit idea, vt verbi gratia in singulis hominibus ipsihomo habeatur, aut in singulis pars insit ideæ. vel sic vt idea sui participibus quasi exemplar sit. quorũ duo priores participandi modi sunt, vt paulo ante ostendimus, impossibiles, & ipse in Eudoxi mentione docuit his verbis, sed aduersus hanc sententiam multa incommoda & impossibilia conferre in promptu est. quibus subijcit (Neq; vllo eorum modorum ex ipsis formis sunt cætera, qui dici cõsueuerunt) quasi dicat, neq; ex ideis cætera fiunt reliquo modo ex ijs qui traditi sunt. hoc enim demonstrato, planum erit nullo modo fieri posse ex ijs qui dici consueuerunt. hic autẽ modus est, qui cęteris rebus ideas velut exemplaria esse tradit: cuius continuo mentionem facit dicens. (Dicere autem exemplaria) siue ob hoc verba illa intulit, siue vt innueret ex modis, qui ex aliquo dicuntur, nullo ex ideis cætera fieri posse. Deinde transit ad id quod isti dicebant, ideas esse quasi exemplaria. Est autem sensus, putare ideas esse exemplaria, & hoc esse nostratia ideis quasi exemplaribus participare, inane dictu est, & poeticis translationibus simillimum, quoniam translationes poetis sunt familiares. Exemplar autem a pictoribus qui ad exemplar pingere dicuntur, translatum est. Porro ideas exemplaria vocare, plenum esse ineptiarum docet cum ait. (Quid est enim quod ad ideas respiciẽs operatur?) quia si exẽplaria sunt, aliquid esse oportet, quod ad ipsas operetur, vt pictores ad exemplaria pingere notantur.

Ideæ, an exemplaria sint.

Dicere autem, exemplaria esse, resq; cæteras ipsorum esse participes, superuacaneũ est, & translationibus poeticis simile. Quid est enim quod ad ideas respiciẽs operatur? Et insuper & esse quoduis & fieri simile potest, etiam si ad similitudinem illius nõ producatur. Quare & si sit & si non sit Socrates, fieri potest qualis est Socrates ipse. Simili modo fieret & si Socrates perpetuus esset.

(Dicere autem exemplaria esse, resq; cęteras ipsorum esse participes, ineptire est, & poeticis trãslationibus vti.) Postq̃ inquisiuit ideæ quomodo, & cuiusmodi rebus sunt causæ, ostẽditq; ipsas neq; motus, neq; scientiæ, cognitionisue, neq; omnino existendi his rebus esse causas, nec item has res ex ideis fieri aliquo modo ex appellatis ex aliquo, merito nomen participationis, quod isti vsurpant, dum ideis tanq̃ exemplaribus cætera participare dicunt, velut inane reijcit. Ad hunc igitur modum ait docere, est inania dicere, & trãslationibus more poetarum vti: quoniam qui in ideis vtuntur verbo participare, nihil significãt ex ijs quibus particeps participat. Hanc porro doctrinam inanẽ esse paucis ostendit, dicens. (Quid est enim quod ad ideas respiciens operatur?) Cernimus enim hominem ab homine generari, singularem videlicet a singulari, & equum ab equo, simili cæterorum ratione, quorum nullum in ideam intuens efficit quod efficit, sed cuiusq; generatio & ordo naturalis habetur, principium altero præbente, altero excipiente & conseruante, & ipsum per ordinem quẽdam ducente. Sed neq; scientia prędĭti, ea quæ ad scientias pertinent ideam quãpiam spectantes conficiunt. (Præterea & esse quoduis & fieri simile potest, etiam si ad similitudinem illius non producatur) docet falso ideas exemplaria esse dici. Nam etsi formas, hoc est ideas esse concedamus, & hęc nostratia similia illis generari, non protinus ideæ fuerint horum exemplaria, nisi efficiens ad ipsas spectet, cum fieri possit, vt nonnullis aliqua similia efficiãtur nullo assimilante, neq; ad illa, dum efficit, intuente. quod Socratis exemplo aperte demonstrat. Neq; enim si Theætetus similis est Socrati, statim ei est assimilatus. Nam non modo Socrate viuente valet quisquam ei similis fieri, licet non sit assimilatus, vt verbi causa Thęetetus, sed etiam cum Socrates nullus est. Potest enim etiam nunc 69

Ideas exẽplaria non esse.

aliquis & esse & generari talis,qualis olim Socrates erat. Quod si non existenti quidq̃ simile generatur,satis planum fit,quibusdam aliqua effici similia,etiam nullo assimilante,aut in exemplar intuente. Nam vt qui non existenti similis est,is non est factus ad illius exemplar,sic licet forma sempiterna sit,& huiusmodi quandã naturam esse concedamus,non tamen similitudo eius fuerit quasi ad exemplar, vtiq; cum sit nullus qui ad illius exemplar operetur. Hoc autem dictum esse videtur ad imminuendas quasdam rationes,quibus ideæ & intelligentiæ esse confirmantur, quæ licet sint, non protinus hæc ad ipsarum exemplar efficiuntur,cum nullus ad illas spectans hæc efficiat. Nam quod rerum naturalium nihil neq; fiat,neq; factum sit ad exemplar idearum, posset aliquis huiusmodi ratione demonstrare. Si mundus est sempiternus, & eorum quæ nunc natura fiunt, nihil ad exemplar efficitur alicuius ideæ,ne superiore quidem tempore quidquam est ad hunc modum effectum. sed mundus sempiternus est,vt aiunt,& eorum quæ nunc natura fiunt,nihil efficitur ad exẽplar alicuius ideæ,vt ostendam,ergo ne priore quidem tempore. Cuncta enim eodem semper modo in sempiterno mundo efficiuntur. At si hoc verum est,ideæ non erunt exemplaria. Nihil autem ex ijs quæ nunc natura fiunt,effici ad exemplar idearum,hinc potest planum fieri. Quæcunq; efficiuntur,sunt ea quæ sunt aliqua singularia,& ab aliquo singulari generantur,ac proinde quæ natura gignũtur,vt homo hic ab homine illo generatur,hic equus ab illo equo,hæc vitis ab illa vite, sed quidquid per naturam aliquid efficit, id per naturam sibi insitam operatur, hoc est per causam & principium quod in ipso habetur,& potentiam, qua valet aliquo modo moueri. Ea nanq; natura sunt,& naturam obtinent,quibus in ipsis principium motus inest, per quod hæc aliqua esse dicuntur,& non per accidens. Et equus equum per sibi insitam naturã procreat,at neq; homo neq; equus aliudve eorum quæ natura gignunt efficiuntq;, intuens in exemplar suo fungitur munere. Neq; enim omnino simul atq; res futura quomodo fieri debeat,considerauit,facit quod facit,vt in artibus fieri notamus. ob hanc enim causam artes ijs tantum contingunt,quibus huiusmodi prouidẽtia circa res artificiosas suppetere potest,hoc est hominibus tantum.per naturam autem non modo a rationis expertibus, sed etiam ab inanimatis multa efficiuntur. Eorum igitur quæ nunc quidquam natura efficiunt,nullum ad exemplar suum munus absoluit.quod si haud nunc fit, ne ante quidem efficiebatur. Nam quæ natura fiunt,eorum generatio semper similis est. Porro quę natura fiunt, ad numeros quosdam definitos & ordinatos fiunt,cum neq; fortuna,neq; casu fiat.idcirco enim homo generat hominẽ.+ Qua causa ducti sunt,vt putarent naturam in aliquod exẽplar intuẽtem effectus suos perficere. Id quidem partim vere dicitur,partim secus.opera enim naturalia ordine quodam,ac numeris quibusdam definitis cuncta fiunt,non casu aut fortuna,non tamẽ ad exemplar. Neq; enim natura intelligẽdo suo munere fungitur.hæc enim facultas rationis est expers,licet causa sit,vt motus sic ordinem seruet,vt primum secundus consequatur stato quodam ordine,non per quandã ratiocinationem,hunc protinus tertius,donec motus finem,cuius causa fiunt,assequantur.quem ordinem ars,quæ duce ratione opera sua conficit,imitata est. Ars enim potentia quædam est rationabilis,natura vero facultas quæ ratione vacat. Quod si quis naturam artem quandam diuinam esse putet,quę nihil citra rationem efficiat,& cui munere diuino datum sit vt ad certum & determinatum exemplar opera sua conficiat,is quidem in magno versetur errore. Neq; enim natura sic esse diuina dicitur,quasi hac arte vtantur dij immortales,sed quia cum deorum beneficio sit, constantiam motus ordine quodam congruenti conseruat,non per rationem,& intellectum,sed quoniam a dijs est, a quibus munere donata videri potest, non quòd ad exemplar operetur. nam quomodo ad exemplar,quod minime intelligit,quidquam efficiat? sed quia constanti motuum ordine citra rationem opus efficit simile efficienti in quo est,& vnde principium sumit. Præterea in rebus quoque malis, quæque præter naturam fiunt,licet constantiam inuenire,vt in abscessibus, vulneribus,tumoribus, morborumq; ambitibus. Quid? quod animalia quędam constantes habent generationes,non tamẽ ad ideam,vt vermes,culices, & cicadæ?

Ad exemplar idearum res naturales nõ fieri.

Ars, rationalis potẽtia, non autẽ natura.

Constantia rerum.

Præterea exemplaria plura eiusdem erunt, quare & formæ, vt hominis,animal,& bipes,& insuper ipse homo. Præterea formæ nõ sensibilium solum,sed ipsarum etiam formarum exemplaria erunt,veluti genus ipsum,vt specierũ genus. Quare idem erit exemplar,atque imago.

70 Præterea exemplaria plura eiusdem erunt,quare & formæ.) Verba quæ hinc pertinent vsque ad illum locum,(præterea fieri non posse:) in quibusdam exemplaribus non habentur,quo factum est, vt cum perobscura sint, a nullo tamen fuerint explicata. Cæterum his verbis hoc incõmodum idearum auctores sequi demonstrat,quòd si illa sint horum exemplaria,vnius rei complura exemplaria habebuntur,eiusdemque complures erunt ideæ. Nam si homo & animal est, & bipes, & homo,& hæc discrepant inter se,cuiusque horum habebitur exemplar,& idea,& homo particeps erit ipsihominis,ipsianimalis,& ipsibipedis. Quod si cum sint inter se discrepãtia,in ipsi homine insint,vtiq; idea iam non erit simplex,sed ex ideis conflata. At si hæc singula sunt ideæ, idea prior idea fuerit, quoniam ipsianimal ipsihomine prius habebitur. animal enim genus est ipsihominis, aut erit idea sine animali.sed hoc fieri non potest,quoniam ipsihomo ipsianimali participat. siquidẽ ille animal

est,quo fiet,vt sit ipsihomo non solum hominis,sed etiam animalis quoque exemplar, prorsus vt ipsihominis & animalis vna sit imago.participat enim animali, nec solum ipsianimalis, sed etiam ipsibipede. Itaque vna multis ideis participabit.Nam si homo est aliquod ens,nimirũ homo non erit hominis participatione bipes,cum animalia bipeda sint. Præterea si animal, vt sit animal, non ex hoc habet quod sit homo,profecto nec vt bipes quidem sit,habet ab hominis idea,& sic concedetur haud omnino sensibilia esse propterea, quod ad idearum exemplar sint. Iam in ideis aliud erit prius,aliud posterius.Quod si ipsihomo non est ipsianimalis particeps,animal tamen est,nimirum nostras animal nihil est necesse vt participatione ipsianimalis animal sit, ac proinde nec ipsihominis.Dicere enim ipsihominem, cum homo sit, non esse animal, admodum est absurdum. Præterea formæ,non sensibilium solum,sed ipsarum etiam formarum exemplaria erunt) hoc quomodo fiat, supra est a nobis explicatum.Nam ipsianimal ipsihominis erit exemplar.genus enim suarum specierum exemplar erit,propterea quòd vnaquæq; species suũ est genus,& sic fiet,vt formæ quæ sensibilium exemplaria sunt,idearum sint imagines.

Præterea fieri non posse videbitur,vt hæc sint seorsum,substãtia inquam,& id cuius dicitur substantia esse.Quare quonam pacto seorsum erunt ipsæ ideæ, si sunt substantiæ rerum?In Phædone autẽ & vt sint ipsæ res,& vt fiant, causæ formæ dicuntur.Et tamen non fiunt ea quæ sunt,etsi sunt formæ,nisi sit id quod est moturũ: & insuper multa alia fiunt,vt domus ac annulus,quorum non dicimus esse formas.Quare patet & cætera etiam & esse,& fieri posse,& per tales causas per quales fiunt,& ea quæ modo sunt dicta.Præterea si formæ sint numeri,quonam modo causæ erũt? Ex eó ne,quia ea quæ sunt,alii numeri sunt,vt hic quidem numerus homo,hic autem Socrates,hic vero Callias?Cur igitur his illi sunt causæ?Nihil enim refert, si illi quidem perpetui sunt,hi vero non sunt.

Præterea fieri non posse videbitur,vt hæc sint seorsum,substantia inquam, & id cuius substantia dicitur esse)Sensus est,fieri non posse, vt alicuius substantia ab eo separetur,cuius est substantia. 71
Nam cuiusque substantia in ipsomet est.Si ergo ideæ substantiæ rerum sunt,non sunt ab ipsis rebus seiunctæ.sin autem seiunctæ sunt,non sunt ipsarum substantiæ. sed qui definitiones rerum nostratium per ideas fieri tradunt,ij sensibilium substantias ideas esse faciunt. Definitiones enim cuiusque substantiam explicant,& per formas proprias efficiuntur,cum id cuiusq; sit esse, quod definitione per propriam substantiam explicatur,& ad hunc modum ideæ rerum nostratium essent formæ. In Phædone autem,vt sint ipsæ res, & vt fiant,formas causas esse dicimus.) Dicimus ait eadem ratione,qua supra,vt hanc opinionem sibi cum Platonicis communem esse innuat, ostenditque falso in Phædone tradi formas esse causas vt sensibilia & sint,& efficiantur.Nam vt supra dictum est,fieri non potest,vt substantia ab eo absit,cuius est substantia.Dixit,vt sint hę res, & vt fiant. nunc docet ideas non esse causas vt res nostrates fiant.Nam licet formæ sint, non tamen erunt causæ, vt res ad exemplar sui efficiantur.Nisi enim adsit motor & efficiens,nihil ad illarum exemplar efficietur, cũ ideæ non sint causæ vt efficientes.Porro efficiens causam esse,non exemplar efficiendarum rerum, inde concluditur,quia pleraq; sunt & fiunt,quorũ ideas esse negant,vt opera artificiosa. Nam neq; domus,neq; annulus ad ideam efficiuntur.Quod si hæc,quorum nullæ sunt ideæ,nihil neque fieri, nec esse prohibet,quoniam eis efficiens adest,ne illa quidem quorum ideas esse aiunt,quo minus & sint & efficiantur,etiam si nullæ sint ideæ,quidquam obstabit.Nam quibus causis fiunt ea,quorum ideas esse negant,harum similibus fient ea quorum ideas esse aiunt. Et vt illa per artem ad nullam ideam fiunt,sic opera naturalia citra exemplar per naturam edentur. Genitor enim artifici, fœmina vero ei quod pro materia est, proportione respondet.Exemplaris enim nullus est vsus, nisi quis ad ipsum operetur.at efficiens nihilo prohibetur ne citra exemplar suum munus valeat obire,vt in artificiosis fieri ipsi confitentur. Præterea si formæ sint numeri, quonam modo causæ erunt?) Per hanc opinionem,qua ideæ numeri esse censentur,propositum probare tentat.Nam si ideas isti numeros esse dicebant,ideæ autem numeri esse nõ possunt,haud dubie per ipsos nullæ sunt ideæ.Præterea si ideæ numeri sunt,quomodo,inquit,erunt cæterarũ rerum causæ?An quia cætera quoq; numeri sunt,nihilo secius,quàm ideæ? Alij numeri, id est diuersi ab ideis & inter se,quemadmodum ideæ sunt inter se diuersæ,& alius numerus est homo,alius equus,alius Plato,alius Socrates, & res inter se numerorum discrimine distant.quod si verum est,quomodo idearum numeri, his numeris erunt causæ,in quibus numeris res insunt? Nã si sunt hi numeri illis æquales, vt sit verbi causa quinarius numerus & ipsihomo,& homo sensibilis,sed alter quinarius sempiternus sit,alter secus,quomodo ille quinarius erit huic causa existendi?cum æquales numeri non sint alter alteri existẽdi causa:quomodo enim numerus numero causa esse potest existendi?

Definitionum proprietas.

Exẽplaris vsus.

Quod si propterea quòd ea quæ sunt hic,rationes sunt numerorum,ceu concentus, patet vnum quid esse ea, quorum sunt rationes. Quod si id est materia, patet & ipsos

numeros quaſdam fore quorundam inter ſe rationes. Dico autem hoc pacto, ſi Callias ſit ratio in numeris ignis & terræ & aeris atque aquæ, & aliorum ſubiectorum quorundam, & ipſe homo ſiue numerus ſit quidam, ſiue non ſit, ratio tamen quorundã in numeris, & non numerus erit, neque ob hæc numerus quidam erit.

72 Quod ſi propterea quod ea quæ ſunt hic, rationes ſunt numerorum.) Propoſitum ipſi eſt oſtendere, ideas, ſi numeri ſunt, non poſſe his rebus eſſe cauſas. quamobrem hoc primum ſumpſit, has res, quæ ad illarum exemplar fieri dicuntur, ab his numeros eſſe dici, non quidem ſempiternos, ſed illis ſempiternis æquales, docuitq; numeros æquales, æqualibus numeris cauſas eſſe non poſſe, etiam ſi alteri ſempiterni ſint, alteri ſecus. Nunc cõtra ſumit has res ab iſtis non numeros eſſe dici, ſed in quadam numerorum ratione conſtare, quod & illi dicere volunt, docetq; ne ſic quidem ideas illoſq; numeros his rebus quæ in numerorum ratione conſiſtunt, cauſas eſſe poſſe. qui, vt oſtendat quid ſibi velit hæc oratio, hæc eſſe numerorum rationes, apponit concentus ſimilitudinem. Concentus enim non eſt numerus, ſed ratio quædam ſeu proportio numerorum, id eſt res rationem quandam inter ſe numerorum habentes. Nam eſſe in proportione dupla, eſt eſſe ratione numerorum, qualis eſt cõcentus appellatus diapaſon, cuius eſſe eſt in dupla proportione eſſe. Rurſus alterius concentus in ſeſquitertia, alius in ſeſquialtera. Quæ omnia numerorum ſunt rationes. ſi ergo res omnes rationes eſſe numerorum quiſquam ſtatuerit, non tamen ſic fiet, vt ideæ illiq; numeri his rebus ſint cauſæ. Si enim hoc detur, non iam in illis erunt numeri. Nam ſi hoc detur, haud dubie aliqua in ipſis habentur, quæ huiuſmodi obtinent rationem, in qua ratione ipſorum cuiuſq; eſſe conſiſtat, vt concentus, qui eſt ratio numerorum, vnum ſubiectum habet, & ſuppoſitam quandam naturam, cuius definitio & ratio eſt concentus. hoc autẽ ſubiectum eſt ſono ipſi. Ergo ſi res quæ dicuntur ad ideas eſſe, habẽt eſſe in ratione numerorum, aliquod ſubiectum eſt in ipſis, quod rationẽ numerorum excipiens, iam homo, iam aliud quidpiam pro diſcrimine rationũ efficitur, vt concentus pro diuerſitate rationum ſeu proportionũ quę in ſonis habentur. Hoc autem nihil aliud eſſe reperietur, q̃ ſubiectum, & materia, in cuius numero & ratione quadam ſingula ſenſibilia erũt: vt verbi cauſa in proportione ignis, aeris, aquæ & terræ, ſiquodve aliud hoc eſſe ſtatuatur. In horum nanq; mutua proportione, quæ ex ipſis fiunt, eſſe & formam ſortiuntur. quod ſi ita eſt, ipſas quoque ideas, quæ harum rerum ſunt exẽplaria, non numeros ſimpliciter, ſed rationes eſſe numerorũ oportebit. Nam ſi Callias exempli gratia, vel homo qui ideæ aſſimilatur, eſt ratio in quibuſdam numeris ignis, terræ, aquæ, aeriſq;, aliorũ ve ſubiectorum, idea ipſi homo, quæ numerus eſſe dicitur, cui aſſimilatur homo, erit ratio ſeu proportio in numeris, aut ipſorum numerorum, ſi hoc ſubiectum eſt in ipſis. hoc enim ſignificat per verba illa (ſiue numerus ſit quidam, ſiue non ſit numerus, neque per ſe numerus) Neq; enim numerus cauſa eſſe poteſt eius quod eſt in ratione numerorum, quia in eodem numero fiunt diuerſæ proportiones, vt in ſexdupla, & ſeſquialtera. quo fit, vt idea non ſit ſimpliciter numerus. neque enim numerus idem eſt quod proportio in numeris. non igitur idea eſt ipſi numerus: quare vel ideæ numeri non ſunt, vel non ſunt cauſæ ijs quæ habent eſſe in proportione numerorum. Hæc autem ratio primum ſententiam refellit qua ideæ numeri eſſe putantur, deinde compoſitas, non ſimplices ipſas eſſe oſtendit. Si enim proportiones numerorũ ex pluribus ſonis conſtant, in ipſis quoque ideis aliquod ſubiectum eſſe conuenit, quod in proportione numerorum ipſarum cuique ſuum eſſe efficiat. Hinc autem ſequitur, ne numerum quidem aliquem eſſe. Si enim ipſi numerus non eſt, ne numerus quidem erit, neque res quæ ad exemplar numeri eſſe dicuntur. ſi numerus non eſt, numeri proportio eſſe qui poteſt? Quare in proportione numerorum res eſſe, non eſt horum dictis conſentaneum. Illud autem, (Neque ob hæc numerus quidam erit) huiuſmodi eſt, nec propterea idea numerus erit, quoniam non protinus eſt numerus, ſi quid eſt in numerorum proportione.

Ideas nõ eſſe numeros

Cõcentus quid.

Præterea multis ex numeris vnus fit numerus, ex formis autem quomodo forma vna fieri poteſt? Quod ſi non ex ipſis, ſed ex vnitatibus quæ ſunt in numero, vt in centenario fiunt, quonam pacto vnitates ſe habent? Nam ſi eiuſdem ſint ſpeciei, complura euenient nimirum abſurda. ſi non eiuſdem, nec eædem ſint inter ſe, nec cæteræ omnes, quo different, cum expertes ſint paſſionis? Neque enim conſona ſunt hæc rationi, neq; conſentanea menti.

73 Præterea multis ex numeris vnus fit numerus, ex formis autem quomodo forma vna fieri poteſt?) Hac quoq; ratione ideas numeros eſſe non poſſe docet, quoniam ex multis numeris ſimul poſitis vnus efficitur numerus, vt tria & quatuor coniuncta inter ſe ſeptem efficiunt. At ex pluribus ideis coniunctis non poteſt effici vna idea, cum canis forma, & forma hominis, exempli gratia coniunctæ, vnam formam non efficiant. Neque enim quoniam in homine animal continetur, idcirco homo ex animali, aliaque forma compoſitus eſt, cum animal non ſit forma per ſe ſubſiſtens, neq; homo abſque animali queat eſſe homo, ſed animal eſt pars cuiuſque animalis ſubſiſtentis. At numerorum quicunq; habetur in cõpoſito, ſaluus ipſe pars totius efficitur. Non igitur ideæ numeri fuerint.

Quod ſiquis ideam quanq; ex pluribus conflatam eſſe dicat,vt hominem verbi cauſa ex animali & bipede, primum ideæ iam per iſtos non erunt ſimplices,ſed compoſitæ,deinde aliæ priores erunt, aliæ poſteriores. Prior enim eſt forma animalis,poſterior autem hominis vel equi forma. Præterea ex quibuſuis diſcrepantibus numeris vnus numerus efficitur, non item ex quibuſuis diuerſis ideis idea vna effici poteſt,vt ex equo & cane.Iam quæ rem aliquam componunt, ea ſeparatim exiſtentia in compoſitionem veniunt, hominem autem & animal nunq̃ ſeparata vel ſumere vel intelligere licet.(Quod ſi non ex ipſis,ſed ex vnitatibus,quæ ſunt in numero,vt in cētenario fiunt, quonam pacto vnitates ſe habent?Nam ſi eiuſdem ſint ſpeciei,complura euenient nimirum abſurda, ſi non eiuſdem,nec eædem ſint inter ſe,nec cæteræ omnes.) Si quis,inquit,idcirco neget ex ipſis formis cō iunctis vnam formam conſtitui,quia ne in numeris quidem hoc vſu veniat,vt ex numeris coniunctis vnus exeat numerus,ſed ex vnitatibus,cum omnis numerus conſtituatur ex vnitatibus,non ex trinitatibus,aut quaternitatibus,ſi plures numeri ſunt, quoniam decies mille numerus ex vnitatibus, non ex milleſimis, aut centenis numeris cōſtat,aut ſi ex his conſtat,non tamen ideas numeros eſſe dicere ſolent, quatenus ex numeris vnus numerus efficitur,ſed quatenus ex vnitatibus cōflatur, ſiquis ergo ad hunc modum ediſſerat,operępretium fuerit, ex eo perquirere,vnitates eæ,ex quibus coniunctis conflantur ideæ,vtrum inter ſe ſpecie ſimiles,an diſſimiles ſint.Nam ſi ſunt eiuſdē ſpeciei,multa inquit incommoda conſequentur,quæ ipſe hoc in loco tanquam nota ſilentio prætermittit,ſed in duodecimo libro latius perſequitur.Hinc enim ſequitur omnem vnitatum compoſitionē ideam efficere.Nam ſi omnes vnitates ſunt eiuſdem ſpeciei,cur aliæ ideam conficiant, aliæ non itē? & tunc omnis numerus erit idea,non tantus numerus,neque ex tot vnitatibus,ex quot ipſis placet confici ideam,ſiquidem omnes vnitates ex quibus fiunt, eiuſdem ſunt ſpeciei. Ad hæc omnes inter ſe ideæ cum nihilo differant,præterquam vnitatummultitudine, eiuſdem erunt ſpeciei: ac proinde quæ ipſis participant,eadem ſpecie continebuntur.At rationabile & irrationabile non quorūpiam multitudine,ſed quadam potius qualitate differre videntur.Siquis enim dicat irrationabile in paucioribus vnitatibus conſiſtere,dubium non eſt,quin ſi addas irrationabili vnitates,quibus a rationabili ſuperatur,irrationabile futurum ſit rationabile.Atque hæc quidem incommoda ſequuntur, ſi vnitates eiuſdem ſpeciei eſſe ponantur.ſin ſpecie vnitates inter ſe diſcrepare dicātur,quę incommoda ſequantur,ipſe declarat.Nam ſi neque communes inter ſe ſunt ſpecie ſimiles,neq; omnes omnibus,nec ipſæ quidem quæ ſunt eædem ſpecie,hoc enim ſignificat id quod ait,Neq; eędem inter ſe.) ſed eſt in ipſis aliqua differentia,vt hæ vnitates,idearum ſint effectrices,illæ non item,vel hæ harū, illæ illarum,quæ tandem differentia in ipſis erit,cum omnes perpetiendo ſint ineptæ, nec aliquam cuiuſuis rationis differentiam in ſe admittere valeant? Sola enim ſitus differētia,vt ipſe ait in primo de anima,cadere poteſt in vnitates,ſed vnitates quæ ſitum habent,non iam vnitates ſimpliciter,ſed ſigna & puncta ſunt.Nihil enim horum intellectui qui de vnitatibus habetur,eſt cōſentaneum.Sed quod ad dictionem pertinet,quia dixerat(quo pacto vnitates ſe habent)declarat penes quid quęrat quomodo ſe habeant,num ſcilicet oporteat ipſas inter ſe eiuſdem eſſe ſpeciei,an diuerſæ.

Numerus omnis ex vnitate cōſtituitur.

Situs vnius differentia in vnitates cadit.

Præterea genus aliud cōficere numeri,circa quod Arithmetica verſetur,neceſſe eſt. Et omnia quæ a quibuſdā media nuncupantur.Quæ quomodo ſunt,aut e quibus principiis ſunt,aut cur horum & ipſorum media erunt? Præterea vtraque vnitas quæ eſt in dualitate,ex alio erit priore,ex ipſa inquam dualitate.at fieri nequit. Præterea propter quid numerus vnum eſt comprehenſus?

Præterea genus aliud conficere numeri, circa quod Arithmetica verſetur, neceſſe eſt.) Si vnitates,inquit, ſpecie differunt inter ſe,nec omnes omnibus ſpecie ſunt ſimiles,haud dubie aliæ fuerint vnitates,ex quibus ideę conſtituuntur,aliæ quibus vtuntur Arithmetici,ac proinde aliud erit genus numeri in quo verſatur Arithmetica,aliud eorum ex quibus ideæ conflātur.atq; eadem ratione cuncta Mathematica erunt in alio genere,id eſt, Mathematica ſpeciem aliam habebunt numerorū. Mathematica enim ſunt quæ inter ea quæ fiunt ad exemplar idearum,hoc eſt formas ſenſibiles,quæque in ſenſibilibus habētur, & ipſas ideas interiecta eſſe dicuntur. Hæc igitur quæ ſubiecta per iſtos ſunt Mathematicis,quædam alia genera, & alterius erunt ſpeciei, vtique ſi eſt numerorum formalis differentia,quæ habetur inter eos ex quibus hæc conſtant,in quibus verſantur Mathematici, & eos ex quibus ideæ cōſtituuntur. iſtis enim principia quoq; Mathematicorum numeros eſſe placet,ſiquidē omnium rerum ſimpliciter diuerſa erunt genera. Simpliciter dicit, loquēs de Mathematicis. Aut ex quibus,inquit,principijs per iſtos erunt,niſi ex ijs ex quibus fiunt ideæ,& numerus formalis? quæ omnium rerū principia eſſe ſtatuebant. Præterea quomodo per hos Mathematica ſenſibilibus ideiſque poſſunt intereſſe, cum diuerſę naturę ſint,& ex alijs principijs cōflata? Nam quę media ſunt aliquorum,communitate quadam & proprietate media ſunt. At hæc quæ alterius & generis & naturæ ſunt,idearum,atque eorum quæ ad idearum exemplar eſſe dicuntur,media eſſe qui poſſunt? cū neque ideæ ab harum alterutris differant, hæc illa ruſus ab alijs. hæc enim alijs principijs indigebunt. Nam quæ ex abſtractione ſumuntur,media ſunt,at non ſunt abſtracta quibuſpiam, ſi conſtāt 74

Mathematica.

ex principijs. Idcirco itē Mathematica media eſſe dicere non conuenit, quoniā inter hominem, equū ſubſtantiaſq; ſenſibiles, & ideas, nulla media eſſe dicebant: ſed hoc in numero & mathematicis aſſerebant. quod temere ac ſine cauſa dicitur. Horum & ipſorum media) Ipſorum, id eſt idearum. Nam per additionem verbi ipſi, ſolent ideæ ſignificari. Præterea vtraque vnitas, quæ eſt in dualitate, ex aliquo erit priore, ex ipſa inquam dualitate) quoniam dualitas eſt principium. Videtur autem dualitatem infinitam dicere. Res vero omnes aut principia ſunt, aut ex principijs. Sunt autem in dualitate, quæ ab ipſo principiū eſſe ſtatuitur, vnitates. hæ nanq; principia non ſunt, cum hęc dualitas ſit principium: profecto vnitates quæ ab ipſa dualitate habentur, ex principijs conſtituentur. Ex quibus igitur? neceſſe eſt enim vtranque ipſarum ex dualitate conſiſtere. At perabſurdum eſt dictu, partes dualitatis ex dualitate conſtare, & vnitatem ex dualitate fieri. neque enim vtraque horum dualitatum in vnitate contentarum referetur ad vnitatem, quæ principium informans quodammodo dicitur. hæ nanque multo priores ſunt quàm illa dualitas. Itaque vnitates quæ ſunt in dualitate, priores erunt ratione quàm ipſa dualitas, ſiquidem ab his eſſe dualitati ſuppetit. Eſt autem principium eius quod ex aliquo fit id ex quo fit. At hoc fieri non poteſt, ſi dualitas principium eſſe dicatur. Fiet nanque vt principij principium habeatur, & aliquid ſit principio prius. Præterea propter quid numerus vnum eſt comprehenſus?) quoniam idea quæque vnum eſt, eademque numerus eſſe dicitur, quare vnus eſt? & cui numero, qua vnitate adiuncta, quod ex ipſis conflatur, vnum efficitur? aut à quo in ſpecie & vnitate conſtituitur? breuiter, quomodo vnum efficitur? Nam ſi non eſt vnus, ne idea quidem eſt numerus, quoniam idea vnum eſt. Sin autem vnus, quare vnus eſt? aut à quo ipſi vt ſit vnus ſuppeditatur? Si quid enim eſt, quod numeros in vnitate conſtituat, efficiatque ideas, iam non ideę principium in numeris fuerint, ſed illud potius quod ipſos a multitudine aſſerit, & ipſorum quemque vnum efficit. Decas enim aliud eſt quàm decem.

Ipſi, verbū additum, ideæ nota.

Inſuper ſi vnitates diuerſæ ſunt, oportebat eos perinde dicere, atque ii dicunt, qui elementa quatuor aut duo aſſerunt eſſe. Nam horum non elementum eſſe dicit quiſque ipſum commune, veluti corpus, ſed ignem ac terram, ſiue ſit corpus ipſum commune, ſiue non ſit. Nunc autem perinde dicitur, ac ſi vnum ipſum ſimilium eſſet partium, vt ignis vel aqua. quod ſi ita ſit, numeri ſubſtātiæ ſane non erunt. At patet, ſi eſt quid vnū ipſum, atque id eſt principiū, multipliciter vnum dici. ſecus enim eſt impoſſibile.

75 Præterea ſi vnitates diuerſæ non ſunt.) Si legatur diuerſę non ſunt, ſenſus erit. Qui vnum principium eſſe conſtituunt, ijs hoc incommodum accidit, vt commune prædicatum eorum elementum eſſe dicāt, quibus eſt commune. quod fieri non poteſt. Nam ſi vnitates ſunt eiuſdem naturæ, vnitas erit commune ipſarum prædicatum. At commune poſterius eſt, & ab his & in his habet vt ſit. quod incommodum eis accidere docet, quoniam vnitates ſunt eiuſdem ſpeciei. eſſe nāque eiuſdem ſpeciei pro confeſſo poſuit. ac ſi eiuſdem ſpeciei ſunt, vnitatem ſimiliter ſumptam, quæ de omnibus vnitatibus communiter dicitur, velut ſpeciem ſumit. Neque enim vnum ſimpliciter principium ad hunc modum ſtatuere debebant: ſed vt ij quibus elementum corpus eſſe placet, qui non corpus commune, elementum eſſe dicunt, ſed aliquid definiunt ex ijs quæ communi ſubijciuntur, exempli gratia ignem vel aerem, quod iam eſt cum aliqua differentia, idque elementum eſſe tradunt. Corpus enim ſimpliciter, cōmune eſt omnibus corporibus, quæ in eo quòd corpora ſunt, nullum inter ſe diſcrimen habent. Nam neque corpus commune eſt, quod poſſit eſſe elementum: neque aliud commune, quod ipſum per ſe non eſt commune: quippe cum ne id quidem conſtet, an commune aliquid omnino ſit. Sic igitur hos vnū aliquid definire oportebat, idq; principium eſſe ſtatuere, vt quibus corpus aliquod elementum eſſe placebat. Nunc autem vnum ſimpliciter principium eſſe dicunt, quaſi multæ ſint vnitates, & inter ſe diſiunctæ, & vnum de ipſis communiter dicatur, non autem quaſi vnitas vnumque totum aliquod ſit, idemque ſimilare, habeatq; partes ſibi ſimiles vnitates, vt ignis & aqua. quorum vtrunq; cum ſit vnum, quoddam ſimilibus partibus eſt. Quod ſi ita ſit, numeri ſubſtantię ſane non erunt) id eſt, quod ſi ad hunc modum vnum dicant, vt ſimilare, non iam ipſi numeri ſubſtantiæ erunt, & ideæ: ſed ſubiecta & materialia. huiuſmodi enim ſimilaria ſunt. pręterea ſi totum ſit materiale, non erit ſuarum partium idea. Et cum ſit forma proprie ſubſtantia, numeri tamen materiæ, non formę rationem habebunt. Sed fortaſſe alius eſt ſenſus ad hunc modum. Quod ſi vnum tale eſſe dicunt, vel quaſi vnam naturam exempli gratia ignem aut aquam, & tale vnum putent eſſe principium, non iam his numeri erunt ſubſtantiæ, neque ideæ, neq; principia, cum ex compoſitione talis non exiſtat numerus. ex huius enim compoſitione vnum & idem efficitur, vt in cōpoſitione ignis: ſed ideæ ac principia ex tali ſcilicet ſimilari exiſtunt, non autē aliquis numerus. Nō igitur ipſi ſubſtantiæ & ideæ numeri erunt, ſed illud haud dubie ſi eſt ipſi vnum. Quod ſi quid eſt per iſtos, & eſt principium, vnum plurifariam dicetur. aliter enim fieri non poteſt, vt vnum principium eſſe dicant. Vel illud, ſi ipſum vnum aliquid eſt, intulit quaſi illud dicere ſit horum placitis conſentaneum. Neque enim dici poteſt vnum eſſe vt genus & commune, neque vt ſimilare, ſed quaſi illud vnum, quod eſt vt principium, quandam præter cætera peculiarem naturam habeat: quo fieri dicit,

Vnū quomodo dicatur principium

vt vnum per istos multifariam dicatur, sitque de numero æquiuocorum. At supra docuit, si hæc illis sint æquiuoca, illa non esse horum exemplaria. Porro illud manifestum est, si ipsum vnū est aliquid per istos, & hoc ipsum principium est alterius naturæ præter cæteras vnitates, consequens esse, vt vnitates multifariam dicantur, nec sint eiusdem speciei. quod est haud dubie alienum. Nam quæ possunt vnitatum esse discrimina, & quæ rationes differentes? vt illud perspicuum sit, illam vnitatem neque ideam neque exemplar horum fore. Verūtamen dictio non sic mihi habere videtur, Insuper si vnitates non sunt diuersæ, sed ad hunc modum, si vnitates sunt diuersæ, de hoc enim differebatur, & hoc ipsis placebat, vnitates discrepare, & alias esse vnitates quæ in ideis habentur, alias vero Mathematicas. Si ergo dictio ad hunc modum sese habeat, sensus erit, Si vnitates per hos diuersæ sunt, neque omnes eadem specie continentur, sic definiendum his erat, vt certam aliquam vnitatem elementum & principium esse dicerent, non simpliciter vnitatem, quod commune est. Vt enim qui de principijs corporeis edisserunt, ij non corpus simpliciter elemētum esse dicunt, sed quoniam corpora inter se specie differunt, determinant docentque ex corporibus quod sibi elementum esse videatur, aer videlicet, aut ignis, vel aliud simile, non ipsum commune corpus simpliciter. Siue enim commune corpus aliquid est diuersum ab ijs ex quibus dicitur, siue secus, certe ipsum elemētum esse negant. Alioquin non magis aliquod eorum quæ dicunt, elementum esset, quàm quodpiam aliud eorum de quibus corpus dicitur. Vt igitur illi differunt, sic his erat determinandum, explicandumque, quale vnum elementum ipsis esse placeret, & qualem vnitatem, cum sint vnitates diuersæ. At nunc cum simpliciter vnum dicant, sic loquūtur, quasi omnes vnitates specie similes, ac sine discrimine forent. Hoc enim significauit cum diceret, Perinde ac si vnum ipsum similium esset partium, vt ignis vel aqua. Nam dicens similium partium, docuit mutuam vnitatum similitudinem, & speciei societatem. Quod si ita sit, numeri substantiæ sane non erunt.) Numeri, id est ideę. de his enim numeris loquitur. Nam si omnes vnitates eidem speciei subijciuntur, quemadmodum numerus nostras non est substantia, sic ne ille quidem qui ex vnitatibus constituitur nostro numero specie similibus. Illi tamen haud dubie non ita differebāt, sed vnum quiddam diuersum, ac specie dissimile cæteris haberi, idque principiū esse statuebant: quod si verum est, vnitates non sunt specie similes, sed vnum multipliciter dicitur. Alias enim fieri non potest, vt vnum principium esse dicatur. Quamobrem definiēdum erat, quale vnum principium esse placeret. sed qui vnitates specie differre tradunt, ijs occurrit illa quæstio de qua supra dictum est, quænam est vnitatum differentia, cum sint vnitates perpessionis immunes.

Vnitatum nō esse discrimina.

In principia autem substantias volentes redigere, longitudines quidem ex breui ac longo, paruo magnoque ponimus, & planum ex lato atque angusto, corpus autem ex profundo ac humili. At quonam modo planum habebit lineam, aut solidum lineam atque planum? Aliud est enim genus latum atque angustum, & profundum ac humile. Vt igitur neque numerus inest in ipsis, quia multum ac paucum ab his est diuersum, sic patet nec aliud quicquam inferis superorum inesse. At vero neque latum ipsum genus est ipsius profundi, esset enim corpus ipsum quid planum.

In principia vero substantias volentes redigere, longitudines quidem ex breui, ac longo, paruo, 76
magnoque ponimus) Ponimus dixit, vt constet oratio supradictis. Nam de idearum opinione velut de propria differit. Explicat autem istorum placitum, de quo in libris quoq; de philosophia mentionem fecit. Volentes igitur entia, semper enim substantias intelligit cum entia dicit, hęc igitur entia volentes ad principia, quæ ipsi statuebant redigere (erant autem his entium principia magnum & paruum, quam indefinitam dualitatem vocabant) in hanc ergo cuncta redigere volentes, longitudinis principia breue & longum esse dicebant, quasi ex longo quodam & breui, id est magno & paruo longitudo generetur, vel quasi tota linea sit in horum altera, plani autem angustum & latum, quę & ipsa magnum & paruum sunt. Quibus explicatis subijcit incommodum quod hanc sequitur opinionem, dicens: At quomodo planum habebit lineam, aut solidum lineam atque planum.) Sensus autem est. Corporis, quod solidum est, superficies videtur esse terminus, quam planum vocat: superficiei autem seu plani linea, quam longitudinem appellat, prorsus vt in plano longitudo sit, in solido planicies & longitudo habeatur. Superficies igitur, quam planum appellat, est longitudo obtinens etiam latitudinem. Solidum vero, quod ad hæc altitudinem obtinet. Et hæc quidem natura ad hunc modum sese habent. At per illos, qui alia & diuersa genera esse dicunt breue & longum, angustum & latum, altum & humile, etsi ipsa genera sub differentia esse dicant, non autem subalterna, qui fieri potest, vt longitudo in plano sit, & hæc rursus in solido habeantur? Nam quemadmodum numerus in horum nullo est, quoniam per ipsos alia sunt numeri principia, id est multum & paruum, quæ a commemoratis diuersa sunt, sic in his nullum superiorum est in inferioribus, id est nullum priorum in posterioribus. Nam horum trium primum & supremum est linea, secundum planicies, tertium solidum. Illa enim quàm solidum simpliciora sunt, & prius intelligūtur. Sed his omnibus prior est numerus. Vt igitur numerus in his nō habetur, quāquam prior sit, quoniam genus

Magnū & paruū, entiū principia.

Linea. Superficies Solidum.

magnum & paruum,cui subijcitur numerus, diuersum est a singulis generibus quibus hæc suppo-nuntur,sic per istos hæc ipsa non erunt alterum in altero:neq; enim longitudo erit in plano:quia lõgitudo ex breui & lõgo,planum ex angusto & lato existit,quæ sunt diuersa genera inter se. Nec itẽ hæc in solido habebuntur.Neq; enim illud dici potest,hæc genera inter se quidem differre,& esse diuersa,sed tamen esse subalterna,vt altum sub plano sit,& pari ratione sub longo latum, ac proinde illa in solido haberi posse,vt in aue est alatum,est item animal. Nam differẽtium generum ea inter se habent societatẽ,quæ subalterna sunt:genus enim alicuius in quid est de ipso prædicatur,& quod est sub aliquo,vt sub genere,hoc est quod ipsum genus,vt homo id quod animal, album id quod color.quare si latum est genus alti,& solidum quippiam est altum,planum vero latum,vtiq; solidum hoc erit quod planum. Auis enim hoc est,quod animal. Atqui absurdũ est dictu,corpus esse planiciem,& pari ratione planiciem longitudinem. Subalterna genera societatem inter se habent.

Præterea ex quonam inerunt puncta?atq; huic generi Plato aduersabatur,esseque geometricam opinionem dicebat, sed principiũ lineæ vocabat, idq; lineas indiuiduas persæpe ponebat,& tamen harum finem quendam esse necesse est.quare ex ea ratione qua linea est,& punctum etiam est.

77 Præterea ex quonam inerunt puncta?) Sensus est,signa & puncta perinde in longitudine ac linea inesse videntur,vt linea ipsa in planicie,& planicies in solido, ab illis autem natura differre, vt illa inter se differunt.Horum igitur principia cuius erunt,& hæc in quod genus redigentur,& quo pacto ad magnum & paruum referentur,& quomodo erunt in longitudine?Quæ percontatus aggreditur ad explicandam Platonis de punctis opinionem.Aitq; ipsum nequaquã admittere,vt aliqua sit natura signi seu puncti,sed asseuerare hoc esse dogma quoddam & positionem quandã geometriæ,quæ in rerum natura non habeatur.Negabat igitur punctum quidquam esse, nec ipsum nominabat,quanquam lineæ principium sæpenumero vocaret,quod indiuiduam lineam dicebat. cõmemorat autem non Xenocratem solum,sed etiam Platonem indiuiduas lineas posuisse, quam scilicet indiuiduam lineam generi eidem,atq; lineam,hoc est breui & longo subijciebant,in quę differens ait. Et tamen harum) id est linearum (finem quendam esse necesse est,siue indiuiduæ sint,siue secus.Nam linea natura quædã a plano diuersa esse videtur,non quod per se consistit. Neq; enim planũ,quoniam est solidi finis,non est ab ipso diuersum:quamobrẽ cum lineæ aliquis terminus habeatur,isque sit punctum,similiter eademque ratione punctum erit atque linea. Ita qua ratione linea planiciesq; esse demonstratur, ea punctum esse confirmari potest. Magnum porro & paruum principium materiale rerum Plato esse statuebat,vt supra fuit explicatum.Nam vnum ipsi formale principium esse placebat. Platonis de puncto sententia.

Omnino autem philosophia quærente manifestarum causam rerum, hanc quidem omisimus.Nihil enim de causa dicimus,vnde est mutationis princi piũ: substãtiam autem ipsarum dicere putantes,alias quidem substantias esse dicimus. Quomodo autem harum illæ sunt causæ,dicere vane videmur. Esse enim particeps,vt antea diximus, nihil esse videtur,neq; id etiam quod circa scientias causam esse videmus, propter quod & omnis mens & omnis natura facit,& quod vnum principiorũ dicimus esse, ideæ,formæq; tangunt, sed mathematicæ scientiæ hisce qui hac tempestate sunt, philosophia fuerunt,quanquam inquiunt aliorum gratia ipsarum studio vacare oportere.Præterea substantiam ipsam subiectam,vt materiam mathematicam,quispiam magis existimabit,& prædicari magis substantiæq; atque materiæ differentiam,quàm materiam esse, magnum inquam ipsum ac paruum,quemadmodum & naturales rarum dicunt & dẽsum,primas hæc asserentes subiecti differẽtias esse:hæc enim excessus quidã sunt & defectus.De motuvero quid putare oportet?Si motus hæc sunt,formæ mouebũtur,vt patet.sin vero nõ sunt,vnde motus accessit? Tota nanq; cõsideratio de natura sublata est.

78 Omnino autem philosophia quærente manifestarum rerum causam, hanc quidem omisimus.) Eo quoque nomine insectatur idearum assertores, quod cum inquisitio proposita ijs qui in rerum contemplatione versantur, sit cognoscere, quæ causa sit efficiens harum sensibilium & manifestarum rerum,& qua ratione harum quæque generetur: isti tamen, quænam sit huiusmodi causa, inuestigare omiserunt. Nam de causa vnde nascitur principium motus, quæ quidem est efficiens,ne verbum quidem fecerunt.Idea enim nullius rei est efficiens.Putantes enim se substantiam formalemq; causam ipsarum reddere, omnes enim causæ quadrupliciter dicuntur,alias quasdam substantias,& alias formas a manifestis diuersas esse statuebant,quas ideas vocabant:cæterum illæ quomodo sint harum rerum formæ, minime explicabant . Inanis est enim participationis vox, quam isti vsurpant: quomodo hæc ideis participent,non declarantes, vt supra dixit. quare merito istos

initio accusauit, qui inquirendis rebus alia numero æqualia nihil ad propositam quęstionem facientia congererent. Sed postquam docuit ideas non esse causas efficiētes, neq; vt formas, cum forma sit in eo cuius est forma, ideæ vero nō sint in his rebus, neq; participationis nomen quidem significare, subijcit ne vt finem quidem & gratia cuius per hos ideas esse causas: quæ tamē causa in cunctis intellectus ac scientiæ naturæq; operibus edendis potissima est quæcunq; enim natura, quæcunq; arte, quæcunq; doctrina efficiuntur, ea item quæ proficiscuntur ab electione, alicuius gratia fiunt, & hæc in ipsis est causa facile princeps. At non sic ideas his causas esse placet, qui non vt cætera recte sint, sed omnino vt sint, ideas esse causas aiunt: quippe quas exemplaria, non fines esse tradunt. Nam quomodo illæ harum rerum fines sint, cum finis non præcedat id cuius est finis, sed intelligatur dūtaxat prius, fiat autem posterius, quàm id cuius est finis, ideę autem præcedant, nec fiant, nec sint in ijs quæ fiunt? Ostenso igitur ideas nō esse causas efficientes, nec formas rerum efficiendarum, nec omnino fines, docet vnde his data fuerit erroris occasio, scilicet, quia cum circa mathematica elaborarent, in horūq; contemplatione philosophiam esse crederent, ac idcirco in his solum versarentur, ea principia rerum esse statuerunt, quæ mathematicorum principia esse putabant: quanquam mathematica dicerent non esse vt fines, sed hæc ita capessere oportere, vt alio fine ferantur: quorum cognitionem antecedentem quandam doctrinam esse dictabant. Quin ipse Plato mathematicas disciplinas philosophiæ tanq̄ ministras appellabat, sed istos licet talia traderent, tamen in hæc solū fuisse philosophatos, ac elaborasse, argumento est, quod numeros omnium rerū principia, ideas autē numeros esse, & res naturales ex mathematicis generari statuebant. Ea nanq; substantia, quam principium materiale rerum naturalium his esse placebat, id est dualitas indefinita, & magnū paruumq;, mathematica potius est, quàm naturalis. dualitas enim quæ potius est numeri quàm rerū naturaliū principium, magis est mathematica quàm natura quędam subiecta. Eademq; materiæ prædicatum quoddā, eius explicans differentiam magis quàm subiectum & materia esse videri potest. Sed quia dixerat, prædicari magis, declarat quomodo prædicari intelligat, subiungens, substantiæq; atq; materiæ differentiam, quàm materiam esse. Nam queādmodum qui rarum & densum ponunt in principijs rerū naturalium, non putant hæc esse materiam, sed materiæ ac subiecti differentias, siue subiectum aer sit, siue ignis, seu deniq; medium aliquod, sic magnum & paruum, & excessus atq; defectus, cuiuspiam subiecti differentiæ potius videri debent, quibus rerum mutatio fiat, quàm esse ipsa subiecta. Sed cū dicit: Hæc enim excessus quidam sunt, & defectus· rarum & densum designat, ostēdens ipsorum cum magno & paruo, ac omnino cum excessu & defectu similitudinem: quæ quidem non materia sunt, sed materiæ discrimina, cum rarum excessui, densum defectui proportione respōdeat. Sed postquam de vno disseruit quod istis formale principium esse placebat, de dualitate quoq; indefinita disputauit, quam vt materiam supponebant. Cæterum motus rebus naturalibus vnde suppetat, nihil isti docuere, tametsi de rebus naturalibus commentanti, & ideas exemplaria esse tradēti, maxime necessarium erat de motu verba facere. Nam si hæc, id est excessus & defectus, motiones sunt, formæ ipsæ mouebuntur, habentes in se principia excessum defectumq;, qui motus esse traduntur: quod istis non placet, qui formas immobiles esse volunt. sin minus motus sunt, vndenam rebus naturalibus, quæ illorum participatione sunt quæ sunt, motum suppetere putemus? Nam quod ad aliquod exemplar esse habet, & insitum motum, id hoc habeat oportet vel ab exemplari, quod ipsum quoque huiusmodi sit, vel a causa quapiam alia. At motu sublato, omnis naturæ contemplatio corruit.

Idearū fingendarum occasio.

Mathematicæ disciplinæ, philosophiæ tanq̄ ministræ.

Id præterea non fit, quod facile esse videtur, vnum inquam esse omnia demonstrare. Non enim ipsa designatione vnum omnia fiunt, sed ipsum quid vnum, si quispiam omnia præstet: & neq; etiam hoc, nisi ipsum vniuersale genus dederit esse. hoc autem quibusdam accommodari non potest.

Id præterea non fit, quod facile esse videtur, vnum inquam omnia esse demonstrare. Non enim 79
ipsa designatione vnum omnia fiunt: sed ipsum quid vnum, si quispiam omnia præstet, & neq; etiā hoc, nisi ipsum vniuersale genus dederit esse. hoc autem quibusdam accommodari non potest. Idearum assertores vnum principem substantiam esse putantes, quemadmodum Pythagorici, hoc formale principium & causam esse credebant, dum animaduerterent vnius naturam causam esse cuiq; vt sit atque conseruetur (nam res quæq; vnum est, quatenus est) contra vero vnius in multa dissolutionem, causam esse interitus. Res enim quæque in sua natura est, quatenus in ipsa sola conseruatur. cum vero dissoluitur, protinus aboletur: cuius fidem partim ab animalibus capiebant, quæ si in vna & eadem specie persistent, conseruantur. eadem si dissoluantur, intercidunt. partim & a singulis inanimatis. Quinetiam ipsum mundum ideo conseruari putabant, quòd in vno & eodē permaneat. eūdem interiturum, si ab illa, vt ita dicā, identitate ac vnitate secesserit. Ob hāc igitur causam vnius naturam, vt res quæq; sit, & bene sit, causam esse rati, ipsum vnum principem omnium rerum causam esse statuebant: & ideas, cæteris rebus causas esse existendi, vtpote quę vnitates essent, & ob hoc ijs quæ ad ipsas referuntur subiguntur que, causas esse formales existendi, & recte habendi. Cæterum expositionem quandam vsurpantes, cuncta ad vnum propriamq; substantiam redigere nite-

Pythagorici.

Rerum cōseruatio, in quo consistat.

bantur,ad hunc modum.propoſitis ſingulis hominibus,ſimilitudinem in ipſis omnibus conſidera-bant.quam cum vnam & eandem in cunctis hominibus,qua homines ſunt,reperirent,in hanc vni-tatem omnes homines referentes,vnius communione homines eſſe dicebant, & hoc vnum in cun-ctis hominibus ipſihominem appellabant. Eadem ratione in equis,& canibus, cæteriſque vteban-tur.Rurſus homines cum canibus,ac cæteris animalibus conferētes,putabant hæc per vnum quod-dam eſſe animalia : quod vnum cauſam eſſe ſtatuebant vt hæc eſſent animalia, & iterum quandam vnitatem & ideam cōminiſcebantur, quā ipſianimal appellant,in quam redigebant animalia. Tum animalia & ſtirpes,cæteraque corpora ſumentes,& vnius communione hæc eſſe ſubſtantias reperiē-tes,quandam ideam & vnitatem ſubſtantiæ faciebāt,id eſt ipſiſubſtantiam, ad quam rurſus omnes ſubſtantias referrent.Eadem ratione ſubſtantiam,& qualitatem communione entis entia eſſe rati, ipſiens confingebant, in quod entia omnia referrentur . Atq; hac quidem expoſitione vſi, ad vnum & principium videntur omnia referre.Sed quanquā iſta expoſitione ſumere, & vt manifeſtum de-monſtrare ſibi videbātur,omnia vnum fieri:non tamen ſic fieri ait,vt ipſi putant. Nam cum expo-ſitis quibuſdā pluribus,& ſumpta quadam cōmunitate,id vnum & ideam effecerint,in quo eſt com munitas & ſimilitudo illorum,non tamen ipſa quæ expoſita ſunt, vnum efficiuntur,vt iſti volunt: vt verbi cauſa homines vnum ſint, ſed ipſihomo vnum quiddam fuerit,qui ab ipſis oſtenditur ex il lorū mutua ſimilitudine,ipſi autem multi non ſunt vnum.Ita licet iſtis omnia quæ ſumūt concedā-tur,nunquā tamē efficient,vt multa omniaq; vnum fiant, ſed vt fiant quidem ad vnum exemplar, maneāt tamē in multitudine.haud enim multi & ſinguli homines ipſihomines eſſe demonſtraren-tur.ipſihomo enim diuerſus eſt ab his,neq; omnia entia ſunt ipſiens,& ipſiunum,ſed quiddam com mune ipſis pluribus,eſt ipſum vnum & ens . Itaq; etſi demus iſtis hæc fieri ad quoddam exemplar per ſe vnum,& eſſe quoddam vnū,cuius cōmunione multa hæc eadem inter ſe ſpecie vel gnere eſſe dicantur, non tamen eueniet vt cuncta vnum fiant,licet per ſingulas horum multorum ſimilitudi-nes quiddam per ſe vnum,& vnitas quędam efficiatur. Quanquā ne hoc quidem,ait,in cunctis ſimi litudinibus oſtendi ac dici poteſt,vt multa per omnem ſimilitudinē ſub vno quodam cōprehendan-tur,niſi fuerit ſpeciei aut generis ſimilitudo.Identitas enim & ſimilitudo in ſubſtantia,genere,atq; ſpecie,eſt idea,non ſimilitudo in accidenti.Multa enim ſunt,quæ per quandam mutuā ſimilitudinē ſimiliter dicūtur,in quibus quoniā ſimilitudo non eſt in genere aut ſpecie,nullum erit per ſe vnum: cuiuſmodi ſunt quę negatiue dicūtur.Non currit enim,cōmune eſt & ſimile ijs de quibus vere præ-dicatur,ſed neq; genus hæc habēt,neq; ſpeciem,neq; ipſum non currit eſt idea quædā.Iam in ſeden-tibus,deambulantibus,mortuis,intereuntibus,& pleriſq; alijs,quę alicuius habent communitatem, non licet aliquid per ſe vnum accipere. Quid? quod patres per quandam cōmunem habitudinē pa-tres omnes ſunt,non tamen eſt aliquid vnum ipſipater?Et trianguli internos angulos duobus rectis eſſe ęquales,vniuerſale omniū triangulorum eſt,non tamē genus. Itaq; non in omnibus licet vnum per expoſitionem ſumentes,ipſum per ſe vnum efficere,& in hoc cūcta referre,ſed in ijs tantum in quibus,quod communiter prædicatur,& vniuerſaliter dicitur,eſt genus,aut ſpecies.Ex quo intelli-gitur nihil aliud his eſſe ideā niſi genera & ſpecies,quæ communiter dicūtur,& vniuoce prædican-tur de ijs quorum ſpecies vel genera ſunt. Itaq; tātum abeſt,vt omnia in vnum quiddam ab iſtis, vt putabant,redigantur,vt ne poſſint quidem per omnem ſimilitudinem vnum in multis ſumere. Il-lud autem(ſi quiſpiam omnia pręſtet)idcirco dixiſſe videtur,vt doceret,non eſſe his concedendum, ſi qua ſimiliter inter ſe dicantur per mutuam ſimilitudinem , protinus illud vnum eſſe ponendum, vt omnia illi ſubiecta ad ipſum habeant eſſe,quod vnum ſit ab ipſis ſeparatum. Aut ſi quiſpiam om-nia præſtet,ſignificat,ſi quis concedat omnia quæ ſimiliter inter ſe dicuntur , cuiuſdam vnius com-munione ita dici, & illud quoq; cōcedat, tale vnum in multis eſſe, non tamen id in alijs erit quàm in generibus & ſpeciebus communibus. Hæc enim ſola quæ ſic ſunt communia & vniuerſalia,ideam quandam naturę videntur ſignificare. Hoc autem in quibuſdam accommodari non poteſt)ſit enim vt quædam quæ cōmuniter de aliquibus prædicantur, nequeant eſſe genera eorum de quibus com-muniter dicuntur.Huiuſmodi enim ſunt,quæ dicuntur multipliciter. Hæc autem ipſe potiſſimum propter ens dixiſſe videri poteſt,quod ens iſti vt genus quoddam totorum vniuerſale ſumētes, ipſi-ens & ipſiunum ideam faciebant,& in hoc referebant omnia.At ſi vnum non eſt genus,ſed ex eorū numero quæ multifariam dicuntur,haud dubie ſimilitudo entium ſecundum hoc non eſt (vt ita lo-quar)ſubſtantialis.

Idea q̃d ſit apud Platonicos.

At vero neq; rationem vllam habent longitudines,plana ac ſolida,quæ ſunt poſt nu meros,quonam pacto ſunt aut erunt,neq; vim vllam habent.Hæc enim neq; formæ eſ ſe poſſunt,quippe cum non ſint numeri, neq; media(illa enim ſunt mathematica)neq; ea quæ corrumpuntur.Sed rurſus quartum hoc aliud genus emerget.

10 At vero neque rationem vllam habēt quę ſunt poſt numeros) Quæ ſint numeris poſteriora,ipſe declarat ſubiungens, Longitudines,plana,atq; ſolida.) Pythagorici enim atque Plato entia in hæc partientes,eorum principia,primaq; numeros eſſe tradebant. Proxime ab his lōgitudines,tum pla na , deinde ſolida , ceu hæc non ſint numeri. Sed quemadmodum hæc inter ſe ordinem ſeruant, ſic haud dubie eorūdem principia inter ipſa ſeruabunt.Horū enim cuiq; ſua principia iſtis eſſe placet,

quippe qui & horum ideas esse statuebãt, quæ iam numeris posteriorũ principia sint. At si longitudinis, & plani atque solidi principia sunt ipsilongitudo, ipsilatitudo, ipsisolidum, inuestigare opus est, qua natura & facultate participent per idearum auctores. Hæc enim non sunt ideæ. Nam ideæ numeri sunt, hæc autem non sunt numeri, vt quę ordinem obtineant numeris posteriorem. Sed neque breue & longum, angustum & latum, altum & humile, quę horum principia esse putantur, numeri sunt. Neq; Mathematicis hæc possunt annumerari, quæ media idearum & rerum sensibilium illis esse placet. Mathematica enim quæ ex illis existunt, non sunt ipsorum principia, cum Mathematica non sint principia, & sint diuidua & plura, illa vero principia & indiuidua & sempiterna. Sed ne mortalia quidem hæc sunt, quippe cum principia sint, & interitus immunia. Superest igitur vt hæc istis sit quarta entium natura, & quartum genus pręter illa tria, quæ ab istis ponuntur, ideas, mathematica & sensibilia. Nam Mathematicorũ principia ab his omnibus dissidere intelliguntur. Neq; enim ideæ sunt, cum non sint numeri, nec ex duobus reliquis quæ dicta sunt, quoniã hæc vnũ esse dicunt, & ordinem quem diximus, ipsis tribuunt. sed quo pacto sint, aut in qua entiũ natura per istos habeantur, explicare non est. Nam quæ natura existunt, ea vel ideæ sunt istorum sententia, vel Mathematica, vel sensibilia, ipsilongitudo, aut ipsiplanum, ipsisolidum . ideas esse non conuenit, quoniam ideas numeros his esse placet, hæc vero numeris posteriora. nec item media, cum Mathematica his media sint. & alioquin plura essent: quod contra esse oportet. Nam ipsilongitudo non est plura, nec ipsiplanum, nec denique ipsisolidum. Sed neque possunt hæc sensibilibus & mortalibus annumerari, quippe quorum nullum est proprie ens: quo fit, vt hoc quartum genus entium ab istis effici videtur

Mathematica nõ sũt principia.

Omnino autem fieri non potest, vt elementa eorum quæ sunt, quisquam inueniat quærendo, si non ipsa, cum multipliciter dicantur, distinxerit, præsertim si hoc modo quærat, ex quibusnam sint elementis. fieri enim non potest, vt ea ex quibus actio constat, aut passio, aut actio, aut rectum accipiantur, sed substantiarum tantummodo sumi possunt. Quare rerum omnium elementa quærere, aut habere putare, superuacaneum est, & non verum.

Omnino autem fieri non potest, vt elementa eorum quæ sunt, quispiam inueniat quærendo, nisi ipsa, cum multipliciter dicãtur, distinxerit.) Ratio est huiusmodi. Quorum non sunt principia communia, horum fieri non potest vt principia communia reperiantur. entium autem non sunt principia communia, ipsorum ergo principia communia reperiri non possunt. Quod vero entium non habeantur principia communia & eadem, hinc arguitur, quia entia multifariam dicuntur, vt multis in locis dictum est. His autem vitio vertit, quòd entium principia indagabant, antequam ipsa partirentur, & notiones entis explicarent. Sed illud est etiamnum alienius, ea principia entium eadem quærere, ex quibus entia constant, id est materiam & formam. Huiusmodi enim sunt indefinita dualitas & vnitas, quæ isti principia esse statuebant, cum sint entia quædam quæ ex propria natura huiusmodi principia & elementa non habeant nisi ex accidenti. Effectio enim aut perpessio, ex qua materia constabunt? hæc nanque materiam ex accidenti habere dicuntur. Quia enim substantijs, quarum habetur materia, hæc adsunt: idcirco & his materia suppetere videri potest, non autem per se. Similiter nec recti, nec cuiusquam alterius præterquam substantiæ habetur materia. Idcirco enim dixit non licere horum talia sumere elementa, quoniam omnino non sunt. huiusmodi enim principia quæ quasi elementa & insita sunt, & ex quibus aliquid esse dicitur, solius substantię esse reperiuntur, quippe cum hæc vna ex entibus subiectum sit, cætera in hac, & huius aliquid esse dicantur. Huiusmodi ergo principia eorum quorum nulla sunt, indagare, aut se inuenisse credere, summæ dementiæ est. 81

Entia multifariam dicuntur.

Nullius præterquã substantiæ est materia

Quonam etiam pacto quispiam elementa omnium discet? Patet enim antecedere non posse cognitionem. nam vt is qui Geometriam discit, alia quidem ante cognoscere potest, nihil autem eorum quorum est scientia, & quæ sunt sibi discenda, prius cognoscit, sic & aliis fieri solet. Quare si omnium aliqua scientia est, qualem inquiunt quidam, nihil is antea sane cognoscit. Omnis tamen disciplina per antea nota, aut omnia, aut aliqua fit, & aut per demonstrationem, aut per definitiones efficitur. Ea enim ex quibus definitio constat, antea cognoscãtur, & sint nota oportet, similiter & ea quæ fit per inductionem.

Quonam etiam pacto quispiam elementa omnium discet?) Docet quanuis omnium entium elementa communia sint, fieri tamen non posse, vt ipsorum doctrina scientiaque habeatur. & cur fieri nequeat, vt omnium elementa discamus, causam subiungit dicens. Patet enim antecedere non posse cognitionem) quæ ratio ad hunc modum explicatur. fieri non potest, vt eorum quæ habent princi- 82

pia, quidquam intelligamus: nisi principia ipsius cognouerimus. Nam quorum cognitio habetur per principia, hæc ante principiorum cognitionem intelligi nequeunt, sed omnium entiũ per istos principia sunt communia, fieri ergo non potest, vt entiũ quodpiam intelligamus, nisi ante principia cognouerimus. at quorum habentium principia, principia discere est impossibile, horum scientia haberi minime potest. entium autem principia discere est impossibile, ergo ne fieri quidem potest, vt entiũ doctrinam habeamus. Nam fieri non posse, vt entium principia discãtur, docet cum ad hunc modũ ait: Omnis disciplina ex pręcognitis fit) quoniã vt in ipso statim initio posteriorũ resolutoriorũ dixit, omnis doctrina, & omnis disciplina intellectualis ex antecedẽte cognitione fit. Nã etsi quę aliquis ignorãs discit, ea vt ante cognoscat, fieri nõ potest, aliqua tamẽ ipsum præcognoscere necesse est, quibus ea cognoscat per quæ doctrina contingit. Qui enim Geometriam discit, is quanquã in ipso discendi initio nihil eorum cognoscit, quorum Geometria est sciẽtia, aliqua tamen intelligit ex quibus ea cognoscit per quæ ipsa efficitur doctrina, verbi causa maius, minus, æquale, rectum, refractum. longitudinis item ac latitudinis, corporisq; intellectũ habet. Si ergo doctrina omnis non ipsis quæ discuntur, sed alijs quibusdam præcognitis efficitur, profecto qui entium principia per doctrinam est cogniturus, hunc vt alia quędã cognoscat necesse est, quod fieri certe nõ potest. Nã quidquid intelligi dicitur, id ens esse, ac sub entis principia cadere reperietur. Fieri autẽ nõ potest vt quis ens aliquod prius cognoscat, q̃ eius principia didicerit. aut ergo prius cognouerat quæ discit: aut certe nũquam discet. Quod vero disciplina omnis nascatur ex præcognitis, docet argumento mathematicarũ. Discimus enim aliquid vel per demõstrationem, vel per definitionem, vel per inductionẽ. & in doctrinis q̃ demonstratione parantur, aliqua sunt discenti nota, diuersa ab ijs quæ demonstrãtur, sententiæ videlicet, quæ sunt naturales quædam intelligentiæ, & propositiones medio vacãtes, quales hæ sunt: Quæ sunt eidem æqualia, ea inter se quoq; æqualia sunt. De omni est affirmatio, aut negatio. Bonũ est suapte natura vtile. Omnis autẽ cognitio quæ per ratiocinationẽ, id est syllogismũ accipitur, per ante cognita cõparatur: per propositiones videlicet, quas confessas, & positas esse oportet. Item quæ per definitiones habetur. Nam qui discit hominis definitionem esse animal pedestre bipes, is non pręcognoscit hæc esse hominem, tamen horum singula cognoscit, animal, & pedestre, & bipes. Alioquin nunquam disceret hominem esse isthæc. Similis est ratio inductionis, quæ cum vniuersale docere velit, oportet tamen discẽti singularia per quę docetur, esse cognita. Si ergo doctrina omnis ad hunc modum sese habet: & qui omnium rerum principia & quærũt, & se docere profitentur, negant posse discentem quidquam cognoscere, & intelligere, nimirum iidem & doctrinam & disciplinã tollunt. Aut omnia, aut aliqua) dixit, quoniam in demonstratione & syllogismo fieri potest, vt quispiam vtranq; propositionem præcognoscat, noueritq;, & item in definitione omnia ex quibus fit definitio, prænouerit. Nam inductio per omnia nota & præcognita procedit. vel omnia, vt in definitionibus, inductionibusq;. aliqua, vt in demonstrationibus. Discendi modus.

Atqui si est insita nobis, mirabile est profecto quo pacto nos latet potissimam scientiarum habere.

83 Aqui si est insita nobis) Negauit disciplinam esse, si omnium rerum principia & causæ communes sunt: nunc vt citra doctrinam, rerum cognitio sit nobis innata, nec doctrina præceptioneque opus sit ad scientiam comparandam, fieri non posse docet, in hunc modum. Cognitio potissimorum præstantissima scientiarum est, cognitio autem principiorum, quæ omnium entium principia quibusdam esse placet, est cognitio potissimorũ. Id enim propter quod aliquid est, semper est potius eo quod propter illud est, posteriora vero principijs propter principia sunt, principiorum ergo cognitio scientiarum est præstantissima. At habentes sibi insitam scientiarum nobilissimam, ignorare se habere, nulla ratione confirmatur. An sensum nobis innatum habere scimus, posse nos ambulare nobis cognitum est, rerum autem scientiam habere, cum habeamus ipsarum principia, aut scire nos omnium rerum principia ipsi ignoramus? neq; scrutantes id dicere valemus. Quomodo ergo eorum quę nescimus, innatam scientiam habere possumus? Et fortasse hæc idcirco ab ipso dicta sunt, vt hac quoque parte istorum placita corrigeret, qui nobis rerum scientiam innatam esse tradunt, quippe quibus discere reminisci esse videatur. Discere nostrum non esse reminisci.

Præterea quonã pacto quispiã cognoscet ex quibus sunt omnia, & quonã modo patebit? Hoc enim habet dubitationẽ. Dubitauerit enim quispiã, perinde atq; circa etiã syllabas quasdam. Nam quidam xa syllabam ex c & s & a constare dicunt, quidam alterũ sonum ipsius proprium inquiunt esse, & nullum eorum qui non sunt.

84 Præterea quonam pacto quispiam cognoscet, ex quibus sunt omnia, & quonam modo patebit? hoc enim habet dubitationẽ.) Si omniũ rerum communia & eadem sunt principia, quomodo hæc quænam sint cognoscas? & ex his entia constare scias? nisi quædã præcognoueris, quibus noscere & ostendere valeas, hæc esse. Nã qui caret principijs ad cognoscendũ quod quæritur, is quomodo hæc potius quàm illa principia esse cognoscet? non igitur sine cõtrouersia hęc esse principia inter omnes

conueniet. Sed quemadmodum quæritur hæc syllaba za vtrũ per z & a scribi debeat, an per s da, sic de principijs dubium esse potest. Hæc autem per binas olim literas singula scribebantur: ac idcirco duplicia hæc elemẽta nuncupabantur, z per s d, x per c s, ψ per p s. Cognoscet enim quispiam ipsa principia, quæretque si venerint in dubium, per definitionem, vel per syllogismum, aut per inductionem. quæ omnia, vt dictum est, per ante cognita demonstrant: quo in loco eam quæstionem perstringere videtur, de qua in Menone Plato mẽtionem fecit, ceu disputari hæc possit aduersus eos qui omnium entium principia quædam communia atque eadem asserebant. Isti enim fateri cõuincuntur, principia doceri apta esse. Neque enim scientiarum præstantissimam, quæ omnium est cognitio, habemus, & nos habere ignoramus. Sed quoniam qui principia rerũ ignorat, is nullum ens valet cognoscere, idcirco discentes huiusmodi principia, nullius entium præcognitionem habẽt. quo fit, vt licet alicuius entis principia inuenerint, nequeant tamen an illius principia sint cognoscere: scilicet quoniam hoc per antecedentes quasdam cognitiones efficitur. quas vt is habeat, qui nondum entis principia nactus est, fieri nõ potest. Illud autem (ex quibus sunt) significare videtur principia quæ illi omnium entium communia quærebant, hoc est materiam & formam.

Elementa duplicia.

Præterea quonam modo quispiam sensum non habens, ea quorum est sensus, cognoscet? Oportebat tamen si omnium ea sunt elementa, ex quibus perinde atque compositæ voces ex elementis propriis constant.

Præterea quonam modo quispiam sensum non habens, ea quorũ est sensus, cognoscet?) Hęc quoque dicit ad confirmandũ non eadem esse omnium rerum principia, & elementa. Siqua enim principia communia essent omnium entium, qui hæc didicisset, per ipsa posset omnia entia cognoscere. Nam quemadmodum cui omnes literæ & elementa nota sunt, is omnes voces ex his constitutas cognoscit: sic cognoscenti omnium rerum principia, vsu veniret vt per hæc cognosceret quę ex ipsis fiunt. ac proinde cui nota sunt hæc principia, is sensibilia quoq; valebit cognoscere. siquidẽ hæc cum entia sint, ex illis constituentur. Quomodo igitur qui sensum non habet, is sensibilia cognoscat, quę sensu, non alio quopiam cognoscuntur? At tunc fieret, vt cognoscerẽtur ab eo, qui ipsorum nosset principia. Nosset autem qui omnium rerum cõmunia principia cognosceret, etiam si non haberet sensum. Neque enim rerum principia sensibilia sunt. Nam vt non sensibilia per principia cognoscit, sic per ipsa cognoscet sensibilia, cum illa similiter horum principia sint. Et vt omnes voces compositæ, quarum eadem sunt elementa, ex eisdem elementis constituũtur, sic omnia entia ex eisdem elementis erunt cognita, si eadem sunt omnium entium elementa. Neque vero sibi ipse non constat qui entis qua ens est principia & causas quærit, ideq; per hæc demonstrat illa non posse cognosci. docebit enim non omnium entium communia quædam esse principia, vt illi rebãtur, qui per communes similitudines ad vnum cuncta redigere tentabant. sed principia entis, qua ens est, quę ab ipso indagãtur, sunt omnium entium principia, non tamen eodem modo, sed proprie substantiæ, cæterorum vero à substantia, cum proprie non sint principia, efficiuntur quodammodo, quoniam cæterorum entium quodque suum esse a substantia mutuatur. 85

Rerũ principia sensibilia nõ sunt.

Ex his igitur quæ prius sunt dicta, patet eas vniuersos videri causas quærere, quanuis obscure, quas in naturalibus diximus, nullamque nos aliam præter illas dicere posse, atque prius partim omnes, partim nullo modo dictas fuisse. Prima nanque philosophia, vt noua quædam primoque orta, balbutiẽs de omnibus esse videtur. Nam & Empedocles os ratione constare dicit, hoc autem est quiditas rei, substantiave. Atqui similiter & carnis cæterorumque cuiusque rationem, vel nullius esse oportet. Ob hoc enim & caro, & os, & vnumquodque cæterorum est, & non ob materiam, quam ille terram, ignem, aerem, atque aquam esse dicit. Verum hæc ille, si alius diceret, necessario concessisset, dilucide vero non dixit.

Ex his igitur quæ dicta sunt, patet eas vniuersos videri causas quærere, quas in naturalibus diximus) In Physico auditu omnes causas ad quatuor ipse genera causarum redegit, quod vt hoc quoq; in loco probaret, descendit ad sententias de causis disputandas, cõcludens, si nemo priorum aliquod aliud causæ genus quæsiuit, aut inuenit, omnes qui de causis sunt loquuti, aliquam commemoratarum causarum attulisse: quosdam vnam: vt qui materialem afferebant: alios duas, quosdam tres. quorum pars efficientem materiali adijciebant: vt Anaxagoras & Empedocles. pars formam, vt ideas. quidam vtranque causam attigerunt, id est efficientem & formalem, vt de Empedocle declarabit. Cæterum præter hæc genera causarum nemo aliud inuestigauit aut posuit, sed obscure omnes, & parum distincte de causis disseruerunt. Nam Plato inuenietur ille quidem de quatuor causis meminisse, Empedocles de tribus, vt dicetur, non tamen aperte & definite. Cuius incommodi causam esse docet, quód ante Aristotelẽ nondum exacte aliqua eorum quæ in philosophia tractantur, sciẽtia erat inuenta, licet quidã studiũ adhibuissent, sed ruditer & cõfuse. Ac vt solent à blęsis voces pronũciari, 86

Ante Aristotelẽ rudis erat philosophia.

sic priores de philosophia disputabant, quod Empedoclis docet exemplo, qui os ratione constare dicit, non materia. Materia enim per ipsum alijs quoq; rebus est cõmunis, quam esse quatuor elementa putabat: idemque os in tali & tanta horum temperatura fieri dicebat: vt patet ex eius carminibus. Quod si ossibus vt ossa sint, a ratione suppetit, hoc est a forma & substantia, & vt ita loquar, quiditate, profecto & carni, & neruo, & entium cuiq;, vt lapidi & ligno, a ratione & forma esse suppeditabitur. Aut enim cunctis in rebus forma & ratio causa est vt quodq; id sit quod est, aut in nulla, cum entium discrimen in ratione & forma consistat quamobrem hoc caro, illud os, & aliud, aliud est. Materia enim per ipsum, vt diximus, cunctis entibus est eadem, quippe cui quatuor elemẽta materiale principium esse placet. Hæc igitur ad hunc modum sese habere, & formam cuique causam esse vt certa quædam res sit, Empedoclem assensurum fuisse, dubium non est, si quis ei rationes pro- Empedoclis opinio posuisset, docuissetque singula quæq; ad hunc modum sese habere. ipse tamẽ dum per se loqueretur, nihil perspicue definiuit, neque ex scientia quadam disseruit, quippe qui ne similiter quidem de cunctis similibus statuit.

Sed de his quidem & prius est declaratum. Nunc autem redeamus, ea rursus allaturi, quæ de eisdem quispiam dubitabit. Ex ipsis enim facultatem ad posteriores dubitationes forsitan consequemur.

87 Sed de his quidem prius declaratum est.) De his dicere videtur, quoniam supra dum Anaxagoræ opinionem dissereret, dixerat ipsum cuipiam alij talia dicenti assensurum fuisse, nihil tamen eundem de his aperte tradidisse, non magis quàm Empedoclem, de quo nunc verba facit. Præterea quæstiones quasdam disserturum se pollicetur ad rationem principiorum pertinentes, quibus exponendis & recte disputandis viam nobis aperiri ait ad posteriorum dubiorum solutiones. Nam quæstiones circa principia solutionesq;, principia sunt solutionis eorum quæ postea in dubium veniunt. Significat autem quæstiones quæ in secundo libro disputãtur. Ex quibus verbis huic libro secundus liber proximus esse videri potest. veruntamen quæ in hoc loco proponuntur, in primo etiã minore libro disputantur. Præfatus enim illud, Nunc autem redeamus, ea rursus allaturi, quæ de eisdem quispiã dubitabit) de principijs & causis in proximo libro qui minor primus inscribitur, quærit atq; disputat.

FINIS I LIBRI.

ENARRATIO ALEXANDRI APHRODISEI IN LIBRVM primum minorem primæ philosophiæ, qui Latinis est secundus, Interprete Io. Genesio.

Ontemplatio veritatis partim difficilis, partim facilis est. Indicium autem est, neque digne quempiam ipsam consequi posse, neq; vniuersos etiã aberrare, sed quemque de natura aliquid dicere, & singulos quidem nihil aut parum ad ipsam conferre, ex omnibus autem cõgestis magnitudinem quandam emergere.

1 Inor primus liber primæ philosophiæ est ille quidem Aristotelis opus, quantum ex Enarratio prima. dicendi charactere ipsaque disputandi ratione coniectura consequi possumus: non tamen solidus, sed mutilatus, & libri pars quædam esse videtur, si quis libri & initium & exiguitatem spectet. Quatenus igitur in hoc quoque libro de principijs habetur sermo, hic a primo maiore non videtur discrepare: sed potius ipsum de principijs Librihuius ac superioris ratio ac ordo. & causis agentem sequi, quippe in cuius calce sic scriptum est: Nunc autem redeamus, ea rursus allaturi, quæ de eisdem quispiam dubitabit. Ex ipsis enim facultatem ad posteriores dubitationes forsitan consequemur.) quibus verbis illo libro concluso, in hoc quærere seruato ordine videtur, vtrum principia & causæ in infinitum progrediantur. Docetque in ipsis esse principium aliquod, nec esse antecessiones in infinitum. Rurius si ad eius finem intueamur, hic non huius ordinis esse videbitur, sed præfatio quædam naturalis disciplinę. Quasi enim deinceps inuestigaturus quæsiturusque esset, natura quidnam sit, librum his verbis clausit, (Quamobrem primum quid sit natura, considerare oportet. hoc enim pacto & quibus de rebus est scientia naturalis, patebit.) At hoc considerare, munus est Philosophi naturalis, quoniam in auditu physico de natura disputauit. Accedit, quod principium secundi non differit de natura, vt cum hoc congruere, & hunc sequi videatur, sed ea potius explicat ac exponit, quæ vt in hac doctrina prius quærantur siue dubitentur necesse est: quo fit, vt secundus liber potius primum maiorem sequi videatur: quippe cuius principum cum illius fine cohæreat. Illic enim dicturum se profitetur de quæstionibus quæ afferri possent ad principia ipsorumque inuentionem pertinentes, in secundo vero id ipsum promissum præstare videtur. Verumenimuero quæ in hoc libro traduntur, ne ea quidem cuncta a proposita doctrina videntur ab-

Intellectus noſter debilis.

Contēplatrix philoſophia, partim difficilis, partim facilis.

Laborādū in hac philoſophia.

horrere,ſed ſunt velut præfatio quædã quæ communiter omni contemplatrici philoſophię præferri poteſt. Quare in ipſo ſtatim principio in vniuerſum de omni contemplatrice philoſophia commemorat, docens partim eſſe difficilem,argumento quòd nemo de ipſa pro dignitate loquutus fuerit: partim facilem, quòd nemo ab ipſa prorſus aberrauerit. Cuius difficultatis cauſam in nobis eſſe demonſtrat, quorum intellectus debilis eſt,vel ad conſequendã eorum cognitionem quæ natura perſpicua ſunt.quo in loco ne eos quidem ſua laude fraudandos eſſe profitetur,qui philoſophiam vtcunque perſtrinxerunt, quaſi illorum opera non parum adiumenti attulerint ſtudio ſapientiæ. Explicat item quo diſcrimine contemplatrix doctrina diſtet ab actiua,& contemplationis præcipuum finem cognitionem eſſe confirmans ad contemplandam cognoſcendamꝗ veritatem magno vſui cognitionem principiorum & cauſarum eſſe docet. Nam primæ cauſæ primaque principia maxime omnium ſunt. quæ autem maxime ſunt,ea ſunt maxime vera. & hæc ſunt cæteris cauſæ vt ſint: & veritatis quæ in ipſis habetur,vniuerſaliter,& communiter diſſerit:eaque principia & cauſas rerum eſſe confirmat.Oſtendit autem hoc in libro vniuerſaliter atꝗ communiter principia & cauſas entiũ haberi,tollens cauſarum progreſſum in infinitum.Contemplatio veritatis partim difficilis,partim facilis eſt.Indicium autem eſt(ſic ſcribendum eſt,non ad hunc modum:Quoniam cōtemplatio veritatis)hoc enim magis videtur eſſe principium, quàm ſi illud quoniam præponas.Nam illud non principium eſſe,ſed aliquid ante dictum ſequi videtur. Appellat autem veritatis contemplationem omnem contēplatricem philoſophiã,non quòd ſola in veritate verſetur.nam & ciuilis & actiua philoſophia in ſua quæcꝗ veritate verſatur.Quum & artes ſibi ſubiectas veritates conſiderant: cũ ſit ars habitus efficiens cum vera ratione. ſed quia huius ſolius finis eſt cognitio veritatis, & quidem eius quę proprie veritas eſſe intelligitur,quippe cum ſempiternum verum contempletur.Sed cōtemplatricem philoſophiam, quam nobis maxime propriam & naturalem eſſe ſtatuit, partim difficilem videri ait,partim facilem.Difficilem,quoniam cum multi in ea ſtudium operamque poſuerint,nemo tamen de ipſa pro rei dignitate diſſeruit.Eius enim contemplationem reconditam eſſe,ac inuentu difficilem,magno argumento eſt,quod qui in ipſa verſantur,non poſſunt de ipſa pro rei magnitudine ac præſtantia diſputare.Contra vero facilem eſſe,fidem facit, quòd qui in eius ſtudio verſati ſunt,ij nō prorſus aberrauerint,ſed de ipſa quiſque aliquid recte dixerit.Nã ſi philoſophantes ſingulos ſpectes,parum quemcꝗ recte præcepiſſe reperias: ſin omnium ſententias in vnum congeras,contemplatio philoſophiæ memorabilis,& ſatis magna videri poſſit.De principijs enim, vt in libro ſuperiore teſtatus eſt,ſinguli philoſophantium partem aliquam dixerunt,neque hanc quidem ſatis dilucide:tamen neſcio quo pacto, inquit, omnia ab omnibus tradita ſunt, alio de alio mentionem faciente, nec omnibus aberrantibus, id eſt nemine omnium ab ipſis prorſus aberrante.Quorum verborum hunc eſſe ſenſum,ſubiectis his verbis declarauit, (ſed quenque de natura aliquid dicere) hoc enim cōgruit cum eo,neminem aberraſſe.Quod autem(de natura)adiectum eſt,ipſum quocꝗ confirmat,librum hunc omni cōtemplatrici philoſophiæ præpoſitum eſſe.Quod vero ait,multos quidem huic ſtudio vacaſſe,ac neminem prorſus aberraſſe, oſtendere mihi videtur hanc doctrinam nobis eſſe naturalem.Idem cum negat quēquam ex dignitate de ipſa diſſeruiſſe,magnitudinem ac difficultatem innuere:ne quis putet hoc ſtudium parum operæ deſiderare. Elaborãdum eſt enim vt ea præditi ſimus,quia nobis eſt naturalis.ſed quoniam difficilis obtentu, non eſt negligenter capeſſenda.Hortatur ergo nos ne ipſam velut omnino facilem negligamus, aut viciſſim tanquam prorſus difficilem,deſperemus.

Quare ſi ita ſeſe habere videtur,vt dicere prouerbio conſueuimus,quiſnam oſtium nō attinget?hoc quidem pacto facilis erit.At totũ,ac partem habere non poſſe: id difficultatem ipſius oſtendit. 1

Quare ſi ita ſeſe habere videtur,vt dicere prouerbio cōſueuimus,quiſnam oſtium non attinget?) 2 Hanc doctrinam facilem eſſe,argumento eſt,quòd omnes qui huic incubuere, aliquid recte tradiderunt,quod ipſe oſtendit vſus illo prouerbio,quis oſtium non attinget?quod in facilibus rebus,& nihil habentibus difficultatis vſurpatur,ſumptum a ſagittarijs in ſignum aliquod iaculãtibus, qui ſi ſignũ tenue propoſitum fuerit,non facile collineãt.ſin latum,cum nō ſit factu difficile,omnes propoſitum attingunt.ſi ergo quod eſt facile,omnes attingũt,nimirum hoc quod ab omnibus attingitur, facile fuerit. Illud vero, Ac totum habere,ac partem non poſſe,id difficultatem ipſius oſtendit) eſt indicium alterum ex commemoratis,quo eius difficultas arguitur, quod eſt ſingulos parum aut nihil aſſecutos fuiſſe,quoniam nemo ſigillatim neque de tota philoſophia diſſeruit,neque de parte aliqua eius abunde.Nam qui parum eius,aut nihil attigerunt,ij non ſolum in vniuerſa,ſed etiã in partibus defecerunt, quo rei difficultas declaratur. Quanquam dictio inconcinne ſeſe habere videtur,ad hunc modum· At totum habere, ac partem non poſſe, id difficultatem illius oſtendit.)Id enim dicere videtur, quod pugnat cum eo quod ſupra dixit.Dixerat enim particulatim quidem ſingulos veritatem rerum fuiſſe aſſecutos,in vniuerſum non item.nunc autem videtur dicere,qui philoſophiæ incumbunt,eos totũ obtinere,partem vero conſequi non poſſe.quod quidam effugientes, dictionem cōmutatam eſſe aiunt,quæ recte ſit in hunc modum habitura,totum autē non poſſe, &

partem habere,difficultatem eius ostendit.hoc enim supra dictis cōgruere. Sed fortasse satius est dictionem vt supra diximus accipere,difficultatē videlicet rei ostendi,quoniam neq; totum,neq; pars penitus obtineri possit:vt sit sensus,neq; totū aliquid habere,sed ne partem quidē posse. Nihil enim aut parum ipsam attingere est,neq; totū habere,neq; ipsius aliquā totam partem. Nam cuius pars est difficilis intellectu,id ipsum quoq; difficile est.Et esset hyperbaton in dictione tale,Non posse totum aliquid habere,atq; partem:quasi dicat,neutrū habere posse,ostendit rei difficultatē.Sed posset dictio ad hunc quoq; modū exponi.illud quoq; rei difficultatem arguit,quòd omnes ad intellectum totius & doctrinā veniunt,sed nullam ipsius partē exacte valent explicare.Potest & sic locus enarrari, vt in dictione illud,simul omnes,desideretur:vt habeat in hunc modū,omnes simul totū quodam habere,singulos vero partē habere non posse,indicat rei difficultatē.Et profecto hoc magis videtur consentaneum ei quod supra dixerat. Et singulos quidē nihil aut parum ad ipsam conferre, ex omnibus autē congestis magnitudinem quādam emergere.) Potest etiam illud aliter exponi,ad hunc modum,non posse totum aliquod & partem habere,sed partem solū ipsius cognoscere. Illud vero,partim difficilis,partim facilis,non sic accipi debet,quasi ambo ipsi secundū idem conueniant, sed quasi ambo existimationes atq; opiniones sint de ipsa. quadā enim ratione facilis esse existimari potest,alia vero difficilis:quatenus omnes ipsam attingunt,facilis: quatenus vero nemo recte disseruit,ne de vna quidem parte tota, difficilis.

Fortasse autem cum difficultas duobus sit modis,non in rebus, sed in nobisipsis difficultatis est causa.Nam vt vespertilionum oculi sese habēt ad lucem diei,sic & nostræ animæ mens ad ea sese habet,quæ manifestissima omnium sunt natura.

3 Fortassis autem cum difficultas duobus sit modis.) Postquam philosophiam contemplatricē partim facilem videri dixit,partim difficilem,difficilis partitionem exponit,& quo sit philosophia difficilis ostēdit,& sic rursus ipsam partim facilem, partim difficilem esse demōstrat. Sunt autem duo difficultatis modi. Vnus in ipsa rei natura consideratus,cum res est huiusmodi, vt sua ipsius natura cognitu sit difficilis.alter in debilitate contemplantis. fieri enim potest, vt aliquid sua natura facile ad contemplandum, propter sui simplicitatem,idem nobis difficile consideratu propter nostram tarditatem fiat.Ad quem difficultatis modum artem contēplatricem redigit,& philosophiam,quę in veritatis inquisitione versatur.quæ verba huc pertinere videntur,vt nos ad studium contemplatricis philosophiæ cohortetur.Si enim quæ sua sponte atq; natura nota & prima sunt,ea nobis sunt ad contemplandum difficilia ob intellectus nostri tarditatem,satis intelligitur,magno nobis labore & studio opus esse,vt intellectui nostro innotescant ipsa quæ sua sponte nota sunt.Sed quomodo quædam difficilia sint propter philosophantium imbecillitatem, non sua ipsorum natura, apto vespertilionum exemplo declarat,quibus lumen diurnum impedimento est ad videndum ob oculorū imbecillitatē,cum ipsum natura sua maxime aspectabile, & causa videndi sit. Vt igitur illorū oculi ad lumen sese habēt,sic intellectus noster ad res quæ natura sunt manifestissimæ.hęc autē sunt simplicissima, cuiusmodi principia sunt.Sic autem intellectus noster sese habet ad res manifestissimas, propterea quòd nō est absolutus & separatus, sed cum sensu & passiuis animæ potētijs,quæ omnia proprio intellectus muneri obstant.Actus enim noster qui continenter in sensibilibus versatur, impedimēto est actionibus a sensu separatis.At si propterea veritatis cognitio difficilis est, recte supra diximus,veritatis cognitionem partim esse difficilem,partim secus:difficilē videlicet nobis,natura vero sua facilem.Et fortasse illa idcirco dicta sunt, vt affirmaret hæc ambo adesse philosophiæ propterea solum,quòd sua natura facilis cognitu sit,eadem difficilis propter nostram tarditatem.

Difficultatis modi duo.

Vespertilionum visus imbecillitas.

Non solum autem hisce quorum quispiam opiniones acceptabit, atque vtetur, sed etiam hisce qui veritatem non penitus attigerunt, gratias habere oportet. Et hi nanq; & aliquid contulerunt.habitum enim nostrum excitarunt,ac acuerunt.Nam si Timotheus non fuisset, non tātam haberemus artem cantandi. Et si Phrynis non antecessisset,non talis Timotheus euasisset.Eodē modo res sese habet & de hisce, qui de veritate dixerunt.A quibusdam enim opiniones quasdā suscepimus, at quidam vt illi talia sentirent, causa sane fuere.

4 Non solum autem hisce quorū quispiam opiniones acceptabit atq; vtetur,gratias habere oportet) Postquam docuit philosophiam contēplatricem partim difficilem esse,partim facilem, & qui studium in ipsa posuerant,eorum neminem ne partē quidem ipsius satis copiose tractasse, hoc in loco non protinus veteres nobis fastidiendos esse profitetur,sed potius eisdem gratiam habendam,vtpote qui non parum posteris attulerint adiumenti.quo simul confirmat veritatis inquisitionem dignā esse,in quam studiū omne conferatur,cum non modo ijs habere gratiam cēseat,qui recte aliquid tradiderunt,quod nobis vsui esse possit,& quorum sententijs consentire valeamus, sed etiam antiquioribus,qui hæc leuiter videntur perstrinxisse. Cuius eam subijcit causam, quod & hi nonnihil nobis contulerunt ad veritatem inuestigandam.Habitum enim nostrum,inquit,id est facultatem animę,

Veteribus habendæ gratiæ.

qua facultate res huiusmodi indagare possumus, hoc est potentiam nostram intellectualem præparauerunt, quæstionibus ac inquisitionibus ipsam acuentes ac excitantes. quasi enim viam aperiētes, nos in horum inquisitionē induxere, deq; illis rebus disputare de quibus egerint ipsi, munus esse nostrum docuerūt. Quo in loco nos admonere videtur, vt omnes opiniones a veteribus traditas excutiamus. Copia enim veterum sententiarum ad eruendam veritatem paratiores efficimur. Nam qui fieri potest, vt his, quemadmodum ipse censet, gratiam habeamus, nisi prius ipsorum opinionibus commemoratis? Quo ex loco argumentum sumi potest, hunc librum recte post superiorem proximum collocari. Nam cum in superiore libro veterum sentētias de primis principijs commemorasset, & eas nonnullis rationibus oppugnasset, hoc in libro negat, si contra quorūpiam opiniones fuerit disputatum, protinus illos esse reijciendos, quasi nihil ad propositam quæstionem contulerint: quin & his habere gratias par esse, qui aliqua non satis prudenter disseruisse videntur. Nā & ab his nos esse adiutos, vt qui habitum nostrum præpararint. Porro qui rei cuipiam initium modo vtcūq; fecere, neq; vltra progressi sunt, adiumēto posteris esse, exēplo Timothei declarat, qui optimus musicus extitisse videtur. & Phrynidis, qui vt superior illo fuit, sic artis musicæ indoctior, quorum ex Timotheo artem musicam accepimus, Phrynidi autem hoc debemus, q per ipsum Timotheus talis euaserit. qui nisi præcessisset, artemq; fuisset exorsus, nūquam Timotheus eo perfectionis artem musicam deduxisset. Cui similis est ratio in veritatis inquisitione. A quibusdam enim sententias accepimus dignas quas vt egregias ac præstantes vsurpemus, cum alij fuerint in causa vt hi recte dissererent, & talem doctrinam inuestigarent.

Timotheus musicus. Phrynis musicus.

Recte autem sese habet & illud, scientiam inquam philosophiæ, veritatis appellare cōtemplationem. nam finis quidem cōtemplatiuæ, veritas est: actiuæ autem, opus. Etenim si quomodo res sese habet, actores ipsi considerāt, non tamen eius causam per se, nec vt perpetuo talis est, sed vt ad aliquid, atq; vt nunc contemplantur.

Recte autem sese habet & illud, scientiam inquam philosophię, veritatis appellare cōtemplationem.) Quoniam philosophia contemplatrice appellanda nomen veritatis vsurpat, idcirco nūc merito eam sic appellari confirmat. Nam contemplatricem proprie philosophiam appellat, vt per hęc proxima verba declarat. Nam finis quidem contemplatiuæ, veritas est.) Eius præsertim, quæ prima principia primasq; causas cōtemplatur, quæ a sensu omnino sunt abiuncta, & sua ipsorum natura existunt. quam item sapientiam interdum vocat. Confirmat autem prædicta ad hunc modum. Contemplatricis philosophiæ finis est veritas, doctrina vero quęq; a fine propositoq; notatur, & habet esse. merito igitur hæc, cuius finis est veritas, a veritate nuncupatur. Idem actiuarum disciplinarum adiectione docet. finis enim doctrinę practicę est actio, non autem cognitio veritatis, quę in rebus agendis habetur. Nam siquando actiui subiectum quam habeat veritatem considerant, non tamen veritatē de re aliqua sempiterna. quod videtur adiecisse propterea quòd veritas proprie & maxime veritas ea esse intelligatur, quæ de rebus sempiternis habetur, non quæ versatur in rebus agendis. Non igitur actiui de præcipua veritate considerant, sed ea quæ alicui & aliquando veritas est, cōtemplationem ad actionem referentes. Agenda enim huiusmodi neq; semper sunt, neq; vniuersaliter, sed caduca potius, ac secundum ætates agentium, fortunasq; & habitudines eorum in quos agūtur. quæstiones enim de virtutibus, studiosisq; actionibus, quæ non solius contemplationis gratia suscipiuntur, in rebus agēdis, singulisq; versantur, quippe cum in has ipsas referātur. Sed cum dixit, (nec vt perpetuo) ostendit actiuis neq; veritatem neq; scientiam esse finem. Nam scientia & contēplatio sempiternorum esse intelliguntur. In quibusdam exemplaribus scriptum est, Non causam per se, sed ad aliquid, & nunc contemplantur. quod si recte habet, sensus est. Actiui non considerant causam, quæ proprie & per se causa esse intelligitur, quę quidem est causa vt res simpliciter vera sit, sed causam cur aliquid ad hanc rem & ad hoc tempus verū sit. veritas enim rerum agēdarum, ipsarumq; causa quatenus agenda sunt, ad hunc modum sese habet. 5

Contēplatiuæ finis.

Actiui. Veritas quæ maxime dicat.

Verum autem, sine causa nescimus.

Verum autem sine causa nescimus.) sensus est. At fieri non potest, vt sine causa verum cognoscatur. quamobrem si actiui non tradunt propositarum rerum cognitionem per causam proprie intellectam, ne ipsum quidem omnino verum in ipsis considerant. Quod si ad hunc modū dicatur, congruit cum scriptura secunda. sin autem simpliciter, ostendere videri potest, qui veritatem inquirit, hūc vt causas rimetur oportere. Sed ostenso negociū susceptum esse inquisitionem veritatis, & hanc esse sapientiam & philosophiam contemplatricē, addit fieri non posse, vt veritatem is intelligat, qui causam ignorat. quibus verbis ac cæteris in hoc libro traditis, docet nos cognitionem causarum entium necessariam esse inquisitori veritatis. Quin & in ipso statim physici auditus exordio, & in posterioribus resolutorijs scientiam cognitionem per causam comparatam esse definit. Et in primo libro propriam alicuius rei cognitionem ex ipsius causarū cognitione pendere demonstrat, non quòd omne verum innotescat ex causa, tunc enim causarum nullus esset finis, & nihil cognosci valeret, vt ipse paulo post declarabit: sed quia quorum causæ sunt, horum veritas sine causa cognosci nō potest.

Scientia.

Sunt autem quædam quæ citra causam cognosci possunt, ea scilicet quæ causis vacāt, qualia sunt prima atq; principia quorum nullæ sunt causæ. Ergo vel sermo mancus est, quippe cui deest id, quorū sunt principia & causæ, vt in Physico auditu dixit. aut nescimus dixit pro eo quod est, scientiā non habemus. scientia enim quæ proprie intelligitur, est cognitio per demonstrationem. principiorum autem non est proprie demonstratio, ac proinde ne huiusmodi quidem cognitio, sed alia potior q̄ quæ per demonstrationem habetur. Scientia ꝓprie dicta, quid.

Vnumquodq; autem maxime cæterorum est ipsum, quo & cæteris nomē idem cum eadem competit ratione, vt ignis est calidissimum, nam cæteris hic caliditatis est causa. Quare & id est verissimum, quod est posterioribus, vt vera sint, causa.

7 Vnumquodq; autem maxime cæterorum est ipsum, quo & cæteris nomen idem cum eadem cō petit ratione.) Præfatus fieri non posse, vt quę causas habent, horum veritas absq; causarum cognitione percipiatur, quo declarauit contēplatrici philosophiæ causarum cognitionem esse necessariā, nunc eandem necessitatem confirmat, docens, qui de veritate philosophatur, hunc maxime vera cognoscere oportere. maxime autem veras esse causas sempiternas, cum hæ sint causæ veritatis eorum quæ per ipsas sunt. Id enim verissimum est, quod alijs causa est vt vera sint. principia vero causę veritatis ijs sunt, quæ ob ipsas existunt. Ens enim quodq; tam est veritatis particeps, quantum ei suppetit vt sit, quandoquidem falsum non ens est: quo fit vt sempiterna maxime entia sint, ipsorumq; cognitio maxime veritas. siquidem est scientia. Porro si sempiterna maxime entia sunt, nimirū ea multo etiam magis entia fuerint, quæ his causæ sunt vt semper existāt. quia enim his causæ sunt, idcirco illa magis sunt, & maxime entia. cuius causam subiecit dicens, Vnumquodq; autem maxime cæterorum est ipsum, quo & cæteris nomen idem cum eadē cōpetit ratione) Ex quo enim alijs suppetit vt certa quædam sint, & eodem nomine censeantur, verbi gratia vt sint & appellētur calida, illud maxime calidum est. Neq; enim solum vt ipsis inter se nomē sit commune necesse est, sed etiā vt ipsis cum illo sit cōmune, quod ipsis vt talia sint, est causa. Tūc enim ipsum maxime tale est, cum primum est tale. Verbi causa, quod rebus calidis causa est caliditatis, id erit calidissimū, cum sit primum calidū: vt ignis cęteris rebus est causa caliditatis. hoc enim significauit per verba illa (quo & cęteris) Fieri nanq; potest, vt aliquid alijs sit causa vt talia sint, quod ipsum non est tale, vt confricatio quibusdam est causa caliditatis, non tamē quod ipsa sit calidissima. At ignis quoniam cęteris caloris est causa, præditus ipse caliditate, idcirco maxime calidus est. Ergo quæ sunt entium potissimū causæ, cum ipsa entia sint, ea magis quàm cætera sunt entia, quoniā sunt causæ ipsorum, eademq; etiam veriora. Positū est enim vt entis quodq;, sic veritatis esse particeps. Quatenus igitur semper entia & horum causæ sempiterna sunt, hactenus vera sunt, cōmunicato vocabulo ipsis inter ipsa, & cum ipsorū causis. quatenus vero sunt aliquibus causę vt maxime talia sint, hactenus in sempiternis ipsorum causæ sunt veriores, quaobrem cognitio huiusmodi causarū maxime fuerit veritatis cognitio. Nam etsi semper entia, in quibus versatur contemplatio, semper sunt vera, quia semper sunt: tamē & in his causæ veriores habentur, quàm ea quorū sunt causæ. sunt enim illæ priores, hæc vero posteriora, non quidem tempore, cum sint vtraq; sempiterna, sed natura. Causa enim quàm ea quorū est causa, prior est natura. Neq; vero absurdū videri debet verū a vero distare, quoniam verū ab esse dependet. Et cognoscibilium esse variū est, cum ipsorū alia scibilia sint, alia opinabilia. necesse est enim quemadmodum in processu declarabit, vt materia eorum sit quæ motu cientur. haud enim cuncta entia scibilia sunt, entia tamē sunt vera, sed in singulis rebus verias est cognitio rei quemadmodum sese habet, non tamen per ipsas siue separatim: siquidem non in rebus veritas habetur, sed veritas est cognitio entis quemadmodum se habet. quod si ita est, ea nimirum maxime veritas fuerit, quæ maxime cognoscit quomodo se res habet. siquidem scientia est. quare cum entis veritas sit comes, efficitur, vt maxime ens, maxime verum existat.

Verissimū quid dicat.

Veritas quæ maxime dicat.

Quapropter eorum principia quæ sunt semper, verissima sint semper necesse est. nō enim interdum sunt vera, neq; illis, vt sint, quicquam est causa, sed cæteris illa. Quare vt quodq; est, sic & veritatis particeps est.

8 Quare principia eorū quæ semper sunt, verissima sint semper necesse est.) Id est vt ipsorum cognitio semper sit verissima. Nā si ens est verū, semper ens semper verū fuerit. Quod igitur semper vero verius est, id semper erit verissimū: huiusmodi autem sunt causę sempiternorū, vt mūdi huius, astrorumq;, & corporum quatuor, quorū secundum speciem æternitas existit. & ✝

✝ Positum est enim quod aliquibus causa est vt sint, id veritatis etiam ipsis esse causam, & hoc esse verissimū, cum semper sit. Itē nihil sibi esse causam existendi, sed cæteris. At postquam dixit, quare id verissimum est, quod est posterioribus vt vera sint, causa, subiungit: Quapropter eorum quæ semper sunt, principia verissima sint semper necesse est. Quasi constet, quod est aliquibus existendi causa, hoc eisdem causam esse veritatis. Ex quo sequitur principia semper entium esse verissima. Nam quæ semper veris sunt veriora, ea nimirū verissima sunt. quibus verbis ostendit verū cum ente coniunctum esse &

cohærere. huc enim pertinēt ea verba, quare vt quodq; est, sic & veritatis est particeps, quasi dicat, vt entitatem res quæq; habet, ac eius est particeps, sic obtinet veritatem. Non enim interdū sunt vera, scilicet quia semper sunt, quanq̃ id cunctis sempiternis est commune. Quod vero ait, Neq; illis vt sint, quidquā est causa, sed cæteris illa, excessum sempiternorum in veritate significat.

Vt entitatem res habet, ita & veritatem.

At vero constat principium quoddam esse, & neq; profectione recta, neq; specie infinitas rerum causas esse. fieri enim non potest, vt aut in materia, cum hoc ex hoc oritur, abeatur in infinitum, vt caro quidem ex terra, terra autē ex aere, aer vero ex igne fiat, & huiusce nullus sit finis, aut in eo vnde est principiū motus, vt homo quidem ab aere, aer autem a Sole, Sol vero a discordia moueatur, & huiusce sit exitus nullus, simili modo neq; in eo gratia cuius cætera sunt, atq; fiunt, in infinitū profectio esse potest, vt ambulatio quidem sanitatis, hæc autē fœlicitatis, fœlicitas vero cuiuspiam sit identidē gratia, atque hoc pacto aliud sit ob aliud semper. Eodem modo nec in ratione in infinitum abitio esse potest.

At vero constat principiū quoddā esse, & neq; profectione recta, neq; specie infinitas rerū causas esse.) Præfatus contemplatricē philosophiam esse veritatis scientiam, quæ per causarum cognitionē comparatur, causas item maxime veras esse, quibus verbis philosophiæ cōtemplatrici cognitionem causarum necessariam esse confirmauit, cum sit veri cōtemplatrix, quoniam quæ rebus sempiternis causa sunt existendi, ea verissima sunt, ex necessitate ac prædictis conuenienter quasdam esse causas ostendit, ac in ipsis principium quoddam, hoc est primam causam, nec repeti ab infinito causas. tūc enim causæ nō possent cognosci, sed neq; omnino esset aliqua causa, vt ipse demonstrabit. Ostendēdo autem causas non esse innumeras, docet esse principium, & causas posse cognosci. Aitq; neq; in rectum principia & causas infinitas esse posse, neq; specie. Essent autem in rectum infinitæ, siquis in quocunq; genere causarū vna causa sumpta, retrocedens aliam priorem diceret: vt si verbi gratia in genere causæ materialis, materia alicuius rei aliam haberet materiam, & illa rursus aliam, & hoc nullo præscripto fine, prorsus vt nulla esset vltima materia, quæ non constaret ex materia, vt ipse quoq; exemplo declarat, si terra esset carnis materia, terræ aer, aeris ignis, ignis quidquam aliud, & hoc in infinitum. similiter in causa efficiente, quam ipse vnde principium motus appellat, vt si hoc exempli gratia esset illius efficiens & mouens causa, huius iterum aliud, & illius item aliud, & hoc in infinitum, quemadmodum explicat exemplo, vt si aer sit hominis causa motrix, aeris Sol, Solis rursus discordia, & iterum discordiæ aliud quidquam, & hoc dempto fine progrediatur. Similis est ratio finis, & causæ cuius gratia, si esset cuiusq; propositi finis alius finis, cuius gratia fieret, & quo ferretur, prorsus vt nihil esset extremū, cuius gratia cætera fierent, ipsum vero nullius esset gratia. Nec aliter in causa formali præcipiendum est, & ipsa, vt ipse loquitur, quiditate, si cuiusq; propositæ formæ alia esset forma: exempli gratia, si animalis forma sit anima, animæ rursus aliud quidquam, vt mens, iterum mentis aliud. Atq; huiusmodi quidem est causarum infinitas in rectum: specie vero, si non essent genera causarum quatuor, vt ipse demonstrauit, aut alio determinato numero, sed infinita, vt ijs placebat qui ponebant in principijs infinita figurarum discrimina. Neutro tamē modo causas infinitas esse posse docet, & primum in rectum. Quanquam rectitudo causarum infinita non ita est nobis redarguenda, vt infinitatem secundum tempus sumamus, & ad hunc modum semper eius quod factum est ex aliquo, causam accipiamus. sic enim regressum in infinitū procedere necesse est, cum sic tempus sit infinitum, & mundus sempiternus. nam huiusmodi acceptio, non causarum, sed temporis infinitatem ostendit. sed tunc demum causarum infinitas demonstraretur, si causa alia ante aliam specie diuersa in infinitum sumeretur. Nam generationis, quæ tempore infinito nunquam intermittitur, eædem esse causæ demonstrantur. 9

Causas nō esse infinitas.

In hisce nanq; mediis extra quæ vltimum est atq; prius, necesse est id quod est prius, eorum quæ sunt post ipsum, causam esse. Si enim dicere nobis fuerit opus, quid ex tribus est causa: primum sane dicemus, non enim dicemus vltimum, quippe cum nullius sit ipsum vltimum causa, at neque medium: est enim vnius, vt patet, causa. Nihil enim interest, vnum an plura sint media, & finita, an infinita. Infinitorum vero hoc pacto, infinitiq; omnino partes omnes vsq; ad hoc præsens similiter mediæ sunt. Quare si nihil sit primum, causa nulla omnino est.

In hisce nanque medijs extra quæ vltimū est atq; prius, necesse est id quod est prius, eorum quæ sunt post ipsum, causam esse.) Demonstratione vniuersali nullum causarum genus in rectum infinitum esse docet, ad hunc modum. In quibus sunt aliqua media, ita demum vt aliquid sit primum, aliquid extremum, & quædam interiecta, horum primū vt mediorum quæq; post ipsum sequūtur, causa sit necesse est: scilicet si hæc inter ipsa sic se habeant, vt hoc causa sit, illud causæ effectus: quod 10

cur ita sit, demonstrat in tribus explicans rationem: cæterum hoc in loco primum & vltimum non tempore, sed discrimine formali causarũ intelligi debet. Nam quæ sunt eiusdẽ speciei, in his non est aliud alio natura prius. Propositis ergo tribus sic inter se habentibus, si quodnam ex his cęterorum sit causa, statuẽdum est, profecto primũ esse causam dicere oportet. Nam vltimum causa esse cęterorum dici non potest. hoc enim nullius est causa, cum nihil sit ipso posterius. Neq; item medium, hoc enim causa est, si quidem esse potest, eius tantũ quod sequitur, nos autem quęrimus ex tribus propositis, quod est cæterorum causa. Nam vt medium sese habet ad id quod ipsum sequitur, sic primum ad medium. quo fit vt medium non sit tertij causa, cum ipsum aliam causam obtineat, qua non existente, ne ipsum quidem secundũ existeret. porro si non existeret, causa tertij esse nõ posset. Ergo dubium non est, quin primũ causa sit posteriorum. sed ratione in tribus explicata, nihil ad demonstrationem interesse ait, vnum ne, an plura, infinitave media sumantur: cum eadem sit in cunctis ratio. quotquot enim sumantur, primum erit proprie cæterorũ causa, non mediũ aliquod, aut extremum. Non extremum, quoniam nullius omnino causa est. Non aliquod medium, quoniam hoc altero indiget ad existendum, hoc est se antecedente. quod si non fuerit, ne ipsum quidem erit. quo demonstrato, vbi sumpsit in omnibus primũ esse causam posteriorum, transit ad infinitum quod in rectũ appellatur, & cum reperit in huiusmodi infinito nihil esse primum, sumit id quod sequitur, ne causam quidẽ in ipso inueniri posse. Nam si cunctis in rebus primum est causa, non autem mediorum aliquod, in quibus huiusmodi habetur ordo, nimirũ in quibus primum nõ habetur, sed omnia sunt media, in ijs nihil est causa, nõ solum primũ, sed ne medium quidem aliquod. Quod vero addit, hoc pacto, infinitum actu in causis significat, quia in huiusmodi infinitis nihil est primum, quemadmodũ in difformi. Rursus quod sumptũ fuerit, similiter est causa, vsq; ad hoc pręsens, inquit, id est vsq; ad extremum, a quo causarum inquisitionẽ exordimur. In quibus enim prius aliquod & posterius accipere in ordine licet, in his alterum alterius causam esse verum est fortasse dictu, licet non simpliciter causam. Prius enim posterioris causa est. In quibus vero nullum medium alterum altero prius est per huiusmodi ordinem, in his ne causa quidem sumi potest. in infinitis autem nõ est aliud alio prius. Nam omnia similiter sunt media, vt ipse dixit, quoniam si priora sint quæ magis accedũt ad principium, & primum: profecto in quibus neq; principium, neq; primũ est, in his nihil erit principio propius, neq; remotius. quo fit vt in medijs nullus ordo seruetur. At si ordo non constat, profecto neq; aliud alio prius fuerit, nec alterum alterius causa. Neq; vero tantum in rectum, & ad hunc modum infinitorum omnes partes sunt mediæ, sed vtcunq; infinitorum, vt siquid esset magnitudine infinitum, specieve, aut tempore: nam omnium actu infinitorum quæcunq; pars accipiatur, media est: quia si non est media, est igitur extrema. at quod extremum habet, non est infinitum. Dixit autem, similiter hucusq; siue ad hoc instans, quoniam vsus fuerat demõstratione in causis sursum in rectum infinitis. Nam si a præsenti momento causas sumamus, quascũq; sumpserimus, mediæ sunt, si repetitio in infinitum progrediatur. Itaq; huiusmodi infinitate causarum ostenditur, nihil ex causis futurum, cum causæ ante omne assumptum sursum innumerabiles sint, siquidem sunt infinitæ. quo fit vt ne causæ quidem sint futuræ. quanquam non sic ipse demonstrat, sed sumendo quoddam quasi extremum, & statuendo ac demonstrando fieri non posse, vt huius sit aliqua causa, si causæ sint sursum infinitæ. Neq; enim aliter causarum infinitas nulla esse demonstrari potest neq; sursum neq; deorsum, quàm si aliquid ponatur, a quo vel sursum vel deorsum sit assumẽdum. Quare si primum non est, prorsus nulla causa est: quoniam si omnes quæ velut causæ accipiuntur, quoniam ab alio causam habent vt huiusmodi existant, causę sint, non tamẽ suapte natura, & nihil sit primum, nihil erit causa, quoniam nihil eorum quæ sumuntur vt causæ, sua natura huiusmodi est.

Primũ, cæterorũ causa, non mediũ, nec vltimum.

Causas infinitas nullas esse quo modo demõstretur.

At vero neq; ad infera, si supera principium habent, in infinitum profectio esse potest, vt ex igne quidem aqua, ex hac autẽ terra: & sic semper aliud quiddã genus fiat ac oriatur. Dupliciter enim hoc ex hoc fit, non vt hoc post hoc fieri dicitur, velut ex Isthmiis dicuntur Olympia fieri, sed vt aut vir ex puero mutationem subeunte fieri dicitur, aut aer ex aqua.

11 At vero neq; ad infera si supera principium habent, in infinitum progressio esse potest. Postquã ostendit progressionem causarum in rectum sursum infinitam esse non posse, sed necessario, si qua omnino est causa, aliquod primum est, ac principium: sic nũc vicissim demonstrat, ne deorsum quidem recta in infinitum causas ire posse, si principium causarum, & aliqua prima causa sit, vt omnis causæ effectus sit rursus alterius causa specie ab antegenitis diuersi. nimirum quoniam si ita fieret, vt aliquid rursus idem generaretur ex ijs quæ prius fuerãt genita, in orbem iretur, neq; in infinitum causæ deorsum recta procederent: quoniam quæ sunt eadem specie, horũ causæ eædem specie sunt. quod exemplo a materia sumpto docet, dicens: vt ex igne quidem aqua, ex hac autem terra, & sic semper aliud quoddam genus fiat ac oriatur: quo in loco genus pro specie dixit. sed dictio qua propositum demonstrat, non caret difficultate, quam breuiter explicare tẽtabo. Fieri ac factum esse aliquid ex aliquo, dupliciter dici sumit. Aut enim aliquid ex eo quod iam efficitur perficiturq;, factum est, quale id quod perfectum est ex ijs quæ in propriam perfectionẽ progrediuntur per mutationẽ in ipsis. sic enim ex puero vir efficitur, & hęc est generatio per accretionẽ. quin etiam ex addiscenti

doctus,quæ vocatur alteratio.& ex non intelligente intelligẽs,quæ eſt per formã mutatio.eſt enim perfectio.in hoc quoq; genere fuerit auroræ in diem mutatio.Aurora enim perficitur in diem progrediendo,& propriã ſpeciem ſeu formam aſſumit.itaq; huiuſmodi generationem fieri dicit ex eo quod efficitur:quoniam eſt quædam ex iam facto,quodq; aliquid eſt,in perfectionẽ progreſſio.Alia generatio eſt mutatio ex eo quod nondum eſt,in hoc aliquid eſſe: quemadmodum aer ex aqua fieri dicitur,quam rurſus appellat ex generatione,quoniam quod ita fit, nõ iam factum aut præexiſtens fit,atq; perficitur,ſed eſt ex ipſa generatione,cũ ante non fuerit. Neq; enim generatio, quæ proprie intelligitur,eſt mutatio ex non eſſe omnino in eſſe,cũ fiat ex interitu eius quod præfuerat. Aer nãq; fit ex aqua,non quod aqua fiat aer,ſed quia aer fit ex interitu aquæ,& huiuſmodi mutatione.In hos itaq; duos modos diuiſum eſſe reperit quod ex aliquo in aliquid mutatur.quodq; fit vt ex aliqua cauſa & ſubiecto,modũ omiſit,qui poterat ex dictione ſignificari,quæ ait,hoc ex hoc: illũ ſcilicet, quo hoc ex hoc,id eſt hoc poſt hoc explicamus.Nam ludi Olympij ex Iſthmijs,aut contra fieri dicũtur, quoniam Olympij fiunt poſt Iſthmios,aut Iſthmij poſt Olympios. Neq; enim cum aliqua ad hũc modũ fiunt,hoc ex hoc fieri dicitur,quaſi alterũ ex altero velut ex cauſa fiat. Huiuſmodi ergo ſignificatum omiſit,quia ſermo de cauſis, & ijs quæ fiunt ex cauſis,ab ipſo ſuſceptus eſt. Hæc enim ordinem tantũ quendam temporis ſignificant,cum horum non tranſeat alterũ in alterum,nec cõferat quidq; ad alterius generationem.Sumptis igitur duobus cõmemoratis modis,quibus per mutationẽ alicuius ſubiecti hoc efficitur aliquid,neutro modo progreſſum in infinitũ fieri poſſe docet. Nam quæ per alicuius interitum ex ipſo fieri dicũtur,ea ex generatione fieri ait,nõ ex eo quod fit,& iam eſt.quæ quidẽ inter ſe ipſa reciprocantur.nã vt aer ex aqua fit,ſic ex aere fit aqua, quoniã idem ipſis eſt ſubiectũ atq; materia.At quæ reciprocantur,hæc haud dubie nõ progrediuntur in infinitũ,quoniam in idẽ regrediuntur.Quæ vero ex iam facto,quod ipſum manet ac efficitur, mutãtur aut per accretionẽ,aut per alterationem,aut per formæ perfectionem, non illa quidem inuicẽ reflectuntur, tamen ex medijs ad perfectionẽ procedunt.Cum igitur media ſic perficiuntur,videmus omniũ eſſe aliquem finẽ,nec progreſſum ipſorũ cuiuſpiam in propriam perfectionem abire in infinitũ. Illorũ vero generationem,quæ per alterius interitum fiunt,reciprocam eſſe cernimus. Alterius nanq; interitus eſt,alterius generatio. Porro ſi generatio reciproca eſt,quę ſic ſunt cauſę,non procedũt recta in infinitũ deorſum.At ſi neq; in hoc,neq; in illo modo effectis alterum alterius recta in infinitum ſit cauſa,& ſic ſolum aliud ex alio efficitur,omnino non fiet in infinitũ recta aliud ex alio.

> Aurora.
> Olympia quomodo ex Iſthmijs fieri dicant.

Ex puero igitur virum fieri dicimus,vt ex eo quod fit, id quod factum eſt, aut ex eo quod perficitur,id quod eſt perfectum.Vt enim inter eſſe,atq; non eſſe,medium eſt generatio,ſic & inter id quod eſt,atq; id quod non eſt, id quod fit, medium ſemper eſt. Qui autem diſcit,fit ſciens:& id eſt,quod dicitur,ex addiſcente fieri ſcientem.

Vt igitur ex puero virum fieri dicimus.) Poſtquam per exempla docuit mutationẽ alicuius in aliquod dupliciter dici,ſumpto vtroq; exẽplo,quomodo fiat oſtendit,& ipſorũ explicat differẽtiam. 12
Ergo quæ ſic fieri dicuntur,vt vir ex puero,vel doctus ex addiſcente,hæc id habent peculiare,quod ex eo quod fit,& iam eſt,perficiturq;,& eſt medium,mutantur in factũ & perfectum. Nam vir factus eſt ex puero,cum id ex quo fit,iam eſſet,& maneret, idemq; fieret & mutaretur in perfectam viri formã ex imperfecta. Pari ratione doctus ex addiſcẽte, & eunte in perfectionẽ.Sic item intelligens.Mutatio enim ſecundum perfectionẽ & intelligere,generatio quædã eſt,& ipſum quod intelligitur,forma eſt & perfectio intellectus intelligentis. Quæcunq; enim ad hunc modum ex aliquo fiunt,eo ex quo fiunt,ſaluo,& in perfectionẽ eunte fiũt. ſed poſtquã dixit, vt ex eo quod fit,id quod factum eſt,addit:aut ex eo quod perficitur id quod perfectũ eſt, nõ quod aliud ſignificetur,ſed quia idem vtroq; modo dici poteſt.Nam quod ita factum eſt,ex eo quod efficeretur, & iam eſſet, fiebat: & perfectũ eſt ex eo,quod perficiebatur.quod enim fit,idem perficitur.Sed vbi dixit talia fieri vt ex eo quod efficitur,docet quod efficitur,id entis & non entis mediũ eſſe, quoniam vt inter eſſe & non eſſe medium tenet generatio,quæ eſt mutatio ex non eſſe ad eſſe,quæ neq; non ens eſt,neq; iam ens: (nam per generationẽ efficitur mutatio de nõ eſſe ad eſſe)ſic quod fit,cuius eſt generatio, ſeſe habet ad ſimpliciter ens,& ſimpliciter non ens,& ipſorum eſt medium: quod oſtendit, quia omne quod fit,per aliquod medium & ex aliquo medio fieri videtur. Nã vt ex generatione,quæ media eſt inter eſſe & non eſſe,fiunt quæ ad hunc modũ efficiuntur, ſic quod ex eo quod fit, efficitur,ex medio quodam efficitur.Nam quod fit,mediũ eſt entis & nõ entis,quippe quod alias eſt ens, alias nõ ens. Non eſt ſimpliciter ens,quoniã nõ eſt perfectum.ens autem perfectum iam quiddam eſt,neq; ſimpliciter non ens,quia contradictionis nihil eſt medium. quod enim quodãmodo eſt ens, idem profecto ens eſt.Sed quomodo quæ ſic ex aliquo fiunt,ex eo quod fit perficiuntur,exemplo addiſcentis declarauit.Addiſcens enim eſt qui doctus efficitur.qui quidẽ ex addiſcente ad hũc modum fit,quoniam addiſcens efficitur,manetq;,dum ad ſciẽtiam progreditur, quę addiſcentis eſt perfectio.Neq; enim addiſcens ſimpliciter efficitur,ſed doctus efficitur, & ipſum addiſcere medium eſt inter ſcire, quod eſt proprie ens:& plenam ignorantiam,quæ non ens ſimpliciter videri poteſt. Quæ igitur ad hunc modum ex aliquo fiunt,hæc ex medio entis & non entis efficiuntur.

> Mutatio ſecundũ perfectionem, generatio.
> Generatio, media iter eſſe & non eſſe.

Ex aere vero fit aqua,altero ſubeunte corruptionem.Quapropter in illis quidē non fit reflexio, neq; fit puer ex viro. Non enim ex generatione fit id quod fit, ſed eſt poſt generationem.ſic enim ex aurora fit dies, quia poſt illam. iccirco neq; ex die fit aurora.In hiſce vero reflexio fit.Neutro autē modo in infinitum abitio eſſe poteſt. Etenim illorum quidem cum ſint media,finem eſſe neceſſe eſt,hæc autem reflectuntur.alterius enim corruptio,alterius eſt generatio.

13 Ex aere vero fit aqua,altero ſubeunte corruptionem. Tranſit ad alterū intellectum ex iјs quę per diuiſionem explicarat,ipſum eiuſq; exēplum ponens,dum ait,ex aere vero fit aqua.aliterq; fieri docet,quàm ex addiſcente ſapientem,nec ex medio effici. huiuſmodi enim generatio altero intereunte fieri dicitur,non autem manente & proficiente. quamobrem quæ priore modo perficiendo ſcilicet fiunt,ea non reciprocantur inter ſe.Neq; enim ex puero vir efficitur,& rurſus ex viro puer,quippe cum perfectum non regrediatur in imperfectū.cuius cauſam reddens ait: Non enim ex generatione fit id quod fit,ſed poſt generationem.id eſt, Neq; enim quod ad hunc modum fit, ex alterius interitu ipſaq; generatione fit,ſed ex aliquo iam facto.Nam poſt generationē eſt factum eſſe, cum quæ fiunt per externorum interitum,iјs principium exiſtendi ſit ipſa generatio, quandoquidē illorum mutatio & interitus eſt horū generatio,non autem illa manent & fiunt.quæ autem perficiūtur,& ad hunc modum ex quibuſdam fieri dicūtur,non fiunt ex generatione & mutatione prima, ſed poſt generationem.Nam quod efficitur,eſt quod ex generatione factum eſt:vt infans, qui proficiens ętate,puer,ac deinde vir efficitur.At vir non efficitur ex generatione,ſed ex facto ex generatione & proficiente:quamobrem quæ ad hunc modum fiunt,non fiunt ex generatione,ſed poſt generationem. Quibus dictis addit diem ad hunc modum ex aurora fieri.nam ex aurora dies efficitur, non item ex die aurora,appellatq; auroram ipſum diluculum:aurora enim eſt imperfecta.Nec dies ita fit ex aurora,vt Iſthmiј ex Olympiјs: in his enim poſteritas tantū, ac ordo temporis ſignificatur,nō alterum eſt alterius ſubiectum.At aurora cum dies efficitur,mutatur, manetq; ac perficitur: eſt enim aurora dies imperfectus.in ipſa enim diurna lux nōdum eſt expreſſa & clara,ſed maligna etiam nunc. Dixit autem,quia poſt illā, quoniam aurora paulo poſt perficiēdo dies efficitur. Poſtq̃ vero docuit quæ ad hunc modum fiunt,ea non inuicem reciprocari, vt exēplis & cauſa commemorata patet, diſputat de iјs quæ ad interitum aliquorum ex ipſis fieri dicuntur: quæ quidem ex generatione fieri dicebat,docetq; ipſorum mutuam eſſe reciprocationem. Nam vt ex aqua fit aer, ſic viciſſim ex aere aqua. Neq; enim alter alterius eſt finis, ſed omnia talia quæ ex generatione fiunt, propriam quandā perfectionem habent,communē autem materiam ipſorum ex æquo receptricē. Porro quæ ſic efficiuntur,inter ſe reciprocari,tum vſu rerum exploratum eſt,tum quia corporū formalis differentia non procedit in infinitum.quæ procederet, ſi ad hunc modum in infinitum aliud ex alio fieret.Etenim,inquit,illorum cum ſint media,finem eſſe neceſſe eſt.Eorum dicit,quę ex mediјs fiunt,& iam ex generatione ſunt entia,vt ea quæ fiunt proficiendo. Nam eorū finis aliquis eſt, quæ iam entia quędam,& media ſunt. Hæc igitur idcirco nō habent generationem infinitam deorſum,quia finem habent quo per media ferantur,alia vero quoniam inuicem reciprocantur. & adiecit:Alterius enim corruptio,eſt alterius generatio.quod in auditu quoq; phyſico demōſtratū eſt.Poteſt etiam illorum verborū ſenſus eſſe,Nam quæ media ſunt,horum medius aliquis finis eſt.

Aurora.

Corporū formalis differentia non procedit in infinitum.

Et inſuper fieri nequit, vt ipſum primum cum perpetuum ſit, corrumpatur. Cum enim generatio nō in infinitum ſurſum proficiſcatur, id ex quo corrupto primo quippiam ortum eſt,perpetuum non eſſe neceſſe eſt. Præterea id gratia cuius cæterea fiūt, eſt finis.Tale autem eſt id quod nō ob aliud fit,ſed alia illius gratia fiunt. Quare ſi vltimum tale fuerit, non erit in infinitum abitio. ſin vero nihil fuerit tale, non erit id gratia cuius cætera fiunt. Sed qui infinitionem faciunt, ipſius boni naturam e medio tollunt,& tamen nemo quicquam agere aggredietur,ſi non ſit ad vltimum acceſſurus. Neq; profecto mens erit in ratione rerum, gratia nanq; cuiuſpiam ſemper is agit, qui mentem habet.hoc enim eſt vltimum.vltimum vero eſt finis.

14 Et inſuper fieri nequit,vt ipſum primum cum perpetuum ſit,corrumpatur:cum enim generatio non in infinitum ſurſum proficiſcatur,id ex quo corrupto primo quidpiam ortum eſt,perpetuum non eſſe neceſſe eſt.)Poſtquam oſtendit in vniuerſum primū cauſas infinitas ſurſum eſſe nō poſſe, deinde ne deorſum quidē,nunc idem de ſingulis cauſis priuatim demonſtrat,& in primis de cauſa materiali.Demonſtraturus autem cauſas non poſſe in infinitū ſurſum procedere, illud iacit fundamentum,primū ſubiectum ſempiternum eſſe.Nam ſi natum fuiſſet,aliquid ſane ipſum præcederet, ex quo fuiſſet genitum:ac proinde ipſum non eſſet primum:cum ergo nullū ſubiectum ſit eo prius, efficitur vt primum ſubiectum ſempiternum,& ingenitum ſit: quamobrem ex quo intercidente aliquid efficitur,id non eſt primum ſubiectum. Nam quod intercidir, id profecto non eſt ſempiter-

Primum ſubiectū, ſempiternum.

num, primum autem subiectum est sempiternum, non igitur materia intercidit, sed eadem manet: sed (Ex quo corrupto primo) dixit, quasi diceret: ex quo abolito per se, non ex accidenti, aliquid efficitur, id non est sempiternum. Materia enim ex accidenti perit, quoniam priuatio quæ ipsi accidit in generatione eorum quæ ex materia fiunt, aboletur. hoc est enim quod per se interit, per se vero materia immortalis est. At si aliud ex alia in infinitum fieret, nec eadem in cunctis generatis maneret, ipsa per se interiret. Ergo sensus potest ad hunc modum explicari, qui infinitum sursum inducit, aliud alij materiam fieri tradens, hic confiteatur oportet primum subiectũ interire, quod sempiternum esse necesse est. siquidem ipsi nihil aliud subijcitur. neq; enim causæ sursum in infinitum procedunt. hoc autem diceret interire, si negaret idem cunctis generandis subijci, idemq; manere, sed subiecti interitum assereret. Nam si quod est ipso posterius, ex ipso abolito generatur, profecto ipsum non est sempiternum. Si enim causarum sursum tendentium est aliquis status, aliquid initium faciat oportet, primumq; ex prima materia generetur. At si ipsa intereunte fieret, neq; motus esset sempiternus, neq; ipsa iam esset prima & sempiterna, quæ prima cũctis subijcitur. Causa igitur materialis nõ procedit in infinitum sursum. Hæc enim breuissime ab ipso dicta sunt, qui postquam dixerat: Et insuper fieri nequit, vt ipsum primũ cum perpetuum sit, corrũpatur: hoc quo primum sempiternũ esse demonstratur, addit. (Cum enim generatio nõ in infinitum sursum proficiscatur) illud reticens idcirco primum subiectũ est sempiternum. Vel postquam dixit, Hæc autem reflectũtur inter se, alterius enim corruptio, est alterius generatio, hoc probauit ostendẽs primum subiectũ, quod est proprie materia, sempiternum esse. interiret nanq; nisi permaneret & conseruaretur in cũctis rebus efficiendis, sed quæ ex ipso fiunt, ipso intereunte fierent, & sic rursus quæ fiunt ex his, & ad hunc modum causa materialis deorsum procederet in infinitum, quod quidẽ est absurdũ. Nam vt demõstratum est, aliquod primum subiectum sit oportet, idemq; in cunctis rebus efficiendis immortale maneat. quo fit vt ex ipso existentia inuicem reciprocentur, prorsus vt alterius interitus, alterius sit generatio. in quocunq; enim efficiendorum fuerit, potẽtiam retinet, vt iterum in eodem specie possit esse, ex quo mutatur. Et hæc est quę in efficiendo mutatur, non autem semper vere in infinitũ aliud alij subiectum fit, sed ipsa mutando in opposita mutatur, in quæ dum ipsa trãsit, generatio reciprocatur. Neq; enim hæc est, quæ interit in mutatione in generationẽ. Alioquin non esset sempiterna, sed aliud quiddam est ex quo per se ac primũ intereunte res efficiuntur, priuatio videlicet, vt in primo physici auditus demonstratur. Sed ostenso in causa materiali non posse materiales causas deorsum in infinitũ procedere, deinceps idem in causa finali docet, dicẽs: Quoniam vero id gratia cuius cætera fiunt, est finis, tale autem est id quod non ob aliud fit. quorum verborum hic est sensus, si est aliquid id cuius gratia, & causa finalis: profecto causæ huiusmodi non est infinitus progressus. est enim causa finalis, id cuius gratia cætera fiunt, & ipsum nullius. quod autem est huiusmodi, id extremum est. si ergo in operibus naturalibus est extrema causa, hæc autem est causa finalis, non est progressus deorsum in infinitum. contraq; si est in infinitum progressus, causa finalis non habetur in operibus naturalibus, neq; id cuius gratia. At in operibus naturalibus huiusmodi causam esse negare, id quidem est naturam boni ex rebus efficiendis tollere. Nam cuius gratia cætera fiunt, id bonum ipsum est. quod inductione declarat: omnis enim ars, & omnis disciplina, similiter actio & electio bonum quoddam appetere videntur, vt dixit in Ethicorum exordio: & princeps bonũ est, quod appetunt omnia. quare quæcunq; vel ratione vel natura fiunt, horũ finis est bonum. Nemo enim prorsus ad quidpiam vel agendum vel efficiendum aggrederetur, nisi idem esset ad finem perducturus. si ergo finis & huiusmodi causa est rerum efficiẽdarum propositum, certe hoc sublato, nullum opus inciperetur. Illud quoq; tolleretur, mentem, intellectũve, & naturam, esse rerum efficiẽtes. quęcũq; enim vel natura vel intellectu fiunt, alicuius gratia fiunt. sublato autem eo cuius gratia res per naturam aut intellectum fiunt, nihil neq; per intellectũ fieret, neq; per naturam. Ad hæc, vt ipse in Ethicis testatur, frustra esset appetitus, nisi esset aliquis finis omnium rerum agendarum, sed aliud ob aliud in infinitũ efficeretur. (Et tamen nemo quidquam agere aggrederetur,) manifesto argumento fieri non posse docuit vt huiusmodi causa e rebus summoueatur. Porro si est in efficiendo quoque præscriptus finis, nimirum causa finalis non progredietur in infinitum: sed postquam confirmauit causam finalem in rebus haberi, mutato in terminum finis vocabulo, docet huiusmodi causas nõ excurrere in infinitum, quoniam quorum est aliquis terminus, ea non sunt infinita.

Materia ex accidenti perit.

Bonum id est, cuius gratia cætera fiunt.

At vero neque quiditas in aliam definitionem abundantem ratione redigi potest. Semper enim ea quæ est ante, est magis: ea vero quæ est posterior, non est. vbi autem primum non est, neq; id est profecto quod hæret.

At vero neq; quiditas in aliam definitionẽ copiosiorem sermone redigi potest.) In causa quoque formali (hæc enim est quam quiditatẽ appellamus) nõ esse processum in infinitũ, demõstrat, vt propositæ formæ aut definitionis alia rursus forma & definitio sit, quod significauit addens (copiosiorem sermone.) Definitio enim copiosior sermone, quàm definitum esse videtur. Neq; enim homo par dictione est eius definitioni, animal rationabile mortale. Omne autem definitum nominis locũ habere videtur si ad eius explicatam definitionem spectes: quod quidem mihi loco incommodi ad-

didisse videtur. Si enim definitio copiosior est sermone, quàm definitum, sermones, orationesve per quos definitiones redduntur, in infinitum augescerent, quod est absurdum. ergo fieri non potest vt semper explicatæ definitionis sit aliqua definitio, vt sit animalis definitio, substãtia animata sensualis, & huius iterum definitionis sit alia definitio, aut cuiusq; eorum quæ in definitione continentur. quo enim definitio longius a proxima hominis, qui definitur, definitione procedet, eo minus formam hominis explicabit, minusq; ipsum definiet. semper enim prima & proxima definitio est rei ipsius definitio. posterior vero non iam illius rei est, sed definitionis de ipsa redditę. In quibus ergo quæ primum explicatur non est definitio, in his ne secunda quidem, aut tertia, aliave fuerit: quoniam harum quæq; definitio proxime ante ipsam explicatæ definitionis, nõ ipsius rei est definitio. Cuius enim quæ primo redditur, non est definitio, huius multo ea minus quæ post primam reddita est. Si enim primo reddita definitio velut rei ipsius reddita est, secunda vero velut rationis de re ipsa redditæ, si prima non est rei definitio, ne secunda quidem erit ipsius. Hæc enim ipsius esse poterat, si primo reddita, cuius secunda reddita est, ipsius rei fuisset. Nam omnino in quibus primum nõ est, in his ne secundum quidem habetur, quod sit alicuius primi secundum. quare quorum non est prima definitio, ne secunda quidem fuerit. Potest & primam vltimam appellare. Nam vltima ratio & vltima causa, & vltima forma, post quam nõ amplius quęrimus quare, est proprie definitio: quæ si nulla fuerit propter infinitum processum, ne priores quidem ipsa fuerint. Sunt tamẽ qui illud (sermone copiosiorem) sic accipiant, quasi dicat primo redditæ definitioni semper aliquid addi, prorsus vt secunda definitio pluribus verbis constet, quàm prima: quoniam semper ei quidquam additur, vt si prima hominis definitio sit animal ingrediens bipes, secunda vero quæ habeat adiunctam aliquã differentiam diuersam a prædictis, verbi causa rationabile, & rursus huic addatur alia, vt primo reddita definitio augeatur in infinitum.

Non cuiusuis definitionis est definitio.

Propria definitio.

Præterea qui ita dicunt, scientiam e medio tollunt. fieri enim nõ potest, vt quicquã sciatur antequam ad indiuidua sit profectum.

16 Præterea qui ita dicunt, scientiam e medio tollunt: fieri enim nõ potest, vt quidquam sciatur antequam ad indiuidua sit peruentum.) Indiuidua nunc appellat, quę sine medio adsunt. ex continentibus enim, & quę sine medio adsunt, sciẽtia paratur, vt in posterioribus resolutorijs dictũ est. quod fieri non potest, si omnium in definitione contentorũ sint definitiones, & ex his definitionibus definitio propositæ rei compleatur. Nunc enim quod per definitionem cuipiam adesse demonstratur, id sine medio ipsi videtur adesse. at si omnis definitionis definitio fuerit in infinitum, semper erit terminus aliquis medius causæ, qua aliquid alicui adesse demonstratur, & subiecti cui demonstratur adesse. nunquam enim cuipiam aliquid adesse sine medio accipi concludive poterit, si semper eius quod accipitur, fuerit definitio. Neq; enim animal homini sine medio aderit, sed per hoc quod homo est substantia animata sensualis. Rursum hoc ipsum, substantia animata sensualis, aderit homini per propriam definitionem, & illa iterum pari ratione per suam, & hoc in infinitum. Semper nãq; definitiones definitionum sumptæ erunt medij termini, per quos definitis adsint ea quorũ sunt definitiones. Indiuiduę igitur ac medio vacãtes propositiones tollentur: quibus sublatis, scientia quoq; & demonstratio sublata erit. Veruntamen sunt qui indiuidua singularia esse intelligant, dicãtq; sciẽtias tunc habere suum scibile, cum ea de quibus habentur, indiuiduis ac proprijs congruere reperiũtur. Tunc enim quispiam scientiam eorum habet quæ homini adsunt, cum dicta singulis hominibus congruunt. Fieri autem non potest, vt ad indiuidua perueniatur, si causæ deorsum sine fine procedant, quoniam indiuiduum est vltimum. Vt autem ad hoc perueniatur, fieri non potest, si mediæ causæ sunt infinitæ: prorsus vt dictum non de forma tantum & definitione, sed de cunctis communiter causis dictum esse intelligatur.

Indiuidua.

Cognitioq; esse non potest. Qui nanq; fieri potest, vt ea quæ hoc pacto sunt, infinita intelligantur? Non enim simile est in linea, vbi in diuisionibus quidem non statur. Non fit autem vt intelligamus, nisi diuisioni modum ponamus. Quocirca diuisiones non enumerabit, qui infinitam transit.

17 Cognitioq; esse non potest.) Docuit infinitorum actu cognitionem esse non posse, & ab augentibus definitiones & causas, (communis enim est omnium ratio) cognitionem tolli, cum ex cognitione causarum, cognitio rerum, quam scientiam appellamus, existat, dixitq; infinita non posse cognosci, sed quoniam continentia infinita quodammodo esse videntur, propter dissectionem in infinitũ, eademq; cognosci posse, ipsorum nanq; diuisio in infinitum esse intelligitur, deinceps docet nõ perinde infinitatem in illis esse, atq; in recto causarum processu in infinitum, dicens. (Qui nanq; fieri potest, vt ea quæ hoc pacto sunt, intelligãtur?) id est, quæ sunt actu infinita. Nam linea confessione omnium infinite diuiditur, quia diuisio non consistit, nunquã tamen lineam in infinita diuisam esse intelligimus: sed cum intelligimus dissectiones, cõsistimus, & a diuidendo cessamus, & sumimus finitas diuisiones. Intelligimus enim quomodo linea sine fine secetur, & in vniuersum continẽtia, nõ

Lineæ diuisio.

item infinitas eius diuisiones intelligimus: semper enim quotcunque intelligimus, finitas intelligimus. hoc enim est quod ait, (Non fit autem vt intelligamus, nisi diuisioni modũ ponamus.) Quãobrem qui lineã continentem, ac infinite diuiduam transit, is non ita transit, vt sectiones numeret, ipsasq; quatenus diuidi possint, accipiat. Nam qui ad hunc modum transiret, nunquam ad finẽ perueniret ipsius. Dixit autem, (quin finitam transit) pro eo quod est infinite diuiduam. Cæterum ille partes vniuersas lineæ transit, quia infinitas non actu habetur in ipsa, sed potentia. At causarum si altera alterius deorsum sine fine causa est, nulla omnium cognitio esse potest. fiunt autem omnes actu infinitæ. Si ergo rerum cognitio ex cognitione causarum pendet, vt dictum est, & causæ ob infinitatem cognosci nequeunt, ne ea quidem cognosci poterunt, quorum hæ sunt causæ.

Quinetiam materia hoc ipso quòd mouetur, intelligatur necesse est: atque infiniti nullius est esse: quod si ita non est, infiniti esse infinitum non est.

Infinitum suapte natura cognitioni ineptum.

Quinetiam materiam dum mouetur intelligere necesse est) Infinitum cognitioni suapte natura ineptum esse, docet argumento materiæ, quæ sua ratione infinita esse videtur, cum ex propria natura sit informis, ac sine vllo proprio fine. quoniam igitur est huiusmodi, ipsius non habemus scientiã. aliquo enim moto ipsam cognoscimus, quippe cum opinabilis sit, non scibilis, ac vt ait Plato, spuria ratiocinatione cognoscibilis: vt vero Aristoteles, analogia proportioneq; cognoscibilis & opinabilis: quemadmodum in physicis docuit. Idem est sensus si scriptum sit, (quinetiam materiam in ipso quod mouetur intelligere necesse est.) quidam tamen (materiam mobilem) scribunt: qui sic dictionem explicant. Quoniam materia non est infinita, queadmodum actu infinita, idcirco illa cognosci nequeunt. ipsa vero licet vt est, sic esse infinita dicitur, quia semper in motu & mutatione aliqua esse intelligitur, id est, quoniam propria forma & qualitate vacat, & subinde aliam aliamq; formã commutat, licet igitur ita sit infinita, vt propter continentem motionem talis appelletur, intelligibilis tamen est atque scibilis. Neque enim pari ratione infinita est, atque ea quæ cognosci nequeunt. 18

Materia quomodo sit intelligibilis.

quasi dicat, materiam quæ semper mouetur, & est in fluxu, & ob id infinita esse dicitur, quemadmodum lineã propter sectiones intelligere necesse est, quoniam non illo modo est infinita. Vel mobilem intelligere necesse est dixit, pro eo quod est, quæ moueri, & in fluxu versari, ac idcirco infinita nuncupari vt linea, & in tali esse infinitate intelligatur necesse est. idcirco enim ne materia quidem est scibilis. Hæc effatus, hoc quod vniuersale est, adijcit. (Atq; infiniti nullius est esse. quod si ita non est, infiniti esse infinitum non est.) quorum verborum sensus ad hunc modum explicatur. Quemadmodum homo & hominis esse differunt, sic fit in cunctis rebus compositis. esse enim rei cuique per rationem & formam adest. homo enim ex materia & forma constat. esse autem hominis simplex est, quippe cum forma sit eius esse.

Esse rerum diuersum.

Nam in rebus incorporeis idem est res, atq; ipsius esse: siquidem anima hoc est, quod esse animæ. eadem in rebus habentibus esse in materia differunt. Quanuis ergo actu infinitum cognosci nequeat: esse tamen ipsius neque fine caret, & cognosci potest. Ratio enim quę ipsius naturam explicat, & forma non est infinita, & cognosci valet. Sed vbi dixit, Atq; infiniti nullius esse) quod significat nihil actu infinitum esse posse, subdit (quod si ita non est, infiniti esse infinitum non est) id est, per quod infinitum cognosci potest, potest autem per rationem, id non est infinitum. Nam infinitum non est cognoscibile, quatenus est infinitum. Illud autem (atq; infiniti nullius est esse) vel significat nihil esse actu infinitum, aut nullam esse rem cui ratio infiniti congruat, quia nulla est infinita. Quod si cui congruere statueretur, ratio tamen ipsa per quam infiniti cognitio comparatur, non esset infinita. Causas porro efficientes non esse infinitas, tãquam perspicuum priuatim ostendere omisit, quia si effectus non sunt infiniti specie, sed reciprocantur, certe multo minus causæ ipsorum effectrices fuerint infinitæ.

Atqui si infinitæ etiam essent multitudine species causarum, neq; hoc pacto rerum profecto consequi cognitionem possemus. Tunc enim scire arbitramur, cum causas cognouerimus. Fieri autem nequit, vt infinito in tempore, id quod infinitum est, additione pertranseamus.

Causas ne specie qdẽ infinitas esse.

Atqui si infinitæ etiam essent multitudine species causarum.) Cum sibi proposuisset demonstrare causas non esse infinitas neq; in rectum, neq; secundum speciem, & docuisset non esse infinitas in rectum neq; sursum neque deorsum, nunc dicit ne specie quidem causas infinitas esse posse, iacto fundamento prædicto, actu infinita non posse cognosci. Nam specie infinita, haud dubie actu sunt infinita, ac proinde cognosci nequeunt. Quod si causæ, hoc est principia cognosci nequeunt, ne illa quidem cognosci poterunt, quę ex ipsis fiunt. Tunc enim aliquid nos cognoscere putamus, cum ipsius causas cognoscimus: quo fit, vt si causarũ huiusmodi infinitas detur sublata principiorũ cognitione, scientia de medio tollatur. Quod vero sequitur, (fieri autẽ nequit, vt in tẽpore finito id quod infinitũ est, additione pertrãseamus) huiusmodi est: omnis intellectio, quę cõprehensio quedã est rei intellectæ, in tẽpore finito fit. infinitũ vero additione, id est actu: est enim actu infinitum, cuius sem- 19

per eſt aliquid præterea ſumere, & in quo quidquid acceperis, aliquid extra ſupereſt. Quod igitͬ ad hunc modum eſt infinitum, non poteſt tempore finito pertranſiri. Nam quod potentia & diuiſione eſt infinitum, id tempore finito poteſt pertranſiri: quod actu & additione, id non poteſt: quoniā ſemper comprehenſo & intellecto aliquid aliud adijcitur. Si ergo intellectus quæ intelligit, ea tempore finito intelligit, pertranſitq;, infinita vero tēpore finito pertranſiri & intelligi nequeunt, quia ſemper acceptis & intellectis aliquid adijcitur, profecto intellectus infinita intelligere non poteſt. Noſter itaq; Ariſtoteles ad hunc modum cauſas infinitas eſſe non poſſe demonſtrauit. Cæterum poteſt idem alia via demonſtrari, ad hunc modum. Rerum cauſę aut plures ſunt, aut vna. ſed vna cauſa eſſe non poteſt eorum quæ ſunt & fiunt, vt alio in loco demōſtratur. Subiecto enim aliquo, quod efficitur indiget, & efficiente, ſecundum formam fieri aliquid demonſtratur. vna ergo tantum cauſa eſſe non poteſt, ſunt igitur plures. At ſi plures, aut omnes ſunt infinitæ, aut aliquæ, aut vna. Vt omnes aut aliquæ ſint infinitæ, fieri nō poteſt, ſcilicet quia multa infinita eſſe nō poſſunt. Porro neq; vna infinita eſſe poteſt, cæteræ finitæ, quoniam infinitum cum ſit vbique, alteri ſiue finito ſiue infinito locum non relinquit. Sed neq; ſi vna ſola cauſa ſit, ea poteſt eſſe infinita, quoniam nullius eſſet cauſa. Neq; enim ei cuius eſt cauſa, locus relinquatur, ſi cauſa ſit vbique: quoniam haud dubie infinitum exiſtens quantum aliquod erit per ſe hoc, ſeu ſit vbique ſecundum quantum, ſiue ſecundum tempus. Quæ argumentatio quanuis probabilis & dialectica eſſe videatur, poteſt tamen ſimiliter prædictis accommodari.

Cauſas nō eſſe infinitas, demōſtrādi ratio

Auſcultationes autem per conſuetudines fiunt. Nam vt conſueuimus, ſic & oportere dici cenſemus, vt ea quæ præter illas ſunt, non ſimilia, ſed ob inſolentiam ignota nobis, alienaq; magis videntur. Quod enim nobis eſt conſuetum, id nobis eſt notū. Quantam autem ea vim habent quæ conſueta ſunt nobis, leges ipſæ declarant, in quibus circa fabuloſa & puerilia cōſuetudo magis quàm veritas poteſt. Quidam igitur niſi quiſpiam mathematice dicat, non acceptant eos qui dicūt. Quidam niſi per exempla dicatur, non approbant. Sunt & qui poetam teſtem adducendum eſſe cenſent: atq; alii quidem omnia exacte dici volunt, aliis autem moleſta eſt exacta doctrina, aut quia ſequi non poſſunt, aut quia quaſi calculum de rebus exiguis idipſum eſſe exiſtimant. Habet enim tale quid ipſa exacta doctrina. quare quibuſdam vt in pactis atque contractibus, ſic & in ſermonibus diligentia talis illiberale quoddam eſſe videtur.

20 Auſcultationes autem per conſuetudines fiunt.) His verbis docet, qui harum rationum auditores eſſe poſſint, quos & peritos eſſe, & diligentiſſime exerceri oportere ait: propterea quòd auditiones ex morum proprietate peculiari fiunt. Nam quibus ſumus aſſueti, his cenſemus quæ dicuntur conſentire. Quæ vero præter conſuetudinem noſtram dicuntur, ignotiora nobis videntur, quia peregrina alienaque ſunt. quod ſignificat per illa verba, (itē & præter hæc non ſimilia vidētur.) quanq̄ illud (item) ſuperuacaneum eſſe videtur. quod ſi adſcribatur, illud (aliter dici) deſideratur, in hunc modum, Item aliter dici quàm conſueuimus, & diuerſa ab ijs quę audire ſolemus, videntur. quod ſignificat cum ait, quę præter hæc dicuntur, ignotiora fieri. Hæc effatus, docet quam vim habeat conſuetudo argumento legum. Multa enim fabuloſa a legumlatoribus ſtatuuntur, quoniam ſic ea credi ex vſu eſt, quibus fides ab ijs qui legi parent, habetur, quoniam his audiendis aſſueſcunt, vt aliquos eſſe Terrigenas, qui e terra nati fuerint, & alios ſparſis dentibus eſſe procreatos, ac proinde pro terra matre pugnare oportere, vel deos de ipſa contendiſſe. Atque ad hunc quidem modum Ariſtoteles dicto ſuo fidem facere conatur. Illud autē, (conſuetudo circa ipſa magis quàm cognoſcendi veritas poteſt) huiuſmodi eſt, vſqueadeo conſuetudinis quàm veritatis maior eſt vis, vt cum falſa ſit, veritatē tamē ſuperet conſuetudo, quoniam cognitio eſt ſecundum veritatem. Quibus oſtenſis, & per hæc vi conſuetudinis explicata, auditorum exponit differentias, quibus inter ſe propter conſuetudinem differunt. Nam qui ſunt mathematibus aſſueti, ij dictorum demonſtrationes mathematicas omnino & exactas requirunt, aliter explicatas non admittunt. Quibus autem per exempla diſcere mos eſt, ita docentibus delectantur. Iam qui poematis gaudent, & in his ætatem conſumpſerunt, diſputantes ferre nequeunt, niſi poetam quempiam dictorum teſtem adhibuerint. Item quidam omnia accurate perquirunt. Sunt qui exactam perquiſitionem abhorreant, vel quia laborant, nec id conſequi poſſunt: vel quia nimium accurate diſcutere, hominis eſſe putant minutiſſima quæque ad calculos reuocantis. Hoc eſt enim quod ait (propter micrologian) id eſt, minutarum rerum rationem. Huiuſmodi enim ſpeciem præ ſe fert dictorum nimium accurata diſcuſſio, ſumpta ſic opinādi occaſione a contractibus, & nimia ratione eorum quæ veniunt in vſum. Sunt enim quibus vt in contractibus, ſic in dictis quoque nimia diligentia tanquam illiberalis damnetur, & paruarum rerum diſcuſſio. Hæc vbi dixit, ac vim conſuetudinis oſtendit, quæ facit, vt pro ſuo quiſq; more quæ dicuntur accipiat, adiungit.

Conſuetudinis vis in diſciplinis.

Fabuloſa multa a legūlatoribꝰ ſtatuūtur.

Diſcētium varietas.

sic mens dubitatione rei vltra progredi prohibetur. neutro enim modo vltra procedi potest. Nam nec qui ligatus est, nec qui dubitat, progredi valet. Quia igitur oportet vt vinculum cognoscat, qui est ipsum soluturus, idcirco necesse ait esse prius dubitare. Tum etiam quoniam qui de aliquo inquirunt non dubitantes, *ij cæcis ingredientibus* similes esse videntur. Qui enim de re quapiam verba faciunt citra considerationem dubiorum quæ inde emergunt, hi non habent propositum quo dicta spectare pertinereq; debent. Nam qui dubitauerint, antedictis eo ducũtur, vt via & ratione conquirant. Nam qui citra dubitandum de rebus aliquibus quærunt, *ij* ignorantes de quibus quærendum sit, inquirunt: his autem adijcit prꝫterea non posse qui de aliquo quærunt absq; dubitatione, cognoscere an recte processerint, & finem sint consequuti quem petunt: cuius causa adiungit, quia sic de aliquo quærentibus finis propositus ignoratur. quocirca similes hos esse dixit *ijs* qui locum quo vadant, ignorant: vtpote quibus finis est ignotus. solutio nanq; eorum quæ possunt de aliquo dubitari, finis est atque inuentio ipsius. *Sed* & aliam supradictis causam adijcit, cur sit necesse prius dubitare. hæc autem est huiusmodi. Quemadmodum iudices *ij* rectius ferunt iudicium, qui & actorem & reum, non alterum solum audierint, sic in rebus inuestigandis is sapienter iudicabit, qui omnia quæ dubitari possunt, & dici ad confirmationem ipsorum & positionem, præcurrerit atque soluerit. Quibus rationibus quantas habeat dialectica ad philosophiam & veritatis inquisitionem

Dialectica commoditates, simul aperitur. Est enim dialecticæ munus, quærere, ac in vtranque partem disputare: vt verum id esse intelligatur, quod in Topicis scriptum est, vtilem esse dialecticam ad philosophiæ disputationes.

Est itaq; dubitatio prima de hisce, quæ in exordiis dubitauimus, vtrũ vnius, an plurium scientiarum sit causas contemplari.

Est itaq; dubitatio prima de hisce quæ in exordijs dubitauimus.) Non eam dubitationem quam 3
ponit, in exordijs dubitatã esse ait. Est enim prima dubitatio, vt ipse dicit, quæ debet disputari, vtrũ vnius scientiæ munus sit omnium rerum causas contemplari, an plurium, vt alia scientia aliorum principiorum & causarum sit contemplatrix. quam dubitationẽ non videtur mouisse in libris duobus superioribus. In primo enim de anima eius meminisse videtur. itaque sensus fuerit, de ijs quꝫ in exordijs dubitauimus, primam dubitationem esse, quam primam ponit. In exordijs enim de causis dubitauit. primam igitur dubitationem de causis hanc esse ait, quam commemorat. Dubitauit autẽ de causis in primo quidem maiore quærens causarum genera quot sunt, vbi disputatis aliorũ de causis opinionibus, quatuor esse genera causarum statuit: in primo autem minore disputans vtrum causa vel in rectum vel secundum speciem in infinitum procedat, an consistat, finitaq; habeatur. De his igitur prima dubitatio siue quæstio hæc fuerit, quæ in prꝫsentia commemoratur. Vel igitur hoc est quod ait, vel primam de his dubitationem de ijs esse de quibus in exordijs dubitauimus, quasi non omnes sint de quibus in illis dubitauimus, quærentes an sint, & quot sint. de his igitur nunc dubitabimus, primaq; dubitatio hæc erit, nam & ipsa de causis est. Quidam tamen ob hꝫc, quæ ipse hoc in loco tradit, hanc ipsam dubitationem primi minoris fini adscribunt, quꝫ illic nulla ratione iacet. Illud autem, Vtrum vnius, an plurium scientiarum sit causas contemplari, huiusmodi est. Vtrum causarum omnium, quas esse quatuor statuimus, vna scientia sit contemplatrix, an alia scientia aliã causam contempletur, vt postea disputans confirmabit, vt merito dixerit, de his, quæ in exordijs dubitauimus. Nam in primo libro maiore de quatuor causis quæsiuit, de quibus quatuor causis hoc in loco est disputaturus, vtrum ipsarum cognitio vnius doctrinꝫ sit.

Et vtrum hoc solum ad hanc scientiam spectet, principia inquam prima substantiæ contẽplari, an ad ea principia ex quibus vniuersi demonstrant, ceu si fieri possit vt idẽ ac vnum affirmetur simul atq; negetur, nec ne, & istiusmodi cætera.

Et vtrum hoc solum ad hanc scientiam spectet, principia inquã prima substantiæ cõtemplari.) 4
Secunda quꝫstio quam disputari oportere ait, hæc est. Vtrum sapientis ac primi philosophi, primæque doctrinæ munus solum sit prima principia substantiæ cognoscere, an ad ipsam quoque pertineat, principia etiam demonstratiua cognoscere, ex quibus demonstrationes fiunt, quæ principia communia sunt, & sententiæ nuncupantur: hꝫc enim sunt omnis scientiꝫ principia. Quorum verborum hunc esse sensum innuitur verbo illo solum. in dictione vero desideratur illud (de principijs) est enim dicto consentaneum. sententia vero est, non posse contradictionem simul veram & falsam esse: & illud, quꝫ sunt eidem æqualia, ea inter se quoq; ꝫqualia sunt. Itẽ si ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent, sunt æqualia: & illud, omnis appetitus est boni, aut existimati boni, & quæ his similia sunt. Sed omnium sententiarum communissima est, quam dꝫ contradictione diximus, quippe quæ in cunctis rebus vera est.

[Margin: Principia demõstratiua. — Contradictio.]

Et si sit huiusce scientiæ circa substantiam versari, vtrum vna sit circa omnes, an plures: & si sint plures, vtrum omnes generis sint eiusdem, an aliæ ipsarum sapientiæ, aliæ aliquo alio nomine sint appellandæ. Hoc etiam ipsum quærere necessarium

eſſe videtur, vtrum ſubſtantias ſenſibiles ſolum, an præter has alias eſſe ſit aſſerendum,& vtrum vnum ſit genus,an genera ſubſtantiarum ſint plura, vt ii qui formas faciunt,cenſent, ac inter has & ſenſibilia res mathematicas medias collocant.De his igitur,vti diximus,conſiderandum eſſe videtur.

5 Et ſi ſit huiuſce ſcientiæ circa ſubſtantiam verſari, vtrum vna ſit circa omnes,an plures.) Tertia quæſtio eſt,Si huius doctrinæ munus eſt de ſubſtantia ſubſtantiæq; cauſis conſiderare,ſubſtãtiæ autem plures ſunt,quippe quarum aliæ intelligibiles ſunt,aliæ ſenſibiles,vt oporteat principia eſſe diuerſa,vtrum ad hanc ſcientiam pertineat de omnibus principijs ſubſtantiarum conſiderare, vt ipſa vna cũcta principia,quę ſubſtantiarũ ſunt cognoſcat,an plures ac diuerſæ doctrinę principia cognoſcant,quæ ſunt diuerſarum ſubſtantiarum. Quin etiam ſi plures ſunt,operæprecium fore ait diſputare,vtrum hæ plures ſcientiæ inter ſe cognatæ ſint,eiuſdemq; generis, & omnes debeant ſapientiæ nuncupari,an non omnes ſint ſapientiæ,ſed quædam,cæteræ vero aliud genus ſortiantur. Hæc effatus,id quoq; quærendum eſſe ait, vtrum hæ tantum ſenſibiles ſubſtantiæ ſint, an præter has aliæ quædam habeantur.hoc enim nondum notum,neq; diſputatum eſt.Differt autem hæc quæſtio cũ prima:quia in illa dictũ eſt de principijs ſimpliciter, non de principijs ſubſtantiæ: in hac vero vtrũ principiorum ſubſtantiæ ſit vna ſcientia,an plures: & ſi plures,vtrum ſint omnes eiuſdem generis, & ſapientiæ,an quædam ſapientiæ ſint,aliæ aliud ſcientiarum genus.Deinceps quærẽdum eſſe docet,vtrum vnum genus,vnaq; ratio ſit cunctarum ſubſtãtiarum, an plura ipſarum genera,pluresq; rationes habeantur:quod quomodo dixerit,ſubiectis verbis declarat, (vt ij qui formas faciũt,& inter has & ſenſibilia res mathematicas medias collocãt)quoniam authores idearũ mathematica ſubſtantias eſſe putabant,quę neq; ideis,neq; ſenſibilibus ſubſtantijs genere ſimiles eſſent,ſed huiuſmodi ſubſtantiarum naturam mediam illis eſſe dicebant,vt tria ſint ſecundum ſubſtantiam,quẽadmodum de Platone in primo maiore dixit. Atq; hęc quidẽ quæſtio plus aliquid quàm ſuperior habet. Neq; enim in ipſa quęrit vtrum plura ſint genera ſubſtantiarum,hoc enim poſitum eſt, ſed vtrum eadem ſint & quę alij tradiderunt,itaq; illud(vtrum vnum ſit genus) quaſi conſequens prædictorum additum eſt.Nam cum dixiſſet:Vtrum ſubſtantias ſenſibiles ſolum,an præter has alias eſſe ſit aſſerendum,intulit illud· Et vtrum vnum ſit genus ſubſtantiæ,haud enim dubitari poteſt,quin facientes media inter ideas & ſenſibiles ſubſtantias,plura genera præter ſenſibiles fecerint. Idearum authores.

Et vtrum circa ſubſtantias tantum ſit contemplatio, an & circa ea quæ per ſe ſubſtantiis accidunt.

9 Et vtrum circa ſubſtantias tantum ſit contemplatio,an circa ea quæ per ſe ſubſtantijs accidunt.) Accidentia dicit,quæ per ſe adſunt,vt ſit ſenſus. Vtrum de ſubſtantijs tantum ſit ſapiens diſputaturus,an etiam de per ſe accidentibus.Sunt autem per ſe accidentia proprie,quę in definitionibus accipiuntur,de quibus ei neceſſario agendum eſt,quia de quibuſdã ſcientia ſumi non poteſt,niſi quæ ad hunc modum adſunt, cognoſcantur. Appellat autem per ſe accidentia,inſeparabilia & propria & propemodum ſubſtantialia, per quæ quarundam rerum deſcriptiones explicari ſolent, vt triangulo per ſe accidit habere tres angulos duobus rectis æquales, & duo latera maiora eſſe tertio, vtcunque commutentur. quare definitio eius non conſtat ex his. ſic item numero accidit, vt par ſit, aut impar, & vnicuique entium vt vnum ſit, quatenus hoc aliquid eſt, & cætera accidentia quæ ad hunc modum adſunt. Per ſe accidentia.

Præterea cuiusnam ſit de iis omnibus contẽplari,de quibus artifices diſſerendi conſiderare conantur,ex ſolis veriſimilibus facientes cõſiderationem,de eodem inquam, & diuerſo,de ſimili & diſſimili,de cõtrarietate,de priore poſterioreve,& cæteris omnibus talibus,& de his inſuper quæ per ſe illis accidunt,vt non ſolũ quid illorum ſint ſingula,ſed etiam ſi vnum ſit contrarium vni,conſideretur.

Prȩterea de eodem,de diuerſo,de ſimili,de diſſimili,identitate,contrarietate,priore,ac poſteriore.)
7 Quęrit vtrum ſapientis ſit ad veritatem & ſcientiam comparandam diſputare quænam ſint, de ijs quæ dialectica quoq; vſurpat,ex probabilibus colligens,& propoſita confirmans. quaſi dicat, ſi dialectici munus eſt de ipſis probabiliter diſſerere, cuius intererit de eiſdem vere diſputare. proponit autem de his inquirere. Ipſis enim vtitur in hac ſcientia ad aliquid demonſtrandum, vtitur nanq; eodem quod in ſubſtantijs dicitur,cum quærat vtrum omnes ſubſtantiæ eædẽ ſint· inter ſe,an diuerſæ.ſed & alia quæ recenſuit, in omnibus demonſtrationibus vſurpari neceſſe eſt. Hæc enim communia inſtrumenta ſunt demonſtrantibus, & ipſe in proceſſu docebit quatenus harum rerum inquiſitio & conſideratio ad primum philoſophum pertineat. haud enim doctrina hæc logica eſt, vt quibuſdam eſt viſum, quia pleraque talia in ipſa quæruntur, quoniam non propter hæc diſputat de his, neque in hoc propoſitum intuetur, ſed quia primæ philoſophiæ, ac entis,

qua ens est,contemplatricis munus est,de accidentibus,quæ enti communiter adsunt,contemplari, cuiusmodi hæc sunt,vt demonstrabit. Et de his insuper,inquit,quæ per se illis accidunt,vt non solum quid illorum sint singula,sed etiam si vnum sit contrarium vni,cōsideretur) Quæ dicat accidētia per se, exposuit, cum dixit, Non solū quid illorum sint singula. in ipso enim quid est,quæ per se adsunt,continētur:esse autem inquit quæ per se adsunt accidentia:exempli gratia omnis contrarietatis accidēns per se est medium habere,vel carere medio,vel quale est quod ipse addit,si vnum sit contrarium vni,an non.quod ipsum præceptum dialecticum esse videtur,quoniam dispiciēdum esse ait,num veritatem cuiuspiam horum considerare pertineat ad sapientem.

Et vtrū principia & elementa sint genera ipsa, an ea quæ insunt,& in quæ res quæq; diuiditur.Quod si sint genera,vtrum sint ea quæ vltimo de indiuiduis ipsis dicūtur,an ipsa prima.Ceu vtrū animal,an homo principiū sit,& magis sit præter singularia ipsa.

Genera,an eorū principia sunt, quorū sunt genera.

Et vtrum principia & elementa sint genera ipsa,an ea quæ insunt, & in quæ res quæque diuiditur.) Quęri ait oportere,vtrum genera sint principia eorum quorum genera sunt: genera enim natura prima esse videntur:prima vero principia sunt. an ea in quæ diuiditur substantia,vt in materia & forma diuidi videtur,vel quatuor elementa,siquave alia similia cuipiam supponere placet: quoniam in ea res quæq; diuiditur,ex quibus primum constituitur:ea vero cuiusq; principia esse videntur,ex quibus primum constat,vt elementa principia vocis sunt.Quod si genera principia sunt,rursus operæprecium esse ait inuestigare,num suprema genera, an quæ proxima sunt indiuiduis, quæ licet iam indiuidua sint, communiore tamen vocabulo genera vocat,quia generis nomen pro communi vsurpat. 8

Maxime vero quærendum atq; tractādum est, si præter materiam sit aliqua per se causa,atq; hæc sit separabilis,nec ne,& vtrum vna an plures numero sit.

Maxime vero quærendum atq; tractandū est,si præter materiā sit aliqua per se causa.) Quod ait, huiusmodi est. Quidam veterum physicorum qui materiam tantum causam per se esse statuebant, huius affectiones causas ex accidenti esse confirmabant.his enim causam per se aerem vel aquam esse placebat, quidpiamve medium,aut aliquid aliud quod principium & elementum esse statuissent, cum horum tantum singula per se entia esse traderent,ex accidenti vero raritatem & densitatē, vel concretionem & discretionem.Isti ergo materiam & subiectum per se causam esse dicētes, aliquam aliam causam adijciebant,sed per accidens.hæc enim materiæ accidūt.Sed ipse hoc in loco,non vtrū sit aliqua ex accidenti causa præter materiam,quærendū esse ait,sed vtrum per se, vt in physico auditu docuit.nihil enim minus alia,quin potius magis quàm materia esse causæ videri possunt.Item si,præter materiam est aliqua per se causa,disputare rursus oportere ait,num sit hęc a materia seiuncta,& per se subsistens,an in materia,qualis est forma materialis,& Stoicorū sententia deus,& causa efficiens.Ad hæc si qua est separata & immaterialis causa,vtrum hæc vna numero sit, an plures. quam quæstionem in huius operis decimo libro disputat. 9

Et vtrum sit quippiam præter ipsum totū. dico autem totum,cum de materia quippiam prędicatur.an nihil,an quorundam sit,quorundā nō sit,& quales rerū sint tales.

Totū quod dicatur.

Et vtrum sit quidpiam præter ipsum totum.dico autem totum, cum de materia quidpiam prædicatur.) Totum appellat vel commune,quod de singularibus,rebusq; materialibus dicitur, & tum quæstio hæc esset,vtrum præter commune & totum, quod de materiali prædicatur, sit aliqua alia forma separata,an præter commune nulla sit forma & idea.An quorūdam sit,aliorum secus, vt auctores idearum tradunt:qui eorum quæ præter naturam fiunt,& item artificiosorum ideas esse negabant.vel totum appellat totum compositū. Sed cum totum dixisset,quomodo totum dixerit,exponit dicens(cum de materia quippiam prædicatur)id est,quādo materia cum aliqua forma sumitur.Vel totum vocat materiale, vt sit quæstio nunqua forma separata sit præter materialem. hæc enim de materia prædicatur,estq; totum materia cum forma quæ in ipsa habetur. an nulla talis sit. An quædam formæ sint a materia separatæ,quædam secus,hoc enim significat cum ait: An quorūdam sit,quorundam non sit.Et siquæ omnino formæ sine materia sunt,quot hę sunt.de quibus,vt supra commemoraui,differit,dum de substantijs incommutabilibus verba facit. Itaq; per superiorem quæstionem inquirit, nunqua sit alia per se causa præter materiam, & si est, vtrum sit a materia semota,an cum ipsa.per hanc vero simpliciter vtrum sit aliqua forma sine materia. 10

Præterea principia numero ne,an specie,tam in rationibus quàm in subiecto sunt definita.Et vtrum rerum quæ occidunt, & rerum quæ non occidunt, eadem principia sint,an diuersa.Et vtrum omnia corruptionis expertia sint, an principia rerū quæ corrumpuntur,subeant corruptionem & ipsa.

11 Prærerea principia numero ne, an ſpecie ſint definita.) Quærendum eſt, ait, principia & cauſæ, ſi finita ſunt, vtrũ non ſpecie tantum, ſed etiam numero ſint finita, vt cauſa efficiens ſitne vna numero, & materia vna numero, & cætera pari ratione, an licet cauſa non ſit vna numero in vnaquaque ſpecie cauſæ, ſpecie tamen finitæ ſunt. Nam eſſe ſpecie infinita principia ponere, vt abſurdum prætermiſit: & quia in ſuperiore libro id demonſtratum eſt, & cauſas eſſe finitas in omni genere cauſæ. Idem autem de cauſis formalibus quæri ait oportere. hæ nanq; ſunt quæ in rationibus habentur, cũ per eas cuiuſq; ratio definitioq; explicetur. item de materialibus, quoniam hæc ſubiecta ſunt. quod ſi efficiens quoq; & finalis cauſa genera cauſarũ ſunt, vt dixit in auditu phyſico, profecto de omnibus cauſis dixiſſe videbitur. Poteſt tamen per cauſas quæ in rationibus habentur, principia demonſtrationum innuere, quas ſententias appellamus, de quibus ſupra mentionem fecit. per eas vero quæ in ſubiecto, principia ſubſtantiarum, quoniam ſubſtantiæ ſubijciuntur. Illud item quærere commodũ eſſe ait, vtrum eadem ſint principia mortalium rerũ, atq; immortaliũ, an diuerſa. & ſi diuerſa, vtrũ omnia ſint immortalia, an mortaliũ caduca, & viciſſim eorũ quæ interire nequeunt, immortalia. Sententiæ, demõſtrationũ principia dicuntur.

Præterea quærẽdum eſt id quod omnium eſt difficillimum, & dubitationem maximam habet, vtrum vnum ipſum, & id quod eſt: non aliud quicquã, ſed eorum quæ ſunt ſubſtantia ſit, vt Pythagorici Platoque dicebãt, an non ita ſit, ſed aliud quippiam ſit ei ſubiectum, vt ſententia quidem Empedoclis amicitia, quorundam autem aliorũ, ignis, vel aer, vel aqua. Et vtrum principia vniuerſalia ſint, an ita ſeſe habeant, vt res ſingulares. Et potentia ne ſint, an actu.

12 Præterea id quod eſt omnium difficillimum, & dubitationem maximam habet, vtrum vnum ipſum, & id quod eſt, non aliud quidquam, ſed eorum quę ſunt, ſubſtantia ſit.) Quæſtio quam maximam habere controuerſiam ait, hæc eſt: vtrum vnum & ens ipſa ſint ſubſtantiæ, & rerum principia, hoc enim ſignificat, cum ait: Sed eorum quæ ſunt, ſubſtantia ſit, vt Pythagoricis placet, & Platoni, qui ipſiens & ipſiunum faciebat. Cuius ſentẽtiæ meminit in tertio libro Phyſici auditus, cum de infinito diſputaret, & in huius operis primo maiore libro. An aliæ quędam naturæ ſubijciantur: quibus & vnum & ens accidant: vt naturales tradunt, qui aquam vel aerem, amicitiamve, aut mentem, aut quidpiam ſimile rerum principium eſſe ſtatuũt: cuius & ens & vnum accidentia eſſe aiunt. Et vtrum principia in propria ſubſtantia, & per ſe ſint, vt ſingula quæq; entia, an non, ſed quemadmodum genera vniuerſaliaq;, & communia, quibus eſſe in eo eſt, quod de ſingularibus prædicãtur. Quæ dubitatio diuerſa eſt ab ea quæ paulo ante ꝓpoſita eſt, qua quærebaẽ, num principia & elemẽta ſunt genera, an ea quæ in rebus habentur, in quæ ipſę ſingulæ diuiduntur: quoniam in illa quæritur, vtrum ea quæ in ſingularibus habentur, in quæ ipſa ſingularia diſtribuuntur, ſint ipſorum principia, an communia quæ de ipſis prædicantur. In hac vero communiter & in vniuerſum vtrũ principia ſic ſe habeant vt communia, quibus non licet per ſe ſubſiſtere, an quemadmodum ſingularia: & ſi ad hũc modum, vtrum principia poteſtate ſint vt materia, an actu per ſe exiſtant, vt ignis, aut aliquod corpus tale quippiam elementum eſſe ſtatuentibus.

Et alio ne modo, an motu. Hæc enim magnam dubitationem præbere poſſunt. Inſuper quærendum eſt, ſi numeri, longitudines, figuræ ac puncta, ſubſtantiæ quædã ſint, nec ne. Quod ſi ſubſtãtiæ ſint, vtrum a ſenſibilibus ſint ſeparatæ, an ſint in ipſis. De his enim omnibus non ſolum difficile eſt conſequi veritatem, ſed ne ratione quidem bene dubitare facile eſt. Primum igitur quærendum eſt de quibus diximus primum, vtrum vnius an plurium ſit ſcientiarum genera cauſarum omnia cõtemplari. Etenim quonã pacto vnius erit ſcientiæ principia rerum cognoſcere, cum non ſint contraria?

13 Et alio ne modo, an motu. hæc enim magnã dubitationem præbere poſſunt.) Hoc eſt quod quęrendum eſſe ait, vtrum principia ob hoc principia ſint, quod moueant & efficiant ea quorum principia ſunt, an ob aliam rationem? Nam quoddam principium mouens eſſe videtur vt efficiẽs, aliud non item, vt materiale. Sed fortaſſe ſenſus alius eſt ad hũc modũ, vtrum hęc principia moueantur, dum cauſæ ſunt rebus quæ ex ipſis fiunt, an immota maneant, vt ideæ per ipſarum auctores, cuiuſmodi eſt etiam prima cauſa. Quin & aliter verba illa exponi poſſunt, vtrum principia moueantur, & alterum in alterum commutetur, an ſint huius viciſſitudinis immunia. Ad hæc illud quoq; inquiſitione dignum eſſe ait, num mathematica ſubſtantię ſint, an non. Mathematica enim ſunt numeri, longitudines & figuræ: planę videlicet vt triangulus, quadratus, circulus, & cætera id genus: itẽ pũcta. idq; vt quibuſdam placet. an ſecus. Et ſi ſubſtãtiæ ſunt, vtrum ſint a ſenſibilibus ſeparatæ, & per ſe, an in his mathematica eſſe habeant. Sed præfatus de quibus dubitandum quærendumve ſit, non ſolum veritatem in his deliteſcentem eruere perdifficile fore ait, quippe cum prędictorum veritatis inuentio caput & ſumma ſit huius ſcientiæ, ſed ipſam etiam inquiſitionem plenam eſſe difficultatis. Deinceps aggreditur ad illam quæſtionem diſputandam, quam primũ diſſerere propoſuerat: ea Mathematica.

vero est, vtrum vnius scientiæ munus sit de omnibus principijs cūctisq; causis differere, an pluriū: vt alia de alio genere causæ sigillatim consideret. Et in primis non esse vnius scientiæ de omnibus causis inuestigare, arguere conatur, vtiturq; primum huiusmodi ratione, Quorum specie discrepātium eadem habetur scientia, hæc inter se opposita sunt. causæ autē non sunt inter se oppositæ, non est igitur eadem scientia causarum specie discrepantium. Quæ ratio est in secunda figura, & quod ad modum pertinet, apta & syllogistica. primam tamē propositionem falsam assumit. Neq; enim verum est, quorum differentium specie eadem est scientia, hæc inter se pugnare. Illud verū est, oppositorum eandem esse doctrinā. ita id quod cum hoc conuertitur, scilicet, quorum non est eadem scientia, ea non sunt inter se opposita, hoc non est idem atq; id quod supra dixit, quorū non est eadem scientia, hæc inter se opposita sunt. tunc enim differentium specie, duntaxat si contraria sint, eandem esse doctrinam statueretur, quod significauit dicens. (Quonam pacto vnius erit scientiæ, principia rerum cognoscere, cum non sint contraria?) Hic autem contrariorum eandem esse scientiam sumitur, non tamen contrariorū tantum. Nihil enim prohibet eandem scientiā quorumpiam non oppositorum esse. Nam de quibus geometria differit, ea non pugnant inter se, sed & philosophia naturalis, & actiua, quæ specie differunt, & si non sunt oppositæ, sub vnam tamen scientiam cadunt. Præterea principia in opposita redigi posse, cuipiam fortasse placebit, in effectiuum scilicet, & passiuum. materia enim passiua est, tria vero principia, quæ circa materiam versantur, ad formale referuntur. formale autem effectiuum est, cum omne efficiens per formam & perfectionem quam obtinet, efficiat.

Nō omnis scientia, oppositorum est.

Præterea compluribus eorum quæ sunt, non omnia competunt. Qui nanq; fieri potest, vt in immobilibus sit principiū motus, aut boni natura, si omne quidem quod est per se atq; suapte natura bonum, finis sit, atq; adeo causa vt illius gratia cætera sint atque fiant? finis autem, & id cuius gratia cætera fiunt, actionis sit cuiuspiam finis, actiones vero omnes efficiantur cum motu? Quare fieri non potest, vt in immobilibus hoc principium, aut vllum sit per se bonum. Quapropter & in mathematicis nihil omnino per hanc ostenditur causam, neq; vlla prorsus ex ea fit demōstratio, quia sic est melius, aut deterius. Quin nemo mentionem vllam omnino facit. Idcirco sophistarū quidam, vt Aristippus, in ipsas inuehebatur, in cæteris quidem inquiens artibus, & etiam sordidis, vt in ædificandi facultate, atq; suendi, omnia dici quia sic est melius, aut deterius, mathematicas vero nullam bonorum malorumq; curam habere.

Præterea compluribus eorum, quæ sunt, non omnia competunt.) Hæc quoq; argumentatio eo pertinet, vt non vna scientia de cunctis causis differere doceatur, quæ quidē argumentatio ab ipsis scibilibus sumpta est. Nam si non cuncta scibilia omnes causas habent, scientiæ autem propriorū suorumq; scibilium contemplatrices sunt, satis declaratur, ea quamque principia cognoscere, quæ in proprijs ipsius scibilibus continentur. Ac proinde aliā aliorū esse cognitricem, eorum scilicet quanq;, quæ in suis scibilibus habētur. Non haberi autem in cunctis scibilibus omnes causas, in rebus immobilibus ostendit. Immobilia enim appellat ingenita, & immortalia, principium vero motus dicit causam efficientem: quibus immobilibus annumerat mathematica. In his enim neq; causa habetur, vnde principium motus proficiscitur, hoc est efficiens. nam quomodo ingenitarum rerum & immobilium efficiens ac mouens causa esse possit? neq; item boni natura inest, id est finis, & cuius gratia. Causa enim, vt bonum, est cuius gratia cætera fiunt, ipsa vero nullius est gratia. huiusmodi autem est finis. At finis alicuiusq; gratia quæ ad finem pertinent, efficere in actionibus consistit, & in effectiuis actiuisq; scientijs. porro in quibus effectio & actio inest, in ijs motus etiam habetur. non igitur in immobilibus est causa finalis, quæ quidem sua natura & simpliciter bonū est. hoc nāq; innuit, cum ait (quod per se ac suapte natura bonū est.) quod ipsi bonum appellauit. Cæterum demonstrare moliens causam vt finem non in cunctis rebus haberi, non magis quàm efficientem, neutra enim immobilibus attribuitur, non dixit causam finalem in ipsis non haberi, sed naturam boni, cui accidit esse fini. Quamobrem primū a bono sumens argumentum, docet a rebus immobilibus causam vt finem abesse, dum in cunctis rebus bonum finem esse demonstrat: sed quia nōnulla bona sunt effectiua, qualia bona finis habeant rationem, explicauit dicens, (si omne quidē quod est per se, atq; suapte natura bonum, finis est) Sed sumens, quod per se bonum est, id esse causam vt finem: vbi ostēdit causam vt finem cuiuspiam actionis esse finem, omnes autem actiones cum motu peragi: nam virtutum actiones quæ honestum habent propositū, cum motu efficiuntur, quin & artes singulæ, quæ boni cuiusdam sunt appetentes, id ipsum per actionē & motum indipiscuntur, per hæc demonstrauit in rebus immobilibus non esse causam, quæ boni & finis rationē habeat. Illud vero (Aut vllum sit per se bonum) perinde est ac si diceret, nulli est bonum vt finis. At ipsi bonum per se suaq; natura bonum est. quod autem sic bonum est, id finem esse dixit: quod verum esse docuit mathematū exemplo. In his enim neq; efficiens causa neq; finis habetur, neq; vllus vnquam 14

Immobilia

in geometria, cū aliquid demonſtraret, cauſam reddidit quia ſic melius eſt, vt diceret exempli gratia trianguli angulos pares eſſe duobus rectis, quoniam hoc melius ſit: quemadmodūm in operibus quæ natura fiunt, aut arte mouentur, redditur cauſa gratia cuius. Nec omnino quiſquam geometra cauſæ vt finis mentionem fecit. Quæ ſi vera ſunt, efficitur vt aliæ ſcientiæ aliarum cauſarū cognitrices ſint. Ad hoc enim cōcludendum illa commemorauerat. ſed cum dixiſſet in mathematicis non eſſe cauſam vt finem, quod quidem eſt bonum, in huius confirmationem, ſophiſtarum ſententiā de mathematicis commemorat: quorum Ariſtippum mathematicas diſciplinas imperfectiores etiam vilibus artibus eſſe tradidiſſe refert. In illis enim ſingulis aliquē eſſe finem bonumq; propoſitum, & ab ipſis ſuis operibus edendis mentionem fieri cauſæ, quæ in hunc modum reddi ſolet, quia ſic melius eſt, mathematicas vero omni tali cauſa carere, neq; vllam bonorum malorumq; rationem habere. Cæterum in hac ratione nihil aliud quàm deceptio quædam eſſe videtur. Neq; enim ſi in quibuſdam ſcibilibus non omnes cauſæ ineſſe videntur, ſtatim nullius doctrinæ munus erit omnes cauſas cognoſcere. Nam eadem ratione demonſtrare licebit, quoniam in quibuſdam ſcibilibus ſunt omnes cauſæ, idcirco ad vnam ſcientiam pertinere poſſet ipſas omnes cognoſcere. Neq; enim ſi non omnes ſcientiæ cunctas cauſas habent, ſed quibuſdam ipſarum quædam adſunt, idcirco nulla erit quæ omnes cognoſcat, vt ipſe paulopoſt demonſtrabit, inquirens per cuius cauſæ cognitionem potiſſimum ſcientia rei propoſitæ generetur in ſcientijs quæ omnes cauſas obtinent, propterea quod ipſarum ſubiectum quatuor cauſas ſortiatur. Præterea non omne bonum ſuapte natura eſt agendū, ſed partim agendum, partim contemplādum, non agendū, cuiuſmodi eſt in mathematicis. Veritas enim eorum, quæ bonum quoddam eſt, in ipſis vt finis expetitur. Atq; adeo ſapientiæ ipſius finis eſt huiuſmodi bonū. cognitio enim præſtantiſſimi ac optimi entis, quodq; maxime eſt, illius eſt finis, quæ quidem cognitio ſummum bonum eſt.

Nō omne bonū ſuapte natura eſt agendū

At vero ſi plures ſint ſcientiæ cauſarum, & alia circa aliam cauſam verſetur, quam harum oportet eam dicere quam quærimus? Aut quem eorum qui ipſas habent, rem maxime ſcire dicemus? fit enim vt ad eādem rem modi cauſarum omnes accōmodentur. Domus enim principium quidem vnde proficiſcitur motus, ars eſt atq; ædificator: id autem gratia cuius cætera fiunt, ipſum eſt opus, materia vero lapides ſunt, & cementum, & forma eſt ipſa ratio.

15 At vero ſi plures ſunt ſcientiæ.) Tranſit ad diſputandum in oppoſitam partem. Quærit enim ſi plures ſunt ſcientiæ quæ cauſas & principia cognoſcunt, non vna tantū, vt ſuperiores rationes concludere videbantur, quia non ſcibile quodq; cunctis cauſis vteretur, cuius cauſæ cognitio pertinet ad hanc ſcientiam quam quærimus, quæq; ſapientia nuncupatur, vel quem dicere oportet præditū eſſe ſcientia rei propoſitæ ex earum numero quæ continent omnes cauſas. Fieri enim poteſt vt rei cuipiam omnes cauſarum modi ſuppetant. Ob cuius ergo cauſæ cognitionem, aut qua cauſa cognita quiſquam eius rei ſcientiam indeptus fuiſſe putabitur? Si enim alia ſcientia aliā cauſam cognoſcit, in quibus rebus quatuor inſunt cauſæ, in his quam ex quatuor cauſis intelliget, qui ſciens eſt futurus? Ad refellendam vero rationem quæ nititur oſtendere aliam ſcientiam, aliarum cauſarum eſſe cognitricem, & non omnium vnam, propterea quod nō in omnibus cauſæ omnes habentur, vtitur eo argumento, quod eædem nonnunquam ſimul conſiſtant: quoniam ſi in quibuſdam rebus quarum habentur ſcientiæ, omnes cauſæ congruunt, haud dubie eadem ratione huiuſmodi ſcientiæ ſingulæ omnium cauſarū contemplatrices fuerint, quo in genere eſt ars ædificandi, quam pro exemplo ſubijcit. In qua formam rationē eſſe ait, quoniam per formam cuiuſq; definitio redditur. Id vero cuius gratia, opus eſſe dicit, vel quia finis in hac arte eſt id cuius gratia fit opus, fit autē protectionis gratia. Vel cuius gratia vocat opus, quod in ipſa efficitur, quod quidē eſt ipſa forma, vt eadem ſit cauſa vt finis, & cauſa vt forma, quemadmodū licet in quibuſdam naturæ operibus inuenire. Vel opus non eſt forma, ſed totum compoſitum, quod non eſt idem atq; formalis cauſa. Poſſunt & in hunc ſenſum verba illa accommodari, vt quæratur in quibus quatuor habentur cauſæ, in ijs per cuius cauſæ cognitionem ſcientia potiſſimum in eo gignitur, qui omnes cuiuſpiam rei cauſas cognoſcit. Huiuſmodi enim cauſæ cognitio propria eſſet ſapientiæ. Sed vbi eiuſdem rei cauſas a pluribus ſcientijs cognoſci, aliam alia cognoſcente, abſurdum eſſe demonſtrauit, dicens, (aut quē eorum qui ipſas habent, rem maxime ſcire dicemus) hoc omiſſo ad illud redit.

Cuius gratia, quid dicatur.

Ex his igitur quibus olim determinatum eſt, quam ſcientiam ſapientiam oporteat appellare, conſentaneum eſſe rationi videtur, illarum quamq; ſapientiam nuncupare. Quo nanq; ſapientia princeps eſt maxime atq; domina, & cui cæteras vt ſeruas neque contradicere fas eſt, hæc ſcientia finis ac boni, ſapientia nuncupanda eſſe videtur. huius enim gratia cætera ſunt atque fiunt.

16 Ex ijs igitur, quibus olim determinatum eſt, quam ſcientiam ſapientiam oporteat appellare, cō-

ſentaneum rationi eſſe videtur.) Poſtquam dixit quam ex his oportet eam dicere, quam quærimus, docet omnes poſſe ſapientias nuncupari, argumento eorum quæ in primo libro dicta ſunt de ſapientia. Nam in primo libro maiore dum communes ſententias quæ habentur de ſapiente, commemorat, ſapientiam facile principem & dominam eſſe cunctis videri ait, eandemq; exquiſitiſſimã, & maxime cognoſcentem, & rerum difficilium cognitricem, quin & omnia quatenus licet intelligentẽ, & doctricem eſſe. Quibus aſſumptis, ſi cui ſingulas cauſas obire libeat, demonſtrari poſſe dicit, ſapientiam eſſe ſcientiam cuiuſq; ipſarum cognitricem. Quatenus enim ſapientia præſtantiſſima eſt, & maxime architecta ſcientia, & cæterarum ſcientiarum domina, hac finis cognitio ſapientia eſſe videtur. Hoc enim eſt ipſum bonum, & cætera huius gratia ſunt: quoniam in finem intuentes efficienda præſcribimus. Præſtantiſſimæ igitur cauſarum cognitio, præſtantiſſima & perfectiſſima optimaq; eſt. Ea vero eſt, cuius gratia cætera ſunt. Hac igitur ratione ſapientia in cognitione finis verſari videri poteſt.

Cognitio, quæ pręſtã tiſſima.

Quo vero definitum eſt cauſarum primarum maximeq; ſcibilis ſcientiam ſapientiam eſſe, hoc ſubſtantiæ ſcientia nomen ſibi non iniuria ſapientiæ vendicabit.

Quo vero definitum eſt, cauſarum primarũ maximeq; ſcibilis ſciẽtiam ſapientiam eſſe, hoc ſubſtantiæ ſcientia nomen ſibi non iniuria ſapientiæ vendicabit.) Qua rurſus, inquit, ſapientia primarum cauſarum cognitrix eſſe dicitur, & maxime ſcibilium, hac rurſus cognitio formæ ac huiuſmodi cauſæ ſapientia eſſe videri poteſt. Sed prius diſſerto de finali cauſa rerum agendarum, iam de ea diſputat, quæ in contemplandis habetur. Eſſe vero formam maxime ſcibilem oſtẽdit, quia cunctis in rebus tunc ſcientiam quiſpiam habere dicitur, cum rei alicuius formam, & huiuſmodi cauſam cognoſcit. 17

Forma maxime ſcibilis.

Nam cum multis modis idem ſciatur, magis quidem eos dicimus ſcire, qui rem ex hiſce quæ inſunt, quàm eos qui ex hiſce quæ nõ competunt eidem, cognoſcunt. horum autem alium alio magis, & maxime eum qui quidnam ſit percipit, ſed non eum qui aut quanta ſit, aut qualis, aut ſi apta ſit agere quippiam, aut pati, cognoſcit.

Nam cum multis modis idem ſciatur, magis quidem eos dicimus ſcire, qui rem ex hiſce quæ inſunt, quàm eos qui ex hiſce quæ non competunt eidem, cognoſcũt.) Rem ab eo maxime cognoſci, qui eius cognoſcit formam, confirmans, illud primum ſumit, ſcibile tunc magis a nobis cognoſci, cũ ipſum ex ijs quæ ſuppetunt ei, cognoſcimus, quàm cũ ex ijs quæ non ſuppetunt. Hoc enim eſt quod ait, (quàm non eſſe) Quædam enim doctrinę, & quorundam rationes, ex negationibus ſumuntur, quæ cognitio ex non eſſe dici poteſt. Nam qui punctum id eſſe definit, quod partem non habet, is ex non eſſe punctum cognoſcit. Ex eo enim quod puncto abeſt, rationem conficit. Eadem ratione qui accidens eſſe ait, quod neq; definitio eſt, neq; genus, neq; proprium, adeſt tamen rei, hic ex non eſſe definit. Idem ſi dicat accidens eſſe, quod eidem adeſſe & abeſſe poteſt, accidẽs ex eſſe cognoſcat, quoniam cognoſcit ex eo quod ipſi adeſt. Sed eorum qui eſſe cognoſcunt, intelligens quid res ſit, q̃ quid ei accidat cognoſcens, magis dicitur intelligens. Alter enim rem ex ſubſtantia cognoſcit, alter ex accidenti. Hoc autem vnaquæq; res eſt, quod per formam eſt. quare qui rei formam cognoſcit, is rem maxime cognoſcit. Si ergo formæ & huiuſmodi cauſæ cognitio potiſſimum eſt ipſius rei ſciẽtia, potiſſimum vero ſcientia ſapientia eſt, profecto per hanc rationem, ſcientia cauſæ formalis erit ſapientia. 18

Ex negationibus doctrinæ quędã ſumuntur.

In cæteris etiam quorum eſt demonſtratio, tum ſcire quodq; putamus, cum quidnam ſit vnumquodq; cognoſcimus, vt quadrationẽ inuentionem mediæ eſſe, & in cæteris ſimili modo.

Præterea & in alijs cognoſcere vnumquodq;.) Dictio ad hunc modum concinnius haberet. Præterea & in alijs quorum eſt demonſtratio, tunc cuiuſq; ſcientiam adeſſe putamus, cum ipſum quod eſt, intelligimus. Illud autem (in alijs) dixit, pro in omnibus quorum ſunt demonſtrationes. Docet autem formæ cognitionem potiſſimam rei eſſe cognitionem, quoniam in demonſtrationibus tunc propoſiti demonſtrationem nos habere putamus, cum rationem eius definitionemq; cognoſcimus: quoniam cum definitionem rei propoſitæ cognoſcimus, & quod adeſſe cuipiam demõſtratur, hoc ipſi adeſſe per definitionem oſtendimus, tunc ipſius potiſſimam demonſtrationem nos habere putamus. Exempli cauſa tunc ſcimus defectus lunæ quid ſit, cum didicimus terræ obiectionem definitionem eſſe defectus. Et pari ratione tunc quid ſit quadratio rectilinei, ſcimus, cum inuentionẽ medię eſſe ſcimus. quadratus enim ex media deſcriptus, par eſt rectilineo. Media vero dicitur qui laterum minore maior eſt, maiore minor: ex qua deſcriptus quadratus, par eſt dato rectilineo. Nam definitio cũ cauſa, demõſtratio eſt poſitione differens, vt in reſolutorijs poſterioribus demõſtrauit. 19

Formę cognitio, potiſſima rei cognitio.

Atqui circa generationes, actioneſve, atq; omnem mutationem tum maxime ſcimus, cum ipſum principium motus ſcimus. hoc autem aliud principium eſt atque op-

positum fini. Quare contemplatio harum causarum cuiusq; ad aliam aliamq; scientiam videbitur pertinere.

20 Circa generationes vero & actiones.) Postquam ostendit causæ formalis cognitionem sapientiam videri posse, idem de causa efficiente docet. In cunctis enim rebus quæ fiunt, quæ aguntur, & omnino quæ mutantur, cognitionis ipsorum causa est efficientis causæ cognitio, quæ quidem est vnde principium motus proficiscitur. Tunc enim Troiani belli causam scimus, cum scimus ob raptam Helenam illud fuisse susceptum: qui raptus est principiũ & causa belli. Et tunc scimus pugnæ causam, cum nobis innotuit contumelia vnde pugna exorta est. Sed facta efficientis causæ mentione infert (Hoc autem alterum, & oppositũ fini) quibus verbis has causas inter se oppositas esse ait. hæc autẽ effatus infert (quare alius videretur sciẽtiæ esse contẽplari harũ causarũ quanq;) quod quidem minime cum proposito conuenire videtur. hoc enim quærendum sibi proposuerat. Nisi ad eãdem scientiam omnium causarum cognitio pertinet, cuius causæ cognitionem, sapientiam conuenit appellare. Deinde per existimationes quæ de sapientia communiter habentur, licere demonstrauit non tantum cognitionem causæ vt finis, sed etiam quæ de forma, quæq; de causa efficiente habetur, sapientias appellare. quibus demonstratis consentaneum erat inferre, complures fore sapientias. Quocirca verba illa in hunc intellectum sunt accipienda. Quare ad aliam & aliam sapientiam singulas causas contemplari pertinet, neq; vna tantum est sapientia, siquidem non est vnius scientiæ munus, omnes causas considerare, sed quæ de harum trium quaq; differit, sapientia est. Quanq̃ illud (quare alius videretur &c.) dictum est non quasi his quæ nunc traduntur consentaneum, sed quasi ijs quæ primo dicta sunt cõiungat, aliã sciẽtiã de alia causa considerare. Potest & aliter sensus explicari ad hunc modum, cum efficientem causam fini oppositã esse dixisset, quoniã hæ duæ causę oppositæ sunt, idcirco intulit non ad eandẽ, sed ad diuersas scientias vtriusq; ipsarum cognitionẽ pertinere. Aut certe melius in quibusdam exemplaribus scriptum est ad hunc modum (Quare ob ea quæ dicta sunt, non alius videretur esse scientiæ contemplari harum causarum quanq;) Idcirco enim sapientia omnium causarum cognitrix esse negabatur, quòd causæ non essent oppositæ. At nunc in causis finali & efficiente oppositione reperta, & accedentibus rationibus, quibus plures scientias in causarum cognitione versari alienum esse arguebatur, infert supradictis esse consentaneum, huiusmodi causarum cognitionem ad diuersas scientias non pertinere, quo simul conficitur, de cunctis causis differere, ad sapientiam proprie pertinere. Sed illud est aduertendum, neque hoc in loco, nec in primo libro maiore, vbi in commemoratione communium de sapientia sententiarum eadem referuntur, mentionem fieri causæ materialis, cum de tribus cæteris differatur, doceaturq; quare cuiusq; ipsarum cognitio possit esse sapientia, quam nũc indagamus. cuius ratio est, quoniam illarum causarũ cognitio præstantior est, magisq; scientia, quàm materialis causæ notitia, cum illarum quæq; magis sit causa. Materia enim in ijs quæ fiunt ex ipsa, causæ sine qua non, videtur habere rationem.

At vero de principiis etiam demonstrationis est controuersia, si vna sit, an plures de ipsis scientiæ. Atq; demonstratiua principia dico opiniones communes, ex quibus omnes demonstrant: vt omne quoduis affirmetur aut negetur necesse est, & impossibile est esse simul atq; non esse: & quæ sunt huiusmodi propositiones. Est igitur horum atq; substantiæ vna scientia, an alia, atq; alia? Quod si non sit vna, vtram dicere oporteat eam quæ nunc quæritur scientiam esse. Vnam igitur esse non est consentaneũ rationi. Cur enim magis est proprium geometriæ, quàm cuiusuis hæc intelligere?

22 Cæterum & de demonstratiuis principijs, vtrum vnius scientiæ, an plurium controuersia est.) Ex ijs quæ disputare proposuerat, secundum locum quæstio de sententijs obtinebat, quæ sunt principia demonstrationum, quas communes sententias appellat, quoniam a cunctis demonstrantibus vsurpãtur: eadẽq; principia in mẽtione huius quęstionis vocauit, propterea quod principia sunt eorũ quę demõstrantur. Quęrit igitur vtrũ eiusdẽ sciẽtiæ munus sit, de his cõsiderare, cuius est de substãtiæ ac entis principijs differere, an alterius, vt de principijs cõplures habeãtur sciẽtię, alia scilicet de his, alia de principijs substãtiæ. Et si principiorũ substantiæ cognitio, & quæ de principijs demõstrationis habetur, ad diuersas pertinẽt scientias, quorũ principiorũ scientiam sapientiã oportet appellare. In qua quęstione vt doceat non esse eiusdẽ scientiæ de his ac de illis principijs cõsiderare, hac primũ vtitur argumentatione. si omnes demõstratiuæ scientiæ similiter vtuntur sententijs ad suas demonstrationes conficiendas, & non omnes de ipsis differunt, certe nulla earum quæ similiter eis vtuntur, de ipsis disputabit. Est autem antecedens verum. omnes enim perinde his principijs vtuntur, atq; ea quæ de substantiæ principijs edifferit, & nõ omnes de ipsis disputant. Nõ enim geometria, non musica, quanquam eadem hæ vsurpent. consequens igitur verum est. Vel sic, si omnes scientiæ perinde sese habent erga sententias, atq; ea quæ disputat de substantię principijs, vel omnes de sententijs disputabunt, vel ne hæc ipsa quidẽm, sed omnes perinde se habẽt atq; hæc, neq;

Troiani belli causa.

Sententiæ cõmunes.

omnes de sententijs edisserunt,ergo ne ipsa quidem quæ agit de substantia.ac proinde non est eiusdem scientiæ de substantia & de sententijs disputare. Nam quemadmodum cæterarum quæ his æque atq; ipsa vtuntur,non est proprium de ipsis differere,sic ne huius quidem fuerit.

Si igitur cuiusuis quidẽ similiter est,omniũ autẽ esse non potest: vt neq; cæterarũ, sic neq; eius quæ substantias cognoscit,propriũ est de ipsis cognoscere, & insuper quonam pacto ipsorum scientia fuerit? Quid enim vnumquodq; ipsorum est.& nunc plane cognoscimus.nam vtuntur ipsis & aliæ artes vt cognitis. Quod si demonstratiua sit de ipsis scientia,genus subiectum esse quippiam oportebit,& quædam affectus, quædã dignitates ipsorum esse. Impossibile est enim demonstrationem de omnibus esse. ex quibusdam enim,& circa quippiam, & quorundam esse demonstrationem necesse est.

Si ergo similiter cuiuslibet est,omnium autem esse non potest.) Quare nõ potest omnium esse? An quia scientia demonstrat quæ per se subiecto adsunt,quarum vero subiecta sunt diuersa,earum demonstrata quoq; diuersa sunt. Neq; enim eadem per se diuersis adesse possunt,ac proinde ne sententiæ quidem per se omnium scientiarum subiectis adesse possunt.quod si ita est,non omnes scientiæ possunt ipsa demonstrare. *Sed* concluso non esse vnius scientiæ de substantiæ principijs, & de sententijs quæ sunt demonstrationis principia,disputare,sententiarum nullam esse sciẽtiam arguit, dicens.(simul autem quomodo ipsorum erit scientia? quid enim ipsorum quodq; est, etiam nũc cognoscimus). *Sensus* autem est, quicquid scimus, id vel per definitionem,vel per demonstrationẽ scimus.si ergo sententias aliqua scientia demonstrat, per quidpiam quod ipsis adest, demonstrat. sed quid earum quæq; sit,omnibus est per se notum,quoniã omni doctrina remota,notum est quid significet de quolibet affirmatio vel negatio. Item illud, quæ sunt eidem paria,ea inter sese quoq; paria sunt:quippe quibus omnes scientiæ pro notis vtuntur,nulla desiderata scientia a qua doceantur.quo fit,vt quid earum quæq; sit,nulla scientia definiat.quod si esset ipsarum aliqua demonstratio & scientia demonstrans, earundem essent aliæ sententiæ.(Et quædam passiones) id est ea quæ adesse demonstrantur.passiones enim seu affectiones appellat demonstrabilia quæ per se adsunt. (quædam vero dignitates)quibus ea quæ ipsis per se adsunt,demonstrantur. Dignitates, id est sententias,appellat propositiones quæ demonstrari nequeunt,medioq; vacant. Illud autem.(De omnibus enim impossibile est demonstrationem esse)dixit velut consequens illius (oportebit aliquod genus esse subiectum, & has quidem passiones,illas vero dignitates.) Hinc enim sequitur,fieri non posse, vt cunctorum sit demonstratio, cum demonstrationes de ijs sint, quæ per se scientiæ subiecto adsunt,quas affectus appellauit,non autem de cunctis,aut quibusuis,sed neq; de omnibus quæ ad aliqua demonstrandum assumuntur,possunt fieri demonstrationes. Illud autem quod statim sequitur,(Ex quibusdam enim, & circa quidpiam, & quorundam esse demõstrationem necesse est). coniungitur cum illo(genus subiectum esse quidpiam oportebit,& quædam affectus, quædam dignitates ipsorum esse) illud enim (Impossibile est enim demonstrationem de omnibus esse)per parenthesin,hoc est interpositionem dictum est propter sententias. Ex quibusdam ergo,id est ex sententijs,circa quippiã,id est circa aliquod genus subiecti,cui aliquid adesse aut abesse demonstratur. Quorundam,id est eorũ quæ subiecto adesse,aut non adesse demonstrantur,quos appellat affectus. 23

Scire nostrũ vnde sit.

Dignitas, id est sentẽtia.

Nõ omniũ sunt demõstrationes.

Quare fit vt eorũ omnium quæ demonstrãtur,vnum sit quidpiam genus. Vniuersæ nanq; demonstratiuæ scientiæ dignitatibus ipsis vtuntur.

Quare fit vt eorum omnium quæ demonstrantur, vnum sit quidpiam genus.) *Sensus est*, si demonstrationes sententiarum habentur, & sententiæ sint vnum genus, vnaq; natura subiecta, fiet vt omnia quæ per sententias demonstrantur, sint eiusdem naturæ, quoniam omnes scientiæ ac demõstrationes per sententias proposita demonstrant. sententiæ porro vnius & eiusdem naturæ sunt. quæ autem sunt eiusdem inter se naturæ, ea cuiusdam vnius naturæ sunt demonstratiua, si quidem demonstrationes sunt ex his quæ per se adsunt. vni autem naturæ hæc adsint necesse est, quæ vnius eiusdemq; naturæ inter se sunt. Dixit autem vnum genus pro vna natura. Aut illorum verborum sensus est: si qua est scientia, demonstratioq; sententiarum, aliquod eis genus subijciatur oportebit. Omnis enim demonstratio & scientia demonstratiua in aliquo determinato genere versatur, & omne demonstrabile cuidam determinato generi adest. *Sententijs igitur*, si demonstrabiles sunt, & est aliqua scientia ipsarum demonstratiua, aliquod determinatum genus subijcitur, cui adesse demonstrantur. Omnis enim demonstratio cuipiam generi & vni cuidam subiectæ naturæ adesse demonstrat quæ demonstrat, quos ipse affectus appellauit, idq; per sententias, per quas fiunt demonstrationes, hoc est per propositiones immediatas ac indemonstrabiles. *Si enim* quę demonstrantur, per sententias demonstrantur, possunt autem sententiæ demonstrari, fiet, vt in infinitum procedatur, ac proinde nulla ipsarum erit demonstrabilis, quod tamen oportebat, quia non omnia sunt indemonstrabilia. qua ratione demonstrare poterat sententiarum non haberi demonstrationẽ. Hæc 24

Sententiæ nõ demonstrantur.

autem quæ commemorauimus,in omni demõſtratione deſiderari docuit,cum dixit, neceſſe eſt demonſtrationem fieri ex aliquibus,per quæ demonſtrantur, & circa quidpiam,cuius eſt demonſtratio,& quorundam ipſorum quæ demonſtrãtur. At ſi vnum genus ſententijs ſubijcitur, cunctis demõſtrationibus omnibuſq; ſcientijs vnum & idem genus erit ſubiectum. Qui enim ad demonſtrationem quopiam vtitur, quod alicui generi vniq; naturæ per ſe adeſt,is non eodem in aliud,quàm in illud cui per ſe adeſt,vtetur. Neq; enim quodlibet per quoduis demonſtratur. Nam qui aliqua in geometria demõſtrata vſurpat, is nõ ad aliud,quàm ad geometrica ſubiecta vſurpabit,ſcilicet quoniam his per ſe adſunt. Eadem erit ratio in muſicis demonſtrandis. Nam quod in hæc vſurpabitur, id ad nihil aliud, q̃ ad ſubiecta muſicæ accommodabitur,quoniam per ea quæ per ſe ſuppetunt,eorũ quæ per ſe adſunt,demonſtrationes fiunt. Qui ergo ſententias vſurpant,ad illud genus eas vſurpabunt,cui ſententiæ per ſe adſunt. Adſunt autem vni tantum:ſiquidem eſt vna ſcientia ipſarũ demonſtratrix. Omnes autem ſcientiæ ad ea quæ demonſtrant,ſententijs vtuntur. omnibus ergo ſciẽtijs idem genus erit ſubiectum,quoniam omnes ſententijs vtuntur. hæ vero in vno genere habentur,nec fieri poteſt,vt quæ alicui per ſe ſuppetunt per demonſtrationem, ea in aliud vſurpentur, q̃ in id cui per ſe ſuppetunt. Quod ſi omnibus ſententijs idem genus ſubijcitur,& omnes per eadem demonſtrant (demonſtrant enim omnes per ſententias) efficitur,vt omnes ſcientiæ eædem ſint.

Nõ quodlibet p quoduis demõſtratur.

At vero ſi alia ſit ſubſtantiæ ſciẽtia,& alia item de ipſis,vtra ſit potior ipſarũ, & ſuapte natura prior. Vniuerſaliter enim dignitates maxime ac omnium principia ſunt.

25 At vero ſi alia ſit ſubſtantiæ ſcientia,& alia itẽ de ipſis). Poſtquam argumentis docuit, non pertinere ad eandem ſcientiam,de principijs ſubſtantiæ,ac de principijs demonſtratiuis diſſerere, & demõſtratiua principia nõ poſſe demonſtrari extrinſecus,confirmauit, protinus id quod ſequitur, inquirit,vtra ſit ſapientia,& vtra potior,priorq;,ea ne quæ de ſubſtantiæ,an quæ de demonſtrationis principijs ediſſerit. At rationi magis eſſe cõſentaneum,eam eſſe ſapientiam,quæ verſatur in ſententijs,arguit ad hunc modum. ſcientia quæ in primis verſatur, prima eſt : ſententiæ autem primæ ſunt, quod docet dicens,(Maxime nanq; vniuerſalia,& omnium principia ſententiæ ſunt). Vniuerſalia enim priora ex natura ſibi ſubiectis eſſe,demonſtratum eſt. Huiuſmodi autem ſunt ſententiæ,communes ſcilicet omnium, & vniuerſales:quoniam quæcunq; demonſtrantur,per has demõſtrantur, & hæ cunctorum ſunt principia. principia porro priora ſunt eo cuius ſunt principia. Ita hæc in vniuerſum captio quædam eſt , quæ in eo fallit,quod ſumit ſententias ſimpliciter prima & vniuerſalia eſſe. Neq; enim ſi qua ſunt quorumpiã communia, protinus ipſorum vniuerſalia ſunt. Neq; vniuerſalia ſimpliciter & proprie prima ſunt,ac proinde non erit ſimpliciter prima & nobilior,quæ de vniuerſalibus agit. Accedit, quod principia non demonſtrantur per ſententias, quippe quæ demonſtrari nequeunt.

Sententiæ, vniuerſalia dicuntur.

Quod ſi non ad philoſophum, ad quemnam alium verum de ipſis ac falſum contemplari ſpectabit?

26 Quod ſi non ad philoſophum) Quod quæſiuerat , cuiusnam eſſet de his principijs diſputare (omniũ enim,aut nullius eſſe videbatur) nũc oſtendit par eſſe,vt philoſophus de ſententijs ediſſerat, quæ demonſtrationis principia ſunt,quibus omnium quæſitorum veritas in primis demonſtratur. quod arguit docens,abſurdum eſſe dictu,alium quempiam præter philoſophum de vero & falſo diſſerere. (De ipſis) id eſt de propoſitionibus , in quarum numero habentur ſententiæ. Quis enim alius de vero & falſo quod propoſitionibus ineſt,diſputabit,niſi philoſophus? His autem arguitur licet de demonſtratione eiuſq; principijs diſſerere non ſit primi philoſophi,at certe philoſophi eſſe. quibus verbis omnino ſtatui videtur demonſtratricem doctrinam partem eſſe philoſophiæ.

Philoſophi eſt de ſententijs diſſerere.

Præterea vna ne omnium ſubſtantiarum,an plures ſcientiæ ſunt? Atq; ſi nõ vna ſit, cuiuſnam ſubſtantiæ hanc ſcientiam ponere oportet? Vnam autem omnium eſſe, non eſt conſentaneum rationi. Et demonſtratiua nanq; ſcientia vna omnium per ſe accidẽtium erit. Si quidem omnis demonſtratiua ſcientia circa aliquid ſubiectum ex opinionibus communibus accidentia per ſe contemplatur. Eiuſdem igitur eſt per ſe accidentia ex eiſdem opinionibus circa ſubiectum aliquod contemplari.

27 Ad ſummam,vna ne omnium ſubſtantiarum,an plures ſcientiæ ſunt). Quoniam ſubſtantiarum aliæ intelligibiles,& immobiles ſunt,aliæ motu verſantur,& ſub ſenſum cadunt,idcirco quærit de omnibus ſubſtantijs diſſerere, vnius ne an plurium & diuerſarum ſcientiarum interſit:ac niſi vnius, cuiuſmodi ſubſtantiæ diſputatrix doctrina hæc quæ dicitur ſapientia, cenſeri debet. Neq; enim par eſſe ait omnium ſubſtantiarum vnam eſſe ſcientiam arbitrari:cuius rationem infert, quia ſi vna eſſet omnium,vna ſcientia demonſtraret quæcunq; per ſe accidunt ſubſtantijs. Omnis enim ſcientia demonſtratiua accidentia demonſtrat,quæ per ſe generi in quo verſatur, adſunt. quare ſi ſubſtãtiæ

vna est scientia,substantia vnum quoddam genus fuerit:quoniam si vnius generis scientia vna est, nimirum & cuius vna est scientia,id vnum est genus. Quod si substantia vnum genus est, & quæ vni generi per se accidunt,ab vna scientia demonstrãtur,profecto vna erit scientia quę cunctis substantijs per se accidentia demonstret. Proprium est enim demõstratiuæ scientiæ, in aliquo subiecto contemplari quæ illi per se contingunt, idque per axiomata & communes sententias .(Eiusdem igitur est per se accidentia circa idem genus ex eisdem opinionibus cõtemplari) Circa idem genus, id est circa id cuius est vnum genus. Cæterum ex accidenti absurdum inferre videtur, dum illud sumit, ad scientiam pertinere ea demonstrare,quæ genere sibi subiecto accidunt. Nam cum substantiæ cætera cuncta accidant,fit vt qui de substantia scientiam vnam existere tradunt,ijs de omnibus entibus vnam esse scientiam sit confitendum,quippe cum omnia entia præter substantiam,substantiæ sint accidentia. Et hæc est causa cur sic loquutus est,(Et demõstratiua nanq; scientia vna omniũ per se accidentium erit) Quod vero statim adiecit,

Demõstratiuæ sciẽtię proprium.

Subiectum enim circa quod,vnius scientiæ est,& ea ex quibus,vnius itidem est,siue,sit eiusdem,siue non eiusdem:quare & accidentia simili modo, siue hæ contemplantur,siue ex istis vna.

Subiectum enim circa quod,vnius est scientiæ,& ea ex quibus,vnius itidem est,siue sit eiusdem siue alterius)Id mihi huiusmodi esse videtur. Effatus,si substantia est vnum genus subiectum, fore, vt vna scientia omnium per se substantiæ accidentium sit demonstratrix, subiungit in vniuersum. 28 (Nam circa quod,vnius est scientiæ, & ex quibus,vnius itidem est,siue eiusdem,siue alterius.quare & accidentia simili modo,siue hę contemplantur,siue ex istis vna.)sensus ergo est. Eiusdem est scientiæ subiectum quid sit contemplari,& quæ subiecto per se accidunt. Ex his enim & in his illius esse consistit. At cuius scientiæ est cognoscere quæ per se cuipiam adsunt,eius interest, quæ illi per se accidunt,demonstrare. Quanquam illud(ex quibus)sic potest explicari · Ex quibus demonstrationes illius subiecti fiunt:si quidem per ea quæ per se accidunt,demonstrationes conficiuntur,quæ nota esse oportet ei qui in eo genere versatur. Ergo cuius est subiectam naturã cognoscere, eius refert,quæ illi per se adsunt, cognoscere. Substantiæ nanq; subiectæ cognitio,per ea comparatur,per quæ demonstrationes fiunt eorum quæ ipsi adsunt. At cuius scientiæ hæc cognoscere interest,eius refert,quæ per se huic generi contingunt, demonstrare. hoc est,quæ per demonstrationem ipsi adesse demonstrantur. Nam cuius est subiectum genus cognoscere, & ea per quæ huic suppetentia demonstrantur,eius est quæ illi adsunt demonstrare. Cuius autem est aliqua demonstrare,eiusdem & cognoscere. Siue ergo vna scientia est,quæ in subiecto genere atque substantia versatur, propterea quod vnum genus sit, & vna quædam natura,vnius erit scientiæ, omnia quæ illi per se adsunt,demonstrare:siue plurium alteriusq; sit de proposito genere & substantia disputare,propterea quod non sit vna quædam illius natura. Neq; enim si qua vni superiori generi subijciuntur,statim vnius scientiæ de his erit considerare:sed necesse est,vt eiusdem speciei ac naturæ id sit, quod cuiq; scientiæ subijcitur disputandum,ad plures easdemq; pertinebit quæ ipsi per se suppetunt continguntq;, ✳ versantur. Illud autẽ (Quare & accidẽtia simili modo,siue hæ contemplantur,siue ex istis vna) huiusmodi est, Ad easdem doctrinas pertinet subiecti generis contemplatio, & quæ de ijs habetur, per quæ huic suppetentia demonstrantur,& eorum quæ contingunt,& eidem adesse demonstrantur,cognitio. Siue igitur illæ plures sunt, & inter se disiunctæ,plures itidem erunt quæ isthæc demonstrant:siue vna ex pluribus scientijs, quasi ex partibus conflata,perinde se habebit, quæ huic generi suppetentia demonstrat. Erit enim vna,ex pluribus tamen scientijs tãquam ex partibus coacta. Quæ idcirco ab ipso adiuncta sunt,quoniam quæ de substantia habetur doctrina omnis,philosophia esse videtur:non tamen omnis philosophia de omni substantia differit, sed parte sui de substantia sensibili & naturali,alia de substantia intelligibili. Cæterum quasi ad incommodum deduxisset,fore vnam scientiam eorum demonstratricem,quæ substantiæ per se adsunt,constitit,nec intulit quidpiam. Absurdum nanq; dictu est,eandem scientiam substantiæ sensibili accidentia considerare, & item quæ intelligibili substantiæ contingunt. Sed quærat aliquis,quomodo substantia non est vnum genus,si genus vnum nunc appellet non quodlibet commune,vt dicebat, sed vnam speciem & vnam conformem naturam? Sic enim vna scientia in vno genere versatur, non quod omnia consideret,quæ supremo & cõmunissimo genere continentur, sed quia de ijs differit quæ eiusdem speciei ac rationis societate cõsentiunt. Potest etiã illud(circa quod,vnius est sciẽtiæ,& ex quibus vnius,itidem est)in hunc sensum accipi · In quo genere vna est scientia, considerans quid eorum quodq; est quæ illi generi subijciuntur,ac definitionem inquirens in eo,vna itidem est,quæ cognoscit ac demonstrat ea quæ ipsi adsunt,& ex quibus esse illi suppeditatur. Demõstrationes enim per ea quæ cuiq; per se suppetunt,quæq; illi per se accidunt,constituuntur. Est autem vnius scientię cognoscere,quæ per se vni cuipiam generi adsunt:quoniam vbi vna est definitiua scientia, demonstratiua quoq; vna est. Illud enim(quod)substantiam significat & quiditatem. Illud vero(siue eiusdem)significat definire idem subiectum,& demonstrare quæ ipsi per se suppetunt. hoc est,siue eadem est scientia definitiua, & demonstratiua,siue diuersa,nec ambæ partes vnius sunt,consequens certe fuerit vnius esse scientiæ quæ generi eidem per se contingunt,demonstrare. Hoc enim dictio

Cuius est demõstrare, eius est & cognoscere

Vbi vna est definitiua scientia,ibi demõstratiua quoque vna est.

ni deest, quæ ad hunc modum esset plena. Quare & accidentia simili modo contemplari atque demonstrare vnius erit. Cuius enim est ea ex quibus, huius perinde refert subiecto accidentia demonstrare, siue harum vtraque diuersa scientia est, quæ per se subiecto suppetentia considerat, vt sit quæ assumit, definitiua: quæ vero demonstrat, demonstratiua: siue vna quædam est scientia ex vtraque, id est ex definitiua & demonstratiua conflata. Nam quemadmodum vna est quæ definit ac ostendit vnius quiditatem, sic item vna est, quæ demonstrat. In quibusdam exemplaribus pro illo (siue hæ) scribitur, siue eædem. Cuius sensus esset, siue in vno genere definitiua & demonstratiua eædem sunt inter se, siue non eædem, sed partes vnius, vt subiecti generis scientia ex vtraque constituatur.

Præterea vtrum circa substantias solum sit contemplatio, an & circa ea quæ ipsis accidunt. Dico autem hoc pacto, si solidum sit substantia quædam, & lineæ, atque plana, vtrum ad eandem hæc & accidentia circa vnumquodque genus de quibus mathematicæ demonstrant, an ad aliam scientiam cognoscere spectet? Nam si ad eandem pertineat, demonstratiua quædam & substantiæ profecto scientia erit. At ipsius quid est, non videtur demonstratio esse. Sin ad aliam, quænam est ea quæ accidentia circa substantiam, contemplatur. hoc enim assignare difficile admodum est. Præterea vtrum solas substantias sensibiles esse, an & præter hasce dicendum est alias esse. Et vtrum vnum sit genus, an plura substantiarum sint genera, vt ii putant qui formas inquiunt, & res eas medias esse, circa quas mathematicas versari scientias dicunt.

28 Præterea vtrum circa substantias solum sit cõtemplatio, an & circa ea quæ ipsis accidunt.) Hæc quoque quæstio supra fuit ab ipso in dubiorum expositione commemorata. Quod autem hic dubitat, illud consequitur, quod statim dixerat, scilicet (circa quod enim vnius scientiæ, & ea ex quibus vnius itidem est, siue sit eiusdem, siue alterius.) quibus verbis cum docuisset, vnius esse scientiæ, vt subiectum genus definire, sic & quæ per se ipsi accidunt, demonstrare: & deinde dubitasset, vtrunque ne ad eandem scientiam pertineat, an ad alteram definire, ad alteram vero demonstrare, nunc separatim de hoc dubitat: quæritque vtrum proposita scientia, hoc est sapientia, substantias solum consideret, esse substantiæ, & quæ sit ipsius definita natura inuestigans, an accidentia quoque per se substantiæ contempletur, vt eadem demonstratiua sit. Nam si eiusdem munus est substantiam atq; per se contingentia considerare, hæc nimirum demonstratiua fuerit. Est enim demonstratiuæ, quæ substantiæ per se adsunt, demonstrare. Cui velut incommodum adiunxit (demonstratiua quædam, & substantiæ profecto scientia erit.) quasi hoc consentaneum sit demonstratiuæ, sumens videlicet illud, ipsam de quibus differit ac contemplatur, ea demonstrare. (At ipsius, inquit, quid est, non videtur demonstratio esse.) definitionis & quiditatis merito sumens non esse demonstrationem. Hoc enim in posterioribus resolutorijs ostendit. Quanquam non est omnino consequens, si eadem scientia substantiam, & quid est substantia, atque per se substantiæ contingentia consideret, vt eadem protinus ipsum quid est, demonstret. Neque enim si scientia quæ substantiam considerat, eadem est demonstratiua, statim fuerit substantiæ demonstratiua. Nam ipsum quid est, per definitionẽ accipiet, demonstrabit autẽ ea quæ per se adsunt. hæc enim sunt demonstrabilia. Non enim si eadem de vtrisque differit, idcirco de vtrisque similiter disputabit. Neque definire, & demonstrare idem efficiuntur, propterea quod ad vnum pertineant. Hic autem cum assumpsisset demonstratiuam fore substantiæ scientiam, transposuit illud, substantiam futuram demonstrationis, velut proprium sit demonstratiuæ scientiæ subiectum suum per demonstrationem considerare. Cæterum vt ostendat in quem sensum illam quæstionem accipiat, vtrum hæc doctrina de substantia tantum consideret, an etiam de substantiæ accidentibus, geometrica subiecta gratia exempli proponit, solida, plana, & lineas. hæc enim substantias appellat: quoniam his quædam per se adsunt, de quibus geometra conficit demonstrationes. eiusdem nanque munus fuerit, horum quodq; contemplari, quid sit solidum, quid planum, quid linea definire, & quæ horum cuique per se adsunt, disputare. Est enim lineæ definitio, non lata longitudo. Cui per se contingit, exempli gratia, rectam esse, aut circularem. & illud, si recta super rectam consistens, pares inter se consequentes angulos effecerit, vtrunque parium angulorum esse rectum. item super stantem velut perpendiculum esse subiectæ, & cætera id genus. Quanquam exemplo ipso quæstionem propositam pene soluit. Siquidem geometræ de vtrisque disputantes, definitiones nõ demonstrant, sed planũ esse longitudinem cum latitudine solum sumentes, absque demonstratione ipsum vsurpant. Demonstrant tamen quædam planis rectilineis, alia orbicularibus per se adesse. neque idcirco ipsius quid est, habetur demonstratio. Itaque geometræ non habent substantias quas vt sibi subiecta definiãt. scientia vero naturalis substantias pro subiectis habet, nihilo tamen secius ipsas definit, & quæ illis per se adsunt, demonstrat. Non enim mundus quid sit, aut quid sol, quidve alia substantia naturalis, demonstrat.

Vniusne scientiæ sit definire, ac demõstrare, an diuersarum.

Geometrica subiecta cur substantias appellet.

De figuris autem vel motu,locisve & cæteris,quæ per ſe rebus naturalibus contingunt, non item diſputat,demonſtrationeſq; conficit. Pari ergo ratione ſi primis ſubſtantijs quidpiam accidit, qui de ſubſtantia ipſarum conſiderabit, idem de accidentibus eius diſputabit, demonſtrationeſq; conficiet. Sed poſtquam ſi eiuſdem ſit ſcientiæ de vtriſque cõſiderare, vt incommodum intulit hinc fieri, vt definitionis & quiditatis habeatur demonſtratio, exponit rurſus ſi non eſt vnius de vtriſque conſiderare,quòd dubium conſequatur.Nam cum ab ea diſceſſeris,inquit,quæ ſubſtantiam contẽplatur,quænam alia ſubſtantiæ per ſe accidentia conſideratura demonſtraturaq; ſit, difficulter inuenies.Cui quod verum eſt ſubijcit,non eſſe facile inuenire aliam ſcientiam quid eſt ſubiectum conſiderantem,aliam vero quæ per ſe ſubiecto adſunt,non ſolum in ſubſtantia,ſed etiam in quouis alio genere.Fieri enim non poteſt,vt qui rei ſubſtantiam ignorat,is rei accidentia demõſtret. Deinceps quærit id quod initio quarto loco propoſuit, vtrum ſolas ſubſtantias ſenſibiles eſſe cenſendum ſit, an præter has aliæ ſubſtantiæ per ſe ſint. Itaq; non ſolum dixit vtrum præter ſubſtantias ſenſibiles aliæ ſint,ſed addit id quod in dubiorum enarratione adiunxit,dicens,vtrum hę tantum ſint,an plura ſint huiuſmodi ſubſtantiarum genera,vt aliæ ſint ideæ & exemplaria,aliæ mediæ inter ideas & ſubſtantias ſenſibiles,vt mathematicæ.Hunc enim locũ mathematicis tribuebat Plato,qui ſubſtantias per ſe eſſe putabat a ſenſibilibus & ideis diuerſas.Quærit igitur de hoc,num ſubſtantiarũ plura genera habeantur,& plura non haberi demonſtrabit,dicta refellendo.

Subiecti, & eorũ q̃ ſubiecto accidunt,cõſideratio eadem.

Quemadmodum igitur ipſas formas cauſas atq; per ſe ſubſtantias eſſe dicimus, in primis ſermonibus de ipſis eſt dictum.

29 Vt igitur ipſas formas cauſas,atq; per ſe ſubſtantias eſſe dicimus, in primis ſermonibus de ipſis eſt dictum.)Propoſita quæſtione,num ſolæ ſubſtantiæ ſenſibiles ſint,an aliæ præterea, & an plura genera ſint earum quæ a ſenſibilibus ſunt diuerſæ, vt veteribus Platonicis videbatur, qui ideas & mathematicas ſubſtantias aſſerebant,de his inquirit,num fieri poſſit vt huiuſmodi aliquæ ſubſtantiæ ſint. Sed antequam his de rebus diſſerit, admonet nos, quales has ſubſtantias illi eſſe putauerint, ad ea relegans, quæ in primo libro dicta ſunt. Vnde multis iam rationibus intelligitur,illum quoque librum Ariſtotelis eſſe, & ad propoſitam doctrinam pertinere.Illic enim more ſuo de ipſis perinde loquutus eſt,atq; hoc in loco meminit. Nam vtrobique velut propriam opinionem ediſſerit,dum idearum ſentẽtiam refellit.Illud vero(vt igitur)dictum eſt loco huius,quomodo igitur.In primo autem libro Platonicos putaſſe docuit ideas eſſe ſubſtantias quaſdã per ſe intelligibiles a ſenſibilibus ſeiunctas,ad quarum exemplar ſenſibiles eſſe obtineant,quæq; ad formalem cauſam & quiditatem referantur.

At cum multæ difficultates habeantur de ipſis, non minus id eſt abſurdum, aſſerere quidem quaſdam eſſe naturas præter eas quæ ſunt in cœlo, has autem dicere non differentes a ſenſibilibus eſſe,niſi duntaxat æternitate, quippe cum illas perpetuas faciant,hæ vero oriantur ac occidant. Inquiunt enim eſſe ipſum hominem & equum ac ſanitatem,aliud vero nihil, perinde facientes atq; ii qui deos quidem inquiunt eſſe,humanam autem formam habere. neq; enim illi quicquam aliud quàm homines æternos,neq; ii formas aliud quicquam,quàm res ſenſibiles perpetuas faciunt.

At cum multæ difficultates habeantur de ipſis, non minus eſt abſurdum, aſſerere quaſdam eſſe naturas præter eas quæ ſunt in cœlo.)Quæ ſint plures hæ difficultates,in primo libro explicauit. 30
(Præter eas, inquit,quæ ſunt in cœlo)id eſt præter ſenſibiles, & quæ in mundo habentur. Nam mundum cœlum appellat, quaſi dicat in loco exiſtentes, & natura conſiſtentes. has enim proprie in cœlo eſſe ait. Cum igitur idearum dogma multa incommoda conſequantur(dubium eſt enim quæ ſit ipſarum ſubſiſtentia,ſubſtantiá ne,an ſecus,& quis eſt communis modus, & cætera de quibus in primo libro eſt dictũ)nihilominus,inquit,abſurdũ eſt id quod hoc in loco addit,dicere videlicet eſſe quaſdam naturas ab his ſenſibilibus ſubſtantijs & natura conſiſtentibus diuerſas, ideas ab illis nuncupatas, quas quidem naturas a ſenſibilibus, & in cœlo exiſtentibus æternitate ſolum differre ſtatuebant. quod ipſorum dogmati conſentaneum eſſe,ex ipſorum dictis edocuit. Aiunt enim ipſihominem eſſe, & ipſiequum, & ipſiſanitatem, nec aliud quicquam de his dicunt. At ſi homines illa ſunt & equi, a ſenſibilibus ſolo ipſi diſcrepantia,profecto cætera eadem habebunt,atque ſenſibilia. Tradentes enim illorum definitiones,eſſe quoque ipſas congruere dicũt, diſcrepabũt tamen ſola æternitate,quæ additamento ipſi videtur ſignificari:prorſus vt illa quoq; ſenſibilia ſint Nam vt qui tradunt deos eſſe,eoſdemque humana forma præditos,ij deos homines æternos faciũt per nomen deus de ipſis æternum prædicantes,ſic qui formas,eadem atque ſenſibilia eſſe faciunt, ſolo ipſi additamento excellentes, hi ſenſibilia æterna ideas eſſe faciunt. Nihil enim homo aut equus eſſe poteſt, & horum rationem recipere, vt non idem ſenſibile ſit, & ſenſuale. quod ſi verum eſt, idearum poſitione non efficitur, vt non tantum ſubſtantiæ ſenſibiles ſint. Quod vero

Idearũ ſubſtantiã confutat.

dixit in primo maiore, dum in hoc idearum dogma disputaret, qui rerum aliquam scientiam accipere volebant, eos ad ipsarum causas rimandas accessisse, & cum præsentibus substantijs totidem numero affinxissent, tunc demum se rerum scientiam assecutos existimasse, quomodo dictum sit, hoc in loco declarat: quoniam idearum auctores nihil aliud q̃ sempiternas substantias easdem, paresq; substantijs quæ inquiruntur, accipiebant. Siquidem a sensibilibus solo additamento, ipsi, quod æternitatem significare videtur, differunt.

Præterea si quispiam præter formas & sensibilia, res ipsas medias ponat, complures sane difficultates habebit. Patet enim lineas similiter præter ipsas & sensibiles fore, & cæterorum generum quodque. Quare cum astrologia vna sit horum scientia, erit & quoddam cœlum præter hoc sensibile cœlum, & sol, & luna, & cætera similiter quæ sunt in cælo. At quonam pacto his est credendum? nam neque immobile illud esse cõsentaneum est rationi, & omnino fieri non potest vt moueatur. Similiter & de his est putandum, circa quæ musica, mathematica, perspectiuaq; versatur. neq; enim ipsa præter sensibilia possunt ob easdem causas esse. nam si media sint sensibilia, patet & sensus & animalia, item formas, & res ipsas caducas continuo fore.

31 Præterea si quispiam præter formas & sensibilia res medias ponat, complures sane difficultates habebit.) Postquam de ideis disputauit, transit ad ea quæ inter ideas & substantias sensibiles media dicuntur, hoc est ad mathematica, quæ istis substantias per se subsistentes esse placebat: quã opinionem multis incommodis & difficultatibus implicari ait. Per hæc autem difficile factu esse docet aliam naturã præter sensibiles accipere. Explicat igitur difficultates quæ inde nascuntur. Nam quẽadmodum per istos est linea quædam mathematica præter sensibilem, & ideam, de qua linea mathematica disputat geometria, sic cætera mathematica sese habebunt. Omnes enim mathematici quasdam medias naturas habebunt, de quibus edisserant. Cum igitur sit de numero mathematicarũ astrologia, quæ de cœlo, & sole, & luna, cæterisque astris edisserit, profecto horum quodque inter sensibile cœlum, solem & lunam, cæteraq; astra ipsasq; ideas medium fuerit. At qui fieri potest vt sit mundus aut sol quidam mathematicus qui non moueatur, quoddamve aliud astrum? cum horum substantia & natura cum certo quodam motu sit, isti autem mathematica immobilia esse tradant. Nam solem & lunam moueri quidem, non tamen sensibilia, sed mathematica esse, absurdius dictu est, quàm eadem astra immobilia esse. Fieri enim non potest, vt quicquam moueatur, quod materia careat, nec sit sua natura sensibile. Et quidem hoc incommodum ijs quoq; obijci potest, qui cœli ipsicœlum ideam esse aiunt, & solis ipsisolem. Quomodo enim horum aliquod immobile vaIeas intelligere? Eadem est perspectiuæ in ea in quibus versatur ratio, harmoniæ item mathematicæ, seu musicæ. hæc autem est non quæ fidium cantus modulatur, quæ istis erga sensibilia versari videtur, sed ea quæ demostrat in qua numerorum proportione cõcentus quisq; consistat. Hæc enim est mathematica, quippe quæ in mathematicis versatur. Harũ igitur eadem ratio est, atq; astrologiæ. Omnes enim hæ cum mathematicæ sint, aliquas substantias mathematicas subiectas habebunt sensibilium ac idearum medias. At qui fieri potest, vt aliqua sint aspectabilia, quæ non sint eadem sensibilia? de quibus perspectiua disserit: vel aliqua sub auditũ cadant, quæ sensum effugiant, de quibus musica. Nam esse perspectiuum, est de aspectabilibus disserere: esse musicum, de ijs quæ auditu percipiuntur disputare. Hinc enim consequetur, quosdam medios esse sensus ab his diuersos, quibus media illa percipiantur. Porro si sensus alij huiusmodi fuerint, haud dubie alia erunt animalia prædita illis sensibus, idearum mortaliumque animantium media, cum sensus absque animalibus consistere nequeant.

Inter ideas & substantias sensibiles mediá ne sint.

Perspectiui munus.

Dubitauerit autem quispiam & circa quas rerum has scientias quærere oportet. Nam si hoc geometria a facultate partiendi terras differt solum, quòd hæc quidem horum est quæ sentimus, illa vero non sensibilium: patet & præter medicinam, & cæterarum quoque facultatum, aliam quandam fore inter ipsam medicinam, & hanc medendi artem. At hoc qui fieri potest? Erunt enim quædam sana præter sensibilia, & ipsum etiam sanum. & insuper neque hoc verum est, facultatem inquam partiendi terras, sensibilium esse magnitudinum, & quæ non vacant corruptione. Corrumperetur enim cum illæ intereunt. At vero neque astrologia, quæ est circa hoc cœlum, magnitudinum sensibilium erit: neque enim sensibiles lineæ tales sunt, quales esse geometria dicit. Nihil enim sensibilium adeo est rectum, aut rotundum. Normam nanque non puncto circulus tangit: sed vt Protagoras dicebat redarguens geometras, neq; motiones reuolutionesq; cœli similes sunt hisce, de quibus astrologia suas

rationes facit,neq; puncta eandem naturam habent quam ſtellæ.

Dubitauerit autem quiſpiam,circa quas rerum has ſcientias quærere oportet.) Quoniam iſti di- 32
cebant mathematicas diſciplinas in rebus ſenſibilium ac idearum medijs verſari,quærit, circa quæ ſenſibilia ſunt hæc media de quibus doctrinæ mathematicę conſiderantur. Vt vero inquit,erga geodæſiam,id eſt partiendæ terrę doctrinam,geometriam eſſe aiunt,quæ ab ipſa non alio diſtet,quàm quòd geodæſia in ſenſibilibus verſatur,& horum menſuras in Aegypto inuenit ad regionem diuidendam, cuius priſtini termini inundatione Nili confunduntur. Geometriam vero non verſari in ſenſibilibus. Eſſe autem aliam quæ circa horum ideas verſatur. Quemadmodum igitur res ſe habet in geodæſia, & geometria, ſic vt in medicina ſeſe habeat neceſſe eſt, ſitq; medicina quædã quæ in ſenſibilium animalium valetudine verſetur,geodęſiæ proportione reſpondens,alia vero intelligibilis ab ipſa diuerſa,quæ media ſit eius quæ de ipſiualetudine tractat, & eius quæ in ſenſibilium valetudine verſatur,geometriæ proportione ſimilis.quo fiet, vt ſit valetudo quædã ab ipſiualetudine,& ab ea quę in ſenſibilibus habetur, diuerſa,intelligibilis,& in animalib9 intelligibilibus. Nam quemadmodum cum ſit ipſitriangulus, & ipſilinea, ſint item ſenſibilia quæ geodæſia contemplatur,ſunt tamen horũ quędam media de quibus diſſerit geometria.ſic cũ ſit ipſiualetudo,ſitq; valetudo quæ ſenſibilibus ineſt,in qua verſatur medicina,erit tamen quædam harum media valetudo & medicina,cum ratio eadem ſit. Quod ſi quædam valetudo & medicina media eſt,alia quoq; ſalubria fuerint,quibus medicus ille conſulat valetudini, ac proinde alia animalia,in quibus inſit illa valetudo. Quod incommodũ effugiunt,qui mathematica ex abſtractione a ſenſibilibus intelligunt,nec propriam ipſis ſubſiſtentiam tribuunt. Nam non efficitur hinc, vt valetudo aliqua mathematicis proportione reſpondẽs ex abſtractione intelligatur.Neq; enim ſubſtantiã a corpore naturali licet cogitatione ſegregare. Dixit de medicina,pari ratione de cæteris artibus licet diſputare. Nam cur hoc in geometria locum habeat,& ab alijs ſciẽtijs excludatur,cauſam redditam eſſe oportuit. Hæc vbi diſſeruit,illud quoq; in iſtorũ opinione damnat, quod geodæſiam in ſenſibilibus verſari arbitrabantur,geometriam in quibuſdam alijs. Neq; enim geodæſia de ſenſibilibus ediſſerit,cuius ea fides eſt,quod ſi ſenſibilia conſideraret,cum ipſis interiret:quoniam neceſſe eſt, vt intereunte ſubiecto,pereat id quod in ipſo verſatur. Si enim id in quo verſatur quidpiam perierit,neceſſe eſt vt illud quoq; fuerit deletũ,quod in hoc verſabatur,cum eſſe illius cõſiſtat in eo quod verſetur in hoc. Nunc autem nulla neq; ars neq; ſcientia intercidentibus his perit,ac proinde ne ipſa quidem terras partiendi ars,quam geodæſiã appellamus.quo fit,vt neq; ea conſideret,aut in ijs verſetur, quæ ſenſibilia & mortalia ſunt,ſed vniuerſale,quod eſt ſempiternũ. Omnis nanq; ſcientia omniſq; ars circa vniuerſale conſiſtit,quod ſub ſenſum non cadit. Neq; enim ſi ſciẽtiæ arteſq; ad ſenſibilia deſcendũt, protinus in ipſis verſantur. ſed cum in vniuerſalibus verſentur,agunt quidem de ſenſibilibus,ſed nõ qua ſenſibilia & hæc ſunt,ſed qua talia,quaq; ſunt communis participia. At ſi geodæſia non conſiderat ſenſibiles magnitudines,nihil eſt quod iſti ab hac geometriam ſeiungãt, propterea quod ipſa intelligibiles magnitudines conſideret,cum etiam geodæſia hæc eadem cõtempletur. Eadem ratione medicina non ſpectat ſenſibilem valetudinem. alioquin intereuntibus ijs in quibus verſatur, ipſa quoq; aboleretur. Deinceps ne aſtrologiam quidem de ſenſibilibus agere docet,vt de hoc cœlo, de his aſtris. Nam licet hæc immortalia ſint,ac proin non ſecum intereuntia tollant ſcientiam quæ in ipſis verſatur,hoc eſt aſtrologiam,docet tamen eandem non in his verſari,ſed in alijs, & horũ ſubſtantiam per alia demonſtrari. Nec enim tales ſenſibiles lineas licet accipere,quales in demonſtrationibus aſtrologus ſumit,quia nihil ſenſibilium ita rectum eſt. nam geometrã pro aſtrologo dixit. Sed quales geometra lineas eſſe ait,tales aſtrologus ad aſtrologicas demonſtrationes vſurpat. Similiter nihil ſenſibile ita globoſum eſt,aut circulare,vt geometra definit. Nam circulus ſenſibilis normam planumq; ſenſibile non tangit per punctũ. At mathematici & aſtrologi globum atq; circulũ a plano per punctum contingi tradunt. Quamobrem Protagoras ſumpto a ſenſibilibus argumento, geometras arguebat mendacij, docens nihil ſenſibiliũ eſſe tale,quale illi eſſe dicunt:dũ ipſe quoq; ignorat geomerras,vt alium quẽuis artificẽ,non de ſenſibilibus diſputare. Quidquod ne motus quidem aſtrorum,ipſiuſq; cæli in orbem acti,vertigineſq; tales ſunt,quales ab aſtrologo ſumuntur: quippe qui lineas,vertiginemq; & circulum ſumit,quæ ſunt longitudines vacantes latitudine. & in his motus fieri ponit. In rebus autem ſenſibilibus nulla eſt longitudo,quæ latitudine careat. Præterea mathematici aſtra ſigna quædam,hoc eſt puncta eſſe, & ſigni rationem in cœlo obtinere dicunt. At ſignum eſt,cuius pars non eſt,quale nullum aſtrum habetur. Si ergo in rebus ſenſibilibus ars nulla verſatur,nimirum inter artes & ſcientias mathematicas id diſcrimen eſſe nõ poteſt,quod aliæ ſenſibiles ſubſtantias,mathematicæ vero intelligibiles quaſdam conſiderent. vt enim hæc demonſtraret,adiecit illa.

Geodæſia.
Geometria.

Omnis ars circa vniuerſale conſiſtit.

Arologicæ demõſtrationes.

Protagoras contra geometras

Signum.

Sunt autem qui eſſe quidem inquiunt ea quæ media dicuntur inter formas ac ſenſibilia, non tamen ſeorſum a ſenſibilibus, ſed in iis ipſis eſſe, quibus omnia quæ eueniunt impoſſibilia recenſere, longioris eſt ſane orationis. Satis autem fuerit & talia contemplari. Non enim hæc ſolum ita ſeſe habere conſentaneum eſt rationi,ſed patet

& ipsas formas in sensibilibus esse posse.eiusdem enim sunt hæc vtraque rationis.Præterea duo solida esse eodem in loco necesse est, & non immobilia esse: quippe cum in sensibilibus sint,quæ quidem motu cientur. Omnino autem cuiusnam gratia quispiam esse quidem ipsa, in sensibilibus autem esse ponet?eadem enim absurda euenient & huic sententiæ, quæ & antecedenti. Erit enim quoddam cœlum profecto præter hoc cœlum: verum non seorsum, sed eodem in loco. quod quidem magis fieri nequit. De his igitur magna est dubitatio, quonam modo positis veritatem consequi possumus.

33 Sunt autem qui esse quidem inquiunt ea quæ media dicuntur inter formas & sensibilia esse, non tamen seorsum a sensibilibus.) Postquam eos redarguit,qui mathematica substantias quasdam per se ab ideis & sensibilibus separatas esse tradebant, ad eorum sententiam refellendam transit, qui mathematica esse quidem aiebant per propriam quandam naturam,non tamen extra sensibilia esse,sed in ipsis.Quæ sententia hoc differt ab ea quæ mathematica ex abstractione sumi ac intelligi tradit,in qua ipse fuit,ꝙ illi mathematicis propriā quandam naturā diuersam a sensibilibus tribuūt,cæterū eadē in ipsis sensibilibus esse aiunt,quæ nō sint aliquid ipsorū,sed in ipsis insint,ab ipsis diuersa.qui vero ipsa ex abstractione sumūt,separantes ratione quadā ex sensibilibus,relinquūt omnia ipsa cū separatis tota sensibilia: quæ tamen separata ipsa per se sensibilē naturam cōplere nequeant,neque in quodā interuallo intelligantur.Nā interuallū,quod in mathematicis intelligitur, cum ratione separatis passiuis sensibilis natura est. In vtrisq; enim natura sensibilis est, quæ in subsistentia est per naturam. At istorum opinionem multo magis a ratione dicit abhorrere, quàm eam quæ mathematica separata esse tradit. Sed plerisque incommodis, quæ hanc sententiam consequuntur, in præsentia silentio prætermissis, illud tamen apponit, quod efficitur eadem ratione, vt sint ideæ in rebus sensibilibus ponendæ. Si enim hæ cum substantiæ sint per se intelligibiles, in sensibilibus tamen habentur,cur ideæ, quæ substantiæ quoque intelligibiles sunt,non erūt in sensibilibus? Ratio enim subesse debet, cur hæc in sensibilibus insint,illa non item. Cæterum ex hac opinione multa euenire incommoda dixit in secundo libro, & in primo maiore meminit, cū sententiam Eudoxi refutaret, & in huius operis tertiodecimo docebit. (Præterea duo solida in eodem erunt loco.) Mathematicum scilicet solidum, quod stereometria,id est solida metiendi doctrina considerat,& solidum sensibile, si illud est in hoc futurum. Corpus enim per corpus diffundetur,penetrabitq;,si horum quodque per propriam naturam est,& alterum habetur in altero.Ad hæc mathematica non erunt immobilia, si in rebus sensibilibus insunt. Nam dum sensibilia mouentur,necesse est vt ea quoque moueantur, quæ in ipsis habentur, & ita moueantur, vt ipsa quæ in loco sunt, non vt accidentia: quoniam in magnitudine & interuallo perinde mouebuntur, atque corpora quæ vi ab aliquo cientur, non autem suo nutu. Ad summam,cuius gratia hæc esse dicere oportet, sed esse in sensibilibus? Nihil enim prodesse videtur ipsa in sensibilibus constituere, siquidem per se sunt.Eadem nanque supradicta absurda his euenient, ea etiam quæ sequuntur illos qui mathematica separata faciebant. Erit enim quoddam aliud cœlum per hos præter cœlum sensibile, & pari ratione sol alius, aliaque astra:nisi quòd non erunt separata per se, sed in his ipsis consistent, sol in sole, luna in luna, in cœlo cœlum. cui incommodo illud, vt dictum est, accedit, quòd duo corpora erunt in eodem loco. De his igitur omnibus supra dictis non vulgarem quæstionem esse ait,quomodo ea ponendo veritatem assequamur,ac de ijs itidem quæ adiecit.

Mathematicorū substantia.

Stereometria.

Et de principiis etiam,vtrum genera elementa esse, principiaque putare oporteat, an ea potius ex quibus primis quæque res constat: veluti vocis elementa principiaque ea esse videntur, ex quibus primis voces componuntur, sed non vox ipsum commune: & designationum ea esse dicimus elementa, quorum demonstrationes in istarum aut omnium aut plurimarum demonstrationibus insunt. Præterea & qui vnum corporum elementum, & qui plura inquiunt esse, ea dicunt principia esse, ex quibus omnia corpora componuntur, & constant: vt Empedocles ignem, aquam, terram, ac aerem, elementa inquit esse: ex quibus constant quæ sunt, sed non vt genera ipsorum hæc dicit. Insuper si quis velit & aliorum cuiusque naturam inspicere, vt lecticam quibus ex partibus constet, & quonam pacto compositis, tunc ipsius naturam cognoscet.His igitur rationibus principia non esse genera rerum videntur.

34 Et de principijs etiam,vtrum genera elementa esse principiaq; putare oporteat,an ea potius ex quibus insitis primum res quæq; cōstat.) Hæc quæstio in dubiorū quoq; propositione cōmemorata fuit,quæ huiusmodi est. Vtrū genera & cōmunia,principia & prima rerū poni debeant, an elemēta ex quibus res constituuntur primū, & in quæ postremo resoluūtur.quod exemplo vocum expli-

cauit. Voces enim ex elementis, hoc eſt ex literis conſtituuntur. & ea ex quibus conſtituuntur, pro principijs habent, non autem vocem communem, quæ quidem vocum genus haberetur. ſed neque in deſcriptionibus vtimur communibus elementis, ſed ijs quæ inſunt in demonſtrationibus. omnis præcepti demonſtratione ✱ vt Euclidis elementa nuncupamus. Idcirco enim talia appellantur elementa, quoniam ea per quæ iſta probantur, ad omnium præceptorum demonſtrationes proſunt, in omnibus exiſtentia, & in his ipſis priora poſteriorum elementa eſſe dicuntur, quoniam priorum demonſtrationibus vtimur ad poſteriora. Idē præter ea ex his naturalibus auctoribus colligit, qui principia naturalia plura corpora, q̃ vnum eſſe dicebant: docetq; ipſos quæ principia rerum eſſe dicebant, ea cæteris ineſſe crediediſſe. Nam Empedocles qui quatuor corpora elementa rerum eſſe ſtatuebat, non quaſi genera elementa ipſa eſſe dicebat, ſed quaſi rebus quæ ex ipſis gignuntur, inexiſtentia. Eadem eſt ratio cæterorum naturalium, qui principium corporeum ponebant. Quod ipſum artificiorum quoq; probat argumento. Nam ſi quis velit lecticæ verbi cauſa naturam cognoſcere, is vt partes ex quibus conſtat cognoſcat neceſſe eſt. Nam ex quibus res quæq; conſiſtit, ea ſunt ipſius principia. a cognitione nanq; principiorum cognitio eius proficiſcitur, quod ex principijs cõſtat. Tunc enim horum quodq; innoteſcit, cum ea ex quibus conſtat, & modus conſtitutionis intelligitur, ac proinde horum principia. Poſtquam vero inductione confirmauit, non communia & genera, ſed ea quæ inſunt, eſſe principia, deinceps veriſimile tamen videri docet genera principia eſſe, his verbis.

Empedocles.

At ſi vnumquodq; quidem per definitiones cognoſcimus, principia vero definitionum genera ſunt, neceſſe eſt & definiendarum rerum principia genera eſſe.

At ſi vnumquodq; quidem per definitiones cognoſcimus, principia vero definitionum genera 35
ſunt.) Huius argumentationis ea vis eſt, ex quibus ſingula quæq; cognoſcimus, ea ſunt illorũ principia. Poſitum eſt enim ex elementorum ac principiorum cognitione, eorum quorum ſunt elementa, cognitionem naſci. ex definitionibus autem rem quanq; cognoſcimus. definitiones igitur principia ſunt. Aſſumptio enim generis, principium eſt definitionis. Sed fortaſſe cum genera dicit, differentias quoq; intelligit, quemadmodum in Topicis, vt ſit ſenſus, definitionum principia eſſe genera, quæ quidem ſunt genus & differētiæ. ex his enim definitiones conſtituũtur: quo fit, vt genera ſint principia. nam definitiones definitorum principia ſunt, ipſarum vero genera.

Generis vocabulo differētias etiã intelligi.

Et ſi ex eo rerum ſcientia ſumitur, quia ſpecierum accipitur, quibus res ipſæ quæq; dicuntur, ſpecierum profecto genera, eorum quæ ſunt, principia erunt.

Et ſi ex eo rerum ſcientia ſumitur, quia ſpecierum accipitur.) Argumentatur in hunc modum. 36
Scientia cognitioq; rerum per ſpecies efficitur, cum ſingulorum ſcientia non ſit. nam ipſarum definitiones per ſpecies redduntur. porro ſi ex earum cognitione rerum cognitio pendet, profecto ſpecies ſingularium principia fuerint, a quibus ſpeciebus ſingula vt hæc aliqua ſint mutuantur. Specierum autem genera ſunt principia, quoniam ex horum partitione ſpecies euadunt, & ipſarum definitiones per genera redduntur. Genera igitur ſunt omnium rerũ principia. At ſingulorum cognitio per ſpecies quidem comparatur, quoniam ab ſpeciebus ſuppetit eſſe ſingulis, non tamen per ſpeciem quæ ex generis partitione naſcitur, ſed per eam quę opponitur materiæ, pro qua ſumit argumentatio illam quæ partitione generis euadit.

Singulorũ nõ eſt ſcientia.

Videntur autem & quidam dicentium vnum ipſum, aut id quod eſt, aut magnũ & paruum, principia eorum quæ ſunt eſſe, his ipſis vt generibus vti.

Videntur autem & quidam dicentium vnũ ipſum, aut id quod eſt, aut magnum & paruũ prin- 37
cipia eorum quæ ſunt eſſe, his ipſis vt generibus vti.) Vt doceat probabile videri, genera eſſe rerum principia, illorum producit teſtimonium, qui principijs eiſdem vtebantur. Nam qui vnum & ens, item magnum & paruum principia rerum eſſe ſtatuebant, ij vt genera hæc rerum principia eſſe ponebant. In qua opinione fuit Plato. hic enim vnũ, quod proprie ens appellabat, & dualitatē indefinitam, quam magnum & paruum nuncupabat, principia eſſe dicebat: quæ quidem vt entiũ genera accipiebat, cum vnum de ſingulis rebus dici animaduerteret, & inæqualitatē. qua enim res quæq; hoc aliquid eſt, eſt autem huiuſmodi per ſpeciem, hac vnum & ens de ipſo prædicabat. Quia vero ſubiectum in fluxu continenti ac mutatione diſpiciebat, idcirco magnum & paruum. Hæc igitur communia ſunt atq; genera, & vt ſuprema genera per ipſum principia ſunt.

Plato.

At vero neq; vtroq; modo principia dici poſſunt. Rationem nanq; ſubſtantiæ vnam eſſe conſtat: alia autem fuerit definitio, quæ per genera aſſignatur, & alia quæ ſumit ea ex quibus res conſtat.

At vero neq; vtroq; modo principia dici poſſunt.) Poſtquam quæſtionē hanc, vtrum genera an 38
elementa potius debent principia exiſtimari, in vtranq; partem diſputauit, nũc ne vtrunq; quidem dici poſſe oſtendit, hoc eſt & genera & elementa principia eſſe. quæ argumentatio ad hunc modũ

ſeſe habet. Aſſumit, definitionem qua ſubſtantia cuiuſq; rei explicatur, vnam eſſe. quod quidem in poſterioribus reſolutorijs demonſtratum eſt. Nam eſſe cuiuſque rei vnum eſt, ac proinde definitio vna eſt, a qua proprie hoc ipſum explicatur. Item ſumit definitionem ex ipſis principijs confici, & principia rerum eſſe genera & elementa. Atq; ait, Si ex principijs cuiuſq; rei definitio cõſcitur, alia erit definitio quæ per genera redditur. Appellat autem genera, vt diximus, genera & differentias, aliaque per elementa: ac proinde eiuſdem rei plures erunt definitiones. At plures eſſe non poſſunt, cum ſit vna cuiuſq; rei definitio. non igitur vtraq; ſunt elementa. Eſſe cuiuſq; rei vnũ.

Inſuper & ſi quammaxime principia genera ſunt, vtrum generum prima putare oporteat principia rerum eſſe, an ea quæ vltimo de indiuiduis prædicantur? Nam hoc ſuſcipit controuerſiam. Si enim magis vniuerſalia principia ſunt putanda, patet ſuprema generum exiſtimanda eorũ quæ ſunt, principia eſſe. Hæc enim de vniuerſis dicuntur. Tot igitur erunt eorum quæ ſunt, principia, quot ſunt ipſa genera prima. Quare id quod eſt, ac vnum ipſum, principia atq; ſubſtantiæ erunt. hæc enim maxime de vniuerſis rebus dicuntur. At neq; ipſum vnum, neq; id quod eſt, genus eſſe poteſt. Differentias enim vniuſcuiuſque generis, & eſſe, & vnamquanq; vnam eſſe, neceſſe eſt. fieri vero non poteſt, vt aut ſpecies generis de differentiis propriis, aut genus ſine ſuis ſpeciebus dicatur ac prædicetur. Quare ſi id quod eſt, aut vnum ipſum ſit genus, nulla differentia, aut vnum aut ens erit.

63 Inſuper & ſi quammaxime principia genera ſunt, vtrum generum prima putare oportet principia rerum eſſe.) Hæc quoque quæſtio pertinet ad ſupradicta: cuius hic eſt intellectus. Si detur concedaturq; genera eſſe principia, operæpretium, inquit, fuerit, illud quærere, vtrum ſuprema genera, & cõmuniſſima principia eſſe ſtatuere cõueniat, an vltima, & indiuiduis proxima, quæ indiuiduæ ſpecies nuncupantur. Nã hoc in loco ſpecies nomine generis appellat: quoniam ſi vniuerſalia, quàm non æque vniuerſalia, magis ſemper principia ſunt (poſitum eſt enim vniuerſale principium eſſe) conſequens eſt, vt ſuprema, communiſſima genera principia ſint, ac proinde ſuprema genera rerum principia fuerint, & tot principia, quot fuerint prima genera. quibus aſſumptis infert, (Quare ens ac vnum ipſum principia erunt ſubſtantiæ.) Quoniam hæc maxime de cunctis prædicantur. Si enim hæc de cunctis rebus quaſi genera prædicantur, hęc erunt principia cauſæq; rerum. pro cauſis enim ſubſtantias dixit. Quibus dictis, ſubiunctaq; cauſa, quia ſi vniuerſaliſſima & cõmuniſſima principia ſint, ens atque vnum omnium rerum fuerint principia, cum hæc communiſſima ſint, arguit deinde, docetq;, neq; ens, neque vnum entium eſſe genera. At ſi non ſunt genera, haud dubie ne principia quidem fuerint. neq; enim cunctorum idem ſit principium, niſi ipſorum ſit aliquod genus commune. ſiquidem genus eſt principium. nam poſitum eſt genera eſſe principia, & generum quæ communiſſima ſunt. Vt autem quibuſdam videtur, ſic hanc ſententiam oppugnat, de qua paulo ante dictum eſt. Neq; ens igitur, neq; vnum genera eſſe, ad hunc modum oſtẽdit: omnis differentia, quæ genus diuidit, eſt vnum & ens, ergo vnius & entis differentia vnum eſt, atque ens. Si quidem hæc genera ſunt, & in ipſarum quaq; eſt vnũ & ens. At ſi in vnaquaq; entis & vnius differentia, vnum eſt & ens, cum ens & vnum genera ſint, genera de proprijs differentijs prædicabuntur. quod fieri poſſe negat. Neq; enim abſq; medio genus valeat de differentijs prędicari, hoc eſt ſine ſpecie. Sic enim genus bis de ſpecie prædicabitur: itaque erit verũ dictu, homo eſt animal animal rationabile. nec rurſus per mediam ſpeciẽ. ſic enim neceſſe eſt, vt ſpecies de differentia prædicetur. quomodo autem de propria differentia prædicetur, ſi differentia per ſe ſumatur? Nam differentiæ prædicatio latius patet, q̃ ſpeciei, vt rationabile aut mortale, quàm homo. quod autẽ minus patet, de eo quod latius, non poteſt vere prædicari. Quamobrem dixit (de differentijs proprijs) id eſt per quas in ſpecie conſtituuntur. Præterea ſpecies eſt quoddam totum, differentia vero pars totius. Itaq; differentia eſt pars ſpeciei, quoniam ſingula quæq; in definitione cõtenta partes ſunt eius cuius complent ſubſtantiam, partes inquam diſſimilares. Neque enim genus in definitione hoc ſignificat, quod vnaquæq; differentia. Huiuſmodi autem totum de ſuis partibus non dicitur. Itaque neutra ratione ſpecies de propria differentia prædicatur. Nam genus non ſic ſpecies pro partibus habet, vtpote cũ in ipſius definitione non contineantur. Neq; genera de proprijs differentijs prædicãtur, cum hæ ſine ſpeciebus accipiũtur, neq; in ipſis comprehenduntur ſpecies. Nã cum animal de rationali prædicatur, de animali rationali dicitur. ſub rationali enim auditur animal. Neq; prædicatur de ipſa differẽtia ſeparatim abſq; ſpecie ſumpta, verbi gratia de rationalitate. Nam cũ differẽtiæ qualitates ſint, quomodo animal quod ſubſtantiam compoſitam ſignificat, de ipſis valeat prædicari? Neq; enim ſpecies aut genera de differentijs prædicantur. quod ſi verũ eſt, entis & vnius differẽtiæ, ſiquidẽ hæc genera ſint, neq; ens erunt, neq; vnaquæq; vnũ, hoc eſt, nulla differẽtia ens erit aut vnum, quoniã omnes differentię entis erũt. quod quidẽ eſt abſurdũ. quo fit, vt hæc genera nõ ſint, ac proinde ne principia quidẽ, ſi genera principia ſunt. Quod vero ait, (Fieri vero nõ poteſt, vt ſpecies

Species, totũ eſt: differentia pars totius.

generis de differentijs proprijs dicantur ac prædicentur.) Huiuſmodi eſt, fieri non poteſt, vt ſpecies appellatæ, de proprijs, hoc eſt de ſuis differentijs prædicentur. (Neq; genus ſine ſpeciebus.) id eſt vt genus de quopiam alio ſine ipſius ſpeciebus prædicetur. vel ſic, vt genus de differentijs prædicetur, niſi differentiæ ſumantur vt ſpecies, & compoſita ſeu tota. Cæterum hæc argumentatio logica, hoc eſt probabilis ſolum mihi eſſe videtur, vt plurimæ quibus vtitur: quoniam ſub quocunque genere differentiæ ſtatuantur (oportet enim ipſas ex genere aliquo eſſe) ſi quidem ipſæ de numero entium habeantur, neceſſe eſt vt de illius generis differentijs proprium genus prædicetur. Aut enim quod genus eſt, differentias non habet, aut ei quod diuidunt differentiæ, ſubijcientur: quoniam ſi omnes differentiæ qualitati ſupponantur, non dubium eſt, quin ipſius qualitatis differentiæ ſubijciantur qualitati. & ſic fiet, vt genus de proprijs differentijs prædicetur. Nam cæteras differentias qualitates appellare, qualitatis differentias non item, ſed ſub alio potius genere collocare, alienum eſt, & figmento ſimile. An igitur cuiuſque generis differentiæ in eodem genere ſunt, atque ipſum, id eſt in eodem prædicamento? Nam licet proximum aliquorum genus nõ prædicetur de differentia, quoniam hoc eſt totum quoddam, quod in ſolis ſubſtantijs vſu venit (eſt enim quædam ſubſtantia compoſita quæ de differentia ſimpliciter generis prædicari non poteſt) tamen genus ſuperius, quod communius eſt & ſimplicius, prædicari poteſt. Subſtantia enim quod eſt genus commune, tam de ſimplicibus quàm de compoſitis ſubſtantijs prædicatur. Ita licet animal ſit quædam compoſita conflataque ſubſtantia, ac proinde non prædicetur de differentia per ſe ſumpta, tamen ſubſtantia de ipſa prædicabitur. Si ergo ſubſtantia de ipſa differentia animal diuidente prædicatur, ſatis profecto intelligitur, genus quod diuiditur, de ipſa differentia prædicari. Huiuſmodi autem eſt ens, quod genus eſſe dicitur. Nam licet in quibuſdam verũ ſit, genus de differentia non prædicari, propterea quod genus ſit compoſita quædam ſubſtantia, non tamen eſt impoſſibile genus aliquod de ipſo diuidente differentia prædicari. Nam quæcunque differentia ſumatur diuidens ſubſtantiam, ea vt ſubſtantia ſit neceſſe eſt. Quanquam genera non videntur de differentijs proprie prædicari propter nominis cõmunionem. Nã diſcretiuũ differentia & in coloribus & in ſaporibus habetur, de ipſa tamen genus quale prædicatur: cui ſi proprium genus apponatur, ſpecies euadet. Sed poſtquam oſtendit neque ens, neque vnum genera eſſe, id quod ſequitur infert, (quod ſi non ſunt genera, neq; principia erunt, ſi genera principia ſunt.

Subſtantia tã de ſimplicib. q̃ de compoſitis ſubſtantijs prædicatur

Quod ſi non ſint genera, neque principia erunt, ſi genera principia ſunt. Præterea ipſa media cum differentiis ſumpta, genera vſque ad indiuidua erunt: nunc vero alia videntur eſſe, alia non videntur. Inſuper differẽtiæ magis quàm genera principia erũt. Quod ſi & hæ ſint principia, infinita fere principia fiunt, præſertim ſi quiſpiam primum genus principium eſſe ponat.

Præterea ipſa media cum differentijs ſumpta, genera erunt) Hæc non tantum eo pertinent, vt prima genera principia eſſe, aut ſecus, oſtendatur, ſed vt omnino genera non eſſe principia doceatur. Eſſent enim infinita multaque rei cuiuſque principia: quoniam vnaquæque differentia eorum quæ habentur in ſpecie indiuidua, compoſita cum genere cuius eſt differentia, genus efficit. Nam genus quodque medium inter genus primum & ſpeciem indiuiduam poſitum, cum propria differentia genus efficit, quanquam in quibuſdam id fieri non videatur, quòd genus ipſum proprio vocabulo careat. Hoc enim ſignificatur verbis illis (Nunc vero alia videntur eſſe, alia non videntur.) Etenim animal volatile licet proprio vocabulo careat, genus tamen eſt perinde vt animal. Vel dicit (Alia videntur, alia non videntur) quoniam vt in primo de partibus animalium libro docuit, priuatiuæ tantum differentiæ cum generibus acceptæ non faciunt neque ſpecies, neque genera, vt quæ nihil definitum ſignificent. Quod ſi verba in hunc ſenſum accipiantur, hoc dictum erit quaſi incommodum conſequens eorum ſententiam, qui vnum & ens genus eſſe tradunt, & deinde generis bipartita diuiſione ſpecies ac definitiones efficiunt. Oportet enim vt media quę differentijs cum generibus compoſitis euadunt, genera eademque ſpecies ſint. Hoc autem non accidit eis qui genera in duo partiuntur. præterea priuatione diuidere cogantur. at priuatiua differentia cum genere poſita, ſpeciem non conſtituit. Itaque multa genera multaque principia eorundem indiuiduorum ſint. Si ens vnumque genera ſint, & principia rerum (Vſque ad indiuidua) inquit, id eſt vſque ad vltimas ſpecies, quoniam hæ nullis amplius differentijs diuiduntur. Iam vero hac ipſa ratione differentiæ nihilominus quàm genera principia fuerint. Nam & ipſæ communes ſunt, & de pluribus prædicantur. quod ſi differentiæ principia ſunt, cum ſint communia & genera, quæ cum differentijs ſumuntur, vtique principia multa erunt, & propemodum infinita: præſertim ſi ſupremum genus vt principium accipiatur: quoniam generis huiuſmodi plures ſunt differentiæ. quod abſurdum eſſe videtur. Nam qui genera principia eſſe ſtatuunt, ij dum putant multitudinem communis aſſumptione defugere, ipſum commune principium eſſe faciunt. quo in loco ſic loquitur, quaſi ſtatuenti primum genus eſſe principium, cõſentaneum ſit, alia quoq; genera primo poſteriora principia eſſe confiteri. Differentiæ vero quanquã latius quàm ſpecies ab ipſis confectæ pateant, non tamen de ipſis in quid eſt, neq; vt genera prædicantur.

Genera nõ eſſe principia.

Differẽtiarũ p̃dicatio

At vero si vnum ipsum magis rationem principii subeat,& id sit vnum, quod diuisionem non capit,atq; hoc omne aut specie aut quantitate sit tale,priusque sit id quod est specie tale,genera autem in diuisione species capiant, id erit magis vnum profecto quod vltimo prædicatur:homo nãq; non est,vt patet,ipsorũ singulariũ hominũ genus.

41 At vero si vnum ipsum magis rationem principij subeat.) Propositis supra rationibus quibus suprema genera principia entium esse videntur, nunc ostendere conatur species potius quàm genera esse principia Nam si vnum principij locum obtinet,nimirum quod magis vnum est,id magis erit principium.Sed vnum magis diuidendum est. quod enim est indiuisum,indiuiduumve, id principium est magis,quoniam magis vnum est. Species autem quàm genus magis est indiuidua, magis igitur est principium.quod autem sit magis indiuidua,ad hũc modum ostendit. Quod diuisionem non admittit,hoc vel specie vel quanto est indiuiduum.Specie,si non amplius in speciem diuiditur: quales sunt species indiuiduæ. Quãto,si numero non diuiditur,cuiusmodi est vnum numero ac singulare.Nam horum quodq; cum vnũ sit numero,non amplius in multa numero sibi similia quanta diuiditur.Nunc enim numero indiuiduum,quãtitate indiuiduum appellat. Ex his autem indiuiduis prius est ordine atque natura id quod specie est indiuiduum, quàm quod per quantum, id est quàm indiuiduum quanto. Quibus extrinsecus commemoratis,deinceps genera in species diuidi docet,vltimas vero species indiuiduas esse specie, ac proinde species vltimas magis esse principia, cum magis vnum sint.Sed postquam docuit genera in species diuidi, ne quis ipsum indiuidua species dicere putaret,vt hactenus dicebat,addit (homo nanq; non est singularium hominum genus.) de quibus prędicetur,& in quos diuidatur.Homo enim diuiditur,non tamen in species,cum genus non sit,sed sola indiuidua:genus autem & in species & in indiuidua secatur. *Species potius ne sint principia, q̃ genera.*

Præterea in quibus est prius atq; posterius,in hisce fieri non potest,vt id quippiam sit præter ipsa,quod de ipsis communiter prædicatur: vt si dualitas prima est numerorum,non est numerus quisquam præter species numerorum:similiter neq; figura præter ipsas species figurarum.Quod si horum genera præter species ipsas non sunt,multo minus cæterorum genera præter ipsas species erunt. Nam horum genera maxime esse videntur.in indiuiduis autẽ non aliud prius,aliud posterius est. Præterea vbi aliud præstabilius,aliud deterius est,id quod præstabilius est,semper est prius:quare neq; horum fuerit genus.Ex his igitur ea quæ de indiuiduis prædicantur,magis quàm genera principia esse videntur.At rursus non facile dictu videtur, quonam modo hæc principia existimare oporteat.principium enim & causam præter eas res quarum est, principium esse oportet,& separari ab ipsis posse. Tale autẽ quid præter singulare cur quispiam esse existimabit,nisi quia vniuersaliter & de omnibus prædicatur? At si ob id ipsum putandum est quippiam principium esse,ea sane quæ magis vniuersalia sunt, magis principia sunt ponenda,quare prima genera principia erunt.

42 Præterea in quibus est prius atq; posterius,in his fieri non potest, vt id quidpiam sit præter ipsa quod de ipsis communiter prędicatur.)Hoc quoq; pertinet ad probandũ,vltima genera,id est,species indiuiduas,potius esse principia,quàm suprema & cõmunissima genera. Genera enim quæ de speciebus prædicantur,nihil omnino esse præter species de quibus prædicãtur,ad hunc modum ostẽdit.In quibus est prius & posterius,in ijs quod communiter prædicatur, vt genus, nihil aliud est, q̃ ea de quibus prædicatur.Exempli gratia,si numerorum prima est dualitas,vel trinitas,nulla est numeri alia natura præter dualitatem & trinitatem,cæterosq; numeros de quibus genus prædicatur. Similis est figurarum ratio.quod enim de figuris communiter prædicatur,vt figura de triangulo & quadrato,nihil est aliud quàm hæ ac cæteræ figurę,quoniam in his primum est triquetrum,deinde quadratum,& cætera quæ ordine sequuntur.Hoc autem sumit vt placitum illorum, id est Platonicorum.isti enim suprema genera,id est vnum, & ens,& magnum & paruum principia rerum esse statuebant.Nam in quibus prius & posterius habetur, in his commune nihil esse dicebãt præter ea de quibus prædicetur.quam ob rem ne ideam quidem horum haberi,vt refert cum alias, tum in primo Ethicorum Nicomachiorum.Sumens autem ex istorũ opinione in his nihil esse commune pręter ea ex quibus prædicantur,vt in numeris & figuris,ipse addit:(Quod si horũ genera præter species ipsas non sunt,multo minus cæterorum genera)hoc autem dicit vel quasi sit in cunctis generibus aliquid prius & posterius,& quædam media differentia tum in supradictis,tum in alijs generibus:vel quia cum hæc perinde genera sint vt illa,si in illis quæ maxime genera esse videntur,cõmune nihil est aliud quàm ea ex quibus prædicatur,ne in alijs quidem fuerit,etiam si prius & posterius in ipsis non habeatur.Idcirco autem maxime videntur & genera & principia esse,quoniam numeri & figuræ maxime entia ipsis esse videbantur,quorum genera maxime esse deberent. Pręterea si *Platonicorũ placitũ.*

gura de figuris,de numeris numerus,haud dubie vt genus videtur prędicari.Si ergo in his commune non est principium,ne in alijs quidem fuerit.Quod si nihil est commune,genusq; præter species de quibus prædicatur,principium erit certe.Sed species quæ de indiuiduis dicuntur, potius erunt principia,quoniam in indiuiduis non est aliud prius,aliud posterius, vt species quæ de ipsis prædicatur,nihil aliud quàm indiuidua esse videatur. Porro si in figuris & in numeris neq; figura neque numerus communis principia sunt,sed triangulus singulorum triangulorum,dualitas dualitatum, eadem erit in cæteris ratio,eruntq; principia species indiuiduę,non genera communia. Præterea in cunctis generibus prius & posterius esse docet.Est enim prioris vnus modus,quo melius prius esse dicitur,vt in prædicamentis docuit in diuisione prioris. Cũ igitur in cũctis generibus quædam species melior sit,altera peior,efficitur,vt nõ genera,sed species potius indiuiduę principia sint:quoniã indiuiduorum his subiectorum non est alterum altero prius.Cæterũ in hac quæstione vsus est prioris æquiuocatione ad ostendendum genus nihil esse præterquam ea ex quibus prædicatur. Nam in genere animalium hoc melius est,illud peius.Deus enim melius est,ac proinde prius.Rursus inter cætera omnia animalia homo melius est,& prius.In coloribus itidem album cæteris est melius, in saporibus dulce.Hæc effatus,ad confirmandum species potius & vltima genera,quàm communissima & generalissima principia esse,infert·(Ex his igitur ea quæ de indiuiduis prædicantur,magis quàm genera principia esse videntur.) Deinde rursus species indiuiduas principia esse non posse arguit,in hunc modum.Cuiusq; rei principium & causa,vt a re ipsa cuius principium & causa est, diuersum sit,& sine ipsa esse valeat necesse est. Separatũ autem per se nihil nisi singulare cõsistere potest. nam si quis hoc tribuat speciebus,quoniam vniuersaliter de omnibus sibi subiectis indiuiduis prædicãtur,cum prædicatum diuersum ab ipsorum singulis sit,ac idcirco has principia esse dicat,nimirum eadem ratione suprema genera potius quàm species principia esse reperientur:cum sint magis communia,& de pluribus prædicẽtur: quanquam huiusmodi rationes probabiles admodum & persuasiuæ sunt,& a demonstrandi necessitate alienæ.

Generibus in cunctis prius & posterius esse.

Est autem post has alia dubitatio, ac omnium difficillima, & ad contemplandum maxime necessaria, qua de nunc erit oratio. Nam si non sit præter singularia quicquam,ipsa vero singularia sint infinita:qui fieri potest, vt infinitorum accipiatur scientia?Quo nãq; vnum quid est in vniuersis & idem,& quo quippiam vniuersaliter competit,hinc vniuersa cognoscimus.At vero si hoc sit necessariũ, & præter singularia aliquid esse oporteat,genera profecto præter singularia necesse est esse aut vltima,aut prima:hoc autem impossibile esse,nuper ostendimus dubitando.

Est autem his proxima dubitatio,ac omnium difficillima,& ad contemplandum maxime necessaria : qua de nunc erit oratio.) Difficillimam esse ait quæstionem hanc,& cuius explicatio maximo ad principia cognoscenda,& omnino ad propositam doctrinam vsui futura sit. quæ quidem ab his pendet,quæ paulo ante de generibus & speciebus dicta sunt, cohæret autem proximæ quæstioni,quoniam in illa ex communibus inquisiuimus,vtrum quod communius est, an quod indiuiduis est propinquius,principium esse putari debeat:ac deinde quoniam principium separari,ac per se cõsistere posse conuenit,nullum illorum principium esse conclusimus:nunc vero quæritur, vtrũ commune hoc,quod speciem & genus appellamus,quidquam sit præter singularia & indiuidua, an secus.Et si nihil esse statuatur,incommoda quæ sequantur docet. Ac rursus: si quis contra putauerit, difficultates euenientes ostendit. Si ergo nihil est præter singularia, cum hæc infinita sint, scientia profecto de medio tolletur:cum fieri non possit,vt infinitorum cognitio scientiaq; & comprehẽsio fiat.Nam singularium cognitio scientiaq; idcirco habetur,quoniam vnum quidpiam & idẽ in cunctis ipsis inest:vtiq; quoniam de ipsis vniuersale quidpiam cõmuniter prędicatur. quod si nullũ sit, ne cognitio quidem vlla ipsorum effici potest.At si scientia est & cognitio,consequens est omnino, vt quidpiam commune sit,a singularibus diuersum,quo scientia & cognitio constent. hoc autẽ est genus,vel vltimum,quod proprie species appellatur: vel primũ, quod genus dicitur. Quod autem horum nullum sit, dudum, inquit, disseruimus,relegans nos ad illum locum,vbi an species principium esset,disputauit.Dixit enim principium & causam a rebus quarũ est causa,diuersum esse oportere,& ab ipsis separari posse. Tale autẽ quid, inquit, præter singulare quispiã esse existimabit.quin & paulo ante,quod de quibuspiam communiter prædicatur,ab ijs de quibus prędicatur,nõ esse diuersum ostẽdisse videtur,qui cum hoc in figuris & numeris constare docuisset, quoniam in ipsis est prius & posterius,intulit,quod si in his non habetur commune quidpiam a singularibus diuersum, ne in alijs quidem habebitur.Nam si esset,in his potissimum esset. 43

Singulariũ cognitio vnde sit.

Præterea si quàm maxime quippiam sit præter totũ ipsum, cum de materia quippiam fuerit prædicatũ, vtrum præter omnia quippiam esse oporteat, an præter aliqua quidem esse,præter aliqua vero non esse,an præter nulla omnino?Si igitur nihil omnino præter singularia sit,nihil intelligibile prorsus, sed omnia sensibilia erũt, & nullius

erit scientia, nisi quisquam sensum scientiam dixerit esse: & insuper nihil erit perpetuum, nihil immobile. sensibilia enim intereunt vniuersa, suntque in motu. Quod si nihil perpetuum sit, neq; generatio esse potest. Necesse est enim aliquid esse id quod fit, & id ex quo fit, atque horum vltimum ingenitum esse, si statur. & ex eo quod non est, fieri quicquam non potest.

44 Præterea si quammaxime quidpiam sit præter totum ipsum, cum de materia quidpiam fuerit prædicatum.) Totum appellat singulare & sensibile, ac ex materia & forma compositum. hoc enim singulare & confusum magis solet appellare. Illud vero, cum de materia quidpiam fuerit prædicatum, vel significat totum & compositum, tunc enim aliquid totum est, cum aliquid de materia prędicatur, hoc est, cum in materia efficitur, quod quidem est forma, nam materia cum formã excipit, corpus efficitur. aut materiam nunc dicit subiectũ: quod totum appellauit, cum aliquid de ipsis prędicatur. Est autem sensus, si vniuersale, hoc est genera & species, hæc enim sunt quæ de substantia quasi materia quæ indiuidua est prædicantur, quidpiam esse detur diuersum ab ijs indiuiduis quorũ sunt genera & species, vtrum hæc vniuersalia præter cuncta indiuidua sint, vt in cunctis indiuiduis siue hæc naturalia sint, siue artificiosa, quidquam commune diuersum ab ipsis habeatur, an non, nisi in quibusdam, in quibusdam vero secus. Hęc effatus, quæ positionẽ hanc consequuntur, illud infert, (an præter nulla omnino) quod ipsam demolitur. Si enim nihil commune reperiatur, quod a singularibus seiunctum esse possit, ne fuerit quidem aliquid præter singularia. His adiectis, ab eo quod vltimo loco dixit (an præter nulla omnino) exorditur, & incommoda docet quæ sequuntur, si pręter singularia nihil sit omnino commune. Fiet enim vt nihil sit intelligibile, sed omnia etiam sensibilia sint. Huiusmodi enim est quod ait, (tota & composita) præter quę nihil esse positum est. quod si nihil est intelligibile, ne sciẽtia quidem cuiuspiam fuerit, cum in communibus quę intelligibilia sunt, scientiæ versentur: nisi si cui libeat sensum scientiam appellare, tunc enim omnia essent scibilia, ac proinde cognoscibilia scientia nõ proprie dicta. His adiungit, (Et insuper nihil erit perpetuum, nihil immobile. Sensibilia enim intereunt vniuersa, suntq; in motu) id est in fluxu. quę argumentatio probabilis est, & secundum eos procedit, quibus sensibilia omnia nasci, rursusq; interire videntur: quod Platoni potissimum placebat: qui etsi mundum non interiturum esse statueret, sua tamen natura interitui obnoxium esse censebat, præsertim cum esset consentaneum, vt sit mortalis, quandoquidem natiuus existat, quoniam Platoni cuncta sensibilia moueri videbantur, at non eadem interire posse, quippe qui omne circumlatum corpus ab ortu & interitu vendicabat. Sed, vt dixi, nunc probabiliter argumentatur. Quibus enim cuncta sensibilia materiam obtinere, & esse in continenti fluxu placet, ijs eadem interire apta esse videntur. Sed vbi collegit, si nihil sit præter sensibilia, nihil fore sempiternum, addit velut huic consentaneum, (Quod si nihil perpetuum sit, neq; generatio esse potest. Necesse est enim aliquid sit id quod fit, & id ex quo fit, atque horum vltimum ingenitum esse, si statur. & ex eo quod non est, fieri quidquã non potest. Docens si nihil fuerit sempiternũ, nec generationem certe fore. & si non generatio, neq; generabilia, neq; sensibilia. Quo fit, vt si sola sensibilia sint, ne sensibilia quidem sint futura. Quod autem sempiterno sublato, generatio quoq; tollatur, ad hunc modum ostendit: si aliquid generatur, necesse est esse & id quod fit, hoc est id quod nascens efficitur, & ab hoc diuersum id ex quo efficitur. Exẽpli gratia, si homo generatur, necesse est vt sit esseq; possit id quod homo efficitur, hoc est homo qui fieri dicitur, ac illud itidem ex quo homo generatur. quidquid enim fit, ex non tali quopiam efficitur. nam si hoc esset, vtiq; non efficeretur. Hoc autem est subiectũ, & materia scilicet horum subiectorum ex quibus orta efficiũtur. proxima enim subiecta cõplura sunt, quoniã proximorum subiectorũ alterũ alteri subijcitur. horũ igitur subiectorum, vt vltimum subiectum sempiternum sit, necesse esse docet. Est autẽ vltimum subiectũ materia prima. Resoluentes enim proximas rerum generandarum materias, in illa vltima consistimus, quam ex necessitate sempiternam esse eo demonstrat, quoniam nisi siquod vltimũ fuerit subiectum, ex quo generatio fiat, duorum alterum cõsequetur, aut aliud ex alio in infinitum fiet, aut ex nihilo quidpiam efficietur. quorum neutrũ effici potest. quodcunq; enim subiectum proponatur, id si genitum fuerit, vel ex alio subiecto genitum sit necesse est, vel ex nõ ente, si genitum quidem est, non tamen ex subiecto. At neutro modo fieri potest. Nam neq; ex nõ ente vt quidquam efficiatur, fieri potest. Omnium enim quicunq; de natura aliquid dixerunt, consensus est, ex nihilo nihil fieri. quod quidem absurdum esse dictu, & fieri non posse, in cõfesso est, neq; in infinitũ alterum alterius causa esse valet, & aliud alij in rectum subijci, vt in superiore libro docuit. quod si neutrum fieri potest, vel generatio penitus tolletur, vel primum subiectum sempiternum & ingenitum erit. Ex eo igitur quod nihil sit sempiternum, efficitur vt ne sit quidem generatio. Potest etiam illud, Atq; horum vltimum esse, non de materia tantum dictum esse, quæ est id quo fit, sed etiam de eo quod fit. In operibus enim naturalibus simile a simili fieri videtur, vt hominem ab homine. quare si homo generatur, necesse est vt homo sit, efficiens videlicet, & generans. At in his necessarium est vt sit efficiens sempiternum.

Plato mundũ non interitutũ statuẽs, sua tamen natura interitui obnoxium statuebat.

Perpetuo sublato, generatio quoq; tollitur.

Subiectum vltimũ, materia prima

Præterea si generatio sit & motus, & finem esse necesse est. neq; enim infinitus vllus

est motus,sed motionis omnis est finis, & impossibile est id fieri quod factum esse non potest.ipsum vero factum necesse est esse, cum primum est factum.

Præterea si generatio sit & motus,& finem esse necesse est.) Hæc quoq; argumentatio eo pertinet,vt generationis principium,quod est primum subiectum,ingenitum esse appareat, & nō aliud ex alio in infinitum fieri.Cuius argumētationis hæc est vis,Si omnis & motus & generationis est finis, principium quoq; ipsorum habetur. Nam cuius finis habetur,huius vt principium habeatur est necesse:quoniam si sublatum fuerit principium & motus,generatiove in infinitum ascendat, ne finis quidem ipsorum reperietur.omnis autem generationis & motus finis est. quod assumpsit, dicens:(Neq; enim infinitus vllus est motus.)quod alio in loco demonstratur,cum omnis motus habeat vnde,& quo.Nam quod augescit,aliquē terminum habet accretionis, cui similis est alterascentis intereuntisq; ratio. Vt igitur omnis motionis finis reperitur,sic & generationis. Nihil enim fit, quod fieri non potest,vt demonstratum est. nam quod fieri non potest,id ne efficitur quidē, vt diameter non sit commensurabilis,quoniam fieri nō potest. Est autē impossibile vt aliquid generetur, quod generationis finem non habeat,sed absque fine generetur.quare prorsus non generatur. quod igitur generatur,id generari potest.quod vero generari potest, id nihil obstat quo minus generetur.Cæterum quod factum est,id vt sit necesse est,cum primum factum est.Nam quod factum est, cum est,iam fieri desinit,vt libro physici auditus sexto demonstratur. quod si est, cum primum est factum,omnis profecto rei generandæ finis habetur.Huc enim pertinent verba illa (ipsum vero factum necesse est esse,cum primum est factum.)quo fit,vt omnis motus, omnisq; generationis finis inueniatur,ac proinde nō aliud ex alio sine fine generetur.Est igitur aliquod extremum subiectum sempiternum.Quanquā hæc argumentatio obscura esse videtur, propterea quod consequens illius, motus & generationis esse finem,subticetur:quod esset:quorum finis est, eorum principium etiam habetur.Sed ab Aristotele prætermissum est,quasi dubium esse non posset,quin sequeretur.qui satis habuit demonstrare,omnis motus ac generationis principium haberi. Nam & motus circularis finem habet,cum ab eodem in idem fiat.cuius ea est infinitas,quod rursus idem motus reperitur,non quod iam vnus, tum alius efficiatur. 45

Nihil generatur quod finē nō habeat.

Motus circularis finē habet.

Præterea si materies est ex eo,quia ingenita est,multo magis etiam consentaneū est rationi,substantiam esse,quando vt hæc sit illa existat.Nam si neq; hæc erit,neq; illa,nihil penitus erit.Quod si hoc fieri nequeat,necesse est aliquid esse præter ipsum totum, speciem inquā ipsam, ac formā. At si quispiam id posuerit,dubitatio rursus existit, in quibus hoc ponet,& in quibus non ponet. nam perspicuū est in vniuersis esse non posse: non enim domum aliquam præter singulares domos esse ponemus.

Præterea si materies est ex eo,quia ingenita est,multo magis etiam cōsentaneum est rationi substantiam esse.)Demonstrato esse extremum quoddam sempiternum subiectum, hoc enim significauit illis verbis: (Præterea si materies est ex eo,quia ingenita est.)nisi enim tale quoddam sit, generatio esse non potest:nam si materia procedat infinite,ex materia nihil fiet,quia ipsius alterius ex altera generatio nūquam cessat, excludente materia quæ ex alia nondum genita generari debeant. Demonstrato igitur primum subiectum ingenitum esse oportere,nec aliud ex alio in infinitum gigni demonstrato, nunc formam quæ gignitur in materia sempiternam esse conuenire docet. Quibus ostendit,confirmatq; quandam esse substantiā solitariam,sempiternam.Si enim est natura materiæ,probabilius profecto fuerit,vt substantia sit hæc quæ a materia excipitur.hoc nanq; innuit,cū ait(quando illa fit.)formam vero substantiam appellat,quoniam id substantia est, quo rei suppetit esse.Nam materia cum formam excipit, præbet quod efficitur ex ipsa factum,id est,quod excipitur & fit.Quod igitur sit probabile formam sempiternam præexistere,quam excipit materia,ostendit ad hunc modum.Quemadmodum sublato subiecto effici nihil potest,sic nisi id fuerit,quod a subiecto excipitur,generatio esse non potest.quod illis verbis significat(Nam si neq; hæc erit, neq; illa, nihil penitus erit)cuius sensus est:Nisi vtraq; sempiterna sit, materia scilicet,& forma,nihil omnino efficietur.hunc autē sensum esse innuit,dicens (necesse est aliquid esse præter ipsum totum, speciem inquam ipsam & formam.)quo in loco totum appellat compositum & sensibile quod factum est.Cum autem vtrunq; eorum ex quibus totum conficitur,hoc est materiam & formam esse oportere dixisset,ait enim:si neq; hæc erit,neq; illa,id est neq; materia neq; forma,nihil penitus erit:subiunxit,(quod si hoc fieri nequeat) id est,si fieri non potest,vt nihil penitus sit necesse est,vt præter totum,id est præter compositum, quod est forma in materia,forma sit atq; species. Merito autem vereq; vt materiam,sic item aliquam formā sempiternam esse oportere sumit: neq; hoc formæ quæ in materia generatur, tribuit,vt sempiterna sit,sed formæ efficienti,quæ si similis sit efficienti,efficiens vt præexistat consentaneum est.qua argumentatione vbi necesse esse collegit,vt forma perinde atq; materia præexistat,vt ex ipsis præexistentibus totum compositumq; generetur,illud disputat,quod huius quæstionis initio disserendum proposuerat,cum dixit: Præterea si est, vtrum præ- 46

Forma quæ gignitur ī materia,an sempiterna præexistat.

ter omnia quidpiam eſſe oporteat? Si quis enim formam quæ in materia gignitur, pręeſſe, ac ſempiternam eſſe ſtatuerit, in quibus entibus, aut in quibus rebus efficiendis formam ſempiternam pręeſſe dicet? & in quibus ſecus? Nam in cunctis dicere, apertum eſt mendacium, quod artificioſorum documento declarat, in quibus abſurdum dictu eſt, formam quæ ab artifice in materia conficitur, præfuiſſe, ac ſempiternam eſſe. Quanquàm hæc de ideis quoq; dici & quæri poſſunt. Sed & ſimpliciter de materiali forma dicta eſſe accipi poſſunt ſecundum quæſtionis conſecutionem.

Et inſuper erit ne omnium, ceu hominum, ſubſtantia vna? at abſurdum eſt. Nō enim vnum ſunt omnia, quorum eſt ſubſtantia vna, ſed multa ac differentia. at & hoc metas rationis egreditur. Et ſimul quonam pacto materies ſit tādem horum vnumquodque, & eſt totum ipſum hæc ambo?

47 Et inſuper erit ne omnium ceu hominum ſubſtantia vna? at abſurdum eſt. Non enim vnum ſunt omnia, quorum eſt ſubſtantia vna.) Quærit præterea, ſi formæ, vt materia, præexiſtentes habētur, vtrum vna numero forma eſt, & vna cunctorum hominum ſubſtantia, an plures, totidēq;, quot ſinguli homines. Nam ſi cui vnam eſſe placuerit, vtiq; vnus homo ex materia generabitur, quę formā illam ſuſceperit. Tot autem eſſe, quot ſingulos homines, nulla ex parte probari poteſt. Nam formæ illæ humanæ ſumptæ ſine materia, quo diſcrimine inter ipſas diſtabunt? ſingulorum enim hominū inter ſe differentiæ materiales ſunt. Ad hæc, materia inquirit quomodo has præexiſtentes formas, vel vtcunq; formas excipit. Ad ſummam, quomodo formæ coniunguntur cum materia, & quomodo fiunt & ſunt ſingula ſenſibilia, quæ ex his ambabus conflantur, vtrum his ſimul poſitis, an temperatis, an confuſis. Et quomodo materia excipiens formas, efficitur ea quæ efficitur: quæ quidem alio in loco ſunt ab ipſo diſputata, dum quæreret, quid formam in materia in vnum redigeret, contineretq;, vbi dixit materiæ potētiam eſſe cauſam vt forma accipiatur, & maneat in ipſa materia, quę in id mutatur, in quod prius potentiam habebat, præexiſtente videlicet quapiā efficienti cauſa.

Præterea de principiis & hoc quiſpiam dubitabit. nam ſi ſpecie ſint vnum, nihil erit numero vnum, neq; ipſum vnum, & id quod eſt. Atq; quonam pacto ſcientia fuerit, ſi non erit quidpiam in omnibus vnum?

48 Præterea de principijs & hoc quiſpiam dubitabit. Nam ſi ſpecies ſint vnum.) Hæc quæſtio conſequens eſt illius, vtrum ſpecies vna ſit numero, an plures. Quanquam ad ideas referri poteſt, quoniam adiūgit ipſiens, & ipſiunum. Aut fortaſſe de principijs communiter ediſſerit. Principia enim proprie entia ſunt. quocirca ipſis appoſuit illud ipſi. Communiter ergo dubitādo, poteſt etiam ſubiectis vocatis cōuenire. Quærit autem de principijs, ſiue ea vnū cuipiam eſſe placeat, ſiue plura, vtrū eorū quodq; vnū ſit ſpecie, an numero. Verbi cauſa, ſi materia vna eſt, ſit ne vna numero, an ſpecie: & ſi eſt vna forma, vtrū vna numero ſit, an ſpecie. Nā ſi principiorū quodq; vnum eſt ſpecie, multa vero numero, in principijs, inquit, rerū efficiendarū nihil erit vnū numero. At ſi nullū principium vnū numero fuerit, ne cōpoſitorū quidē ex principijs quodpiā, vnū numero fuerit. Siquidē quæ ex vno non numero, ſed ſpecie conſtant, ea vnū ſpecie ſunt, non vnū numero. Nā ſi quę ex vno numero cōſtituūtur, vnū numero ſunt, haud dubie quę non ex vno eſſe habēt, perinde atq; illa habebūt eſſe. Cui vt conſequens incōmodum adiūgit, neq; ipſiunum, neq; ipſiens vnū fore numero, quę in principijs habebant ij quibus ideas principia eſſe placebat. Quod ſi ipſiunum non eſt vnum numero, huius autem communione omnia ſunt vnum, efficietur vt cæterorum quæ ad illius exemplar eſſe habent, nullum vnū numero ſit. Nam quæ vni ſpecie aſſimilata ſunt, ea perinde atq; illud vnum habebunt. nihil igitur vnum numero erit, ſi quæ ad exemplar fiunt, ea nec vnū numero ſunt, neq; ipſum ipſiunum, nec vllum aliud principium. Deinde ſcientiam quampiam fore negat, ſi nihil vnum numero fuerit: cum ſcientiæ fiant, quoniam vnū aliquod in pluribus accipitur, vt paulo ante dixit. per commune enim ſcientiæ conficiuntur, quod cōmune vnum eſſe numero demonſtratur. Neq; enim vt quæ communi ſubijciuntur, eadē ſpecie vel genere ſunt, ſic commune ipſum, ſpecies genuſve vnū erit ſpecie, aut genere. Alioquin ſine fine procedetur. Nam ſi animal ſit vnum, hoc ipſum vt vnum ſit habens per ſpeciem communem, quemadmodum quæ per ſe ſunt animalia, per ſpeciē ſunt vnū, illud quoq; erit multa numero, & ſic abſq; fine procedetur. At communiū quodq; vnū numero eſt. Quod ſi ſcientiæ eorum ſunt, quę vnum numero exiſtunt, numero autem vnum nihil eſt, ſiquidem principia vnum ſpecie habent, ſit vt ſcientia penitus tollatur. Si quis enim dicat in principijs vnū numero eſſe, quoniam vnum eſſe ſpecie ponebatur, is dicere poſſit principia non habere vnum ſpecie. Nam ſpecies illa, quæ eſt vnum numero, magis eſt principium ijs quæ ipſi ſubijciūtur, neq; amplius eſt vnum ſpecie, ſed numero. Præterea nihil eorum eſſe poteſt vnum ſpecie, quorum non eſt ſpecies aliqua communis vna numero. Multa enim ſi aliquid habeant inter ſe commune, quę non ſunt vnū numero, non erunt eadem ſpecie. Quanq̄ illud, (At quonam pacto ſcientia fuerit, ſi non erit quodpiam in omnibus vnum?) quaſi in eos qui ideas aſſerebant, dictum eſſe accipi poteſt, qui aliter ſciētiam fore negabant, quàm ſi ideæ aſſerantur. Senſibilia enim infinita eſſe, & in continuo fluxu, ac

Principia, ꝑprie entia ſunt.

Scientiæ quomodo fiant.

proinde non esse scibilia. Sed præter sensibilia & singula ideam vnam numero, quæ in pluribus sumeretur, immobilem ac sempiternam scientiæ causam fieri. quod ipsum corrueret, nisi ideæ vnum numero haberent.

At vero si numero sint vnum, & vnũquodq; principiorum sit vnum, & nõ vt in sensibilibus alia aliorum, vt huius syllabæ, quæ est eadẽ specie, & principia sunt eadẽ specie: nam hæc numero sunt diuersa. Si igitur non hoc pacto, sed numero sint vnum ipsa principia rerum, præter elementa sane nihil aliud erit. nihil enim refert, vnũ numero, an singulare dicatur. sic enim dicimus singulare, quod vnũ numero est, vniuersale autẽ quod in his est cõmune: quẽadmodũ si elementa vocis in numero definito essent, necessarium esset tot omnes literas esse, quot elementa essent, quippe cum non essent eadem nec duo nec plura hisce quæ sunt, in ipsorum numero.

At vero si numero sint vnum, & vnumquodq; principiorum sit vnum.) Postquam docuit incõmodum quod inde sequeretur si quis principia vnum esse specie diceret, nunc vicissim argumẽtatur fieri non posse, vt principia vnum numero habeant. Sed omnem orationem accommodat ad ea principia quæ quasi elementa nuncupantur, ex quibus quæ fiunt, compositione constituũtur, vt fit in elementis. Docetq;, si huiusmodi principiorum quodque vnum numero sit, res non plures fore, quàm principia. Nam quemadmodum syllabæ specie eædem inter se, numero autem infinitę fiunt, quoniam elementa ex quibus constituuntur, quæ specie sunt eadem, numero infinita sumi possunt, sic nisi elementa multa numero fuerint, sed a & b exempli gratia vnũ sint numero, necesse erit syllabam quæ ex ipsis constituitur, vnam fieri numero. Neq; præter ba syllabã vllam aliam licebit accipere, si b vnum sit numero: quia si b vnum numero est, non potest esse in alia syllaba, quàm in ba. Vt igitur res in syllabis & literis sese habet, quæ syllabæ plures esse non possunt quàm literæ, si literæ vnum sint numero, sic item, inquit, in rebus habebit, si ipsarum principium quodq; vnũ sit numero. quid autem sit vnum numero, declarat, aitq; esse singulare quid, item vniuersale & commune esse dicit, quod in singulis accipitur, hoc est speciem & genus. Cæterũ cum dixisset, (vt igitur si elementa vocis in numero definito essent, necessariũ esset tot omnes literas esse, quot elementa essent) non reddidit id, sic in entibus ipsarumq; numero se res habebit, nihil enim aliud erit præter elemẽta, id est, non erunt plura entia, quàm elementa, sed hoc quasi haud dubie sequeretur, inferre omisit. Nam si terra & singula quatuor elementa vnum sint numero, & hæc in certo quodam corpore absumantur, haud dubie ex his corpus aliud effici non posset. Veruntamen hæc argumentatio admodum est dialectica, & a necessitate concludendi aliena. 49

Principia vnũ numero non habere.

Nulla autem dubitatione inferior dubitatio ab hisce qui hac tempestate sunt, & a prioribus est omissa, vtrum eorum quæ intereunt, & eorum quæ sunt expertia corruptionis, eadem an diuersa principia sint. Nam si eadem sint, quonam pacto, & quam ob causam illa quidem occidunt, hæc vero vacant corruptione? Hesiodo igitur cæterisque theologis id curæ fuit duntaxat, quod sibiipsis verisimile esset, nos autem neglexerunt. Cũ enim deos principia fecissent, & ex diis orta esse omnia posuissent, ea facta esse mortalia dicunt, quæ nectar atq; ambrosiam non gustarunt, hæc nomina sibiipsis, vt patet, nota dicentes, & tamen de causarum harum gustatione supra nostræ mentis vires dixerunt. Nam si voluptatis gratia ipsas tangant, nectar sane atq; ambrosia, non vt sint illis causæ esse videntur. Si vero sint causæ, quonam pacto erunt perpetui, cum alimentis indigeant? Sed de hisce quidem qui fabulose philosophantur, serio cõsiderare dignũ non esse videtur. Eos autem qui per demonstrationem dicunt, interrogare oportet, cur nam si ex eisdem quæ sunt, principiis sint, alia natura sempiterna sunt, alia corrumpũtur? At cum neq; causam dicant, neq; consonum sit rationi, rem ita sese habere, patet nõ eadem ipsorum principia & causas esse. Etenim & Empedocli, quem maxime sibi consona dicere quispiam arbitrabitur, idem sane cõtigisse videtur: nam ponit quidem corruptionis quoddam principium causamque, discordiam esse: non minus tamen & ipsa quàm concordia generare præter ipsum vnum videbitur. cuncta nanq; cætera ex hac ipsa sunt præter deum. Dicit enim,

Ex his quæ fuerint, quæ sint, veniantq; futura,
Sunt cuncta, arboribus genus hinc, hominesq;, feræq;,
Hinc ortæ volucres, nutritiq; æquore pisces,

Cœlicolæq; omnes longæui, numina magna.

Et sine his etiam patet. nam si discordia non esset in rebus, vnum vniuersa essent, vt inquit. Nam cum vniuersa cóuenerint, tunc vltimo discordia ipsa extruditur. Quapropter & fit ipsius sententia, vt deus qui omniũ est fœlicissimus, minus sit quàm cætera prudens. Non enim omnia elementa cognoscit, quippe cum discordiam non habeat. cognitio vero similis simili fiat. Dicit enim,

Nam terram terra, lympha cognoscimus vnda,
Aetherq; æthere sane, ignis dignoscitur igne,
Sic & amore amor, ac tristi discordia lite.

Atenim id est manifestum, vnde nostra est profecta oratio, euenire inquã ipsi, discordiam quidem non magis corruptionis, quàm vt res sint, concordiam vero non magis vt sint, quàm vt corrumpantur, causam esse. Congregans enim in vnum corrumpit cætera: & insuper mutationis ipsius causam nullam dicit, nisi ita fieri aptam esse. inquit enim·

Ast vbi nutrita est ingens discordia membris,
Tempore transacto dulcis concordia cessit,
Fœdere quod magno procedit vtrisq; vicissim.

Vult enim, vt patet, necessario fieri mutationem, necessitatis vero causam nullã assignat. Attamen tantum dicere solus consone sibi videtur. Non enim eorum quæ sunt, alia subire corruptionem, alia nó subire, sed vniuersa præter elementa subire dicit corruptionem. Præsens autem dubitatio est, cur alia occidunt, alia corruptionis expertia sunt, si ex eisdem sint elementis. Nó esse igitur eadem omnium principia, patet ex hisce, quæ satis ad hoc ostendendum sunt dicta. Si vero principia sint diuersa, vna emerget continuo dubitatio, vtrum & ipsa corruptionis expertia sint, an corruptionẽ suscipiant. Nam si corrumpantur, patet hæc ex quibusdam constare necessarium esse. Vniuersa enim in ea corrũpuntur, ex quibus constant. Quo fit, vt principiorum alia priora principia sint, quod quidẽ fieri nequit & si stetur, & si in infinitũ in principiis abeatur.

50 Nulla autem dubitatione inferior dubitatio ab hisce qui hac tempestate sunt, & a prioribus est omissa.) Quæstionem, quæ explicatione maxime indigebat, ab omnibus se prioribus prætermissam esse ait, de qua in principio libri in cõmemoratione quæstionũ meminit, sicut de superioribus. Hæc igitur quęstio est, vtrum eadem sint principia mortalium rerum, atq; immortalium. Nam si eadem sunt, quid est in causa, vt ex eisdem principijs omnium rerũ, aliæ res mortales, aliæ immortales existant? quo in loco Hesiodum & veteres theologos cõmemorat, qui cum statuissent ex eisdem principijs, quæ immortalia ipsis esse placebat, res omnes constare, quod ipsis credibile videbatur, alia esse mortalia, quædam immortalia dicebant tantum, omissa cætera nos edocendi persuadendiq; cura. Nam cum principia sempiterna esse atq; diuina, & ex ipsis res omnes existere factasq; esse statuerẽt, quæ Ambrosiam Nectarq; degustassent, deos effici tradebant, cætera vero mortalia. Qui primum Ambrosiam Nectarq; potiones deorũ effectrices esse dicentes, sibi fortasse nota dicunt, nobis tamen & omnibus alijs incognita afferunt, deinde simpliciter & obscure de huius potionis exhibitione loquuti sunt. Cuius enim gratia ad hæc degustandum, quæ sunt causę immortalitatis, accesserunt? Nam si voluptatis gratia ipsa degustant, certe ad esse neq; Ambrosia neq; Nectar quidpiam ipsis opitulabuntur, vt his gustatis fiant immortalia. Sin autem hæc potio gustata ipsis conferat ad esse, erit proculdubio ipsorum alimentum. At quæ aluntur, & nisi alantur non sunt, ea sempiterna esse qui possunt? Sed hactenus Hesiodi ac cæterorum theologorum facta mentione, horum sententias qui fabulas afferunt, & fabulis mendacia congerunt, accuratius excutere omittit. Illud enim: (Fabulose philosophantur) huiusmodi est, fabulis veritatem excludunt. Deinceps ad eos transit, qui de his rebus demonstrando dicere videntur, in quibus operæprecium esse ait causam inuestigare, cur cum ex eisdem principijs & elementis omnia facta sint, quædam tamen sempiterna sunt, alia caduca. Nam si neq; aliam huius rei causam reddunt, neq; hæc sententia aliunde probabilis est, haud dubie nõ erunt eadem omnium rerum principia. Sed ne Empedoclem quidem recte sensisse ait, licet is inter naturales auctores sibi maxime constare videatur. Aliud nanq; elemẽtum causam generationis atq; existendi inducebat, id est amicitiam: aliud interitus, hoc est discordiã. Sed multis in locis discordia generationis, interitus vero amicitia per hũc causa esse videtur. Docet autem quomodo Empedocles constantia dicat, & quomodo rursus difficultatem non effugiat. Empedocles enim discordiã in principijs habebat, quam interitus causam esse tradebat, propter quã natiua omnia interirent, non quę-

Hesiodi theologiã confutat.

Nectar & Ambrosia.

Empedocles.

dam, & alia secus. Hoc enim est quod ad hoc constanter dici videtur, omnia scilicet nascentia quæ ex eisdem principijs existunt, interire, nō alia interire, alia sempiterna persistere, solis principijs ab interitu vendicatis. quæ quatuor elementa, ac discordiam & amicitiam hic esse statuebat. & sic cur mortalia deleantur, causam relinquens, consona sibiq; constantia dicere videtur, dum aliam ortus, aliam interitus causam reddit. Qua vero discordiam ipsam generādi, hoc est generationis etiā, non solum interitus, causam esse dicit, quemadmodum amicitiam & interitus, non tātum generationis, vno enim excepto, quem deum ille ac Sphærum vocat, ab amicitia facto, res omnes a discordia per ipsum efficiūtur, qui præter deum inquit, id est præter sphærum, quem vnum quoq; appellat, vt ex adscriptis carminibus licet intelligere: hac Empedocles non satis sibi constare videtur, qui non hoc tuetur, nec in eo persistit, vt alia sit interitus, alia generationis causa, quo ipsius sentētia probabilis fore videbatur. (Non minus tamen & ipsa generare videbitur.) id est, genitrix ac effectrix esse. (cuncta nanq; cætera ex hac ipsa sunt.) subaudi, quæ a discordia fiunt. Sed adscriptis carminibus, quibus discordiam omnium rerum quæ sunt, quæq; fuerunt, generationis causam facit, licet inter principia discordiam interitus auctorē esse statuisset, aliunde etiam quàm ex hoc carmine patere ait discordiā per Empedoclem vim obtinere generandi. Nam si discordia non esset in rebus, vnū, inquit, vniuersa essent, neque discernerentur, nec efficerentur: quoniam ne in rebus vnum maneat, quod est opus amicitiæ, discordia mista causa est. Cum enim omnia coeunt, vnumq; fiunt, discordiam postremam ab ipsis secerni tradit, ceu discordia sit causa existendi rerum discrepantium, cum ipsæ in vnum cogi possint huius secretione. quamobrem in cæteris cunctis vt alia elementa, sic item discordiam haberi per ipsum ait, vt secretæ res sint, & in sua quæq; natura consistat. in vno autem deo hanc esse negat, quippe cui soli discordia non sit existendi causa, vt cæteris est omnibus. Postquam vero docuit, Empedoclis dicta inter sese pugnare, & eiusdem sententia, discordiam a solo deo, vt cui non sit existendi efficiens causa, abesse commemorauit, ipsum hoc nomine damnat, quod deum cæteris insipientiorē faceret, dum cæteris omnium cognitionem tribueret, propterea quod omnia in se principia continerent. simile nanq; a simili cognosci asserebat, deum vero discordiæ cognitione priuaret, etiam si aliorum intelligentia ipsum non excluderet: nimirum quia cum cætera principia obtineret, discordia certe vacaret. Sed quærat aliquis, quomodo per Empedoclem deum idcirco insipientiorem esse dicat, quod non cuncta intelligat, cum eadem ratione per Aristotelē idem insipiens videri possit. quin & ipse quodam in loco quædam melius esse tradit non intelligere, vt mala. An idcirco insipientiorem Empedoclem esse dicit, quia non plura intelligit, quàm cætera? Nam cum ipse ex elemētis preterquam ex discordia gignatur, nihil aliud licet præstantius sit intelligit, quàm ea ex quibus cōstat, neq; alia principia intelligit. Itaq; cum cæteræ res cuncta elementa intelligant, solus deus omnia intelligere nequit. Præterea deus qui omnia materialia elementa cognoscit, non ita intelliget efficientia, quæ materialibus sunt peiora. Accedit, quod alio in loco discordiam tantum ab interitu per Empedoclem immunem esse tradit. Sed cum digressus hæc in Empedoclem disseruisset, eo redit, vnde oratio defluxerat, vt Empedoclis doceat inconstantiam, qui non id tuetur, vt amicitia semper sit generationis causa, interitus discordia, sed hanc non magis quàm illam alterutrius causam esse facit. Quod enim amicitia sit etiam interitus causa, ipse docuit dicens, quia cuncta cogens in vnum haud dubie interemit ea, quæ fuerant ante coitum hunc. Quod si non magis discordia, quàm amicitia interitus est causa, hac quoq; ratione probabile fuerit, deum per Empedoclem ceteris esse insipientiorem. Neq; enim per ipsum discordia est vitium quoddam egregium, vt merito deus ipsum non intelligat. ipse enim solus, cum sit compositio quædam, discordia vacat. Nam eadē est ratio, ac si amicitiam, aut aliquid aliud in deo esse negaretur. Neq; enim discordiam non intelligit, quod ipsum huiusmodi intellectio non deceat, sed quia non potest, quoniam ex ipsa non constat. Deinde hoc Empedocli vitio dat, quod causam non reddit cur iam amicitia, iam discordia totorū euincat. haud enim satis est dicere, sic fieri aptum est, sic est necesse. In cunctis enim rebus quæ sunt, quæq; efficiūtur, idē dicere licebit. Nec illud est causam reddere, dicere, sic natura comparatum est. Quibus aduersus Empedoclem dictis, hactenus tamen ipsum solum constantia dixisse tradit, quoniam quæcunq; ex eisdē principijs existunt, omnia similiter caduca esse statuebat, non alia mortalia, alia sempiterna. hoc enim habet inconstantiam, aliqua esse immortalia, quedam mortalia, si omnia ex eisdem consistant. At postquā in eos disputauit, qui omnium rerum eadem esse principia statuebant, nunc eorum opinionem edisserit, qui alia principia sempiternorum, alia caducorum faciebant. Primum igitur quærit, num mortalium rerum principia quoq; caduca sint, an sempiterna. Si enim sunt interitui obnoxia, haud dubie ex ijs constabunt, in quæ abolebuntur, cum nequeant in nihil abire. ex ijs nanq; res quæq; constat, in quæ dissoluitur. quo fiet, vt principiorum habeantur principia. Ac proinde hæc nō erunt principia, sed illa ex quibus hæc constituuntur. At vt principiorum principia sint, fieri neutiq; potest. Nam si principiorum principia sint, siue in aliquo consistant, siue procedant in infinitum, sequitur incommodum. Si enim constiterint, ea principia in quibus interitus consistit, principia erūt eorum quæ principia esse statuuntur, eademq; sempiterna, vt demonstratum est. aut si resolutio in nihilum abit, generatio erit ex nihilo. Sin autem absq; fine procedatur, semper intereuntis principij id erit principium, in quod ipsum abit. Ad hæc omnino nullū erit principium, vt in libro superiore demonstratū est. vel illud, (Principiorum alia principia sunt) sequitur id, (Siue stetur, siue in infini-

Deus Sphærus.

Empedocles sibi nō constat.

An alia sēpiternorū, alia caducorū sint principia.

tum abeatur.) vtriusq; enim consequens est, vt principiorum habeantur principia. Post quod ait illud, (Quod quidem fieri nequit.) quod interpositum obscuram dictionem reddit.

Præterea quonam pacto erunt res quæ sunt corruptionis participes, si principia interibunt? Sin vero vacent corruptione, cur ex his quidem res participes, ex aliis autem expertes erunt corruptionis? hoc enim non est consentaneum rationi, sed aut fieri nequit, aut oratione indiget longa. Præterea neq; quisquã aggressus est diuersa esse principia dicere, sed eadem quidem omnes omnium esse dicũt. Primum autem illud quod dubitauimus, prætereunt, hoc vt quoddam paruum sumentes.

51 Præterea quomodo erunt res quæ sunt corruptionis participes, si principia interibunt? Sensus est, *Si caduca ex caducis principijs generantur, quomodo ea principijs deletis generari queunt?* Nã principijs abolitis, quæ ex ipsis fiunt, non amplius effici possunt. vt intellectus ad hunc modum explicetur: quomodo caduca nascentur, & interibunt, nisi eorum principia fuerint, cum nascentia & intereuntia idcirco nascantur, & intereant, quoniam principia obtinent, ex quibus & a quibus generentur, & aboleantur. est nanq; interitus, resolutio in principia ex quibus extitit quod aboletur. Quomodo igitur peribunt, si non sunt in quæ resoluantur? Sin autem quispiam caducorum principia sempiterna esse dicat, rursus inquirit quomodo aut quamobrem ex his principijs immortalibus quædam mortalia fiant, ex illis sempiterna. Quæstio enim eadem fere manet atq; superior. Præterea neminem prorsus dixisse ait, alia esse mortalium, alia immortalium principia. Omnes enim eadem esse vtrorumq; statuisse, omisisse tamen id differere quod primo quæsitum est, quomodo scilicet ex eisdem principijs alia caduca, alia sempiterna generantur. Hoc enim significat cum ait, (Primum autem illud, quod dubitauimus respuunt.) vt proxima subiecta verba illa declarant, (hoc vt paruum quoddam sumentes.) Ceu enim parui hæc sit momenti, nec vllam habeat difficultatem, statuentes omnium rerum eadem esse principia, de hac quæstione ne verbum quidem fecerunt. vel (respuunt) pro eo dictum est, per quædam quæ sibi probabilia videntur, fabulari tentant, vt de Hesiodo veteribusq; theologis dixit. De Empedocle item, qui ex eisdem principijs cuncta faciens, aliam tamen ortus, aliam interitus causam esse statuit, non magnum quidquam, vel difficile positu. Per ipsum tamen non eadem sunt sempiternorum atq; mortalium principia, neq; in mortalibus omnia principia sunt sempiterna. Etenim forma non est sempiterna, materia vero est illa quidem sempiterna, non tamen ad perpetiendum inepta, sed pati potius atq; alterari apta.

Interitus quid sit.

Forma nõ est sempiterna, materia vero sic

Hoc autem omnium & ad contemplandum difficillimum, & ad cognoscendam veritatem maxime necessarium esse videtur, vtrum id quod est, atque vnum ipsum, substantiæ sint eorum quæ sunt, & vtrunque ipsorum non aliud quicquam sit, sed alterum quidem vnum sit, alterum autem ens: an quærere oporteat quidnam sit id quod est, ac vnum ipsum, vt alia quædam natura subiecta? Quidã enim illo, quidam hoc modo naturam ipsorum sese habere putant. Plato nanq; & Pythagorici non aliud quicquam id quod est, ac vnum ipsum, inquiunt esse, sed id ipsorum est natura: quippe cum substantia ipsius sit ipsum esse vnius ac entis. Naturales autem quidnam sit dicunt. Empedocles enim quasi ad notius redigens dicit quidnam sit ipsum. nam concordiam ipsum esse, dicere sane videbitur. Hæc enim cunctis est causa, vt sint vnum. Alii vero ignem, alii aerem esse inquiunt hoc vnum, & id quod est, ex quo ea quæ sunt, & esse, & fieri dicunt. Eodem modo faciunt & hi qui plura afferunt elementa. necesse est enim & hosce tot esse dicere id quod est, ac vnum ipsum, quot esse principia dicunt. fit autem, si quispiam non posuerit vnum ipsum, & id quod est, substantiam quandam esse, vt neque cæterorum quicquam vniuersalium sit. hæc enim maxime omnium vniuersalia sunt. Si igitur non sit quicquam vnum ipsum, ac ipsum ens, multo minus cæterorum quicquam fuerit præter ea quæ singularia dici solent. Præterea si non sit vnum ipsum substantia, patet neque numerum esse, vt quandam a rebus separatam naturam. Nam numerus quidem est vnitates, vnitas autem proprie vnũ quid est. Si vero sit quidpiam ipsum vnum, & ens, necesse est ipsorum esse substantiam vnum ipsum, & id quod est. non enim aliud quicquam vniuersaliter prædicatur, sed hæc ipsa.

52 Hoc autem omnium & ad contemplãdum difficillimum, & ad cognoscendã veritatem maxime

Ens & vnũ vtrum rerũ substantiæ sint.

necessarium esse videtur.) Quæstio quam difficillimam & maxime necessariam esse ait, est, vtrum ens & vnum rerum substantiæ sint, id est principia, quæ hoc ipsum sint vnum & ens, vt nec alteri enti adsint, & hanc naturam significent in ijs de quibus prædicantur. An sit alia his subiecta natura, quæ rerum principium & substantia sit, cui vel quibus subiectis si plura sint, vnum ipsum & ens accidat, quæ oporteat quidnam sit inuestigare, ignis ne, vel aqua, an aliud quidquam. quam inuestigationem necessariam esse declarat, quod de his rebus alij aliter prodidere, & ex eis quæ in processu quærit, intelligitur: tum etiam quia in veritatis contemplatione princeps est entis inquisitio, & quoniam huic connexa est illius quæstionis solutio, vtrum numeri rerum principia & elementa esse possint. Sed nõ modo huiusmodi perquisitio maxime necessaria est ad veritatis cognitionem, sed etiam horum discussio plena est difficultatis, cum intelligibilium ac primarum & causarum & rerũ cognitio sit longe difficillima. At illud, (vtrum id quod est, atque vnum ipsum substantiæ sint eorum quæ sunt.) ipse exponit cum ait: (Et vtrunque ipsorum non aliud quidquam sit, sed hoc vnum, illud ens.) Est enim sensus, cum ens & vnum de numero entium sint, vtrum entia vt substãtiæ sint, an vt accidentia substantiæ? Sed postquam docuit quosdam ens & vnum naturas quasdam esse per se existentes credidisse, quosdam aliarum quarundam naturarum accidentia, scilicet vt de infinito in primo Physici auditus libro docuit, quod nonnulli naturam quandam esse faciebant, vt Pythagorici, quibus par numerus huiusmodi esse putabatur, quidam alteri accidere existimabant: his igitur explicatis, addit, commemoratque quis hoc, quis illo modo existimauerit. Eius autem, (An quærere oporteat quidnam sit id quod est, ac vnum ipsum, vt alia quidem natura subiecta.) hic est intellectus, An quærere oporteat quid est vnius & entis subiectum, quasi hæc accidentia sint subiectorum, nec ipsam substantiam significent. Plato igitur & Pythagorici alteri cuipiam subiecto hęc adesse negabant, quin potius ipsorum subiectam esse naturam aiebant, & substãtiãm hoc ipsum vnum atque ens. Illud autem, (quasi substantia sit ipsum esse vnius ac entis) huiusmodi est, quasi eadem substantia sit vnum & ens, perindeque sit vnum esse, atque idem esse. Porro Platoni tum ens, tum etiam vnum substantiam quandam esse placuisse, ex eo satis intelligitur, quod ipsiens & ipsiunum ideas esse tradidit. Naturales vero auctores, quorum fuit Empedocles, quiddam aliud enti & vni subijciebant, & hæc illi adesse putabant. Nam Empedocles referẽs ad notius quiddam, vnum amicitiam esse statuit, de qua vnum prædicari ait, quoniam amicitia per ipsum cogendis rebus causa cuique est vt vnum sit. Alij vero naturales authores ignem vni atque enti substernebant, vt Heraclitus. Fuerunt qui aerem, vt Anaximenes. & alij item aliud. Quidquid enim horum quisque principium & causam esse statuebat, de hoc ens & vnum prædicabat. Quin & per eos qui plura esse rerum elementa putabant, vnumquodque ipsorum vnum erat & ens. Sed commemoratis expositisque sentẽtiarum de principijs dissensionibus, quæstionem incipit disputare, ac in primis in eam partem edisserit, si quis vnum & ens substantias esse neget. hoc enim significant verba illa: (Si quispiam non posuerit vnum ipsum, & id quod est, substantiam quandam esse.) idemque est intellectus si scriptum sit (substantiam cuiusdam.) Ens enim maxime omnium prædicatur. Nam cum homo de hominibus, de animalibus animal prædicetur, ens & vnum de cunctis entibus prædicatur. Si ergo maxime vniuersalia neque substantiæ sunt, neque entia, ne cætera quidem vniuersalia fuerint substantiæ. (Si igitur, inquit, non sit quidquam vnum ipsum, atque ipsum ens.) id est, si non licet vnum & ens velut genera rerum accipere, vt de ipsis quasi genera prædicentur non æquiuoce, vt alio in loco demonstrauit. Dixit autem (substantiam cuiusdam) pro eo, alicuius esse substantiam, & de quibus dicitur in substantia seu essentialiter prædicari. Sed cum dixisset sola singularia esse futura, non autem vniuersalia, hoc absurdum esse demonstrauit, non futuris alioquin disciplinis, nec intelligibili quopiam, sed cunctis sensibilibus, ac nullo sempiterno. Quibus hoc in loco adiungit, numerum substantiam non fore, quasi discretum ac per se existentem, vt Platoni ac Pythagoricis videbatur, nisi vnum substantia quædam fuerit. Cuius causam subijcit, quoniam numerus est vnitatum compositio. Vnitas autem idem est atque vnum. Quare si vnum non est substantia, ne vnitates quidem substantiæ fuerint. Si non vnitates, nec numerus certe: quo fiet, vt numerus accidens sit, non substantia, cum vnum non sit substantia, sed alij cuipiam accidat. Illud vero: (Vnitas autem quod vnum quid est.) Sic exponi debet, id est, vnitas proprie vnum est. vel sub. vnum vt genus, quoniam vnum de ipsa prædicatur. quod intulit, quoniam id non quidem ipsi, sed ijs incommodum videbatur, quibus placebat numerum esse substantiam quandam separatam. Fuerunt enim, vt dixi, quibus numerus substantia quædam esse videretur. Nam cui mathematica substantiæ quædam esse videbantur, is numerum in substantijs habebat. Deinde partem alteram confirmat, vnum scilicet & ens non esse substantias per se. Primum autem ostendit, qui per se vnum & per se ens asserebant, hoc est vnum & ens non esse aliorum accidentia, sed proprie entia dicebant, his consentaneum esse, vt dicant ipsa esse substantias, ipsorumque esse in eo consistere, quod sint vnum & ens. Illud enim (ipsorum esse substantiam vnum ipsum & id quod est) significat vnius & entis hæc esse substantias, nec esse aliud ipsorum esse, quàm esse vnum, vel esse ens, quod proxima hęc verba declarant. (Non enim aliud quidquam vniuersaliter prædicatur.) id est, neque enim ens & vnum diuersa sunt a subiectis de quibus prædicentur, sed eadem atque ipsa. Vel sic, neque enim aliud quidquam de substantia prædicabitur, nisi hęc vnum & ens: vt quidquid est substantia, vnum sit & ens,

Platonis & Pythagoricorum de ente & vno opinio.

Numerus, accidẽs est, non substãtia.

nec aliud quidquam sit, quàm hoc ipsum. Nam quemadmodum, quia quod de hominibus prædicatur, id homo est, idcirco ea de quibus prædicantur homines, sunt, nec aliud quidquam, sic eorũ substantia, de quibus ens & vnum in substantia prædicantur, vnum fuerit & ens, si ens & vnũ substantiæ quædam sint. Nam neq; aqua, neq; ignis de entibus prædicantur, vt aqua vel ignis ipsorum substantia esse dicatur, sed ens & vnum. Si hæc ergo substantiæ sunt, ac de entibus vniuersaliter prædicantur, hæc ipsa vnum & ens substantia fuerint eorum de quibus prædicantur. Quanquam hoc, (si vero sit quidpiam ipsum vnum & ens, necesse est ipsorum substãtiam esse vnum ipsum, & id quod est.) in eos dictũ accipi potest, qui ipsa ideas esse dicebãt. Per eos enim quibus ipsiunum, & ipsiens ideas esse placebat, necesse est vnum & ens horum esse substãtiam. Haud enim ipsiunum & ipsiens diuersa existentia vniuersaliter de rebus prædicantur. alioquin iam non esset ipsiens & ipsiunum. Sed hæc quatenus vnum est & ens, de alijs vniuersaliter prædicantur. Vel sic. Nam non aliud quidquam vniuersaliter prædicatur, nisi hæc ipsa. hoc est, quia non aliud de ipsiuno & ipsiente prædicatur, vt ipsa sint eius naturæ, quàm id significat, quod vniuersaliter prædicatur. Sed hæc ipsa vnũ & ens de ipsis prædicantur.

At vero si sit quippiam ipsum vnum, & ipsum ens, magna existit nimirum dubitatio, quonam modo quicquam aliud præter hæc erit. Dico autem hoc pacto, quonam modo ea quæ sunt, plura erunt vno. Id enim non est, quod est aliud ab eo quod est. Quare necessario fit ratione Parmenidis, vt vnum omnia sint, atque hoc sit id quod est.

53 At vero si sit quidpiam ipsum vnum & ens, magna existit nimirum dubitatio, quonam modo quidquam aliud prȩter hæc erit.) Postquam docuit, si ens & vnum de his vt substantia prædicetur, fore, vt ens & vnum substantiæ quædam sint, non accidentia, difficile quoq; factu esse ait demõstrare, quid aliud supersit præter ens & vnum. Nam quod præter ens est, nõ est ens, vt Parmenides dicebat. ens autem est vnum. quidquid igitur præter vnum fuerit, nihil erit, cum præter ens & præter vnum idem sit, quasi ens & vnum idem sint, ac proinde plura non fuerint, cum plura sint præter vnum, ipsum autem præter vnum non sit, non magis quàm præter ens. Hoc autem sequitur, si ens & vnum substantię sint, neq; dicãtur æquiuoce. Erunt igitur, vt Parmenides dicebat, id est, vnũ cuncta, & hoc vnum tantum erit ens.

Vtroq; autem modo difficultas esse videtur. Siue enim vnum ipsum nõ sit substantia, siue sit quippiam ipsum vnum, impossibile est numerum substantiam esse. Si igitur non sit, dictum est antea id ob quod illud eueniet. sin vero sit, eadem emerget quæ & de eo quod est, fieri dubitatio solet. Ex quo nanque & præter vnum ipsum, erit ipsum aliud vnum, necesse est ipsum vnum non esse. omnia autem quæ sunt, aut vnum sunt, aut multa, quorum quodq; est vnum.

54 Vtroque autem modo difficultas esse videtur. siue enim vnum ipsum non sit substantia, siue sit quidpiam ipsum vnum, impossibile est numerum substãtiam esse.) Docuit supra, nisi vnum sit substantia, ne numerum quidem separatam substantiam fore, cum numerus sit vnitatũ congestio, vnitates vero non sint substantiæ. Nunc quanuis vnum substantia sit, non tamen numerũ substantiam esse posse confirmat, scilicet, quia omnino non erit, cum præter vnum nihil sit futurum. Nam quod est præter vnum, non est vnum: quemadmodum quod præter ens, non est ens. Assumpto igitur, si quid præter vnum sit, id non fore vnum, sed multa, docet multa esse non posse, propterea quòd multa ex multis vnitatibus constituantur, multæ autem vnitates esse non possint. alioquin præter vnũ quidquam esset. Porro si vnitates, inquit, plures nõ sint, ne numerus quidem habebitur. Necesse est enim, vt omnis multiplex vnitas præter ipsiunum & vnum quasi substantia sit. Quod autem est præter vnũ, non est vnum. quod si plures vnitates non fuerint, nec numerus erit certe. Omnes enim res vel vnum sunt, vel multa: multa vero esse non possunt, propterea quòd multa ex multis vnitatibus congeruntur. Præter vnum autem nihil esse potest. Nam præter vnum est non vnum, quemadmodum præter ens non ens. quod si multa esse non possunt, nihilo certe magis numerus, cum vnitatum multitudo multa sit. (Eadem, inquit, emerget & de ente dubitatio.) hoc est, idem quæretur de ente, quod de vno. Nam vt præter ens, est non ens, sic præter vnum, non vnum. quod proximis his verbis significatur (Ex aliquo enim aliquid erit præter vnum.) Necesse est enim ne sit præter vnum aliud, ex quo aliud vnũ futurum est. Nam quemadmodũ si ens substantia sit, nulla iam fuerit alia substantia, quoniam præter substantiam est non substantia: sic si substantia est, vnum ens solum erit: ac proinde multa non erunt. nam multorum quodq; vnum est. Multa enim numerusq; ex vnitatibus constituuntur, quæ nisi fuerint, ne multa quidẽ fuerint, neq; numerus. Vel sic: Si ipsiunũ est, oportet si numeri sunt numeri futuri, vt aliud vnũ generetur. Hoc autẽ vnũ quod efficitur, necesse est vt cum vnũ non sit, vnũ fiat. ex nõ vno igitur fiet hoc non vnũ. Nã si omnia entia vel vnũ sunt,

vel multa, multa autem ex vnitatibus existunt, ex quibus non efficitur vnum, profecto id ex quo vnum efficitur, nihil fuerit.

Præterea si indiuisibile sit ipsum vnũ, nihil erit profecto Zenonis opinione. Quod enim neque cum additur, neque cum aufertur, maius vel minus facit, id esse negat, quippe cum id quod est, sit magnitudo, & magnitudo corporea. hæc enim omni ex parte est ens, cæteræ vero si addantur, partim faciunt maius, partim non faciunt, vt superficies ac linea. punctum autem & vnitas nullo pacto facient maius. Sed quoniam hic inepte admodum contemplatur, & potest in ratione rerum indiuisibile esse, vt & hoc pacto sit & ad illum quædam responsio, nam tale non maius quidem, sed plus faciet, si addatur, illud quærendum esse videtur, quonam pacto ex vno tali, vel pluribus fuerit magnitudo. Est enim hoc perinde atque si linea ex punctis constare dicatur. At vero & si quispiam hoc pacto putat, vt ex vno ipso ac alio, non vno quodam numerus ipse fiat, quemadmodum quidam dicunt, non minus tamen quærendum est, cur & quomodo interdum numerus, interdum magnitudo id erit quod inde oritur, si non vnum ipsum inæqualitas & natura eadem erat. Non enim patet aut quonam pacto ex vno ac ipsa, aut quomodo ex numero quodam & hac eadem magnitudines fient & orientur.

Pręterea si indiuisibile sit ipsum vnum, nihil erit profecto Zenonis opinione.) Præter supra disputata quærit etiamnum de vno, si prorsus indiuiduum hoc ac expers magnitudinis sit, quomodo 55
magnitudinis principium esse possit. Zenonis enim sententia nihil esset. Sic enim Zeno opinabatur. Fuit autem hic Zeno Eleata Parmenidis discipulus, cui nihil omnino esse placebat, quod cuipiam additum ipsum maius non efficeret, nec subductum minus. Huiusmodi autem esse ipsi unum. Ille igitur quasi res omnis magnitudo & corpus sit, ꝓpterea quòd nulla magnitudo alia est in subsistentia, nihil putabat sine corpore augeri augereve posse. id enim prorsus ens esse, quoniam huiusmodi magnitudo addita prorsus augebit, cæteræ non simpliciter augebunt totum, sed modo quodam, vtpote quæ non proprie sint magnitudines. Linea enim & planum duntaxat per extrema cõposita inter se augent. Superficies enim composita per lineam, quæ ipsius est terminus, ipsam adauget, per superficiem & latitudinem non adauget. Congruit enim, quoniam altitudo ex superficie composita fieri non potest. Pari ratione linea quæ magnitudo est, per pũctum. Composita enim per punctum, quod est ipsius terminus, totam efficit maiorem. Per lineam vero congruit, non adauget, quoniam latitudo non constituitur ex linea, sed harum vtraque licet non proprie, quodammodo tamen est ens, quatenus adauget entia. at punctus & vnitas, quoniam magnitudinis sunt expertes, cum augere nequeant, nihil omnino esse Zenoni putabantur. Cæterum commemorata Zenonis sententia, quæ penitus vnum tollebat, addit: quanquam Zenonis oratio importuna sit, quæ præter magnitudinem quidquam esse negat. aliquid enim indiuiduum esse potest, cum nihil penitus obstet quo minus indiuiduum augere possit. Ipsi tamen occurri potest, quoniam etsi indiuiduum non efficiat maius, plus tamen efficiet, & hac ratione vnum & indiuiduum augebit. Itaque hoc non efficitur, vt ipsi unum nihil sit, cum ipsum augere possit. Illud porro inuestigare operæprecium esse ait, quomodo ex huiusmodi vno vel pluribus efficitur magnitudo. Hoc enim simile est, ac si quis lineam ex punctis constare dicat. Quæ quidem in eos dicta sunt, quibus numeros omnium rerum principia & elementa esse placebat, vt etiam magnitudinum essent principia. In hac autem sententia fuerunt Pythagorici. Deinceps differit de Platonis sententia, qui & numeri & cæterarum rerum principium esse dicebat vnum, & aliud quiddam non vnum, hoc est numerum quendam: quod significant illa verba, (ac alio non vno quodam) quod est inæqualitas, & indefinita dualitas, quæ ipse magnum & paruum appellabat. Nam primum ex infinita dualitate numerum ab vno gigni statuebat, deinde cætera. Quærit igitur quomodo ex vno & infinita dualitate coniunctis hoc numerus fit, illud magnitudo. haud enim numeri tantum ex his, sed & magnitudines per ipsum generabantur. Nam si inæqualitas & dualitas indefinita, quæ eadem est natura, principium est numerorum & magnitudinum, quomodo ex vno & hac copulatis magnitudo aliqua effici potest, cum hæc vim numeri generandi habeant? Vel si quis numerum primum ex his fieri dicat, deinde ex numero magnitudines, quomodo ex numeris, vel ex numero & inæqualitate coniunctis effici potest magnitudo, inuestigare est operæprecium. Dubium est enim quomodo quæ partibus vacant, possint magnitudines generare. (Si, inquit, non vnum ipsum inæqualitas & natura eadem erit.) id est, si non vnum per ipsum est inæqualitas, & hæc natura & numerorum & magnitudinum per ipsum est eadem. quomodo enim ex eisdem principijs & numeri & magnitudines generari valeant?

Zeno Eleata.

Corpora quomodo augeantur.

Platonis opinio.

Post hæc autem sequitur dubitatio, vtrum numeri corpora plana, ac puncta sub-

ſtantiæ quædam ſint, an nõ ſint. Nam ſi non ſint, præterit nos quidnam ſit id quod eſt, & quænam ſint ſubſtantiæ rerum. Affectus enim, motus, relationes, diſpoſitiones, ac rationes, nullius rei ſubſtantiam ſignificare videntur. Omnia nanq; de aliquo ſubiecto dicuntur, & nihil hoc aliquid eſt. Quæ vero maxime ſubſtantiam ſignificare videbuntur, ſunt ignis, aqua, aer, atq; terra, ex quibus corpora compoſita conſtant: horũ caliditates quidem, frigiditates, ac tales affectus non ſunt ſubſtantiæ. Corpus autem ſolũ quod hæc patitur, atque ſuſcipit, permanet, quia eſt quid, & ſubſtantia quædam. Atqui corpus minus quàm ſuperficies, & hæc minus quàm linea, & linea minus quàm vnitas punctumve, ſubſtantia eſſe videtur. His enim corpus definitur, vt patet, & hæc quidem ſine corpore poſſe eſſe videntur, corpus autem ſine his eſſe nequit. Quocirca plerique homines quidem, ac veteres, corpus quidem ſubſtantiam, & id quod eſt, eſſe arbitrabantur, cætera vero huius affectus. Quare & principia corporum, principia rerum eſſe putabant. Poſteri autem, & hi qui ſapientiores his eſſe ſunt viſi, numeros. Vt igitur dicebamus, ſi non ſint hæc ipſa ſubſtantiæ, nulla eſt prorſus ſubſtantia, neque quicquam omnino eſt ens. Non enim ea quæ hiſce accidunt, dignum eſt entia appellare. At vero ſi hoc quidem conceditur, longitudines inquam, punctave magis quàm corpora ſubſtantias eſſe, hæc autem quorumnam ſint corporum, non videmus, eſſe enim in ſenſibilibus nequeunt, non erit profecto ſubſtantia vlla. Præterea hæc omnia partim in latitudinem, partim in altitudinem, partim in longitudinem corporis dimenſiones eſſe videntur. Inſuper æque in ſolido quæuis ineſt figura. quare ſi neque in lapide Mercurius inſit, neque teſſeræ dimidium ſit in teſſera ſic definitum, neque ergo ſuperficies ineſt. nam ſi quæuis eſſet, & ipſa profecto eſſet quæ dimidium ipſum definit. Eadem & de linea, & puncto, ac vnitate eſt ratio. Quare ſi corpus quidem maxime ſubſtantia ſit, hæc vero magis quàm corpus, non ſint autem hæc, neque ſint ſubſtantiæ quædam, præterit ſane quidnam ſit id quod eſt, & quæ tandem ſit ſubſtantia rerum.

56 Poſt hæc autem ſequitur dubitatio, vtrum numeri corpora plana, & puncta ſubſtantiæ quędam ſint, an non ſint.) Per ſuperiorem diſputationem numeros ſubſtantias non fore demonſtrauit, nũc præterea inquirit, vtrum numeri corpora, & puncta & ſuperficies videlicet & linea ſubſtãtiæ ſint, an ſecus: quoniam niſi hæc ſubſtantiæ ſint, nulla prorſus fuerit ſubſtantia. Nam quæ aliæ ſubſtantiæ eſſe poſſunt? Sunt autem non ſubſtantia, exempli cauſa, qualitates, has enim motus paſſiuos appellat, item relationes & diſpoſitiones, quæ & ipſæ qualitates ſunt. & rationes, ſic enim numeros appellat, qui ſubſtantiarum ſunt, non ipſi tamen ſunt ſubſtantiæ. (Nullius, inquit, rei ſubſtantiam ſignificare videntur.) id eſt, ſubſtantiæ non ſunt. Similiter cætera quæ nouem prædicamentis ſubijciuntur, non ſunt ſubſtantiæ. (Omnia nanque de aliquo ſubiecto dicuntur.) id eſt, ſunt in aliquo ſubiecto, & aliquod aliud ſubiectum habent, nec per ſe ſubijciuntur, neque ipſorum quidquam ſub demonſtrationem cadit, vt ſubiectum per ſe. Ens autem hoc in loco ſubſtantiam appellat. Quibus explicatis, vt manifeſtum ſubijcit, corpora ſimpliciter potiſſimum eſſe ſubſtantias. Semotis autem qualitatibus, & cæteris affectionibus velut corporum accidentibus, corpus his ſubiectum affectionibus dico, ſubſtantiam eſſe aſſumit. quod triplex habet interuallum. quo ſumpto, poſt hæc docet, hoc corpus minus eſſe ſubſtantiam, quàm proprios ipſius terminos. Superficies enim magis eſſe ſubſtantiã quàm corpus, lineam quàm ſuperficiem, punctum quàm lineam. Deinde oſtenſurus, quoniam hæc ſubſtantiæ non ſint, ne corpus quidem eſſe ſubſtãtiam, vtitur loco a magis ad minus. Si enim quæ magis ſubſtãtiæ eſſe videntur, ſubſtantiæ non ſunt, certe nec quæ minus. quod autem corpus minus quàm hæc, ſubſtantia ſit, duplici probat argumentatione: altera ſic: Quibus aliquid definitur, & in ſpecie conſtituitur, ea magis ſubſtantia ſunt, quàm definitum ab ipſis. Nam quæ definiunt aliquid, ea magis entia ſunt, magiſq; ſubſtantia, quàm definitum, & in ſpecie cõſtitutum, ſeu informatum. hæc enim cauſa redditur ab ipſo cur forma quàm materia magis ſubſtantia ſit. corpus autem a ſuperficie linea & puncto definitur, hæc igitur quàm corpus magis ſunt ſubſtantia. Altera argumentatio ſeſe ad hunc modum habet. Quorum eſt ea conditio, vt hoc abſque illo eſſe poſſit, non ediuerſo, in his quod eſſe per ſe poteſt, magis eſt ſubſtantia. corpus autem corporiſque termini ſic ſe habent, vt termini abſq; corpore eſſe poſſint, non item corpus abſq; illis, termini igitur magis ſunt ſubſtantiæ, quàm corpus. Sed merito dixit; (poſſe eſſe videntur.) ſubſiſtere enim nihil horum abſque corpore poteſt, non magis quàm corpus ſine his. intelligentia vero & ratione hæc poſſunt eſſe ſine corpore, non autem corpus ſine ipſis, quia corpus ſine ſuperficie intelligi non poteſt, nec ſuperficies ſine linea, nec linea ſine puncto, quoniam hæc in ipſorum definitionibus continẽtur.

Nouẽ prędicamentis ſubiecta nõ ſunt ſubſtãtiæ.

Corpus.

Nam corpus esse dicitur, quod longitudinem, latitudinemque habet: superficies, quæ longitudinem atq; latitudinem: linea vero, longitudo non lata, cuius termini sunt signa siue pũcta. At signum sine linea, hæc sine superficie, & superficies absq; corpore intelligitur. In cuius sententiæ confirmationem priorum citat sententias. Quorum antiquiores, quiq; parum exacte de rebus disseruerunt, substantias rerum, ac principia corporea esse statuebant. Posteriores vero his, qui habiti sunt sapientiores, Pythagorici videlicet & Plato, numeros dicebant esse principia rerum, ceu hi magis quàm corpora essent substantiæ. Nam corporum principia proprie entia esse dicebant, quod essent & entium & corporum principia. quo assumpto ait, si horum nullum substantia sit, nihil fore substantiam: nõ corpora, vt quæ minus sint substantia. non item quæ corporum sunt accidentia. Quod autem hæc non sint entia, hoc est substantiæ, ostendit ad hunc modum, Si punctum & linea & superficies entia sunt, & substantię, nimirum ipsorum subsistentia in corporibus est, & ex corporibus, in his. horũ autem nullum est in sensibilibus. quale nanq; punctum definimus, nihil tale in corporibus sensibilibus est reperire, nec qualem lineam, cum minime accipere liceat in corpore sensibili longitudinem a latitudine prorsus separatam, nec item superficiem sine altitudine. si ergo entia essent, & substãtię, in corporibus sensibilibus haberentur. hæc enim sola sunt in subsistentia. Rursusq; si non habeantur in corporibus sensibilibus, ne substantiæ quidem fuerint. Ex eo autem non esse hæc in subsistẽtia demonstrat, quod hæc affectiones sint, ac in diuisione corporum fiant, cum tamen diuisiones corporis non sint subiecta, nec sint in propria natura, quoniam sunt affectiones, affectiones autem nõ sunt substantiæ, tametsi corpus a linea per latitudinem secetur, per altitudinem a superficie, a pũcto per longitudinem. Ad hæc superficiem lineam & punctum in corporibus non esse, ostẽdit ad hunc modum: Hæc consideratione in corporibus esse dicuntur, non igitur subsistentia, & quòd separari possint. quo assumpto, in corporibus, inquit, qualemcunq; figuram, & qualemcunq; superficiem accipere pari ratione licet, propterea quod consideratione in rudi lapide Mercurij effigies, & Apollinis, & cuiuspiam alterius pari ratione intelligi potest: vt in tessera dimidium tesseræ inest intelligẽtia: & superficies quæ altitudinem in duo secat, in ipsa intelligi potest, & quęlibet alia superficies pari ratione. Si ergo figuræ omnes & superficies pari ratione in corpore sunt, sunt enim cogitatione, quæ autem cogitatione accipiuntur, non sunt in ipso, ne aliud quidẽ erit quodpiam. Quare si Mercurij effigies non est in lapide, nec ea certe fuerit, quam habere videtur. & si in tessera non est, quæ ipsam bipartito secat, nihilo magis ea fuerit, quã videtur habere. Sed captio rationis in eo est quod sumitur, similiter omnes figuras esse in subiecto, vt quę potentia insunt, & quæ actu. Inde autem sumit probabilitatem, quod perinde quæ actu sunt, atq; ea quæ potestate, consideratione videtur esse, idque quoniam separari non possunt. quæ ratio similis est in linea, puncto, vnitateq;, nam vnitas pũctus quidam est, atq; in superficie. Nam horum quodque consideratione similiter in subiecto corpore esse affirmare licet, & ostendere, quæ potentia sunt in subiecto, ea non esse in ipso. Nam quod in subiecto potentia est, id nondum in ipso est, quoniam ne ea quidem in ipso esse demõstrari possunt, quæ in ipso actu esse videntur. Sed postquam his docuit, nec superficiem, nec lineam, nec punctum, nec vnitatem substantiam esse, quasi consequens eorum quæ demonstrata sunt, assumit, ne corpus quidem, quod ab his terminatur, substantiam fore. Hæc autem non modo substantias non esse ostẽdit, sed nec entia quidem omnino. (Non sunt, inquit, aut hæc, neq; substantiæ quędam.) id est, neq; entia hæc sunt, neq; substantiæ.

Punctũ, lineam, & superficiem, entia & substantias non esse.

Nam vltra ea quæ dicta sunt, præter etiam rationem accidunt ea, quæ circa generationem corruptionemque eueniunt. Substantia enim si prius non erat, & nunc est, aut si ante erat, & postea non est, hæc ipsa pati cum generatione corruptioneque videtur. At fieri nõ potest, vt puncta, lineæ, superficiesve, quæ interdum sunt, interdum nõ sunt, generentur vel corrumpantur. Cum enim corpora se tangũt, simul fit superficies vna: cum diuiduntur, duæ, & sic etiam cætera. quare neque compositis est, sed euanuit: & diuisis, sunt quæ prius non erant. non enim indiuisibile punctum, diuisum est bipartito. Quod si generentur & corrumpantur, ex aliquo generantur. Similiter & res sese habet & circa ipsum temporis punctum. neq; hoc enim generari corrumpive potest, attamen videtur aliud semper esse, quia non est substantia quædam. Eodem modo rem sese habere patet & circa pnncta, & lineas, atque plana. est enim eadẽ in vniuersis his ratio, nam omnia similiter aut fines sunt, aut diuisiones.

Nam vltra ea quæ dicta sunt, præter etiam rationem accidunt ea, quæ circa generationem cor- 57
ruptionemq; eueniunt.) Hæc quoq; argumentatio corporis terminos non esse substantias, probare nititur, quos magis quàm corpus substantiam esse docuerat, ad hunc modum: substantiæ, quæ prius non erant, per generationem ad esse procedũt. rursus quæ prius erant, pari ratione ad nõ esse per interitum, prorsus vt esse & non esse substantiarũ, generatio & interitus antecedãt, hi autẽ absq; generatione & interitu iam sunt, iam nõ sunt, non sunt igitur substantię. Illud enim: (Cũ corpora se tan-

Corporis termini an substantiæ sint.

gunt simul,fit superficies vna:cum diuiduntur,duæ.)absq; generatione fieri significat. Simul enim atq; inter se contingunt,efficitur vna:ac vicissim simul ac diuiduntur,efficiuntur duæ,idq; nulla generatione antecedente. Tum autem esse,tum non esse citra generationẽ & interitum, docet ad hũc modum:Cum corpora inter se contingunt, & rursus segregantur, iam vna est superficies, & linea & punctum iam duo efficiuntur. cum enim contingunt, vnum fiunt amborum termini, scilicet quia conueniunt.Cum autem diuiduntur,statim rursus duæ.Ita modo superficies duplex est,& cætera,cum videlicet corpora inter se non contingunt.modo non est, cum scilicet contingunt. idq; sine generatione & interitu. Neq; enim punctum quod suapte natura indiuiduum est, in duo diuisum fuit,vt huiusmodi partitio,alterius puncti sit generatio.sed cum prius non fuisset, postea citra generationem est.quę eadem lineę ac superficiei ratio intelligitur.Neq; enim linea per latitudinem diuidi potest,vt sic abolito contactu vna duæ efficiatur,non magis quàm superficies per profunditatem.His adijcit,quod quidquid generatur,ex aliquo subiecto & materia efficitur.his autem nihil subijcitur.hæc igitur non generantur.Si enim supradicta tum sunt, tum non sunt absq; generatione,efficitur vt non sint substantia.Præterea vt in nunc seu momento, quod temporis est terminus, sese res habet,sic in linea & superficie habebit.hæc enim cuncta pari ratione sunt termini,hoc corporis,illud superficiei,quoddam lineæ,aliud temporis siue diuisionis. per hæc enim fiunt propositorũ diuisiones.Si ergo hæc omnia vt similiter modo sint,modo non sint necesse est,saltem quorum eadem est natura,momentum autem iam est,iam non est,variatq; subinde sine generatione ac interitu,eadem profecto fuerit cæterorum ratio.quod in momento verum esse confirmatur ad hunc modum:Omnis generatio ac perinde interitus omnis in tempore est. Ergo si momentum generaretur,in tempore primum generaretur. quod autem in tempore generatur,diuiduum est,partesq; obtinet,ac in quadam habetur distantia.Nam quod in tempore generatur, eius pars alia generata est, pars generatur.Per temporis enim partes,rei generandæ partes gignũtur.Præterea omne quod efficitur,subiectum aliquod habet,vt dictum est, momento autem nihil subijcitur. Si ergo momentum sine generatione modo est, modo non est, eadem erit commemoratorum ratio. Porro si hoc verum est,hæc vtiq; non fuerint substantiæ.

Fieri quædã sine generatione.

Omnino autem dubitauerit quispiam, cur & quærere alia quædam præter sensibiles & medias res oportet, vt ea quæ ponimus formas. Nam si propterea,quod mathematicæ ab hisce alia quidem differunt ratione, hoc autem quod multæ sunt, quædam eiusdem speciei non differunt,non erunt ipsarum principia numero definita,quẽadmodum & literarum numero quidem omnium non sunt principia definita, specie vero sunt. si vero huiusce syllabæ quispiã, aut huiusce vocis principia sumat, harũ etiã erunt rerum & numero definita.similiter & in mediis.Infinita enim sunt & ibi ea quæ sunt speciei eiusdem. Quare si præter sensibilia & mathematica non sint aliqua alia, qualia quidam inquiunt formas esse, substantia vna numero specieque non erit,neque principia eorum quæ sunt,erunt numero,sed specie definita. Si igitur hoc est necessarium, & formas ob idipsum esse necesse est. Nam etsi non bene positionem suam declarant ii qui dicunt ideas esse, id tamen est quod volunt,& hæc ipsi dicant necesse est, vnamquamque formarum substantiam quandam esse,& nullam per accidens. At vero ea quæ necesse est euenire impossibilia,si formas posuerimus,& vnum numero principia ipsa non specie esse,iam antea diximus.

58 Omnino autem dubitauerit quispiam, cur & quærere alia quædam præter sensibiles & medias res oportet,vt ea quæ ponimus formas.) Quæstio est,quomodo probari possit eorum sententia qui præter sensibiles substantias, & medias, id est mathematicas, quasdam alias causas inquirunt afferuntque,vt auctores idearum. Deinde opinioni fauens, probabilitatem subiungit,quoniam mathematica,quanquam cætera discrepent a sensibilibus, scilicet quòd sempiterna sint, & immobilia, vt supra dixit, hoc tamen ab ipsis non differunt, quòd multa eadem specie in ipsis habentur. horum nanque nullum est, vt supra dixit,vnum numero, sed vnumquodque est vnum specie, numero autem singula quæque huiusmodi inter se similia. quo fit, vt horum nullum sit substantia, & principium aliorum. quòd si neque horum,neque sensibilium principia numero sunt definita, vtique rerum principia non erunt definita numero, neque aliqua substantia vna numero finitaque in principijs erit,nisi quædam aliæ substantiæ sint præter sensibiles & mathematicas, quales ideas esse tradunt. Nullum enim principium fuerit vnum numero, si sensibilia & mathematica sunt vnum specie, nec præter hæc alia est substantia. Præterea neque rerum principia erunt substantiæ, si harum quæque non est vna numero. Vniuersalia enim ex accidenti sunt, vt in processu declarabit. Sed postquam dixit, substantia vt principium non erit vna numero, addit, (& specie.) hoc est, natura & subsistentia. vel sic, principiorum non erit alterũ vnum numero, alterum vnũ specie, quo-

Mathematicorum a sensibilib⁹ differẽtia.

niam id tantum erit,quod vnum ſpecie fuerit,quod non eſt proprie principium in his eſſe, habẽſq; quodq; ab his intelligat,quorum principia eſſe dicuntur. Quanquam melius ad hunc modum ſcriptum eſt:Non erit vna numero,ſed ſpecie.)hoc enim eſt,quod tum e ſuperioribus cõficitur,tum ex hoc quod infertur, (Neq; principia eorum quæ ſunt,erunt numero,ſed ſpecie definita.) Nam ſi alia ſubſtantia præter ſenſibiles & mathematicas nulla ſit,nullæ fuerint ſubſtantiæ definitæ. quod ſi ita eſt,nec principia proprie ſunt ſubſtantiæ,cum non ſint ſubſtantiæ definitæ,neceſſarium eſſe videtur,vt alias eſſe ſubſtantias ſtatuamus,quarum quæq; proprie ſubſtantia ſit, quæ neq; cuiuſpiam communione,neq; ex accidenti eſſe habeat,& vnum.Nam quod eſt vnum ſpecie, id ex accidẽti eſt vnum,non proprie.At ſi quis huiuſmodi ſubſtantias eſſe ſtatuerit,admonet nos incommodorũ quę huiuſmodi ſententiam ſequi ſupra demonſtrarat. Dictorum autem intellectus huiuſmodi eſt. Propoſitis ſyllabarum elementis,docet in his principia ſingulorum,& quæ communiter de aliquo prędicantur,non eſſe numero definita,ſed ſpecie.A nanq; commune principium ſingulorum,a vnum eſt ſpecie,non numero.quæ ratio eadem eſt in cæteris elementis ſeu literis. Vt vero in elementis, ſic in ſingulis hominibus homo,& in cæteris ſenſibilibus pari ratione. ſed dixit harum literarum noſtratium numero principia definita non eſſe,ſed ſpecie.huius autem determinatæ ſyllabæ ba,hoc a, & hoc b,eſſe principia & elemẽta determinata numero.Hoc autem adiecit, ac docuit in ſyllabis ad hunc modum acceptis,& in omnibus principijs compoſitorũ, in quibus licet principia numero determinata ſumere,rurſus alia communia horum eſſe principia,quoniam a quod habetur in hac ſyllaba,& quod in illa,principium habent a,quod communiter prædicatur. Poſtquam vero docuit in literis commune & vnum ſpecie principium eſſe,ſimiliter,inquit, res ſe habet in medijs, hoc eſt, in mathematicis.Etenim perinde in mathematicis, vt in elementis multa, atq; adeo infinita ſingularia ſumimus, quæ ſunt eiuſdem ſpeciei inter ſe.Dicit autem ſimiliter & in naturalibus & in mathematicis, quoniam ratio eadem eſt in vtriſque.Non erit,inquit,vlla alia ſubſtantia vna numero, niſi qualem idearum auctores inducere volunt. (Subſtantia, inquit, vna numero ſpecieq; non erit.) id eſt,non erit aliqua ſpecifica ſubſtantia vna numero, non igitur entium principia definita & tot numero erunt, ſed ſpecie.Si autem hoc eſt neceſſarium, vt ſcilicet entium principia numero definiantur,(ſic enim fiet vt ſubſtantię ſint,nam commune non eſt proprie ſubſtantia,ac proinde neq; principium neq; elementũ)profecto idearum aſſertores neceſſaria ratione ducti eſſe videri poſſunt, vt in huiuſmodi opinionem venirent.Nam licet hoc nõ aperte dicant,propterea quod iſtorum ſententia nihil admodum expreſſum dictumq; tradit,at certe huc ipſi ducti eſſe videntur,vt ideas principia eſſe rerum ſtatuerent,quod principia ſubſtantiæ ac definita eſſe oporteat. Sic enim his entiũ principia ſubſtantiæ atque adeo per ſe ſubſtantiæ ab alijs differentes,quæ ſint vnum ſpecie, non per accidens,vt communia eſſe videntur.Communium nanq; ſubſiſtentia non eſt per ſe, ſed ex accidẽti.His porro dictis,atq; huius opinionis adducta probabilitate,admonet nos eorũ quæ in hanc opinionem diſputata ſunt,& omnino in eos quibus principiorum quodq; vnum eſſe numero placebat. Dictum eſt enim,præter principia tunc nihil fore. Nam quorum principia numero definita ſunt, hęc totidem numero atq; principia eſſe demonſtratum eſt.quo fit,vt præter principia nullę res alię ſint futuræ.& cætera quæ in primo libro contra idearum aſſertores adducta ſunt.

Elemẽtorũ ac ſyllabarum ratio.

Cõmune ac vniuerſale non eſt ꝓprie ſubſtantia.

His autem hæc dubitatio propinqua eſſe videtur, vtrum potentia ſint ipſa elementa, an aliquo alio modo. nam ſi ſint alio modo, erit aliquid aliud principiis prius. potentia nanque illam cauſam antecedet, atque non omne quod eſt potentia, illo modo ſeſe habere neceſſe eſt. Sin vero potentia ſint, fieri poteſt vt nihil ſit eorum quæ ſunt. Poteſt enim & id eſſe,quod nondum eſt.nam fit quidem id quod non eſt, nihil autem fit eorum quæ nequeũt eſſe.Has igitur dubitationes de principiis dubitare neceſſe eſt, & vtrũ vniuerſalia ſint, an eo ſint modo quo dicimus ipſa ſingularia eſſe. Nam ſi ipſa vniuerſalia ſint,non erunt ſubſtantiæ. Nihil enim communium hoc aliquid, ſed quale ſignificat.ſubſtantiam autem hoc aliquid ſignificare conſtat. Quod ſi id quod communiter prædicatur,hoc aliquid erit,digitoque poterit deſignari,Socrates ſane multa animalia erit,ipſeque & homo,ac animal, ſi vnumquodque hoc aliquid vnumque ſignificat. Hæc igitur accidunt, ſi principia vniuerſalia eſſe ponantur. Sin vero non ſint vniuerſalia,ſed vt ſingularia,non cadunt ſub ſcientiam, ſcientia nanq; omnium vniuerſalium eſt.Quare principia erũt alia principiis ſane priora, vniuerſalem ſubeuntia prædicationem,ſi ipſorum ſcientia ſit futura.

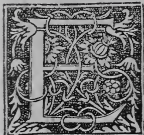
His autem hæc dubitatio propinqua eſſe videtur,vtrũ potentia ſint ipſa elementa,an aliquo alio modo.) Hæc quęſtio admodum Logica eſt,quærit autem vtrum elementa rerũq; principia potẽtia ſint,an actu.hoc enim ſignificatur his verbis(an alio aliquo modo)ſi enim actu,nã hoc ſignificat cũ 59

ait,(nam si sint alio modo.) principiorum principia erunt,vt ipse dicit, (erit aliquid aliud principijs prius.)quod est incommodum. Quid autem prius erit? an quod est potentia? quoniam in eadem re potentia quàm actus prior esse videtur.quare si causa & principium est actu,nimirum potentia prior erit ipso principio, si quidem actu est. Neque enim si quid est possibile, protinus vt actu sit est necesse. Itaque non conuertuntur: sed eius quod nondum est actu, potentia præcedit, & in omni possibili, potentia prior actu erit. quod quidem Aristoteles breuissime exposuit, dum illis verbis, (potentia nanque illam causam antecedet) adiungit illa, (Atque non esse quod est potentia, illo modo sese habere necesse est.) hoc est actu esse. Dixit autem illam causam,pro illo principio quòd actu esset,assumens per illud, (potentia nanq; illam causam antecedet.)hoc est,si quid actu est,prius potentiã habuisse.Siquis autem elemẽta potentia,nõ actu esse statuerit,fiet vt nihil omnino esse possibile sit.Potest enim esse,id quod nondum est.Principia ergo si potentia sunt,eadem non esse possunt.quod si hæc non sint,ne illa quidem fuerint quæ ex ipsis constituuntur.Esse autem possibile quod non est,docuit,quia quod efficitur, non est. quod significauit dicens,(Nam fit quidem id,quod non est.)quod autem fit,est possibile.possibile igitur non est.Sumit autem alteram propositionem,cum ait.(Nihil autem fit eorum,quę nequeunt esse.)quod perinde est,ac si diceret,fit,quod hoc potentia est,& possibile.Ad hæc rursus quæstionis illius supradictæ mentionem facit,vtrum elementa & principia rerum vniuersalia & communia sint, an singularia.Adiungit igitur hanc difficultatem,quę tunc est commemorata.assumit autẽ substantiam esse subiectum,& hoc aliquid,non autem quale quid.Nam substantiarum genera speciesq; non significant hoc aliquid,sed qualitatem.nam quale circa substãtiam definiũt,vt docuit in prædicamentis. Quod vero neq; vniuersale neque commune principium sit,docet in hunc modũ,si quis dicat vniuersale principium esse,fiet, vt commune hoc aliquid significet, & sub expositionem cadat,vt quasi digito demonstrari possit, vt Socrates, & indiuidua substantia.Quod si ita sit, profecto Socrates erit multa numero animalia,ipse videlicet Socrates,& animal,& homo,siquidem & homo & animal hoc aliquid est,& per se & sub demonstrationem expositionemque cadit. Socrates enim est homo, neque idem est esse Socratis,& esse hominis. quin etiam animal. nam Socrates animal est. ipsum enim subiectum erit,& per se subsistens. At hoc non vniuersalis est, sed indiuidui. (Sin vero non sint vniuersalia.) Est enim argumentatus in hoc,& effici dixit vt Socrates sit multa animalia.Vel hic est dictorum sensus, si cui placeat, huiusmodi esse vniuersale, vt non quale quid significet,sed hoc aliquid & substantiam, & perinde esse, vt quæ expositione declarantur. Exponi enim dixit,quod communiter prædicatur. Si ergo huiusmodi est vniuersale, efficitur vt sit tanquã singularia, nec eius habeatur scientia.Vel potius cum docuisset principia non esse vniuersalia,merito nunc in alteram quæstionis partem transiens, dicit. (Si vero non sint vniuersalia.) Est autem sensus,si quis dicat principia non esse vniuersalia,sed singularia & indiuidua, rursus principiorum non erit scientia: quoniam scientia est vniuersalium. quare principiorum erunt alia principia, si est ipsorum futura scientia. & sic rursus principia erunt vniuersalia,aut ipsa non erunt scibilia. Atque hæ quidem sunt quæstiones in secundo libro disputatæ, rationibusque probabilibus ac suadentibus confirmatæ. Fieri enim non potest,vt qui in oppositas partes edisserunt, ij probabilibus argumentationibus non vtantur: quæ nisi huiusmodi essent, sed necessario colligerent, solui nequaquam possent.

Possibile est esse quod non est.

FINIS TERTII LIBRI.

ENARRATIO ALEXANDRI APHRODISEI IN LIBRVM TERTIVM PRIMAE PHIlosophiæ, Latinis quartum, interprete Ioanne Genesio.

St ſcientia quædam, quæ id quod eſt, ea ratione qua eſt ens, & ea quæ huic inſunt, per ſe contemplatur. Hæc autem nulla eſt earum quæ ſcientiæ particulares dicuntur. Nulla enim cæterarum id quod eſt, vt eſt ens conſiderat, ſed partem quæq; aliquam excipiens, id quod accidit, de hac contemplatur, vt mathematicæ ſciētiæ faciunt. Quoniã autem principia ſummaſq; cauſas quærimus, patet ipſas neceſſario per ſe cuiuſpiam eſſe naturæ. Quod ſi & ii qui eorum quæ ſunt, elementa quærebant, hæc principia quærebant, neceſſe eſt & elementa eius quod eſt, vt eſt ens, & non per accidens eſſe. Quapropter & a nobis eius quod eſt, ea ratione qua eſt ens, primæ cauſæ ſunt ſumendæ.

Enar. I.
St ſcientia quædam.) Cum ſit Ariſtoteli propoſitum in metaphyſica doctrina, quam ſapientiam & primam philoſophiam, interdum etiam theologiam nuncupare ſolet, de ente qua ens eſt diſputare, poſtquam ipſam docuit non eſſe de numero earum artiũ ac ſcientiarum, quæ in cognitione rerum neceſſariarum verſantur, aut omnino quę res vſui accommodatas inquirunt, ſed ipſam tantum cognitionem ſcientiamq́ꝫ propter ipſam capeſſentem, eandemq́ꝫ primorum principiorum cauſarumq́ꝫ (hæc enim potiſſimum entia ſunt) contemplatricem eſſe demonſtrauit, antequam prima principia quæ ſint inueſtigaret, incepit de cauſis in vniuerſum diſſerere, & in veterum ſententias, quas expoſuit enarrauitque, diſputare: cumq́ꝫ aliqua eſſe prima principia, nec principiorum aſcenſum ſine carere demonſtraſſet, quaſdã quæſtiones de ente ac principijs, & ijs quæ huc pertinent, iniecit, diſputauitq́ꝫ, quod ad eorum quæ in ſapientia inquirenda proponuntur, inuentionem, commodum & neceſſariũ eſſe videbatur: quibus quæſtionibus diſputatis, reliquum in præfatione tertij libri aggreditur. Hic enim quod ſupereſt ediſſerit, & quæſtionibus ſolutis ſententiam ſuam confirmat. Docet autem in hoc libro quibus in rebus ſapientia verſatur, quam & philoſophiam appellat, & primam philoſophiam: oſtenditq́ꝫ ipſam de ente in vniuerſum diſputare. Item de vno, quoniam ens & vnum ſubiecto idem ſunt: ac perinde de ijs quæ vni ſubijciuntur, de quorum numero ſunt idem, æquale, & ſimile. & de oppoſitis vni, quæ quidem ſunt plura. Oppoſitorum nanq́ꝫ cognitio ad eandem pertinet doctrinã. quo fit, vt de prædictorum oppoſitis eadem conſideret, immo vero de omnibus oppoſitis. Cuncta enim oppoſita diuerſitati ſubijciuntur, diuerſitas autem pluribus. at plura & vnum contraria ſunt. Quod ſi de omnibus cõtrarijs oppoſitiſq́ꝫ cognoſcit, dubitari non poteſt, quin de omni ente cognoſcat, cum entia omnia in his contineantur, vt quæ vel contraria ſint, vel ex contrarijs conſiſtant. At ſi omnia entia conſiderat, ne ea quidem inconſiderata omittet, quæ per ſe cõmuniterq́ꝫ enti adſunt in eo quod ens eſt, quales ſunt ſententiæ nuncupatæ, quarum communiſſimam & nobiliſſimã illam eſſe ait, non poſſe contradictionem ſimul eſſe veram. Poſito igitur ſapientiã de ente cõſiderare, docet ens ſic multifariam dici, vt quæ ab vno, & ad vnum. Vt autem ens dicitur vnum, ſic ſcientia de ente qua eſt ens, vna eſſe videtur. quo fit, vt in huius conſideratione propoſita doctrina verſetur, quæ quidem ſcientiarum & prima eſt, & facile princeps. Cæterum tum dialecticum, tum etiã ſophiſtam eadem atq́ꝫ ſapientem conſiderare ait. hi nanq́ꝫ de ijs quæ enti qua eſt ens, communiter adſunt, diſputant, neq́ꝫ in vno genere aut re vna verſantur, vt reliquæ artes ac diſciplinæ. Sed horũ alter fallax eſt, & falſis captiunculis circumuenit, alter probabilibus, & ex opinione ſumptis rationibus concludit. At ſapientia de ijs quæ enti qua ens eſt communiter ſuppetunt, ſic conſiderat, vt ſcientiam poſſit ingenerare. Demonſtrans autem contradictionem ex vtraq́ꝫ parte veram aut falſam eſſe non poſſe, ſed omnino eſſe neceſſe vt altera pars eius vera ſit, altera falſa, Heraclitum accuſat & Protagoram, qui medium quoddam contradictionis eſſe putabant. Sed iam propoſita exordiamur. (Eſt ſcientia quædam quæ id quod eſt, ea ratione qua eſt ens, & ea quæ huic inſunt, per ſe contemplatur.) Primum ſumit eſſe quandam ſcientiam de ente in eo quod ens eſt, id eſt, quæ ens qua eſt ens conſiderat, & ea quæ enti per ſe adſunt, demonſtrat. Omnis enim ſcientia, quæ in ſubiecto aliquo verſatur, demonſtrat quæ illi per ſe adſunt. Sed eſſe talem quandam ſcientiam, in proceſſu demonſtrabit. Nunc aſſumpto adijcit, diuerſam eſſe hanc ſcientiam a cæteris diſciplinis. Deinde hanc ſcientiam ſapientiam eſſe docet, dum extrema quædam principia & cauſas, de quibus ſapiens ediſſerit, primum cuiuſdam naturæ principia per ſe eſſe oſtendit, deinde huius naturæ, id eſt entis

Oppoſitorũ eadem doctrina.

Contradictionē non ſimul eſſe verã, nobiliſſima ſententia.

qua ens est. Scientiam igitur quæ in ente versatur, a cæteris disciplinis diuersam esse satis est perspicuum considerantibus aliarum quanq; certum quoddam ens, hoc est entis partem considerare. Arithmetica enim numeros considerat, qui ens quoddam sunt. Geometria lineas, plana & solida, quæ & ipsa entia quædam sunt. Ad eundem modum cæteræ doctrinæ partem aliquam entis, & quæ illi per se adsunt, contemplantur, hoc est eius accidentia. Hoc enim in re quaq; proprium est scientiæ. Hæc autē non ens aliquod, nec partem entis, sed ens qua est ens simpliciter considerat, quoniam si versaretur in particularibus entibus, non esset ab illis diuersa. Sed postquam assumpsit esse scientiam quandam de ente in eo quod est ens, & huius cum cæteris dissidium docuit, prima principia, extremasq; causas, quas sapientia inquirit, & nos quibus de sapientia est sermo susceptus, inuestigamus, non cuiuspiam alterius, quàm entis in eo quod est ens, principia per se esse demonstrat. quod si verum est, ea profecto sapientia esse intelligi debet, quam de ente in eo quod ens est, haberi diximus. Nam cuius doctrinæ interest principia per se causasq; alicuius naturæ contemplari, eius est naturam illam considerare. quod ad hunc modum ostendit. sumit oportere prima principia, extremasq; causas, quas a se nunc ait inquiri, id est quæ a sapiente primoq; philosopho inuestigantur, esse cuiusdā naturæ principia per se, nō per accidens. Nā omne principiū omnisq; causa alicuius est proprie principium & per se causa, non ex accidēti: ac proinde prima principia quæ maxime principia sunt, alicuius naturæ principia per se fuerint, non ex accidenti. Nullius igitur singularium sciētiarum hæc sunt principia, quippe quarum nullius principia prima principia sunt. Alia enim sunt harum principia, argumento, quòd scientiæ quæ de ipsis habentur, habent quidem sua principia, diuersa tamē ab his. Prima igitur principia extremæq; causæ cuiusdā alius scientiæ sunt. Quæ porro causæ per accidens esse dicantur, quæ per se, docuit Aristoteles in auditu physico. Quędam enim non sunt per se, neq; primum alicuius principia, sed per relationem ad aliud: vt trianguli æquilateri haberi tres angulos pares duobus rectis, non dicimus causam esse per se, sed ex accidenti, quoniam hoc alterius antecedentis priorisq;, hoc est trianguli per se causa est. Sed & accidentia causarum per se, vt est Polycletus statuæ, causæ sunt ex accidenti: quorúm posterius dicta omnino causę non sunt. Prius autem commemorata, sunt quidem causæ, non tamen horū. Primæ igitur causæ non possunt secundo modo esse causæ entis ex accidenti. Nam cum sint primæ causæ, non possunt non esse causæ. ita ne priore quidē modo causæ sunt ex accidenti. Nam si sunt causæ ex accidenti entis in eo quod est ens, alicuius alterius antecedentis erunt per se. at ente nihil prius est. Primæ igitur causæ per se causæ sunt entis in eo quod est ens. Ipse autem primum sumit, esse quorundā per se causas. Si enim causæ sunt, aliquorum sunt causæ: & si veræ causæ, per se causæ fuerint. quo sumpto subiungit, hanc naturam cuius sunt extrema primaq; principia, & quā inuestigamus, esse ens qua est ens. quod hac ratione confirmat, Vt, inquit, elemeta rerum indagantes, huiusmodi principia quærebant, & talia ipsarum elementa, quæ essent per se elementa, non ex accidēti, sic nobis qui prima principia & causas entis inquirimus, huiusmodi initia sunt inuestigāda, quæ proprie ac per se ipsius principia sint: quanquam dictio sua breuitate obscura est.

Entis scientia, a cæteris disciplinis diuersa.

Principia quædā esse per relationem.

Id autem quod est, dicitur quidem multipliciter, sed ad vnū & vnam quandam naturam, & non æquiuoce dicitur, sed vt & omne sanum ad sanitatē dicitur, partim quia conseruat, partim quia efficit, partim quia indicat ipsam, partim quia est susceptiuum ipsius. & medicatiuum item ad medicinam. Aliud enim tale ex eo dicitur, quia medicinam habet, aliud quia aptum est ad ipsam, aliud quia opus est medicinæ, & alia plura simili modo. sic & id quod est, multis quidem modis, sed ad vnum principium dicitur Quædam enim quia substantiæ sunt, entia dicuntur. quædam quia substantiæ sunt, affectus. quædam quia sunt ad substantiam via, aut corruptiones, aut priuationes, aut qualitates, aut effectiua generatiuaq; substantiæ, vel eorum quæ ad ipsam dicūtur substantiam, aut alicuius horum negatio, vel substantiæ. quocirca & id quod non est, non ens dicimus esse. Vt igitur & omnium sanorum, sic & cæterorum vna scientia est.

Id autem quod est, dicitur quidem multipliciter, sed ad vnum, & vnam quādam naturam.) Dixerat entis qua est ens, quandam haberi doctrinam, & quæ sint huius principia causæq;, docuerat, huiusmodi scientiam sapientiam esse confirmans. deinceps quomodo entis scientia vna esse possit, ostendit: quoniam ens æquiuocum esse videtur. æquiuocorum autē non est vna natura, nec ars vna, vna ve scientia, neq; principia eadem sunt. quare diuisionem proponit eorum quæ sub communi aliquo disponuntur, ordinanturq;, cuiusmodi sunt æquiuoca & vniuoca, & quæ ab vno aliquo vel ad vnū dicuntur. Qua partitione vsus, ens neq; genus eorū de quibus dicitur, esse vniuocū demōstrabit. hinc enim, vt multis in locis docuit, quædā incommoda consequuntur. nec rursus æquiuocū esse (nā & hoc difficultatibus non vacat) sed æquiuocorum vniuocorumq; medium tenere. His enim interiecta esse dicit, quæ ab vno & in vnum dicuntur. quo in genere ens esse reperitur. Nam hæc ab illorum alterutro differunt, quoniam vniuoca sub genere quodam communi ponūtur, omniaq; pariter

Ens, æquiuocorū ac vniuocorū mediū tenet.

similiterq; participant ea natura quæ per genus quod dicitur,significatur.æquiuocis autem secundum nomen,quod de ipsis cõmuniter dicitur,nihil est aliud inter ipsa commune. Aequiuoca enim sunt,quorum solum nomen est commune,ratio vero substantiæ diuersa.quæ vero ab vno & in vnũ dicuntur,neq; eam paritatem inter ipsa seruant,quam vniuoca ad id quod prædicatur, nec rursus puram æquiuocorum immistamq; diuersitatem habent, sed ipsis communitas quædam suppetit, quatenus ea sunt quæ dicuntur,quoniam illius rei vna est natura.& hæc in his omnibus quodammodo videtur,a quo existentia,vel in quod rationem quandã habent.quo fit,vt ipsius nomine participent.Sed huiusmodi naturam alio quidem in loco communius sub æquiuocis statuit. hic autem accuratius partiendo ab æquiuocis discrepare ait,ac discrimen exponit. Neq; enim talia nominis solum societatem obtinent,nec ita inter se habent,vt quæ proprie æquiuoca intelliguntur,quibus nominis communitas fortuito contigit,sed causam quandam habent, cur eodem vocabulo nominentur.Sana enim ac item medica per naturam quandam sic,inquit,appellantur:quoniam sana dicuntur,quod ad sanitatem aliquo modo sese habeant.Hoc enim dicitur sanum, quia sanitatem conseruat,vt modicus cibus,vt exercitationes deambulationesq;.illud vero quia sanitatem affert,vt medicamẽtum, & omnia remedia.aliud quod sanitatis est signum,vt probus color,commodaq; spiratio. aliud deniq; quoniam sanitatis est excipiens,vt corpus recte valere aptum.quare si quid sanũ appelletur,quod nihil ad sanitatem pertineat,id æquiuoce ad cætera sana dicetur . Eadem est medici ratio.Aliud enim sic appellatur,quia medendi artẽ habet,vt medicus,quod proprie ac potissimũ sic nuncupatur.aliud quoniam aptum est vt huiusmodi artem excipiat: aliud quia opus est & perfectio medicinæ,vt aliquid medice recissum esse dicimus.est & quod medicũ appelletur, quia instrumentum faciens ad medicinam est,vel medicamentũ.quin & liber medicus vocatur,qui de medicina scriptus est. Illud autẽ,& alia plura simili modo)aut dictum est propter medici exempla, vel quia sumi alia possunt,quę perinde atq; hęc ad vnũ vnãq; naturã dicuntur.bonũ enim & figura numerusq; ex hoc genere esse videri possunt,ad quorum modum ens sese habere dicit.Nam & ipsum multifariam dicitur,nec sub vno genere continetur,quemadmodum commemorata, at non protinus æquiuoce dicitur.Neq; enim æquiuoca solum multipliciter dicuntur,sed ea etiam quæ ab vno & ad vnum referuntur,vt prædicta & ens sese habet.Nam etsi ens substantia proprie intelligatur, tamen & quæ substantiæ accidunt, entia quoq; nuncupantur,nouem scilicet genera, licet ipse non vtatur exemplis ad hunc modum,vt cuiusq; generis vnum apponat, sed quædam connumeret,quæ substantiæ adsunt,& per ipsam sunt atq; dicuntur,quorum multa sub vno genere, vnoq; prædicamento ponuntur,atq; vtitur prima entis partitione ex ijs quæ fiunt in prædicamentis qua entia diuiduntur in substantiam & accidentia.Dicit autẽ accidentia substantiæ entia dici,partim quia sunt affectiones substantiæ,vt caliditates,humiditates,frigiditates,siccitates,& omnino qualitates passiuæ:partim vt viæ in substantiam,qua ratione generationem rerum accretionemq;,& interitus substantiæ ac mutationes entia esse dicimus,quoniam & hæc aliquid substantiæ sunt,vt imminutio & senecta atq; priuationes.Cæcitas enim ens quoddam est,quia substantiæ aliquid est.est nanq; priuatio substantiæ.alia vero vt qualitates,vt habitus,vt dispositiones,vt figuræ:quæ nõ sunt affectiones quas primas qualitatum commemorauit.Illud autem,(Aut effectiua aut generatiua substãtiæ.)vel vtrunq; quasi vnum dixit,& talia erunt actiones per quas substantiæ generantur. Nam semen substantia est per se.Aut effectiuũ,vt diuersum a generatiuo dixit:& talia fuerint,quęcunq; causæ sunt vt aliqua mutentur in substantiam,vt calescere causa est generationis quorundam animalium. Sed postquam dixit,effectiua generatiuaq; substantiæ, adijcit, (vel eorum quæ ad ipsam dicuntur substantiam) hoc est eorum quæ accidunt substantiæ:quæ idcirco entia dicuntur,quoniam ad substantiam quodammodo sese habent. quædam enim horum effectiua sunt,vt colorum,affectionũ,scientiarumq;.Addiscere nanq; effectiuum est generatiuumq; scientiarum,vt exercitationes laboresque bonæ habitudinis,parcus victus valetudinis.Præterea quæ ad substantiam sunt, & dicuntur,qualia quæ ad aliquid nuncupantur.Nam hæc in habitudine substantiarum habentur.Cæterum hoc in loco,vt supra dixi,non sic vtimur exemplis,vt cuiusq; generis vnum exemplũ apponamus, sed quædam enumeramus eorum quæ substantiæ adsunt,ac propter ipsam & sunt,& dicuntur:quorũ multa vni generi atq; eidem prædicamento subijciuntur.Itaq; prima potius earum entis diuisionũ,quæ in prædicamentis fiunt,vsi esse videri possumus,qua entia in substantiam & accidentia diuiduntur: quanquam quod ait,(vel eorum quæ ad ipsam dicuntur substantiam) velut proprie dictum accipi potest.vel quasi,(quæ ad substantiam)dixerit pro vel quæ ad aliquid dicuntur.Ad aliquid enim habitudo est in substantia.Deinde addit,(Aut alicuius horum negatio vel substantiæ, quocirca & id quod non est,non ens dicimus esse.)horum,id est eorum quæ substantiæ accidunt.(vel substantiæ) id est ipsius substantiæ. ostendit autem substantiæ ad esse & ens habitudinẽ. Negationes enim substantiæ,eiusq; accidentium,etiam si ea quorum negationes sunt, tollant,tamen quoniam habitudinem quandam ad substantiam habent,entia ipsæ quoq; dicuntur. Si enim substantia non esset, ne ens quidem haberetur.at negatio alicuius entis est,ac idcirco negationes entia nuncupãtur.(Quod non est,inquit,non ens esse dicimus.) id est,de non ente, quod est entis priuatio,esse prædicamus, quoniam est aliquid entis. At non simpliciter ipsum esse dicimus, sed esse non ens.Cum autem docuisset ens ad vnum,& ab vno ita dici,vt sanum & medicum,dicitur enim ad substantiam secundũ

Aequiuoca

Sanũ multipliciter dicitur.

Medicum multipliciter dicitur.

Substantiæ accidentia, entia quoq; appellãt

Negatiões ac priuationes entia quoq; ipsæ dicuntur.

similitudinem ipsius cum his, assumit, entis vnam esse scientiam. Vt enim sanorum quæ multifariam quidem dicuntur, non tamen æquiuoce, vna est omnium disciplina (medicina enim de his sanis contemplatur) ita & de cæteris omnibus, quæ perinde vt illa dicuntur, qualia sunt & medica. sic entia sese habent. Nam æquiuocorum, quæ præter nomen nihil habent commune, scientia vna esse non potest, quia communi vocabulo nihil proprium significatur. scientia vero quæque in vno genere vnaque natura versatur: quæ vero non solum nomen habent commune, sed etiam illa nominis cōmunitas pendet a communitate rei, horum quoque habetur vna scientia. Aequiuocorum sciētia vna nō est.

Non enim solum eorum quæ per vnam rationem dicuntur, vna scientia est, sed eorum etiam quæ ad vnam dicuntur naturam. & hæc enim quodammodo vna ratione dicuntur. Patet igitur vnius etiam esse scientiæ, ea quæ sunt, vt & entia sunt, contemplari.

3 Non enim solum eorum quæ per vnam rationem dicuntur, vna scientia est.) Id est eorum quæ vniuoca sunt, & sub vno communi genere ordinantur. Nō igitur, inquit, horum tantum, quæ sic se habent inter se, vna scientia est, sed etiam eorum quæ ab vno & in vnum dicuntur: quanquam hæc quæ ad vnam naturam referuntur, secundum vnum quodammodo dicuntur, quoniam in omnibus quodammodo eadem natura reperitur, a qua & propter quam sic appellātur, licet non cuncta pariter & ex æquo participent eadem. Nam in conseruante sanitatem, & in efficiente, itemque in excipiente sanitas est quæ consideratur. quamobrem ipsorum vna est quodammodo ratio, & de his cōtemplari ad vnam pertinet scientiam, hoc est ad medicinā. Ac proinde ad vnam scientiam pertinet de ente qua est ens considerare. Neque enim quatenus musica aut medica, sed qua entia sunt, & entis natura participant, ab hac scientia considerantur. Entis quà ens est, vna est sciētia.

Vbiq; autem scientia ipsius est proprie primi, & ex quo cætera pendent, & propter quod dicuntur. Quod si hoc est substantia, ipsum philosophum principia substantiarū causasque habere oportet.

4 Vbique autem scientia ipsius est proprie primi.) Assumpto vnam esse scientiam eorum quæ multipliciter dicuntur vt ab vno & ad vnum, docet deinde in hoc genere cum est aliquid primum & proprie dictum, cætera vero ab illo, vt in ijs quæ ab vno & in vnum dicuntur, scientiam quæ circa illam naturā versatur, proprie maximeque haberi de primo, quo cætera pertinent ac referuntur. quo fit, vt medicina cum sit omnium quæ sana nuncupātur, proprie tamen ac præcipue sanitatis esse censeatur, ex qua cætera huiusmodi nomen sortiuntur. Similis est ratio doctrinę quæ de bonis habetur. proprie nanque & præcipue perfectissimi bonorum est. Omnis igitur entis scientia, vna scientia est, quoniam eiusdem naturæ, hæc maxime de primo ente erit, quodque proprie ens esse intelligitur, & propter quod alia sunt entia. quod quidem substantiam appellamus. a substantia enim aliorum esse pendet, & ob hanc illa sunt entia: vt intelligatur philosophi partes esse, substantiarum principia causasque inuestigare, nimirum quoniam eius munus est de ente considerare. Principia enim substantiæ omnis entis fuerint principia, scilicet quia substantia principium est & causa vt cætera sint. Cum prius autem entis considerationem ad vnam scientiā pertinere, & quomodo docuisset, quæ sit huiusmodi scientia, hoc in loco exponit, philosophia videlicet, quæ quidem hoc discrepat ab alijs, quòd illarum quæque circa ens aliquod versatur, philosophia vero ens qua ens est, in vniuersum, non ens aliquod contemplatur. Philosophiæ ab alijs sciētijs differentia.

Omnis autem generis vnius, sensus est vnus atq; sciētia, veluti grammatica quæ est vna, omnes contemplatur voces.

5 Omnis autem generis vnius, sensus est vnus atque scientia.) Præfatus ad philosophum principiorum & causarum substantiæ cognitionem pertinere, nunc ostendit non de substantia solum, sed in vniuersum de omni ente, vt supra dixit, qua ens est, considerare, philosophi munus esse. Nam vniuscuiusque generis, ait, vnus est sensus in sensibilibus, ac perinde in scibilibus vna sciētia. quo in loco genus cōmunius accepit pro natura. quibus enim est aliqua natura cōmunis, ea latius accepto vocabulo genera nuncupantur. huiusmodi autem sunt, quæ ab vno aliquo esse mutuantur. In sensibilibus enim quæ participant natura eadem, atque certum quoddam sensibile, quod sub aliquem sensum cadit, ea omnia sensu eodem percipiuntur, vt colores omnes sub visu cadunt, quia sunt eiusdem generis, atque album, quod videndi subijcitur sensui. Simili ratione strepituum vnus est sensus, vnus item saporum. eadēque ratio in singulis sensibilium generibus reperietur, vt vicissim grammatica non certam quandam vocem, verbi gratia solū acutam, sed omnem vocem, qua scilicet est vox, contemplatur. Quoniam igitur ens in eo quod est ens, natura vna participat (huiusmodi enim esse demonstratum est) nimirum cuius est de substantia disputare, eius fuerit de omni ente qua est ens differere. Itaque si sapientia circa substantiam substantiæque principia versatur, eadem omnia entia omniumque principia considerabit. Porro cuius scientiæ est de cunctis entibus considerare, ad eandem pertinet quot sint Philosophus de omni ente in vniuersum considerat.

entis species intelligere, id est quot genera. qui enim aliqua intelligit, huic notum est illorum inter ipsa discrimen. qui enim quæ non sunt eadem, eadem esse inter se putat, is nihil ipsorum omnino cognoscit.

Quapropter & eius quod est vt ens, quæcunq; sunt species, vnius est scientiæ genere, & specierum species contemplari.

Quapropter & eius quod est quæcunq; sunt species, vnius est scientiæ genere, & specierum species contemplari.) Postquam docuit omnis entis qua est ens considerationem ad vnam scientiam pertinere, ad sapientiam videlicet & philosophiam, dictum est autem ad vnam genere, id est ad vnã secundum genus scientiam pertinere considerare species omnes, omnesq; differẽtias entis quatenus est ens, subijcit, (& specierum species.) Nam quemadmodum se habet genus scibile ad sibi subiectas species, sic genus scientiæ huius ad eiusdem scientiæ species. ergo vicissim vt genus scibile se habet ad genus propriæ scientiæ, sic scibilis species ad species scientiæ. est autem genus cõmunisq; entis natura communi ac generali philosophię scibilis. partes igitur entis philosophię partibus scibiles erunt. Itaq; cuiusq; entis speciei est aliqua scientia. ex ijs sub philosophia, velut sub vna quadam sciẽtia sunt ordinatæ. quibus verbis aperitur, partitionem entis in genera, ad primã philosophiam pertinere, quam ipse fecit in prædicamentis. hisq; simul philosophia quomodo sit vna scientia, nobis declaratur, vniuersaliter videlicet. Eius autem species sunt, quęcunq; habentur de ente. Prima enim philosophia, quæ proprie sapientia nuncupatur, quæq; de sempiternis ac immobilibus diuinisq; cõsiderat, philosophiæ pars est. Itaq; sapientia licet vniuersalis & prima sit, vt quæ de ente in eo quod est ens, non de aliquo ente contempletur, subijcitur tamen philosophiæ. sub hac itaq; collocatur tũ prima philosophia, quæ circa primas substantias versatur, tum physica, quæ disputat de naturalibus, deq; motu & mutatione, tum si qua est quæ agenda contempletur. talia enim sunt particularia quædam entia. Esse autẽ vnam genere philosophiã, qua ens in eo quod est ens, consideratur, aperuit illis verbis, quæ initio huius libri conscripsit, (hæc autem nulla est earum quæ scientiæ particulares dicuntur) quæ quidem principia primasq; causas, atq; substantiam considerat. Simulq; prima est & vniuersalis. ex ijs enim quæ ab vno & ad vnum dicuntur, id primum est & vniuersale, quod quæ vt sint alijs est causa: vt idem in quinto quoq; huius operis libro declarabit. His autem quæ dixit & confirmauit, soluit quæstionem in secundo libro propositam, vtrum eiusdem scientiæ sit de cunctis substantijs considerare, an alia scientia aliam substantiam consideret. Et illam, num ad eandem sciẽtiam pertineat de substantia, & de substantiæ accidentibus disputare. At licet demonstratum sit ad eandem genere scientiam pertinere de omnibus substantijs, deq; ipsarum accidentibus disputare, nõ protinus tamen huiusmodi scientia quid est demonstrare intelligitur. Nihil enim prohibet eidem scientię definientem doctrinam, & quid est considerantem esse subiectam, atq; demonstratricẽ, quæ quidem accidentia per se cuiusq; generis demonstrat. Deinceps quæstionem aliam huic proximam soluit, deq; eodem & diuerso, ac simili & dissimili commemorat, item de oppositione. Docet enim huiusmodi considerationem propriam esse huius scientiæ quæ de ente contemplatur. 6

Entis partitio in genera, ad primã philosophiã pertinet.

Atqui id quod est, ac vnũ ipsum, ex eo idẽ sunt, atq; vna natura, quia mutuo se sequuntur, vt principium atque causa, sed non vt vnam subeuntia rationem. Nihil autem refert & si eadem hoc pacto putauerimus esse, sed & ad propositum magis conducit. Idem est enim vnus homo, & homo, & qui est homo, & homo, & non aliud quicquam dictio significat, si reduplicabitur, est homo, & homo, & vnus homo. Patet autẽ nec in generatione separari, nec in corruptione similiter, & in vno. Quare perspicuum est additionem in his idem significare, & nihil aliud vnum ipsum præter id quod est, esse.

Atqui id quod est, ac vnum ipsum, idem sunt, ac vna natura, ex eo, quia mutuo se consequuntur, vt principium atq; causa, sed non vnam subeuntia rationem.) Postquã docuit vnius doctrinæ munus esse, de ente qua est ens, & quot & quæ sunt entis species differere, deinceps quot & quæ sunt entis species ostendit, docens primum vnum atq; ens eadem esse inter se subiecto. Hinc enim sequitur, vt quot vnius species sint, totidem entis habeantur, cum ens & vnum subiecto idem sint, licet ratio ipsorum, vt docuit, non sit eadem. itaq; quot species vnius esse reperientur, tot erunt & entis. Vt enim dixi, ad inuestigandum entis species, vnum assumit. Sumit autem, eiusdem esse scientiæ de multitudine considerare, & quæcunq; multitudini vt generi subijciuntur, propterea quod multitudo vni opponatur, oppositorum autem vna sit scientia. Itaque Philosophus qua philosophus est, de vno & multitudine, & quæ his subijciuntur, disputabit. vni autem subijciuntur idem, æquale, simile, & cętera id genus, quoniam vnum similiter & de eisdem dicitur atq; ens. Ad hũc igitur pertinet de ente contemplari, item de multitudine, & quæ huic subijciuntur: quoniam oppositorum cognitio eiusdem scientiæ munus est. Est autem vni multitudo contraria, & multitudinis species vnius speciebus opponũtur. Dicit porro perinde vnum & ens idem esse, vt principiũ & causa idem sunt. 7

Ens & vnũ subiecto vnũ sunt, ratione autẽ diuersa.

Nam quemadmodum hæc inter se consequuntur,ac de eodem prædicantur, sic item vnum & ens. Principium enim idem est atq; causa,& causa idem atq; principium: alia tamen est ratio aliaq; intellectus notio qua principium dicitur, alia qua dicitur causa. Dicitur enim principium quatenus primum est eius cuius est principium,& quatenus ex eo existunt ea quorum est principium: causa vero quatenus propter ipsam est id cuius est causa.aliud autem est id ex quo,aliud id propter quod. Ad hunc igitur modum,inquit,vnum & ens sese habent inter se.De quocunq; enim dicitur vnum, dicitur alterum.quare vtrunq; est ex eorum numero quæ multipliciter & ad vnum,vt dixit, vnãq; naturam dicuntur:tamen discrimine quodam intellectus vnum & ens prædicamus.Nam cum aliquid ens dicimus,ipsum existere significamus:cum vero vnum, secretionem ab alijs & a multitudine innuimus.Simul tamen & ens est,& ab alijs seiunctũ, & est vnum,non multitudo. Ad hunc modum se habent inter se expers & minimum,semen & fructus,ascensus & descensus, quæcunque proprie ἑτερώνυμα,id est diuersinomia nuncupantur.Sed postquam dixit ens & vnum idem esse, vnamq; naturam,non tamen quasi ratione vna explicentur,addit nihil interesse vel sic hæc ratione quoq; eadem esse putauerimus,non solum subiecta natura:vt sit ipsorum subiectum de numero eorum quæ multis nominibus appellantur:quorum nomina multa sunt,ratio vero cuiusq; nominis est eadem:vt ensis & gladij,vestis & indumenti.Illa enim ratione quoq; eadem esse putare,ex proposito magis fuerit.tanto enim magis vtriusq; consideratio ad eandem scientiam pertinebit, si nomine tantum discrepauerint. Porro vt ostendat ens & vnum,vt prædixit, esse idem,adiecit,(idem est enim vnus homo,& homo:ens homo,& homo.)vtrunq; enim idem est atq; homo,ac proinde inter se sunt eadem.Nam qui hominem significat,is vnum hominem,& existentem hominem significat.quin si vnus addiderit,ens simul significat:ac vicissim si ens,vnus.Præfatus autẽ,vnus homo,& ens homo,idem esse atq; homo,ac proinde eadem esse inter se,quod ens & vnus in homine vnum vt substantiã significent,docet,cum assumit,illud,est homo homo,nil aliud significare,quàm est homo simpliciter. at est homo,significat hominẽ esse ens vt substantiam.est igitur homo,ens vt substantiã significat.quo fit,vt ens homo,& vnus homo, quod idem valet,ens vt substantiam, & vnum vt substãtiam significet.Vel sensus illorum verborum hic est,quoniã ens & vnum eadẽ sunt, & qui est de aliquo dicit,is de ipso prædicat ens.qui dicit, ens est homo, aut rursus vnus est homo, duplicationem facit illius verbi est,quoniã horum vtrunq; idem est atq; est homo.duplicatũ enim in dictione nihil aliud significat,q̃ quod simpliciter dicitur,vt exemplo docuit repetitione termini homo.Nam cum vnum idem sit atq; ens,profecto qui dicit,vnus est homo, is duplicat ac bis dicit est & vnũ:vt qui dicit,est homo homo, repetit homo. Postquã vero docuit vnum & ens homini addita idem valere,nec esse inter se disiuncta:substãtia enim & vnũ quod in ipsa habetur,ab eodem inquit,significãtur,quoniã ens & vnũ neq; in generatione separatur, neq; in interitu: simul enim ens & vnum de vnoquoq; prædicatur.nam horum quodq; vt est ens, sic est vnum.Illi autem, (Similiter & in vno) addẽdum est,sese res habet.Prędicatio enim perinde se habet in vno atq; in ente. vel aliter, Postquam docuit nihil differre est homo,ab eo,vnus est homo,addit,duplicationẽ termini homo non mutaturam sensum,si hominẽ gigni aut interire dicamus. Itaq; quemadmodũ praæposito est,vel fieri vel interire homine duplicato,non fit intellectus diuersus,sic etiã si vnum homini præponatur,prædicati duplicatio non aliud significabit,q̃ si semel diceretur. Vt vero prædicatũ homo bis acceptum non inducit discrimen,sic item id quod subiecti locum habet,id est vnum, est: quæ quoniam de eodem dicuntur,si vtrunq; accipiatur, duplicabitur,vel est,vel vnũ. quamobrem nec ipsum duplicatum intellectus efficiet differentiam.quod vero ait,(Quare perspicuũ est additionem in his idem significare,& nihil aliud vnum ipsum præter id quod est) ostendit se non solum demonstrasse horum coitũ ac duplicationem nihil aliud significare,q̃ si alterutrũ per se sumeretur, sed etiam de hominis duplicatione se fuisse loquutum.

Principij & causæ alia atq; alia ratio.

Vnus homo,ens homo, & homo,idẽ valent.

Præterea vniuscuiusque substantia vnum est,non per accidens, similiter & ens proprie quid.

8 Præterea vniuscuiusq; substantia vnum est,non per accidens.)Ens & vnũ idem esse, ostendit ad hunc modũ,si id per quod esse vnicuiq; suppetit, vnum est,hoc proprie est,non ex accidenti. Neq; enim cuiusq; substantia est per accidens vnius,sed proprie ac per se cuiusq; substantia vnum est.quo fit,vt vnum in quid est de cuiusq; substantia prædicetur.Pari ratione ens per se non ex accidenti de cuiusq; substantia dicitur.Cuiusque enim substantia similiter est quoddam ens & vnum. & sic probari potest idem esse vnum & ens.vel sic. Si cuiusq; substantia pariter est vnum atque ens,vtrunq; enim horum per se de quolibet prædicatur,& quæque res pariter est vnum atque ens, fit vt ens & vnum idem sint.vt enim est ens,sic item vnum,& simul alterum est & alterum.Quanquã possunt verba illa aliter explicari,ad hunc modũ.quemadmodum substantia est ens ac proprie ens,sic etiam est vnum & proprie vnum,& non ex accidenti,vt sit vnum perinde atque ens,aliud proprie,aliud improprie,& hoc prius,illud posterius.Nam substantia proprie ens est & vnum.quæ vero secundũ substantiã sunt,horum quodq; ex accidẽti est ens & vnũ.quibus verbis vbi docuit idem esse vnum atque ens,huc enim illa verba pertinebant,addit.

Vnũ & ens idem sunt.

Quare quot sunt vnius,tot & eius quod est,species sunt. De quibus quidnã sit con-

templari,ad eandem genere ſcientiam ſpectat,vt de eodem ac ſimili,& cæteris talibus. Fere autem omnia contraria ad hoc principium reducuntur.Hæc vero contemplati ſu mus in contrariorum delectione.

Quare quot vnius ſunt,tot & eius quod eſt,ſpecies ſunt.)Dixerat ad eandem genere ſcientiam 9 pertinere, ſpecies entis conſiderare.etenim diſciplinæ quæ entis ſpecies,quæ & quot ſunt,contemplantur,eædem genere inter ſeſe ſunt.oſtenſo ens & vnum idem eſſe ſubiecto,merito ſubiungit tot eſſe entis ſpecies,quot vnius. De quibus ſpeciebus quid vnaquæq; ipſarum ſit conſiderare,munus eſt ſcientiæ eiuſdem genere. Nam doctrinæ, quæ quid eſt horum quodq; contemplantur,eædem inter ſeſe ſunt. Poſitum eſt enim philoſophiam ſcientiam vnam eſſe genere:quæ quidem vt de ente qua ens eſt,eiuſq; ſpeciebus,vt dictũ eſt,cõſiderat,ſic de vno qua eſt vnum, ac de eius ſpeciebus ediſſerit,quoniam ens & vnum idem ſunt.Species autem vnius & entis late ſumpto vocabulo nuncupauit.Nam neq; ens, neq; vnum proprie genus eſt,nec ſpecies,quæ ipſis ſubijciuntur. commune enim quod multipliciter dicitur,non eſt genus.huiuſmodi autem ſunt ens & vnum.quod enim de ijs prædicatur in quibus eſt prius & poſterius, id quodammodo genus eſt, quia cum genere quandam obtinet ſimilitudinem,non tamẽ proprie genus eſt.Deinceps quæ ſint vnius ſpecies,exponit, quæ ſcilicet entis qua ens eſt,dicens.(Dico autem vt de eodem ac ſimili,& cæteris talibus.) idem nanq; qua idem,vnum eſt.idem enim,& ſimile qua ſimile,vnitas eſt ſecundum ſubſtantiam.vnitas enim eſt in qualitate.pari ratione æquale eſt vnitas,quia vnitas reperitur in quanto.His porro verbis oſtendit,philoſophi qui de ſubſtantia conſiderat,partes eſſe,quid eſt horum quodq; cõtemplari.quod ipſe in libro ſuperiore inueſtigabat.Sed poſtquam philoſophi eſſe docuit de ente & vno ipſorumq; ſpeciebus diſputare,item de ijs quæ modo memoraui, eodem, ſimili & æquali, & cæteris quæ vni quaſi generi ſubijciuntur,ad philoſophum quoq; pertinere ait, de horum oppoſitis diſſerere.Opponitur autem eidem diuerſum,ſimili diſſimile,æquali inæquale. Eſſe autem vnũ ſuperius eodem ac ſimili & æquali & cæteris id genus docet his verbis. (Fere autẽ omnia contraria ad hoc principium reducuntur.)quo in loco principium appellat oppoſitionem,vnũ ſcilicet, & quod vni opponitur,hoc eſt plura.Idem nãq; vnum quiddam eſt,diuerſum vero multitudo,& in multitudine.Pari ratione ſimile & æquale vni ſubijciuntur,ruſuſq; diſſimile & inæquale multitudini. At vt cuncta fere contraria ad hanc vnius & multitudinis oppoſitionem referri intelligamus, relegat nos ad delectionem ſeu explicationem cõtrariorum,quaſi de his priuatim diſſeruerit. De qua loquutus eſt in ſecundo libro de bono.

Neq; ens, neq; vnum proprie genus eſt.

Atque tot ſunt philoſophiæ partes,quot ſubſtantiæ ſunt.Quare neceſſe eſt ipſarum quandam eſſe primam, & aliam ſequentem. nam vnum ipſum,& id quod eſt, genera continuo habent, quapropter & ſcientiæ hæc ſequuntur. Ipſe nanque Philoſophus perinde ſe habet,atque iſce qui Mathematicus nũcupatur.Etenim partes hæc habet,& prima quædam eſt ſcientia,& ſecunda, & aliæ deinceps ſunt mathematicis collocatæ.

Entium aliud ꝓprie ens, aliud ex accidẽti

Atq; tot philoſophiæ partes ſunt,quot ſubſtantiæ ſunt.)Quoniam ex entibus aliud eſt proprie 10 & per ſe ens,vt ſubſtantia,aliud ex accidenti,vt quæ ſubſtantiæ accidunt,& ad ipſam referuntur, vbiq; autem,vt ſupra diximus,in quibus hic ordo reperitur,ſcientia proprie primi eſt ex quo cætera pendent,& propter quod alia etiam dicuntur:nimirũ philoſophia ſcientia erit de ſubſtantia conſiderans,cum ſubſtantia ens eſſe proprie intelligatur.Porro quia ſubſtantiæ complures ſunt,idcirco ſcientiæ,quæ circa ſubſtantiam verſatur,id eſt philoſophiæ,quæ genere vna eſt,tot erunt partes ſpeciesque, quot ſunt ipſæ ſubſtantię.Item vt ſubſtantiarum aliæ ſunt primæ,aliæ ſecundæ,ſic philoſophia alia prima fuerit,alia ſecunda,& poſterior pro ipſarum ordine.Hæc autem dictio conſequitur illam,(quod ſi hoc eſt ſubſtantia,ipſum philoſophum principia ſubſtantiarũ cauſaſque habere oportet.)hanc enim illa conſequitur,(tot ſunt philoſophiæ partes,quot ſubſtãtiæ ſunt.)Dicta enim clariora eſſent,ſi hæc dictio præponeretur illi,(Si igitur ens & vnum idem ſunt.) contingens illam, (quapropter & eius quod eſt,vt eſt ens, quæcũq; ſunt ſpecies, vnius eſt ſcientiæ genere & ſpecierũ ſpecies contẽplari)poſt hoc enim illud ſequitur,(tot ſunt philoſophiæ partes,quot ſubſtãtiæ ſunt.) Eſt autem hæc,vt dixi,vna ex propoſitis quæſtionibus, vtrum vna ſcientia de cunctis ſubſtantijs conſideret,an plures.& ſi plures,an hæ ſint inter ſeſe cognatæ.Nam plures eſſe oſtenſum eſt,ſed omnes philoſophiæ vni genere ſubiectas.Quod vero ait,(Nam vnum ipſum & id quod eſt genera continuo habent.)perinde eſt,ac ſi dixiſſet.vnius enim & entis genera quædam ſunt,id eſt, vnum & ens de quibuſdam generibus prædicantur.Sumit autem ens & vnum proprie,hoc eſt pro ſubſtantia.Subſtantiarum igitur,inquit,ſunt quædam genera & differentiæ.Quibus ſubſtantijs,cum genera ipſæ ſint,& alterius generis ſpecies,vnum & ens conuenit per ſe.Accidentibus enim neque ens neq; vnum per ſe adeſt,ſed tantum ſubſtantijs.quare ſi Philoſophus de ente proprie, deq; proprie vno conſiderat,complura ſunt autem quibus vnum proprie & ens conuenit, quæ genere diſcrepant,complures igitur erunt partes philoſophiæ.pro ſubſtantiarum nanq; diſcrimine,philoſo-

Philoſophię partes cõplures.

phiæ discrimen habebitur,quoniam vnaquęq; in genere aliquo distincto versatur. At in quibusdam exemplaribus pro illo(genera continuo habent.)legitur,(genus continuo habet.)quod si recte scriptum est,non significat substantiam esse vnum genus,sed ipsam habere prius & posterius. Vel genera dicit pro naturis inter se differentibus. substantiarum enim quædam habentur discrimina. Sed vbi dixit,philosophiam fore aliam priorem,aliam posteriorem pro substantiarum inter ipsas ordine,in quibus philosophia versatur,similem esse ait philosophum mathematico. Nā vt mathematicæ quæ vna est genere,eiusq; partium discrimen quoddam est, pro differentijs & ordinibus eorū in quibus versatur,sic & philosophiæ. Nam quia in mathematicis quædam sunt prima,quædam secunda,idcirco mathematica quædam est prima,quædam secunda,alia tertia. Prima enim verbi gratia est,quæ circa plana versatur,post hanc quæ circa solida, deinde astrologica, quæ solida quæ in motu sunt,considerat.tum mechanica, quæ nascentia & intereuntia tractat.qui ordo in substantijs quoq; reperitur. Nam primæ sunt ingenitæ & immortales,quæ corpore vacant, nec mouentur: de quibus prima philosophia edisserit.secunda vero philosophia de sempiternis quę motu cientur,tertia quæ substantias considerat nascentes & intereuntes. nam hæ substantiæ vltimæ sunt. Mathematicę diuisio

Cum autem vnius sit facultatis opposita contemplari,& vni pluralitas opponatur,

12 Cum autem vnius sit facultatis opposita contemplari,& vni pluralitas opponatur.)Hæc omnis dictio proxima est illi,(hæc vero contemplati sumus in contrariorum delectione)Postquam enim docuit,eius esse scientiæ de vno vniq; subiectis considerare,cuius de ente qua ens est,nunc ostendit, ad eandem pertinere,de his disputare quæ multis subijciuntur. Dixerat enim omnes contrarietates ad vnum & huic oppositum,cui alter oppositorum ordo subijcitur,velut ad principiū referri:nunc ait,docetq;,cuius est de vno disputare,ad eundem pertinere de contrario vnius differere: quoniam oppositorum consideratio eiusdem est disciplinæ. Quod si vnius est scientiæ de his considerare, his autem omnia contraria subijciuntur,vnius profecto fuerit,de cunctis contrarijs disputare. Nam cuius est de vniuersali differere,eius & de huic subiectis. hæc autem scientia est,quę de ente qua est ens considerat,cum eius sit de vno differere, atq; de ente.cuius autem de vno, eius etiam de vnius contrario. Cuius porro est disputare de his,eius & de his subiectis differere.omnia autem contraria his subijciuntur. Oppositorū cōsideratio, eiusdē est disciplinæ.

Atque negationem priuationemque scientiæ sit eiusdem considerare, ad hanc sane scientiam & pluralitatis contemplatio pertinebit. Vtroque nanq; modo vnum ipsum in contemplationem venit, cuius est negatio vel priuatio, quæ aut simpliciter illi inquam non inest, aut cuipiam generi. Atque ibi quidem vni ipsi differentia inest, præter id quod est in negatione. ipsa nanque negatio illius est nimirū absentia,in priuatione vero & subiecta quædam existit natura,qua de priuatio dicitur. Quæ cum ita sint, & vni pluralitas opponatur, fit vt eorum etiam cognitio quæ sunt opposita dictis, ad scientiam dictam attineat,diuersi inquam, dissimilis, inæqualis, & siqua sint alia quæ aut ad idem,aut ad pluralitatem & vnum accommodantur.

13 Atque negationem priuationemq; scientiæ sit eiusdem cōsiderare.) Præfatus vnī multitudinem opponi,atque vnius esse scientiæ opposita contemplari, quoniam opposita multifariam dicuntur, vt enim habitus,sic priuatio,& vt affirmatio, sic negatio, ac vt contraria,sic ea quæ ad aliquid dicuntur,quia multa priuatio esse videntur,priuatio vero negationem quodammodo æmulatur, discrimine post explicando distincta,idcirco docet secundum quid pertinet ad eandem scientiam de vno & pluribus considerare. Nam eiusdem est scientiæ priuationem alicuius cognoscere, cuius & id cuius est priuatio,& negationem,atq; id cuius est negatio. Siquidem propter negationem & priuationem de eo consideratur cuius est negatio,vel priuatio. quamobrem amborum cognitio eiusdem est naturæ.nemo enim cuiuspiam priuationem intelligere valet,qui hoc ignorat cuius est priuatio: quæ ratio similis in negatione reperitur. vtraque enim est negatio & destructio absentiaque illius. Nam cuius est aliquid considerare, eius & absentiam illius dispicere. Cæterum postquam communiter dixit negationem & priuationem contemplari eiusdem esse doctrinæ, rationem subiungens,vni & multis sermonem accommodat:de quibus dicendum sibi proposuerat. Vtroq; enim modo eiusdem munus esse ait de vno ac de multis considerare, siue multa vni vt negationem opponi dicas, quæ scilicet vocabulo non vnum significentur, siue vt priuationem: quoniam in non vno vnum continetur,cuius est negatio, & priuatio cuiuspiam in se continet id cuius est priuatio. Post hæc discrimen quod inter priuationem & negationem habetur, opponit. vel enim simpliciter,inquit,illud non adest,dicimus,aut non adest alicui generi: quorum vtrunque quid significet edocens addit. Nam quæ simpliciter illud non adesse ait, negatio est. Etenim quæ differentiam obtinet destruentem vni additam, illius est negatio quæ præter id cui signum negans apponitur, de cunctis dicitur,ac vere prædicatur:quoniam non vnū de omnibus vere dicitur excepto ipso vno, quod in negatione cōtinetur,& cui signum negatiuū apponitur. Pari ratione nō homo de cūctis ve- Priuatiōis & habitus eadē est disciplina.

re prædicatur, excepto homine, cui additur negatio. Cęterum breuiter, nec plena oratione, ac proinde obscure dixit, (Atq; ibi quidem vni ipsi differentia inest, præter id quod est in negatione. Nam cum eo excepto, quod est in negatione, de omnibus vere prædicetur, negatio de cæteris cunctis vere dicitur, præter illud cui differentia negatiua in negatione adiungitur: adiecitq; causam, cur de cæteris omnibus prædicetur vere, præter id cuius est negatio, cum ait (Ipsa nanque negatio illius nimirum est absentia.) Aut illorum verborũ, (Atq; ibi quidem vni ipsi differentia inest, præter id quod est in negatione) sensus est, hic differentia, hoc est negatio addita vni quod est id quod negatur, cætera cuncta significat. Illud autem, (Præter id autem quod negatur) dixit, quoniã discrimen negati ad alia significat hoc addito ei quod negatur. At in priuatione quæ non est negatio, nec dicitur negatiue signũ destructiuum & negatiuum, cum eo cui additur, non vere dicitur de cunctis, præter id cui additur. Sed quoddam genus est subiectum, de quo solo vere dicitur, quod est demonstratiuum negari ac destructi. Priuatio enim non simpliciter est cuiuspiam absentia, quemadmodum negatio, sed absentia eius quod aptum erat ad esse, quo tempore aptum erat. Sed ostẽsa negationis ac priuationis differentia, transit ad id cuius gratia hæc omnia commemorauit, & vni multitudinẽ opponi ait: ac proinde vni opponi ea quæ supradictis contraria sunt, quorũ quodq; vnum esse diximus. Hęc autem sunt, diuersum, dissimile, inæquale, & cætera omnia quæ vni subiectis opponũtur, de quibus supra mentionem fecimus. quo planũ fit eiusdem munus esse, non solum illa, idem scilicet, simile & æquale, hæc enim subijciũtur vni, sed hæc etiã quæ modo memoraui, differere. Quod vero deinceps ait (Et si qua sunt alia quæ aut ad idem aut ad pluritatẽ, & vnum accommodantur, supradictæ sciẽtiæ munus est cognoscere) ad hunc modum explicatur, & quæcunq; alia opponuntur & subijciuntur referunturq;, vel sub idem eiq; oppositum diuersum, vt opposita generaliora, vel sub æquale & inæquale, vel sub simile & dissimile, vel sub vnum & multitudinẽ, quæ sunt generalissima, considerare philosophi munus est. quæ idcirco ab ipso dicta sunt, vt doceret philosophiam de cunctis oppositis disputare, non de quibusdam. cum enim opposita quædam nequeant indidem referri, reduciq; ad vnum & ad multitudinẽ, sed ad idem & diuersum, vel ad simile & dissimile, seu æquale & inæquale: idcirco dixit, & quæcunq; alia vel ad eadem vel ad multitudinem & vnum dicuntur. Quomodo enim album & nigrum, dulce & amarum, sub vnum & multitudinem indidem, ex ipsisque protinus referas? At in idem & diuersum referentur. Ex ipsis enim concretiua, quæ sunt album & dulce, ad idem referuntur. his autem opposita quæ discretiua sunt, alterius habentur naturæ. Docet autem idem rursus ac diuersum ad vnum & multa referri, vt appareat illa quoq; per reductionem in idem & diuersum ad vnum tandem multaq; referri.

Vni multitudo opponitur.

Ex quibus est contrarietas ipsa, quippe cum differentia quidem diuersitas sit, contrarietas autem differentia quædam.

Ex quibus est contrarietas ipsa.) Contrarietatem ex eorum numero esse ait, quæ ad diuersitatem 13
& multitudinem referuntur: idq; quomodo se habeat, ostendit, dicens: (quippe cum oppositio differentia quædam sit, differentia autem diuersitas quædam.) Porro cum diuersitas sit, ad multitudinem referri debet. Itaque contrarietas per reductionem ad diuersitatem, ad multitudinem referri potest, non autem protinus ex se. Quare cuius est de eodem differere, eiusdem est de oppositis considerare. Siquidem cõtraria ad diuersitatem referuntur. nam qui de contrarietate disputar, huius interest de contrarijs differere. Adiecit autem contrarietatem, dum ostendere præcipue molitur, sapientis esse de contrarietate, deque contrarijs verba facere. Nam de priuatione & negatione disputare, eiusdem esse docuerat: quoniam sic multa vni opponi videbantur. Dixit autem contrarietatem diuersitati subijci, nec dixit contraria, quoniam tunc idem diuersitati subijceretur, si contraria sub diuersitate collocentur. Idem autem diuerso contrarium est. & pari ratione inæquale opponitur æquali. itaque æquale diuersitati subijceretur. quamobrem contraria non subijciuntur diuersitati. Quod nisi contraria referãtur ad diuersitatem, sed ipsa contrarietas, quæ quidem contrarietas est in ambobus contrarijs simul sumptis, non in ipsorum altero, nimirum idem & diuersum, vel album & nigrum simul sumpta vt contraria diuersitati subijcientur, non autem idem per se vel album.

Contrarietas ad multitudinem refertur.

Quare cum ipsum vnum multis modis dicatur, & hæc multipliciter quidem dicentur. scientiæ tamen vnius est vniuersa cognoscere. Non enim si multis modis dicantur, ad diuersas scientias ipsorum contemplatio pertinebit. Sed si neque vna ratio ipsis competat, neque ad vnum rationes omnium reducuntur. Cum autem ad primum omnia referantur, vt ea quæ dicuntur vnum, ad primum vnum, dicendum est & de eodem & diuerso contrariisve rem eodem modo sese habere. Quare distinctione facta, quot vnumquodq; modis dicatur, assignandum est ad primum in vnoquoq; prædicamento, quonam ad illud dicitur modo.

Quare cum ipsum vnum multis modis dicatur, & hæc multipliciter quidem dicentur.) Species 14
inquit vnius, id est quę vni subijciuntur. hæc autẽ sunt idẽ, simile, & æquale: & quę huiusmodi sunt,

multifariam dicentur, perinde atque ens cui ſubijciuntur, quia horum quodque vnum eſt. vnum enim quoddam genus habebit. At vnum tot modis dicitur, quot ens. horum igitur quodque multifariam dici ait, quemadmodum vnum. At licet multifariam dicantur, ſitque idem proprie, quod ſubſtantiæ tribuitur, & ſimile proprie, proprieque æquale, ſitq; ipſorum quodque in diuerſis prædicamentis, non tamen ad diuerſas doctrinas pertinet, ſingula hæc entis genera conſiderare, ſed ad vnam. Neque enim cuncta quæ plurifariam dicuntur, ſub diuerſas & diſcrepantes diſciplinas ordinantur, ſed ea ſolum in hoc genere, quorum rationes non proficiſcuntur ab vno quodam, neque ad vnum referuntur. ab vno inquam, vt de medicis oſtendimus. medica enim ab vſu medici deducuntur. ad vnum autem, vt ſana, quæ omnia ad ſanitatis rationem referuntur. quo fit, vt ipſorum cognitio ad eandem ſcientiam pertineat. Illud autem, (Sed ſi neque &c.) poteſt ad hunc modum explicari. Sed ſi neque ad vnum genus, vnamque naturam, neque ad vnum referuntur, ſed ita ſe habent, vt æquiuoca & genera, vt paulo communius appellauerit multifariam dici, vt in prædicamentis in mentione qualitatis dixit. Eſt autem qualitas ex eorum numero, quæ multifariam dicuntur. Vt igitur horum vna traditur ſcientia, ſic & eorum de quibus agimus, eiuſdem, ſimilis, & æqualis. Hæc enim omnia quoddam ad vnum referuntur, ad primum ſcilicet, quodque proprie tale eſt eorum de quibus prædicatur, vt omnia de quibus ens prædicatur, ad primum entium referũtur. quod quidem eſt ſubſtantia, & cuncta de quibus vnum dicitur, ad primum vnum, proprieque vnũ, quod eſt ſubſtantia. Similis eſt ratio eiuſdem ac diuerſi. Nam de quibus hæc dicuntur, ea ad ſubſtantiam referuntur: quoniam in illa proprie eſt idem & diuerſum. At vbi dixerat, (de eodem & diuerſo.) adiunxit, (& alijs contrarijs.) ne omnia contraria, quæ vni ſubijciuntur, enumeraret. Hæc autem ſunt ſimile & diſſimile, æquale & inæquale, & cætera quæ vni & multitudini ſubijciuntur. quare cũ hæc ſicut ens multifariam dicantur, & ab vno & ad vnum, oportet vt diuidentes & ſumentes ipſorum primum, & quod proprie dicitur, demonſtrare ſecundum quid hæc ab illo ſic appellantur. exempli cauſa, quærentes ſecundum quid idem appelletur, oportet alia ad proprie idem referre, hoc eſt ad idem quod in ſubſtantia intelligitur, & oſtendere quid illius quodq; ſit, cur idem appelletur: ac viciſſim cur alterum dicatur, deinde cur ſimile & diſſimile, ac cætera eadem ratione conſiderare. Illud porro, (Aſſignandum eſt ad primum in vnoquoque prædicamento, quonam ad illud dicitur modo.) loco huius dictum eſt, quomodo eorũ quæ in ſingulis prædicamentis ad hunc modum dicuntur, vnumquodque ſic appellatum ſe habet ad primum, & quod ita proprie nuncupatur, id eſt ad id quod habetur in ſubſtantia, & quomodo ab illo nominatur. exempli gratia, quod vnum appellatur, quomodo ſe habet ad primum & proprie vnum, & idem quomodo ad primum & proprie idem. quæ ratio in cæteris quoque intelligitur, vt in ijs de quibus idem prædicatur, diuidere oportet ac diſpicere, quæ in alijs prædicamentis habentur, quomodo ad primum idem, id eſt ad idem quod habetur in ſubſtantia, referuntur, & ob ipſum eiuſdem ſunt prædicamenti, ſeu appellationis: pariterq; in ſimili & æquali, cæteriſq; efficiendum eſt. Vt enim cum de ente verba facimus, ſumentes ens proprie ſubſtantiam eſſe, oſtendimus aliorum quodque de quibus ens prædicatur, ens eſſe, quia eſt ſubſtantię vel affectio, vel generatio, vel actus, aut quicquam aliud: ſic, inquit, oportet in alijs efficere.

Vnum tot modis dici tur, quot ens.

Idem ac di uerſum ꝓprie in ſub ſtantia eſt.

Quædam enim hoc ſane dicentur, quod illud habent, quædam propterea quod illud agunt, quædam aliis talibus modis. Patet igitur id quod olim in dubitationibus diximus, vnius inquam facultatis eſſe, de his & de ſubſtantia rationem habere. hoc autem vnum erat eorum quæ diximus dubitando. Atque ipſius philoſophi nimirum eſt poſſe de omnibus contemplari.

15 Quædam enim hoc ſane dicentur, quod illud habent, quædam propterea quod illud agunt, quædam alijs talibus modis.) Cum, inquit, inuenerimus quod proprie in ſingulis dicitur, hoc etiam in alijs accipere licebit ad id quod proprie dicitur relatum. & ad hunc modum oportere ait ad proprie dictum referri cætera de quibus ipſa prædicantur. & modum nobis ſubſcripſit, quomodo hęc per diuiſionem inueniamus. Nam quædam ita dicuntur, quoniam habent proprie dictum vel ens, vel vnum, vel idem, aut quidquam aliud, & ſic ipſum nuncupantur. Quanquam illud habent, pro habentur dictum eſſe accipi poteſt. qua enim habentur a proprie ente, vel proprie vno, hoc eſt a ſubſtantia, & ſunt in ipſa, dicuntur entia & vnum ſingula ipſius accidẽtia, vt quantum & quale, & quę ſimiliter habentur in ſubſtantia. Sic item idem & diuerſum, ſimile & diſſimile ſeſe habebũt: quoniã ſimile & diſſimile cæteraq; de ipſis prædicãtur. idem nanq; proprie intelligitur in ſubſtãtijs, & pari ratione ſimile proprie ſecundum ſpeciem ſubſtantiæ intelligitur, de alijs tamen prædicabitur, quæcunq; ad illud habent ſimilitudinem. quædam igitur ita nuncupantur, quoniam obtinentur ab illo, alia quoniam ipſius actiones quædam ſunt. vnaquæq; enim actio ſubſtantiæ ens eſt & vnum, quoniam actionibus ipſis ſubſtantia fungitur. Ac viciſſim alia entia dicuntur, quia ſunt affectiones ſubſtantiæ, alia quoniam ſunt habitudines. Vt autem hæc entis capacia ſunt, ſic item vnius, & quæ vni ſubijciũtur. At vbi docuit quomodo hęc ab vno & ad vnum dicũtur, eiuſdem eſſe adijcit, de ijs quæ a ſubſtantia eſſe mutuantur, ac de ipſa ſubſtantia ſcientiam habere. Eſt autem philoſophi munus de

Res, varijs de cauſis entia dicũtur.

substantia differere. est igitur philosophi de his quoq; disputare. Quibus dictis, & ostenso ad philosophum pertinere de cunctis entibus cognoscere, quæstionem quandam in secundo libro propositam, per ea quæ demonstrata sunt, solui significat. Illic enim quærebat vtrum vnius, an plurium scientiarum sit de substantijs ac de substantiarum accidentibus contemplari, deque ijs quibus dialecticam probabiliter vti dixit, quæ sunt contraria, idem & diuersum, & alia, vt supra diximus.

Nam si non ad philosophum idipsum pertineat, quisnam erit quæso, qui si idem sit Socrates, & Socrates sedens, aut si vnum sit vni contrarium, aut quidnam sit contrarium, aut quot modis ipsum oppositumque dicatur, & identidem de cæteris huiusmodi rebus considerabit? Cum igitur vnius, vt vnum est, & eius quod est, vt ens est, hæc per se sint affectus, sed non vt numerus est, aut linea, aut ignis, patet illius esse scientiæ, & quidnam sint hæc, cognoscere, & ea quæ ipsis accidunt, contemplari. Atque non hac parte aberrant ii qui de ipsis considerant, vti non philosophantes, sed quia prius his est substantia, qua de nihil prorsus intelligunt.

Nam si non ad philosophum ipsum pertineat, quisnam erit quæso, qui si idem sit Socrates, & Socrates sedens, considerabit?) Docet Philosophi munus esse, de substantia, deque substantiæ accidentibus considerare, similiterque de eodem & diuerso, & quæcunque vniuersaliter de contrarijs inquiruntur, eo quoq; argumento, quòd huiusmodi commentatio ad nullam aliam doctrinam pertineat. neque enim Geometræ, nec musici, nec cuiuspiam alterius, qui aliquam scientiam habet aliã ab ea quæ de ente qua ens est considerat, munus est disputare ac intelligere vtrũ substantia simpliciter sumpta, & cum accidenti aliquo accepta, idem sit, an diuersum: vt Socrates per se separatim acceptus, & Socrates sedens. neque enim simpliciter est idem, sed subiecto, non autem ratione. Sed neque cognoscere vnum vni esse contrarium, ad aliam disciplinam pertinet, nec scire quid est contrarium, & vtrum in qualitate solum, an etiam in substantia sit contrarietas, & in singulis alijs generibus: nec item quæ sint discrimina contrarij, esse videlicet, exempli gratia, alia sine medio, alia cum medio, & medium mixtione extremorum constare, & mediorum alijs inditum esse vocabulum, quædam extremorum negatione nuncupari. Nec illud, quo discrimine ab alijs oppositis contraria discrepent: nec item opposita quot modis dicantur, per partitionẽ statuere, ad alium pertinet, quàm ad philosophum. Sed postquam docuit philosophi partes esse de his deque his similibus disputare, illud adiecit, (Cum igitur vnius vt vnum est, & eius quod est, vt est ens, hęc per se sint affectus, sed non vt numerus est aut linea, aut ignis, patet illius esse scientiæ, & quidnam hæc sint cognoscere, & ea quæ ipsis accidunt, contemplari.) Quibus verbis docet, considerare quid sit ens & vnum, & quæ his subijciuntur, non esse alterius scientiæ, alterius vero ea quæ his per se accidunt, demonstrare, de quibus supra diximus, sed vtrunque præstare ad eandem scientiam pertinere. Nam quemadmodum in alijs disciplinis eiusdem est de subiecto cognoscere, & quænam ipsi per se accidunt demonstrare, sic in doctrina de ente. Positum est enim philosophi munus esse de ente qua est ens cognoscere, deque ijs quæ enti per se accidunt. Demonstratum est autem vnum idem esse atque ens: vt intelligatur de vno deque vnius per se accidentibus contemplari, ad philosophum pertinere, perinde atque de ente. Supra dicta vero esse entis qua ens est per se affectus docet, cũ ait, (Sed nõ vt numerus est aut linea, aut ignis.) Si enim horum cuipiam per se adesset quicquam istorum, per accidens enti adesset, nec alij cuipiam adesset, nec communiter quidem. quare de his considerare non pertineret ad philosophum. Sed si numeris adesset, ad arithmeticum: si lineis, ad geometram: si vero igni, ad physicũ. At cum nulli entium determinate adsit, vtique enti qua est ens, adest per se. quo fit, vt quæ scientia de ente considerat, eadem de his edisserat & quæ his accidunt, vt contrarijs mediatum & immediatum. hæc autem doctrina est vniuersalis & communis philosophia. (Atque non hac parte aberrant ij qui de ipsis considerant.) Sophistas designat, qui philosophi nomen induti, de substantia, cuius inter philosophos maxime peculiaris & præcipua est disputatio, nullam mentionem faciunt, sed in eo sunt occupati, vt de contrarijs ac oppositis, & quæ multipliciter dicuntur, & de accidentibus & similibus edisserant, quæ ad sophismata accommodant, & in altercationibus vsurpant, vt aduersarios conturbent, circumueniantque. Hos autem incusat, non quòd de his edisserant, tanquam id ad philosophum non pertineat. Nam huiusmodi commentatio non est a philosophis, quorum isti personam induunt, aliena, sed quod de his tantum ac præcipue disputent: de substantia vero quæ prima est, & a qua cætera esse mutuantur, & propter quam de illis philosophi considerant, propterea quòd ad substantiam pertineant, mentionem nullam faciunt, nec de ipsa quidquam intelligunt. quo fit, vt non philosophorum, sed sophistarum nomine censendi sint. Neq; enim fieri potest, vt substantiam ignorantes, de ipsius accidentibus recte præcipiant, quamobrem eo modo loquuntur.

Philosophi munus

Sophistæ in quo occupentur.

Nam vt & numeri qua numerus est, proprii sunt affectus, veluti paritas, imparitas, commensuratio, æqualitas, excessus, defectus, atque hæc & per se, & inter se nume-

ris competunt, & solido similiter, & mobili, ac immobili, & experti, atque participi ponderis sunt affectus alii proprii, sic & ei quod est, vt ens est, sunt propria quædam: atque hæc sunt ea de quibus est philosophi veritatem considerare. cuius hoc indicium est. Artifices nanque differendi, atque sophistæ, munus ipsius philosophi subeunt. Sophistica enim facultas, apparens est tantūmodo sapientia, & artifices differendi de omnibus differunt. Commune autem omnibus est id quod est. De hisce vero propterea differunt, quòd hæc philosophiæ propria sunt. Circa nanque genus idem, & sophistica, & differendi facultas, & philosophia versatur, sed ab altera quidem facultatis modo, ab altera autem electione vitæ differre philosophia videtur. Atque differendi quidem facultas, de his est tentatrix, de quibus est philosophia cognitiua, sophistica autem apparet quidem, non tamen est.

17 Nam vt & numeri, qua numerus est, proprij sunt affectus.) Perstat etiam nunc in eo, vt ad philosophum ostendat pertinere de prædictis disputare, propterea quòd affectiones sint hæc, & per se accidentia entis, qua est ens. Proprium est enim cuiusque scientiæ propria & per se accidentia subiecto generi in quo versatur, considerare, vt arithmeticæ munus est proprias numerorum, quos considerat, affectiones contemplari. Hæc vero sunt, par, impar, commensuratio numerorum, & æqualitas, excessus, & defectus. quorum quædam per ipsos numeros adsunt, vt impar & par: aliæ per mutuam comparationem, vt horum alterum: Numeri enim pares discrepant ab imparibus. Item commensurabile & æquale, excessus & defectus. Pari ratione pertinet ad geometram accidentia linearum, planorum, & figurarum intelligere. nam & horum quædam habentur propria. Ac vicissim solidis accidunt alia, quæ partim immobilibus solidis adueniunt, quo in genere stereometria versatur: partim mobilibus, in quo astrologia & physica. Quin inter mobilia quædam accidunt grauibus, vt terræ & aquæ, alia grauitatis expertibus, leuibusque, vt igni & aeri, alia quinto corpori, quod in orbem mouetur, grauitatis & leuitatis experti. Vt igitur horum cuique quædam proprie accidunt, sic entis, qua est ens, non qua est aliquod entis determinatum genus, sunt quædam propria, de quibus philosophus edifferit. (Cuius, inquit, hoc indicium est, artifices nanque differendi, atque sophistæ) quibus verbis ostendit, philosophi esse de supra dictis considerare, id est de æquali, inæquali, simili, dissimili, diuerso, contrario, & cæteris id genus. Sophistæ nanque, & dialectici philosophorum nomen induti, & conantes de his præcipere in quibus philosophi versantur, de his loquuntur vt in confesso ad philosophum pertinentibus. Sed postquam dixit sophistas & dialecticos de eis disputare quæ propria sunt philosophorum, propterea quòd sibi philosophiæ nomen induerint, exponit quomodo & quatenus hoc nomen induant, & quo a philosophis, & inter se differant. Ars enim sophistica & dialectica in eodem genere atque philosophia versantur, vt quæ nullum genus proprium ac determinatum habeant, quemadmodum geometria vel musica, sed omnes de ente considerent. (Sed ab altera quidem, inquit, differt facultatis modo, ab altera vero electione vitæ.) Philosophiam dicit a dialectica differre facultatis modo. vtraque enim de ente deque ipsius accidentibus disputat, & vtraque syllogistica est. At philosophia hanc syllogisticam facultatem habet verorum demonstratricem, dialectica vero experitur vera, & probabiliter ratiocinatur. Itaque dialecticus vtrunque conatur. & de quibus philosophus demonstrationē habet & scientiam, hæc dialecticus experitur, id est periculum facit eorum qui hæc se intelligere iactant, cum ea minime intelligant. quod quidem experimentum sumptum per accidentia eorum de quibus agitur in scientia, quæ accidentia vel non habenti scientiam nota esse possunt, non protinus ostendit, qui vtitur ipso, hunc scientia præditum esse. Electione autem dialecticus non differt a philosopho, quoniam dialecticus in vtilitatem spectat philosophantium exercitationis gratia, dum ipsos experitur, sint ne scientia ea præditi quam profitentur, an non. A sophistica vero philosophiam differre ait electione vitæ, quòd philosophus id agit, vt eorum quæ ad se pertinēt doctrinam nanciscatur, sophista vero vt eam habere videatur. Ars enim sophistica cum sapientia non sit, speciem sapientiæ præ se fert, quā æmulatur, electione vitæ discrepās. Quin & modo facultatis non a dialectica solum, sed etiam a sophistica discrepat. Sophista enim non ratiocinatur, sed hac quoque parte speciem potius, quàm veritatem sequitur. (Atque differendi quidem facultas tentatrix est.) quorum philosophia scientiam habet & cognitionem, de ijs dialecticam tentatricem esse ait, eademque per probabilia confirmare. per hæc enim experimentum fit. Nam plerunque ad redarguendam veritatem vtimur tentatiua scientia. quod ex veris & demonstratiuis fieri non potest, sed ex probabilibus & suadentibus. Sophisticam autem apparere quidem ait, non tamen esse, vel quòd videatur esse dialectica, quoniam ex ijs quæ probabilia videntur, colligit, vel quòd sapientia esse videatur, tamen non sit, cum per falsam speciem sapientiæ lucrum aucupetur.

Entis qua ens est, propria esse quædam.

Sophistica Dialectica & Philosophia differunt.

Præterea contrariorum altera series priuatio est, omniaque in id quod est, atq; non

est, & vnum ac multitudinem reducuntur, veluti quies quidem vnius est, motus autem multitudinis.

Philosophi est de contrarijs differere.

Præterea contrariorum altera series priuatio est, omniaque in id quod est, atque non est, & vnũ ac multitudinem reducuntur.) His quoque confirmat philosophi interesse de contrarijs dispu- tare. omnium nanque contrariorum alter ordo est priuatio, alter species. Cuncta enim contraria in ens & non ens, vnum & multitudinem referuntur: quorum non ens & multitudo priuatio quædam esse intelligitur. Ad quem igitur pertinet de non ente considerare, quod est entis priuatio, & de non vno & multitudine, quæ est priuatio vnius, eius interest de cæteris contrarijs differere. Contrariorum igitur alterum esse priuationem, indicat pertinere ad eundem de contrarijs disputare. cuius autem est habitum, eius est priuationem contemplari. Rursus autem cuncta contraria in ens & non ens, ac in vnum & multitudinem referri, probat philosophum de cunctis oppositis differere, quod ipsum demonstrat contrariorum alterum esse priuationem. eo nanque vtitur ad demonstrandum vtrunque, esse inquam philosophi munus de cunctis oppositis differere, & contrariorum alterum esse priuationem. quanquam verba illa duas argumentationes continere videri possunt, quæ ad eadem demonstranda pertineant, vt prior sit, Præterea contrariorum altera series priuatio est. Nam si eiusdem est ipsa & ipsorũ priuationes intelligere, profecto cuius est de altera parte cõtrariorum considerare, quæ vni subiecta est, ad eundem pertinebit de altera quoque differere. hæc enim illorum sunt priuatio. Posterior vero argumentatio hæc sit. (Omniaque in ens & non ens, vnum & multitudinem reducuntur.) Si enim omnia contraria his subijciũtur, vtique cuius de his, eius item est de omnibus contrarijs disputare. 18

Ea vero quæ sunt, & substantiam, fere omnes ex contrariis componi fatentur. Omnes nanque principia contraria dicunt esse. quidam enim par & impar, quidam calidum frigidumque, quidam finitum ac infinitum, quidam concordiam discordiamve, principia esse dicunt. hæc autem omnia cæterave in ipsum vnum, multitudinemque reduci videntur. Sumatur enim a nobis ipsa reductio: principia vero quæ ab aliis afferuntur, penitus in hæc vt in genera cadunt. Patet igitur ex his etiam vnius esse scientiæ, id quod est, vt ens est contemplari. Vniuersa enim, aut contraria sunt, aut ex contrariis constant. Principia vero contrariorum, sunt vnum ipsum, ac multitudo, hæc autem scientiæ sunt vnius, siue vna, siue non vna ratione dicantur, quemadmodum sese fortasse rei veritas habet. At tametsi multis modis dicitur ipsum vnum, ad primum tamen cætera dicentur, & contraria simili modo. Et si id quod est, aut etiam ipsum vnum non vniuersale est, & idem in omnibus vel separabile, quemadmodum forsitan non est, alia tamen ad vnum referuntur, alia deinceps sunt collocata: & idcirco geometræ non est quidnam sit contrarium, aut perfectum, aut ens, aut vnum, aut idem, aut diuersum, considerare, nisi ex suppositione.

Entia õnia vel contraria sũt, vel ex contrarijs cõstãt.

Entis elementa contraria.

Ea vero quæ sunt, & substantiam fere omnes ex contrarijs esse fatentur.) Hac argumentatione docet, ad philosophum pertinere de cunctis contrarijs differere, simulque confirmat vnius esse scientiæ, de ente qua est ens considerare. Nam si entia & substantiæ ex contrarijs, vt plerisque omnibus videtur, constant, erunt vtique principia entium contraria, & quæ ex his constant, ex contrarijs constabunt. Omnia igitur entia vel contraria sunt, vel ex contrarijs. At eiusdem est disciplinæ, contraria, & quæ ex contrarijs constituuntur, cognoscere. vnius ergo doctrinæ fuerit, de entibus in vniuersum contemplari. Atque hęc quidem est summa conclusionis. Quod vero ad dictionem pertinet, id quod ait, (Entia vero & substantiam fere omnes ex contrarijs componi fatentur) pertinet ad demonstrandum philosophi esse de contrarijs disputare, quanquam non idem omnino est, atque id quod supra dixit. Nam hoc in loco propriam esse ait philosophi substantiæ considerationem, quæ rationem quoque principiorum complectitur. At substantiæ principia & elementa confessione omnium contraria sunt: vt hac quoque ratione disputatio de contrarijs sit necessaria philosopho. Nam si entia ex contrarijs constituuntur, contraria vero ad vnum & multitudinem referuntur, nimirum qui de vno & multitudine considerat, eius erit de contrarijs quoque differere: quoniam de contrarijs disputans, de principijs quoque entis disputabit, ac proin de ente ipso. Aut certe verbis illis ostenditur, cuius est entis consideratio, eius esse de contrarijs disputare. Nam qui disputat de ente, hic vt de ipsius elementis disputet oportet. sunt autem contraria entis elementa. in cuius confirmationem illorum apposuit sententias, qui principia contraria esse statuebant. quidam enim impar & par principia esse dicebant, vt Pythagorici. Alij calidum & frigidum, vt qui cætera raritate & densitate generari autumabant: vel vt Parmeni- 19

des,qui ignem & terram elementa eſſe tradebat.alij finem & infinitum. quæ ſententia eorum fuiſſe videri poteſt,qui vnum & dualitatem infinitam in principijs ſtatuebant. Fuerunt qui amicitiã & diſcordiam mallent,vt Empedocles. Quoniam igitur contraria ſubſtantiæ ſunt principia, & omnia contraria ad vnum & multitudinem referuntur, hæc autem abſque dubio in principijs ponuntur,haud dubie horum diſputatio pertinet ad philoſophum.Impar enim,calidum,finis,& amicitia ad vnum referuntur,his autem oppoſita ad multitudinem.Poteſt & illud:(Entia vero & ſubſtantiam fere omnes ex contrarijs componi fatentur) accipi vt conſequens illa,(omniaq; in ens & non ens,& vnum ac multitudinem reducuntur.)Hoc enim demonſtratur,eo quod omnes qui entia & ſubſtantiam ex contrarijs conſiſtere tradunt,haud dubie talia eſſe putant contraria,quæ vni & multitudini ſubijciuntur.Per illud autem quod ait,(Sumatur enim a nobis ipſa reductio) rurſus ad ea quæ in Secundo libro de bono demonſtrata ſunt,relegat nos.

Perſpicuum igitur eſt,ad vnam ſcientiam pertinere id quod eſt,vt ens eſt,& ea quæ inſunt ipſi,vt tale eſt,contemplari, & non ſolum ſubſtantiarum, ſed etiam eorum quæ competunt,ſcientiam eandem eſſe contemplatricem,eorum inquam quæ diximus, & de priore poſterioreve,& genere,& toto,& ſpecie ac parte,& huiuſmodi cæteris.

20 Patet igitur ex his etiam vnius eſſe ſcientiæ,ens vt eſt ens contemplari.)Poſtquam dixit omnia contraria quodammodo ad vnum & multitudinem referri, confirmans id per reductionem contrariorum,quam in ſecundo de bono fecerat, in hæc,& entiũ ſubſtantiæq; elementa, quę contraria eſſe ſumpſit,ex his haud dubie intelligi ait, vnius eſſe ſcientiæ de ente qua eſt ens conſiderare. Siquidem cuncta entia vel contraria ſunt,vel ex contrarijs conſtant,vt phyſici tradũt. Nam vel ſunt principia,vel conſtant ex principijs,ex quibus principia contraria ſunt, cætera vero conſtant ex principijs:cuncta porro contraria in vnum & multa referuntur,de hiſque vna ſcientia conſiderat, cum eadem ſit ſcientia contrariorum.omnium igitur entium contemplatio pertinet ad vnam ſciẽtiam. Quanquam enim quædam contrarijs vacent, qualis ſubſtantia eſſe videtur, conſtant tamen ex oppoſitis.cumq; vniuſcuiuſque cognitio ex cognitione pendeat eorum ex quibus conſtituitur, vtique horum cognitio in contrariorum ex quibus conſtant,cognitione inerit. Contrariorum autem principia ſunt vnum & multitudo.Cuius eſt ergo de vno & multitudine conſiderare, eius intereſt ea contemplari,quæ his ſubijciuntur.hæc autem ſunt omnia entia,cum omnia entia vel contraria ſint,vel ex contrarijs conſtent, omniaq; contraria vni & multitudini ſubijciantur. Præterea vnius ſcientiæ munus eſſe ait,de vno & multitudine conſiderare, ſiue horum vtrunque ſecundum vnum dicatur,id eſt vnam rationem habeat,vnamque naturam,ſitq; genus quod de alijs ſibi ſubiectis prædicetur, ſiue ſeſe aliter habeat, & multipliciter dicatur, vt dictum & verum eſt. Nam etſi vnum,vt multitudo,multipliciter dicatur, cætera tamen ad primum & proprie vnum referuntur.Eſt autem primum vnum ſubſtantia vt primum ens, & prima multitudo eſt in ſubſtantia.Sed vbi dixit vnum multifariam dici,perinde ſeſe habere ait vnius contraria.Nam & in his ad primum cætera referuntur.Quia enim ad vnam naturam referuntur,& ab vno dicuntur, ad vnumque contendunt,idcirco vna eſt ſcientia ipſorum entis & vnius,licet non ſint genera & vniuerſalia, quæ pariter de cunctis entibus prædicentur , ſed neque ſint naturæ quædam ab ijs quæ nobis notæ ſunt ſeparatæ, nec vt genera in ijs eſſe habent, de quibus prædicantur. Genera enim nequeunt ab ijs quorum genera ſunt,ſeparari,vt ipſa per ſe ſubſiſtant, quemadmodum idearum auctoribus placet. Neque enim ſolum eorum quæ ad hunc modum vna ratione dicuntur, habetur vna ſcientia, ſed etiam eorum, quæ, vt diximus,multipliciter dicuntur. Dixit autem ens & vnum fortaſſis non eſſe naturam ſeparabilem,addens fortaſſis, quoniam non eſt hic locus huiuſmodi quæſtionis, nec ipſum quidquã ad propoſiti confirmationem confert,ſtatuere an ſint hæc ſeparabilia. Poteſt & illud,(queadmodum fortaſſe non eſt) non ſolum ad ſeparabile referri,ſed etiam ad vniuerſale & genus. neque enim ens & vnum talia ſunt,ſed vt ipſe ait, alia referuntur ad vnum, & alia deinceps ſunt collocata. Differunt autem quæ deinceps vocantur, ab ijs quæ referuntur ad vnum, etſi vtraque multipliciter dicantur,quòd ad vnum relata ſic appellantur, quoniam illius vnius aliquid ſunt, & inter ſe quendam ordinem habent,quomodo ſanã ſe habere & medica demonſtratum eſt. quæ vero ordine deinceps collocantur, idcirco multifariam dicuntur, quoniam ex ipſis hoc eſt primum, illud ſecundum. Neque enim tria & quatuor, & cæteri numeri, qui deinceps ſequuntur, idcirco numeri ſunt, quoniam dualitati adſunt, vel ad ipſam quidquam faciant, cum potius contrà quod eſt ad hunc modum primum, ad poſteriora conferat. quo fit, vt in hoc genere poſteriora perfectiora ſint. In ijs autem quæ ad vnum appellantur, cætera ad vnum referuntur. Poteſt tamen illud (alia deinceps) ſignificare ea quæ ab vno dicuntur. Nam quæ ad hunc modum dicuntur multipliciter, partitus eſt in ea quæ ab vno, & in ea quæ ad vnum. Sed poſtquam hæc de numero eorum eſſe dixit, quæ ab vno & ad vnum dicuntur, & in quibus prius & poſterius habentur, Hæc enim ſunt quæ deinceps vel ordine collocata dicuntur, de quibus Philoſophus conſiderat, quoniam cætera ad primum & proprie dictum referuntur, de quibus eſt Philoſophi diſputatio, ac proinde de his, Eſt enim ſubſtantia primum,

Vnius ac multitudinis cõſideratio, eiuſdẽ eſt ſcientiæ.

Ad vnũ relata, & deinceps collocata differunt.

nec geometræ esse ait de his considerare, nec cuiuspiã alterius, sed tantum philosophi. Nam singulæ aliæ scientiæ in parte aliqua entis versantur. Contrarijs autem, & ijs quæ supra memorauit, quędam adijcit hoc in loco, de quibus disputare ad nullum alium quàm ad philosophum pertinere ait, propterea quòd hæc quoque entis, qua est ens, affectiones esse intelligantur. Sed cum dixit non esse officium geometræ de his considerare, addit, (nisi ex suppositione) id est, vtitur quidē eis geometra, non tamen quid eorum quodque sit, demonstrat, sed ponit, & a philosopho mutuatur. Vt ponens eas magnitudines esse similes quarum latera proportionem inter sese habent, hoc posito, nō a se demonstrato, simile, æquale, & idem cæteraque vsurpat. Arithmeticus quoque ponens perfectum numerum esse, qui omnibus suis partibus est æqualis, quibus numeris hoc accidat, contemplatur, de perfecto tamen non considerat simpliciter. Nam quid est horum quodque disputare, solius philosophi munus est. At in dictione cum ait, (Non solum substantiarum, sed etiam eorum quæ competunt) substantiæ ac enti desideratur. Adiungit autem supra commemoratis, vt dixi, quædam alia de quibus est philosophi disputare. quæ quidem sunt, prius, posterius, genus, species, totum, pars, & cætera id genus. nam & hæc entis qua est ens affectiones sunt, quippe quæ singula vel in substantia sunt, vel in substantiæ quopiam accidenti. non autem cuiusquam determinati generis sunt affectus. ex quibus satis intelligitur, si philosophi est cunctorum entium cōtemplatio, contrariorum disputationem ad eundem pertinere, nec attinere ad complures doctrinas de causis differere, cum hæc vel contrariæ sint, vel constent ex contrarijs. quæ quidem quæstio prima est ex ijs quæ in libro Secundo propositæ fuerunt.

Post hæc autem dicendum esse videtur, vtrum vnius, an diuersarum scientiarum sit de hisce principiis quæ in mathematicis postulata appellãtur, ad de substantiis contēplari. Patet itaq; nō ad diuersas, sed ad vnam horum etiam consideratione, & ad philosophi scientiam pertinere. Vniuersis enim quæ sunt, sed non generi cuiquam seorsum a cæteris accōmodãtur: atq; vtũtur quidē his omnes ex eo, quia sunt eius quod est, qua ratione est ens, & genus vnũquodq; est ens. eousq; tamē vtũtur, quousq; satis est ipsis, id est quoad occupat genus, quo de afferũt demōstrationes. Quare cũ pateat, hæc ipsis vt entia sunt vniuersis cōpetere, hoc est enim ipsis cōmune, horũ quoque contēplatio eius est profecto, qui id quod est, ea ratione qua est ens, contēplatur. Quocirca nemo eorum qui partes considerant, de his ipsis quicquam dicere aggreditur, si sint vera inquam, necne, nec arithmeticus, nec geometra, sed naturalium quidam duntaxat, idipsum non incongrue facientes. soli nanque de natura tota, & de eo quod est, considerare putabant. Verum cum sit quidam superior naturali, natura nanque genus est, vnum quoddam ipsius quod est, ad vniuersalē sane, atque ad eũ qui primæ est substantiæ contemplator, horum quoq; consideratio pertinebit. facultas autem naturalis est quidem & ipsa sapientia quædam, sed non prima.

Post hæc autem dicendum esse videtur, vtrum vnius, an diuersarum scientiarũ sit de hisce principijs, quæ dignitates in mathematicis appellantur, ac de substantijs contemplari. patet itaque non ad diuersas, sed ad vnã.) Eorum quæ in secundo libro quæsita sunt, hoc in loco mentionem facit. est autem hæc quæstio, vtrum pertineat ad hanc doctrinam prima substantiæ principia cognoscere, & principia ex quibus omnes demonstrant, quæ quidem sunt dignitates, siue sententiæ: de quibus quærit, vtrum sit eiusdem scientiæ de ipsis ac de substantia differere. Sunt autem sententiæ principia communia, & indemonstrabilia, quæ ad demonstrationes omnium scientiarum accommodantur: vt, de quolibet est affirmatio vel negatio. Et quæ sunt eidem paria, hæc inter se quoque paria sunt. Et si ab æqualibus æqualia demas, æqualia sunt quæ supersunt, & his similia. Dixit autem quæ sententiæ in mathematicis appellantur, quasi a mathematicis qui has potissimum vsurpant, vt qui maxime vtantur demonstrationibus, hoc nomine nuncupentur. Ad vnam vero eandemq̃ue scientiam pertinere ait, de substantia, deque ente, ac de sententijs disputare. quæ quidem scientia est prima philosophia, idque demonstrat, quòd hæ non cuipiam entis definito generi, sed cunctis entibus conueniant: quo fit, vt a cunctis disciplinis vsurpentur. Nam quia enti qua est ens conueniunt, singulæque sententiæ in aliquo genere, quod est ens, versantur, idcirco his conueniunt, & ab ijs vsurpantur, qui eas ad singulas disciplinas accommodant, & ad subiectum ipsarũ genus referunt. Genus enim quodq; ex ijs in quibus disciplinæ versantur, ens est, quod illi a cōmuni descindũt, & in id, quatenus sibi visui est, sentētias vsurpant. Geometra enim ipsas magnitudinibus accōmodat, & hactenus in vsum sumit: Arithmeticus numeris, idq; quoniã cũctis conueniũt, nulliusq; sunt peculiares. Geometra enim sumens sententiã illã, quæ sunt eidē paria, hæc inter se quoq; paria sunt, magnitudines addit, ad hũc modũ, quę magnitudines eidē sunt pares.

21.

Sententiæ quid sunt.

Prima philosophia.

Hoc idem arithmeticus ad numeros transfert, quod ipſe ſignificat, cum ait:(Eouſqꝫ tamen vtuntur, quouſqꝫ ſatis eſt ipſis, id eſt quoad occupat genus de quo afferunt demonſtrationes.) Sententijs igitur idcirco omnes vtuntur, quoniam quatenus ea in quibus verſantur, entia ſunt, eatenus hoc ipſis conuenit. Ens enim cunctis ipſis eſt commune. Nec vlla ſcientia particularis, hęc vere ſint, an ſecus, diſcutere conatur. neqꝫ enim Geometra licet ipſis vtatur, nec Arithmeticus, nec aliorum quiſquam Medicus, Aſtrologus, Muſicus, ſed quidam, inquit, naturalium. quibus etiam verbis confirmat, hæc enti qua eſt ens cõuenire. Ex ijs enim qui de quapiam entis parte differunt, nemo de ipſis diſputare conatus eſt. At naturalium auctorum quidam omnia entia in naturalibus eſſe rati, nec extra naturalia quidquam eſſe putantes, de his quoqꝫ dicere ſunt aggreſſi, quaſi hæc enti qua eſt ens, conuenirent. Ergo phyſici quidam horum diſputationem aggreſſi ſunt, dum ſibi omnis entis diſputationem tribuerent, & præter naturalia nihil eſſe putarent. Qui quidem quatenus horũ conſideratione̅ propriam eius eſſe cenſebant, qui de omni ente in vniuerſum diſputaret, merito de ipſis differebãt. Errabant tamen, dum ſibi perſuaderent, nihil eſſe præter entia naturalia in quorum cognitione verſabantur. Sunt enim quædam alia entia præter ea quæ naturalia nuncupãtur. Nam incorporea immobiliſque ſubſtantia non eſt naturalis. Natura nanqꝫ genus eſt quoddam entis quę principium & cauſa motus per ſe eſt quibus ineſt. quo intelligitur non ad phyſicum pertinere de enti qua eſt ens accidentibus conſiderare, ſed ad philoſophum, qui eſt etiamnum naturali ſuperior, quiqꝫ de omni ente, qua eſt ens, contemplatur, ſed potiſſimum ac primũ de potiſſimo & primo ente: quod quide̅ eſt ſubſtantia, non tamen naturalis. Eſt enim ſcientia naturalis, ſapientia quędam & philoſophia, nõ tamen prima. Sed prima eſt quę de primis ſubſtantijs, & in vniuerſum de omni ſubſtantia differit, deqꝫ ijs quæ ideo ſunt, quia ſubſtantiæ quidquam ſunt. quæ quidem duplici ratione efficitur: prima, tum quia de primis ſubſtantijs & cęteris omnibus, quorum eſſe pendet ab his, edifferit: tum quia cõmuniter de ente contemplatur. Ens enim quod de eorum eſt numero, quæ ab vno, & ad vnum dicuntur, in ea potiſſimum natura conſiderari poteſt, ad quam cætera de quibus agitur, referuntur, & a qua eſſe mutuantur. Porro quam in primo libro ſapientiam appellauit, hanc nũc communem ac primam philoſophiam vocari declarat, cum ait:(Facultas autem naturalis eſt quidem ipſa ſapie̅tia quædam, ſed non prima.) Nam ad primam ſapientiam pertinet de his conſiderare. Sed hoc in loco hanc philoſophiam eſſe dicit, eandemqꝫ primam philoſophiam appellat, atqꝫ primam & proprijſſimam ſapientiam. Primum autem philoſophum de ſententijs diſputare ait, nõ quòd ipſarũ quampiam demonſtret. principia nanqꝫ demonſtrationum nequeunt demonſtrari, ſed quod ipſarum natura quæ ſit, & quomodo hę nobis ingenerentur, inueſtiget, & quomodo ſit eis vtendum, & cætera quæ de ipſis in libris de demonſtratione inſcriptis traduntur. Nam perinde ad philoſophum pertinet de demonſtratione atqꝫ de ſententijs differere, non de alicuius certi entis demonſtratione, ſed in vniuerſum quid eſt demonſtratio, & quomodo ſit vſurpanda. Neqꝫ enim demonſtratio in aliquo genere ex ijs quæ ſcientijs ſubijciuntur, collocatur, ſed per ſingulas diſciplinas demõſtratio verſatur: & in ijs quæ priuatim pertinent ad eam doctrinam, qua quiſque vtitur, per poſitionem demonſtrandi modum a philoſophia mutuamur.

Natura, genus eſt.

Prima philoſophia.

Qui vero dicere de veritate ipſorum quonam pacto ſit acceptanda aggrediuntur, ob ineruditionem reſolutiuorũ id ſane faciunt. accedere enim de his antea ſcientes, ſed non audientes quærere oportet.

22 Qui vero dicere de veritate ipſorum quonam pacto ſit acceptanda aggrediuntur, ob ineruditionem reſolutiuorum id ſane faciunt.) Primum philoſophum de ſententijs differere, non quod eas demonſtret, ſed quod doceat principia indemonſtrabilia eſſe demonſtrationis principia, declarat ijs quæ ſupra in eos dixit, qui de omnibus demonſtrationes haberi putabant, & quidquam verum eſſe negabant, quod abſqꝫ demonſtratione diceretur. De quibus in poſterioribus quoqꝫ reſolutorijs meminit, quos reſolutoriorum ignorantia hæc dicere tradit. Illic nanqꝫ demonſtratum eſt neceſſarium eſſe principium demonſtrationis haberi, idque non poſſe demonſtrari. Neqꝫ enim eſſet demõſtratio, ſi de cunctis quæreretur. Nam vt in eo libro ſcriptum eſt, Omnis doctrina, omniſqꝫ intellectualis diſciplina ex antecede̅te cognitione gignitur. hęc autem ſunt, quas ſententias appellamus. Quod vero ait:(Accedere enim de his antea ſcientes, ſed non audientes quærere oportet.) vel de ſententijs dictum eſt, quaſi ſcire ac cognoſcere oporteat, non autem audiendo de ipſis inquirere, ita ne, an ſecus ſe habeant. vel ſignificat oportere in vniuerſum præſcire ac præcognoſcere non omnia eſſe demonſtrabilia, non autem demonſtrare, & de hoc ſimul inquirere. Quanquam hoc dictum eſſe accipi poteſt in id quod a Platone in Alcibiade traditum eſt, qui ſic ait, Quicũqꝫ aliquid nouit, is per acceptam doctrinam, vel per inue̅tionem nouit: is autem inuenit, qui prius inquirebat. Quędã nanqꝫ nouimus, quæ neqꝫ didicimus, neqꝫ inueſtigauimus. Cæterum hæc dictio:(Quæcunqꝫ vero de veritate) vſqꝫ ad(Sed non audientes quærere) ordinanda mihi videtur poſt illam quæ deinde ſequitur: (patet igitur ad philoſophum, & ad eum qui de omni ſubſtantia ea ratione, qua natura talis eſt cõtemplatur, & de principijs ratiocinationis conſiderare.) prædicta enim magis hæc dictio conſequitur. Illa vero, (quæcunqꝫ autem dicere, qui vero dicere de veritate ipſorum) de qua modo mentio-

Principiũ demõſtrationis indemõſtrabile.

nem fecimus, aptiſſime collocaretur ante illam, (Attinet autem ad eum qui maxime circa vnum quodq; genus cognoſcit.

Patet igitur, ad philoſophum, & ad eum qui de omni ſubſtantia ea ratione qua natura talis eſt contemplatur, & de principiis ratiocinationis ſpectare conſiderare.

Patet igitur ad philoſophum, & ad eum qui de omni ſubſtantia.) De omni ſubſtantia inquit, pro eo quod eſt de omni ente qua eſt ens, vel de omni ſubſtãtia, quoniam doctrina quæ diſputat de ente, in ſubſtantia maxime verſatur. Hæc enim eſt entium potiſſima, vt ſupra dictum eſt, & ad quam cætera referuntur. (De omni ſubſtantia) inquit, id eſt, in vniuerſum de ſubſtantia, non de hac, vel de illa. Illud vero: Ea ratione qua natura talis eſt) vel ſignificat, & ad eum qui ſubſtantiæ in vniuerſum natura quænam eſt contemplatur. vel qui diſpicit quænam eſt natura cuiuſq; ſubſtantiæ. neq; enim omnes ſubſtantiæ eiuſdem naturæ ſunt, cum ſint partim corporeæ, partim corporis expertes, & aliæ mobiles, aliæ motionis immunes. Quædam item ingenitæ, quædam natiuæ. Iam aliæ animatæ, aliæ vacantes anima: & harum vtrarumq; complura diſcrimina. Per dictionem autem oſtenditur ad philoſophũ pertinere de principijs ſyllogiſticis conſiderare. Syllogiſtica porro vocat principia demonſtratiua. Nam ſententiæ, demonſtrationum in vniuerſum principia ſunt. Principia enim ac propoſitiones quæ in ſingulis ſcientijs demonſtrationibus accommodantur, eius ſunt, qui ſingulis in doctrinis demonſtrat, cuius munus eſt hæc principia nouiſſe, quod efficiet ipſorum quiſq; ſumens a demonſtratiuo & philoſopho modum accipiendi ex ijs quæ ſubiecto demonſtrando adſunt, propoſitiones demonſtrantes & ipſas inter ſe connectendi, & cætera quæ in libro de demonſtratione traduntur. Sunt autem ſententiæ communia omnis demonſtrationis principia. 23

Nõ omnes ſubſtantiæ eiuſdẽ ſunt naturæ.

Attinet autem ad eum qui maxime circa vnumquodque genus cognoſcit, affirmare firmiſſima rei principia poſſe. quare & ad eum etiam pertinet omnium poſſe firmiſſima principia aſſignare, qui de hiſce quæ ſunt, vt entia ſunt, cognoſcit: atque hic eſt ipſe philoſophus. Firmiſſimum autem id omnium principium eſt, circa quod fieri non poteſt vt quiſquam decipiatur. Tale nanq; neceſſe eſt notiſſimũ eſſe, quippe cum vniuerſi circa ea quæ non cognoſcunt, decipiantur, & ſuppoſitionem nõ eſſe. Quod enim neceſſe eſt eum habere, qui quoduis eorum quæ ſunt percipit, id ſuppoſitionis rationem non ſubit. Quod vero neceſſe eſt eum cognoſcere, qui quoduis eorum quæ ſunt, cognoſcit, id & habentem ipſum venire neceſſe eſt.

Attinet autem ad eum qui maxime circa vnumquodq; genus cognoſcit, affirmare principia rei firmiſſima poſſe.) Demonſtrat inquirendo quænam ſint notiſſimæ & communiſſimæ ſententiarum. Has enim primum teneat oportet, qui ea demonſtrat quæ per ſe adſunt enti. quod neceſſarium eſſe cõfirmat, quoniam in vniuerſum qui doctus eſt in vnoquoq; genere & natura, hic eſt enim qui maxime cognoſcit, is vt habeat oportet noueritq; firmiſſima principia eorum quæ habentur in illa natura. Sunt autem in vnoquoq; genere firmiſſima principia, quæ omnium notiſſima & manifeſtiſſima ſunt, & quæ diſputantibus de illo genere minus ſunt dubia. Si quis enim alius punctũ eſſe negauerit cuius nulla eſt pars, & lineam longitudinem abſq; latitudine, & ſuperficiem quod latitudinem tantum & longitudinem habet, nemo tamen eorum negabit, qui in ipſorum cognitione verſantur. Vt igitur in quoque genere doctus cognoſcat neceſſe eſt firmiſſima principia, hoc eſt prima & proprijſſima, propter quæ cætera in eo genere ſunt, quibuſq; ignoratis in ſingulis diſciplinis ſciẽtia rei cognoſci non poteſt, ſic, inquit, doctrina entis qua eſt ens præditus cognoſcat neceſſe eſt omnium firmiſſima principia. hic autem eſt Philoſophus & ſapiens. Philoſopho igitur neceſſarium eſt omnium entium firmiſſima & proprijſſima principia cognoſcere. Nam qui verſatur in aliquo genere, is ſi vt principium illius generis quodq; in eo eſt firmiſſimum cognoſcat neceſſe eſt, profecto qui non certum ens, nec determinatum genus, ſed in vniuerſum ens ipſum communiſſimum & generaliſſimum conſiderat, huic vt cũctorum entium firmiſſima principia nota ſint, fuerit neceſſe. Nã ſi quod principium eſſet firmius ipſis, id profecto principium eſſet entis, ac proinde non eſſent illa principia entis firmiſſima. entis igitur principia firmiſſima ſunt. Deinceps firmiſſimum principiorum id eſſe docet, quo falli minime licet. Res enim firma inconcuſſa eſt & conſtans. non eſt autem conſtans, quæ ſic & ſecus ſe habere putari poteſt, atq; ea explicat propter quæ principiorum id firmiſſimum habeatur, quo falli nemo poteſt. Neceſſe eſt enim, vt tale principium in quo decipi nemo poteſt, ex ſe notum ſit, nec ex poſitione. hæc autem vt entium firmiſſimo principio cõueniant oportet. hoc enim notum eſſe debet, quoniam in rebus ignotis erratur, nec poſitum, & ex ſe cognoſcibile, propterea quod principium, quod entium quodq; cognoſcenti notum eſſe debet, quaſi principiũ ſit omnium cognoſcibilium, non eſt poſitio. Si enim poſitio eſt, id quod cum demonſtrari poſſit, tamen abſq; demonſtratione ſumitur, vtique poſitio eſſe non poteſt, qua quodlibet entium cognoſcẽtem præditum eſſe oportet. Nam quod ex poſitione ſumitur, id principium eſſe nequit cognitionis 24

Firmiſſima principia quæ dicantur.

demonstratiuorum sui. Sed postquam docuit firmissimum principium nō esse positionem, fieri nō posse ait, vt per aliud id discatur, quod notum esse debet quodcunq; ens intelligēti. Omnis enim disciplina ex aliquo precognito proficiscitur, prorsus vt nonnulla alia ante hoc principium cognita esse debeant, si per disciplinam ipsum acquiratur. ac proinde nō erit principium entium, quod notum esse debet omnium entium cognitione predito. Vt igitur ex se huiusmodi principio cognito accedatur necesse est. quod autem ex se quisquam cognoscens accedit nullam ipsius demonstrationem requirens, id profecto non est positio.

Patet igitur tale principium firmissimum omnium esse. At quidnam sit illud, deinceps dicamus oportet. Hoc itaq; principiorum omnium firmissimum est, fieri inquam non posse, vt idem simul insit, & non insit eidem, atq; per idem. Addantur autem & cætera cuncta, quæ ad differendi difficultates dimouendas olim determinauimus. habet enim iam dictam conditionem. fieri enim non potest, vt idem esse quispiam, atq; non esse existimet, vt quidam Heraclitum dicere arbitrantur. Non enim necesse est, quæ quispiam dicit, ea & ita esse ipsum existimare. Quod si fieri nequit, vt contraria simul insint eidē, addantur autem & huic propositioni quæ addi solent, suntq; opiniones contrariæ quæ contradictorie aduersantur: patet impossibile esse, simul idem esse, atque non esse eundem existimare. habebit enim contrarias opiniones simul profecto, qui circa hoc est deceptus. Quapropter omnes qui demonstrant, ad hanc opinionem vltimam demonstrationes reducunt. Hoc enim principium est natura cæterarum etiam omnium dignitatum.

Principiū cōtradictionis omniū firmissimum.

Patet igitur tale principium firmissimū omnium esse.) Tale, id est principium, quo falli nō licet, quod quidem notissimū est, nec positum. Sed vbi docuit quale debeat esse firmissimū principium, deinde quod sit huiusmodi principium exponit, idq; esse ait principium cōtradictionis, (hoc videlicet, fieri non posse, vt idem simul adsit & non adsit eidem secundum idem. addantur autem cætera cuncta, quæ ad differendi difficultates dimouendas olim determinauimus.) Sunt autem hæc ea ex quibus contradictio conficitur, de quibus in sophisticis Elenchis meminit. quo in loco contradictionem esse definiuit eiusdem & vnius rei, non nominis. aut si nominis, non æquiuoci neq; vniuoci, sed eiusdem per idem & ad idem, & eodem modo, eodemq; tempore. Præterea quidquid dixit in libro de enunciatione in mentione contradictionis, & quæcunq; in captiones sophisticas definiuimus, ea cūcta hoc in loco significat cum ait, (ad differendi difficultates dimouendas.) Hoc itaq; principiorum firmissimum esse ait. Ac propterea, inquit, quòd habet prædictam definitionem seu conditionem. Positum est autem hoc esse firmissimum principium, quo falli nemo potest. (Fieri enim non potest, vt quispiam) id est, omnino. nanq; fieri non potest, vt idem esse atq; non esse quisquam putet, & in hoc decipiatur. Nam vt fieri non potest, vt idem simul adsit, & nō adsit, sic nec vt quisq̃ circa hoc decipiatur, idemq; esse & non esse putet. hoc enim est quod ait: (fieri enim non potest vt idē esse quispiam atq; non esse existimet.) Porro fieri non posse, vt quisquam idem esse & non esse putet, vt quidam Heraclitum dixisse auctores sunt, ijs quæ protinus subijcit, demōstrare conatur. (Nō enim est necesse quæ quispiam dicit, ea ita esse ipsum existimare.) Ita licet hoc fuerit ab Heraclito dictum, vt quidam credidere, non tamen est necesse, vt si hoc dixerit, protinus etiam existimauerit. Haud enim quæcunq; dicimus, sic item se habere putamus. facile nāq; & cuiuis in prōptu est dicere contradictionē eidē adesse: vt autē rem sic se habere quisquā putet, fieri minime potest, vt qui diē lucere conspicit, nullo is tamen negocio noctem esse affirmare valet. At rem sic se habere nemini putare licet. Fieri autem non posse, vt idem esse & non esse putetur, quo principium notissimum esse confirmatur, contradictionem videlicet simul esse veram, cum per ipsum falli non liceat, ad hunc modum arguitur, (Si autem fieri nequit, vt contraria simul insint eidem) coniunctio illa autem vacat. dictio enim plena est vel si ad hunc modum scribatur: Si fieri nequit, vt cōtraria simul insint eidem. Cuius sensus est huiusmodi, cum fieri non posse assumpsisset, vt eidem simul contraria insint, hoc velut manifestum vsurpans, fieri non posse demonstrat, vt quisquam contradictionem simul esse veram existimet. putare enim hoc adesse, opposita opinio est ei qua idem non adesse putatur. At opposita vt eidem adsint fieri neutiquam potest. hoc enim velut noto & confesso vtitur: pugnare autem inter se contradictionis opiniones, pluribus verbis in calce libri de enūciatione confirmatum est. Sed vbi contraria eidē adesse non posse dixit, illud addidit, (Addantur & huic propositioni, quæ addi solent.) sicut de contradictione loquens, cum dixisset fieri non posse, vt eidem per idem simul quidquam adesset, & non adesset, addenda esse dixit post illud per idem, quæ addere consueuimus, dum laqueos & decipulas sophistarum euitamus, quibus isti instructi sententiam hanc demoliri conantur, idem adesse & non adesse eidem ostendentes, vel per aliam & aliam partem, vel in alio tempore, vel ad aliud & aliud, vel deniq; aliter & aliter, sic in contrariorum inquit definitione omnia sunt addenda. contraria enim eidem adesse simul & per idem ac eodem modo nequeunt. Quod si

Contradictionis definitio.

Non quæcunq; dicimus, eadē & putam⁹.

nemini putare licet idem simul adesse & non adesse, indubitata profecto fuerit sententia illa, fieri non posse vt contradictio sit simul vera. Illud autē, (Habebit enim contrarias opiniones simul profecto, qui circa hoc est deceptus) huiusmodi est: nam qui idem esse & non esse putat, & in hoc decipitur, vt putet simul esse, quæ non sunt simul, huic profecto contraria insunt. cōtraria enim sunt inter se, opiniones contrariæ. hoc autem positum est fieri non posse. quo concluso & demonstrato ait: (Quapropter omnes qui demonstrant, ad hanc opinionem vltimam demōstrationes reducunt. hęc enim principium est natura cæterarum etiam omnium dignitatum.) Omnes dicit demonstrantes sermonem suum referre in hoc vltimum principium per se notum & manifestum, ac indubitatum. qui enim de re quapiam edisserunt, ij ad aliquid demoliendum non putant pluribus verbis opus esse, si eius quod impugnant, consequens esse demonstrauerint, cōtradictionem simul esse verā. Quod vero ait hoc dignitatum seu sententiarum principium esse, non sic accipi debet, quasi principium sit eas demonstrandi, cum sententiæ demonstratione non indigeant, (tunc enim non essent nec sententiæ, nec principia (sed quoniam sæpe ad illarum confirmationem & fidē hac præterea sententia vtimur. confirmantes enim, quæ sunt eidem similia, inter se quoq; similia esse, illud assumimus. aliter enim non essent inter se similia. quod si non sunt inter se similia, ne vni quidem cuipiam eidem similia fuerint, sed potius illi erūt dissimilia, quemadmodum inter se. at positum erat esse illi similia. eadem igitur eidem & similia & non similia erunt. quo sermonem referentes, vt ad id quod fieri non posse constat, opem tulisse putamus sententiæ dicenti, quæ sunt eidem similia, inter se quoque similia sunt.

Confutatio fortissima, cōtradictionis veræ illatio.

Sunt autem quidam, qui, vti diximus, fieri posse dicunt, vt idem sit, atq; non sit, & ita existimetur. Atque hac sententia naturalium quoq; complures vtuntur, nos vero nunc vt impossibile id accipimus, simul inquam esse, atq; non esse. & per idipsum principiorum omnium hoc firmissimum esse ostendimus. At sunt qui ob ruditatem & hoc demonstrandum esse cēsent. Est enim profecto ruditas, non discernere, quorum quærere, & quorum non quærere demonstrationem oportet. Omnino nanq; fieri nequit, vt omnium sit demonstratio. in infinitum enim erit abitio, vt neq; hoc pacto sit vlla penitus demonstratio. Quod si quorundam demonstrationem quærere nō oporteat, quod magis tale principium esse censent, assignare sane non possent.

Sunt autem quidam, qui, vti diximus, fieri posse dicunt, vt idem sit atque non sit, & ita existimetur.) Postquam contradictionis sententiam firmissimam esse docuit, quoniam nonnulli rē aliter habere dicebant, qui quidem sic aiebant, non sic tamen sentiebant, alij vero negabant impossibile esse idem & esse & non esse, idcirco hoc fieri non posse, quemadmodum demonstratum est, latius per verba quæ sequūtur, in ipsos edisserit, qui fieri posse dicebant vt idem simul esset & non esset. quod fieri non posse demonstratum est. Si enim propterea fieri posse negatur vt idem esse & non esse putetur, quòd contraria simul inesse nequeant, vtiq; si contraria simul inesse possunt, potest etiā quispiam rem sic habere existimare, si quidem verū est. In qua opinione Heraclitus fuisse traditur, qui contraria esse eadem inter se tradebat. Nam qui disserunt in propositum illud, fieri non posse vt cōtraria eidem adsint, quo demonstrari videtur, neminem idem esse atq; non esse putare posse, ij possunt ad hunc modum disputare. (Atq; hac, inquit, sententia naturalium quoq; complures vtuntur.) vt Heraclitus a quibusdam putatur. quod eorum quoq; sententiæ consentaneum est, qui rem, qualis videtur, talem esse dicebant. cuius opinionis Democritus & Protagoras fuisse videntur. Nam cum quibusdam de eodem contraria videantur, si res vt videtur, sic se habet, vtiq; in eodem opposita & contraria inerunt. (Nos vero, inquit, nūc vt impossibile id accipimus, simul inquam esse atque non esse.) Principium contradictionis firmissimum ac notissimum hoc esse confirmat, quia vt manifestū sumitur, fieri non posse vt idem simul sit atq; non sit. ex hoc enim quod fieri non potest vt idem sit atq; non sit, sequitur non posse contraria eidē adesse & simul nō adesse putari: quandoquidē hæ opiniones contrariæ sunt. Quoniam igitur nos hoc assumpto contradictionis sententiam firmissimam esse & notissimam demonstrauimus, quibusdam vero fieri posse videtur vt idem sit atq; non sit, ex quo sequitur contradictionem simul esse veram, qui quidē censent nos hoc principium demonstrare, non autem vt ex se notum accipere, idcirco hos impugnaturus, primum testatur eos ignoratione resolutoriorum postulare vt id principium demonstretur. In resolutorijs enim, quænam demōstrari possint, quæq; secus, docetur, atq; per se nota ac indemonstrabilia tolli, si infinite progrediantur. Quod si demonstrationem esse dederint, & esse aliqua quæ demonstrationem non admittunt, concesserint, rogandi sunt quodnam principium minus hac sententia demōstrationis indigere putent. constat enim eos nullum dare posse. Illius autem, (vt neq; hoc pacto sit vlla penitus demonstratio) duplex potest esse sensus: vel enim hoc ideo dictum est, quia demonstratio tollitur, tum si negetur ex ipsis aliqua vera & probabilia esse, tum si absque fine procedatur. Neq; enim is tantum demonstrationem tollit, qui eius principia tollit, sed etiam qui omnia demonstrari posse præcipit. Vel sensus est, vt ad hunc modum non sit demonstratio. 26

Heracliti error, contraria inter se eadē esse.

Democriti & Protagorę error, rem talem esse qualis videtur.

Licet tamen hoc quoq; demonstrare redarguendo, impossibile inquam esse, atque non esse, si modo is qui contendit, quippiam dicat. Quod si nihil dicat, ridiculũ est profecto ad eum rationem quærere, qui nullius rationem habet, vt rationẽ non habet. talis enim homo persimilis iam esse videtur, vt talis est, plantæ. Demõstrare autẽ redarguẽdo, & demonstrare, differre dico. Qui nanq; demonstrat, videbitur id quod initio quæritur, postulare. Si vero alia sit huius causa, redargutio, non demonstratio erit.

28 Licet tamen hoc quoq; demonstrare redarguendo, impossibile inquam esse.) Postquam eos insectatus est, qui principium illud, non posse idem simul esse, & non esse, demonstrãdum censebant, ac proinde demonstrationem amoliebantur, redarguendo tamen ipsum demonstrari posse ait, nõ quidem simpliciter, sed ita demum, si is qui ambigit, quidquã dixerit & nominauerit, & sermone fuerit vsus, & dictis suis aliquid significauerit, atq; ad rogata responderit. Si enim cõticuerit, nec respõderit quidquam, risu erit excipiendus qui contra hunc disputauerit, quiq; tacentem redarguere conabitur, & contra negantem hoc principium edisseret. hoc est enim quod ait, (vt sermonem non habet, qua videlicet sermone caret, hac ipsi quidquam significari, ridiculum esse. Illud nanque: (Talis enim homo persimilis esse videtur, vt talis est, plantæ iam) huiusmodi est, Iam enim talis qua est talis, similis est plantæ. Deinceps discrimen inter demonstrationẽ redarguentem & demonstrationem simplicem exponit. Nam qui simpliciter demonstrat, is aliqua sumit, quæ priora & notiora sunt eo quod demonstratur, & sic propositum conatur demõstrare. At nihil neq; prius neq; notius, vt dictum est, accipi potest hoc ipso principio, vt facile intelligatur ipsum demõstrari minime posse. Præterea qui ex se sumit & ponit quamlibet rem id esse quod ipse nominat, vel non esse, principium petere videtur, & quod quæritur assumere. De hoc enim quæstio est, redargutio tamen, quoniam ad alterum conuincendum pertinet, & ex ijs probat quę aduersarius ponit, (est enim redargutio syllogismus in contradictionem per interrogationem adigens) idcirco effici per talia potest. Huiusmodi enim argumentatio non colligit ex primis, neq; principium ex se sumere quisquam videri debet, si aduersarius rem omnem id esse quod esse dicitur, vel non esse, cõcesserit. Huius enim causa is est qui ex se nota demonstrari poscit, quique hæc concedere inuitus cogitur, quæ si demonstrator sponte sua posuisset, principium petere fuisset visus. Nam vt Theophrastus in libro de affirmatione auctor est, huius sententiæ demonstratio violenta est, & præter naturam.

Principiũ illud, non posse idem simul esse, & nõ esse, qualiter demonstrari possit.

Redargutio qd sit.

Principium autem est ad talia cuncta, non aut esse quippiam dicere, aut non esse cẽsere, (id enim forsitan quispiam postulationem eius esse putauerit, quod ab initio quæritur) sed & sibiipsi & alii quippiam significare. hoc enim necesse est esse, si quippiam dicat. Quod si nihil dicat, tali homini neq; sibi ad se oratio, neque ad alium erit. Si vero id quispiam dederit, erit tunc demonstratio, iam enim erit aliquid definitum. sed causa est, non qui demonstrat, sed qui sustinet. tollendo nanque orationem vtitur nimirum oratione.

29 Principium autem est ad talia cuncta, aut non esse quidpiam dicere, aut non esse censere.) Syllogismi redarguentis, quiq; ad alterum conuincendum pertinet in demonstratione huius sententiæ, principium esse ait, petere ab aduersario, vt dicat esse quidpiam, vel non esse: id est, interrogãdus est aduersarius, num res omnis id esse quod dicitur, vel non esse ipsi videatur. exempli causa, homo esse homo, vel non esse, & pari ratione equus, & canis, & alia. Sed postquam dixit hoc esse principium, & hanc propositionem ab aduersario esse petendã, vt ab ipso sumatur, videri posse ait, qui hoc edisserit, principium sumere, & quod quæritur censere. Nam qui de proposita sententia inquirit, is non concedit vnumquodq; id esse vel non esse quod dicitur, sed esse & non esse. hoc enim est quod ipse quærebat: quod qui sumeret, hunc principium petere adiecit: quamobrem hac omissa interrogatione transit ad aliam. Dictio autem aptior esset, si pro illo, (id enim forsitan quispiam postulationem eius esse putauerit, quod ab initio quæritur) scriptum esset, vt in nonnullis exemplaribus habetur, (hoc quidem fortasse quispiam.) Quanquam in quibusdam ad hũc modum scribitur: (Principium autem est ad talia cuncta, non aut esse quidpiam dicere, aut non esse censere.) quo quidem modo sensus esset illustrior. Rogãdum igitur aduersarium esse ait, num cum loquitur, per ea quæ dicit, quæq; nominat, tum sibi, tum alteri quidquam significet, sitq; aliquid id cuius nomen pronunciat, & quod significare volens, id nomen appellat, atq; profert. Nam qui negat quidquam significari per ea quę dicit atq; respondet, is neq; secum, nec cum alio loqui valeat. Neq; enim intellectus erunt aliquid significantes, quibus pro nominibus & sermone secum vtantur. si enim significarent aliquid, liceret vtiq; nomina rebus ab ipsis significatis imponere, & sic vox significans esset. ad hunc autem modũ ipse se non vti sermone confiteretur. Est enim sermo vox significatiua. Eadem ratione sermonem de medio tolleret, si nihil magis se significare, quàm non significare diceret. Si ergo cum loquitur, nihil significet, ne disputatio quidem fuerit. rursus enim plantæ is similis efficietur. At si quidquã de-

Redargutionis principium.

derit,& ijs quæ dicit,aliquid ſignificari cõceſſerit,licebit hoc ſumpto propoſitum redarguere. Nam pro redargutione demonſtrationem dixit.Qui enim hoc concedit,aliquid ſtatuit,definitque,vt qui definitum quidquam eſſe concedat id quod vnoquoq; ſermone ſignificatur. Nam indefinitum eſt ac indeterminatum quod nihilo magis eſt hoc quàm illud. aut definitum fore ait hoc ipſum quod conceditur,aliquid ſcilicet ſignificare.Hoc igitur cõceſſo, demonſtrare,hoc eſt redarguere licebit.cuius redargutionis cauſa in eo eſt qui redargutione conuincitur,non in eo qui redarguit. Ille nanque ſuis verbis conuincitur.Nam ſi quis demonſtraturus,fieri non poſſe, vt eſſe & non eſſe ſimul de eodem vere dicatur,ex ſe aſſumeret ſermone quidquam ſignificari,idque conſtitueret definire, merito is principium petere videretur.At quoniam qui poſitione illa oppugnatur, is hoc concedere cõuincitur,idcirco ille dum ſermonem tollit,redargutionis eſt cauſa.Nam qui rem omnem nihilo magis ſic quàm ſic ſeſe habere contendit,hoc enim eſt contradictionem tollere,is profecto ſermonem tollit.At ſermonem tollens,ſermone tamen vtitur. Hic eſt enim ſenſus illorum verborũ, (Interimens orationem, ſuſtinet orationem.) Docet autem hoc in loco,qui ſe dũ loquitur, nihil ſignificare ait, hunc ſermonem tolli profiteri.Si enim ſermo eſt,vtiq; aliquid eſſe determinatum ponitur.Nec verum eſt quamlibet,rem non magis hoc eſſe, quàm illud.Cæterum cauet Ariſtoteles, ne huius principij demonſtrationem proprie fieri fateri videatur.Poſitum eſt enim,nec id demonſtrari poſſe, & eſſe omnium ſententiarum principium.

Præterea qui hoc conceſſit, aliquid eſſe verum abſq; demonſtratione conceſſit, quare non omne & ita & non ita ſe habet.

Præterea qui hoc concedit,is quoq; verum eſſe aliquid concedit abſq; demonſtratione,ac proin- 29
de non res omnis ſic & non ſic habet.) Senſus eſt: Si quis loquentem ſermone ſuo quidquam ſignificare conceſſerit,tunc demum redargutioni locus erit.qui enim hoc cõceſſerit, aliquid exponet,ſtatuetq;,nec dicet non magis hoc,quàm oppoſitum.Nam dum hoc concedit,non dicit,ſermo nõ magis quidquam ſignificat, quàm non ſignificat,ſed concedit aliquid ſignificare. quod ipſe expoſuit, dicens:(Primum igitur patet.) & quæ ſequuntur. Vt enim ſi quis nihil magis ſignificare, quàm nõ ſignificare dicat,ſermonem tollit,ita ſi quis non magis quidquam hoc eſſe,quàm nõ eſſe dixerit.Cęterũ qui hoc ſemel conceſſerit, hunc redargui a ſe,ſubiectis deinceps verbis demonſtrat, exponitq;. hic igitur,non qui hunc interrogat, cauſa eſt redargutionis.Si hoc enim ipſe a ſe ſponteq; ſumeret, videri,vt diximus,poſſet principium petere.Reſpondens igitur eſt in cauſa qui vel ſermonem tollere conuincitur,aut repugnantia ſuæ poſitioni reſpondere:cuius rei cauſam ſubiecit,quod ſermonem per poſitionem tollat.Nam qui rem quanq; non magis hoc quã oppoſitum eſſe ait, ſermonẽ ipſum demolitur.Vt enim cętera,ſic & ſermonem non magis eſſe quàm non eſſe dicet.quod quid aliud eſt quàm ſermonem tollere?eſt enim ſermo vox ſignificatiua.hic autem ſermonem non magis ſignificare quàm non ſignificare contendit,vt dubium non ſit,quin ſermonem de medio tollat.quod quidem dicere videtur,qui qualibet in re contradictionem ſimul veram eſſe poſſe tradit. Tollens igitur ſermonem poſitione,concedit eundem ijs quæ reſpondet.dicens enim ſermonem ſignificare,ſermonem eſſe ſtatuit.ita quod per poſitionem tollit,hoc ponit reſpondendo.

Sermo, vox ſignificatiua.

Primum igitur patet id ipſum eſſe verum,nomen inquã eſſe hoc,aut non eſſe ſignificare:quare non omne & ſic,& non ſic ſe habet.

Primum igitur patet id ipſum eſſe verum,nomen inquam eſſe hoc aut non eſſe ſignificare.) Pri- 30
mum inquit,ſi dicta quidquam ſignificare concedatur,verum eſt,qui aliquid eſſe dicit, hunc quidq̃ ſignificare: & pari ratione qui aliquid non eſſe ait, non autem ſignificare, & non ſignificare. quanq̃ ipſe nomina dixit, & eſſe,ac non eſſe.quod ſi in his verum eſt ſignificare, non verum autem non ſignificare,non igitur cunctis in rebus affirmatio negatioq; vera fuerit,quia nihil ſignificare, cum ſit ipſius ſignificare negatio,minime in ijs vera eſt quæ aliquid ſignificare conceduntur. Nam ſi nõ ſignificat,non vtiq; amplius relinquetur ipſum ſignificare quod conceditur, ac proinde ſermo tolletur. Sed cum diceret,(Primum igitur patet ipſum eſſe verum, nomen inquam eſſe ſignificare) adiecit,(hoc)quo innuitur,quod ſignificat,id quampiam determinatam naturam ſignificare.Nam omnino qui vel ſibi vel alteri quidquam ſignificat, is hoc aut illud ſignificat. Aliquod enim entium ſignificat,& diſcrepans ab alijs quæ ab ipſo non ſignificentur.neque a cunctis eadem, nec rurſus ab vno cuncta ſignificantur.

Præterea ſi nomen homo ſignificat vnum,ſit illud animal bipes. Atq; hoc pacto id vnum ſignificare dico,vt ſi hoc eſt homo,id ſit animal bipes,quicquid ſit homo. Nihil autem refert & ſi plura ſignificare quiſpiam dixerit,modo ſint definita. poni nanq; poterit in vnaquaq; oratione nomen,veluti ſi dixerit hoc nomen homo non vnũ, ſed plura ſignificare,quorum vnius quidem hæc vna ſit oratio,animal bipes, cæterorũ autem

aliæ plures quidem,at numero definitæ.In vnaquaq; nanque orationum poni nomen proprium potest.Quod si poni non potest,sed infinita significare dicet, patet orationē non esse.Non vnum enim significare,est omnino nihil significare.Si vero nomina non significēt,hominum inter sese & ad seipsum cuiusq; vere sublata est disputatio. fit enim vt nihil is intelligat,qui nihil intelligit vnum. Quod si vnum quid intelligi possit, illi poni nomen poterit vnum.

31 Præterea si nomen homo significat vnum,sit illud animal bipes.) Postquam sumpsit nomina & nominum quodq; hoc significare,& his docuit,qui id concesserit,ei non amplius licere dicere, non magis hoc quàm oppositum ipsius,nunc hoc accōmodato in nihilo fieri posse docet,vt contradictio simul esse vera reperiatur.quod quidem pluribus verbis dicit demonstratq;,propterea quod non solum quibus propositum demonstrat,assumit,sed eadē etiam assumpta confirmat, vt merito assumpta esse intelligantur.quo fit,vt dictio paulo habeatur obscurior. Argumētationis tamen hic est intellectus, si vnumquodq; nomen significat,vnum quidpiam significat.quod enim significat, id aliquid significat.ipsum autem aliquid vnum est. nam etsi æquiuoca nomina de multis prædicentur, non tamen qui tali nomine vtitur,& ipso quidquam significat,is omnia illa simul significat.nomina igitur differentia,nec idem significantia,atq; id quod proponitur,cum nō significent vnū, haud dubie de illo non prædicabuntur. Nam si nomina res diuersas significantia de eodem vere dicerentur,iam illius non esset vna natura.Homo autem & nō homo nomina diuersa sunt,nec ipsis res eadem appellatur,cum de eodem minime prædicentur,nec significatum non hominis vere de hominis significato dici potest. Siquidem nomina ipsa discrepant inter sese,nomina vero diuersa diuersarum rerum sunt significantia,& vnius rei quodq;,vniusq; naturæ. Nam quod ab homine significatur,vt diximus,non esset vnum,si non homo de ipso diceretur, quod rem diuersam significat, quæ ratio similis in cæteris omnibus reperitur.Quod si horū nominum significata simul esse nequeant, vtiq; negatio,quæ hominem non esse hoc dicit,vera esse non potest simul cum affirmatione, quę hominem hoc esse ait. Atq; argumentationis quidem hic est intellectus.Quod vero ad dictionem pertinet,si homo,inquit, nomē aliquid vnum significat,sumatur id quod significat,sitq; animal bipes. Deinceps exponit quid sit nomen significare vnum,cum ait, (Atq; hoc pacto id vnum significare dico,vt si hoc est homo,si quidquam homo est,hoc est hominis esse.) Vnum significare hoc esse ait, si homo significat hoc.hoc enim subaudiēdum est,cum ait, (Si hoc est) quidquid homo fuerit, hoc erit ipsi hominem esse,id esse videlicet quod homo significat. Si homo igitur vnum significat, animal scilicet pedestre bipes,nullus erit homo,quin sit animal pedestre bipes. Porro quid significetur definit,declaratq;,vbi docuit,non si quidquam de aliquo prædicatur, protinus hoc vnum significare,vt in progressu dicet.Neq; enim si album de Socrate prædicetur,statim Socrates & esse Socratis ab albo significabitur. Quæcunq; igitur ita dicuntur,vt vnam naturam vnamq; substantiam significent,quemadmodum sese habent ea quæ in quid est prædicantur, ea vt vnum significantia sumūtur. Et ad hunc modum singulis nominibus vnum significatur. At ne quis vnum numero, & nō potius vnam naturā ipsum dicere putaret,idcirco quomodo dixerit, vnum significat,exponit.si enim homo animal bipes significat,vtiq; hominis esse in eo consistit,vt sit animal bipes. Sed quoniam assumpserat,si quodlibet nomen vnum significat,vnum fore significatum,nihil referre ait ad propositam quæstionem,vnum ne dicas,an plura,sed determinata a singulis nominibus significari: quoniam nonnulla æquiuoca vnum erunt,cum liceat significatorum cuiq; propriū nominis signum imponere,vt fieri solet in æquiuocorū partitione. Si quis enim indeterminata & infinita significari dixerit,incommodum inde consequi demonstrabitur. Nam qui hoc assumit,is nominibus quidquam significari negabit, & omnino sermonem tollet,quoniam si nullum nomen id magis significare dicatur de quo dicitur,quàm quoduis aliud,profecto nihil significare dicetur. Cur enim hoc magis q̄ quoduis aliud? & cur magis hoc ab hoc significabitur, quàm a quocunq;? cum omnia nomina significent infinita. Si ergo vnumquodq; nomen plura,sed determinata significare dicas, certe eorū quæ communi vocabulo significantur,cuiusq; sua ratio fuerit. Exempli causa, si homo de animali ac de imagine prædicetur,cum homo animal significauerit, ratio significati erit animal pedestre bipes. cum vero imaginem,monimentum huiusmodi substantię.ac eodem pacto si quidquam aliud significaret,illius quoq; sua esset ratio. Itaq; si vnius nominis determinata fuerint complura significata, quorum diuersæ rationes habeantur,significatorum cuiq; suum signum propriumq; nomen imponere licebit.quod vnum tantum ex eis significet,quæ diuersas rationes habent. Etenim si finita sunt, mēte ac cogitatione complecti possunt,& singula suo signo atq; vocabulo donari:quod nihil aliud quàm id cui datur,significet. At indito suo cuiq; rei vocabulo,rursus diuersa erunt significata nominum ad hunc modum discrepantium.quam ob rem hoc esse,& hoc idem nō esse, diuersis vocabulis significabuntur. Siquidem hæc inter se eadem non sunt. Sed postquam fore dixit,vt si eorū quisquā qui vnoquoq; vocabulo multa significari dicunt, definita ea esse cōcesserit,eodem ratio redeat,atq; initio,vt scilicet vno vocabulo res vna significetur.nam cum multarum rerum cuiq; proprium imponatur vocabulum,nomen quod initio inditum erat,exempli gratia homo,vnam tātum rem, quę

Homo, & nō homo, diuersa sūt nomina.

Nomen significare vnū, quid sit.

Significationis nominum ratio.

ſupereſt ſignificabit. Hæc igitur effatus, in eos protinus ediſſerit, qui cuiuſq; nominis infinita ſignificata eſſe tradebant. Niſi enim, ait, poſitum, hoc eſt, cōceſſum fuerit, finita eſſe quę ab vnoquoq; vocabulo ſignificantur, ſed infinita, rurſus ſermo ad hūc modum abolebitur. Nobis enim poſitum eſt, orationem perinde atq; nomen vocem eſſe ſignificantem. At iis qui vnoquoque infinita ſignificari aiunt, oratio nihil ſignificat. quod enim neq; vnum, neq; determinatum quidquam ſignificat, id ne ſignificat quidem omnino. Nam quicunq; ſignificat, aliquid certū ſignificat. Porro ſi nihil nomina ſignificent, ſermo iterum tollitur, nec licet in alterum diſputare. quāuis enim vnoquoq; nomine plura, ſed determinata ſignificentur, non tamen idcirco vnum quiddam nomine ſignificari tollitur. Si quidem ex iis quę nomine ſignificantur, quoduis vnū eſt, & quot ſignificata, tot vnitates habentur. quod in infinito verum eſſe non poteſt, quippe cum ne numerus quidem ſignificatorum eſſe poſſit. Sed his commemoratis, ſubiungit, (Et ad ſeipſum cuiuſque vere ſublata eſt diſputatio) id eſt, tacita etiam intellectio tollitur. Nemo enim intelligere valet, vt non vnum intelligat. Nam ſi liceret vnū intelligere, poſſet vtiq; huic intellectioni nomen aliquod propriumque ſignum imponi: ac proinde fieri poſſet, vt vnum quiddam quouis nomine ſignificaretur. Itaq; vbi ſermonem iſtorum ſententia tolli oſtendiſſet, vt incōmodum exaggeraret, ne intellectionem quidem relinqui demonſtrauit. Cæterum curnam ſi quolibet vocabulo multa, determinata tamen ſignificentur, ſermo non tollitur, licet non ſit vnum ſignificatum, ſi vero infinita, perit? Num quia omne determinatum circumſcriptumq;, quodammodo vnum eſt, vt vnum quodammodo ſignificet, quod plura, ſed definita ſignificat, propterea quòd hæc circumſcribere liceat, & a non ſignificatis ſecernere, & hæc eſſe ſignificata dicere, quod fieri in infinitis non poteſt? An quia plura, ſed determinata ſignificare, hoc eſſe videri poteſt, quod aliquid ſignificare, propterea quòd omnia ſignificata ſumpta, inter ſe diſtingui poſſunt, & propriis vocabulis definiri? At ſi vocabulum quodque ſignificet infinita, nullum ſignificatum proprio nomine ac ſigno notari poteſt. quo fit, vt nomina ipſis indita nihil quidquā ſignificent, quippe quæ non de iis magis prædicari valeant quibus impoſita fuerint, quàm de cæteris. Præterea ſi quodlibet nomen infinita ſignificat, ſingula nomina eadem ſignificabunt. At ſi cuncta ſint eorundē ſignificantia, omnis diſputatio, omniſq; ſignificatio peribit. Si enim ponatur cuncta nomina eadem inter ſe ſignificare, nullum ipſorum quidquam ſignificabit. perinde eſt enim affirmare vnumquodque ſignificare omnia, ac ſi nihil ſignificare dicatur. Sed non eſſe infinita cuiuſque nominis ſignificata, licet ad hunc modum vtique probabiliter demonſtrare. Si homo infinita ſignificat, cum non homo in infinitis habeatur, vel ipſum quoque ſignificabit: ac proinde qui hominem dixerit, non hominem etiam ſignificauerit: vel certe ſi hoc eſt abſurdum, aliqua erunt plura quàm infinita. Nam ſi infinitis, quæ ab homine ſignificari dicuntur, addatur non homo, ipſa efficiet copioſiora. Itaq; infinita aliquibus erunt pauciora. Iam nomē hoc infinita ſiue ſignificat, itidem non infinita, vnumquodq; nomen non magis infinita, quàm non infinita ſignificabit, ſiue non hoc ſignificat, primum non in quocunque affirmatio vera eſt, in eo & negatio. Deinde quod hoc nomine non infinita ſignificatur, extra infinita reperietur, infinitaq; plura cum hoc, quàm ſeparatim erunt.

Sit igitur hoc, vt in principio diximus, nomen inquam ſignificare quid, & ſignificare etiam vnum. fieri ergo non poteſt, vt ipſum hominis eſſe, hominis non eſſe ſignificet, ſi nomen homo non ſolum de vno dicatur, ſed vnum quoq; ſignificet.

Erit igitur hoc, vt in principio diximus, nomen inquam ſignificare quid, & ſignificare etiam 32
vnum.) his hoc in loco vtitur quæ prius aſſumpſerat. Aſſumpſerat autem primum nomen aliquid ſignificare, deinde vnum ſignificare, quod docuerat cum diceret, etiam ſi nomen idem plura ſignificaret, modo illa eſſent certo numero contenta, poſſe ſignificatorum cuique proprium nomen imponi, quod huic cum alia natura non eſſet commune. Hæc itaque vſurpat, & nomen homo aliquid ſignificare, & vnum ſignificare ponit. Si homo igitur vnum quiddam ſignificat, & hoc eſt animal pedeſtre bipes, nimirum homo haud ſignificabit non hominem eſſe, quia non hominem eſſe, diuerſum eſt ab hominem eſſe, homo autem vnum ſolum ſignificat. Neq; enim homo & non homo idem ſunt, nec eiuſdem rei habentur ſigna, nec fieri poteſt, vt vnum, vnum ſit, & non ſit. (Si homo non ſolum de vno, ſed vnum etiam ſignificat.) Præfatus fieri non poſſe vt hominem eſſe, hoc ſit quod hominem non eſſe, adiecit, ſi homo ſignificat non ſolum de vno, ſed etiam vnum.

Non enim vnum ſignificare, id eſſe cenſemus, dici inquam de vno. Hoc enim pacto muſicum, & album, ac homo, vnum ſignificarent: quare omnia vnum erūt. plura enim nomina erunt eiuſdem, atq; non vt idem ſit, & non ſit, eueniet, niſi varietate nominum, perinde atq; ſi eum quem nos hominem appellamus, alii non hominem vocent. At id quod dubitatur, non eſt hoc, ſi fieri poteſt vt idem ſit, & non ſit homo nomine, ſed re. Quod ſi nomen homo, & nomen non homo, non diuerſa ſignificent, patet & ipſum non hominis eſſe, & hominis, non diuerſa ſignificare. quare eſſe ipſum hominis, eſſe nō

omnia dicat,aut nihil illorum afferat respondendo. Pari igitur [illegible]do etsi quàm maxime idem est homo, & non homo, tamen interrogāti si hoc est hom[illegible] non est respondendum esse hominem,& non hominem simul,nisi cætera etiam quæ acc[illegible]unt,insuper afferat,quæcunq; insunt,aut non insunt. Quod si id non facit,non disputat.

35 Si vero simpliciter interrogatus negationes etiam addat.) Si quis rogatus simpliciter num Socrates homo sit, nihil simpliciter responderit,neq; esse,nec non esse hominem,sed adiunxerit negationem,dicens:Socrates est homo,& Socrates non est homo,& simile ad cætera interrogata respõderit, cauens scilicet,ne si tantum hominem esse concesserit, eo supradicta ratione adigatur,vt hoc ipsum dicere nequeat,esse videlicet & non esse hominem. Si quis enim hominem esse cõcedat,idq; verum sit,sequitur ex necessitate hominem esse, & fieri non posse, vt non sit homo: ac si fieri non potest,ne tunc sit homo,non posse negationem illam,non est homo,esse veram. Si quis igitur hoc prospecto,negationem cum affirmatione simul esse dicat,non respõdet ad interrogatum.tunc enim quod quæritur,præsumit.quæritur enim num fieri possit, vt qui homo sit, idem simul non sit homo. Ille vero quod quæritur,præsumit, qui quidem ipsum absq; demonstratione sumit, quod neq; notum est,neq; manifestum,dum etiam manifesta,& cunctis nota demonstrari censet,ac propterea contradictionis principium non concedit. Quod vero non respondeat ad rogatum, eo demonstrat,quod licet verum esset,non tamen deberet de eo quod nõ quęritur,verba facere.plurima enim Socrati in confesso conueniunt,vt philosophus Atheniensis,simus,ventrosus,musicus,Platonis doctor, quæ tamen omnia non recensentur ab eo qui num Socrates homo sit interrogatur. Ad hæc si in dicendo omnia quæ adsunt,responsio quæsiti consistit, profecto si omnia dicere est impossibile, responsio etiam erit impossibilis.at fieri non potest,vt omnia quæ cuipiam adsunt,recenseantur. Porro si de re quapiam interrogati,non omnia respondentes,recensemus quæ illi adsunt, profecto nullum ex ipsis excepto eo quod in quæstione continetur,apte respondebimus. vel enim omnia dicenda sunt, vel nihil præter quæsitum. Itaque quanuis homo esset non homo, non tamen hoc addere oporteret. Nam siue idem sunt,qui concedit hominem esse,hoc quoque concedit.siue diuersa, de hoc non erat quæstio, quoniam vel omnia quæ adsunt, respondere oportet, vel nihil extra quæsitum. Præterea aliorum quoque negationes de hoc ipso veræ sunt. at non statim quis num Socrates homo sit interrogatus, respondebit, non est equus, non canis. esset enim superuacaneum, ac perinde qui responderet, non esse non hominem. Demonstratum est enim non hominem diuersum esse ab homine.

Omnino autem qui ita dicunt,substantiam quiditatemq; tollunt. omnia enim accidisse dicant ipsi necesse est, & non esse quicquam quod sit homo per se, aut animal, & cui ipsum esse animalis aut hominis competat.

36 Omnino autem qui ita dicunt, substantiam quiditatemque tollunt.) His verbis ostendit non posse in cunctis rebus dici ipsarum quanq; nihilo magis esse quàm non esse. quæ quidem argumentatio in eorum sententiam mihi facere videtur, qui propterea cunctis in rebus nihilo magis affirmationem quàm negationem veram esse dicebant, quia quod nunc est,potest non esse:& quod non est,esse. Nam quod per contradictionem significatur, ne in accidentibus quidem simul esse potest, vt demonstratum est. At si quis dicat idcirco contradictionem veram esse, quia quod esse dicitur, id nihilominus non esse potest, ne hoc quidem fieri posse docet in ijs quæ de aliquo in substantia prædicantur. Nam cum dixisset, (substantiam tollunt) quam substantiam dixerit, exposuit addens:(& quiditatem.) tollunt enim quidquam de aliquo in substantia prædicari, quoniam quæ in substantia de aliquo dicuntur, ea non possunt illi adesse & non adesse, sed necesse est, vt rei, donec persistit, adsint, nec ab ea separari possunt. Nam etsi quisquam vrgeret,eoq; premeret,accidentia non ex necessitate tunc adesse, cum ipsorum affirmatio vera est, nemo tamen hoc assereret in ijs quæ in substantia prædicantur. Ita qui contradictionem idcirco in eodem esse veram contendunt, quòd idem potest adesse & non abesse eisdem, horum sententia efficitur, ne cuiuspiam sit aliquid in substantia, & sic adsit. Nam qui idem esse aiunt esse & non esse, nec magis affirmationem de quauis re, quàm negationem dici, quia quod prædicatur,eidem adesse & non adesse potest, ij quidem quantum est in ipsis, faciunt vt nullius rei quidquam sit species & substantia,per quam esse cuique suppetit, & prædicari, & omnino vt nihil per se & in substantia de aliquo dicatur. nihil enim vt genus prædicabitur, neq; in quid, hoc est in substantia:ad summam,neque vt substantia & species, ac vt definitio & quiditas, si omnia prædicata etiam non adesse possunt,quinimmo cuncta sint accidentia:nec per hos hominis esse cuipiam suppetet,nec esse animalis, id est, neque homo neq; animal de quoquam in substantia, siue vt species aut genus prædicabitur, sed vt accidentia. Cæterum cum diceret,(Et vere hominem esse,aut animal esse)non addidit, tollunt, quia prædictum & positum erat. Prædixerat enim: (omnino autem qui ita dicunt,tollunt.) Illic autem, (quod quid erat esse non esse)coniunctio &,desideratur,vt ad hunc modum scribatur,& quod quid erat esse,nõ esse,

Quæ in substantia de aliquo dicũtur, ea nõ possunt illi adesse & non adesse.

 . esse.qui enim tollit vt aliqua in substantia prædicetur,is & in vniuer-
id est, & definitionem r...nem tollit,quoniam definitio ex ijs quæ per se adsunt, consistit. quanquam
sum omnis rei defin...nem esse aut animal esse quod quid erat esse non esse.) pro hoc dictum esse accipi
illud(Et vere h... esse aut animal esse,non esse quod quid erat esse cuiuspiam, id est,neq; in substan-
potest,ho... quid est prędicari,vt quod quid erat esse,dictum sit pro quid est.
tia,ne...

Si enim est quippiam cui esse hominis competit, ei non competit non hominis esse,aut non esse hominis,& tamen hæ negationes sunt huius. Vnum enim erat id quod significabat,atq; hoc substantia cuiuspiam erat. Substantiam vero significare, nil aliud est quàm esse ipsius nihil aliud esse.Quod si esse hominis ipsi competet, non ad ipsum vt non hominis esse, aut non esse hominis accommodabitur. aliud enim quippiam erit. quare dicant ipsi necesse est nullius rei talem orationem esse, sed per accidens vniuersa competere. hoc enim ipso substantia atque accidens seiuncta esse videntur. Albedo enim homini propterea accidit, quod albus quidem est, sed non est id quod est albedo.

Si enim est quidpiam cui esse hominis competit.)His verbis docet, si cunctis in rebus contradi- 37
ctio vera sit,fieri vt esse hominis nihil sit,& omnino vt nihil in substantia vt genus vel species de aliquo dicatur.*Si* enim ponatur de aliquo in substantia prædicari,fieri non potest, vt negatio de illo vera esse dicatur.*Si* qua enim res ita est homo, vt homo in quid est de ipsa dicatur, hæc non potest non esse homo,& pari ratione nihil potest non esse id quod de ipso in definitione & substantia dicitur.Nam si quid est hominis genus,aut deniq; cuiuspiam quiditas, hoc non potest ipsi non adesse.quod enim vere est homo,hoc non potest simul non esse homo,aut esse non homo.At si non res, ne negationes quidem quæ hoc significant, ipsum videlicet non esse hominem.harum enim aliqua est negatio propositionis dicentis aliquid esse hominem.Adiecit autem,(Vnum enim erat id quod significabat,atque hoc substantia cuiuspiam erat.) admonens nos eorum quæ sunt demonstrata, significantem videlicet,vnum quidpiam definitumq; significare. quare qui hoc hominem esse ait, is vnum quiddam significat, idque ipsius est substantia,id est,de ipso in substātia prædicatur, nec fieri potest,vt ipsi nō adsit,cum in ipso sit.(Quod si esse hominis ipsi competet)id est, si subiectū est quod vere est homo,hoc est si homo in quid,& in substantia de ipso dicitur,profecto ipsi congruere non poterit non esse hominem,vel esse non hominem.aliud enim fuerit,si hæc de ipso vere dicantur,& non hoc de quo homo in quid prædicatur, ac proinde contradictio non erit in eodem permanente, quoniam de ijs quæ in substantia de aliquo dicuntur,nunquam negationes vere possunt prędicari. *Si* enim quod est in rei substātia,ipsi non adest,vtique iam ne superest quidem ipsa res.Fieri enim non potest,vt aliquid saluum sit,atq; supersit,cuius sit deleta substantia: quoniam in accidentibus tantum vsu venit, vt saluo subiecto ipsa adesse possint & abesse, scilicet quia esse subiecti non consistit in ipsis.Sed potest aliter in hunc modum explicari illud,(quod si esse hominis ipsi competet,simulque non hominis esse, aut non esse hominis)neque enim refert vtro modo dicatur, (aliud quidpiam erit)id est,iam non vna,sed plures & diuersæ fuerint species seu formæ.si quis enim cuncta sic quibusdam adesse dicat, vt eadem nihilominus non adesse possint, is omnem rei formam & substantialem rationem definitionemque sustulerit, sed omnia prædicata per accidens de quoquā, ac vt accidentia prædicabit. Accidens enim aliud in alio inest,vt album in homine. quo fit, vt homine saluo ipsum tamen abesse queat. ac species seu forma cuiusque substantiaque non sic de ipso prædicatur, quasi in ente a se diuerso sit, sed tanquam in eo insit quod est idem atque ipsa, & in hac ipsa esse obtinet. Cæterum non hominis esse, vel non esse hominis paulo communius accepit, vt negationem ipsius hominis esse.Nam vtrumuis negatio illius esse dicatur, idem incommodum sequetur. vtrolibet enim ipsorum tollitur esse & substantia . quanquam incommodum manifestius apparet, si esse non hominem dicatur,quod affirmatio ex transpositione videtur esse: quoniam qui hoc dicit, retinens subiectum,non dicit ipsum esse, id esse quod est:quod placeret ijs qui contradictionem de eodem veram esse tueri volunt. at nisi id sit, in quo eius esse consistit, ne esse quidem omnino poterit.

Genus rei aut quiditas ipsi nō adesse non potest.

Accidētiū prędicatio.

Si per accidens autem vniuersa dicantur,non erit primum ipsum vniuersale.Quod si accidens de subiecto aliquo prædicationem semper significat, in infinitum abeatur necesse est. at fieri non potest. non enim duobus plura nectuntur. Accidens enim non accidenti est accidens, nisi quia eidem accidunt ambo. Dico autem hoc pacto, album est musicum, & hoc est album, propterea quòd ambo homini acciderunt. At Socrates non est ex eo musicus, quia vtrunque alii cuipiam accidit. Cum igitur quædam hoc, quædam illo modo accidentia dicantur , quæ sic dicuntur, vt album

accidit Socrati, ea vt infinita sint versus supra, minime fieri potest, veluti vt Socrati albo quippiam aliud accidat. non enim ex vniuersis vnum quid fit, at neque albo quippiam aliud accidit, veluti musicum. neq; enim hoc illi magis quàm illud huic accidit. Et insuper diximus distinguendo, alia hoc accidere modo, alia vt musicum Socrati accidit. Quæ vero hoc pacto accidunt, non accidenti accidūt, sed quæ illo modo. Quare non per accidens vniuersa dicuntur. ergo quippiam & vt significans substantiā erit. quod si ita sit, demonstratum est fieri non posse, vt simul contradictoria prædicentur.

38 *Si per accidens autem vniuersa dicantur, non erit primum ipsum vniuersale.*) Postquam docuit formam ac definitionem, & omnino per se de aliquo prædicari, eorum sententia tolli qui esse & nō esse idem esse dicunt, ac proinde contradictionis veritatem tuentur, dum omnia prędicata subiectorum accidentia faciunt, aliud incommodum exponit quod inde sequitur, si quis omne ens accidens esse dicat. hoc enim effici ait, vt nullum sit primum vniuersale: quibus verbis significat primum genus non futurum, id est, non futuram substātiam, quod genus ex omnibus primum habetur. omnia nanq; genera vniuersalia sunt, ipsorum autem substantia primum genus est. tolletur autem hoc genus, quoniam substantia nulli accidit, nec de aliquo quasi accidens prædicatur, sed de quocunq; prędicatur, vniuoce ac in substantia dicitur. Si enim persistente substantia, necesse est huiusmodi prędicationem esse, nimirum hac prædicatione sublata, ipsa quoque substantia tolletur, qua prædicatione deleta, genus substantiæ de rebus perire certum est. pereunte vero de rebus substantiæ genere, indiuidua substantia superesse qui potest? cum abolito vniuersali eius genere, ne ipsa quidē supersit. quo fiet, vt de substantia nihil prædicetur, sed in omni prædicatione etiam subiectum accidens habeatur. quod si subiectum non est substantia, sed accidens, alterum alterius subiectum in infinitum accipietur, cum accidēs semper prędicationem de aliquo subiecto significet, id est, esse in alio, & aliquod habere subiectum, nec posse vel ipsum esse subiectum, vel esse absq; subiecto. Nam si in hac propositione, Socrates est albus, sit Socrates accidens, subiectum aliud desiderabitur, & hoc rursus aliud requiret, idq; sine vllo fine: quod fieri non posse docet. quanquam pro illo, (non erit primum ipsum vniuersale) scribi potest. (Non erit primum id de quo) id est, primum & subiectum de quo dicuntur accidentia, tolletur. Nam qui huiusmodi prædicationem tollunt, id tollunt cui esse in eo tantum consistit, quod ita prædicetur. huiusmodi enim est substantia, qua sublata, vltimum subiectum tollitur, cum entia cuncta sint accidentia: & ad hunc modum prædicationes absque fine progrediuntur. Causam vero cur nullum sit futurum primum subiectum, si omnia sint accidentia, ad hunc modum exponit, (*Si accidēs, inquit, de subiecto aliquo prædicationem semper significat.*) Si enim omne accidens habet aliquod subiectum in quo est, & de quo prædicatur, & nullum accidens est subiectum, profecto ne substantia quidem fuerit, si omnia sunt accidentia, nec est vllum subiectum extremum, de quo cætera dicantur, ipsum vero de nullo, profecto ne accidens quidem vllum fuerit. Nam sublata substantia, accidens esse minime potest. cæterum non hoc incommodo istorum sententiam oppugnat, sed inde sequi ait, vt prædicationes in infinitum procedant, vt semper quod sumitur quasi alterius subiectum, de alio rursus ipsum prædicetur, propterea quòd ipsum perinde atq; ipso prius accidens sit, non substantia. quod est impossibile, quoniam fieri nullo modo potest, vt accidens accidenti accidat. quod si ita est, qui fieri possit, vt infinitæ fiant accidentis prædicationes? neq; enim ex pluribus simul positis accidentibus vnum quiddam efficitur. Nam in propositionibus quæ per accidens dicuntur, duo tantum accidentia comprehēduntur, non quòd vnū alteri accidat, sed quoniā vtrunq; eidem accidit. hoc enim significat propositio quæ ait album musicum, vel musicum albū. nec enim refert vtro modo dicatur. Inuertit autem ipsa, vt innueret neutrum alteri subijci, sed ambo eidē accidere significari. Sed duarum propositionum per accidens, quæ accidens accidenti appositū habet, quæq; proprie per accidens consistit, ea huiusmodi est, vt voce tenus accidens alterum alteri subijciatur, fiatq; duorum accidentium prædicatio, nec proprie vna sit huiusmodi propositio. altera vero in qua accidens de substantia dicitur, aliter sese habet. hęc enim propositio, Socrates est musicus, nō est talis, qualis illa, musicum est album. Nam qui Socrates est musicus, dicit, non hoc ait, ceu ambo Socrates & musicus vni tertio accidant vt homini. Nam omnino in ea propositione non sunt duo accidentia. Sed sumpto vtroque prædicandi per accidens modo, neutro prædicationem in infinitum procedere posse commemorat, & primum in propositione in qua substantia subijcitur accidenti. Neq; enim solum accidentia nequeunt in infinitum congeri, sed omnino ne duo quidem accipi possunt. Si enim huic propositioni, Socrates est musicus, album, aliudve accidens addatur, non amplius erit vnum quod dicitur, neq; vna propositio. Sed neq; si accidens accidenti supponatur, accidētia in infinitum congerere licebit, quoniam omnino proprie accidēs de accidenti non prædicatur, quia nō magis hoc illius est, quàm huius illud. atq; demonstratum est, in huiusmodi propositione haud plura quàm bina accidentia coniungi. quod si duplex est per accidens prędicandi modus, & neutro prędicationes accidentium in infinitum progredi valent, nec possunt coniungi, nimirum accidentibus prædicatio non suppetet in infinitum, ac proinde non omnia per accidens dicentur. Si enim necesse est aliud de alio in infinitum prædicatum effici accipique, si solæ fuerint prædicationes ex acci-

Omnia genera vniuersalia sunt, substantia autem primum.

Ex pluribus accidētibus simul positis vnū aliquid nō efficitur.

denti, erunt autem solæ, nisi quidquam in substantia prædicetur, sic enim substantia tollitur, hoc vero effici non potest, satis intelligitur non ea tantum esse prædicata, quæ vt accidentia prædicantur. Quod vero ait, (veluti vt Socrati albo quidpiam aliud accidat.) pertinet ad ostendendum supposito subiecto cum accidenti, nō posse rursus accidēs alterum prædicari. Cuius eam reddidit causam, quòd non ex omnibus, id est ex Socrate & duobus accidentibus quidquam efficitur. Illo vero, (At neq; albo quidpiam illud accidit) ostenditur non posse accidentium prædicationes in infinitum augescere, propterea quòd accidens aliud de alio dicatur, cuius causæ manifesto ab ipso redduntur, & supra sunt a nobis explicatæ. Sed fortasse dictio (Si per accidens autem vniuersa dicantur, non erit primū vniuersale) melius exponeretur ad hunc modum. Si omnia, inquit, per accidens dicantur, nihil erit primum vniuersale, id est, nulla erit prima & vniuersalis prædicatio, hoc est, nulla erit propositio quæ medio vacet. Nam propositionum in quibus aliquid in substantia de subiecto prædicatur, ea prima est, quæ medio caret. vniuersalia enim appellauit, quæ per se, & in substantia de aliquo prędicantur. Ex nihil igitur in substantia de quopiam prædicari, sequitur omnem prędicationem per accidens fieri. Ex nō esse autem quidquam propositionem sine medio, efficitur, vt alio ante aliud sumpto, prædicationes in infinitum progrediantur. Nam in posterioribus resolutorijs demonstratū est, nisi propositio sine medio sit, in infinitū processum ire prædicationes. quod certe fieri nequit in prędicationibus accidentis, quoniam omnino accidens accidenti accidere non potest. Ac mihi quidem huiusmodi expositio dictis magis congruere videtur, vt ratio in summa ad hunc modū sese habeat. Si contradictio simul in eodem vera sit, nihil quasi existens in substantia, de subiecto dicetur, sed omnia per accidens prædicabuntur, neq; sine medio, sed prædicationes accidentium procedent in infinitum, propterea quod omnino accidenti nihil accidit. nullum enim accidens syllogistice concludi potest per medium terminum qui sit accidens, nisi accidens quod in conclusione demonstratur, fit ex ijs quæ per se adsunt accidenti quod sumptum est pro medio termino, ad hunc modū, Socrates deambulat, omne autem deambulans mouetur. Nam moueri in substantia inest deambulanti. non est igitur de eodem contradictio.

Accidens accidenti accidere nō potest.

Præterea si contradictoria omnia simul de eodem sint vera, patet vnum omnia fore. idem enim triremis, & paries erit, ac homo, si de quolibet aut affirmare aut negare contingit, quemadmodum ii qui Protagoræ sequuntur sententiam, fateantur necesse est. nam si cuipiam homo triremis non esse videtur, patet triremē non esse. quare & est, si sint contradictoria vera: atque fit, vt res vniuersæ sint simul, id inquam quod Anaxagoras asserebat, atq; adeo vt nihil sit vere vnum.

Præterea si contradictoria omnia simul de eodem sint vera.) Argumentatione probabili vtitur. 39
fieri enim ait, si quis contradictiones simul veras esse dicat, vt omnia vnumquodq; sint. Nam si omnes contradictiones in eodem veræ sint, omnia erunt eadem inter se, & omnia vnum. Sed nō posse omnes contradictiones in eodem esse veras, postea planum faciet: nunc quomodo inde sequitur omnia esse vnum, ostēdit. Nam si verum est in homine ipsum equum non esse, nec parietem, nec lapidem, nec triremē, nec cætera quæ non est, simulq; contradictiones verę sunt, nempe simul homo equus erit, & lapis, & paries, & triremis, & omnia quæ non est, si modo cōcedatur, de quo pars vna contradictionis dicitur, posse alteram prædicari. Illud autem, (quemadmodum ij qui Protagorę sequuntur sententiam, fateantur necesse est.) idcirco dixit, quoniam sentētia Protagoræ, cui omne visum verum esse placebat, necessario efficitur, vt contradictio simul in eodem vera sit, cum quibusdā opposita de eodem apparent visa. quæ si vera sint, efficitur per ipsum, vt cōtradictio simul vera sit, vt ipse paulo post ostendet. Illo vero, (Nam si cuipiam homo triremis non esse videtur, patet triremem non esse.) omnis contradictio in omni re vera per istos esse declaratur. Sed vtrum illud, (videtur) dixit insectans etiamnum Protagoræ sententiam? is enim omnem opinionem omneq; visum verum esse dicebat. an hoc non dicit contra Protagoræ sententiam? nam quod dicit, non sequitur ex Protagoræ dictis. nec illud (videtur) aliorsum pertinet, quàm vt ostendatur, veram fieri negationē. quo demonstrato, reliquum vt inde consequens adiungit, sumitq;, in quo videlicet negatio vera est, in eo affirmationē eiusdem veram esse concludi, de quo simul contradictio vera est. Nam quod non est triremis, idem triremis etiam erit, si quidem contradictio vera est. Ita vnumquodq; entium efficitur omnia. sic enim, ait, efficietur quod Anaxagoras putabat, vt sint res omnes simul, nihilq; pure vnum sit, & ea res quæ dicitur esse, cum omnia sint in omnibus. Qui autem ita præcipiunt, ijs omnia eadem inter sese esse dicere consentaneum est.

Protagoræ opinio.

Anaxagoræ opinio.

Ipsum igitur indefinitum dicere isti videntur, & putantes id quod est dicere, de eo quod haud est, dicunt. Est enim ipsum indefinitum id quod est ens potentia, & nō actu.

Ipsum igitur indefinitum dicere isti videntur, & putantes id quod est dicere, de eo quod non est 40
dicunt.) Postq̄ dixit ex sentētia eorum qui contradictionis veritatē tuentur, consequi vt ens quodq; res vniuersę sit, hos ipsos videri ait de materia verba facere. Materia enim indefinita est, ꝓpterea ꝙ

potentia omnia est,actu vero nihil.neq; enim potest omnia esse actu.Ita dum volunt de ente dicere,de non ente præcipiunt.Est enim non ens,quod est potẽtia,actu vero non.Neq; enim si quid potentia est homo,protinus homo est,nec equus,nec quidquam aliud. Materia vero ad hunc modum sese habet.est enim potentia quidquid ex ipsa effici potest.at non statim actu omnia esse potest. Cæterum de Anaxagoræ opinione supra disseruit,cum dicere omnia in omnibus mista esse affirmaret hominis esse somniantis materiam actu esse omnia entia. Non ens quid est. Materia. quid.

At vero de quolibet ipsis affirmatio aut negatio est dicenda. est enim absurdũ si sua quidem cuiq; negatio competet,diuersi vero,quod quidem sibi non accõmodatur,non competet.Dico autem hoc pacto,si verum est,hominem non esse hominem dicere,patet verum etiam esse,si triremis non esse dicatur. Si igitur affirmatio competit,necesse est negationem quoque competere. si vero affirmatio non competit,negatio opposita quàm sua competet magis. Quod si illa etiam cõpetit, & triremis profecto competet. at si hæc competet,& affirmatio continuo competet.

41 At vero de quolibet ipsis affirmatio aut negatio est dicenda.) Postquam consequens esse docuit, contradictionem simul veram esse dicenti,vt cuius negatio in aliquo vera est,eiusdem affirmatio sit vera: nunc eisdem consentaneum esse ait, omnem cõtradictionem de re omni pdicari fateri.quod ostendit,quoniam istis dicere licebat,in quo pars vna contradictionis vera esset,in eo alteram quoq; veram esse,in quibusdam vero posse neutram esse veram.Omnis igitur contradictionis alteram solũ partem veram esse,hos vt fateantur,ad hunc modum cogit, Absurdum videlicet dictu & alienũ esse sumit,ipsiusmet rei negationem quæ negat id quod est de re ipsa,veram esse,propterea quod affirmatio vera sit,aliarum vero rerum quæ ab illa sunt alienæ, negationes non item veras esse. Negatio enim alterius rei de aliquo verior est,quàm de seipsa. Nam si in homine verum est ipsum non esse hominem,longe cautius illud verum fuerit ipsum non esse equum,non parietem,non triremem,& cætera quæ ab homine diuersa sunt. Quod si negationes in ipso veræ sunt,haud dubie affirmationes quoq; veræ fuerint:quo fiet,vt idem omnia sit. Nam si quis affirmationes ipsorum veras esse opposuerit,nihilominus negationes veras esse sequetur,aut vicissim affirmationes,si negationes esse veras obiecerit,ac proinde contradictionis in eisdem veritas constabit. Negatio alterius rei de aliquo verior est, q̃ de seipsa.

Hæc igitur eueniunt hisce qui hanc sententiam dicunt, & nõ necesse esse affirmare, aut negare.nam si verum est esse hominem,& nõ hominem,patet neq; hominem,neq; non hominẽ esse. duarum enim illarum duæ sunt istæ negationes. Quod si illa est vna ex vtrisq; composita,& hæc vna erit opposita.

42 Hæc igitur eueniunt hisce qui hanc sentẽtiam dicunt,& non necesse esse affirmare aut negare.) Postquam superiore argumentatione,vt omnia vnum essent,consequens esse demõstrauit,aliud incommodum apponit, quod ex istorum opinione sequitur, qui de eodem simul esse & non esse prædicant,ac proinde contradictionis veritatem tuentur.Fieri enim ait,vt neq; affirmatio,neq; opposita eidem negatio vera sit.Nam si omnis contradictio in singulis,vt isti aiunt, vera est, vtiq; verum fuerit eundem hominem esse, & non hominem esse.idcirco enim negatio de eo vera est,de quo affirmatio,quoniam in ipso affirmatio ex transpositione vera est.In eo enim quod est nõ homo,vera est negatio illa,non est homo,quoniam vera est hęc propositio,est non homo.Nam in rebus existentibus vtrunq; pariter verum est.Simulq; dictum ipsorum erat non magis homo quàm non homo,& similiter in omnibus non hominem vt hominis negationem sumebant.Cæterum hæc argumentatio ostendere mihi videtur non esse contradictiones,quas ipsi vt contradictiones veras esse dicebãt, sed potius affirmationes,quarum affirmationum negationes si veras esse, vt istis placet, accipiatur, iam tolletur illa vera esse,contra istorum sententiam,quæ velut inter se opposita in eodem vera esse dicebant,quoniã si est homo, & est non homo,nõ sequitur contradictionẽ esse veram,sed neq; affirmationem neq; negationẽ veram esse,& vtriusq; naturã aboleri.Nam si hæc vera sunt,& in quibus affirmationes veræ sunt,in eisdẽ contradictiones sunt veræ, profecto negationes quoq; harũ rursus veræ simul fuerint,quibus ipsæ tollentur affirmationes.negatio enim hęc,nõ est homo,affirmationem est homo tollit,illa vero nõ est non homo,hanc quæ quodãmodo affirmatio est.esset enim ex transpositione,est non homo.si ergo opposita simul in eodem vera sunt,vt illa, est homo, & est nõ homo,vtiq; in eodem vtriusq; opposita,& quibus ipsa tolluntur,id est negationes hæ,nõ est homo, & non est non homo,in eodem veritatem obtinebunt. Si ergo illa vt duo dicta sunt,hæc quoq; quæ illorum sunt negationes,vt duo vtriusq; prædicata erunt accipienda.Si vero quasi ex ambobus illis vnum consistat,hæc quoq; vnius locum obtinere debebunt.quod si hæc vera sunt, & his tum affirmatio,tum etiam sumpta negatio tollitur,vtiq; dictu verum est, non vtranq;, sed neutram contradictionis partem esse veram. Quanquam non homo significare potest non affirmationem ex transpositione, sed negationem non est homo, cuius negatio erit hæc,non non est homo, vt sit intelle-

ctus huiusmodi. Si est homo, & non est homo, simul vera sunt, opposita quoq; vtrisq; horum de eodem simul vera fuerint. vtrunq; autem illis oppositorum, id tollit cui est oppositum. verum igitur fuerit neutrum, neq; contradictionem, neq; partem contradictionis in eodem esse veram.

Præterea aut circa vniuersa res ita se habet, & est album atq; non albũ, & ens & non ens, & circa cæteras affirmationes, negationesve similiter, aut non circa omnes res se habet simili modo, sed circa quasdam fit ita, circa quasdam nõ fit: atq; si non circa omnes fit ita, illæ erũt firmæ nimirum ac definitæ. Sin circa omnes fit ita, rursus aut de quibus est affirmandum, est etiam & negandũ: & de quibus est negandum, est etiam affirmandum: aut de quibus quidem est affirmandum, est etiam & negandum: de quibus autem est negandum, non de vniuersis est affirmãdum: & si res se habet hoc pacto, erit aliquid certe non ens, atque hæc opinio erit firma.

Præterea aut circa vniuersa res ita se habet, & est album & non album, & ens & non ens.) Hæc ratio ex partitione procedit, sumptisq; omnibus quæ fieri possunt partitionibus, consequens esse demonstrat, vt aliqua definita circumscriptaq; habeantur, contra eorum errorem qui cunctis in rebus nihilo magis affirmationem, quàm negationem veram esse tradebant. docet autem incõmoda quędam manifesto consequi. Ait enim, vel cunctis in rebus isti nihilo magis affirmationem, quàm negationem veram esse aiunt, vel in aliquibus: quod probabilius dici videretur. Manifesto enim argumento docuit, in substantia propriaq; specie, & in ijs quæ in quid est prædicantur, absurdum esse dictu quidquam non esse id in quo eius esse consistit, & per quod ens quodq; est id quod est. hinc enim fit, vt isti omnia prædicata accidentia esse fateri conuincantur. Præterea vt consentaneum partitioni ponit, cunctis in rebus de quibus affirmatio & negatio pariter habetur, vndecunq; inceperis, id incommodũ sequi, vt contradictio vera sit. At si non cunctis in rebus cõtradictio est, sed in quibusdam affirmatio tantum, aliqua determinata & certa erunt, & falso traditur cunctis in rebus non magis sic esse, quàm non sic. in his enim falso diceretur. Sin autem cũctis in rebus de quibus est affirmatio vera, negatio quoq; veritatem obtinet, sed non item de quibus negatio, de his etiam affirmatio, nec licet retroagere, profecto aliquid ex ijs quæ non sunt, non esse definietur, & erit haud dubie nõ ens, nec erit verum dictu non magis esse ens, quàm non ens. siquidem de ipso negatio vera est, affirmatio non item. Nam quemadmodum si sola affirmatio vera sit, aliqua certa erunt & in confesso vera, sic etiam si negatio rursus sola in quibuspiam veritatem habeat. 43

Confutat eorũ errorẽ qui cunctis in reb9 affirmationẽ & negationẽ verã esse tradũt.

Quod si non esse, sit quid firmum notumve, notior opposita nimirũ affirmatio erit. Sin vero similiter fit, & de quibus est negandum, de iis est affirmandum, necesse est aut diuidentem dicere verum, veluti si album esse, & rursus non album esse dicat, aut non ita, sed componentem. At si non fit vt diuidens verũ dicat, neq; dicit hæc, neq; est quicquam omnino, ea vero quæ non sunt, qui fieri potest, vt aut loquantur, aut intelligant quicquam? Vniuersa etiam erunt vnum, vt & antea diximus, atque idem & homo, & triremis, ac deus erit, & quæ hisce contradictorie aduersantur. Nam si similiter de vno quoque vere dicuntur, nihil erit prorsus quo aliud ab alio differret. si enim erit quippiam, illud verum sane ac proprium erit. Similiter etiam si fit vt diuidens vere dicat, id quod dictum est, euenire videtur.

Quod si non esse sit quid firmum notũq;.) Sensus est, Si non esse & negatio constans quiddam & notum definitumq; est, profecto dictio negationi opposita, id est affirmatio, notior fuerit. Cæterũ non determinate, & quæ in confesso negatio est, oppositam affirmationem notiorem esse ait, sed in vniuersum in contradictione magis cõprehendi affirmationem, quia in vniuersum notius est esse, q̃ nõ esse. Est autem notior affirmatio negatione, quia prior. vt enim dictũ est in libro de enũciatione, negatione prior est affirmatio. Ad hæc ens non ente notius habetur, quoniam in quo negatio vera est, idcirco est vera, quia notũ est ipsum aliud esse, nõ autem hoc. ideo enim affirmatio eadem huius negationis non est vera. itaq; aliqua fuerit in hoc affirmatio nota & vera. quod si cũctis in rebus pariter cõtradictio vera est, & quæcũq; negantur, eadẽ affirmare licet, necesse est retroagere. vel enim negationes affirmationesq; inter se disiunctæ, & dum separatim prædicantur, pariter veræ sunt, vel separatim prædicãdo & inter se discretæ non sunt veræ, cõposite autem simul affirmatio & negatio veræ sunt. hoc enim sentiebat ille qui rogatus, num Socrates esset homo, respõdit, est & non homo, ceu totũ simul verũ sit, priuatim vero vtrunq; falsum. At si neq; affirmatio, neque negatio priuatim enunciata vera est, certe qui hęc profert, verum haudquaq̃ dicit. hic est enim sensus illorũ verborũ, (Neque dixit hæc.) quod si hæc proferẽs verum nõ dicit, ne hęc quidẽ certe sunt. idcirco enim verũ nõ dicit, quia ipsa nõ sunt: ac proinde nihil omnino fuerit, si cũctis in rebus neq; affirmatio cuiuspiã 44

Affirmatio negatione notior.

vera est,neq; negatio veritatem habet. Porro si nihil est,ne homo quidē fuerit.sin autem homo nō est,nemo nec loqui nec dicere quidquā poterit. Sublatis enim efficiētibus, effectus quoq; peribunt. tollentur autem efficientes,cum affirmationes quibus esse dicuntur, veræ non sint. Ad hæc vt efficientium affirmationes veræ non sunt,sic ne operum quidem aut actionum, verbi gratia ambulādi & loquendi. quo fiet,vt hęc omnino tollantur. Quid quod ne ipsum quidem verū fuerit,cunctis in rebus contradictionem esse veram? Nam & hoc affirmatio quædam est, & negatio quoq; ipsius habetur. Quin etiam vniuersa erunt vnum ex eorum sententia qui omnem contradictionem in singulis compositam veram esse tradebant. Hinc enim sequitur,omnia entia vnum esse. Nam si omnis contradictio in re quaq; simul dicta vera est,omnia eadem inter se sunt,vt supra dixit,vt omnia scilicet eadem ijs adsunt,de quibus omnibus cōtradictio pariter vera est. Quid autem dictu absurdius esse potest,q̄ hominem esse deum,triremē,lapidem,& non hominem, non deum, non triremem, non lapidem? Ex hac item sententia sequitur istos aliquid statuisse ac definisse. Dicere nanq; separatim neq; affirmationem,neque negationem esse veram,sed ambas simul veras esse, hominis est aliquid certi statuentis.(Si autem similiter de vnoquoq;)coniunctio(autem)pro enim dicta est. Nam quod sequitur,hoc est,si enim de singulis omnis contradictio vera est, nullo discrimine aliud ab alio discrepabit,cum nihil habeat peculiare. Res enim proprietate quadam discrepant inter se, quā habeant: & quo aliud ab alio differt,hoc erit in re quaq; verū & peculiare, nec ipsius negatio veritatem sortietur. At si quis tum affirmationem,tum etiam negationem diuisim ac separatim veram esse dicat,nihilo minus fiet,vt omnia eadem inter se sint, & minime discrepantia.

Et insuper vt omnes vere dicant, ac omnes falso, & seipsum quisque falsum dicere fateatur. Patet etiam insuper nulla de re prorsus ad hunc hominem esse considerationem. nihil enim omnino dicit. nam neque ita,neq; non ita dicit, sed & sic & non sic,& rursus hæc ambo negat,neq; sic,neq; non sic dicendo. etenim si ita non dicit,erit quippiam continuo definitum.

45 Et insuper vt omnes vere dicant.) Alia item incommoda recenset,quæ sententiam eorum consequūtur,qui propositiones separatim singulis in rebus veras esse tradunt. Sequitur enim omnes quicunq; loquuntur,vera dicere. Siquidem omnes, tum qui aliquid de eodem affirmant, tum qui negant,vera dicunt. quin eadem ratione mentiri omnes videri possunt. Affirmationibus enim negationes tolluntur,& vicissim negationibus affirmationes abolentur. Si ergo affirmantes vera dicūt, qui negant,necessario mentiuntur: rursusq; si vera dicunt negantes, vtiq; affirmantes mendacij cōuincuntur. quo fiet,vt omnes & vera & falsa loquantur. Præterea si qui omnes mentiri ait, is verū dicit,propterea quòd contradictionis vtraq; pars vera est,affirmatio qua omnes mentiri dicuntur, vera fuerit. omnes igitur mentiuntur,& idem se mentiri confitetur. Si enim de quo affirmatio vera est,de eodem etiam negationem veram esse dixeris,fateri etiam conuinceris veram esse negationem hanc,non simul contradictio est vera,quæ opponitur illi affirmationi,simul contradictio vera est. At dum confiteris negationem illam veram esse, qua tollitur affirmatio quā posueras,contradictionem scilicet simul esse veram,teipsum mentiri confiteris.(Patet etiam insuper, inquit,nulla de re prorsus ad hunc hominem esse considerationem)id est disputationem,& inquisitionem.(Nihil enim dicit) Cum eo autē qui nihil dicit,nec disputare,neq; de re quapiam inquirere licet. Nam qui hoc dicit,is quin nihil dicat,dubitari non potest. quicunq; enim aliquid dicit,& significat, definitum aliquid,vt dictum est,significat. quare qui non determinatum significat, is omnino nihil dicit: qui autem cōtradictionem in re omni simul veram esse tradit, is nihil determinatum significat. qui ergo dicit in singulis rebus contradictionē simul esse veram,is nihil dicit. in huius enim demōstrationem ait, (Nam neq; ita se res habere,neq; nō ita dicit.) At necesse est,vt sic vel non sic se habeant. Sed postquam dixit,qui tradunt contradictionem simul esse veram, hos dicere rem quanque sic se habere,& non sic se habere,illud infert, (Et rursus hæc ambo negat.) vt magis appareat, qui hoc dicit,eū nihil omnino dicere. Ex istorum nanq; dictis sequitur rē neq; sic,neq; nō sic sese habere. Nisi enim hoc dicerent,iam aliquid certi statuerent,nec contradictionis veritatem in cunctis rebus tuerentur,& nihilo magis hoc q̄ oppositum. Nam hoc sic & non sic,opponitur illi,neq; sic,neque non sic. quare si hoc negauerint,affirmationem illam, qua rē quanq; sic & non sic habere dicitur,per se veram esse concedent,& negationem eius falsam esse confitebuntur,ac proinde aliquid dicent determinate,& circumscriptionem concedent.

Qui cōtradictionē simul veram dicit, is nihil omnino dicit.

Præterea si cum affirmatio vera est,negatio falsa sit, & si cum hæc est vera, falsa sit affirmatio,non fit vt idem vere simul affirmetur atq; negetur,sed hoc fortasse dicent id esse,quod ab initio proponebatur.

46 Præterea si cum affirmatio vera est,negatio falsa sit.) Argumentatio qua vtitur,naturalis est,& vera,sed vt in eos assumitur,qui positionem illam tuentur, principium petere videtur. id enim vt

confessum assumit, de quo illi quæstionem afferunt. Quanquam si vim argumẽtationis quærimus, supra eandem vsurpauit, dum omnes mentiri demonstraret. Est igitur sensus: Si cum vera est affirmatio, negatio falsa est, altera enim per alteram deletur, vtiq; fieri non potest, vt tum affirmatio, tũ negatio de eodem simul vera sit. hoc autem quasi ex se noto & manifesto vius est in libro de enũciatione, dum de contradictione in futurum disputaret, his maxime verbis, Principio enim cum affirmatio falsa est, negatio non est vera. & cum hæc est falsa, affirmatio non est vera: quæ ita intulit, quasi hæc in confesso absurda dicta sint atq; aliena. Sed hæc effatus, ipse quoq; nobis significat, qui sumit affirmationem & negationẽ, sic se habere inter ipsas, vt altera alterius veritate tollatur, hunc principium sumere videri. Argumentatione itaq; vsus est, quę maxime naturalis & manifestissima esset, at non celauit nos eadem principium peti videri, dum his & illis sententiæ turpitudinẽ ostendit, eandemq; cum rebus in confesso veris pugnare.

Præterea videtur ne ipsis is quidem qui rem aut aliquo modo sese habere, aut non habere putat, dicere falsum, is autem qui ambo putat, dicere verum? Nam si verum dicit, quid aliud erit quod dicitur, quàm eorum quæ sunt, talem esse naturam? sin vero nõ dicit verum, sed isce potius qui illo modo existimat, res iam sese habent aliquo modo, atq; hoc verum vtiq; erit, & non simul etiam haud verum. Quod si omnes similiter falsa veraque dicunt, neq; loqui profecto, neque dicere tali homini quicquam licet. nam hæc simul, & non hæc dicit. Si vero nihil prorsus existimat, sed putat similiter, atque non putat, quænam inter hunc & plantam differentia fuerit? Vnde & maxime patet, neminem hoc pacto dispositum esse aut cæterorum hominum, aut eorum qui hãc sententiam dicunt. Cur enim Athenas proficiscitur, sed non quiescit, putans se proficisci oportere? Aut cur in diluculo non continuo in puteum, aut in præcipitium proficiscitur? sed cauere videtur, vti non similiter putans non bonum ac bonum esse in illa sese proiicere. Patet ergo alterum melius, alterum non melius esse existimare. Quod si hæc ita sint, hoc quidem hominem, hoc autem non hominem, & hoc dulce, illud non dulce existimare necesse est. Non enim æque quispiam quæritat atque existimat, cum melius arbitratur esse bibere aquam, aut videre hominem, deinde quæritat ipsa, & tamen oportebat, si idem esset & homo, similiter & non homo, & itidem aqua, atque nõ aqua, sed vti diximus, nemo est prorsus, qui non ab hisce cauere, ab hisce nõ cauere videatur. Quare omnes, vt videtur, etsi non circa omnia, circa tamen melius & deterius simpliciter sese habere existimant.

Præterea videtur ne ipsis is quidem qui rem aut aliquo modo sese habere, aut non habere putat, 47
dicere falsum, is autem qui ambo putat, dicere verum?) Sensus est: Vtrum qui rem sic se habere reputat, vt affirmatio dicit, quiq; non se habere vt negatio ait, arbitratur, is istis decipi videtur? prorsus vt vtraq; tum affirmatio tum negatio separatim falsa sit. qui autem rem simul & sic habere vt affirmatio ait, & non sicut dicit negatio, censet, hic verum dicere, an etiam qui hoc censet, is quoq; sua opinione falli? Si enim sic istis videtur, aliquid videntur determinare. Sin autem nõ solum qui vtrũque separatim, sed etiam qui ambo simul putat, in errore istis versari videtur, quæ tandem istorum esse potest sententia? an cum de natura disserunt, talem esse rerum naturam aiunt, qualis est, vt Heracliti sectatores dicere consueuerunt? Nam si horum nihil verum est, ne dicere quidem poterunt quæ sit natura rerum, & quæ opinio vera de ipsis haberi possit: quoniam nulla res omnino erit. Nam de quo nihil vere prædicari potest, id ne existit quidem omnino. At si ambo simul dicens verum dicit, qui vero vtrunq; separatim, decipitur, aliquid iam fuerit in re quaq; constituti, ac definiti. hoc enim in re quaq; determinatum erit, hoc est verum, hoc est falsum. Nam qui hoc est verum, hoc est falsum dicit, is aliqua definit, atq; constituit. quod si hoc incommodum euitantes, neutrum vera dicere contenderint, nec qui putat vtrunq; oppositorum separatim, nec qui ambo simul de eodem esse vera, cæterum verius existimare, qui ambo simul, quàm qui vtrunq; separatim putat, rursus aliquid certi ac definiti constituent. Qui enim hoc q̃ illud verius esse dicit, is discrimen quoddam in rebus esse, & ipsas sic quodammodo sese habere definit, confiteturq;. Nam hoc concedit, qui aliud alio verius esse dicit. Negatio igitur huius non item vera est, quæ non magis hoc, q̃ illud verum esse ait. Nam rursus ratio in id reuertitur, quod initio dictum est. Hic est enim sensus illorum verborum, (quod si omnes similiter falsa veraq; dicunt.) Nam hoc consequitur, si contradictio cunctis in rebus asseratur, tum quia isti dicunt, quidquid dixeris, te non magis verum, q̃ non verum dicere, nec magis falli quàm non falli: tum quia contrariorum altero alterum intercipitur, ipsi tamen vtrunq; verum esse contendunt. Illud porro, (Si vero nihil prorsus existimat) huiusmodi est. At si nihil existimet, sed perinde putet, & non putet, scilicet nisi hi vera dicunt, illi falsa, vel hi magis vera, illi mi-

De quo nihil p̃dicari potest, id ne existit quidem.

nus,ſed pariter omnes non vera dicunt,& vera dicunt.nam & hæc cõtradictio eſt, & hoc eſt quod dixit,hoc dicenti non licere quidquam ſignificare.nam quę dicit,eadem ſimul non dicit per poſitionem.ſi ergo vt dicit,ita exiſtimat,nullumq; entium aliquo modo ſe habere putat, ſed ſimiliter putat,& non putat,exiſtimat, & non exiſtimat de ſingulis,nimirum talis homo nihil ab ſtirpe diſcrepabit,cum facultate animæ exiſtimante carere videatur.Cæterum vt redargutio apertius procedat, & incommodum ſit manifeſtius, a contradictionibus ad opiniones oppoſitas ſermonem trãsfert. Complura enim dicere nobis licet, quæ tamen exiſtimare nequimus,vt ipſe teſtatus eſt,dum hanc poſitionem refellere aggrederetur.Sed poſtquam fieri non poſſe docuit,vt qui homo ſit,huiuſmodi habeat opiniones,hoc enim plantæ potius eſt,quàm hominis, aut ratione præditi animalis, haud dubie nullum ex hominibus,ne ex iis quidem qui talia dicunt, ad hunc modum affectum eſſe ait, ſed in rebus verbotenus ab iſtis procedi.Nam ſi quis fuerit ad hunc modum animatus, & talem de rebus habuerit opinionem,fiet vt huiuſmodi homo nihil agat,ſed vitam more ſtirpium ducat. Cur enim deambulandum potius ei ſit,qui deambulatione opus eſſe putat, q̃ non deambulandũ, ſi de re quaq; opiniones ei pares ſunt,& perinde putat opus eſſe,atq; nõ putat eſſe opus,vel putat nõ opus eſſe? Age vero cur is alia declinat,alia viciſſim appetit?aut cur ſe in puteum non deijcit,in barathrũve præcipitat,ſi neq; hunc puteum,neq; illud barathrum magis eſſe putat, quàm non puteum, aut non barathrum?rurſuſq; non deijci bonum eſſe,deijci vero malum, & illud melius eſſe, hoc peius? qua opinione tollitur illud,rem nihilo magis ſic,q̃ non ſic ſe habere.quod ſi in petendis & fugiendis ita ſe gerunt,vt ſuis actionibus terminatas opiniones habere cõuincantur,profecto eadem in cæteris fateãtur neceſſe eſt,& hoc hominem eſſe putent,illud ab homine diuerſum,& non hominem, & aliud dulce,aliud non dulce.haud enim in hiſce rebus ex æquo ſeſe habere notantur, niſi forte dũ ſibi expedire putant cum homine congredi,aut aquam bibere,ceu homo nõ magis homo ſit,q̃ non homo, & aqua non magis aqua,quàm non aqua,ad aliud quidquam verbi cauſa ad lapidem ſe conferunt.Ergo ſitientes aquam petunt:hominem,ſi hominis colloquio eſt opus:nec in cunctis pariter rebus ea quærunt cum homine opus eſt,aut aqua.Sed hoc eſt verum & indubitatũ,hominem quęque cauere quædam,alia ſecus.quis enim nõ præcipitiũ,quis non puteum,& id genus cætera quæ nocitura ſunt,non euitat?cum diſſimilia non euitentur.(Quare omnes, vt videtur, etſi non circa omnia,circa tamen melius & deterius ſimpliciter ſeſe habere exiſtimant.) Omnes homines,eos etiã qui cunctis in rebus nihilo magis & contradictionis veritatem aſſerunt,ſimpliciter ſeſe habere ait in opinionibus,ſi nõ circa omnia,at circa meliora & peiora,vtilia & inutilia,& omnino circa agẽda.Simpliciter autem,id eſt non ambo contraria non expedire putant, ſed alterum ſimpliciter, & determinate,nec pariter idem expedire, & non expedire,ſed alterum ſolum,hoc eſt ſimpliciter:vel expedire quod eligunt, putant,vel non expedire quod fugiunt. Conuerſo igitur ſermone ad res, atque opiniones quæ de ipſis habentur,manifeſtis argumentis aduerſarios cõuincit,vt ſi non cunctis in rebus, at in petendis & fugiendis aliquid certi & conſtituti haberi neceſſario confiteantur, qui ſi nihil conſtituerent,nec alteri parti conſentirent,nihil omnino in huiuſmodi rebus agerent.

Complura nobis dicere licet,quę tamen non exiſtimamus.

Omnes homines circa melius ac deteri⁹ ſimpliciter ſe habere exiſtimant.

Quod ſi non ſcientes,ſed opinantes,multo magis adhibenda eſt diligentia veritati, perinde atq; ægrotanti magis quàm ſano valitudini cura eſt adhibenda.Qui nanq; opinatur, ſi ad ſcientem comparetur,non ſane profecto ad veritatem ipſam diſponitur. Præterea etſi quammaxime ita ſeſe habent,& non ita cuncta,in natura tamen eorum quæ ſunt,gradus ineſt,& magis ac minus talia ipſa dicuntur . Non enim dualitatem ſimiliter trinitatemve parem numerum eſſe dixerimus:neq; horum vterq; falſum æque dicit,quorum alter quinque,alter mille ipſa quatuor dicit atq; exiſtimat eſſe . Quod ſi non æque falſum dicunt,patet alterum minus dicere falſum, quare magis ipſe verum quàm alter dicit.At ſi id quod eſt,magis propinquius eſt, erit profecto aliquod verum cui propinquius id,quod magis dicitur verum. Quod etſi non eſt, attamen quippiam iam firmius atque verius eſt, & ita a ſententia illa mira, & prohibente definire aliquid mente, erimus liberati.

48 Quod ſi non ſcientes,ſed opinantes.)Quod ſi habere ſe aſſenſum quendam & opinionem his de rebus profiteantur,vt qui dicunt ſe viſo,cum verum non ſit,aſſentire,quoniam tale videtur,opinionem nanq; debilem & infirmam eſſe,nec quæ ſcientiam ingenerare queat,non iſtis rerum naturam accuſandam eſſe ait,ſed tanto magis enitendum vt deliteſcentem veritatem eruant, & ſcientiã indipiſcantur.Vbi enim aſſenſus debilis eſt,ibi firmus & cum ſcientia effici poteſt. At qui alia aliis petenda magis agendaq; ſemel exiſtimat,is differentiam in rebus eſſe,& hanc deprehendi ſcirique poſſe concedit. quo minus autem deprehenſio conſtans firmaq; ſit, per eum ſtat qui non dat operam vt ſcientiæ iudicium conſequatur, quo tanquam menſura vel regula vtens, naturam rerum, ipſarumq; primum diſcrimen cognoſcat.Nam vt ægrotanti non res ipſæ ſunt accuſandæ, ceu nihil ſalubritatis habeant, ſed curandum vt medicamentis ſalubribus adhibitis conualeſcat, ſic valenti-

bus,qui debilem cognitionem habent,danda opera est, vt cum scientia rerum notitiam nãciscãtur. Si enim ad scientem spectes,ægrotum dices opinantem ad veritatem cognoscendam. Nam qui speciem rei sequutos se muneribus fungi causantur,horum mendacium satis eo conuincitur,quod specie rei obiecta,tamen sequenda ne res sit,an secus,consultant etiamnum. (Præterea, inquit,& si q̃ maxime ita sese habeant.) Quanuis,inquit,aliquis istis concedat,omnia & sic & non sic habere,tamen fateantur necesse est,non omnia pariter & ex æquo sic & non sic habere, sed in rerum natura esse magis & minus,quod licet ex ipsorum actionibus sit indubitatum,confirmat tamen per quædam quæ manifesta sunt. Nam licet concedatur,duo paria esse numero, & non paria,id est imparia,non tamen ex æquo ipsis par competit & impar,nec duo perinde paria sunt atq; tria, sed tria magis sunt imparia,duo vero magis paria. neq; enim ait, similiter mentitur, qui quatuor quinque dicit esse,atq; is qui mille,sed qui mille dicit,magis:qui vero quinq;,minus. quibus verbis vna opinio minus quàm altera falsa esse confirmatur.quod si altera est magis falsa,nimirum quæ minus est falsa, propior erit vero.quod si magis verum est propius vero,ipsum quoq; certe fuerit,verum dico,id est ipsum verũ cui propinquũ est,quod magis est verum. Nam quod est cuipiam propinquũ, id haud dubie quoniam tale est,propinquum esse dicitur, quod etsi cognosci nequeat,intelligere tamen aliud alio verius esse,aut vicissim minus verum,hominis est aliquid comprehendentis,quique mente quidquam definit,non eius qui cunctis in rebus nihilo magis hoc q̃ illud dicit, nec vllum in in rebus delectum facit. Nam etsi nihil verum sit,nec id ab istis concedatur,illud tamen verum cõfessumq; fuerit,aliquid in rebus magis esse verum. Positum est enim aliquid magis aliud esse quàm aliud,atq; item minus. Ac proinde haud verum fuerit cũctis in rebus nihil hoc magis &c. Merum autem appellat sermonem, quia non habet admistum ipsum magis, sed cunctis in rebus similitudinem ex æquo nititur asserere:quod ipse exposuit dicens, (Et prohibente definire aliquid mente.) Nam qui alium alio magis mẽtiri negant,qua in opinione fuerunt Stoici,hi quidem in magno errore & cum sensibus pugnante versantur.praua enim mendaciaq; iudicia nec paria sunt,nec a simili habitu proficiscuntur. Vt enim qui aspectabilia magna vehementiaq; non videt,huic cũ eo qui parua & minus visibilia non cernit,hoc est commune,vt videndi facultas haud recte in vtroq; valeat, infirmior est tamen,quæ ne magna quidẽ conspicere potest, q̃ quæ cum magna cernat,in minutis paruisq; deficit,sic in sententia & opinione rem sese habere putare conuenit. Haud enim pares animæ sunt habitus,quibus multum erratur,ijs quibus parum.

Magis & min9 in rerum natura esse.

Stoici aliũ alio magis mẽtiri negant.

Ab eadem autem opinione proficiscitur & Protagoræ ipsius sententia,atque ambas ipsas similiter aut veras,aut non veras esse necesse est. Nam si cuncta quæ videntur atque apparent,sint vera,necesse est vniuersa simul vera falsaq; esse.Complures enim cõtraria opinantur,& eos qui eadem secum non opinantur, falsa putare dicunt. quare sit & non sit idem necesse est.atq; si hoc ita sit, necesse est ea quæ videntur,omnia esse vera.qui nanq; vera & falsa dicunt,ac opinãtur,opposita opinantur. Quod si ea quæ sunt ita se habent,omnes profecto vera dicunt ac opinantur. Patet igitur has vtrasq; sententias ab eadem mente pendere . Non est autem idem disputationis modus ad omnes. Quidam enim persuasione indigent,quidam vi. Qui nanq; dubitando sic existimarũt, eorum ignoratio sanari facile potest.non enim orationi,sed menti ipsorum est occurrendum. Qui vero disputationis gratia ita dicunt,eorum est curatio,redargutio orationis,quæ in voce nominibusq; consistit.in iis autem qui dubitant, ex sensibilibus rebus hæc opinio est orta, simul inquam contradictoria contrariaq; inesse,cum ex eodem cõtraria fieri viderent. Quod si impossibile est id fieri quod non est,res antea profecto erat vtrunq;,quemadmodum & Anaxagoras inquit quodlibet in quouis esse mixtum, atq; Democritus. Etenim iste vacuum atque plenum in quauis esse parte censebat,& tamẽ horum alterum ens,alterum haud ens esse dicebat. Ad eos igitur qui ex his ita existimarunt, partim recte dicere, partim ignorare ipsos dicemus.id enim quod est, dupliciter dicitur . quare fieri quippiam ex eo quod haud est, partim potest , partim non potest, & simul idem ens & non ens esse potest, non tamen eodem modo. etenim potentia quidem fit,vt idem sit contraria simul,actu autem minime fieri potest, & insuper eos admonebimus, & aliam in ratione rerum substantiam esse existimare,cui neq; motio neq; corruptio penitus,neq; generatio competit.

Ab eadem autem opinione proficiscitur & Protagoræ ipsius sententia,atq; ambas ipsas similiter aut veras aut non veras esse necesse est.) Orationem Protagoræ nihil ab eorum sermone differre ait,qui simul idem & esse & non esse dicebant,ac proinde cõtradictionem in singulis rebus veram 49

simul esse statuebant. Protagoras enim huiusmodi esse vnumquodq; dicebat, quale videretur esse, & omne visum verum esse affirmabat, vt sit necesse vtranq; sententiam veram esse, aut vtranq; falsam. quod autem nihil inter has sententias differat, & altera consequatur alteram, ad hunc modum ostendit. Si enim vera sunt quæcunq; omni opinioni, omniq; imaginationi videntur, vt Protagoræ placet, necesse est contradictionem simul esse veram. Hoc enim significatur verbis illis, (necesse est vniuersa simul vera falsaq; esse.) quoniam eisdem de rebus contraria homines opinantur. quæ si vera sint, fiet vt simul sit contradictio vera. Fieri autem vt cuncta vera sint, si omne visum est verum, satis inde intelligi potest, quod qui putant aliquid esse, perinde atq; ij qui idem non esse opinantur, per istos vera censent. At si habentes eisdem de rebus opiniones oppositas, simul vera dicunt, erunt vtiq; omnia simul vera. Ex opinantibus enim quidã rem sic habere, alij non sic eandem habere opinantur, & sic quoq; efficitur contradictio simul vera. Sed postquam necesse esse dixit, vt omnia vera essent, quoniam adiunxit & falsa, docet quomodo falsa quoq; simul sint, cũ ait. (Complures enim contraria inter se opinantur, & eos qui eadem secum non opinantur, falsa putare dicunt.) Si enim vera dicunt qui falsos eos putant qui opposita ipsis opinantur, profecto illi falsi sunt: quo fiet, vt omnes mentiantur, si cuiq; de re quapiam opinantium, qui opposita de eadem opinetur, existit, quique decipi eum putat, qui ab ipso diuersam opinionem habet: vt sit necesse contradictionem simul esse veram, si qui opposita inter ipsos opinantur, vera dicunt. quod si sic habet, & entium quodque est, & non est. id est si contradictio in singulis rebus est vera, sequitur rursus vera esse quæcunq; videntur, & omne visum esse verum, vt Protagoræ placebat. Si quis autem contradictionem in singulis rebus veram esse dicat, consequens esse docet, vt visum omne sit verum. ad hunc modum, verũ dicere, & falsum dicere, in ijs est qui opposita inter se opinantur, & dicunt. Nam illud demum est falsum dicere, affirmatione existente vera de aliquo, putare quempiã negationem de eodem veram esse, & vicissim affirmationem in veritate negationis. Eo enim quòd quidam opposita de eodem opinantur, si cunctis in rebus esset contradictio vera, hoc ipsum tolleretur, quosdam scilicet verum dicere, alios falsum. Nam si omnis contradictio simul vera est, vtiq; nulla opinio fuerit falsa. Si enim contradictio quæq; simul vera est, efficitur, vt oppositæ de eodem opiniones simul veræ sint. Porro si oppositæ de eodem opiniones simul veræ sunt, omnis opinio vera est quæ de hoc habetur, ꝙ res sic se habet, aut ꝙ non sic se habet. Sed postquam eadem dicere docuit, qui cuiusq; visi veritatem afferunt, & qui omnis contradictionis veritatem tuentur, ac ipsorum dicta vicissim ex alteris altera consequi, & ab eodem sensu proficisci demõstrauit, impugnaturus iterum propositam opinionem, ac ipsius assertores, non eisdem rationibus in omnes qui talia dicunt, vtendum esse ait, quippe inter quos nonnihil intersit. alij nanq; vt loquuntur, sic rem sese habere persuasum habent, & ambigendo in hanc de cunctis rebus opinionem processere, vt dedocẽdi sint, & in rectam viam per doctrinam reducendi, vt ipse ait. horum siquidem ignorantia facilis est sanatu, nec adhibita in disputatione vi per certamen & redargutionem conuincenda. Vt enim ait, non vt sermo refellatur istorum, est occurrendum præceptioni, sed vt sententiæ detegatur error, quo allucinati a veritate in hanc professionem deflexere, ad sanitatem protinus redituri, si veritas ipsis fuerit commonstrata. Alios autem disputationis gratia ad hunc modum præcipere ait, non ꝙ res sic se habere persuasum habeant, quibus stat positionem pertinaciter tueri, & omnibus modis tergiuersari: in quos sermonis redargutionẽ, quæ in voce nominibusq; consistit, adhibendam esse ait, quippe cum non perinde sentiant, atq; loquuntur. horum igitur curatio solum est vocis redargutio, id est isti sola vocis redargutione indigẽt, quoniam horum dicta nominibus & oratione voceq; tenus procedunt. Deinde qui res sic se habere putant, nec dicta pertinaciter tuentur, ij vnde in hanc opinionem sententiamq; processerint, docet. quos idcirco dubitantes appellat, quoniam ratione quę probabilis videri poterat, in hanc persuasionem quæstionemq; ducti sunt: quapropter eosdem sanationi opportunos esse dixerat. Eorum igitur qui contradictionem simul esse veram dicunt, & omnem opinionem veram esse statuunt, qui propter indutam sibi persuasionem sic edisserunt, hos a sensibilibus errorem traxisse docet: primumq; commemorat, quid eos transuersos egerit qui cõtradictionem singulis in rebus veram esse dicebãt. Nam cum ex eodem, inquit, opposita fieri cernerent, præsumpta illa persuasione, ex non ente nihil omnino effici posse (hæc enim omnium qui de natura disputarunt, communis sententia fuit) ambo contraria rem esse putabant. Neq; enim posse cõtraria ex re quapiam effici, nisi prius in ea fuissent. qua ratione ductus Anaxagoras, omnia cum omnibus temperata esse tradidit, scilicet, quia cuncta ex cunctis fieri cernebat. & item Democritus, qui inane & plenum sola dicebat esse. Nam ponebat, inquit, corpora indiuidua & vacuum, eaq; in singulis sensibilium partibus pariter haberi: quorũ decisione, generationem ex rebus videlicet præexistentibus fieri tradebat. Cæterum plenum ens, inane vero non ens a Democrito appellari solitum commemorat, forsitan vt eius sententiæ turpitudinem quampiam ostendat. Nam cum statueret vacuum esse non ens, & ex non ente nihil fieri putaret, tamen ex vacuo cuncta fieri dicebat, non minus q̃ ex pleno, cum inane vocaret non ens. Nã generationem ex non ente fieri dabat, quod vt effugeret, mistione dicebat generationem fieri. Cæterũ cur dicit, Democrito qui plenum ens esse dicit, inane vero nõ ens, & omnia ex quibus generatio fit, in omnibus pariter esse, consentaneum esse dicere contradictionem cunctis in rebus esse veram, esse scilicet, & non esse: cum hoc contradictio non sit. nam vnaquæq; res secundũ aliud eorum quæ ipsi

Protagoræ opinio, vnũquodq; tale esse, quale videtur.

Errãtiũ, in rectã viam reductio duplex.

Anaxagoras. Democritus.

inſunt,eſt ens,ſcilicet ſecundum plenum:ſecundum aliud non ens,vtiq; ſecundũ inane. An nominibus illis ens & non ens ſignificabat hæc quæ pariter in omnibus miſta ſunt,oppoſita eſſe & contraria? In eos igitur,inquit,qui ob hæc contradictionem in omni re ſimul eſſe veram putarunt,nõ concertando & redarguendo,ſed diſſuadẽdo diſſeremus.quodãmodo enim vera dicũt,& recte ſentiũt, alias quædam ignorant.Ens enim dupliciter dicitur,& perinde nõ ens,quoniam ens partim eſt potentia,partim actu.Similiter non ens quoddam nihil omnino eſt,aliud eſt quidem potentia, ſed quoniam nondum eſt actu,idcirco dicitur non ens.quod enim potentia eſt ens,id quoniam in confinio eius eſt quod actu eſt,& omnino non entis eſt, quodammodo ens eſt, quodammodo nõ ens, & ex ſic non ente generatio fit,non tamen ex proprie & ſimpliciter non ente. Nec,quod iſti aiũt, quidquam prohibet aliquid eſſe,& idem non eſſe.At non ſecundum idem fieri poteſt,vt idem ſit,& non ſit,ſed ſecundum diuerſa,vt alia ratione ſit,alia non ſit.quod enim eſt potentia,eſt illud quidẽ, ſed potentia.non eſt autem,quia non eſt actu.quare in ipſo non eſt cõtradictio. Haud enim eſt abſurdum dictu,idem contraria eſſe potentia.actu vero fieri non poteſt,& eſſe aliquid,& idem non eſſe,oppoſita ſunt.quamobrem hæc ſimul eſſe actu nequeunt,quoniam eadẽ materia res oppoſita eſt: quæ quidem actu eſſe non poteſt, eadem tamen ex parte ſeruat vtrunq; tunc etiam cum alterũ eſt actu,quia potentia eſt oppoſita.Neq; enim cum actu exiſtit,iam potentiã amiſit.Et inſuper,inquit, eos admonebimus,ne ea tantum eſſe putent,quæ oriuntur & occidunt, ſed eſſe etiam alia entia ingenita & immortalia,& motus immunia,quibus nunquam adſunt oppoſita. Siquidem ne mutantur quidem omnino,nec ex ipſis quidquam efficitur,quales ſunt diuinæ ſubſtantiæ.

Ens dupliciter dicĩt, & perinde non ens.

Idẽ eſſe poteſt, & nõ eſſe.

Eſſe entia ingenita & immortalia.

Opinio autem nonnullorum de veritate ea quæ in apparentibus rebus conſiſtit,ex ſenſibilibus orta eſſe videtur.Verum enim non multitudine neque paucitate diſcerni oportere cẽſent.idem enim aliis dulce,aliis amarũ guſtantibus eſſe videtur.Quare ſi omnes ægrotarent,aut omnes eſſent inſani,duo vero aut tres valetudinẽ aut mentẽ haberent,hi quidem ægrotare viderentur,cæteri vero non viderentur.

Opinio autem nonnullorum de veritate ea quæ in apparentibus rebus conſiſtit, ex ſenſibilibus orta eſſe videtur.) Quemadmodum inter opinantes idem eſſe & non eſſe,id eſt contradictionem ſimul eſſe veram,benignioribus,quiq; veritatem inquirentes ambigenteſq; in hanc ſententiam delapſi ſunt,erroris cauſa a ſenſibilibus,quę oriuntur & occidunt,profecta eſt,quippe cum viderent ex eodem oppoſita generari:ſic,inquit,veritas circa apparentia,id eſt vt omne viſum verum eſſe dicerent,qui hoc inquirentes & dubitantes ſtatuerunt,deceptionis cauſam ex ſenſibilibus habuit. Nec enim verum diſcerni oportere putabant multitudine & paucitate eorum qui ſic opinarentur:vt id verum eſſet,quod pluribus videtur:id rurſus falſum,quod paucioribus. Nam ſi plures ægrotarent, pauciores vero recte valerent,& quod pluribus amarum videretur,idem dulce recte valentibus, nõ vtiq; quod ægrotantibus videtur,quia plures ſunt,verum eſſe diceremus,ceu pauci ægrotarent,multi autem firma eſſent valetudine,& paucos ægrotare, multos autem recte valere.(Quare ſi omnes ægrotarent,aut omnes eſſent inſani.) Quoniam qui putant multitudine & paucitate verum diiudicari,ij quod multis videtur,verum eſſe dicunt,hi nanq; ſunt recte valentes,& habentes ſecundum naturam,probabiliter conuertit illud: Si enim multi recte valent,& ſeſe habent ſecũdum naturam, ſi vſu venerit,vt plurimi ægrotẽt,pauci recte valeant,ægrotantes erunt valẽtes, & valentes ægrotãtes.quod ſi eſt abſurdum, non multitudine & paucitate viſorum veritas eſt diiudicanda. 50

Nõ multitudine aut paucitate opinãtium veritas eſt cenſenda.

Præterea compluribus cæterorum animalium ſanis contraria de eiſdem apparent, & etiam nobis,& inſuper cuiq; ad ſeipſum non eadem ſemper ſenſu videntur. Quænã igitur iſtorum vera ſint, aut falſa, incertum eſt ſane. non enim hæc magis vera quàm hæc ſunt,ſed æque.Quapropter Democritus ait,aut nihil eſſe verum, aut id nobis non eſſe manifeſtum. Omnino autem quoniam prudẽtiam ſenſum eſſe,hunc autem alterationem eſſe putarunt, ideo id quod ſenſu videtur, neceſſario verum inquiunt eſſe. Ex iis enim & Empedocles & Democritus,ac cæterorum,vt ſimpliciter dicam,quiſque talibus opinionibus obnoxii ſane fuere. Empedocles enim habitu mutato prudentiam dicit mutari,cum inquit·

Ad præſens hominum creſcit ſapientia ſemper, & alio rurſus in loco dicit:
Vt vario ſemper mutatur corpore quiſq;,
Sic ſapere eſt illi mutato,ac mente moueri. & Parmenides eodẽ etiã modo dicit.
Nanq; vt quiſq; ſuam retinet per membra reflexa
Temperiem,ſic mente valet mortalis vbique. Idem & hoc poteſt eiuſdem,
Plurimaq; id cunctis mens eſt mortalibus æque.

Anaxagoræ etiam & ſententia talis a quodam familiarium recenſetur· Talia ipſis ea

quæ ſunt,erunt,qualia ipſi illa exiſtimabunt. Aiunt autem & Homerum videri hanc opinionem habere,quòd Hectorem fecit iacere alia ſapientem,vt ex ictu fuit mẽte dimotus,propterea quòd ſapiunt quidem & ii qui mente ſunt dimoti, ſed non eadem. Patet igitur ſi vtraque prudentia ſit, & ea quæ ſunt,ita ſimul,& non ita ſeſe habere. At enim id quod inde emergit,abſurdiſſimum eſſe conſtat. nam ſi qui maxime id verum quod perſpici poteſt,viderunt(ſunt autem ii qui maxime quærũt hoc ipſum ac amant) ii tales opiniones habeant,& hæc de veritate dicant,ac aſſerant, quo pacto non abiecto animo fuerint ii qui philoſophari aggrediuntur. Quærere nanq; veritatẽ perinde erit, atque ſi volantia quiſpiam perſequatur. Cauſa vero opinionis hæc fuit. Nam de hiſce quidem quæ ſunt,veritatem conſiderabant:ea vero quæ ſunt, res tantum ipſas ſenſibiles eſſe putarunt.In his autem abunde indefiniti natura,& eius quod eſt,hoc pacto,quẽadmodum diximus,ineſt. Quare veriſimiliter quidem,nõ autem vera dicunt. Sic enim magis dicere decet,quàm vt Epicharmus in Xenophanem dixit. Præterea omnẽ quidem hanc naturam motum ſubire: de eo vero quod mutatur, nihil vere dici videntes, circa id quod omni ex parte mutatur,nihil vere dici poſſe arbitrabantur. Ex hac enim exiſtimatione,ſumma illa opinio pullulauit,quam Heracliti ſequaces atq; Cratylus habebat, qui quidem poſtremo nihil dicere oportere arbitrabatur,ſed digitum duntaxat mouebat,atq; Heraclitum increpabat,propterea quòd dixit fieri non poſſe,vt bis eundem fluuium quiſquam ingrediatur. ipſe nanq; neq; ſemel arbitrabatur. Nos autem & ad hanc rationem dicemus,id quod mutatur,cum mutatur,eſſe non putare,aliquam ipſius rationem habere,quãquam controuerſiam habet.Id enim quod abiicit,habet aliquid eius quod abiicit:& eius quod fit,aliquid iam eſſe neceſſe eſt.Omninoq; ſi corrumpitur,erit quippiam ens:& ſi fit,ſit id ex quo fit,& a quo generatur,neceſſe eſt,atq; hoc non in infinitum proficiſcatur.Sed his omiſſis,illa dicamus, nõ idem eſſe in quantitate atq; qualitate mutari.Ratione igitur quantitatis non maneat,ſed ratione formæ nos vniuerſa cognoſcimus. Præterea increpandi ſunt ii qui ita de rebus exiſtimarunt,propterea quòd cum pauciores numero ſenſibilium rerum ita ſeſe habere viderent, de toto cælo ſimilem ſententiam attulere. Locus enim ſenſibilium rerum qui eſt circa nos, corruptionem ſolus generationemque ſubit, ſed iſte nulla fere pars ipſius vniuerſi eſſe videtur.Quare iuſtius hæc ob illa tali ſententia liberaſſent,quàm ob hæc in illa ſententiam contemnentem tuliſſent.

51 Propterea compluribus cæterorum animalium ſanis contraria de eiſdem apparent.) Quædam enim his dulcia & cibo apta videntur,quæ alijs ſunt amara, nec ad veſcendum idonea,vt oliuæ ramus exemplo eſſe poteſt,qui animalibus ipſum depaſcẽtibus dulcis eſt,idem nobis hominibus amarus.Sed ne nobis quidem eadem ſemper videntur,ſed diuerſis temporibus diuerſa, prorſus vt quænam vera dicere oporteat,incertum ſit.haud enim hæc magis ꝗ illa vera ſunt. quamobrem,inquit, Democritus dicebat,notatis huiuſmodi diſcriminibus,vel nihil verum eſſe,vel ſi quid eſſet, nobis certe id non eſſe cognitum,neq; exploratum,propterea quòd ſimiliter ſeſe habeant in oppoſita,qui de ipſis opinantur.(Et omnino quia prudentia ſenſus eſſe putatur.) At,inquit,quoniam eadem neque omnibus,neq; eiſdem ſemper ſimiliter videntur,ſed alia alijs,& eiſdem diuerſa diuerſis temporibus,quod cuiq; videretur,id illi verum eſſe putabant,propterea quòd prudentiã, qua veritas diiudicatur,hoc eſſe rebantur,quod ſenſum.ſenſum porro eſſe alterationem.huius enim comprehenſionem fieri hominibus a ſenſibilibus alteratis.Vt enim ſenſus pateretur, ſic ſe habere dicebant ſenſibilia a quibus ipſe diſponeretur,ac perinde neceſſario verum eſſe ſtatuebant,quod cuiq; videtur per ſenſum.Nam verum eſſe,quod prudentiæ videretur.prudentiam autem id eſſe quod videretur ſenſui.Porro iſtos ſenſum prudentiam eſſe putaſſe,ac tradidiſſe,docet cum ait Empedoclem & Democritum,& quicunq; alij hoc ipſum tradidere,idcirco in hanc ſententiam veniſſe,quia putabant prudentia fungi hoc eſſe,quod ſentire.prudentiam autem veritatis eſſe cognitricem,quos in hac ſententia fuiſſe demonſtrat,Empedoclem ex ipſius dictis.ſic enim ait.(Ad præſens enim conſilium augeſcit hominibus.)id eſt ſecundum id quod adeſt,apparetq;,efficitur hominibus prudentia,veritatiſq; comprehẽſio.Conſilium nanq; prudentia eſt.hoc enim proprium eſt ſenſus. Carminis autem intellectum ipſe expoſuit,cum diceret.(Empedocles enim habitu mutato, prudentiam mutari dicit.) quod idem carmine illo ſtatim ſubiuncto ſignificat.(Vt vario ſemper mutatur corpore quiſq;,ſic ſapere eſt illi mutato,ac mente moueri.)Cuius vel hic eſt ſenſus,vt homines alterantur,quod efficitur

Nõ ſemper eadẽ nobis videntur.

Democritus.

Prudentia.

Cõſilium.

Parmenidis error, qualis cuiusq; est temperatura, talis & prudentia.

a sensibilibus, sic item sapiunt & opinantur. vel hic pro habitu quem obtinent, quo habitu fit vt sic aut sic sentiant, de re ipsa opinantur. In hac quoq; opinione Parmenidem fuisse, ipsius verbis ostendit, qui sic ait. (Nam vt quisque suam retinet per membra reflexa Temperiem, sic mēte valet mortalis vbiq;.) id est, qualis est cuiq; corporis temperatura & habitus, talis in eo sequitur prudētia, perinde quasi prudentia, quo temperamentum corporis ducit, consequatur, & alterationis quæ a sensibilibus efficitur, assecla comesq; sit: quod ipsum ait ab eodem Parmenide significari, cum iterum dicit, (quod natura sapit membrorum.) & cum rursus ait, (omnino & cūctis) quod enim est amplius, id intellectus esse dicitur, cui sapere ipsum & opinari ex corporis temperamento pendeat, & secūdum id fiat quod in corporis dispositione amplius est, & exuperat. Cuius opinionis Anaxagoram quoq; fuisse ex quadam eius sententia etiam tunc extante intelligi ait, qua suis familiaribus discipulisq; breuiter quid de re hac sentiret, exposuit. Dicere enim, talia cuiq; erūt, qualia existimabit, hominis est qui omnem opinionem verā esse statuit, & res tales esse, quales esse videantur. Quin etiā Homerum huic opinioni astipulari ait, ceu opinari hoc esse quod sentire putauerit, & omnem opinionem veram esse. Nam qui Hectorem semotum mente ex accepto vulnere aliud sapere ait, is sapere ipsum dicit, sed alia sapere, quasi nihilominus prudentia sit eius qui est mentis emotæ. quod si etiam insani sapiunt, sapere autem est verum cognoscere, etiam insani verum cognoscent. ita cū sani quoq; prudentiam habeant, verumq; cognoscant, efficitur, vt res simul sic & nō sic se habeant. Quibus disputatis, & veterum opinionibus expositis de rerum iudicio, & comprehensione veritatis, ex hac inquit magnorum virorum controuersia difficillimum quiddam & alienum sequi. Si enim qui omnium maxime verum perspicere possunt (hi autem sunt, qui maxime in eius inquisitione sunt versati, & hunc suæ vitæ scopon ac finem proposuere) ij tales de rebus opiniones habuerunt, & talia de veritate eiusq; cognitione tradidere, quomodo non eis concidet deficietque animus, qui nouitij ad philosophandum accedunt? Negotium enim simile suscipere videntur, vt si quis volātia pedibus consequi conaretur. Nam vt volantia nemo pedes consequatur, hoc est enim impossibilia conari, sic qui philosophiæ operam nauare volunt, rem quandam impossibilem & inaccessam aggredi videntur, si cum philosophia rerum cognitionem, & veritatis in ipsis delitescentis notitiam polliceatur, ipsa rerum cognitio veritatisq; notitia tam incerta est, ac tot difficultatibus plena, vt qui diutissime in ea versati sunt, infinita discordia declarāt. His explicatis, vbi nos negotij suscepti difficultatis admonuit, caput & fontem detegere conatur, vnde eorū error manauerit, qui sapere hoc esse rebantur, quod sentire, & omnem opinionem omneq; visum verum esse putabant: in qua opinione fuit Protagoras, docetq; in hanc sententiam Empedoclem & Parmenidem Democritumq; ac Anaxagorā iuisse, quibus id erat institutum, vt rerum veritatem perspicerent, sed sensibilia tantum esse putabāt, in quibus plurima est indefiniti natura, id est materiæ. Materiam nanq; appellat indefinitum. (& eius quod est, hoc pacto, quemadmodum diximus.) id est potētia, quod quidem quodammodo est, quodāmodo non est. Est enim in confinio proprie entis, id est entis actu, & prorsus nō entis. (Quare verisimilia quidem dicunt) Qui enim de huiusmodi entibus verba faciūt, merito talia esse dicūt, vt ipsorum quiditas definitione nihil determinate dicatur esse. non autem de entibus vera dicunt. neq; enim cuncta entia talia sunt, nec sensibilia quidem quæ per omnia fluunt, continenterq; mutātur, sed in ipsis forma manet, quiescitq;, fluēte subiecta materia. Sic enim, inquit, de ipsis dicere magis decet, probabilia scilicet ab istis, non vera dici (q̄ vt Epicharmus in Xenophanem dixit.) scilicet quia Epicharmus poeta comicus maledictis & calumnijs Xenophanem incessit, dum ipsum ꝙ quædam ignorasset, scōmate perstringens refelleret. Hanc igitur naturam sensibilem & materialē in causa fuisse ait, vt quidam verum consequi non licere traderent, ipsorumq; sententiam interijcit, in eamq; argumentatur. Nam cum huiusmodi naturam moueri, & secundum materiam continēter mutari animaduerterent, nec de re semper variante & caduca. quidquam posse vere affirmari, cum mutatur, putarent, propterea quod decidit, nec in eadem natura perstat, nihil censebant vere de re huiusmodi dici posse, quæ semper mutaretur, nec maneret vnquam. sensibilia autem & materialia, quæ sola esse putabant, huiusmodi esse, quippe quę continenter fluant, nec eadem vnquam persistāt. Ex hac enim de rebus sententia, Heracliti manauit opinio, atq; item eius auditoris Cratyli, qui hoc addidit illius sententiæ, fluxum & mutationem sempiternam esse & irrequietam, prorsus vt præceptorem ferre nequiuerit, dicentem fieri non posse, vt quisquam bis eundem fluuium ingrederetur, nam res omnes assimilabat flumini. se enim retulit non modo bis, sed ne semel quidem quenquam flumen idem ingredi posse putare. hic autem ne loquendum quidem esse putabat. prius enim subiectam naturam, de qua sermo suscipitur, alterari mutariq;, q̄ oratio de ipsa prolata fuerit, prorsus vt rei nunquam oratio consentire valeat. Ita rem digito demonstrare satius esse censebat, quàm lapidem, vel lignum, aurumve, aut quidquam aliud appellare. Hæc enim propter alterationem, mutationemq; substantiæ nunquam permanere. At quod digito monstratur, quidquid illud sit, ita demōstrari. In eos igitur, inquit, qui ob has causas verum cognosci non posse tradebant, ita differemus, recte eos quodammodo atq; vere existimare putantes, quod mutatur, cum mutatur, non esse, quatenus mutatur. neq; enim id est quod erat, nec hoc rursus in quod transit. quanquam hoc ambiguitatem quandam habet. (Id enim quod abijcit, habet aliquid eius quod abijcitur.) alioquin iam ipsum abiecisset, non abijceret etiamnum. quare necesse perinde est, vt eius quod efficitur, aliquid sit. Alio-

Sapere ac sentire, idē esse opinantium error vnde manarit.

Epicharmus.

Heraclit⁹.

quin quod efficitur,nondum esset id quod fieri dicitur. Nam etsi nondum est id quod efficitur, tamen aliquid est iam ipsum propter quod hoc fieri dicitur, & non aliud: prorsus vt quod efficitur, aliquid sit. (Omninoque si corrumpitur, erit quidpiam ens.) Nam si interitus mutatio est entis in non ens,profecto quod interit, necdum interiuit,hoc vt aliquid sit necesse est, quia si non esset, nō interiret.Et proinde si quidq̃ efficitur,id ex quo fit, & a quo generatur,esse necesse est. quidquid enim fit,ex aliquo subiecto fit,cum non fiat ex nihilo, item ab aliquo.Neq; absq; causa hæc fieri dicenda sunt.alias enim non efficeretur quidquã, atq; hoc ne in infinitũ proficiscatur, nec rursus generetur tum id ex quo res efficitur,tum id a quo:ac proinde vt hæc quidem esse dicãtur.nihil enim omnino efficeretur,si generatio absq; principio in infinitũ procederet,vt in primo minore demonstratum est.quod enim subiecto caret,id effici non potest. non habetur autem subiectum, cũ aliquid efficitur subiectum.efficitur autem adhuc omne,cum subiecti generatio in infinitũ progredi intelligitur.Nam si quod generatur,subiecto aliquo indiget ex quo generetur, subiectum autem non est, sed gignitur etiamnum,profecto ne id quidem effici potest,quod vt fieret, subiectum illud desiderabat.Subiectum enim ens quiddam est.quãquam re illud quidem generari potest,cum vt fiat,subiectum desideret:illud autem subiectum nondum sit,cum generetur adhuc.quo fit,vt nihil generetur,nisi fit.fluxus enim & mutatio eius est,quod mutatur.Eadem est ratio generantis,& efficientis. si enim oportet,vt quod generatur,ab aliquo generetur,hoc autem non est,sed generatur etiamnũ, ne id quidem generatur,quod aliquid iam existens desiderat, a quo generetur. Si enim generatur, nondum igitur est. Ad quem modum sine fine procedendo,nihil omnino generabitur. Sed postquã demonstrauit necesse esse,vt aliquid iam sit,siue intereat quidquam,siue generetur,quod neq; simul cum illis intereat,nec simul oriatur,quamobrem ij etiam qui continentem mutationem & fluxum interitumque causantur, aliqua entia relinquere coguntur, si velint suam tueri sententiam, sic ait, (Sed his omissis,illa dicamus.)quod facit,quia dixerat,id quod mutatur,cum mutatur,esse non putare,non esse a ratione alienum.Instituerat autem, qui hanc sententiam prædictis causis sequuntur, hos non vi adhibita,sed persuadendo ad sanitatem veramq; sententiam reducere.quare omissis fortioribus & magis implicitis rationibus, quas prius attigerat,in eas transit, quæ probabiles magis sunt,& persuadendi vim habent,atq; docendi.Illis igitur omissis,in ipsos dicendũ est,non idem esse in quantitate atq; qualitate mutari.quo in loco mutationem secũdum quale,vocat mutationem per formam,qua generatio & interitus efficitur. Itaq; non sunt eædem hæ mutationes, etiamsi mutationem secundum quantum continentem rebus adesse detur, propterea quòd augescere & imminui notantur,& accessiones decessionesq; recipere.Cæterum res quęq; id esse,quod est,non ex quantitate,sed ex forma dignoscitur,quæ forma tam diu persistit, donec res subiecta extat, non intercepta.Mutationem vero formæ non esse continuam,satis in libris de generatione & interitu demonstrauit,vbi de alimento disputauit.hanc enim subiectũ esse & alibi docuit.Manet enim forma Socratis,quandiu Socrates tutus ab interitu manet.itaq; dum puer est,dum augescit, decrescit, senescit secundum naturam,perinde Socrates est.Eadem est ratio lapidis,auri,ligniq;, & cæterorum cuiusq;. Quare si ob continentem fluxum negant rem vel esse, vel cognosci posse, profecto qua fluxus non est continuus,hac res & esse & cognosci posse eosdẽ fateri conuenit.Præterea obiurgandos esse ait, qui res in continenti & fluxu & mutatione versari putabãt,cum hoc in paucis sensibilibus animaduerteret.Huiusmodi enim fluxus in ijs tantum versatur sensibilibus, quæ nobis vicina oriuntur & occidunt,quæ vniuersi quota pars esse intelliguntur? Itaq; paucorum argumento, de cunctis rebus ipsoq; cœlo,omniq; diuino & sempiterno corpore statuebant,cum contra satius esset a pluribus & maioribus in pauciora transferre sententiam,quàm ex tam paucis,de tam magnis, tantoq; potioribus iudicium ferre.Ita licet sola sensibilia entia esse putentur, non tamen eorum sententia probabitur,qui quo minus quidquam sit,continentem fluxum causantur.

Res quæq; id esse q̃d est, non ex quantitate, sed ex forma dignoscitur.

Præterea patet & in hos ipsos ea nos dicere posse, quæ olim sunt dicta. Ostendendum est enim ipsis,atq; persuadendum,naturam quandam immobilem esse:quanquam hisce qui simul esse atq; non esse dicunt,euenire videtur,vt quiescere magis quàm moueri omnia dicant.Non est enim omnino quicquam in quod quippiã mutaretur,quippe cum vniuersa omnibus insint.

52 Præterea patet & in hos ipsos ea nos dicere posse, quæ olim dicta sunt.) Cum in eos dissereret, qui quod omnia ex omnibus fieri cernerent,in omnibus omnia esse rebantur,hoc adiecit.Nolumus, inquit,eos ignorare in rebus aliam esse substantiam ab omni motu,interitu,& generatione prorsus immunem, quas ob res contradictionem in singulis rebus veram fieri dicebant. Hoc igitur idem in hos dicendum esse ait, ostendendumque ipsis persuadendumque naturam quandam immobilem prorsus & immutabilem in rebus esse. Eorum enim quæ mouendo mutandoque variant,nihil esset omnino, nisi immota quædam & incorporea natura, motus cæterorum esset causa. Hæc effatus,statim docet, qui omnia esse & non esse dicunt(hi autem sunt, qui contradictionem pariter in singulis rebus veram esse tradunt)ex eorum dictis potius effici, vt omnia quiescant, quàm vt mutentur & moueantur.Si enim quæ mutentur,hæc in ea quæ ipsa non sunt,mutantur,nimirũ qui

vumquodque omnia esse aiunt,nec extra id esse quidquam, his consentaneum est, vt omnia quiescere dicant.in singulis autem entibus omnia sunt per eos, qui singulis in rebus omnem contradictionem simul esse veram tradunt. Nam si omne ens pariter est,& non est, & omnia in omnibus sunt,nec res iam est,iam non est, nec modo est magis,modo est minus,aut non est, quiescet omnis res,cum in nihil commutetur,propterea quòd eadem existendi & non existendi similitudo manet, & quia omnia quæ in se vnumquodq; habent,nihil habent præterea in quod mutentur.Hæc in eos effatus,qui omnia semper continenterq; moueri, ac proinde nullius rei certam cognitionem contingere posse arbitrabantur,cum obiter eorum sententiæ,qui cōtradictionis veritatem in omni re afferebant,consentaneum esse docuisset, vt omnia quiescere confiterentur, protinus in eos edisserit, qui omne visum statuunt esse verum.

De veritate vero disseramus oportet,ostendendo non omne verum esse id quod apparet. Nam primo quidem sensus proprii obiecti non est falsus, at imaginatio non est idem quod sensus.

De veritate vero disseramus oportet ostendendo non omne verum esse id quod apparet. Nam primo quidem sensus proprij obiecti non est falsus.) Disputat in eos qui omnis visi veritatem asserunt.hoc enim his ipsius verbis significatur.Principio enim ait, non si sensus in proprijs sensibilibus non fallitur,protinus ne phantasia quidem seu imaginatio.disputat autem tum ex sua sentētia, tum ex istorum opinione,quibus aliter videbatur,ac ideo imaginationem veram esse confirmant. Quod autem dicit,est huiusmodi,Sensus non est in cunctis sensibilibus verus,sed in suis tantum. In suis enim proprijsq; non fallitur.Quamobrem etiam si imaginatio hoc esset quod sensus, non tamen omnis imaginatio vera esset,sed quæ de proprijs peculiaribusq; cuiusq; sensus haberetur. Deinde imaginatio non est idem atq; sensus,vt intelligatur,non si verus sit sensus,statim imaginationem veram fore.Est enim sensus,præsentium sensibilium, quæq; extra sensoria sunt,apprehēsio seu cognitio. Imaginatio vero motus sensus in actu,quem motum ab imaginibus proficiscentem, impressis a sensibilibus varie effici vsu venit,vt in libro de anima demonstratur,& in eo qui de memoria inscriptus est, atq; in eo qui de somnio.quod discrimen vel inde patere potest, quòd imaginari in potestate nostra situm est,sentire non item: & quia tunc etiam cum non sentimus,vt inter dormiendum,imaginamur.at fieri non potest,vt non sentientes,sentiamus.Item sensus,vt dixi,præsentium est rerum, imaginatio vero etiam absentium. 53

Sensus. Imaginatio.

Deinde dignum est admiratione,si hoc dubitent,vtrum tantæ sint magnitudines,talesque colores,quantæ ac quales hisce qui sunt remoti,an tantæ qualesve hisce qui sunt propinqui,videntur,& vtrum tales sint quales sanis, an tales quales ægrotantibus ipsis apparent,& vtrum ea sint grauiora quæ imbecillis, an ea quæ robustis videntur, & etiā vtrum ea sint vera,quæ dormientibus,an ea quæ vigilantibus ipsis apparent. nam non ita ipsos putare patet.Nemo nanq; si sit in Africa,deinde noctu se esse Athenis existimauerit,ad Lyciū proficiscitur. præterea medici opinio,vt inquit etiā Plato,atq; ignorantis hominis de futuro sano,aut non futuro,non æque profecto est certa.

Deinde dignum est admiratione,si hoc dubitent,vtrum tātæ sint magnitudines, talesq; colores.) Per hæc & quæ sequuntur ducens ad manifesta refellit propositam istorum opinionem, quos perperam sentire manifestarum rerum argumentis conuincit. Nemo enim dubitare valeat magnitudines quantæ sint,num quantæ procul aspicientibus videntur,an quantæ intuentibus e propinquo. neque de coloribus dubium esse potest cuipiam: vt per hanc dubitationem accipiat, non esse probabilius,vt vera sint quæ intuentibus e vicino loco videntur, quàm ea quæ a remoto aspicientibus,ac inde constituat verum esse quod cuique videtur.Nec illud quisquam dubitaret,vtrum quæ recte valentibus, an quæ ægrotantibus videntur, veriora sint,exempli gratia, ictericis, aut mente captis. Nec ex grauibus num ea grauiora sint, quæ tenui valetudine, an quæ firma vtentibus grauiora videntur. Nec vtrum quæ vigilantibus, an quæ dormientibus apparent, veriora sint. Cunctis enim notissimum est, quæ aspicientibus e propinquo videntur, magis esse talia: & quæ recte valentibus,ac robustis,vigilantibusque.quod si ita est, non omne visum verum fuerit. neque enim qui ex his iudicium ferunt, multitudine iudicant,vt paulo ante meminit. quasi ipsi qui omne visum verum esse statuunt, omne visum dicant, quod ei videtur qui secundum naturam sese habet, qualis est qui e propinquo loco ac mediocri interuallo vnde res videri aptæ sunt, intuetur, qualis recte valens, qualis robustus, qualis denique vigilans ad res diiudicandas. Nam ne ipsi quidem huius opinionis auctores de his rebus secum taciti ambigunt, an possint aliter sese habere. Quibus satis est argumenti, quod ijdem suis actionibus non passim in alterutram, sed in alteram modo partem funguntur. Nemo enim ipsorum, si dum est in Africa, Athenis commorari se in somnijs viderit, experrectus deinde, Atheniense Odium petit (est autem Odium pars quædam theatri, quæ nunc thymele,id est scena nuncupatur) sed quod in somnijs viderit,vanū:quod in vigilia,verū 54

ᾠδεῖον. θυμέλη.

esse statuit. Præterea istos nihil pro sanis dixisse, omne visum verum esse tradentes, ex ijs arguit, quæ de futuro existimantur, videnturq;. quibus Plato quoque in Protagora hanc sententiam refellit. Nam si omnis opinio vera esset, nihilo verior esset opinio medici de futura ægrotantis valetudine, quàm eius qui medicinæ nullam habeat cognitionem, aut hæc quàm illa. At nunc medici opinio potior habetur. Si enim alter ægrotantem morbo explicandum esse prædixerit, præiudicaueritq;, alter eundem mortem obiturum, tempore exitus instante, non artis experti fides habetur, sed medico, cuius prædictio re quoq; comprobatur. Item si medicus quempiam ægrotaturum præopinetur, artis vero ignarus non ægrotaturum, aut contra, scientia medici potior ad veritatem habetur. quamobrem ipsi quoq; indocti suas de futuris opiniones non esse veras confitentur. quod si ita est, non omne visum est verum.

Præterea de propinquo quiuis ac alieno obiecto sensus, aut remoto propinquove, sibi non æque est certus, sed de colore quidem certus est visus, non gustus. de sapore autem gustus, non visus. quorum nunquam in eodem tempore quisquam simul idem sic sese habere, & non sic sese habere dicit.

55 Præterea de propinquo quiuis ac alieno obiecto sensus, aut remoto propinquove sibi non æque est certus.) Quod dixerat sensum in proprijs tantum sensibilibus esse veracem, non autem in omnibus, id hoc in loco demonstrat. sumpserat enim prius, etiam si sensus esset verax, non tamen protinus fore omnino visa veracia, cum sensus non idem sit, atq; imaginatio. Nunc sensum non pariter in cunctis, vt dixerat, veracem esse confirmat. neque enim perinde se habent in aliena atque in propria, sed gustatus erga gustabilia, id est erga sapores verax est, quos visus non attingit. visus erga colores, qui nihil ad gustatum pertinent. quo fit, vt si qua res pallida intuentibus dulcis esse videatur, huiusmodi visui fidem habendam non putemus. nec talem visum seu imaginationem veracem esse credamus, sed hoc iudicium, dulcis ne an secus sit, a gustatu petendum esse. Aliena porro quodammodo vnicuiq; sensui vocari possunt sensibilia communia, in quibus plurimum errari solet, sed neque sensus in propria obiecta perinde se habent e propinquo, atque e remoto, vt supra commemorauit. Tūc einm visus de colore vera renunciat, cū a mediocri spectat interuallo, non cū procul aspicit. Eadem est ratio auditus in sonitum, odoratus in odorem. Haud enim de sensibilibus proprijs, vtcunque habeant, & vbicunque sint, sensus diiudicant. (Aut propinqui & sui,) id est & sui cum prope adest, & cum longius recessit. hoc enim est in dictione subaudiendum.) Quorum nunquam eodem in tempore quisquam simul idem sic se habere, & non sic se habere dicit) Hæc, & quæ sequuntur, in Democritum & Heraclitum dicere videtur, qui eadem simul & esse & non esse dicebant: ac idcirco contradictionis veritatem asserebāt. Vtrosque igitur per sensus & sensibilia refellit, tum qui omne visum esse verum aiebant, tum etiam qui cunctis in rebus contradictionis veritatem tuebantur, quos suis armis oppugnat, falsitatisq; conuincit. Qui enim omne visum idcirco verum esse statuebant, quòd omnes sensus veros esse rebantur, eos redarguit, non omnem sensum esse veracem demonstrans. Neque enim solum de alienis sensibilibus non omnis sensus est verax, sed ne de proprijs quidem, nisi a mediocri interuallo sentiantur: nec ægrotantium sensus verax est. Qui vero propter continentem fluxum, & quoniam ex eisdem opposita efficiuntur, quodque sensus veraces non sunt, vt qui subinde aliter aliterque a sensibilibus mutentur, afficianturque, cognitionem tollunt, & contradictionem veram esse aiunt, horum sententiam refellit, docens sensus in quibusdam esse veraces, in quibus fieri non possit vt contradictio simul vera esse dicatur. Nullus enim sensus eodem tēpore eandem rem talem esse & non esse renunciat. Exempli gratia, idem esse album, & nigrum: vel idem dulce, & amarum. quare si quo sensus ducunt, sequamur oportet, nunquam simul erunt opposita, nec contradictio erit simul vera. Quæ ratio in eos quoque conuenire potest, qui visa idcirco vera esse dicunt, quòd sensus veraces sint. Si enim sensibus fidē habere oportet, nullus sensus, quæ sentit, sic habere, & non sic se habere renunciat. quamobrem si sensus ad hunc modum sese habent, sic quoq; visa se habebunt, ac proinde non erit verum dictu, opposita simul esse vera.

Sensus nō perinde se habet in aliena sensibilia, atque propria.

Sensuū deceptio & iudicium.

Quin etiam neque diuerso in tempore ambigit de affectu, sed de eo circa quod accidit ipse affectus. Dico autem hoc pacto, idem vinum aut ipsum mutatum, aut instrumento mutato, interdum dulce, interdum non dulce esse videbitur, sed dulce est tale semper cum est, & nunquam mutatur, sed semper de eo verum dicit ipse gustatus, atq; affectus qui a dulci proficiscitur, vt necessario talis, & tamen hoc ipsum omnes hæ sentētiæ tollunt. Quēadmodū enim & substantiā esse nullius, sic & nihil necessario esse dicunt. necessarium enim, vt aliter sese habeat, fieri minime potest. Quare si quippiam necessario sit, id non sane ita, & non ita sese habebit. Atque omnino si sensibilia solum sint, nihil erit profecto, si animātia non sint. sensus enim nō erit. fortasse igitur verū est

neque ſenſibilia,neque ſenſus perceptiones eſſe.hoc eſt enim ſentientis affectus.At impoſſibile eſt & ſine ſenſu ea ſubiecta non eſſe,quæ faciunt ſenſum. Non enim ipſe ſenſus eſt ſui,ſed eſt & aliquid aliud præter ſenſum, quod quidem antecedere ſenſum neceſſe eſt.id enim quod mouet,prius eſt eo natura quod mouetur: neque id minus eſt & ſi hæc ipſa mutuo referuntur.

Quin etiam neq; diuerſo tempore ambigit de affectu.)Oſtenderat nullum ſenſum eodem tempore oppoſita in eodem iudicare.Nunc docet,ne diuerſis quidem temporibus ſenſum in iudicando de affectione quæ ipſi fit,neq; a ſe, neq; ab alio eiuſdem generis ſenſu diſcrepare. Neq; enim dulce ſapere,nunc tale, nunc diſſimile a guſtatu iudicatur, ſed ſemper & cunctis guſtatibus ſimile videtur, diſcretiuum videlicet, & lene non iam diſcretiuum, iam concretiuum,ſed cunctis ſimile. Eadem eſt ratio cæterarum affectionum quæ ſenſibus fiunt cõprehendẽdis ſenſibilibus. Semper enim & cunctis inter ſeſe congruunt,ſed de ſubiecto ſenſibili ambigunt aliquando ſenſus,a quo ipſis ingeneratur affectio.Nam idem vinum eidem guſtatui partim dulce,partim non dulce videri poteſt, vel quòd ipſum mutetur,vel quòd deguſtans lingua tales quoſdam ſapores adhærentes habeat. Ac perinde album,& idem nõ abum,item ſuaue olens,& idem graue olens eidem ſenſui videri poteſt, nunquam tamen ſuauis ipſe odor,vel affectio quæ efficitur in ipſo,aliud ipſi videtur, cum ſit aliud, ſed quidquid id ſit a quo proficiſcitur,affectio ipſa ſimilis ſemper ſenſui videtur. Omnino enim neceſſe eſt,vt affectio quæ a dulci vel ſuaue olente debet proficiſci,talis ſit, & ſenſus vnam talem rationem obtineat. Sed poſtquam docuit ſemper omneſque ſenſus in affectionum iudicio conſentire,ac neceſſe eſſe,vt vnaquæque affectio quæ ipſis ingeneratur, ſimilis ſemper eademq; ſit,hoc tolli refelliq; confirmat eorum opinionem,qui omnia eſſe & non eſſe dicebant,(Quemadmodum dicunt ſubſtantiam eſſe nullius) id eſt,nihil in ſubſtantia prædicari, ſed omnia prædicata eſſe accidentia, propterea quòd non magis ipſum ſit,quàm non ſit.Id autem quod ſubſtantia non eſſe dicitur, id iſti de nullo dicunt, quia rem quanque non magis hoc eſſe aiunt, quàm oppoſitum.Vt igitur entium auferunt ſubſtantiam,ſic tollunt e rerum natura quidquam neceſſario eſſe.Idcirco enim ſubſtantiam alicuius eſſe,& quidquam in ſubſtantia de aliquo prædicari negant, quia quod ſic de aliquo dicitur,hoc neceſſario ei adeſt de quo prædicatur. Nam quod neceſſario eſt, id nequit & ſic, & non ſic habere,quod iſti ſtatuebant. Si ergo ſenſus in affectibus conſentiunt, & affectio dulce ſapiendi neceſſario talis eſt,& ſic afficit,non ſic afficere nequibit:ac proinde falſum eſt rem non magis ſic,quàm non ſic habere. (Atque omnino ſi ſenſibilia ſolum ſint, nihil erit profecto, ſi animantia non ſint.) Senſus eſt,ſi quod ſenſui videtur,id verum eſt omnino, etiam hoc tunc temporis efficitur.neq; enim ſenſus per iſtos ſunt rerum antecedentiũ,vt quibus placeat ſenſum eſſe in ſenſibiliũ actione conſiſtere. Si ergo per iſtos nihil eſt præterquam ſenſibilia, vtique ſi fuerit ſublatus ſenſus, nihil omnino ſuperfuerit.tolletur autem ſenſus, ſi animalia fuerint ſublata, vtpote in quibus ſenſus habeatur. Animantia enim dixit pro animalibus. Poſtquam vero hoc ex iſtorum opinione ſequi docuit, protinus addit, verum eſſe, ſenſiones actioneſq; ſenſuum non fore, ſi fuerint ſublati ſenſus, at non itẽ ſubiecta non fore,in quibus ſenſuum actiones efficiuntur. Falſum eſt enim dictu,ſublatis ſenſibus, ſubiecta tolli a quibus affectiones ſenſibus ingignuntur. Si enim ſenſus non ſui ſenſus perceptio eſt,ſed externæ ſemper cuiuſpiam rei,certe quod ſenſionem & ſenſus affectionem efficit, id vt prius ſit quàm ſenſus percipiens ipſum,neceſſe eſt. Nam etſi mouens & motum inuicem inter ſe referantur,& item agens & patiens,& quatenus talia ſunt,ſimul exiſtant, natura tamen mouens efficienſque prius eſt quàm motum & patiens.Senſibilia igitur ſenſum præcedunt,& poſſent eſſe licet non ſentirentur,& ſic non eſſent ſenſibilia: vt intelligatur entium eſſe non in eo poſitum eſſe, quòd ſenſibilia ſint.Atque hæc quidem in Protagoræ ſententiam dicta eſſe videri poſſunt, qui dum ſenſibilia ſola eſſe putaret, in habitudine quadam ſenſus ad externa ſenſibilia generari tradebat: quare quale cuique videretur,tale illi eſſe ſenſibile. ſi ergo ſenſibilia eiuſdem naturæ ſunt, ac idem eſt ſenſibilia ipſa eſſe, & eſſe,cum vt ſenſibilia ſint,in ſenſus perceptione ſit poſitum,ſatis intelligitur, ſi ſenſus nullus ſit, nullum protinus fore ſenſibile. Tolletur autem ſenſus,ſi fuerint animalia ſublata, ſcilicet, quia ſenſus in animalibus habetur. Hoc igitur non recte ab iſtis concludi oſtendit, propterea quòd licet actio quæ per ſenſum efficitur, & actu ſenſibile tollatur ſublato ſenſu, non ſtatim tamen ſubiecta pereunt, & quæ ſenſui fiunt ſenſibilia, & quæ ſenſionem efficiunt. Ipſorum igitur non efficiuntur ſenſus. At vt ſenſus munere ſuo fungi poſſit, aliqua ſubiecta præexiſtant oportet, quibus non eſt hæc cauſa vt ſubiecta ſint, ſed per ſe entia, & ſubiecta ſunt. quo fit manifeſtum, etiam ſi nullus foret ſenſus, nulla eſſet imaginatio, tunc tamen ſenſibilia in aliqua natura eſſe poſſe.Non igitur quidquid videtur, verum eſt.Quod vero ait,(Aliter ſi ſenſibile ſolum ſit) pro hoc dictum eſſe accipi poteſt, præſertim ſi ſenſibile ens eſt in ſui ſenſus perceptione tantum.

Sẽſus in affectionũ iudicio cõſentire. Senſibilia ſenſum prę cedunt. Protagorę opinio de ſenſu & ſenſibili.

Sunt autem quidam qui dubitant,& eorum qui perſuaſi ſunt,& eorum etiam qui ſolum has ſententias dicunt. Quæritant enim,quiſnam ſit ille qui ſanum hominẽ diſcer-

nit,& eũ omnino qui circa singula recte iudicat,atque discernit. Tales vero dubitationes similes huic sunt dubitationi, dormimus ne nunc,an vigilamus? Idem autem omnes huiuscemodi dubitationes possunt. omnium enim hi rationem esse censent. Etenim principium quærunt,atque hoc per demonstrationem accipere.Non esse nanque persuasos in ipsis actionibus patet, sed,vti diximus,hic est ipsorum error. Rationem enim eorum quæritant,quorum nulla est ratio. principii enim demonstrationis non est demonstratio. Atque his quidem facile id ita esse persuaderi poterit. non est enim difficile vt accipiatur.

57 *Sunt autem quidam & eorum qui persuasi sunt, & eorum qui solum has sententias dicunt.*) Dixerat assertores sententiæ quæ hoc in loco refutatur,partim ambigentes de sensibilibus,dum res sic se habere putarent, in eam opinionem venisse, quos admonitione probabili facile sanari posse dixit,& in quos hactenus disputauit, dubia discutiendo,quibus in hunc errorem inciderant, partim non propter indutã de rebus persuasionẽ,sed pertinacia quadã hanc opinionem tueri: nũc ab vtrisque ambigi,quærique ait,quisnam sit,cuius iudicio de veritate standum sit, & quem sequi conueniat,qui nouerit quis sanus,quis non sanus in his rebus persistat. Ad summam, cuiusnam visis seu imaginationibus,sententijs,iudicijs fidem habere oporteat? denique quis prudens sit? Quod idcirco dubium est, quia omnes aduersus omnes dicunt, & sibi quisque sapere videtur, & recte iudicare, nec ipsi qui hoc dicit,exploratum est num visis recte valẽtium standum sit.Neq; enim quia ægrotantes pauciores sunt,idcirco eis non est habenda fides. Fieri enim potest, vt plures efficiantur, & alioquin non multitudine & paucitate eorum quibus visa videntur, verum definire conuenit, nisi forte vulgi opinionem iudicio artificum de proprijs artibus iudicantium præponendam idcirco putamus,quòd hi pauciores sint. *Sed tales,inquit,dubitationes similes sunt,vt si quis ambigat,dormiamus ne nunc, an vigilemus.* Nemo enim in re tam manifesta rationem quæreret, quæ indicium facile præbeat, quo possit hoc diiudicari, propterea quod quæcunque vigilantes efficimus, dormientes quoque faciamus, adeo vt somnia etiam in somnijs interpretemur. Nam cunctas huiusmodi quæstiones idem pollere ait, & ex eodem capite proficisci, ex hoc videlicet, quod omnium rerum rationem quampiam & causam principiumque quærunt, & principium indemonstrabile nullum esse putant, nec quidquam esse aiunt, quod per se & ex se fidem faciat, manifestumque sit. hos enim qui talia dicunt,non ex animi sententia loqui,ex ipsorum actionibus intelligi potest,qui medico in rebus ad sanitatem pertinentibus credunt, artifici in arte sua, & singulis in rebus perito magis quàm imperito, item in sensibilibus recte valenti sensui, & in suis cuique. Non igitur quæstio istis ex dispositione aliqua & opinione manat, nec aliũde, quàm quòd rationem demonstrationemque quærunt eorum,quorum neque ratio habetur,nec demonstratio: quandoquidem demonstrationis principium, haudquaquam potest demonstrari:cum ea significet,quorum cognitio manifestior est nobis a natura tributa,quàm vt eorum demonstrationem desideremus.hæc autem sunt sensus & sententiæ dictæ, ac naturales & communes opiniones. Sed quia in eos disputauerat, qui ex animi sententia talia tradebant, adijcit. (*Atque hi quidem facile id ita esse persuaderi possunt.*) Qui enim ob conceptam persuasionem ita dicunt,his non est factu difficile persuadere esse principia quædam indemonstrabilia,& ex se proprioque sensu & cæteris indubitatis rebus manifesta.Nã qui dubij,quis rectus sit veritatis iudex, & cuius standum sit iudicio,in hanc sententiam deflexere, hos ab errore huius opinionis explicare non erit magni negotij, ne omnium rerum demonstrationem quæri oportere putent, cum sint aliqua quæ demonstrari recusant, eademque per se manifesta,nouerintq; demonstrationis quædam esse principia,ac proinde doctis in re quaq; fidem esse habendam,& ipsorum iudicijs standum.

Nõ multitudine & paucitate sic aut sic sentientiũ verũ definire cõuenit.

Demõstrationis principium demonstrari nõ potest.

Qui vero in ratione vim solum quæritant, impossibile quærunt. Etenim continuo simul ipsi contraria dicunt, deinde sibi deductionem censent ad contraria fieri oportere. At si non omnia sint ad aliquid, sed aliqua etiam per se ipsa sint, non omne sane quod apparet, fuerit verum. id enim quod apparet, alicui est apparens. Quare qui dicit omnia quæ videntur, atque apparent,vera esse, is omnia quæ sunt, ad aliquid facit. Quapropter & cauendum est hisce qui vim in ratione quæritant,& ob hoc subeunt disputationem.non enim eos dicere oportet,id quod videtur,esse verum,sed addant oportet,cui videtur,& cũ videtur,& quo videtur,& quo quidẽ modo.Quod si disputent quidem,non autem hoc pacto subeant disputationem, eueniet ipsis, vt cito contraria dicant.fieri nanq; potest,vt idem visu quidem mel esse,gustatu autem nõ esse mel videatur:& vtrisq; oculis,si sint dissimiles,non idem appareat.

Qui vero in ratione vim solum quæritant, impossibile quærunt. Nam cum ipsi contraria dicant, protinus contraria dicere censent.) Hæc in eos dicuntur, qui non persuasi & ambigentes in hanc positionem, sed disputandi contraque dicendi gratia venere, nec dissuasionem desiderant. Omnino enim non talia ob indutam persuasionem dicunt, sed vt conuincantur, & oratione redarguantur, expectant. Hos igitur impossibile quærere ait. qui enim vt redarguantur petunt, ij vt in contradictionem adigantur, postulant: redargutio enim est contradictionis conclusio. At isti hoc ipsum initio statuunt, opposita simul consistere, & contradictionem simul esse veram, quo qui redarguitur, ab aduersario addici debet. hoc est enim opposita & contraria dicere. At hoc ipsum isti protinus a principio verum esse statuunt. quare in quamcunque contradictionem hos cogere visus fueris, eam esse positionem suam, ac id sibi placere respondebunt. Nihilo tamen secius in ipsos disputare tentat. Et argumentatione vtitur huiusmodi, sumit, si omne visum verum sit, consequens esse, vt omnia entia sint ad aliquid, & coniunctum conuerti. Si enim per istos sit verum hoc, si omne visum est verum, omnia entia sunt ad aliquid, reliquum coniunctum erit verum, cui hoc conuertitur. hoc autem ostendit etiam paulo ante, cum diceret fore vt omnia entia e medio tollantur per eos qui omne visum verum esse aiunt, si sensus fuerit sublatus. quod enim videtur, alicui videtur, & est ad aliquid. Qui ergo dicit omne visum esse verum, & hoc tantum verum esse statuit, præter visum nihil aliud esse putans, hic omnia entia facit ad aliquid. In hoc enim quod videantur, cunctis entibus efficitur esse, hoc autem est ad aliquid. quod enim videtur, alicui videtur. Estque illud, (omne quod videtur, est verum) par huic, (solum est verum.) Ita qui omnia visa dicit esse vera, is cuncta entia statuit esse ad aliquid. quia enim qui omnia visa esse vera dicit, is solum visum verum esse ait, quod autem non est verum, id ne ens quidem est, efficitur, vt sola visa sint entia. Si ergo huius, omne visum esse verum, consequens est, omnia entia esse ad aliquid, profecto nisi omnia fuerint ad aliquid, ne fuerit quidem omne visum verum. oppositum nanque antecedentis conuertitur, & consequens est oppositi consequentis. Sed quia cum dixisset, & per confirmationem sumpsisset illud copulatum, nisi omnia entia sint ad aliquid, ne omne quidem visum esse verum, sequi sumpsit, omnia entia esse ad aliquid. hoc confirmat, & sic se habere docet, simulque pertinacium positionem determinans, corrigensque, addit ea quæ hos dicere oportet, ne facile conuincantur. Neque enim simpliciter, inquit, hi dicere debent omne visum esse verum. Neque enim quod cuicunque videtur, id cuiuis verum esse dicere volunt. Sic enim nihilo magis omnia vera fuerint, quàm falsa, propterea quòd omnes putant eos decipi, qui sibi contraria opinantur, sed oportet vt illi, (omne visum est verum) adijciant hoc, (ei cui videtur, & quando videtur, & quatenus, & quomodo.) his enim prætermissis, sermo eorum facilis est ad redarguendum. Nam si omne visum simpliciter sit verum, & non ei cui videtur, eadem erunt vera & falsa simpliciter. Sententia enim qua propria tollitur opinio, & falsa esse dicitur, nihilo minus quàm ipsa simpliciter erit vera. Nam quælibet opinio per sibi oppositam tollitur, si hæc vera sit perinde atque illa, vt certe est, quemadmodum dixi, putantibus omnibus falli cæteros qui opposita ipsis existimant. Itaque dicentes omne visum esse verum, dicere item debent omne visum perinde simul esse falsum. Addendum est igitur, (cui videtur) & non simpliciter dicendum, omne visum esse verum. Sed ne hoc quidem adijcere satis est, ne istorum oratio a se ipsa labefactetur. Nisi enim addatur, (quando videtur) sed simpliciter dicatur, quod videtur, verum esse ei cui videtur, cum eadem res eidem homini nunc talis, alias diuersa esse videatur, fiet vt eidem opposita vera sint. eiusdem enim est vtrunque visum. Adiectio igitur illa, (quando videtur) desideratur. Neque enim iam, quæ prius videbantur, eidem vera fuerint, cum ipsi amplius non talia esse videntur: quoniam quæ prius vera esse opinabantur, de ijs postea, quasi tunc decepti fuerint, existimant, & sic rursus eadem non magis vera efficiũtur, quàm falsa. Sed parum est (quando videtur) adiecisse, nisi etiam addatur (secundum eundem sensum) Nam eidem in eodem tempore de eodem diuersum ac oppositum visum effici potest, si bilis per visum dulcis esse videatur, eadem per gustatum amara. Sic enim rursus eidem eadem vera simul & falsa videntur. quod incommodum sequetur, nisi (per eundem sensum) addatur. Nam visum secundum vtrunque sensum verum esset: quod significauit, cum dixit, (quo videtur) non tamen simpliciter verum & falsum, sed quia fieri potest, vt quidquam idem diuersum simul ac dissimile secundum eundem sensum videatur, exempli gratia, vt secundum visum idem album videatur, & non album: si forte aspiciens oculo altero ægrotet, altero recte valeat. idcirco additio illa, (vt videtur) desideratur, vtpote qua dempta idem aliquando verum simul & falsum quo eidem videri queat. quod enim recte valenti sensui verum, idem ægrotanti falsum esse videtur. fit, vt addendum sit, (& vt videtur) quod significat secundum eandem partem. Ita nisi his adiunctis disputandi negotium isti inceperint, qui sibi conuinci sermone non posse videntur, facile redarguentur, & pugnantia cogentur dicere. Nam idem eidem simul esset verum & falsum, ens atque non ens, vnum & multa, quod est absurdum dictu, nisi hæc omnia adijciantur. Neque enim simul eidem vera sunt, quæ inter se discrepantia discrepantibus ac diuersis videntur: vel eidem, sed alio tempore: vel si eodem, non tamen secundum idem. Esse autem horum adiectionem necessariam, ne facile isti redarguantur, & pugnantia cogantur dicere, qui statuentes omne visum esse verum, simul concederent vnumquodque visum non magis verum esse,

Omne visum esse verũ, quomodo limitãdum.

quàm falsum, tollitur eorum positio, ipse per ea quę adiungit, demonstrat, quæ quidem ipsum(vt videtur) significant. Quanquam(quo) & (vt) in eodem intellectu accipi possunt, ac vt idem significantia. At horum appositio, & his adhibita diligentia declarat q̃ impudens sit istorũ sententia, quæ non reputat incommodum idem eidem eodem tempore & dulce & amarum vere esse dicere, propterea quòd alij sensui amarum, alij dulce videtur. Item album & fuscum, si alter oculorum recte valeat, alter ægrotet. erunt enim ipsis dissimilia, quæ diligentia docet quomodo simul omnia entia ad aliquid efficiantur.

Nam ad eos qui propter causas olim dictas, id quod videtur, inquiunt esse verum, atque ob idipsum omnia similiter vera falsaque esse dicunt, facilis est obiectio. fieri nāque potest, vt neque omnibus eadem, neque sibi semper eadem, sed semper contraria eodem in tempore videantur. nam idem tactu quidem cum digitus superponitur, digito duo, visu autē vnum esse videtur, at non eodem sensu, atque per idem, & eodem modo, temporeque eodem. Quare hoc erit verum, sed fortasse propter hoc necesse est hisce dicere, qui non ob dubitationem, sed disputationis gratia dicunt non esse hoc verum, sed huic verum. Atque vt antea dictum est, necesse est ad aliquid omnia facere, & ad opinionem, & sensum. Quare neq; fuit quicquam, neq; etiam erit, si nullus antea fuit opinatus. Quod si fuit vel erit, patet non omnia ad opinionem referri.

59 Nam ad eos qui propter causas olim dictas, id quod videtur, inquiunt esse verum, atque ob id ipsum omnia similiter vera falsaque esse dicunt.) *Subaudi*, facilis est occursus. Nam hoc in dictione desideratur. *De ijs loquitur qui ambigentes in hunc errorem delapsi sunt*, quos modestiores esse, & admonitione tantum & doctrina, non etiam redargutione indigere dixerat. *Sensus igitur erit*. Nam ijs qui causis supra commemoratis omne visum verum esse aiunt, facile occurri potest. Ex dictis nanque ipsorum efficitur, vt omnia pariter vera sint, atque falsa: cuius eam causam subiungit, (quia non omnibus eadem videntur) quamobrem qui omne visum verum esse constituebant, ijs addendum esse censebat(cui videtur.) *Sed* neq; eidem eadem semper de eodem. quare rursus addēdum esse & quando, & quomodo, & vt videtur. Sed vt ostenderet quomodo aliqua eodem tempore opposita esse videantur, adiungit. (Nam idem tactu duo esse videtur) Ex eo enim quod non eadem cunctis videntur, nec eisdem semper eadem, nec eorum quæ similiter videntur, hæc magis vera, illa falsa magis esse putantur, sequitur omnia pariter visa vera esse, atque falsa: cum eadem talia & non talia videantur. Cum igitur dixisset demonstrassetque, qui simpliciter omne visum verum esse aiunt, ijs dicere consentaneum esse, omnia pariter vera falsaque esse, causam eius reddidit. neq; enim, inquit, eadem cunctis videntur, sed quæ his vera, eadem illis falsa esse videntur, neq; eidem semper eadem, sed plerunque etiam in eodem tempore contraria, quod argumento tactus visusq; declarat. Nam quod visus vnum esse imaginatur, hoc tactui videtur esse multa per diuersos digitos alteri alterum impositos. quotquot enim digiti rem ad hũc modum impositi contigerint, tot res esse videtur id quod attingitur: quod tamen visui vnum esse existimatur. Atq; adeo corpus vnũ continuum particulari digitorum impositione multa esse videri potest, si corpus partim molle sit, partim durum & densum, & partim asperum, partim lene, & a quopiam non intuenti, qui digitos huc atque illuc transferat, contingatur, quanquam digitorum impositionem, ipsorum complexum intelligere possumus. Digiti enim cohærentes inter se, visui vnus esse videntur: ijdem per mutuum contactum plures esse deprehenduntur. quod ipsum vel apertius gustatus & visus exemplo confirmare licet, si quod enim visui coloris ratione mel esse videtur, id gustatui bilis esse comprobetur, propterea quòd talem habeat saporem, vt ipse commemorauit. Quibus incommodis explicatis, determinationes adiungit, de quibus paulo ante mentionem fecit, quas opponendas esse ait sententiæ eorum qui omne visum verum esse tradunt, si velint sermonis redargutionem effugere, quippe quibus adiectis prædicta incommoda caueantur. hoc enim innuit cum ait.(At non eodem sensu, atque per idem, & eodem modo, temporeque eodem) *Si* enim visum cum his determinationibus verum esse dicatur, haud amplius consequens erit, omne visum verum esse pariter atque falsum. Nam *ijs* quæ diximus adiunctis, omne visum verum esse demonstrari poterit. Hæc effatus addit: (*Sed* fortasse propter hoc necesse est hisce dicere, qui non ob dubitationem.) Est autem sensus, quos inquisitio veri in hanc deduxit sententiam, hos incommoda cōsequi, probare in promptu est, quibus valeant ab opinione desistere. cæteris autem qui pertinaciter repugnant, ijs ob hoc necessarium est, vt suis dictis determinationes quas diximus, adijciant, si velint redargutionem euadere. Idcirco enim sententiam tuentur, non quod ita sibi persuaserint. nemini enim hoc persuasum esse potest, Ergo qui talia dicunt, ijs, vt supra diximus, consentaneum est, vt non simpliciter dicant, omne visum esse verum, sed huic, id est cuique suum. *Sic* autem dicentibus illis quoque conuenit, vti supra dictum est, vt omnia faciant ad aliquid. Hoc enim sequitur, si quis rerum substantiam ad sententiam opinantis, sentientisque sensum referat, & visum cuique verum

Determinationum necessitas ĩ rebus ancipitibus.

eſſe dicat. At ſi omnium rerum ſubſtantia eſt ad aliquid,ipſarumque exiſtentia opiniones imaginationes & ſenſus aſſectatur, profecto nihil erit cuipiam, quod eſſe aliquis non opinatur, nec quidquam fuerit, de quo præexiſtimauerit nemo.Nam qui eſſe in videndo & opinando ponunt, ij fieri quoque ſtatuunt in opinando. At ſi fieri, certe & factum eſſe.ita non opinanti effici quidquam, nihil efficitur.Ad ſummã nihil efficietur,vt non idẽ exiſtimetur fieri: & hactenus res quæque fuerit, quatenus exiſtimabitur: quippe cum opinio & imaginatio efficiant ea quæ videntur & exiſtimantur, cum prius non eſſent.Huc cum iſtos coegit, & eiſdem neceſſe eſſe docuit, vt omnia ad aliquid eſſe dicerent, hoc mouere nititur, & rationis aſſumptionem confirmare, dum non omnia entia ad aliquid eſſe demonſtrat, dicens: ſi quid factum eſt, & erit nulla opinione antecedente, non omnia ſunt ad aliquid, neque viſum cuiꝗ verum eſt.quo cum orationem deduxiſſet, cætera conticuit,propterea quòd in prõptu eſt demonſtrare, res non idcirco vel fieri vel factas eſſe,quòd aliquis de ipſis præexiſtimauerit. conſtat enim pleraque inſperato præterꝗ opinionem fieri. Nam quid dictu abſurdius eſſe poteſt,quàm neque bellum, neque alluuionem,nec denique terræmotum fore, niſi quiſpiam hæc futura eſſe prius exiſtimaſſet?alioquin oporteret hæc ijs ſolis fieri, qui hæc futura præcepiſſent,eadem non fieri ijs qui non futura eſſe putaſſent.At non ita ſeſe res habet,nec bellum ijs tantum fit,qui fore ipſum fuerant opinati.nec refert quis id opinatus fuerit, ipſe ne,an alius quiſpiam.Quod ſi aliqua etiam nemine opinante fiunt,non igitur entia omnia ad aliquid efficiuntur.quod ſi non omnia ſunt ad aliquid,conſequens eſt vt ne omne quidem viſum ſit verum.Eſſe autem entium,non eſſe in eo poſitum,quod videantur,in promptu eſt intelligere vel ex hoc,quia quę ſunt ad aliquid,ſimul ſunt natura:ſubſtantia tamen, & exiſtentia rerum exiſtimatarum non aboletur ſimul cum exiſtimante.

Res nõ idcirco fiunt, ꝙ aliquis eas fore exiſtimauerit.

Præterea ſi vnum ad vnum, aut ad definitum refertur, & ſi idem eſt & dimidiũ & æquale, ſed non æquale ad duplum, neque dimidium ad æquale refertur. ſi idem ſit homo,atque id quo de habetur opinio,id quod opinatur,non erit homo, ſed id quo de habetur opinio. Quod ſi vnumquodque erit ad id quod opinatur,id ſane quod opinatur,ſpecie fuerit infinita.Eſſe igitur hanc opinionem firmiſſimam omnium, nõ eſſe inquam ſimul veras enunciationes oppoſitas,& quid hiſce accidit,qui ita dicunt,& cur ita dicunt, ſatis a nobis eſt dictum.

Præterea ſi vnum ad vnum,aut ad definitum refertur, etſi idem eſt & dimidium & æquale,ſed 60
non æquale ad duplum.) Demonſtrato, qui omne viſum verum eſſe aiunt, hos omnia efficere ad aliquid,diſputans de ijs quæ ad aliquid dicuntur,incommodum quiddam docet ex opinione ſequi. Sed accipit prius ſtatuitque quomodo dicimus,& quomodo ſunt quæ ad aliquid dicũtur. niſi enim ad hunc modum ſeſe res omnes habuerint, in promptu erit demonſtrare non omnia ad aliquid eſſe.Eorum igitur quæ ad aliquid dicuntur,vnumquodque dicitur ad vnum: vel ſi idem ad plura,ad ſingula tamen non incerta, ſed definita dicetur. Siquid enim complures habitudines obtineat, & ob id ad plura dicatur, id certe ſecundum ſingulas habitudines ad quiddam vel ſpecie vel genere determinatum dicitur.Ergo ſi idem æquale ſit,& duplum,& dimidium,dicetur id quidem ad plura,ad æquale ſcilicet,ad dimidium, & ad duplum, ſigillatim tamen ad determinatum. Etenim æquale ad nihil aliud dicitur,quàm ad æquale:neque duplum ad aliud quàm ad dimidium: neꝗ dimidium ad aliud quàm ad duplum.Sed neꝗ viſibile ad aliud niſi ad viſum. Ita licet idem ad plura referatur, per ſingula tamen ſemper ad quidpiam definitum refertur. Sed vbi dixit relatiuum ad vnum dici,vel ſi ad plura,certe per ſingulas habitudines ad aliquid definitum referri,antequam incommodum inferat quod ex eo ſequitur,quod vnumquodꝗ per ſingulas habitudines ad vnum refertur,aliud abſurdum quod eandem conſequitur opinionem,demonſtrat. Nam cum exiſtimatum & exiſtimans,alterum dicatur ad alterum,ſi eſſe cuiꝗ rei in eo poſitũ eſt,quod exiſtimetur,& exiſtimare diuerſum eſt atꝗ oppoſitum exiſtimari,nimirũ exiſtimans non erit homo,ſi homo & hominis eſſe eſt exiſtimatum,cum eſſe habeat in exiſtimando.exiſtimans enim diuerſum eſt ab exiſtimato. Qui enim cuncta ad aliquid eſſe negant, & quandam ſubiectam ſubſtantiam relinquunt, cui ad aliquid referri accidat,ijs in promptu eſt huiuſmodi argumentationem ſoluere. Dicerent enim,exiſtimans quatenus exiſtimat, diuerſum eſſe ab exiſtimato quatenus exiſtimatur. Nam exiſtimare diuerſum eſt ab exiſtimari. Quidquid autem eſt vnumquodque eorum quæ exiſtimant, & eorum quæ exiſtimantur: cui accidit vel exiſtimare, vel exiſtimari, hoc nihil prohibet hæc eadem eſſe.Neque enim homo quatenus homo ad aliquid dicitur,ſed qua eſt exiſtimans & exiſtimatum.ita nihil prohibet quempiã ſeipſum exiſtimare.nam eidem qui ſubſtantia homo eſt, multa ſimul accidũt.Fieri ergo poteſt,vt alia ratione exiſtimãs,alia ſit exiſtimatũ.at ſubiecto quidquid hæc accidentia ſortitur,idẽ eſt.qui autẽ ad aliquid omnia eſſe cõminiſcũtur,ijs talia reſpõdere nõ eſt integrũ,per quos nulla ſubſtãtia eſt,cui exiſtimari,quod eſt ad aliquid,accidat, ſed cuiuſꝗ rei eſſe in eo poſitũ eſt,quod exiſtimetur.Si ergo tunc demũ eſt homo,cũ exiſtimatur,& idẽ eſt ipſi hominẽ eſſe & exiſtimatũ eſſe, homo enim idcirco eſt,quia eſſe exiſtimat̃, in cogitari eſt ei eſſe, & cogitatũ eſſe,

Ad aliquid dictorũ ratio.

profectò,vt existimari diuersum est ab existimare, & fieri nō potest,vt existimet,quatenus existimatur,sic quod existimatur,aliud est ab existimāte,quoniā hoc est existimari, quod esse. homo igitur diuersum erit ab existimante,cū id quod existimatur,homo sit,idq; non ex accidenti,quoniam hominem esse,a cogitatū esse non est diuersum.qua igitur hoc ipsi est esse aliquid,hac cogitans ab ipso diuersum est. Per quod igitur ipsi suppetit aliquid esse,hoc secundum hoc est ab ipso diuersum.existimans igitur hominem,tunc non erit homo.Neq; enim vt in æquali eadem est in vtroq; relatiuorum ratio,quatenus ęqualia sunt,sic item in opināte, & in eo de quo habetur opinio,quoniam existimans & existimatum non sic dicuntur ad aliquid.alioquin omne existimans hoc esset quod existimatum, quemadmodum æquale æquali est æquale, & simile simili simile . Existimare igitur & existimari non sunt ex eis relatiuis quæ per æqualitatem referuntur, ex ijs quæ secundum iudicans & iudicatum,cuiusmodi sunt scientia & sensus, in quibus omnibus iudicantia diuersa sunt a iudicatis.Alterum enim ab altero diuersum est,quatenus est tale,& diuersæ ipsorum rationes sunt. Quāobrem in æqualibus si vnum est æquale,alterum quoq; æquale est,& eandem obtinet rationem: at non sic in sensu & sensibili sese res habet,non magis quàm in duplo. Neq; enim si vnum relatiuorū est duplum,alterum quoq; duplum est, sed potius dimidium:nec eadem est dupli atq; dimidij ratio. Sic igitur in opinante,si alterum est opinans seu existimans,alterum non existimans erit, sed existimatum,atq; ab illo ratione diuersum.Si ergo existimatum habet hominis rationem,quatenus existimatur,nimirum existimans quod non habet rationem hominis,non erit homo.Quanquam hęc argumentatio potest ad id applicari,quod relatiua vnum ad vnum ac determinatum referuntur. Si enim relatiuum quodq; ad vnū dicitur, existimare ad vnum existimari referetur. quare si cuiq; rei hoc est esse quod existimari,existimans vt ad existimatum dicitur,sic dicetur ad id quod est existimatum.nam idem est ei esse,& existimatum esse.existimatum autem idem est atque existimari, ac vicissim existimans & existimare. sic enim vnum erit ad vnum.quod si verum est,quemadmodum existimare diuersum est ab existimari,sic vicissim existimans ab existimato. quare si homo est existimatum,homo non fuerit existimans: & sic ab existimato quolibet diuersum erit existimans, ab homine cum hominē existimat,a cane cum canem. quod si vnūquodq; ad existimans refertur,vtiq; ad infinita specie existimans referetur.at positum erat relatiua singula ad vnum referri,eorum positio,ipse per ea quæ adiungit,demonstrat,quæ quidem ipsum,vt dicitur,aut si vnum ad plura, certe ad determinata, quod quidem tollunt qui omnia ad aliquid esse tradunt. Existimans enim,quod vnum est & idem,ad infinita dicetur,nisi aliqua sit subiecta natura,cui accidat existimari,quæ substantia & specie differat.alia est enim species equi,alia canis,alia cæterorum opinabilium cuiusque, habeat tamen vnum idemq; accidens quod opinabilis sit,ac de ipsa haberi possit opinio.Singulis tamen esse hoc est quod existimari,& in hoc ipsorum & generatio & substantia consistit,neque alia est equi quiditas quàm existimari,quia in hoc positum est ipsius esse.Eandem cæterarum omnium rerum rationem intelligere licet.Neq; enim refert canem dicas,an opinabile.res autem infinita specie sunt.opinabilia igitur & existimata infinita specie fuerint,quatenus sunt opinabilia: quo fit,vt opinans ad infinita specie referatur,si opinata ad opinantia referuntur, cum infinita specie sint quæ ab vno eodemq; existimantur,quorum esse in eo positum est,quod existimantur.At hoc incōmodum est,& dictu perabsurdum. Ad refellendum autem illud omnia esse aliquid, firma ratio est illa quę docet multa fieri nemine vel esse vel fore præopinato. Et rursus alia quæ ait, quæcunq; aliquis opinatur esse aut fore &c.Multa enim eorum quæ fiunt,fiunt non cogitata,quæ inopinata dicūtur, vt inuentio thesauri.Multa rursus cogitata nō fiunt,vt in bellis & certaminibus vincere & vinci,& alia propemodum infinita. Illa item quæ ait,si cuiusq; rei esse in existimando consistit, sublato existimante nihil omnino erit.Ac proinde si perierit animal,nihil fuerit aliud, sed pereunte qui existimat,simul rerum existimatarum essentia peribit,vt supra diximus: quinetiam viuente,sed non existimante,nihil erit reliquum.Atq; adeo idem ipse qui existimat,cum existimat,non erit ens,nisi ab alio existimetur:ita fiet,vt quisquam nullus sit,& simul existimet. Præterea si opinio mutetur, res quoq; de quibus habetur,mutabuntur,nisi si quis seipsum existimet vt existimātem.Ad hæc si quēpiam hic esse opinetur,ille non esse,simul erit,& non erit:ideq; multa fuerit,si ab his multa esse fuerit existimatus.Et si quidem numero in diuersis locis esse opinentur,idem simul erit in diuersis locis:deniq; idem res oppositę fuerit,vt si quod quiescere quidam putat,hoc alius moueri opinetur,& alia innumera incommoda ex hac opinione sequi reperias. Esse igitur hanc opinionem firmissimā omnium,non esse inquam simul veras enunciationes oppositas, hoc est quod sibi demonstrandum proposuerat,sententiam illam,contradictiones non esse simul veras, notissimā & manifestissimam esse:quod multis rationibus conclusit, & incōmoda inde consequentia declarauit,& qua ratione dicti qui sic & putabant & statuebant, venerint in hanc sententiam, scilicet,quoniam ex eodem opposita fieri cernebant, & quoniam quæ eadem esse putantur,non omnibus eadem esse videntur.

Inopinata.

Contradictionem simul esse verā statuentiū error, vnde.

Cum autem fieri nequeat,vt contradictoria simul de eodem sint vera, perspicuum est neq; fieri posse,quo contraria simul eidem insint. Est enim alterum contrariorū nō minus priuatio,substantiæ vero priuatio,negatio est ab aliquo genere definito. Si igi-

tur impossibile est vere simul affirmare,atq; negare,fieri quoq; non potest,vt contraria simul insint, nisi aut aliqua ex parte ambo, aut alterum quidem aliqua ex parte, alterum vero simpliciter insit.

Cum autem fieri nequeat,vt contradictoria de eodem simul sint vera.)Postquam sententiam illam,non posse contradictionem simul esse veram,manifestissimam esse docuit,hinc sequi ait,vt ne contraria quidem eidem adesse queant:& quomodo sequatur,docet. (Est enim alterum contrariorum non minus priuatio.)id est,oppositorũ alterum non minus est priuatio,quàm oppositio. Vtitur autem hac argumentatione potissimum in libris de ortu & interitu. Vel (non minus priuatio) dixit significans,contrariorum alterum altero nihilominus esse priuationem.Illic enim dixit quod in contrariorum ordine deterius sit,id esse priuationem,cum præstantius proprie species seu forma esse intelligatur,vt nigrum priuatio est albi,turpe honesti,dulce amari: vtrunq; tamen alterius priuationem esse.Et quidem opposita a priuationibus proprie intellectis hoc differunt,inquit,quod in his alterum tantum est alterius priuatio,in oppositis autem vtrunq; alterius.Sed postquam assumpsit contrariorum alterum alterius esse priuationem,addit,(Substantiæ vero priuatio)id est,priuatio alicuius ac determinati entis. quod exponens adiunxit) priuatio autem negatio est de aliquo genere definito.)Sic enim dicta superioribus coniunguntur. Discrimen autem quo negatio priuatiua a simplici negatione discrepat,declarauit addēs,(ab aliquo determinato genere) quod ipsum significauit dicens,(substantiæ vero priuatio.)Aut certe,(substantiæ vero priuatio)æquiualet huic.Priuatio vero,priuatio est substantię & alicuius entis.priuatum enim ens quiddam est,quod aliquo priuatum fuit,neque negationem æmulatur,quæ de aptis deq; ineptis illud recipere vere dicitur. hæc enim negatio, nō videt,non solum de cæco vere dicitur,sed etiam de pariete qui minime visus est capax,quia negatio de incertis dicitur,cæcitas non item,sed de ijs tantũ quæ visu priuata sunt.Similis est ratio contrarij,siquidem natura eadem capax est contrariorum.Nam hoc,inquit,priuatio discrepat a negatione,quod negatio dicitur de ijs quę sunt,& de ijs quæ non sunt:priuatio vero de quadā subiecta natura,quę quidem formę & habitus est capax.Simulq; explicat quid sit,& quid valeat priuatio,dicens esse negationem de aliquo definito,quod iam supra de priuatione dixerat.Si ergo contrariorum alterum alterius est priuatio,estq; priuatio negatio quædam,nulla autem negatio cũ affirmatione opposita vera esse reperitur,vtiq; opposita simul consistere nequibunt. quæ ratio ad hunc modum explicari potest,Vnum contrariũ alterius contrarij priuatio est,priuatio autem negatio est eius cuius est priuatio,alterum igitur contrariorum negatio est eius cuius est contrarium. Porro si negatio nequit simul esse vera cum affirmatione,ne contraria quidem simul esse possunt.quod si cō traria nequeunt de eodem simul vere prædicari,addantur autem cæteræ determinationes quę in oppositis supponuntur,nec poterunt certe simul consistere.Possunt tamen ambo contraria ex parte simul consistere, vel alterum ex parte,alterum simpliciter. Ambo ex parte,si quid opposita diuersis partibus obtineat.Alterum vero ex parte,alterum simpliciter,vt iactura mercium in mare, de qua est apud Aristotelem in Ethicis,quę simpliciter & per se cōsiderata est inuoluntaria,tunc autē cum merces iactantur, voluntaria.Et Aethiopem quem simpliciter & in vniuersum nigrum esse conspicimus,ex parte tamen,hoc est dentibus album esse notamus,& illud ego falsum dico,cum simpliciter falsum sit,ex parte tamen est verum,vt alio in loco demonstratur. 61

Contraria eidē adesse nō posse.

Priuatio quid.

Priuationis a negatione discrimen.

At vero neq; fit vt inter contradictoria quidquam cadat, sed aut affirmetur vnum de vno quoduis aut negetur necesse est.Patebit autem id ita esse, si primo quidnam sit verum,& quid falsum,diffinierimus. Nam dicere quidem id quod est,non esse, aut id quod non est,esse,est falsum.dicere vero id quod est,esse,& id quod non est,non esse,est verum.Quare & qui dicit illud medium esse,aut non esse,verum aut falsum dicet, sed neq; id quod est,neq; id quod non est,esse aut non esse dicit.

At vero neq; fit,vt inter contradictoria quidquam cadat.)Postquam docuit fieri non posse,vt cō traria simul consistant,deinde multis rationibus probat nullum esse medium contradictionis, quo simul confirmatur,neq; cōtradictionem simul esse falsam:quo fit vt contradictio in re quaq; verum a falso discernat.Nam si neq; simul esse vera potest,vt demonstratum est,neq; simul falsa,hoc enim appellari potest medium contradictionis,reliquum est vt in omni re altera pars contradictionis vera sit,altera falsa.demonstratur igitur nullum esse medium contradictionis, sed oportet vnā sumere cōtradictionem. quod ita demum fiet,si vnum de vno affirmabitur,negabiturq;,alioquin non erit eadem contradictio,sed complures affirmationes,negationesq;.Sed de his latius in libro de enũciatione,& in libro de affirmatione disputatum est.Quamobrem ipse addidit,(vnum de vno) Sed ad demonstrandum nullum esse medium contradictionis,tali primum vtitur argumētatione. Definit quid sit verum,& quid falsum,& assumit verum esse,dicere id esse quod est,& quod non est,non esse.falsum autē dicere quod est,non esse,aut quod non est, esse.ex quibus aliæ sunt affirmationes,alię negationes.Qui ergo medium hoc dicit ęsse aut non esse,si omnino aliquid est, per hæc enim ver- 62

Contradictionis nō esse mediũ.

ba, (quare & qui dicit hoc esse aut non esse) de medio loquutus est, haud dubie verum dicet, aut mẽtietur. quicunq; enim de aliquo verba faciens, illud esse aut non esse ait, verum dicit, vel mẽtitur. hoc autem in hoc impossibile est. qui enim quod est, vel quod non est, vel esse vel non esse dicunt, ij vera dicunt, id est, qui affirmationem aut negationem dicunt. at non est horum alterum medium cõtradictionis. quod dicit, huiusmodi est. ij vero dicunt & mentiuntur, qui ens & nõ ens esse vel non esse dicunt, vt definitum est. qui autem medium contradictionis esse vel nõ esse dicit, is neq; ens esse vel non esse dicit, neq; non ens, propterea quòd medium entis & non entis, neq; ens sit, neque non ens. quamobrem neq; verum dicet, neq; falsum, qui de ipso esse vel non esse prædicabit. Similis est ratio si quis neque esse, neq; non esse, sed aliud quidpiam de ipso prædicauerit. Nã qui de ipso aliud prædicabit, neque verum dicet, neque falsum, cum oporteat vt ipsum sit, aut non sit, vt is verum dicat, aut falsum, qui aliquid de eo prædicauerit. at entis & non entis contradictionisque medium neque est ens, neque non ens.

Præterea medium cõtradictionis aut vt est fuscum inter nigrum & album erit, aut vt id quod neutrum est inter hominẽ atq; equum. Si igitur hoc pacto medium esse dicatur, nõ erit in illud sane mutatio. ex nõ bono enim in bonum, aut ex hoc in nõ bonũ fieri mutatio solet. nunc autem fieri semper videtur. non est enim mutatio nisi ad opposita, mediaque. Sin vero sit medium altero modo, erit aliqua sane in album mutatio generatiove non ex, non albo, nunc vero non cernitur.

63 Præterea medium contradictionis aut est vt fuscum inter nigrum & album.) Argumentatio est huiusmodi. qui medium aliquod contradictionis haberi dicit, is vel medium quiddam esse ait vt fuscum aliusve medius color medium est inter album & nigrum, quæ cõtraria sunt. deniq; vt medium eorum quæ inter se opponuntur, vel quemadmodum medium quorumlibet id esse dici solet, quod neutrum eorum est: vt si quis inter equum & hominem medium esse dicat, neq; hominẽ esse, neq; equum. At si quis ita medium contradictionis haberi dicat, vt quorumcunque medium appellari solet, quod neutrum est, profecto non erit mediũ quod proprie intelligatur. neq; enim ex huiusmodi medio trãsitus ad extrema fieri potest, at ex medijs semper fit mutatio in ea quorũ media sunt. quorum autem huiusmodi mediũ esset, ea nõ essent opposita inter sese, nec alterũ in alterũ mutaretur, si quælibet esse dicatur. neq; enim quodlibet mutatur in quodlibet. Per cõtradictionẽ autẽ mutationẽ semper fieri notamus. ex bono enim in non bonum fit mutatio, ac vicissim ex non bono in bonum, cui par ratio cæteris in rebus intelligi debet. Si omnis igitur mutatio est in opposita aut media, huiusmodi autem medio sumpto mutatio neq; in medium est, neq; a medio, sed neq; eius extrema inter se definiuntur, vtiq; illa neq; inter se opposita sunt, neq; contradictionem faciunt, neq; medium est quod inter ipsa vt medium sumitur. (Ex non bono enim in bonum, aut ex hoc in non bonũ fieri mutatio solet) Si medium, inquit, contradictionis tale sit, quale inter quæcunq; accipi solet, cum id medium esse dicimus, quod neutrum ipsorum est, non fiet in ipsa mutatio neque ab affirmatione, neq; a negatione. boni enim mutatio in non bonum efficitur, non boni, cum secũdum hoc mutatur in bonum. At quorum aliquod habetur medium, in ijs semper extrema & opposita in mediũ trãsire notamus. Superest igitur, vt contradictionis medium si quod est, sit quasi cõtrariorum medium, vt fuscum inter album & nigrum, quod proprie medium est. quamobrem sic dixit, (Sed si est medium.) id est, si proprie est ipsorum medium, & ad hunc modum sese habet contradictio, vt contraria sit, & medium habeat: quod significatur per illud, (& ita cõtradictio) nam (sese habet) in dictione desideratur, nisi velis ad hũc modum exponere, (& ita contradictio) id est, & hoc est esse contradictionis. eueniet, inquit, vt generatio, mutatioq; in album fiat ex minime non albo, sed non ex albo. Idq; quoniam mutatio in extrema per medium efficitur. quod igitur ex medio albi & non albi mutatur in album, id ex minime non albo in album mutatur, & sic album fiet ex eo quod nõ est nõ album. Vera est enim de medio vtriusq; extremi negatio. Nam fuscum neq; album est, neq; nigrũ. Si ergo albi & non albi medium aliquod habetur, nimirum id vere dicetur minime non albũ, quoniam non album negatio esset, & oppositum. Ita si ex hoc in album efficitur mutatio, ex minime nõ albo fiet. ex huiusmodi enim medijs in extrema mutatio fit. At minime non album album est, nihil autem in id mutatur quod est. Mutatio enim in album ex non albo fit, non ex minime non albo. non igitur contradictionis medium aliquod esse potest.

Quorũ aliquod est mediũ, in ijs extrema & opposita ĩ mediũ transeunt.

Præterea omne quod sub mentem cadit, ac intellectum, mẽs aut negat aut affirmat. hoc autem ex diffinitione patet, quando verum vel falsum dicit. Cum enim hoc quidẽ pacto componit negans aut affirmans, verum dicit: cum autem hoc pacto, falsum.

64 Præterea omne quod sub mentem cadit, ac intellectum, mens aut negat aut affirmat.) Vt totum intellectum complectamur, argumentatio ad hunc modum sese habet. Si de quocunq; ente, siue sub intellectum cadat, siue sub mentem, mens quidquam statuit, verum dicit, aut falsum, affirmans de

ipso aut negans. nam in affirmando & negando verum vel falsum dicere cōsistit, vt veri ac falsi definitionibus est demonstratum, profecto de quo mens statuere siue enūciare non potest, & affirmādo aut negando verum dicere aut falsum, id minime in rebus est: de eo autem quod contradictionis medium esse dicitur, mens non potest enunciare, & affirmando aut negando verum dicere aut falsum. nullum est igitur medium cōtradictionis. Ipse tamen paucissimis verbis argumentationē perstrinxit. neq; enim totam conclusionem explicauit, quæ huiusmodi est. Si de omni re quæ sub intellectum & mentem cadit, mens enuncians per affirmationem aut negationē verum vel falsum dicit, nullum est contradictionis medium. Sed antecedēs tantū posuit, & quod dici potest totius cōclusionis præparatio, vsus definitione qua paulo ante verum & falsum definiuit. illorum autem verborū, (omne quod sub mentem cadit aut intellectum, mens aut negat, aut affirmat.) sensus est, de quocūque mens enunciat, de eo affirmat aut negat. quidquid enim enuncians dicit, verum dicit aut falsum, affirmando aut negādo, vt ex definitione verum dicendi ac falsum intelligere licet. Quod vero ait, (quod sub mentem cadit, ac intellectum) aut pro eodem vtrunq; dixit, aut certe quod sub mentem cadit, pro re agenda dixit, pro eove quod mens ratiocinando, vel per inductionem ex pluribus assumit, exequiturq;. Quod vero sub intellectū, pro re quam contemplamur, vel simpliciter pro intelligentia. de vtrisq; enim habetur assensio, & affirmatio negatioq;. cęterum dictio admodum succincta & coacta est, quippe in qua antecedens tantum rationis, vt diximus, habetur.

Præterea vniuersis in contradictionibus illud esse oportet, nisi sermonis causa dicatur. Quare & neq; verum, neq; non verum quispiam dicet, præter etiam id quod est, & id quod non est, aliquid erit profecto, quare præter generationem etiam, corruptionē-ve mutatio quædam erit. Præterea in his etiam erit generibus, in quibus negatio contrarium affert, vt in numeris neq; impar numerus, neq; non impar, at impossibile est esse, ex diffinitione autem patet.

Pręterea vniuersis in cōtradictionibus illud esse oportet, nisi sermonis causa dicatur.) Hæc quoq; 65
argumentatio perbreuis est, cuius tamen hic est intellectus, Si contradictionis aliquod medium habetur, non cuiuspiam contradictionis de re aliqua medium habebitur, alterius non item, sed omnis contradictionis medium erit, nisi hoc quod omnino falsum est, cuipiam libeat disputādi gratia pertinaciter asserere. Cum igitur verum dicere, & non verū dicere, contradictio sit, huius quoq; mediū habebitur. extremorum autem vera est negatio de medio. erit igitur aliqua propositio media inter propositionem veram, quæ ait Dion deambulat, & falsam quæ dicit, Dion nō deambulat, quæ neq; vera sit, neque non vera, quod quidem est absurdum. (Præter etiam id quod est, & id quod non est, aliquid erit profecto.) Hæc item argumentatio paucis est conclusa, cuius hic est sensus, Si quod est contradictionis medium, aliquod erit medium inter ens & non ens. De quo dixit paulo ante huiusmodi fore, vt qui ipsum esse vel nō esse dixerit, verum vel falsum dicat, siue affirmet, siue neget. hoc autem fieri non posse, propterea quòd huiusmodi medium neque ens est, neq; non ens. verum autem & falsum horū affirmationibus & negationibus definiuntur. De hoc igitur medio nunc quoq; verba facit, ac fore ait, si quid inter ens & non ens intercedat, vt aliqua mutatio media sit inter generationem & interitum. Si enim generatio est mutatio de non ente in ens, interitus autem de ente in non ens, mutatio in horum medium, neq; generatio erit, neq; interitus, secundū substantiam tamē. Nam neq; in ens erit, neq; in non ens, neq; ex ente, neq; ex nō ente. At generatio & interitus ex his & in hæc efficiuntur. Motus enim loci vel qualitatis vel quantitatis non est medium inter generationem & interitum. Nam quod aliquorū est medium, id proprie huiusmodi est, vt ex ipso in vtrūque oppositum mutatio fieri valeat, quod in nullo horum efficitur. Illi autem dictioni, (quare præter generationem etiam & corruptionem mutatio quædam erit, supplendum est, secundum substantiam quæ media sit inter ortum & interitū. (Præterea inquit in ijs erit generibus, in quibus negatio contrarium affert.) Sensus est, Si est aliquod medium contradictionis, in ijs quoq; generibus ac subiectis medium erit contradictionis, in quibus negatio nihil aliud quàm positionem contrarij significat. Negatio autem contrarium ponit in contrarijs, quæ medio carent, cum de hoc prædicatur quod ipsius est capax. Animal enim non ægrotans, vt recte valeat necesse est, & nō dormiens vt vigilet: quemadmodum numerus non par, vt sit impar oportet. Si ergo in his medium contradictionis habetur, fiet vt aliquod animal sit, quod neq; recte valeat, neq; non recte, id est, neq; ægrotet, & aliquis numerus qui nec par sit, neque impar, id est non par, cum de medio vera sit extremorum negatio. At hoc fieri non potest, vt ex definitione licet intelligere. Nam quencunq; numerum sumpseris, is par est, aut impar. Omnis enim numerus vel par est, vel impar, & numerus est, qui par aut impar est.

Medium in reb⁹ qd proprie dicatur.

Præterea in infinitum fiet abitio, & non solum sesquialtera erunt ea quæ sunt, sed etiam plura. Rursus enim negare illud, & ad affirmationem & ad negationē licebit: atq; istud aliquid erit. substantia enim ipsius alia quædam erit.

66 Præterea in infinitum fiet abitio, & non solum sesquialtera erunt ea quæ sunt, sed etiam plura.) Huiusmodi est argumentatio, Si quod est medium contradictionis, non solum res erunt in proportione sesquialtera, vt videtur, accedente ad affirmationem & negationem tertio ipso medio, sed in infinitum etiam progredientur. Erunt autem in proportione sesquialtera, quoniam præter id quod de re quaq; ab affirmatione & negatione significatur, medium ipsum est tertium, de quo neq; affirmatio habetur, neq; negatio. Vt enim si quod medium esset inter recte valere & ægrotare, non hæc duo recte valere & ęgrotare solum essent, sed cum his etiam tertium medium, tria vero duorum sesquialtera sunt, vt quæ ipsa tota contineant, & præterea medietatem: sic si quod affirmationis & negationis mediũ sit, significata sermonis enunciantis erunt sesquialtera, quia non erunt duo, sed tria. Non solum autem inquit entia sesquialtera fore, vt apparet, sed etiam accretionem accessumq; rerum in infinitum progressurum, ob huiusmodi mediam naturã. Si qua enim media natura sit, quæ per negationem vtriusque significetur, haud dubie de hac licebit affirmare. nam de omnibus rebus affirmare & negare licet: vt in libro de enunciatione demonstratur. Porro si affirmare de hac natura licet, & negare, rursus affirmationis medij huius & negationis medium quoddam erit, de quo negatio vtriusq;, id est affirmationis & negationis erit vera, cum omnis contradictionis medium aliquod habeatur, quod quidem medium rursus erit natura quædã, siquidem de ipso vera est vtriusq; illarum negatio. quod si huiusmodi est, de hoc rursus erit affirmatio & negatio, & medium aliud, de quo vera sit vtriusq; negatio, & hoc in infinitum. Quod vero ait: (Rursus enim negare illud, & ad affirmationem, & ad negationem licebit) perinde est ac si dixisset: Nam rursus aliquid reperietur, de quo negare licet affirmationem & negationem medij prioris contradictionis. id est, Nam rursus medium aliquod erit contradictionis, quæ de medio dicitur. Neq; enim dubium est, quin rursus cõtradictionis huius aliud medium sit futurum: quod cum sit quoddam ens, de eo quoq; erit affirmatio & negatio, quarum medium aliam rursus naturam afferet. Aliud enim significatur a negatione vtriusq;, quàm ab affirmatione vel negatione. Hic est enim sensus illorum verborũ, (substãtia enim ipsius alia quædam erit) qua ratione res in infinitum progrediuntur.

Præterea si ad interrogationem factam, si album est, dixerit quispiam, non, nihil nisi ipsum esse negauit, & non esse negatio est, vt patet.

67 Præterea si ad interrogationem factam, si album est.) Sensus est, Si rogatus quispiam de re aliqua sit ne, an non, vel esse respondet, vel non esse, & qui esse dicit, affirmat, negans vero, & non esse dicens, nihil aliud negat quàm esse, profecto contradictionis nullũ erit medium. Nam si de re quaq; duo tantum responsa redduntur, quorum alterum est affirmatio, alterum negatio, affirmatio autem nihil aliud significat q̃ esse, negatio quàm nõ esse, vtiq; nullum erit mediũ contradictionis. Si enim esset, oporteret vt præter negationem non, alia tertia responsio haberetur ei qui non id esse, de quo quæritur, dicit, sed medium ponit, aut certe vt ipsum non negatiuum aliam habeat responsionem apud eum qui non hoc dicit, sed medium ponit, prorsus vt non solum neget id de quo quæritur, sed vnum quoddam aliud significet. At si neq; alia responsio est, neq; ipsum non negatiuum aliud significet quàm negationem eius de quo quæritur, hoc autem est negatio, superest, vt nullum sit mediũ contradictionis. Nam si aliquod esset, esset item aliqua de ipso respõsio. quanq̃ ipse breuius argumẽtationem adhibuit. Si enim qui aliquo interrogante de re quapiam, num ea sit alba, cum albam esse negat, & dicit non, nihil aliud quàm ipsum esse album negat, id est, dicit ipsum non esse albũ, quod quidem est negatio, nullum esse potest medium contradictionis, cum sit necesse, vt esse respondeat, aut non, ex quibus esse est affirmatio, non esse negatio. Tunc enim esset medium aliquod contradictionis, si non responsio, non modo negationem eius de quo quæritur, significaret, sed etiam aliud quiddam quod medium esset.

Orta est autem & hæc opinio perinde atq; opiniones cæteræ admirabiles. Quando enim rationes contentiosas soluere nequeunt, rationi concedentes, aiunt verum id esse quod est per rationem conclusum. Quidam igitur per hanc causam hæc dicunt, quidam propterea quòd omnium quæritant rationem.

68 Orta est autẽ & hęc opinio.) Reddit causam qua isti ducti mediũ contradictionis esse tradebant, quam ex eodẽ fonte manasse ait, ex quo quidam cæteras sententias effluxisse tradunt quæ fidem nõ capiunt. Aiunt enim quosdam, cum nequirent rationem sophisticam quę de his inquirit, soluere, eidem cedentes, rem sic se habere statuisse: vt iam quidam extitere, qui alijs quibusdam rationibus victi, admirabiles & absurdas positiones induxere. Ex quibus illud simul declarat, quàm vtilis sit ad philosophiam, Elenchorũ, id est captionum fallacium cognitio, quippe quarum ignoratio nõnullos solet transuersos agere, & in magnos errores inducere. Zenonis nanq; rationes quas ille ad tollendũ motum excogitauit, compluribus quos delitescens in ipsis falsitas latet, tenebras obfundentes, ambigere cogunt, num motus in rebus habeatur, res manifesta, & quæ cunctis in rebus versatur. In primo quoq; libro Physici auditus testatus est, quosdam rationi quę ex bipartita diuisione nihil vnum

Mediũ contradictiõis ponẽtium error vnde manarit.

Elenchorũ cognitio ad philosophiã vtilis.

eſſe concludunt, ſuccumbentes, magnitudines quaſdā indiuiduas eſſe ſtatuiſſe, alios ei quę pręter ens nihil eſſe demonſtrat, cedentes, non ens eſſe tradidiſſe. tale igitur quiddam ijs vſu veniſſe ait, qui contradictionis medium aſſerebant: nam cum rationes commentitias, quibus hoc concludebatur, ſoluere nequirent, ipſis conceſſere. Ratio autem qua iſti fuerunt circumuēti, huiuſmodi eſt. Ex nihilo nihil fit, ex eodem autem contraria fieri cernuntur, contraria igitur actu exiſtentia in illo ſunt miſta. quod autem ex aliquibus temperatum eſt, id non eſt ſimpliciter idem quod aliquod ex eis ex quibus temperatur, ſed medium ipſorum, atq; temperamētum, quod neq; vere aqua eſt, nec viciſſim nō aqua. quam rationem Anaxagoras quoq; ſequutus eſt. Quæ fallax proculdubio eſt & ſophiſtica. Primum enim falſa eſt ipſius poſitio, id ex contrarijs miſtum eſſe, ex quo contraria efficiuntur. Deinde ne illud quidem verum eſt, neutram contradictionis partem in miſto eſſe veram, id eſt, neq; affirmationem, neque negationem. verum eſt enim miſtum neutrum eorum eſſe ex quibus temperatur. Mulſum enim neq; mel eſt, neq; aqua. Ea quoq; ratio fallax eſt, quæ ſumit, neq; eſt, neq; non eſt, ab vtraq; parte diuerſum eſſe, ſcilicet ab eſt, & a non eſt. quod autem neutrum eſt, medium eorum eſſe quorum neutrum eſt. quare ſi eſt aliquid, & idem non eſt, contradictio exiſtit, aliquod erit medium contradictionis, cum omnis contradictio per eſſe & non eſſe exiſtat. Si enim vox hæc, neq; eſt neq; non eſt, de aliquo prædicari ac vere dici poſſet, ſic fortaſſe aliquod eſſe contradictionis medium concluderetur. Sin autem nihil huiuſmodi eſt, ne illud quidem verum fuerit, aliquod eſſe contradictionis medium, cum nihil ſit de quo negetur vtrunq;. Quanquā ne in vniuerſum quidem, ſi quid neutrum aliquorum eſt, protinus illorum eſt medium. Paries enim neq; affirmatio eſt, neq; negatio, at nō ſtatim paries medium eſt affirmationis & negationis. Nam quod eſt aliquorum medium, huiuſmodi eſt, vt non ſolum extrema in alterum mutari valeant, ſed etiam in medium, & medium viciſſim in extremum vtrunq;. Ex eſſe igitur nihil mutatur in neq; eſſe, neq; non eſſe. ac perinde nec ex non eſſe quidquam, in neq; eſſe, neq; non eſſe tranſit. Neq; viciſſim in illa mutatio fit ex neque eſſe, neq; non eſſe. quod eſt ipſorum medium. nam omnino nihil eſt in neq; eſſe, neq; non eſſe. quidā igitur ob hanc cauſam ſic ſtatuebant, alij autem quoniam rerum omnium demonſtrationes petebant. Nam cum hæc demonſtrari nequeant, propterea quòd principia ſint & manifeſta, ſtatuunt oppoſita inter ſeſe ſimul eſſe vera, & poſitionem tueri conantur, non quod rem ſic habere perſuaſum habeant, vt proprijs actionibus addicuntur, ſed ne a poſitione ſua diſcedere videantur.

Miſtū neutrū eſt eorū ex quibus tēperatur.

Principium autem ad hos omnes ex diffinitione ſumendum eſt. fit autem diffinitio ex eo quia aliquid ipſos ſignificare neceſſe eſt. Ratio enim cuius nomē eſt ſignum, diffinitio fit. atq; Heracliti quidem ſententia, omnia dicens eſſe atq; non eſſe, vniuerſa facere vera videtur. Anaxagoræ vero, eſſe aliquid in contradictione medium, aſſerens omnia facere falſa. cum enim mixtum ex bono ac malo conſtat, neque bonum eſt, neq; non bonum. quare non fit, vt quicquam vere dicatur.

Principium autem ad hos omnes ex definitione ſumendum eſt.) Principium demonſtrationis 69
tum in eos qui victi rationibus commentitijs medium contradictionis eſſe ſtatuunt, tum in eos qui petentes omnium rerū demonſtrationes, idcirco talia dicunt, quia nec demonſtrari poteſt, nullū eſſe medium contradictionis, neq; contradictionem non eſſe ſimul falſam, in hos omnes igitur principium a definitionibus petēdum eſſe ait. Vſurpat autem eandem rationem qua vſus eſt initio diſputationis, qua eorum refutauit errorem, quibus placebat contradictionem ſimul eſſe veram. Si enim nomina quidquam ſignificare dederint, quod ipſos cōcedere neceſſe eſt, ſi modo vti ſermone voluerint, ſumenda ratio eſt eius quod ſignificatur per verum & falſum, quibus nominibus ipſi vtuntur: quæ definitiones erunt altera veri, altera falſi. cum enim nomina hęc aliquid ſignificare dant, per ea quæ dicunt, definitionem eſſe concedunt. Si ergo verum ſignificat, dicere quod eſt eſſe, & quod non eſt, non eſſe: falſum autem dicere quod eſt, non eſſe, vel quod non eſt eſſe, & præterea nihil aliud verum eſt aut falſum, horum autem quædam ſunt affirmatio, quædam negatio: profecto præter affirmationem & negationem nihil erit verum. quòd ſi præter hęc nihil ſit verum, ne ipſorum quidem medium vllum habebitur. Nam illud præter hæc verum eſſet aut falſum. eſſet enim oratio enunciatiua. Vel principium in hos omnes ſumendum eſſe ait a definitione ſignificandi. Concedentes enim aliquid ſe per nomina ſignificare, haud dubie rationem aliquam eſſe concedūt eorum quæ nominibus ſignificantur. quod ſi verum eſt, nō igitur eodem nomine oppoſitum quoq; ſignificatur, ac proinde nō omnia in eodem vera ſunt, nec dictu verum eſt, non hoc magis quàm illud. Sed poſtquam principium in hos diſputandi a definitione fore dixit, protinus commemorat quis veterum contradictionem veram eſſe tradidit, & quis medium eſſe contradictionis. Simulq; docet illos vero ac falſo nominibus fuiſſe vſos, a quorum definitionibus hoc in loco initium in iſtos differendi ſumere cenſemus. Heraclitus ergo cum diceret omnem rem eſſe & non eſſe, & oppoſita ſimul conſiſtere, contradictionem veram ſimul eſſe ſtatuebat, & omnia dicebat eſſe vera. Anaxagoras vero eſſe medium quoddam contradictionis. Temperamentum enim ſi ex bono & malo temperetur, neq; bonum eſſe, neq; rurſus non bonum. & pari ratione, neq; malum, neq; non malum, ex quo medium contradi-

Heraclitus contradictionem verā eſſe tradidit.

ctionis eſſe concludebat, & omnia oppoſita eſſe falſa,id eſt, & affirmationem,& negationem. Ait enim cum bonum & malum miſta fuerint,quod ex his temperatur,neq; bonum eſſe,neq; non bonum,item neq; malum,neq; non malum,ſed eſſe tale temperamẽtum. Cum igitur omnia in omnibus miſta eſſe putaret,omnes contradictiones in re quaq; dicebat eſſe falſas.

Determinatis autem hiſce,patet fieri non poſſe,vt ea quæ dicũtur de omnibus, vnico modo ſeſe habeant,quemadmodum quidam inquiunt,partim nihil verũ eſſe dicentes.Nihil enim,inquiunt,prohibet,vt ita ſint omnia, vt diameter eſt commenſurabilis coſtæ. Partim omnia vera eſſe dicentes. fere enim ſententiæ ipſorum idem quod Heracliti ſententia poſſunt.Qui nanq; dicit omnia vera,& omnia falſa eſſe,vtranq; harum orationum ſeorſum etiam dicit. Quare ſi illa eſſe non poſſunt, & hæc etiam eſſe eſt impoſſibile. Præterea ſunt manifeſte contradictoria, quæ fieri non poteſt vt ſimul ſint vera, aut ſimul ſint omnia falſa, & tamen ex hiſce quæ dicta ſunt, potius poſſe videbitur falſa vtraque eſſe.

70 Determinatis autem hiſce,patet fieri non poſſe,vt ea quæ vnico modo & de omnibus dicuntur, ita ſeſe habeant.)Poſtquam per Heraclitum contradictiones ſimul veras eſſe docuit,per Anaxagoram vero falſas, his conſtitutis patere ait ex ijs quæ ſupra diximus, contradictiones neq; ſimul eſſe veras,neq; ſimul falſas,quoniam nullum eſt contradictionis medium. Ex his enim,ait,ſatis intelligitur,fieri non poſſe,vt ſic ſe habeant quæ vnico modo dicuntur.quod exponens addidit, & quę de omnibus dicuntur.Nã quæ de omnibus pariter dicuntur,ea vnico modo dicuntur. quænam autem hoc modo dicantur,ipſe per ſubiecta verba declarauit,dicẽs, (quẽadmodum quidam inquiunt partim nihil verum eſſe dicentes)vt Anaxagoras.Dicere nanq; nihil in rebus eſſe verũ,eſt vnico modo de omnibus dicere.Ac perinde dicere omnia eſſe vera,vt placebat Heraclito,hoc quoq; eſt vno modo de omnibus dicere.at neutrum horum eſſe verum perſpicuum fit, cum demonſtratur omnis contradictionis in re quaq; alteram partẽ eſſe veram,alteram falſam.Nam ſi hoc ita eſt,fieri non poteſt vt nihil verum ſit,nec rurſus vt omnia.per eos enim qui nihil verum eſſe aiunt,nunq̃ neq; affirmatio,neq; oppoſita ei negatio in re quapiam eſt vera.per eos vero qui omnia vera eſſe ſtatuunt, cõtradictio ſimul vera eſt.In eorũ igitur mentione qui omnia falſa eſſe dicunt,ait, (Nihil enim inquiunt prohibet,vt ita ſint omnia,vt diameter eſt commenſurabilis coſtæ.) id eſt, vt perinde omnia falſa ſint,vt eſt falſum,lateri dimetientem eſſe commenſurabilem.Sed poſtquam dixit vnam partem eorum quæ vno modo dicuntur,dicere ſcilicet omnia eſſe falſa,alteram ſubiungit, dicens: (Partim omnia vera eſſe dicentes.)& protinus addit,(Fere enim ſententiæ ipſorum idem quod Heracliti ſententia poſſunt.)Heracliti autem ſentẽtiam hanc eſſe ait, omnia vera eſſe, & omnia falſa. At dixerat paulo ante,ſentẽtię Heracliti,qui omnia eſſe,& nõ eſſe dicebat,conſentaneum eſſe dicere omnia eſſe vera. At hoc conſentaneũ eſt ei rurſus dicenti eſſe & non eſſe contradictionẽ in re quaq; ſimul eſſe veram,vt omnia dicat vera ſimul eſſe & falſa.Si enim vnumquodq; oppoſita ſimul eſt, & eſt atque non eſt,haud dubie per hunc vera erit tum eſſe negatio,tum non eſſe affirmatio. Veruntamẽ vtraq; rurſus erit falſa.Quatenus enim eſſe ipſum non eſt,affirmatio eſt falſa.Rurſus quatenus non eſſe nõ eſt,negatio quoque falſa eſt.quo fit,vt per hunc omnia ſimul vera ſint & falſa. Affirmationes enim veræ negationes reddunt falſas,& viciſſim negationes affirmationes ipſas.Sed hanc orationem quę ambo de omnibus prædicat,nihil fere ab illorum vtrorumque ſermone differre ait, qui alterutrum dũtaxat dicunt,& docet quomodo perinde ſit.Nam qui omnia vera & omnia falſa eſſe dicit, is priuatim quoq; vtrunq; de omnibus prædicat,omnia ſcilicet eſſe vera,& rurſus omnia falſa.quamobrẽ opiniones hæ quæ ſeparatim vtrunq; dicunt,idem pollent atq; ea quæ ambo prædicat de omnibus. quod ſi eædem ſunt,& vtraque illarum eſt impoſſibilis,hæc quoq; erit impoſſibilis,quę ambo prędicat de omnibus. quod autem illarũ vtraq; falſa ſit, demonſtratũ eſt, propterea quod in re quaque omnis demonſtrationis altera pars eſt vera,altera falſa.Poteſt tamẽ illud,(Quare ſi illa eſſe nõ poſſunt) dictũ accipi de eo qui ambo dicit,& omnia vera,atque omnia falſa eſſe tradit. Pluribus enim verbis contradictionem hoc ſimul eſſe non poſſe confirmatũ eſt.hæc enim ſimul vera falſaque ſunt. Nam quũ dicit,(quare ſi illa eſſe non poſſunt) de ſupra cõmemoratis loquitur,qui omnem contradictionem veram eſſe,aut omnem falſam ſtatuebant,quorũ neutrum verum eſſe demonſtratum eſt: quæ ſi impoſſibilia ſunt,vt demonſtratur,ea quoque fuerint impoſſibilia,quę vnico modo de omnibus rebus dicuntur,quod vera ſint,vel quod falſa. Sed fortaſſe Heraclitum dixiſſe ait omnia eſſe vera, & omnia falſa, cũ oppoſita ſimul exiſtere dicat, & omnia vera & omnia falſa oppoſita ſint. quibus demonſtratis contradictiones quaſdam tales eſſe,in confeſſo eſſe ait, vt nemo dubitare valeat, quin nequeant ambæ partes eſſe vel veræ vel falſæ:quo demõſtrari poteſt,non de cũctis rebus vtrũque priuatim dici. Sunt autem huiuſmodi contradictiones, dimetientem cõmenſurabilem eſſe,aut non cõmenſurabilem.Breuiter quarum altera pars eſt neceſſaria,altera impoſſibilis:qualia ſunt quę in ſubſtantia & in quid eſt prædicantur.Poſtquam vero dixit in quibuſdam contradictionibus du-

Anaxagoras nihil in reb9 eſſe verũ ſtatuebat, Heraclitus autẽ contrà, omnia eſſe vera.

bium esse non posse,quin affirmatio & negatio nequeant simul esse veræ,aut simul falsæ, adiungit, (Tamen ex hisce quæ dicta sunt,potius posse videbitur vtraq; falsa esse.) hoc enim desideratur. de quibus rebus sermonem producens,disputat contra Heraclitum,& cæteros qui rerum continentem fluxum causantes,verum esse dicebant idem esse, & non esse.Nam istorum placitis magis esset consentaneum,omnes affirmationes negationesq; falsas esse dicere.Si enim fluxus continens est, & nihil consistit,nihil recte vereq; de quopiam prædicare licebit:ex quo sequitur omnia esse falsa. quidquid enim de eo constituas,quod continenter fluit,& in nihil determinatum mutatur,mēdacem te esse necesse est.Quamobrem Heraclitus,qui omnia vera esse dicebat,magis sibi constaret, si contra falsa omnia esse dixisset, cum omnia continenter fluere ac mutari sumeret: quod idem Anaxagoræ quoq; sententiæ consentaneum esse demonstrauerat, propterea quòd omnia per ipsum mista sint, quod autem est mistum, nec simpliciter est aliquod eorum ex quibus temperatur, neque simpliciter non est.

Verum ad vniuersos tales sermones postulare oportet,vt & superius diximus,non si aliquid sit,aut non sit,sed si aliquid ipsi significent. Quare ex definitione est disputandum,sumendo quidnam falsum,& quid verum significat.

Verum ad vniuersos tales sermones postulare oportet, vt supra diximus.) Docuit quorum dictis consentaneum est omnem contradictionem esse veram,& quorum falsam,eosdemq; perperam 71
verba hæc verum dicere,ac falsum dicere, vsurpare.Nunc sermonem repetit quo fuerat exorsus.Dixerat autem initium in istos disputandi esse a definitione faciendũ,& hoc ipsum hoc in loco ait, & quomodo sit faciendum,docet.oportet enim,quod supra statuimus,ab istis exquirere,ac percontari,non vtrum quidquam esse & non esse dicant,& num fieri possit,vt de quo esse dicitur, de hoc nō esse dicatur(ad hunc enim modum quærentes principium petere viderētur)sed vtrum ijs quę dicũt, significant quidquam.Nam si nihil significent,ne disputare quidem poterunt. Sin aliter,sumenda est ratio ac definitio cuiusq; eorum quæ verbis ipsorum significantur.quid igitur verum, quid item falsum ipsis qui eis vtuntur,significent,accipiendum est,& rationibus quæ per nomina significātur vtendum,quæ definitiones erunt,altera veri,altera falsi.

Quod si nihil aliud est verum,nisi affirmare hoc pacto, aut negare, & similiter falsum, fieri non potest, vt sint omnia falsa. necesse est enim contradictionis partem alteram veram esse.

Sed si nihil aliud verum dicere quàm negare falsum est.) Horum verborum quæ obscure dicta 72
sunt,hic est sensus,Si verũ nihil aliud est quàm dicere quod sic habet,sic habere, nec vicissim falsum quàm negare sic habere,quod sic habet,haud dubie alterum per verum significatur,alterum per falsum:nec fieri potest cum alij affirment,alij de eodem negent, vt vel omnes falsum dicāt,vel omnes verum.Si enim qui rem vt habet, sic habere dicunt, affirmantes verum dicunt, profecto qui idem negabunt, mentientur. Nam quid aliud mentiri significat, quàm de aliquo id negare quod ipsi adest:at si negatio est vera, haud dubie affirmationem falsam esse necesse est.Si enim verum & falsum in nihilo alio consistit,quàm in eiusdem affirmatione & negatione,fieri non potest, vt omnia falsa sint,ac perinde nec vt vera. contradictio enim de eodem continet vtrunque. Postquam ergo dixit magis dictis consentaneum videri posse omnia falsa esse iuxta Heraclitum,qui cuncta moueri dicebat,quàm omnia vera,vt Anaxagoras & dicebat,& opinabatur, fieri non posse subiunxit vt omnia falsa sint,demonstrato quomodo se habeat contradictio, & vero ac falso definitis. Sed hic locus aliter in quibusdam exemplaribus scribitur,ad hunc modum, Quod si nihil aliud est verum quàm affirmare vel negare, nec item falsum. & tunc esset sensus, At si verum nihil aliud significat, quàm affirmare vel negare, & item falsum nihil significat aliud.sed breuiter loquutus est,quoniam supra dixerat verum esse dicere quod est esse,aut quod non est,non esse:quorum alterum est affirmatio,alterum negatio. Affirmatio scilicet de eo quod est,negatio de eo quod nō. falsum autem dicere quod est non esse,quod est negatio de hoc quod est:vel quod non est esse,quod est affirmatio de hoc quod non est.Quæ cum supra aperte dicta fuerint,hoc in loco inferenda sunt. Nam si verum nihil aliud est,quàm quod est esse dicere,& quod non est esse negare, falsum autem dicere quod est non esse, quod est negatio veræ affirmationis de hoc quod est, & rursus quod non est esse, quod est affirmatio veræ negationis de re quæ non est: haud dubie fieri non potest,vt vtriq; verum dicant,& qui affirmationes, & qui negationes de eodem dicunt, aut contra vt vtrique mentiantur. De quo enim affirmatio vera est,de hoc negatio est falsa.Itaque necesse est,vt contradictionis altera pars vera,altera falsa esse dicatur, non autem omnia vera sint, aut omnia falsa. Sed & aliter verba illa explicari possunt,ad hunc modum, quod si non aliud est vera dicere,quàm dicere quòd negare est falsum, id est, si illud,veram esse affirmationem,nil aliud significat,quàm negationē esse falsam.Nam qui verum esse ait diem esse, is per affirmationem falsum esse ait diem non esse.quod si verum est,fieri nō potest, vt contradictio simul vera sit.

Mentiri quid sit.

Præterea si omne aut affirmare aut negare necesse est, impossibile est falsa vtraque esse. altera nanque pars contradictionis est falsa. Accidit autem vniuersis hisce sententiis & id quod dicitur vulgo, ipsas inquam seipsas tollere. Qui nanque dicit omnia esse vera, & contrariam huic sententiam veram facit: quare suam non veram facit. contraria nanque sententia veram ipsam non esse dicit. Qui vero dicit omnia esse falsa, & suam etiam dicit.

73 Præterea si omne aut affirmare aut negare necesse est.) Ostendit paulo ante nullum esse contradictionis medium, sed de quocunque affirmationem veram esse, aut negationem: quod si recte habet, & extra contradictionem nihil est, fieri non potest, vt pars vtraque falsa sit. Tunc enim solum vtraque falsa esse posset, si aliquod medium haberetur: nunc autem cum medium nullum sit, necesse est in re quaque, vt altera pars vera sit, altera falsa, non vtraque vera, vel vtraque falsa. Dixit autem rursus fieri nō posse, vt omnia falsa sint, propterea quòd dictis magis consentaneum esse prædixerat, vt omnia falsa esse dicerentur, tum eorum qui continentem fluxum causabantur, tum Anaxagoræ, cui placebat omnia mista esse in omnibus, & proinde nihil in rebus pure id esse quod cernetur. (Accidit autē vniuersis his sentētijs quod vulgo dicitur) Quod vulgo dicitur ait, quoniam alij quoque istis incommodum hoc vt manifestum obiecere, vt Plato manifestissime in Theæteto. Docet autē quomodo sermones isti seipsos conficiant. Nam sermo qui omnia vera esse dicit, seipsum tollere videtur, quia idē dicit sermonem sibi aduersantem dicentem, nihil esse verum, aut non omnia esse vera. quo tollitur opinio quæ omnia vera esse dicit. Fit enim per eum qui omnia vera esse statuit, vt illud quoque verum sit, non omnia esse vera. Pari ratione cui omnia falsa esse placet, is quoque se ipsum velut interimit. Nam si omnia falsa sunt, hoc quoque falsum est, omnia esse falsa. Illud igitur quo tollitur hoc, verum est, non scilicet omnia falsa esse.

Quod si ille quidem contrariam vt solam non veram, iste autem suam vt solam non falsam excipiat, accidit ipsos nihilominus orationes veras infinitas falsasque postulare. Quæ enim dicit veram orationem esse veram, est vera. hoc autem in infinitum proficiscetur.

74 Quod si ille quidem contrariam vt solam non veram, iste autem suam vt solam non falsam excipiat.) Si, inquit, isti, vt hoc incommodum euadāt, quod ipsorum dicta consequitur, vt sua sententia sibi refragentur, exceperint, dixerintque, is quidem qui omnia verā esse dicit, omnia esse vera præter orationem quæ dicat non omnia esse vera, qua tollitur omnia vera esse qui vero omnia falsa, pręter hoc quod ab ipso dicitur. hoc enim solum verum esse: vtrique vnam excipientes, orationes infinitas tales esse concedere conuincuntur. Neque enim ea oratio solum falsa erit, quæ non omnia vera esse dicit, vt dicēti omnia vera esse placet, sed & quæ verum esse ait, non omnia vera esse, quę diuersa est ab ea quæ dicit non omnia esse vera: nec hæc tantum, sed ea quoque quæ diceret, verum est dictu, veram esse orationem quæ ait verum esse, non omnia esse vera, falsa esset. quæ tamen ab illis est diuersa, & sic adiectione veri demonstrabitur per eum qui vnam tantum orationem falsam esse dicat, infinitas esse falsas. Compositio autem verorum in infinitum huiusmodi esse posset, falsa est hæc oratio: non omnis oratio est vera: quoniam vera est quæ verum esse ait omnia esse vera: & hęc, verum est, verū esse dictu, non omnia esse vera. Item hęc est falsa, verum est dictu, veracem esse qui ait, verum esse dictu, non omnia esse vera, & hoc in infinitum. Pari ratione infinitæ quoque fuerint orationes verę per eum qui omnes falsas esse dicit, ea excepta quæ dicit omnes esse falsas. Neque enim solum per istos ea oratio erit vera quæ omnia falsa esse ait, sed etiam quæ dicit, verum est omnes esse falsas. Nam nisi hæc vera sit, ne illa quidem fuerit vera quæ hanc præcessit, quin etiam illa vera esset quæ dicit, vera est oratio dicens verum esse, omnia esse falsa. & hoc in infinitum. sed ipse hoc paucis significauit, dicens, (Quæ enim dicit veram orationem esse veram, est vera) & pari scilicet ratione falsa, quæ dicit falsam orationem esse veram. Alioquin hæc statuere commentitium esset.

Patet autem neq; eos qui omnia quiescere, neq; eos qui omnia moueri dicunt, dicere vera. Nam si cuncta quiescunt, semper eadem erunt vera & falsa. at hoc mutari videtur. Qui nanq; dicit, aliquando ipse non erat, & rursus non erit. Sin omnia mouētur, nihil erit verum, ergo omnia erunt falsa. at demonstratum est id impossibile esse.

75 Patet autē neque eos qui omnia quiescere, neque eos qui omnia moueri dicunt, dicere vera.) Hęc dictio in quibusdam exemplaribus non habetur, propterea quòd ad Physicam pertinere videatur. Sed quoniam vsurpans ea quæ supra demonstrata sunt, de ipsis dicere videtur, non prorsus a proposito aliena esse videri potest. Si enim statuatur non omnia esse vera, neque omnia falsa, consequens est, vt neque dicentes omnia quiescere vera dicant, nec qui omnia moueri aiunt. dicentibus enim omnia quiescere, cōnsentaneum est, vt nihil mutari dicant, sed eadem semper vera falsaque persistere. at non

ſemper affirmationem de aliquo veram, & negationem de eodem falſam eſſe notamus, vel ediuerſo, ſed mutari ſubinde, & de quo prius affirmatio fuit vera, de hoc rurſus veram effici negationem, cum verum ſit quod eſt, id eſſe dicere, & quod non eſt, non eſſe. Nam ipſe qui omnia quieſcere affirmat, prius non erat, & poſtea non erit: quod abſq; mutatione fieri nequit. Qui vero omnia continēti motu agitari tradunt, horum ſententiæ conſequens eſt, nihil eſſe verum: cum nihil tam diu perſiſtat, vt certum aliquid eſſe dici poſſit, ſed abſque intermiſſione mutetur. eſt autem verum, quod eſt, id eſſe dicere. Per hos igitur omnia falſa fuerint. hoc enim paulo ante cōſentaneum eſſe dixit ijs qui omnia continenter fluere ac moueri dicebant. At demonſtratum eſt, non omnia falſa eſſe poſſe. Sed fortaſſe neutrum dictorum verum eſſe ait, id eſt, neque omnia quieſcere, neque omnia moueri, quoniam horum vtrunq; vnico modo de omnibus dicitur, quod fieri non poſſe dixit. Ex eo enim quod omnia quieſcant, ſequitur eadem ſemper vera falſaque perſiſtere, nec alterius in alterum mutationem fieri, quod fieri non poſſe docuit eo quod adiecit, (Nam & ipſe qui hanc ſententiam dicit, aliquando non erat, & rurſus non erit) quo fit, vt non omnia quieſcant, nec eadem ſemper vera permaneant, & eadem ſemper falſa. Oratio enim ſignificans ipſum eſſe, quæ vera eſt ipſo exiſtente, eadem eſt falſa ſi tunc dicatur cum non exiſtit. Rurſus ſi omnia moueantur, & fluant, fiet vt nihil definiatur, nihilq; verum ſit. Falſum autem eſſe nihil eſſe verum, ſupra demonſtratum eſt.

Præterea id quod eſt, mutetur neceſſe eſt. ex aliquo enim ad aliquid eſt ipſa mutatio

Ens enim mutetur neceſſe eſt.) Hoc quoque pertinet ad confirmandum non omnia moueri, quanquam dictio parum appoſite ſeſe habet. Si enim eſt motus, neceſſe eſt vt aliquid exiſtens mutetur: quandoquidem motus eſt alicuius in aliquid mutatio. at fieri non poteſt vt ex aliquo in aliquid mutatio fiat, niſi id quod mutatur, quidquam ſit. Hoc igitur ens quod mutatur, mouet urque, neceſſe eſt vt quādo mouetur, in eſſe maneat, & hac ratione quieſcat. Si enim Socrates loco moueatur, Socrates perſiſtat oportet, quādo Socrates mouetur. Sic enim Socrates loco mouebitur. Ad ſummam, ſi motus eſt mutatio ex aliquo in aliquid, neceſſe eſt in omni motu, ſalua ſubſtantia eius quod mouetur, aliquid ſit quod mutatur, aliud ab ijs ſecundum quæ mutatio efficitur, & ea ratione conſiſtat. Si ergo mutatio eſt, aliquid maneat oportet. Nam ne mutatio quidem per ortum & interitum aliter contingit quàm ſubiecto quodam ſaluo, & in hæc tranſeunte. huiuſmodi enim eſt materia.

At vero neque omnia quieſcūt interdum, aut mouentur, nihil autem eſt quod ſemper aut mouetur, aut quieſcit. Eſt enim aliquid, quod ſemper mouet ea quæ mouētur, & primum ipſum mouens immobile eſt.

At vero neq; omnia quieſcunt interdum, aut mouentur, ſemper vero nihil.) Senſus eſt, At vero ne omnia quidem entia quandoq; mouentur, quandoq; quieſcunt, nihil autem ſemper mouetur, aut ſemper quieſcit. Hoc enim ſignificat cum ait, (Semper autem nihil.) quod verum eſſe compluribus verbis in calce operis de phyſico auditu demonſtrauit. Sed hoc quoq; in loco illud repetit, eſſe in rebus quiddam ſemper conſtans & immobile, aliud quod ſempiterno motu cietur, dum ait, (Eſt enim aliquid quod ſemper mouet ea quæ mouentur.) Demonſtratum eſt enim, quod a ſemper mouente mouetur, id continenter & ſine intermiſſione ſemper proprio motu, qui ſempiternus eſt, mobilia mouere. Hoc autem eſt æther, quod quidem circumlatum corpus nuncupare conſueuit. per hoc enim ſempiternus motor cętera mouet. At primum motorem qui ſemper mouet, immotum ipſum manere, ac neceſſario quieſcere demonſtratum eſt.

Aether. Prim⁹ motor immobilis eſt.

Finis libri Tertii primæ philoſophiæ, Latinis Quarti.

ENARRATIO ALEXANDRI APHRODISEI IN QVARTVM LIBRVM PRIMAE PHIlosophiæ, quintum iuxta Latinos, interprete Ioanne Genesio.

Rincipium dicitur partim id rei vnde motus quiſpiam fuerit primo, vt longitudinis atq; viæ hinc quidẽ principium eſt. Ecótra autem alterum partim id vnde vnumquodq; optime fieri poteſt, vt & in eruditione nó a primo interdum & ab ipſo principio rei, ſed vnde facillime quiſpiam diſcere poterit, inchoãdum eſſe videtur. Partim id ex quo primo quippiam fit eo pacto vt inſit, vt nauigii carina, & ædium fundamẽtum: & animalium quidam cor, quidam cerebrum, quidam aliquid aliud tale putant. Partim id vnde fit quippiam primo, eo pacto vt non inſit, & vnde primo motus mutatioque incipere ſolet, vt ex patre matreq; fit proles, & ex conuitiis pugna. Partim id cuius voluntate mouentur ea quæ motu cientur, & mutantur ea quæ mutantur, quales ſunt magiſtratus, qui ſunt in ciuitatibus, & principatus, & regna, atq; tyrannides. Artes etiam, & horum maxime architectiuæ principia dici ſolent. Præterea vnde res primo cognoſci poteſt, id etiam rei principium dicitur, vt demonſtrationum ſuppoſitiones. Tot autem modis & cauſæ dicũtur. omnes enim cauſæ principia ſunt. Vniuerſis igitur principiis eſt cómune, vt id ſit primum, vnde eſt aut fit quippiã aut cognoſcitur. Horũ autẽ alia inſunt, alia ſunt externa.

1 PRincipium dicitur partim id rei vnde motus quiſpiam fuerit primo.) Librum hunc, qui quartus librorum primæ philoſophiæ inſcribitur, in quo partitionẽ perſequitur quorundam quę plurifariam dicuntur, Ariſtotelis opus eſſe, non ſolum ex dictione ipſa, & charactere dicendi intelligere licet, ſed ex ijs etiam quæ in ipſo diſputantur. Sed neq; dubium eſſe poteſt, quin idem doctrinæ huius ſit, de qua nobis eſt ſermo ſuſceptus, ſi cui libeat ſupra cõmemorata conſiderare. ſiquidem primi philoſophi munus eſſe demonſtratũ eſt, de ente in vniuerſum diſputare, deq; ijs quę enti cõmuniter adſunt. Sunt autem entis communia ea quibus doctrinæ omnes vtũtur. de his enim diſſerere partes ſunt primi philoſophi: nec horũ conſideratio ad cæterarũ diſciplinarũ quampiam priuatim pertinet: propterea quòd nulli cuidam enti, quatenus certum quiddam eſt, ipſorũ quidpiam adeſt, ſed enti, qua ens, de quo primi philoſophi intereſt diſputare. quorum diſputatio quàm ſit neceſſaria, docet ipſorum vſus. Omnes enim diſciplinæ his vſurpandis propoſita ſua demonſtrant, qui cõmunis ipſorum vſus ſatis habet argumenti, nullius particularis doctrinæ peculiarẽ eſſe huiuſmodi rerum contẽplationem. Pręterea poſitũ eſt, de quibus dialecticus probabiliter colligit, ediſſeritq;, de his primum philoſophum ſcienter cõcludere. Dialecticus enim de ijs quæ omnibus aut certe plurimis cõmunia ſunt, ediſſerit, deq; ijs quæ plurifariam dicũtur, verba facit. Itaq; dialectica ſimilis eſt primæ philoſophiæ, propterea quod de eiſdẽ rebus ediſſerit, probabiliter tamen, nõ ſcienter. Recte autẽ ſuoq; loco eundem librum collocari, non eſt dubitabile, propterea quod partitionẽ tractat eorũ quæ multifariam dicuntur, quibuſq; vtuntur diſciplinę, & quę ens cõmuniter aſſectantur. de quibus diſputare, & quot modis ipſorũ quodq; dicatur, per partitionem explicare, ad philoſophũ pertinere in libro ſecũdo docuerat. Ordo autẽ poſtulat, vt demõſtrato quibus in rebus primi philoſophi contẽplatio verſetur, quod eſt in tertio libro explicatũ, de ijs protinus diſſeratur, quorum vſus ad eorum quæ demonſtrari debent conſiderationem ac demonſtrationem eſt neceſſarius. quamobrem ante omnia de ſententia illa diſſeruit, quę de omni re affirmationem aut negationem veram eſſe ait: quam quidem ad demonſtrationes magno vſui eſſe conſtat. poſt quæ partitionem hoc in libro explicat eorum quæ ſic multifariam dicuntur. Qui vero librum hunc imperfectum eſſe putant ea coniectura, quòd non omnia partiatur quæ multifariam dicuntur, horum ſententia probari non debet, quoniam ne propoſitum quidem eſt ſimpliciter ipſi hoc in ipſo præſtare, ſed de ijs tantum agere, quibus doctrinæ omnes vt communibus vtentes, propoſita ſua demonſtrant. Haud enim nobis propoſitum eſt, vt de æquiuocis diſſeramus, neque de omnibus quæ ab vno & ad vnum dicuntur, ſed de his quæ plurifariam dicuntur. Nam ens quatenus eſt ens, multipliciter dicitur. Ita non mathematicum aſſumit, aut aliquid huiuſmodi ex ijs quæ multifariam dicuntur, quoniam hæc non ſic vſui ſunt diſciplinis ad ea demonſtranda, de quibus ediſſerunt, vt principium, vt cauſa, natura, elementum, & cætera quæ communia ſunt, hoc in libro diuiduntur, vtpote quæ propria ſint huius doctrinæ: quo clarius apparet librũ hunc recte hoc ordine collocari. Nam ſi qua his

Dialectica quatenus primę philoſophiæ ſimilis.

finitima prætermittuntur,diuidi tamē illa possunt iuxta eorum partitionem quibus finitima sunt. Cum ergo ea hoc in libro partiatur,quæ cum enti communiter adsint, ipsumq; consequātur, pluri-fariam dici videntur,primum omnium de principio verba facit.Constat autē principium nō vnam entis naturam affectari.omnes enim disciplinę principijs quibusdam vtuntur. Principium igitur septem modis dici tradit.Vno modo,inquit,id rei alicuius principiū dicitur,vnde quispiā primo fuerit motus.Principium enim longitudinis & viæ id est, vnde ipsam ingredi sumus exorsi. quo quidem modo opposita eiusdem rei principium dici possunt hinc vel inde incipientibus. quamobrem huiusmodi principium aliquādo efficitur finis. Altero modo principiū dicitur id vnde siquis exordiatur,susceptum negocium optime cedit,vt in disciplinis. In his enim plerunq; nō a primis auspicantur, sed ab ijs quæ facilius a discentibus percipiuntur, vt in prædicamentis optime fecit Aristoteles in mentione qualitatis, quo in loco qualitatem esse dixit,per quam quales esse dicimur. de qualitate docens per quale,quod quidem posterius est qualitate,notius tamen. Idem physicum auditum a sensibilibus,quia nobis sunt notiora,nō a primis principijs exorditur.Et artifices inde operum suorum initium faciunt,vnde cum opus incipitur,facillime fit. Tertio modo principiū appellatur id a quo insito rei efficiendæ quidquam efficitur.Sic cor principium est animalis,quoniam ab eo incipit animalis constitutio:& fundamētum domus,carinaq; nauis. Verba autem illa, (hoc pacto vt insit)faciunt,vt huiusmodi principium differat ab efficiente principio, de quo iam verba faciet.Nam a superiore hoc discrepat,quod hoc est principium simpliciter efficiendi, illud vero facilius efficiendi:quo fit, vt hoc definiatur,illud aliud alij sit,& interdum eidem diuersum:& hoc modo materia principium dici potest. Quarto modo vocatur principium id a quo primo non inexistente rei quidquam efficitur, id est, vnde principium motus emanat, cuiusmodi est principium efficiens,vt ipse verbis illis exponit,(Et vnde primùm motus mutatioq; incipere solet.)nisi forte duo principia,non vnum his dictionibus significauit,alterum ex quo non insit primum quid quàm efficitur,alterum vnde primum motus mutatioq; proficiscitur,vt prioribus verbis principium appellet finis atq; propositi cognitionem.Nam in rebus agendis hoc est primum principium,vt res efficiatur.de quo vt de principio paulo post mentionem faciet. posterioribus autē principium efficiēs dicat.Et ad hunc modum principium in octo modos diuideretur. Quinto modo principiū id nūcupatur,ad cuius præscriptum res mutantur,& efficiuntur,quales sunt principes, quorum consilio & imperio ciuitates gubernantur. Sexto principium vocatur ars architectonica potissimū & quasi princeps,ad quam subiectæ ipsi artes ipsarumq; opera referuntur.Sed hoc non perinde principiū est,vt efficiens.Nam hoc principium est quasi præscribens,& formam cognoscens:illud autem vnde res ipsa sumit initium,quod quidem a motu quodā principium dicitur.(Præterea vnde res primo cognosci potest,id etiam rei principium dicitur, vt demonstrationum suppositiones) qui scilicet est septimus modus.Appellat autē suppositiones cuiusq; disciplinæ, & artis principia,quæ quoniam non per demonstrationem,sed vt confessa & cunctis manifesta sumuntur,positiones appellātur:quæ quidem principia esse possunt propositionū quæ in singulis disciplinis medio vacāt. Nam etsi hæ propositiones, Bonum prodest,malum nocet,bonum est petendum,malum fugiendū,medio careant in doctrina morali,tamē cognitio finis & fœlicitatis harum principium existit: & propositiones quæ medio carent,ad hunc modum principia sunt. Postquam vero principium quot modis dicatur exposuit,totidem causam dici ait,& rationem apponit,dicens,(Omnes enim causæ principia sunt.)quibus adiecit hoc esse commune vniuersis principijs, vt priora sint ijs quorum principia sunt, sicut id ex quo est aliquid,vel id ex quo efficitur,vel id ex quo cognoscitur. Ex quo est, vt fundamentum prius est domo,carina nauigio,materia vnoquoque corpore.Ex quo efficitur,vt vnde principium motus emanat. Ex quo cognoscitur,vt positiones demonstrationibus.Præfatus autem omnibus principijs esse commune,vt antecedant ea quorum principia sunt, interesse tamē ait: quòd quędam ijs insita sunt,quorum habentur principia,alia sunt externa.Materia igitur & elemētum principia sunt vt rebus insita.Ex his enim primis & insitis res efficiuntur.Appellat autem elementum materiā proximā cuiusq; rei,quæ iam actu quoddā corpus est.& quæ sint ista,subiungit.

Principiū septem modis dicitur.

Vniuersis principijs id cōmune est,vt priora sint ijs quorū principia sunt.

Iccirco natura ac elementum principium est,& mens, & electio, & substantia, & id etiam causa cuius cætera sunt,aut fiunt.Compluriū enim & cognitionis & motus principium est ipsum bonum,atq; etiam malum.

Idcirco natura ac elementum principium est,& mens, & electio.)Quia dixerat quædam principia rebus inesse,quarū principia sunt,alia esse externa,idcirco ait quædam sic se habere,quædam nō sic.Natura igitur principium est, & item elementum. hæc enim principia sunt vt insita, quoniā res ex his in ipsis contentis efficiuntur.quo in loco materiam naturam appellat,elementū autem proximam materiā quę iam actu corpus quoddā est. Quæ vero sequūtur,mens,& electio,& similia, exēpla sunt eorū,quæ quasi fines & efficientes principia sunt, quæ in rebus efficiendis non continētur: de quorū numero principes quoq; & magistratus habentur. Addit autē,(substantiam & id etiā causa cuius cætera sunt aut fiunt.)appellans substantiam principium formale.hoc enim est cuiusq; substantia.cuius causa vero finem dicit.quæ idcirco coniunxit,quoniā in rebus efficiendis,forma,perfe 2

ctio, & finis esse videtur. Atque hæc annumerari his possunt, quæ antecedunt quidem, non tamen insunt. Sed vt exponeret cui prædictorum hæc subijciantur, ait, (complurium enim & cognitionis & motus principium est ipsum bonum atque honestum.) Cognitionis quidem ipsa forma. Principium enim & causa cognitionis rei, est cognitio ipsius formæ. Motus autem principium finem esse ait, quod est bonum & honestum. Id enim cuiusq; proprius est finis, quod illi bonũ est & pulchrũ, quod tamen non adest, cum est causa rei efficiendæ, sed eidem perfectæ contingit. Pari ratione forma, cum est quasi antecedens & præcognitum principium, non adest. Huiusmodi autem principia comprehenduntur per dictionem illam, (Partim ex quo primum quidpiam fit, eo pacto, vt nõ insint.) Vel certe his verbis significatur principium, quod finem dicimus: formale autem, cum dicit, Artes etiam, & harum maxime architectonice.) hæ nanq; formæ quodammodo sunt rei efficiendę, sed omni principio commune hoc esse ait, vt prius eo sit cuius est principium. Est autem prius re, vt existente principium viæ. vt autem efficienda, id quod ita est principium, quemadmodum fundamentum domus, & cor animalis. hæc enim priora his sunt, vt efficiendis. Vt vero cognoscendarũ rerum sententiæ principia sunt demonstrationum, quoniam demonstrationes a sententijs sui cognitionem mutuantur. Est enim principium quoddam rerum iam existentium, aliud rerum quæ efficiuntur. Multa etiam principia obtinent, ex quibus cognoscãtur. Vt igitur antecedãt, commune est omnibus principijs, sed principiorum quædam ijs insunt quorum principia sunt, vt natura ijs quæ natura fiunt, & materia. quin etiam fundamentum ad hunc modum est principium domus, & cor animalis, & id rei vnde aliquis principium facit. Mens autem & consilium, artesque principia sunt rerum ab ipsis efficiendarum, non tamen vt insita rei efficiendæ. Finis etiam, vt dictum est, in id genus principij cadere videtur, a quo primum non insito res efficitur, cui causa quoq; efficiens subiecta est. Nam in rebus agendis finis est principium, in quibus vt bonum est actionis principium, sic plerunq; malum. quibusdam enim muneribus fungimur, vt malum effugiamus. Quare in quibusdam exemplaribus ad hunc modum scriptum est, (Cõplurium enim & cognitionis & motus principium, est ipsum bonum, atq; etiam malum.) Sed postquam principium & causas totidem modis dici docuit, protinus per causarum partitionem quatuor omnino causæ significata reddit, quę in auditu quoq; physico ipsis dictionibus exposuit, vt intelligatur, causam in vniuersum totidem modis dici, atq; principium, proprius tamen ad hunc modũ efficitur diuisio. hæc igitur significata in principio quoq; reperiuntur, non tamen hac diuisione. Materia enim in eo significato continetur, ex quo primo quidpiam fit, eo pacto vt insit. Finis autem in illo, vnde fit quidpiam primo eo pacto, vt non insit. Causa vero efficiens in hoc, vnde primum motus incipi est aptus, forma in artium ratione. Ars enim forma est rei efficiẽdæ. Ad summam, quibus modis principium dicitur, causa dici potest, atq; diuidi. quæ quanquam separatim est diuisa, tamen in huius significata principium liceat diuidere, & ipsam in significata principij. Hæc tamen omnia significata quę hoc in loco commemorãtur, eadem sunt dictionibus ipsis, atq; ea quæ in secundo de physico auditu tradũtur: quamobrem horum explicatio ex eo loco petenda est.

Finis cuiusq; proprius.

Principiũ duplex.

In rebus agendis finis est principium.

Ars.

Causa autem vno quidem dicitur modo id ex quo quippiam fit eo pacto vt insit, vt æs statuæ, argentum pateræ, & horum genera. Alio vero modo forma atque exemplar. hæc autem est ratio quiditatis, & huius genera, velut eius concentus qui sonos omnes complectitur, ipsa duorum ad vnum ratio, atque omnino numerus, partes item quæ in ratione sumuntur.

3 Causa autem vno quidem dicitur modo id ex quo quidpiam fit, eo pacto, vt insit.) Materiam his verbis designat. Sed illud, (eo pacto vt insit) adiecit, vt priuationem contrariumq; a materia discernat. Nam res efficienda ex priuatione fit, & contrario, vt in primo physici auditus docuit, quæ quidem nõ insunt rei quæ efficitur. qua ratione ab efficiente quoq; causa secernitur materia, quoniã insita rei est. Dixerat enim paulo ante de huiusmodi principio id ex quo primo res fit eo pacto, vt nõ insit. Neq; vero solum proximam cuiusq; materiam causam materialem vocat, sed etiam ipsius species & genera: & hoc æs, huius statuæ, & æs statuæ, corpusq; signi. hæc enim sunt causæ materiales statuę. (Alio vero modo forma atq; exemplar. hęc autem est ratio quiditatis, & partes quę in ratione sumuntur.) his verbis causam designat formalem. Sed in dictione quæ ait, (hæc autem est ratio quiditatis) desideratur significatiua. Ratio enim significans quiditatem est definitio. Exemplar autẽ pro specie seu forma dixit, non vt solent idearum assertores. Neque enim efficiens aliquid natura ad aliquod externũ exemplar spectans munere suo fungitur, vt artifices solent in suis operibus efficiẽdis, nisi si quis intellectionẽ exẽplar esse dicat eorũ quę secundũ ipsam efficiuntur. Non igitur vt illi exẽplar dicit, sed formã ipsam exemplar vocat, quę in materia efficitur, quoniam hæc a natura ipsa in efficiẽdis expetitur. quidquid enim alicuius gratia facit, id quę facit, illius appetitione facit. Quãobrem id vbi cõtigerit, ab opere desistit, ceu iã id cuius gratia munere fungebatur, effecerit, & quęcunq; natura fiunt, cuiuspiam determinatæ formæ ac perfectionis gratia efficiuntur, qua obtẽta, ab efficiẽdo vacatur. hoc igitur est ipsis exẽplar. (Huiusq; genera.) Queadmodũ in causa materiali sumens proximam materiã, genera quoq; ipsius sub eandẽ causam cadere dixit, sic itẽ in forma. Nam

cuiusq; rei forma, & ratio significans quiditatem, & huius formæ genera pari ratione causę sunt, vt ipse ait, concentus qui vocatur diapason, proximam formam esse duo ad vnum. Nam diapason est in proportione dupla, forma vero generica est numerus, quoniã in numero sunt duo & vnũ. (Partes item quæ in ratione sumuntur.) totum vero est duo ad vnum. Est autem sensus: partes quoq; rationis significantis quiditatem causæ sunt, cum ex his totum conficiatur. Est autem huius formæ & huius definitionis, quæ causa formalis est, forma quidem seu species definitio, genus autẽ ratio, partes vero ea ex quibus definitio quasi ex partibus constituitur.

Definitionis partes.

Præterea id vnde primum principium est mutationis aut quietis, qualis est causa ille qui consulit, & pater filii, atq; omnino quod efficit, eius quod efficitur, & quod mutat, eius quod mutatur. Insuper vt finis. hic autem est id gratia cuius cætera fiũt, veluti deambulandi sanitas. cur enim ambulat interrogati, quo valeat, respondemus. atq; si hoc pacto dixerimus, reddidisse causam arbitramur. & cuncta omnino quæ alio mouente inter ipsum & finem fiunt, gratia finis ipsius fiunt, qualia sunt ratione sanitatis, macies, purgatio, venena, ac instrumenta. vniuersa enim hæc ipsius gratia sunt, inter sese autem differunt. alia nanq; sunt opera, alia instrumenta. Causæ igitur tot modis dicũtur. Fit autem, vt cum multipliciter causæ dicantur, vt multæ eiusdem sint non per accidens causæ, ceu statuæ & statuaria ars, & æs non per aliud quicquam, sed vt statua est, at non eodem modo, sed æs quidem vt materies, ars autem vt id vnde motio proficiscitur, & inter sese sint mutuo causæ, vt exercitium causa est bonæ habitudinis, & hæc exercitii, at non eodem modo, sed hæc vt finis, illud vt principium motus. Idem insuper cõtrariorum interdum est causa. Quod enim præsens causa cuiuspiam est, id & absens nonnunquam causam esse contrarii dicimus, vt gubernatoris absentiam, subuersionis nauis, cuius præsentia causa erat salutis: vtrunque tamen, & præsentia, & absentia, causæ sunt vt mouentes.

Efficientiũ causarum descriptio.

Prçterea id vnde primum principium est mutationis.) De causa efficiente loquitur. Fiunt autem 4
quædam non mouendo solum, sed etiam quiescendo. aliqua enim ab alijs vt mouentur, sic etiam sistuntur: & quia sistens causa est statum ipsorum efficiens, idcirco adiecit, (aut quietis) Mutationis porro dixit, non motus, vt ortum quoq; interitumque complecteretur. Dixit autem, primum, quoniam hæc potissimum est efficiens causa. quod enim rei quæ efficitur, adest, & sic efficit quæ sequũtur, causam ab effectore sui mutuatur, sed neq; instrumenta, vt moueant, habent a seipsis, sed primũ mouens his causa est, vt extra rem efficiẽdam existit. Nam cum ait, (Atq; omnino quod efficit, eius quod efficitur, & quod mutat, eius quod mutatur.) efficientes causas genericas significat. Nam pater & filius ad efficiens, & quod efficitur, referuntur: & hęc rursus ad mutans, & quod mutatur. (Insuper vt finis, hic autem est id gratia cuius cætera fiunt.) Quartam esse dicit causam finalem, quæ quidem est gratia cuius cætera fiunt, vt valetudo est finalis causa deambulandi. Rogati enim cur deambulamus, vt recte valeamus, respõdemus.) Et cuncta omnino quæ alio mouẽte inter ipsum & finem fiunt.) Postquam pro causę finalis exemplo valetudinem posuit (nam valetudo causa vt finis est deambulãdi) quæ, inquit, interea finis gratia ab eo efficiuntur qui finem efficit, omnia gratia finis efficiuntur. quamobrem horum omnium causa finalis est ipse finis. Neq; enim deambulatio solum fit gratia valetudinis, sed etiam macies, si hæc ex deambulatione contigerit, & purgatio. quin & medicamenta purgantia, & instrumenta medendi, gratia ipsius finis habentur, quippe quæ ad finem obtinendum a medicis adhibeantur. quanquam horum inter ipsa discrimen quoddam existit. quædam enim sunt opera, vt macies, deambulatio, purgatio: quædam instrumenta, quibus opera fiunt, vt pharmaca, & omne genus medicamenti. (Causæ igitur tot fere modis dicuntur.) fere dixit, quoniam aliquę sunt nõ proprie, sed ex accidenti, vt ipse commemorabit. Quod autem multę sint eiusdẽ rei causæ non ex accidenti, sed per se, non tamen secundum eandem rationem, sed diuersas, aperte docuit, dicens: (Fit autem, vt cum multipliciter causæ dicantur, vt multæ eiusdem sint non per accidens causæ, vt statuæ & statuaria ars, & æs, idq; non per aliud, sed vt statua est, at non eodem modo, sed æs quidem vt materies, ars vero vt id vnde motio proficiscitur.) Dixit autem non per aliud pro eo quod est, non ex accidenti. Quin & aliqua inter se vicissim causæ sunt, non tamen eodem modo, sed hoc est illius causa efficiens, illud huius vt finis. Sic labor efficiens est bonæ habitudinis, bona habitudo vicissim finis est laborandi. Præterea idem quodammodo contrariorum causam esse videri ait, non tamen eodem sese habens modo, sed præsentia est causa huius, illius vero absentia, quam priuationem appellat, sed ambo hæc causas esse ait vt efficientes.

Multas esse causas eiusdẽ rei secundũ diuersas rationes.

Vniuersæ autem nunc dictæ causæ quatuor in genera manifestissima cadunt. Elementa nanque syllabarum, materiam conficiendorum operum arte, ignem, & ter-

ram, & talia omnia corporum, partes totius, ſuppoſitiones denique concluſionis, vt id ex quo res fiunt, cauſas eſſe conſtat. atque horum quædam ſunt vt ſubiecta, veluti partes. quædam vt quiditas, totum inquam, compoſitio, atque forma. at ſemen, medicus, quiq; conſulit, & omnino efficiens, omnia ſunt cauſæ, vnde eſt principium mutationis aut quietis.

5 Vniuerſæ autem nunc dictæ cauſæ quatuor in genera manifeſtiſſima cadunt.) hanc dictionē conſequitur ea quæ ait, (Atq; horum quędam ſunt vt ſubiectum.) Sed interponitur dictio de ſubiectis, quæ cauſarum materialium partitionem continet, cuius initium eſt, (Elementa nanq; ſyllabarum.) qua interiecta dictione vel connumerat primum, docetq; nos ſubiectorum diſcrimina. aliter enim materia ſubijcitur ijs quæ conſtant ex ipſa, aliter elementa ſyllabę, & concluſioni propoſitiones. Materia enim per alterationem excipit formam. Artificialia vero dixit, quæ non fiunt per compoſitionem, quæ per formæ mutationem efficitur. At elementa per compoſitionem ſyllabarum fiunt, corpora vero ſimpliciter per compoſitionem & alterationem, propoſitiones item per compoſitionem cauſæ fiunt totius ſyllogiſmi. nam concluſionis non vt materia, ſed vt efficiēs cauſa ſunt propoſitiones. In vniuerſum vero in ſyllogiſmo propoſitiones vt materia ſeſe habent, cōcluſio vero vt forma. Vel primum igitur per dictionem docuit nos cauſarum numerũ exponere: vel ſic exorſus eſt, quaſi cuiq; cauſæ ſuum eſſet exemplum redditurus. ſed congeſtis pluribus cauſæ materialis exemplis: quippe in quibus multiplex eſt differentia, reſumendo ſubiungit, (Atq; horum) & ſic rurſus ab initio exorſus breuiter cuiq; ſuum reddit exemplum. at inter exempla materię de formis quoq; meminit, quibus materia ſubijcitur, quæ formæ cauſæ quoq; ſunt. nam cum dixit, (Elementa nanq; ſyllabarum) vtraq; commemorauit. (Atq; horum, inquit, quædam ſunt vt ſubiectum.) quo in loco partitionem perſequitur eorum quæ dicta ſunt. Etenim prædictorum quędam ſunt cauſæ vt materia, quædam vt forma, alia vt quiditas totum & compoſitio atq; forma. Totum autem dicit non cum partibus (ſic enim forma totum dicitur) ſed quod in partibus efficitur, vniuerſalitatem videlicet, & perfectionem. Similis eſt ratio compoſitionis. hæc enim cum diuerſa ſit ab ijs quæ ſimul ponuntur: eſt tamen in ipſis coniunctis. Sed cum dixiſſet, (quædam vt quiditas) quid in dictorum quoque quiditas eſt, expoſuit, totum ſcilicet quod in partibus quæ vt materia ſe habent, forma eſt & compoſitio, quę in elementis habetur. ſyllaba enim huiuſmodi eſt. ſed forma, quanquam omnibus cōgruit, proprie tamen in ijs intelligitur quibus materia proprie dicta ſubijcitur. (At ſemen, medicus, & qui conſulit.) per hæc cauſam efficientem demonſtrat. qui enim de re aliqua conſilium dedit vt fieret, ad effectum illius nonnihil effecit.

Quædam autem ſunt vt finis bonumq; cæterorũ. id enim gratia cuius cætera fiunt, optimum eſſe, finiſq; illorum ſolet. Interſit autem nihil, bonum ipſum, an apparēs bonum dicatur. Tales igitur atq; tot cauſæ ſpecie eſſe videntur. Atqui modi cauſarum numero quidem ſunt multi: ſi in capita autē & ipſi redigantur, pauciores euadunt. Dicuntur enim cauſæ multipliciter: & ipſarum quæ ſunt eiuſdem ſpeciei, alia prior, & alia poſterior, vt ſanitatis medicus atque artifex, & concentus eius qui omnes ſonos complectitur, duplum ac numerus, & ſemper eæ quæ continent quæuis ſingularium, præterea vt accidēs & genus huius, vt ſtatuæ aliter Polycletus eſt cauſa, & aliter ſtatuarius. Accidit enim ſtatuario, vt ſit Polycletus, & ea etiā quæ continēt accidēs, velut homo eſt cauſa ſtatuæ, aut omnino animal, quia eſt Polycletus homo, & homo eſt animal. Sunt autem & accidentium alia remotiora aliis atq; propinquiora, ceu ſi albus ac muſicus cauſa ſtatuæ dicerētur, ſed non ſolum Polycletus vel homo. Præter autem omnes quæ accommodate dicuntur, & quæ per accidens, aliæ vt potētes, aliæ vt operantes dicuntur, veluti extruendæ domus cauſa eſt ædificator, aut ædificans ædificator.

6 Quædam autem ſunt vt finis bonumq; cæterorum.) Horum verborum hic debuit eſſe ordo, quędā autem vt finis cæterorum, & bonum. Cæterorum autem, ſcilicet quorum ſunt finis. ſed cum fini adieciſſet bonum, quamobrem finis, & cuius gratia, ſit huiuſmodi, docuit, dicēs, (Id enim cuius gratia cætera fiunt, optimum eſſe finiſq; illorum ſolet.) Neq; vero interſit bonum ipſum dicamus, an ſpeciem præferens boni, quoniam omnis finis aut re bonum eſt, aut ſpecie. Nam ſtudium operaque in Omnis fi-
vere bonum confertur, aut certe quaſi bonum ſit. Omnis enim ars omniſq; diſciplina ſimiliter actio nis, aut re
& electio bonum quoddam appetere videntur, vt initio Ethicorum dixit. (Cauſarum autem modi bonũ eſt,
complures numero ſunt) Modos cauſarum appellat diſcrimina in ipſis reddēdis, vt ipſe docet adij- aut ſpecie.
ciens, (Dicuntur enim cauſæ multipliciter.) Numero igitur plures modos eſſe ait, fieri tamen pauciores, ſi ad communia & vniuerſalia referantur, prorſus vt omnes modi ad ſex cauſarum ge-

nera referantur, quorum quodq; dicitur dupliciter, vel actu, vel potentia, vt demonstrabit. Sed prius qui sint causarum modi, explicat, & complures esse docet. redditione nanq; causarum interest conti nuò ne reddatur & prius, an non continuo, sed posterius. Nam proximis causis posteriores sunt species & genera, quæ illorũ sunt causæ. quod enim continens proximumve cõplectitur, & latius patet quàm ipsum, id posterius est ipso. quæ eadẽ intelligitur ratio in singulis generibus causarũ, in materiali, in formali, & in cæteris. quin in eodem genere causarum alia quàm alia prius vel posterius causa dici potest. Nam causæ materiales priores posterioresq; in eodẽ genere sunt, item formales inter se, atq; in cæteris alijs similis est modus, etiam in causis ex accidenti. Nam quæ proprijs causæ accidunt, vel quibus causæ proprie dictæ accidunt, hæc ex accidenti causæ nuncupantur, atq; item horũ ipsorum genera. Nam statuæ proprie statuarius est causa. Sed quoniam statuario accidit vt sit Polycletus, Polycletus autem est homo, idcirco Polycletus ex accidenti causa est statuæ, atq; item homo & animal. ita in causis ex accidenti aliæ alijs sunt proximiores. Polycletus enim propior est statuæ quàm homo, quod discrimen accessus & recessus in causis per accidens apertius exposuit subiectis exemplis. Nam licet Polycletus ex accidenti sit statuæ causa, non æque tamen atq; accidentia Polycleti, vt album vel musicum. Hæc enim dicentur illa quidem statuæ causæ per accidens, e remotiore tamen, quàm Polycletus. Exponit autem modorum vniuersalem differentiam in causis, secundum potentiam & actum. Aliter enim causa est, qui potest, aliter qui iam fungitur officio. Et semper rem quanq; complectentia vocat proximam continentemve causam. hæc enim non est tam communis, quàm quæ ipsam complectuntur.

Causas alias alijs esse propiores, remotioresq;.

Causæ ex accidenti.

Similiter & in hisce dicetur, quorum causæ sunt ipsæ causæ, vt huius statuæ, aut statuæ, aut omnino imaginis, & æris huiusce, aut æris, aut omnino materiæ, & in accidentibus simili modo. præterea & hæ & illæ complexe dicentur, veluti nõ Polycletus aut statuarius, sed statuarius Polycletus. Attamẽ hæc omnia multitudine quidem sunt sex, dupliciter autem dicentur. nam aut vt singulare, aut vt genus, aut vt accidens, aut vt accidentis genus, aut vt coniuncta hæc, aut vt seiuncta dicũtur, & insuper vt potentia, aut actu. Interest autem tantum: causæ enim actu & singulares, & ea quorum sunt causæ, simul sunt, & non sunt, vt hic qui medetur, cum hoc qui sanatur: & hic qui ædificat, cum hoc quod ædificatur. sed quæ sunt potentia, non semper. non enim simul domus ædificatorq; corrumpuntur.

Similiter & in hisce dicetur, quorũ causæ ipsæ sunt causæ.) Vt, inquit, de causis dictũ est, sic de ijs dicetur quibus causæ sunt causæ, id est de effectibus. his enim causę sunt causæ. Similiter autem, quia in effectibus quoq; quidã continuo dicuntur, quidam cõmunius & remotius. hæc enim statua propinquior effectus est. Huius enim aliud causa est vt materia, aliud vt efficiens, aliud vt finis. hæc igitur statua propior effectus est quàm simpliciter & cõmuniter statua, at rursus statua quàm imago, quoniam imago latius patet quàm statua. Quod vero ait, (& æris huiusce, aut æris, aut omnino materiæ) de causa quoq; dici potest. Nam hoc æs, vt materia causa propinqua est statuę, æs autẽ & materia remotius. Itaq; causa & effectus similiter propinquum & remotũ habent. Potest & hoc in loco æs non vt causa, sed vt effectus accipi: & sic ars metallica causa fuerit æris efficiens: quod æri subijcitur, causa materialis: effectus vero ipsum æs, quod alterius est materia & causa, alterius effectus. proxime ergo effectus artis metallicæ est hoc æs, remotius autẽ æs, materia vero in vniuersum remotius etiamnum. (Et in accidentibus, inquit, simili modo.) in accidẽtibus scilicet effectuum. Accidentia enim effectuum, effectus quoq; sunt ex accidenti, & horũ alia propinquius, alia remotius. Propinquius, quæ propioribus effectibus accidunt, vt huic statuę, vel huic æri. Remotius, horũ species & genera. hoc enim rubrum propior effectus est, si fuerit statua rubẽs, simpliciter vero rubrum remotior, & color remotior etiamnum. (Præterea & hæ & illæ complexe dicentur.) huius complexionis modum exposuit complectens causam per accidens, cum causa per se, id est Polycletum cum statuario. Licet & proximas causas per se cum proximis ex accidenti complicare, & communiores cum communioribus, & ordine mutato remotiores cum propioribus. (Attamen hęc omnia multitudine quidem sunt sex.) communes & vniuersales differentias causarum in modis sex esse ait, quarum quæq; dicitur dupliciter. harum porro differentiarum duæ sumuntur in causis proprie dictis. Nanq; in ipsarum singulis sumitur vel vt singulare & proximum, vel quasi genus ipsius. duę rursus in accidentibus. Nam & in his vel singularia, vel horum genera sumuntur, & aliæ duæ. vel enim complexæ inter ipsas causę per se cum causis ex accidenti accipiuntur, vel simpliciter & separatim singulę. Sed ex his sex vnaquæq; causa dupliciter dicetur. Sumitur enim vel quasi iam fungens munere, vel quasi fungi queat. quorum discrimẽ ipse apposuit, dicẽs, (Interest autem tãtum: causę enim actu & singulares, & ea quorũ sunt causę, simul sunt, & nõ sunt.) Causa, inquit, in actu a causa in potẽtia, hoc interest, quod causa quę in opera est, simul est cum effectu circa quẽ operatur, & simul esse desistit. Quę vero in potẽtia esse dicuntur, ea vt simul sint, nihil est necesse. Sed cũ dixisset causæ in 7

Effectus alios alijs esse propiores remotioresq;.

actu,addidit,& singularia quæ significantur per efficientia,& ea quæ efficiuntur. Singularia enim sunt quæ efficiunt,quæq; efficiuntur.hic enim ædificator domuum,domum ædificat,& hæc domus ædificatur:& si huiusmodi faber ædificat,vt domus sit quæ ædificatur,est necesse. At si est qui domũ potest ædificare,non protinus est necesse vt domus aliqua sit quæ ædificetur: neq; si huiusmodi faber intereat,qui potentia causa domus est, necesse sit vt domus ab ipso cõfecta deleatur.Ita quæ ad hunc modum causæ sunt,nihil oportet vt simul vel consistant,vel interimantur.

Elementum dicitur id,ex quo quippiam componitur primo,ita vt insit,indiuisibileque sit specie in aliam formam, vt vocis elementa sunt ea,ex quibus componitur vox, & in quæ diuiditur vltima,quæ quidem non vlterius in alias voces diuersas a se specie diuiduntur,sed si etiam diuidantur,partes eiusdem sunt rationis,vt aquæ pars aqua est, sed non syllabæ syllaba.Simili modo & ea corporum elementa veteres dicunt, in quæ vltima ipsa corpora diuiduntur, & quæ non in alia corpora differentia specie diuiduntur.& siue vnum,siue plura sint talia, hæc elementa appellant. Similiter & designationum & demonstrationum elementa dicuntur. Primæ nanq; demonstrationes, quæ in pluribus demonstrationibus insunt,elementa demonstrationum vocantur.Sunt autem tales ratiocinationes hæ,quæ primæ sunt ex tribus per medium vnum.Hinc etiam per translationem elementum id omne appellant, quod vnum est,& paruum, & ad multa conducit.Quamobrem & id quod est paruum & simplex indiuisibileq;,elementum vocatur.vnde emersit,ea quæ maxime vniuersalia sunt,elementa esse, quia vnumquodq; ipsorum vnum est & simplex,& in multis,aut in omnibus,aut quamplurimis inest.Ipsum etiam vnum per eadem punctumve principium quibusdam esse videtur.Cum igitur ea quæ genera vocantur,vniuersalia sint, indiuisibiliaq; (vna est enim ratio ipsorũ) genera ipsa quidam elementa inquiunt esse,& magis quàm differentiã,propterea quòd genus vniuersale magis esse videtur. cui nanq; differentia competit, ei continuo genus etiam inest.at cui competit genus,ei non omni differentia inest.omnibus autem est cõmune,elementum esse cuiusq; id quod cuiq; primum inest.

8 Elementum dicitur id ex quo quidpiam componitur primo.)Elementum dici multifariam, docet Aristoteles,reddens proprie dicti elementi rationem hanc,ex quo primo insito & indiuiduo specie,quidpiam conficitur.Haud enim quantitate indiuiduum est elementum,sed specie.quanquã in quibusdam exemplaribus scribitur, (indiuiduo specie in aliam speciem, sed indiuiduo specie in eandem speciem.)si ergo priorem scripturam retineamus, sensus in promptu est.Nam elementum diuidi nequit in alias & diuersas species. Neq; enim ignis corpusve aliud simplex in diuersa specie diuiditur.Syllabæ autem idcirco non sunt elementa orationis, quoniam in literas diuiduntur, quæ specie discrepant:quia vero sunt indiuidua,idcirco nequeunt in diuersa secundum speciem diuidi. Ita licet non addatur,(in aliam speciem) idem significatur cum dicitur (specie indiuiduo.) Nam quod est specie indiuiduum,id in aliam speciem diuidi non potest.quod si legatur in eandem speciẽ, intelligendum est in elementa.nam si diuisum fuerit,iam non erit elementum.quod enim ait,(*Sed si etiam diuidantur,partes sunt eiusdem rationis*) superuacuum videri potest.hoc enim satis intelligebatur,cum elementum specie indiuiduum esse diceret,quoniam quod est ad hunc modum indiuiduum,id si diuidatur,haud dubie in partes eiusdem rationis diuidetur.Illud autem,(*Similiter & ea corporum elementa veteres dicunt.*) de ijs dictum esse videtur, qui atomos, id est corpuscula indiuidua compositorum corporum elementa faciebant, ac de Empedocle,qui ex quatuor alia generabat,deq; ijs quibus corpus aliquod ex quatuor,vel medium,elementum esse placebat. Nam per hos omnes elementa indiuidua sunt specie:per eos vero qui atomos asserebant, non specie tantum, sed etiam magnitudine indiuidua essent. Vocis autem elementa,non syllabarum partes dicere videtur, hæ nanq; nominum atq; orationis partes sunt, sed sonos & strepitus, qui proprie vocis sunt partes & elementa,quiq; simplices sunt,nec amplius in diuersa diuiduntur.(*Similiter*,inquit, *& designationum & demonstrationum elementa dicuntur.*)Quia enim prima & simplicia sunt,& consequẽtibus insunt,idcirco in geometria vocantur elementa,quę neq; ex alijs simul positis constant,neque in demonstrationibus in diuersa specie diuiduntur.Nam primæ demõstrationes & quasi principia non amplius in demonstrationes diuiduntur.Adijcit autem sumpta ab huiusmodi elemento translatione,per similitudinem id quoq; vocari elementum,quod vnum est & paruum, ad multaq; conducit.tale nanq; non est proprie elementum. Est enim elementum, id ex quo primo insito res constituitur,qualia quæ nũc dicuntur,non sunt.(quamobrem & id quod est paruum & simplex indiuisibileq;,elementum vocatur.)sed quæ sunt elementa quæ per translationem vocantur,statim docet, cum ait,(*Vnde emersit,ea quæ maxime vniuersalia sunt,elementa esse.*)Innuit autem suprema ge- Elemẽtum quid.

nera,quoniam horum quodq; cum sit vnum & simplex,in pluribus inest. Licet enim motus sit indiuiduum specie,vt elementum,quod proprie intelligitur,est tamen in omnibus sibi subiectis,simplexque:quoniam primorum generum ne definitio quidem habetur, non tamen est vt indiuiduũ. Dixit autem,(In omnibus aut q̃ plurimis inest) quoniam fuerunt, qui ens ipsum genus esse putarent.quod si verum sit,in omnibus inesset. Pari ratione vnum & punctum quibusdam principia & elementa esse placuit,quoniam hæc minima sint,& omnino indiuidua. Nam vnum dicit,vt vnitatem.Ex his igitur nihil omnino componimus,sed punctus magnitudinum elementum idcirco vocatur,quia in omni magnitudine inest.ex vnitatibus vero coniunctis licet numerus cõstituatur, alio tamen modo.Neq; enim ex ipsis aliquid continens efficitur. Potest & vnum commune ipsum dicere,quod de omnibus rebus prædicatur. quocirca ipsum perinde genus esse ait atq; ens,quoniam ens & vnum subiecto idem sunt,vt in superiore libro demonstratum est. Quomodo autem genera simplicia sint,& indiuidua,ipse exposuit,dicens.(Neq; enim ipsorum est ratio.) Idcirco autem genera,inquit,quàm differentias magis esse cuiusq; elementa quidam existimant, quia communiora sunt,& in pluribus habentur,simplicioraq; sunt, & priora definitione.Cunctis autem elementis id ait esse commune,vt primum cuiq; insint, quanquam non similiter vnoq; modo elementa omnia primum insint.Aliud enim inest vt subiectum quoddam,quod pars rei efficitur, quod quidem explicatur per definitionem,quæ ait elementum esse ex quo primo insito specie indiuiduo res conficitur.quæ ab ipso reddita est quasi definitio elemẽti proprie dicti. Aliud vero vt prædicatum,quodque definitionis pars efficitur, non subiecti vt subiectum est.huiusmodi autem sunt genera. Cæterum quomodo elementum ex eorum est numero,quæ multifariam dicuntur, si omnibus est commune,vt primum insint:an quia quoddam dicitur proprie,aliud per similitudinem ad proprie dictum. Sed cum dixisset sic in demonstrationibus sese habere demonstrationes primas,vt in alijs rebus elementa,hoc quale sit exponit,dicens. (Sunt autem tales ratiocinationes hæ quæ primæ sunt ex tribus per medium vnum.) appellans primas ratiocinationes seu syllogismos ex tribus eos qui habentur in prima trium figurarum,quales sunt primi primæ. Syllogismi enim aliarum figurarum in hoc esse habent,quod ad syllogismos figuræ huius reducuntur. At(per medium vnum) dixit,vt significaret primæ figuræ simplices syllogismos. Nam & in prima figura quidam compositi syllogismi effici possunt,hi tamen non habentur per medium vnum. Sunt autem plures syllogismi potẽtia,non tamen primi,sed compositi. Aut certe illud,(quæ primæ sunt ex tribus per medium vnũ) perinde est ac si dixisset:Syllogismi primi ex ijs qui ex tribus terminis conficiuntur, quorum vnus est medius. Prima enim demonstratio, quæ ex medio vacantibus propositionibus constituitur, ex tribus terminis constat:quorum vnus sumitur pro medio,qui quoniam primi sunt,in posterioribus demonstrationibus insunt. Conclusiones enim primorum syllogismorum ad demonstrationem sumuntur eorum quæ posterioribus demonstrantur. In quibusdam exemplaribus scriptum est. (Primum trium mediorum)cuius hic esset intellectus: Elementum demonstrationum & syllogismorũ esse tres primos trium figurarum,qui fiunt per tres medios terminos, quoniam in vnaquaq; figura alius est medius. primi autem in quaq; figura sunt, qui simplices in vnaquaq; habẽtur: hi vero sunt qui per vnum medium conficiuntur.

Pũctus magnitudinũ elemẽtum cur dicatur

Syllogismi aliarũ figurarũ in hoc esse habẽt, q; ad syllogismos primæ figuræ reducũtur.

Natura dicitur vno modo,eorum quæ nascuntur, ac pullulant, generatio.alio vero modo id ex quo nascitur primo id quod nascitur,ita vt insit . Præterea id vnde primus motus in vnoquoq; est eorum quæ natura constant, vt ipsum est. Nasci autem ea dicũtur,quæ per aliud incrementum suscipiunt,ex eo quia tangunt,adiunctaq; sunt, aut copulata,vt fœtus.Interest autem inter copulationem & tactum.In quibusdã enim præter tactum nil aliud esse necesse est. In his autem quæ copulata sunt, est aliquid vnum, in vtrisq; idem,quod copulationem pro tactu facit,& esse continuatione quantitateve, & non qualitate vnum.Præterea natura dicitur id ex quo primo est aut fit aliquid eorũ quæ natura cõstant,quod quidem est informe,ex suaq; potentia immutabile, vt statuæ quidem æneorumq; vasorum æs natura dicitur, ligneorũ autẽ lignum, & in cæteris simili modo.Ex his enim vnumquodq; constat,prima materia permanẽte salua. Etenim hoc & elementa modo naturam eorum esse quæ natura constant,veteres dicunt, quidã ignem,quidam terram,quidam aerem,quidã aquam,quidã aliquid aliud tale, quidã horum aliqua,quidam hæc vniuersa dicentes. Alio præterea modo natura dicitur eorum substantia,quæ natura constant, vt ii censent qui dicunt naturam primam esse compositionem,aut vt Empedocles ait,qui quidem naturam nullius eorum esse quæ sunt,sed mixtionem duntaxat, mutationẽve mixtorum esse,ab hominibus vero naturam vocari dicit,quamobrem & ea quæ natura sunt,aut fiũt, etsi id iam est ex quo ipsa sunt apta fieri aut esse,nondum tamen naturam habere dicimus,si speciem non habeant atq; for-

mam. Natura igitur constat id quod ex his vtrisq; componitur, vt animalia, partesque ipsorum. Natura autẽ est materia prima, quæ duplex est. est enim aut ea quæ ad ipsum est prima, aut ea quæ omnino est prima, veluti vasorum materies æneorũ, ad ipsa quidem prima est æs, simpliciter autem forsitan aqua, si omnia ea sint aqua, quæ liquescere possunt, & insuper forma atq; substantia, quæ quidem est generationis ipsius finis. Per translationem autem iam & omnis omnino substantia natura propter hãc dicitur, quia & ipsa natura substantia quædam est. Ex his igitur quæ naturæ sunt dictæ, substantia eorum quæ principium in seipsis habent, vt ipsa sint prima, est profecto natura, proprieq; natura dicitur. Materia nanque ex eo natura dicitur, quia est huiusce susceptrix. generatio etiã pullulatiove natura propterea dicitur, quòd ab ista est motio. principiũ quoque motus eorum quæ natura constant, ipsa eadem est, quæ quidem inest aliquo modo, aut potentia, aut actu.

9 Natura dicitur vno modo eorum quæ nascuntur ac pullulãt, generatio.) Quinq; modis naturam intelligi ait. vno enim modo natura est quasi fœtura & germinatio. quod enim fit, id nasci & quasi germinari dicimus: & quod in generationem ducitur, in naturam duci. huiusmodi natura in opere de physico auditu definita est. Licet enim germinatio in plãtis vsitatius dicatur, interdum tamen dicitur in animalibus. omnis enim progressio in speciem perfectam, est generatio. (vt si quis porrigẽs dicat y) y dicit quod in verbo physis, id est natura, habetur, in hoc significato. Altero modo natura subiectum significat, & materiam. Materia enim ex qua prima insita rei efficiendæ generatio fit, natura est. neq; enim perinde res fiunt ex materia, vt ex priuatione ac oppositis fieri dicuntur, cum hæc non insint rei efficiendę. Porro quia non solũ dixit inexistens, sed addidit primum, nõ proximam cuiusq; materiam, sed primam significauit, quam materiam Antiphon naturam esse statuebat, vt in primo de physico auditu testatus est. Si enim, aiebat, lectus terra obrutus vim recipiat germinandi, lignum ex se, quod est subiectum, non lectum, qui forma esse intelligitur, procreabit. Nascitur aũt dixit pro efficit, seu generatur. Tertio modo natura dicitur forma naturalis. hoc enim significat cum ait: (Præterea id vnde primus motus in vnoquoq; est eorum quæ natura constant, vt ipsum est.) nam principium motus naturalis eorum quæ natura consistunt, per formam cuiq; suppetit, & hæc est causa naturalis motus singulis corporibus naturalibus. Per formam enim terra est terra, & ignis ignis, homoq; homo. quæ ratio eadem est in cæterorum animalium quoq;. Atq; horum forma est anima, illorum vero propensio. qua enim aqua est, qua terra, qua ignis, principiũ habent in se motus naturalis. Illud autem, (vt ipsum est) idcirco adiecit, quoniam potest quispiam moueri per artem, quæ quidem non est natura: idemq; in se principium motus obtinere, vt qui sibi ipsi medetur: non tamen quatenus ægrotat, in se principium obtinet motus, sed per accidens: sed neque qua homo est, recipit sanitatem. Nam motus quibus qua est homo cietur, per formam & insitam ipsi naturam, illi contingunt, quæ quidem est talis anima, estq; hoc quod hic dicitur, (vt ipsum est) par illi quod dictum est in physico auditu, id est per se, & non per accidens. Vbi cum dixit naturã esse principium motus eius in quo primum inest, adiecit, per se, & non ex accidenti, qua adiectione idem significauit, quod hoc in loco cum ait, (vt ipsum est) Quod vero dicit, (primus motus) vel significat motum loci. latio enim, vt demonstratum est, prima inter motus habetur, & omne corpus naturale latione moueri aptum est, non item accretione aut alteratione. Vel primum dicit, qui corporibus tanquam naturalibus inest, terræ vt terræ, animali vt animali. Nam & per artem eadem moueri possunt, sed eiusmodi motus posterior esset. & sic illo, (vt ipsum est) exponeret verbũ primus. Deinceps naturæ primum intellectum explicat, & quænam res nasci dicantur, exponit, ea scilicet, quæ per aliud & ab alio aluntur & augentur, ipsum contingentia, vel ei adnata siue cognata. quo in loco attingere, cognataq; esse, & adnata esse, vel pro eodem accipit, vel vt aliquo modo discrepantia: vt cognata esse dicantur, quemadmodum terræ stirpes, quoniam ab ipsa seiuncta viuere nequeunt. adnata vero, vt fœtus, qui separati etiam viuũt. Discrimen vero inter cognationem & contactum ipse declarauit. cognata enim sunt, quæ sunt continentia rei cui cognascuntur, terminum vtrisq; communem habentia: contingentia vero præter tactum nihil habent commune. Sed quærat aliquis, quo tandem modo stirpes terræ vnitæ sunt? aut si non vnitæ, quo pacto per ipsam crescunt, aluntur q;? An idcirco dixit, Nasci autem ea dicuntur, quæ per aliud incrementum suscipiunt, ex eo quia tangunt, adiunctaq; sunt aut copulata? quoniam aliqua sunt, quæ contingunt & augentur per se. Hæc autem effatus, discrimẽ explicat, quo inter se contingentia distant, & cognata adnataq;. sed fortasse de attingentibus dixit adnata esse. Nam quæ ita contingunt, vt rei contactæ adnata sint, hæc per illud augescunt. Præterea copulata seu cognata quomodo vnũ sint, declarat. quãtitate enim vnum esse ait, non qualitate. haud enim viscerum quodq; hoc est qualitate, quod cęterum corpus cui coniunctum est, nec ficus fructus hoc quod arbor, aut vua quod lignum vitis: quin & arbores plerũque specie diuersæ, sed quæ inter se finitimæ sunt, coalescũt, & salua propria specie vniũtur. Quar-

Naturam quinq; modis ĩtelligi.

Antiphontis de natura opinio.

Cognata. Adnata.

Stirpes quomodo terræ sint vnitæ.

to modo naturam intelligi ait proximam cuiusq; materiam, quæ cum sit corpus actu, ac propriam & formam & naturam retineat, formam tamen recipit eius cui subijcitur. Sic lignum est lecti materia. nam & lectus factum lignum est etiam nunc. sic item æs materia efficitur statuæ. Deniq; artificiosorũ materia ad hunc modum sese habet. At quia dixerat, (quæ natura constant) exponit cur id adiecerit, dicens. Etenim hoc & elementa modo naturam eorum esse, quæ natura constant, veteres dixerunt. Sic Empedocles quatuor elementa materiam esse statuit eorum quæ natura fiunt, propterea quod ipsa immutabilia considerabat. Ad hunc quoq; modum quidam vnum ex quatuor elementis materiam rerum esse tradebant, alij duo, alij tria. Sic item Democritus indiuidua corpuscula. At materia prima longe aliter sese habet. nam licet naturam sui retineat, per se tamen nihil est actu, vt hoc aliquid. Quintũ naturæ intellectum perfectionem esse ait, atq; substantiam vtriusq; eorum quæ natura fiunt, quæ quidem efficitur per vnionem materię & formæ. horum nanq; coitus in vnum natura existit. Ad hunc modum qui entia coitu quarundam rerum gignunt, ij quod ex cõpositione vnitur, naturam vocant. Nam quibus compositorum vnionem non fieri placet, ij conflatæ rei naturam vllam esse negant. Empedocles ergo dum sibi compositorum nullam fieri vnionem persuadet, negat cuiuspiam esse naturam, id est vnionem, sic vt ex cõpositione vnum quiddam fiat, & in specie constituatur, sed mixtionem conuentum quendam mistorum esse ait, vulgo tamen naturam ab hominibus nuncupari miscendo illa vniri putantibus. Sed cum huiusmodi substantiam & perfectionem naturam nuncupari docuisset, idcirco, inquit, eorũ quæ natura vel sunt, vel fiunt, nõdum naturam haberi dicimus, nisi propriam formam & perfectionem acceperint, etsi plerunq; eaiam præsto sint ex quibus hæc perficiuntur & fiunt. Porro cum totum concretum naturam esse dixisset, quoniam hoc potius natura cõsistere dici potest, adijcit. (Natura autem est materia prima.) cuius exemplum est aqua, si aqua sit materia æris, atq; item materia proxima, cuius exemplum est æs. Præterea forma & substantia, per quam esse cuiq; suppetit. de quibus supra meminit. Et sic natura tribus modis appellabitur, vt nũc adiecit. Formã vero idcirco generationis finẽ esse dixit, quoniã in ijs quę natura fiunt, forma substantiam finis obtinet. Cæterum omnem substantiam per translationem a forma naturam ait nũcupari. Quia enim forma, quæ substãtia est eorum quæ natura cõsistunt, & per quam ipsis esse suppetit, natura est, idcirco in cunctis rebus naturam vocant substantiam cuiusq;, per quam ei esse suppetit. quamobrem forma quæ per artem efficitur, quia substantia est operum artificiosorum, ad hunc modum appellatur. Horum enim quodq; propriam quandam substantiam & existentiam habet, quæ cum sit ipsorum forma, natura nuncupatur, ideoq; propriã substantiam habere dicitur. His de natura dictis, ait. (Ex his igitur quę naturæ sunt dictæ, substantia eorum quæ motus principium in se ipsis habent per se, prima est profecto natura, proprieq; natura dicitur.) quibus docet, id quod in physico auditu dixerat, naturam proprie materialem formam intelligi, a qua motus principium composito ex materia & forma suggeritur: materiam vero, & cætera quæ naturæ nuncupãtur, ab hac vna huiusmodi vocabulum mutuari. Materiam, quoniam recipit ipsam formam. generationes autem & naturas: quoniam sunt motus qui manant ab eadem forma. etenim quæ nascuntur, propter formam & insitam sibi vim nascuntur. Deinde hanc principiũ motus esse ait eorum quæ natura consistũt, cum insit aliquo modo potentia, vt anima in semine cõcepto, actu cum animal iam est. Generatio autem est principium motus cunctis rebus naturalibus ad materialem formam. Merito igitur hęc proprie natura nuncupatur, siquidem principium motus est natura. Illud autem intelligere oportet, singula quæ vt plurifariam dicta partitur, non accipi vt æquiuoca, sed vt quæ ab vno & ad vnum referuntur.

Empedocles. — *Forma cur dicit finis generationis.* — *Generatio*

Necessariũ

Necessarium id dicitur, sine quo fieri non potest vt viuatur, vt causam comitante, veluti respirare, ac alimentum necessarium est animali. esse enim ipsum sine istis nõ potest. Et id etiam sine quo fieri nequit, vt bonum aut sit aut fiat, aut malum quippiam abiiciatur ac extrudatur, veluti bibat medicinam necesse est, vt non ægrotet: & ad Aeginam nauiget, vt argẽtum recipiat. Præterea violentum ac violentia. hoc autem est id quod præter appetitionẽ voluntatemq; impedit atq; prohibet. Violentum enim necessarium dicitur, quapropter & dolore afficit, vt & Euenus poeta dicit.

Omne necessarium res est profecto molesta.

Et vis necessitas quædam est, vt & Sophocles inquit.

Sed vis seua præmit, fieriq; hæc improba cogit.

Videtur etiam ipsa necessitas esse quid quod dissuaderi non potest. recte quidem. volũtatis enim ac rationis motui aduersatur. Præterea id quod aliter sese habere nõ potest, necessario sic sese habere dicimus, & per hoc necessarium, & cætera omnia necessaria quodammodo dici solent. Violentum enim ex eo necessarium dicitur, quia non fit vt id cui vis infertur, aut agat, aut patiatur tunc per appetitionem, propter id quod vim affert, vt ea necessitas sit, ob quam res aliter sese habere non potest. Similiter & ea quæ

causam viuendi boniq; comitantur. Cum enim fieri non potest, vt sine quibusdam aut viuatur, aut bonum acquiratur, aut conseruetur, tunc illa necessaria sunt, & hæc causa necessitas quædam est. Insuper demonstratio necessarium est, propterea quòd res aliter sese habere non potest, si modo sit simpliciter demõstrata. Huius autem causæ sunt ipsa priora, si fieri nõ potest vt aliter ea sese habeãt, ex quibus ratiocinatio constat. Quorundam igitur alia causa est, vt necessaria sint, quorundam nulla, sed ob hæc ipsa alia necessario sunt. Quare primum & proprie necessariũ id est quod est simplex. hoc enim fieri non potest, vt pluribus sese habeat modis. Quo fit, vt neq; aliter vnquam sese habere possit: alioquin pluribus modis sese haberet. Quod si sint aliqua perpetua ac immobilia, nihil illis est violentum, nihil omnino præter naturam.

10 Necessarium id dicitur, sine quo fieri non potest vt viuatur, vt causam comitante.) Necessarium quoq; in quinq; partitur intellectus, In quorum primo id necessarium esse ait, sine quo vt viuatur, fieri nõ potest, vtpote quod in causa sit vt res consistat. Sic cibus necessarius est animãtibus, sic item spiratio. Causa enim viuendi anima est. hæc autem causam ipsam adiuuantia. Secundo modo id necessarium intelligi ait, absq; quo bonum & opportunum effici nequit, vel malum secludi abijcique: quemadmodum potio pharmaci necessaria esse dicitur, non quidem simpliciter, sed ad morbum depellendum. Sic discas necessarium est, vt doctrinam consequaris: honestis moribus assuescas, vt bonus fias. Aeginam nauiges, vt nummos recipias, si hæc aliter obtineri nequeũt. Tertio, quod vi aliquis & inuitus facit. Nam violentum, & quod præter consilium efficitur, id necessarium consueuit nuncupari: quomodo is necessario quopiam venisse dicitur, qui eo coniectis vinculis adactus est, aut ventorum impulsu deiectus. Nam quæ vi nobis allata facimus, hæc ex necessitate facimus. quo fit, vt ad hunc modum necessaria mœrorem inducant. Nam vt Euenus poeta dicit:

Necessariũ quinq; modis dici.

Omne necessarium res est profecto molesta.

Et vis necessitas quædam est, vt etiam Sophocles inquit.

Sed vis sæua præmit, fieriq; hæc improba cogit.

Quo violentum quoq; necessarium nuncupari Eueni & Sophoclis testimonio confirmat. Necessitatem porro & vim a consilio & persuasione alienam esse, dubium esse non potest considerantibus eius principium non esse in nostra potestate. Quamobrem dixit. (Volentis enim ac rationis motui aduersatur.) quoniam hæc in nostra potestate sita sunt. necessitas autem huiusmodi libertatem tollit, cũ extrinsecus afferatur, & in aliorũ sita sit potestate. Præterea sempiternũ & immutabile, quodque aliter habere non potest, necessarium esse dicitur, & ex hoc cætera necessaria dici ait. Nam quod aliter habere non potest, id proprie necessarium est. Sempiterna igitur simpliciter necessaria esse ait, cætera vero necessaria dici, quoniam in eis quidquam huiusmodi haberi videatur. Nã quod vi allata fit, tunc est necessarium, cum efficiens nequeat impetu & voluntate sua moueri propter violentiam, quæ dissuaderi nequit. persuasio enim dissuaderi potest. cui autem vis affertur, is aliter efficere non potest. Item adiuuans causa vt sit aliquid, vel bonum sit, necessarium idcirco dicitur, quoniam sine illa esse, vel certe bonum esse, non licet. qui quidem sunt tres rei necessariæ intellectus primum explicati. Sed quatuor prædictis quintum adiungit, qui pertinet ad demonstrationes. Demõstrationes enim idcirco necessariæ sunt, quoniam quod demonstratur, si proprie ac simpliciter demonstretur, aliter habere non potest: quod quidem vt necessarium sit, priora, id est antecedẽtes propositiones causam esse ait, si fieri non potest, vt aliter ea sese habeant, per quæ syllogismus & demõstratio procedit. Sed cum omnia necessaria in eum intellectum referri docuit, quo necessarium id esse intelligitur, quod aliter habere non potest, eorundem partitionem exequitur, & necessaria partim causam a se diuersam habere dicit cur necessaria sint, vt quæ per vim fiunt, & demonstrationes. partim omni huiusmodi causa vacare, ac esse potius cæteris causam necessitatis, vt primæ ac medio vacantes propositiones, ad hæc sempiterna, & quæ ad hunc modum sunt necessaria, nec vllam habent externam causam, & alijs ipsa sunt causa necessitatis. Quęcunq; enim natura consistunt, a dijs, qui sempiterni sunt, causam habent existendi. Præterea quod sine aliquo nequit vel esse, vel bene habere, huic ab illo causa cur vel sit, vel recte habeat, necessario suppeditatur. Aliorũ igitur, inquit, necessariorum diuersa est causa necessitatis. Nam eorum quæ sine aliquo esse nequeũt, causa diuersa est, vt cibus diuersus ab eo est quod alitur: & sic eorum quæ sine aliquo bene vel habere vel effici nequeunt, causa est diuersa. Similiter eorum quæ per vim efficiuntur, item & conclusionis necessitatis causam diuersam esse constat. Sola sempiterna, quæ quidem sunt diuina, causam cur semper sint, nullam habent externam, & propter ipsa quæ natura consistunt, ex necessitate & sunt & fiunt. Sed vbi necessarium eiusmodi esse definiuit, vt aliter habere nequeat, (Primum ait & proprie necessarium id est quod est simplex.) cuius eam causam reddidit, (hoc enim fieri non potest, vt pluribus sese habeat modis.) Nam quod simplex non est, mulfariam sese habet. quod autem multifariam se habet, id aliter sese habere potest. hoc igitur accepto infert. Si sint in rebus aliqua simplicia, sempiterna, & immobilia, ijs vim omnem, & quidquid est præter naturam, abesse. Nam ni ita esset, possent aliter

Sẽpiterna, simpliciter necessaria.

Demõstrationes cur dicãtur necessariæ.

sese habere. Sed illa proprie ex necessitate esse, cuiusmodi per se sint primæ causæ. quod idcirco adiecit, ne quis quod ea necessaria nuncupemus, sic accipiat quasi violenta, & præter naturam dicamus.

Vnũ partim per accidẽs dicitur, partim per se. Per accidẽs quidẽ, vt Coriscus & musicũ, & Coriscus musicus. Idẽ enim est dicere Coriscus & musicũ, & Coriscus musicus, & musicũ & iustũ, & musicus iustus Coriscus. vniuersa enim hæc vnũ dicũtur per accidẽs. Iustum quidem & musicum, quia vtrunq; vni substantiæ accidit. Musicum vero & Coriscus, quoniam alterum alteri accidit. Similiter modo quodam & musicus Coriscus vnum est quod coriscus, propterea quòd altera partium quæ in oratione sunt, alteri accidit, veluti musicũ Corisco. Musicus vero Coriscus, ac iustus Coriscus propterea vnum est, quòd vtriusque partis vnum eidem accidit vni. nihil enim differunt in hoc, Corisco musicũ accidere, aut Corisco musico Coriscum iustum. Idem est modus & si de genere, & si de vniuersalium aliquo nomine accidens ipsum dicatur, vt homo idem est, atque musicus homo. Aut enim ex eo est idem, quia homini, qui quidẽ vna est substantia, musicum accidit: aut ex eo, quia vtrunq; cuidam singulariũ accidit, ceu Corisco, etsi non eodem modo inest vtrunq;, sed vnum vt genus forsitan, & in substantia, alterum vt habitus substantiæ, vel affectus. Quæ igitur per accidens vnum dicuntur, hoc modo sane dicuntur. Eorum autem quæ vnum per se dicuntur, alia ex eo dicuntur, quia continua sunt, vt fascis vinculo, & ligna glutine. Linea quoq; cõtinua si flexa etiam sit, vna dicitur, quemadmodum & partium quæq;, vt brachium atq; crus. Horũ autem ipsorũ magis ea sunt vnum, quæ continua sunt natura, quàm ea quæ sunt continua arte. Id vero cõtinuum dicitur, cuius motus est vnus per se, & aliter sese habere non potest. Vnus autem is est motus, qui indiuisibilis est, atq; indiuisibilis tempore. Ea vero per se continua sunt, quæ non tactu sunt vnum. nam si hoc pacto ligna posueris vt sese tangant, nõ vnum aut lignum, aut corpus, aut aliquid quicquam continuum ea dixeris esse. Omnino igitur ea quæ continua sunt, vnum dicuntur, etsi flexuram habent, & etiam magis ea quæ flexuram non habent, vt tibia aut femur magis est vnum, quàm crus, propterea quòd fieri potest, vt nõ vnus sit motus ipsius cruris. & recta linea magis est vnũ, quàm flexa. eam vero quæ flexa est, ac angulum habet, & vnam ex eo & non vnam dicimus esse, quia fieri potest, vt motus ipsius & simul sit, & non simul. Rectæ autẽ motus semper est simul, & non fit vt pars ipsius magnitudinem habens, alia quiescat, alia moueatur, vt fit in linea flexa. Præterea alio modo ex eo aliqua vnum dicuntur, quia subiectum est indifferens forma. Indifferens autem eorum hoc pacto subiectum est, quorum forma est indiuisibilis sensu, subiectum autem aut primum, aut extremum ad finem. etenim vinũ vnũ dicitur, atq; aqua vna, si sit indiuisibilis forma: & liquores omnes vnũ dicuntur, vt oleum, vinum, & ea quæ liquescere possunt, quia omnium vltimum subiectum est idem. hæc enim omnia aut aqua sunt, aut aer. Dicuntur etiam vnũ & ea quorũ genus est vnum, differẽs oppositis differentiis. Atq; hæc vniuersa vnum propterea dici solent, quòd genus est vnum quod differentiis ipsis subiicitur, vt equus, homo, canis, vnum quippiam sunt ex eo, quia sunt animalia cuncta, & quodammodo perinde sunt vnum, vt ea quorum est materies vna. Ista autem interdum hoc pacto vnum, interdum superiore genere idem dicuntur, vt si non propinquæ, sed vltimæ sint generis species, vt triangulus duorum æqualium laterum, ac triangulus æqualium omnium, eadem vnaq; figura sunt, quia vterq; triangulus est, at non sunt iidem trianguli. Præterea vnum ea dicuntur, quorum ratio quæ quiditatem explicat, indiuisibilis est ad aliam quæ quiditatem rei declarat. Ipsa enim per se ipsam omnis ratio diuisibilis est. Sic enim & id quod accrescit, atque decrescit, est vnum, quia ratio est vna, perinde atque in planis ratio formæ est vna.

Vnũ multipliciter dicitur.

Vnum partim per accidens dicitur.) Vnum partim per accidens dici ait, partim per se, tum vnũ per accidens trifariam. accidens enim, & id cui accidit, vnum dicitur, vt Coriscus & musicum, si Corisco accidat esse musico. Idem est enim dicere, Coriscus & musicum est vnum, atq; Corisco accidit musicum, & Coriscus est musicus, & musicum & iustum vnum esse ait. Item ex accidenti, vnum 11

est musicus Coriscus, & iustus Coriscus. Quibus dictis causam subiũgit quare horum quodq; vnum sit ex accidenti.(Iustum quidem & musicum, quia vtrunq; vni substantiæ accidit.) Nam musicum & iustum idcirco sunt vnum per accidens, quoniam vtrunq; vni cuidam accidit. Musicum autẽ & Coriscus, quia vna pars totius alteri accidit. Corisco enim accidit musicum. Similiter, inquit, quodã modo illud Coriscus Corisc⁹ musicus est, est vnũ, vnaq; ꝓpositio per accidẽs, quoniã in hac oratione altera pars totius orationis alteri accidit. Corisco enim accidit, vt sit Corisc⁹ musicus. Quanq̃ ipse nõ dixit, vt Corisco accidit, vt sit Coriscus musicus, cũ orationis vnã partẽ alteri accidere dixisset, sed (vti musicum Corisco) prætermittens in prædicato verbum Coriscus. quia enim musicum accidit Corisco, idcirco Coriscus, Coriscus musicus est. Dixit autem, (Similiter modo quodam) propterea quòd discrimen quoddam est in dictione & prolatione. Illic enim dixit quod vnum est Coriscus musicus, hic autem musicus Coriscus & Coriscus. Porro musicum Coriscum, & iustum Coriscum idcirco vnum esse ait, quoniam vtriusq; vna pars eidem accidit, quod in vtroq; est idem. Nam musicũ quod est vnius propositionis pars, & iustum quod alterius, cum accidit Corisco, quod habetur in vtraque, idem est in ambabus propositionibus. Præterea etsi accidens non de Corisco aliove indiuiduo, sed de specie quapiam aut genere, breuiter de aliquo vniuersali prædicetur, similiter vnum per accidẽs fieri ait, vt si verbi causa homo & musicus homo idẽ esse dicatur. Nã & hæc vnũ sunt, vel quia homini quæ substantia est, musicum accidit, vel quia musicum & homo accidit vni cuidam indiuiduæ substantię, exempli gratia Corisco: quemadmodum musicum & iustum vnum dicebatur, nisi quod non similiter vtrunq;, id est homo & musicum adest Corisco, sed homo vt eius species, & in ipsius existens substantia, musicum vero vt habitus quidam, vel affectio, vel omnino vt accidens. quemadmodum album, vel simum, & his similia. quamobrem hoc similius esset Corisco, cum de ipso Coriscus musicus prædicatur. Atq; ea quidem quæ vnum per accidens esse dicuntur, tot modis dici ait. (Eorum autem quæ vnum per se dicuntur, alia ex eo dicuntur, quia continua sunt.) Continua vocat latius sumpto vocabulo ea etiam quæ vtcunq; ab aliquo continentur, vt fascem, quod a vinculo constringatur. pari ratione quæ glutino cohærent, vt libri, appellat continentia. Alia continua nuncupantur, quod terminum habeant communem, qualia sunt quæ proprie continua intelliguntur, vt linea quæ continua est etiam si non recta, sed ex parte inflexa sit. sic item corporis partes continentes esse dicuntur, vt crus & brachium. Sed continentiũ ea magis vnum esse ait, quæ natura continentia sunt, quàm quæ arte, verbi causa brachium hominis, q̃ brachium statuæ. talia enim magis vnita cognataq; sunt, eademq; communem habent sensum. Quibus explicatis rationem quandam reddit cõtinentis, quam ad explicationem vnius accommodat. Nam continens id esse definit, cuius motus est vnus & per se, & aliter sese habere non potest. Qui porro motus vnus sit, exponit dicens, (qui indiuisibilis est, atq; indiuisibilis tempore.) quibus verbis ea proprie primumq; continua esse dicit, quorum motus quo per se mouentur, vnus est, & necessario vnus, id est quo mouentur omnia, nec fieri potest vt alterum moueatur altero quiescente, qualia sunt continentia, quæ flexura vacant. horum nanq; motus tempore indiuiduum est. Sed vbi continua vocari ea dixit, quorũ motus est vnus, protinus quæ sint quorum motus est vnus, exponit, & in quo huiusmodi continentis esse consistat. In vniuersum igitur per se ac proprie continua esse dicit, quæ non contactu vnum habent, vt quæ vinculo aut glutino continentur, sed quæ vno termino copulantur. Ligna enim quæ inter se contingunt, non dicuntur proprie neq; vnum lignum, neq; vnum corpus, ad summam non dicuntur vnum quiddam. Omnino igitur continuum etsi non rectum, sed inflexum sit, vnum tamen proprie intelligi ait, sed ea magis etiamnum, quæ recta sunt, & flexura vacant. Tibia enim per se aut femur magis est vnum, quàm crus totum, scilicet quoniam crus flexuram habet, & proinde potest eius nõ vnus esse motus, quod de femore aut tibia verum non est. Talium enim fieri non potest, vt parte quiescente, pars altera moueatur. tunc enim flecteretur. qua ratione lineam rectam, quàm inflexã magis vnam esse ait. Nam sic inflexam, vt angulum habeat, & vnam, & nõ vnam esse. circuli enim linea vna est, cũ fieri nequeat, vt hæc salua eadem figura ex parte moueatur. Idcirco autem angulosam lineam non simpliciter vnam esse dixit, quoniam ea potest ex parte ac non tota simul moueri: cum vicissim rectę pars nequeat sine tota moueri. nã alioquin flecteretur. Itaq; nulla pars rectæ magnitudinem habẽs potest per se absq; tota vel moueri, vel quiescere. Idcirco vero, (magnitudinem habens) adiecit, quia terminum lineæ rectæ posset fortasse quispiam appellare, qui terminus in motu lineæ totius consistere valet. At post mentionem eius, quod quia continuum est, vnum esse dicitur, alio modo ea docet vnum appellari, quorum subiectum nõ discrepat specie. quod his verbis exponit, quorum indiuisibilis species secundum sensum.) quo in loco indiuisibile vocat, quod in diuersa sensibilia non secatur. Neq; enim magnitudine indiuiduum sit horum subiectum oportet. sunt autem diuersa sensibilia dulce exempli causa & acerbum, & album atq; fuscum. Ad hunc autem modum ea sensibilia vnum esse intelligi possunt, quorum species est eadem. Neq; vero ea tãtum vnum esse ait, quorum primum subiectum est indiuiduum, sed etiam quorum vltimum. primum appellãs id quod continetur, atq; proxime subiectum est, vt verbi causa vinum. Nam subiectum appellat substantiam sensibilem. si ergo vinum sit quorumpiam proximum subiectum, secundum hoc ea vnum sint. erunt enim specie vnum. similiter si aqua. quorum autem extremum subiectũ idem est, ea quoque vnum sunt. non quin diuersa inter se sensibilia sint, sed quia effecta ex vno aliquo extremo cor-

Cõtinua q̃ dicantur.

Linea angulosa nõ est simpliciter vna.

Saporũ omniũ esse ab aqua ꝓficiscitur.

pore sensibili, specieq; indiuiduo. hæc enim vnum sunt, non quod similis sint speciei, sed quia ipsorum extremum subiectum idem est specie: quomodo sapores omnes vnum esse dicuntur, quoniam ab vno aliquo corpore eodemq; extremo subiecto ipsorum esse proficiscitur, ab aqua videlicet, vel ab aere. Sed illi, (aut extremum) adiecit ad finem, quod intelligi potest, vel extremum a fine, id est ab ipso maxime seiunctum, vel extremum ad finem, id est vltimũ & finis, quod alij non subijcitur. Est autem extremum subiectum vinum & oleum, primum vero subiectum sensibile, ex quo ipsa generantur. Ad hunc modum vnum sunt, quæ ex eadem materia eodemq; subiecto sensibili fiũt. Præterea vnum ea dici ait, quorum vnum idemq; genus habetur. Nam quæ diuersa sunt, & per generis eiusdem partitionem oppositis differentijs accepta, vnum sunt secundum genus quod ipsorum vnũ existit: & sic vnum sunt, quæ vnum genere dicũtur. Sed hæc similiter quodammodo vnum dici ait, atq; ea de quibus modo mentionem fecimus, quorum extremum subiectum & materia quæ corpus sensibile sit, eadem habeatur. Nam & illa cũ sint inter se ipsa diuersa, vnum tamẽ sunt, quoniam ad subiectum vnum ac indiuiduũ referuntur. Sed quanq̃ ea quæ ex eadem materia existunt, similiter vnum esse simpliciter dici possint, atq; ea quæ sunt vnum genere, tamen quodammodo similiter dixit, quia non omnino, sed quatenus hæc, sicut illa, ad vnum quiddam referuntur. Altera nanq; idem subiectum habent, altera idem prædicatum. quanquam subiectum illud specie indiuiduum est, quãtitate non item. genus ediuerso quantitate, nõ item specie. Sed modo eadem inter se genere dici ait, quæ eidem proximo generi subijciuntur, licet id oppositis differentijs diuidatur. modo quæ supremo generi subiecta sunt. & quæ vnum ad hunc modum posteriorem dicantur, exponit, cum scilicet genus alterum alteri subijcitur, & species subiecti generis accipiuntur, quæ non sunt species primo generi, sed huic subiacenti proximę, quæ vltimæ sunt & extremæ. hæ nanq; vnum inter se non ipsis proximo, sed superiore genere dicuntur. Nam idem significat superiore, atque superiore his. Exempli causa, animal genus est, item auis quod animali subijcitur. auis species sunt aquila & accipiter. hæc igitur non quatenus aues eadem inter se atq; vnum sunt, hac enim ratione differunt, sed quatenus animalia, & quia in superiore genere continentur. Sic triangulus qui scalenus dicitur, & æquilaterus qua sunt figuræ, vnum sunt: qua trianguli, non item. Quanquam illud, (superiore his) significare potest, secũdũ genus superius proximis generibus. & hoc modo quę secundũ superius, nõ secundum proximum genus eadem genere sunt, perinde vnum esse dicentur, vt quæ ab vno subiecto vnaq; materia extrema, non proxima vnum esse dicuntur, quoniam vt hæc vnitatem non per proximam, sed per extremam materiam habent, sic illa genere, non quod proxime prædicatur, sed superiore eadem nuncupantur. Cur autem hæc per supremũ genus eadẽ esse dicantur, non item per proximum, causam reddit. Nam cuius generis differentijs aliqua illi subdita inter se non discrepant, secundum illud hæc eadem sunt inter se: secundum id autem diuersa, cuius distant differentijs. De quibus vero prius meminit, ea non ad hunc modum eadem inter se sunt. Trianguli ergo æquilaterus, & vt ita dicam æquicrurius, & scalaris, qui a Græcis isopleuron ac isosceles & scalenos appellantur, figuræ discriminibus non discrepant. Nam cum in rectilineorum differentiam omnes trianguli cadant, eædem figuræ sunt inter se. Sed quia trianguli discriminibus dissentiunt, non sunt ijdem triãguli. Eadem est aquilæ coruiq; ratio. Nam cum animalis differentijs non differunt (omnes enim aues sub volatile, quod est animalis vna differentia, cadũt) eadem sunt animalia, non item eædem aues, quia discriminibus auis dissentiũt. Nam vir & mulier idcirco pariter homo sunt, quia non distant inter se hominis differentijs. Sed vbi, quæ vnum genere dicantur edocuit, quandã vnius notionem addit, quæ a definitione sumitur, & ratione quæ rei explicat quiditatem. Quorum enim ratio definitioq; eadem est, ea licet inter se discrepent, seiunctaq; sint, vnum tamen esse dicuntur. Et postquam dixit, (quorum ratio quæ quiditatem explicat, indiuisibilis est ad aliam) adijcit, (ipsa enim per se ipsam omnis ratio diuisibilis.) propterea quòd omnis definitio ex pluribus quibusdam constituitur, in quæ diuiditur. Cum igitur aliqua inter se disiuncta sunt, & quibusdam accidentibus discrepantia, quorum substantiam rationes explicantes eædem sunt, ea quoq; vnum esse intelliguntur. quo in loco explicare videtur quæ specie eadem ac vnum esse dicãtur. Quod vero ait, (Perinde atq; in planis ratio formæ est vna) significat horum inter se distinctorum, & quibusdam accidentibus discrepantium ad hunc modum rationem esse vnam. Huiusmodi enim sunt, quæ inter se magnitudine solum distant, de quorum numero esse ait augescens & decrescens. nisi intelligere malimus ad hunc modum: quemadmodum in planis eadem cuiusq; ratio secundum speciem manet, siue maius sit, siue minus. Nam similis triangulus atq; vnus sunt maior & minor, modo sint eiusdem speciei. deinde adijcit, aitq;

Omnino autẽ vnũ ea dicuntur maxime, quorũ intellectio indiuisibilis est, quæ quiditatem ipsam intelligit, & neq; tempore, neq; loco separari potest, neq; etiam ratione, & horum ea quæ substantiæ sunt. Vniuersaliter autem ea quæ diuisionem non habent, ea ratione qua non habent, vnum dicuntur, veluti si vt homo diuisionem non habet, vnus est homo: si vt animal, vnum est animal: si vt magnitudo, vna est magnitudo. Plurima igitur vnum ex eo dicuntur, quia aliud quippiam vnum aut efficiunt, aut habent,

aut patiuntur,aut ad aliquid vnū ſunt.Ea vero primo dicuntur vnum, quorum eſt ſubſtantia vna.Vna autem,aut continuatione,aut forma, aut ratione.Etenim ea quæ non continua ſunt, aut ea quorum forma non vna eſt, aut ea quorum non vna eſt ratio, vt plura numerare ſolemus. Præterea partim quoduis vnum dicimus eſſe, ſi quantum atque continuum ſit: partim non dicimus,ſi non ſit quid totum, id eſt ſi non aliquam vnam habeat formam.Non enim ſimiliter vnum dixerimus,ſi calcei partes quouis compoſitas modo viderimus,niſi ob continuationem,ſed ſi hoc pacto vt ſint calceus,& vnā iam aliquam habeant formam. Quapropter & circuli linea maxime omnium linearū eſt vna,propterea quòd tota eſt atq; perfecta. Eſſe autem vnius in hoc conſiſtit, vt numeri ſit principium quoddam. Prima enim menſura vniuſcuiuſque generis principium eſt. Quo enim primo cognoſcimus, id prima menſura generis eſt cuiuſque.Ipſum igitur vnum circa vnumquodque genus cognoſcibilis rei principium eſt, non eſt autem ipſum vnum in vniuerſis generibus idem. hic enim eſt primus ſenſibilis ſonus, ibi litera vocalis, vel muta, ponderis autem aliud, & motus etiam aliud. Vbique vero ipſum vnum aut quantitate eſt indiuiſibile,aut forma.Eorum autem quæ quantitate, & vt quantitas eſt, indiuiſibilia ſunt, id quidem quod penitus eſt tale, poſitioneque caret, vnitas appellatur. id autem quod penitus eſt tale, poſitionemque habet, dicitur punctum: & id quod vnice eſt diuiſibile, linea nuncupatur: & id quod duabus ex partibus, ſuperficies appellatur. quod vero omni ex parte eſt diuiſibile, & trinam habet dimenſionem, id dicitur corpus. & conuerſione igitur facta, quod duabus ex partibus eſt diuiſibile, id ſuperficies: quod vna ex parte, id linea: quod nulla ex parte, id punctum aut vnitas nuncupatur. Vnitas,ſi poſitione careat:punctum,ſi habeat ipſam. Inſuper alia numero, alia ſpecie,alia genere,alia ſimilitudine rationis ſunt vnum. Numero quidem ea, quorum eſt materies vna. ſpecie autem ea, quorum eſt ratio vna.genere vero ea, quorum eadem eſt prædicamenti figura. ſed ſimilitudine rationis, ea quæ ſic ſe habent, vt aliud ſe ad aliud habet.Semper igitur poſteriora anteriora ſequūtur. Quæ enim numero ſunt vnum,ea ſunt & ſpecie vnum. at quæ ſpecie ſunt vnum, ea non omnia numero ſunt vnum, ſed omnia genere ſunt vnum, quæ ſunt ſpecie vnum. Quæ vero genere ſunt vnum, ea non omnia ſunt ſpecie vnum, cuncta tamen ſunt vnum ſimilitudine rationis. At quæ ſimilitudine rationis ſunt vnum, ea non omnia ſunt genere vnū. Patet autē & ipſa multa vni oppoſito dici modo.Quædam enim ex eo dicuntur multa, quia non continua ſunt: quædam ex eo, quia diuiſam materiā aut primam aut vltimam habent per formam: quædam ex eo, quia plures eas rationes habent,quæ explicant quiditatem.

12 Omnino autem vnum ea dicuntur maxime, quorum intellectio indiuiſibilis eſt, quæ quiditatē ipſam intelligit & ſubſtantiam.) Nam quæ auelli omnino nequeunt,neq; tempore, locove,aut ratione ſeiunctionē vllam admittunt, ea potiſſimum vnum ſunt, & tanto magis quæ in his ſubſtantiæ ſunt.Appellat autem vnum proprie,vnum numero,& hoc aliquid atq; ſubiectum.Etenim quæ ſunt eiuſdem vel generis vel ſpeciei, eorum aliqua & loco & tēpore diſtinguūtur inter ſe.Item quæ diuerſis nominibus appellantur,id eſt ἑτερώνυμα,licet neq; loco,neque tēpore diuidātur, ratione tamen diuiduntur. Aſcenſus enim & deſcenſus licet ſubiectum vnum ſit ac indiuiduum, ratio tamen eſt diuerſa: quod vero eſt vnum numero, id prorſus eſt indiuiduum, præſertim quod eſt in ſubſtantia. Cætera enim quæ vnitatē habent, beneficio id ſubſtantiæ obtinent. Vel ſenſus eſt,quæ vni generi ſubijciuntur, ea ſic genere vnum ſunt, vt tamen ſpecie diſcrepent, & generis oppoſitis differentijs: quæ vero vni ſpeciei ſubdita,diſtincta inter ſe ſunt,ac ſeparata, licet non ſecundum ſubſtantiā,tamen quibuſdā accidentibus hæc ſpecie eadem ac vnum ſunt.At genus ipſum vniuerſaliter acceptum, vt animal,quod vnum eſt & idem ſibi,non alij, ſibi ipſum idem atque vnum numero eſt,hoc eſt non diuiditur hominis differentijs.Id autem per hæc dicit, quod paulo ante dixerat. Deinde hactenus quodque vnum dici ait,quatenus ſectionem non admittit,nec diſcrimen vllū ad aliquid.Nam quæcunq; non differunt inter ſe,quatenus non differunt, eadem ſunt inter ſe. Homo enim qui quatenus homo eſt indiuiduus, vnus eſt, id eſt qui non diuiditur in homines. Similiter vnum animal,quod quatenus eſt animal, non diuiditur. quæ eadem eſt in cæteris ratio. Sed his interiectis eo reuertitur,vt oſtēdat,quod ſecundū ſubſtantiam eſt vnū,id proprie vnū eſſe,cū cætera

Vnū proprie,vnum numero.

singula per aliquod accidens vnum esse dicantur,scilicet quoniam aliud quidpiam efficiunt,quemadmodum quæ similiter disposita sunt,vnum esse dicuntur,vt mel melli idem atq; vnum esse dicitur,aut certe dulce,& calidum calido:vel quia quidpiā idē habent,vt musicus musico,album albo: quæ idcirco eadem sunt,quoniam aliquid idem obtinent,vt alia quoniam idem patiuntur, vt quæ calescunt,vel refrigerantur.Breuiter quæ affectione aliqua eadem afficiuntur.Alia quòd sint ad aliquid,vt omnes qui ad orientem habitant,dextram mundi partem obtinere dicimus; ac proinde cuiusdam vnius communione coniungi: & vicissim læuam,qui ad occasum.Eadem est ratio si quos dextram alicuius vnius tenere dicamus,vel duplos esse,vel vnius filios.hæc igitur vnū secundum aliquod accidens habent,scilicet quoniam accidentis cuiuspiam societatem obtinent.At proprie vnum ea sunt,quorum substantia est vna.Est autem vna quorumpiā substantia,vel quia continentia. continens enim qua est huiusmodi,vnum est, vt linea vna est, vnum planum,vnum corpus.vel specie, vt triangulus vnus esse dicitur,& vnus homo.Nam quorum species est vna,ea vnum substātia sunt, vt homines.sunt enim eiusdem speciei:& quæcūq; talia sunt,vnum substantia esse dicuntur.(Vel ratione)inquit.Ratione vnum ea dici possunt,quę multis nominibus nūcupantur.hæc enim secundū substantiam vnum sunt,quippe quorum ratio substantiam significans vna est.Vel pro eodem dixit (specie, aut ratione.)cuius indicium est, quod cum exponeret quæ plura esse intelligantur, tum de ijs quæ continentibus opponuntur,tum de ijs quæ opponuntur similibus specie, meminit.Nā plura esse dixit,vel quæ non sunt continua,vel quorum species non est vna. hæc autem singula vnum esse docet eo argumento,quoniam quæ non sunt inter se continua,ea vt plura solemus numerare. nam multos homines dicimus,quoniam licet vnam habeant speciem, inter se tamen diuisi sunt.Itē multa dicuntur,quæ non sunt specie similia,vt equus,canis, & homo.Nec adiecit,quorum rationes sunt plures, ea quoque plura esse. Prædictis autem modis proprie vnius, alium adiungit, quo totū vnum esse dicitur.Nam sæpe vsu venit,vt aliquid continuum sit,nec tamen vnum idem dicatur,nisi totum sit,& formam acceperit.Haud enim vtcunq; cōgestum,vnum est,etiamsi omnes in se partes contineat,nisi sic habeat,vt propriam formam obtineat,vt exemplo calcei aperte demonstrauit.Lineam vero circuli maxime vnam esse ait:quia nō solum est continua,sed etiam tota & perfecta,quippe cui nulla ex parte fieri potest accessio. Cæterum in dictione hac aliquid desiderari videtur. nam cum dixisset, (Præterea quia partim quoduis vnum dicimus esse, si quantum, aut continuum sit,partim non dicimus)nihil præterea adiecit,cum illud desideretur,(Hic quoq; modus quidam vnius fuerit.) vel quidquam simile. Nam licet quod de circulo ait, vt sic dictum accipi possit, idcirco lineam circuli maxime omnium linearum vnam esse,ipse tamen non ita loquutus est. Dictio igitur & illustris esset & apposita,si pro illo,(Sed quoniā partim quoduis)scriptū esset,(Præterea partim quoduis.)Deinde vnius esse in eo positum esse ait, quod numeri principium sit. Nam vnum est cuiq; prima mensura,quod quidem vnum principium est in singulis.Vnum igitur principium est in quocunq;. huiusmodi autem est vnitas in numero,& aliud in alio,quodcunq; est in ipso prima mensura.neq; enim vnum in cunctis idem est. Quid porro sit prima in singulis mensura,exposuit dicens.(quo enim primo cognoscimus,id prima mensura generis est cuiusque.) quibus verbis docet vnum principium esse vt cognoscibilis. Per quod enim cognoscitur quidquam, id illius cognoscendi principium est.ita vnum principium est cognoscēdi. Nam per vnum hominem homines primum cognoscuntur,equi per vnum equum, & singula genera per quidpiam sibi proprium, cuiusmodi est diesis in concentu. In concentibus enim omnia interualla hoc minimo sensibili interuallo mensurari videntur.Litera vocalis vel muta in voce.litera enim minima mēsura est, qua vox omnis scripta mensuratur.Rursus in pondere quidpiam aliud est primum & vnum, cuius multitudine aut compositione pondus cognoscitur. Similiter in motu aliquid est primum cognitum & intellectum,quo motus omnis cognoscitur.Nam licet nullus sit primus motus natura, nos tamen vnius stadij motum cognoscimus, aut quempiam alium, quo totum motum mensuramus. Sed in cunctis,ait,& vbique ipsum vnum aut quantitate est indiuisibile,aut forma.Quod igitur est quātitate indiuiduum,id si omnino est indiuiduum,& præterea positione caret,vnitas est.Sin positionem habeat,sitq; omnino indiuidiū, punctus.At si vno modo diuiduū,linea. diuidi enim per lōgitudinē potest.si duobus,planum superficiesve.si tripliciter,& omnino distat. nā quod tripliciter, hoc est omnino vel omnibus modis distat,corpus est,forma vero indiuiduū est,vt vnus homo,vnus equus,per singulas species. Vnum autē numero,vt manifestum prętermisit.Deinde aliā vnius diuisionē subscribit,quæ vsurpari solet,sed quæ in prædictis cōtinetur. (Alia enim,inquit, numero sunt vnū,alia specie,alia genere,alia similitudine rationis.)appellat autē vnū numero,quorū materia est vna.Subiectū communiore vocabulo materiā vocans.Nam quæ subiecto vnū sunt,ea vnum numero esse intelliguntur.Vnitas enim licet materia careat,vna tamē est numero,atq; item linea.Sed subiectum in ipsis communius materia potest nuncupari.Specie vero vnum ea esse ait,quorum vna est ratio.Est autem vna ratio omnium quę eidem speciei subijciuntur.Nam generis diuersarum specierum non est eadem ratio:eorum est eadem ratio,quæ sub aliqua indiuidua specie continentur. At genere hæc vnum esse ait,quorū eadem est figura pręedicationis,id est de quibus vnum supremū genus vnumq; prædicamentum prædicatur.Nā hæc omnia vnū genere sunt.Analogia vero,id est proportione vnum id esse definit, quod se vt aliud ad aliud habet. Nam cum aliquid sic se ad quidpiam ha-

Proprie vnum quæ dicantur.

Ratone vnum.

Vnius esse principiū ī quo sit positum.

Vnum numero.

Vnum genere.

bet,vt aliud ad aliud,ea ob huiuſmodi ſimilitudinem proportione ſunt vnum. Addit autẽ, id quod indubitatum eſt,quæ ſecundum poſterius vnum habent,ea ſecundum priora quoq; habere,at non ediuerſo,quoniam quæ numero vnum ſunt,ſpecie quoque & genere vniuntur. Sed quærat aliquis quomodo quæ ſunt vnum numero,proportione quoq; vnum ſunt, & non ediuerſo? An ſic dicitur quatenus vnum numero,idem ſibi eſt ſpecie.Nam quoniam genere vnum ſunt,proportionis quoque vnitatem habẽt:quia in eodem genere contenta,proportionem habent inter ſe,vt homo ad hominem,equus ad equum,vt homo animal,& equus animal.Item quę in eadem ſpecie continentur, proportionem habent.At non e cõuerſo quæ ſunt vnum proportione,ea genere vnum ſunt. Nam proportione vnum ſunt,vt fons ad amnem,ſic cor ad animal:at non ſunt eiuſdem generis, fons & cor,vel amnis ad animal.Sed poſt vnius mentionem palam eſſe ait multa oppoſito modo dici atq; vnum.Etenim quæ continentia non ſunt,ſed diuiſa,ea multa eſſe intelliguntur.Item quę materiam non indiuiduam, ſed diuiſam & ſpecie diſcrepantem ſortiuntur,vel primam,vel vltimam.Primã, vt ſi ſubiecto illud vinum ſit,hoc oleum,ſiquidem hæc diuerſæ ſunt ſpecies : vltimam vero,ſi vltimum cuiuſq; ſubiectum ex quo factum fuit,diuerſum eſt ſpecie,vt ſi hoc ex aqua fiat vt ex vltimo ſubiecto, vt liquabilia: illud ex terra, vel quopiam alio, vt euaporationes. Multa item ſunt, quorum ſunt multæ rationes, vt quæ diſcrepant ſpecie, quæ ijs opponuntur, quorum ratio vna eſt ac definitio. Pari ratione in cæteris vnius expoſitionibus licet multa oppoſita ſumere. Nã multa genere ſunt,quibus non eſt genus commune.Multa item ſunt,quorum nõ eſt indiuiduũ intelligentia: & quæ inter ſe diuiduntur,quatenus diuiduntur,multa ſunt.

Quę genere vnũ ſũt, proportione quoque vnũ ſunt, nõ contra.

Eius quod eſt,aliud per accidens dicitur,aliud per ſe.Per accidens quidem,vt iuſtum muſicum eſſe dicimus, & hominem eſſe muſicum, & muſicum hominem eſſe perinde dicentes, atque muſicum ædificare dicimus,propterea quòd ædificatori,vt ſit muſicus, aut muſico,vt ſit ædificator,accidit.hoc enim eſſe hoc,huic hoc accidiſſe ſignificat. Sic & in hiſce quæ diximus,cum hominem muſicum eſſe dicimus,& muſicum eſſe hominem,aut album muſicum eſſe, aut hunc album,hoc ex eo dicimus, quia eidem acciderunt ambo, illud ex eo,quia accidit ei quod eſt. Muſicum vero ex eo dicimus hominem eſſe, quia huic muſicum accidit. ſic autem & album dicitur eſſe, quia illud eſt,cui id accidit. Ea igitur quæ per accidens eſſe dicuntur,hoc pacto dicuntur, aut quia ambo enti inſunt eidem, aut quia illud enti ineſt,aut quia ipſum eſt cui ineſt id de quo ipſum prædicatur . Per ſe autem ea dicuntur eſſe, quæ prædicamenti figuras ſignificant.tot enim ipſum eſſe ſignificat, quot modis ipſæ dicuntur. Cum igitur eorum quæ prædicãtur,alia quid eſt,alia quale,alia quantũ,alia ad aliquid,alia agere, aut pati,alia vbi,alia quando ſignificãt,ipſum eſſe,idem quod vnumquodque iſtorum,ſignificat.Nihil enim hæc differunt,homo valens eſt,& homo valet, homo etiam ambulans eſt, aut ſecans, & homo ambulat, aut ſecat. ſimiliter dicendum eſt & in cæteris. Præterea ipſum eſſe verum ſignificat, & non eſſe, non verum, ſed falſum tam in affirmatione quàm in negatione, veluti Socrates muſicus eſt, hoc eſt propterea quòd verum eſt, aut Socrates albus non eſt, hoc eſt etiam propterea quòd verum eſt. at diametrum non eſſe incommenſurabilem lateri, non eſt propterea quòd verum non eſt,ſed falſum.Inſuper ipſum eſſe & ens,partim id quod potentia, partim id quod eſt actu,ſignificat. Nam & id quod potentia, & id quod actu videt, videns dicimus eſſe, & ſcire ſimiliter,& id quod vti ſcientia poteſt, & id quod vtitur, & item quieſcere, & id cui iam quies ineſt, & id quod quieſcere poteſt. Similiter & in ſubſtantiis dicere conſueuimus. etenim Mercurium in lapide dicimus eſſe,& dimidium lineæ: & frumentum id eſſe, quod nondum maturum euaſit. Quando autem quippiam dicendum eſt,& quando nondum dicendum eſt potentia eſſe,in aliis determinare oportet.

13 Ens aliud per accidens dicitur,aliud per ſe.) Vt vnum, ſic item ens primum in ens per accidens partitur, & ens per ſe : ac primum modos explicat quibus aliquid per accidens eſſe dicitur, in exemplis pro ente eſt vſurpans, quoniam eſt ab ente formatur. Per accidens igitur, inquit, ens & eſſe prædicamus, iam cum ſic dicimus,iuſtus eſt muſicus: quemadmodum vnum per accidens eſſe dicebatur.iam cum ſic,homo eſt muſicus.tum cum ſic,muſicum eſt homo. quibus modis vnum per accidens dici ſupra demonſtratum eſt. horum autem inter ipſa diſcrimen,& cur in cũctis huiuſmodi ens & eſſe per accidens dicatur, deinceps declarat.Vt enim cum aliqua accidentia de quopiam prædicamus, illam prædicationem ex accidenti vnam eſſe dicimus, propterea quòd ſic accidentium ſubiectum vnum eſt,ſic ens per accidens dicuntur,quæ ſubſtantiæ cuipiam ad hunc modum

adſunt. Nam vt vnum per accidens eſt, quoniam vni accidit: ſic ens per accidens, quia entis ſubſtantiæ accidit, & ipſius eſt. Quorum autem proprie ſubiectum eſt, ea ſiue vnum ſiue plura ſint, ipſius erunt accidentia, ſi hoc ſint. Nam quod non proprie aliquid eſt, id per accidens eſt illud. Nulla enim ſubſtantia quidquam eorum eſt, quæ non ſunt in ipſius eſſe, ſed ipſi accidunt. quamobrem ipſa his ſubiecta ſubſtantia per accidens ea eſt, quæ ad hunc modum de ipſa prædicantur, ſuaque accidentia & ipſa per accidens ſunt, vtpote quæ nec proprie ſint, neque per ſe, ſed eſſe ab eo cui accidunt, mutuentur. Perinde dicentes, inquit, vt ſi muſicus ædificare dicatur, non ædificator eſſe, vt cum accidens abſque eſſe ſumpſerit, & id quomodo dicatur, expoſuerit, perinde eſſe docens dicere, ædificatorem eſſe muſicum, ac ædificatorem muſicum, vel econuerſo muſicum ædificatorem. neque enim refert hoc an illo modo dicatur. vtcunque enim dicatur, ſignificat, cui accidit eſſe ædificatori, huic item eſſe muſico contingere. Nam cum aliquid hæc eſſe vere dicitur, huic prædicatum adeſſe & accidere verum eſt. Vt in cæteris igitur, ſic in modo dictis vſu venit. ſiue enim hominem muſicum eſſe, vel muſicum hominem dicamus, ſiue muſicum album eſſe, vel album muſicum, hac oratione ambo eidem accidere dicimus, & hominem, vtrunque, id eſt, & album, & muſicum per accidens eſſe, illa vero homini muſicum accidere: quod idcirco eſt ens, quia enti accidit, futurum & ipſum proprie ens, ſi ex entis eſſet ſubſtantia. Dicimus autem hominem muſicum, non quod homo accidat muſico, ſed quia homini muſicum accidit. Hæc enim prædicatio, muſicus eſt homo, præter naturam pronſiciatur. Expoſitis igitur tribus modis quibus res per accidens eſſe dicuntur, ipſorum inter ipſos explicat differentiam. Vel enim ſic eſſe dicuntur, quod ambo enti ſubſtantiæque adſint, vel quod prædicatum adeſt acciditque ſubiecto, quod eſt ſubſtantia: vel quia ipſum eſt, cui adeſt id de quo ipſum prædicatur, vt in propoſitionibus præternaturalibus. Prædictis autem adiungit illud, (non album eſt) veluti hic ipſum eſſe ex accidenti dicatur, perinde atque in ſupradicta & ſimilia. non album enim per accidens eſſe dicitur, quoniam illud eſt non album, cui accidit eſſe non albo. Sed poſtquam de ente per accidens diſſeruit, de ente per ſe diſputationem aggreditur: & tot modis ens per ſe dici ait, quot ſunt figuræ & genera prædicationis.

Ens per ſe.

Prædicationis autem figuras appellat decem prædicamenta. Decem igitur modis ens per ſe dici tradit, huiuſque cauſam exponit, quoniam eſſe cum quocunque ente conſtruatur, idem ſignificat, quod id cum quo conſtruitur, quia ens æquiuocum propriam cuiuſque exiſtentiam ſignificat. ſi ergo decem ſunt differentiæ ſecundum ſuprema genera, vtique ens & eſſe decem quoque modis dicetur. Nam eſſe cum ſubſtantia conſtructum, exiſtentiam ſignificat ſubſtantialem: cum quanto, exiſtentiam vt quanti: cum quali, vt qualis, & in cæteris generibus ſimiliter. Quamobrem cum aliquid horum de quopiam in ſubſtantia prædicatur vt genus, vel differentia, aut definitio cuiuſpiam ipſorum, verbum eſt, quod cum huiuſmodi prædicatis conſtruitur, per ſe prædicari intelligi debet.

Verbi eſt, natura.

Verbum autem eſt, cum quocunque conſtruatur, naturam illam ſignificare, indicium eſſe ait, quod homo eſt valens, nihil aliud ſignificat, quàm homo valet: cum verbum eſt, quod cum valetudine conſtruitur, nihil aliud ſignificet, quàm valetudinis exiſtentiam, vt ambulationis quod cum ambulans: & ſectionis, quod cum ſecans: quæ ratio eadem in cunctis reperitur. Nam vt in libro de enunciatione teſtatus eſt, ipſum nihil eſt, at ſignificat tamen compoſitionem quandam, quę ſine compoſitis eſſe nequit. Præterea eſt, inquit, & eſſe atque ens, verum ſignificat. non eſſe autem & non ens, falſum. Nam verum, eſſe & ens dicimus, falſum vero, non eſſe, & non ens. (Similiter in affirmatione & negatione,) id eſt ſiue affirmando ſiue negando de quopiam prædicetur. qui enim Socrates eſt muſicus dicit, quod dicitur, verum eſſe dicit, eſt pro vero vſurpans. Similiter qui dicit, Socrates eſt non albus, non albus negatiue prædicans, rurſus vere dicit Socratem non album eſſe. Et ad hunc modum verum eſt in affirmatione, falſum autem in negatione: vt ſi quis dimetientem non eſſe incommenſurabilem lateri dicat, conſtruens diametrum incommenſurabilem lateri cum non eſſe, falſum dicit hoc eſſe. Nam qui affirmationem dicit, is verum eſſe dicit ipſum eſſe: qui vero negationem, is eſſe tollit, ceu falſum ſit. Præterea eſſe & ens ſignificare ait tum quod eſt potentia, tum quod in actu. quod ſi pro quod eſt, potentia ſcriptum ſit, dicendum tantundem fuerit, quoniam quod eſt potentia, dictu quidem verum eſt, at non protinus eſt. (illud vero actu horum dictorum) id eſt dicendorum, & eorum quæ potentia ſunt. Neque enim ſolum qui videt, videns appellatur, ſed etiam qui videre poteſt, vt dormiens. nam eſſe de vtroque prædicatur. (Et ſcire ſimiliter, & id quod vti ſcientia poteſt.) ſcire inquit, id eſt ſcientem eſſe. Eadem eſt in quieſcendo ratio. Quin etiam in ſubſtantijs perinde ab eſſe ſignificari ait tum quod potentia eſt, tũ actu ſubſtantiam, dicens ad differentiam rerum prædictarum, res ipſas quæ ſubiecta eſſe dicũtur in actionibus, habitibus, atque quietibus, quæ ſubſtantiarum accidentia ſunt. qui enim Mercurium eſſe dicit in rudi marmore, is Mercurium ex marmore exprimi poſſe ait. Item lineæ dimidium potentia, inquit, eſt in linea nondum diſſecta. Lineam quoque inter ſubſtantias commemorans, quoniam ſic quibuſdam viſum eſt. Frumentum ſimiliter potentia eſt, antequam maturuerit. (Sed quando, inquit, quidpiam dicendum eſt, & quando nondum dicendum eſt potentia eſſe, in alijs determinare oportet.) Neque enim poſſibile de re qualibet prædicari debet, ſed de ea quæ iam eſt, & poteſt in id proxime mutari, quod eſſe dicitur, vel accipere ipſum. Nam qui iam lapis eſt, merito hunc Mercurium potentia eſſe dicas: non item terram, vel aquam, ex quibus lapis gignitur, Mercurium

potentia quisquam appellabit: vt puerum potentia doctum appellamus, non sic infantem menstruum. & catulus recens natus potentia videns est, non is etiam qui in vtero gestatur. Sed de ente per accidẽs, & de quasi vero in libro proximo disputabit, in sexto & septimo de ente per se. in octauo de ente tum potentia, tum actu.

Substantiæ dicuntur & simplicia corpora, vt ignis, terra, & aqua, & quæ sunt similis generis, & corpora omnino, & ea quæ ex hisce constant, animalia inquam, & dæmonia, partesque istorum. atque hæc omnia propterea dicuntur substantiæ, quòd non de subiecto dicuntur, sed de his cætera dici solent. Alio modo id substantia dicitur, quod causa est essendi, inestque talibus quæ de subiecto non dicuntur, qualis est anima animalium. Præterea partes quæ sunt in talibus definientes, atque hoc aliquid significantes: quæ si tollantur, tollitur totũ, vt si tollatur planũ, corpus, vt quidã inquiunt, tollitur: & si linea, planum. atq; omnino numerus quibusdam talis esse videtur. si tollatur enim, nihil inquiunt esse, & ipsum insuper definire omnia dicunt.

14 Substantiæ dicuntur & simplicia corpora.) Postquam ens' proprie dictum partitus est per prædicamenta, quot modis prædicamentorum quodque dicatur, exponit. Primumque de substantia disserit, ipsiusque partitionem persequitur, vnoq; modo substantiam corpus ait intelligi. Corpora enim substantiæ sunt, & omnino quæcunque vel constant ex corpore, vel corpus habent, vt animalia: quomodo dęmonia quoque substantias esse dicit, vel dæmones significans ex eorum sententia, quibus dęmones esse placet, quos ad hunc modum substantias esse dicit, siquidem illi ex anima & corpore constant. vel certe dæmonia vocans corpora diuina: cuiusmodi sunt astra, & astrorum partes. & sic partes, non vt anima & corpus accipi debent, sed vt partes corporeæ, exempli gratia manus, & pes. De substantia enim secundum formam loquitur. Causam porro cur omnia talia substantiæ sint, illam tradit, quia non de subiecto dicuntur, id est quia non talia sunt, vt ipsorum esse in aliquo subiecto consistat, sed e conuerso ipsa cæteris subijciuntur. In his enim esse debet accidentium natura, tales autẽ sunt indiuiduæ substantię. in his enim sunt accidentia. itaque ipsæ neque in subiecto sunt, neque de subiecto dicuntur, sed alia in his, ac de his. (Alio modo, inquit, substantia dicitur, quod causa est essendi, inestque in talibus, quæ de subiecto non dicuntur.) quibus verbis ea significat, quæ in prædictis substantijs insunt. hæ nanque sunt quæ de subiecto non dicuntur, vt accidentia. Quę igitur substantijs insunt, eisque causæ sunt vt sint quæ sunt, ea quoque substantias vocari dicit. Innuit autem formas eorum quæ natura constant, hoc est naturales materialesque formas: cuiusmodi est in animantibus anima: quandoquidem ob animam animalia sunt, & in corporibus naturalibus formam cuiusque causam esse ait existendi, id est substantiæ. (Præterea partes quæ sunt in talibus definientes, atque hoc aliquid significãtes, quibus destructis destruitur totum.) Terminos corporum substantias vocari dicit, quos partes communiore vocabulo, & particulas appellat, cum sint partes interuallorum corporis. Neque enim superficies sic corporis est pars, vt corpus in ipsam diuidatur, sed rationis corporis est particula, & hac corpus definitur, quemadmodum linea quoque se habet ad superficiem: quæ cum terminus sit superficiei, ipsam definit. Nisi enim termino finiretur, indeterminata esset, non hoc aliquid. Terminus enim quo magnitudo quæque vel corpus ab alijs diducitur, causa est vt ipsum sit hoc quod est secũdum propriam circunscriptionem. (Inestque in talibus.) id est in corporibus, quæ & per se esse, & terminos habere possunt. Linea enim remotius quidem quàm superficiei, sed tamen corporis est terminus, quoniam superficies absque corpore non existit. Vel (in talibus) id est in ijs quæ terminos habere apta sunt, & ab ipsis terminari. Vel certe (talibus) id est substantijs. Sunt enim quibus mathematica quoque substantias esse placet. Terminos porro hoc aliquid significare idcirco ait, quia secundum hos corporum formæ sunt, à quibus hæc aliqua esse dicuntur: vt taxilli, vel globi. vel secundum eos non hæc dicuntur, sed talia. Cæterum & lineam & superficiem hoc aliquid significare dicit, quia non solum terminus est, sed propriam quandam naturam & substantiam significare videtur: vel hoc aliquid, id est aliquid determinatum. hoc autem ipsis suppetit à terminis. Illud porro, (quæ si tollantur, tollitur totum) in quo scilicet eorum est quodque, adiecit, quoniam sublatis prioribus, posteriora quoque sublata erunt. nisi enim planum sit, corpus esse haudquaquam potest. nec planum, nisi linea fuerit. Nam omne corpus & omne planum definitum est, & hæc ipsorum sunt fines. Semper enim finis qui habetur in magnitudinibus, prior est eo cuius est finis, ab eoque vno interuallo vincitur. (Vt quidam inquiunt.) Hoc dicit, vel quia secundum eos quibus corpus & superficiem terminata esse placet, sublatis terminis ipsa quoque tolluntur, non item secundum eos qui corpus aliquod infinitum esse statuunt: aut certe secundum eos per quos hæc substantiæ sunt, atque principia & elementa, sublata linea & superficie planum & corpus tolluntur. Per quos enim corpora ex quadam planorum compositione gignuntur, vt est apud Platonem in Timęo, per hos planis sublatis, corpus quoq; sublatũ erit: & pari ratione superficies, si lineę tollãtur:

Substantię ratio.

Dæmonia

Termini corporũ, substantiæ sunt.

& linea, si puncta. hæc enim in eadem proportione sunt inter se. At qui terminos non putant in eorum esse substantia, quorum termini sunt, per hos terminata cum terminis tolluntur. neque enim terminatum est in corporis aut superficiei ratione. (Atque omnino numerus quibusdam talis esse videtur. si tollatur enim, nihil inquiunt esse, & ipsum insuper definire omnia.) Pythagoricos designat, qui numeros elementa rerum esse statuebant, de quorum sententia in primo maiore disseruimus. Quanquam per Platonem quoque numeri omnium entium causæ sunt, si non vt elementa & rebus insita, at vt authores cætera singula in specie constituendi: quoniam ideæ quæ numeri sunt, cæteris rebus causæ sunt existendi.

Præterea quiditas, ratio cuius est definitio, & hæc cuiusque substantia dicitur. fit igitur vt substantia modis duobus dicatur, ipsum inquam subiectum vltimum, quod non vlterius de alio dicitur, & id quod hoc aliquid, ac separabile est. tale autē est vniuscuiusque species, atque forma.

Præterea quiditas, ratio cuius est definitio, & hæc cuiusque substantia dicitur.) Nam quid est 15
quiditas rogati, definitio respondere solemus. definitionem ergo paulo communius rationem appellat. ita definitionem substantiam eius esse dicit, cuius est definitio: & sic non simpliciter qualis erit substantia, neque quanti, cæterorumque similiter. hoc autem differt a materiali forma, quam paulo ante causam esse dixit, vt substantia quæque hoc sit quod est, quòd illa cum in rebus natura constantibus habeatur, sitque forma naturalis, proprie substantia esse intelligitur: hæc autem quæ nunc forma dicitur, per quam quiditas cuique suppetit, etiam in non substantijs versatur. Haud enim in solis substantijs quiditas locum habet. quo fit, vt non simpliciter huiusmodi formæ substantiæ sint, sed eorum substantiæ, quorum quiditatem significant: quocirca cuiusque rei aliqua substantia esse dicitur. Potest etiam sic accipi forma, quasi multipliciter dicatur, sitque vna vt causa existendi ei cui inest, vt anima, de qua primum dixit. alia sit ipsum esse, cuius causa est sensualis anima, quod quidem non est idem quod anima, licet illa sit causa huius, & de hac mentionem hoc in loco facere videtur, non de externa forma figuraque, quæ terminus quodammodo est cuiusque, ipsumque definit, de qua tunc meminit, cum substantias esse diceret, quæ singulis ijs quæ substantiæ sunt, insunt, ipsaque definiunt. Sed expositis substantiæ pluribus intellectibus, huiusmodi substantias in duos tantum redigi ait, in subiectum videlicet vltimum, quod non amplius dicitur de alio. Dixerat enim in primo substantiæ significato (quod de subiecto non dicitur) quod si substantia est tale quiddam, nimirum quod hoc maxime habet, id potissimum erit substantia. huiusmodi autem est subiectum extremum. ad quam substantiæ notionem refertur omnis indiuidua substantia: cuiusmodi est tum prima forma, tum etiam materia. Materia enim de nullo prædicatur, & quidquid hoc aliquid & separatum est. In cuius expositionem adiecit, (Tale vero est vniuscuiusque forma & species.) cui rursus intellectui subijcitur substantia, vt anima, vt diximus formas naturales, & quæ per insita & terminantia sumitur, qualis est quæ per corporum terminos intelligitur. per hoc enim formæ corporum accipiuntur, quæ per figuras, & quæ per quiditatem intelligitur. Illud autem (separabile) si adiectum sit, accipi debet pro eo quod est, cogitatione separabile. Forma enim diuersa & separata est a materia, si non subsistentia, at certe ratione. Vel separabile dixit, quia forma non est sempiterna, nec semper eadem manet in materia, sed secernitur ac interit. Huiusmodi enim est omnis forma materialis, quam innuit per secundum substantiæ intellectum. Vel separabile, quia diuersum est a subiecto, nec ex ipsius substantia. Sic enim forma se habet cum materia. Quo in loco quærat forsitan aliquis de formis quæ in corporibus diuinis habentur. hæ nanque hæc in materia sunt, nec interitui obnoxiæ, & cogitatione a corpore ipsis subiecto separabiles. Nam licet formæ ipsorum mobiles primo substantiæ intellectui subijciantur, vt quæ indiuiduæ substantiæ sint, & extremæ, & nulli subiecto inhærentes, tamen substantiæ secundæ alio in loco ab ipso dictæ non videntur in his substantiæ intellectibus connumerari. Sed illud: (Et id quod hoc aliquid ac separabile est) accipi potest vt dictum de formis quæ habentur in substantia: vt separabile dictum sit pro illo (in separabili.) Sola enim substantia inter entia separabilis est, & per se, prorsus vt hic non de omnis substantiæ notionibus agatur, sed de intellectibus substantiæ proprie intellectæ, quę est vel vltimum subiectum, hoc est ea materia vel forma quæ habetur in ipsa. huiusmodi enim est quod ait, (id quod hoc aliquid ac separabile est.) Nã quod separabili causa est vt sit hoc aliquid, id substantia est, quæ per formam intelligitur.

Forma multipliciter dicit.

Materia de nullo prædicatur.

Sola substãtia inter entia separabilis est.

Eadem, alia per accidens dicuntur, alia per se. Per accidens, vt album & musicum, propterea quòd vtrunque eidem accidit, & homo, & musicum, ex eo sane, quia alterum alteri accidit. Musicum item & homo, quia musicum homini accidit. hic autem idem quod vtrunque, & horum vtrũque idem quod illud dicitur. nã & homo & musicũ idem quod homo musicus, & hoc idem quod illa dicitur. Quapropter hæc omnia vniuersa-

liter non dicuntur. non enim vere dicere licet, omnem hominem & musicum idem esse. Vniuersalia nanque per se rebus insunt, accidentia non per se, sed in singularibus simpliciter dici solent. Socrates enim, ac Socrates musicus, idem esse videtur. Socrates enim non de pluribus dicitur, idcirco non vt omnis homo dicitur, sic & Socrates dicitur omnis. Per se vero eadem dicuntur, perinde atq; ipsum etiam vnum. nam ea quorũ materies vna est, aut specie aut numero eadẽ dici solẽt, & ea similiter quorũ est substãtia vna. Quare patet ipsam identitatẽ, vnitatem essendi quandã esse, aut plurium, aut cum quispiam vno vt pluribus vtitur, veluti cum quippiam idem quod ipsum esse dicit. nã tunc vti duobus vtitur ipso. Diuersa dicuntur ea, quorum aut species sunt plures, aut materies, aut substantiæ ratio. atq; omnino diuersum ipsum opposito modo eidem dicitur. Differentia vero dicuntur ea, quæ diuersa sunt, etsi aliquo modo eadem sunt, modo non sint eadem numero, sed aut genere, aut specie, aut similitudine rationis. Insuper ea quorum genus diuersum est, & ipsa contraria, atque ea quæ diuersitatem in substantia habent.

16 Eadem alia per accidens dicuntur, alia per se.) Eadem quoque diuidit in eadem per accidens, & eadem per se. Docetque aliud alij idem per accidens esse tripliciter, tot scilicet modis, quot vnum & ens per accidẽs partitus est. Vel enim eiusdem accidentia eadẽ inter se sunt, vel accidens idem quod subiectum, aut vicissim subiectum idem quod accidens, vt in præternaturalibus prædicationibus. Nam cum musicum hominem esse dicimus, musicum, quod licet sit accidens, subiectum facimus in propositione, idem esse dicimus atq; hominem, quem de ipso prædicamus: cum subiectum eius sit, & pro accidenti habeat id de quo prædicatur. Postquam vero dixit prædicationem præternaturalem per accidens, adiungit (hoc autem idem quod vtrunq;, & horum vtrunq; idem quod illud.) quod ipse protinus exposuit. hoc enim ait, id est totum musicus homo, idem est atque vtrunq;, id est atq; homo & musicum separatim sumpta. Similiter ediuerso vtrunq; eorum quæ in hoc toto cõtinentur, separatim acceptum, idem est per accidens, atque ipsum totum musicus homo, quarum orationum discrimen in eo est, quod iam principium compositionis ab altero eorum quę in toto cõtinentur, iam ab ipso toto capitur. Per accidens enim eadem inter se dicuntur. Quapropter, inquit, hæc, id est quæ eadem per accidens sunt, non omnia in vniuersum eadem esse dicuntur. hoc enim significat cum ait, (quapropter hæc omnia vniuersaliter non dicuntur.) quasi dicat quare quæ per accidens eadem esse dicuntur, non omnia in vniuersum eadem dicuntur. Etenim nullũ accidens idem est in vniuersum, quod quidpiam eorum quæ de ipso prædicantur. Neque enim omne musicũ idem est quod omne album, etiam si musicum hoc quod album sit, cum ambo per accidens eidem adsunt, sed idẽ cuidã esse dicitur. Nam quæ eidẽ adsunt, eadem sunt, neq; musicum hoc est quod omnis homo, etsi musicum hoc sit quod homo, cum homo musicus est: neque homo est omne musicum, licet homo idem esse dicatur, atque musicum aliquod. cuius rationem per ratiocinationem ostendit. Vniuersalia enim, ait, per se rebus insunt, accidentia non per se. Per se igitur non dicuntur de vniuersalibus, sed de particularibus. itaque determinatione opus est. Sed in singularibus, inquit, simpliciter eadem dici solent accidens, & id cui accidit, id est sine determinatione. Singularia enim nullam omnino determinationem capiunt. Nam idem dicitur Socrates & Socrates musicus, absque determinatione, propterea quòd singularia de pluribus non prædicantur. neque enim dicitur omnis Socrates, vel aliquis Socrates, vt omnis homo, & aliquis homo, quoniam homo est vniuersale, & vniuersalia determinationis sunt capacia. Quæ porro per se eadem inter ipsa esse dicuntur, tot modis dici ait, quot vnum per se. Sed cum multos vnius per se intellectus explicuerit, hoc tamen in loco non omnes commemorat, vel quia his vnius per se intellectibus, de quibus hic mentionem facit, idem per se similiter dici ait, vel quasi cæteræ vnius per se notiones in hos modos redigi possint. Ea igitur per se eadem dici tradit, quorum materia vna est specie, vel numero, id est, quorum subiectum est vnum numero: si quod accipitur quidpiam, vnum est numero. Sic enim vnus aliquis sibi ipse est idem. Eorum quoque quæ diuersis nominibus appellantur, heteronyma græce vocata, vna esse materia dici potest. Ascensus enim & descensus subiectum vnum est numero, & hac ratione eadem sunt. quanquam ipse de vno secundum numerum, materiam vnam secundum numerum dixit. Nam quorum materia vna est numero, hæc eadem sibi sunt. ipsum enim sibi est idem. In quam sententiam se fuisse loquutum declarat, dicens: (cum quispiam vno vt pluribus vtitur.) Specie vero vnum est subiectum vel materia eorum quibus subiectum eiusdem est speciei, etsi non numero, vt si æs vel lapis multis statuis subijciatur, statuæ illæ subiectum habeant idem specie. Item quæcunque specie discrepantia, subiectum extremum vnum habent, vt omnia liquabilia eadem sunt inter se, & vnum, quoniam corpus ex quo primo subiecto omnia efficiuntur, est vnum specie. (Et ea similiter quorum est vna substantia.) Substantiam appellat speciem, seu formam, in quæ referũtur quæ eiusdem speciei sunt, & quæ eiusdem generis, tum

Aliud alij idẽ per accidẽs, tripliciter.

Per se, de quib⁹ dicãt.

Singularia determinationẽ nõ capiunt.

etiam quæ inter se proportionem habent. est enim societas quædam formæ & rationis. Hæc autẽ definit dicens identitatem esse complurium vnitatem. Demonstratum est autem, eadem partim secundum esse ac substantiam eadem esse, partim secundum accidens. Nam secundum substantiam eadem sunt, quorum materia est vna, & quorũ vna est substantia & forma. Sed quoniam aliquid ipsum sibi est idem, adiecit, (Aut cum quispiam vno vti pluribus vtitur.) Qui enim aliquid sibi idem esse ait, is vno vtitur, quasi duo sint. Diuersa opposito modo atque eadem dici ait. Nam quorum plures sunt species, ea diuersa sunt, vt equus & homo. Ea quoque diuersa dici possunt, quæ licet sint ex eadem materia, non tamen easdem formas habent: vt si qua lignea sint, quæ non similes habeant formas. Item quorum materia diuersa est, quæ si numero sit diuersa, ipsa quoque numero diuersa sunt: si specie, specie. Quin & ea inter se diuersa dici possunt, quæ cum simili forma sint, ex varia tamen materia constant, vt poculum aureum, & poculum argenteum, vel statua marmorea, & ænea statua. Præterea diuersa sunt, quorum ratio substantiam explicans est diuersa, vt heteronyma. Et omnino diuersa sunt quæ significatis eiusdem opponuntur. Cæterum si quorũ materia vna numero est, hæc eadem nuncupantur, profecto heteronyma eadem fuerint, vtpote quæ materiam vnam numero habeant. An cum dixit, (diuersa dicuntur ea, quorum aut species sunt plures, aut materies) vtrunque de materia dixit? Nam cum eadem sint, quorum materia est vna vel specie vel numero, diuersa erunt, quorum materiæ vel specie vel numero plures sunt. Specie, vt si huius materia sit aurea, illius argentea. Numero autem, si materia vtriusque sit eiusdem speciei, sed abiuncta. vel species dicit species materiæ, quæ si ad hunc modum distinguantur, tunc ratio substantiæ de forma dicetur. Nam quorum formæ plures sunt & discrepantes, ea diuersa sunt. (Atque omnino, inquit, diuersum ipsum opposito modo eidem dicitur.) nam cuiusque identitatis modo, suum diuersitatis modum per oppositionem reddi conuenit, vt ipse fecit. Differentia vero vno modo dici ait, quæ non solum inter se sunt diuersa, sed quæ cum per quidpiam vnum eadem sint, habent tamen inter se diuersitatem. Sed post (idem aliquid entia) adiecit (& non solum numero) quod perinde est ac si diceret, modo non sint eadem numero. Nam quæ ad hunc modum sunt eadem, differre minime queunt: quoniam quæ inter se differunt, idem habeant oportet, non numero. nam quæ sic eadem sunt, non differunt inter se, sed specie vel genere, vel proportione: quandoquidem quæ eadem specie sunt, numero sunt differentia: & quæ genere sunt eadem, inter se differre possunt. Nam si hæc genere solum eadem sint, numero & specie possunt discrepare. Similiter quæ proportione sunt eadem numero, specie ac genere inter se possunt dissidere. Aspasius tamen verba illa, (differentia vero dicuntur quæcunque diuersa sunt idem aliquid entia, & non solum numero, sed specie, aut genere, aut proportione.) in hunc sensum exponit, oportere differentia non solum esse diuersa numero, sed etiam eadem inter se secundum quidpiam, vt sint non solum diuersa, sed etiam differentia. Etenim quæ numero diuersa sunt, non prorsus sunt differentia, nisi eadem secundum prædictorum aliquid sint. Secundo modo ea differentia esse intelligi ait, quorum genera sunt diuersa. hæc autem sunt, quæ omnino sunt inter se diuersa, vt animal & calor. Tertio modo, quæ sunt contraria. hæc porro sunt, quæ vni eidem generi subiecta plurimum distant inter se. Neque vero secundum hunc intellectum prima simpliciter differentia dicerentur. Illic enim dicebatur, quæ in eodem genere sunt non eiusdem speciei. Ac quæ differunt vt contraria, plurimum distare adiecit. Præterea differentia esse dicit, quæ in substantia diuersitatem habent, vel hoc quoque ad contraria referens, vel diuersitatem appellans contrarietatem. Nam differentia quoque sunt, quæ licet inter se non sint contraria, in sua tamen substantia mutuam quandam contrarietatem habent. Ad hunc modum terra differt ab aqua. In substantia enim terræ siccum est, in aquæ humidum. Potest & ea differentia dicere, quæ cum subiecto sint eadem, tamen secundũ substantiam ac definitionem diuersitatem habent, qualia sunt heteronyma. Potest etiam diuersitatem in substantia & oppositionem habere numus adulterinus, & numus verus, & vicissim humanũ cadauer & homo, vt docuit in libro de enunciatione.

Idẽtitas, cõ pluriũ vnitas.

Eadẽ secundũ substantiam.

Diuersa.

Differẽtia.

Similia dicuntur ea quæ sunt eodem affecta, & ea quæ sunt pluribus eisdem quàm diuersis affecta, & quorum qualitas vna est, & id insuper quod ex hisce contrariis habet plura, aut præcipua, quibus alterari potest. hoc pacto simile dicitur. his opposito modo dissimilia dici solent. Opposita dicuntur cõtradictoria, contraria, relatiua, & priuatio atque habitus, & ea ex quibus & in quæ vltima generationes corruptionesq; proficiscuntur, & quæ simul adesse susceptiuo vtrorũq; non possunt, ea opponi dicũtur, aut ipsa, aut ea ex quibus sunt ipsa. fuscum enim & album simul eidem non insunt. Quapropter ea ex quibus sunt ipsa media, his opponuntur.

Similia.

Similia dicuntur ea quæ sunt eodem affecta.) id est quæ omnino inter se similia sunt secundum speciem, & formam. Has enim appellat affectiones, vt Dioscuri appellati Zethus & Amphion, & maxima ex parte gemini, & hæc potissimum similia sunt. Secundo modo similia dicuntur, quæ pluribus eisdem q̃ diuersis sunt affecta. nam ob excessum simila dicuntur. Talia enim maxima ex 17

parte plures affectiones easdem habent,quàm eæ sunt, quibus inter se differunt, quomodo Germanus.Germano similis est,& Indus Indo. Ad hūc quoq; modum similes sunt,qui genitores suos imitantur. Tertius similium intellectus est eorum quorum est vna qualitas, vt calida secundum calorē similia sic esse intelliguntur, etsi cætera dissimilia sint: vel quæ pariter quapiam qualitate participant, vel certe in eadem qualitate sunt, etsi eam non pariter obtineant, sed aliud magis, aliud minus, vt non æque calida. Quartus similium intellectus est, cum aliqua plurimas easdem qualitates habent ex ijs quibus alterari & mutari sunt apta, vt vinum coloris ac saporis odorisq; discriminibus alterari aptum est, cum igitur aliqua vina maiori ex parte obtinent easdem qualitates quibus mutari & alterari possunt, vel ipsarum pręcipuas, similia vina nuncupantur. Sunt autem qualitates quibus vinum cōmendatur, sapor, & oloris suauitas magis quàm color. Neq; hoc tamē intellectu similia sunt, quæ secundo modo similia esse dicebamus, quoniam hic additur, (quibus alterari potest.) nā horum plures non sunt simpliciter plures. Sed (his, inquit, opposito modo dissimilia dici solent.) Dissimilia enim sunt quæ forma differunt, & quæ huiusmodi affectiones minore ex parte habent, & quæ diuersis qualitatibus affectæ sunt, & quæ plures vel principales qualitates differentes habēt ex earum numero per quas alteratio contingit. Deinde opposita quot modis opponantur, exponit, & ad cōmunem oppositorum quadripartitam diuisionē, quæ quidem est, contraria, priuatio & habitus, correlatiua, affirmatio & negatio, adijcit ea ex quibus ortus & interitus existunt: quæ quidem esse videntur ens & non ens. est enim ortus, ex non ente in ens mutatio. Interitus vero ex ente in nō ens. Neq; vero ens est affirmatio, & non ens negatio, cum nomine alterum definitum sit, alterū indefinitū, neq; ens & non ens contraria sunt, nec relatiua, neq; alterum habitus, alterum priuatio. vel potius materiam & formam dicit, ac potentiam & actum, ex quibus ortus fiunt & interitus. Est enim generatio, cum ex eo quod est potētia, & ex materia efficitur quod actu est & forma. interitus vero cum ex eo quod actu est, ipsaq; forma, in id quod est potentia, & in materiam transitur. Neque enim materia priuatio est, nec contraria formæ, quanquam priuatio materię accidat. sed & ipsam generationem & interitum opposita vocare potest: vel hæc vt contraria opponuntur. (Et quæ simul, inquit, adesse susceptiuo vtrorumq; non possunt, ea opponi dicuntur, aut ipsa, aut ea ex quibus sunt ipsa.) Quoniam contrariorum media nō possunt eidem adesse, nec dicuntur contraria, idcirco dixit: (vel ipsa) si vt cōtraria sint, (aut ea ex quibus sunt) Media enim idcirco eidem simul adesse nequeūt, cui alterum immistorum adest, quoniam ea ex quibus constant, opposita sunt. Potest & illud, (aut ipsa, aut ea ex quibus sunt ipsa) dictum esse pro hoc, & ipsa, & ea ex quibus ipsa constant. Sed & verba illa in hunc sensum accipi possunt, vel ipsa quę eidem vtriusq; capaci simul adesse nequeunt, inter sese opponuntur, vel ijs ex quibus constant. siquidem album & nigrū ipsa inter se opponuntur, quia cōtraria sunt, & quod ex ambobus constat, opponitur vtriq;, quoniam neq; ipsa illorum cuipiam simul adesse queūt. Vel satius est ea verba in primam expositionem accipere. Nam dictio illud significat: nec id dicit, quasi hoc non conueniat omnibus oppositis, sed quoniā alijs quoq; ab eis quæ proprie dicuntur opponi. Nam secundum hunc intellectū media quoq; eis opponūtur, ex quibus constant. Et sic illud, (& quæ simul adesse nequeunt) æquiualebit huic, & in vniuersum quæ simul adesse nequeunt. Nam quod non plene dictum est, (vnde ex quibus sunt, opponuntur) perinde est ac si dixisset. nam media ijs opponuntur ex quibus constant. Deinceps disputat de contrarijs, aitq;.

Vina quæ dicātur similia.

Vina qbus cōmenden tur.

Dissimilia

Opposita.

Generatio.

Interitus.

Contraria dicuntur ea quæ differentia genere, simul eidem inesse non possunt: & ea quæ inter sese plurimum eorum omnium differunt, quæ sub eodem genere collocantur: & item ea quæ inter sese plurimum eorum omnium differunt, quæ in eodem susceptiuo suscipi possunt: & ea etiam quæ inter sese plurimum eorum omnium differunt, quæ sub eandem potentiam cadunt: & ea insuper quæ maxime, aut simpliciter, aut genere, aut specie differunt. Cætera vero dicuntur contraria, tum quia talia habent, tum quia sunt talium susceptiua, tum quia aut talibus afficere aut affici possunt, aut afficiūt, aut afficiuntur, aut abiectiones sunt talium, aut acceptiones, aut habitus, aut priuationes. Cum autem ipsum vnum, & id quod est, multis modis dicantur, & cætera quæ per ipsa dicuntur, sequantur necesse est. Quare & idem, & diuersum, atque contrarium, ita sese habent, vt aliud sit atque aliud in vnoquoque prædicamento. Diuersa vero specie dicuntur & quæ sub eodem genere collocata, non ita sese habent, vt alterum sub altero collocetur, & quæ sub eodem genere collocata differētiam habent, & quæ contrarietatem in substantia habent.

18 Contraria dicuntur ea quæ differentia genere simul eidem inesse non possunt.) Id est, quę genere discrepātia inter se, eidem adesse nequeunt, cuiusmodi sunt genera diuersa, nec alterum alteri supposita, vt pedestre animal, & animal volatile, vel agere & pati. Item virtus & vitium ad hunc modum opponuntur. Nam ipsa genera sunt, licet communi generi subijciantur, & omnino genera contra-

Cōtraria.

ria, vt bonum & malum. Nam bonum & malum contraria genera sunt, vt ipse testatur in prædicamentis, & in quarto Topicorum, & Theophrastus in primo Topicorum, quæ nequeunt simul cuipiam eorum adesse, quæ ipsis subijciuntur, cuiusmodi etiam sunt quæ motui subiacēt & statui. Item contraria sunt (Ea quæ inter se plurimum eorum differunt, quæ sub eodem genere collocantur) & ad hunc modum contraria solent definiri. Sic album & nigrum contraria sunt, dulce item & amarum. Alio modo contraria dici ait (quæ inter se plurimum eorum differunt, quę in eodem susceptiuo suscipi possunt.) & sic rursus album & nigrum sunt contraria. Nam eorum quæ in corpore fieri apta sunt, hæc plurimum distant. Cæterum vel hic intellectus diuersus est ab eorum notione, quæ in eodem genere plurimum distant, propterea quòd non omnia contraria in eodem subiecto effici apta sunt. neq; enim rationabile & irrationabile in eodem subiecto versantur. vel expositio diuersa docet eiusdem diuersas rationes, quæ reddi possunt, dicere. Aliter contraria dici ait (Ea quæ inter se plurimum eorum differunt, quæ sub eandem potentiam cadunt.) quo in loco potentiam appellat disciplinam, quæ similiter in opposita discurrit, qualis est oratoria vel dialectica facultas. Rhetorica enim in oppositis versatur, in laude & vituperatione, accusatione & defensione, suasione & dissuasione. Dialectica vero in falso atq; vero. vtrunque enim cōcludere solet. Aut potentiam vocat habitum naturalem, cui contraria subijciuntur, vt auditrici facultati facultas & difficultas audiendi, acuta atque obtusa visio potentiæ videndi. Aut potentiam naturalem dicit, quæ motus est principiū, qua plurimum distabunt quæ natura descēdunt ab ijs quę natura efferuntur. Vel potentiam appellat omnem scientiam & artem: quoniam scientię potentiæ sunt, & habitus. Cōtrariorum autē scientiæ eædem sunt, vt bona valetudo & morbus contraria sunt, quoniam cum sub medicinam cadant, plurimum distant inter se, sicut bona malaque habitudo, quæ sub gymnasticā cadunt. Alio modo contraria dici ait, (quæ maxime aut simpliciter aut genere aut specie differunt.) Sed hic modus omnes contrariorum modos, de quibus mentio facta est, complectitur. Præterea opposita per contradictionem, & per habitum & priuationem. hæc enim cuncta maximum inter se discrimē habent. Secūdum hunc contrariorum intellectum sæpe affirmatio negationi contraria esse dicitur, & priuationi habitus. Sed illorum verborum, (quæ maxime aut simpliciter aut genere aut specie differunt) sensus est, quorum differentia simpliciter maxima est, contraria sunt, vt si ens & non ens dicas, vel plenum & inane, vel secundum genus quodpiam aut speciem determinatam, vt quæ plurimū in animalibus distant, exēpli gratia rationis particeps, & eius expers, pedatū & depes, aut in colorum genere album & nigrum. atq; hæc quidem exempla sunt eorum quæ genere plurimū differunt. specie vero, vt quæ in hominibus maxime distant: exempli causa, scire & nescire, cognoscere & ignorare, vel virtute prędítum & vitiosum esse. Quod si habitus species opinionis esset, in eadem specie virtus & vitium contraria essent, cum vtrunq; habitus sit. hæc enim plurimum hoc in genere differunt. Vel in hac specie contraria quoq; dicuntur, quæ simpliciter plurimum differūt. Sed vbi contraria quæ sint, & quot modis dicantur, explicuit, cętera quæ contrarijs participant, secundū hęc ipsa contraria dici ait. Vel enim contraria dicuntur, quòd aliqua prędictorum habeāt, vt ignis & nix contraria esse dicuntur, quoniam hæc frigus habet, ille calorem, nō quòd in eodem genere plurimū inter se distent: vel quia sunt contrariorum excipientia, vt si quis rationis particeps, & rationis expers, propterea contraria esse dicat, quòd alterum scientiam, alterum huius oppositū excipiat: quo modo contraria dici possunt, potentia quæ virtutem, & ea quæ vitium excipit, vel potentia per quā materia grauitatē capit, & per quam eadem leuitatem admittit, vt ipse in quarto libro de cœlo meminit. Alia contraria dicūtur, quia contrariorum sunt efficientia, vt quod calefaciendi, ei quod refrigerādi vim habet, contrarium est. Alia vicissim, quod cōtraria perpeti possint, vt quod frigescere potest, ei quod refrigerari. Quædam, quoniam alterum efficiēdi vim habet, alterum patiendi, vt quod calefacere potest, ei quod calefieri, vel calefacientia refrigerantibus, aut calescentia frigescētibus. (aut abiectiones, inquit, sunt talium, aut acceptiones.) vt quod efficitur calidum, ei quod frigidum: quod calorem abijcit, ei quod frigus. (Habitus aut priuationes.) vt quod calorem habet, & quod tunc habere potest, non tamen habet, aut visus & cæcitas. Ex dictis his haud dubie patet ea dici secundū genus, & secundum speciem contraria, quorum differentia maxima est vel secundum genus, vel secūdum speciem, iuxta exempla secundo loco a nobis posita. Contraria quoq; dicuntur secundum contrariorum abiectiones, exempli causa quod sanitatem expellit, ei quod morbum. Quin & secūdum eiusdem abiectionem & admissionem contraria dicūtur, vt quod valetudinē recipit, contrarium est ei quod eandem abijcit. Item secūdum habitus contrariorum nonnulla dicuntur contraria, vt recte valens, morbo laboranti. Secundū priuationes pari ratione. Nam quod valetudine priuatum est, contrarium est ei quod morbo vacat, & vicissim habens sanitatem, sanitate carēti. (Cum autem, inquit, ipsum vnum, & id quod est, multis modis dicantur.) Decem scilicet modis, totidem dicētur quę per ipsa dicuntur, id est, quæ dicuntur secundum eorum quodq;, & sunt in singulis. Ea vero sunt idem, diuersum, contrarium, simile, & cætera omnia entis generum communia. In substantia enim idem habetur, & diuersum, simileq; atq; contrarium. Item in qualitate & quantitate cæterisq; singulis generibus. Itaq; decem modis horum quodq; dicetur: quoniam in substantia quoq; cōtrarietas est, propterea quòd quę contraria obtinent, patiuntur, efficiunt, abijciunt, vel expellūt, inter se contraria dicuntur. Itaque per singula prędicamenta erit partitio eiusdem & alterius, similis & contrarij. huius

Rhetoricæ ac dialecticę facultas.

enim gratia cæterorum meminit.quo rursus intelligitur horum disputationem ad primum philosophum pertinere. Deinceps quot modis specie diuersa dicantur, exponit. Nam supra cum mentionem contrariorum faceret, ex eorum numero esse dixit quæ specie sunt differentia. Quot igitur hæc modis dicantur, declarat, atq;, (Diuersa vero specie dicuntur & quę sub eodem genere collocata nō ita sese habēt, vt alterum sub altero collocetur.) id est, quæ ex eodem genere in diuersum diuisa sunt. Secundus intellectus specie differentium est eorum quæ cum in eodē genere sint, quandam inter se differentiam habent, quomodo diuersæ inter se dicuntur species subalternæ. nam & hę discrimen habent inter se. Item diuersa esse ait, quæ in sua substantia & definitione contrarietatem habent: quomodo aqua ab igne diuersa esse dici potest, vtpote in quorum substantia contrarietas insit, cum hic substātiam habeat calentem & siccam, illa frigentem & humidam, quorum genus est naturale corpus, vel elementum. Quia enim specie diuersa vni cuipiam generi subijciuntur, idcirco ait. Specie diuersa.

Et ipsa contraria diuersa sunt specie, aut omnia, aut ea quæ primo dicuntur. Diuersa specie sunt & ea, quorum in generis vltima specie diuersæ sunt rationes, vt homo & equus, quæ genere quidem sunt indiuidua, at rationes habent diuersas: & quæ in eadem substantia sunt, & differentiam habent. Eadem vero sunt specie, quæ his opposito modo dicuntur. Priora posteriorave quædam ex eo dicuntur, quia quippiam primum in vnoquoq; genere atq; principium est. Id enim est prius, quod est propinquius cuidam primo, aut simpliciter naturave, aut ad aliquid, aut loco, aut ab aliquibus iam definito. Alia nanque loco priora posterioraque dicuntur. Priora quidem, quia propinquiora sunt cuipiam loco, aut natura, aut ipsi medio vel extremo, aut ad quoduis definito. Posteriora vero, quia longius distant. Alia tempore. Partim enim ex eo priora dicuntur, quia remotiora sunt a temporis puncto præsente, vt in hisce quæ fuerunt exacta. Troianum enim bellum Persico bello prius ex eo dicitur esse, quia a præsenti puncto longius distat. Partim vero ex eo, quia sunt instanti puncto propinquiora, vt in futuris. Priores enim propterea ludi Iouis, ludis Apollinis esse dicūtur, quod puncto sunt propinquiores instanti, vbi vtimur ipso tēporis præsentis puncto, perinde vt principio atque primo. Alia motu. Quod enim propinquius est ei quod primo mouit, id prius est: quo pacto puer prior est viro. atq; & hoc principium quoddā est absolute. Alia potentia. Quod enim potentia antecellit, quodq; potētius est, id prius dicitur esse. tale autem est id cuius electioni alterum ipsumque posterius obtemperet, sequaturque necesse est, atque adeo, vt illo mouēte moueatur, & non mouēte non moueatur. Electionem autem voluntatemq; principium esse cōstat. Alia ordine. Hæc autē ea sunt plane quæ ad vnum definitum quippiam ratione aliqua distant, vt in saltatione secundus tertio prior est, & in fidibus penultima vltimam antecedit. ibi enim iste qui caput chori obtinet, hic media principium est.

19 Et ipsa contraria diuersa sunt specie, aut omnia, aut ea quæ primo dicuntur.) Sunt autem primo contraria, vel quæ in eodem genere plurimum inter ipsa distant, vt contraria definiri solent. Aut prima dicit, quæ proprie contraria sunt, non quòd contrarijs participent, aut contraria excipiant, sed quòd contraria efficiant vel patiantur, aut quæ alio modo contraria dicuntur ex ijs quos paulo ante commemorauimus. nam & ipsa contraria nuncupantur. Neq; enim oportet vt specie diuersa sint, quæ contraria quæpiam excipiunt, quoniam secundum idem sunt contrariorum excipientia. Itē diuersa specie esse ait species indiuiduas, quæ cum eodem genere contineantur, rationes definitionesq; diuersas habēt, vt equus & bos. Nam species indiuiduæ vltimæ sunt. Præterea specie diuersa esse ait, (quæ in eadem substantia sunt) id est, in eadem definitione atq; ratione. (& differentiam quandam inter se habent) vt indiuidua quæ in eadem specie continētur, vt Simon & Socrates, quoniam cuiq; sua forma diuersa est. Quanquam cum ait, quę in eadem substantia differentiam habent, corpora dicere potest, quæ in substantia non habent mutuam oppositionem, quemadmodum habent ignis & aqua. quandam tamen differentiam habent. & ad hunc modum terra & aqua diuersa fuerint. haud enim terra perinde ab aqua differt, atq; ab aere: quoniam ab aere differt per cōtrarietatem. neq; aqua perinde ab aere atque ab igne. ac de his quidem supra disputauit. Eadem vero specie diuerso his modo dici ait, quibus specie diuersorum intellectibus sigillatim sumptis in promptu est specie eadē accipere. Et ad hunc modum aliqua erunt secundum aliquid specie diuersa, secundum aliquid eadem, vt genera, quorum alterum alteri subijcitur, sunt eadem, & non eadem specie: eadem scilicet, quoniam diuersa specie sunt quæ ex eodem genere non subijciuntur alterum alteri. Itaque erunt ob hoc eadem, quia subijciuntur inter se. Rursus erunt diuersa, quoniam etiam secundum hunc intellectum

Primo contraria quæ dicantur.

Specie diuersa.

Eadē specie

quædam erant ſpecie diuerſa. Nam diuerſa eſſe dicebamus, quæ cum ſint in eodem genere, diſcrimẽ quoddam habent, qualia ſunt ſubalterna. Quædam igitur erunt eadem ſpecie, quoniam ſubalterna ſunt: alia, quia cum ſint in eodem genere, differẽtiam non habent, vt homo & homo: & quæ in ſubſtantia contrarietatem non habent, vt ignis & aer. Siquidem horum formæ non ſunt omnino contrariæ. Si enim ab aqua ignis propterea diuerſus eſt, quoniam oppoſitionẽ habet, ſequitur vt idem ſit, atq; aer, cum quo non perinde pugnat. Aut ſi hoc nõ placeat, ignisq; cum aere oppoſitionem habere dicatur: at certe ſecundum hunc intellectum ignis idem erit, atq; ignis, ad quem nullam habet oppoſitionem in ſubſtantia, atq; non contraria in eadem ſpecie fuerint, vt equus & canis, nigrum & fuſcum. Item quorum rationes in vltima generis ſpecie non ſunt diuerſæ, vt homo & homo, equus & equus eadem ſpecie ſunt, & quæ in eadem ſubſtãtia nullum diſcrimen obtinent: quemadmodum idem numero ipſum ſibi eſt idem, & quæ multis nominibus nuncupantur, ipſa inter ſe: nec aliud quærere oportet per ſingulas expoſitiones. hæc enim per additiones diuerſas plurifariam eadẽ ſunt inter ſe. Deinceps priores & poſteriores notiones exponit: cuius partitionẽ in prædicamẽtis quoq; perſequutus eſt. Cæterum illic prius accipiebat tempore, natura, ordine, potentia, & eorum quæ inter ſe conuertuntur, quod alteri eſt exiſtendi cauſa. hic autem quędam priora eſſe dicit, quia propiora ſunt alicui determinato principio, vel ſimpliciter & natura determinato, quaſi plurium principiũ ſit, vel principio ad aliquid, aut quod a quibuſdam putatur. Sed cum dixiſſet, (quoniam quidpiam primum in vnoquoque genere atque principium eſt) protinus genera perſequitur, in quibus prius habetur, & principium ſic appellatum. Secundum quinq; igitur aliqua priora dicuntur. Secundum locum, tempus, motum, potentiam, & ordinem. Ac primum de ijs agit, quæ loco priora ſunt. Loco enim priora ſunt, quæ cuipiam principio ſunt propiora. poſteriora vero, quæ ab eodem magis recedũt, cuipiam autem vel natura determinato, quale medium eſt vniuerſi, vel extremum & ambitus, aut certe cuiuis principio, nec natura definito, ſi quis a loco vbi cõſiſtit, prius & poſterius ſecũdum locum imputet, priusq; appellet quod ad locum quem ipſe occupat, propius accedit, poſterius quod longius eſt ſemotum. Quod vero ſupra dixit, (cuipiam principio aut ſimpliciter naturaque, aut ad aliquid, aut ad vbi, aut ab aliquibus iam definito) de loco poteſt ad hunc modum explicari. Natura vt ipſe dixit, ſi medium vniuerſi, aut extremum accipiatur. Ad aliquid autem, ſi quis locus cum non ſit natura prior quàm cæteri, vti prior tamen illis ſumatur, vt locorũ qui ad Eleuſin pertinent, primus eſt vrbi proximus, quoniam ipſe prior eſt cæteris qui deinde ſequuntur. Vbi vero ſeu loco, vt ſi quis a loco vbi eſt, computet prius. Ab aliquibus, vt ſi quiſquam eorum qui prius accipiũt, locum ſtatuat ad quem dicatur prius. (Alia tempore) Dixerat de priore ſecundum locũ, nunc de priore ſecundum tempus agit: quod non perinde omnino dicitur, atq; prius ſecundũ locum. Illic enim prius eſt, quod propius ad conſtitutum locum accedit. at non ſic in tempore, ſed in præteritis quod remotius eſt, in futuris quod propius. Ex ijs enim quæ tranſierunt, priora ſunt, quæ longius ab hoc tẽpore diſtant: poſteriora, quæ propius. In futuris ediuerſo priora ſunt, quæ ad punctum præſentis temporis propius accedunt, poſteriora quæ longius. Vtentes enim præſenti temporis momento pro temporis principio, quæ propius huic futura ſunt, ea prius fore dicimus: præteritorum autem ea prius fuiſſe, quæ longius abhinc fuere. ea nanq; priora ſunt tempore, quorum exiſtentia eſt in priore momento. Prius autem momentum in præterito eſt, quod eſt a præſenti momento remotius, in futuro autem quod propius adeſt. Itaq; nunc ſeu temporis momentum natura principium eſt motus. Sed quoniam aliud aliudq; ſumitur, non ſemper in tẽpore principium videtur natura determinari. Rurſus ea ſecundum motum priora eſſe dicuntur, quæ propius ad motorẽ accedũt, quomodo puer prior dicitur, quàm vir, quòd genitori ſit propinquior. Nam hoc, inquit, principium quoddam eſt ſimpliciter, id eſt ſecundum naturam, prior videlicet motor in motu naturali. Ad hunc modum motus inerrantium ſiderum primus eſt, tum motus Saturni prior quàm cæterorum, quia propius accedit ad illum. Quia vero adiecit, (& hoc principium quoddam eſt ſimpliciter) ſignificare videtur, principium quod in tempore ſumitur, ſimpliciter eſſe principium: quod quidem eſt ipſum nunc. (Alia potentia.) quod enim princeps eſt, & potentius, prius eſſe dicitur. eſt autem princeps & potẽtius id cuius voluntatem vt poſterius ſequatur, ad eamq; moueatur, eſt neceſſe, aut non moueatur, prout illi placitum fuerit. illius enim voluntas principium motus eſt ſibi ſubiectorum. Nam in vniuerſum voluntas in homine principium quoddam eſt. Itaque prius potentia eſt id quod præſcribit, poſterius vero quod ad illius pręſcriptum mouetur, principium autem mouentis voluntas. Ad quam propius accedit quod ipſam habet, quàm quod ab hoc ipſo cietur. Alia porro ordine priora eſſe dicũtur, quæ qualia ſint, exponit: (quæ, inquit, ad vnum definitum quidpiam ratione aliqua diſtant) ea prius ordine ac poſterius habent, vt in choro qui primum ordinẽ tenet, prior eſt eo qui tertium. prout enim a Coryphæo, id eſt a duce chori abſunt, prior & poſterior dicuntur. Ductor nanque principium eſt, & in fidibus paranete prior eſt, quàm nete, pro interuallo quo diſtant a media, quæ in harmonia locum obtinet principij.

Priora quinque modis dicuntur.

Nũc, natura principiũ motus.

Volũtas in homine, principiũ quoddam eſt.

Hoc igitur modo priora dicuntur. Alio vero modo id dicitur prius, quod antecedit cognitione, vt & ſimpliciter prius. Priorum autem hoc pacto, alia ſunt ratione, alia

sensu. Nam ratione quidem, vniuersalia: sensu autem, singularia sunt priora. Ratione etiam accidens prius est toto, vt musicum homine musico. non erit enim tota ratio sine parte, quanquam non fit vt musicum sit, si non quippiam musicum sit. Præterea priorum affectus priores dicuntur, vt rectitudo leuitate. nam illa lineæ, hæc superficiei per se est affectus. Quædam igitur hoc pacto priora posterioraque dicuntur, quædam vero natura substantiave, quæcunque esse sine aliis possunt, & sine quibus alia nequeunt esse: qua diuisione vsus est Plato. Cum autem ipsum esse pluribus modis dicatur, primo quidem subiectum est prius, quapropter & ipsa substantia antecedit. Deinde alio modo ea quæ sunt potentia, & quæ sunt actu. alia nanque potentia sunt priora, alia actu, veluti potentia quidem prius est dimidia linea tota, & pars toto, & materies substantia ipsa, posterius autem actu. toto nanque dissoluto, erunt, vt cōstat, actu. Modo autem quodam omnia quæ priora posterioraq; dicuntur, vt hæc ipsa dicuntur. Quædam enim per generationem sine aliis esse possunt, quo pacto totum est partibus prius. Quædam per corruptionem, vt totum ipsum pars antecedit. Similiter & cætera sese habere videntur.

Hoc igitur modo priora dicuntur.) Quinq; prædictos modos quibus prius quidquā dici solet, ad vnum quidpiam commune refert, scilicet quia prius sumitur pro distantia aut propinquitate ad quoddam primum atq; principium quod in vnoquoq; genere habetur. Nam etsi locus, tēpus, motus, potentia, ordo, quæ accipiuntur, differant inter se, modus tamē acceptionis est idem, sed alio pręterea modo quædam cognitione priora dici ait. Nam quorū cognitio prior est, ea simpliciter & natura priora esse videntur: quorum posterior, posteriora. At quod prius est cognitione, non simpliciter prius esse natura, deinceps per discrimina intelligibilium ostendit. Alia enim esse ait quæ ratione priora sunt, alia quę sensu. Vniuersalia enim ratione priora sunt, eademque simpliciter & natura. per hęc enim cognitio in disciplinis comparatur. Sensu vero singularia quo ad nos priora esse videntur, non simpliciter. Ita per hunc intellectum prioris tum vniuersalia, tum sensibilia priora fuerint. Accidens autem prius esse ratione ait, quàm totum quod ex subiecto constat & accidenti. Cæterum id prius erit non cognitione quę per rationem contingit, sed quoniam rationis est pars. Nam quo simplicius quodq; est, eo prius, pars autem simplicior est toto, estq; totum musicus homo, pars vero musicum. Ita licet fieri nequeat, vt musicum sit absq; subiecto, tamen quod substantia posterius, id ratione prius est, quoniam pars est rationis huius homo musicus. In affectionibus quoq; priores dici ait, quæ priorum sunt affectiones quàm quæ posteriorum. sic rectitudo prior est leuitate, propterea quod rectitudo lineæ affectio per se est, leuitas superficiei, linea autem prior est superficie. Sed quoniam intellectū tacuerat quo linea superficie prior esse dicitur, idcirco opposito modo quē secūdum naturam & substantiam dicit, docet quod linea sit prior superficie. Natura enim & substantia priora esse ait, quæ destruunt, nec destruuntur, id est, quæcunq; esse sine alijs possunt, & sine quibus alia esse nequeunt. quem intellectum a Platone prius vsurpatum esse ait. & ad hunc modū linea prior est superficie. Cum autē ipsum esse pluribus modis dicatur, decem scilicet modis, prius secundū existentiam esse ait, quod cæteris omnibus subijcitur, cuiusmodi substantiam esse tradit, quæ quatenus simul tollit, non tamen simul tollitur, prior cæteris est. Itē qua subijcitur, quaq; cætera idcirco sunt, quia ipsi substātię insunt, maxime ac primum ens est. Alia entis atq; esse notione, prius esse ait tum quod potentia, tum quod actu prius est. Sic totum & prius & posterius suis partibus esse demōstratur. Pars enim potentia prior est quàm totum, actu vero totum quàm pars, vt ostendetur. Docet autem exemplis quomodo potentia & actu quidquam prius esse dicatur. Nam potentia, inquit, prior est dimidia linea quàm tota, & pars quàm totum: & materia quàm forma, totūq; compositū. Nam horum quodq; in toto existens facultate prius est quàm totum actu existens, quoniā pars ipsius est, quoniam totum ex horū compositione constat, & nulla pars dū pars est, per se est actu. Cum vero partes non amplius potentia sunt, vt cum in toto continentur, sed actu sumūtur, & separatim, nec vt totius partes, tunc demum toto posteriores sunt. Ita cum potentia sunt, habētur priora: cum actu, posteriora: quoniam in totius dissolutione pars quæq; efficitur actu a toto diuulsa, in quo prius erat potētia. quare si proprie ens est ens actu, totum autem est ens actu, totum vtiq; prius fuerit proprie quàm pars. Neq; enim pars actu prior est quàm totum. siquidem pars ens actu efficitur ex totius solutione: cuiusmodi est, cum fuerit a toto disiuncta: eadem accepta vt ens potētia, cum est pars, prior est toto, quoniam toti inest. Itaq; actu totum prius est, potentia vero pars, & id quod inest. (Modo autem quodam, inquit, omnia quæ priora posterioraq; dicuntur, vt hæc ipsa dicūtur.) quamobrem adiecit (quędam enim per generationem sine alijs esse possunt, quo pacto totum est partibus prius. quædam per corruptionem, vt totum ipsum pars antecedit, & similiter alia.) quorum verborū hic est sensus, quæ priora & posteriora dicuntur, ea omnia quodammodo secundum hunc modum potentiæ & actus dicuntur. Nam substantiarū quæ proprie generari intelliguntur, generationes quædam sunt priores potentia, quædam actu. partes enim quæ potētia sunt, totis sunt priores. tota vero

Vniuersalia, ratione priora: sensu, singularia.

Actu & potētia prius, quomodo dicatur.

actu priora partibus,quæ proximis verbis declarat.Illud autem, (Quædam enim per generationē ſine alijs eſſe poſſunt) huiuſmodi eſt. Nam quædam priora eſſe intelliguntur, quoniam per generationem & actu ſunt.huc enim via per generationem patet,huiuſmodi autē ſunt tota. Quod vero priora ſint,probat eo argumēto,quia ſine alijs eſſe poſſunt.Nam quæ ſunt illis quibus ſecundū prius comparantur,nondum exiſtentibus, hæc haud dubie priora ſunt. at cum totum eſt actu,partes eius actu eſſe nō poſſunt.quare cum totum ſit in generatione,totum prius eſt partibus. totum enim eſt, pars non eſt.In totius vero interitu contra totum non eſt,pars eſt: quod quidem totum eſt in generatione,pars autem in interitu,ſi ſecundum eſſe actu comparentur. Illud autem,(Similiter & cætera)adiecit ad hunc ſenſum:ſimiliter alia quorum non eſt proprie generatio: neq; enim cuncta entia per generationem eſſe ſortiuntur.Nam deletarum ſolum ſubſtantiarum generatio proprie intelligitur.Eadem igitur erit ratio eorum quæ licet ipſorum non ſit generatio,tamen tota quodammodo ſunt, & partes habent.Perinde nanq; in his partes toto priores ſunt potentia,eædem actu poſteriores. Similiter ſeſe res habet in linea & ſuperficie, & omnibus ſubſtātiæ accidentibus,quāto, quali, & cæteris. Sempiternorum autem diuinorumq; corporum partes ne potentia quidem ſunt exiſtentes in corpore. ſiquidem eæ partes potentia ſunt,quæ poſſunt aliquando actu fieri a toto ſeparatæ.illorū autem partes nequeunt a toto ſeparari, cum ipſum ſemper actu ſit.ſed accidētium ſubſtantię,quanq̃ generatio proprie non dicatur,eſt tamen aliqua generatio,quæ non ſimpliciter, ſed per additamētum dicitur.in his igitur ſingulis eſt generatio,eſtque prius quod eſt actu, poſterius quod potentia. Nam actu id prius eſt,in quod mutatio in quoq; genere fit, potentia vero id in cuius mutatione ex ipſo efficitur id in quod fit mutatio.quod quidem ſecūdum priorem mutationem erat prius potentia. Secundum quam mutationem partes quàm totum potentia priores efficiuntur, & viciſſim totū quàm partes. Quia enim totum in partes diſſolui poteſt,idcirco cum actu eſt totum, potētia partes ſunt.Cum igitur ad hunc modum partes ſecundum potentiam comparantur, potentia partes,q̃ totum priores habentur.actu vero totum partibus prius,vt demōſtratum eſt. Nam quod actu quibuſpiam eſt prius,hoc eiſdem ſimpliciter prius eſt.quod vero potētia quibuſpiam prius eſt, id prius eſt illis potentia,non ſimpliciter.

Sempiternorū corporū partes.

Potentia dicitur,alia quidem principium motus,mutationiſve,quod eſt in alio, aut vt quippiam aliud eſt, qualis eſt ædificandi facultas.quæ quidem potentia eſt,atq; non eſt in eo quod ædificatur, atque extruitur. At medendi facultas potētia quidem & ipſa eſt:eſſe tamen in eo poteſt qui medicamina ſuſcipit atq; ſanatur,ſed non vt medicamina ſuſcipit atq; ſanatur.Alia igitur,vti diximus,principium omnino mutationis,aut potentia dicitur motus quæ eſt in alio,aut vt aliud quidpiam eſt.Alia vero dicitur ea,qua ab alio,aut vt eſt aliud,pati quippiam dicitur.Qua enim potentia patiens ipſum quippiam patitur,ea ipſum dicimus pati poſſe,interdum ſi quoduis pati poſſit,interdū non ſi omni quauis paſſione,ſed ſi ad melius pati poſſit. Præterea facultas benefaciendi,aut per voluntatem electionemve potentia dicitur.Interdum enim eos qui ambulauerint, aut dixerint ſolū,ſed non bene,aut non vt voluerint,non poſſe dicere aut ambulare putamus ac dicimus.Idem euenire vſu videtur & in ipſa potētia patiendi.Inſuper omnes habitus per quos ea quæ ipſos habent, expertia ſunt paſſionis omnino, aut non mutabilia, aut non facile ad deterius ſunt mutabilia,potentiæ nimirū dicuntur. etenim franguntur quædam,& conteruntur aut flectuntur,omninoq; corrumpuntur, nō ideo quia poſſunt, ſed quia non poſſunt, in aliquove deficiunt. expertia vero nonnulla talis ſunt paſſionis, aut vix talia parumque patiuntur, ob potentiam ſane, & quia poſſunt, modoque aliquo ſunt diſpoſita.

Potentiæ intellectus ſeu ſignificatio.

Potentia dicitur.)Deinceps potentiæ intellectus exponit,potentiamque vno modo principium motus eſſe ait,quod eſt in alio,aut vt quidpiam aliud eſt:quo in loco principium cauſam appellat. hæc autem eſt efficiens.Per quod enim efficiens munere fungitur,id potentia nuncupatur. Dixit autem (vel mutationis) quia potentia non ſolum motus, ſed quietis etiam eſt efficiens, de qua quiete mutationis nomen recte prędicatur,non autem motus,vt ipſe in proceſſu teſtabitur.Ad hunc modū artes poſſunt potentiæ nuncupari,per quas munera obeunt artifices,cuiuſmodi eſt ars effectiua:quę quidem non eſt in eo quod mouetur,aut fit,ſed in alio.nihil enim ſeipſum efficit. potentia enim domus ædificandæ in fabro eſt,non in domo.Cum igitur efficiens ab eo diſiunctum ſit,quod efficitur, potentiaq; in efficiente habeatur:vtiq; neceſſe eſt,vt ipſa in alio quàm in efficiēda re inſit. Sed quoniam fieri poteſt,vt ſibi quiſpiam cauſa ſit mutationis ſecundum quid,qui principium in ſe habeat, per quod & a quo mutatio fiat,vt cum medicus ſibi ipſe medetur,idcirco non ſolum dixit,(quod eſt in alio) ſed illud adiecit, aut vt quidpiam aliud eſt.neque enim quatenus ægrotat,potentia, qua 21

ſibi medeatur, præditus eſt. nec medicum eſſe, hoc eſt quod ægrotantem curari. Atq; vno quidē modo potētiam ſic dici ait, ſed (omnino) adiecit pro eo quod eſt in vniuerſum, vt ſit ſenſus. alia igitur eſt principium vniuerſale mutationis. vel (omnino) id eſt proprie exponi debet. Nam ipſi potentiā efficientem principem potentiam eſſe placet, vt poſtea tum in hoc libro, tum in octauo huius operis declarabit, in quo præcipue diſputat de potentia. Deinde aliam potentiæ notionem explicat, qua potentiam quædam habere dicuntur vt patiantur & moueantur ab aliquibus. Vtraq; igitur prædicta potentia in habentibus ineſt, ſed efficiendi potentia aliud quidpiam extrinſecus efficit. vis autem patiendi cum ab aliquo externo patiatur, in eo tamen eſt quod patitur, mutaturq;. Illud enim, (ab alio) paſſiuam potentiam ſignificat. Illud autem (vt eſt aliud) addidit propter medici ſe curantis exemplum, qui etſi cum patiendi, id eſt vt alteretur, cureturq;, potentiā, quatenus ægrotat, obtineat, vim habet huius mutationis efficientem, hæc tamen ei non ſuppetit vt ægrotanti, ſed vt quiddam aliud eſt. qua enim medicus eſt, diuerſus eſt ab ægrotante. Nec enim ægrotanti ægrotantē eſſe in eo poſitum eſt, quod ſit medicus. Nam vt efficiendi, ſic patiendi potentia eſt, vtque patiendi talis cauſa naturalis adſit. Sed modo quę vtcūq; pati poſſunt, potentiam habere dici ait, modo nō in qualibet perpeſſione potentiæ patiendi nomen vſurpari, ſed in ijs tantum quæ ad melius oppoſitū ſpectant, vt quatenus aliqua in melius mutari poſſunt. Dicimus enim potentiam exempli gratia ad ſecundam valetudinem, non ad morbum. hanc enim impotentiam potius quàm potentiam nuncupare conſueuimus: quod ipſum diſcrimen in efficiendi potentia reperiri declarat, vt quæ non ſolum vis aliquid ſimpliciter efficiendi eſſe intelligatur, ſed aliquando quæ recte hoc efficere poteſt, vel ex ſua voluntate, vt ſi quis recte dicat, hunc dicendi facultate præditum eſſe dicimus: non item ſi dicat ſimpliciter. Aut ſi quis inito conſilio peruenerit quopiam, hunc ex propria potentia feciſſe aimus, non ſi vi aliqua fuerit eodem ab alijs delatus. quam potentiæ differentiam in patiendo quoq; paulo ante explicatam, nunc paucis verbis repetit, dicens, (idem euenire vſu videtur & in ipſa potentia patiendi.) videre enim poteſt tum qui vtcunq;, tum qui acute cernit: & ſentire modo is poſſe dicitur, qui exquiſite ſentit, modo qui vtcunque. Sed quærat aliquis, ſi potentia efficiendi eſt principium motus mutationiſve, quod eſt in alio, quomodo qui per potentiam ſibi inſitam procedūt, aut qui ex voluntate quæ in ipſis adeſt, dicunt, ad hanc potentiā referuntur? hi enim per motus principium, quod in ipſis habetur, moueri videntur, cum ars & voluntas, quæ principia ſunt, in ipſis inſint, qui per ea mouentur. An huius potentiæ mentionem facit, quaſi diuerſa ſit a potentia efficiendi? vt hæc potentia ſit per quam opera quæ ab habitibus proficiſcūtur, ab ijs fiunt qui habitus habēt. Quod vero ait, (Idem euenire vſu videtur & in ipſa potentia patiendi) pro eo dictum eſt, perinde vt in potētia patiendi vſu venire ſolet. hoc enim de patientibus ſupra dixerat. Ad hæc aliam potentiæ notionem exponit, quæ ſumitur ex habitibus quibus munimur ne facile peiora patiamur. Facilis enim peiorum perpeſſio ab imbecillitate manare videtur, ac viciſſim a potentia, vt quidquā hæc difficulter vel nequaquam patiatur. Simpliciter ergo non paſſiua ſunt diuinæ ſubſtantiæ, quorundam autem nō paſſiua ſunt nonnulla ex ijs quæ oriuntur & occidunt, qualis ad comburendum ſalamandra, ad frangendum adamas eſſe videtur. Atq; hi quidem ſunt intellectus in quibus potentia ſolet vſurpari. Sed quærat aliquis, cum natura potentia quædam ſit, ad quem expoſitorum modorum naturam referri conuenit. Num ſi natura principium eſt motus eius in quo habetur, ad potentiam patiendi referri debet? Vt enim docuit in libris de Phyſico auditu, quæ naturam obtinent, ea vt ab alio moueantur potentiam habent. Anima vero ad potentiam efficiendi referri poteſt. eſt enim vel in alio, vel certe vt aliud eſt. Nam quod per animam mouetur, ſimile medico eſt, qui ſibi ipſe medetur. Siquidem anima per quam mouetur deambulans, diuerſa eſt a corpore quod mouetur. aut certe anima quæ motus eſt principium, proportionem habet cum natura. qui vero per artes inſitas animæ mouentur, ij ſunt qui per habitus ſibi inſitos operantur.

Efficiendi potentia.

Patiendi potentia.

Salamādra Adamas.

Anima.

Cum autē potentia tot modis dicatur, poſſibile quoq;, ac potēs, vno quidē modo dicetur id quod motus aut mutationis principium habet. etenim id a quo ſtatus quieſve proficiſci poteſt, poſſibile quippiā eſt in alio, aut vt aliud quippiā eſt. Alio vero modo, ſi quippiam aliud ipſius talē potentiam habeat. Alio rurſus modo, ſi potētiam habeat vt ad quoduis, ſiue ad deterius, ſiue ad melius moueatur atque mutetur. nā id quod corrumpitur, & corrumpi poſſibile eſſe videtur, vel non corruptionem ſubibit, ſi impoſſibile erat corrumpi. Nunc vero diſpoſitionem aliquam talis paſſionis, & cauſam atque principium habet. Tale igitur eſſe videtur interdū, propterea quòd aliquid habet, interdū ex eo quia aliquo caret. Quod ſi priuatio aliquo modo ſit habitus, vniuerſa poſſibilia propterea quod habent, nimirum aliquid erunt. ſin vero non ſit, æquiuoce poſſibilia erunt. Quare poſſibile quippiam eſt partim ex eo quia habitum aliquē atq; principium habet, partim ex eo quia priuationem habet huiuſce, ſi ſit vt priuatio habeatur. Alio præterea dicitur modo, quia non habet potentiam vel principium in alio, vt eſt

aliud quo corrumpi potest. Insuper hæc omnia possibilia dicuntur, aut quia solum possunt, aut quia bene possunt, hisce potentiæ quos explicauimus modis. nam & in hisce quæ carent anima, potentia talis inest, velut in instrumētis. Lyram enim aliam inquiūt sonum emittere posse, aliam non posse, si solum non sit sonora.

Cum autem potentia tot modis dicatur.) Quatuor scilicet. est enim efficiēdi, patiendiq; potestas, item recte &c. & qua valet, non passiua, quoniam possibile siue potens a potentia quam habet, nomen mutuatum est: idcirco cum de potentiarum intellectibus egisset, protinus de possibili aggreditur disputare. Ac primo quidem modo possibile siue potens hoc dici ait, (quod motus aut mutationis habet principium.) statimq; cur (vel mutationis) addiderit, exponit: quia nō solum quod mouendi, sed etiam quod sistendi quidpiam vim habet, possibile esse intelligitur. motus autem in statū mutatio nuncupatur. Sed illud, (in alio, vel vt aliud quidpiam est) adiecit ad complendam huiusmodi possibilis rationem. quod enim motus vel mutationis quæ in alio fit, vel qua est aliud principiū habet, id possibile esse intelligitur, cuiusmodi est causa efficiens. Adijcit autem rursus illud, (aut vt aliud quidpiam est) propter eos qui sibi ipsi nonnunquam medentur. In qua possibilis notione possibile dicitur, cui adest efficiendi prima potentia. Secundo modo possibile id intelligi ait, quod ab alio perpeti potest. quod enim ab aliquo pati potest, & cuius mouendi aliquid habet potentiam, hoc possibile esse dicitur, & ipsum pati ab illo est posse. est enim potentia quædam patiendi, quam quod habet, merito id possibile nuncupatur. quanquam perpaucis verbis hunc possibilis modum explicauit, dicens: (Si quidpiam aliud ipsius talē potentiam habeat.) Alio modo possibile esse ait, quod per sibi insitam potentiam in peius aut in melius transire valet, quod possibile ab ea potentia deriuatur, per quam, vt dicebat, recte aliquid perficitur: quam esse dicebamus quę in habitibus & doctrinis intelligitur, a quibus ipsarum actiones emanant, quibus pro exemplis potentiæ vsus est. Videtur autē huic potentiæ insuper adijcere quod simul cum ipsa illic est efficiens. Nam quibus inest facultas vt per sibi insitum principium moueantur, hæc appellat possibilia: potentiam ad peiora quoq; dilatās. Pręterea hoc in loco non effectibus quibuspiam, qui ab habitibus efficiantur, pro exemplis vtitur vt tunc, sed ijs qui a potentijs patiendi procedunt. Dixit enim, (Nam id quod corrumpitur, & corrūpi possibile esse videtur.) Præfatus autem in vniuersum quæ aliquid pati possunt, siue in peius, siue in melius, ea possibilia seu potentia nuncupari, discrimen quoddam exponit inter ea quæ in melius, & ea quæ in peius possunt. quod enim augescit, quod efficitur, & omnino quod in melius mutatur, id in hæc idcirco mutatur, quoniam in se huiusmodi quendam habitum obtinet: quod vero minuitur & decrescit, quia tali habitu priuatum est. Porro hæc quomodo possibilia, & facultate prædita esse dicantur, his verbis ostendit: (quod si priuatio aliquo modo sit habitus, vniuersa possibilia, propterea quod habent nimirum aliquid, possibilia erunt.) Nam priuatio quoq; ipsa dispositio quædam esse videtur, nec priuatio nudam meramq; absentiam significat, alioquin idem polleret atq; negatio, sed absentiam cum dispositione quadam: quo fit, vt non videre non hoc sit quod cæcum esse. Licet enim priuatio sit absentia eius quod aptum est, & cum est aptum, efficitur tamen dispositio quædam. est autem talis dispositio cuiuspiam quæ fit in aliquo subiecto, & habitum habere idoneo. Itaq; priuatio habitus quodammodo est, nō simpliciter habitus, cum sit ipsius habitus priuatio, sed vt dixi, quia dispositio talis est subiecti. oportet enim vt affectio quædam sit in subiecto, quæ habitus esse videri possit. quamobrem in opere de Physico auditu priuationem formam quodammodo esse dixit. Si ergo priuatio habitus quidam est, profecto quæ in prius mutantur, ea quod habitum quendam & potentiam habent, mutari videri possunt, cum sit priuatio potentia quædā, si quidem est habitus. Itaq; hoc possibile dicitur, quoniam principium & potentiam obtinet ne quid peius patiatur. Illud autē, quoniam huiusmodi potentiæ priuationem habet. Hæc effatus, fore ait, vt nisi priuatio habitus quidam sit, æquiuoce possibilia dicantur quæ in melius & quæ in peius mutantur. Altera scilicet quod habitum habeāt, altera quod eo habitu sint priuata. Sed postquam dixit, (quia priuationem habet) adiūgit, (si fit, vt priuatio habeatur.) Si enim priuatio habitus quidam sit, quod priuatum est, priuationem habere dici poterit. Sin autem absentia tantum, non proprie haberi priuatio dicetur. Alio modo possibile hoc esse ait, quod non passiuum, & cuius interimendi nihil neq; externum potentiā habet, neq; intimum. hoc enim significat quod ait, (vt est aliud.) Nam etsi fieri potest, vt quidpiā in se aliquid habeat, quod sibi interitum inferat, tamen id habebit quasi aliud quoddam in se habeat. Nihil enim suiipsius interimendi vim habet. (Insuper hæc omnia) id est, quæ possibilia dicuntur ab efficiendo, & quæ a patiendo, tum quæ per habitus, quæq; ob perpessionis immunitatem possibilia esse intelliguntur. hæc igitur omnia possibilia dici tradit, vel quia simpliciter fieri possunt, vel quia recte. In singulis enim possibilibus, de quibus mentionem fecimus, id locum habet, vt bene & male res effici dicatur. Docuit autem duplex hoc in rebus inanimatis esse. Negant enim lyram sonū emittere posse, quæ non sit sonora, ceu id fieri posse ex more dicatur, quod fieri recte potest. 22

Possibile ac potens.

Patiendi potentia.

Priuatio, dispositio quædam videtur.

Id fieri potest, qđ recte fieri potest.

Impotentia autem est potentiæ priuatio, sublatiove quædam principii talis, quale iam diximus, aut omnino, aut ab eo quod aptitudinem habet vt habeat, aut & quando

iam est aptum habere. non enim similiter impossibile dixerint esse puerum generare & virum & eunuchum. Præterea in vtraque potentia est impotentia nimirum opposita tam ei potentiæ quæ motiua duntaxat est, quàm ei quæ bene est motiua. Impossibilia etiam partim hac impotentia, partim alio modo dicuntur, veluti possibile ac impossibile. Impossibile quidem, contrarium cuius necessario verum est, velut impossibile est diametrum commensurabilem esse, propterea quod falsum est istiusmodi, vt contrarium eius non solum sit verum, sed etiam necessario verum, diametrum inquam incōmensurabilem esse. Commensurabile ergo non solum est falsum, sed etiam necessario falsum. Possibile autem est quod est contrarium huic, cum non necessariū est contrarium falsum esse, veluti possibile est hominem sedere. non enim necessario falsum est hominem non sedere. Possibile igitur vno quidē modo, sicuti diximus, id significat, quod non est necessario falsum. alio vero modo quod verum est dicere esse. alio rursus modo quod verum iam esse potest. Potentia autem ea quæ in Geometria dicitur, per translationem potentia dicitur. Hæc igitur possibilia non per potētiam dicuntur. Ea vero quæ per potentiam dici solent, omnia ad potētiam vnam primam dicuntur. hæc autem est mutationis principiū in alio, aut vt aliud quippiam est. Cætera enim possibilia dicuntur, partim quia aliquid aliud talem ipsorum potentiam habet, partim quia nihil potentiam habet ipsorum, partim quia sic habet. Similiter & impossibilia ipsa. Quare propria diffinitio potentiæ primæ hæc erit, principium inquam mutandi in alio, aut vt aliud quippiam est.

23 Impotentia autem est potentiæ priuatio, sublatiove quædam principij talis.) Postquam de potentia disseruit, & possibile hoc esse docuit, cui adest huiusmodi potentia: quod sequitur, de impotentia, quæ potentiæ videlicet opponitur, agit. Potentiæ igitur in singulis modis impotentia quædam opponitur. Sed quoniam potentia alia est efficiendi, alia patiendi, vt dicebamus: & vtraque rursus duplex: est enim potentia simpliciter efficiendi, alia bene ac recte efficiendi: & pari ratione potentia patiendi, alia est simpliciter, alia recte patiendi: ad hæc alia est potentia quæ sumitur ex habitibus, alia quæ ex immunitate patiendi, quæ item vtraq; dupliciter intelligitur: idcirco impotentia quoque multis modis nuncupatur, quam communiter potentiæ ac huiusmodi principij priuationem esse ait. Cum igitur potentia quatuor modis dicatur, cuique potentiæ priuatio aliqua & impotentia respondebit. Sed impotentiam quæ potentiæ primi aut secundi modi opponitur, tribus modis dici ait. Nam quæ opponitur potentiæ efficiendi, quæ principium esse dicitur motus & mutationis quod est in alio, vel vt quidpiam aliud est, trifariam dicitur. Vel enim hæc impotētia de eo dicitur, quod huiusmodi principio caret omnino, vt si quis lapidem non posse ædificare dicat, aut non posse generare, aut de eo simpliciter quod talem potentiam habere aptum est, sed cum non habet, vt si puer ante maturitatem generandi non posse generare dicatur. atque hæ quidem impotentiæ communiter, non proprie priuationes appellantur. Illa proprie, cum eunuchus verbi gratia in natura & perfecta ætate non posse generare dicitur. Eunuchus enim idcirco generare non potest, quia simpliciter huiusmodi potentia priuatus est: puer autem, quia nondum potentiam habet: lapis vero, quoniam prorsus eius non est capax. Ipse tamen pueri viri & eunuchi exemplis vsus est. Eunuchi in eo quod omnino priuatum est, cum quo lapidis exemplum congruere potest. pueri in eo quod habet quidem potentiam, sed nondum per ætatem maturuit. viri in eo quod aptum est, & cum est aptum, potentia caret. Porro vt efficiendi, sic patiendi impotentia tribus modis dici potest. Aliud enim dicitur impotens, quia omnino pati non potest, & priuatum est huiusmodi passiua qualitate. quo in loco priuationis vocabulo communius vtimur, vt si parietem literas addiscere posse negemus, aut omnino sentire, aut nutriri. Aliud, quoniam licet aptum sit, nondum tamen illam potentiam obtinet, vt infans, qui nondum Geometria aut omnino doctrina quapiam imbui potest. Catulus quoq; recens natus, qui nondum videt, in hac impotētia & priuatione versatur. Quod vero cum videre est aptū, non videt, id impotens esse intelligitur, quoniam huiusmodi potētia proprie priuatus est. Cæterum cuiq; potentiæ, tum simpliciter mouēdi, tum recte mouendi, quampiam impotentiam oppositam esse tradit: sed quæ potentiæ simpliciter mouendi opponitur, trifariam dici demonstrauimus. Recte vero mouēdi potentię impotentia contraria ea esse intelligitur, qua quisquam idoneus & capax recte generandi vel efficiendi facultatis ea priuatus est, vt qui prauis habitibus excluduntur, ne virtutem quampiam ac officium obire possint. cui similis erit impotentia, quæ illi potentiæ quam patiendi dicebamus, opponitur, quandoquidem tertiam oppositionem inquirere per singulas efficiendi ac patiendi facultates superuacaneum esset, & hominis eadē sæpe nequicq̄ repetere volentis. Sed cur, id enim ambigere succurrit, hoc in loco de earum potentiarum, quæ ex habitibus & impotentia sumuntur, oppositis imbecillitatibus tacet? An quia cōmuniter dixit, (pri-

Potētia, & impotētia.

uatio potentiæ.)de his quoque communiter dixisse videri potest?his enim oppositæ imbecillitates erunt,priuationes tum habituum,tum facultatum impatientiæ,qua priuatione quadã facile & perpetiuntur,& intereunt.Corpus enim priuatum habitu non patiendi,infirmum esse, & impotentiã habere dicitur.Habituum nanque potentia similis est efficiendi facultati, nisi quod non alterius est motrix,sed eius a quo habetur.potentia vero non patiendi,patiendi potẽtiæ.Sed interest,quòd hęc potentia est vt ab alio perpetiaris,illa contra vt non perpetiaris. Sed postquam de impotentia disseruit,impossibilia,quibus ab impotentia nomen inditum esse videtur, partim dici ait propter commemoratas impotẽtias, cum hæ ipsis adsunt,partim alio modo a supra dictis diuerso.Aliquid enim possibile vel contra impossibile dicitur,non a potentiæ vel præsentia,vel absentia,sed aliũde.de quibus rebus hoc in loco disputat,aitq;:(Impossibile est,cuius contrarium necessario verum est,vt diametrum commensurabilem esse est impossibile.)at cuius oppositum necessario verum est,id falsum est ex necessitate.aduerbium nanque necessario,semper significat:quod autem semper est falsum, & cuius oppositum est semper verũ,id impossibile nuncupatur.Huic autem,id est, huiusmodi impossibili contrarium possibile esse tradit,cuius contrarium non necessario falsum est: quo in loco cõtrarium pro opposito dicit.Nam hominem sedere idcirco possibile est,quia cõtrarium eius,hominem nõ sedere,nõ est necessario falsum.Quod autem nec ipsum ex necessitate verum vel falsum est,neq; eius oppositum,id ad hunc modum possibile esse intelligitur. Siquidem possibile medium est inter necessarium & impossibile,quorum alterum semper est verum,alterum semper falsum. Vno igitur modo possibile dicitur,quod non necessario est falsum.Nam cuius cõtrarium non est necessario falsum,id nõ potest necessario verum aut falsum esse.(Alio vero verum esse.) id est,quod cum iam sit, esse,verum est dictu,quod medium est eius,quod neq; esse,neque non esse necessarium est: quod erit id quod præcipue ac proprie existẽs dicitur.(Alio rursus modo quod verum esse potest.) quod erit id quod fieri potest.quod quidem contingens proprie nũcupatur.quibus verbis possibile & impossibile,quod propositionibus tribuitur,docuit,& partitus est. Sed quoniam de geometria differentibus potẽtia quædam solet vsurpari,(quadrata enim potentiæ a geometris nuncupantur, quia quod latus potest,id potẽtia dicitur.latus autem quodq; quadratum,quod ex ipso efficitur, potest)idcirco potentiam in geometria per translationem non proprie nuncupari ait. Atq; hi quidem sunt possibilium quæ propositionibus tribuuntur,intellectus.Primo enim modo possibile est,cuius contrariũ non est necessario falsum.Secũdo quod verum esse dicitur,quia est. Tertio quod verum esse potest. quæ quidem non idcirco possibilia dici ait,quod potentiam cuiuspiam obtineant.At quæ ita nuncupantur, quod potentiam habeant vel efficiendi,vel patiendi,aut recte siue efficiendi, siue patiendi, aut quod pati non possint,ea cuncta ad primam potentiam,de qua primo loco meminit,referri ait. quæ quidem vt proprijssime dicta ante omnes est explicata.Ea vero est potentia efficiendi,quæ mutationis in alio qua aliud,principium esse definitur.cætera enim possibilia quæ per potentiam dicuntur,ab hac dicta esse ait,(partim,inquit,quoniam aliquid aliud talem ipsorum potentiam habet)id est,quoniam aliud potentiam habet ipsa transmutandi,mouendi & efficiendi: qualia sunt quæ potentiam passiuam habent,scilicet quia potentia quædam est ipsorum effectrix. Alia vero,quia nihil aliud ipsorum mutandorum potentiam habet.Possibilia videlicet,quæ vt nõ passiua ab alio, nõ mutantur. nihil enim potentiam obtinet horum efficiendorum, & ob id possibilia dicuntur similiter quæ patiendo sunt opportuna.(Partim quia sic habent.) id est, quia potentiam habent recte & in melius mutandi,aut vicissim recte patiendi.Cæterum hoc in loco potentiam præterire videtur quæ in habitibus intelligitur,de qua meminisse videtur cum de potentijs verba faceret, his quidem verbis,(Præterea facultas bene faciendi, aut per voluntatem,electionemve,potentia dicitur.interdum enim eos qui ambulauerint aut dixerint solum,sed non bene,aut non vt voluerint,non posse dicere aut ambulare putamus ac dicimus.)An cum hic dicit, (partim quia sic habent) non aliam quàm huiusmodi potentiam innuit?Sed impossibilia quæ possibili a præsenti potentia dicto opponũtur, nõ quę propositionibus attribuuntur,perinde ab illa potentia nuncupari ait,atq; huiusmodi possibilia. Itaque impossibilia dicuntur,vel quia ipsa efficiendi potentia carent, vel quoniam alia non habent ipsorum commutandorum potentiam,vel quod ob imbecillitatem exposita sunt patiendo,aut quia recte efficere patiue nequeunt.Quamobrem propria,inquit,ratio potentiæ, est definitio potentiæ primæ, illa scilicet,principium permutationis in alio inquantum aliud.

Habituum potentia.

Potentia apud geometras.

Possibilis, intellectus.

Efficiendi potentia.

Quantum id dicitur,quod diuisibile est in ea quæ insunt, quorum vtrũq; vel vnumquodque vnum quid,& hoc aliquid aptum est esse. Multitudo igitur quantũ est quoddam, si numerabilis sit. Magnitudo etiam quantum est quoddam,si mẽsurabilis sit, Dicitur autem multitudo quidem id, quod in non continua, magnitudo vero id quod in continua diuidi potest. Atqui magnitudinis ea quidem quæ vna ex parte continua est, longitudo est. ea vero quæ duabus ex partibus, latitudo. at ea quæ tribus ex partibus continua est, altitudo nimirum est. Horum igitur multitudo quidem finita numerus est, longitudo vero linea, latitudo autem superficies,& altitudo est corpus.Præ-

terea quædam per ſe, quædam per accidens quanta dicuntur. linea nanque quantum eſt quoddam per ſe, muſicum vero per accidens. Eorũ inſuper quæ per ſe quanta ſunt, alia per ſubſtantiam ſunt:quo pacto linea quantum quid eſt.in ratione enim quæ dicit quid eſt,quantum quid ineſt.Alia affectus atque habitus talis ſubſtantiæ ſunt, vt multũ ac paucum,& productum ac breue,& latum atq; anguſtum, & altum ac humile,& graue ac leue,& iſtiuſmodi cætera.Sunt autem & magnum & paruum, & maius & minus, etiam ſi per ſe & inter ſeſe dicantur, ipſius quanti per ſe affectus. hæc tamen nomina & ad alia transferuntur.Eorum autem quæ per accidens quanta dicuntur, alia ſic dicũtur,vt diximus. nam quia quantum eſt quiddam id cui muſicum ineſt ac album, ideo ipſa quanta dicuntur.Alia vt motus ac tempus.etenim hæc quãta quædam continuaq; dicuntur,quia illa diuiſibilia ſunt,quorum iſta ſunt affectus, atq; non dico id quod mouetur,ſed id ſuper quod efficitur motus.Quia enim quantum eſt illud,ideo motus etiã quantus eſt.tempus etiam ideo quantum eſt,quia motus eſt quantus.

24 Quantum id dicitur quod diuiſibile eſt in ea quæ inſunt.)Quoniam de ſubſtãtia ſupra diſſeruerat,hoc in loco quanti partitionem exequitur,& quantum eſſe ait (quod diuiſibile eſt in ea, quę inſunt:quorum vtrunq;,vel vnumquodq; vnum quid & hoc aliquid aptum eſt eſſe.) quod idcirco adiecit,quoniam ſubiectorum in accidentia diuiſio effici videtur,ne quis hæc quanti partes eſſe putet. nullum nanq; accidens ſic eſt vnum quidpiam,vt ſit hoc aliquid,ac eiuſdem,atque ſubiectum naturæ. At numeri pars quæque vnum quidpiam,& hoc aliquid eſt,quemadmodum numerus ipſe qui diuiditur,antequam diuideretur:item pars quæque vel lineæ,vel ſuperficiei.At non albedo perinde atque ſubiectum ipſius vnum aliquid,aut hoc quidquam eſt. Sed verbis illis, (quorum vtrunq; vel vnumquodq; vnum quid, & hoc aliquid aptum eſt eſſe) diſtinguere videtur a quantis,ea quæ conſtituuntur ex partibus ſitu carentibus, cuiuſmodi eſt tempus & oratio,adde etiam motũ. talia enim non proprie dicuntur quanta. Cæterum numerus qui ex partibus ſitu carentibus conſtare in prædicamentis dicebatur, hoc tamen in loco partes habere permanentes dici videtur: genus vero non ſic in ſpecies diuiditur, vt in ea quæ inſunt. haud enim ſpecierum rationes in quas genus diuiditur, in ipſo genere inſunt.Illarum enim partitio per additamentum exiſtit. Itaque genus nihilo minus perſiſtit,licet ab eo aliqua ſpecies auferatur:quantum vero,ſi qua ei pars abſciſſa fuerit, non iam idẽ permanebit. Sed quoniam quantum aliud eſt continuum,aliud diſcretum,idcirco quantum diſcretum numerabile eſſe ait: continuum vero, id eſt magnitudo, menſurabile. quibus verbis infinitum non eſſe quantum,ſignificare videtur, quippe quod nec menſurari,nec numerari poteſt: aut ſi menſurabile eſt,non quod totum commenſuratur.Sed hoc in vniuerſum, cuius partes acceptæ menſurabiles ſunt,infinitum quoq; ſub quantum cadere valebit. Nam quantum etiam dicitur, quod pertranſiri non poteſt.Deinde multitudinem & magnitudinem definit.(Eſt igitur multitudo id quod eſt diuiſibile poteſtate in non continua.) id eſt, quod diuidi poteſt in non continua. vnitates enim multitudinis partes ſunt, magnitudo autem quod in continua diuidi poteſt. Magnitudinis enim pars quæq; continens eſt.Exponit autem magnitudinis diſcrimina. Nam (quæ,inquit,vna ex parte continua eſt, longitudo vocatur. ea vero quæ duabus ex partibus,latitudo. at ea quæ tribus,altitudo) id eſt,corpus. Porro numerum magnitudinem finitam eſſe ait. Numerus enim numerabilis eſt, numerabile autem finitum eſſe conſtat: vt intelligatur numerum id non eſſe, ſi qua multitudo infinita eſſe dicatur. Proprie igitur numerus ipſe in non continua diuiduus eſt, deinde & numerabilia, & ſi horum quodque continens ſit. Cæterum cum diuiduntur vt numerabilia, non diuiduntur vt in continentia. Multitudinem ergo id eſſe dicebat, quod diuiduum eſt in non continua: & magnitudinem quæ in vnum eſt continua, eſſe longitudinem: quæ in duo, latitudinem: altitudinem, quæ in tria. Cum igitur multitudo quid ſit expoſuiſſet, protinus quid ſit longitudo, quid latitudo, quid altitudo, declarauit, lineam ſcilicet, ſuperficiem, & corpus: deinde rurſus ex quantis (quædam, inquit, per ſe, quædam per accidens quanta dicuntur.) Linea enim & latitudo, hoc eſt, ſuperficies, & corpus, atque item numerus per ſe ac proprie quanta ſunt. Quæ vero idcirco quanta vocantur, quia quanto cuipiam accidunt, cum ſuapte natura talia non ſint, ea quanta ex accidenti nuncupantur, vt ſi quis album tribus vlnis patere dicat, propterea quod ſuperficies in qua ineſt, tanta eſt, & pari ratione muſicum, vt ipſe ait. Deinceps rurſus horum vtrunque partitur, & quod per ſe quantum dicitur, & quod per accidens, ſed prius quod per ſe. Nam quæ per ſe ac proprie quanta dicuntur, ea partim quanta ſunt per propriam ſubſtantiam. hæc autem ſunt, quorum in definitione quantum ineſt, vt linea, quæ magnitudo in vnum diuidua eſſe definitur. Item ſuperficies & corpus, quorum altera eſt quantum ex duabus partibus patens, alterum ex tribus.Numerum quoque quantum diſcretum eſſe definimus, vel quanta ſubſtantia ſunt, vt ſubiecta quædam, in quæ cætera referuntur, quæ vocantur quanta. Partim per ſe quanta ſunt, quoniam huiuſmodi naturę affectiones ſunt atq; habitus,id eſt quia ſunt affectiones quãti in eo quod quantũ

Quãtum.

Multitudo

Magnitudo.

quæ quidem ea sunt quæ per se de quanto prædicantur, qualia sunt (multum & paucum.) quæ numeri sunt affectiones (procerũ & breue.) quæ longitudinis (latum atq; angustum.) quæ superficiei, (altum & humile) quæ vicissim corporis affectiones sunt. Licet enim horum in rationibus quãtum contineri dicas, non tamẽ primum, neq; per se, sed quia illis inest, quibus hæc adsunt. Itaq; multum dicitur quantum quod numero excedit, quasi omnino quantum sit propter numerũ: similiter paucum quantum esse dicitur, quod numero exceditur. In singulis quoq; magnitudinibus quantum significatur, quia subiecta ipsa quanta dicuntur. Breue nanq; quantum esse dicitur, quod longitudine superatur. Simili cæterorum ratione, graue quoq; & leue quantis per se, hoc in loco annumerat, quæ paulo post inter qualia numerabit, quæ fortasse quanta sunt in eo quod excessum aut defectum inclinationis significant: qualia vero, quatenus causæ sunt vt deorsum sursumve ferantur ea in quibus habentur. Hæc autem affectus & habitus esse talis substantiæ dixit, paulo communius substantię nomine vsus. hæc enim substantiã quodãmodo nuncupari dixit, in substantiæ partitione: quãquam affectus & habitus in eundem intellectum dixit, habitus quoniam habẽtur, affectus quòd accidunt & insunt. Sed cum dixisset, (Et huiusmodi cętera) quęnam sint adiecit, dicens, (Sunt autem & magnũ & paruum, & maius & minus etiamsi per se & inter sese dicantur, & ipsius quanti per se affectus.) Maius & minus ex ijs esse quæ ad aliquid dicuntur, manifestum est. Magnum autem & paruum itẽ ad aliquid dici, in prædicamentis edocuit. at hoc in loco ipsa per se dici ait, quoniam simpliciter etiã nonnulla magna esse dicuntur. Cęterum magnum, maiusque, & his opposita, a quantis ad alia quæ quanta non sunt, transferri nõnunquam ait. Affectus enim magnus esse dicitur, exẽpli gratia, mœstitia: & item maior, ægrotatio magna, magnus oculorum morbus, albũ quoq; paruum, quarũ rerum nulla quanta est. Post hæc partitionem eorum aggreditur, quæ per accidens quanta dicuntur, eorumq; discrimen ostendit. Aliter enim musicum albumq; quantum dicitur, & quanti accidentia cætera, scilicet propterea solum, quòd ipsorum subiectum quantum est, aliter motus & tẽpus. Nam & hæc dicuntur quidem quanta, quoniam ad per se quanta referũtur, ac proinde quanta per accidẽs dicuntur, non tamen simpliciter, vt supra dicta. omnino enim quia nos ipsorum intellectionem habemus ex magnitudinibus, ipsa quoq; quanta & continentia ex accidenti dicuntur, quia scilicet continua diuiduaq; sunt ea quorum hæc sunt affectiones. Illa tamẽ quæ subiectis adsunt, quia cum ipsis diuiduntur, quia diuidua & quanta sunt, idcirco proprius sunt quãta, nec perinde ex accidenti. Præfatus autem, (hæc quanta quædam continuaq; dicuntur, quia illa diuisibilia sunt, quorum sunt ista affectus) vt doceret quorum sunt affectus, adiecit, (dico autem non quod motum, sed quo motũ est) itaq; motum quantum & continuum esse dicit, non quia quod mouetur, corpus & quantum sit. sic enim perfecte quantus ex accidenti diceretur, perinde atq; album & musicum: sed quia id in quo mouetur, & quod mouendo pertransit, quantum est: cum fieri nequeat, vt motus in non continuo fiat. Motus igitur idcirco quantus est, quoniam id in quo fit, diuiduum est & quantum, cui motus coextenditur, quasi quantum ipsius metiatur, & cum ipso diuidatur. quapropter proprie quantũ esse videtur. sed quoniam intellectus a subiecta magnitudine pendet, idcirco per accidens quantus esse dicitur. Neque enim est magnitudo, sed in magnitudine: licet non similiter vt cætera accidentia. Item quod subiectum est, & diuiditur, per se existit, motus vero non permanet. Rursus, inquit, tẽpus quãtum est, quoniam motus est talis, id est diuiduus, cuius motus numerus tempus est. Notandum est tamen, cum tempus in prædicamentis quantum per se dixerit, hoc in loco quantum per accidens esse dicere, & ante hoc motum, cum propter motum tempus huiusmodi esse dicat. quin & illud est inquisitione dignum, cur motum & tempus non annumerauit per se quantis, quæ quantorum affectiones vel habitus esse dixit, sed ijs quæ per accidens sunt quanta? cum enim motus cuiuspiam continentis affectio sit, neq; enim aliter, aut in alio motus fieri potest, par esse videtur, vt ijs quantis annumeretur, quibus quantorum affectiones. An quæ per se quanta prius esse dixerat, nunc per accidens esse ait, sed non similiter, vt quæ non vt quantorum, & quatenus quanta affectiones sunt? An illa quidem quanta per se sunt, quia perinde persistunt, atque ea quorum sunt affectiones: horum autem neutrum manet, & illa in subiectorum natura sunt, ipsaq; modo sint, omnino consequẽtur: motus autem nihil est magnitudinis, sed fit in magnitudine?

Mot⁹ quare dicatur quantus.

Quale nanq; vno dicitur modo ipsa substantiæ differentia. quale nanque animal est homo, & quale equus, & qualis item figura est circulus, si interrogabimur: bipes accommodate, quadrupes, carẽs angulis, respondebimus: quo patet substantiæ differentiã qualitatem esse quandã, vt diximus. Alio modo vt immobilia ipsa & mathematica, quo pacto numeri quales quidã esse vidẽtur, veluti ipsi compositi, & non ii qui sunt solum ad vnũ, sed ii quorũ est imitatio planũ ipsum ac solidũ. atq; hi sunt illi qui toties quãti, aut toties quãti toties sunt, & omnino id quod præter quantũ substãtiæ numeri inest. Substantia nanq; cuiusq; est ipsum semel, veluti substantia ipsorũ sex est, non si bis tria, aut ter duo, sed si semel dicantur. sex enim semel sunt sex. Præterea omnes substantiarũ earũ quæ mouẽtur affectus, vt caliditas, frigiditas, albedo, nigredo, grauitas, leuitas, & quæ

ſunt ſimilis generis quibus alterari dicuntur corpora quæ mutantur. Inſuper virtus ac vitium,& omnino bonũ ac malum. Quale igitur modis fere dici duobus poteſt, & horum vno præcipuo maxime.nam prima quidem qualitas ſubſtantiæ eſt differẽtia. Huius autem pars eſt quædam & ea quæ eſt in numeris qualitas. eſt enim ſubſtantiarum differentia quædam, verum eorum quæ aut non mouentur, aut non vt mouentur.Illa vero ſunt affectus eorum quæ mouẽtur ea ratione qua motum ſubeunt, & ipſorum motuum differentiæ. Virtus autem & vitium quædam eſt affectuum pars. differentias enim motus operationiſve ſignificant,quibus operantur aut patiuntur bene vel praue ea quæ ſunt in motu. Id enim quod hoc pacto moueri vel operari poteſt, eſt bonum: id autem quod hoc pacto atque contrario modo, prauum. Maxime vero bonum ac malum qualitatem in animantibus ipſis ſignificant, & horum maxime in hiſce quæ habent electionem.

25 Quale vno modo dicitur.) Deinde ad qualis partitionem tranſit, vtpote quod multifariam dicatur:& quale vno modo ſubſtantiæ differentiam dici ait. Rogati enim quale animal homo ſit,aliquod diſcrimen ex ijs quæ ipſi adſunt, reſpondemus,ceu differentia non in quid,ſed in quale prædicetur,licet non ſimiliter atq; qualitas.Nam differentia ſubſtantiæ,qualitas ſubſtantialis eſſe videtur. Sed quærat aliquis,qualitas vt differẽtia quo diſcrepat a qualitate,vt genus vel ſpecies?Nam & hæc in prædicamentis,quale ſubſtantiæ circumſcribere dixit.At ſi hæc qualitates ſunt perinde atq; differentia,cur ipſorum hoc in loco non meminit?Præterea ſi quale ſubſtantiæ circumſcribunt, quomodo prædicantur in quid,quod in ipſorum definitione continetur? Num differentia non in quid,ſed in quale prædicatur?circuli autem meminit vt ſubſtãtiæ,ſeu pro globo circulum accipiens, ſeu quia figuræ quoq; ſubſtantiæ quibuſdam eſſe videbantur, vel ſubſtantiam non proprie acceptam hic dixit,ſed cuiuſq; rei exiſtentiam.Nam cuiuſq; rei propria exiſtentia, eiuſdem ſubſtantia eſſe dicitur, vt docuit in partitione ſubſtantiæ.vno enim modo ſubſtantia natura cuiuſq; rei eſſe dicebatur. Differentias igitur fortaſſe dicit non eas ſolas quæ habẽtur in proprie dicta ſubſtantia,ſed qualitates proprias per ſingula genera,quomodo,angulorum expers, circuli eſt differentia. Circulus enim eſt figura angulorum expers. Primo igitur modo qualitatẽ ſubſtantiæ,vt diximus, differentiam dici ait: Secundo quæ in immobilibus habentur. Immobilia vero quę ſunt,declarat:mathematica videlicet. In numeris enim compoſitus numerus qualis eſſe dicitur,nõ ſimpliciter numerus, & qui ad vnum eſt.alius enim eſt quidam ſimpliciter numerus,alius vero quadratus,aut altera parte longus,aut cubus,ſiue quadrãtalis.Quis autem numerus non ſit ad vnum,exponit,dicens: (quorum eſt imitatio planum ipſum atq; ſolidum) Vt igitur planum nõ eſt ad vnum,ſiue ex vna parte ſolum continuũ, ſed in duorum continentium compoſitione cõſiſtit, ſolidum in trium, ſic numeri quidam non ſimplices ſunt,ſed compoſiti.hi vero qui ſint,declarat cum ait,(qui toties quanti) cuiuſmodi ſunt plani & altera parte lõgi,vel qui quadrati nuncupantur:vt bis duo,vel bis tria,vel ter tria. Atq; huiuſmodi quidem ſunt,quoties quanti. Alij vero,quoties quanti quoties, quales ſunt numeri cubi, ſeu quadrantales,vt bis duo,quatuor:bis quatuor,octo.numerus enim octo talis eſt.Nam bis duo ſunt quatuor,bis quatuor octo.Et rurſus ter tria nouem,ter nouem vigintiſeptem. Numerus enim 27. ſolidus eſt & cubus,quoniam ter tria ſunt nouem,ter 9.autem 27.qui rurſus proportionem habet cum ſolido. Porro magnitudines æmulas eſſe ait numerorum,ceu numeri priores ſint: & omnino quidquid in numero ineſt præter quantum,& ſubſtãtiam naturamq; numeri,numerus qualitas eſt:ſubſtantia enim & quantitas cuiuſq; numeri in eo cõſiſtit,quod ſemel ſimpliciterq; ſumatur. ſiquidem in ſubſtantia & quantum numeri octo ſimpliciter poſitum eſt in eo quod ſemel accipiatur. Si vero bis tria dicatur,iam non ſimpliciter ipſius quantũ & ſubſtantia ſumetur:ſed cum affectione & qualitate quadam dicetur. Vt enim cętera,ſic numeri ſi cum additamẽto dicantur,cum qualitate quadã dicentur.differentias autem in numero dicere videtur qualitates in ſubſtantia. Si enim ſex ſimpliciter accipiamus,hoc numerus eſt.ſin autem ſex accipias,vt bis tria,tunc cum qualitate dicetur. At ſi immobilium differẽtiæ ſunt alius qualitatis intellectus,quomodo in primo intellectu mẽtionem de circulo fecit?Nam circulus in immobilibus & mathematicis habetur. Num igitur hoc in loco immobilia vocat non mathematica omnia,ſed numeros?an ſi de cũctis mathematicis loquitur,illic extrinſecus circuli mentionẽ fecit,vt in exemplo differẽtiæ. Quod ſi ita eſt, & illic ſubſtantiæ quæ proprie intelligitur,diſcrimina dicit:longitudo in vnum,diſtantia erit numerorum, ſcilicet ſi ſemel accipiatur planũ, quoties quantis: ſolidũ,quoties quãtis quoties: quorum alteros quadratos vocant,alteros circulos. Tertiũ qualitatis intellectũ affectiones eſſe ait ſubſtantiarũ naturaliũ,quęq; in motu verſantur.ſubſtantiæ nanq; naturales materialeſq; ſunt quæ motu agitantur: quas a mathematicis diſtinxit,propterea quòd mathematicæ immobiles ſunt.quas porro affectiones vocet mobilium ſubſtantiarum, per exẽpla declarat, ac in vniuerſum eas corporũ naturaliũ affectiones & qualitates eſſe ait quæ differentię ſunt quibus corpora dicũtur alterari. Illud autẽ eſt aduertendũ,grauitatẽ & leuitatẽ, qualib9 rurſus ab Ariſtotele annumerari,quas tamẽ paulo ante inter ęa quãta cõputauerat, quę quia

Quale.

Circulus.

Subſtantiæ naturales ac materiales.

quanti in eo quod quantum affectiones sunt, quanta esse intelliguntur. Sed cum dixisset substantiarum mobilium affectiones qualitates esse, his virtutes adiunxit vitiaq;, & omnino bonum & malū, quæ neq; corporum affectiones, neq; huiusmodi qualitates sunt, vt per eas fiat alteratio. sed prædictos qualitatis intellectus exponens, ait, (quale igitur modis fere dici duobus potest, & horum vno præcipuo maxime) in quo scilicet substantiæ sunt differentiæ. hāc enim primam qualitatem esse ait. Nam cum cæteris generibus substantia prior sit, efficitur, vt quæ substantiæ per se adsunt, priora reliquis habeantur. huiusmodi autem sunt differentiæ, quas item qualitates esse ait. Qualitatem porro quæ in numeris habetur, partim esse ait eius quæ per differentias accipitur. Nam & illa differentia quædam est substantiarum, licet non earum quæ mouentur, vel non qua mouentur, scilicet si numerus sit quarumpiam naturarum ac mobilium substantiarum quæ in numerabilibus habentur, quæ licet numerabiles sint, non tamen qua substantiæ mobiles sunt, hac ipsis differentiæ tales adsunt, sed quatenus sunt numerus, vt si quis numerabilia partim in numero plano, partim in solido esse diceret. Itaq; vnus qualitatis modus esse potest, quo differentiæ substantiarum, tum mobilium, tum immobilium qualitates esse intelliguntur. Mathematica enim substātias nuncupare consueuit. Quanq̄ in primo intellectu differentias significare potest communiter omnium quæ mouentur, non solum substantiarum, partesq; illarum dicere mathematicorum ac immobilium differentias, quatenus horum inter ipsa differentia in his est. In secundo modo qualitatis sunt affectiones substantiarum mobilium, quibus affectionibus ipsæ substantię moueri, ac naturales esse dicuntur. Sed his affectionibus per quas alterationes fiunt, motuum differentias adiungit. Differentias autem motuum appellat alterationem, accretionem, imminutionem, atq; lationem, aut certe potentias per quas motus loci discrimina corporibus naturalibus contingunt, quæ quidem sunt grauitas & leuitas: vel omnis motus discrimina: & sic habitus appellaret qualitates, quoniam ab habituum differentijs motuum discrimina manant. Quod autem in hūc sensum dixerit, docet virtutum mentione, cum ait, (Virtus autē & vitium quædam est affectuum pars, differentias enim motus operationisve significant.) quibus verbis habitus subesse docet qualitatibus, quasi affectionibus dictis. Virtutem autem & vitium motuum & actionum discrimina significare idcirco ait, quoniam quæ mouentur, pro suis virtutibus & vitijs efficiunt, & patiuntur: recte scilicet, aut perperam. Etenim bonum est quod recte moueri potest, malum vicissim quod perperam. Nam motus secundum recte & perperam ijs qui huiusmodi habitus habent, habitus autem causæ. Sed in rebus potissimum animatis bonum & malum qualitatem significare ait. Neq; enim omne bonum qualitas est, cum ipsum in decem generibus habeatur. (& horum maxime) id est, animatorum (in ijs quæ habent electionem) id est, in hominibus. Est autem bonum & malum, animatorum & electionem habentium virtus atq; vitium, quæ bonorū maxime in qualitate sunt. Cæterum omnes qualitatis species quas posuit in prædicamentis, affectionibus seu passionibus secundum hunc qualitatis intellectū subijcere videtur, excepta specie, quæ secundum aptitudinem ac potentiam dicitur. de hac enim mētionem nullam fecit, nisi hāc motuum differentijs annumerare velis, hoc est, ijs a quibus motuum differentiæ proficiscūtur. Nam quemadmodum pro habitibus diuersi motus eduntur, sic pro potentijs & aptitudinibus ipsarumq; differētijs, prorsus vt habitus & potentiæ, præterea qualitates passiuæ figuræq; qualitati subijciantur, quæ in affectionibus mobilium substantiarum intelligitur. aut certe figuræ ad superiorem qualitatis intellectum referuntur. Neq; enim triangulus æquilaterus motum quasi actionem quandam aut opus huiusmodi trianguli significat, sed discrimen inter se, & Scalenum atq; Isoscelem, vt ipse hominis exēplo docuit. Rogati enim quale animal homo sit, respondere possumus, pedestre. Sic de æquilatero qualis triangulus sit interrogati, æqualiterus respondemus.

Motuū differentiæ.

Bonum & malū, animatorū & electionē habentium virtus est atq; vitiū.

Ad aliquid alia dicuntur, vt duplum ad dimidiam, & triplum ad tertiam partem, & omnino multiplex ad submultiplex, & excedens ad id quod exceditur. Alia vt combustiuum ad combustibile, & diuisiuum ad diuisibile, atq; omnino actiuum ad ipsum passiuum. Alia vt mensurabile ad mensuram, & scibile ad scientiam, & sensibile ad sensum. Atque prima quidem per numerum dicūtur, aut simpliciter, aut definite ad ipsos, aut ad vnum, veluti duplum quidem ad vnum numerus est definitus. Multiplex autem per numerum quidem ad vnum est, non definitum tamen, vt hunc, aut hunc. Sesquialterum autem ad subsesquialterum per numerum est ad numerum definitum. At id quod partes complectitur, ad id quod sub ipso est pars, per indefinitum perinde atque ad vnum est ipsum, vti diximus, multiplex. Excedens autem ad id quod exceditur, indefinitum omnino est numero. numerus enim commensurabilis est. hæc autem per non commensurabilem numerum dicuntur. Excedens enim, ad id quod exceditur, tantum quid est, & vltra. at hoc est indefinitum, vt constat. est enim vtrumuis, vel æquale, vel non æquale. hæc igitur omnia ad aliquid, vti diximus, per numerum dicuntur, numerique affectus.

26 Ad aliquid alia dicuntur, vt duplum ad dimidium.) Hic partitionem persequitur eorum quæ ad aliquid dicuntur, quorum quædam sic dici ait, vt duplum ad dimidium, & omnino multiplex ad submultiplex. Atque hic quidem intellectus ad aliquid per excessum & defectum accipitur, quẽ intellectum secũdum numerum appellat. (Alia vt combustiuum ad combustibile, & diuisiuum ad diuisibile.) quæ notio effectiuum & passiuum spectat. Tertio modo ad aliquid esse intelliguntur, quę sic se habent, (vt mensurabile ad mensuram, scibile ad scientiam, sensibile ad sensum) qui ad aliquid intellectus iudicanti & iudicato subijcitur. mensura enim mensuratum iudicat, sensus sensibilia, & scientia scibilia. Quibus partitis, vnumquenq; intellectum retractat, & quomodo dicatur, ostendit: & ipsorum mutua discrimina declarat. Prima igitur, hæc autem sunt quæ per excessum atq; defectũ dicuntur, per numerum dici ait, (aut simpliciter) id est indeterminate, quod ipse exposuit adiungẽs, (aut indefinite) quoniam aut indeterminate dicuntur inter se, quæ per numerum ad aliquid dicuntur, hoc est, vt neq; excedẽs determinatum excessum significet, neq; quod exceditur, determinatum defectum. vel ita, vt ambo inter ipsa determinata sint, vel determinata inter se per vnum aliquẽ numerum dicantur. Exemplis autem quid horum quodq; significet, declarat. Nam duplum quod dicitur ad dimidium, & oppositionem habet per numerum, duplum ad vnum quiddam determinatũ dicitur, quoniam omne duplum dicitur ad dimidium: ac proinde ad vnum quiddam idemque determinatum dicitur duplum, eiusq; determinatur excessus, cum ad dimidium semper dicatur. Eadẽ est dimidij ratio, vt quod ad determinatũ vnumq; dicatur, hoc est ad duplum, quod certũ ac vnum excessum significat. Atq; huiusmodi quidem est hoc, quod primum est eorum quæ secundum numerum per excessum ad aliquid dicuntur, quod scilicet ad vnum determinatum secundum vnum dicitur. Multiplex vero dicitur illud quidem secũdum numerum per determinatum excessum. Dicitur enim ad vnum submultiplex, non tamen ad vnum aliquid determinatum, vt duplum & dimidium. Sed cum talia inter se determinatam oppositionem habeant (multiplex enim vnius & ad vnum dicitur, atq; item submultiplex) hoc tamẽ vnum non est determinatum. Nam cum sit aliquid tertiũ, quartum, quintum, & quouis alio numero submultiplex multiplicis esse potest. Pari ratione multiplex potest esse, siue triplum sit, siue quadruplum, & omnino quotiescunq; in se id continet ad quod refertur, & secundum quencunq; numerum. hæc ergo determinationem non secundum vnum habent, sed inter se. Sesquialterum vero ad subsesquialterum perinde atq; duplum ad dimidium vtrũq; numerum determinatum habet secundum excessum ac defectum numerorum. Nam sesquialter numerus determinatus est, quoniam qui numerus alterum in se eiusq; dimidium continet, is sesquialter dicitur, pari ratione subsesquialter. hic enim est, qui totus cum sui dimidio in alio continetur, & sic ambo numeri qui per huiusmodi excessum accipiuntur, determinati sunt, cum ad vnum ac determinatum referantur. Primum igitur exemplum, duplum & sesquialterum, quẽmadmodum quę nunc dicta sunt, vtrosq; numeros definitos habent, & omnino quibus in numeris relatio fit ad vnũ aliquid determinatum, in ijs vt ambo determinentur necesse est. Nam vt omne dimidium est vnũ, sic duplum in eo quod duplum vnum est, quomodo sesquialterum quoq;, & subsesquialterum se habet, ne quis putet huius exemplum aliam oppositionẽ significare, quàm exemplum dupli. Sed multiplex præfatus ad vnum quidem, non tamen determinatum dici, vt discrimen inter hanc & priorẽ oppositionem explicet, rursus eiusdẽ modi oppositionis exemplum apponit sesquialterum & subsesquialterum, quæ per numerum ad numerũ determinatum opponi ait, id est ad vnum numerum determinatum, quoniam horum vtrunq; ad vnum determinatum dicitur, cui æquipollet illud, (per numerum ad numerũ definitum.) At multiplex nõ perinde ad submultiplex dicitur. Nam horum quoq; vtrunq; ad vnum dicitur, non tamẽ ad vnum determinatum. Ad hunc quoq; modum superparticularem numerum ad supparticularem dici ait. Vterq; enim ad vnum dicitur, sed non per determinatum excessum, cum vnum significet, & cuiusdam vnius, non tamen excessus rationem explicat, vt duplum sesquialterum, vt de multiplice dicebamus, quod ad submultiplex dicitur, vt ad vnũ quidem, sed non determinatum. Sed cum dixisset, (superparticulare autem ad supparticulare per numerum indefinitum) appositione multiplicis declarat superparticulare ad vnũ dici, sed nõ ad vnum determinatum. Multiplex enim cuiusdam atq; vnius multiplex est. Sed hoc vnum quota pars multiplicis sit, non definitur. Itaq; multiplex æque ac superparticularis, ad vnum dicitur, ac vicissim duplum & sesquialterũ similiter inter se. At excedẽs ad excessum non perinde sese habet, cũ multiplex & superparticulare ad quiddam determinatum referantur, huiusmodi vero cõparatio in oppositione indeterminata vagetur. Multiplex enim hoc habet determinatum, quod sæpe cõtinet numerum illum ad quem refertur: superparticulare vero quod illum continet, & partem præterea quampiam eius. At excedens quia nullum excessus terminum significat, idcirco per indeterminatum excessum dicitur. Præfatus autem quod excessum non definit, id per numerũ indefinitum excessum habere, illud apponit, (Numerus enim cõmensurabilis est) quasi dicat, omnes definiti numeri cõmensurabiles sunt. (hæc autẽ, inquit, per non cõmensurabilem numerũ dicũtur.) quibus verbis exponitur quomodo per numerum indeterminatũ dicatur. Nã cum omnis determinatus numerus cõmensurabilis sit, cõ mensurabiles enim sunt, qui eadẽ mensura mensurãtur, estq; vnitas omniũ numerorum mẽsura cõmunis, qui per huiusmodi excessum excedere dicũtur, ij quoniam excessum nõ determinãt, per numerum incõmensurabilem inter se dici ferũtur, non quòd inter se nõ sint cõmensurabiles, cum sic

Ad aliquid quę dicant.

Cõmensurabiles numeri.

inter se habere accipiuntur, si accipiantur: sed quia nisi in mutua oppositione determinẽt excessum, incommensurabiles esse dicuntur. Ipse vero exponẽs verba hæc, (Hæc autem per non cõmensurabilem numerum dicuntur) vt explicaret quomodo secundũ incõmensurabilem, addit, (Excedẽs enim ad id quod exceditur, tantum quid est, & vltra. at hoc est indefinitum.) quoniam siue crescat siue decrescat, eandem habitudinem seruat. hoc est enim quod significat cum ait, (Est enim vtrumuis vel æquale vel non ęquale.) Vel enim ęquale prius accepto potest quod rursus accipitur excedi, æquale autem secundum proportionem, vt sit vtrobiq; subtriplum quod exceditur, vel non æquale. hoc autem est indeterminatum. Sed illud, (indefinitum omnino est numero) dixisse potest, vt per ipsum significaret, nullum excedens quatenus secundum numerum omnino est aliquid, determinatum esse, quod demonstratur illis verbis, (per non commẽsurabilem autem numerũ dicuntur) De huiusmodi enim excessu indeterminatum dicitur, propterea quod ex numeris qui sic habent inter se, nullus est commẽsurabilis. Vel illud: (Numerus enim commensurabilis est) significat numerũ qui definito aliquo excedit, commensurabili numero excedere, quemadmodum superparticularis supparticularem parte videlicet. At in excedente non determinatur excessus. Excedens enim tantum est, quantum id quod exceditur, & amplius, ipsum autem amplius indefinitũ est. Nam excessus ille quo excedens excedit, par esse potest ei quod exceditur, vt excessus dupli. Siquidem duplum tantum est quãtum dimidiũ, & amplius, quod amplius par est ei quod exceditur. potest etiam esse minor, prorsus vt quo excessu superet, definire nõ liceat, vtrũ pari, an minore, vt in superparticulari, qui minore, hoc est parte excedit. Cæterũ cum docuisset quomodo per numerum dicantur, quæ per excessum ac defectum dicũtur, (Sed hæc, inquit, omnia, vt diximus, per numerũ dicũtur, numeriq; affectus.) Nam duplum & dimidium, multiplex & submultiplex, & cætera id genus numerorum affectiones sunt, & hac ratione quanta, vt paulo ante dixit in partitione quanti.

Et insuper æquale, simile, atq; idem, alio modo. Ratione enim ipsius vnius vniuersa dicuntur. Eadem enim sunt ea quorum est substãtia vna. Similia sunt ea quorũ est qualitas vna. Aequalia item sunt ea quorum est quantitas vna. At ipsum vnũ, principium esse numeri mensuramq; constat. quare hæc vniuersa ad aliquid per numerum quidem dicuntur, non tamen modo eodem. Actiua vero atq; passiua per potentiam actiuã atq; passiuam, operationesque potentiarum dicuntur, vt cõbustiuum ad combustibile, quia possunt: & rursus comburens dicitur ad id quod comburitur, & diuidens ad id quod diuiditur, vt operãtur. Eorum autem quæ per numerum dicuntur, operationes non sunt, nisi eo modo qui in aliis dictus est, sed operationes per motum illis non competunt. Ea præterea quæ dicuntur ad aliquid per potentiam, tempore etiam iam dicuntur, vt id quod fecit, ad id quod est factũ: & id quod est facturũ, ad id quod est faciẽdum. sic enim pater, filii dicitur pater. illud enim fecit, hoc quippiam passum est. Præterea sunt quæ per potentiæ priuationem dicuntur, vt impossibile, & quæ simili modo dicuntur, vt inuisibile. Ea igitur quæ ad aliquid per numerum dicuntur atque potentiam, omnia hoc ipso sunt ad aliquid, quòd vnumquodque ipsum quod est, cuiuspiam dicitur esse, sed non hoc ipso quod ad illud aliud dicitur. at mensurabile, & scibile, & intelligibile, ad aliquid ex eo dicuntur, quia ad quodq; ipsorum aliud dicitur. Intelligibile nanque intellectum ipsius esse significat.

Et insuper æquale.) Sed quædam, inquit, per numerum ad aliquid dicuntur alio modo, non per excessum & defectum, sed per similitudinem & æqualitatem. Quod autem quæ sic inter se dicũtur, per numerum dicantur, hinc intelligitur, quod ea per vnũ dicuntur, vt ipse ait. Aequale enim, simile, atq; idem per vnũ dicuntur. Nam quia vnũ sunt inter se, ratione enim ipsius vnius vniuersa dicũtur, dixit huiusmodi oppositionem & habitudinem inde sumi, quòd ambo sic opposita, vnum sunt inter se. Quomodo autem ambo sint vnũ, exponit: (eadem nanq;, ait, sunt quorũ est substãtia vna.) hæc enim sunt similia secundũ substantiam. Nam cum ipsum sibi idem esse dicitur, vnum quasi duo sumitur. Itaq; identitas, vnitas quædã est secundum substantiam. (Similia vero sunt, inquit, quorum est qualitas vna.) Similia enim in sola qualitate dicuntur, quemadmodum docuit in prędicamentis, vt similitudo vnitas esse intelligatur in qualitate. (Aequalia item sunt ea quorum est quãtitas vna.) Sed omnia sic opposita, idcirco opponi dicuntur, quia vnum quiddam sunt. quo assumpto, huiusmodi habitudinem & oppositionem per numerum fieri ait, cum prius sumpsisset ipsum vnum principium esse numeri atq; mensuram. Ita quæ per vnum opponuntur, ea per numeri principium sunt opposita, ac proinde per numerum. Sed non similiter per numerum, atq; ea quę prius dicta sunt. illa enim per excessum in numero dicuntur, hæc autem per æqualitatem & vnitatem. Sed postquam de ijs disseruit, quæ per numerum ad aliquid opponũtur, protinus sermonem ad ea transfert, quæ vt effectiua sunt, & passiua: ac vt efficiunt, patiunturque, inter sese opponuntur. Effectiua igitur & 27

Identitas, vnitas q̃dã est secundũ substantiã. Similia. Aequalia.

passiua per potentiam dicuntur, efficientia vero & patientia per actiones quæ a potentijs proficiscuntur. At vbi exemplis quænam per potentiam ad aliquid dicantur, exposuit, & quæ per actũ, oppositionem per numeros adijcit non habere partitionem secundum hoc, quoniam ne sunt quidem numerorum actiones vllæ, cum sint immobilia mathematica cuncta. Illud vero, (Nisi quemadmodum in alijs dictum est) idcirco fortasse dixit, quoniam qua intelliguntur numeri, ipsorum actiones quædam existere videntur, quæ tamen non sunt actiones per motum. Neq; enim intelligens qua intelligit mouetur, neq; quod intelligitur, estq; actio quædam eius quod intelligitur, non tamen per motum, qualis actio quædã est in ijs quæ versantur in motu perpetiẽtis, ac non efficientis solius. Vel quia licet ipsorum numerorum nullæ sint actiones (numerus enim qua est numerus nec efficitur, nec patitur, vt Pythagorici rebantur) efficientia tamen & patientia per excessum secũdum numerum, & quem habent inter se, vel per æqualitatem proportione quadam efficiũt, perpetiunturq;. Neq; enim effectiuum, vtcunq; habeat, vel quantũcunq; sit, munere suo fungitur, sed cõuenientiam ac proportionem quandam cum patiente habeat oportet, quæ per numerum quendã efficitur. Nam medicamenta talem tantumq; excessum requirunt vt efficiant, morbisq; opportune medeantur. Neq; enim quantacunq; sint, modo qualitate sint prædita, proderũt efficiẽtq;, sed quãtitatem certam præterea desiderant. quæ ratio eadem est in cæteris efficientibus patientibusq; corporibus. Sed quæ inter se per actiuam & passiuam potentiã dicuntur, id est quæ efficere & pati possunt, eorum, inquit, aliqua per tempus ad aliquid dicuntur. quod enim fecit, ad id quod factum est, refertur, vt calefactum ad id quod calefecit, ædificatumq; pari ratione, & facturum, & faciendum. Nam pater, inquit, dicitur filij secundum tempus, quoniam alter genuit, alter genitus fuit. genuisse autem est effecisse: genitum fuisse, passum esse. Sed quæ facta sunt, per potentiam dici ait, quia hæc non amplius sumuntur, quasi in opera sint. Vel per potentiam communiter opponi ait, quæ in eo quod efficiant aut patiantur, dicuntur opponi, per quodcunq; tempus eorum oppositio sumatur. Præterea, inquit, vt quædam per potentiam, sic alia per potentiæ priuationem ad aliquid dicuntur. calefactiuum enim ad calefactibile per potentiam dicitur, inuisibile autem & indiuiduum per potẽtiæ priuationẽ. Nã quod videri non potest, ad id quod videre nequit, refertur: & quod diuidi nõ potest, ad id quod diuidere non valet. est enim inuisibile, cuius nulla est visio, & visio non est rei inuisibilis. quamobrem omnia huiusmodi relatiua per potentiæ priuationem dicuntur, quandoquidem impossibile impotentia est impossibile, & impotentia impossibilis est impotentia. Hæc effatus, quę per numerum dicuntur ad aliquid, qualia sunt de quibus supra dixit, & quæ opponuntur per potẽtiam, id est quæ vt efficientia & patientia inter se opponuntur, ea omnia idcirco ad aliquid dici ait, quia eorum quodq; quod est, alterius esse dicitur: non quòd aliud dicatur ad ipsum. Quo in loco exponere nobis molitur discrimen quoddã inter ea quæ duobus prædictis modis ad aliquid dicuntur, & eorum rationem quæ vt iudicans & iudicatum inter se referuntur, de qua mentionem fecimus, qualis scientia esse dicebatur & sensus, mensura etiam ac intellectus, scientiaq; & opinio. Discrimẽ autem est huiusmodi, quòd in illis vtrunq; oppositorum quidquid est, illius esse dicitur ad quod oppositionem habet. quanquam cum (illius) dicit, non per casum genitiuum significat. Simile nanque per numerum dicitur, æquale quoq;, atq; idem: non tamen similis simile dicitur, neq; æqualis æquale, aut eiusdem idem, sed simili, æquali, eidem. Sed est sensus, sic oppositorum vtrunq; id quod est alterius dici, vel alteri, vel aliter ad aliud. At iudicata & iudicantia non dicuntur ad hunc modum. Iudicantia enim hoc quod sunt, aliorum, id est iudicatorum esse dicuntur, vt sensus sensibilium, scientia scibilium, mensura mensurabilium, intellectus intelligibilium. Iudicata non item id quod dicuntur, esse iudicantium, neq; hac ratione sunt ad aliquid, quòd ipsa sint aliorum, sed quoniam aliud ipsorum est. ideo enim sensibilia sunt, quia ipsorum est sensus: & scibilia, quoniam ipsorũ est aliud, id est scientia. Nam licet simile simili dicatur simile, quemadmodum scibile scientiæ, & sensibile sensibili, vtraq; scilicet per datiuum casum, nõ tamen eodem modo dicuntur: quoniã simile alteri quidpiam esse dicitur, propterea quòd ipsum illi est simile, non quod illud huic simile sit, quãquam illud ad hoc vel maxime eodem modo referatur. Similis est æqualis ac eiusdem ratio. At sensibile sensui sensibilę dicitur, non quod ipsum id quod est sensus ait, sed quia huius ipsius est illud ad quod dicitur. Idcirco enim sensibile sensui dicitur sensibile, quia sensus ipsius est. Visibile enim significat ipsius haberi visionem. Similis est harmoniæ ratio ad consonantia. Harmonia enim consonantium esse dicitur, consonantia vero harmoniæ, quoniam harmonia ipsorum est, quemadmodum scientia dicitur ad scibilia.

Mathematica cuncta immobilia

Per potentię priuatione ad aliquid nõnulla dicũtur.

At intellectus non est ad id cuius est intellectus. id enim bis dictum erit. Similiter & visus cuiuspiam est visus, non cuius est visus, quanquam vere hoc dici potest, sed ad colorem, aut aliud quippiam tale. Illo vero modo bis idem dicetur, esse inquam visum eius, cuius est visus. Ea igitur quæ per se ad aliquid dicuntur, partim hoc modo dicuntur, partim si genera ipsorum talia sint. Medicina enim est ad aliquid, propterea quòd scientia quæ quidem ipsius est genus, ad aliquid esse videtur: & insuper ea quibus ad aliquid dicũtur ea quæ ipsa habent, vt æqualitas ad aliquid est, quia æquale ad aliquid est,

& similitudo etiã, quia simile ad aliquid est. At enim sunt quæ per accidens dicuntur ad aliquid, vt homo ad aliquid dicitur, propterea quòd accidit ipsi esse duplũ. hoc autem est ad aliquid, & album simili modo, si eidem accidat duplum ac album esse.

At intellectus non est ad id, cuius est intellectus.) Præfatus in ijs quæ ita dicuntur inter se, vt iudicans & iudicatum, iudicatum ad iudicans sic dici, quoniã illud huius est, id est iudicans iudicari: cũ sic possit ad iudicans dici, vt iudicans ad iudicatum: nunc hæc, scientiam videlicet, sensum & mensuram, & talia, sic ad aliquid dici demonstrat, vt ad ea quorũ sunt, scientia ad scibilia, ad sensibilia sensus, opinio ad opinabilia, non ad ea in quibus habentur, verbi causa scientia ad eum qui scientia præditus est, sensus ad eum qui sensu, & pari ratione cætera. quibus demonstrandis fidẽ eius facit, quod supra dictum est, esse aliqua relatiua, quæ ad aliquid idcirco dicuntur, quoniam ea ad quæ dicuntur, horum sunt, quæ dicuntur ad illa. huiusmodi enim sunt iudicata, & sic ad iudicantia dicuntur. Nam quod scientia ad scibilia, non ad scientem referatur, docet, demonstrans fore, vt idem dicatur bis. Qui fiat autem, vt idem bis dicatur, ipse paulo post in processu demonstrat, dicens, (Similiter & visus cuiuspiam est visus, non cuius est visus, quanquam hoc vere dici potest, sed ad colorem, aut aliud quidpiam tale: illo vero modo bis idem dicetur, esse inquam visus eius cuius est visus.) horum enim verborum hic est sensus: si visum & scientiam atq; his similia aliorum esse dicimus, verbi causa scientiã scibilium, visum visibilium, nullum sequetur incõmodum. Roganti enim quid est id cuius est scientia? apte respondetur, est scibile. Si quis tamen scientiam affirmet non ad scibile referri, sed ad eũ cuius vel in quo est, id est ad eum qui scientiam habet, interroganti, quid est id cuius est scientia, id respõdebit, cuius est scientia, hoc est sciẽs. Positũ est enim dici ad id cuius est, & sic responsum erit ineptum, & idem dicetur bis. Sed hoc in loco occurri nobis in hunc modum potest: si talia idcirco ad ea in quibus insunt, non dicuntur, quoniam fit, vt idem bis dicatur, vtiq; par erat, vt eorum quæ habẽtur in aliquo, nullum ad illud diceretur in quo inest. At multa relatiua ad ea dici videntur, in quibus insunt. harmonia enim consonantium esse dicitur, quæ tamen in nullis alijs est, q̃ in consonantibus, & ad illa dicitur. Quin & habitus eius esse dicitur, quod ipsum habet, & in quo ipse inest. In quibus si quis perinde percontari velit, idem dicetur bis. Roganti enim quid est id cuius est harmonia, apposite respondebitur, id cuius est ipsa. siquidem harmonia ad illud dicitur, cuius est harmonia, hoc est ad consonantia, quorum harmonia est. Ad ea vero dici in quibus habentur, declarant Theophrasti verba, qui sic in secundo Topicorum ait. Quorum esse quæq; dicuntur, in his insunt, vt moderatio siue commensuratio, habitus & compositio: memoria vero & somnus, atq; opinio in nullo habetur inanimatorum, nec alterius motus in alio. quamobrem sigillatim est definiendum. Ipse quoque Aristoteles de his ipsis in hunc modum in quarto libro Topicorum edisserit, Quoniam eorum quæ ad aliquid dicuntur, quædam in ijs aut circa ea necessario sunt ad quæ dicuntur, vt dispositio, habitus & moderatio. in nihilo enim alio, q̃ in ijs ad quæ dicuntur, hæc inesse possunt, alia vero non necessario, inesse tamen possunt in ijs ad quæ dicũtur, vt si anima scibile sit, cum nihil impediat quo minus anima sui ipsius scientiam habeat, non tamen id necessarium est. fieri enim potest, vt hæc scientia habeatur in alio. quædam autem simpliciter illis inesse nequeunt, ad quæ dicuntur, vt contrarium in contrario haberi nequit, neq; in scibili scientia, nisi anima vel homo scibile sit. his nanq; necessarium esse ait, vt nonnulla relatiua ad ea dicantur, in quibus habentur, de quorum numero dispositionem esse dixit. dispositio enim dispositi est, atq; eius in quo habetur, item habitum. Nam habẽtis habitum, habitus est habitus. quæ ratio eadem in mediocritate reperitur. At si ad ea dicuntur in quibus sunt, bis hoc in ipsorum singulis dicetur, quid est id cuius est dispositio? id cuius est dispositio. quid est id cuius est habitus? id cuius habitus est. Si ergo bis idem in his dicitur, est autem necesse, vt ipsa dicantur ad ea in quibus sunt, idem bis dici non obstat quo minus quidq̃ ad id in quo inest, dicatur. Etenim si bis idem ita diceretur, vt idem ad se dicitur, incommodum sequeretur. tunc enim quidpiam sibi contrarium esset, cum relatiua dicantur ad contraria. At si quis rogatus quid est id cuius est scientia? respondet scientiam eius esse, cuius est sciẽtia, non tamẽ ad hoc dicit. Neq; enim rogatus ad quid dicitur scientia? respondet, cuius est scientia, sed, ad eum qui scientiam habet. ac vicissim scientiam habens ad quid dicitur rogatus, ad scientiam respondet, vtiq; non idem ad idem dicetur, cum scientia longe aliud sit, q̃ quod obtinet scientiam. Cæterum ipse non ea dixisse videtur, vt quidquam ad id in quo est, dici negaret, sed potius vt confirmaret, quæ cum in quibuspiam sint, possunt ad alia præterquam ad ea in quibus habentur dici, eorum ad illa fieri relationem. Quanquã illud quoq; potest in quæstionem venire, vtrum quæ inter se per potentiam dicuntur, horum alterũ id est patiens quod efficienti aut effectiuo contrarium est, idcirco ad ipsum dicatur, quoniam illud huius sit, nõ quia hoc illius? Nam combustibile propterea est combustibile, quoniam aliquid est eius combustiuum: ac vicissim aliquid calefactibile, quoniam eius quidpiam est calefactiuum, & horum quodq; quidquid est, alterius esse dicitur. Combustibile enim a cõbustiuo est combustibile: & sensibile idcirco est tale, quoniam est aliquid a quo sentiatur. An huc pertinẽt verba hæc, vt quæ sic dicũtur, ad quid dicantur, ostendatur? Quandoquidem quæ per potentiam dicuntur, ea proculdubio dicuntur ad hæc, nec quæritur ad quid fiat horum relatio. At in ijs quæ vt iudicantia dicuntur ad aliquid, quæstio est ad quid ea dicantur, exempli causa, vtrum sentire ad sensum referatur, an ad sensi-

Theophrastus.

28

bile. Talia igitur omnia non ad ea referri a quibus habentur, sed ad ea quorum sunt, abunde demõstrauit, cum diceret, horum contraria sic ad ipsa dici oportere, quoniam horũ illa sunt. In his enim dictu verum est, ea quidquid sunt, aliorum, vel certe ad aliud vtcunq; dici. Nam etsi hoc commune sit omnium relatiuorum, tamen quæ ad iudicantia referuntur, ea idcirco referantur oportet, quoniã illa ipsorum sunt. quod verum non esset, si scientia & talia singula ad se habentia dicerẽtur. Eorum igitur quæ per se dicuntur ad aliquid, quædam sic dici ait, scilicet vel quia ipsa quidquid sunt, aliorũ esse dicuntur, vel quia ipsorum alia sunt. (Partim, inquit, si genera ipsorũ talia sunt. Medicina enim est ad aliquid, propterea quòd scientia, quæ quidẽ est ipsius genus, ad aliquid esse videtur.) Sed hoc in prædicamentis quoq; ab ipso dictum fuit. Nam cuius genus ad aliquid est, id non per accidens dicitur ad aliquid, sed per se, licet non perinde atq; genus. Quia enim genus in specie inest, fit vt species ad aliquid habeat in substantia. genus enim substantiæ ipsius est pars. Preterea vt quæ habent, inquit, alia sunt ad aliquid, sic & ob id quę ab ipsis habentur. Aequalitas enim idcirco ad aliquid est, quoniam æquale quod æqualitatem habet, ad aliquid dicitur: & similitudo, quoniam simile. Idcirco enim ad aliquid illa dicuntur, quoniam ab his habentur. Quædam vero per accidens ad aliquid dicuntur, ea scilicet quibus cum ipsa non sint ad aliquid, quidpiam accidit, quod ad aliquid dicitur. Homo enim dicitur ad aliquid cum ei accidit esse duplo, quod est ad aliquid. Rursus albũ ad aliquid ex accidenti perinde dicetur, si cui duplo esse accidit, huic quoq; albo esse contingat. Sed interest inter hos relatiuorum modos, quòd in priore subiectum dicitur ad aliquid propter ipsius accidens, in posteriore vero accidens ob alterum accidens.

Ad aliquid dicũt quædã per accidens.

Perfectum dicitur id cuius nulla pars extra accipi potest, vt tempus id cuiuscunque perfectum dicitur esse, extra quod nullum accipi tempus potest, quod sit huiusce temporis pars, & id quod est affectum virtute, atq; bene se habet, non habens ad genus exuperationem, vt medicus perfectus quispiam dicitur, modulatorq; perfectus, cum nihil ipsis in specie suæ virtutis deest. Hoc pacto etiam per translationem & in malis dicere consueuimus calumniatorem perfectum, furemq; perfectum, quandoquidem & bonos etiam ipsos dicimus, vt furem bonum, calumniatoremq; bonum: atq; ipsa virtus perfectio quædam est. Vnumquodq; enim tunc est perfectum, substantiaque omnis tunc est perfecta, cum in specie propriæ virtutis nulla pars eius magnitudinis quæ secundũ naturam competit, deest. Præterea in quibus studiosus inest finis, ea perfecta dicuntur. ex eo nanq; quia finem habent, perfecta sunt, & dicuntur. Quare cum finis extremum sit quiddam, & ad praua etiam transferẽtes, perfecte periisse quippiam dicimus, perfecteque corruptum esse, cum nihil prorsus corruptionis deficit, atq; mali, sed in ipso extremo est constitutum. Quapropter & obitus finis dicitur per translationem, quia vtraque sunt extrema. finis vero, & id gratia cuius cætera fiunt, extremum est. Ea igitur quæ per se perfecta dicuntur, tot modis dicuntur: alia propterea, quòd in bene sese habendo nil ipsis deficit, neq; exuperationem habent, neq; quicquam est extra. Alia omnino ex eo quia in vnoquoq; genere exuperationem non habent, necque quidquam est extra. Cætera vero iam per hæc ipsa perfecta dicuntur, quia aut tale quid faciunt, aut habent, aut talibus accommodantur, aut aliquo alio modo dicuntur ad ea quæ perfecta primo dicuntur.

29 Perfectum dicitur id cuius nulla pars extra.) Deinceps de perfecto verba facit, ac partitionẽ eius persequitur: primoq; modo perfectum esse id ait intelligi, a quo pars nulla ipsius abest. Tunc enim aliquid perfectum id quod esse dicitur est, quando nulla pars illi abest ex ijs quæ faciunt ad perfectionem, vt tempus id cuiusq; perfectum esse dicitur, cuius temporis, quod scilicet huius esse dicitur, nulla pars abest, nec extra ipsum est aliqua. Nam licet extra omne tempus sit aliquod tempus, tamen si certæ cuiuspiam rei tempus definitum accipiatur, tunc demum huius tempus erit perfectũ, cum eius temporis pars nulla defuerit: vt si cuius verbi causa hominis tempus sit centum anni, quod sit totus eius vitæ terminus, tempus hominis perfectum fuerit, si ex annis centũ nihil abfuerit. hoc quoq; modo perfectus est homo, perfectus equus, cui nulla pars abest. Sic perfecta statua, & cætera singula, quibus nulla pars abest. Similiter perfecta ea dicũtur, supra quæ nihil est secundum propriã virtutem, & huius bonum quodq; habetur in hoc genere. quo in loco paulo communius virtutis nomen vsurpat. Res enim quæq; tunc esse perfecta dicitur, cum propriam virtutem obtinet, vt homo perfectus, cui nihil ad virtutes humanas desideratur, & supra quem nihil est bonis humanis præditum. Sic perfectum medicum appellamus, qui medicinæ cognitione a nemine superatur. Illud autẽ (ad genus) ipse exposuit, cum diceret, (Cum nihil ipsis in specie suæ virtutis deest.) Nam cum virtutes complures ac diuersæ sint, is perfectus esse dicitur per virtutẽ quam habet, qui nihil in ea deficit.

Perfectũ.

Perfectus medicus.

Nam genus pro ſpecie dixit. Et tibicẽ perfectus dicitur, qui ſua in arte talis eſt, ac in vniuerſum quicunq; quapiam in arte, ſcientia vel virtute nõ deficit, perfectus in ea eſt. A quo perfectorum modo, quo ea perfecta dicuntur, quę in ſua bonitate non excellũtur, ad mala quoq; perfectũ transferimus. Calumniatorem enim perfectum dicimus, & furem perfectum, qui a nemine his in rebus ſuperatur. quod idcirco facimus, quoniã eoſdẽ bonos etiam nuncupamus, vt fures bonos & perfectos, quaſi virtutem ac perfectionem in his habeant. Nam propria cuiuſq; virtus perfectio eſt (quia, inquit, vnumquodq; tunc eſt perfectum, ſubſtantiaq; omnis tunc eſt perfecta, cum ſecũdum ſpeciem propriæ virtutis nulla pars eius magnitudinis, quæ ſecundum naturam cõpetit, deeſt.) dicens, (ſecũdũ ſpeciẽ propriæ virtutis) pro illo, (quando huius proprię virtutis ſpeciei, in qua ſpecie eſt, nulla pars deſideratur naturalis magnitudinis.) vt homo perfectus eſt, cui nulla pars humanæ virtutis abeſt. Homo enim perfectus eſt, non cuius partes apte congruunt, ſed in quo nulla pars virtutis humanæ eiuſq; naturalis magnitudinis deſideratur, & pari ratione equus, canis, & alia quæq; res: vt ſic perfectum id eſſe definiatur, cuius in ſuo genere nulla propriæ virtutis huiuſq; magnitudinis pars deſideratur: quandoquidem ad magnitudinem naturalem nulla perfecti pars deſideretur oportet. Sed ex prædictis priora perfecta dicuntur ſecundum quantum, poſteriora vero ſecundum bonum & quale. (Præterea, inquit, in quibus ſtudioſus ineſt finis, ea perfecta dicuntur.) Nam quod finem habet, perfectum eſt. finis autem proprie dictus, bonum quoddam eſt. ſic homo bonus eſt perfectus, quoniam proprium finem habet, qui bonum eſt. Eritq; diſcrimen inter hæc & prædicta perfecta, quod illa perfecta dicuntur, quoniam in perfecto ſunt, cuiuſmodi eſt virtus: hæc autem quia ſunt in fine. vel hæc adiecit, non quaſi ſignificans perfectorum aliam ſpeciẽ, ſed repetens ea quæ de his ſunt dicta, hoc retulit, non quaſi a ſuperiore diuerſum. At quoniam perfectum eſt quod finem habet, finis autem eſt extremum, idcirco quæ ſunt in extremo, hæc in fine dicimus eſſe. quo fit, vt in malis etiam hunc perfecti intellectum vſurpemus, vt aliqua perfecte abolita eſſe dicimus, aut perfecte interijſſe, cum ad extremum mali peruenere, nec interitus quidquã ſupereſt. Sic exitus finis eſſe dicitur, quoniam finis eſt extremum. hoc autem eſt bonum, & cuius gratia, extremum nobis finem appellantibus. Quamobrem dicimus etiam aliquid exitum habere, cuius gratia efficiebatur, ſed eſſe errorem in ſequente. Nam finis proprie hoc eſſe intelligitur, quod ſic eſt extremum, vt id cuius gratia. (Finis vero, inquit, & id cuius gratia cætera fiunt, extremum eſt) id eſt, finis autem proprie dictus eſt extremum, vt cuius gratia. Vel cũ ambo extrema eſſe dixiſſet (exitus enim ſiue obitus extremum eſt) adiecit, finem quoq;, & ipſum cuius gratia extremum eſſe. Sed omnia prædicta, & quæ per ſe perfecta eſſe dicuntur, in duos intellectus redigi ait, vel in eum quo perfecta eſſe intelliguntur quæ in bonitate non deficiunt, nec ab alijs ita ſeparantnr, vt extra ipſa quicq; liceat accipere, quod ſi adeſſet, ipſorum bonitatem augeret. In quibus enim ſtudioſus finis habetur, ea in hunc intellectum referuntur, quo perfectum aliquid propter virtutem & plenã boni præſentiam vocatur. vel in aliũ quo perfecta dicuntur, quæ ſimpliciter in proprio genere a nullo excelluntur, & quibus nihil abeſt. qui quidem intellectus primum fuit explicatus, & ad cuius expoſitionem exemplum perfecti temporis appoſuit: quomodo perfectꝰ homo eſt, cui nulla pars abeſt, & pari ratione equus, domus, fundamentum, ſedes, vt ſupra dixit. Atq; hi quidem ſunt intellectus eorum quæ per ſe perfecta dicuntur. Alia enim quæ perfecta dicuntur, ab his tale nomẽ mutuari ait, (quia aut tale quid faciunt.) doctrina enim perfecta dicitur, quoniam effectrix eſt perfecti cuiuſpiam. Facit enim vt quiſpiam virtutem habeat. Item ars gymnaſtica, quoniam habitudinem bonam, quæ perfectio quædam eſt, affert. Alia perfecta dicuntur, quoniam quidpiam huiuſmodi habent: vt librum perfectum nuncupamus, cui nihil ſcribendum abeſt. & actionem perfectam, in qua nihil deſideratur. Alia quoniam perfectis accommodantur. Sic veſtis perfecta dicitur, ſic calceamentum, ſic armatura, vt Achillis haſta perfecta, quoniam ipſe ſolus, qui perfectus erat, vti ea poterat. Similiter quæ perfectis ſecundum bonitatem accõmodantur, ipſoſve decent, ea perfecta dicũtur: vt actio perfecta, quæ decet ſtudioſum: qualis eſt actio Philoſophi: (aut aliquo alio modo dicuntur ad ea quæ perfecta primo modo dicuntur) ſic ludicrum certamen perfectum appellatur, quo certat perfectus Athleta.

Finis

Extremum id dicitur quod eſt vniuſcuiuſq; vltimum, & vltra quod primum nihil accipi poteſt, & citra quod primum omnia collocantur, & id quod eſt magnitudinis aut magnitudinem habentis forma, & vniuſcuiuſq; finis. tale autem eſt id, ad quod per motum itur, actiove fit, & non id a quo fit profectio: interdum autem ambo, & id a quo, & id ad quod profectio fieri ſolet, & id gratia cuius cætera fiunt, & cuiuſq; ſubſtantia & quiditas item cuiuſq;. cognitionis enim hæc extremum. quod ſi eſt cognitionis, eſt etiam & ipſius rei extremum. Quare patet tot modis ipſum extremum dici, quot modis ipſum principium dicitur, & inſuper pluribus. Principium enim extremum eſt quoddam, at non omne extremum principium eſt, vt patet.

Terminus

Terminus id dicitur quod eſt vniuſcuiuſq;.) Porro terminum vno modo id eſſe ait, quod eſt cuiuſq; vltimũ, quomodo mors terminus eſſe dici poteſt. quod enim vltimum cuiq; aduenit, id termi- 3

nus ipsius esse dicitur. quo quidem modo motus etiam atque actionis terminus aliquis esse dicitur. huiusmodi enim est extra quod primum nihil licet accipere. Nam si accepto aliquo tanquam extremo, aliquid extra hoc fuerit, id quod accipiebatur, non erat terminus. Adiecit autem primum, vt terminum proprie dictum significaret, qui non est terminus vt pars, sed vt proprie extremum, qualis in corporibus est superficies. Potest enim pars aliqua sumi, extra quam nihil sit, sed non prima, quoniam ante hanc partem est ipse terminus. Sed quanquam per rationem hanc idem terminus significari videatur, qui per priorem, quem vniuscuiusque vltimum appellat, vt eiusdem significati rationes diuersæ sint, hoc tamen haud verum est. Primo enim modo non solum terminus id dicitur, quod cum sit aliquid rei, vltimum eius est, sed etiam quod cuique vltimum aduenit. Altero vero aliquid rei est qui terminus appellatur. Præterea terminus qui vltimum esse definitur, de parte quoque dici potest. Qui autem sic terminus dicitur, vt secundo loco exposuit, non potest cum parte congruere, sed cum eo qui proprie terminus esse intelligitur, vt supra commemoraui. Item vltimum tribuitur etiam non magnitudinibus. Nam & orationis vltimum dicimus, & actionis atque sententię. hoc enim modo, vt diximus, mors quoque terminus appellatur, vtpote quæ vitæ animantium vltimum sit. Id autem vltra quod primum nihil accipi potest, solis magnitudinibus congruere videtur. Magnitudinis enim aliquid accipere licet, extra quod primum nihil est, cuiusmodi est in corpore superficies, in superficie linea, in linea punctus. Illud autem, (extra quod nihil accipi potest) aliter intelligitur cum dicitur de perfecto, aliter cum de fine. In perfecto enim significat, cui nulla deest pars. totum enim acceptum perfectum est. In termino autem quo nihil exterius est, terminans id cuius est terminus, & perfectum est, quod sit quasi totum nihil habens extra. Vel illud (primum) additum termino, discrimen significat, propterea quod etiam quod non est perfectum, habet terminum. Terminum quoque dici ait (citra quod primum omnia collocantur.) alio diuersoque modo idem significans, quod verbis superioribus. Tunc enim dixit, (vltra quod primum nihil accipi potest.) Nunc vero, (citra quod primum omnia collocantur.) rursus primum adijciens, vt hoc discrimine a parte seiungat terminum, qui proprie sic appellatur. Citra enim partes eas quæ in extrema vergũt, cæteræ partes iacent, sed illæ non primæ sunt. Nam pars quoque ipsa quæ in corpore pro extremo sumitur, intra superficiem continetur, superficies non item ab alio complectitur. Cæterum, vt dixi, illud (vltra quod primum nihil accipi potest) tantũdem est atque hoc (citra quod primum omnia collocantur. Præterea terminus, inquit, est & id quod est magnitudinis, aut magnitudinem habentis species.) quo in loco speciem vocat figuram atque formam. ab his enim corpora speciem mutuantur. Nam magnitudinem pro corpore dixit, quia figura omnis in corpore est. Adiecit autem, (vel magnitudinem habentis.) propter animalia quæ non simpliciter cum sint corpora & magnitudines, corpus tamen ac magnitudinem habent. Animalium igitur species ac terminus est sua cuiusque forma, corporum vero suæ figuræ. primoque modo superficiem vocat terminum, hoc autem figuram. Item terminus est, inquit, vniuscuiusque finis, & cuius gratia. Tale enim est id, quo motus atque actio pertinet. Cuius enim gratia motus cietur, actioque obitur, & quo contingente cessatur, hoc terminus appellatur: neque ad hunc modum mors debet terminus appellari. Nam licet extrema sit, tamẽ quæ fiunt, non eius gratia efficiuntur. Sed postquam dixit, (Id ad quod per motum itur) adiecit, (Sed non id ex quo fit profectio.) Ex quo enim repetitur motus, id principium nuncupatur. (Sed interdum, inquit, ambo, & id ex quo, & id ad quod) quoniam huiusmodi principium quãdoque terminus seu finis appellatur, vt in rerum agendarum consultatione, in eo qua exorsi a fine in extremo consistimus, quod principium actionis efficitur. Ita quod est actionis principium, hoc terminus est consultationis: vt per hæc verba ostendisse intelligatur, tum finem, tum etiam efficiens esse principium atque terminum, terminum consultationis, actionis vero principium. Præfatus autem principiũ terminum appellari, quod innuit dicens, (& id ex quo) cum adiunxisset, (& id ad quod) quod quidẽ positum erat, idque exposuisset adijciens, (& id gratia cuius) hoc enim est id ad quod, deinceps quot modis principium, tot etiam terminum intelligi ait. Nam speciem quoque per quam res est, non secundum figuram & formam terminum esse ait. quod quale sit, exponit. Neque enim hominem esse animal rationis particeps atque mortale, hominis simpliciter est terminus, sed cognitionis hominis, & pari ratione hoc terminus est cuiusque rei cognitionis. Nam cum nouimus hoc, tunc res quid sit inquirere desistimus. quod si cognitionis est terminus, ipsius quoque rei terminus erit. Nam quẽadmodum sese res habet, sic ipsius efficitur cognitio. (quare patet, inquit, tot modis ipsum terminũ dici, quot modis ipsum principium dicitur.) quod effatus addit, (Et insuper pluribus.) Ac id quidẽ quod tanquam finis principium dicitur atque speciem, & id vnde motus principium, terminum appellari docuit. principium vero, quod materia nuncupatur, idcirco terminus est, quoniam subiectũ vltimum est. vltimum autem terminus appellatur. At terminum non solum quatuor modis intelligi, sed alios etiam intellectus habere, qui principio congruere nequeunt, ex ijs satis apparet, quæ de termino disseruit, cuiusmodi est cuiusque rei extremum, vt mors: & vltra quod primum nihil accipi potest, vt corporis superficies, item figura: quorum nullum hoc est quod causarum aliqua ex ijs quæ termini dicuntur, vt merito dixerit (principium enim extremum est quoddam, at non omne extremum principium est) causam videlicet significans.

Mors terminus appellatur.

Animaliũ species ac terminus, sua cuiusque forma.

Ipsum quo pluribus dicitur modis, atque vno modo dicitur forma substantiaq; cu-

iusq;,veluti quo bonus est bonus,idipsum est bonum.Alio modo id in quo primo aptũ est quippiam fieri,vt color in superficie.Id igitur quod primo dicitur quo, forma est ipsa:secundo vero id quod est materia cuiusq;, subiectumque cuiusq; primum. Omnino autem ipsum quo,atq; causa,paribus modis dicũtur. Id enim quo quispiam accessit, id esse dicitur gratia cuius venit:& item id quo vitiosam quispiam rationem aut ratiocinationem extruxit,id est quod ratiocinationis est, aut vitiosæ causa rationis. Præterea ipsum quo, positionem significat, veluti quo stetit,aut quo pergit. hæc enim omnia positionem locumve significant.

Quo, dictio plura significat.

Ipsum quo pluribus dicitur modis.) Deinde intellectus explicat huius dictionis quo, atq; vno modo dici ait substantiam & formam. Nam res quæq; specie siue forma dicitur id quod est, quam formam substantiam quoq; nuncupauit. Nam statua per formam statua esse dicitur. Et homo pari ratione homo,& equus equus per formam esse intelliguntur: & cuius in substantia bonum est,eius forma proprie bonum est. Bonum autem est id per quod bonus est bonus. Dicit autem(ipsum bonum)pro eo quod est,per quod bonus est bonus,ipsum est bonum. bonus enim per nihil aliud est bonus,quàm per bonum, boniq; substantiam. Alio modo,inquit,dicitur quo, id in quo primo aptũ est quidpiam fieri.per illud enim esse dicitur,vt corpus per superficiem colorari dicitur,quoniam superficies prima colorem excipit.Sed postquam dixit quo vno modo formam & substãtiam intelligi,alio vero primum excipiens,ipsum tamen quo proprie ac primum in forma vsurpari ait, vtpote per quam esse rei cuiq; suppetat,proxime per materiam,primumque subiectum, quod primum excipiens appellat. Color nanq; in superficie tanquam in materia prima inest, & rerum tum naturalium tum etiam artificiosarum quæq; non modo per formam vt est sic esse dicitur,sed etiã per materiam, primumq; subiectum:vt homo non per formã solum, sed etiam per subiectam formæ materiam homo esse dicitur. Item statua per æs etiam statua esse dicitur,non per formã tantum. cui similis ratio est in omni composita substantia. Sed primum excipiens ad materiam referri videtur. Materiam nanq; in vniuersum appellat id cui primum quasi subiecto aliquid adest. Ita cum in superficie primum color excipiatur,superficies æmula erit materiæ,color vero formæ. Sed postquam dixit ipsum quo tum formam,tum materiam nuncupari,(Sed omnino,inquit,ipsum quo,atq; causa,paribus modis dicuntur.)In singulis enim rebus causa est id,quo ceu propter quod aliquid adest. primumq; docet perinde dici,atq; finalem causam. Dicimus enim,propter quid venit?pro eo quod est,cuius gratia venit? Si quis enim rogatus propter quid venerit, responderit cuius gratia venerit, exempli causa propter pecunias exigendas,apte respondebit:qui vero dixit, propter quid venisti? ipsum propter quod inquirebat. Item qui bellum Troianum propter quid cõstiterit percontatur, is Troiani belli principium vnde manauerit inquirit:quæ rursus causa est,vnde principium motus proficiscitur.ad quod si propter Helenę raptum respõderis,ipsum propter quod explicueris. Quod autem idem cum formali materialiq; causa cõgruat,ipse testatus est.quin & exemplo quod ipse apposuit,causa efficiens significatur. Qui enim percontatur propter quid perperam, aut vicissim recte collectum fuerit,is causam scire cupit efficientem fallaciæ,aut rectæ conclusionis ; hoc est,scirę vult quid paralogismum, aut quid syllogismum effecerit. Sed præter commemoratos intellectus ipsum quo positionem quandam & locum significare ait,id est significare vbi. Nam qui, hęc statua exempli gratia Aristotelis, quo Athenis consistit percontatur, is vbi ea statua sit, & in qua vrbis regione,intelligere cupit.pari ratione qui quęrit,quo siue per quid deambulas?is in qua partę vrbis, & in quo loco deambulas, scire laborat,vtrum in Lycio,an Ceramico. 31

Quare necesse est & ipsum per se,multipliciter dici. Vnum est enim per se quiditas vniuscuiusq;, vt Callias, & qualitas ipsius Calliæ. Aliud id omne quod inest in ratione, veluti Callias per se animal est.in ratione enim ipsi⁹ animal inest. Callias enim animal quoddam est. Præterea si in seipso primo, aut in aliqua sui parte susceperit. quo pacto superficies est per se alba,& homo viuens per se. Anima nanq; pars quædam est hominis,in qua est ipsum viuere prima. Præterea id cuius non est alia causa vlla. hominis enim sunt causæ multæ,animal,bipes:attamẽ ipse homo per se homo est. Insuper ea quæ soli insunt,& vt est solum.quocirca per se est id quod est separatum.

Per se, multipliciter dicitur.

Quare necesse est & ipsum per se.) Postquam quo multifariam dici docuit:(quare,inquit,necesse est & ipsum per se multipliciter dicatur)per quod enim quodq; adest, per se adest:& cui primo aliquid adest,huic adest per se. Nam ipsum per quod,prædicatur secundum aliquid eorum quæ per se adsunt. Vno igitur modo per se quiditas & forma esse intelligitur. Propria enim forma & ratio quæ substantiã explicat, per se cuiq; adest. Callias enim per se est Callias: & quæcunque definitione continentur, per se conueniunt ei cuius habetur definitio,genus videlicet, & differentiæ: & horum 32

cum formæ sunt partes, vnũquodq; per se adest Calliæ. Alio modo quod in se primo aliquid excipit, vt in aliquo sui. Nam superficies per se coloratur, quoniam ipsa prima colorem excipit, vt dixit cum de quo siue per quod disputaret, & huiusmodi quo per materiam esse videtur. Corpus autem licet ipsum per superficiem coloratum sit, quæ per se colorata est, tamen quia superficies quæ prima & per se colorem excipit, aliquid ipsius est, idcirco corpus per se coloratum esse dicitur. Neq; enim id solum quod in se primo aliquid excipit, per se tale esse dicebamus, sed etiam id cuius aliquid est primum excipiens. At superficies corporis terminus est. Item animal idcirco per se viuit, quoniam anima quæ ipsius aliquid est, prima obtinet ipsum viuere. Itaq; homo per se viuit, quia vita est in parte eius prima, in anima scilicet, quæ hominis est pars: qui quidem intellectus materiæ quoq; conuenire posse videtur. Pars enim quæ in aliquo est, rationem habet materiæ, & in materia vnitatem habet. Quanquam alio in loco, quod primum aliquid excipit, id per se tale esse dicit, quod per partem ex accidenti. Præterea, inquit, per se id esse dicitur, (cuius non est alia causa vlla.) quod quale sit, hominis exemplo declarauit. Nam licet hominis complures sint causæ, est enim forma, & materia, & quæcunq; definitione continentur, atq; ipsum efficiens, tamen vt homo sit homo, nulla causa exterior habetur. Si quis enim te cur homo sit homo, percontetur, nihil aliud respondere queas, q̃ quia est homo. Ad hæc, inquit, per se adsunt (ea quæ soli insunt, & vt est solum.) quibus verbis propria quorundam significat, quæ illis per se siue solum insunt. propriorum autem rationem exposuit, cum diceret, (Soli insunt, & vt est solum) Illud enim (vt est solum) significat omne quod adest cuipiam, non quod ex ijs quæ in ipso habentur, huic adsit, illi secus. quod igitur soli & omni adest, hoc proprium est ipsius, quanquam quiditas ipsius non est. per quod enim aliquid determinatur, ac determinate adest, non huic adest, illi vero secus, neq; modo adest, modo secus, neq; præterea alteri cuipiam, per id quod sic adest, per se adest, & sic solitudo per se adesse significat. Nam quod soli adest, hoc per se illi adesse videtur. (quocirca, inquit, per se quod est separatum.) id est propterea enim talia sunt per se, quoniam determinate illis solis adsunt. In quibusdam exemplaribus legitur, (quamobrem coloratum per se) & subaudiendũ erit superficiei, quoniam coloratũ per se superficiei adest.

Animal cur dicatur per se viuere.

Proprium

Dispositio, ordo dicitur eius esse, quod partes habet, aut loco, aut potentia, aut forma. Positionem enim quandam esse oportet, vt & nomen etiam ipsum, dispositio inquam, declarat.

33 Dispositio ordo dicitur eius esse.) Dispositionem quoq; plurifariam dici ait. dispositio enim eius quod partibus constat, ordinem quendam partium significat, vel secũdum locum & situm, qui ordo in ijs considerari potest, quæ coacta & in loco sita sunt, vt cum exercitum recte dispositum esse dicimus: propterea quòd equitatus hunc locum teneat, illum peditatus: & dispositionem domus vocamus situm partium eius per locum ordinatum: vel secundum potentiã, vt in partibus animæ, quarum alia est prima, vt vegetalis: alia secunda, vt sensualis. aut secundum speciem & formam, vt cum statuæ aut imaginis dispositionem dicimus. Quod vero ait (positionem enim quandam esse oportet, vt & nomen etiam ipsum, dispositio inquam, significat) de partium ordine secundum locum, & secundum formam proprie dictum esse videtur, non de ordine secundum potentias, quanquã positio in potentijs quoq; communiter intelligi potest, vel ex accidenti, scilicet quoniam ea quorum potentiæ sunt, positionem habent. quamobrem dispositio secundum formam situm habet ex accidenti. situs autem siue positio, vt in prædicamentis explicuimus, in ijs esse intelligitur, quorum pars altera alteram expectat. Sic autem sese res habet in dispositione, tum secundum potentias, tum secundum formas.

Dispositio

Habitus autem vno quidem dicitur modo quasi operatio quædam habentis, eiusque quod habetur, perinde atq; actio quædam vel motus. Cum enim alterum efficit, alterum efficitur, tunc est affectio media. sic & inter habentem tunicam, & tunicam quæ habetur, habitus est. Atq; patet fieri non posse, quo hic habitus habeatur. erit enim infinita profectio, si fiet vt eius quod habetur, habitus habeatur. Alio modo dicitur habitus dispositio, quia id quod afficitur bene vel male, disponitur, aut per se, aut ad aliud; qualis est sanitas, habitus quidam. Est enim dispositio talis. Insuper habitus dicitur, si dispositionis talis sit pars. quapropter & virtus partium, habitus quidam est.

34 Habitus autem vno quidem modo.) Habitus, inquit, vno modo dicitur quasi operatio quædam habentis, eiusq; quod habetur. Nam cum habens actu habet quod habet, non potentia, & quod habetur, similiter actu habetur, actio id quædã est vtriusq;, qui habitus appellatur. Sic lenæ, sic tunicæ habitus ab habendo nomen mutuatur, tanquam sit habitio quædam. Nam vt efficiẽtis, & eius quod efficitur, actio media vocatur effectus, sic actio media inter habens, & id quod habetur, habitus dicitur, cuius esse in vtriusq; actione consistit. Sed vestis quæ habetur, & ipsam habentis medium esse habitum præfatus, negat fieri posse, vt quemadmodum indumenti habitus est, sic ipsius habitus habitus alter existat. Adiecit autem, (hic siue talis) quoniam talis & sic appellati habitus non est alius

Habitus.

habitus:nec fieri poteſt,vt hic habitus perinde atq; veſtis habeatur.Nam ſi huiuſmodi habitus,rurſus habitus haberetur,abſq; fine procederetur.habitus enim per alium intellectum nihil obſtat quo minus habitus habeatur,vt virtutis ſcientiæq; atq; doctrinæ. Illud autem, (Si fiet,vt eius quod habetur,habitus habeatur.)pro eo dixit quod eſt, ſi habitus eius qui rei habitæ nuncupatur,rurſus ſit habitus,vt liceat rurſus illum habitum habere.Nam vt primi habitus,ſic etiam ſecundi & tertij habitus erit,& ita in infinitum procedetur.Nam ipſe habitus de alio quodã dicitur, atq; eius eſt quod habetur,non autẽ ipſius habitus. Alio modo,inquit,habitus intelligitur,qui de diſpoſitionibus prędicatur. Diſpoſitio enim habitus eſt,vt firmum habitum dicimus,vel contrà valetudinarium. Diſpoſitio igitur & habitus tum firmus tum etiam valetudinarius ad ipſum referuntur a quo habentur: qui vero per virtutes ac vitia intelliguntur,etiam ad alios.Iuſtitia enim habitus eſt,quo qui affectus eſt,is recte & ad ſe & alios eſt affectus.Sic artes omnes,tum honeſtæ,tum etiam prauæ, habitus appellari poſſunt,vt ſit huiuſmodi habitus ratio,qualitas permanens, per quam actiones particulares recte aut perperam habeantur. Ex horum habituum numero partem huiuſmodi diſpoſitionis eſſe ait,vt ſi quis corpore recte valeat,aut viciſſim male.Nam & partes ſic affectæ habitus habere dicũtur.Quædam etiam virtutes rerum naturalium ſeparatim particulatimq; fiunt,quę habitus nuncupantur.quin & partem ipſam artis,habitus nomen ſibi vendicare certum eſt.

Paſſio dicitur vno modo qualitas qua fit vt quippiam alteretur,vt album & nigrum, & dulce & amarum,grauitas atq; leuitas,& quæ ſunt iſtiuſmodi.Alio modo operationes horũ,& iam alterationes. Præterea magis eſſe alterationes,motioneſve, quæ detrimentum afferũt,& maxime læſiuarum eæ quæ dolore afficiunt.Inſuper magnitudines calamitatum,rerumq; afferentium dolorem,paſſiones dicuntur.

Paſſio. Paſſio dicitur vno modo.)Perpeſſio,inquit,ſiue affectio dicitur vno modo qualitas,qua corpora alterantur. hæ autem ſunt quas in prædicamentis qualitates paſſiuas atq; paſſiones nuncupauit,etiã ſecundum grauitatem & leuitatem,quas qualitates rurſus vocat alterationes, ſi tunc fiant, cum corpora in ſua forma perſiſtentia,intenſionem aut remiſſionem ſecundum eorum aliquid accipiunt. Aliter enim mutationes,quæ per hæc exiſtunt,ortus & interitus efficiuntur. Alio modo affectiones intelligi ait motus & alterationes quæ iam fiunt per prædictas affectiones.affectiones enim primo modo eæ nũcupantur,quibus corpora alterari poſſunt,hoc autem ipſæ alterationes,vt albeſcere,nigreſcereve,calefieri aut refrigerari Eſtq; affectio ad hunc modũ nuncupata,temporaneus quidã corporis vel animæ motus.Sed magis etiamnum prædictis affectiones appellari ait nocuas ſiue corporis ſiue animæ alterationes, præſertim quæ præter nocumentum mœrorem etiam incutiunt, quales ſunt morboſæ conflictationes,& ægritudines animæ ex ſcelerum conſcientia manantes.Pręterea calamitatũ magnitudines affectiones ait nũcupari,quaſi affectio ſit in magnitudine affligentis mali:in qua filijs orbatus,aut patria pulſus eſſe dicitur,aut ſi quis inſigni calamitate fuerit affectus. 35

Affectio.

Priuatio dicitur vno modo,ſi quippiam non habeat eorum aliquid, quæ vt habeantur,ſunt apta,& ſi ipſum non eſt aptum ad illud habendum: quo pacto planta dicitur oculis eſſe priuata.Alio modo,ſi aptum ſit ad habendum, aut ipſum,aut genus, & non habeat.nam alio modo cæcus homo priuatus eſt viſu,ac talpa.hæc enim genere,ille per ſe viſu caret.Præterea ſi aptum ſit ad habendum, atq; non habeat quando eſt aptum vt habeat.Cæcitas enim priuatio quædam eſt, at cæcus nõ eſt omni ætate,ſed ea in qua eſt aptus ad viſum habendum,atq; nõ habet.Similiter & ſi in eo in quo,& quo,& ad quod, & quemadmodũ aptum ſit ad habendũ, & non habeat. Præterea vi cuiuſq; ablatio,priuatio dicitur.Atq; quot modis eæ negationes dicuntur, quæ ab hac parte in,emergunt, tot modis & priuationes ipſæ dicuntur.Inæquale enim quippiam ideo dicitur,quia ad habendum æqualitatem eſt aptum, atq; non habet: & inuiſibile,quia colorem non habet,& quia praue: & immemor, & quia nihil penitus memoriæ habet, & quia parum, hoc eſt, quia praue quodammodo eam habet: & indomitum,non ſolum quia non domatur,ſed etiam quia non facile,aut non bene domatur.Præterea priuatũ aliquo quippiam ideo dicitur, quia penitus illo caret.Cæcus enim dicitur, nõ qui eſt luſcus,ſed qui neutro in oculo viſum habet.idcirco non omnis homo bonus eſt aut malus,neq; iuſtus aut iniuſtus,ſed & id quod inter hæc medium collocatur.

Priuatio. Priuatio dicitur vno modo.)Priuationem quoq; plurifariam dici commemorat.Ea nanq; in priuatione dicuntur eſſe, quæ aliquo carent eorum quæ haberi ſunt apta, quanquam ipſa vt habeant ea,ſint inepta:quomodo paries & plantæ viſu priuata eſſe dicũtur.quæ quidem priuatio par eſſe videtur negationi, cum ijs quæ omnino quibuſpiam adeſſe apta ſunt,ea priuata eſſe dicuntur,quibus 36

adesse illa sunt inepta. Aliter priuatum esse dicitur, quod eo caret quod habere aptum est, vel ipsum, vel genus ipsius: vt homo visu priuatus esse dicitur, propterea quòd visu, quem ipsemet habere idoneus est, caret: talpa vero non quòd ipse visum habere sit aptus, sed quia genus in quo habetur, animal videlicet pedestre quadrupes. Catuli quoque ad hunc modum visu priuati esse dicuntur, quoniã quem habere apti sunt, nondum habent. Alio modo priuatum id esse dicitur, quod aliquo caret tũc, cum id habere idoneum est. Neq; enim cæcum omni ætate dicimus, sed in ea solum quæ habendo visui est opportuna. quod si cæcitas est priuatio, nimirum cum cæcus est, tũc est priuatus, & cæcum esse, priuatum esse. (in eo in quo, & quo, & ad quod, & quemadmodum aptum sit ad habendum, & non habeat) quæ verba adiuncta in hunc sensum dicta sunt, (quo) id est, si quod habere est aptus, eo careat, qua parte habere debet. (quo) enim partem significat. Nam si qua parte aptus est habere, hac non habeat, priuatus esse dicitur. Neque enim visu priuatus is est, si quis auribus non videat, sed si oculis. (Ad quod) id est si quod visus videre aptus est, id non videat. haud enim cæcus est, qui vocem non videt. Illud autem, (& quemadmodum) significat cæcum & priuatum esse, qui vt videre est aptus, non videt. Nemo enim cæcum appellabit hominem, qui ea quæ sunt ei a tergo, non cernat, aut quæ longissimo interuallo absunt. quòd si (in quo) adiectum fuerit, significabit per quod. Neq; enim cæcus is dicitur, qui noctu non cernit, sed qui in luce. Præterea violentam cuiuspiam ablationem priuationem nũcupari ait. Exempli causa, pallio quis priuatus dicitur, quo est ab aliquo per vim expoliatus, & bonis suis priuatus, qui vi allata ei est a tyranno deiectus. (Atq; quot modis, inquit, eæ negationes dicũtur, quæ ab hac parte in emergunt, tot modis & priuationes ipsæ dicuntur.) Negationes ab in emergentes, vocat destructiones priuatiuas. negatio enim proprie per non enunciatur. quot igitur modis destructiones ac negationes per in de quibuspiam dicuntur, totidem priuationes dici ait. Negatio enim per in priuationem significat, quarum differentiam per subdita exempla declarat. Quod enim, ait, æqualitatẽ habere est aptum, nec habet, id inæquale nuncupatur. quamobrem priuatio hoc quoque significat, & inuisibile dicitur, tum quod videri est idoneum, tũ quod non videtur, quod significauit post ea quæ de inæquali dixerat, adijciẽs, (& omnino colorem non habere.) Nam inuisibile id quoque dicitur, quod omnino videri non est aptum, neque colorẽ habet: vt cum vocem inuisibilem esse dicimus. quo in loco priuatio idẽ quod impossibile videtur significare. Item depes dicitur tum quod pedes habere prorsus est ineptum, vt serpens, tum cui pedes inepte constant. Itaq; priuatio de hoc quoque dicitur, quod inepte aliquid habet. Aliquid præterea priuatiue dicitur per in, quoniam aliquid exiguum habet, vt apyrinon, quod est, vt ita loquar, innucleosum, quia nucleum exiguum habet. Sic *ἀτράχηλοι*, id est incolles, si licet sic interpretari, nuncupãtur, qui breui sunt collo. qua ratione in eo quoque priuationem per in vsurpari tradit, quod non recte pati quidquã potest, vt insectile. neq; enim solũ quod non secatur, insectibile vocatur, sed etiam quod non facile secatur, aut non bene, neque ex secantis sententia. Priuationes igitur per in, vel de ijs dicuntur, quæ aliquid habere sunt apta, nec habent: aut de ijs quoniam habere nequeunt, non habent, vel de ijs quæ praue obtinent, vt quæ parum quid habent, vel quæ non facile aut non recte possunt. Quibus priuationum per in discriminibus explicatis, alium priuationis intellectũ adiungit, cum scilicet aliquid non partim habet, partim secus, sed prorsus non habet, vt cæcus dicitur qui vtroq; orbatus est oculo, non qui altero: & surdus qui vtraq; aure surdus est, nõ qui altera. Quãobrem qui prorsus aliquid non habent, hos illud non habere dici ait, & qui penitus habent, habere. (Quare, inquit, non omnis homo bonus est aut malus, iustus, aut iniustus.) Malus enim is esse videtur, qui prorsus virtute priuatus est, iniustus qui omnino iustitia, bonus autem & iustus qui hæc ex omni parte habẽt. Vt igitur inter eum qui simpliciter videt, & cæcum simpliciter, medius est luscus, sic inter bonum & malum, iustum & iniustum, ij medium tenebunt, qui nondum omnino probis moribus prædití, nec optimos quosq; virtutum habitus nacti sunt: habent tamen simulacra virtutis, & rectas mentes præ se ferunt, quibusdamq; officijs quasi boni viri funguntur, & plerunque viros probos consilijs ineundis imitantur.

Cęcus quis dicatur.

Priuationũ intellectus.

Habere multipliciter dicitur: atq; vno dicitur modo, ducere suapte natura, aut suopte motu ac appetitu. idcirco febris hominem, tyranni ciuitates, induti vestimentum habere dicuntur. Alio modo id in quo quippiam est tãquam in susceptiuo, vt æs statuæ formam, & corpus ægritudinem habet. Alio modo, vt id quod cõtinet, ea quæ continẽtur. id enim quod in quopiam continetur, haberi ab illo dicitur. hoc pacto vas aquam, vrbem homines, nauẽ nautas habere dicere consueuimus. totũ etiam habere partes hoc dicitur modo. Id præterea quod prohibet quippiam suopte nutu moueri ac agere, habere hoc ipsum dicitur. Sic & columnæ dicũtur ea habere pondera, quæ super ipsa sunt posita. Sic & a poetis Atlas cœlum habere dicitur, quod ni esset, rueret, vt inquiunt, atq; in terram caderet cœlum, vt & quidam asserũt naturales. Hoc quidem modo continẽs habere dicitur ea quæ continet, quia ni id esset, suopte nutu quæq; separata dissipataq; essent. In aliquo etiam esse similibus dicitur modis, ipsumque comitatur habere.

Habere. Habere multipliciter dicitur.) Habere quoq; multipliciter dici ait. vno modo ducere sua natura, vel suo appetitu, exempli gratia, sua natura febris quos habet ducit, quippe quos sic afficit, vt naturam suam recipiant, atq; febricitent. Suo vero appetitu tyranni subiectos, quos habent, & ciuitates tractant. ipsos enim quocunq; libuerit, ducunt, trahũtve, & pro sua libidine sibi seruire cogunt. Tunicam quoq; ad hunc modum habere dicimur, qua cum volumus vtimur. Alio modo habere in diuersum intelligitur atq; ducere seu trahere ad nutum suum. quod enim sic ab aliquo ducitur, vt ipsius impetum sequatur, hoc illud habere dicitur, vt ciuitas tyrannum habere dicitur, cum trahitur ab ipso. quanquam hunc intellectum non apposuit: fortasse quoniam per huic diuersum significatur. Excipiens quoq; cum exceperit quidquam, ipsum habere dicitur: quo quidem modo statuæ formam æs dicitur habere, quam cum excipiendi vim haberet, excepit, & corpus morbum. Ad summã materia formam ad hunc modum habere dicitur. Præterea continentia quæ continentur habere dicuntur. Nam contenta ab eo quod se continet, dicuntur haberi. Sic vasa humores inclusos in ipsis habere dicuntur, & locus quæ in loco sunt, & vrbs ciues, nauis vectores, & totum suas partes. (Id præterea, quod prohibet quidpiam suopte nutu vel natura moueri, atque agere, habere hoc ipsum dicitur. *Sic* & columnæ dicuntur ea habere pondera, quæ super ipsa sunt posita.) quia sustinent ipsa, & ipsorum descensui naturali obstant. (*Sic* & a poetis Atlas cœlum habere dicitur.) Ne ruat, ingentem Atlas sustentat Olympum. Quasi cœlum nisi ab Atlante teneatur fulciaturq;, in terram sit suapte natura ruiturum. *Sic* Physicorum qui mundum per vertiginem consistere, & ne cadat prohiberi tradunt, mundum a vertigine haberi dicerent. In hunc quoque habendi intellectum cadere ait quæ aliqua cohibent, & quo minus dissipentur, impediunt: vt vinculum lignorum fascem habere dicitur, & glutinum quæ ipso cohærescunt. Neq; vero tyrannus ciuitatem ad hunc modum habere intelligitur. Tyrannus enim ciuitatem habet, quia suo nutui parere cogit. hæc autem quoniam obstãt, quo minus a se cõtenta sua natura nutuq; moueãtur. 37

In aliquo esse. Porro in aliquo esse, similiter dici ait, atq; habere. Nam in singulis habendi notionibus aliquid habitum erit in ipso habente. Quod enim ad alterius naturam nutumq; dicitur, id ab illo haberi dicitur, vt ciuitas habetur a tyranno, ac proinde in ipso est: & quod est in aliquo, vt in sui receptaculo, id ab illo habetur, & in illo est. forma enim habetur a materia, aut materia formam habet. Contenta etiam a continentibus habentur. nam quæ sunt in vase, hæc habentur: & quod sua natura suoq; nutu moueri prohibetur, id habetur a prohibẽte. *Sic* & quæ ab aliquo continentur, habentur ab illo, & ipsa in habente sunt.

Ex aliquo esse, pluribus dicitur modis, atq; vno modo ex eo, ex quo vt ex materia est. Idq; dupliciter, aut ipso genere primo, aut vltima forma. Omnia nanq; liquida sunt ex aqua, statua vero ex ære. Alio modo ex principio quod primũ mouit, veluti ex quo orta est pugna, ex contumelia, propterea quòd hæc principium fuit pugnæ. Alio modo ex composito ex materia atq; forma, sicut ex toto sunt partes, & ex Iliade carmen, atq; ex domo lateres atq; saxa. Nam forma quidem est finis, perfectũ autem est id, quod finem habet. Alio modo vt ex parte est ipsa forma, velut homo ex bipede, syllabaq; ex elemento. Alio enim modo hæc sunt ex illis, & alio modo ex ære est statua. Composita nanq; substantia ex sensibili materia est, sed ipsa etiam forma ex ipsius formæ materia constat. Quædam igitur hoc modo dicuntur, quædam autem si horum modorum quispiam sit per partem, vt est ex patre ac matre proles, & plantæ ex terra, propterea quòd sunt ex aliqua parte ipsorũ. Alio modo id, post quod tempore fit, vt ex die nox est, & ex tranquillitate tempestas, propterea quòd post illud fit hoc. Horum autem alia sic ideo dicuntur, quia mutationem inter sese mutuam habent, vt ea quæ modo sunt dicta. Alia propterea quòd tempore sunt solum deinceps, vt ex æquinoctio nauigatio, & ex saturnalibus bacchanalia fuere, propterea quòd post æquinoctium illa, hæc post saturnalia facta sunt.

Ex aliquo esse. Ex aliquo esse.) Ex aliquo esse vno modo dicitur, vt ex materia: & ex hac dupliciter, vel ex proxima, quam vltimam formam appellauit: vel ex prima, quam primum genus. Prima enim materia genus quodammodo est ipsi subiectorum. Nam statuæ proxima forma est æs, vltima vero aqua, si æris & omnium quæ liquescere possunt, aqua materia est: vel vlterius materia prima, quæ rursus genus fuerit materiæ vt aquæ, & materiæ vt æris. Alio modo ex aliquo dicitur, vt ex primo motore. Nam certamen ex cõtumelia dicitur, quoniam inde certaminis initiũ proficiscitur, & inde certamen est factũ. Sed quærat aliquis, num (ex aliquo) omni efficienti causæ conueniat? an ei solum quæ sic est causa, vt contumelia certaminis? Neq; enim statua ex statuario dici videtur. An in his ratio eadẽ est? ex hoc enim est statua, ex quo principiũ habet existẽdi. quaobrẽ principiũ effectiuũ ex aliquo nũcupari potest. Alio modo ex aliquo intelligi ait, vt pars ex cõposito ex materia & forma constituto, & partes ex genere quod totũ quoddã est. Manus enim ex cõposito est, ex corpore scilicet, quoniã ipsius est pars. Ad hũc quoq; modũ carmẽ ex Iliade dici ait, quoniã Ilias ex carminibus cõstat, quorũ 38

quodq; eſt ex Iliade, vt pars ex toto. Ilias enim totũ quoddam eſt. Præfatus autẽ, (vt ex toto partes) dicti exemplum appoſuit, ſimiliter, inquit, lapides ex domo dicũtur. Nam domus quoq; totũ quoddam eſt atq; perfectum, idemq; ex forma & materia compoſitum. neq; enim ſolum naturalia & cõtinentia, ſed domum etiã & talia tota eſſe atq; perfecta, ſubiectis verbis declarat, dicens. (Nam forma quidem eſt finis. perfectum autẽ & id, quod finem habet) quorũ verborum hic eſt ſenſus. Perfectum eſt quod habet finem, forma autem eſt finis. ergo quod formam habet, perfectum eſt. hoc autem eſt totum. huiuſmodi vero eſt, quod ex materia & forma conſiſtit. hoc igitur totum eſt atque perfectum. Cum igitur domus formam obtineat, ac proinde totũ ſit atq; perfectum, profecto lapides ex domo vt ex toto aliquo dicentur. (Alio, inquit, modo, vt ex parte eſt ipſa forma.) quo in loco formam appellat totum & perfectum, formam dicens quiditatẽ, non totum compoſitum. Nam illud ex materia eſſe dicitur, vt teſtatus eſt. Definitio enim hominis quæ formam exponit, ex bipede eſſe dicitur, quoniã bipes in ea quaſi pars continetur. Syllaba quoq; ex elemento dicitur, quia cõſtat ex elementis, & ſyllabæ ratio elementorum compoſitionem complectitur. Ita hic ex aliquo intellectus ſuperiori oppoſitus eſſe videtur. Illic enim pars ex toto dicebatur, vt lapides ex domo, hic autẽ totum ex parte. Sed nõ ſimiliter, inquit, forma ex parte dicitur, & totum ex materia. hoc autẽ dicit oſtendens hunc modũ ex aliquo diuerſum eſſe a primo, quo aliquid eſſe vt ex materia dicitur. Nam, (alio enim modo) dixit pro (alio autem modo) hoc ex aliquo dicitur, alio ſtatua ex ære. ſtatua enim ex materia ſenſibili eſt, & parte ſenſibili. Omnis nanq; ſubſtãtia cõpoſita, ex aliqua ſenſibili materia eſt, & parte ſenſibili. At ipſa etiã forma ſyllabaq; ex propria materia eſt. materia enim vtriuſq; partes ſuæ ſunt. hæc tamen nõ eſt ex materia ſenſibili. Nã neq; bipes, nec elemẽta ſenſibilia ſunt. Eſt autem ſenſus: non ſimiliter formã & quiditatem, ſeu definitionẽ ex partibus dici, vt totum ex propria ſuaq; materia, quanuis ambo ex materia dicantur. Nam totũ & ſubſtantia compoſita, ex ſenſibili materia eſt. forma vero non ex materia ſenſibili, ſed ex formę materia. quæ quidẽ non eſt ſenſibilis, cum partes definitionis, aut omnino formæ ſenſibilis non ſint. Nã formæ & quiditatis materia ſunt partes definitionẽ cõſtituentes, quæ ipſæ perinde atq; forma ratione intelliguntur. Quædã vero, inquit, ex aliquo dicuntur, (ſi horũ modorum quiſpiã ſit per partem) Exempli gratia materia per partẽ, forma per partẽ. Nam filius eſt ex patre & matre, ſtirpes e terra quaſi ex parte aliqua ipſorum. Stirpes ex terra quaſi ex materia idcirco eſſe dicuntur, quoniã aluntur, naſcunturq; ex terra, nõ ſic tamen, vt ex omni terra, ſed vt ex parte ipſius: ſtatuã vero ex aliquo ære eſſe dicebamus, quoniã æs omne quod ſumitur quaſi materia ſtatuæ, ſubijcitur ei. Neq; enim æs idcirco dicitur ſtatuæ materia, quoniã æris pars ſtatuæ ſubijcitur, ſed quia ipſum totũ æs, quod eſt quaſi materia ſtatuæ, ſubijcitur ei. Rurſus filius eſt ex patre & matre, ex illo vt ex efficiente, ex hac vt ex materia, ſed vtriuſque ex aliqua parte. Nã ſemen pars eſt patris, & ipſum, & id vnde deciditur. Matris vero pars eſt, tũ ſeminis receptaculũ, tum menſes, qui materia ſunt fœtui. Alio, inquit, modo ex aliquo dicitur, quod poſt illud tẽpore fit. quod enim poſt aliquid fit ſecundũ tempus, id ex illo fieri dicitur, vt ex die nox, quoniã poſt diẽ: ex ſerenitate tempeſtas, quia poſt ſerenitatẽ. quæ quidem partim alia ex alijs viciſſim fieri dicũtur, propterea ꝙ alia in alia viciſſim mutãtur, vt quæ modo nominaui. Nox enim in diẽ, dies viciſſim in noctem mutatur, trãquillitas in tempeſtatẽ, & econuerſo. Mutationes enim ex cõtrarijs fiunt. hæc autẽ contraria ſunt. partim idcirco ſolũ, quoniam tẽpore poſt ſunt: vt cum nauigatio ex meridie fieri dicitur, quoniã poſt meridiem. neq; enim meridięs in nauigationẽ tranſit. ſic ex Bacchanalibus Thargelia dicuntur, ex Apollinaribus Olympia.

Filius quã obrẽ dicatur eſſe ex patre & matre.

Pars vno modo dicitur id, in quod ipſum quãtũ quoquo modo diuidi poteſt. id enim quod a quanto vt quantũ eſt aufertur, pars illius dicitur ſemper, veluti duo pars quodãmodo triũ dicuntur. Alio modo quanti pars id ſolũ dicitur, quod ſolũ ipſum menſurat, quapropter duo tũ pars tum nõ pars trium dici nimirũ poſſunt. Ea præterea in quæ forma ſine quãtitate diuidi poteſt, partes etiã huiuſce dicuntur. iccirco ſpecies, partes generis inquiũt eſſe. Inſuper ea in quæ totũ, aut forma, aut id quod formam habet, diuiditur, aut ex quibus cõponitur, vt æneæ pilæ, aut æneæ teſſeræ, & æs ipſum, quod quidẽ eſt materies in qua forma ſuſcipitur, & angulus etiã pars eſſe videtur. Præterea quæ in ratione ſumuntur ea quæ vnũquodq; declarat, ea quoq; totius ſunt partes. iccirco genus pars etiam dicitur ſpeciei, ſpeciẽ tamen alio modo partem generis eſſe conſtat.

39 Pars vno modo dicitur.) Sed pars, inquit, vno modo dicit̃ id, in quod ipſum quantũ quatenus quãtũ eſt diuidi poteſt. quidquid enim a quãto, vt quantũ eſt, aufertur, pars eius eſſe dicit̃ a quo demitur, ſiue illud metiatur, ſiue nõ: vt duo triũ partẽ eſſe dicimus. Illud vero, (quatenus quantũ eſt) adiecit, quoniã qualitas aliqua poteſt a quãto ſeiungi, exẽpli gratia, calor, albedo, vel dulcedo. at hæ non ſunt illius partes, quia nõ diuellitur quantũ ab eo, quod his ablatis nihilo minus quo ad quantitatem efficitur. Alio modo in quæ totũ diuidi poteſt, horum ea tantũ partes eſſe dicit, quæ ipſum metiũtur: vt duo partẽ eſſe dicimus quatuor, & ſex, & omnino pariũ numerorũ, quia duo numerus ipſos metitur. quo intellectu numerus tria, nõ eſt pars quatuor, nec hic pars ſex. quanq̃ primo modo partes

Partis intellectus.

esse intelligantur,vt duo triũ. Præterea partes dici ait,(in quæ forma sine quantitate diuidi potest) id est non vt quantum diuisa. Formam autem appellat definitionẽ,partes vero quæ ab ipsa forma & ratione continentur,quas paulo ante partes & materiã formæ vocabat. Diuisio enim formæ secũdum rationem absq; quantitate fit,partitio autem in specierum indiuidua cũ quantitate. quod si ad hunc modũ intelligatur,tunc non species generis pars erit,sed cõtra genus speciei seu formæ:quippe quod definitionis sit pars:vt ipse paulo post declarabit. Aut pro genere formã siue speciem dixit. Et tunc illud,(in quæ forma diuidi potest)æquipollebit huic,in quę genus diuidi potest. Illud autẽ,(sine quantitate)significat ipsius partitionẽ vt generis fieri. Animal enim potest diuidi vt quantũ, vt cũ in partes secatur, caput,pectus,&c. Potest etiã non vt corpus & quantũ,sed vt genus diuidi,quæ partitio per differentias facta, ipsum in species secat, & hoc est quod ait(totum autem forma, aut id quod formã habet.) Nam partitionẽ vt speciei & secundũ speciem vult efficere, qualis est generum partitio. Non scilicet vt totius,neq; vt multitudinis,sed vt generis. quo intellectu species generis partes esse ait. Ad hęc partẽ alicuius hoc dici ait, in quod res diuiditur, aut ex quo cõsistit. Quod vero ait, (totum aut forma,aut id quod formã habet)in huiusmodi sensum est accipiendũ (totum)vt corpus totum,quod in partes diuiditur,quæ totũ corpus constituunt. (Aut forma)hoc iterũ partitionẽ vt formę significat. Partes enim formę,vt formę sunt:vt animæ quæ forma quædã est,partes sunt potẽtiæ,in quas ipsa diuiditur.(id quod formã habet)id est totum cõpositum: cuius vt compositi partes sunt tum corpus subiectum, cuius prius partitionẽ exequutus est. huiusmodi enim totũ esse dicebamus.tũ forma,de qua posterius meminit. Sed apposita exempla, ad id quod formã habet,referũtur, quodq; vt totum diuiditur. De quo vltimo mentionẽ fecit. Aes enim quadratũ si in æs,& angulum secetur,in materã & formã diuidatur. Angulus enim formã significat.(Præterea,inquit,quæ in ratione sumũtur ea quę vnũquodq; declarat,ea quoq; totius sunt partes.)Eas etiã cuiusq; partes esse ait, quæ in ratione cõtinẽtur quiditatẽ explicante. Nã definitionis partes,partes esse vidẽtur,sed a formæ partibus differẽtes,quoniã licet totius finitio per formã efficiatur, materiã tamen cõsignificat,vt ex genere protin⁹ intelligitur.(Idcirco,inquit, genus pars est speciei)quoniã definitionis eius est pars.

Pars alicuius rei quid dicatur.

Totum dicitur id,a quo nulla prorsus pars abest earum,ex quibus natura dicitur totum,& id quod continet ea quæ cõtinentur,vt illa sint quippiã vnum: atq; id dupliciter. aut enim ita,vt vnũquodq; sit vnum:aut ita,vt ex his ipsum vnum emergat.nam ipsum vniuersale, atq; id quod omnino dicitur, vt quippiã totũ,hoc pacto est vniuersale, quia plura continet,hoc ipso quòd de vnoquoq; prædicatur,& illa omnia vnum sunt,vt vnũ quodq; est tale, vt homo,equus,deus,propterea quòd omnia sunt animalia. Cõtinuum autẽ atq; finitum est totũ,cum vnũ quid ex pluribus constat,quæ maxime quidem potentia insunt,sin vero nõ ita actu.horum autẽ ipsorum ea quæ natura constãt, magis talia sunt,quàm ea quæ cõficiuntur ab arte,quẽadmodũ & in ipso dicimus vno. Totalitas enim est vnitas quædã. Præterea cũ quantũ, principiũ,mediũ,atq; vltimũ habeat, quorum quidẽ positio differentiã non facit, in iis vniuersum dicitur. quorũ autem facit,in hisce dicitur totũ. In quibus autẽ vtrunq; fieri potest,in iis dicitur & totũ,& vniuersum. Hæc autẽ ea sunt quorũ natura quidem eadem manet in trãspositione,forma autẽ non manet,vt cæra ac vestimentũ.nã & totũ dicitur,ac etiã vniuersum.habet enim vtrunq;. At aqua, & humida quæq;, & numerus, vniuersum quidem dicuntur: totus autẽ numerus,& tota aqua non dicitur,nisi trãslatione. De quibus autẽ vniuersum vti de vno dicitur,de hisce dicũtur vniuersa:vt de diuisis,vniuersus hic numerus,vniuersæ hæ vnitates.

Totius notiones.

Totum dicitur id a quo.)Deinde totius notiones adiungit,ac totum dici ait,a quo nulla pars abest earũ ex quibus totũ natura constare dicitur. quibus enim natura cõsistentibus nulla pars abest,ea proprie sunt tota. Alium totius intellectũ apponit,quo vniuersalia cõplectitur,nec solum natura cõsistentia,sed etiam artificiosa. Nam totũ esse ait(id quod continet ea quæ continentur,vt sint quippiam vnum.) ea scilicet quæ continentur. Quæ vero continentur, ea dupliciter vnum fieri ait,vel sic vt eorum quodq; vnũ quiddam sit,vel ita,vt omnia vnum : ac primum explicat quomodo fieri possit,vt eorum quæ ab ipso continentur, quodq; vnũ sit atq; idem. vniuersale enim appellatum de omni significat. nam quod de omni dicitur,totum quoddam esse videtur. Totum igitur,inquit, ad hunc modum dictum,atq; vniuersale,idcirco dicitur vniuersale & totum,quoniam in se multa cõtinet,deque his singulis vniuoce prædicatur, & omnia vnũ sunt secundum prædicatum. & ipsorum quodq; hoc est quod prædicatum:propterea quòd omnia pariter communis, & se complectentis rationem admittunt. Nam illud,(Omnia vnum sunt,vt vnumquodq;) significat ea vnitatem habere non continuitate,sed quia eorũ quodq; eandem rationem admittit. equus enim,homo,canis,& bos omnes vnũ sunt,quoniã eorum quisq; animal est. Animal igitur idcirco totum est, quoniam quæ ab eo cõtinentur,cum inter se disiuncta sint & separata,secundum ipsum tamen vnũ sunt. Atq; hic

Vniuersale

quidem est intellectus totius,vt aliqua complectentis. Aliud autem quidpiam vnum ex ijs quæ cõtinentur,esse ait,propterea quòd cõtinens est,& vnum numero.quod enim vnum quiddã continuũ est,& finitum,ex partibus constans,id totũ est,non quòd partes rationem totius recipiant,sed continuitate.Quid porro sit proprie continuũ,declarat,dicens:(Maxime quidem potentia) ea nanque proprie cõtinentia sunt,in quibus partes potẽtia insunt:interdũ etiã,si partes actu in ipso sint:ita tamen,vt vnũ aliquid fiat secundum formam ex quadam ipsarum compositione:vt artificiosa quæ cõpositione fiunt:quomodo domus, atq; item nauis vnũ quiddã esse dicitur.Sed ex ijs quæ vnitatẽ ad hunc modum habent propter continuitatẽ, & quia partes in ipsis potentia sunt,ea magis tota esse dicit,quæ natura constant,q̃ quæ arte conficiuntur.homo enim magis est totus,q̃ statua.Nam quod natura constat,q̃ quod arte,magis vnum est,vt in partitione vnius testatus est,cuius nos hoc in loco admonet.Cuius rationẽ & causam reddit,dicens·(totalitas enim est vnitas quædã.)quare vt vnum, sic item totũ est.Deinde alium totius intellectum apponit.(Nam cum quantũ,principium,mediũ, atq; vltimum habeat)id est,cũ quantum finitum sit,cuius partes in hoc genere per situm nullã efficiunt differentiam,id omne dici ait,qualia sunt quæ partibus cõstant similibus,nec proprio termino ac forma figurantur,vt aqua & aer.quorũ autem talis partium situs discrimen facit,in his nomẽ totius vsurpamus,cũ partes proprium ordinem habent:quo scilicet id quod ex ipsis conflatur,certum aliquid dicitur,cuiusmodi sunt quæ partibus dissimilibus cõsistunt,vt facies,manus,breuiter cuiusq; animalis corpus. Nam situs partium in his subiectorũ discrimen facit,quales item sunt domus, nauisq;.At quæ cũ partibus similibus constent,formam quandã & figuram recipiũt,de ijs & omne & totum prædicari ait,omne propter subiectũ,totum vero propter formã quæ in variantibus partibus persistere cõtingit,cuiusmodi est statua ex materia vna figurata,seu vestimentũ.Nam & hoc aliqua forma figuratur, & horum quodq; omne dicitur,atq; totum.de humoribus autem,& quæ figura vacant,in vniuersum omne & totum prædicari negat, sed omne duntaxat. Numerum enim qui omnis dicitur,negat totum appellari,nisi si quis ipsum totum per translationem vocet. De quibus autẽ omne quasi vnum quiddam sit prædicatur,de ijs omnia quoque dici ait, scilicet ex partibus,quæ omne constituunt,si sumãtur vt diuisæ. omnis numerus dicitur, quando vnitatum vniuersitas quasi vnum sumitur,omnes vnitates ex quibus omnis numerus cõstat, si rursus vt diuisæ accipiantur, sic tamen vt omne cõficiant: prorsus vt omnia de partibus dicatur quasi seiũctis,omne vero quasi vnitis:sicut omnes homines dicimus,vel omnis homo si quasi vnum consideretur. Toti⁹, ali⁹ intellectus

Diminutum dicitur non quoduis quantum,sed partibile ipsum esse, totũq; oportet. Duo enim non sunt diminuta, si alterum vnum auferatur.Non enim vnquam id cuius ablatione diminutũ quippiam fit, & id quod restat,æqualia sunt, neq; omnino quisquã numerus est diminutus.nam substantia permaneat oportet.Si cantharus enim est diminutus,oportet ipsum adhuc cantharũ esse:at numerus non est vlterius idem parte sublata,nec insuper ea omnia diminuta dici possunt, quæ partes dissimiles habent. Numerus enim aliquo modo dissimiles partes habet,vt dualitatẽ & trinitatem,sed nihil prorsus eorum est diminutũ,quorum differentiam positio nullam facit,vt aqua,aut ignis,& quæ sunt similis generis,sed sint talia oportet, vt positionem per substantiam habeant. Præterea continua sint oportet.concentus enim & ex dissimilibus cõstat,& positionem habet,diminutus vero non fit.Insuper neq; ea quæ tota diminuta sunt,priuatione cuiusuis partis fiunt. Non enim aut si præcipuæ substantiæ partes,aut quæuis cæteræ,& vbiuis sint auferantur, diminutum faciunt id quod restat: ceu si perforatus fuerit cantharus,non dicitur diminutus,sed si ansa fuerit, aut aliqua pars extrema ablata. Et homo similiter diminutus truncatusq; dicitur,nó si caro aut splen,sed si extrema pars,nó quæuis & ipsa sublata fuerit,sed quæ tota sublata rursus oriri generariq; non potest. idcirco calui diminuti,neq; sunt neq; dicuntur.

Diminutum dicitur.) Diminutum,inquit,dicitur non quoduis quantum. Nam diminutum seu Diminutũ
43 mutilum est illud quidem in quanto, non tamen omne quantum hanc appellationem seu affectionem recipit:sed vt aliquid mutilum dicatur, oportet vt sit nõ diuiduum modo,sed etiam totum.totum autem hoc in loco vel significat rei continuitatem,vel oportere vt dissimilibus partibus consistat,quod paulo ante dixit in mentione totius,atq; id discrimen inter omne & totum explicauit.Itẽ non solũ,inquit, vt partibus similibus constet,totumq; sit oportet,sed etiam vt situm habeat, id est vt sit de numero quantorũ situm habentium.Sed duo,inquit, non fiunt mutila, si auferatur vnum. docens non dici aliquid mutilum,si medietas ipsi dematur.neq; enim mutilatum seu imminutum esse,hoc est quod minus esse,vel superari.quo in loco non solum demonstratur,non esse mutilũ eum numerum,cui dimidium fuerit ablatũ,sed ne eum quidem,cui pars alia fuerit adempta: quod protinus ait.(Neq; enim,inquit,omnino quisquã numerus est diminutus) cum sit necesse, vt mutilum eandem substantiam eandemq; formã retineat. Nam quod parte dempta formã aliam recipit,vt in Mutilum.

numeris efficitur,id non dicitur mutilum. Addit porro, non omnia quæ partibus constant dissimilibus,mutila posse nũcupari:quia præfatus fuerat oportere,vt dissimilium partium essent,quæ futura essent mutila,cum dixit, (totumq;) Non igitur in omnibus rebus dissimilium partium mutilum vsurpatur,sed in ijs tantum,quæ sitũ habent,vt supra diximus.nõ enim in numero vsurpatur,quasi numerus in partes dissimiles diuidatur. exempli gratia numerus quinque diuiditur in duo & tria, paria & imparia,quæ ipsius partes sunt. At non protinus numerus aliquis mutilus appellabitur. Vt enim quidpiam mutilum sit,partes ipsius huiusmodi sint oportet,vt ipsarum situs discrimẽ formæ conficiant.quod in numero non efficitur, vtpote cuius partes omnino situ careant,vt dictum est in prædicamentis. Idcirco enim quæ similibus partibus sunt, non dicuntur mutila, quoniam in ipsis partium transpositio non efficit discrimen. Præterea cõtinua sint oportet,quæ ablatione partis mutila sunt futura. Concentus enim ex dissimilibus constat,ex media scilicet & paranete, & parypate atq; hypate.quin & ordinem quendam cum situ habet eorũ quodq;.concentus enim in certo quodã horum inter se situ consistit:quibus commutandis, concentus variat. concentus tamen non dicitur mutilus,propterea quòd neq; continuus est, neq; totus,sed ex discretis ac seiunctis partibus constat, cuiusmodi numerus esse intelligitur. Sed postquam determinationibus ab ipso memoratis docuit mutilum in totis quantis vsurpari, deinceps qualis rei aut cuius ablatio, & in quibus totum reddit mutilum,ostendit. Negat enim a continentibus & quantis quauis ablata parte, quod superest esse mutilum. Neque enim si principales formæ ac substantiæ partes toti & continuo demantur, reliquum mutilatum fuerit,vt animal non dicitur mutilum,si caput ipsi fuerit ablatum, cum ne animal quidem persistat. Neque qualis aut quæcunque pars ablata fuerit ex continuitate, vel diuisa,statim erit totum mutilum: vt cantharus non dicitur mutilus, si terebratus fuerit: sed tunc demum, si ansa aut pars alia extrema ei fuerit ablata.eadem est hominis & cuiusuis alterius animalis ratio, a quo si carnem abstuleris,aut splenem diuulseris, non supererit mutilatum animal, sed tunc solum, si nasum,auriculam,vel digitum abscideris.Extremarum porro partium eas,si demptę fuerint,mutilos efficere ait,quæ si totæ fuerint ablatæ,renasci aut refici nequeunt.quapropter caluos mutilos vocari negat:quoniam capilli ea sunt natura,vt si fuerint a toto ablati,tamen regenerari,ac rursus coalescere valeant.(Sed quæ tota, inquit, sublata,rursus oriri generariq; non potest.) id est,quæ si omnino auferatur,non amplius generationem habet. Capilli enim licet in caluo haud amplius regenerẽtur, tamen in ipsorũ natura inest,vt ablati renascãtur. Vel tota dixit, quoniã si qua particula ab extremo quopiã auferatur,verbi gratia exigua caruncula,hæc rursus fieri potest vt restauretur. Capilli ergo si non in cunctis,certe in quibusdam ablati renasci possunt,vel in omnibus a quibus ablati fuerint. Auricula vero & nasus semel ablata,in nullo vnquã regenerantur. Illud autem est aduertendũ,non factam fuisse mutili partitionẽ,ceu mutilũ plurifariã dicatur,sed intellectum ipsius fuisse explicatum.

Cõcẽtus ex dissimilib⁹ constat.

Calui non dicuntur mutili.

Genus dicitur partim,si eorum quæ sub eadem specie collocantur, generatio continua sit:quo pacto dicitur,quousq; genus hominum sit, id est,quousq; sit ipsorum continua generatio. Partim si quippiam a primo aliquo profluxerit,quo modo alii Græci genere,alii Pelopidæ nũcupantur,quòd illi a Græco,hi a Pelope qui primus genuit,profluxerunt:atq; potius ab eo qui genuit, quàm a materia dici solent. Dicuntur enim & a fœmella genere,vt ii qui a Pyrrha sunt orti. Præterea planum figurarũ planarũ, & solidum solidarũ dicitur genus.figurarum enim alia est plana talis,alia solida talis.hoc autẽ est id quod differentiis ipsis subiicitur. Præterea vt id quod in rationibus inest primũ, atq; hoc ipso quid est prædicatur,cuius qualitates differentiæ nuncupantur. Genus igitur tot dicitur modis. Aliud enim per eiusdem speciei continuam dicitur generationẽ, aliud per id quod primum mouit speciei eiusdem,aliud vt materies. cuius enim differentia atq; qualitas est,id est subiectum,quod materiam appellamus.

Gen⁹ multifariã dicitur.

Genus dicitur partim si eorum.) Genus quoq; multifariam dici ait. Nam genus dicitur de ijs quę cũ similia specie inter ipsa sint, generationem cõtinentẽ habent. in quẽ sensum illud solet vsurpari, 42
quousq; genus hominum sit,id est,quousq; hominum sit maneatq; perpetua generatio. Adiecit autẽ,(quæ sub eadem specie collocantur.) quoniã nõ dicitur genus hominum,si equi permaneant,sed si homines ex hominibus continenter procreati persistant. Aliter genus dicitur id, a quo primo & motore aliqui deducũtur. Deniq; a quo suæ generationis principiũ reputãt,vt genus Græcorũ dicitur,quoniã ab Heleno descendũt,qui primus genus ipsorum cõdidit,vtq; Græci essent causa fuit. Sic Iones ab Ione,itẽ Heraclidæ dicũtur quorũ Hercules primus generisq; auctor fuit. Pelopidæ quorũ Pelops. Quin & a fœmina quorundã genus nũcupari ait,vt quidã fuerunt a Pyrrha nũcupati,quasi ab hac,vt est in fabulis,procreati. Sed a genitore potius genus appellari ait,cum formã is præbeat, matre suggerente materiã, & esse cuiq; a forma potius suppeditetur. Cæterũ eorum generum quæ a loco cognominantur,quomodo Asianus quispiã aut Aegyptius genere dicitur,hic mentionẽ non facit:propterea q; sic appellati,nõ sortiuntur nomẽ a primo auctore. Deinde duas eiusdẽ intellectus

Helenus. Græci. Iones. Heraclidę. Pelopidæ.

expoſitiones explicat. Nam duas expoſitiones reddit generis, quod de pluribus dicitur, ac ſpecie differentibus &c. prior eſt cum genus quaſi ſubiectum differentiarum eſſe dicitur. Nam plana figura ad hunc modum genus eſſe ait, qui planum dicens, figuram planam intelligit, cum id genus ſit planarum figurarum. itaq; hoc totum figura plana, ſumit pro genere trianguli & quadrati, & omnium planarum figurarum. Pari ratione figura ſolida ſolidarum figurarum. Nam figurarum alia eſt figura plana talis, exempli gratia triqueta, vel quadrata. alia figura ſolida talis, vt globus eſt figura ſolida talis, teſſera talis, pyramis talis. Hæc effatus ait (hoc autem eſt id quod differentijs ipſis ſubijcitur.) quaſi genus a differentijs in ſpeciem redigatur, & hac ratione ſubijciatur ipſis. Præfatus autem genus ſic dictum ſubiectum eſſe differentiarum, hoc ipſo nomine, quòd differentijs ſubijciatur, quod in progreſſu materiam appellat, quin etiam in ſexto huius operis libro genus vocat materiã, explicat poſteriorem expoſitionem generis ad hunc modum appellari, qua genus id eſſe dicitur, quod primum in ratione definiente, & quiditatem ſignificante collocatum, in quid eſt de ſubiecto prædicatur. hoc enim eſt quod ait, (& dicitur in eo quod quid eſt.) genus enim hoc modo id eſſe intelligitur, quod de pluribus ſpecie diſcrepantibus in quid eſt prædicatur. Nam eius quod primum in definitione redditur, qualitates differentiæ eſſe dicuntur: quibus inter ſe diſcrepant ea quorum in definitione genus eſt idem. Prius igitur ipſum explicauit, eo quod quaſi ſubiectum a differentijs in ſpeciem redigatur. nunc autem eo quod in definitionibus primum aſſumatur, & in id quod eſt prędicetur. Ita cum expoſitiones diuerſæ ſint, idem tamen ſignificant. Differentias autem qualitates nuncupauit, quoniam paulo ante in qualitatis partitionibus eas primo in loco numerauerat. Præfatus autem hos eſſe generis intellectus, eoſdem ſummatim repetit, ſimul innuens duos vltimo loco poſitos expoſitiones eſſe diuerſas eiuſdem intellectus. Quædam enim ob ſpeciei continentem generationem genera dicuntur, vt hominum vel equorum genus: alia propter primum motorem, qui poſteriorum ſpecie ſimilium eſt auctor, vt Heraclidarum genus, Græcorumq;, atq; Ionum. Neque vero temere (ſpeciei eiuſdem) adiecit, cum genus non ab eo qui vtcunque primus moueri dicatur. niſi eiuſdem ſit atq; poſteri ſpeciei. genus enim humanum tunc demum appellabitur, ſi eius initiũ ab homine proficiſcatur. (aliud, inquit, vt materies) quaſi materiam appellat genus, quod eſt commune, ac de pluribus ſpecie differentibus prædicatur. quomodo autem materia ſit huiuſmodi genus, exponit his verbis (cuius enim differentia atque qualitas eſt, id eſt ſubiectum, quod materiam appellamus) Quia enim differentiæ huius velut ſubiecti ſunt, & per ipſas in ſpecie conſtituitur, vt materia per formam, genus materia poteſt nominari, id eſt quia differentiæ ſunt qualitates, & genus ſubijcitur ipſis. Nam cuius eſt differentia, id differentiæ ſubijcitur: vt qualitati id, cuius eſt qualitas: quoniam quod qualitatibus ſubijcitur, id materia nuncupatur, genuſque materia efficitur qualitatum vt differentiarum.

Diuerſa vero genere ea dicuntur, quorum ſubiectum primum diuerſum eſt, & neq; alterum in alterum, neq; in idem vtrunq; reſoluitur, vt forma & materia diuerſa genere ſunt, & ea quæ per figuram prædicationis eius quod eſt, diuerſam, dicuntur. Eorũ enim quæ ſunt, alia quid eſt ſignificant, alia quale quid, alia aliud, vt antea eſt diuiſum. neque enim hæc aut in ſeſe viciſſim, aut in vnum quid reſoluuntur.

43 Diuerſa vero genere ea dicuntur.) Poſt generis partitionem, quænam genere diuerſa nuncupãtur, exponit. Quorum ergo ſubiectum primum diuerſum eſt, ea genere diuerſa eſſe ait, ſubiectum primum appellans materiam. Nam quibus non eſt eadem materia ſubiecta, neque materia vnius in alterius materiam reſoluitur, neque amborum in eadem ſpecie, ea genere diuerſa ſunt. Materiam porro eam dicere videtur, quæ actu ſubiecta eſt, quam & primam nuncupauit. primam vocans quæ proxima eſt, in diſcrimen vltimæ ſecundum reſolutionem quæ proprie prima eſt. Exempli cauſa, ſtatuæ ſubiectum eſt æs, poculo cryſtallino aqua. quæ materiæ licet diuerſæ ſint, materia tamen ſtatuæ, in materiam cryſtallini poculi reſoluitur, propterea quòd æs liqueſcere poteſt: & quæcunque liqueſcere poſſunt, ex aqua conſtant. quo fit, vt ea quæ modo in exemplum aſſumpſi, non dicantur ad hunc intellectum genere diſcrepare. Rurſus ſi huic aurum, illi argentum ſubijciatur, hæ quoque materiæ diuerſæ fuerint, nec altera reſoluetur in alteram: ſed quia ambo in vnam eandemque ſpeciem reſoluuntur, id eſt, in aquam, idcirco illa non ſunt genere diuerſa. quorum ergo ſubiectis nihil tale accidit, ea diuerſa genere dicuntur, vt lapis & æs: quippe quorum alteri terra, alteri aqua ſubijcitur, quarum neque altera in alteram, neque vtraque in quidpiam aliud ſenſibile ſubiectum idem reſoluitur. Præfatus autem talium ſubiectis nihil huiuſmodi accidere, ipſemet quænam huiuſmodi ſint, exponit, dum formam & materiam ad hunc modum diuerſa genere eſſe ait: corpus materiam appellans. quæ idcirco genere diuerſa eſſe ait, quoniam corporis ſubiecta, & ſubiecta formæ, neque altera in altera, nec vtraque in quidpiam commune reſolui dicuntur. Quo in loco partes definientis rationis ſubijci quaſi materiam formæ dicere videtur. Hoc enim ſupra dixerat. Cum igitur corporis & formæ ſubiecta non ſint eadem, neque alterum in alterum reſoluatur, neque vtrunque in idem, fit, vt hæc genere diuerſa eſſe ad hunc modum intelligantur. Ad hæc forma & materia ſic diuerſa genere haberi poſſunt, quoniam altera

Quæcunq; liqueſcere poſſunt, ex aqua cõſtãt

in alteram non resoluitur, cum neq; eadem in ipsis vicissim sint,neq; aliud ipsis subijciatur. neque enim vnum aliquid ambobus subijcitur,nec subiectum vnius in alterius subiectum resoluitur, cum nihil ipsis subijciatur, quia neque aqua aliquo subiecto & materia constat, neque proprie dictæ materiæ, alia rursus materia subijcitur. Item diuersa genere dici ait etiam ea quorum prædicationes primæ diuersæ sunt, & prima genera diuersa. Nam primorum generum quædam significant quid est, id est substantiam,alia quale,alia quantum,alia aliud ex ijs quæ in prædicamentis connumerantur,quorum diuersitatis causam adiecit.Nam quoniam neque alterum in alterum resoluitur, neque vtrunque in vnum quidpiam, idcirco hæc genere diuersa sunt. quo quidem modo animal & auis non erunt diuersa genera, sed neq; materia & forma ad hunc intellectum genere diuersa esse videntur,cum ambæ sub substantiam cadant.

Falsum vno modo dicitur vt res falsa, atque huius aliud ex eo, quia non componitur, aut fieri non potest vt componatur,quemadmodum dicitur diametrum esse commensurabilem costæ, aut te sedere. horum enim alterum semper, alterum interdum est falsum. sic enim hæc non entia sunt. aliud ex eo,quia est quidem, est tamen aptum aut non tale esse quale est, aut id esse quod haud est,videri ac apparere,vt pictura,ac somnia. hæc enim aliquid quidem sunt,at non ea quorum imaginationem efficiunt.Res igitur hoc pacto falsæ dicuntur, aut quia non sunt ipsæ, aut quia imaginatio quæ ab ipsis emergit, entis non est. oratio vero falsa est ea, quæ est eorum quæ non sunt ea ratione qua falsa est.

Hæc enarratio in græco tota ferme scatet librariorum erroribus.

Falsum. Falsum vno modo dicitur.) Deinde falsi partitionem explicat,falsumq; quoddam in rebus,aliud in sermone versari ait.Sic igitur inquit, Falsum alio modo dicitur vt res falsa) quo in loco alio modo dixit, vel quia inusitatum est in rebus falsum vsurpare, quippe quod in sermone atque sententijs versari videat.Vel alio modo dixit pro vno modo. falsum igitur in rebus bipartito diuidit.Partim nanque falsa dicitur res,quia prorsus non est, partim quia visum eius falsum efficitur. quod enim non est, quod in rebus falsum esse intelligitur, id non similiter falsum dicitur, vt oratio quæ habetur de re ipsa.oratio enim falsa de ipsa est,quæ ipsam esse ait:ac vicissim vera,quæ ipsam non esse dicit, a se ipsa in compositione quadam, tum verum, tum falsum assumens. quamobrem de non entibus perinde atque de entibus oratio & vera & falsa fit.Rerum autem falsitas nō est in quorumpiā compositione, sed in re ipsa falsum est ipsam non esse,aut non adesse: vt vicissim veritas,eandem adesse & esse, non similiter,vt si ipsa esse dicerentur. Itaque verum & falsum orationis de eadem re vtrunq; haberi potest,falsum vero in re fieri non potest, donec sit,vt verum efficiatur.Quanquam vtrunque falsum in oratione ac propositione esse dicere licebit. Sed alterum ab ipsa re in oratione esse,alterum ab ipso sermone.Oratio enim quæ quod non adest, adesse dicit,a re non existente falsitatem habet. Quæ vero quod vni adest,id alteri adesse ait, ea ex sermone falsitatem sumit. Id enim falsum est,quod vni adest, hoc ad aliud trāsferre. quod enim falsum vt res in oratione esse videatur, ipse innuit his verbis adiectis (ex eo quia non componitur, aut fieri non potest, vt componatur.) Quod autem in re quoque falsum sit, ipse demōstrauit. In quibus enim fieri non potest,vt verum dicat qui ipsa componit ac esse dicit, ea falsa sunt,vt in re. falsum autem de his,quod in sermone inest, iam est in compositione. Illud enim, (ex eo quia non componitur, aut fieri non potest vt componatur) significat quod non existit, aut non potest existere. Nam compositionem vocat rerum identitatem, verumque conuentum.harum enim huiusmodi existentia compositio est. dimetiens igitur commensurabilis costæ neq; est,neq; esse potest.te autem sedere,cum stes, est illud quidem falsum, quia non sic existit, non tamen quod fieri nequeat. Sunt vero in rebus falsæ, vel quæ omnino existere nequeunt, & impossibiles,& semper falsæ, vel quæ nunc non sunt.hæ nanque falsæ sunt,cum non sunt. Alia falsa sunt,quorum visum ab ipsis procedens est falsum, propterea quòd hæc videantur esse vel non qualia sunt,vel quæ non sunt, quæ quidem aliter falsa esse dicuntur atque superiora. Nam quorum visum est falsum,ea non sunt falsa,quemadmodū prædicta. hæc enim res aliquæ sunt, licet non quales esse videntur: qualia multa in picturis notamus, quæ sunt quidem aliqua, sed non ea quæ videntur esse. Nam cum non sint animalia, animalia esse videntur, & quædam alia quorumcunque pictura fuerit, & pari ratione visa, quæ in somnijs apparent, aliquæ res sunt . Nam quidam motus efficiuntur ijs qui vident insomnia, non tamen ea talia sunt, qualia videntur. Aliquid enim ambulare videtur,aut disputare, quod tamen non est ita.similia his sunt & perinde falsa quæ videntur in speculis.Nam & hæc aliquid sunt,sed non id quod esse videntur. Dixit autem huiusmodi falsitatem in rebus esse,quoniam ipsa eorū natura falsa est, nostraq; deceptio in rebus est, non in compositione orationis quæ de rebus habetur. (Res igitur, inquit, hoc pacto falsæ dicuntur,aut quia non sunt ipsæ,aut quia imaginatio quæ ab ipsis emergit,quasi nō entis est.) Huiusmodi enim visum quod ab ipsis proficiscitur,non entis est.Itaque vt a longinquo quasi a non 44

Cōpositio.

In reb⁹ falsitatē esse.

ente. Nam visum deambulare, quod non est id quod esse videtur, vel disputare, aut omnino quidquã agere, & huiusmodi visa, entia sunt, motus scilicet quidã ab actu sensibilibus profecti, fiuntq; in sensorijs sensibilium quædam reliquiæ. visorum autem falsitatem rebus ipsis attribuit. Quod vero ait, (aut non tale esse quale est, aut id esse quod haud est) partim refertur ad picturam: illud scilicet, (nõ tale esse, quale est.) reliquum, scilicet (id esse quod haud est) ad insomnia. Oratio vero, inquit, falsa est ea, quæ est eorum quæ non sunt. at non simpliciter quæ non entium, sed non entium quatenus ipsa falsa est. Falsa enim oratio est quæ res vt non habent sic se habere dicit: quãquam non entium aliqua oratio est vera, scilicet quæ illa non esse dicit. quæ vero non existentia vt existentia dicit, vel existentia vt non existentia, ea demum oratio falsa est. Quo modo igitur non entia dicens, falsa est? an dicens sua significata sic se habere, quemadmodum se non habent? quanquã pro (qua) legi potest (vel) vt sit sensus, oratio falsa est, quæ de non entibus habetur, siue non entia esse dicens, vt quæ Hippocẽtaurum esse dicit, aut quæ omnino falsa est. Quin & omnis oratio de ijs quæ sunt, falsa esse potest, vt ea quæ circulum figuram esse diceret planam tribus lineis rectis contentam. & sic quod adijcitur, cũ hac lectione consentiet. Neq; enim solum ea oratio falsa est, quę non entia esse dicit, sed omnis oratio est falsa, cum de alio dicitur, quàm de eo de quo est vera. Sin autem legatur non (vel falsa) sed (qua falsa) sensus erit, oratio falsa est, quæ de ijs habetur quæ non sunt. Illud enim, (qua falsa) significat, quatenus mentitur ea esse, cum non sint. quod verbis his adiectis declaratur.

Oratio falsa.

Quapropter omnis oratio cuiusvis vera, falsa est, si præter illud alii attribuatur. Circuli nanq; oratio falsa nimirum est, si de triangulo diceretur. Vniuscuiusq; autem oratio tum vna est ea qua quiditas explicatur, tum plures, quippe cum idem sit aliqua ex parte ipsum, & ipsum passum atq; affectũ, veluti Socrates, & Socrates musicus aut alb9. falsa autem oratio nullius est oratio absolute. Quapropter Antisthenes stulte putabat, nihil dici censens, nisi propria oratione vnum de vno. ex quibus efficiebatur, neminem contradicere posse, fere etiam neque dicere falsum. fit autem, vt quodq; dicatur non solum propria, sed diuersi quoq; oratione, & penitus falso, & aliqua etiam ex parte vere, quemadmodum octo, dupla dualitatis ratione dicũtur. Quædam igitur hoc modo falsa dicuntur. Homo autem falsus dicitur, qui facilis, electioneve propensior est ad tales orationes, non ob aliud quicquam, sed ob id ipsum dicẽdas, & qui talium orationum in aliis est effector, quemadmodum & res falsas dicere consueuimus, quæ falsam imaginationem efficiunt. Quapropter ea ratio quæ fit in Platonis Hippia, decipit, eundem hominem falsum esse dicẽs, ac verum. Eum enim accipit falsum, qui mentiti potest. is autem est ille qui scit, & qui est prudẽs. Præterea meliorem eum esse dicit, qui sua sponte res prauas facit. hoc autem per inductionem accipit falso. Qui nanq; sua sponte claudicat, is præstabilior est eo qui id facit inuitus, claudicari dicẽs imitari claudicantẽ. nam si quispiam est claudus sua sponte, deterior est eo fortasse, qui non sua sponte claudus est, quemadmodum id ipsum etiam & ad ipsos mores accommodatur.

45 Quapropter omnis oratio cuiusvis vera, falsa est, si præter illud alij attribuatur.) *Si enim oratio* omnis falsa est de alio habita quàm de quo est vera, est autem vera de eo cui cõuenit, falsa igitur erit de eo cui non conuenit, ac proinde de eo quod nõ est. Nam oratio quæ circuli vera est, trianguli est falsa, quoniam non est, quatenus est huius. Nam licet oratio quæ dicitur alicuius entis, sit, tamen qua est falsa, non entis est. hæc enim sola est significatiua, quæ triangulum figuram esse ait tribus rectis lineis cõtentam. *Sed* vniuscuiusq; orationẽ, quæ substantiã cuiusq; significat, tum vnam esse ait: (vna est enim oratio qua explicatur cuiusq; substãtia) tum plures. docet autem quomodo eiusdem plures orationes efficiantur. Nam cum res ipsa, & res aliquo affecta, idem esse videãtur, vt Callias & Callias musicus (sunt enim vnum subiecto) aliqua oratio erit simpliciter vt Calliæ, alia vt Calliæ musici, quædam vt albi: breuiter cuiusq; accidentis, si Calliæ coniungatur, diuersa erit oratio. quo fit vt eiusdem diuersæ orationes habeantur, si qua de ipso vera sit. Orationem autem non eam intelligere oportet, quæ proprie definitio sit Calliæ, vel Socratis, aut cuiusvis alterius. Plures igitur orationes eiusdẽ ita demum fuerint, si qua eius vera sit. (Falsa autem oratio, nullius est oratio absolute) id est, proprie. Nam proprie cuiusq; oratio est oratio vera. Falsa enim, qua falsa, cum additamẽto est illius oratio cuius est falsa. Alterius nanq;, vt dixit, cuiuspiam oratio falsa est, non eius cuius est vera. falsa enim equi oratio est, quæ ipsum animal rationis particeps mortaleq; esse dicit, quoniam nõ est eius cuius est vera. est enim vera hominis, & non simpliciter equi oratio illa, animal particeps rationis mortale. Et quibus falso tribuitur, horum nullius est simpliciter. falsa enim oratio, nullius est simpliciter & proprie. Præfatus autem orationem falsam eius esse quod non est, eandemq; non simpliciter eius esse cuius est falsa, esse tamẽ alicuius (eam nanq; orationem esse falsam, quæ cum alterius sit, de altero dicitur) hęc inquam effatus, taxat Antisthenem qui stulte negabat orationẽ quampiam de

Antisthenes.

vllo alio dici,quàm de eo cuius est proprie,eo deceptus,quod oratio falsa,nullius simpliciter sit oratio.Neq; enim si nō est simpliciter & proprie,statim non est omnino. At Antisthenes rem quanq; propria tantū oratione dici putabat,& vnam cuiusq; orationem esse,eam scilicet quæ propria esset. Nam quæ aliquid significat,nec est eius,eam eius de quo dicitur,esse dici,cum ipsi sit aliena de quo dicitur,ab ipso esse alienā.Ex quibus colligere nitebatur,non licere contradicere.contra enim de aliquo dicturos,diuersa dicere debere:non posse autem diuersas de eodem orationes dici, cum propria cuiusq; vna sit.vnius enim vnum esse:& qui diceret,de ipso tātum dicere. quamobrem,si qui de eadem re dicerent,fore vt hi eadē inter se dicerēt,cum de vno oratio vna sit. Qui autem eadē dicerēt, eos inter se non cōtradicere.quòd si diuersa dicerent,nō esse dicturos de eodē,propterea quòd oratio vna sit de re ipsa.& contradicturi de re eadē dicere debeant:& sic contradictionē esse non posse,colligebat.Sed ne mentiri quidem fere licere cōcludebat,cum fieri posse negaret,vt alia quàm sua propriaq; oratio de quopiā dicatur. Quam doctrinā stultam esse ostēdit,affirmās vnūquodq; nō solum sua propriaq;,sed etiā alterius oratione dici,falso videlicet,& temere,multipliciterq;, & inconsulte: vt si quis oratione circuli abutatur in triāgulo,aut equi in homine.Nam quæ ait equum esse animal pedestre bipes,est illa quidem oratio,in nullo tamē est vera.non in homine,quoniā omnino non est eius subiectū homo.non itē in equo,de quo dicitur.quòd si cum de hoc dicitur,nō est vera, haud dubie in equo falsa est.Sed licet,inquit,quodā modo alienam orationē vere in quopiam vsurpare:cum orationem quæ primū ac proxime cuiuspiam est propria,ad posteriora,& quæ ab illo esse mutuantur,transferimus:exempli causa in numero primum numerus duplus est duo.ipsum enim nomē duplum a duobus deriuatur,idem tamē in cæteris singulis duplis vsurpamus, cum hæc duplū illorum esse dicimus,propterea quod ita se habent inter se,vt duo ad vnū.Ita cum numerus duo proprie duplus sit,alij tamen numeri pares eo posteriores dupli nūcupantur:vt quatuor,octo, & cęteri. in quibus oratione dualitatis propria vtimur,ac vere vsurpamus.quòd si aliqua tum falso,tum vere aliena oratione dici possunt,profecto non fuerit vna oratio,qua res quęq; dicitur,neq; vno tantū modo de ipsorum quoq; loqui licebit.Cuiusq; enim orationem tum vt vnam, tum vt plures dici supra fuit explicatum.Falsitas quoq; mentis ad orationis falsitatem redigi potest. Mens enim oratio quædam est.Sed postquam res quo modo falsę sint,exposuit,& quo item orationes,alium falsi intellectū adiungit.Homo enim falsus dicitur nullo prædictorum modorum, sed quia procliuis est ad mentiendum,ac mentiendo delectatur ipsius tantum mendacij gratia,non quod aliud, hoc est, lucrum, aut mercedē quampiam sequatur.Nam qui lucrū per mendacia quærit,is non mentiendi,sed lucrādi cupidus,aut simili vocabulo debet nuncupari.Præterea falsus is dicitur,cuius persuasione alij fallūtur, non quòd efficiat vt alij mendacijs delectentur,sed quoniam eos adducit,vt suis mēdacijs tanquam veris fidē habeant,qui falsorū persuasores perinde falsi homines nuncupātur,vt res quæ falsę esse dicuntur,quæ falsam sui præbent speciem,vt quæ fellis colore infecta sunt,falsa nuncupātur,quòd auri speciem repræsentant:& qui insigniter cū inflati sint,speciem prębent recte valentium,& res cæteræ falsæ,de quibus supra dixit.quæ propterea falsę sunt,quòd aliarū rerum q̄ sunt speciē præferūt, vt picturę & insomnia.Præfatus autē falsum hominē esse eum,qui mētiendo delectatur, fallacē esse ait,captiosamq; rationē,quæ apud Platonem in Hippia,eundem hominē falsum & verum esse colligere tentat,quòd eandē facultatem habeat oppositorū.falsum nanq; hominē eum esse accipit,qui facultatem habet decipiendi.huiusmodi autem homo est,qui verū maxime cognoscit,& prudens est. At non sic falsus homo nuncupatur,sed qui mēdacijs gaudet,& pronus est ad mentiendū,& citra fidem loquitur,eaq; vanitate delectatur.quod multū abhorret a prudente,quiq; alijs falsorū fidem facit,& in id est procliuis,ac proinde malus.Illud quoq; nō recte in Hippia dictum esse ait, qui praua sponte facit,hunc meliorē esse,q̄ qui inuitus.quod per falsam inductionē colligit,dicens,vt qui sponte claudicat,melior & valentior est,q̄ qui inuitus.quæ ratio eadem est in cæteris imitationibus, sic qui sponte mala facit,melior est quàm qui secus. Nam sponte claudicantem dixit pro eo qui claudū imitatur.qui enim sic claudicat,melior est eo qui claudicat inuitus,cum alter claudus sit, alter secus. itaq; comparatio est inter claudum,& qui claudus esse videtur.Nam si eum sumeret,qui claudus esset sponte, fortasse hic peior esset,quàm qui inuitus esset claudus, vt qui sponte moribus flagitiosis est,deterior est quàm qui inuitus. Perditus enim ac dissolutus peior est intemperante. Pari ratione qui sponte fallit,ac mentiendo delectatur,deterior est quàm qui nolens.

Mens,oratio q̄dā est.

Homo p̄cliuis est ad mētiendū.

Falsus homo.

Spōtaneorum ac coactorū discrimen.

Accidens dicitur id quod inest quidem cuipiam,atq; vere dici de illo potest, non tamen aut necessario aut plerūq;,veluti si quispiam scrobē ob plantā effodiēs, thesaurum inuenit.hoc igitur accidit ei qui scrobem effodiebat:thesaurum inquam inuenisse.neq; enim hoc ex hoc aut post hoc necessario euenire solet,neq; plerunq; fit, vt si quispiam plantet,thesaurū offendat atq; inueniat.fuerit etiā & quispiam musicus albus: sed cū nō necessario id fiat,neq; plerunq;, accidens ipsum dicimus esse. Quare cum aliqua insint & aliquibus,atq; horū nonnulla,& aliqua in parte, atq; quandoq;:quicquid inest quidē, at non propterea quòd hoc erat,aut nunc,aut hoc loco,id omne accidens erit. neq; igi-

tur vlla determinata, sed quæuis causa est accidentis.hæc autem est indefinita. Accidit enim cuipiam in Aeginam venisse,si non est ob id ipsum profectus,vt illuc veniret,sed a tempestate expulsus,aut a prædonibus captus.ortũ est igitur ipsum accidens,atq; est, sed non vt ipsum,sed vt aliud ortum est. Tẽpestas enim causa fuit,vt eum ad locũ veniret,ad quẽ non nauigabat.hic autẽ erat Aegina.Dicitur etiam accidẽs alio modo, quicquid per se cuiq; cõpetit,non tamen est in eius substãtia:quo pacto triangulo competit angulos æquales duobus rectis habere.atq; hæc quidẽ perpetua esse possunt.illorum autem nullum perpetuum esse potest.huius autem ratio aliis in locis est explicata.

46 Accidens dicitur.) Postremo de accidentibus edisserit, & quomodo adesse debeat quod accidens vocandũ est,exponit.est enim,inquit,(accidens id quod inest quidem cuipiam,atq; vere dici de illo potest,non tamen aut necessario aut plerunq;.)quemadmodum scrobem plantandi gratia effodiẽti thesaurum reperire accidit,quia thesauri inuentio non necessario consequitur effodientem,sed neq; magna ex parte:quinimmo raro quispiam inter plantandũ aut fodiendum thesaurum reperit: quo intelligitur thesauri inuentionẽ non fieri ex effossione. Nam neq; fossio causa necessaria fuit ad inueniendum thesaurũ,neq; omnino fit vt qui effoderit scrobẽ,thesaurum inueniat. Itaq; thesaurum licet ad hunc modũ inuenire,sed fortuito.fodere autẽ ex accidenti est efficiens causa thesauri reperiẽdi,& fortuita ad hunc modũ accidẽtia nuncupantur. Musicus quoq; si albus sit,ex accidenti est albus. Neq; enim ex necessitate neq; magna parte fit,vt musicus sit albus. Post hæc rationẽ explicat,qua accides dignoscere valeamus. Nam cũ sit,inquit,quidpiam quod adest,sit etiã cui adest id quod adest, & eorum quæ adsunt,quædã vel alicubi habẽtur,id est in parte eius cui adsunt,vel aliquando. Fieri enim potest,vt quæ alijs adsunt,in parte adsint,vel in aliquo tẽpore. quanq; & alicubi & aliquando ad necessaria quoq; possint accõmodari,vt ad ortus occasusq; astrorũ:alicubi,quoniam in vna mũdi parte oriuntur,in alia occidũt.aliquando,quoniam nõ semper eadẽ oriuntur & occidunt,sed aliquo tẽpore,accidens est. Quidquid inest quidẽ,vel simpliciter,vel ex parte seu ad tẽpus, exempli causa nũc & hic,id est,in hac parte:non autẽ per antecedentem & determinatam causam.hoc enim significant ea verba,(propterea quod erat aut nũc,aut hoc loco) quibus docet nõ semper horum causas adesse,sed aliquando,nec simpliciter accidentia esse,quæ in parte adsint, sed ita demũ hæc esse accidentia,si nõ antegrediatur determinata causa. Neq; enim fortuitu digitus combustus esse dici debet,si causa præcesserit eius cõbustionis.neq; in æstate fortuitus est calor,cum sit ipsius causa Solis accessus. Accidẽtis autem causa,inquit,non est determinata,sed fortuita,ac proinde indeterminata. Potest & illud, (Neq; igitur)dictum accipi pro eo quod est,(nulla)quoniam iã dixerat accidentis non haberi causam,cum diceret,(At non propterea quod hoc erat.) Tũc enim accidit cuipiam in Aeginã venisse, si non idcirco nauigauit,vt Aeginam veniret.accidens igitur factum fuit,aut est, sed non per se fuit factũ,nec ex sententia,sed cum aliud ageretur,hoc accidit. Nam cum ex proposito alio nauigaretur, factum est,vt in Aeginam is appelleret qui non huius causa nauigabat.tempestas enim causa fuit in Aeginam appellendi,quæ cursum,quo petebatur,tenere vetuit.non igitur per se factum est, nec id erat quod agebatur,sed dum aliud ageretur,accidit. Nam quo minus fieret quod agebatur, tẽpestas fuit in causa,non nauigatio,cum alterius causa nauigaretur. Hæc effatus,aliam accidentis notionem explicat. Nam quæ per se quibuspiam insunt,non tamẽ in ipsorũ substantia,aut definitionẽ insunt, ea quoq; accidentia sunt.de quibus etiam expositiones fiunt,sic,triqueto accidit tres angulos habere duobus rectis pares.quod licet ei per se accidat,non tamen in ratione habetur,quę substantiam eius exponit. Ratio enim trianguli hæc est,figura tribus rectis lineis contenta.quo quidem intellectu fieri posse ait,vt accidentia sempiterna sint,priore nullum. Atq; hæc quidem,ait,quæ ad hũc modum sunt accidẽtia,fieri potest vt sempiterna sint. Dicit autem,fieri potest,vel quoniam hoc in loco non ex proposito de hoc edisserens dixit,quæ sic adsunt,sempiterna esse videri:vel quia si fieri potest, vt tota aliqua species animalis,exempli gratia,cicadæ,sempiterna nõ sit,ne ea quidem quæ his adsunt, & ad hunc modum accidunt,fuerint sempiterna,cum prioris modi accidentium nullum possit esse sempiternum. Nam quod neq; necessario,neq; magna ex parte vel fit,vel est,id sempiternũ esse qui potest? Sed in quibusdam exẽplaribus ita legitur,(Et hæc causæ propriæ sunt)quæ lectio significare videretur,huiusmodi accidentia ad demonstrationem accõmodari.per hęc enim fiunt demõstrationes.cui lectioni consentiunt verba hæc quæ proxime sequuntur· (huius autem ratio alijs in locis est explicata.) De ijs enim quæ ad hunc modum per se adsunt, ac de causis in posterioribus resolutorijs disputauit: quo in loco causæ demonstrationum quænam sint explicatur, non scilicet quæcunq; accidentia,sed quæ per se accidunt ijs in quibus habentur. Aut illud,(quidquid per se cuiq; competit, non tamen est in eius substantia)æquipollet huic· quæcunq; adsunt cuique per aliquam determinatam causam.non sic tamen,vt in substantia eius habeantur.

Accidentis intellectus.

Fortuita accidentia.

Finis libri quinti primæ philosophiæ.

AD CLEMENTEM VII. PONT. MAX. IO. GENESII SEPVLVEDAE PRAEFATIO IN Alex. Aphr. enarrationem posteriorum librorum Arist. de prima philosophia.

Oc quoq; in loco, Clemens Septime Pont.Max.pauca me præfari sine,& more nobilissimorum poetarum in medio tanquam operis cursu opem diuinam, hoc est,nomen tuum implorare, quod mihi omnibus musis, ipsoq; tam multis inuocato Apolline, longe & verius & præsentius est:non solũ quia tu Christi dei vicem inter mortales geris,atq; ita geris,vt neglectum dei cultum,& languẽtem religionem cunctis rationibus ad veterẽ disciplinam reuoces, nec sacerdotia ab indignis hominibus profanari,sacrave ab impiis violari permittas, sed etiã quoniam (quod veteres deorum maxime proprium munus esse ducebant) omnes hominibus benefaciẽdi occasiones diligenter amplecteris, & nullam virtutem inhonoratam,nullum honestum studium abiectũ iacere sinis.Itaq; tantum quenq; de te sperare iubes,quantum ipse sibi ex suis virtutibus,officiis, atq; doctrina non improbe polliceatur.Opus igitur quod auspiciis tuis suscepi, hoc tãtum precor vt absolutũ te & auctore & patrono dignũ exeat in manus hominum. Hæc enim summa est meæ solicitudinis. quod si mihi contingat,haud equidem verear libro immortalitatẽ polliceri,atq; eo magis,quòd iam mihi nullus timor relinquitur,posse huic operi famam illam vulgo absq; auctore dissipatam obesse,hæc diuina commẽtaria falso titulo bonam partem Alexandro Aphrodisieo adscripta circunferri: siquidem illius enarrationem quintum librum haudquaquã excedere. Quæ opinio incertis,vt necesse est,ac dubiis initiis exorta,tam late diffusa erat, vt nemo iam esset in Italia, qui modo Græcis scriptoribus dignoscendis paulo fuisset curiosior, cui error hic non esset in primis persuasus. Quod tunc mihi magis licuit intelligere , cum primum mihi a te hoc conuertendi negocium iniunctum esse increbruisset.Pleriq; enim dum tibi apud me gratias agerent,quòd tanti philosophi lumine Latinos homines diutius carere non patereris, meq; simul ad fructuosissimum opus adhortarentur,sed illud dolendũ esse adiiciebant,quòd cæteris fere Alexandri enarrationibus amissis, ne hanc quidem primæ philosophiæ totam retineremus.In hanc sententiam ex academia Bononiensi amicorum literas accepi,in hanc ex gymnasio Patauino. Hoc mihi Romæ doctissimus quisque asseuerauit.Quorum consensu quanquam erat difficile nõ permoueri,profiteor tamen nũquam me sine magna cunctatione fidem adhibuisse,propterea quod omnes sine auctore loquebantur,& memineram multos hac memoria repente Aristarchos extitisse, qui rerum nouarum cupidi,facilius de totis philosophorum libris vixdum altera pagina perlecta, quàm vetus ille de singulis Homeri versiculis iudicarent. Quorum temeritas ab ignaro vulgo mirum est quàm facile excepta probetur, eruditis non ante reiicitur, quàm grauibus argumentis conuincatur. Quæ res cum huiusmodi mihi esse videretur, vt nisi posterioribus libris, de quibus quæritur, perlectis, diiudicari non posset, ne mihi quidem ante quid sentirem testãdum esse constitui, quàm totum opus accuratissime considerassem. Quam prouinciam cum diligenter obierim,operæprecium me facturum spero,si tibi hoc in loco,& in te cunctis philosophiæ studiosis, sententiam meam, ei quæ tam multum inualuerat,penitus diuersam, causis strictim subiectis exposuero. Mihi enim quoqueuersus spectanti, cum quatuor omnino rationes occurrant,quibus auctor cuiusque operis de philosophia scripti diiudicari posse videatur,inscriptionũ antiquitas, dicendi character,opinionum cõstantia,ratioq; testimoniorum:tam sine cõtrouersia his omnibus Alexandro Aphrodisieo opus adiudicari exploratum est,vt nõ satis mirari queam

illius,quiſquis fuit, temeritatem, ſeu leuitas potius eſt appellanda,qui tam fatuum cõmentum, tam impudenter ſuſtinuerit euulgare. Quanquam enim de eorum exemplarium,quæ nunquam viderim,inſcriptionibus opinari magis valeam,quàm pro certo quidpiam aſſeuerare,illud tamen teſtari poſſum, quatuor antiquiſſima exemplaria, quorum fidem ſum in cõuerſione ſecutus,Alexandri nomine ſine vlla diſtinctione inſcripta eſſe atq; notata: prorſus vt nuſquam ne ſuſpicio quidem appareat diuerſorum enarratorum. Qui ſi duo compluresve fuiſſent, nihil video cur non ſuum quiſque nomen adſcripſiſſet, aut hoc a librariis magis in his commentariis fuiſſet prætermiſſum, quàm in moralium Nicomachiorum enarratione. Cuius cum plurima pars Euſtratii ſit, ea tamẽ quæ Aſpaſii eſt,& Michaelis Epheſii,ſui quæq; auctoris titulo notata legitur atque diſtincta.Nam dicendi character,ſeu mauis latino vocabulo dictionem nuncupari,tam eſt in vtraq; parte ſimilis,vt, quod aiunt, lac non ſit lacti ſimilius. De conſtantia vero opinionum quid dicam, cum non ſolum quæ in hoc opere ab ipſo diſputantur,vtrobiq; ſint conſentientiſſima,ſed etiam quædam Alexandri dogmata,quæ ab Auerroi,cæteriſq; Peripateticis celebrantur,& in aliis ipſius operibus apparent, in his potiſſimum libris,de quibus quæritur,habeantur? Venio ad teſtimoniorum rationem, qua maxime inſcriptio ſuppoſititia conuinci atque refelli poterat, ſi quis forte Alexandro poſterior, aut ipſe Alexander, quod in primis oportebat, citatus reperiretur. Conſtat enim,poſt Alexandrum, qui Antonino & Seuero principibus floruit,neminẽ Ariſtotelis aliquod de philoſophia ſcriptum enarraſſe, cui non ſit in ore frequens nomen Alexandri, dum eius teſtimonio ſententias ſuas confirmat, aut gloriam inde petit, quod ipſe quidquam excogitauerit, quod ne ab Alexandro quidem tam oculato philoſopho ſatis fuerit perſpectum.Nam Michael Epheſius,Ioãnes Philoponus,Simplicius,Ammonius,quid loquuntur aliud, niſi Alexandrum? Et profecto ſi vſquã alias, in hoc maxime opere Alexandri opinio erat vel in teſtimonium vocãda, vel niſi probaretur, refellenda, vtpote in quo ſumma prope dixerim diſciplinæ Peripateticæ verſetur.Quare cum in opere toto nuſquam omnino mẽtio fiat opinionis Alexandri, putare id a quoquam ex Alexãdro poſterioribus elucubratum fuiſſe, hominum eſt Græcorum enarrationes prorſus ignorantium. Fieri enim non poſſe, vt ad quempiam qui Alexandrum ætate præceſſerit, referatur,ne dubitari quidem poteſt: cum ipſe in libro ſexto de Alexandro Aphrodiſieo philoſopho, id eſt de ſeipſo mentionem faciat:quod mihi opinari ſæpe in mentem venit,caput fuiſſe atq; fontem vnde totus error emanauit.Sic enim puto græculum quempiam leuiculum, dum hoc opus fortaſſe mentis & doctrinarum expers deſcriberet, animaduertiſſe cum ſæpe alias in hac parte de qua dubitatur, Alexandri nomen vſurpari, tum in ſexto libro mentionem fieri Alexandri Aphrodiſiei philoſophi:& verborum mente non perſpecta, quod reliquum eſt operis, Alexandro eo argumento abiudicaſſe,ac cæteris pro comperto enũciaſſe:quod Alexãdri eſſe,nemini, qui modo ſeſe oſtendenti veritati non pertinaciter repugnet, conſideratis atque intellectis verbis, non debeat in primis eſſe perſuaſum. Atq; equidem reor Alexandrum velut præſagiente animo,dum vereretur ne qua ratione auctor eius operis,in quo ſibi fortaſſe maxime placuit,ignoraretur, ex induſtria nomen ſuum tam ſæpe in eo exemplis vſurpaſſe. Sic enim ſeſe res habet, conſueuere Peripatetici,cum eſt aliquis nodus paulo obſcurior explicandus,noti cuiuſpiam philoſophi nomẽ in exemplum aſſumere, cum de ſingulis fortaſſe,aut ſingulorum partibus agitur. Plerique igitur, vt Socrates inquiunt exempli gratia, vel Plato, aut Socratis materia formave, ac item Platonis. Vt autem hæc cæteris ſunt familiaria in exemplis vocabula:ſic Alexandro, ego & Alexander. Itaque perſæpe dicit,forma mea,materia mea,& his ſimilia ſæpe quaſi verba ſua ipſe exponens,materia,inquit,Alexandri, & forma Alexandri, ſcilicet vt ſe ipſum Alexandrum eſſe teſtetur. Et ne cui forte quiſnam hic eſſet Alexander, dubium eſſe poſſet,adiecit libro ſexto, albus,gracilis,philoſophus,aphrodiſieus: & protinus ad me meumq; reuertitur.Adde quod cum Ariſtotelis enarratorum nullius toto

in opere præterquàm Aſpaſii & Soſigenis qui fuit præceptor Alexandri, mentio facta reperiatur, Aſpaſium memorat in vtriſque libris, Soſigenem in poſterioribus modo citat nominatim, eum appellãs ſuum præceptorem. Quod ſiquis vrgeat pertinacius, negans (vt video quoſdam obmurmurare) ſibi poſterioris partis enarrationẽ plane nonnullis in locis ſatisfacere, quæram ab eo, quiſnam homo ipſi in cunctis ſatisfaciat? & cũ nullum (vt certum habeo) reſponderit, petam ab eodem, ne vim diuinam poſcat in humana imbecillitate, & boni conſulat, ſi Alexander, vt in aliis, ſic hoc in loco omnes & Græcos & Latinos enarratores longe ſuperauit. His argumẽtis tam aperte iſtorum error detegitur, vt nemini non ſit futurus illuſtris, niſi ſi cui etiam meridie ſol lucere nõ videatur: vt ſciant omnes, quantum tibi ætas noſtra hoc quoque nomine debeat, quòd tales tantoſq; auctores velut capite diminutos, in libertatem aſſerendos, ac variis tenebris depreſſos, in lucem, nec eam, vt ſpero, malignam, cures reuocandos. Vale.

ENARRATIO ALEXANDRI APHRODISEI IN LIB. QVINTVM PRIMAE PHILOSOphiæ, qui Latinis eſt Sextus, Interprete Ioanne Geneſio.

Orum quæ ſunt, principia hac in facultate, cauſæve quærũtur, atq; vt patet, ea ſane ratione qua entia ſunt. Eſt enim quippiam ſanitatis bonæq; valetudinis cauſa, & mathematicorũ ſunt itidem principia, & elementa, & cauſæ. Atq; omnino ſcientia omnis intellectiua, aut aliquo modo particeps intellectus, circa principia, cauſaſve, aut exactiores, aut ſimpliciores verſatur. verum hæ omnes vnum quid, genuſq; quippiam exceptum ſumentes, de hoc ſane, ſed non de ente ſimpliciter, neq; vt eſt ens, conſiderationes ſuas efficiũt, neq; vllam de ipſo quid eſt rationem omnino faciunt, ſed ex hoc partim dilucido per ſenſum facto, partim vt ſuppoſitione ſumpto, ea deinceps hoc pacto quæ per ſe competũt ei generi circa quod ipſæ verſantur, aut exactius, aut mollius ſane demonſtrant. Idcirco patet tali ex inductione, ſubſtantiæ atque ipſius quid eſt demonſtrationem non eſſe, ſed quendam declarationis alium eſſe modum. Simili modo neque ſi ſit, an non ſit genus id, circa quod verſantur, dicere quicquam videntur, propterea quòd eiuſdem eſt mentis, quid eſt, & ſi eſt quippiam, declarare.

Enarra. 1.

Rimam philoſophiam ens in eo quod ens eſt, conſiderare, multis in locis oſtendit Ariſtoteles. Cæteræ nanq; diſciplinæ ens inter ſe partitæ ſunt, & in ſua quæque parte verſatur, non eius naturam inquirens, nec ipſam tanquam ens contemplans, ſed eius accidẽtia rimando. Aſtronomia enim non differit de ſtellarum natura, ſed ipſarũ motus progreſſuſq; ac regreſſus contemplatur. Hæc igitur ſæpe teſtatus, ſubobſcure hoc in libro, apertius in cõſequente, illuſtrius etiamnum in poſterioribus ipſam in entis qua ens eſt cognitione verſari docet, ac de cuiuſq; definitione differere, & quomodo quodque definiendũ ſit, aperire, ſiue intelligibile ſit, ſiue quid aliud, eademq; quorum habeantur definitiones, & quorum ſecus, explicare. Quæ ſi huiuſmodi eſt, nimirum in entis qua ens contemplatione verſatur. Cæterum ſit ne qualem eſſe dicimus, necne, in conſequentibus libris planum fiet. Iam ad dictorum enarrationẽ accedamus. (Eorum quæ ſunt, principia hac in facultate cauſæve quæruntur.) Admonet nos, id quod ſæpe dictum eſt, cauſas & principia entium hac inquiri doctrina. Entium videlicet in eo quòd entia ſunt, cauſas inueſtigat philoſophia prima. Principium autem latius patere quàm cauſam, & cur, & quomodo ſit vniuerſalius, multis eſt in locis declaratum. Cauſas vero entium, qua ſunt entia, a propoſita doctrina cõquiri, ex eo docet, quod hoc a nulla cæterarum diſciplinarum præſtatur, ſed ab omnibus ad primã philoſophiam defertur, id munus ab ipſa velut a principe ac ſcientiarum regina poſtulantibus. (Eſt enim, inquit, quidpiam ſanitatis boneq; habitudinis cauſa) ſanitatis, exempli cauſa purgatio, ac venę inciſio: rectę habitudinis, forſitan exercitatio. Sunt etiam mathematicis ſua principia, propriaq; ele- 1

Entiũ, quatenus entia ſunt, cauſas inueſtigat philoſophia prima.

menta. Ad summam omnis doctrina tum intellectualis, tum actiua(hanc enim significat cum ait, (Particeps intellectus)neq; enim agenda citra intellectū geruntur)in causis, principijsq; cōsiderandis versantur, vel exactioribus, vel simplicioribus. Principia enim Geometriç, Astronomiæ principijs exactiora sunt, quanquam huius subiectum, Geometriæ materiæ longe præferatur, vt dictum est a nobis in libro de Anima. Principia igitur Geometriæ exquisitiora, exactioraq; sunt, propterea quòd ipsius demonstrationes minime refelli queunt. Sed cum omnes, vt modo dicebam, in principijs causisq; versentur, hæ tamen singulæ de certo ente, non de ente qua ens edisserunt, sed partem quandam entis, & genus quoddam subiectū circunscribentes, ac velut decidentes, in causis illius inuestigandis sunt occupatæ, nec entis simpliciter causas, aut ens in eo quod ens considerant, neque de quid est & substantia quidquam edisserūt. (Sed ex hoc, inquit, partim dilucido per sensum facto) vt medicina causas elemētaq; compositorum per sensum inuestigat. Horum enim dissolutionem in quatuor simplicia corpora abeuntem conspicata, ex ipsis ea consistere deprehēdit. Eadem ignem calentem & siccum esse, aquam frigentem & humidam sensu explorat, planumq; facit, non ratione, quoniam physici est, aut physico superioris munus, ignem calidum & siccum esse, terram siccam & frigidam, aerem calentem & humidum, ratione ac demonstratione planum facere. Medicina igitur cum hæc sensuum, vt diximus, testimonio habet explorata, de ijs quæ sibi subiecta sunt, conficit demonstrationes. Arithmetica vero neq; sensus argumento, neq; ratione quid sit vnitas ostendit, sed vnitatem substantiam esse situ vacantem ponit, vt Geometria signum esse substantiam positionem habens, vel cuius nulla pars est. Et illud, quç sunt eidem paria, ea inter se quoq; paria sunt. Et per hæc demonstrant quæ generi ac subiecto in quo versantur, per se accidunt, id est, Arithmetica numerorum, in quibus versatur, affectiones per se suppetentes, Geometria magnitudinū. Ac eodem modo medicina, quæ ad ipsam priuatim pertinent, rimatur. Per hæc igitur sua quæq; demōstrat, coactius, aut mollius. Nam cuius principia exactiora sunt, eius demonstrationes maiore necessitate concludunt, vt Geometriæ. Cuius vero minus exactæ, vt Astronomiæ ac medicinæ, eius demonstrationes magis sunt remissç, molliores q;. Cum igitur ad hunc modum suorum quæq; principiorum quid est, ac substantiam & definitionem exposuit, de subiecto sibi genere disputat. Sed fides a sensu & inductione facta, non est demonstratio: vt in libro de demonstratione ostēsum est: cum liceat inductioni, cuiq; occurrere, nec eam permittere vniuersale concludere: vt intelligatur, ex inductione huiusmodi minime substantiæ, & quid est, ac definitionis demonstrationē constare. Sed est alius modus, quem proximo in libro declarabit. Neq; vero solum ignis definitionem medicina, vt in eodē exemplo persistamus, non demonstrat, sed ne homo quidem in quo versatur, sit necne considerat: & merito. Nam cum hominem esse nequeat aliter demonstrari, quàm si demonstretur ipsum esse animal pedestre bipes, hoc autem fieri nequeat, cum definitionis non sit demonstratio, sed per demonstrationem declaretur, vt ipse ipsis verbis in secundo posteriorum testatus est, haud dubie hominē esse demonstrari nequit. Sed quoniam, vt explicatum est supra, ad eandem doctrinam pertinet, quid est planum facere, ad quam si est, non pertinet autem ad ipsam medicinam quid est homo demonstrare, ergo ne ostēdere quidem an sit. Post demonstrationem autem si est, necesse est demonstrare quid est, nec fieri posse vt quisquam si est demonstret, vt idem quid est non ostendat, ne dubitari quidem debet. Si enim iussi ab aliquo hominem esse demonstrare, ab eo quæsierimus, num si planum fiat animal esse, concedes esse hominem? haud dubie negabit, cum ei sit in promptu dicere, equum itidem esse animal: ac proinde si demonstretur animal esse, non protinus hominem esse demonstrari. Idem rogatus a nobis, si vero ostendatur esse animal pedestre bipes, daturus ne sit hominem esse, annuet profecto, atq; consentiet. Quod si ita est, recte dicebatur, qui hominem esse demonstrare debet, huic consentaneum esse, quid est, ac definitionem eius demonstrare.

Geometriæ principia exactissima.

Fides a sensu facta, nō est demonstratio.

Cum autem & naturalis scientia circa genus quodpiam eius quod est, versetur (circa nanq; substantiam versari talem videtur, in qua principium ipsum motionis inest, atq; quietis) patet neq; actiuam neq; effectricem ipsam sciētiam esse. nam efficiendarū quidem rerum principium, siue sit mens, siue ars, siue potētia quædam, in ipso est, vt patet, efficiente. Agendarum autem rerum, in ipso agente, ipsa inquam electio. Res enim est eadem quæ sub actionem electionemq; cadit. Quare si mens omnis aut actiua est, aut effectiua, aut contemplatiua, naturalis profecto facultas contemplatiua quædam scientia est, sed circa ens tale contemplatiua, quod motu cieri potest, & circa substātiam eam plerunq; quæ ad rationem accommodatur inseparabilem solum.

2 Cum autem & naturalis scientia circa genus quodpiam eius quod est, versetur.) Propositum est Aristoteli naturalem doctrinam contemplatricem esse, non actiuam, ostendere, & in eo ente, quod in se motus & quietis principium habeat, hoc est, in corpore naturali versari (quanquam si naturale corpus id esse intelligitur, quod in se motionis atq; quietis principium habet, omne autem circunlatum cœlesteq; corpus licet principium suæ motionis habeat, caret tamen quietis principio, nimirum cœleste corpus non est naturale. An cœlum quoq; principium habet quiescendi? Nam circa idē

Naturalis scientia, cōtemplatrix est.

conuerti, neq; locum mutare, id ipsum quiescere est. Itaq; immobiliter mouetur, & cum mirabiliter moueatur, quiescit. Porro physicam contẽplatricem esse necessarium fuit demonstrare. ex hoc enim ostendit, tum materiam ab ipsa, tum vel magis formam cõsiderari. Est autem cuiusq; rei forma, quiditas ipsius. Quod si magis quiditatem cuiusq; cõsiderat, danda opera est, ne quiditas quid sit, ignoretur. Quod est propositum inquirere. sed & ipsa quiditatis inquisitio necessaria esse ostenditur. Nã cum hæc doctrina ens in eo quod ens consideret, principiaq; eius inuestiget, cognoscere autem ens qua est ens hoc sit, quod posse cuiusq; rei quiditatem seu definitionem explicare, satis aperitur huiusmodi inquisitionem esse necessariam. Porro physicam contemplatricem doctrinã esse, in hunc maxime modum argumentatur. Physica est doctrina. Omnis doctrina est cõtemplatrix, vel actiua, siue effectiua. non est autem physica actiua neq; effectiua. est igitur contemplatrix. Nam quod physica sit scientia, omnisq; scientia sit cõtemplatiua, actiua vel effectiua, adeo in confesso est, vt ne probationem quidem eius adhibendam curauerit. Assumptionem autem illam, nõ esse physicam neq; actiuam neq; effectricem, ad hunc modum ostendit. Sed illud est intelligendũ artes hoc in loco sciẽtias communiore vocabulo nuncupari. Sic igitur assumptionem demonstrat. Agendarum, efficiendarumq; rerum principia & causæ motionis & quietis non sunt in ipsis, naturalium autem principia causæq; motionis atq; quietis in ipsis habentur. naturalia igitur non sunt neq; agenda, neq; efficienda. Ac proinde scientia, quæ in naturalibus versatur, non est actiua, neq; effectiua. Ac conclusio quidem rationis huiusmodi est. Ipse vero cum dixisset, (Nam efficientium quidem principium est in efficiente) adiecit (siue mens, siue ars, siue potentia) propterea quòd quæ vel mente, vel arte, vel potentia efficiunt hæc facultate quæ a mente & arte proficiscatur, officio suo funguntur. Sed fortasse illud, (Nam efficientium) non est actiue accipiendum, vt de causis intelligatur, sed passiue, vt efficiẽtium pro efficiendorum scriptum sit. Immo vero sic ab ipso initio relictum fuisse adducor, eo quòd adiungitur (Agendorum vero in agente, ipsa inquam electio) qui locus si ad hunc modum legatur, non erit sensus dubitabilis. Nec opus erit illud (in ipso efficiente) pro in ipsis accipere. Si quidquam ergo mihi diuinanti creditur, dictio in hunc modum corrigetur (Nam efficiendarum quidem rerũ principium, siue sit mens, siue ars, siue potentia quædam, in ipso est efficiente) non in rebus efficiendis: ac proinde agendarum principium, id est electio, non est in re agenda, sed in agente. Si enim idẽ est agendum quod eligendum, nec est electio in eligendo, haud dubie ne in agendo quidem fuerit. Est autem effectiua scientia, vt in moralibus Nicomachijs latius explicatur, ea cuius opus post actionem manet, vt ars ædificandi. Nam post ædificationẽ opus eius, hoc est domus, persistit. Actiua vero, vt ars saltandi, siquidem post saltationem nihil superest. Cum igitur physicam contemplatricem esse docuisset, concludens adiecit. Quare si mens omnis aut actiua est, aut effectiua, aut contemplatiua, physica si neq; actiua est neq; effectiua, hoc enim est subaudiendum, erit profecto contemplatrix. Contemplatrix autem corporis naturalis. Hoc est enim quod ait, (Sed circa ens tale contẽplatiua, quod motu cieri potest) Sed quoniam vt in naturali doctrina dictum est, cum materia substantia est, tum multo magis forma, cum dixisset (Sed circa ens tale contemplatiua quod motu cieri potest) suggessit illud (Et circa substantiam eam plerunq; quæ ad rationem accommodatur.) quasi diceret, Naturalis disciplina versatur illa quidem in substantiæ materialis cognitione, sed parum, magna vero ex parte in consideratione eius substantiæ, quæ per rationem atq; formã accipitur. Quod vero post verba illa, (Et circa substãtiam eam plerunq; quę ad rationem accommodatur) adijcit, (& non separabilem tantum) significare videtur naturalem doctrinam formam considerare, non separabilem tantum, sed etiam inseparabilem. Sed non est hoc quod ait, differere videlicet & de separabili & de inseparabili, sed (non separabilem solum) dixit pro inseparabilem solum, id est, substãtiam solum inseparabilem, & non valentem a materia seiungi. His dictis infert.

Quiditas, cuiusq; rei forma.

Effectiua scientia.

Naturalis disciplina ĩ quo verset.

Non lateat autem oportet quomodo quiditas atque ratio sese habet in naturalibus rebus. nam absque hoc talium rerum quærere rationem perinde est, atque si nihil prorsus agatur. Definiendarum enim rerum, & quarum ipsum quid est assignamus, aliæ vti simum, aliæ vti concauum esse videntur. Hæc autem differunt, propterea quod simum quidem cum materia est comprehensum, est enim simum concauus nasus. at concauitas sine sensibili materia est. Quod si naturales res omnes perinde atque simum dicuntur, vt nasus, oculus, facies, os, caro, omnino animal, folium, radix, cortex, omnino planta, nullius enim ipsorum ratio motionis est expers, sed materiam semper habet, patet quonam pacto naturalibus in rebus ipsum quid est quærere, definireq; oportet, & quamobrem ad naturalem philosophum pertinet de aliqua anima contemplari, quæ non sine materia est.

Nõ lateat autem oportet, quomodo quiditas atq; ratio sese habet) Id est, intelligere oportet quo- 3
modo definitio atq; ratio sit in naturalibus inquirenda. Vtrum re quapiam naturali definienda, materiã quoq; definito subiectã in definitione cõplecti oporteat, necne? Si enim in quiditatẽ ac defini-

tionem inquirentes,num cum materia,an absq; ipsa definiendũ sit,ignoremus,frustra operam susceperimus.Ergo vbi dixit(absq; hoc talium rerum quærere rationem,perinde est, atq; si nihil prorsus agatur)per partitionem ostendit,necessarium esse rem quampiam naturalem definienti materiam quoq; in definitione comprehendere,& fieri non posse, vt absq; ipsa rei naturalis definitio constet. Quæ omnia huc comparãtur,eoq; pertinent, vt ex his appareat non posse formam naturalẽ ipsam per se absq; materia consistere,vt idearum auctoribus placebat. Efficit autem partitionem cum ait,(Definiendarũ enim rerum,& quarum ipsum quid est assignamus.)id est,quæ definientur, & quarum quid est inquiritur(aliæ vti simũ.)Nam vt simum definiri non potest,quin nasus velut ei subiecta materia sumatur,sic naturales formæ absq; materia definiri nequeunt. Quo in loco materiam appellat,vt in proximo libro declarabit,genus & discrimina differentiam vltimam antecedẽtia.sed hoc quale sit,explicabimus suo loco. Partim igitur sunt vt simum (aliæ vti concauum.) Nam inter simum & cauum hoc interest,quod simi determinatũ certumq; subiectum est nasus, quoniam sine naso non constat simum. Siquidem qui simum dicit,is nasum cauum dicit,cum interim cauitas subiectum certũ nullum habeat, quippe quæ in materia sensibili naturali sit, & absq; materia sensibili. quòd enim in materia sensibili habeatur,certum est.Nam & terra caua est,& ferrũ cauum,& lignũ perinde & pleraq; alia caua esse constat.Cæterum in nõ sensibili quoq; inest.possumus enim cauum quidquam,siue cauitatem intelligere,quæ neq; in ferro sit,nec in ligno,neq; in aliquo alio ente sensibili.At simitas,vt modo dixi,absq; subiecto intelligi nequit.Sed postquam dixit(aliæ vti simum, aliæ vti concauum esse videntur)illud suggerit,(quod si naturales res omnes perinde atq; simum dicuntur)id est,si quemadmodum simum,ita hæ absq; subiecto & materia intelligi nequeunt.Hoc est enim quod ait,(Nullius enim ipsorum ratio motionis est expers)motum appellãs materiam. haud dubie,inquit,in rebus naturalibus quid est,atq; definitio cum materia est inuestiganda, quæ materia vsq; adeo physico ad definiendum accommodatur,vt is animas etiam rationis expertes consideret,definiatq;, propterea quod hæ absque materia non constent,neq; a suo subiecto seiungi valeant. Qui si rationis quoq; compotes animas cõsiderat,in libro de anima causa est a nobis explicata. Prę fatus igitur illud(quod si naturales res omnes perinde atq; simum dicuntur) quæ sint res naturales, quæ vt simum dicantur, aperte commemorat,dicens(vt nasus,oculus,) & cætera.

Naturales formæ absq; materia definiri nequeunt.

Naturalem igitur facultatẽ contẽplatricem esse,ex hisce quæ dicimus, innotescit. at ipsam mathematicã contẽplatiuam scientiã esse constat: sed si est immobilium separabiliũve,nũc obscurũ esse videtur.tamẽ esse aliqua mathematica,quæ quidẽ vt immobilia atq; vt separabilia contẽplatur scientia mathematica,patet.Quod si quippiam sit in ratione rerũ immobile sempiternũ ac separabile,patet ad contẽplatricem quidem sciẽtiam illius cognitionem spectare,nõ tamen ad naturalẽ, quippe cum naturalis facultas circa mobilia quædã versetur,neq; ad mathematicam,sed ad aliam his vtrisq; priorem. Naturalis enim circa inseparabilia quidem,sed non immobilia versatur.Mathematicæ vero nonnullæ circa immobilia quidẽ,at nõ fortasse separabilia,sed vt in materia sunt, versantur.At prima circa separabilia ac immobilia sane versatur.

4 Naturalem igitur facultatem contemplatricẽ esse ex hoc innotescit.At ipsam mathematicã contemplatiuã scientiam esse constat.)Postq; Physicam ab actiua & effectiua sciẽtia seiunxit,cũ ipsam contemplatiuam esse doceret,nunc eandẽ a doctrina mathematica discernit,in hunc maxime modũ argumentando.Mathematica quæ intellectualis est,de immotis ac separabilibus differit.physica autem,quæ & ipsa est intellectualis,neq; de immobilibus differit,neq; separabilibus.physica igitur nõ est mathematica. Ac syllogismus quidem huiusmodi est.Propositionum vero quæ ait, physica nõ differit de immobilibus,neq; de separabilibus,sed de mobilibus,& ijs quæ secerni nequeunt,multis in locis est ab ipso probata.Illam vero,mathematica de immobilibus disputat & separabilibus,non demonstrat.Sed id quale sit,in libris consequentibus edocebit.Illud tamen ait.(Sed si est immobiliũ separabiliumq;, nũc obscurũ esse videtur.) quasi dicat,Nos quidẽ mathematicam disciplinam in rebus immobilibus separabilibusq; versari hoc in loco sumimus,sed vtrum vere in his versetur,nõ satis liquet.Esse tamen,inquit,quædã,ne dicamus omnia,mathematica,quæ mathematica disciplina in eo quod immobilia separabiliaq; sunt,contẽplatur,certũ est. Ad hunc igitur modũ physica a cæteris doctrinis seducta,primã philosophiam a physica & mathematica distinguit,dicens,(Quod si quidpiã sit in ratione rerũ sempiternũ immobile ac separabile,patet ad contẽplatricẽ quidẽ sciẽtiã illius cognitionẽ spectare,non tamẽ ad naturalẽ, neq; ad mathematicã. quo in loco nõ dixit aliquid sempiternũ esse atq; immobile,sed(si est)propterea quòd hoc nondum est demonstratũ.Si ergo,inquit,aliquid est sempiternũ & immobile,huius cõsideratio nõ pertinet neq; ad physicã, neq; ad mathematicã.Ad physicã nõ pertinet,quia non cõuenit considerantẽ mobilia & inseparabilia immota & separata contẽplari.Non itẽ ad mathematicã:quoniam licet hæc de immobilibus differat,non tamen de separabilibus,vt ipse docebit, sed quæ in subiecto sunt atq; materia.Dixit autẽ,(Ex mathematicis nonnullæ)propter perspectiuam,musicam,& astronomiam.Perspectiuus enim non dispu

Physicã a mathematica differre.

rat de lineis separabilibus, sed quæ in materia insunt. Quæ ratio eadem est in musico, & similibus. Porro verbum (fortasse) adiectum idcirco est, quia nondum in vniuersum, nullum mathematicum separatum & per se esse demonstrauit.

Omnes autem causas sempiternas esse necesse est, maxime autẽ istas. sunt enim causæ diuinorum hisce quæ sunt manifesta. Quapropter philosophiæ tres erunt contemplatrices, mathematica, naturalis, theologia. Non est enim obscurum, si vspiam ipsum diuinum est, in tali esse natura: atq; præstabilissimam facultatem, maximeq; honorabilem, circa id quod est præstabilissimum, maximeque honorabile genus versari oportet. Contemplatrices igitur scientiæ cæteris facultatibus sunt expetibiliores, vt patet: hæc autem expetibilior contemplatricibus est. Dubitauerit autem quispiam, vtrum vniuersalis sit ipsa prima philosophia, an circa genus quippiam vnamq; naturã versetur. Neq; enim vt ipsis mathematicis scientiis, idem est modus, sed Geometria quidẽ atq; Astrologia circa naturam quandam versantur, illa vero est vniuersalis omnium sane communis. Si igitur nulla sit alia substantia præter eas quæ natura constant, naturalis sane facultas prima scientiarum erit. Sin vero substantia sit in ratione rerum, quædam immobilis, hæc erit profecto prior, philosophiaque prima & vniuersalis, hoc pacto, quia est prima. Atq; de eo quod est vt ens est, & quidnam sit, & ea quæ ipsi competũt vt ens est, ad hanc profecto scientiam pertinet contemplari.

Omnes autem causas sempiternas esse necesse est, maxime autem istas.) Præfatus siquid sempiter 6
num sit, ac immobile & separatum, huius cognitionem ad contemplatricem doctrinam pertinere,
quod qualecunq; sit, omnino causa erit cæterorum omnium: illud suggerit, necesse esse, vt omnis cau
sa & principium sit sempiternũ. Nam si causa omnis generetur, profecto ex alio generabitur, idque
in infinitum progredietur. (Maxime autem, inquit, istas) id est, maxime autem has separatas & im-
motas causas sempiternas esse necesse est. Cur vero hæ sempiternæ sint, rationẽ subijcit, dicẽs, (Sunt
enim hæ causæ diuinorum hisce quæ sunt manifesta) quod subobscure ob sermonis breuitatem di-
ctum est. Sensus autem, nisi fallor, est huiusmodi. Quoniam hæc immota & separata causæ sunt di-
Rerũ ort9 & interit9 causæ.
uinorum, id est, spherarum, diuinorumq; corporum, quæ quidem sphæræ hisce quę sunt manifesta,
id est mortalibus rebus causæ sunt vt oriantur & occidant. Siquidem horũ ortus & interitus opera
sunt cœlestium motuũ. Quod si circumlatũ corpus sempiternũ est, vt in quæstione de cœlo demon-
Corpora circũlata.
stratur, nimirũ causa corporis circumlati multo etiã magis erit sempiterna. Aut certe cũ dicit, (Sunt
enim hæ causæ diuinorũ hisce quæ sunt manifesta) hæ causæ, pro hæc causa dictum est, quasi dicat,
cũ sint in sensibilibus diuina, omne scilicet corpus circũlatum, causa prima, causa fuerit horũ sensibi-
lium ac diuinorũ. vt sit sensus. Quanq̃ prima & immota causa, vtrũ quorũdam intelligibilium diui-
norumq; causa sit, nõ satis exploratũ habeamus, sensibilium tamen ac diuinorũ circũlatorumq; cor-
porum causam esse constat. Cæterũ in quibusdã exemplaribus ita scriptum est. (Et hæc sunt causæ
sensibilium manifestis) quæ scriptura si recte habeat, sensus erit. Hæc immota & separata causę sunt
manifestis sensibilium, id est, causis quæ causæ sensu percipiũtur. Materia enim & forma causæ sunt,
non tamẽ sensu manifestæ. Corpora vero circũlata, ortus & interitus esse causas, sensuum patet ar-
Solis effectus.
gumento. Sol enim dum ad Aquilonem accedit, generationis est causa: cum ad Austrum sese refert,
interitus. Si ergo entia tripartito diuiduntur, & partim inseparabilia sunt, & mouentur, quædã in-
Entia tripartito diuiduntur.
separabilia & immota, alia separata & prorsus immota: dubium esse non debet, quin doctrinę quoq;
tres numero habeantur. Physica, quę in ijs versetur, quæ inseparabilia sunt, & mouentur. Mathema-
tica, quę ea tractet, quæ inseparabilia sunt & immota. Theologia, quæ separata & immobilia consi-
Doctrinæ tres numero.
deret. (Non est enim, inquit, obscurum, si vspiam ipsum diuinum est, in tali esse natura.) id est, patet
enim diuinum separabilis esse ac immotæ naturæ. Quod si diuinũ est, vt certe est, omnium præstan
tissimum, nimirum & theologia pari ratione quæ cũctis cæteris disciplinis præfertur, in genere di-
Theologia
uino versabitur, nobilissima scilicet doctrina in genere nobilissimo. Vt enim cõtemplatrices actiuis
efficientibusq; præferũtur, sic theologia contẽplatricibus physicæ & mathematicę. Porro quia sciẽ-
tiarum hanc esse nobilissimam docuit, idcirco illud adiungit. (Dubitauerit enim quispiam, vtrũ vni-
uersalis sit ipsa prima philosophia) prorsus vt omnes cõplectatur, eiq; cæterę vt particulares vniuer-
salibus subijciantur, an non? Sed queadmodum medicina, vel astronomia, & doctrinæ cæterę in vna
entis parte versantur, & vnã quandã naturã velut ex vniuersitate abscissam contẽplãtur, sic itẽ theo-
logia partẽ quãpiam entis considerat: quoniam vt in disciplinis mathematicis notatur, Geometria
disputat de magnitudinibus, Astronomia de stellis, & alia de alio, Mathematica vero simpliciter o-
mnium est cõmunis. sic quid obstat quo minus physica aliquã entis partẽ cõsideret, aliã mathemati-
ca, theologia vero omniũ cõmunis habeatur? Ad hũc igitur modũ ꝓposita quęstione respõdet, aitq;,
(Si igitur nulla sit alia substãtia pręter eas quæ natura cõstant) id est, si ergo nõ est aliqua substãtia
pręter naturales & sensibiles (naturalis sane facultas prima sciẽtiarũ erit) & vniuersalis. Sin autẽ alia

quæpiam est substantia immobilis & separata, hæc prior erit quàm substantia naturalis, & scientia quæ in huius cognitione versabitur, philosophia erit, omniumque prima, & vniuersalis ad alias, non quòd illas complectatur, sed quia ipsis omnibus prior habetur. Et ad hanc entis in eo quod est ens, cognitionē, pertinebit & quæ sit entis natura, & quæ enti qua ens est cōtingāt, cōsiderare. Quod si est ad alias vniuersalis, vniuersalia vero & nobiliora dissimilibus præferuntur, hæc nimirum cæteris antefertur. Et cum interrogat, vtrum vniuersalis sit prima philosophia, mea quidem sententia, non dicit vniuersalis pro eo quod est alias complectens, quemadmodum exponebamus, sed vniuersalem pro potiore & nobiliore dixit. Quæ vt cum sequentibus cohæreant, ad hunc modum interrogare, verbaque accipere oportet, Vtrum prima philosophia vniuersalis sit, nobiliorque, ac cæteris præstantior. Et hic sensus aptus est & conueniens responsioni illi (si igitur nulla sit alia substantia præter eas quæ natura constant.)

Verum enimuero cum id quod est, quod simpliciter dicitur, multis dici soleat modis. Nam & id quod est per accidēs, & id quod est verum, ens dicitur, cui non ens opponitur vti falsum. præterea prædicamenti figuræ. aliud enim est quid, aliud quale, aliud quantum, aliud vbi, aliud quando, & si quid est istiusmodi: insuper præter hæc omnia id quod est potentia, atque actu: cum igitur id quod est, multis modis dicatur: primo de eo quod est per accidens, id dicamus oportet, nullam contēplationem circa ipsum versari: cuius illud indicium esse videtur. Nulli nanque scientiæ prorsus est curæ, neq; actiuæ, neq; effectrici, neq; contemplatrici, de ipso quicquam considerare. neque enim isce qui domum extruit, ea quæ simul accidunt extruendæ domui, conficit: quippe cum infinita sint. Quibusdam enim gratam, quibusdam molestam, quibusdam vtilem eam nihil prohibet esse, atq; omnino a rebus omnibus esse diuersam: quorum nullius est effectrix ædium extruendarum facultas: neq; geometriæ professor ea quæ hoc pacto figuris accidunt, neq; si triangulus ligneus, & triangulus duobus rectis angulos habēs æquales, diuersi sint, contemplatur: atq; id ipsum recte fieri cum rationeq; videtur. Accidens enim ipsum quasi nomine tantum est. idcirco Plato aliqua ex parte non male id quod nō est, facultati sophisticæ tribuit. Rationes enim sophistarum circa accidens maxime omnium versari videntur. interrogāt enim, est ne idem, an non est idem musicum atq; grammaticum, & item Coriscus musicus, atque Coriscus. Percontantur præterea, si id omne factum est quod est quidem, sed nō perpetuo est. quare si musicus grammaticus factus est, & grāmaticus musicus factus est. & alias afferunt istiusmodi rationes. id enim quod accidit, ei sane quod haud est, propinquum quippiam esse videtur. Patet insuper idipsum & per tales etiam rationes. eorum enim quæ alio modo sunt, generatio est atq; corruptio. at eorum quæ sunt per accidens, non est generatio atq; corruptio.

Verum enimuero cum ens simpliciter dictum multis dici soleat modis.) Exposito theologiā cæteris doctrinis esse priorem, & huius peculiare munus esse, de ente in eo quod ens, deque eius accidentibus considerare, sic ait. Quoniam ens plurifariam dicitur, vno modo quod est ex accidenti, vt Polycletus statuæ causa est. nam per se causa statuæ est statuarius, ex accidenti Polycletus, accidit enim statuario vt sit Polycletus. Alio modo ens dicitur quod verū est, vt e diuerso quod falsum, non ens. Nam sedente Socrate dicere, Socrates sedet, cum verū sit, ens appellatur. Ens enim, hoc est ipsum sedere, esse dicimus. Alio modo ens vocat prædicamenti figuras. (Aliud est enim quid) id est, substantia. (aliud quale, aliud quantum) & si quid aliud ad hunc modum significat. Præterea ens alio modo dicitur, quod est potentia vel actu, vt aquam dicimus actu esse aquam. Aerem quoque & ignē aquam esse aimus, propterea quòd aqua fieri possunt. Cum ens igitur multifariam, vt explicatum est, dicatur, primum de ente per accidēs differere conuenit. De quo illud intelligendum est, nullam doctrinam in ipsius consideratione versari, argumento quòd nulla disciplina accurate de ipso verba facit, non actiua, non effectiua, non quæ contemplatione contenta est. Nemo enim domum ædificans, efficit, aut omnino considerat quæ accidunt ædificandæ domui, quippe cum sint ea infinita, de quibus infinitis nemo solicitus est. Itaque nullus ædificator laborat, domus quæ construitur, Socrati exempli causa quàm pestilens futura sit, & quàm Platoni salubris, aut quàm Theophrasto iucunda, Alexandro vero ingrata. Pari ratione ne illud quidem considerat, diuersa ne domus ab homine sit, an idem quod homo: & simpliciter num diuersa sit a cunctis entibus sensibilibus & intelligibilibus, nihil considerat. Ex quo intelligitur, si nihil prædictorum pertinet ad ædificatoris consideratonē, artē ædificandi non esse efficientem vt domus pestilens sit, aut e diuerso salubris, nec aliud quidquā ex ijs quę domui ædificādę accidūt. Pari ratione neque Geometria de figurarū accidētibus disputat, neque lignеę sint, an marmoreæ figuræ, considerat (Neque si alter est triangulus, & triangulus duos rectos habēs)

Ens per accidens.

hæc dictio manca est, & supplēda additione verbi ligneus, aut alterius similis, vt expleta perfectaq; ad hunc modum habeat. Neq; considerat, triangulus ligneus alterne sit quàm ipse triangulus, eiusq; natura, quod scilicet habet tres angulos duobus rectis ęquales: sed illud tantū inquirit, an cuiusq; triāguli tres anguli sint duobus rectis æquales. Vtrum vero lignei sint trianguli, an lapidei, Geometræ nihil interest. (Atq; id ipsum) nullum scilicet artificem ens per accidens contēplari (recte fieri, cūq; ratione videtur: accidens enim ipsum quasi nomine tantū est.) Nam vt hircoceruus nomen solum est, non etiam res & natura quædam, aut omnino ens, sic ens per accidens nomen tantum est: quoniam domum pestilentē aut salubrem dicere, nomen modo est, res haudquaq;. Si quid enim subsistēs esset, nimirū quemadmodum ignis obuia quæq; comburit, sic domus omnibus in ipsam ingredientibus morbifica esset, aut vicissim salubris: quod nunc aliter vsu venit. Nam quæ his pestilens, eadem illis est salubris: quo planū fit, nomen id esse, non rem. De nō entibus autem, nemo considerat. Quo fit, vt merito de ipsis nullus edisserat. Quoniam igitur accidēs nomen tantum est, non autem ens aliquod, sophistica vero in accidēti versatur, idcirco Plato in non ente ipsam versari statuit, quasi accidens sit, nō ens. Sophisticas autē rationes omnes in accidenti, ac non ente versari, hinc intelligi potest, quod interrogant, grāmaticus idem quod musicus sit, an non? Tum si negaueris, instant, & hac captione vrgent, Socrates grāmaticus est, Socrates autem grāmaticus idem est quod Socrates, at Socrates etiam est musicus, Socrates igitur musicus idem est quod Socrates. Socrates ergo musicus idē est quod Socrates grammaticus. Quod si verum est, vtiq; musicū idem est quod grammaticum. ac proinde falsum est dictu musicum non esse idem quod grāmaticum. est igitur idem. Rursus si musicum diuersum est a grāmatico, Socrates quoq; grāmaticus diuersus erit a Socrate musico, Socrates igitur a seipso diuersus est. Quibus captionibus hinc data est occasio, quòd Socrates musicus idē est quod Socrates grāmaticus, & non idem: subiecto videlicet idē, ratione diuersum. Si ergo musicum a grammatico diuersum esse dixeris, sic vt modo dixi, circūueniunt. sin idem esse affirmaueris, in hūc modum fallere tentant. Si grammaticum idem est quod musicum, vbicūq; grammaticus est, ibi est musicus, quemadmodum vbi mortalis, ibi homo. at Aristarchus grāmaticus est, nō etiam musicus. grammaticus igitur non est idem quod musicus. Rursus cum sit cōmunis omnium consensus, omne ens sempiternum esse, aut natiuum, sophistæ id captione quadam tollere conantur, ceu aliqua sint neq; semper existentia, neq; generata. illud enim sibi sumentes, entium vnū esse, grammaticum esse musicū, hoc non esse sempiternum ostentant, propterea quòd non semper grāmaticus fuit musicus, sed fuit tēpus cum non esset. Sed neq; factum fuisse arguunt, quia musicus non efficitur grāmaticus. Si enim fiat, vel grāmaticus fiet ex musico quasi ex materia, vt statua ex ære: quod non fit, cum musicū non sit materia grāmatici. vel tanq̄ ex opposito seu cōtrario, vt ex albo nigrū efficitur. At grammaticum nō pugnat cū musico, cum plerunq; cohæreāt. musicum igitur non efficitur grāmaticum. Ex quibus concludunt, non igitur omne ens factū est, aut sempiternū. Præterea si grāmaticus effectus est musicus, nō est factus grāmaticus musicus. est autem grāmaticus musicus: aliquid est igitur quod nō est factum. Ad hęc, nulla ars aut disciplina est, quæ de grammatico musico disputet. Nemo enim quà musicus est, efficitur grammaticus, cum ex hoc in illud non sit mutatio, sed vtrunque fiat quà homo est. Quanq̄ & sophistarum dicta huiusmodi esse possunt. Si quis prius grāmaticus fuerit effectus, deinde musicus, hic non est factus grāmaticus, cum esset musicus. est autem grammaticus quando est musicus. qui ergo dicit, musicus existens est grammaticus: is etiam, musicus est grammaticus, dicit. At quod aiunt omne ens sempiternū esse, aut natiuum, de entibus per se intelligi debet. Præterea vt est, est autem per accidens, sic est effectū. Musicus enim factus si prius erat grāmaticus, neq; enim ambo simul effectus est, musicus inquam & grammaticus, ex accidenti grammaticus musicus est effectus. Vt igitur talia huiusmodi sunt, sic efficiuntur. Ac Sophistarū quidem captiones huiusmodi sunt. Aristoteles autem sic ipsorum sermonē suggerit. (Interrogant, inquit, si id omne factū est, quod est quidē, sed nō perpetuo) id est, an omne quod iam est, quandoq; autē non erat, factū fuerit? Si enim cum prius nō esset, nūc est, haud dubie factū est. Item si Coriscus musicus existēs est grāmaticus, cum prius nō esset, profecto musicus non est effectus grāmaticus, ac vicissim grammaticus musicus. Et si quid interrogāt, huiusmodi est, vt accidens, quēadmodum dicimus, parū absit ab eo, vt sit non ens. quod ex ijs etiam aperte intelligi potest, quæ modo dicentur. (Eorū enim quæ alio modo sunt) id est, eorum quæ non per accidens, sed proprie entia sunt, est ortus & interitus, accidētium non itē. Ergo quæ per accidens sunt, nō entia sunt. quo modo autē entium per accidēs non sit neq; generatio neq; interitus, ipse paulo post testabitur. Et ego locum, cum fuerit eo peruentū, explicabo.

Sophisticā in nō ente versari Plato statuit.

Entiū p accidens, non est ortus & interitus.

Attamen vlterius de accidente dicendum est, quoad dici potest quænam sit ipsius natura, & quam ob causam est. simul enim & cur nulla est ipsius scientia, fortasse patebit. Cum igitur in hisce quæ sunt, alia semper eodem modo sese habeant, necessariove, non necessitate quidem ea quæ per violentiam dicitur, sed ea qua rem aliter sese habere non posse dicimus, alia necessario quidem non sint, neq; semper, sed sint plerunq;: hoc est principiū sane, & hæc est causa, vt sit accidēs ipsū. Quod enim neq; semper est, neque plerunq;, id accidēs dicimus esse, veluti si cum sol est in Cane, hyems fuerit atq;

frigus,id dicimus accidisse,sed non si calor fuerit atque æstus,propterea quòd hoc semper aut plerunque,illud non semper,neq; plerunque fieri solet.hominem etiam accidit esse album.neque enim semper neq; plerunque homo est albus,at non per accidens homo animal est. Aedificatorem quoq; facere sanitatem per accidēs est, propterea quod non est aptus ædificator idipsum efficere, sed medicus, sed accidit ædificatorem medicum esse.Epularum etiam effector voluptatem coniectãs,salubre quippiam fecerit,sed non epularum conficiendarum facultatis officio rationeve. quapropter dicimus accidisse. atq; aliqua qu idem ex parte facit, absolute vero non facit. Nam cæterorum quidem aliæ potentiæ i nterdum sunt effectrices. at horum nulla prorsus est ars, nulla potentia definita. eorum enim quæ per accidens sunt vel fiunt, & causa per accidens est. Quare cum non omnia necessario semperque sint aut fiant, sed plura plerunque sint aut fiant,id quod est per accidens,tale esse necesse est, qualis ipse albus musicus est, qui quidem neq; semper est,neque plerunque.Cum autem aliquãdo fiat, per accidens erit: alioquin omnia necessario erunt. quare materies erit ipsa,quæ contingens eius est causa accidentis quod aliter euenit præter id quod plerunq; fieri solet. Principium autem hoc est sumendum, vtrum nihil sit prorsus in ratione rerum, quod neque semper est neque plerunque, an idipsum fieri nequeat. Est ergo quippiam præter ista,quod æque atque per-accidens, & esse, & non esse potest. At est ne id quod plerunque fieri solet, quod autem semper sit,in ratione rerum non est?an sunt aliqua quæ perpetuo sunt?De his igitur posterius considerandum esse videtur. Scientiam autem accidentis non esse patet.omnis enim sciẽtia,aut eius est quod est semper,aut eius quod est plerunq;.Quonam pacto quispiam aut discet,aut docebit? Definitum enim id esse oportet, quo de scientia est, aut hoc ipso quod semper est, aut hoc ipso quod est plerunque,veluti conducentem esse febricitanti plerunque aquam mulsam, aut quippiam tale. Id autem quod præter hoc est,dicere non poterit, veluti calendis.aut enim semper,aut plerunq; calendis etiam dicat prodesse illud oportet. at accidens est præter hæc ipsa. Quid igitur est ipsum accidens,& quam ob causam est,ac scientiam ipsius non esse,satis iam per ea quæ dicta sunt,innotescit.

7 Attamen vlterius de accidenti dicendum est,quoad dici potest, quænam sit ipsius natura.)Pręfatus accidens parum abesse ab eo,vt sit non ens, nunc causam reddit, cur idem cum ex numero non entium sit,entibus tamen annumeretur.Ergo licet accidens,inquit,ex numero sit quodammodo nõ entium.quatenus enim cum generatur est,hactenus nuncupatur ens.quia vero ex ijs est,vt docebit, quę minore ex parte raroq; fiunt,est non ens.Et ob hanc causam scientia de ipso non habetur: quoniam doctrinas eorum esse constat,quæ semper sunt,aut certe magna ex parte.Differendum tamen est,ait,de accidenti,quatenus licet,natura eius qualis sit, & quam ob causam, & propter quid est de numero entium,& omnino ens.Cuius natura exponenda,simul cur eius nõ sit doctrina,simul aperietur.Entium ergo,ait,quędam semper & necessario sunt, homo enim semper ac ex necessitate est animal.Sed quoniam necessarium,vt in superiore libro explicatum est,id etiam dicitur, quod vi allata fit,idcirco adiecit (non necessitate ea quæ per violentiam efficitur.) Siquidem homo semper & necessario est animal,nõ quòd animal esse per vim cogatur,sed quia nõ potest nõ esse animal. Cũ igitur quædam semper & necessario sint,alia licet non necessario neq; semper,magna tamen ex parte, neque enim necessario,neque semper homo quinos habet digitos,sed tamen magna ex parte. (Hoc est principiũ sane, & hæc est causa, vt sit accidens ipsum) interiectio enim qua id quod magna ex parte fit,interpellatur,accidens dicitur. Nam cum æstus semper sub cane infestare soleant, si quando id tẽporis hyemauerit,ea continentis æstus interruptio,accidens appellabitur.Et frigus sub cane vt fieret,accidisse dicemus: queádmodum exempli causa, si duas lineas continenter augescentes animo depingas,alterã continenter & in infinitũ,alteram continẽter quidem crescentem,sed quadantenus,deinde consistentẽ,& quæ rursus procedere incipiat.Harũ igitur priori,quæ sine intermissione semper augescit, assimilare id potes quod semper & necessario est,alteri vero id quod magna ex parte fit,non tamẽ semper existit.Itaq; si sub cane hyemauerit,frigusq; fuerit,id accidisse dicimus, non itẽ si tepor & æstus.Semper enim,aut magna ex parte sub cane fit æstus. Aedificatorem quoq; valetudinem efficere, accidẽs appellat,quoniam ædificator neq; semper,neq; magna ex parte valetudinem affert.Neq; enim ad ædificatorẽ,sed ad medicum pertinet valetudinẽ afferre. (Epularum etiam, inquit,effector voluptatẽ coniectãs,salubre quidpiam fecerit.)Sed ex accidenti,si forte cibũ eiusmodi cõdiuerit,qui possit valetudinẽ restituerę. Accidit enim vt talis cibus valetudinẽ efficeret.

Doctrinæ, eorũ sunt, quæ aut sẽper sunt, aut magna ex parte.

Accidens quando dicatur.

Et certo quodammodo, nō autem ſimpliciter valetudinis eſt auctor. In eo enim quod a coquo cibus huiuſmodi conditus eſt, quo ægrotans valetudinem recepit, coquus effecit ſalubre. In eo vero quòd ille non hoc agebat, vt ſalubrem, ſed vt iucundum cibum efficeret, ſalubrem non effecit. (Nam cæterorum) id eſt, eorum quæ magna ex parte ac neceſſario ſunt, cauſæ ac efficientes poteſtates determinatæ ſunt. (At horum) quæ fiunt ex accidenti, ars nulla, nulla poteſtas determinata eſt: quoniam vt in librum incidas, quem optabas, & iam pridem quærebas, nulla neq; ars eſt determinata, neque facultas, quippe cuius poſſint eſſe cauſæ ſexcētæ, prodire in forū, inſectari, inſectareve, & pleraq; alia: quandoquidem quæ ex accidenti vel ſunt vel efficiuntur, eorum cauſæ ex accidenti quoque ſunt, & indeterminatæ. Itaq; cum non omnia ſint ex neceſſitate, vt ſemper vel ſint vel fiant, ſed pleraq; habeantur, quæ magna ex parte, idcirco eſſe ait quod eſt quaſi accidens. Quia enim homo neq; ſemper, neq; magna ex parte albus eſt, ſed aliquando efficitur, ideo per accidens eſt. Vel potius quoniam theſauri inuentio neq; ſemper fit, neq; magna ex parte, ideo inuentio theſauri per accidens eſt. Quod ſi quis inuentionē theſauri, & alia per accidens eſſe neget, is eadem neceſſario eſſe confirmabit, eruntq; omnia ex neceſſitate. At eorum quę ſunt ex neceſſitate, cauſæ determinatæ ſunt. horum autē nullius eſt determinata cauſa, præſertim cū in ſecundo libro de enunciatione, non omnia neceſſario eſſe demonſtratum ſit, ſed eſſe aliquid quod contingens appellatur. Cæterum quænam cauſa eſt, cur accidens eſſe dicatur? an materia quæ aliter quàm vt plerunq; fit, ſeſe habere poteſt? Nam cum materia hæc apta ſit admittere vt hi digitis quinis generentur, illa non item, & huiuſmodi naturam habeat, vt hoc iam fieri poſſit, vt quidam ſcilicet quinis digitis oriantur, iam ſecus, id eſt, vt quaternis, aut ſenis, aut aliquo alio numero, hæc cauſa eſt, vt accidens exiſtat. Expoſito igitur quid ſit accidens, viam nobis & quaſi normam tradit, qua quidem accidens eſſe demonſtrare valeamus. Si cui ergo, inquit, accidens eſſe demonſtrare libeat, initio ſumat, quidquam eſſe præter ſemper, & frequēter. Quod ita demum accipiet, ſi aduerſarium percontabitur, ſit ne quidquam pręter frequēter & ſemper, an non? & ille vſu rerum adductus omnino concedat aliquid eſſe præterea, quod quidem fortuitum eſt, ſiue accidens. Hęc effatus, quærit, num id quod plerunq; fit, in rebus habeatur, non item quod ſemper & neceſſario? an vt aliqua magna ex parte ſunt, ſic quædam ſempiterna, & per contactus reſpōdet. ſed de his poſterius eſt conſiderādum, in decimo ſcilicet huius operis libro, plenius autem & accuratius in vndecimo. His expoſitis perſpicuum hinc eſſe ait, accidentis non eſſe doctrinam, cum diſciplinæ eorum ſint, quæ ſemper, vel quæ ex magna parte ſunt. Et quorum habentur ſcientiæ, ea determinata ſint oporteat, & in ipſis contineātur, in ipſo inquam ſemper, & in frequenter, nec ea prętergrediantur. Nam quod illa præterit, accidens eſt. Exempli cauſa docet quiſpiam alterum, aquam mulſam febriētibus opitulari, propterea quòd febre laborātibus magna ex parte ſubuenit. Id vero quod extra frequenter accidit, docere nemo valeat, exempli gratia calendis ſubuenire, cum hoc raro contingat. Neq; enim magna ex parte qui calendis mulſum biberit, a febre ſubleuatur, ſed potius quoniā magna ex parte qui mulſum bibit, adiuuatur, idcirco accidit vt id calendis conducat. Quamobrem ediuerſo quod calendis eſt vtile, id vel ſemper eſt vtile, vel magna ex parte. Accidens autem præter ſemper & frequenter eſt, cuius quidem accidentis ſcientiam nullam habemus. (Quid eſt igitur, inquit, ipſum accidens, & quam ob cauſam eſt, ac ſcientiam ipſius nō eſſe, ſatis iam per ipſa quæ dicta ſunt, innoteſcit.) Docuit enim accidentis natura quæ ſit, quod ſcilicet ex æquo raroq; contingit: & quam ob cauſam ſit, nimirum propter materiam quæ aliter habere poteſt quàm frequenter. Ad hæc accidentis nullam eſſe doctrinam, propterea quod diſciplinæ eorum habeātur, quæ ſemper ſunt, vel certe quæ magna ex parte, quod vtrunq; ab accidenti alienum eſt.

Quæ ſunt ex neceſſitate, cauſas habent determinatas.

Accidentis nō eſſe doctrinam.

Eſſe vero principia cauſaſve tales vt oriantur ac occidāt ſine generatione corruptioneve, patet. Si enim res non ita ſeſe habeat, omnia neceſſario erunt, ſi eius quod fit atq; corrumpitur, non per accidens cauſam aliquam eſſe neceſſe eſt. eritne hoc, an non erit? Si hoc fiet, erit. ſi non fiet, non erit. id autem erit, ſi aliud fiet. atque hoc pacto ſi tempus ſemper auferatur, ad id demum perueniet, in quo nunc eſt. quare hic homo morietur morbo, aut vi, ſi egreſſus fuerit vrbem. hoc autem erit, ſi aliud fiet. atque hoc pacto ad id demum perueniet, in quo nunc eſt, aut in quippiam eorum quæ facta ſunt: veluti ſi ſitiret. hoc autem erit, ſi comedit ſalſa. at hoc eſt, aut non eſt. quare neceſſario decedet, vel non decedet. Eadem etiam erit ratio & ſi quiſpiam ad ea quæ ſunt facta, ſaltauerit. eſt enim iam idipſum in aliquo, atque dico id quod eſt factum. Vniuerſa ergo futura neceſſario erunt, veluti morietur iſte qui viuit. iam enim quippiam factum eſt, ceu contraria facta corpore in eodem. ſed morbo ne, an vi morietur, nondum emergit, ſed ſi hoc fuerit factum. Patet igitur vſque ad aliquod principium reductionem hanc proficiſci, quod quidem non vlterius in aliud proficiſcitur, atque illud principium eius erit quod fit per accidens, & eſſe atque non eſſe poteſt, cauſaque generationis illius non erit vlla. At conſiderandum eſt ad quod principium atq; cauſam

talis reductio proficiscitur, vt ad materiam ne, an vt ad id gratia cuius cætera fiunt, an vt ad id potius a quo motio profluit.

8 Esse vero principia causasve tales, vt oriantur & occidãt sine generatione & corruptione, patet) Propositum ei est, vt quæ per accidens sunt, horum causas quoque ex accidenti esse demonstret, easdemq; citra ortum & interitum esse & non esse, more contactuum, & temporis momentorum. Vt enim contactus & momenta, quæ temporum termini sunt, absq; generatione sunt, & absq; interitu non sunt, sic eorum quæ sunt ex accidenti, causę quæ & ipsæ per accidẽs sunt, absq; generatione sunt, & sine interitu non sunt: quandoquidem domus ædificata huic iucunda est, illi nocua, & appropinquanti vmbram iactat, longius absenti non itẽ. Itaq; ædificator, qui per se principium est causaque domus, eius quod accidit domui, vt ingrata sit, vel vmbrã iactet, est ille quidem causa, sed tamẽ per accidens. Aedificator igitur quatenus causa domus est factus, per generationem seu disciplinam eo deductus est, vt esset ædificator. Ac vicissim interit, vt domus est causa. quia enim accidit ædificatori qui per se causa domus est, vt fieret etiam causa vti eadem propinquum adumbraret, aut cuipiam esset molesta, idcirco adũbrandi causa est, sed non huc per generationẽ & doctrinam processit, vt illuc vt esset ædificator. Nam vt ex non homine per generationẽ eo deductus est, vt esset homo, sic ex nõ ædificatore per generationem quandã & disciplinam & omnino tẽporis moram eo peruenit, vt esset ædificator, ac domum valeret construere. Eo vero vt domus illi esset grata, huic iniucunda, haud quaquam per huiusmodi quidq̃ processit: quippe quod nec curauit vnq̃, nec eius quidquã interfuit, vt domũ ędificaret. Sed absq; tempore accidit ei, vt causa esset cur domus foret ingrata. quia enim is cui est molesta, sic est affectus, vt facile a quibusvis offendatur, idcirco ædificator qui hanc construxit, causa factus est, vt ipsa esset ingrata. Ad quã si quis alter recte affectus venisset, non fuisset ei molesta. Cæterum de his in decimo huius operis volumine rursus disputabit. Vt autem ædificator, qui per se causa domus est, id per generationẽ est effectus, sic vicissim vt causa domus per interitũ abolebitur. Et quemadmodum absq; tempore factus est causa vt ipsa esset molesta, sic vicissim sine tẽpore desinit esse. Quod quidem ipse demonstrat, primũ quasi confessum assumẽs, quorũ causæ & principia per generationem fiunt, ea necessario esse. Quod si quorũ causę, vt in domo, per generationem fiunt, ea sunt ex necessitate; nimirum quæ non ex necessitate sunt, horum causæ citra generationem & interitum nõ sunt. (Nisi enim hoc, inquit) id est, nisi entium per accidẽs, causæ per accidens sunt, nec absq; ortu & interitu natiuæ sunt atq; mortales, sed necessariæ & per se sunt ipsorum causæ, & per generationem ac interitum nascuntur & occidunt. Nisi ergo entium per accidens, causæ sint ex accidenti, sed necessario, ipsa quoq; necessario fuerint. Positum est enim, quorũ causæ sunt ex necessitate, ea quoq; necessario esse. Quod si sic est, cuncta erunt ex necessitate, quod fieri nõ potest. Esse autem ea necessario, quorum causæ sunt ex necessitate, certũ est. Eius enim domus quæ ædificatur, vel quam ædificans, qui necessario & per se causa est, ædificauit, eius inquam ædificans cum ipsa ædificatur necessario est, quo existente, ipsa necessario ædificatur. Et domus quæ iam est, necessario fuit ædificata. Ens enim cum est, necessario est. Quoniam vero domus est ex necessitate, sequitur, vt fuerit ædificata. Nisi enim ædificata fuisset, vtiq; non esset. Omnia igitur, inquit, necessario erunt, si nascentis & intereuntis non per accidens aliquam esse causam sit necesse. Subaudiendum est tamẽ verbum omnis, vt sit plena oratio. (Si omnis eius quod fit, atq; corrumpitur, non per accidens aliquam causam esse necesse est.) est autem sensus, si omnium nascentium & intereuntium non est causa per accidens, vt ex hac natiua & mortalia constẽt sine generari & corrumpi, id est citra ortũ & interitũ, sed omnis nascentis & intereuntis est causa per se, cuncta erunt ex necessitate, & accidens nullũ habebitur. Quorũ enim, vt sæpe diximus, causæ necessario sunt, ea quoq; sunt necessaria. Quibus explicatis, eo conuertitur, vt ostendat causas haberi per accidẽs absq; generatione & interitu, & ait, (Erit ne hoc, an non erit?) vt si obsidẽtes hostium vrbem dicamus, erit ne hoc, an non? id est, intercidet ne Nicostratus, necne? respõderi solet, (Si hoc fiet) id est, si egressus fuerit, & superatus ab hostibus, obtruncabitur. Necis ergo causa est, exire: exeũdi rursus, vt aquam biberet: huius, quòd sitiebat: sitiẽdi, quòd salsa comederat. Sed hæc causa per accidens est. Fieri enim potest, vt qui salsa nõ comederit, sitiat, si multo motu fuerit vsus, si plurimũ vini biberit, & plerisq; alijs de causis. At si salsa comedisse, causa per se foret sitiẽdi, cibis salsis non assumptis non sitiret: quemadmodum nisi ædificator sit, domus non construeretur. nunc autem citra cibi salsi comestionem sitit. non est igitur sitiendi causa per se talia deuorasse. sitire igitur, quod ipsum causa est exeũdi, citra generationẽ est effectum. Siqua enim materia siti subijceretur, quæ alterata, hoc quod sitis efficeretur, quemadmodum menses muliebres alterati hoc fiunt quod animal, tunc probabile dictu esset, atque adeo necessarium, sitim fieri per generationem. Quod quia non est, ne hoc quidem asseri potest. Sitis enim fortasse quibusdã affectionibus in corpore genitis absq; tempore ingeneratur, vt forma ingeneratur materiæ. Cum ergo dixisset, (si hoc fiet, erit: si non fiet, nõ erit. Id autem erit si aliud fiet) intulit, (Et hoc pacto haud dubie si tempus semper auferatur finitum, demum perueniet ad nunc) id est, si tempus hoc in illud resoluatur, & id rursus in aliud, perueniet ad nunc, id est ad tẽpus quod nũc est, in quo est sitiens, id est, vsque ad sitiendum. Deinde per vim intereundi exemplum apposuit (si egressus fuerit vrbem) morbo autẽ intercidendi nullum subiecit, sed nos id paulopost explicabimus, cum ipse rursus de hoc

Quæ per accidens sunt, causas habent per accidens.

Quorũ causæ sunt ex necessitate, ea quoque necessario sunt.

mentionē faciet.Faciet enim.Ergo cum dixiſſet,(& ſic perueniet ad id quod nunc eſt)ſuggeſſit exē=plum illius(ad id in quo nunc eſt)dicens,(morietur ſi egreſſus fuerit.Hoc autē erit ſi aliud fiet,atq; hoc pacto ad id demum perueniet in quo nunc eſt)quibus verbis adiecit,(aut in quidpiam eorū quę facta ſunt)cuius exemplum eſſe videtur id quod ſequitur.(Veluti ſi ſitierit,hoc autem erit,ſi come=derit ſalſa)tamē non eſt ipſius,ſed hoc quoq; ſuperioris eſt exēplum,cuius memor paucis interiectis ſermonem repetit,vt huius quoq; poſterioris exemplum apponat,cum ait.(Eadem etiam erit ratio ſi quiſpiam ad ea quæ ſunt facta,ſaltauerit)Facta enim & factum ſignificantia ſunt præteritorū.Tamen cum dixiſſet(veluti ſi ſitierit.hoc autem erit ſi comederit ſalſa) ſubiecit.(At hoc) id eſt, ſalſa comedere(eſt,aut nō eſt)Quod vero ait,(quare neceſſario decedet,vel non decedet)cōcluſio dicto=rum eſt.Quaſi dicat,quamobrem ſic ſeſe rebus his habentibus,ſi bibitum egreſſus fuerit, neceſſario morietur.ſin minus egredietur,non interibit.His ergo ad hunc modum explicatis,orationē vt dixi reſumit,& factorum ſuggerit exempla.Similiter autem ſi quis a præteritis inceperit,futuris occur=ret,non tamen a futuris vt prius idem ad præſens fiet.Nam quod factum eſt,iam ineſt in aliquo. ſi ab hoc igitur exordiemur,vt dictum eſt,perueniemus ad nūc. Quod quidem eſt cauſa per accidens. Cæterum quidnam eſt iam factum in aliquo eſſe?an elementa eſſe in viuēte? Propterea enim quod iam viuit,elementa in eo inſunt.Hoc igitur viuit,quoniam contraria ignis terraq; & his interiecta in eodem facta ſunt.Et ſi hoc eſt,interibit.neceſſario igitur quod ex oppoſitis eſt factum,intercidet. At mortis eius cauſa incerta eſt,quoniam ex accidēti eſt,non per ſe,cum valeat tum morbo, tum vi allata concidere.Ratio igitur vt iterum repetatur,eſt huiuſmodi.Hic occidet,quoniam contraria in eodem coiere,morietur autē ſi ægrotabit.Accidit enim ijs quę oppoſitis conſtant,vt ob ipſorum pugnam ægrotent.Aegrotabit autem hydrope exempli cauſa,quod fiet ſi aquam biberit.Itaq; ſi aquā potauerit,in hydropem incidet:quo morbo ſi conflictabitur,mortem obibit. Eſtq; potio aquæ hy=dropis cauſa,vt morbus ipſe moriēdi,non tamē per ſe. Fieri enim poteſt,vt qui aquam non biberit, ægrotet hydrope.Atque hæc quidem ſunt exempla,quæ mortis per ægrotationem oppetitæ ſupra ipſum eſſe ſuggeſturū pollicebamur.Mortis nanq; violentę de qua ſupra mentionē fecit,exemplum fuit,ſi ab hoſtibus ſuperaretur.Ex dictis ergo planum efficitur,nō eſſe progreſſum in infinitū aliam alij cauſam tribuendo,ſed cauſæ cuidam principioq; occurrit,cuius nō ſit alia cauſa, exempli gratia, ſalſa comediſſe, quæ quidem fortuitæ rei,moriendi dico, principium eſt.Si enim egreſſus fuerit,oc=cumbet.ſin minus,non morietur.rei ergo fortuitæ ſiue accidētis cauſa per accidens eſt.Accidit enim vt qui ſalſa comediſſet,ſitiret.His commemoratis,quærit vtrum huiuſmodi cauſa, hoc eſt,cauſa per accidens,materialis nuncupanda ſit,an finis,an potius mouens,hoc eſt efficiens.Sed quæſtione pro=poſita nō reſpondet,ꝓpterea quod efficiētibus cauſis,nec cuiq̄ alij annumerari debere perſpicuū eſt.

Cauſa per accidens, quæ nuncupanda ſit.

Sed contemplationem eius quidem quod eſt per accidens,omittamus,de ipſo nanq; iam ſatis eſt definitum. Quoniam autem id quod vt verum eſt ens, & id quod vt falſum eſt non ens,in compoſitione diuiſioneve,atq; in contradictionis omnino partitione conſiſtit.nam vero quidem affirmatio ob id quod adiūgitur, negatio ob id quod ſeiungitur,falſo autem huiuſce cōtradictio partitionis accommodatur.Verum enim falſumq; non ſunt in rebus,vt bonum quidem ſit verum,malum autem falſum,ſed ſunt in mente.Circa vero ea quæ ſunt ſimplicia,ipſumq; quid eſt, neq; in ipſa ſunt mente.Atq; quonam pacto fit,vt ſimul quædam ac ſeorſum intelligātur, alia ratio eſt. Dico autem ſimul ſeorſumq;,non vt ſint,aut non ſint deinceps, ſed vt vnum quid fiant,aut non fiāt. Ea quidem quæ de eo quod ens atq; non ens hoc dicitur pacto,nos contemplari oportet,poſterius conſiderāda eſſe videntur. Cum autem complexio diuiſioq; non in rebus ſit,ſed in mēte: id autem quod hoc pacto eſt ens,diuerſum ſit ab hiſce quæ proprie entia ſunt,mens enim aut ſubſtantiam,aut qualitatem, aut quantitatem, aut quippiam aliud coniungit,aut ſeiungit:id quidem ens quod eſt vt accidēs, & quod eſt vt verum,omittēdum eſt ſane.nam cauſa illius quidem indefinita eſt,huius autem affectus eſt quidam mentis,atq; vtraq; circa reliquum genus ipſius ſunt entis, & non quicquam extra naturam ipſius entis eſſe ſignificant. Quapropter hæc quidem omittamus, ipſius autem quod eſt,vt ens eſt,cauſas principiaque conſideremus oportet.Patet autem per ea quæ dicta ſunt eo in loco,quo quot modis dicitur vnumquodq;,declarabamus,id quod eſt,non vno modo,ſed pluribus modis dici.

Sed contemplationem eius quidem quod eſt per accidens,omittamus.De ipſo nanq; iam ſatis eſt definitum.Quoniam autem id quod vt verum eſt ens.)Poſtquam de eo quod per accidens eſt,qua=tenus propoſito conducit,diſputauit,ſed accidentis,inquit, quæſtionē omittamus.de hoc enim abū=de diſſeruimus. At cum verū quoq; appelletur ens,& falſum non ens,id in cōpoſitione ac diuiſione 9

cōſiſtere ait. Nā cum id quod cuipiam adeſt, cum ipſo cōponimus, vt ſedere cum Socrate, quoniam id ei contingit cum dicimus Socrates ſedet, hoc ipſum quod eſt verum, dicitur ens: quoniam quod adeſt, componitur cum ſubiecto, ſeu prędicatur de ipſo. Quo Socrate ſedente, ſi Socratem ſedere nō dicamus, cum id falſum ſit, appellatur non ens, propterea quòd falſo diuidit, hoc eſt negat ſedere de Socrate. Quoniam igitur ens quaſi verum, & non ens quaſi falſum, & omnino, id eſt vt ſimpliciter loquar, ens tanquam verum, & non ens tanquam falſum in contradictionis partitione verſatur. (Nam quod vere eſt, inquit, affirmationem cōtradictionis in compoſito habet) id eſt, ens quaſi verum conſtituitur, cum prædicatum vere cum eo componimus de quo prædicatur. Non ens autem quaſi falſum eſt, cum prædicatum a ſubiecto falſo diuiditur. Et omnino falſum partitionis huius cōtradictionem inducit, id eſt altera pars contradictionis eſt. Sed ens tanquam verum eſt, cum prædicatum vere cum ſubiecto copulamus. Falſum vero oppoſitum. At ſiqua ſunt quæ tum ſeparatim, tū ſimul dicta intelligi valeāt, vt animal & pedeſtre & bipes, (hæc enim quæ ſeparatim intelliguntur, poſſunt etiam quaſi vnum intelligi) hæc, inquit, alia quæſtio eſt, quam in proximo libro diſputaturus, meritò hoc in loco prætermittit. Sed cum dixiſſet (quonam pacto fit, vt ſimul quædam ac ſeorſum intelligantur, alia ratio eſt) quale id ſit quod dixerit, ſimul ac ſeorſum exponit, dicens. (Dico autem ſimul ſeorſumq; non vt ſint, aut non ſint deinceps) id eſt, non ſimul dico quæ ordine quodam conſequuntur, vt Ilias, cuius poſt primum librum ſequitur ſecundus, & pari ratione cæteri. Non ſimul autem quæ huiuſmodi ordinem non ſeruant, ſed quæ vnum effici poſſunt, ea ſimul dico: quæ minus, ea non ſimul. Sed quoniam ſupra dixerat, ens tanquam verum, & non ens tanquam falſum in compoſitione ac diuiſione verſari, quibuſdam interiectis, cauſam ſuggerit cur huiuſmodi ens & non ens in compoſitione ac diuiſione verſetur, cum ait. (Nam neq; falſum neque verum in rebus ineſt.) Itaq; orationis continuatio eſt huiuſmodi. (Quoniam autem id quod vt verum eſt ens, & id quod vt falſum eſt non ens in compoſitione & diuiſione conſiſtit. neq; enim falſum & verum in rebus ineſt.) Niſi enim verum & falſum eſſet, quædam noſtræ mentis affectio nec in compoſitione di uiſioneq;, ſed in rebus haberetur, vt ipſe ait, dicendo bonum ſtatim verum dicere oporteret, & bonum eſſet verum: atq; dicendo malum diceret falſum, & contra dicendo malum protinus verum dicere oportet, dicendo bonum dicere falſum. At neq; bonum dicentes, verum dicimus aut falſum, neq; ſi malum dicamus. non igitur in rebus verum & falſum ineſt, ſed in mente. Neq; vero ſolum in rebus non ineſt verum & falſum, ſed ne in ſimplicibus quidem, quæ habentur in mente. Quo in loco ſimplicia res vocat, quæ ipſæ per ſe citra compoſitionem & diuiſionem intelliguntur. Hæc effatus, ſermonē concludit, dicens. (Ea igitur quæ de eo quod ens atq; nō ens hoc dicitur pacto, nos contemplari oportet, poſterius conſideranda eſſe videntur) quaſi dicat, cum ens tanquam verum, & nō ens quaſi falſum in compoſitione & diuiſione verſari dictum ſit, quæcunque ad huiuſmodi entis & non entis conſiderationem pertinent, poſtea diſſerenda ſunt. (Cum autem, inquit, complexio diuiſioq; non in rebus ſit, ſed in mente) complexionem & diuiſionem vocans verum & falſum (Id autē quod hoc pacto eſt) id eſt ens quaſi verum, quod in compoſitione ac diuiſione conſiſtit (diuerſum ſit ab hiſce quæ proprie entia ſunt) id eſt ab indiuiduis ſubſtantijs. has enim appellat proprie entia, vt in proximo libro declarabit. intelligibilium nanq; alia ratio eſt. Deinde ens quaſi verum, quomodo a proprie entibus diuerſum ſit, exponit. Nam mens, inquit, quid eſt & ſubſtantiam cum ſubſtantia coniungit aut diuidit, aut viciſſim quale vel aliquod aliud prædicamentum cum ſubſtantia. Cum hæc igitur ad hunc modum ſeſe habeant, ens quaſi accidens, quoniam de hoc ſatis diſſeruimus, ſed & ens tanquam verum, de ipſo enim poſtea diſputabimus, nunc omittantur. Cuius omiſſionis ipſe cauſam reddit, quod entis per accidens cauſa indefinita indeterminataq; ſit. De indeterminatis autem non debemus eſſe ſolliciti. Ens porro quaſi verum affectus & placitum mentis habetur, nec eſt admodum neceſſarium ea indagare, quæ cuiuis videntur, præſertim cum (vtraque circa reliquum genus ipſius entis ſint.) Appellat autem reliquum entis genus, quod proprie, nō per accidens eſt. In reliquo igitur entis genere verſantur, nec vllam extra naturam, quæq; ens ſupergrediatur ſignificant, ſed ſub ipſo continentur. Quod ſi inquiſitio in cauſis entis qua eſt ens, verſatur, haud dubie ſuperuacaneum eſt de his ſeparatim diſputare, quod tunc præſtandum eſſet, ſi hæc enti non ſubijcerentur. Nunc autem cum ſubijciantur, omittere ſatius eſt, ac entis cauſas indagare. Ens autem multifariam dici docuimus, cum quot modis quodq; dicatur, explicaremus.

Ens, quaſi verum: nō ens, quaſi falſum.

Verū & falſum in rebusne ſint, an in mēte

Simplicia.

Finitur liber quintus, latinis Sextus.

ENARRATIO ALEXANDRI APHRODISEI IN LIB. SEXTVM PRIMAE PHILOSOphiæ, Latinis Septimum.

D quod eſt, multipliciter dicitur, vti prius in hiſce quæ dicta ſunt de vnoquoq; quot modis dicatur, diſtinximus. Præter enim quòd eſt & hoc aliquid, partim quale, aut quantum, aut cæterorũ quodq;, quæ hoc prædicantur pacto, ſignificat. Cum autem id quod eſt, tot modis dicatur, patet horum primum ens eſſe ipſum quid eſt, quod quidem ſubſtãtiam ipſam ſignificat. Nam cum dicimus quale quid eſt hoc, aut bonum dicimus, aut honeſtum, ſed non tricubitum, aut hominem. At cum quidnam eſt dicimus, non album tũm, aut calidum, aut tricubitum, ſed hominem dicimus, aut deum. Cætera autem ex eo dicuntur entia, quia eius quod hoc pacto eſt ens, quædam quantitates, quædam qualitates, quædã paſſiones ſunt, quædam aliud quippiam tale. Quapropter non iniuria quiſpiam dubitauerit, vtrum ambulare, & valere, atq; ſedere, cæterorumq; ſimilium vnumquodq; ſit ens, an non ens. nihil enim ipſorum aut aptum eſt per ſe eſſe, aut ſeparari a ſubſtantia poteſt: ſed ſi ſint entia, magis ambulans, & ſedens, & valens, ſunt entia. hæc autem ideo magis entia eſſe videntur, quia eſt quid definitum quod eſt his ipſis ſubiectum. Atq; hoc eſt ſubſtantia, ſingulareq; ipſum, quod quidem in tali prædicatione nimirum apparet. bonum enim & ſedens, cæteraq; iſtiuſmodi, non ſine hoc ſubiecto dicuntur. patet igitur ob hanc ipſam, & vnumquodq; illorũ eſſe. Quibus efficitur, vt ſubſtantia ſit id quod primo eſt ens, & non quidpiam ens, ſed ens, vt patuit, abſolute.

Enar. 1.

Ns multipliciter dicitur.) Quoniam in hoc toto libro, & eo qui hũc proxime cõſequitur, de definitionibus ediſſerit: definitiones autẽ, vt in progreſſu teſtabitur, accidentiũ propriе non habentur, ſed ex accidenti, vt ipſa per accidẽs ſunt. vt enim res ſunt, ſic definiuntur, & earum definitiones habẽtur, quemadmodum quid eſt in ſubſtantijs proprie ac ſimpliciter dicitur, nõ item in accidentibus, ſed cum aliquo additamẽto, vt ſuo loco declarabit. vt enim, inquit, non ens eſſe dicimus, non ipſum eſſe dicentes, ſed eſſe quidem, eſſe tamen non ens, ſic quale, gratia exempli, eſſe dicimus, non tamẽ ſimpliciter, ſed eſſe quale, ſic ipſorum definitiones eſſe aimus, at non ſimpliciter, ſed quodam alio modo. quoniam igitur definitiones, vt dictum eſt, proprie entis exiſtunt atq; ſubſtantiæ, diſſerturus de definitionibus, quæq; his conſentanea ſunt, merito rurſus de ente commemorat, ipſumq; multifariam dici tradit: quemadmodum ſupra in libro ſecundo per partitionem docuit, cum ens quot modis dicatur, conſtitueret. 1

Entis ſignificationes.

Ens igitur, inquit, aliud ſignificat quid eſt, ac ſubſtantiam, & hoc aliquid. Cõſueuit enim Ariſtoteles pro ſubſtãtia hoc aliquid, & quid eſt accipere. Aliud igitur ens ſubſtantiã ſignificat, aliud quale, & cætera octo prædicamẽta.

Quid eſt, ſubſtãtiam ſignificare.

Cum ens igitur decem modis dicatur, haud dubie, vt ſæpe dictum eſt, quid eſt & ſubſtantia eſt primum ens. Quod autem ipſum quid eſt ſubſtantiam ſignificet, ad hunc modum oſtendit. (Nam cum dicimus, inquit, quale quid eſt hoc, bonum dicimus, aut honeſtum, ſed non tricubitum, nec omnino quantum: neq; hominem, & ſubſtantiam, ſed quale. Cum vero quid eſt aimus, non dicimus quale, ſed hominẽ aut deum. vt intelligatur, quid eſt, in ſubſtantia ſolum vſurpari. Sed cum paulo ante dixiſſet (patet horum primum ens eſſe ipſum quid eſt, quod quidem ſubſtantiam ipſam ſignificat) quibuſdam interiectis infert (Cætera autem ex eo dicuntur, quia eius quod hoc pacto eſt ens, quædam quantitates ſunt) eſtq; ſermonis continuatio & ordo huiuſmodi. (Patet horum primum ens eſſe ipſum quid eſt, quod quidem ſubſtantiam ſignificat. cætera autem ex eo dicuntur entia, quia eius quod hoc pacto eſt ens, quædam quantitates ſunt.) Nam bicubitum idcirco ens appellatur, quoniam proprie entis quantitas quædã eſt. Album vero & calidũ, & omnino affectiones, quoniam eiuſdem qualitates ſunt. Similiter alia dicuntur entia, propterea ꝙ proprie entis aliquid ſunt. Quoniam igitur ſubſtãtia eſt proprie ens, cætera vero entia dicũtur propterea ꝙ ſeſe quodam modo habẽt ad ipſam (quærat, inquit, aliquis, vtrũ ambulare & valere, atq; ſedere, & cæterorum ſimilium quodq; ſit ens, an non ens) cuius quæſtionis cauſam ſubijcit (Quoniam nihil ipſorum, inquit, aut aptum eſt per ſe eſſe vt ſubſtantia, aut ſeparari a ſubſtantia poteſt.) At quod ipſum per ſe accipi nequit, cur debet de numero entium haberi? Quibus dictis ſubiungit (ſed magis ſiquidem ambulans & ſedens ſunt entia) quaſi dicat: Ambulãs & ſedens eſt proprie ens, quoniam eſt hoc aliquid & ſubſtantia. Subſtantia vero eſt determinatum ſubiectum valetudinis & ambulationis. Ipſum au-

tem ambulare & recte valere non sunt entia,sed entia nuncupantur, propterea quòd entis sunt affectiones,non quod propria sint entia. Cum autem hoc dixisset,hæc entia videri, propterea quòd aliquid determinatum eis subijciatur,quod quidē est substantia,& singulare,intulit(quod in tali prædicatione nimirum apparet)id est in ea,quæ proprie ens appellatur,seu in substātia. In prædicamēto igitur,inquit,quod est proprie ens,ac in substantia apparet. Ac est recte valens & sedens,nec absque substantia valens,aut sedens,aliquodve aliud prędicamentum consistit,neq; dicitur. Quod si horum esse in hac inest, & aliorum quodq; ob ipsam est, nec illorum quidq̄ absq; hac consistere valet, sed absq; illis hæc,satis intelligitur ipsam substantiam esse proprie ens,& non ens aliquid. Nam ens aliquid substantiæ accidens est.

Multis igitur modis dicitur primum,omnium tamen est ipsa substantia primum, & ratione,& cognitione,& tempore.nam cæterorum quidem quæ prædicātur,nihil prorsus est separabile, ipsa autem sola separabilis est. Ratione quoq; hoc esse primum videtur. In vniuscuiusq; enim ratione necesse est substantiæ rationem inesse. Et scire tum vnumquodq; maxime arbitramur,cum quid sit homo,magis, aut ignis, quàm cum quale,aut quantum,aut vbi,cognoscimus. nam & horum ipsorum vnumquodque tum scimus,cum quidnam sit, aut quantum,aut quale,cognoscimus. Et id igitur quod olim,& nunc,& semper quæritur,semperq; dubitatur,quidnam sit id quod est,hoc est profecto, quænam ipsa substantia sit. Hoc enim quidam vnum esse dicunt, quidam plura quàm vnum, & horum quidam finita, quidam infinita inquiunt esse. Quapropter & nos maxime primoq;,ac fere solum de eo quod ita est ens, quidnam sit consideremus ac contēplemur oportet.Substantia autem manifestissime quidem corporibus videtur competere. quamobrem animalia, plantas,partesq; ipsorum, substantias dicimus esse,& item corpora naturalia, vt ignem,aquam,& terram, & talium singula, & quæ sunt horū partes,quæq; ex his vt partibus,aut quibusdam, aut omnibus constant, Cælum insuper ac partes ipsius,stellam,solem,& lunam.

2 Multis igitur modis dicitur primum,omnium tamen est ipsa substantia primum.) Præfatus substantiam primum ens esse,atq; proprie ens,quia primum plurifariam,vt supra exposuimus,dicitur, cum ratione & cognitione ac tempore primum priusve dicatur,his tribus modis substantiam cæteris priorem confirmat,& primum tempore ipsam esse priorem ostendit,dicens. (Nam cæterorum quidem quæ prædicantur,nihil prorsus est separabile. ipsa autem sola separabilis est). Quoniam licet substantia nunquam absq; cęteris prædicamentis existat(nulla enim vnquam mortalium substātiarum,sine qualitate, vel quantitate, alijsve huiusmodi consistit)quanquam igitur nunquam sine alijs constet,tamen quoniā illa seiunguntur ab ipsa,& alia hodie in ipsa sunt quàm heri,& cras erūt diuersa, & singulis prope dixerim diebus euariant, dubitari non debet, quin ipsa tempore cæteris prior habeatur. Vt enim amphora exempli gratia prius est tempore,quàm vinū, quodq; in ipsa cōtentū est, sic substantia quàm singulis diebus accedētia ipsi,abeuntiaq; accidentia. Quin & eo prior cæteris habetur,quòd alia secum tollit,& quasi ruina sua inuoluit,non autem ab illis tollitur. Neque vero tempore tātum prior est,sed ratione etiam,vt supra diximus. Si enim quæ ad definitionem cuiusq; accommodantur,hæc priora ratione sunt,quàm definitum,ad definitionem autem simi nasus assumitur, ad iræ rationē sanguis,dubium esse non debet,quin accidentibus substantia ratione prior habeatur. Quod non simi tantum & sanguinis exemplis,quæ modo apposui,planum fit,sed etiam vt ipse in progressu testabitur,quoniam album & reliqua accidentia definientes,cum non exacte ipsorum definitiones reddantur,substantiam in ratione non assumimus,accepturi necessario,si accuratius definitionem quæreremus. Sed & cognitione substantia præstat accidentibus. Tunc enim rē quanq; cognoscere videmur,cum eius substantiam cognoscimus:vt homo quid sit,aut ignis, tūc intelligere putamus, cum ipsorum est nobis nota substantia, non cum qualis homo sit,aut quantus, cognoscimus. Vt autem tunc quanq; substantiam cognoscimus, cum ea quid sit intelligimus, sic itē accidentia. Nam tūc demum album cognoscimus,cum ipsum quid sit habemus exploratū. Ex dictis igitur perspicuū est,ait,quod olim ac semper a Platone cæterisq; philosophis,& nunc a nobis inuestigatur ac inquiritur,quid sit ens,hoc esse,quod quærere quid est substantia. Nam cum substantia sit proprie ens,primumq; tempore,ratione,cognitioneq;,quod sit ens inuestigare,nihil est aliud q̄ substantia quæ sit inquirere. Hoc enim ens,inquit,id est substātiam quidam vnum esse dicunt. Et enim qui principium vnum esse statuebāt,vt Thales,& cæteri quos nouimus physiologi,ens quoque vnum esse tradebant. Qui vero infinita,vt Anaxagoras & Democritus, ij entia quoq; infinita esse asserebant. (Quapropter,inquit,& nos maxime primoq;, ac fere solum de eo quod ita est ens quidnam sit consideremus & contemplemur oportet.)his dictis respōdet, dicens substantiam proprie ens esse videri. Videtur autem,inquit,non quasi dubitans,sed affirmans. Aut certe videtur dicit, quoniam id multis verbis ostensurus est. hoc itaq; dixit,vt qui nondum demonstrasset. quanquam

Primum.

Substantia cæteris prędicamentis prior existit.

Substantia proprie est ens.

prior expositio illatis verbis longe accommodatior esse videtur. Substantia igitur, inquit, propriens esse videtur, sed in corporibus, id est corpora manifestissime. Corpora enim haud dubie substantia sunt. quamobrem animalia, stirpes, & animalium ac stirpium partes, quia corpora sunt, substantias nuncupamus. Et pari ratione simplicia corpora, horumq; partes, quæq; ex partibus constituũtur, vt animalia substantiam appellamus. Hęc enim cuncta corpora sunt (Ex partibus aut omnibus) ex partibus, inquit, simplicium corporum animalia constant, ex vniuersis vero corporibus cælum eiusq; partes, astra & luna. Sed hæc oratio nec expleta est, & parum habet lucis. Nam cælum & stellas ex quatuor elementis constare dicere videtur, quod tamen non dicit. Sed cum corpora substantiam esse ait, & horum quascunq; partes ex his vel omnibus vel quibusdam consistere, cælum omne mundumq; ex omnibus corporibus ipsorumque partibus constare docet: sed qui lunarem intra globum continetur, ex mortalibus corporibus, ac ipsorum partibus consistere. Omne vero circumlatum corpus ex vniuersitate circumlati corporis, eiusq; partibus, ex vniuersitate inquã sphærarum, & partibus, id est ex astris in eis contentis.

Corpora, substantia sunt.

Cælũ vnde constat.

At vtrum hæ tantummodo, an & aliæ substantiæ sint, an horum quidem nihil rationẽ substantiæ subeat, aliæ vero sint substantiæ quædã, consideremus oportet. atqui corporis fines, vt superficies, linea, punctum, ac vnitas, substantiæ & magis quàm corpus solidumq; quibusdam esse videntur. Præterea quidam præter sensibilia nihil tale esse existimant, quidam plura & magis entia sempiterna, veluti Plato formas ipsas, & res mathematicas, duas substantias esse, tertiam vero corporum substantiam sensibilium esse cei suit. Speusippus autem & plures substantias ab vno ipso incipiens, & principia cuiusque substantiæ esse dixit, aliud quidem numerorum, aliud autem magnitudinum, deinde animæ. atque hoc pacto extendere substantias accumulareque videtur. Quidam insuper formas quidem & numeros eandem inquiunt naturam habere, cætera vero, lineas planaque inquam vsque ad cœli substantiam, resque sensibiles, secundas asserunt substantias esse.

At vtrum hæ tantummodo, an & aliæ substantiæ sint, an horum quidem nihil rationem substantiæ subeat, aliæ vero sint substantiæ quædam, consideremus oportet) Postquam corpora in comperto substantias esse supra dixit, & cætera quæ recensuit, inquirit vtrum hæ tantum quæ commemoratæ sunt, substantiæ sint, an aliæ præterea quædam habeantur, an cæteræ magis substantiæ sint, q̃ hæ. Quæ percõtatus, quibusdam videri ait. designat autem Platonem, eiusq; sequaces, corporis terminos potius q̃ ipsa corpora substantias esse. qui vero corporis termini sint, exponit, superficies, lineæ, vnitas. has enim potius, quàm corpus solidumq; substantias illis esse placebat. Nonnulli ergo sic tradunt, superficies quàm corpora magis esse substantias, quidam vero sensibilia magis substantias esse asseuerantes, præter sensibilia nihil esse censent: vt Hippon cognomento atheus, qui præter sensibilia quidquam esse negabat, & post ipsum Epicurei. Alij vero plures substantias esse statuebãt, vt Plato vnam intelligibilia mathematica, alteram intelligibilia vt ideas, tertiam sensibilium corporum substantiam, id est ipsa sensibilia corpora. Speusippus vero huius auditor plusquam triplicẽ substantiam intelligibilem esse statuit. Primam ipsum vnum, alteram numerorum principium, tertiam magnitudinum, quartam animæ. & sic genera substantiarum in multitudinem producebat. Fuerunt autem qui non aliud numerorum, aliud magnitudinum esse principium dicerent, neq; numeros diuersæ naturæ atq; magnitudines, sed eiusdem principij, eiusdemq; naturæ. Reliqua vero, vt plana, lineas, cœlum, ac omnino sensibilia numeris proxima cohærentiaq; esse. Nam ipsimagnitudinem, & ipsinumerum, primas substantias esse tradebant: lineas vero & superficies, cœlumque & omnino sensibilia, secundas. sed hæc eiusdem esse naturæ necne dicerent, non explicauit.

Substantię, quę & quotuplices dicantur.

Hippon atheus.

Sed de hisce quid recte dicitur, quid non recte, & quæ substantiæ sunt, & vtrum sint quædam præter sensibiles, an non sint: & eæ quomodo sunt, & vtrũ sit quædam separata substantia, & cur sit, & quo pacto sit, an nulla sit præter ipsas sensui subiectas substantias, considerandum deinceps est, antea quidnam sit ipsa substãtia designata. Substantia itaq; si non pluribus, quatuor certe modis maxime dici solet. etenim quiditas, & vniuersale, ac genus, substantia cuiusq; esse videtur, & quartum horum subiectum. Subiectum autem id est, quo de cætera dicuntur, ipso rationem prædicati non subeunte. Quare de hoc antea determinemus oportet. maxime nanq; subiectum primum substantia esse videtur. Tale autem modo quodam ipsa materia dicitur, alio vero modo forma. tertium autem id quod ex hisce constat. Atq; materiam quidem dico æs, formam autem talem figuram. Id vero quod ex hisce constat, statuam, ipsum inquam totum quod ex vtrisq;

componitur. Quare si forma prior sit, & magis ens quàm materies, & id profecto quod ex vtrisq; constat, prius per rationem eandem erit. Nunc igitur dictum est quasi figura quidnam sit ipsa substantia, vbi diximus id esse quod nō de subiecto dicitur, sed quo de cætera prædicantur. Non solum autem hoc pacto dicere de ipsa oportet, quippe cum non sit satis. nam & hoc ipsum obscurū est, & insuper materia substantia sit. Si enim ipsa non sit substantia, quænam sit alia, nos præterit atq; fugit. Cæteris nanq; sublatis, nihil præter ipsam permanere videtur. Etenim cætera quidem corporum passiones, effectiones, potentiæq;: longitudo vero, latitudo, atq; profunditas, quantitates quædam, sed non substantiæ sunt. Quantitas enim, substantiæ rationem nō subit, sed cui primo hæc insunt, id potius substātia est. at vero lōgitudine, & latitudine, ac altitudine sublata, nihil præter id quod ab his definitur, restare videmus. Quare si hoc considerauerimus modo, materiam solam substantiam videri necesse est. Materiam autem eam dico, quæ neque quid per seipsam, neq; quantum, neq; aliud quidquā eorum dicitur, quibus id quod est, definitur. Est enim quid, quo de vniuersa hæc prædicātur, cuius ratio a cuiusq; ratione prædicamēti diuersa est. nā cætera quidem de substātia, hæc autem de materia prædicatur. Quare ipsum vltimum, neq; quid, neque aliud quidquam per se esse videtur. at neq; etiam negationes. etenim hæ per accidens competent.

4 De his igitur quid recte dicitur, quid non recte, & quæ substantiæ sunt.) Cōmemoratis tum priorum tum suorum æqualium sententijs de substantia, differendum esse ait, quid recte, & quid perperam ab ipsis tradatur, & vtrum præter sensibiles substantias quædam aliæ sint, an nullæ prorsus, & an sit alia separabilis substantia a sensibilibus diuersa: ac si est, quomodo est, & quamobrem: an nulla talis habeatur. de his igitur differendum esse ait, cum definierimus, ac velut figura & forma quadam quid sit substantia statuerimus. *Substantiam ergo, inquit, si non pluribus, certe quatuor modis dici fateri conuenit.* Vno enim modo quiditas substantia dicitur: altero vniuersale. Vocat autem vniuersale, vel ideas, quod quidem magis puto, vel id quod a multis vt multa sunt, diuersum est. illud dico, quod per singulorum abstractionem abducitur. Tertio genus cuiusq;: quarto quod omnibus subijcitur, & de quo cætera dicuntur, ipsum de nullo alio. Quamobrem de subiecto, inquit, omnium, de quo cætera dicuntur, illud vero non item de alio, quidnam sit, definiendum est. Hoc enim potissimū substantia esse videtur. Id porro quod est omnibus subiectum, nec dicitur de alio, vno modo dicitur materia, altero forma, tertio quod ex materia & forma cōcernit. quod magis verū est. Deinde subiectis exemplis, quid materiam dicat, quid formam, quid ex his concretum, exponit. Materiam videlicet æs: formam, figuram talem: ex vtroq; conflatum, æneam statuam. quare si forma prior est, & magis ens, q̄ materia, nimirum & quod ex forma materiaq; consistit, materia prius erit. Est autem forma prior quàm materia, natura quidem: at non hac solū, sed etiam tempore. etenim forma quædam, deus inquam, qui bonitas ipsa est, cunctis temporibus prior, effector & auctor esse demonstrabitur. Formam autem quàm materiam magis esse ens, in promptu est intelligere, considerantibus per formam quodq;, non per materiam nuncupari. quinetiam quoniam a forma ordinatur & definitur, idcirco forma magis est ens quàm ipsa. Hæc effatus ait. (Nunc dictū est quasi figura quidnam sit substantia, vbi diximus id esse, quod non de subiecto dicitur, sed quo de cætera dicuntur.) Neq; enim satis est, inquit, ad substantiæ constitutionem, dicere substantiam id esse, quod de subiecto non dicitur: cum sit dubium quidnam id sit quod cunctis subijcitur, & quod de nullo alio prædicatur. quandoq; enim materia omnium subiectum esse videtur, quippe in qua quantitates, qualitates, affectiones, cæteraq; ingenerentur, & vicissim aboleantur. Nisi enim materia est quæ quanta, quæ qualis, & omnino quæ corpus, animalq; & tale quicquam efficitur, nimirum fugit nos existente generatione, nec quidnam sit quod efficitur, conspicimus. Præfatus igitur hāc esse quæ efficiatur, & ante hoc materiam omnium subiectum esse videri, nunc idipsum confirmat. (Nā cęteris, inquit, sublatis) cætera vocans quantitates, qualitates, durities, mollitudines, & reliqua id genus (nihil præter ipsam materiam superesse videtur) vt intelligatur ipsam cunctis esse subiectam. At si omniū subiectum est substantia, profecto materia substantia fuerit. Albedo enim, motusq;, ac cæteræ affectiones effectus sunt atq; potentiæ corporum, nec substantiæ debent appellari, cum sit substantiæ per se consistere, ipsa vero per se constare nequeant. longitudo vero, latitudo, altitudoq;, quantitates quædam, non substantiæ sunt. *Superest igitur, vt cui hæc primo insunt, & quod quantitatibus, affectionibusq; sublatis remanet, id substantia nuncupetur.* quod quidem est materia. Sed quia quod a qualitatibus, & cæteris quæ commemorauit, determinatur, materiam esse dixerat, idcirco ait (Materiā autem ea eam dico quæ neq; quid per se ipsam, neq; quantum, neq; aliud quidquam dicitur) id est quæ ipsa per se considerata, per negationem seiunctionemq; formarum, nullum decem prædicamētorum est, quibus ens omne continetur: cum ens omne in hæc resoluatur, & in his insit. Sed neque negationem, inquit, quantitatum qualitatumve, vt non quantum, aut non quale, vel quanuis aliam

Substantiā quatuor modis dici

Subiectū.

Forma q̄ materia magis est ens.

ſubſtantiam appellare conuenit. negationes enim entia ſunt per accidens, non per ſe. at quod per accidens eſt, non eſt ſubſtantia.

Ex his igitur conſideratis fit, vt materia ſubſtantia ſit. at eſſe non poteſt. etenim ſeparabile, atque hoc aliquid, ſubſtantiæ maxime videntur competere. quapropter forma, & id quod ex vtriſque conſtat, ſubſtantia magis quàm materia videbitur eſſe. Ea igitur ſubſtantia quæ ex vtriſque, ex materia inquam formaque conſtat, omittenda. Eſt enim poſterior, atque clara. Manifeſta etiam quodammodo & ipſa materia eſt. De tertia vero conſiderare oportet. hæc enim eſt maxime dubia. Atque cum ſubſtantiæ quædam ſenſibilium rerum conſenſu omnium ſint, in hiſce primum ipſam quæramus ac contemplemur oportet.

5 Ex his igitur conſideratis fit, vt materia ſubſtantia ſit.) Demonſtrato, ex ijs quæ ſubſtantiæ proprie intellectæ adſunt, materiam ſubſtantiam eſſe videri, concludit, ac ex dictis, ſi cui conſiderare libeat, effici ait, vt materia ſit ſubſtantia: ſed fieri non poſſe, vt materia ſit ea quæ proprie, magiſq; ſubſtantia eſt. & in hunc maxime modum argumentatur. Subſtantiæ quæ proprie intelligitur, hoc datũ eſt, atq; ſuppetit, vt ſeparari valeat, & per ſe eſſe, ac vt ſit hoc aliquid, id eſt vt indicari queat. materia autem nec ſeparari, aut per ſe eſſe, nec demonſtrari poteſt. materia igitur non eſt proprie ſubſtantia. Sed forma multo magis ſubſtantia eſſe videri poteſt, vtpote quæ materiam definiat, in ordinemq; redigat. Cæterum ac etiamnum magis quod ex forma materiaq; conſiſtit, quoniam & per ſe eſſe, & digito monſtrari valet. Qui cum ait (At eſſe non poteſt, etenim ſeparabile, atq; hoc aliquid ſubſtantiæ maxime videntur competere) illud ſeparabile pro per ſe eſſe dicit. Poſtquam vero dixit (quapropter forma, & id quod ex vtriſq; cõſtat, ſubſtantia magis quàm materia videbitur) ſuggerit, ſed ſubſtantia quæ ex materia & forma conſtat, id eſt particularis ac indiuidua, omittenda eſt, cum ſit forma materiaq; poſterior. quod enim ex aliquibus cõſtat, hoc poſterius eſt ijs ex quibus cõflatur, & in confeſſo per ſe conſiſtit, ac omnino eſt in ſubſiſtẽtia. ſed & materiæ, inquit, ſermo omittendus eſt. nam & ipſa manifeſta quodammodo eſt. Analogia nanq;, id eſt proportione eſt manifeſta, & nunq̃ ipſam ſine forma conſiſtere liquet. tamen ſecũdum quid obſcura eſt, vt quæ notha aſcititiaq; argumentatione innotuerit. Siquidem negatione, & formarum velut expoliatione intelligitur, non vt formæ, per ea quæ ſunt. His igitur omiſſis, de tertia, hoc eſt de forma differendum eſt. (Hæc enim maxime dubia eſt) num ipſa per ſe ſit, vt Platoni viſum eſt, necne.

Materiam nõ eſſe proprie magiſq; ſubſtãtiã

Quoniam autem in principio quot modis ſubſtantiam definimus, diſtinximus, atq; horum vnus eſſe ipſa quiditas videbatur, de ipſa nunc contemplandum eſſe videtur. Operæpretium enim eſt, ex notioribus nobis ad notiora ſimpliciter proficiſci. Diſcunt enim omnes hoc modo, ex minus notis naturæ, ad magis nota proficiſcentes: atq; vt in rebus agendis hoc opus eſt, vt ex hiſce quæ cuiq; bona ſunt, ea quæ ſunt omnino bona, cuiq; bona efficiãtur, ſic ex cuiq; notiorib⁹ ea quæ ſunt nota naturæ, cuiq; efficiẽda ſunt nota. Ea vero quæ ſingulis nota primaq; ſunt, parũ perſæpe ſunt nota, & parũ aut nihil veritatis nimirum habent: attamen ex hiſce quæ parum quidem ſunt nota, ipſi autem nota, enitendum eſt ea quæ omnino ſunt nota, cognoſcere, ad hæc ipſa per illa proficiſcenti, quemadmodum diximus.

6 Quoniam autem in principio quot modis ſubſtantiam definimus, diſtinximus.) Diſputaturus de formis, poſſint ne ſeparabiles ac per ſe abſq; materia eſſe, an ſecus, de formis quæ in materia habentur, nobiſq; notæ quodammodo ſunt, in primis differere operæpretium fore ait. Ex his enim intelligi poſſe, ſint ne illæ, vt Platoni videbatur, an nõ. Dicit ergo (quoniam autem in principio quot modis ſubſtantiam definimus, diſtinximus) quia paulo ante quatuor modis ſubſtantia definiri intelligiq; dicta eſt quiditas ipſius, & vniuerſale, genuſq;, atq; ſubiectum. Cũ igitur ſubſtantia quot modis intelligatur diſtinxerimus, ac vnus eius intellectus quiditas eſſe videatur, de quiditate, inquit, differendum eſt, hoc eſt de forma, quæ in ſenſibilibus habetur, nec ſeiungi poteſt. Hinc enim cognitio noſtra ſerpet ad vniuerſalia ſiue ideas, vt appareat ſint ne, an perperam aſſerantur. Poſtquam vero dixit (De ipſa nunc contemplandum eſſe videtur) ſubijcit. (Operæpretium eſt enim ad id quod notius eſt, tranſire) id eſt commodiſſimum erit ad familiaria notioraq; nobis tranſire, & ex his ad obſcuriora ignotioraq; reduci. (Diſcũt enim omnes hoc modo) Diſcimus enim ex nobis cognitis, naturæ vero ignotis. hoc enim ſignificat cum ait (ex minus notis naturę ad nota magis) Nam quæ nobis nota ſunt, naturę quoq; ſunt cognita, ſed minus quàm nobis. Diſcimus ergo ex notioribus nobis, ea quæ naturę ſunt cognita, nobis autem ignorantur. (Et hoc opus eſt omnibus) vt ex ſibi cognitis naturæ familiaria diſcant: vt in rebus agẽdis legiſlatores id ſolent operam dare, vt ex ijs quæ bona ſingulis ſunt, perficiant, vt quæ omnino ac per ſe bona ſunt, vniuerſis ciuibus ſint bona. Exempli cauſa diuitiæ per ſe bonæ ſunt, aliquis tamen ciuis opibus fretus, eis ad omnium contumeliã abutebatur.

Diſcere noſtrũ vnde proficiſcit.

qui captus a magiſtratibus,ex lege punitus,notaq; affectus eſt,pœniſq; datis ad ſanitatem rediuit, vt omnes coleret ac obſeruaret.Punitio ergo,quæ per ſe non eſt bona,illi bona facta fuit,quippe qua temperans ac bonus eſt effectus: nec is tantum, ſed locupletiſſimus quiſq;, ſi quem diuitijs confiſus deſpiciebat, aut abuſu diuitiarum opprimebat, reſipuit,& ab iniuria temperauit. Quemadmodum igitur ex punitione quæ nocenti & contumelioſo bona fuit, diuitiæ quæ per ſe locupletibus ſingulis bonæ ſunt,factæ fuerunt bonę:ſic ex cuiq; notis,quæ naturæ cognita ſunt,ſingulis autem ignota, ea doctor ipſi,hoc eſt ignoranti efficere nota properat. Soſigenes enim ex ijs quæ erant Alexandro nota,quæ naturæ cognita ſunt,ipſi nota reddidit. (Ea vero,inquit, quæ ſingulis nota primaq; ſunt, perſæpe)neq; enim ſemper & omnino,(parum nota ſunt,& parum habẽt aut nihil entis)id eſt veritatis.Nam pleriſq; in locis ens pro vero ipſe ſolet vſurpare,viciſſimq; nõ ens pro falſo.Pueri enim vt ipſe in phyſica dixit, omnes viros quaſi patres agnoſcunt, & hoc nomine ipſos appellant, quod parum aut nihil habet veritatis.Quatenus enim ab homine genitus, homines,non equos aut boues patres vocat,hactenus parum habet veritatis: quã vero cunctos ſic appellat, nihil. Cæterum ex ijs quæ perperam nota ſunt(perperam enim cunctos homines patres ſuos eſſe putat)ex male igitur notis,ipſi tamen notis poſtea ad veritatem reuocatur,ſuũq; patrem a cęteris hominibus dignoſcit. Nos igitur quod infantibus vſu venit,imitantes,ex male nobis obſcureq; notis,quæ omnino ac naturæ cognita ſunt,nouiſſe conabimur,ab his,vt diximus,nobis cognitis ad illa tranſeuntes. Soſigenes.

Atque primo de ipſa quædã differendi modo dicamus. Quiditas eſt id quod dicitur vnũquodq; per ſe.Non enim eſſe tui ipſius, eſſe muſici eſt,quippe cũ non per te ipſum muſicus ſis.atque neq; etiam omne per ſe.non enim id quod ſic per ſe eſt,vt ſuperficies album eſt,quia ſuperficiei eſſe non eſt eſſe ipſius albi. at vero neq; id quod ex vtriſque conſtat, eſſe inquam ſuperficiei albæ, eſt eſſe ſuperficiei, propterea quòd ipſa ſuperficies eſt in ratione.Ea ergo ratio quiditatis eſt vniuſcuiuſq;,in qua ratione dicente ipſum non ineſt ipſum. Quare ſi eſſe ſuperficiei albæ,ſit eſſe ſuperficiei læuis, eſſe albi læuiſq; vnum & idem eſt.

7 Atq; primo de ipſa quædam differendi modo dicamus.) Præfatus operæpretium eſſe differere de hoc quod ipſe quid erat eſſe vocat, & hinc ad omnino cognita gradum facere,primum,inquit,de ipſo aliqua logice dicemus.Sed antequam verba ipſius enarremus,illud ſtatuamus oportet, aliud ab ipſo quiditatem,aliud rationem ſeu definitionem appellari.Nam quiditatem vocat rem ipſam,eiuſque naturam coniunctam & complicatam, ac ſimul intellectam, quæ nomine ipſo ſignificatur.Homo enim nomẽ eſt quiditatẽ, hoc eſt ipſam rei naturã ſignificans, quæ nomine homo ſignificatur. quiditatem igitur vocat hominis,vt in huius exemplo perſiſtamus,naturam comprehenſim ſimulque ac vt dictionem intellectam.Definitionem vero intellectum, qui partibus ex quibus forma cõſiſtit,explicandis recenſendiſq; percipitur. Quiditas ergo hoc differt a definitione,quòd illa eſt confuſa quædam intellectio,& quaſi dictio,& quæ rem velut vnam contemplatur: definitio autem explicatio quædam rei eſt, & partium eius enarratio. Ac hæc quidem in dictorum illuſtrationem præfati,ad cæteram eorum expoſitionẽ redeamus. Quiditas igitur,inquit, eſt id quod dicitur vnũquodque per ſe. Nam ſingulorũ hominum quiſq; per ſe quiditas dicitur. Quod vt clarius appareat,quiditatis loco nomen homo,quod ipſam ſignificat,accipiatur. Quiditas ergo,id eſt homo,eſt id quod ſingulorum quodq; per ſe dicitur. Socrates enim nomen illud,id eſt homo dicitur.quod ſi Socrates dicitur homo,nimirum & illud dicitur, illud inquam quod nomine homo ſignificatur. Illud autẽ eſt quiditas. Alexander enim vocatur homo,quod ſignificat quiditatem. Vbi ergo quiditatem id eſſe dixit quod vnumquodq; per ſe appellatur,exponens cur illud per ſe addidiſſet, ſubiungit (Non eſt enim tuum eſſe,muſici eſſe) id eſt, Socrates muſicus appellatur, tamen Socratis eſſe non eſt eſſe muſici,nec eius natura eſt muſicum eſſe. Neq; enim per ſe muſicus eſt, nec quiditas quæ dicitur Socrates, eſt muſicum,ſed quod Socrates eſt per ſe, id Socratis eſt quiditas, & ſingulorum hominum. Explicato autem quiditatem eſſe quod ſingulis per ſe adeſt, & quod vnumquodq; dicitur,quoniam albedo per ſe adeſt ſuperficiei, idcirco infert (At neq; etiam hoc omne) quaſi dicat, nõ omne quod per ſe cuipiam adeſt,quiditas eius eſt cui adeſt. Neq; enim perinde quiditatem in ſuis partibus ineſſe dicimus,vt album in ſuperficie.quiditas enim ſuis partibus,hoc eſt indiuiduis adeſſe dicitur,quoniam ipſorum quodq; quiditas eſt, & quoniam hæc in quoq; perfecta natura ineſt. Albedo autem ſuperficiei per ſe,id eſt primum adeſſe dicitur.quia enim albedo in ſuperficie primum habetur, quæ ſuperficies in corpore ineſt,idcirco corpus album eſſe dicitur. Album igitur non ſic in ſuperficie per ſe ineſt,vt quiditas in partibus ſuis. Itaq; Socrati eſſe,inquit,eſt homini eſſe,dicens homini eſſe in datiuo caſu quiditatẽ quæ per nomen homo ſignificatur.eſſe autem ſuperficiei, non eſt eſſe albo. Alia eſt enim ſuperficiei quàm albedinis natura.non item Socratis natura,& eius quiditatis quæ nomine homo ſignificatur, diuerſa,ſed eadem eſt. Sed neq; ſuperficiei eſſe hoc eſt,quod ſuperficiei eſſe albæ. Neq; enim ſuperficies idem eſt, quod ſuperficies alba. Cur autem ſuperficiei eſſe non ſit idem,ſed diuerſum,q̃ ſuperficiei eſſe albę,ſtrictim admodum,ac proinde obſcure cauſam ſuggeſſit,dicens(quo-

Quiditas.

Definitio.

Nõ omne quod p ſe cuipiã adeſt, eius q̃ditas eſt.

niam ipsum adest) verbo ipsum significans definitum, hoc est superficiem. esse igitur superficiei, nō est hoc, quod superficiei esse albæ, propterea quòd in superficiei albæ definitione superficies assumitur. Nam Socratem hoc esse quod hominem dicimus: quoniam cum hominem definimus, non assumimus hominem ad hominis definitionem. Neque enim hominem definientes dicimus, homo est homo animal pedestre bipes. vt superficiem albam definientes, ad eius definitionem superficiem ipsam accommodamus. Nam superficiem albam, superficiem in se colorem visionis discretiuum habentem esse definimus. Itaque superficiem in superficiei albæ definitione complectimur. Errat enim si quis non assumpta superficie superficiem albam definiri posse putat, ad hunc modum. Superficies alba est color visus discretiuus. hæc enim albedinis, non superficiei albæ definitio est. Si ergo Socratē hoc quod hominem esse dicimus, propterea quòd in hominis definitionem non assumitur homo, satis intelligitur cum in superficiei albæ definitionem superficies accipiatur, non hoc esse superficiem quod superficiem albam. Non igitur, inquit, superficies idem est quod superficies alba: quoniam ipsum, id est ipsa superficies adest. Ergo quia superficies in albæ superficiei definitione sumitur, idcirco superficies non est hoc quod superficies alba. Quanquam locus hic aliter etiam legitur ad hunc modum (Propterea quòd ipsa adest) quæ quidem scriptura illustrior est. Nam propterea, inquit, superficies non est idem quod superficies alba, quia superficies in superficiei albæ definitione continetur. His explicatis concludit dicens (Ea ergo ratio quiditatis est vniuscuiusque, in qua ratione dicente ipsum non inest ipsum) id est, ea est ratio & definitio quiditatem cuiusque naturamque significans, in qua ratione dicente ac explicante ipsum definitum non inest ipsum, id est definitum. In hominis enim ratione, quæ homo quid sit exponit, non inest homo. Deinde ait. (Quare si esse superficiei albæ sit esse superficiei læuis, esse albi læuisque vnum & idem est) quæ quidem, vt opinor, solutio cuiusdam rationis est, quæ dictis obijci potest in hunc modum. Si enim quoniam superficies in superficiei albæ definitione sumitur, idcirco negat Aristoteles superficiem hoc esse quod superficiem albam, non abijcimus in definitione superficiei albæ superficiem, sed sumamus eam, album vero prætermittamus. quo facto dabis omnino superficiem hoc esse quod superficiem albam. dicemus enim ad hunc modum. superficies alba est superficies læuis. Huic igitur, vt puto, rationi occurrens intulit (Quare si esse superficiei albæ, & esse superficiei læui) & quæ sequuntur, quasi dicat. quare si quis superficiem albam definiens dicat, esse superficiei albæ, id est superficies alba est esse superficiei læui, hoc est superficies læuis, is album definierit, hoc enim desideratur, non superficiem albam. Nam cum superficiem albam, superficiem læuem esse ait, nil aliud dicit, quàm album esse læue, & quòd album esse, & læue esse, vnum idemque sit.

Cum autē sint & cæteris in prædicamentis cōposita, est enim aliquod cuique subiectū, vt qualitati, & quātitati, & vbi, ac motui, considerandū est, si sit quiditas vniuscuiusque ipsorum ratio, & sit ipsorum etiam quiditas, veluti si sit albi hominis quiditas. sit itaque nomen ipsi positum, vestimentum. Quidnam igitur sit vestimenti esse? Atenim neque hoc est ex eorum numero, quæ per se esse dicuntur. An id quod non per se est, dupliciter dicitur? & aliud est ex additione, aliud non est ex additione? Quoddam enim ex eo dicitur id quod diffinitur, quia ipsum alii additur, veluti si quispiam album diffiniens, albi rationem hominis dicat. Quoddam ex eo dicitur, quia aliud ipsi non additur, veluti si vestimentum quidem hominem album significet, ipsum autem quispiam vt album diffiniat. Albus igitur homo est quid album, non tamen ipsius quiditas est esse albi, sed vestimenti.

Cum autem sint & cæteris in prædicamētis composita, est enim aliquod cuique subiectum, vt qualitati & quantitati.) Postquam superficiem idem quod superficiem albam esse negauit, neque superficiei esse, & esse superficiei albæ, idem esse dixit, quæstionem huiusmodi proponit. Cū, quale & quātum & aliorum prædicamentorum quodque subiectum aliquod habeat, num ratio & definitio quiditatis eorum cuiusque existit, id est vtrum homo & album natura vna esse potest? ac homini albo quiditas suppetit, definitioque albi hominis habetur? Sed quoniam definitiones nominum sunt, non orationum, ne quis albi hominis definitionem esse negare possit, propterea quòd oratio id sit, non nomen, idcirco ait (sit itaque nomen ipsi positum vestimētum) vestimēti ergo, hoc est hominis albi definitio est, an nulla eius habetur? & percontatus respondet dicens. (Atenim neque hoc est ex eorum numero, quæ per se esse dicuntur) id est earum naturarum, quæ per se ac in substantia sunt, definitiones esse dicimus. At homo albus cum per se non sit, nec per se consistere valeat, sed perinde sit in homine, vt Socrates musicus in Socrate, quomodo hominis albi potest esse definitio: cuius si qua sit definitio, quiditas quoque habeatur oportet, id est natura quæ ipsa per se cōsistat, & per definitionem explicetur? At homo est homo, albus non item, sed homini esse accidit. Cæterum hominem album non esse per se testatus, per intellectus eius quod non est per se, demonstrare tentat hominem album ex eorum esse numero, quæ per se sunt, dicens. (An id quod non est per se, dupliciter dicitur? & aliud est ex additione, aliud nō ex additione?) statimque exemplum eius suggerit, quod ex addi-

Nominū sunt definitiones, non orationum

tione non est per se. Nam quoddam, inquit, dicitur propterea quòd ipsum adijcitur alij. Est autem sensus, si quis album definiens, hominis quoque definitionem assumat, is rem, & ipsius definitionē alteri rei ac definitioni addit. Si quis enim album definiēs dicat, Album est color visus discretiuus animal pedestre bipes, non hic albi definitionem explicet, sed hominis albi: ac ideo non per se definit album, quoniam album quod alteri, hoc est homini apponitur. quoddam igitur ad hunc modum non per se dicitur. (Aliud autem propterea quòd alterum ipsi) ad explendam hanc dictionem quæ manca est, illud desideratur. accedere oportet, quod non accedit: vt sit plena oratio. (Aliud autē propterea quòd alterum ipsi accedere oportet, quod non accedit) exempli causa, si cum vestis hominem album significet, vestem ita definias, vestis est color visum discernens. Nam cū vestis definitioni aliud esset adijciendum, nimirum animal pedestre bipes non adijcitur: quare non per se vestem definisti. si ergo cum album definimus, hominē non assumentes, non per se dicitur, ac similiter si cū hominem album definientes non assumimus hominem, non per se dicitur, profecto si vestem definientes, & album, & hominem assumamus, vestis, id est, homo albus eorum erit, quæ per se sunt. porro si horum numero continetur, definitio quoque ipsius habebitur, cum definitiones eorū sint, quæ per se dicuntur. perperam igitur homo albus eorum esse quæ per se dicuntur, ac proinde definitionem habere negabatur. Cuius exactam solutionem paulopost explicabit, vbi definitio quærit an multifariam vt ipsum quid est dicatur. hoc enim vno modo substātiam significat. Accuratiorem igitur solutionem post paulo declarabit. prius tamen proximis verbis interiectis infert. (Albus igitur homo est albū, non tamen ipsius quiditas est esse albi, sed vestimenti) dicere igitur homo est albus, est illud quidem verum. nam cum album in homine sit, verum dictu est hominem esse album, non tamen quiditas hominis est esse album, id est, non est hoc homo, quod hominem esse album, sed potius hominem esse album, id est, homo albus est esse vestimentū, id est vestimentum. Nam homo, inquit, non est hoc quod homo albus, esse tamen hominem albū idem est, quod esse vestimentum. Positum est enim hominem album vestimenti nomine significari.

At est ne quiditas quædam aut simpliciter, an non est? Quiditas enim cuiusque substantia est. Cum autem aliud de alio dicitur, nō est proprie hoc aliquid, si ipsum hoc aliquid substantiis tantummodo competit. Quare quiditas est eorum, quorum oratio definitio est. Definitio vero est, non si nomen idem quod oratio significat. Omnes enim orationes essent vtiq; definitiones. Sit enim cuiuis orationi positum nomen. Quare & Ilias definitio erit, sed si alicuius sit primi. Talia vero sunt ea quæ dicuntur, non ex eo, quia aliud dicitur. Nulli ergo specierum quæ nō sub genere sunt, quiditas competit, sed hisce solum: hæ nanq; nō per participationem passionemve, neq; vt accidens dici vidētur. Sed oratio quidem & cuiusq; cæterorum erit, quid nomen significat, si sit nomen: hoc inquam huic inesse, aut pro oratione simplici magis exacta. Definitio vero nō erit, neq; quiditas sane. An vt & ipsum quid est, sic & definitio multipliciter dicitur? Etenim ipsum quid est, vno quidem modo substantiam, & hoc aliquid significat. Alio vero modo vnumquodq; eorum quæ prædicantur, quātum inquam, quale, & alia huiusmodi. Vt enim & ipsum est, omnibus quidem, sed non similiter competit, sed alicui primo, cæteris loco secundo: sic & ipsum quid est, absolute quidem substantiæ, cæteris autē ex parte aliqua competit. nam & ipsum quale, quidnā sit, interrogare possumus. Quare est quidem, & ipsum quale quid est, at non simpliciter, sed vt id quod haud est, differendo quidam inquiunt esse, non simpliciter, sed non ens, sic & ipsum quale dicimus quidem quid est, sed non simpliciter, vt diximus. Atq; considerare oportet & quonam pacto de vnoquoq; dicere oportet, vt non magis quàm ipsa res sese habet, atq; ad ipsam sit accōmodatū, dicatur. Quapropter & nunc cū id quod dicitur pateat, & quiditas sane similiter, primo quidem absoluteq; substantiæ, deinde cæteris, quemadmodum & ipsum quid est competet, vt ipsorū non simpliciter quiditas, sed qualis, aut quanti sit quiditas. aut enim æquiuoce, aut addentes, aut auferētes hæc esse entia dicamus oportet, quemadmodum & non scibile, scibile dicitur, quoniam hoc est rectum, neq; æquiuoce dicere, neq; modo eodem, sed vt medicatiuum, quod quidem ad vnum dicitur atq; idem. non autem idem est atq; vnum, attamen non æquiuoce dicitur. Corpus enim, & opus, & vas, neq; æquiuoce sane, neq; oratione vna medicatiuū dicitur, sed ex eo quia ad vnum ipsorū quodq; refertur. Atenim siue hoc modo, siue alio quispiam hæc dicere velit, nihil interesse videtur. Illud perspicuum iam euasit, definitionem quiditatemve primo quidem, atque simpliciter substantiarum ipsarum esse, cæterorum autem esse quidem, sed non primo.

At est ne quiditas quædam aut simpliciter, an non est.) Cum sæpe quiditatis mentionem fecerit, quæ quidem est cuiusque natura, & discrimen inter ipsam ac definitionem explicauerit, & quiditatẽ esse dixerit omnium particularium hominum, vt in hominis exemplo versemur, naturã collectim ac simul intellectam, quoniam vt in libro de demonstratione traditur, quæstio an est, præcedit quæstionem quid est, idcirco quærit, num qua entium quiditas habeatur? an nulla prorsus? quam quæstionem breuiter soluit, dicens. (quod enim aliquid est, hoc est quiditas) id est, quiditas est cuiusque substantia. Porro si quiditas singulorum est substantia, ipsa autem singula siue singularia sunt, dubiũ esse non debet, quin de numero entium qniditas habeatur. & quoniam quiditas in substantijs est, id est quiditas nihil aliud est q̃ omnes indiuiduæ in quaque specie substantiæ, hæ nimirum per se sunt (Cum autem aliud de alio dicitur, non est proprie hoc aliquid & per se. Homo enim albus non est per se, sed in homine. Nam hoc aliquid substantijs tantũ determinatur atque suppetit. quòd si hoc aliquid substantijs adest, homo autem albus non est substantia, sed accidens: homo igitur albus nõ est quod aliquid & per se. Ex cunctis ergo dictis manifesto conficitur (vt quiditas eorum sit, quorum oratio est definitio) id est, entium in ijs tantum proprie substantijs quiditas est, quarũ oratio est definitio, id est explicatio & commemoratio eorum quæ per se ac essentialiter ipsis adsunt. Sed cũ dixisset (quiditas est eorum quorum oratio est definitio) quoniã definitiones idem significãt, quod nomẽ quiditatis, idcirco intulit (Definitio vero est, non si nomen idem quod oratio significat) qui cum dicere deberet, definitio est, non si oratio idem quod nomen significet, dixit non si nomen idem quod oratio significet. Est autem sensus. Non omnis oratio id quod nomen significans est definitio. Nam si omnis oratio idem significans atque nomen definitio esset, cum omni orationi nomen imponere valeamus, omnis oratio erit definitio. Quare cum omni Homeri poesi sit nomen Ilias, nimirũ poesis esset definitio. Omnia enim carmina, ipsos dico vigintiquatuor libros, idem significãt, quod nomen Ilias. Non igitur omnis oratio quæ idem atque nomen significat, definitio est, sed quæ idem atque nomen explicat. & aliqua exponit atque commemorat ex ijs quę speciem vel multitudinem potius constituunt, a quibus intellectus secernit atque abstrahit vniuersale, ea demũ oratio definitio est. Sed cum dixisset orationem tunc esse definitionem, si fuerit primi cuiuspiam, ad exponendum quęnam prima vocet, suggessit (talia vero sunt ea quæ dicuntur non ex eo, quia aliud dicitur) Nam cũ dicimus album, nõ ipsam per se albedinem significamus, sed substantiam albedine præditam, exempli gratia niuem, Socratem, aliudve quidpiam tale: cum vero dicimus hominem, non aliud quidquã dicimus, aut simul consideramus, nisi huiusmodi substantiam, quæ per se valet consistere. Ex dictis igitur planum fit, præter generis species nulli esse quiditatem, sed illorum esse quiditatem, quæ generis species sunt. Neque vero quarumlibet specierum quiditas habetur, sed specierum abstractarũ a substantijs, id est, quiditas est indiuiduorum, ex quibus species secernuntur. quæ species cum nihil aliud sint q̃ ipsa singula, species enim in his esse obtinent, de his enim habetur oratio, non de ijs quæ intellectus a se abstracta continet in se, hæ nimirum species non participatione siue societate dicuntur, id est, non quasi accidentia prædicantur, neque affectiones eorum sunt, de quibus dicuntur, quemadmodum album & nigrum, aut calidum, sed tanquam nihil substantia naturaque a priuatis differãt, præterquam quòd sunt vniuersales. Quãquam illud (non secundum participationem) intelligi potest pro eo, non separatæ sunt species, vt Platoni visum est, nec ipsarum participatione singula quæque consistunt, sed substantiæ sunt, quæ in singulis habentur, seiunctæ quodammodo, alias inseparatæ. Seiunctæ, quatenus in singulis sunt, id est, qua sunt ipsa singula: indiscretæ vero, in eo quòd natura quæ in omnibus reperitur, eadem est. Et aliorum cuiusque oratio habetur, quæ huic illud adesse significat, vt si homini albo vestimentum nomen imponatur. est igitur vestimenti nominis oratio, cum vestimentum album homini adesse significet: non tamen huiusmodi oratio, quæ homini album adesse ait, definitio est, neque quod hac oratione significatur, quiditas est, & res quæ per se valeat consistere. Sed cum dixisset (sed oratio quidem & cuiusque cæterorum erit, aliquid significans si nomen sit, hoc scilicet huic inesse) adiecit (aut pro oratione simplici magis exacta) Nam cum dico homo albus, simplicem orationem profero, quæ album homini adesse significat. cum vero aio, est homo habens colorem visus discretiuum, vel animal pedestre bipes album, orationem dico exactiorem, quàm quæ ait, homo albus. Postquam igitur ad hunc modum, quiditatem in solis substantijs inesse, & harum duntaxat haberi definitiones docuit, addit. (An vt & ipsum quid est, sic & definitio multipliciter dicitur) id est, quemadmodum quid est, dicitur in substantia, in quanto, in & quali. Nam vt ipse in primo Topicorum dixit, qui homine proposito, quod propositum est, hominem esse ait, aut animal, is quid est dicit, substantiamque significat. Si vero proposita albedine, quod proponitur, albedinem aut colorem esse aiat, quid est dicat, & qualitatem significet. idem si cubitali magnitudine ante oculos posita, id quod obijcitur, dicat esse cubitale, quid est dicit, & quantitatem significat, pari cæterorum ratione. Vt igitur ipsum quid est, plurifariam dicitur, & de cunctis entibus prædicatur, sed de quodam, hoc est de substantia primum, deinde de alijs, sic, inquit, ipsum aliquid est. appellans aliquid est definitionem, primum ac proprie substantiæ competit, alijs autem certo quodam modo. Quod vero quid est, non solum in substantia dicatur, sed etiam in cæteris, rursus demonstrat, dicens, ipsum quid est, dicitur quidem in quali, non tamen simpliciter. Sed quemadmodum quidam logice ac probabiliter argumentantes, non ens

Nõ quarũlibet specierũ quiditas habet, sed specierũ a substantijs abstractarum.

Quid est, non solũ in substantia dici.

eſſe aiunt,non tamen ſimpliciter ipſum exiſtere, & de numero entium eſſe dicunt,ſed eſſe quidem, non tamen ens,ſed non ens,ſic quali quid eſt tribuimus, at non ſimpliciter vt ſubſtantiæ, ſed cum additione, aliquid eſt quale.In ſubſtantia enim ſimpliciter & abſq; additamento dicimus quid eſt, in alijs autem,vt dictum eſt,& cum additamento, aliquid eſt quale,vel aliquid eſt quantum. Poſtquam ergo dixit quid eſt ſimpliciter in ſubſtantia dici,quodam vero modo in cæteris,ait(Atq; conſiderare oportet & quonam pacto de vnoquoq; dicere oportet) id eſt,cōſiderare oportet,vtrum ad hunc modum dicere conueniat quale eſſe quid eſt, an ſimpliciter ſit quid eſt. Aut certe non hic eſt ſenſus,ſed ille.non oportet in dicendo negligenter agere,ſed orationis elegantię ac decori rationem habere,ne ſicca ſit,atq; ieiuna:quatenus tamen argumenti,& quaſi materiæ natura patitur,ac vt dici intelligiq; poſſit. quibus verbis interiectis ait (quapropter & nunc, cum id quod dicitur,pateat) id eſt,quoniam perſpicuum eſt,proprie quid eſt in ſola ſubſtantia dici(& quiditas ſane ſimiliter primo quidem abſoluteq; ſubſtantiæ,deinde cæteris)non ſimpliciter tamen,ſed cum additamento,vt quiditas qualis,& quiditas quanti. Quēadmodum igitur ipſum quid eſt,non ſimpliciter his tribuitur,ſed ſubſtantiæ tantum hoc modo conuenit,ipſis vero cum additamento,vt aliquid eſt quale,ſic quiditas cum additamento,vt quiditas qualis,& quiditas quanti. Et quemadmodum non ſcibile dicitur ſcibile,ſed non ſimpliciter quia eius habeatur ſcientia,ſed quia ſcientia eſt,quæ docet ipſum nō eſſe ſcibile, ſic in his quiditas non ſimpliciter dicetur, ſed cum additamento. Ordo igitur orationis huiuſmodi eſt. Et quiditas ſimiliter aderit, primo quidem ac ſimpliciter ſubſtantiæ, deinde vero & alijs.at non ſimpliciter quiditas,ſed quiditas qualis,aut quiditas quanti,vt ipſum quid eſt,quod quidem ipſis non ſimpliciter conuenit, ſed cum additamento. Poſt hæc ab alio principio ſequitur illud (quemadmodum non ſcibile,ſcibile dicitur)deinde illud (aut addentes aut auferentes. oportet enim hæc æquiuoce eſſe dicere) & ſubaudiendum eſt,vel vniuoce. tum illud (quoniam hoc eſt rectum,neque æquiuoce dicere) & cætera.Nam illud (aut addentes, aut auferentes, quemadmodum & non ſcibile ſcibile) interiectum,& illud mancum (oportet enim hæc æquiuoce dicere) deſideratur enim vel vniuoce.hæc inquam ſic habentia,perquam obſcuram reddunt dictionem. Et fortaſſe oratio eſt huiuſmodi, quiditas primum & ſimpliciter conuenit ſubſtantiæ, deinde alijs,at non ſimpliciter.Sed quemadmodum quid eſt,ipſis non ſimpliciter conuenit,ſic & quiditas,ac vt non ſcibile ſcibile vocatur,non ſimpliciter,ſic hæc quoque ſeſe habere dicendum eſt,vel addentes,inquit,vel auferentes.Addentes in quanto & quali,& cæteris,vt dicamus,quiditas qualis, aut quiditas quanti.auferentes vero,id eſt ſimpliciter autem, & abſque additamento in ſubſtantia. deinde dicendum eſt, oportet autem.nam coniunctio enim,pro autem,dicta eſt accipiēda,quaſi quiddam aliud dicat.Deinde ergo dicendum eſt(oportet autem hæc æquiuoce entia eſſe dicamus,an vniuoce:quoniam hoc eſt rectum,neque æquiuoce) quaſi dicat, ſubſtantiam, quantum,& quale,cæteraque prædicamenta æquiuoce,an vniuoce entia dicere oportet? & reſponſionem infert, hoc rectum eſt, & verum dictu, neque æquiuoce ea dici, neque eodem modo, id eſt vniuoce. Sed ex ijs eſſe,quæ ab vno & ad vnum appellantur(vt medicum,inquit,ad idem & vnum dicitur)id eſt ex eorum eſt numero, quæ ab vno & ad vnum dicuntur (non autem idem eſt atque vnum) id eſt, non autem vniuoce dicitur, ſed ne æquiuoce quidem. Nam corpus medicum, & vas medicum, nec æquiuoce dicuntur, nec ſecundum vnum, & vniuoce,ſed ad vnum, id eſt vt ea quæ ab vno & ad vnum dicuntur. Vt hæc igitur non dicuntur ſimpliciter entia, ſed primum & proprie ſubſtantia, ſecundo loco reliqua prædicamenta, ſic primum & ſimpliciter definitio & quiditas ſubſtantiarum eſt. quanquam aliorum quoque, vt dictum eſt,habeantur. (At, inquit, ſiue hoc modo,ſiue alio quiſpiam hæc dicere velit, nihil intereſt) hæc ait,id eſt decem genera generaliſſima, ſiue vniuoce, ſiue æquiuoce eſſe dicas, ſeu,quod verius eſt, ex eorum numero quæ ab vno & ad vnum dicuntur,haud ponam, inquit,in magno diſcrimine.eadem eſt enim ratio.

Non neceſſe eſt enim ſi hoc ponamus,eius definitionem eſſe, cuius nomen idē quod oratio ſignificat,ſed quod oratio quædam.Hoc autem eſt, ſi vnius ſit,non continuatione,vt Ilias,& quæ coniunctione ſunt vnum,ſed ſi hiſce modis pluribus ipſum vnū proprie dicitur.ipſum autem vnum perinde atq; id quod eſt,dicitur. at hoc partim hoc aliquid,partim quantum,partim quale ſignificat. Quapropter & albi hominis erit ratio definitioq;.Alio vero modo & albi & ſubſtantiæ erit.

10 Neq; enim ſi hoc poſitum fuerit,protinus neceſſarium erit,eius eſſe definitionem,quodcunq; oratione idem ſignificauerit,ſed quod certa oratione.) Quoniam omne nomen cuiuſcunq; fuerit, idem ſignificat atq; oratio & definitio rei,ac viciſſim oratio idem quod nomen:quod non ſolum in his reperitur,ſed plerunq; nomina ſunt,quæ idem quod oratio ſonāt,ac e diuerſo,& tamen orationes quæ huiuſmodi ſunt,vt nomen idem quod ipſe declaret,non ſunt definitiones. Cum hoc igitur ad hunc modum ſeſe habeat,& propoſitū ei ſit de definitionibus diſputare,de hac ipſa re diſſerit,& ait.Quēadmodum ſi ſimpliciter affirmemus, quodcunq; nomen idem quod oratio declarauerit,orationem eius rei quam nomen ſignificat, eſſe definitionem, nihil efficitur neceſſarium. Multa enim nomina idem quod oratio declarant,nec tamen orationes definitiones ſunt, neq; nomina quæ orationum

sunt declarantia. Dicuntur autem nomina quoque definitiones, quoniam idem quod definitio declarant. vt enim homo dicitur mortalis, & mortalis homo, propterea quòd idem est vtriusque intellectus, sic si oratio & definitio idem significet atque nomen, & nomen id est quod oratio, vtique nomen definitio dicetur, rursusque definitio nomen. atque hic quidem est, vt arbitror, horum dictorum sensus. Nam licet enim coniunctio in dictione posita significare videatur hæc ad confirmationem pertinere cuiuspiam eorum quæ proxime dixerat, non tamen ita est, sed oportet illud enim pro igitur accipere. quod ab ipso multis in locis vsurpatur, vt in secundo posteriorum libro, & plerisque alijs in locis annotauimus. Enim ergo pro igitur accipere oportet, vt sit huiusmodi sensus. Non igitur est necesse, id est non accidit siue sequitur aliquid necessarium, si posuerimus quodcunque nomen, idē quod oratio significauerit, illam orationem seu rationem esse rei definitionem. Sed dicendum est, siquod nomen idem quod aliqua oratio significet, oratio illa rei erit definitio. Erit autem oratio a nomine significata definitio, si nomen ipsum orationem vnam significet. Vnam autem nō cohærentia, qualis est Ilias, vel coniunctione. Neque vero dixit, vel coniunctione, vt aliud q̃ cohærētiam significaret, sed quasi diceret, cohærenti seu continenti coniunctione. Oratio igitur, inquit, quæ a nomine significatur, definitio erit, si sit vna: vna inquam non coniunctione, sed si quot modis dicitur vnū, id est quot modis proprie vnum dicitur, hoc est, si oratio fuerit vna secundum vnum intellectū ex ijs quibus proprie vnum intelligitur, definitio erit. Sed cum dixisset quot modis dicitur vnum, adiecit tot modis vnum dici, quot ens, hoc est decē modis. Nam in tertio huius operis libro demonstratum est vnum & ens huiusmodi esse, vt alterum alterum consequatur. quamobrem ita demum orationē definitionem fore ait, si vna fuerit, id est si naturam vnam, vnamque substantiam significauerit, non etiā si copula vna fuerit. Quod vero ait (quare & hominis albi erit oratio) vt conclusio supra dictorum est, quasi dicat, ex his quę diximus, apparet etiam hominis albi fore definitionem, sed alio modo erit substantiæ definitio, alio albi, alio hominis albi. illorum enim, substantię dico & qualis, definitio erit vt simplicium, albi hominis autem, vt compositi.

Nomina quoque definitiones dicuntur.

Existit autem dubitatio, si definitionem quispiam non esse dixerit eam rationem, quæ ex additione conficitur, cuiusnam non simpli ium, sed cōiunctorum definitio fuerit. Per additionem enim hæc declarētur necesse est. Dico autem hoc pacto, est nasus, & cōcauitas atque simitas id quod ex vtrisque dicitur, ex eo, quia hoc huic inest: & non per accidens aut concauitas aut simitas affectus est nasi, sed per seipsum, vt patet: neque vt album Calliæ cōpetit, aut homini, propterea quòd Callias ast albus, cui accidit vt sit homo, sed vt mas animali, atque æquale competit quāto, omniaque omnino quæ per se inesse dicuntur. Hæc autem ea sunt, in quibus aut nomen, aut ratio eius cuius affectus est, inest, & quæ fieri non potest vt declarentur seorsum, quemadmodum album quidē declarari sine homine potest, fœmella vero sine animali non potest. Quare aut horū nullius quiditas est definitioque, aut est alio modo, quemadmodum antea diximus.

Neque vero cōtrouersia vacat, siquis definitionē esse dicat rationem ex appositione.) Quia pro- 11
xime dixerat, quare etiam hominis albi ratio erit ac definitio, causam suggerit, cur compositorum etiam rationes ac definitiones haberi videantur. Nam ex appositione vocat, quæ subiecto & prædicato constant, vt hominem album. perinde ac si dicat, siquis hominis albi rationem definitionemque esse negauerit, quærat aliquis ab ipso, cum eorum quæ ex appositione dicuntur, rationes absque dubio sint, vt hominis albi illa, animal pedestre bipes habens colorem visus discretiuum, cuiusnam hæc erit definitio? breuiter eorum omnium quæ ex appositione dicuntur, rationes, cuius erunt definitiones, si minus ipsorum sunt? Non simplicia autem, sed coniuncta, ex additione vocauit. Cur vero coniunctorum rationes habeantur, causam subiungit illam (per additionem namque ea declarentur necesse est) id est, necesse est vt cum loquimur de his quæ sunt ex additione, ipsorum definitiones ex additione declaremus. Exempli gratia, est nasus, & est concauitas, & simitas. est quod ex his duobus, naso scilicet & simitate dicitur, quod quidem est simitatem in naso inesse. (Et non per accidens aut concauitas aut simitas affectus est nasi, neque vt album Calliæ competit, aut homini) per accidens videlicet, propterea quòd Callias cui homini esse accidit, albus est. Quanquam non vt album accidit Calliæ, accidit autem vt affectio, sic ei homo accidit, sed vt substantia & forma. Non igitur per accidens vel cauitas vel simitas nasi sunt affectiones, sed ita ei simitas per adest, quemadmodum animali vt masculum existat, & quanto vt æquale: breuiter, quemadmodum omnia quæ per se adesse dicuntur. quæ qualia sint, exponit, dicens. (Hæc autem sunt ea, in quibus aut nomen, aut ratio eius cuius affectus est, inest) id est, ea per se adesse dicimus, ad quorum affectuum vel prædicatorum rationes nomina ipsis subiectorum vel rationes assumuntur. Nec fieri potest, vt affectio absque subiecto explicetur ac definiatur, vt simitas est affectio nasi, quæ absque naso definiri nequit, cuius nasi simitas affectio est. Nam simitas cauitas in naso esse definitur. & in simitatis definitione, nasi nomen continetur. In alijs vero fieri potest, vt non tantum subiecti nomen, sed definitio etiam assumatur: vt in masculo definiendo,

Cōpositorū rationes ac definitiones cur haberi videātur.

Quæ dicātur per se adesse.

siquis dicat,mas est animal quod aptum est in alio generare,nomen accipit animalis,quod mari subiectum est.Idem si dicat,mas est substãtia animata sensualis in alio generare apta,nõ nomẽ accipiat, sed definitionem eius quod mari subijcitur. Mas igitur & fœmina simitasq; accidentia per se sunt, quoniam sine sibi subiectis definiri nequeũt. (Neq; vt album)inquit,quoniam hoc absque homine, & omnino absq; subiecto definitur. Si ergo quemadmodum diximus, eorum quæ per se sunt, definitiones habentur,simum autem & talia per se sunt,ipsorum nimirum habebuntur definitiones. At ipse non hoc induxit,sed quoniam supra dictum est,definitiones eorum esse,quæ per se sunt,ea porro per se esse,quæ ipsa per se consistere valent,cum simitas ipsa per se consistere nequeat,fortiter audacterq; suggerit(quare aut horum nullius quiditas est & definitio) Nam qui fieri hoc potest,cum hæc per se non consistant, definitiones autem eorũ sint,quæ consistunt per se:aut est horũ quoq; definitio,inquit, sed quemadmodum antea diximus. dictum est enim primum ac simpliciter substantiæ,deinde alijs etiam definitiones attribui.

Emergit etiam de ipsis alia dubitatio. Nam si idem sit simus nasus, & concauus nasus, idem ipsum simum, & concauum erit. Sin vero non idem ex eo sit, quia fieri non potest,vt simum absq; ea re dicatur, cuius per se est affectus. est enim ipsum simum in naso concauitas,aut nasum simum dicere profecto non licet, aut dictum bis idem erit; nasus concauus nasus. Nasus enim simus, nasus concauus erit. Quapropter absurdum est quiditatem talium esse. quod si sit, in infinitum erit profectio. nasi enim nasi simi, alia quiditas erit. Patet igitur solius diffinitionem substantiæ esse. Nam si cæterorum quoq; sit prædicamentorũ,ex additione illam esse necesse est, vt qualis aut imparis.non enim sine numero extruetur,nec etiã sine animali fœmellæ.At ex additione eas extrui dico,in quibus fit,vt bis idem dicatur, perinde atque in istis. quòd si hoc sit verum, neque coniunctorum vt numeri imparis erit,sed latet rationes non exacte dici ac assignari.Quod si horum quoque sunt diffinitiones,aut sunt alio modo,aut,vt dictum est,multipliciter diffinitio atque quiditas est dicenda. Quare partim non vllius erit istorum præter substantias diffinitio, quiditasve, partim etiam erit. Patet igitur diffinitionem quæ quiditatis est ratio,quiditatemve,aut substantiarum tantum,aut ipsarum maxime, & primo,atq; simpliciter esse.

22 Emergit etiam de ipsis alia dubitatio.)In hæc,inquit,quæ per se adsunt,alia occurrere potest dubitatio.Quærat enim aliquis,si simum & cauum naso per se conueniunt, vtrum nasus simus idem sit quod cauus nasus? quod si detur,eaque diuidãtur, profecto simum idem quod cauum esse videbitur. quod nimirum falsum est, quando cauum latius pateat, quàm simitas,quippe quod in ligno, ære,terra,& in plerisq; alijs esse notatur, cũ interim simitas absq; naso nõ reperiatur. Sic igitur quæstione proposita,inquit.(Sin minus idem sit,propterea quòd fieri nõ potest,vt &c.)Est autem sensus,siquis dicat.Ego omnino neq; simum nasum dico,neq; cauum nasum: quod cum non dicam,cõcludi non potest,nasum simum idem esse quod cauum nasum, & tunc ne illud quidem simum idem esse quod cauum.Causam vero cur aliquis non simum nasum,neque cauum nasum dicturus sit, qui cum hoc dicere velit,simum tantum dicat, aut cauum sine naso, subiungit,dicens(propterea quòd fieri non potest,vt simum absq; re dicatur) Nam cum simum aio, nihil aliud dico, quàm nasum simum.quare si simum nasum dixero, perinde erit ac si dicam, simus nasus nasus. Siquidem cum simum dixi,nasum quoq; dixi.quare si simo nasum quoq; adijciam,efficietur, vt bis dicatur nasus. cui similis est ratio caui.quod si pars est nugationis, præterquam quod non est vsitatum,profecto simũ nasum dicere, aut cauum nasum non licet.At si hoc verum est,non concluditur simum nasum idem esse,quod nasum cauum, ac proinde neque illud simum esse idem, quod cauum. Porro si fieri non potest,quemadmodum dictum est,vt simum absq; naso dicatur, sed cum simum dicimus,rem simul dicimus cuius simum est affectio, si hoc ergo fieri non potest, vel non licet, inquit, nasum dicere, sed solum simum dicere oportet:aut certe, si dicatur simus nasus, bis nasus dicetur. Sed ipse cum dixisset, nasus nasus cauus, loco illius,nasus nasus simus, cur pro simo cauum dixerit, causam suggerit: quoniam nasus simus, inquit, nasus cauus erit. Nam cum simum sub cauum cadat, qui nasus nasus simus ait, is nasus nasus cauus dicit. quare absurdum est,in quibus fiunt huiusmodi nugationes, in ijs quiditatẽ esse putare.In quibus si quis quiditati ac definitioni locum esse contenderit, nimirum absque fine procedetur. at in infinitum procedi non potest. non igitur quiditas definitioque horum habetur. Effici autem ad hunc modum, vt in infinitum abeatur, aperte hinc intelligi potest. Nam cum simus nasus, idem significet, quod nasus nasus simus, necesse est, vt siquis simum nasum definit, dicat, nasus simus est nasus nasus simitas in naso. quare qui definit nasum nasum cauitatem in naso, necesse est, vt dicat nasus nasus nasus, cauitas cauitas, in naso naso. Et hoc in infinitum. Siquis vero neget, id nasus nasus, cauitas in naso definiri oportere, is causam

reddat,ſi poteſt,cur hoc definire prohibemur,ſi naſum ſimum permittimur.Manifeſtum igitur eſt ſolius ſubſtantiæ haberi definitionem . Nam ſiquis aliorum eſſe dicat, neceſſe eſt, vt ex additione ſint.Ex additione autem appello ea in quibus idem bis dici contingit.Siquis ergo cæterorum prædicamentorum,hoc eſt quanti, albi,imparis, fœminæ,ac ſimilium definitiones eſſe dixerit, neceſſe eſt,vt ſubiectum bis accipiatur, vt de ſimo dictum eſt. Nam ſi fœminam definire volueris, neceſſum eſt, vt animal bis accipiatur. Si enim qui fœminam dicit,animal dicit,profecto qui fœminam definit,is hoc dicat neceſſe eſt,fœmina eſt animal animal, in quo generare aliud aptum eſt. Similiter cum impar quis dicit,numerum dicit.quare ſi definiat impar, neceſſario dicet,impar eſt numerus numerus non valens in duo æqualia diuidi. Itaque ſi imparis aut fœminæ non habetur definitio, ne coniunctorum quidem habebitur, vt numeri imparis,vel fœminæ animalis . Sed quoniam poterat ei in hunc modum occurri,quomodo negas Ariſtoteles affectiones abſque rebus dici, ac idcirco qui has definiunt, cogi vt bis ipſarum ſubiectum dicant, cum liceat impar abſque ſubiecto definire? dicā enim, impar eſt,quod in duo æqualia diuidi nequit. numero nequaquā aſſumpto.quod ipſum apertius in albo patebit. Dicimus enim,album eſt color viſus diſcretiuus,nulla ſubiecti mentione facta. Huic igitur obiectioni occurrens ait (ſed latet rationes non exacte dici ac aſſignari) id eſt,non animaduertunt iſti definitiones horum a ſe abſq; ſubiecto fieri, propterea quòd non exacte ipſorum reddunt definitiones.Nam ſiquis accuratius conſiderauerit, fieri non poſſe reperiet, vt horum quodpiam ſine ſubiecto definiatur: & ait, mihi quidem prorſus non placet horum eſſe definitiones: ſiquis tamen eſſe contenderit,vel alio modo ſunt, vel,quemadmodum ſæpe diximus,dicendum eſt horum definitiones & quiditates eſſe,ad hunc ſcilicet modum,proprie horum nullius eſſe definitionem,neque quiditatem aut naturam, quæ per ſe conſiſtere valeat, ipſorum cuipiam ſuppetere,ſed eſſe aliquo modo.Hæc effatus concludit dicens (Patet igitur definitionem quæ quiditatis eſt ratio)rationem appellans,vt ſæpe dictum eſt,explicationem ac dinumerationem eorum quæ ad definitorum conſtitutionem aſſumuntur . quiditatem vero naturam comprehenſim & ſimul per ſe exiſtentem intellectā, ac in indiuiduis diſperſam:quæ natura definitione declaratur.(Patet igitur definitionem quę quiditatis eſt ratio,ipſamq; quiditatem,aut ſubſtantiarum tantum,aut ipſarū maxime,& primo ac ſimpliciter eſſe.

Vtrum autem quiditas & vnumquodq; ſint idem, an non eadem, ſed diuerſa,deinceps conſiderandum eſſe videtur.ad ſubſtantiæ nanque conſiderationem hoc vehemēter conducit. Vnumquodque enim non aliud a ſubſtantia ſua eſſe videtur, & quiditas vniuſcuiuſq; ſubſtantia dicitur eſſe. In his igitur quæ per accidens dicuntur, diuerſa eſſe,non eadem videbuntur,vt homo albus,& hominis albi eſſe.nam ſi eadem ſint hominis eſſe, & albi hominis eſſe, idem erit profecto . Idem enim eſt homo, & albus,vt inquiunt,homo. Quare idem erit & hominis albi, atque hominis eſſe. An non eſt neceſſe ea quæ ſunt per accidens,eadē eſſe? Non enim extrema modo eodē eadē fiunt,ſed illud accidere fortaſſe videbitur, extrema inquam eadem per accidens fieri, vt eſt albi & muſici. at non videtur . In iis autem quæ per ſe dicuntur, neceſſe eſt non diuerſa, ſed eadem eſſe: veluti ſi ſint aliquæ ſubſtantiæ, quibus aliæ non ſunt ſubſtantiæ neque naturæ priores,quales inquiunt quidam ipſas ideas eſſe.Nam ſi ipſum bonum, ac boni eſſe, & animal,ac animalis eſſe, & ens, atque entis eſſe, non idem ſit, ſed diuerſum, erunt profecto aliæ ſubſtantiæ naturæq; atque ideæ præter eas quas ponunt,& priores etiam ſubſtantiæ,ſane, ſi quiditas rationem ſubſtantiæ ſubit. atq; ſi abſolutæ quidem ſunt, harum quidem ſcientia non erit, illæ vero non rationem entis ſubibunt.Abſolutas autem eſſe dico,ſi neque ipſi bono inſit eſſe boni,neque huic competat eſſe bonum . Scientia enim vniuſcuiuſq;,cognitio quiditatis vniuſcuiuſque eſt.atque in bono,cæteriſve,res ita ſeſe habere videtur. Quare ſi eſſe boni bonum non eſt, neque eſſe entis ens erit, neque vnius vnum: atq; omnes ſimiliter quiditates ſunt, aut nulla. Quare ſi eſſe entis eſt non ens,neq; cæterorum eſt vllum.Præterea cui ipſum eſſe boni non eſt,id non eſt bonum. Vnum ſit ergo neceſſe eſt bonum,& eſſe boni: & honeſtum, & eſſe eius, & quæcunq; omnino non per aliud,ſed per ſeipſa primaq; dicuntur.Hoc enim ſatisfacit ſane,etiam ſi formæ non ſint,magis autem forſitan & ſi ſint.

Res quæq; an eadē ſit, quod ipſi9 quiditas.

Vtrum autem quiditas & vnumquodq; ſint idem,an non,ſed diuerſa, deinceps conſiderandum eſt)Cum quiditas quidnam ſit docuiſſet,& quid eius ratio,& quęſiuiſſet,num fieri poſſit,vt accidētium quiditates ac definitiones habeantur,tum proprie quiditatem ac definitiones ſubſtantiarū eſſe oſtēdiſſet,aliorum certo quodam modo,nūc illud inquirit,vtrū res quæq; idem ſit,quod ipſius quiditas,an diuerſum.hoc enim ad ſubſtātiæ formæq; contēplationē plurimū confert.Hęc effatus,vnū- 13

quodq; idem esse ait, quod ipsius quiditatem, quoniam vnaquæq; res nihil est aliud q̃ ipsius substantia. quiditas autem substantia est. ergo res quæq; nihil est aliud, quàm sua quiditas, sed hoc idem. In ijs ergo quæ per se dicuntur, idem est vnumquodq;, quod ipsius quiditas, vt homo, & hominis esse. (In ijs vero, inquit, quæ per accidens dicuntur, diuersa esse, non eadem videbuntur: vt homo albus aliud est, q̃ esse hominis albi) nam si albus homo, & esse hominis albi, sunt idem, nimirum & esse hominis separatim idem erit, quod esse hominis albi: quod est absurdum, cum hominis esse substantia sit, atq; quiditas, albi autem hominis esse, accidens. nam esse hominis accidit esse hominis albi. Sed quoniam quidam hominis esse, & hominis albi esse, idem esse dicebant, ipsorum rationem qua id affirmabant, apponit, ipsamq; refellit. Ait enim, qui hominis esse, & hominis albi esse, idem esse volunt, ij hoc confirmantes aiunt. Homo & homo albus idem sunt, vt Socrates idem est quod Socrates albus. quod si homo & homo albus idem sunt, vtiq; & hominis esse, & hominis albi esse fuerit idem. Est autem syllogismus quo id colligunt, in tertia figura, ad hunc modum. Homo & homo albus idem sunt. homo autem, & hominis esse, idem. albus igitur homo, & esse hominis albi, idẽ sunt. quam istorum rationem soluit, dicens (An non est necesse ea quæ sunt per accidens, eadem esse? non enim extrema modo eodem eadem sunt) sed non expleta est hæc oratio. Subaudiendum est enim illud (atq; ea quæ sunt per se) vt sit plena oratio. Neq; enim est necesse, vt quæcunq; per accidẽs sunt, sint eadem, atq; ea quę sunt per se. est autem sensus. homo per se, idem est, quod hominis esse: per accidens autem, idem quod hominis albi esse. At ens per accidens, nõ est idem quod ens per se. Neque enim omnibus modis extrema, id est termini qui prædicantur, ijdem fiunt, sed cum per se ambo extremi termini de subiecto prędicantur, tunc ijdem efficiuntur, non item cum alterum per se, alterum dicitur per accidens. Alioquin efficeretur, vt color esset homo, ad hunc modum. Socrates est albus. Socrates est homo. album igitur homo est. quod fieri nõ potest. At esse hominis, & esse hominis albi, non sunt idem propter causas commemoratas. (Sed illud, inquit, accidere fortasse videbitur, extrema inquã eadem per accidens fieri, vt esse albi, & esse musici) quoniam per accidens vtrunq; homini adest. (At nõ hoc videtur) At si esse albi, & esse musici, non videntur esse idẽ (alia est enim albi, alia musici natura) profecto multo minus esse hominis, & esse hominis albi, idẽ fuerit. Sed postq̃ dixit in ijs quæ per accidens dicuntur, vnumquodq; diuersum videri a quiditate, cũ in eis proprie quiditas non habeatur, & hoc ostendisset, demonstrando hominem diuersum esse ab esse hominis albi, in hunc modum interrogat (In ijs autem quæ per se dicuntur, necesse est ne non diuersa, sed eadem esse?) sic percontatus, idem esse rem quanq;, quod eius quiditatẽ, demõstraturus, loquamur, inquit, in ideis, in quibus si idem esse reperietur ipsihomo, & ipsihominis esse, ac proinde ipsibonũ idem quod ipsiboni esse, in his quoq; nostratibus homo idem erit, quod hominis esse: & bonum, quod boni esse. ac viciſſim hæc diuersa, si illa diuersa fuerint. Ad summam, vtcunq; formæ illæ sese habere repertæ fuerint, sic nostratia quoq; sese habebunt. Siquæ igitur sunt, inquit, substantiæ ipsæ per se separatę, vt Platoni visum est, quibus nõ sint aliæ substantiæ neq; naturæ priores (negabãt enim auctores idearum his naturas alias esse priores) si sunt ergo substantiæ per se, quales quidam ideas esse tradunt, vtrũ bonũ ipsum, id est ipsibonũ & esse boni hoc est esse ipsiboni, diuersa sunt, an secus? & ait, si diuersum est ipsianimal, & ipsianimalis esse, rursusq; ipsibonum, & ipsiboni esse, atq; ipsiens & ipsientis esse, aliæ profecto substantiæ atq; naturæ ideæq; fuerint ab ijs quæ tradũtur diuersæ, eisq; priores, quæ quidem sint magis substantiæ. Nam si quiditas potiſſimum est substantia, quiditas autem est hominis esse, profecto hominis esse, magis est substantia. quod si verum est, nimirum esse ipsihominis, magis erit substantia quàm ipsihomo. quod quidem esse ipsihominis substantia est ipsihominis, & quiditas ipsius. Hoc autem non placet idearum assertoribus, vt aliquæ substantiæ, substantijs hoc est ideis priores habeantur. Et si disiunctæ, inquit, inter se sunt (harum) id est ipsihominis & ipsiequi, & cæterarũ idearum scientia non erit (Illæ vero) .i. esse ipsihominis, & esse ipsiequi, & simpliciter idearum quiditates non erunt entia. Sed antequam hoc demonstret, exponens quid sit esse disiunctas siue absolutas, sic ait (absolutas autem esse dico, si neq; bono ipsi insit esse boni, neq; huic cõpetat esse bonum) Quo in loco (bono ipsi) dicit pro ipsibono, & (esse bonũ) pro esse ipsiboni, hoc est pro quiditate ipsiboni. (Absolutas ergo, inquit, dico, si neq; ipsibono insit esse boni) id est, nisi ipsibono hoc suppetit, vt sit idem quod ipsiboni esse, sed sit ab eo seiunctũ, & alterius naturę. Siquis ergo dicat ipsibonum diuersum esse ab ipsiboni esse, efficitur vt ipsibonum non sit idem quod illud, id est ipsiboni esse, hoc autẽ est quiditas ipsiboni, sed potius ab eo disiunctum, alteriusq; naturę. Si hæc porro disiuncta separataq; inter se esse dicantur, fit vt esse ipsiboni, quod quiditas est, non sit in ipsibono, quod fieri non potest. Sic ergo interiecta expositione illius verbi absolutas, docet cur si hæc absoluta siue abiuncta sint, non sit idearũ scientia futura, dicens (Scientia enim vniuscuiusq; est cum quiditatem & substantiam eius cognoscimus). At si quiditas & substantia ipsiboni diuersa est ab ipso, profecto dicere cognitionem quiditatis ipsiboni esse cognitionem ipsius ipsiboni, simile est, vt si dicas cognoscere quid sit equus, esse cognoscere quid sit homo. Siquidem vt natura hominis diuersa est ab equi natura, sic ipsibonum & quiditas eius diuersa esse ponũtur. At si ratione vacat, & omnino fieri nequit, vt equi cognitio, cognitio hominis esse dicatur, ne illud quidem fieri potest, vt cognoscere quiditatem ipsiboni, sit ipsibonum cognoscere. Cui similis est cæterarum idearum ratio. Idearum igitur non habetur scientia, si hoc autem fieri nequit, cum ipsarum habeatur scientia, nimirum

& positio ex qua hoc efficitur, est impossibilis, illa scilicet quæ ipsibonum eiusq; quiditatem diuersa esse dicit. quod quidem rebus nostratibus necessario perinde congruit. Nam si hominis habemus scientiam, homo ab hominis esse non est diuersus, sed idem quod ipsum. alioquin fieret, vt eius non esset scientia, quod est impossibile, ac proinde ne bouis quidem, & equi, ac cæterorum. Sic igitur strictim demonstrato ex hac positione de qua loquimur, effici, ne scientia idearum habeatur, docet neque idearũ quiditates entia futura esse, si ab ipsis ideis fuerint diuersę, dicēs. (Quare si esse boni bonũ non est, neq; esse entis ens erit) est autem sensus. quemadmodum ex hac positione sequitur, esse ipsiboni & quiditatem ipsiboni non esse bonum, sic efficitur vt esse ipsientis, quod est ipsientis quiditas, non sit ens, similiter vt esse ipsiunius, non sit vnum. quod autem hoc sequatur, in hunc modum planum fiet. Si enim quod a bono diuersum est, non est bonum, profecto & quod ab ente diuersum fuerit, erit non ens: & quod ab vno, non vnum. est autem ipsiboni esse diuersum ab ipsibono, & ipsientis ab ipsiente, ac ipsiunius ab ipsiuno. patet igitur esse ipsiboni esse non bonum, & esse ipsientis non ens, & ipsiunius non vnum. Sed nequis in hũc modum occurrat, quiditatem ipsientis cum sit ab ipso diuersa, merito concludi non esse ens. nam quod ab ente diuersum est, id haud dubie non ens est. at quiditas ipsihominis, & ipsiequi, & cæterorum, nihil est, quòd non entia esse dicantur. Ne quis igit̃ hoc opponeret, illud induxit (aut omnes similiter quiditates sunt, aut nulla) id est, vel omnes idearum quiditates esse affirmare oportet, vel omnino nullam. Cur enim aliquas esse dicere permittamur, alias vetemur? Itaque si ipsientis quiditas non est, ne cæterarum quidem idearũ quiditates fuerint. Vt enim ipsientis quiditas sese ad ipsiens habet, sic quiditates aliarum idearum ad ipsas. Illud autem, (Præterea cui ipsum esse boni non est, id non est bonum) pertinet ad ostendendum quiditatem ipsiboni non esse bonam. est autem sensus. Cui rei non adest esse boni, ea res non est bona. Quiditas autem ipsiboni diuersa est ab ipso. quod vero a bono diuersum est, id non est bonum. quiditas ergo boni non est bona. Demonstrato igitur in ideis hoc esse ipsarum quanque, quod quiditatem ipsius, concludit vniuersaliter in omnibus rebus, dicens. (Vnum sit ergo necesse est bonum, & esse boni: honestum, & esse eius, & quæcunq; omnino non per aliud, sed per se ipsa primaque dicuntur) Nam licet formæ, inquit, non essent, vt non esse sæpe demonstratũ est, vt idem sit ipsi homo, quod esse ipsius, tamen prædicta demonstratio satis est ad faciendam fidem idem esse nostratium rem quanq;, quod eius quiditatem.

Insuper patet & subiectum ipsum substantiam non esse, si sint ipsæ ideæ tales, quales inquiunt quidam esse. Has enim substantias quidem esse, de subiecto autem non dici necesse est, alioquin erunt communicatæ. Ex his igitur rationibus perspicuum iam euasit, ipsum vnumquodque, quiditatemque eius, vnum & idem non per accidens esse, & vnumquodque etiam scire, hoc esse, quiditatem inquam cuiusque scire. Quare per rationes atque inductionem vnum quid sint ambo, necesse est. Id autem quod per accidens dicitur, vt musicum aut album, & quiditatem idem esse dicere vere non licet, propterea quòd duplex significat, id inquam cui accidit, & ipsum quod accidit. Quare partim idem, partim non idem est. esse enim hominis, ac hominis albi, non idem est, est tamen idem affectu.

Insuper patet & subiectum ipsum substantiam non esse, si sint ipsæ ideæ tales, quales inquiunt 14
quidam esse) Quoniam qui ideas induxerunt, ipsas per se consistere dicebant, vt sæpe docuimus, & proprie entia, atq; substantias a nostratibus diuersas. Si quidem hominem vniuersalem, quem intellectus noster abstrahit a singulis, & cui beneficio mentis esse contingit, similitudinem esse aiebant hominum particularium, idemque quod singulos homines, & cognitione tantum esse obtinere. at ipsum hominem ideam, quæ quidem per se est, & in substantia, non esse idem quod singulos homines. Quoniam igitur hæc illi tradebant, idcirco ait, si sint ideæ, non erit subiectum substantia, id est particulares & indiuiduæ substantiæ non erunt illis subiectæ. Substantia enim non subijcitur substantiæ diuersæ ab ipsa & alienæ. Quoniam igitur ideæ, vt istis placet, per se sunt, quæ vero per se sunt, necessario sunt substantiæ: ideæ necessario sunt substantiæ, & diuersæ per istos a nostratibus. At si substantiæ sunt a nostratibus diuersæ, profecto non habebunt has pro subiectis, neque de ipsis subiectis dicentur. Nã si de ipsis subiectis dicerentur, essent vtiq; per participationem. at quæ sunt per participationem, hæc in sui participibus habentur: vt animal est in Socrate, & in me. isti tamen ipsihominem in nobis esse negant. quo efficitur, vt non sint per participationem. porro nisi per participationem sint, non dicentur de nostratibus subiectis, nec nostratia omnino illis subijcientur. At quis erit vsus idearum, si a nostratibus diuersæ sunt? neque de ipsis prædicantur? neque his vt sint causæ existunt? quod sæpe demonstratum est. Hæc effatus ait (Ex his itaque rationibus perspicuum iam euasit, ipsum vnumquodq;, quiditatemq; eius, vnum & idem non per accidens esse) id est, vnũquodque idem esse quod quiditatem ipsius, non ex accidenti, sed per se: & vnumquodque scire, hoc esse, quod scire quiditatem eius. Itaq; ex ratione & expositione, id est inductione necessario efficitur, vt vnumquodq; idem sit, quod ipsius quiditas. Sed postquã eorum quæ per se dicuntur, quodq; idem

Substantia non subijci tur substā tiæ alienę.

eſſe docuit quod eius quiditatem, de iis quæ per accidens dicuntur,hoc verum eſſe negat,propterea quòd talia duo ſignificant.Nam muſicum ſtatim affectionem ipſam,muſicam dico quæ in Socratis anima ineſt,tum Socratem ipſum ſignificat.quamobrem haud verum eſt dictu muſicum idem eſſe quod eſſe muſici. Tũc enim ſequeretur,muſicum,hoc eſt affectionem,idem eſſe quod hominem, cui accidit.Si ergo eſſe muſici ſignificat vniuerſale muſicum,hoc eſt vniuerſalem muſicam,muſicũ autem ſignificat hominem,cui accidit muſica,quomodo muſicum, & muſici eſſe, id eſt, ſubſtantia & accidens idem eſſe poſſunt?quamobrem quodam,inquit,modo animal album,& animalis albi eſſe idem erunt,alio modo non idem. per ſe enim nõ idem eſt hominis eſſe, quod hominis eſſe albi.quatenus vero patitur ab albo,id eſt,dealbatur,eſt idem.

Abſurdum autem eſſe videbitur & ſi quiſpiam vnicuiq; quiditati nomen poſuerit. Erit enim & præter illam alia quiditas ſane,vt præter quiditatẽ equi,alia quiditas equi. Atque quid prohibet & nunc eſſe aliquas continuo quiditates idem quod ea quorum ſunt quiditates, ſi quiditas eſt ſubſtantia? At vero non ſolum ſunt vnum, ſed etiam ratio ipſorum eadem eſt, vt ex his etiam quæ dicta ſunt, patet: Non enim eſſe vnius, ac vnum per accidens,vnum eſt. Præterea ſi aliud erit, in infinitum erit profectio. Nam alterum quidem,veluti ipſum eſſe vnius,quiditas eius erit, alterum autem ipſum vnũ. Quare & in illis ratio eadem erit. Patet igitur in hiſce quæ prima & per ſe dicuntur, ipſum cuiuſq; eſſe,ac vnumquodq;,vnum & idem eſſe.

15 Abſurdum autem videbitur & ſi quiſpiam vnicuiq; quiditati nomen poſuerit.) Hoc quoq; pertinet ad demonſtrandum per reductionem ad impoſſibile,idem eſſe vnumquodq;,quod ipſius quiditatem.quæ demonſtratio rurſus in ideis procedit.ait enim, ſi ipſi equus & quiditas eius nõ ſunt idẽ, ſed diuerſa,imponatur nomen huic quiditati,& vocetur veſtimentum.cum omne nomen ſignificet aliquam quiditatem,veſtimenti quoq; quiditas erit ab ipſo diuerſa: quæ veſtimenti quiditas rurſus appelletur planta,& erit quiditas plantæ ab ipſa diuerſa.quæ & ipſa ſi nomen nacta fuerit,aliã habebit diuerſam a ſe quiditatem,& hoc in infinitum. Si quis ergo cuique nomẽ impoſuerit,cũ omnis vocabuli ſubſtantiam ſignificantis quiditas habeatur,prȩter nomen illud erit alia quiditas,(vt præter quiditatem equi,erit alia quiditas equi) id eſt,quiditatis equi erit alia quiditas. at quiditas equi, equi natura eſt.quare ſi quiditatis equi ſit alia quiditas,erũt equi duæ naturæ,duæq; ſubſtantiȩ:neq; duæ tantum,ſed infinitæ.Sed quia dicere quiſquam poterat, Non eſt neceſſe, vt in infinitum procedatur,peruenietur enim ad aliquam quiditatẽ cuius non erit quiditas ipſi diuerſa,ſed idem: & ſic nõ erit neceſſe,vt alia quiditas habeatur.Nam ſi ex eo quod res quæque diuerſa eſt a ſua quiditate,fit vt illius quiditatis ſit altera quiditas:ſi fuerit peruentũ ad aliquam quæ ſit eadem atq; ſua quiditas,nõ erit iterum illius quiditas alia.quod ſi ita eſt,proceſſus non erit in infinitum.Quoniam igitur hȩc aliquis dicere poterat,ſubiecit,(Et nunc quid prohibet eſſe aliquas cõtinuo quiditates) id eſt,quid obſtat,quo minus ſtatim vnaquæq; res idem ſit,quod ſua quiditas,ſi hoc poſt multa reperiendum eſt? At vero non ſolum, inquit,vnaquæq; res & ſua quiditas idem ſunt, ſed etiam ratio ipſarum eadẽ eſt & vna.Neq; enim alia eſt hominis ratio,alia quiditatis eius,ſed eadem ſimiliter vnius eadẽ eſt,atq; vnius quiditatis ratio.Nam ſi vnum & vnius quiditas eſſent idem per accidens, non eadẽ ratio ipſorum eſſet.Sed quoniam,vt ex cunctis ſupradictis patet,per ſe vnum ſunt,merito ratio ipſorum vna eſt.Incommodum autem quod ſupra innuerat,nunc reſumit,& apertius exponit,dicens,(Prȩterea ſi aliud erit,in infinitum erit profectio) id eſt,ſi vnius quiditati nomen fuerit impoſitũ,alia erit quiditas nominis impoſiti.quod ſi fiat,in infinitum procedatur neceſſe eſt,quoniam eſſe vnius eſt quiditas vnius:vnum autem eſt,cuius quiditas eſt vnius eſſe.itaque vnius quiditatis ȩrit rurſus alia quiditas, & iterum horũ erit eadem ratio.His cõmemoratis, totum ſermonem concludit,dicẽs.(Patet igitur in hiſce quȩ prima & per ſe dicũtur,ipſum cuiuſq; eſſe,ac vnũquodq;,vnum & idem eſſe.)

Sophiſticæ vero redargutiones aduerſus iſtam poſitionem,eadem, vt patet, ſolutione ſoluuntur, ſi idem eſt inquam Socrates, & Socratis eſſe. nihil enim differunt ea ex quibus quiſpiam interrogauerit, & ea ex quibus ſoluens rem attigerit ipſam.Quo pacto igitur quiditas, & vnumquodque eſt idem, & quo pacto non eſt idem, ſatis iam, vt patet, diximus.

16 Sophiſticæ vero redargutiones aduerſus iſtam poſitionem.) Poſtquam oſtendit in iis quæ per ſe dicuntur,idem eſſe vnumquodq;,quod quiditas ipſius:in iis vero quȩ per accidẽs,partim ſic,partim vero ſecus,& hoc quale ſit,explicauit,ſophiſticas captiones eadem ſolui ſolutione ait.Sic enim ſophiſtæ quærunt,vtrum Socrates idem eſt quod Socratis eſſe?an diuerſus ab ipſo? Si diuerſus,cum Socratis eſſe ſit Socratis quiditas,eiuſq; natura,Socrates a ſe ipſo diuerſus erit. Sin autem idem eſt,Socrates vero eſt etiam albus, nimirum Socratis eſſe idem erit quod Socratis albi eſſe, & ſubſtantia idem quod accidens.quod quidem non eſt probabile. Captiones igitur ſophiſticas cõtra hanc poſitionem

& problema haud dubie eadem solutione refelli ait, ea scilicet quæ ait proprie ac per se non esse eadem, sed per accidens eadem esse. Ex ijs enim de quibus interrogant, interrogant autem de accidentibus, occasionem præbent solutionibus. Quibus omnibus expositis, rursus cõcludit, iam explicatũ esse dictans, quomodo quiditas idem sit, quomodo non idem.

Eorum autem quæ fiunt, alia natura, alia arte, alia casu fiũt. Atq; vniuersa quæ fiunt, ab aliquo sane, & ex aliquo, atq; aliquid fiunt. Aliquid autem dico in vnoquoque prædicamento. nam aut hoc, aut quantum, aut quale, aut vbi. Naturales autem generationes eæ sunt, quæ a natura proficiscuntur. id vero ex quo fiunt, materies est: & id a quo fiunt, aliquid est eorum quæ natura constant. Ipsum autem aliquid homo, aut planta, aut aliquid quippiam talium est, quæ quidem maxime substãtias dicimus esse. Vniuersa præterea, quæ aut arte aut natura fiunt, materiã habẽt. & esse enim & non esse quodq; ipsorum potest, quod quidẽ a materia proficiscitur, quæ in singulis inest. Vniuersaliter autem & id ex quo, & id quo, natura est. Id enim quod fit, naturam habet, vt planta, animal, & similia. Et id etiam a quo, ipsa inquam natura quæ per formã dicitur, quæ quidem eiusdem est speciei, atq; hæc est in alio. Homo enim hominem generat. Hoc igitur modo fiunt ea quæ per naturam fiunt ac oriuntur.

Formã nõ generari.

Eorum autem quæ fiunt, alia natura, alia arte, alia casu fiunt.) Propositum est hoc in loco docere 17
formam non generari. Forma enim & quiditas globi, quæ de particularibus globis prædicatur, non gignitur. Sed neq; forma huius globi per generationem ad esse procedit, sed dum æs certo quodam modo ab artifice mouetur, in ipso citra tempus forma ingeneratur. Similis est formæ, domus ratio. Nam cum vltima tegula imposita est, tunc dicimus domũ esse. Siquid enim eorum quę ad domum construendam faciunt, qualecunque illud sit, desideretur, nondum est domus. Tegula autem postrema absq; tempore & in instanti ponitur in domo. Itaq; ne formæ quidem particulares generantur, propterea quòd licet cum materia distendantur, partium tamẽ expertes sunt. quod autem partibus vacat, id quomodo potest generari? cum sit omne quod generatur, partium cõpos. Diuiditur enim in partem prius generatam, & in partem posterius generandam. Nam quod de domo diximus, quę vltima tegula imposita fit, idem licet in globo æneo notare. Hunc enim vltimus ictus qui æri ab artifice incutitur, in formam redigit. Ipse vero pũcto temporis efficitur, quippe cum globus absq; tẽpore ęs ipsum attingat, cum scilicet ipsum informat. Itaq; neq; forma globosa, seu forma vniuersalis globi, hoc est globus ipse vniuersalis cum nullus sit, genitus est, neq; forma huius globi per generationem & tempus in ipso gignitur, vel omnino generatur, sed cum sit, in ipso ponitur ab artifice. Nam cum globi forma sit in artificis anima, in ære ab artifice ipso imponitur. Necessario autem formas non generari demonstrat, vt hinc planum fiat, vtrum formæ naturales ipsæ per se absq; materia consistere valeant, vt Platoni visum est, an non? Sed ante demonstrandum formam non generari, per diuisionem ostendit, quidquid generatur, ex subiecto aliquo generari: vt hinc colligat, formã si gignatur, ex subiecto esse generandam, & sic processum in infinitum fore. Ex diuisione igitur, vt dixi, demonstrat, quidquid gignitur, ex aliquo generari. Sic ergo ait, (Eorum quæ fiunt, alia natura fiũt) vt animalia, stirpes, & similia. (alia arte) vt dom⁹, vt statua, ac omnino artificiosa. (alia casu) vt valetudo, siquis forte cum sitibundus aquam bibisset, non vt conualesceret, sed vt sitim expleret, valetudinem recepit. Omnia igitur quæ natura, quæ arte, quæq; casu efficiuntur, ab aliquo efficiente, & ex aliqua materia, & aliqua forma fiunt. Nam aut substantia, inquit, fiunt, aut quantũ, aut quale, aut aliud prædicamẽtum. Fiunt autem aliquid horum quasi forma. His cõmemoratis ait, (Naturales autem generationes sunt, quarum generatio ex natura est) quo in loco dubitare succurrit: cum ipse in physica docuerit generationis non esse generationem, neq; mutationis mutationem, quomodo nũc ait generationes naturales esse, quarũ generatio sit ex natura: vt fateri videatur generationis haberi generationẽ. An illud, quarum generatio, non retulit ad generationes, sed ad ipsarum fines? exempli gratia ad animalia & stirpes. quod si verum est, non quarum est interpretandum, sed quorum. eritq; sensus, generationes naturales sunt stirpium & animalium, quorum stirpium & animalium generatio non ab arte, sed a natura proficiscitur. An illud (quarum generatio ex natura est) sic debet explicari, id est, quarum generationum subsistentia & esse nõ ab arte neq; casu, sed a natura suppeditatur? Potentia enim atq; natura in semen coniecta, causa efficiens est generationis. atq; hæ quidem sunt naturales generationes. Id autem ex quo per generationem res oriens generatur, materia est. exẽpli gratia, hominum materia proxima sunt mẽses muliebres. id igitur ex quo fit quod nascitur per generationem, est materia. Id autem a quo, id est efficiens (aliquid est eorum quæ natura constant) vt homo vel equus. Hi enim sunt efficientes causæ, propterea quòd semen ex ipsis deciditur. Illud autẽ (aliquid eorum quæ natura constant) adiectum est, quoniam in physica formam naturam esse dixerat, atque item materiam naturam esse. quod vero ex vtraque cõcretum est, non esse naturam, sed natura consistere. ita quod Socratem genuit, non est natura, sed eorum est quæ natura consistunt. Mate-

Omne qđ generatur, partiũ compos est.

Mẽses muliebres, hominũ materia proxima.

ria igitur eſt,ex quo quod naſcitur,generatur.id vero a quo, de numero eorum eſt quæ natura conſtant.quod autem generatur,homo eſt,vel equus,aut ſimile quidquam.(quæ quidem)compoſita dicit ex materia & forma,vt in prædicamentis teſtatur,& in phyſica,& in hoc ipſo opere (maxime ſubſtantias eſſe dicimus.) Sed poſtquam omnia quæ natura vel arte fiunt, materiam habere dixit, cauſam huius rei ſtrictim ſubijcit,dicens,(eſſe enim & non eſſe quodq; ipſorum poteſt)id eſt,cũ res quæq; naturalis aut artificioſa poſſit & eſſe & non eſſe,dubium eſſe nõ debet,quin hoc a materia ſortiatur.Hæc enim verſatilis eſt & alterabilis,quæ modo hanc,modo formam illam recipit, quia nõ ſemper vnam eandemq; retinere poteſt, & procliuis eſt ad formas recipiendas. Materia igitur cauſa eſt vnicuiq; eorum quæ natura vel arte fiunt,vt ſit & nõ ſit. ex quo intelligitur quæ ex natura vel ab arte efficiuntur,hęc ex aliqua materia ſubiectoq; fieri. Expoſito autem materiam eſſe cauſam cur & naturæ & artis opus quodq; eſſe & non eſſe valeat,ſuggerit,(vniuerſaliter autem & id ex quo,& id quo,natura eſt.)nam vt ſæpe diximus,naturam vocat materiam quæ forma efficitur,& formam per quã ipſa materia fit. Quod vero ait,(id enim quod fit,naturã habet) pro cauſa ſuggeſtũ eſſe puto,cur forma natura ſit.quaſi dicat,quod generatur,id per naturam generatur.quo in loco naturam appellat viam qua itur a materia in formam.quod ſi hæc via natura nuncupatur,vt ſi quis y producens diceret,quẽadmodum ipſe dixit,haud dubie forma etiam quò ducit huiuſmodi via, natura eſt. Sed & aliter docet formam appellari naturam.Nam & compoſitum,inquit,natura vocatur,vt Sophroniſcus.qui quidem Sophroniſcus non dicitur natura quatenus eſt compoſitũ,hac enim ratione natura conſiſtere dicitur, ſed per formam per quam fit quod ab ipſo generatur. Per formam enim quæ in ipſo eſt,efficitur id quod generatur ab eo.Nam hic eſt ſenſus illorum verborũ (& a quo ipſa natura quæ per formam dicitur,quæ eiuſdem eſt ſpeciei) Quomodo autẽ quod generatur, eiuſdem ſit ſpeciei,cuius id a quo gignitur,docet his verbis,(Homo enim generat hominem.) At omnes homines eiuſdem ſpeciei ſunt.

Materia cauſa eſt ijs quæ vel arte vel natura fiunt, vt ſint,& non ſint.

Materia, forma, cõpoſitũ, natura dicit.

Cæteræ vero generationes, effectiones dicuntur. Atq; omnes effectiones, aut ab arte,aut a potẽtia,aut a mente proficiſcuntur.Harum autem quædam & a caſu fiunt,atq; fortuna, perinde atq; in hiſce quæ a natura fiunt. Et illic enim nonnulla eadem ex ſemine & ſine ſemine fiunt.Sed de hiſce quidem poſterius eſt conſiderãdum. Ab arte autem ea fiunt, quorum forma in anima eſt.Atq; formam dico quiditatem cuiuſq;,ſubſtãtiamque primam. Etenim contrariorum quodammodo forma eadem eſt.Ipſa nanque oppoſita ſubſtantia,priuationis ſubſtantia eſt, vt ſanitas morbi. Illius enim abſentia eſt ipſe morbus.Sanitas autem eſt ea ratio,quæ eſt in anima, ſcientiaq;.

18 Cæteræ vero generationes effectiones dicuntur.) Poſtquam generationes naturales, quorum habeantur,docuit,& concluſit,dicens,(Hoc igitur modo fiunt ea quæ per naturam fiunt,& oriũtur.) ſic ait (aliæ vero generationes)alias dicens eas,quæ ab arte,a potentia,a mẽte proficiſcuntur, (effectiones dicuntur.) Artificioſa igitur,& quæ per artem fiunt, ab arte fieri dicit, a mente vero virtutes.nam virtutes formæ quædam ſunt,quippe quæ animam reddant perfectam. Sed quãquam pleraq; artificioſa a mente fiãt(nam vt docebit, artificioſa quædam fiunt fortuitu) tamen ars non eſt prorſus mens,ſiue intellectus.A potentia vero efficiuntur quæ contingenter fiunt,vt lauari, non lauari: ſedere, non ſedere. & ſimilia.Ex ijs igitur quę ab arte fiunt,nonnulla fiunt caſu & fortuitu.(Et in hiſce,inquit,quæ a natura fiunt,& illic enim)id eſt,in ijs quæ a natura fiunt,aliqua fortuitu fiũt. Siquidem herbæ,tum ex ſemine,tum abſq; ſemine generantur,quippe quarum bona pars caſu abſq; ſemine naſcatur.Sed quomodo,inquit,artificioſa quædam fortuitu fiant, poſtea differemus. De his enim paulopoſt diſputabit.& nos pauloante diximus valetudinem & ab arte & fortuitu ingenerari.Sed de his poſtea differemus.Ab arte autem,inquit,ea fiunt,quorum forma & quiditas eſt in artificis anima.Forma enim & quiditas valetudinis eſt in medici anima, vt domus in ædificatoris,& ſigni in ſtatuarij.Porro cum formam & quiditatem primam ſubſtantiam eſſe dixiſſet, cauſam ſubiecit,cur forma ſit prima ſubſtantia.(Nam contrariorum,inquit, quodammodo forma eadem eſt) quoniam priuatio materiæ adeſt.Priuationi autem a forma ſuppeditatur eſſe,quippe cuius abſentia priuatio exiſtit.ſi ergo priuationi in materia exiſtenti,eſſe & ſubſiſtentia beneficio formæ contingit,ipſa vero forma ordinat,definit,exornatq; materiam,merito forma prima & proprie ſubſtãtia eſſe dicitur.(Contrariorum inquit)id eſt priuationum,quodammodo eadem,id eſt,ipſa forma, eſt forma,id eſt,informans,& exiſtentiæ largitrix.Forma igitur eſt cauſa ſubſiſtẽtiæ,ac omnino vt entia ſint,& vt priuationes entibus annumerẽtur,cauſa eſt forma & quiditas,quoniã abeunte forma, protinus priuatio eſſe habet.itaq; forma eſt cauſa priuationis efficiẽs.Quod vero eãdem pro forma dixerit,formam vero pro cauſa exiſtentiæ priuationis,ipſe declarauit dicens. (ipſa nanq; oppoſita ſubſtantia,priuationis ſubſtantia eſt)id eſt,ſubſtantia quæ per formam intelligitur,eſt ſubſtantia & exiſtentia priuationis,eiq; ſuppeditat eſſe.quare ſi ſubſtantia,id eſt,forma, ſubſtantia eſt largitrixq; & cauſa priuationis, dubium non eſt quin forma ſit priuationis forma. Illud autem (quodammodo) adiectum eſt, quoniam forma non eſt per ſe cauſa priuationis,ſed per accidens. Accidit enim,

Quæ natura fiunt, aliqua fortuitu fiunt.

Valetudinis forma, in medici anima.

vt decedente forma, priuatio fiat. Itaque valetudo cum formæ sit æmula, causa est & forma morbi, qui quidem est priuatio.

Atq; sanum efficitur, cum sanitatis artifex hoc intellexerit modo, cũ hoc sit sanitas, si futurum sit sanum, hoc esse necesse est, velut æqualitatem. Quod si hæc efficienda est, caliditas oriatur oportet. & hoc pacto semper intelligit, quousq; ad id vltimum accedatur, quod ipse facere potest. Deinde ea iam motio quæ ab hoc incipit, effectio nuncupatur, qua ad consequendam valetudinem itur. Quare fit vt ex sanitate quodammodo sanitas, & ex domo domus, ex ea quæ est absque materia, ea quæ habet materiam, oriatur. Facultas enim medendi, atq; ars extruendarum ædium, ipsa est forma sanitatis, ac domus. atq; substantiam sine materia dico rationem ipsam & quiditatem.

Quæ ab arte fiunt, quandoq; fortuitu fieri.

19 Atq; sanum efficitur cum sanitatis artifex hoc intellexerit modo.) Docet quomodo corpus sanũ efficiatur, idq; non temere, neq; ab re, sed vt hinc planum fiat, quæ ab arte fiunt, ea quandoque fieri fortuitu. Ergo sanum, inquit, efficitur, cum medicus sic intelligit. & quomodo intelligat, exponit, dicens. exempli gratia, Si hoc est sanitas, oportet vt frigidorum & calidorum inæqualitas veniat ad æqualitatem, ne alterutrum excedatur, sed ambo mediocritate contineantur. porro si æqualitas fieri debet, vt calor adsit oportet. fingamus enim calidum a frigido superari. at si caliditas est futura, opus est confricatione. Incipit igitur a confricatione, quam potest efficere. quę quidem confricatio vltima est, posterior scilicet valetudine, æqualitate atq; calore. medicus enim primum valetudinem intellexit, deinde æqualitatem, tum calorem, postremo confricationem. quæ cõfricatio calorem efficit, hic æqualitatẽ, æqualitas valetudinem. confricatio igitur a medico in stomacho vel omnino in ęgrotante parte facta, quandoq; vt fortuitu fiat, vsu venit. quod quomodo accidat, exponemus, cum ipse de hoc commemorabit. Motus autem cũ fricatione in valetudinẽ, vocatur factio. Contingit ergo quodammodo, vt valetudo fiat ex valetudine eiusque forma, quæ in medici anima inest. Valetudo enim quæ efficitur in ægrotante, fit ex valetudinis forma, rationeq; in medici anima existente. Pari ratione domus hæc quæ cum materia consistit, efficitur ex domo experte materiæ, quæ habetur in ædificante. Vt enim visus in se formas colorum habet, atq; ipsis subiecta materia, sic anima formas in se scientiarum habet. Nam locus formarum, vt dictũ est in libro de anima, anima ipsa est. Quomodo autem ex domo & valetudine domus & valetudo fiat, exponens ait. (facultas enim medendi atq; extruendarũ ædium est forma sanitatis ac domus) Quod si ex medicina, & arte ædificãdi fiũt, hæ autem sunt valetudinis & domus formæ, medicina enim & ars ædificandi nihil aliud sunt quàm rationes valetudinis & domus, haud dubie domus ex domo fit, valetudo ex valetudine. Sed cũ domum & valetudinem materiæ compotes ex domo & valetudine materiæ expertibus effici dixisset, confirmationẽ subiecit, quod domus & valetudo ex domo & valetudine fiant, dicens, Facultas enim medendi, atque ars ædificandi, forma sanitatis est, atque domus) Quod vero ex materia expertibus fiant, cõfirmat cum ait, (Atq; substantiam sine materia dico rationem ipsam, & quiditatem) id est, formam ipsam domus & valetudinis.

Generationum autem motionumve alia intellectio, alia affectio nuncupatur. Nam ea quidem quæ a principio formaq; incipit, intellectio appellatur. ea vero quæ ab intellectionis vltimo incipit, effectio nuncupatur. Similiter & vnumquodque mediorum fieri solet. nam si sanabitur, ad æqualitatem redigatur oportet. Quid igitur est adæquari? hoc quidem. hoc autem erit, si calefiet. Quid igitur hoc est? hoc, atque est potentia hoc. Hoc autem iam in potestate ipsius medici collocatur. Id igitur quod facit, & vnde incipit motio qua ad valitudinem itur, si per artem quidem facit, forma est ea profecto quæ est in anima. sin casu, ab eo incipiet, quod tandem faciendi principium est ei quod arte facit, quemadmodum & in medendo fortasse a caliditatis impressione principium sumitur, hoc autẽ facit fricatione. Caliditas igitur quæ est in corpore facta, sanitatis est pars, aut ipsam aliquid sequitur tale, quod sanitatis est pars, aut statim, aut per plura. hoc autem est vltimum quod sanitatis efficit partem. Atque vt ibi caliditas, aut aliquid quod ipsam sequitur, sanitatis est pars, sic & lapides domus, & alia aliorum sunt partes. Quare quodammodo dicitur, impossibile est quicquam fieri, si nihil est prius. Patet igitur partẽ aliquam necessario eorum quæ fiunt, esse. Materia nanq; pars est, quippe cum insit & fiat, & aliquid item eorũ quæ in ratione sumuntur. Vtroq; enim modo circulum æneum dicimus quid est, & materiam dicentes, æs inquam, & formam, talem inquam figuram. Atq; hoc est genus in quo ponitur primo. Aeneus vero circulus in ratione materiam habet.

20 Generationum autem motionumve alia intellectio, alia effectio nuncupatur.) Demonſtraturus quomodo cauſarum nonnullæ non ſolum a mouentibus efficiuntur, ſed etiam fortuitu, prius generationem diuidit in intellectionem & factionem, & ait, motuum alia intellectio vocatur, alia factio, ſiue effectio. Motus ſcilicet a principio & forma, eſt intellectio, a fine autē intellectionis factio. exēpli cauſa faber cementarius intelligit formam domus eſſe huiuſmodi operimentum: & ſi hoc futurū eſt, parietes fieri oportere. parietibus futuris neceſſe eſſe fundamentum iaci. ac ſi fundamentum eſt iaciendum, fodi oportere. Et hinc exordiens fodit. cum fodit, fundamētum iacit. hoc vbi iecit, parietes erigit. poſtremo tectū imponit. Generatio igitur ſiue motus a principio & forma vſq; ad foſſionem, intellectio nuncupatur. a foſſione autem, quę finis erat intellectionis, principium vero generationis domus vſq; ad tecti impoſitionem, effectio nominatur. Medicus item valetudinis formā eſſe talem intelligit: ac ſi futura valetudo eſt, ęqualitatem fieri oportere. eſt autem æqualitatem fieri, ſiccitates, humiditates, calores & frigora animalis ad mediocritatem redigere. quod fiet ſi fuerit calefactus ſtomachus. caleſcet autem, ſi fricatio facta fuerit. quæ quidem confricatio facultate in medico ineſt, vtpote qui fricare poſſit ægrotantem. Fricat igitur, & confricationem conſequitur calor, calorem æqualitas, æqualitatem recta valetudo. Motus igitur a valetudine ad cōfricationem vſq;, intellectio nuncupatur. a confricatione vero ad valetudinem, effectio. Illud autem (*Similiter vnūquodq; mediorum fieri ſolet*) arbitror cum illo cohęrere. (Quare fit, vt ex ſanitate quodammodo ſanitas, ex domo domus, ex ea quæ abſq; materia eſt, ea quæ habet materiam, oriatur) & ſic erit ſenſus. quemadmodum valetudo efficitur ex valetudine, ſic æqualitas ex ea æqualitate, quæ in medici anima ineſt, & ſimiliter calor ex calore. Confricatio igitur, quemadmodum diximus, potentia ineſt. Aut certe non hoc dicit, confricationem ſcilicet facultate medico adeſſe, ſed confricationem facultate valetudinem eſſe. Nam ſi confricatio principium eſt primaq; cauſa valetudinis, haud dubie confricatio facultate valetudo eſt. Itaq; hoc (exiſtit autem hoc poteſtate) de confricatione dictum eſſe puto, quòd cōfricatio facultate valetudo ſit. Illud vero (hoc autem in ipſo) ſcilicet medico: quaſi dicat, cōfricatio autē in medici poteſtate eſt, vt qui poteſt ipſam efficere. Cōfricatio igitur quæ calorem efficit, & ex qua motus & principium valetudinis proficiſcitur, ſiue ab arte, ſiue ab artifice fiat, tunc nō fortuitu effici dicitur valetudo quæ confricationem eſt conſecuta. Sed forma valetudinis, quę habetur in anima medici, cauſa eſt huius valetudinis. Sin autē vſu veniat, vt valetudo fortuitu efficiatur, tunc quæ cauſa fuerat valetudinis ab arte productæ, eadem erit valetudinis quæ fortuitu fit: id eſt, vt valetudo ab arte effecta, ex cōfricatione fit, ſic & valetudo quę fortuitu contingit, efficietur ex confricatione. vt enim medicus ægrotantis ſtomacho confricando calorem efficit, hic æqualitatem, ęqualitas rectā valetudinē: ſic vſu veniet, vt ægrotans ipſe ſtomachum defricet, non generandi caloris gratia, ſed caſu, ac vt ea confricatio calorem efficiat, hic æqualitatem, a qua valetudo generetur. Itaq; licet retroagere, ſi valetudo ex confricatione profecta caſu fit, confricatio quoq; fortuitu fuit effecta: & contra ſi confricatio caſu fit, valetudo quoq; fortuitu accidit. Sin caſu, inquit, valetudo fiat, ab hoc fiet, id eſt, a confricatione (quod faciendi principium eſt ei quod arte facit) id eſt, confricatio quæ artifici qui ex arte valetudinem efficit, principium eſt & cauſa vt valetudinē efficiat, hæc fortuitu efficietur (Hoc autem) id eſt, calorem (facit fricatione) calor vero factus in corpore a confricatione, vel pars eſt valetudinis effectæ, aut ſi minus pars eius eſt, certe ipſum aliquid tale, id eſt, æqualitas conſequitur, quę pars eſt valetudinis. Ipſum vero quod caliditatē ſequitur, & valetudinis eſt pars, vel ſtatim ſequitur ipſum, aut ſi nō ſtatim, certe per complura. Quod vero ait (hoc autem eſt vltimū quod ſanitatis efficit partem) huiuſmodi eſt. Cōfricatio quæ partem efficit valetudinis, poſterior eſt calore, & ęqualitate, atq; cæteris. Et quēadmodum calor, vel quod ipſum cōſequitur (nam hoc ſubaudire oportet) pars eſt valetudinis, ſic lapides domus, & æs ſtatuę. Ex dictis ergo ſatis intelligitur, nihil, niſi aliquid præexiſtat, fieri, ſed quidquid fit, ex aliquo fieri. Neceſſe eſt igitur rebus efficiendis aliqua pars adſit, quæ materiam æmuletur. quinetiam in partibus definitionis aliquid eſſe conſtat, quod materię rationem habet. genera enim materiā æmulantur. quod hinc intelligi poteſt, quòd circulus ęneus duas materias habere dicitur, æs, & figuram, æs videlicet vt materiam compoſiti, figuram vero vt materiam formæ ſiue definitionis. Circulus igitur æneus non ſolum compoſiti materiam habet, ſed etiam in ratione.

Generatio ſeu motus in intellectionē & factionem diuiditur.

Atqui quædam cum orta ſunt, non illud dicuntur ex quo, vt ex materia fiunt, ſed illiuſmodi, ceu ſtatua non lapis, ſed lapidea dicitur. Homo autem ſanus non dicitur illud ex quo factus eſt ſanus. Atq; cauſa hæc eſſe videtur. ex priuatione nāq; fiunt atq; ſubiecto, quod quidem materiam dicimus, velut & homo & ægrotans fit ſanus. magis tamē ex priuatione fieri dicitur, vt ex ægrotante magis quàm ex homine ſanus. Quapropter ſanus ægrotans quidem non dicitur, homo autem dicitur, homoq; ſanus. Quorum autem priuatio manifeſta non eſt, & nomine caret, vt in ære cuiuſq; figuræ, aut in lateribus ligniſve domus, ea ex hiſce fieri, vt illic ex ægrotante, videntur. Quapropter vt illic non id ex quo fit, dicitur, ſic & hic ſtatua non lignum, non æs, non lapis, ſed lignea deriuatiue, ænea, lapidea, & domus itidem non lateres, ſed lateritia dicitur. Nam ſi quiſ-

piam diligenter exactéq; inſpexerit, non vtiq; ſimpliciter dixerit ex ligno ſtatuam fieri, aut ex lateribus domum, propterea quòd mutetur id ex quo quippiam fit, ſed nõ maneat ſane oportet. propter hoc igitur iſto dicitur modo.

Atqui quædam cum orta ſunt, non illud dicuntur ex quo vt ex materia fiunt, ſed illius modi.) 21
Poſtquam docuit omne quod fit, ex aliquo fieri, dicit quædam cum dicuntur, non appellari nomine eius ex quo fiunt, immo nihil omnino illud vocari, ſed aliqua cognominari ab illo, vt ſtatua prorſus non dicitur lapis, ſed lapidea. neq; enim lapis factus eſt ſtatua. Nam quod aliquid eſt effectum, id alteratum & a priſtino ſtatu diſcedens effectum eſt id quod non erat. Lapis autem rurſus lapis manet, ſtatuæ forma ſuſcepta. Itaq; lapis non eſt effectus ſtatua, neq; huius, hoc eſt ſtatuæ nomine nuncupatur. Vt igitur ſtatua non vocatur id ex quo fit, id eſt non appellatur lapis, neq; recte valens nũcupatur ægrotans, neq; enim hic qui ex ęgro factus eſt valens, æger appellatur, & quædam omnino non dicuntur illud. Et quædam igitur omnino non dicuntur illud, ſenſus, quædam de priuatione dicuntur, alia non item. Eſt igitur plena oratio in hunc modum audienda. Quædam non vocantur nomine eius, ex quo tanquam ex materia facta ſunt, ſed illius modi, vt ſtatua non vocatur lapis, ſed lapidea. hoc enim, lapidea dico, ſignificatur verbo illo (illius modi) Pari ratione recte valẽs non vocatur ægrotans, & tunc illud adijciendum eſt. Et rurſus, entium quædam dicuntur ex priuatione fieri, alia non ex priuatione, ſed ex materia. quod ſi fuerit adiectum, perſpicuum erit hoc quod infertur. (Atq; cauſa hæc eſſe videtur, ex priuatione nanq; fiunt, atq; ſubiecto. Eritq; ſenſus huiuſmodi. Cauſa quamobrem nonnulla dicuntur ex quo fiunt, alia non item, hęc eſt, quia fiunt ex priuatione, quæ cũ materia ſumpta eſt, & cum priuatio nomen ſortita eſt, tunc dicimus, ex hoc effectum eſt, vt recte valentem dicimus ex ægrotante fuiſſe factum, propterea quòd valetudinis priuationi nomen eſt impoſitum. appellatur enim morbus ſiue ægritudo. Nec dicimus ex homine quod materiam æmulatur, recte valentem fuiſſe effectum, ſed ex ægrotante, quoniam priuationi, vt dixi, nomen eſt impoſitum. In quibuſdã vero, vt in ſtatua & domo, quia priuatio nomine caret, vt hic valens ex ęgro fieri dicitur, ſic ſtatua & domus ex ſtatuæ atq; domus priuatione fiunt. ſed quia priuatio nomine caret, ſtatua & domus ex ære ac lapidibus fieri videntur, vt recte valens ex ægrotante. ac idcirco dicimus ex ære ſtatuam, ex lapidibus domum fuiſſe factam. Et quoniam vt recte valens efficitur ex ægrotãte, ſic ſtatua ex ære vel lapide, valens vero non dicitur id ex quo fit, vt valens non dicitur æger: ſic ne ſtatua quidem lapis vocatur aut æs, ſed lapidea vel ænea. Priuationem vero quæ in ære habetur, nomine carere certũ eſt. Nam ſi definitioni locus ſit, & dicere liceat huius figuræ priuationẽ æs habere, exempli gratia priuationem figuræ ſtatuæ, vt dicamus æs priuationem habens ſtatuæ, tũc ſtatua ex huiuſmodi priuatione, id eſt, ex non ſtatua facta erit. Siquis igitur ita dicat æs priuationẽ habere figuræ ſtatuæ, mihi quoq; in promptu erit dicere, non ſtatuæ, ſed lebetis aut tripodis, aut arculæ vel equi figuræ priuationẽ æris adeſſe. Itaq; ob infinitatem ſeu incertitudinem qualis figurę priuationem æs habet, & quia perinde nomine vacat, indeterminata enim nomine caret, non dicimus priuationem, ſed materiam. Cui ſimilis eſt in lapidibus ratio, vtpote quorum priuatio nomen non habet, vt domum ex non domo fieri dicamus. Neq; vero hoc dicimus, quaſi domũ negemus ex non domo fieri. hoc enim pugnaret cum ijs quæ in phyſica conſtituta ſunt. & certe domum ex non domo fieri conſtat, ſed dici poſſe negamus ipſam fieri ex priuatione domus, quæ ſit in lapide, cum in hoc non domus tantum, ſed etiam ſtatuæ & mille aliarum rerum priuationes habeantur. Sed poſtq̃ dixit quoniam priuatio nomine caret, idcirco quod fit, non vocari nomine eius ex quo fit, vt ſtatua non dicitur lapis, ſed ex lapide, quia priuatio non habet nomen. Si enim haberet, nõ hoc diceremus, non magis quàm in homine. Neq; enim ex homine valens factus eſſe dicitur. Deinde cauſam aliam reddit, cur ſtatua non dicatur ex lapide fieri, dicens. (Nam ſi quiſpiam diligenter inſpexerit, non dixerit ex ligno ſtatuam fieri.) Eſt autem ſenſus. Si quis diligenter & exacte animaduerterit, naturãq; rerum fuerit rimatus, non dicet ex lapide ſtatuam fieri, vel ex ære. Nam quod ex aliquo fit, hoc ex eo mutatur ex quo fit, & ab ea natura diſcedit, in qua erat, & aliquid aliud efficitur. At æs quod ſtatua fuit effectum, rurſus manet æs. Quod dicere de aqua nequeas, ſi aer fuerit effecta. Non igitur fit ex ære ſtatua, neq; hoc de ſtatua dicetur, quod ſcilicet ex ęre fuerit effecta. Ac dictorum quidem ſenſum huiuſmodi eſſe reor. Dictio vero quæ ait, (quorum autem priuatio manifeſta non eſt, & nomine caret, vt in ære cuiuſq; figurę) huiuſmodi eſt. Quorum priuatio incerta eſt, & nomine vacat, in ijs non videtur aliquid fieri ex priuatione, vt ex ægrotante. In ære enim incertum eſt cuius figuræ priuatio æs habeatur. Dictorum igitur mentem ad hunc modum pro noſtra virili parte enarrauimus. Sed quærat aliquis, cum proxime demonſtratum ſit, omne quod fit, ex aliquo fieri, quo modo ſtatim dictis accommodatur hoc quod ait (quædam cum orta ſunt, non illud dicuntur ex quo fiunt, ſed illius modi.) An quia demonſtrauerat, omne quod fit, ex aliquo fieri, exprimere etiam voluit, quomodo quæ fiunt, nuncupentur?

Cum autem id quod fit, ab aliquo generetur, hoc autem id eſſe dico vnde eſt principium generationis, & ex aliquo, quod quidem non vt priuatio ſumatur, ſed vt materia. Iam enim determinatum eſt quo iſtud dicimus modo, & aliquid etiam fit. Atque hoc

aut ſphæra eſt, aut circulus,aut quoduis cæterorū. id profecto vnde eſt principium generationis,vt neq; ſubiectum,æs inquam ipſum,ſic neq; ſphæram niſi per accidens facit,ex eo ſane,quia ſphæra ænea, ſphæra eſt, ſed illam facit, æneam inquam ſphæram. Nam hoc aliquid facere,eſt hoc aliquid facere, ex eo quod eſt omnino ſubiectum. Dico autem æs rotundū facere, non æs rotūdum facere aut ſphæram,ſed aliud quippiam, velut hāc in alio formā. Sin enim facit,ex quodam alio facit. hoc enim ſupponebatur, veluti æneam ſphæram facit.hoc autem ita facit,vt ex hoc, quod quidem eſt æs,hoc faciat,quod quidem eſt ſphæra.Si igitur hoc ipſum faciat, identidem profecto faciet, vti patet,& generationes ipſæ in infinitum proficiſcentur.Patet ergo neq; ſpeciem fieri, ſi hoc aut alio nomine eam formā quæ eſt in re ſenſibili, nuncupare oporteat,neq; generationem ipſius eſſe,neq; hanc eſſe etiam quiditatem.Hæc enim eſt id quod in alio,aut ab arte,aut a natura, aut a potentia fit. Facit autem ſphæram æneam eſſe: nam ex ære ſphæraque facit. In hoc enim hanc efficit formam,atque hoc eſt ænea ſphæra. Si vero ipſius eſſe ſphæræ omnino ſit generatio,quippiam e quopiam erit.Id enim quod fit,eſſe diuiſibile oportebit, ac aliud hoc, aliud hoc eſſe, aliud inquam materiam, aliud formā. Quod ſi ſphæra,æqualis e medio ſit figura, huius aliud id erit in quo id erit, quod efficiens facit in ipſo, aliud id quod erit in illo. Totum autem id erit quod eſt effectū, velut ænea ſphæra. Patet igitur ex hiſce quæ dicta ſunt,id quidem nō fieri,quod vt forma,aut vt ſubſtantia dicitur:concurſum autem qui per hanc dicitur fieri, & in omni re generata materiam eſſe,atq; hoc quidem materiam,hoc autem formam eſſe.

22 Cum autem id quod fit,ab aliquo generetur,hoc autem id eſſe dico vnde eſt principium generationis.)Cum ſibi demonſtrandum propoſuiſſet, formam & quiditatem nō generari,& intelligeret rem in expedito fore,ſi prius omne quod fit,ex aliquo fieri demonſtraſſet,hoc demonſtrato iam ad oſtendendum reuertitur formam & quiditatem non generari,& ait,Quoniam quod fit,ab aliquo efficitur,hoc autem a quo efficitur,eſt cauſa efficiens.hanc enim ſignificat,cum ait,(Hoc autem id eſſe dico vnde eſt principium generationis) & ex aliquo efficitur.ac fit,inquit,id ex quo efficitur,nō priuatio,ſed materia.Hoc enim quale ſit,iam conſtituimus,fieri ſcilicet ex priuatione: ſed quia priuatio nomine caret,ex materia fieri dicimus.quoniam igitur quod fit,ab efficiente,& ex priuatione ſiue materia efficitur,& aliqd efficitur, vt homo,vel equus,vel globus,aut circulus, vel aliud quidq̄: profecto quemadmodum efficiens,æs,vt in eodem exemplo perſiſtamus,non efficit,ſic ne globum quidem.non dico globum hunc particularem.hunc enim abſq; dubio efficit,ſed formam & quiditatem globi non efficit,ſed ipſam ponit in ære.Nam ſi globum efficere dicitur,per accidens hoc dicitur,propterea ſcilicet quòd æneum globum facit,non quòd globi formam & quiditatem quā ponit in ære.hæc enim non generatur.(Nam hoc aliquid facere)id eſt,efficere hūc particularem globum eſt efficere hoc aliquid,id quod ex ære ſubiecto atq; forma exiſtit,id eſt,cōpoſitum. Efficit enim rotundum in ære:rotundum autem,ipſam dico rotunditatem quæ in ſingularibus eſſe habet, non efficit,neq; globi formam,hæc enim iam eſt,ſed hanc formam globi in ære facit,ipſamque in ære ponit.*Si* quis vero dicat formam quoq; globi,vt compoſitum ipſum fieri, cum omne quod fit, quemadmodum demonſtratum eſt,ex aliquo fiat,hæc forma fiet ex altera,& illa rurſus ex alia, & hoc in infinitum.quod fieri nequit.Vt enim qui æneam ſphæram ſiue globum facit, ex hoc ente ipſam facit,id eſt,ex ære hunc compoſitum globum facit,ita ſi formam & quiditatem globi efficit,ex aliquo ſubiecto efficiet.& ſic generationes abſq; fine progredientur.Ex quibus planū efficitur,ſpeciem, ſeu forma debet appellari,quæ in ſenſibilibus efficitur,non adduci in eſſe per generationem: ſed natura quæ in materia ineſt,materiam alterante ac efficiente,puncto temporis & indiuiduo momento in ipſa ingenerari.Nec ſolum,inquit,palam eſt,formam quę habetur in ſenſibili,non generari,ſed ne hæc quidem,formam dico quæ habetur in ſenſibili,eſt quiditas.quiditas enim vniuerſalis eſt,& intelligibilis,hæc autem ſenſibilis eſt & particularis quæ in materia ingeneratur a natura,vt forma in me & in ſingulis.ab arte,vt æneus globus.a poteſtate,vt virtutes.Virtutes enim formæ quædā ſunt animam adornantes,vt formæ materiam exornant.quæ quidem virtutes non generantur,non magis quàm globus,ſed fiunt in alio,hoc eſt in anima,vt globus in ære.ac efficiens globum quidē æneū facit ex ære & forma globi.efficit enim ſphæram in ære, & quod ab eo efficitur,eſt globus æneus, quiditatem tamen globi omnino non facit.*Si* enim quiditas eſt generanda, ex aliquo generabitur, cum omne quod generatum eſt, diuidatur in id ex quo fuit factum, & in id quod factū fuit. *Si* globus eſt figura vndiq; pariter diſtans a centro,huius figuræ altera pars erit ſubiectum, in quo forma ſit quæ in ipſo fit ab efficiente:altera forma,quæ in ſubiecto ineſt.quod vero ex his exiſtit, erit ænea ſphæra quæ facta eſt.& reliquum concludit,dicens,(Patet igitur ex hiſce quæ dicta ſunt,id quidem non fieri,quod vt forma, aut vt ſubſtantia dicitur.) *Sed* compoſitum ex hac materia generari. hoc

Formā & quiditatē non generari.

Virtutes.

enim significat,cum ait,(cõcursum qui per hanc dicitur)patet item (in omni re generata materiam esse,atq; hoc quidem materiam,hoc autem formam esse.)

Estne igitur præter has aliqua sphæra, aut præter lateritias domos aliqua alia domus?an si sic esset,nunquam hoc aliquid esset ortum, sed hoc quidem tale significat,definitumq; non est?Id autem quod producit,ex hoc efficit atq; generat tale,quod cũ fuerit ortum,est hoc tale?totũque hoc,Callias est aut Socrates,perinde atque hæc est ænea sphæra,homo vero ac animal,vt ænea sphæra omnino? Patet ergo formas ipsas,vt quidam dicere formas consueuere,si sint præter singularia quædam, non vtiles ad generationes,atque ad producendas substantias esse, neque ob hæc ipsas separatas in ratione rerum substantias esse ponendas. In quibusdam enim & luce clarius extat, id quod generat,tale quidem esse,quale est id quod ab ipso producitur, non tamen numero, sed specie idem, ac vnum, vt in ipsis naturalibus constat. Homo nanq; hominem generat, & equus equum, nisi præter naturam quippiam fiat, vt fit cum equus generat mulum. Atque hæc etiam similem subeunt legem. id enim quod commune est equo ac asino, propinquissimum inquam genus, nomine caret, fortasse autem ambo sunt veluti mulus.Quare patet nõ opus esse formam exemplar extruere.In his enim maxime formæ inquirerentur,atque vtiles essent:quippe cum hæ maxime substantiæ sint. Sed id quod generat,sufficiens sane productionis est causa, & vt in materia sit ipsa forma. Tota autem iam talis in hisce carnibus, atq; ossibus forma,Socrates est & Callias.Quæ quidem diuersa est ob materiam (etenim diuersa) eadem autem specie: quippe cum ipsa forma indiuidua sit, vt patet.

Estne igitur præter has aliqua sphæra,aut prẹter lateritias domos alia domus?) Demonstrato formam & quiditatem non generari, sed esse & fieri in subiecto, cum dixisset speciem siue formam in re sensibili non fieri per generationem,sed temporis indiuiduo momento, & formam non actu & per se esse,vt ego sum,sed cogitatione: vbi hæc igitur demonstrauit,interrogat vtrũ præter hos globos sit alius globus,& præter lateritias domos alia domus quæ ipsa per se consistat? & omnino aliquis homo præter hos homines? & percontatus respondet, (An si sic esset,nũquam hoc aliquid esset ortum?) Cõsueuit Aristoteles hoc aliquid de sensibilibus dicere,deq; ijs quæ digito monstrari valent,& omnino de ijs quæ per se consistere possunt: vt ipse docet in prædicamentis,dicens primam quanq; substãtiam,(vocat autem primam substantiam Socratem, ac simpliciter indiuidua) sine cõtrouersia hoc aliquid significare.Si ergo,inquit,sic esset,id est,si formæ secretæ per se essent,nunquã hoc aliquid generaretur,vt per alterationem alicuius forma in alterato puncto temporis ingeneretur,sed si deberet generari in materia, per compositionem hoc efficeretur. Vt enim lateres ipsi per se existentes per compositionem non per generationem & omnino alterationem partes domus efficiuntur,& ipsam conficiunt, sic si formæ per se consisterent,cum materia nimirum compositæ efficerentur indiuidua,non per generationem & alterationem:quod alio quoq; exemplo declarari potest. Nam vt hoc vinum & hoc mel per se existentia postquam mulsum confecere, non possunt in alijs reperiri,sic homo si per se cõsisteret,postquam cum materia compositus Socratem confecisset, non posset in alia materia fieri,vt hominem alium efficeret,donec secretus esset a materia cum qua Socratem effecerat.Quod incõmodum non accidit eis qui formas separatas esse negant. Neq; enim per se hominem eiusq; formam esse aiunt,sed ipsum ex multis cogitatione secernunt,in particularibus vero talem naturam esse tradunt.Si ergo,inquit,formæ per se sint,non generabitur hoc aliquid (Sed hoc quidem tale significat) id est,forma significat tale quid,non tamen simpliciter tale, sed in substantia tale determinat,siue substantiam qualitatem quandam habentem.Et hoc a materia discrepat,quòd illa qualitatis est expers,forma vero tale significat, non tamen est hoc aliquid discretum, & quod per se valeat consistere.Sed efficiens ac genitor ex hac forma efficit ac generat tale,id est,cõpositum ex materia & forma,(& hoc quãdo genitum fuerit,est tale) id est,substantia ex materia & forma cõposita ipsum aut hoc quod esse tale dicitur,est Callias vel Socrates.vt enim glob⁹ hic ęneus ex materia & forma concrescit,sic homo hic,& omnino animal ex materia & forma existit. ad hũc igitur modũ materialem formam efficit in materia. & cum efficit aut generat, est. forma vero ipsa per se discreta non est. Ex dictis ergo palam fit formas causari, vt nostratium rerum sint effectrices,ac propterea ipsis subsistentiam tribuere,inutile prorsus esse ad generationes & substantias indiuiduas efficiendas.(Neq; ob hæc,inquit,ipsas separatas in ratione rerum substantias esse ponẽdas,) vt scilicet hæc nostratia,vt dictum est,efficiantur.(In quibusdam enim luce clarius extat) vt in me & in particularibus hominibus patrem qui me genuit,vt me ex materia & forma consistere,non autem separatam esse formam. At si formæ generationis essent causæ, necesse esset, vt patre meo non existente ego tamen gignerer.Pater autem meus non est omnino mihi similis, sed idem specie,nu-

Hoc aliqd quid vocet Aristoteles

23

mero non item. In naturalibus quoque rebus, inquit, simpliciter genitorem genito similem esse constat. Homo enim ex homine generatur, & equus ex equo, nisi si quid præter naturam fiat, vt equus non semper equum generat, sed si equam impleuerit, equum: mulum, si salierit asinam. Atq; hęc quidem, inquit, equus scilicet & asina, secundum quiddam commune mulum generant. vt enim Socrates cum Xantippe per quiddam commune hominem hoc est filios suos genuit, sic equus cum asina mulum per commune quiddam generauit. Sed quia proximum genus, id est cōmune per quod mulum genuit, nomine caret, hoc non videtur. Sed fortasse, inquit, est illud commune vt mulus, ex quo intelligitur non oportere vt forma quasi exemplar esse constituatur. (In his enim maxime formæ inquirerentur) id est, actiones formarum in sensibilibus potissimum ac indiuiduis apparerēt (quippe cum hæ maxime substantiæ sint) at non apparet aliquid formas conferre ad sensibilium generationem, sed genitor satis est ad genitum efficiendum, nulla exemplaris habita ratione. Sed neq; genitor ad exemplar, dum gignit, intuetur, & ipse causa proxima est vt forma sit in materia, cum ab ipso per media natura hoc formæ suppeditet, vt in materia insit, non a forma vel exemplari. Sunt autem Callias & Socrates forma a genitore in carne ossibus ac neruis generata, qui Callias & Socrates specie quidem ijdem, numero vero diuersi sunt. Diuersa est enim cuiusq; materia: quorum autē est diuersa materia, ea numero diuersa sunt. Muli generatio.

Dubitauerit autem non iniuria quispiam, cur quædam fiunt & arte, atque etiam casu, vt sanitas: quædam non fiunt, vt domus. Atque causa huius hæc esse videtur. Materia nanque quæ princeps est generationis, vt efficiatur & fiat aliquid eorum, quæ ab arte proficiscuntur, in qua pars est aliqua rei, alia talis est, vt a seipsa moueatur, alia talis non est: & huius alia hoc modo moueri potest, alia non potest. Complura nanque moueri quidem a seipsis possunt, at non hoc pacto velut saltare. Quia igitur sunt & quorum materia talis est, vt sic moueri non possit, nisi ab alio, quales sunt lapides, atque ignis, & quorum materia talis est, vt sic moueri possit: ideo alia non erunt sine eo, qui artem habet, alia erunt: ab his enim mouebuntur, qui artem non habent. possunt autem ipsa aut ab aliis non habentibus artem, aut ex parte moueri.

24 Dubitauerit autem non iniuria quispiam, cur quædam fiunt & arte, atq; etiam casu.) Quoniam multæ res fiunt ab arte, & eædem casu efficiuntur, vt dictum est de valetudine, quædam ab arte quidem fiunt vt domus, casu vero minime (nunquam enim absque motore lateres ad domum constituendam sua sponte coiere) idcirco causam inquirit, cur hoc sic vsu veniat, & quæstione proposita, huius causam reddit, quoniam materia quæ princeps est generationis, id est principium & causa subiecta in efficiendo, id est dum aliquid efficitur vel generatur ab arte, in qua materia rei pars aliqua inest. supra enim dixit, calor in corpore aut valetudo est, aut ipsum consequitur pars aliqua valetudinis. quoniam igitur materia quæ subiecta est, dum ab arte quidquam efficitur, partim huiusmodi est, vt a se quemadmodum ab artifice moueretur, moueri valeat, partim contra moueri nequit a se, vt ab arte mouetur: hoc causa est, cur quædam fortuitu fiant, alia non item. Sed quoniam cunctis rebus suppetit motus naturalis, lapis enim deorsum fertur, ignis sursum, idcirco ait, quemadmodum pleraque animalia mouentur motu loci, sic autem moueri nequeunt, id est in rhythmū exempli causa salire non possunt, sic lateres & ligna deorsum moueri possunt naturaliter, non item sic vt domum perficiant, nisi ab ædificatore moueantur. Et ignis a se sursum moueri valet, sic autem vt ęs incendat, nequaquam nisi ab ærario fabro. Ob has igitur causas quædam, vt domus, & nauigiū, & talia non fient absq; artificibus, alia fient, vt valetudo. Deinde rationem exprimens, quæ a se, inquit, moueri valent, ea non solum ab artificibus mouebuntur, sed etiam ab ijs qui carent arte. Confricatio enim, vt sæpe diximus, & ab artifice fiet, & ab eo qui artificio careat. vel igitur mouebūtur ab arte carentibus (vel ex parte) id est a se ipsis. Nam cum possint a se moueri, iam ab artifice mouebūtur, iam ab artis experte, quandoq; etiam a se ipsis. Materia causa est cur quędā fortuitu fiant, alia nō item.

Patet autem ex hisce quæ diximus, & vniuersa quodammodo, si non per accidens fiant, ex eo quod est eiusdem nominis rationisque, fieri, vt res naturales, aut aliqua ex parte tali, vt domus ex domo, aut a mente. Est enim ars ipsa forma, aut ex parte, aut ex habente aliquam partem. Causa enim faciendi, pars est prima per se. Nam caliditas quæ est in motione, caliditatem in corpore fecit. hæc autem sanitas est, aut pars sanitatis, aut ipsam pars sanitatis aliqua, aut ipsa sanitas sequitur. Quapropter & facere dicitur, quia illud sanitatem facit, caliditas inquam ipsa, cui accidit atq; sequitur valitudo. Quare vt in ratiocinationibus substantia principium omnium est (nam ex ipso quid est, ratiocinationes proficiscuntur) sic sunt hic generationes. Simili modo res sese habet

& in hisce quæ natura constant. semen enim perinde atque artifex facit. habet enim potentia ipsam formam, & id a quo est semen, vniuocum est quodammodo, nisi ipsum ortum sit læsum. Quocirca non ex mulo nascitur mulus. Non enim ita omnia sunt flagitanda, vt ex homine nascitur homo. etenim ex viro mulier oritur. Atqui quorum materies (vt ibi) & a seipsa eo motu moueri potest, quo semē mouet, ea a casu fiunt. Quorū vero non potest, ea nullo alio modo quàm ex generationibus fieri possunt.

Patet autem ex ijs quæ diximus, omnia quodammodo ex re cognomine fieri.) Postquam multis verbis ostendit nō solum hominem ex homine fieri, sed domum etiam ex domo (ars enim per quā domus efficitur, nihil est aliud quàm domus forma) similiter ex valetudine valetudinem fieri, nunc ex dictis palam esse ait omnia ex re cognomine, id est ex re vniuoca fieri, nisi siquid per accidens efficiatur. illud enim quod fit ex accidenti, nemo ex vniuoco fieri dicat. Exempli causa domus cum per se fiat, ex accidenti tamen huic molesta, illi efficitur iucunda. Molestū igitur iucundumve non dicimus ex molesto & iucundo vniuoco fieri, quippe quorum nec ars habetur, neq; forma. Omnia igitur, inquit, ex vniuoco fiunt. Illud autem (quodammodo) & quod paulopost ait, (aut ex parte vniuoca) adiunctum est propter artificiosa. Neq; enim perinde ex domo existēte domus efficitur, vt ex homine homo. domus igitur quodammodo ex vniuoco fit, vel ex parte vniuoca. Domus enim ratio de hac domo prædicatur. quodammodo vero non ex vniuoco, quoniam domus ex qua fit, nō subsistit. Sed cum dixisset domum ex domo fieri, quia domus ab arte fit, nō a domo, causam suggerit cur hoc ad hunc modum dicatur, dicens, (Est enim ars ipsa forma) id est, ars ex qua domus efficitur, nihil aliud est quàm domus. Forma enim domus quæ in anima ædificatoris immaterialiter inest, est ars, vt in secundo libro de anima demonstratur. Illud igitur ex parte vniuoca, vel habente partē, huiusmodi habet intellectum. Calor enim ex quo efficitur sanitas, pars est sanitatis, aut partem eius habet. Quorū dictorū ipse manifesta admodum apponit exempla, dicens, (Causa enim faciendi pars est prima per se.) Caliditas nanq; per motum & confricationem extrinsecus effecta, caliditatē efficit in corpore: quæ quidē caliditas in corpore generata, sanitas est, vel sanitatis pars. Aut illud satius est dicere, post calorem ipsum partem consequi sanitatis, vel non partem sanitatis post calorē sequi, sed ipsam sanitatem. estq; orationis conclusio huiusmodi, calor vel ipse est sanitas, vel si non est, certe ipsum consequitur pars sanitatis, vel ipsa sanitas. Ac sensus quidē huiusmodi esse videtur. Dictio vero hoc ordine digeri potest. Omnia fiunt ex re cognomine, cum nō fiunt ex accidenti. deinde infert, vt res naturales, & quæ sequuntur. Sed cum dixisset calorem a motu expressum sanitatem esse, vel partem sanitatis, vel post ipsum sanitatis partem consequi, aut ipsam sanitatem, causam subiecit cur calor in motu expressus sanitatem efficere dicatur, dicens, (quapropter & facere dicitur, quia illud sanitatem facit) id est, idcirco confricatio, vel calor confricatione elicitus, valetudinem facere dicitur, quoniam id quod efficit confricatio, valetudinē efficit. est autem id quod efficit confricatio, calor qui habetur in corpore, cui calori contingit vel consequitur sanitas. Sic enim accipi debet dictio illa (quapropter facere dicitur, quia illud sanitatem facit) quid est autem id quod sanitatem facit? nempe caliditas, (cui) id est cui caliditati (accidit atq; sequitur valetudo.) Et quemadmodum in ratiocinationibus termini (hoc enim significat per verbū substantia & quid est) principia sunt atq; causæ conclusionum, ex terminis enim demonstrationes efficiuntur, sic artificiosorū causæ sunt ipsorum generationes. (Simili autem modo, inquit, res sese habet in ijs quæ natura constant, semen nanque perinde atq; artifex facit) vt enim ille in se domus aut cuiuspiam alterius cuius artifex est, formam habet, sic semen in se potestate formam habet (& id a quo est semen, vniuocum est quodammodo) id est eodē nomine censetur, atq; id quod fit, nisi lęsio fuerit, vt in mulo. Neq; enim equus a quo semen procedit mulum efficiens, vniuocus est mulo. Vniuocus autem, immo vero ne nominis quidem illius est particeps, cum equus non appelletur mulus. Esse autem mulum læsionem, certum est, cum mulus ex mulo non generetur, qui, nisi læsio esset, sed ex ijs quæ natura consistunt, nimirum generare posset. Sed postquam id a quo semen deciditur, vniuocum quodammodo esse dixit ei quod per semen generatur, cur illud (quodammodo) adiecerit, exponit, dicens (non enim ita omnia sunt flagitāda, vt ex homine nascitur homo. etenim ex viro mulier oritur) quasi dicat, nō oportet in omnibus quærere vniuocum. Nam mulier ex viro generatur, non tamen mulier appellatur vir. Itaque recte (quodammodo) appositum est, cum nonnulla ijs ex quibus fiunt, vniuoca sint, alia secus. Atq; equidē supra cum dixit (palam autem ex ijs quæ diximus, est vniuersa quodammodo ex eo quod est eiusdem nominis rationisque fieri, aut aliqua ex parte tali) illud quodammodo, & ex parte, ob hoc adiectum fuisse reor. Vir enim atq; mulier vt homines, vniuoci sunt: vt autem vir & fœmina, nequaquam. itaque ex parte vniuoci sunt. vir autem qui ex viro nascitur, non ex parte, sed omnino ei ex quo nascitur vniuocus est, quoniam & vt homines, & vt viri sunt vniuoci. Superuacanea igitur fuit superior nostra horum verborum expositio, quæ vt modo explicuimus, sunt accipienda. Atque hæc quidem in hunc sensum fortassis dicta sunt. Dictio vero per hyperbaton siue excessum ad hunc modum legi debet. Est enim ordo, (Et id a quo est semen, vniuocum est quodammodo, nisi ipsum ortum sit læsum, quocirca non ex mulo nascitur mulus. (Deinde) non enim ita omnia sunt flagitanda,

Omnia ex re cognomine.i. vniuoca fieri.

Mulus ex mulo non generatur.

vt ex homine naſcitur homo, etenim ex viro mulier oritur.) Cæterum diſputato de artificioſis quæ fortuitu fiunt, de ijs quæ a natura efficiuntur, verba facit, & ait, (Quæcunq; autem a caſu ſicut ibi) quæcunq; pro ea dicens. eſt autem ſenſus. Ex ijs quæ a natura fiunt, ea dicimus fortuitu fieri, quorum materia non ſolum ab efficiente ſemine, ſed a ſeipſa moueri poteſt eo motu, quo a ſemine moueretur. Herba enim ex ſemine naſcitur, & abſq; ſemine, propterea quòd herbæ materia mouetur motu quem ſemen moueret. quorum autem materia nequit a ſe moueri, vt in homine, hæc aliter generari nequeunt, ſed ex ſuis genitoribus gignuntur, non fortuitu. In dictione autem quæ ait (quæ autem a caſu ſicut ibi) illud ſicut ibi, pro, ſicut in artificioſis, dictum eſt.

Quæ natura fiũt, fortuitu fieri quæ dicantur.

At vero ratio iam dicta, non de ſubſtantia ſola formam non fieri declarat, ſed communis eſt de omnibus ſimiliter primis, vt de qualitate, de quantitate, cæteriſq; prædicamentis. Nam vt ænea ſphæra fit, ſed non ſphæra, nec æs, & in ære eodem modo ſi fit, (ſemper enim materiam antecedere formãq; oportet) ſic & in ipſo quid eſt, & in quanto, & quali fit, cæteriſq; prædicamentis ſimili modo. Nõ enim fit ipſum quale, ſed quale lignum: neq; quantum, ſed quãtum aut animal, aut lignum. Verum hoc ex hiſce proprium ſumi ſubſtantiæ poteſt. Semper enim aliam præcedere ſubſtantiam actu, quæ quidem faciat, neceſſe eſt, velut animal, ſi animal naſcitur. Quale autem aut quantum non neceſſe eſt actu præcedere, niſi potentia ſolum.

26 At vero ratio dicta non de ſubſtantia ſolum formam non fieri declarat, ſed communis eſt de omnibus ſimiliter primis.) Poſtquam ſubſtantiarum formam, qua forma eſt, non generari docuit, ſed fieri in ſubiecto, hoc eſt in materia, rationem affirmat, quæ formam ſubſtantialem, id eſt ſubſtantiã non generari demonſtrat, idem quoq; de cæteris prædicamentis demonſtrare, quali, quanto, & reliquis. vt enim globus æneus efficitur, non tamen forma globi, ſic album lignum & bicubitale fit, nõ autem albedo, neq; quãtitas. Atq; hoc æs efficitur ex aliquo ſubiecto, exempli gratia ex aqua: forma vero & quiditas non efficitur æs. Sed quærat aliquis, ſi neq; ſubſtantia fit, neq; quale, neq; quãtum, quo demum ſubſtantia diſcrepat a cæteris? an quia in ſubſtantia neceſſe eſt vt præexiſtat altera ſubſtantia? exempli cauſa neceſſe eſt vt Alexandro qui ſubſtantia eſt, pater ipſius præexiſtat: in albo autem nihil eſt neceſſe, vt album actu præexiſtat, ex quo efficiatur, ſed poteſtate tantum: quoniam nõ album lignum, poteſtate album eſt.

Subſtantia quo diſcrepat a cæteris.

Cum autem omnis definitio ratio ſit, & omnis ratio partes habeat, atq; vt ad rem ſeſe habet ratio, ſic & pars rationis ſeſe habeat ad rei partem: dubitatur iam vtrum partium rationẽ in totius ratione ineſſe, an non ineſſe oporteat. In quibuſdam enim ineſſe, in quibuſdam non ineſſe videtur. Ratio nanq; circuli, partium rationem non habet, at ſyllabæ ratio rationem habet elementorum: circulus tamen ſuas in partes, perinde atq; ſyllaba in elemẽta diuiditur. Præterea ſi pars prior eſt toto, & recti anguli pars eſt acutus, & digitus animalis: prior vtiq; recto acutus angulus, & homine digitus erit. Videntur tamen illa eſſe priora. Ratione enim ex illis ſane dicuntur, & inſuper ſine ipſis eſſe videntur. An pars multis dicitur modis? Atque vno modo ea pars dicitur, quæ quantitate menſurat. Verum hæc omittatur: ſed hoc eſt conſiderandum, ex quibus vt partibus ſubſtantia conſtat. Si igitur quoddam eſt materia, quoddam forma, quoddam ex hiſce conſtans: & materia, & forma, & id quod ex vtriſq; conſtat, ſubſtantia eſt. Partim & materia pars cuiuſpiam dicitur, partim nõ dicitur, ſed ea ex quibus ratio formæ conſtat, veluti caro pars quidem concauitatis non eſt. hæc eſt enim materies in qua fit. ſimitatis autem quædam eſt pars. æs etiam totius quidem ſtatuæ pars eſt: eius autẽ quod vt forma dicitur ſtatuæ, non eſt dicẽda. eſt enim ipſa forma, & vt formam quæq; res habet. ſed materiale nunquam per ſe eſt dicendum. Quapropter circuli quidem ratio, fruſtorum rationem non habet. at ſyllabæ rationem habent elementorum. Elemẽta enim orationis partes, ſunt formæ, ſed nõ materies. Fruſta autem circuli ſic ſunt partes, vt materies in qua circulus fit: propinquiora tamen ſunt formæ, quàm æs, cum rotunditas in ære fuerit orta. atqui neque elementa omnia aliqua ex parte in ſyllabæ inerũt ratione, vt hæc cerea, aut ea quæ ſunt in aere. Iam enim & hæc partes ſunt ſyllabæ vt materia ſenſibilis ſane.

27 Cum autẽ omnis definitio ratio ſit, & omnis ratio partes habeat.) Duas admirabiles quæſtiones ſuoq; ingenio digniſſimas ꝓponit, quarũ prior eſt huiuſmodi. Cũ omnis ratio partes habeat, vt autẽ

tota oratio definitioq́ sese habet ad totũ definitũ, sic pars definitionis ad partẽ definiti: vtrũ oportet partium rationem, id est, ipsas partes (ratio enim partis ipsa pars est) in ratione totius inesse: vt sit exempli gratia hominis definitio huiusmodi, animal pedestre bipes manus habens atque caput, an non oportet? & causam qua quisquam in hanc dubitationem & quæstionem duci posset, subiungit, dicens, (In quibusdam enim inesse, in quibusdam non inesse videtur) quod cum ita sit, merito hanc quæstionem proponit, & ait, in quibusdam insunt, in quibusdam non insunt. (Ratio nanque circuli partium rationem non habet) hoc est, ipsas partes. Neq́ enim dicimus, circulus est figura plana, & quod superest definitionis, habens duo segmenta. (At syllabæ ratio rationem habet elementorũ.) Dicimus enim, syllaba est conceptio consonantis vel consonantium cum vocali. Itaq́ syllabæ partes sunt in ratione syllabæ. At cum circulus perinde in segmenta diuidatur, vt syllaba in elementa, cur in syllabæ ratione partes sunt, in circuli non item? Hæc effatus, antequã solutionem inferat, proponit aliam quæstionem, & deinde vtranq́ soluit. Rursus ergo quętit, vtrum partes toto priores sunt, an secus? Nam si priores, cum angulus acutus sit pars recti, acutus enim minor est recto, & digitus pars animalis, nimirum angulus acutus prior erit recto, & digitus homine. His dictis quæstionem proxime dictam soluit, dicens, Non videtur pars prior esse toto. cuius causam strictim apponit dicens, (Ratione enim ex illis sane dicuntur) id est, id definitione partium accipiuntur tota. At quæ in alicuius definitione sumuntur, priora sunt definito. quod si sic est, totum profecto prius est parte. Sumi autem tota in partium definitione perspicuum est. Sic enim angulum acutum definimus, angulus acutus, est angulus recto minor. Itaque angulus rectus sumitur in definitione acuti. ac vicissim digitum definientes, partem hominis talem esse dicimus. Quam quæstionem alio quoque modo soluit, dicens, (& quoniam altera sine alteris consistunt, priora sunt) quasi dicat, hæc quoque fides esse potest, tota partibus esse priora, quòd hæc illas secum tollunt. nam non existente parte, totum tamen consistit, licet imminutum. sublato vero toto pars nequit consistere. Ad hunc igitur modum posteriore quęstione posita & soluta, quam & paulo post multis alijs rationibus dissoluit, redit ad priorem, qua quæritur, cur in quibusdam partium rationes, id est ipsæ partes insint in ratione totius, vt de syllaba dictum est, in alijs non item, vt in circulo, in cuius definitione non habentur segmenta: ipsamq́ multifariam soluit. Sed ante singulorum dictorum explicationem, operæprecium erit, breui totum solutionis propositum commemorare, quo fiat solutio quæstionis expeditior. Partium igitur, inquit, quæ materiales sunt, & materiæ rationem sortiuntur, vt ossa & nerui, harum rationes, id est, hæ partes, non sumuntur in formæ definitione. quæ vero non sunt materiæ partes, sed formæ, vt pedestre & bipes (hæ nanque non sunt materiales, vt manus & pedes) hæ igitur formæ partes accipientur in definitione totius. Itaque ex partis æquiuocatione exorta fuit dubitatio. alia enim pars est vt materiæ, alia vt formæ. Atque hæc quidem paulo accuratius dicta sunt, quo facilius dicta ipsius percipiamus. Ipse vero dum quæstionis solutionem molitur, partis diuisionem præijcit, quam multifariam dici ait. vno modo quæ totum metitur, vt numerus tria metitur nouem. Sed hæc pars, inquit, quæ totum metitur, omittatur, & de ijs consideremus, ex quibus substantia consistit. substantiam appellans formam. & substantiæ notiones exponit, vt doceat quemadmodum tum forma, tum etiam materia dicitur substantia, & magis etiamnum id quod ex materia formaq́ consistit, sic partium alias esse formæ, alias materiæ, id est materiales. Partes igitur formæ, vt dictũ est, sumẽtur in totius, hoc est, in formæ definitione, materiales vero minime. (Si ergo, inquit, quoddam est materia, quoddam forma, quoddam ex hisce constans) ex materia videlicet & forma, cum materia & forma atq́ ex his concretum substantia sit, materia iam pars alicuius dicitur, iam secus. Compositi enim pars esse dicitur, formæ non item, sed formæ partes & vocantur & sunt, ex quibus eius ratio constat: quæ quidem sunt genera & differentiæ. Sed postquam materiam alicuius partem appellari dixit, cuiuspiam secus, hoc ipsum exemplis exponit, dicens, (veluti caro pars quidem concauitatis non est) quanquam ipsius materia sit, & quę in ipsa effici nata est. nõ est autem pars ipsius propterea quòd non est determinate id quod subijcitur cauitati, cum in lapidibus, lignis, ęre, breuiter in omnibus aut plerisq́ corporibus cauitas esse notetur. Simitatis vero caro pars est, quoniã simitatẽ extra carnem non est reperire. Omnis enim simitas in carne obtinet esse: ac idcirco caro simitatis est pars: ac vicissim huius sensibilis & particularis statuæ æs esse pars dicitur, non item eius quæ vt forma statua vocatur. Sed cum non modo statuæ formam statuam appellasset, sed etiam hanc æneam & particularẽ statuam eodẽ statuæ nomine nuncupasset, quoniam in hũc modũ contradici posset, concedamus statuæ formam recte nũcupari statuã, compositum tamen & particulare cur statuã appellemus, & non potius æneam? idcirco huiusmodi obiectioni occurrens ait, (dicenda est enim ipsa forma, & vt formã quæq́ res habet, materiale nunq̃ per se est dicendũ) est autem sensus, quoniã res a forma signantur, non a materia, idcirco in omnibus forma dici, & res quatenus forma sunt, appellari debent, vt si forma sit statuæ, res statua nuncupetur: si tripodis, tripos, & cętera similiter: non autem materia nũcupanda est, neq́ res ab ipsa nominandæ. Nã si æs efficitur ex aqua, haud fuerit par ipsum aquã nũcupare, sed æs ab ipsius forma. Cũ ergo materiã iam partẽ alicuius appellari dixisset, iã secus, & obiter quęstionẽ a me expositã, quę obijci posset, explicasset: causam subiecit, cur in syllabę definitione, elemẽta eius sumũtur, in circuli ratione nõ perinde segmẽta, dicẽs. In syllabę ratione idcirco ęlemẽta sumunt, quia sunt partes formę secũdũ rationẽ ipsius, vt animal & pedestre & bipes

Syllaba.

Partes an toto priores sint, an secus.

Partiũ distinctio.

Formę partes quæ dicantur.

ſunt partes humanę formę. At partes formæ neceſſario in ipſius definitione accipiũtur. Si ergo partes formæ neceſſario in ipſius ratione ſumũtur, elemẽta autẽ partes ſunt formæ ſecundũ rationẽ ſyllabæ, merito atq; adeo neceſſario in eius ratione inſunt. At ſegmẽta circuli nõ ſunt partes formę circuli, ſed figura & plana & vna linea contenta. & omnes lineas a centro ad circunferẽtiam ductas eſſe inter ſe pares. Segmẽta igitur non ſunt partes formæ circuli, ſed materia, vt æſtus. quo fit vt in ipſius ratione non accipiantur. Sed quærat aliquis, cur cum ſegmenta circuli partes materiales ſint, elemẽta non ſunt partes materiales ſyllabę? An quia mens non abduxit elementa a ſenſibilibus quibuſdam elementis, & penes ſe habet, ſegmenta vero haud dubie a ſenſibilibus quibuſdam ſegmentis abduxit, & habet penes ſe? At ſi a materia ipſa ſeuocaſſet, profecto non eſſent materia, nec omnino quaſi materia circulo ſubijcerentur. An idcirco ſunt materiales partes, quoniam forma circuli, & omnino forma omnis ipſa per ſe partibus vacat, & eſt incorporea, quanquam materiæ in qua ineſt, coextendatur, & propter ipſam in interuallo fiat? Formæ igitur interuallis omnino vacant, & partibus omnino carent. Segmenta vero quanquam a ſenſibilibus abducantur, tamen interuallum quoddam eſſe intelliguntur circunferentia & linea recta contentum. Interuallum autem nõ eſt alterius quàm materiæ, cum interim nullum interuallum in elementis liceat intelligere. Sed quanquam, inquit, ſegmenta circuli ſint partes vt materia, tamẽ formę viciniora ſunt, ad ipſamq; propius accedũt, quàm æs, cum rotunditas ſegmenti vel circuli in ære fuerit effecta. Nam interuallum quod eſt in æneo ſegmento, non eſt idem quod illud quod intelligitur in ſeparato. itaq; ſegmentum ſeparatum magis accedit ad formam, quàm inſeparatum, quod in materia quapiam habetur atque ſubiecto. Porro habẽtia quodpiam interuallum, vt materiam eſſe, ac proinde in formarum definitione non ſumi, argumento ex ſyllaba ſumpto confirmat, negans omnia elementa eſſe partes ſyllabæ, quæ ſecundum rationem & formam intelligitur, cum neq; cerea elementa, eave quæ atramento in chartis exarantur, eius partes ſint, quoniam hæ interuallum habent, & partes ſyllabę fiunt quaſi materia, vt æs ſtatuę. Cum autem dixiſſet (vt hæc ænea) adiecit (aut ea quæ ſunt in aere.) Nam cum ſit vox, aëris percuſſio, vel aer percuſſus, haud dubie cum loquimur, aer verbis conformatur, & quodammodo, b c a, & cætera efficitur: ſed quomodo aer dictis configuretur, accuratius dictũ eſt in ſecundo libro de anima, vbi Ariſtoteles de voce mentionem fecit.

Etenim non ſi linea cum in dimidia, aut homo cum in oſſa, neruos, carneſque diuiditur, corrumpatur, propterea & ex his vt ex ſubſtantiæ partibus conſtat, ſed vt ex materia tantum. atq; totius quidem illa ſunt partes, formæ autem, ac eius cuius eſt ratio, non ſunt partes: idcirco neq; in ipſis rationibus inſunt. In quibuſdam igitur rationibus huiuſcemodi partium ratio inerit, quibuſdam vero nõ ineſſe ipſam oportet, niſi ſit ipſius ratio ſimul ſumpti. Propter hoc enim nõnulla quidẽ ex hiſce ſunt vt principiis, in quæ corrumpuntur, nonnulla autem non ſunt. Quæ igitur ſimul ſumpta forma ſunt & materies, vt ſimum, aut æneus circulus, ea in hæc corrumpuntur, & ipſorum pars eſt materia. Quæ vero non ſimul ſunt cum materia, ſed ſine materia ſumpta, vt rationes ipſius formæ duntaxat, ea non corrumpuntur, aut omnino, aut non ſaltem hoc pacto. Quare illorum quidem hæc principia ſunt & partes, formæ autem ipſius neq; principia ſunt, neq; partes: & propterea ſtatua lutea in lutum, & ſphæra in æs, & Callias in carnem oſſaque corrumpitur, & inſuper circulus ſua in fruſta. Eſt enim quippiam quod cum materia ſimul eſt ſumptum. æquiuoce nanq; dicitur circulus, & qui ſimpliciter dicitur, & ipſi ſinguli, propterea quòd ipſi ſinguli proprio nomine carent.

28 Etenim non ſi linea cum in dimidia, aut homo cum in oſſa, neruos carneſque diuiditur, corrumpatur, propterea ex his ſunt.) Poſtquam ſegmenta docuit ad circuli rationem non aſſumi, nec æs ad ſtatuæ, propterea quòd ſunt quaſi materia, cum ea ſumi debeant ad formarum rationes, ex quibus forma conſiſtit, circulum autem non tanquam formam conſiſtere ex ſegmentis, neque ex ære ſtatuam, ipſam dico ſtatuæ formam: ſimiliter hominis quiditatem non carnibus & oſſibus conſtare, neq; lineam ex medietatibus: hęc igitur effatus, quoniam poſſet aliquis in hunc modum contradicere, ſi linea non conſtat ex ſegmentis, neq; homo ex carnibus, neruis, & oſſibus, cur ſi linea diuidatur in medietates, interit, & homo ſi in neruos & oſſa? Itaque certum eſt hominem ex carnibus & neruis, lineam ex medietatibus conſtare, & omnino rem quanque ex ijs in quæ diuiditur. quod ſi verum eſt, illa profecto ad ipſorum definitionem ſumentur. His occurrens ait, Non ſi homo cum in carnem ac oſſa diuiditur, perit, ac perinde linea, ſi ſecetur in medietates, protinus ex his tãquam ex ſubſtantiæ formæque partibus conſiſtunt, ſed quaſi ex materia, id eſt, ſunt partes materiales, non partes formæ. Sunt, inquam, partes compoſiti ex materia & forma, non item formæ, cuius eſt ratio atque definitio. Nam ſi rationes compoſitorum eſſent, has partes ad ipſorum definitiones aſſumi conueniret. nunc cum formarum definitiones ſint, qui fiet vt huiuſmodi partes ad ipſas ra-

tiones assumantur? Siquis autem compositum per accidens definiat, nam proprie formarum definitiones sunt, compositorum non item, sicut ipse procedens declarabit, in rationibus compositorum inerit ratio talium, manus dico, ossium, & similium, id est, ipsæ partes accipientur in compositorum definitione: in alijs autem, id est in rationibus non compositorum, hoc est formarum, nō inerunt huiusmodi partes, nisi definitio in qua inesse debent, compositi fuerit. Et composita ex his tanquam ex principijs constituuntur, & in ipsa decedunt: simplicia vero, id est formæ, neque ex his constant velut ex principijs, neq; abolentur in hæc. quo minus est nobis quæstio reformidanda, quę ait, si non constant ex ipsis, quomodo diuiduntur in hæc? Neq; enim forma in hæc diuiditur, sed cō positum. Postquam vero dixit quædam in hæc interire, alia nequaquam, docet quæ sunt ea quæ in hæc intereunt, & quæ secus, dicens, (Quę igitur simul sumpta forma sunt & materies) id est quæ ex materia & forma consistunt, (vt simum) hoc enim ne ratione quidem licet a materia separare (vel æneus circulus) nam & hic simul cum materia sumitur, ea intereunt in ipsa, & materia est ipsorum pars. quæ vero non sumuntur cum materia, sed sine materia sunt, vt formæ, quarum solum sunt rationes (nam compositorum, vt docebit, non habētur definitiones) eorum, id est formarum, neq; partes sunt hæc, ossa videlicet & carnes, neq; illa in hæc intereunt omnino, aut saltē non perinde. Omnino igitur nō perit homo me pereunte, quoniam post meum interitum alius vicissim homo existit. Sed quoniam ego subijcior illi, ac eius sum pars, ille me intereunte interit ex accidenti. hęc itaq; compositorum partes vt quasi materia principiaq; sunt, formarum neq; partes, neq; principia. Et quia compositorum partes sunt, idcirco in ipsas composita intereunt, statua lutea in lutum, globus æneus in æs, Callias in carnem atq; ossa, circulus in segmenta. Est enim aliquid in segmentis quod in ipsis concipitur vt materia. hoc autem est materia quam intelligimus, vt dictum est, a recta linea & circumferentia contenta. Sed cum circulum in æs interire dixisset, quoniam tum particularis & compositus appellatur circulus, tum forma ipsa circuli, idcirco adiecit, (Aequiuoce nanq; dicitur circulus, & qui simpliciter dicitur, & ipsi singuli) quasi dicat, cum circulum interire dicimus, nemo putet vniuersalem circulum vt formam a nobis dici, sed circulum particularē. Nam in singulis hominibus quoniam præter hominis appellationem omnibus communem suum cuiq; nomen tributum est, vt Callias, Micallus, nō dicimus hominem interire, sed Calliam, vel Micallum. In circulis autem quoniam non sunt singulis imposita sua nomina, sed tam vniuersalis quàm particularis appellatur circulus, idcirco dicimus circulum perire. At si circulus æneus exempli causa vocaretur vestimentū, profecto non circulum, sed vestimentum diceremus interire, quemadmodum Calliam aut Micallū, non hominem perire dicimus.

Quæ, & in quæ intereant.

Dictum est igitur & nunc ipsum verum, attamen quibusdam repetitis, dilucidius dicamus oportet. Quæ nanq; rationis sunt partes, & in quas ratio ipsa diuiditur: eæ sane aut omnes aut aliquæ sunt priores. Non autem anguli recti ratio in rationem acuti, sed acuti ratio in rectum diuiditur. Qui nanq; acutum definit, vtitur recto. acutus enim minor est recto. Similiter circulus & semicirculus sese habere vidētur. Semicirculus enim circulo definitur, & digitus etiam toto. digitus enim talis est hominis pars. Quare partium eæ quidem quæ vt materia sunt, & in quas vt in materiam totum diuiditur, posteriores sunt sane. Eæ vero quæ vt rationis ipsius eiusque substantiæ quæ rationi accommodatur, sunt partes, aut omnes sunt, aut nonnullæ priores.

Totum ne prius sit, an partes.

Dictum est igitur & nunc ipsum verum, attamen quibusdam repetitis dilucidius dicamus oportet.) Differit alteram quæstionem, qua vtrum partes priores sunt, inquirebatur, an tota? Quæ igitur, inquit, partes formæ sunt, vt animal & pedestre & bipes formæ hominis, hæ priores homine sunt. quæ vero non formæ, sed totius compositi, vt nerui, & ossa, posteriores. Caro enim & ossa posteriora sunt toto, id est, simpliciter homine. quamobrem angulus acutus non est prior recto, quoniam ratio recti non diuiditur in rationem acuti: quemadmodum hominis ratio in rationem ingredientis & bipedis. Sed potius acuti ratio in rectum, cum ad acuti definitionem rectus accommodetur. Angulus enim acutus minor recto esse definitur. Circulus item & semicirculus ad hunc modum sese habet, quippe ad semicirculi definitionem circulum solemus adhibere. Est enim semicirculus figura diametro & circunferentia circuli contenta. Similiter digitum per totum definimus. Est enim digitus huiusmodi pars hominis. Cum igitur partes a totis definiantur, tota non item per partes, efficitur vt tota partibus priora sint. Nam definitum posterius est ijs, per quæ definitur. In formis vero res contra sese habet. quia enim per partes ipsæ definiuntur, partes haudquaquam per illas, tota hoc est formæ suis partibus posteriora sunt. Itaque partes vt materia posteriores totis habentur, priores vero, quæ sunt quasi rationis & substantiæ per rationem intellectæ, hoc est, formæ partes. 29

Cum autem animalium anima sit forma ipsorum (id est enim substantia animantis, quòd substantia est ad rationem accommodata, & forma atque quiditas corporis talis,

nam pars vniuſcuiuſque ſi recte definiatur, non ſine munere officioq; definietur: quod quidem ei nó competet abſq; ſenſu)huius profecto partes,aut omnes,aut quædam ipſo toto priores ſunt animali:& in ſingulis ſimili modo. Corpus autem,eiuſque partes hac poſteriores ſubſtantia ſunt,& in has vt in materiam non ſubſtantia ſane, ſed totum ipſum diuiditur.Hæ igitur tum priores tum non priores ſunt ipſo toto.Cum ſeparantur enim,nequeunt eſſe.non enim qui quouis modo ſeſe habet,digitus eſt animalis,ſed qui mortuus eſt, nomine tantum,non ratione digitus eſt. Nonnullæ autem vnà cum ipſo pereunt toto: quæ quidem præcipuæ partes ſunt, eaque maxime,in qua ratio ipſa ſubſtantiaque inſidet primo,ſi illa cor aut cerebrum ſit.Nihil enim refert,hoc an illud rationem ſubeat talem. homo vero & equus, & iſtiuſmodi cætera in ipſis ſunt ſingulis. Vniuerſalis autem non eſt ſubſtantia,ſed quoddam totum ex hac ratione,atq; hac materia eſt, vt vniuerſale. Singulare vero iam ipſe Socrates ex materia eſt extrema, & in cæteris ſimili modo. Eſt igitur & formæ pars, ipſius inquam quiditatis, perinde atque ipſius quoq; totius,quod quidem ex forma atq; ipſa materia conſtat.Sed formæ partes rationis ſunt ſolum partes:ratio vero eſt ipſum vniuerſale. Eſſe nanq; circuli,atq; circulus,& animæ,atq; anima,idem eſt.Ipſius vero iam totius huius, vt circuli huius, & ſingularium omnino,aut ſenſibilium,aut intelligibilium (atq; intelligibiles quidem mathematicos ipſos dico,ſenſibiles autem æneos,ligneoſve) non eſt definitio,ſed mẽte cognoſcuntur,vel ſenſu.Quod ſi ab actu receſſerint, non ſane patet ſi ſint necne, ſed vniuerſali ratione ſemper dicuntur ac cognoſcuntur. Materia vero per ſe eſt ignota,atque materia alia eſt ſenſibilis, alia intelligibilis. Senſibilis,vt æs, lignum, & quæ eſt materia mobilis. Intelligibilis,quæ in ſenſibilibus ineſt,non vt ſenſibilia ſunt:vt ipſæ res mathematicæ. Quomodo igitur de toto ac parte res ſeſe habet, & de priore poſterioreve, ſatis iam explicauimus.

30 Cum autem animalium anima ſit forma ipſorum,id enim eſt ſubſtantiæ animati,quę ſubſtantia eſt ad rationem accommodata, & forma atq; quiditas corporis talis.) Diſputat etiamnum de toto & partibus,& ait,(Cum animalium anima ſit forma ipſorum.) Quippe quæ actus eſt corporis naturalis inſtrumentarij facultate vitam obtinentis,vt dictum eſt in ſecundo libro de anima,& animantia per animam informantur,ſiue in ſpecie conſtituuntur, & hæc eſt ſubſtantia ſecũdum rationem & forma tali corpori.Nam vt ſtatuæ figura eſt in materia,id eſt ære, ſic animantium anima in tali corpore eſt,vt forma in materia.Poſtquam vero animam formã eſſe animantium dixit, hoc ipſum ex partibus animalium confirmat,dicens,(Nam pars vniuſcuiuſq; ſi recte definiatur,non ſine munere officioq; definietur.) Si quis enim manum hominis recte definiat, non abſq; officio definiet. officium porro ipſius abſq; ſenſu animæ nõ ei ſuppetet.Si manus ergo in hoc informatur,quòd proprio munere fungitur,hoc autem abſq; ſenſu & anima ei adeſſe nequit,& abſq; dubio formę manus eſt ſenſus vel potẽtia ipſi ab anima ſuggeſta ad proprium munus fungendum,ſatis intelligitur animam eſſe ſubſtantiam ſecundum rationem atq; formam animalium.Cum igitur,vt ſupra dictũ eſt, animantium anima, forma ipſorum ſit,nimirum partes ipſius omnes, vel,quod verum eſt, aliquæ priores ſunt toto animali.Alere nanq; & appetere,totius compoſiti ſunt:contemplari,non item.ſed de his accuratius in libro de anima diſputatur.Aut certe illud(vel quædam) adiunctum eſt propter adæquantia.rationabile nanq; & mortale dubium non eſt quin homine priora ſint,quippe quæ latius pateant quàm ipſe: mentis vero ac ſcientiæ capax non latius,ſed æque patet,ac proinde non eſt prius.ſiquid enim eſt homo,id mentis ac ſcientiæ capax eſt: ac viciſſim ſiquid eſt mentis & ſciẽtiæ capax,id homo eſt.Vt autem in animalibus ſeſe res habet,ſic & in cęteris.hoc enim ſignificatur illis verbis,(& in ſingulis ſimili modo.)Partes igitur formæ animalium priores ſunt,corpus autem & partes ipſius poſteriores hac ſubſtantia,id eſt forma.Diuiditur autẽ totũ in corpus & corporis partes,vt in materiam.at ſubſtãtia & forma non diuiditur in corpus,eiuſq; partes.Et tales partes cõpoſiti ſunt,hoc enim ſignificat verbũ totum.Compoſitũ autem modo quodam prius eſt partibus,alio vero poſterius.quatenus enim partes ſecretę cõſiſtere non poſſunt,totũ poteſt ſine partibus quibuſdam,quanq̃ non omnibus:ac totũ partibus eſt prius.qua vero rurſus compoſitum poſterius eſt componentibus,cum totũ ex partibus cõponatur,partibus idẽ eſt poſterius.Sed cum partes ſeparatas cõſiſtere poſſe negaſſet,cauſam huius ſubiecit,dicens,(Non enim qui quouis modo ſeſe habet digitus eſt animalis) quaſi dicat, digitus ab animali ſeparatus, vt corpus quidem conſiſtere valet, non tamen vt digitus.neq; enim vtcunq; digitus ſeſe habeat,appellatur digitus,ſed cum digiti officio fungitur. quamobrem mortuus digitus æquiuoce vocatur digitus, proprie nullo modo. Et quædam quidem partes huiuſmodi ſunt,vt etiam ſi auferantur, totum tamen ſine illis valeat cõſiſtere:

Cõpoſitũ partibus quodãmodo prius, quodãmodo poſteri9.

aliæ vero si separentur, protinus secum totũ ipsum tollunt, quæcunq; scilicet præcipuæ sunt: & ea in qua primum est, prima est ratio atq; substantia, id est, anima: quandoquidem animantium anima, forma ipsorum est, id est cor, si ipsum principium sit animantium, vt Aristoteli placet. in ipso enim primum inerit anima. aut cerebrum, vt Hippocrati & Platoni visum est. huiusmodi enim partes simul atq; a toto separantur, moribundæ ipsæ totũ ipsum interimunt. Sed cum dixisset (Si illa cor aut cerebrum sit) adiecit, (Nihil enim refert, hoc an illud rationem subeat talem) id est, ad propositum nihil interest, cor ne, an cerebrum animæ sedes habeatur. Constat enim vtrumcunq; ipsorum fuerit, secum totum sublaturum. mea vero, vt sic loquar, totalitas, in me proculdubio inest, neq; extra meas partes, aut sine ipsis consistit. Cæterum cum ego & Plato Calippusq;, & simpliciter particulares homines, vniuersalis hominis partes simus, & ipse totũ quoddã sit, vtrũ in nobis perinde inest, vt mea totalitas in meis partibus? an separatus est, & per se? Ad hãc quæstionem respondens ait, (homo & equus, & huiusmodi cætera) id est, simpliciter vniuersalia (in ipsis sunt singulis) substantia vero vniuersalis, & forma ipsa per se absq; particularibus non consistit. Sed quemadmodum Socrates ex hac forma & hac materia constat, sic vniuersalis homo ex materia, id est, ex genere ipsius & forma differentiarum fortasse existit, non quidem subsistentia, sed cogitatione. Forma vero ipsa per se absq; materia ne cogitatione quidem esse potest. Nam cum ipsum vniuersalem hominẽ a particularibus hominibus anima subduxerit, ipsi autem ex materia & forma consistãt, haud dubie homo vniuersalis, vtcunq; sit, ex materia & forma esse obtinebit. His interiectis, rursus ad sermonem de partibus & toto reuertitur, & ait, (Est igitur & formæ pars perinde atq; ipsius quoq; totius, quod quidem ex forma atq; ipsa materia constat.) Nam cũ rationes, inquit, atq; definitiones formarum sint partes, profecto rationis formæ solum partes sunt, nõ etiam totius. Ratio vero nihil aliud est, q̃ vniuersale. Nã circulus quod est vniuersale, & esse circuli, quod est ratio, idem est: vt anima idem est, quod esse animæ. Rationes igitur, vt dictum est, vniuersalis sunt. totius autem, hoc est singularis, siue ipsum singulare sensibile sit, siue intelligibile, cuiusmodi sunt mathematica, non habetur definitio. quod paulo post in proximo libro demonstrabitur. Cognoscuntur autem singula non ratione ac definitione, sed sensu, vt lignei circuli. Cum vero particularis circulus ex materia ab intellectu fuerit separatus, tunc est visibilis mẽte siue intellectu, ac omnino intelligibilis. Visus enim qui antequam visibilia cernat, potentia est, vt traditur in libro de anima, vt auditus antequam audibilia, cum ipsa cernit, tunc actu efficitur illa, ab ipsisq; perficitur. Cũ vero ab actu, hoc est ab actione destitimus, qua illa videbamus, & actu non potentia cernebamus, cessante visus actione, quam in aspectabilia exercebat, dubiũ est, sint, an non sint, sed cognoscuntur vniuersali. Nam cum circulum particularem & sensibilem nõ video, incertum mihi est, vtrum huiusmodi figura sit in subsistentia, necne: vniuersali tamẽ cognosco talem figuram quam prius videbam, nũc non video. Sed cum dixisset (vniuersali ratione cognoscũtur) ne quis, quoniam materia est vniuersale, dubitaret an materia cognoscantur, adiecit, (Materia vero per se est ignota.) At si est ipsa ignota, quomodo potest alijs esse causa cognitionis? Sed materia, inquit, alia est sensibilis, alia intelligibilis. Sẽsibilis quidem, vt lignum, & simpliciter omnis materia mobilis. intelligibilis vero, vt materia quę habetur in circulis. Sed non quatenus sensibiles sunt, quoniam interuallum circuli, quem intellectus a materia separauit, ac penes se habet, materia est huiusmodi circuli, non tamen sensibilis, sed intelligibilis. Hęc effatus, sermonẽ concludit, dicens, (quomodo igitur de toto ac parte sese res habeat, & de priore posterioreve, satis iam explicauimus.

Cor. Cerebrũ.

Forma absque materia ne cogitari quidẽ potest.

Materia, alia sensibilis, alia intelligibilis.

Ad interrogationem autem, cum quispiam interrogauerit, vtrum sit prius, rectus ne & circulus, atq; animal, an partes ex quibus constat, & in quas quodque diuiditur, non simpliciter respondendum. nam si anima sit animal, aut animans, aut cuiusque vnum quodq;, & circulus circuli esse, & rectus itidem esse atq; substantia recti, aliqua pars, atq; aliquo toto posterius est dicenda, vt illa quæ est ipsius singularis, atq; aliquo recto. Etenim est rectus & isce qui est æneus, atq; materiæ particeps, & etiam qui ex lineis singularibus constat. At isce qui est expers materiæ, posterior quidem rationis, prior autem singularibus partibus est dicendus, simpliciter autem non est dicendus. Sin vero anima sit diuersa, & non sit animal, hoc quoq; pacto aliæ partes priores, aliæ non priores dicendæ sunt, vti diximus.

Ad interrogationem autem, cum quispiam interrogauerit, vtrum sit prius rectus ne.) Disputat 31
etiã nunc de toto & partibus, & ait. Si quis quæsierit, vtrũ animal & angulus rectus, ac circulus prior sit quàm ea in quæ diuiditur, id est, quàm partes ipsius. animal enim in partes suas diuiditur, circulus in suas, ac similiter angulus rectus. Si quis igitur rogauerit, tota ne, an partes in quas diuidunt, & ex quibus existũt, priores sint, necesse est huic occurrere ac respõdere (non simpliciter) id est, necesse est ad hãc quæstionẽ respondere, partẽ non simpliciter & vno modo dici, sed plurifariã. si enim formæ partẽ dicis, ea prior est q̃ totũ, vt sępe dictũ est. Sin autem cõpositi ex materia & forma, posterior. Sed hæc expositionis gratia præfati sumus. ipse vero rursus quomodo respondendũ sit exponit dicẽs, (Nã si anima sit animal). i. quoniã si anima est animal, quod per formã intelligitur, hoc est, si

Totũ vtrũ prius sit q̃ partes, an contra.

anima eſt animalis forma,eiuſq; quiditas: aut ſi nõ anima eſt animalis eſſe,ſed animatũ eſt animalis eſſe: vel ſi non animatũ eſt eſſe animalis,ſed vnũquodq; animal eſt anima ſua, & per hanc in ſpecie cõſtituitur, id eſt homo per hominis animã,equus pari ratione per ſuã, & omnino per propriam animã vnũquodq; animal: ſimiliter ſi circulus eſt circuli eſſe, & angulus rectus eſſe anguli recti: ſi hoc igitur ad hunc modum habet,(quid & quo poſterius eſſe dicẽdum eſt ex ijs quæ habẽtur in ratione) id eſt,quænam pars, & quo toto poſterior dici debet? ac viciſſim quæ non poſterior,ſed prior toto? Quæ igitur pars,inquit,ex ijs quæ ſunt in ratione? Rationem hoc in loco vocans non formam, ſed quod miremur,compoſitũ ex materia & forma. Earum igitur partium quæ inſunt in ratione,quænam poſterior toto dici debet? toto autem non ſimpliciter,nõ ſcilicet quod per formam intelligitur, ſed aliquo & compoſito,exempli cauſa,aliquo angulo recto materiali. Vt enim forma anguli recti eſt angulus rectus,ſic angulus rectus materialis ſiue æneus,eſt angulus rectus. Iterum nõ modo angulus materialis eſt angulus rectus,ſed etiã is qui habetur in lineis ſingularibus. Angulus enim qui a ſingularibus lineis continetur,angulus rectus eſt. angulus igitur rectus materialis,vel materialis globus,aut quidquid aliud ſit,partibus ſuis prior eſt: is vero qui materia vacat,poſterior eſt partibus quæ habentur in ratione. quod hominis exemplo fiet apertius. Homo nanq; ſecũdum formam poſterior eſt animali & pedeſtri & bipede,manu vero mea & pede prior. Similiter circulus,qui per formam intelligitur,poſterior eſt figura & plana, & ſimilibus,ſegmentis autem ænei circuli,ac omnino partibus ipſius prior. Sic igitur quæſtioni occurrendum eſt, vt indeterminate reſpõdeamus, ne partem priorem eſſe dicamus,aut totum. Sed cum dixiſſet, Siquidem anima eſt animal, partes ipſius priores eſſe toto dici debent, & cætera quæ dicta ſunt, reſpondet coniunctioni illi quidem,dicens (Sin vero anima ſit diuerſa, & non ſit animal) vt orationis ordo ſit huiuſmodi. Si quidem anima eſt animal, partes ipſius toto priores eſſe dici debent. ſin minus anima ſit animal, ſiue animal quod ſecundum formam dicitur, aliquæ partes toto priores ſunt, aliæ non item: quoniam qualiſcunq; ſit animalium forma, partes ipſius priores erunt ipſius, vt ita dicam, totalitate.

Dubitatur etiã non iniuria,quænam ſint ipſius formæ, & quæ non formæ, ſed ipſius ſimul ſumpti partes. Atq; ſi hoc non ſit manifeſtum, fieri non poteſt, vt quæq; definiatur. Vniuerſalis enim ipſius & formæ eſt definitio. Si igitur manifeſtum non ſit quænã partium ſubeunt, & quæ non ſubeunt materiæ rationem, neq; ratio ipſius rei profecto patebit. Quæ igitur in diuerſis ſpecie fiunt, vt circulus in ære, lapide, atq; ligno, ea manifeſta eſſe videntur. Neq; enim æs, neq; lapis, ſubſtantiæ quidquam eſt circuli, propterea quòd ſeparatur ab ipſis. quæ vero non cernuntur ſeiungi, ea perinde ſeſe habere vt illa, nihil prohibere videtur. Fit enim perinde atq; ſi circuli omnes ænei cernerentur. Non enim æs ob hoc magis formæ pars eſſet. Hæc tamen ipſa difficile eſt excipere mẽte. Hominis enim forma in carnibus, oſſibus, talibuſve partibus conſiſtere ſemper videtur. Sunt ne igitur hæc, formæ rationiſve partes? an non ſunt, ſed materia? Verum quia non & in aliis ineſt, idcirco ſeparare non poſſumus. Quoniam autem hoc quidem fieri poſſe videtur, obſcurum autem eſt quando fieri poteſt: dubitare quidam & in circulo, & in triangulo iam videntur, atq; innuere, nõ oportere lineis atq; continuo definiri, ſed vniuerſa perinde hæc dici, atq; hominis carnes oſſa ve dicuntur, & circuli etiam æs & lapis. Atq; in numeros vniuerſa reducunt: & lineæ rationem, duorũ rationẽ inquiunt eſſe. Eorum etiam qui dicunt ideas eſſe, quidam dualitatem inquiunt ipſam lineam eſſe, quidam ipſam lineæ formam. In quibuſdam enim idem eſſe aiunt formam, & id cuius eſt forma, vt dualitatem, formamq; dualitatis: in linea vero non ita eſſe. Accidit igitur formam vnam multorum eſſe, quorum ſpecies diuerſa eſſe videtur: quod quidem & Pythagoricis accidebat: & inſuper fieri poteſt, vt cæteris inde extruſis, vna omnium tãtum forma efficiatur: & tamen hoc pacto omnia vnum erunt.

32 Dubitatur etiam non iniuria, quænam ſint ipſius formę, & quæ non formæ, ſed ipſius ſimul ſumpti partes.) Quoniam multis in locis in mentione totius & partium, formæ partes ipſa priores eſſe dixerat, compoſiti poſteriores, idcirco ait merito dubitari poſſe, qualesnam hæ partes formæ ſint, & ſimiliter quales hæ partes compoſiti, quia verbum illud (ſimul ſumptum) ſignificat compoſitum. Nam cum formarum, vt ſæpe diximus, definitiones habeantur, profecto ſi ignoretur quænam ſint formarum partes, definire non licebit. quare niſi intelligatur quæ partes ſint vt materia, & quæ ſecus, ne ratio quidem rei fuerit manifeſta. Hæc effatus ait (quę igitur in diuerſis ſpecie fiunt) id eſt in ſpeciebus diuerſis, vt globus in ære, ligno, lapide, auro, plumbo, & pleriſq; alijs ſpecie diuerſis efficitur, quæ ergo in diuerſis ſpecie fiunt, horum quænam partes vt materia ſint, non ambigitur. Neque enim æs aut lignum ſubſtantiæ ſunt circuli vel globi, id eſt, non ſunt ex ijs quæ formalem circulum

Formę partes quę ipſa priores eſſe dicantur.

conficiunt. talis enim circulus a ligno & ære ac talibus seiungitur, non item a forma & plano, ac omnino ab ijs quæ substantiam ipsius constituunt. Quæ igitur separantur, & in subiectis specie differētibus fiunt, horum partes vt in materia manifestæ sunt. quæ vero non secernuntur, sed semper fiunt in eisdem, vt homo semper in ossibus & carne ac neruis, ac perinde equus, & omnino vt animalia, eorum partes vt in materia non sunt adeo cognitæ. Attamen nihil prohibet, inquit, similem in his esse atq; in illis rationem. Vt enim æs atq; lignum nulla pars sunt substantiæ formalis circuli, sic ne carnes quidem & nerui substantiæ formalis hominis vel equi. Nam quemadmodū si circuli omnes essent ænei, nec circuli forma in alio subiecto esse posset, q̄ in ære, æs de substantia quidem circuli esse videretur, propterea quòd circulus non fieret in alio subiecto, tamen ne tūc quidem æs circuli substantia esset, siquidem neq; nunc est. quanquam difficile esset ipsum ab ære seiungere. nunc enim videre licet circulum ab ære separari. sic hominis forma licet semper in eisdem fiat, ossa tamen & nerui nihil ipsius substantiæ sunt. Ac sensus quidem dictorum huiusmodi est: ipse tamen non per negationem sermonem intulit, sed per interrogationem, dicens. Hominis forma semper in carnibus & ossibus efficitur. num igitur hæc partes formæ sunt atq; rationis? & percontatus respondet, dicēs (an non) id est, an nequaquam partes ipsius sunt, sed materia. tamen quoniam hominis forma in alijs nō efficitur, quemadmodum forma circuli, ideo separare non possumus (quoniam autem hoc quidem) vt scilicet hominis formā a carnibus & ossibus cogitatione separetur (fieri posse videtur, obscurum autem est quando separabitur) non enim sic exploratum est, vt in circulo (dubitant quidā) designat autem Pythagoræos (in circulo & in triangulo) Negantes oportere hos lineas esse definire: vt circulus figura plana esse dicatur vna linea contenta, & triangulus tribus: ac vicissim linea longitudo continua, quæ in partem vnam dilatetur. linea enim circulo & triangulo quasi materia subijcitur, & similiter continuum ipsi lineæ, quemadmodum homini carnes & ossa, æs vero statuæ. Si hominem igitur per ossa & carnes non diffinimus, propterea q; sunt partes materiales, profecto neq; circulū, neq; triangulum oportet per lineam definire. & ob hoc, id est, quia lineam & continuum, vt materiā triangulo & cæteris subijci aiunt, omnia reducunt ad numeros, propterea q; materiæ sint expertes, nec aliquod subiectum habeant tanquam materiam, sed ipsi per se consistant. Itaq; lineæ definitionē eam esse aiunt, quæ dualitatis est: quoniam dualitas est primum dilatabile, vt quæ prima sit in quam vnitas dilatetur: deinde in trinitatem, & cæteros numeros qui sequuntur. quare si definiamus, inquiunt, lineam, nō oportet dicere ipsam esse quantum in vnum dilatabile, sed, linea est primum dilatabile. Nam ipsum primum non est quasi materia & subiectum lineæ, quemadmodum continuum. Idearum quoq; assertorum quidam aiunt ipsilineam, id est lineæ formam, quæ diuersa est a singularibus lineis, esse dualitatem. Alij vero aiunt nō ipsilineam dualitatem esse, sed ipsilineam esse formā lineæ. qui quidem affirmant, in quibusdam speciem idem esse, quod id cuius est species, vt homo, & Socrates, cuius species est homo, idem sint, & ipsidualitas idem quod hæc dualitas, cuius species est ipsidualitas. in alijs hoc non concedunt, vt in linea. hanc enim particularem lineam esse aiunt: speciē vero ipsius non lineam esse, sed dualitatem. Ac statim ipse disputat in eos qui lineam vt formam, siue speciem lineam esse negant, sed dualitatem, dicens. (Accidit igitur formam vnam multorum esse) id est, ex hac oratione efficitur, vt vna sit species specialissima multorum, & specie differentium. Hoc enim significatur verbis illis (quorum species diuersa esse videtur) Nam si dualitas quę species est particularium linearum, eadem est species dualitatum particularium, particulares autem lineæ & dualitates specie differunt, vna profecto species fuerit duorum specie differētium. quod si ita est, cur eadem dualitas non sit species particularium hominum, & equorum ac boum, ac simpliciter omnium? Cur enim si duorum specie differentium species esse dicitur, aliorum esse negetur? Ex hoc itaque fit, vt omniū eadē species habeatur, nec sint plures ideæ: & sic omnia vnū erunt, vniusq; naturæ, homines, equi, & cætera cuncta. Nam quorum species vna est, eorū natura quoq; est vna.

Ea igitur quæ ad definitiones attinent, dubitationem habere, & quam ob causam, satis iam diximus. Quapropter & omnia hoc pacto reducere, atq; materiam auferre, superuacaneum esse videtur. Quædam enim forsitan hoc in hoc sunt, aut hæc ita sese habentia, atq; illa comparatio de animali, quam iunior Socrates dicere consueuit, non recte sese habet profecto. A veritate enim abducit, existimareque facit fieri posse, vt homo sit sine partibus, perinde atq; sine ære circulus esse potest. hoc autem non est simile. Animal enim fortasse sensibile quiddā est, & nō fit vt sine motu, atq; ob hoc nō sine suis partibus definito sese habentibus modo definiatur. Non enim quæuis manus pars hominis est, sed ea quæ manus officium efficere potest. Quare pars est, si animæ particeps sit: non pars, si eiusdem sit expers.

Ea igitur quæ ad definitionem attinēt, dubitationem habere, & quam ob causam, satis iam diximus, quapropter & omnia hoc pacto reducere.) Concludit quæ sæpe dicta sunt, & ait. diximus ergo non vacare controuersia, quæ pertinent ad definitiones, & quam ob causam. Dixit enim cur in syllabæ definitionem assumamus elementa, in circuli vero segmenta nequaquam, & cætera quæ di- 33

cta sunt. At omnia reducere, ac ideas facere, materiam auferētes, &c. superuacaneū est. In quibusdā enim dubium non est, quin hoc in hoc sit, id est forma in materia. Forma enim domus in lapidibus est atq; lignis, statuæ in ære: hæ tamen non sunt per se separabiles, vt idearum assertores confitētur. quod si ita est, cur horum non habentur ideæ? Illud vero (forsitan) appositum est vel propter cautelam philosophis familiarem, vel quia hoc, non esse inquam ideas, paulo post demonstrabit, aut certe propter illa quæ in maiore primo, & sequentibus libris demonstrata sunt. Sed cum dixisset (quædā enim forsitā hoc in hoc sunt) adiecit (Aut ita se habentia) quoniam talis lapidum dispositio, & illud sic se habere, & non sic, domus est. Hæc effatus, iuniorem Socratem insectatur, quod perperā ex inductione ideas esse colligat. Appellat autem iuniorem Socratem vel Platonem, vel, quod verius est, quendā, qui Socrates eodem nomine quo Platonis magister fuit appellatus. Plato enim Socratem quendam disputantem inducit cum Socrate Gerænensi. Is igitur Socrates ex quodam vero concludere nitebatur, hominem absq; materialibus partibus consistere. Sic enim disserebat, quemadmodū circulus absq; ære ac lapide lignoq; consistere potest, sic homo sine carnibus & ossibus. sed hoc in circulo verum est, non esse hoc determinatum subiectum circuli, sed huiusmodi figuram in auro & ligno, ac omni solido corpore fieri esse aptam, nō in corpore aliquo determinato. In homine nō item verum est. Vt enim circulum absq; corpore non est reperire, quanquam in omni corpore solido, sed non determinato fieri sit aptus, sic homo sine ossibus & neruis in subsistentia reperiri non potest. Cæterum mēs siue cogitatio hominem a particularibus hominibus secernit, perinde atq; circulum, homo tamen nequit in subsistētia consistere, vt consistit Alexander. Sed quanquam mens ipsum a singularibus abducat, rursus tamē nō absq; carne & ossibus eū imaginatur. Non igitur, inquit, simile est quod a iuniore Socrate de circulo dicitur, & quod de animali. Animal enim sensibile quiddam est: nec sine motu, id est sine materia & subiecto definiri valet. hoc est, animal sensibile qualecunque sit, non potest sine subiecto definiri, si quis exacte definiat. Cum ergo ipsi animal non sit, vt demonstratum est, & demonstrabitur, sed quodcunq; animal existentiam habēs, sensibile habeatur (animal enim vniuersale nō est in existētia, sed cogitatione) quonam modo animal sensibile sine materia definietur? Sed vniuersalia sine materia definiuntur, vtpote quæ cogitatione existant: singularia nullo modo. Sed fortasse cum ait (Animal enim sensibile quiddam est, & non fit vt sine motu definiatur) hoc significare vult, omne animal est sensibile. nullum autem sensibile animal definiri potest, id est existentiam habere, sine carne & ossibus. Animal igitur sensibile absq; suis partibus certo quodā momodo se habētibus esse aut omnino definiri nequit. Sed cum dixisset (absq; partibus modo quodam se habentibus) exponit cur illud modo quodam adiecit, dicens (Nō enim omni modo manus est hominis pars.) Nā si manus exaruerit, & omnino immobilis fuerit effecta, non dicetur hominis pars, sed tunc eo nomine censebitur, cum munere suo fungetur. tūc autem fungetur munere suo, & hominis vocabitur manus, cum secundum naturam habuerit. Nam cum habuerit aliter, & fuerit velut inanimis, tunc neq; officium suum obibit, neq; hominis manus vocabitur.

Socrates iunior.

Vniuersalia siue materia definiuntur, singularia nullo modo.

Circa vero mathematica, cur rationes non sunt rationum partes, ipsi semicirculi circuli? Non enim sensibiles sunt. An nihil refert? Erit enim & non sensibilium quorūdam sane materies, eiusq; omnis quod non est quiditas, & per seipsum forma, sed hoc aliquid. nō igitur vniuersalis circuli, sed singularium hæ partes erūt, vt antea diximus. Est enim materies, alia sensibilis, alia intelligibilis. Patet autem & animam quidem substantiam primam, corpus autem materiam esse, hominem vero vel animal, id quod ex vtrisque cōstat, ipsum inquam vniuersale. At Socrates aut Coriscus si anima sit, duplex est. Quidam enim vt animam dicent, quidam vt totum. Sin simpliciter hæc anima sit, atq; hoc corpus: vt vniuersale sese habet, sic & singulare sese habet. Vtrum autem præter materiē & substantias tales, aliqua quædā substantia sit, quærereq; substantiam aliam quādam oporteat, vt numeros, aut aliquid tale, posterius consideremus oportet. Huiusce enim gratia de sensibilibus etiam substantiis enitimur definire. nam facultatis naturalis, secundæq; philosophiæ officium est aliquo modo, ea contemplatio quæ circa substantias sensui subiectas versatur. non enim de materia solum, sed de substantia etiam quæ ad rationem accōmodatur, ac magis philosophum cognoscere naturalem oportet. De definitionibus etiam quonam pacto partes sunt ea quæ in ratione sumuntur, & cur definitio vna sit ratio (patet enim ipsam rem vnū esse, & rem partes habentem, vnū quippiam esse) posterius considerandum esse videtur. Dictum est igitur vniuersaliter de quiditate quidnam sit, & quo pacto per se est, & cur quorundam ipsa ratio quiditatis habet rei quæ definitur partes, quorundam non habet: & in substantiæ quidem ratione partes eas quæ vt materia sunt, nō inesse. neq; enim illius substantiæ, sed totius sunt partes. atq; huius partim est ratio, partim non est. cum materia nanq; non est. Nō enim est de-

finitum.per primam autem ſubſtantiam eſt,ceu hominis eſt ipſa ratio animæ.Subſtantia enim eſt ea forma quæ ineſt,ex qua & materia ipſa tota ſubſtantia dicitur eſſe,veluti cõcauitas.ex hac enim naſoq; naſus ſimus,& ſimitas eſt.Bis enim in iſtis inerit naſus. In tota vero ſubſtantia,vt in naſo ſimo atq; Callia, & ipſa materia ineſt. Dictum eſt inſuper quiditatem & vnumquodq; idem in quibuſdam eſſe, vt in ſubſtantiis primis, ceu curuitatem,& curuitatis eſſe,ſi ipſa ſit prima.Atq; primam eam dico,quæ non ex eo dicitur,quia aliud in alio ineſt, & in ſubiecto velut materia. Quæ vero ſunt vt materia, aut vt ſimul cum materia ſumpta,in hiſce nõ eſſe idem, neq; per accidens vnum,vt Socrates,muſicumq;.Hæc enim eadem per accidens ſunt.

Circa vero mathematica, cur rationes non ſunt rationum partes,vt circuli ſemicirculi.)Cum ſupra dixiſſet elementa in ſyllabæ ratione ſumi,propterea quòd non ſint materiæ partes, ſed formæ. 34
in circuli autem ratione ſemicirculos non accipi, quoniam ſunt materiales, & materiæ partes, animaduertens aliquid in hanc orationem obijci poſſe, obiectionem ipſam exponit,eandemque ſoluit. Nos autem ſupra expoſuimus, cum de ſyllaba loqueretur,cur ſemicirculi materiæ partes ſint, non item elementa. Atq; equidem puto hæc cum illis eſſe coniungenda: & fortaſſe ab Ariſtotele cõiuncta ſunt.in nullo enim alio opere quidpiam tale feciſſe reperitur,quale hic feciſſe videtur,ſed ab Eudemo fuerunt ſeparata. Obiectio igitur huiuſmodi eſt,cur rationes ſemicirculorum, id eſt,cur ſemicirculi non ſunt partes rationis circuli,cum non ſint ſenſibiles, quemadmodum æs atq; oſſa & carnes,vt materiæ partes eſſe dicantur. Si ergo non ſunt partes materiales, cur in definitione circuli nõ ſumuntur? & ſoluit quæſtionem,dicens(An nihil refert)ſiue enim ſenſibiles ſint,ſiue inſenſibiles ſemicirculi,materiæ partes ſunt,atq; materia. Neq; enim materia omnis eſt ſenſibilis,nec rurſus ſenſibilium tantum habetur materia,ſed aliqua eſt materia non ſenſibilis,& inſenſibilium eſt aliqua materia.nec quidquam obeſt,licet ſegmenta inſenſibilia ſint,quo minus ipſorum habeatur materia inſenſibilis. Ac in vniuerſum quidquid non eſt quiditas,& forma quæ ipſa per ſe conſiſtat, huius habetur materia. Ex quo intelligitur hominis etiam vniuerſalis,quia per ſe non conſiſtit,materiam eſſe,ſed intelligibilem. Materia enim alia eſt ſenſibilis, alia intelligibilis.quare ſemicirculi haud dubie non erunt partes vniuerſalis circuli,neq; in ratione eius accipientur, ſed ſingulorum circulorũ partes erunt,vt dictum eſt. Quod autem ſemicirculi quanquam intelligibiles habeantur,tamen materia ſint,abunde ſupra declarauimus.diſtantia enim quam habere intelliguntur,pertinet ad materiam. Nam forma indilatabilis eſt,& partibus vacat. Habet autem interuallum propter materiam in qua eſt. Ex omnibus ergo perſpicuum ſit,animam eſſe primam ſubſtantiam,id eſt formam, corpus vero materiam: de quibus in ſecundo libro de anima eſt accurate diſputatũ, corpus ſcilicet materiam eſſe,animam vero formam.homo autem vniuerſalis eſt animal ex vtroq; conſtans,ex corpore inquam vniuerſali, & vniuerſali anima. Socrates autem,inquit,vel Coriſcus,ſi eius anima eſt forma ipſius,duplex eſt animal(ex anima & corpore)id eſt,ex materia & forma. Et quidam homines Socratem dicent(vt animam)id eſt vt formam,ad ſolam ipſius animam reſpicientes: alij vero ipſum vocabunt vt totum,id eſt compoſitum ex anima & corpore, intuentes ad vtrunq;.(Sin autem ſimpliciter hæc anima ſit,atq; hoc corpus)id eſt,ſiquis Socratis animam non vocauerit ſimpliciter formam Socratis,vt vniuerſalis anima humana ſeſe habet ad corpus humanum vniuerſale, ſic ſingularis ad ſingulare. Si ergo vniuerſalis anima humana forma eſt corporis vniuerſalis humani,profecto Socratis anima,Socratis corporis forma erit. ſin minus anima vniuerſalis humana forma eſt humani corporis vniuerſalis,ne ſingularis quidem anima,corporis ſingularis erit forma. Sed quoniã phyſici munus eſt,de formis quæ habentur in materia, diſputare, & ipſe per totum librũ de huiuſmodi formis diſſeruerat,idcirco velut ſibi in accuſatione tacita patrocinatus,inquit (vtrum præter materiam talium ſubſtantiarum ſit alia?)id eſt, an præter ſubſtantiam materialem, ſiue præter formã quæ habetur in materia,ſit alia, & huiuſmodi ſubſtantiam quærere oporteat,vt numeros? Appellat autem numeros ideas,vel quidpiam tale. Sed de hoc,inquit,poſtea conſiderabimus. de hoc enim diſputabit cum hoc in libro,tum maxime in libro tertiodecimo. Quoniam vt intelligatur, inquit, nũ præter eas quæ habentur in materia,aliæ formæ habeantur,necne, de ſenſibilibus ſubſtantijs, id eſt de formis materialibus differere conamur.neq; enim pertinet ad primã philoſophiam de huiuſmodi formis conſiderare,ſed ad ſecundam,quæ naturalis appellatur. Nam phyſici eſt nõ modo de materia differere,ſed multo etiam magis de forma,vt ex ſecundo libro de phyſico auditu licet intelligere. Quin etiam de definitionibus,inquit,poſtea conſiderandum eſt,quomodo quæ habẽtur in definitione,partes definitionis ſint, & quomodo ſit vna definitio,cum ex pluribus conſiſtat,ex genere videlicet ac differentijs. Nam cum res,hoc eſt definitum ſit vnũ,ipſa quoq; definitio vna eſt. Omnis autem res partium compos haud dubie aliquo ipſam vniente vna eſt. De his igitur differẽdum eſt, inquit. Ac de his ante omnia diſputabit,vt quæ hactenus indiſcuſſa fuerint. Hæc effatus,quæ pluribus verbis diſſeruerat,in pauca confert, & ait(Dictum eſt igitur vniuerſaliter de quiditate quidnam ſit)ſubſtantiam ſcilicet cum ſingularibus ordinatam, & comprehenſim intellectam: & quomodo quiditas ipſa per ſe conſiſtat, & quamobrem quorundam ratio quiditatis partes definiti continet,vt

Forma indilatabilis eſt, & partibus vacat

de syllaba diximus: aliorum secus, vt de circulo. diximus præterea in substantiæ formæq; ratione partes vt materiā non inesse, vt in hominis definitione. Neq; enim carnes & ossa in hominis ratione cōtinētur, propterea quòd carnes & ossa non sunt illius substantiæ ac formæ, sed concursus, id est compositi ex materia & forma. Compositi autem substantiæ partim habetur definitio, partim secus. Nā secundum materiā quæ habetur in ipsa, carnes dico, ossaq;, & neruos, eius non est definitio, quoniā materia est indefinita. indefinitorum autem non habetur definitio. secundum primam substantiam & formam habetur. Cum enim Socrates homini subijciatur, hominis autem habeatur definitio, Socratis quodammodo definitio existit. Sed cum definitionem secundum primam substātiam esse dixisset, quid substantia prima sit exponit, dicens (Substantia enim est ipsa forma quæ inest) id est, nihil est aliud prima substantia, quàm forma quę inest in materia. Quod vero interiectum est (ceu hominis est ipsa ratio animæ) huiusmodi est, ratio animæ, id est anima, ipsa est hominis forma: ex qua anima & materia tota compositaq; substantia existit. Pro exemplo autem constituti ex materia & forma apposuit cauitatem. ex hac enim & naso simus nasus existit, & simitas omnino in naso inest. sed cum superius dixisset, explicatum esse totius substantiæ non haberi definitionem, multis interiectis causam reddit, cur compositorū definitio non habeatur, dicens (bis enim in istis inerit nasus) id est, de compositis diximus, si definiantur, fieri vt bis idem dicatur. in naso autem simo & Callia inest materia & forma. quod si verum est, ipsorum non erit definitio. fiet enim vt bis idem repetatur. Neque solum, inquit, de his est disputatum, sed etiam docuimus rem quanq;, ac eius quiditatem in quibusdam idem esse, vt in substantijs primis. Quæ porro sit prima substantia, exponit, dicens. (Atque primam eam dico, quæ non ex eo dicitur, quia aliud in alio inest, & in subiecto velut materia) Nam simul ac dico album, aliud in alio subiecto dico, estq; homo vel lignū quasi subiectum: in quibus tanquam subiectis est albedo. cum vero hominem dico, non dico aliud in alio, sed rem quæ per se consistere valet, & consistit. Itaq; in substantijs vnaquæq; res est idem, quod sua quiditas. quę vero sunt vt materia, vel quasi sumpta cum materia, in his res & quiditas eius non sunt idem. est autem musicū in Socrate, vt in materia, vel vt simul sumptum cum materia, quamobrem Socrates & musicum per accidens sunt idem, non autem per se.

Substantia prima.

Res & ei⁹ quiditas in quibus idē sunt, in quibus secus.

Nunc autem primū id dicamus oportet, quod in resolutiuis de definitione non diximus. Ea nanq; dubitatio quæ ibi nō pertractata est, ad ea sane quæ nunc de substātia dicimus, accommodatur, vehementerq; conducit. Dico autem hanc dubitationem, propter quid res definienda, est vnum, cuius rationem definitionem dicimus esse, vt hominis hoc, animal inquam bipes? Sit enim ipsius hæc ratio, propter quid igitur hoc vnum est, sed non plura, animal & bipes? homo enim & album multa quidem sunt, cum alterū alteri non inest. Sed cum inest, atq; subiectum, id est homo, albedine est affectum, est vnum. tunc enim vnum fit, atq; est homo albus. Hic autem alterum alterius non est particeps. Genus enim non particeps differentiarum esse videtur. Idem enim contrariorū simul particeps esset, quippe cum differentiæ sint cōtrariæ, quibus differt genus. Quod si & est particeps, eadem erit ratio, si differentiæ plures sint, vt gressibile bipes expers alarum. Cur enim hæc vnum sunt, sed non plura? Non enim propterea sunt vnum, quòd insunt. hoc enim pacto ex omnibus erit vnum. Sin autem, vnum oportet ea esse, quæ in ipsa sunt definitione. Definitio nanq; ratio quædam est vna, substātiave. Quare vnius cuiusquā ipsam rationem esse oportet. Etenim substantia vnum quid, atq; hoc aliquid significat, vti dicimus.

Nunc autem primum de definitionibus disseramus id quod nobis in resolutorijs prætermissum est. Quia paulo ante dixerat (de definitionibus autem quonam pacto partes sunt ea quæ in ratione sumuntur, & cur definitio vna sit ratio. patet enim ipsam rem vnum esse, & rem partes habentem vnum quidpiam esse, posterius est considerandum) idcirco hoc in loco hanc quæstionem differit, dicens. Quoniam in resolutorijs, hoc est in secundo libro posteriorum resolutoriorum, non exacte definitionum quæstionem sumus persecuti, ideo quod illic prætermissum est, nunc disseramus. Nam quæstio quæ illo in loco cum discuti debuisset, prætermissa est, si nunc fuerit disputata, plurimum iuuamenti & commodi afferet ad sermonem qui de substantia formaq; haberi debet. quęstio autem, inquit, huiusmodi est, cur tandem definitum, cuius rationem definitionem esse dicimus, cum ex pluribus constet, vnum tamen esse dicimus, non plura. Nam sit, inquit, exempli gratia hominis definitio animal bipes. cur igitur animal bipes vnum est, non duo? & quis est horum vnitor, & a quo efficiūtur vnum? Quoniam homo, inquit, & albū si fuerint separata inter se, nec album in homine habeatur, nec homo sit albedinis particeps, multa sunt. Cum vero albedinis particeps homo sit, quæ in eo inest, & patitur aliquid, afficiturq; ab ea, tunc homo albus vnum efficitur, & est, non quidem per se, sed quatenus afficitur qualitate. hic autem animal non est particeps bipedis, vt animal bipes vnū

Definitum qđ ex pluribus cōstat, quomodo vnū dicat.

sit. Siquis autē dicat animal bipede participare, etiam multipede participabit: & sic erunt in eodem opposita. Pari ratione si animal fuerit particeps mortalis, immortali etiam participabit: quod fieri non potest, vt opposita insint in eodem. (Quippe cum differentiæ sint contrariæ, quibus differt genus) id est quibus genus diuiditur. Vel genus hoc in loco, vt in plerisq; alijs solet, pro specie dicit: & sic erit sensus: differentiæ quibus species differunt, contrariæ sunt. Obiectio igitur quòd genera differentijs non participent, hanc obiectionem contraria obiectione refellit, dicens (quod si & est particeps) in qua oratione multa desiderantur. Sed quantū ex ijs quæ adducit suspicor, quod dicere vult, hoc est. Siquis autem dicat, genus non participat contrarijs differentijs, sed pedestri ac bipede, & inalato. quæ quidem non sunt contraria. At si his participat, eadem iterum ratio redit. Si complures sunt differentiæ, cur hæc vnum sunt, & non plura? Si enim quoniam in genere insunt, vnum esse dici debent, eadem ratione fiet, vt omne id in quo aliqua insunt, cum ijs quæ insunt, vnum sit. ita vnū & amphora vnum erit, item modius & grana tritici. Quinetiam si animal & pedestre & bipes & inalatum vnum sunt, quoniam hæc insunt animali, nimirum animal cum differentijs omnibus vnū erit, & sic omnia erunt vnum. Nequis autem, animal & pedestre & bipes vnum esse neget, adijcit (Oportet autem vnum esse, quæcunq; in definitione sumuntur) Nam definitio vna quædam ratio est, ac vnius substantiæ. At si substantia cuius est definitio, aliquid vnum est, & hoc aliquid significat, vt diximus (nam quiditas & natura coordinata cuius est definitio, hoc aliquid est, & vnū) si hoc igitur ita est, profecto ipsius ratio vna est: & sic vnum sint oportet, quæ habētur in ratione. Quo in loco non erit ab re, vt digredientes, de quiditate ac communi forma siue specie pauca commemoremus. Intelligendum est igitur quiditatem & formam seu speciem idem esse, nisi quod non est quēadmodum intelligitur. Intelligitur enim quiddam ab indiuiduis ei subiectis diuersum: in ipsis tamen est collocata, nec vnquam sine illis consistit, aut omnino absq; materia. Definitio vero est ratio quiditatis & formæ. Atq; hæc quidē hoc in loco præmonēdi sumus. Ipse vero sic proposita quæstione, eius solutionem nimium obscure subijcit, propterea quòd in secundo libro de anima eandē soluit. & hoc in loco cum post multa verba haud dubie soluat, tamen soluisse non videtur. Sed nos dictionem percurrentes, quomodo eam soluat, exponemus. Et fortasse nihilo erit inutilius huius quæstionis solutionem in memoriam reuocare. Scimus enim neminem sanum quæsiturum, cur æs & globus æneus idem sit. Nam globus in ære nihil aliud est, q̃ æs globosum, atq; æs quasi materia habetur, rotundum quasi forma. materia porro & forma vnum esse aptæ sunt, nulla re ipsas diuellente. In hoc enim materiæ positum est esse materiam, & formæ formam esse, vt cum fuerit materia, & forma quam potest accipere, protinus vniantur, vnumq; sint. Atq; vt in his sese res habet, sic item in naturalibus, hoc est in genere ac differentijs. Nam in libro de demonstratione, si recte memini, omnes differentias cum genere excepta vltima simile quiddam habere materiæ, vltimam vero differentiam formam esse testatus est. exempli gratia, animal rationis particeps, materia est humanæ formæ. Pari ratione animal particeps rationis mortale. Mentis autē ac doctrinæ capax, forma. & quoniam forma & materia vnum esse sunt aptæ, idcirco hęc vnum sunt. Quinetiam vltimam differentiam formam esse, quæ vero præcedunt, materiam, ipse paulo post explicabit. Eodem modo animal pedestre materia est, bipes autem forma. Atq; hæc quidem est solutio, quam, vt diximus, adducit, licet nullam adducere videatur. Sed nos ad cætera transeamus.

Quiditas & species idem sunt, & quomodo.

Atqui primum de definitionibus per diuisiones conficiendis considerare oportet. nihil enim aliud in definitione esse videtur, nisi id quod primo dicitur genus, & differētiæ ipsæ. Cætera vero genera sunt, primum inquam, & differentiæ sumptæ cum illo: veluti primum quidem genus est animal, hæret autē animal bipes: & post hoc rursus est animal bipes expers alarū. Similis erit ratio & si per plura dicatur. Omnino enim nihil interest, per multa, an per pauca dicat: quare neq; & si per pauca, per pauciora etiā q̃ duo dicatur, vbi alterū erit differētia, alterū genus, velut hui⁹, animal bipes, animal quidē est genus, alterū vero est differentia. Si igitur genus absolute non est præter ea quæ sunt vt generis species, aut si est quidem, est autem vt materies (etenim vox quidem genus est & materia, differentiæ vero ipsas species elementaq; ex ipsa conficiunt) patet definitionem rationem eam esse quæ ex differentiis constat. At vero differentia etiam in differētiam diuidatur oportet, ceu differentia est animalis, pedes habere. Rursus igitur animalis pedes habentis, vt pedes habet, differentia percipiatur oportet. Quare non est dicendum, habentis pedes, aliud particeps alarum, aliud expers esse, si dicere quispiam recte velit. At faciet hoc, si diuidere accommodate non possit. Sed hoc pacto dicatur oportet, aliud sectos pedes, aliud non sectos habere. Hæc enim ad pedem accommodata est differentia, quippe cum pedum sectio, quædam sit, vt patet, differentia pedis. Atq; hoc pacto semper proficiscendum est, quousq; ad ea perueniatur, quæ differentia carent. Ac

tot species tunc pedis emergent, animaliaq; pedes habentia, quot sunt ipsius differentiæ pedis. Quæ cum ita sint, patet vltimam differentiã, substantiam rei, definitionemq; esse, si non oporteat sæpe eadem in definitionibus dicere. est enim superuacaneum sane, atq; id ipsum accidere sane videtur. Cum enim dicit animal pedes habens bipes, nihil aliud dicit quàm animal pedes habens, duos habens pedes: & si hoc diuisione diuidat sua, persæpe idem dicet, & toties porro quot sunt differentiæ ipsæ.

36 Atqui primum de definitionibus per diuisiones conficiendis considerare oportet.) Ad quæstionem eiusq; solutionem redit, aitq; disputandum esse primum de definitionibus conficiendis per diuisiones, id est, quomodo definitiones ex partitione fiant. (Nam nihil est, inquit, aliud in definitione q̃ genus primum appellatum, & differentia) Subaudiendum est autem, vltima: vt sit sensus, in definitione, hoc est, definitio, & quod ab ipsa explicatur, nihil aliud est, quàm primum genus, & vltima differentia. Exempli gratia, homo quasi forma, est animal, & mentis ac disciplinæ capax: cætera vero animali proxima, id est rationis particeps animal & mortale, genera sunt. Si vero genera, materia igitur, aut æmula materiæ. Itaq; animal rationis compos mortale, sunt materia & genus, mentis vero & doctrinæ capax, forma. Aspice vt his verbis obscurissime quæstionem soluit. Si enim materia & forma cum sunt, a seipsis vniri, & vnum fieri sunt aptę (est autem materia & genus animal rationis compos mortale, forma vero mentis ac scientiæ capax) satis intelligitur quomodo animal rationis compos mortale mentis ac scientiæ capax, vel animal pedestre bipes vnum sint, nõ plura. quo in loco Aristotelis ingenium animaduerte, quomodo simul nobis quæstionis solutionem obscure innuit, simul genera & differentias quomodo diuidi oporteat, ostendit, ac mirabiliter aperit. Sed cum formam nihil aliud esse dixisset, quàm primũ genus, id est animal, vt in hoc exemplo persistamus, ad differentiam animalis rationis compotis, & animalis rationis compotis mortalis (nam & hæc genera sunt, sed proxima, & primo posteriora) exemplũ subiecit ad dictorum explicationẽ. veluti primum, inquit, genus est animal, proximũ atq; illud sequens animal bipes, his etiamnũ posterius animal bipes inalatũ. Sed quia tria dixerat, pedestre, & bipes, & inalatum, ait, eadẽ est ratio siue per plura siue per pauciora dicatur, aut omnino per duo, id est, si plura sunt quæ dicũtur, primũ genus cum vltima differentia est forma. sin autem duo, alterum erit genus, alterũ differentia & forma. Exempli causa, si sit animal bipes, animal erit genus, bipes vero differentia, & omnino forma. Hæc effatus, sermonem repetit, atq; ait (Si igitur genus absolute nõ est præter ea quæ sunt vt generis species) id est, si genus non est præter suas species per se discretum, vt auctores ideatum aiebant, sed est in ipsis, vt re vera est, & ipsi placet (aut si est quidem, separabile est tamen vt materia) & exemplo declarat quomodo genus sit quasi materia. Nã vox, inquit, genus est & materia, differentiæ vero cum ipsa sunt formæ. Sunt autem vocis formæ nomina & verba, atq; elementa a b c, & cætera. Nam & hæc vocis sunt formæ, vt quæ ex ipsa quasi ex materia differentijsq; consistant: quoniam & hæc per differentias quasdam pronunciantur. Si ergo genus est quasi materia, differentia vero quasi forma, dubium esse non debet quin definitio sit ratio ex differentijs. Si materia autem & forma coniunctim vnum sunt, estq; ratio ac definitio genus & differẽtia, id est materia & forma, satis intelligitur animal pedestre bipes vnum esse, non plura. Sic igitur quęstione soluta, ac pro solutionis vt puto conclusione subiecto illo (patet definitionem rationem eam esse, quæ ex differentijs cõstat) quasi diceret, perspicuum est animal pedestre bipes vnum esse, quoniã genus est & differentia, id est materia & forma: eo reuertitur, vt doceat quomodo generum ac differentiarum partitiones fieri debeant, dicens (At vero differentia in differentiam diuidatur oportet) Est autem sensus. Si definitiones cum primo genere ac vltima differentia conficere debemus, necesse est differentias in suas differentias quà differentiæ sunt secare: exempli gratia, si animal diuiditur in pedatum & depes, oportet animal pedatum in eo quod pedatum est, in propriam differentiam diuidere: ne dicamus, pedatum alterum est alatum, alterum inalatum, si recte diuisio fieri debet. neq; enim hæ bipedis sunt differentiæ, sed oportet ipsum quatenus pedatum est diuidere, & dicere. Pedatum aliud est fissipes, aliud solidipes. hæ nanq; sunt pedis differentię: quoniam pes fissus, pes quidam est, vt animal compos rationis animal quiddam. Sed quidam propter imbecillitatem, & quia cuiusq; differentias ignorant, hoc faciunt, id est, diuidunt in differentias non proprias. Pedatum igitur, & siquid aliud est, diuidere oportet in proprias differentias, donec ad aliqua indifferentia perueniatur, quæ nequeant vlterius in alias differentias secari: & tũc pedis tot erũt differentiæ, quot pedati vltima discrimina, quæ in alias differentias non partiuntur. Nam si forma est, vt sæpe diximus, genus cum vltima differentia, perspicuum est totidem esse animalia pedata, quot sunt vltimæ differentiæ. Quæ si vera sunt, dubitari non debet, quin vltima differentia sit rei substantia, & definitio, & hæc sola cum genere in definitiones assumi debeat, nisi idem sæpe repetere ac nugari libeat. Si enim magis particularia secũ inferunt vniuersaliora, & hæc ad particularia sequuntur, profecto qui ait mentis ac scientiæ capax, is rationis quoq; particeps & mortale dicit: quemadmodum qui dicit hominem, is animal quoq; dicit. quod si ita est, non oportet dicere, homo est animal rationis compos, mortale, mentis atq; doctrinæ capax. Fit enim vt dicatur, homo est animal rationis particeps, mortale, mẽtis ac scientiæ capax, ra

Definitiones quomodo ex partitione fiant.

Generũ ac differẽtiarũ partitiones quomodo fiant.

tionis particeps mortale. Rursus si quis ita definiat, homo est animal pedatum bipes, quoniam in bipede pedatum inest, cum bipedi quod solũ dicere debuit, adiungat pedatum, nihil aliud dicit, quàm animal pedes habens, duos pedes habens. Quin etiam si bipes diuiseris in fissipes & solidipes, exempli gratia, & dixeris animal pedatum bipes, fissipes: perinde fuerit ac si dicas, animal pedes habens, duos pedes habens, fissos pedes habens. & quoties differẽtiarum diuisionem dixeris, toties fit vt pedatum dicas, & bipes, & cætera.

Si igitur differentia differentiæ fiat, vna erit, ipsa inquam vltima species atque substantia rei. Sin vero per accidens diuisio fuerit, veluti si pedes habentis aliud album quæsse dixerit, aliud nigrum, tot differentiæ nimirum, quot sunt diuisiones, emergẽt. Quare patet definitionem eam esse rationem, quæ ex differentiis constat, atq; harum ex vltima, si definire volumus recte. Dilucidum autem fuerit, si quispiam ordinem huiuscemodi definitionũ peruerterit, veluti definitionem hominis, animal bipes pedes habens dicendo. Dicto nanq; bipede, pedes habens superuacaneum esse videtur. in substantia autem ordo non est. quomodo enim intelligere aliud posterius, aliud prius oportet? Sed de definitionibus per diuisionem conficiendis quales quædã sunt, tot primo sint dicta.

Si igitur differentia differentiæ fiat, vna erit, ipsa inquam vltima species atq; substantia rei.) Genus cum vltima differentia formam & substantiam esse præfatus, si recte sit definiendum, rursus ait (*Si differentia differentiæ fiat*) id est, si quis differentiam, qua differentia est, diuidat, & in proprias ipsius differentias, vltima differentia cum genere videlicet forma erit ac substantia. *Sin autem* non per se, neq; in proprias differentias secet, sed per accidens, ad hunc modum, pedatum aliud est albũ, aliud nigrum: tot fuerint differentiæ ad formæ substantiæq; rationem assumẽdæ, quot sectiones fuerint. Exempli causa, siquis hominem definire volens dicat, homo vel est pedatus vel depes, nõ est autem depes, pedatus igitur: deinde pedatum aliud alatum est, aliud inalatum, sed homo non est alatus, est igitur inalatus. tum inalatum aliud bipes est, aliud multipes. homo autem non est multipes, bipes ergo. homo igitur est animal pedatum inalatum bipes. siquis igitur ad hunc modum definitionem moliatur, dubium non fuerit, quin cum partitiones tres sint atq; sectiones, totidem differẽtiæ ad definitionem assumãtur. Itaq; vt rationis compos & mortale, atq; mentis & doctrinæ capax, in hominis definitionem assumerentur, ex huiusmodi causa factum est. Nam si partitio recte facta fuisset, satis erat animal mentis & doctrinæ capax dicere. Porro definitionem genere ac vltima differentia constare, perspicuum fore ait, siquis huiusmodi definitiones commutet. exempli gratia hominis definitionem dicens animal bipes pedatum. nam illud pedatum superuacaneum est, cum bipes dictum fuerit, quoniam in bipede inest pedatum. Ne quis autem dicat, quoniam definitionis partes ordinem quendam tenere debent, vt hæc præcedat, illa sequatur, idcirco aliquid superuacaneũ contingere, adiecit illud (*Ordo autẽ non est in substantia*) nec ob ipsum absurdũ accidit (*quomodo enim intelligere aliud posterius, aliud prius oportet?*) Nam cum ea quæ vltimam differentiam præcedũt, materia sint, in materia autem qua materia, non sit prius & posterius (neq; enim in ære statuæ hæc pars prior est, illa posterior) quo modo in definitione dicere licet, hæc pars est prior, illa posterior? Non igitur ob hoc accidit incommodum, sed quia satis erat ad formam & substantiam vltima differentia cum genere, nec pedatum erat assumendum: & concludit, dicens (*Sed de definitionibus per diuisiones conficiendis, tot primo sint dicta*) quoniam rursus de ipsis qualesnam sint, disputabit. 37

Definitio genere ac vltima differẽtia constat.

Cum autem hæc consideratio de ipsa substãtia sit, redeamus rursus oportet. Vt subiectum itaq;, & quiditas, & quod ex hisce constat, substantia dicitur, sic & ipsum vniuersale substantia dici solet. atq; de duobus iam diximus, de quiditate inquam, & de subiecto, quod quidem subiici dupliciter asseruimus, aut vt hoc aliquid, quo pacto affectibus subiicitur animal, aut vt materies actui. Videtur autem quibusdam & vniuersale causa maxime atq; principium esse: quapropter & de hoc ipso pertractemus oportet. Impossibile enim esse videtur, quoduis vniuersalium substantiam esse. Prima nanq; substantia cuiusq; rei, propria cuiusq; esse videtur: quæ quidem, vt patet, nulli alii inest. Vniuersale autem est commune. Id enim vniuersale dicitur, quod pluribus inesse est aptum. Cuius igitur substantia hoc ipsum erit? aut enim omnium, aut nullius erit. at omnium esse non potest. vnius vero si fuerit, & cætera sane hoc erunt. nam aut omnium, aut nullius erit profecto. Quorum enim substantia est atque quiditas vna, & ipsa etiam vnum esse videntur. Deinde id substantia dicitur, quod de subiecto non dicitur. Vniuersale autem de aliquo subiecto dicitur semper. At hoc ne pacto non potest, vt quiditas? in ipso autẽ inest, ceu animal ipsum in homine atq; equo. igitur patet ipsius rationem aliquam esse.

nihil autem refert & si non omnium est ratio, quæ in substantia sunt. Non enim minus substantia cuiuspiam hoc erit, vt homo hominis in quo inest. Quare idem eueniet rursus. erit enim illius substantia, ceu animal ipsum eius speciei, in qua vt proprium inest. Præterea & impossibile atque absurdum esse videbitur, ipsum hoc, & substantiam, si ex quibusdam constet, non ex substantiis, neque ex eo quod est hoc aliquid, sed ex quali esse atq; constare. Erit enim profecto non substantia atq; quale, substantia: & eo quod est hoc aliquid, prius. quod quidem fieri nequit. neq; enim ratione, neq; tempore, neque generatione affectus priores substantia esse possunt. Erunt enim separabiles sane. Præterea Socrati qui quidem est substantia, substantia erit, vti patet: quare duabus substantiis Socrates substantia erit. Omnino autem accidit, si homo substantia sit, & ea quæ hoc pacto dicuntur, nihil eorum quæ in rationibus sunt, substantiam esse cuiusquam, neq; seorsum esse ab ipsis, neque in alio esse, veluti non esse animal quicquam præter animalia singula, neque aliud quicquam eorum quæ in rationibus insunt. Ex his igitur patet nihil eorum quæ vniuersaliter competunt, substantiam esse, & nihil eorum quæ communiter prædicantur, hoc aliquid, sed quale significare. Alioqui aliaque complura accident, & ipse tertius homo. Insuper & hoc pacto dilucidum esse videtur. Impossibile est enim ex substantiis quæ hoc insunt pacto, vt sint actu, substantiam vnquã constare. ea enim quæ ita sunt actu duo, nunquam actu sunt vnum: sed si potentia duo sunt, erit vnum: veluti duplum ipsum ex duobus dimidiis potentia constat. Actus enim nimirum separat. Quare si substantia sit vnum, non ex substantiis sane constabit, eoque modo quem recte Democritus dicit. fieri enim nõ posse dicit, vt ex duobus vnum, aut ex vno duo conficiantur. Ipsas enim magnitudines indiuiduas substantias esse censet. Patet igitur & in numero rem simili modo sese habere, si numerus vnitatum sit compositio, vt a quibusdam asseritur. Aut enim dualitas vnum non est, aut in ipsa non inest vnitas actu.

38 Cum autem hæc consideratio de prima substantia sit, redeamus rursus oportet.) Propositum est demonstrare nullum vniuersale substantiam esse, non hominem vniuersalem, nõ equum, nec vllum aliud, sed vniuersalium quodq; abductionem esse a singulis, & primum ac maxime substantijs appellatis, atq; similitudinem: & ait, quoniã de substãtia proprieq; ente (huius enim causæ inuestigantur) disputationem suscepimus, in hanc rursus reuertamur, & inquit (vt subiectum itaq; substantia dicitur) Vocat autẽ subiectum vel proximam cuiusq; materiam, vel omnimo materiam & compositum, vt Socratem. Vt igitur subiectum dicitur substantia, similiter autem compositum, vt Socrates substantia dicitur, atq; item quiditas dicitur substantia: nam & id quod ex materia & quiditate consistit, substantia vocatur: sic substantia vocatur vniuersale ipsum, quod ex pluribus numero differentibus in quid est prædicatur. (Atq; de duobus iam diximus, id est de quiditate & de subiecto) Dictũ est autem subiectum duplex esse: alterũ quod est hoc aliquid, vt animal, Socrates, Plato, & hic equus, quæ affectionibus, vt albo, calido, & similibus subijciuntur. alterum materia quæ actui formæq; subijcitur. Sed vniuersale, inquit, quod quidam materiæ expers esse dicunt, causa in primis atq; principium nonnullis esse videtur. quapropter disputationem huius repetamus, dispiciamusq; num fieri possit, vt ipsum sit principium, aut omnino substantia. Nam fieri non posse videtur, vt substantia sit quoduis vniuersale. quod in hunc modum colligit. Substantia sua cuique propria est, neq; in alio inest. vniuersale autem commune est, & pluribus adest. Nam id demum dicitur esse vniuersale, quod pluribus adesse est idoneum. vniuersale igitur non est substantia. Cuiusque autem suam substantiam esse propriam, nec alijs inesse, in promptu est intelligere. Alexandri enim substantia propria est Alexandri, nec adest cuipiam alteri, sed in ipso inest. at si vniuersale substantia esset, substantia ipsius propria esset, & in ipso inesset, non in alio. nunc autem in quamplurimis inest. non est igitur substantia, sed ex singulis abducta similitudo, in ipsis tamen consistens. nam similitudo nihil obstat quo minus in pluribus reperiatur. Ad summam vniuersale cuiusnam erit substantia? Nam vel omnium sit oportet, vel nullius. at omnium non potest. demonstratum est enim suam cuique substantiam propriam esse. quod cum ita sit, quomodo si vniuersale est substantia, huius substantia in Alexandro, Socrate, ac in alijs esse potest? quod tamen oportet, quandoquidem in his consistit. Sed neque vnius esse potest substantia ipsius vniuersalis. Nam si homo vniuersalis, & quiditas in particularibus collocata, est substantia, in vno tamen inest, exempli gratia in Socrate, profecto & alij homines, id est Plato & Alexander erunt in Socrate. At quomodo aut fieri aut fingi potest, vt in Socrate sint omnes homines? Vniuersale igitur, vt diximus, similitudo quædam est, quæ in multis cõsideratur. Præterea substantia vocatur, quæ de nullo subiecto dicitur, vt in prædicamẽtis

Nullũ vniuersale substãtiã esse.

Vniuersale quid.

demonstratur. vniuersale autem de subiecto dicitur. vniuersale igitur non est substantia. sed vtrum, inquit, homo vniuersalis non perinde esse potest vt quiditas, in ipsis tamen homine vniuersali ac vniuersali equo quædam substantia inest vt animal? quare haud dubie ratio quædam erit animalis: nec interest, omnium ne comprehensorum in alicuius definitione ratio sit, an secus. nihilo enim minus animal substantia erit alicuius, exempli gratia hominis & equi in quibus inest. Si ergo vniuersalis homo est substantia, cur animal non erit substantia? porro si animal est substantia, & in homine inest, substantia vero nullius est præterquam eius in quo inest, animal profecto substantia eius est in quo inest, id est hominis, in quo animal inest vt proprium. quo fiet, vt substantiæ substantia sit. itaque homo vniuersalis erit substantia Socratis, qui est substantia, & huius animal. porro si in animali inest animatum & sensuale, rursus hæc erunt animalis, id est, substantiæ erunt substantiæ. Atque iterum quæ in animato & sensuali insunt, erunt substantiæ animati & sensualis, id est substantiarum. quo fit, vt in Socrate quoddã quasi alueare substantiarum habeatur. quod fieri nõ potest. vna enim in quoq; substantia est, quæ quidẽ in ipso inest. Nam si Alexandri substantia Alexander est, Alexander autem plures esse non potest, profecto in ipso non erunt substantiæ multæ. Cum autẽ dixisset, si in homine vniuersali insit animal, homoq; vniuersalis sit substantia, fore vt animal quoq; sit substantia, hoc ipsum confirmat, dicens. Ad hæc fieri non potest, & est absurdum, si hoc aliquid & substantia, vt loquuntur qui aiunt hominem vniuersalem, ex animali existit, animal non esse substantiam & hoc aliquid, sed quale. Nam cum aliquid constituentia priora sint eo quod ab ipsis constituitur, homo autem istorum sententia, qui substantia est, constituitur ex animali, si animal sit quale, fiet vt quale atq; accidens prius sit, q̃ substantia, & hoc aliquid. quod quidem fieri non potest. Neque enim ratione, nec tempore, nec generatione affectiones sunt priores substantia: alioqui vsu veniret, vt per se ab ipsa separatæ reperirẽtur. quod non est possibile. Animal igitur substantia est. At si animal est substantia, rursus substantiæ erit substantia, & omnino quæ dicta sunt. Sed fortasse cum ait (Præterea impossibile atque absurdum esse videtur hoc aliquid & substantiam) non vniuersalem, sed particularem hominem significat. & tunc esset sensus, cum homo vniuersalis non esse substantia, sed quale demonstratus sit, fieri non potest, vt Socrates existat ex homine vniuersali, id est substantia ex non substantia. Sed magis placet prior expositio, atque eo magis, quòd sermo susceptus eo pertinet, vt appareat hominem vniuersalem non esse substantiam (Præterea, inquit, Socrati, qui quidem est substantia, substantia erit, quare duabus substantijs Socrates substantia erit) id est, duæ substantiæ erunt in Socrate, quod est absurdum. vnumquodque enim vna substantia est, non duæ, neque plures. (Omnino autem, inquit, accidit si homo est substantia) appellans hominem hoc in loco ipsum particularem & indiuiduum. omnino igitur si ipsum per se animal siue homo indiuiduus est substantia (& ea quæ hoc pacto dicuntur) id est indiuidua, efficitur vt eorum quæ sunt in ratione ipsius, nihil sit substantia, neque sine ipsis indiuiduis existat. Si enim animal ipsum per se non est substantia, neque pedestre, neque bipes, perspicuum est hæc absque indiuiduis non constare. (neque in alio) id est idea, sed in indiuiduis. Vt autem exponat illud (neque seorsum esse ab ipsis) infert (veluti non esse animal quidquam præter animalia singula) quasi dicat, cum nihil sine ipsis constare dico, hoc aio, nullum esse animal præter quædam & singula animalia, neque bipes præter singula, neque aliud quidquam ex ijs quæ in rationibus sumuntur. Demonstratum est enim nullum vniuersale substantiam esse. at si non sunt substantiæ, dubium esse non debet, quin separatim & per se consistere nequeant, sed in particularibus. Sic autem demonstrato vniuersalem hominem non esse substantiam, reliquum concludit, & ait. Ex his considerantibus palam fit, nullum eorum quæ adsunt vniuersaliter, substantiam esse, & nullum eorum quæ communiter prædicantur, hoc aliquid significare, sed tale vel quale. siquis autem vniuersalem hominem substantiam & hoc aliquid esse dicat, fiet, vt tertius præterea homo habeatur. Si enim homo substantia quædam est, & item Socrates est substantia, & vnusquisque alius, in pluribus autem est, quod de ipsis communiter prædicetur: erit igitur vicissim tertius quidam homo, qui de homine vniuersali, qui substantia est, deque cæteris prædicetur. Præterea, inquit, ad hunc modum aperitur fieri non posse, vt ex substantijs actu existentibus substantia & hoc aliquid existat. Nunquam enim duæ substantiæ actu existentes vnam substantiam conficiunt, quæ actu valeat existere, vt homo hic non potest cum hoc homine ad vnius hominis constitutionem conuenire. Sed ita demum duæ substantiæ componentur, vnamque substantiam actu conficient, si aliqua duo potestate sint substantiæ. Rursusque si duplum ex duobus dimidijs existit, non ex actu dimidijs constat, sed potestate. actus enim discernit, nec finit ipsum esse vnum. Nam simul atque dimidia efficiuntur dimidia, duplum diuiditur, nec amplius est vnum. Itaque substantia si vnum est, non constabit ex substantijs consistentibus, & quæ actu sint substantiæ, sed ex facultate substantijs. Ex quo intelligitur manum quæ cum toto est, potentia esse, non actu: tunc actu futuram, cum fuerit a toto disiuncta. ac ne tunc quidem simpliciter, sed si positum fuerit a toto diuulsam munus suum obire posse. Neque enim talis figura substantia est, sed cuiusque actus. Nam vt Democritus fieri posse negabat, vt ex duabus atomis efficiatur vna, quoniam ipsas pati non posse tradebat, vel ex vna duæ, (affirmabat enim ipsas esse indiuiduas) sic nos, inquit, fieri non posse dicimus, vt ex duabus substantijs actu existentibus fiat vna substantia, sed ex potentia duntaxat existentibus. Sed quoniam

Ex duabus substantijs actu existẽtibus nõ fieri vnã substantiam.

numeri huic sententiæ opponi possent(dicat enim aliquis, vt numerus sex constat ex tribus & tribus,vel quatuor & duobus,qui quidem sunt actu numeri)quid obstat,quo minus sic vna substantia constet ex duabus substantijs actu existentibus?hanc oppositionem soluit,negans dualitatem numerum esse,cum in numero sex inest.quãquam ipse non vtitur exemplo numeri sex,sed dualitatis, negans vnitates in dualitate,vnitates actu esse,sed potentia,dummodo dualitas vnus numerus esse statuatur.(Aut enim,ait, dualitas vnũ non est)id est,vel dualitas non est vnus quidam numerus,aut si omnino numerus est,vnitates in ipsa non sunt actu,sed potentia.

Atenim id quod emergit, dubitationem habere videtur. Nam si neque ex vniuersalibus vlla substantia esse potest, propterea quòd non hoc aliquid vniuersale ipsum, sed quale significat, neque fieri potest, vt ex actu substantiis vlla composita substantia constet: omnis profecto substantia incomposita erit. Quare neque ratio vllius erit substantiæ prorsus. At omnibus esse videtur,nosque iamdudum aut solius substantiæ, aut maxime ipsius definitionem diximus esse, nunc vero neque ipsius esse conclusimus, ergo nullius vlla prorsus definitio erit.An modo quodam erit, modo quodã non erit? Verum id quod dicitur,ex his quæ posterius dicentur,magis emerget ac patefiet.

39 Atenim id quod emergit,dubitationem habere videtur. Nam si neque in vniuersalibus vlla substantia esse potest,propterea ꝙ non hoc aliquid vniuersale ipsum &c.)Postq̃ vniuersale nõ esse substantiã docuit,neque ex vniuersalibus posse substantiam existere,propterea quòd ex non substantijs substantia fieri nequit, quod ex dictis sequitur, non vacare quæstione ait: & ipsum quod sequitur, explicat. Si enim,inquit,substãtia ex vniuersali fieri nequit,propterea quòd tale siue quale significat, non hoc & substantiam, ex quali autẽ substantia existere non potest: si ergo hoc fieri nequit,neque rursus ex substantijs actu per se consistentibus,cuiusmodi est particularis homo,existere potest composita substantia, fit vt substantia sit incomposita. Nam si substantia composita esse potest, vel ex substantijs actu existentibus constabit,vel ex accidentibus. neutro autem modo constare potest. est igitur incomposita.quod si ita est,nullius substantiæ habebitur ratio. definitiones enim substantiarum sunt, quæ ex aliquibus consistunt, non simplicium: vt hominis qui ex animali & pedestri & bipede constat. At definitiones vel substantiarum duntaxat sunt, vel si etiam aliorum,potissimum tamen substantiarum. Nunc autem efficitur,vt ne substantiarum quidem. Nullius igitur habebitur definitio. Hæc effatus,quæstionẽ insolutam relinquit, sed solutioni inuentionem pollicetur, dicens, modo quodam substantiarum esse definitionem,alias non item. quod qualẽ sit, partim hoc in libro,partim in proximo declarabit.

Atqui patet ex ipsis, id quod accidit & hisce qui dicunt ideas substantias separatas esse, & simul formam ipsam ex genere differentiisque conficiunt. Nam si sint formæ,& animal in homine sit atque equo,aut est vnum idemque numero,aut diuersum. Ratione enim patet vnum idemque esse. Qui nanque in vtroque ipsum definiet, eandem rationem vtique assignabit. Si igitur est quispiam homo per seipsum hoc aliquid separatũq;,& ea sane ex quibus constat,vt animal atque bipes,hoc aliquid significare,& separata substantiasque esse necesse est, quare & animal ipsum. Si igitur ipsum animal idem est & in homine,& in equo,perinde atque tu ipse idem es quod tu ipse,quonã pacto id erit, quod inest in hisce quæ sunt seorsum?Et cur ipsum animal nõ & a seipso seorsum erit? Deinde si bipedis quidem multipedisque particeps sit, impossibile quid euenire videtur. Ipsi nanque quod quidem vnum atque hoc aliquid est, contraria inerunt simul. Sin vero non ita sit, quisnam est modus, cum ipsum animal bipes esse aut gressibile dicitur?At cõponuntur ne fortasse,aut tangunt,aut sunt mixta?At omnia sunt absurda. At in vnoquoq; ne aliud inest?Igitur vt breuibus dicam, infinita erunt ea quorum animal substantia est.Non enim homo ex animali per accidens constat. præterea ipsum animal plura erit. Est enim substantia id animal, quod vnicuique inest.Nõ enim per aliud dicitur. Quod ni ita sit,ex illo homo constabit,& illud genus ipsius erit.Et insuper omnia ex quibus homo constat,erunt ideæ. Igitur non huius quidem idea, illius autem substantia erit, quippe cum idipsum fieri nequeat. Vnumquodque igitur animalium quæ in animalibus insunt, ipsum animal erit,atque idea. Præterea ex aliquo profecto hoc erit,& quonã pacto ex ipso erit animali?Aut qui fieri potest,vt hoc ipsum animal substantia sit præter animal ipsum?præterea in sensibilibus hæc eadem euenire

& his absurdiora videntur. Quod si nequeunt hæc ita sese habere, patet ipsorum nō ita esse ideam, vt quidam inquiunt esse.

Atqui patet ex ipsis id quod accidit *ijs qui dicunt ideas substantias separatas esse.*) Ostenso vniuersalia non esse substantias, ex his palam esse ait, quod incōmodum eos sequatur, qui tradunt ideas substantias esse separatas, quique formam, hoc est ideam ex genere ac differentijs constare commiscuntur. Nam si ideæ sunt, & animal est in ipsihomine & ipsiequo, vtrum vnū idemq; animal numero est in ipsihomine, & ipsiequo, & cæteris? vt Alexander vnus est, idemque numero, an diuersum? & percontatus, antequam ad quæstionem per contradictionem propositam respondeat, ait. Siquis numero vnum esse negauerit, certe ratione vnū erit animal, quod habetur in ideis. qui enim definierit, eandem rationem in omnibus vsurpabit, nec aliam rationem reddet animalis quod inest in ipsihomine, aliam eius quod in ipsiequo. Hæc effatus, ad priora reuertitur. *Siquis igitur homo, inquit, est ipse per se, & hoc aliquid separatum, vt Socrates & Callias, necesse est vt animal, & pedestre, & bipes, ex quibus ipsihomo consistit, separata sint, & substantiæ per se existētes.* quid enim obstat, si ipsihomo est, quo minus ipsianimal & ipsibipes sit? quod si ita est, aliqua profecto substantia ex substantijs actu & per se existentibus constabit, quod fieri non posse demonstrauimus. Neq; vero hoc solum eueniet, sed idea etiam ex ideis constabit, & pedestris atq; animalis & bipedis ideæ priores erunt hominis idea, hoc est, ideæ aliæ alijs priores erunt. quod negant idearum auctores. Cum sic igitur hoc fieri non posse interiectis verbis significauit, reuertitur ad contradictionis quæstionem, & ait. *Si animal quod est in ipsiequo, & in ipsihomine, idem est, & vnum numero, vt ipse tibi idem & vnus es numero: quomodo vnum in ijs quæ inter se discreta sunt, numero vnum esse potest? & si quæ sunt discreta, vnum numero sunt, cur animal ipsum a se non erit separatum? Si enim animalia quæ in alio & in alio insunt, sunt vnum numero, haud dubie animal sine se ipso poterit consistere. Deinde quomodo, inquit, bipes est in animali? vtrum participatione, an alio quopiam modo? Si participatione, perspicuum est, non bipede tantum, sed alijs etiam differentijs participare. Cur enim huius erit particeps, illius non item? Si ergo bipedis & multipedis participatione formas siue species constituit, fiet vt opposita in eodem & vno & quod sit hoc aliquid insint. Si non participatione, quo igitur modo, aut quo pacto hæc in ipso reperiuntur, cum dicimus, animal bipes, vel animal pedestre, vel animal depes?* sed ais fortasse, cum in ipsihomine sunt, confunduntur miscenturque tanquam aceruus animal atq; differentiæ. At hæc omnia incommoda sunt. hic enim animalia non per compositionem & contactum esse notamus, sed continentia & mutuo temperamento. siquis ergo animal quod in separato homine, & separato equo, ac cæteris habetur, idem numero esse dixerit, hæc & plura incommoda sequuntur. *Sin autem in vnoquoque diuersum,* haud dubie non numero solum diuersa hæc esse dicuntur, specie vero eadem, nam rursus idearum erit idea, sed & numero & specie diuersa. & primum quorum animal est substantia, ea erunt infinita, & inter se diuersa: vt forma diuersa est ab equo, hic a leone, leo a boue, hic ab alio. quod qui fieri possit, non video. deinde exponant isti, quæ natura sit animalis quæ habetur in ipsihomine, & eius quod inest ipsiequo, si & numero & specie diuersa sunt. Sed cum ea quorum animal sit substantia, infinita propemodum fore dixisset, causam suggessit, cur animal substantiam appellasset. Neque enim, inquit, homo per accidens ex animali existit, sed tanquam ex substantia. quo fit, vt animal substantia sit. At cum idearum auctoribus ipsisubstantiam esse placeat, quæ ipsa per se consistat, fit vt animal multa sit: siquidem animal quod in singulis habetur, substantia est. Neque enim, vt cum album dicimus, aliquid aliud dicimus, exempli gratia lignum, vel hominem: sic cum animal substantiam dicimus, aliud quiddam dicimus, & per illud aliud hoc dicimus substantiam, sed per se substantia est. quare animal multa erit ex substantia ipsa per se existente, & ex animali. *Si* vero animal per se substantiam esse neges, sed per aliud, nimirum homo ex eo existet, per quod animal dicitur substantia, & illud erit hominis genus, non animal. Præterea cum homo discretus sit & per se, haud dubie & bipes & pedestre per se fuerint atque ideæ. non igitur animal & pedestre alterius sunt ideæ, alterius substantiæ: quemadmodum ego non alterius sum indiuiduus, alterius homo. fieri enim non potest, vt ego alterius homo sim, non mei ipsius. *Sic* animal ipsum sibi est & substantia, & idea, quanquam sit in ipsihomine: quemadmodum ego mihi sum & homo & indiuiduus, quanquam in loco consistam. quare si animal ipsum sibi est & substantia & idea, haud dubie vnumquodque eorum quæ sunt in animalibus, id est in ipsihomine ac cæteris, ipsianimal erit ac idea, formæ autem diuersarum naturarum sunt, vt homo & equus. ipsianimal ergo quæ in ideis habentur, diuersarum naturarum sunt, quod est absurdum. Præterea si multorum ac numero differentium est idea, animal autem quod habetur in ipsiequo, & quod in ipsihomine, ac in cæteris, numero differunt, vt demonstratum est (omnis enim idea vna est numero) illorum profecto erit idea. quare quemadmodum præter singulos ac sensibiles homines est alius homo per se existens, sic alia erit idea, & aliud ipsum animal diuersum ab ipsianimalibus, & ideis: & animal quod est in ipsihomine, quodammodo erit ex huiusmodi ipsianimali. Ad hæc si sensibilium sunt ideæ, hæc quæ dicta sunt, consequuntur, & ijs etiam absurdiora. Nam cum istorum dictis consentaneum sit, esse ipsianimal ipsum per se, nimirum quemadmo-

dũ ipsihomo diuersus est a singulis hominibus, sic ipsianimal a quibusdã animalibus erit diuersum, quæ neq; homo sunt, neq; equus, neq; aliud quicq̃, sed hoc ipsum animalia. At si non sunt aliqua animalia, quę hoc ipsum sunt, animalia dico, vt homines, hoc ipsum homines. nã cui vnq̃ animal videre cõtigit, quod neq; homo esset, neq; formica, neq; aliud quicq̃? vtiq; nec ipsianimal est. idea enim aliquorũ est idea. at si nõ est ipsianimal, haud dubie neq; ipsihomo erit, nec omnino aliqua idea. Siquis autem ipsianimal esse affirmet, sed nõ esse ideam animaliũ eorum quæ sunt hoc ipsum animalia, sed eius animalis quod habetur in hominibus & equis & in bobus, falsum dicet. Animalis enim quod in hominibus habetur, & omnino totorũ hominum, vt totorũ, ipsihomo est idea totus vt totus, & pari ratione ipsiequus totus vt totus idea est particulariũ equorum totorum vt totorum. quare si est ipsianimal, & idea, animalium idea esse debet, quæ nihil aliud sunt, q̃ hoc ipsum, id est quàm animalia. Cum ad hunc modũ in auctores idearum inuectus est, ipsosq; conuicit, cõcludit, dicens. Si ergo fieri nõ potest, vt ad hunc modũ sese habeãt, profecto singulorũ formæ esse nõ possunt, vt quidã statuere.

Cum autẽ substantia sit diuersa, totum ipsum, & ratio, atq; illa substãtia ratio sit cum materia simul sumpta, hæc vero ratio tantũ. Quæ quidem illo pacto dicuntur, eorũ est nimirum corruptio. ipsorũ enim est generatio. Rationis autẽ non est hoc pacto, vt corrumpatur. neq; enim est generatio. nõ enim fit esse domus, sed huius domus. sed sine generatione corruptioneq; sunt, & nõ sunt. Demonstratũ est enim neminem hæc generare, ac facere. Atq; substantiarũ propterea sensibiliũ, quæ quidem sunt singulares, nec definitio est, nec demõstratio, quòd materiã habent, cuius natura est talis, vt esse atq; nõ esse possit. Quapropter omnia singularia, istiusmodi subeunt corruptionem, vt patet. Quod si demonstratio necessariorum est, & definitio ad scientiam attinet, fieriq; non potest, vt aut demonstratio aut definitio sit eius quod aliter sese habere potest, sed est duntaxat opinio, quemadmodũ neq; scientia, interdum scientia, interdũ ignoratio esse potest, sed idipsum est opinatio: patet neq; definitionẽ, neq; demonstrationẽ ipsorũ esse. non enim sunt manifesta ea quæ corrũpuntur, iis qui scientiã habent, cũ non sunt pæsentia sensui. Atq; in anima eæ quidẽ sunt rationes quæ seruãtur, nulla autẽ ipsorũ definitio neq; demõstratio erit. Quãobrem cũ quispiã singulariũ quippiã definit, non ignoretur oportet talẽ semper assignationẽ tolli atq; interimi posse. fieri enim nequit, vt definitio assignet.

41 Cum autem substantia sit diuersa, totum ipsum, & ratio, atq; illa substantia ratio sit cũ materia simul sumpta.) Quia supra dixerat quiditatis ac specierum definitiones haberi, nõ item singulorum, pollicitus se hoc demonstraturum, nunc pollicitum præstat, ac singulorum definitiones non haberi demonstrat: prius tamen substantiæ partitionẽ persequitur, & quot modis dicatur, exponit, vt qualis substantiæ definitio non habeatur, ostendat. Ait igitur, quoniã substantia diuersa est, totũ ipsum & ratio, id est substantia alia est ratio cum materia sumpta, alia ratio omnino & quiditas. quę igitur substantiæ sunt acceptæ cum materia, & omnino compositæ, harũ interitus est atq; ortus: rationis vero & formæ neq; interitus est, neq; generatio. Neq; enim esse domus, domusve forma generatur, sed domus ipsa particularis, in qua forma sine tempore ac generatione & efficitur & interit. quare sensibiliũ ac singularum substantiarum neq; definitio est, neq; demonstratio, propterea q̃ materiã habent, cuius materię natura quia potest esse, & nõ esse, id est, quia non semper eandem formã retinere potest, sed modo hanc, tum illam recipit, idcirco singula quæque ipsorum caduca sunt. Quibus positis, eo reuertitur, vt ostendat definitiones non haberi singulorum. cæterum sermo eius in ideis versatur. nam ideæ quoque singulæ sunt, vt demonstratio procedat a maiore. Nam si harum quæ videntur esse sempiternæ, tamen quia de numero singulorum sunt, definitiones non habentur, multo minus eorum habebuntur, quæ singula sunt, & sensibilia. Prius tamen argumentatur concludens neque definitiones haberi sensibilium ac singulorum, neque demonstrationem, in hunc maxime modum. definitiones ac demonstrationes necessariorum sunt, & eorum quæ aliter habere nequeunt. singula autem possunt aliter habere. singulorum igitur non habetur neque definitio, neque demonstratio. Nam vt scientia, inquit, non potest nunc esse scientia, nunc ignorantia, quemadmodum homo non valet modo animal esse, modo secus (quod enim potest modo esse vt scientia, tum ignorantia, opinio est) sic demonstratio ac definitio, eorum esse non potest, quæ aliter habere possunt, sed opinio. Sed & aliter singulorum non haberi neque definitionem, neque demonstrationem, confirmat, dicens. (Non enim sunt manifesta ea quæ corrumpuntur, ijs qui scientiam habent, cum non insunt præsentia sensui.) Quod si quorum scientia habetur ac definitio, ea omni modo manifesta sunt, singula autem cum à sensu discesserunt, sunt incerta, profecto singulorum non habetur neque demonstratio, neque definitio. Item aliter. Quorum demonstratio definitioque habetur, horum demonstratio deletur, sublato eo qui demonstrationem habet, vel re cuius est demonstratio, vel vtroque abolito, id est & eo qui demonstrationem habet,

Quiditatis nõ haberi definitionẽ

Singulariũ nõ esse definitiones.

& eo quod demonstratur: vt in primo posteriorum resolutoriorũ libro dictum est. At in singulis, salua etiam re quæ demonstratur, & eo saluo qui rationẽ ac demonstrationem habet, & ipsa quoq; ratione, quæ habetur in anima, neq; effecta obliuione, accidit tamen vt neq; definitio sit, neq; demõstratio. Postquam enim id a sensu discedit, cuius rationem habeo, etiam me saluo, & re cuius habeo rationem, ipsaq; ratione exacte nullaq; intercepta obliuione, ignoro tamen an omnino sit. quamobrem, inquit, qui erga definitionem, id est qui sunt in alicuius definitione occupati, siue qui in cuiuspiam rei indiuiduæ definitione consideranda versantur, ac vt eius quid est reddant, elaborant, ij non ignorent oportet, semper tollere licere, id est, semper huiusmodi definitionem esse tollendam. Nam cuiusq; singularis definitionem tollere licet. quare qui singula definit, is nihil aliud quàm occasiones præbet tollendi sicui libeat atq; amoliendi huiusmodi definitiones.

At vero neq; vlla idea definiri potest. est enim, vt inquiunt, ipsa idea singularis ac separata. Rationẽ autem ex nominibus constare necesse est. At qui definit, non faciet nomen. erit enim ignotũ. Ea vero quæ sunt posita, cõmunia cunctis sunt. Et aliis ergo competant ista necesse est, veluti si & quispiã definierit te, animal dicet gracile, aut albũ, aut aliud quippiã, quod & alii competet. Si vero quispiam nihil prohibere dixerit seorsum quidem omnia multis, simul autẽ huic soli competere, dicendũ est, primo quidẽ ipsum animal bipes, & ambobus, animali inquã bipediq; cõpetere. Atq; hoc in perpetuis & necesse est esse, quia sunt priora, & ipsius cõpositi partes. At sunt etiã separata, si quidẽ homo est separatum. aut enim nihil, aut vtrunq;. Si igitur nihil, non erit præter species ipsum genus. si vero erit vtrunq;, & differentia ipsa etiã erit. Deinde quia priora sunt ipso esse. Hæc autem non econtra tolluntur. Præterea ipsæ ideæ sunt ex ideis. sunt enim magis ea incomposita, ex quibus quippiam cõstat. Præterea de multis & illa prædicentur oportet, ex quibus ipsa idea cõstat, vt animal atq; bipes. Quod si non prædicentur, quonam cognoscetur modo? Erit enim quædam idea, quam de pluribus quàm vno impossibile est prædicari. at non videtur, sed omnis idea participabilis esse videtur.

Idearũ nõ esse definitiones.

At vero neq; vlla idea definiri potest. idea enim de numero singulorum est.) In ideis, vt diximus, quæstionẽ persequitur, docens idearum nõ haberi definitiones, propterea quòd ipsæ de numero singulorum sunt. at si harum non habetur, sensibilium certe multo minus. Simulq; formas per se ipsas atq; separatas nullas esse docet. Si enim, inquit, definitio ipsihominis, vt in hoc oratio versetur, habeatur, necesse est nominibus vti. Nam sine nominibus res significantibus definitio non consistit. Si ergo qui debet ipsihominẽ definire, vt nominibus vtatur necesse est, vel vtetur nominibus consuetis atq; notis, id est nominibus græcis, aut alia incognitaq; nomina adhibebit. at non adhibebit diuersa, & ignota vocabula. Hoc enim perinde esset, ac si nominibus nõ vteretur, nec omnino loqueretur. & quemadmodũ qui nominibus nõ vtitur, neq; omnino loquitur, nõ definit, sic ne is quidẽ qui alienis nominibus vtitur. Superest igitur vt cõsuetis & cognitis nominibus vtatur. at nota vocabula & imposita, cõmunia omnibus sunt, multisq; conueniunt. Exempli gratia, siquis Alexandrũ definiens dicat, Alexander est animal gracile albũ, vel quidq; aliud: illud animal gracile albũ, non soli Alexãdro conuenit, sed multis etiã alijs. Itaq; rursus nõ vnius est hæc definitio, sed multorũ aliorum. Singulorũ igitur nõ habetur definitio. quod ipsum in ideis quoq; vsu venit. Si enim ipsihomo animal pedestre esse dicatur, hæc definitio alijs quoq; conueniet. non igitur licet ideã definire. Si ergo definitiones ijs tantum conueniunt, quorũ sunt definitiones, & definita ad definitiones conuertuntur, & hæ ad definita, profecto si animal pedestre solius ipsihominis sit definitio, alijs nõ conuenit, sed ad ipsum cõuertetur. at cõuenit, nec cõuertitur. ideã igitur definire non licet. Sed siquis, inquit, dicat, animal & gracile & albũ separatim quidem multis conuenire, simul autẽ nulli nisi exẽpli gratia Alexandro, similiter animal & pedestre separatim multis cõgruere, simul vero ipsihomini tantũ, vt animal & pedestre & bipes singula separatim multis aptãtur, simul soli homini: siquis igitur hæc dicat, primũ, inquit, dicendum est, vtrunq;, id est animal bipes conuenire animali, ac vicissim animal bipes bipedi. quo fiet, vt rursus animal bipes nõ vni, sed duobus conueniat. Nam cũ animal a bipede sit diuersum, animal bipes separatim bipedi cõueniet, & rursus animal bipes separatim animali: quod in Alexandro apertius declarabitur. Cũ enim Alexãder sit gracilis, philosophus, albus, Aphrodiseus, illud gracile, & philosophũ, & albũ, quę sunt ab Aphrodiseo Alexandro diuersa, omnia enim sunt Alexãder, ac nõ tria tantũ, conueniẽt Aphrodiseo Alexãdro. rursus cũ Aphrodiseus & gracilis & philosophus ab albo Alexãdro diuersa sint, cõuenient albo Alexãdro. itẽ quoniã philosophus, & albus, & Aphrodiseus, diuersa sunt a gracili Alexãdro, pari ratione gracili Alexãdro cõuenient. Itaq; definitio quæ ait, Alexãder est gracilis, philosophus, albus, Aphrodiseus, nõ est vnius definitio, sed gracilis Alexãdri, & albi Alexandri, & philosophi Alexãdri, & Aphrodisei Alexãdri. qui quidẽ diuersi sunt. Nam gracilis Alexander in eo quod est gracilis, diuersus est ab albo Alexãdro. Singulorũ igitur non habe- 42

tur definitio. Cæterum hæc argumentatio probabilis est, nec tam exacta quàm cæteræ. illæ nanque necessariæ, ac veræ sunt. Sed cum dixisset, animal bipes, ambobus, id est, & animali, & bipedi competere, adiecit. (atque hoc in sempiternis necesse est esse, quia sunt priora, & ipsius compositi partes.) id est, necesse est vt animal bipes separatim insit in bipede, rursusque priuatim in animali. Nã cũ ipsi animal & ipsibipes per se sint, quæ postea coeuntia fiunt partes compositi, hoc est ipsihominis, necesse est vt animal bipes de bipede prędicetur, quod per se existit: rursusque animal. nã & ipsum per se est. quanquam illud (Atque hoc in sempiternis necesse est esse, quia sunt priora, & ipsius compositi partes) coniungi potest cum illo superiore (& alijs ergo competant ista necesse est) id est, necesse est animal & bipes cum sempiterna sint & communia, alijs conueniant. Non solum autem animal & bipes ipsihomine priora sunt, sed etiam separata, & per se, cum ipsihomo separatus sit, & per se. aut enim nihil est separatum, aut si ipsihomo separatus est, necesse fuerit vt animal separatum & per se sit. Cum autem dixisset (aut enim nihil, aut ambo) rursus sermonẽ repetit, & ait. si nihil igitur est separatum, non erit animal extra formas, sed in ipsis. At si & forma & genus est separatum, haud dubie differentia quoque separata erit. Atque ipsihomine priora erunt, secumque rollent ipsihominem, non autem simul tollentur ab ipso. hoc enim significat cum ait (hæc autem non contra tolluntur) ideæ igitur ideis erunt priores. Sed cum supra dixisset (siquis dixerit seorsum quidem omnia multis, simul autem huic soli competere) & item illud (dicendum est primo quidem ambobus) nihil apposuit quod illi coniunctioni (quidem) responderet, dicens, deinde autem. Sed dixit (præterea ipsæ ideæ sunt ex ideis. sunt enim magis incõposita) vt illud (præterea) loco dictionis (deinde) accipi debeat. Si enim homo est idea, eo magis & animal & bipes erunt ideæ, quo sunt minus composita. Præterea animal, & bipes, aut siquid aliud in ideæ definitionem assumetur, necesse erit vt de pluribus prædicetur. Secus enim quomodo innotescet? Quoniam cum ideæ ex his nostratibus rebus cognoscantur, nisi quæ, vt diximus, assumi debent ad ideæ definitionem, de pluribus prædicẽtur, quomodo cognoscentur? at si de pluribus dicuntur, dubitari non debet quin multorum sint, non vnius. singulorum igitur non habentur definitiones. Sed dicat aliquis, nõ prædicabuntur de pluribus, quæ sunt ad ideæ definitionem assumenda. At si non prædicantur, cum demõstratum sit, ex quibus ideæ consistunt, ea quoque ideas esse, aliquæ erunt ideæ, quæ de pluribus non prædicentur. quod non placet idearum auctoribus, qui omnem ideam a multis communicari posse tradunt.

Vt igitur dictum est, latet fieri non posse, vt definitio in perpetuis assignetur, maxime vero in hisce quæ vnica sunt, qualis est sol, aut luna. non enim solum ex eo peccant, quia talia addunt, quibus sublatis adhuc sol erit, quale est circa terram proficiscẽs, aut quod noctu celatur. Si steterit enim, aut si visus fuerit, non vlterius sol erit. At absurdum videtur, si non erit. sol enim substantiam quandã significat. Præterea sumunt ea quæ de alio etiam dici possunt, veluti si alius talis fuerit, patet illum continuo solem fore. Ratio ergo illa communis erit. at singularis ipse sol erat, perinde atque Socrates aut Cleõ. Quod si rationes talium esse possint, cur ipsorum nemo definitionem affert ideæ? fuerit autem manifestũ, si quispiã afferre aggredietur, verũ id esse quod nunc est dictũ.

43 Vt igitur dictum est, latet fieri non posse, vt definitio in sempiternis assignetur.) Demonstrato singulorum neque definitionẽ esse, neque demonstrationem, ignorari ait, vt dictum est, fieri non posse, vt sempiterna definiãtur, propterea quod singula sint, præsertim, inquit, quæ vnica sunt, sol, luna, terra. (Non enim solum in eo peccant, quia talia addunt quibus sublatis adhuc sol erit) At si eorũ quæ ad cuiuspiam definitionẽ assumuntur, vnum auferatur, definitũ non videtur superesse. Si enim pedestre aut bipes aut animal ex homine tollas, vtique homo non supersit. quare si quæ ad solis definitionẽ assumuntur, substantiam ipsius constituunt, profecto si horum vnum tollatur, sol ipse sublatus erit. At illo sublato sol tamẽ superesse potest. quod incommodũ ex eo accidit, quòd singulorum, quorũ nullæ sunt, definitiones reddere conãtur. non recte igitur singula definiuntur. Neque vero tantũ talia sumũt, sed ignorant etiã singulorum non esse definitionem. quod si scirent, omnino ab his definiendis abstinerent, ex quo ipsis accidit, vt talia sumant. Ac subijcit ea quæ perperam ad solis definitionem assumuntur, quod terrã ambit, noctuque occultatur. Nã cum terrã ambire, noctuque occultari, assumãtur ad solis definitionem, dubiũ esse non debet, quin hæc solis substantiã constituant. quare siquis a sole terram ambire, vel noctu occultari abstulerit, sol non amplius erit: vel omnino si sol consistat, neque terrã ambibit, neque occultabitur noctu. hoc si detur, sol non erit. absurdum autẽ est, propterea quòd sol consistat, vel quòd terram non subeat, vel noctu non abscondatur, idcirco solem non esse. Sol enim substantia quædam est, occultari vero, accidens. At potest, vt accidenti sublato substantia quoque auferatur? fieri qui potest? Præsertim cum loca quædam sint ad verticem Arcticum, quibus sol non occultatur, & tamen sol est: quem esse non oportebat, si occultari ad solis naturam quiditatemque pertineret. (Præterea, inquit, sumunt ea quæ de alio) sensus est. Si extra mundum hunc essent alij mundi, vt Democrito placebat, haud dubie soles, qui in illis mundis haberentur, terram ambirent, & noctu occultarentur. Itaque huius solis ratio communis esset, & illis quoque conueniret. At possi-

Perpetuorũ definitiones.

tum est solem vnum esse, vt Cleon, vel Callias. & huius tantum esse definitionem. Si ergo huiusmodi ratio, id est quod noctu occultatur, terramq; ambit, alijs etiam cõgruit, dubiũ esse non debet, quin singulorum definitio non habeatur. Postquã igitur ad hunc modum singulorum non esse definitionem docuit, idem testimonio confirmat eorum qui ideas asserebant, dicens. Cur nemo ipsorum definitionem reddit cuiuspiam ideæ, sed omnes indefinitas relinquunt, & negant idearum esse definitionem? An quia illis quoq; singulorum definitiones non haberi placuit. quare nostra, inquit, sententia ideas quoq; asserentium iudicio confirmatur, id est singulorum definitiones non haberi.

Singulorũ nõ esse definitionem.

Patet autem & eorum complura, quæ substantiæ esse videntur, potentia esse, vt animalium partes. nulla enim ab istis est separata. Cũ vero fuerint separatæ, tunc etiã sunt, vt materia cunctæ, & terra, & ignis, ac aer. Nihil enim ipsorum est vnum, sed vt cumulus anteaquam digerantur, & vnum quippiam ex ipsis emergat. Maxime autem partes animantium atq; animæ prope ad hoc accedere quispiam arbitrabitur, vt actu sint, & potentia, propterea quòd ab aliquo motus principia in flexionibus habent. Quocirca quædam animalium diuisa viuunt: attamen cuncta potentia erunt, cum vnum sunt continuumq; natura, sed non vi, aut copulatione. tale enim est læsum.

Patet autem eorum cõplura, quæ substantiæ esse videntur, potentia esse.) Quoniã eas res substantias appellamus, quę per se existentes officium suum obire possunt (substantia enim nihil aliud est, q̃ id a quo munus cuiusq; perficitur, vt anima Socratis est substãtia, & forma Socratis, a qua ipsi suppetit, vt hominis, qua homo est, munere fungatur) idcirco ex his palam fieri ait, animaliũ partes manus & pedes, quæ substantię in primis esse videntur, tamen nõ esse substantias nisi potentia. Est enim substantiæ, vt per se existens, opere suo, per quod est, fungatur. Manus autẽ a toto seiuncta non fungitur munere manus in eo quod est manus, quanq̃ per se existat. Neq; enim manus est quatenus talem figurã obtinet, sed in eo quod munus obeat conueniens talem figuram habenti. Nam si cuiusq; substantia in hoc sita esset, quod talem haberet figurã, profecto manus statuæ manus esset, quod non est. & pari ratione statua esset homo. At si cũ toto existentes animaliũ partes non sunt actu substantiæ, sed potestate (eas enim res substãtias actu esse dicebamus, quę ipsę per se sunt, & proprio munere funguntur) vtrum separatæ, ac per se existentes substantiæ dicuntur? an vt sæpe diximus, quoniam manus pedisve substantia non consistit in habenda huiusmodi figura, sed in potestate ipsis qua talia sunt ab anima tributa ad munus suum obeundum: idcirco si a toto seiunctæ, capaces essent facultatis quæ ab anima suppeditatur, & per hanc officio suo fungi possent, substantiæ vocarentur: sed quia hoc fieri non potest, ideo quando cum toto sunt, potestate substantiæ nuncupantur: separatæ vero non vocantur compositæ substantiæ, quanquam compositæ sint: sed quemadmodum ignis ad ipsas sese habet, ignis enim est ipsarum materia, sic ipsæ ad Socratem. hę nanq; materia sunt Socratis qui ex anima & corpore consistit. nam corpus est materia, anima vero forma. Neq; vero manus ac similium partium substantiam funditus negat: sed vt in eis substantiam quasi materiam tribuit, sic illam adimit, quæ ex materia & forma consistit: quoniam cum res quæque proprio actu speciem seu formam sortiatur, hæc tali actu sunt expoliata. Cum ergo, inquit, partes fuerint separatæ a toto, & per se, omnes sunt quasi materia, & velut terra ignisq; & aer. Cur autem separatæ non sint substantiæ, causam subiecit, dicens (Nihil enim ipsorum est vnum) quasi dicat, quoniam substantia debet nõ solum proprio munere fungi, sed etiam esse vnum actu, partes vero postquam seiunctæ aceruatim iacent, non sunt vnum actu, sed potentia. Nam vt aureorum stanneorumve frustorum aceruus, facultate vnum est, cum vero igni cuncta liquefacta, & quasi cõcocta, vnumq; effecta fuerint, tũc actu sunt vnum: sic partes aceruatim congestæ, vnum facultate sunt, non actu. Sed in quibusdam exemplaribus, pro cumulo siue aceruo legitur serum, siue lac. Et tunc esset sensus, quemadmodum lac, antequam coquatur, id est antequam in caseum concrescat, non dicitur vnum actu, sed potentia: postquam vero in caseum concreuit, tunc vnum appellatur, sic in partibus sese res habet. Maxime autem inquit, partes animantium atq; animæ, nec horum omnium, sed aliquorum prope ad hoc accedere quispiam arbitrabitur, vt existentes cum toto & actu & potentia substantiæ esse dicãtur. Quia enim postquam auulsæ sunt, & per se, moueri valent atq; sentire, idcirco & actu & potẽtia esse videri possunt. potentia, quoniam sunt cum toto: actu, quia cum separatæ moueantur & sentiant, tunc etiam cum in toto sunt, per se consistere videntur, non toti esse continentes. Auulsas autem moueri multas animantium partes certum est. Serpentes enim in partes duas dissectæ mouentur, & locustarum pedes, atque phalangiorum, & multorum aliorum postquam auulsæ constiterint, si fuerint a quopiam contactæ, sentiunt atque mouentur. Sed postquam dixit prope esse, vt huiusmodi partes potestate sint, atque actu: At, inquit, licet separatæ moueantur & sentiant, tamen quando cum toto sunt, & sunt vnum atque continentes, tunc potentia substantiæ sunt, non actu. Sed quoniam aliqua præter naturam sunt continentia, vt multorum digiti, adiecit, non vi, neque copulatione. quasi dicat, ea proprie vnum esse dico, quæ ex natura continentia sunt, non vi aut copula. talia enim orbitates siue mutilationes sunt, non secundum naturam.

44

Substantia

Substantię munus.

Partes a toto separatę cur nõ dicãtur substãtiæ.

Serpentes dissectæ mouentur.

Quoniam autem ipſum vnum perinde atq; id quod eſt, dicitur, ſubſtantiaque vnius eſt vna, & quorum eſt ſubſtantia numero vna, ea ſunt numero vnum: patet neq; ipſum vnum, neq; id quod eſt, rerum ſubſtantiam eſſe poſſe, quemadmodum nec elementi eſſe, aut principii, vt ſubſtantia eſt cuiuſquā, ſed quærimus quodnā ſit ipſum principiū, vt ad magis notum proficiſcamur. Horum igitur id quod eſt ipſum vnum, magis ſubſtantia quàm principium, & cauſa & elemētum eſſe videtur. at neq; hæc ſunt, ſiquidem neq; aliud quicquam commune ſubſtantia ſit. Nulli enim alii ſubſtantia competit, niſi ſibiipſi, & ei qui habet ipſam, cuius ſubſtantia eſt. Præterea ipſum vnum pluribus in locis ſimul eſſe non poteſt, commune autem ipſum multis in locis eſt ſimul. Quare patet nihil vniuerſalium ſeorſum præter ſingula eſſe.

45 Quoniam autem ipſum vnum perinde atq; id quod eſt, dicitur, ſubſtātiaq; vnius eſt vna, & quorum eſt ſubſtantia numero vna, ea ſunt numero vnum.) Demonſtrato hominem vniuerſalem, & ſimpliciter omnem formam non eſſe ſubſtātiam, docet neq; ens, neq; vnum, ſiue vt idearum auctores loquuntur, ipſiens, & ipſivnum non eſſe ſubſtātiam. ergo, inquit, quoniam ens dicitur vt vnum, (in ſecundo enim huius operis libro ens & vnū docuit alterum alterius eſſe comitem, vt ſiquid vnū ſit, idem ſit ens: rurſuſq; ſi ens, idē vnum) Cum igitur ens dicatur vt vnum, & ſubſtantia vnius vna ſit, (nam cum ego ſim vnus, ſubſtantia mea vna eſt. neq; enim aliud ego ſum, aliud ſubſtantia mea) & rurſus cum quorum ſubſtantia vna eſt, ea ſint numero vnum: dubium eſſe non debet, quin neque vnum, neq; ens rerum ſubſtantia ſint, ſed prædicationes tantum, & nomina quæ de rebus dicuntur. Vt enim elementum prædicatur de igne, nam ignis elementum eſſe dicitur, atq; item principium, nemo enim ſubſtantiam ignis in eo poſitam eſſe dicat, quòd ſit elementum, cum ignis ſubſtantia ſit calidum & ſiccum, elementum autem & principium prædicata quædam & nomina, quæ de igne dicuntur: ſic ens & vnum, mera nomina ſunt quæ de rebus prædicantur, non autem rerum ſubſtantiæ atq; naturæ. Nam ſi elementum vel vnum vel ens, rerum eſſet ſubſtantia, profectò cum elementum audimus aut vnum, non inquireremus quid eſt quod per vnum ſignificatur, aut per elementum, ſed animus noſter acquieſceret. Nunc autem cum vnum audimus vel ens vel elementum, ſtatim quærimus, vt ad notum quidpiam reducamur. Cum vero quis ait, quod vnum dicitur, id exempli gratia eſſe ignem, vel quod dicitur elementum, eſſe aquam: audita re cognita quieſcit auditor, nec amplius ſolicitus eſt de inquirendo. (Vnum igitur, inquit, atq; ens magis quàm elementum & principium ſubſtantię eſſe videntur.) id eſt, vnum & ens magis ſignificant ſubſtantiam, quàm elementum. Primum, quia ens & vnum in intelligibilibus ſenſibilibuſq; ac ſimpliciter in rebus omnibus conſiderantur, elementum vero ne in ſenſibilibus quidem omnibus. Pari ratione neq; principium conſideratur in cunctis. Deinde quoniam elementum eſt eorum quæ ad aliquid dicuntur, vnum autem eorū quę per ſe. quæ autem per ſe dicuntur, ea magis ſignificant ſubſtantias, propiuſq; ad ſubſtantiam accedunt, quàm quæ ad aliquid. Cæterum quanquam ſubſtantias ſignificent, non tamen ſubſtantiæ ſunt, nō magis quàm aliud quoduis vniuerſale. & argumentatur in hunc modum. Nullum commune, & quod de multis prædicetur, eſt ſubſtantia, vt iam demonſtratum eſt. vnum autem & ens communia ſunt, & de multis prædicantur. vnum igitur & ens non ſunt ſubſtantiæ. Et aliter, nulla ſubſtātia in altero a ſe diuerſo ineſt, ſed ipſa in ſe eſt, & in ſe habēte. vnum autem & ens in diuerſis inſunt, vnum igitur & ens non ſunt ſubſtantiæ. Subſtantiam vero non eſſe in diuerſo, ſed in ſe, perſpicuum eſt. Ego enim qui ſubſtantia ſum, non inſum in alio quàm in me ipſo, meaq; ſubſtantia in me eſt: nā ſubſtantia mea nihil eſt aliud, quàm ego. (Præterea ipſum, inquit, vnum pluribus in locis ſimul eſſe non poteſt) id eſt, vna ſubſtātia, vt Socrates vel Callias, non poteſt eſſe in Lycio & in foro. vnum autem commune quod de ſingulis prędicatur, quoniam eſt ſingulorum ſimilitudo, idcirco & ipſum & omne vniuerſale ſimul in pluribus locis ſunt, Athenis, Thebis, & in Africa, breuiter in omni loco. vnum igitur commune nō eſt ſubſtantia. Sed in quibuſdam exemplaribus legitur, (præterea ipſum ens) & tunc eſſet ſenſus, ens, id eſt quod ſubſtantia eſt, nō poteſt ſimul multis in locis eſſe: commune autem vnum & ens ſimul multis in locis ſunt. vnum igitur & ens non ſunt ſubſtantia. Itaque ſi ſubſtantię per ſe ſeparatim eſſe poſſunt, vniuerſalia autem, vt demonſtratum eſt, non ſunt ſubſtātiæ, ſed ſingulorū ſimilitudines, haud dubie nullū vniuerſale extra ſingula ſeparatimq; cōſiſtit, ſed in ipſis.

Ens & vnū mera nomina ſunt, nō rerum ſubſtantiæ.

Vnū cōmune non eſt ſubſtantia.

Sed qui formas inquiunt eſſe, partim rectè dicunt ſeparantes ipſas, ſiquidem ſubſtātiæ ſint: partim non rectè, propterea quòd ipſam vnam formam de pluribus prædicāt. & cauſam huius hanc eſſe conſtat. Non enim reddere poſſunt, quænam ſint tales ſubſtātiæ, quæ corruptionem non ſubeunt, quæq; ſunt præter ſingulas ſenſibileſve ſubſtātias. Faciunt igitur ipſas ab his quæ occidunt, ſpecie non differentes, ipſum hominem, & ipſum equum. Hæc enim cognoſcimus, hāc dictionem ipſum inquam rebus ſenſibilibus adiungentes. Et tamen ſi etiam ſtellas nō vidiſſemus, non minus, vt arbitror, præter eas

quas nos ſcimus,ſubſtantiæ perpetuæ eſſent.Quare & nunc etſi quænã ſint, videre non poſſumus,eſſe tamen aliquas fortaſſe neceſſe eſt. Patet igitur neq; quicquam eorũ quæ dicuntur vniuerſalia,ſubſtantiam eſſe, neque ſubſtantiã ex ſubſtantiis vllam conſtare. Quid autem & quale quid ſubſtãtiam dicere oporteat,rurſus alio quaſi principio ſumpto dicamus. Ex his enim & de ſubſtantia illa fortaſſe patebit, quæ a ſenſibilibus ſubſtantiis eſt ſeparata.

At qui formas inquiunt eſſe,partim recte dicunt ſeparantes ipſas.) Quoniam ſubſtantię peculiare eſt per ſe conſiſtere,qui autem ideas aſſerebant,has ſubſtantias eſſe dicebant,idcirco quatenus ipſas ſeparabant,ac eſſe per ſe dicebant,recte dicebant.Nam ſi formæ eſſent ſubſtãtiæ, profecto ſuapte natura ſeparatæ eſſent,& per ſe.In eo igitur quod formas ſubſtantias eſſe dicentes,ſeparatas ac per ſe eſſe ſtatuebant,recte dicebant:ediuerſo tamen in eo quòd formam vnam exempli gratia ipſihominem ſubſtantiam eſſe dicentes,de pluribus prędicabant,in errore verſabantur. Vt enim demonſtratum eſt, nulla ſubſtantia de pluribus prædicatur. Deinde cauſam ſuggerit,cur formas ſubſtantias eſſe dicentes,de pluribus ipſas prædicabant,dicens.Idcirco qui has ſubſtantias eſſe dicunt, eaſdẽ prædicant de multis,quoniam interrogati,quænam ſint huiuſmodi ſubſtantiæ immortales,& a ſingulis ſenſibilibuſq; diuerſæ?cum reſpondere, & quæ ſint explicare nequirent, adducebant Calliam & Calippum,atq; Phædonem,& hos vniuerſalem hominem eſſe dicebant,propterea quòd hi participatione ipſihominis eſſent. Omnes enim particulares homines ipſihominis eſſe participes. Itaque ipſihominem, & ipſiequum ideas eaſdem ſpecie dicebant eſſe,atque mortales homines, & mortales equos:quoniam hominis ſenſibili adijciẽtes illam dictionem ipſi (hanc enim abutens vocabulo verbum appellauit) eligunt,conficiuntq; vniuerſalem hominem,ipſihominem & ipſiequum appellantes.Nam ſi homini,vt dictum eſt,addatur ipſi,fiet ipſihomo. At ſi reuera ideæ ſint, atq; ſubſiſtant, nimirum etiam nobis non cernentibus eſſent.quid igitur attinet ipſas in ſenſibilibus monſtrare? Roganti enim,quænam hæ ſubſtantię ſint,reſponderi ab iſtis debuit, Ipſihominẽ eſſe intelligimus quidem,ſed cum ſit in mundo intelligibili,nõ poſſumus ipſum monſtrare. nec oportuit ſingulis coactis dicere, hi ſunt homo vniuerſalis,in his enim conſiſtit, & illius participatione hi ſunt. ſed iſti,vt credibile eſt,hoc efficiebant metuentes ne ſi ipſum non cerneremus,eſſe nullo modo poſſet. At vt complures ſunt ſtellę,quas ipſi nõ videmus,vt Canobus:ſic nihil obſtat,ſi ſit ipſihomo,quo minus ſit nobis etiam non cernentibus.Itaq; nunc etiam ſi formas videre nequeamus, neceſſe eſt tamen,inquit, quaſdam eſſe ſubſtantias,non quales iſti ideas eſſe comminiſcuntur,incorporeas tamen, & intelligibiles.Illud autem (fortaſſe) adiectum eſt,quia nondum demonſtrauit eſſe aliquas ſubſtantias præter ſenſibiles,licet a nobis videri nequeant. His commemoratis atq; oſtẽſis cõcludit,dicens.nullum igitur eorum quæ vniuerſalia dicuntur,eſſe ſubſtãtiam ex actu ſubſtantiarum palam fit. (Quid autem, inquit,& quale quid ſubſtãtiam dicere oporteat,alio principio ſumpto dicamus.) Nam fortaſſe,inquit,ex his ſubſtantijs ſubſtantia illa corporis expers, & a ſenſibilibus ſeiuncta cognoſcetur. quo in loco admirari licet, quàm cõpediariam viam ingenioſiſſime diuinus hic vir excogitauerit ad primæ ſubſtantiæ cognitionem fœliciter ac varie pulchreve inueſtigandam, illius inquam omni honore digniſſimi,& cunctis votis expetendi,ac omnium parentis dei.Inquirit enim hoc in loco quidnã illud ſit,quod materiam ad formas recipiendas moueat:quod primam formam eſſe docet, quam ſubſtantiam quoq; licet appellare. At ſi forma eſt,quod in ſingulis materiam mouet,ipſamq; in ordinẽ redigit,haud dubie aliqua forma eſt,quæ moueat,ordinet,ac in eo ſtatu quo ſunt, hæc noſtratia conſtituat:quæ quidem eſt deus optimus maximus. 46

Ipſi dictio ideam deſignat vniuerſalibus addita, vt ipſihomo.

Deus, prima forma.

Cum igitur ipſa ſubſtantia principium ſit & cauſa quædam,hinc exordiamur oportet. Quæritur autem ipſum propter quid, hoc ſemper pacto, propter quid aliud alicui alii ineſt.Quærere enim cur muſicus homo muſic⁹ eſt homo, aut eſt quærere id quod eſt dictũ,propter quid inquam homo muſicus eſt,aut aliud. Quærere igitur cur ipſum eſt ipſum,nihil eſt quærere. Pateat autem ineſſe atq; eſſe oportet, veluti lunam deficere.huius autem cur ipſum eſt ipſum, vna ratio in vniuerſis ac vna cauſa eſt, cur homo eſt homo,aut muſicus muſicus:niſi quiſpiam dicat, quia ad ſeipſum vnumquodq; indiuiſibile eſt. hoc autem eſt ipſius vnius eſſe. Verum hoc commune de omnibus eſt atq; breue.Quæſierit autem quiſpiam,cur homo eſt animal tale. Atq; hoc patet illum non quærere,cur qui eſt homo,eſt homo:ergo aliquid de aliquo quærit,cur illi cõpetit. Pateat autem illud eſſe oportet, alioquin nihil quærit: veluti cur tonitat? quare fit in nubibus ſonus? Hoc enim pacto aliud eſt de alio id quod quæritur,& cur hæc, ceu lateres lapideſque ſunt domus. Cauſam igitur illum quærere patet, hæc autem eſt ipſa quiditas, vt diſſerendi modo dicatur, quæ quidem in quibuſdam eſt id gratia cuius cætera

fiunt, vt in domo forſitan aut lectica: in quibuſdam id quod primo mouit. Eſt enim & hoc ipſum cauſa, ſed talis quidem cauſa quæritur, cum res fiunt & corrumpuntur, altera autem & cum ſunt.

47 Cum igitur ipſa ſubſtantia principium ſit & cauſa quædam, hinc exordiamur oportet.) His verbis, vt dixi, conquirit quidnam id ſit quod materiam mouet vt res efficiantur, & ait (cũ ſubſtantia) formam appellans ſubſtantiam (principium ſit & cauſa, hinc exordiẽdum eſt.) Quo in loco aduerte, vt ſententiam ſuam dum præfatur oſtendit. Sed antequam dictorum enarrationem aggredimur, illud non erit alienum admonere, quæſtionem quare, in entibus, non in non entibus verſari. Quærẽs enim quare hoc, petit, cur hoc illi adeſt. Itaq; quæſtio quare, de ijs quęrit, quæ ſunt, & in alijs inſunt. Ergo quæritur, inquit, ipſum quare hoc ſemper pacto, quare aliud in alio ineſt. quærere enim quare muſicus homo eſt muſicus homo, vel idem eſt quærere, id eſt, quare ipſum in ſe eſt, vel aliud. Si quis ergo dicat, quare muſicus homo eſt hoc ipſum muſicus homo? nihil quærit. at ſi per hanc quæſtionẽ, cur muſicus homo muſicus homo eſt, quærat quare muſicus homo ſit muſicus, & cur muſicũ in homine ineſt, non adijciendo illud homo, quæſtio non fuerit inepta. quęrit enim cur aliud in alio ineſt. (Quærere igitur cur ipſum eſt ipſum.) id eſt, quærere cur homo eſt homo, eſt nihil quærere. Quæſtiones enim ſunt de natura eorum quę diuerſa in diuerſis ſunt. exempli gratia cur homo eſt animal? quoniam animal diuerſum eſt ab homine. Itaq; quæſtiones de diuerſis ſunt, nõ de eiſdem. Sed poſtq̃ quæſtiones de ijs eſſe dixit, quę alia in alijs inſunt, ſubijcit (Pateat autem ineſſe atque eſſe oportet.) eſt autem ſenſus. Cum quæritur quare, iam cõſtare debet hoc in illo ineſſe, & ipſa eſſe, quia in ijs quę non ſunt, non quæritur quare. Si enim quæratur cur luna deficit, nõ debet eſſe dubium, quin in luna inſit hoc ipſum deficere. His igitur interiectis, rurſus ad priora reuertitur, dicẽs, (Nam cur ipſum eſt ipſum, vna ratio in vniuerſis ac vna cauſa eſt.) quod autem inquit, huiuſmodi eſt, quærere cur homo muſicus eſt, non vacat ratione. (dicere autem ipſum cur ipſum.) id eſt, homo cur eſt homo? & equus cur eſt equus? & bos quare bos? vna ratio & vna cauſa eſt in omnibus. reſpondebit enim aduerſarius quia homo eſt, & quia equus eſt, & quia bos eſt. At quorũ eſt vna cauſa, ipſa quoq; vnum ſunt. quo fiet, vt bos & homo idem ſit numero. hoc autem ratione vacat, nec fieri poteſt. non eſt igitur quærendum cur homo eſt homo. Sed fortaſſe, inquit, rogatus quiſpiam cur homo eſt homo, & cur equus eſt equus, non reſpõdebit, quoniam homo eſt, & quoniam equus eſt, ſed idcirco homo eſt homo, inquiet, & equus eſt equus, quoniam ſibi quiſq; indiuiduus eſt. dicere autem, idcirco homo eſt homo, quoniam ſibi quiſq; eſt indiuiduus, nihil eſt aliud quàm dicere, quia eſt vnus. At hæc cauſa communis eſt omnibus, & breuis, & nullam habens difficultatem. Conſentaneum eſt enim vt interrogati quare album eſt album, reſpondeamus, quoniam eſt vnũ. & cur bos eſt bos, quoniam eſt vnus. quorum autem ratio, vt diximus, vna eſt, ipſa quoq; vnum ſunt. quæ ſi incõmoda ſunt, nec fieri poſſunt, non igitur interrogationes quæſtioneſq; ad hunc modum debent proponi, ſed quærendum eſt, cur homo eſt animal tale, id eſt cur homo exẽpli gratia eſt animal album, aut bipes? Ergo qui hoc quærit, is profecto non interrogat, cur homo eſt homo, ſed cur bipes vel albũ, quod eſt ab homine diuerſum, homini adeſt? hoc autem quod cur homini adſit interrogamus, oportet vt ipſi adeſſe conſtet. Nam ſi vtrum adſit dubitatur, inepta ſit interrogatio. Igitur hoc quoq; in loco cum interieciſſet illud (pateat autem illud eſſe oportet.) rurſus exẽplis declarat quęſtiones alia de alijs quęrere, dicens, (exempli gratia cur tonat?) quęrentes enim cur tonat? hoc quærimus, cur ſonus in nubibus efficitur. Sonus autem diuerſus eſt a nubibus. itaq; aliud de alio quæritur, id eſt, ſonus de nubibus. Itaque cum lateres lapideſq; cur domus ſint interrogamus, aliud quærimus de alio. quærimus enim cur forma ſit in materia. Ad hunc igitur modum oſtenſo quomodo ſit in re quaq; interrogandum, nõ dubium eſſe ait, quin cum quærimus, cur ſonus eſt in nubibus? hoc quæramus, quid eſt cauſa quæ materiam mouit vt fieret hoc, exempli gratia domus vel homo, vel tonitru. quæ quidem cauſa materiam mouens in quibuſdã, inquit, eſt cuius gratia, & finis, ſiue forma. Nam forma finis eſt, vt in domo, vel in lecto. Domus enim finis eſt, quæ in ipſa continentur, a furibus tuta conſeruare: quod ei a tali forma ſuppeditatur. Sic lecti finis eſt, vt homo in ipſo quieſcat. (In quibuſdam id quod mouit) id eſt, cauſa efficiens. nam hæc quoq; cauſa eſt: ex quo intelligitur nõ ſolum id gratia cuius, in domo atq; in lecto quæri, ſed etiam id quod mouit. Quæri enim poteſt quid Græcos mouerit ad bellum Troianis inferendum? hoc autem eſt Paridem Helenam rapuiſſe. ac viciſſim quid lapides & ligna mouerit, ac domum effecerit? Illud autem (forſitan) vbi ait (vt in domo forſitã) idcirco adiectum eſſe puto, quaſi diceret, modo fortaſſe quæreretur, cuius gratia, tum id quod mouit. Illud enim (Hæc autem eſt quiditas, vt differẽdi modo dicatur.) ſuperuacaneum eſt, & huic loco a quopiam extrinſecus adiectum, de hoc enim paulopoſt diſputabit. Præfatus autem (eſt enim & hoc ipſum cauſa) efficiens videlicet, ait, (Sed talis quidem cauſa) id eſt, efficiens in ijs quæ fiunt & intereunt, quæritur. de domo enim quæ fit, efficiens cauſa quæritur, ſimiliter de ea quæ diſſoluitur, quæ ſit cauſa quæ in eum modum lapides moueat. (Altera autem) id eſt formalis, & de ijs quæ fiunt, & de ijs quæ iam ſunt. Nam & cum homo fit, quæritur quid ſit cauſa, cur materia ad hunc modum moueatur: & ſimiliter cum homo eſt, interrogatur quæ cauſa materiam mouerit, & effecerit vt ipſa hoc aliquid fieret, exempli gratia Socrates vel Plato.

Quæſtio quare, in entibus, nõ in non entibus verſatur.

Forma, finis eſt.

Latet autem id quod quæritur,in hiſce maxime quæ non accommodate dicũtur, vt
homo propter quid eſt,propterea quòd ſimpliciter non definite dicitur hæc aut hoc.
Oportet ergo quærere definite,alioquin fiet vt aliquid & nihil quæratur. Cum autem
ipſum eſſe,& habere,& competere oporteat,patet materiam quærere propter quid eſt:
veluti cur hæc ſunt domus?propter id quòd hæc ſunt quod erat eſſe dom9. & cur homo
eſt hoc,aut cur corpus hoc habet,quare? cauſa materiæ quæritur. hæc autem eſt forma,
qua quippiam eſt,hæc autem eſt ſubſtãtia ipſa.Patet igitur quæſtionem in ſimplicibus
nõ eſſe,nec doctionem,ſed alium eſſe quæſtionis talium modum.

Latet autem id quod quæritur,in ijs maxime quæ non accommodate dicuntur.)Præfatus,quæ- 48
ſtione quare,cauſam quæri quæ materiam mouerit vt eſſet hoc aliquid,& id quod eſt, hoc latere di
cit in ijs quæ nec recte neq; commode dicuntur,nec videri quæſtionem quare,cauſæ quæſtionẽ eſſe,
vt cum quæritur quid eſt homo,id eſt,propter quid eſt homo. nã illud (quid)hoc in loco pro qua-
re,ſiue propter quid accipi debet.Cum ergo,inquit,quæritur quare homo eſt, quia ſimpliciter dici-
tur,non videtur quæri hoc,quid ſit videlicet quod materiam mouerit vt homo efficeretur.quoniam
igitur ſimpliciter dicitur,& non definite hæc hoc,idcirco non id quæri videtur. At oportuit,vt di-
ſtincte quærendo ad hunc modum diceretur,Cur hęc,manus inquam & pedes atq; carnes,ſunt hoc,
id eſt homo:quod cum dicimus,haud dubie quærimus quid eſt quod materiam mouerit, ac homi-
nem effecerit.Siquis autem non definiat, nec dicat cur carnes & oſſa & nerui ſunt homo,ſed cur ho
mo eſt homo:id profecto & quærere eſt,& nõ quærere.quęrit enim quatenus omnino quærit,qua
vero perperam quærit,non quærit.Sed in quibuſdam exemplaribus ſcriptum eſt ad hunc modum.
(Latet autem id quod quæritur,maxime in ijs quæ altera de alteris dicuntur.)Id eſt,in ijs quæ de a-
lijs prædicantur,quando non prædicantur recte,cauſam quęri ignoratur.Cum autem qui de aliquo
quærit, is teneat & cognoſcat oporteat hoc illi adeſſe,haud dubie cũ quærit, id quærit,quomodo &
à quo materia mota id facta fuerit,quod eſt.Exempli gratia cum dicis,quare homo eſt hoc, vel non
hoc.item quare corpus hoc eſt habens hoc,id quæris,quid eſt cauſa quæ mouit hoc corpus, vt habe-
ret hoc? & rurſus cum ais,cur domus hoc,id eſt,cur ligna & lapides ſunt domus,id quæris, cur hæc
ſunt id quod domus eſt,id eſt, quid eſt quod hæc mouit, ipſaq; domum effecit? Ex quo intelligitur
quæſtionem quare,præcipue in rebus naturalibus,cauſæ quæſtionem eſſe.(hæc autem cauſa eſt for-
ma,qua quidpiam eſt.)id eſt,in qua materia eſt.hæc vero forma eſt ſubſtantia.quid igitur ſit ſubſtã
tia,palam eſt factum,nimirum forma ipſa. Si ergo,vt diximus,forma eſt quæ ordinat atque efficit,
dubium eſſe non debet, quin aliqua forma ſit,quæ mundum exornet,& ipſum in eo quo eſt ſtatu cõ
ſtituat.Cum igitur quæſtio quare,eius ſit quod aliud in alio ineſt,haud dubie in ſimplicibus,& quę
ſolum formæ ſunt,quæſtioni locus non relinquitur,nec interrogationi quarę, ſed alius eſt inquiren
di modus. quæ autem inquiſitionis dę ſimplicibus ratio ſit, ipſe eo in loco declarabit, quo de ipſis
diſputare aggredietur.

Quæſtio quare, non eadem in omnibus.

Quoniam autem id quod ex aliquo cõſtat,ſic eſt compoſitum,vt vniuerſum ſit vnũ,
at non vti cumulus,ſed vt ſyllaba.Atq; ſyllaba non eſt elemẽta ipſa, neq; eſt idem quod
B,& A,neq; caro eſt ignis,ac terra.Diſſolutis enim, hæc quidem nõ ſunt, caro inquam
ac ſyllaba, elementa autem ſunt,& terra,ac ignis. Syllaba profecto eſt non ſolũ elemen
ta,vocalis inquã litera atq; muta,ſed etiam aliquid aliud. & itidem caro, non ſolũ ignis
ac terra,aut calidum frigidumq;, ſed etiam aliquid aliud. Quod ſi & illud aut elemen-
tum,aut ex elementis eſſe neceſſe eſt,ſi elementum eſt, ratio rurſus eadem erit. ex hoc
enim & igne ac terra, & inſuper alio,caro conſtabit. Quare in infinitum proficiſcetur.
Sin ex elemento eſt,non ex vno,ſed ex pluribus,vt patet,conſtabit,vel illud ipſum erit
profecto.Quare rurſus eandem in hoc & in carne vel ſyllaba rationem dicemus.Vide-
bitur autem eſſe aliquid hoc,& non elementum & cauſa,vt hoc quidem ſit ſyllaba, hoc
autem caro,& in cæteris ſimili modo.Atq; ſubſtantia quidem hoc eſt vniuſcuiuſq;.nam
vt quæq; res ſit,hoc eſt profecto cauſa prima.Cum autem quædam rerum non ſubſtan
tiæ ſint, ſed quæ ſubſtantiæ ſecundum naturam conſtant, hæc vtique natura ſubſtantia
quibuſdam eſſe videbitur,quæ non elementum,ſed principium eſt.Id autem eſt elemẽ-
tum,in quod res diuiditur inſitum,vt materiã,quale eſt ſyllabæ A ipſum,& B.

Quoniam autem id quod ex aliquo conſtat,ſic eſt compoſitum,vt vniuerſum ſit vnum.)Hæc eo 49
ſpectant,vt appareat a materia formam eſſe diuerſam,ac omnino ipſum compoſitum.Sic igitur ait,
quoniam quod ex aliquo eſt compoſitum,id ſic exiſtit,vt omne vnum ſit, non vt cumulus per con-
tactum,ſed vt ſyllaba ba,profecto ſyllaba,id eſt forma ſyllabæ coniuncta cum materia,quę materia
eſt elementa b & a,diuerſa eſt ab elementis. neq; ſyllaba eſt elementa,neq; b & a idem ſunt, quod

ba syllaba. Nam dissoluta syllaba, b & a supersunt, ba syllaba non superest. quo fit vt forma syllabę diuersa sit ab elemētis. Nam si eadem essent, proposito etiam a, & postposito b, illud a b rursus esset ba syllaba, at non est. non est igitur idem materia & forma. Pari ratione neq; terra & ignis idē sunt quod caro & carnis forma. Dissoluta enim carne, ignis & terra supersunt, caro non item. Ex his ergo aperte intelligitur non solum vocalem, hoc est a, & consonantem b esse, siue non modo ignem & terram esse, sed etiam aliquid præter ipsa, syllabam videlicet & carnē. Sic igitur fœlicissime demonstrato, formam & a materia diuersam, & aliquid esse, eandem docet principium esse atque causam. elementum autem, inquit, non est forma. forma igitur necesse est vt elementum sit, vel ex elementis. Si quis ergo formam exempli gratia carnis elementum esse dicat, cum forma, vt demonstratum est, sit mouens materiam, & efficiens id quod est, si caro sit elementum, haud dubie mouebitur ipsa cum igne qui itidem elemētum est, ab aliqua forma, & ex ipsis vnū efficitur. Illa igitur forma a qua ipsa mota fuerunt, est ne elementum, an ex elemētis? Si elementum, cum & ipsa, & caro & ignis elementum sit, rursus ab alia forma mouebuntur, & fient vnum. Tum illa forma est elementum, an ex elementis? & hoc sine fine progredietur. (Ex hoc igitur, inquit) id est, ex eo quod motum est, & ex igne ac terra caro constabit. rursus ex illo & carne, aut quopiam alio consistet aliud. vt intelligatur formam haud dubie non esse elementū. At si formam dicas ex elemētis cōstare, cum id quod ex elementis consistit, non simplex sit, sed compositum, non ex vno, sed ex pluribus constabit quàm illud. illud enim vnum est. itaq; præter illud sunt ea ex quibus constat. at quæ præter vnum sunt, vel sunt duo, vel tria, vel alius numerus quispiam. quare si constat ex elementis, cum id quod ex elementis cō sistit, ab aliquo fiat: id quod est, nimirum quod fecit ipsum, non erit elementum. Demonstratum est enim formam esse efficientem, forma autem non est elementum. nam & hoc iam est demonstratū. Si ergo illud sit ex elementis, rursus id quod illud efficit, ex elementis consistit, & hoc in infinitum. quod autem de carne dictum est, hoc ad syllabam & alia cuncta accommodari potest. Forma igitur neq; elementum est, neq; consistit ex elementis. Hoc itaq; quod materiam mouet, & carnem ac syllabam facit, aliquid est: hoc autem est forma, & cuiusq; substantia. hæc enim prima causa est, vt res id sint, quod sunt. Ergo demonstrato formam neq; elementum esse, neq; ex elementis, concludit, dicens: cum autem, inquit, quædam rerum non substantiæ sint, album enim quod in homine habetur, non est hominis substantia, sed ea sint rerum substantiæ, quæ secundum naturam, & a natura, & ad quiditatem ipsis conferunt, haud dubie natura hæc, id est forma, substantia est, quæ non est elementum, sed principium. Est autem elementum, id in quod, cum insit quasi materia, res diuiditur. Habemus igitur quod ex illo inuestigabamus. hoc autem erat, quænam substantiarum sint causæ. has enim formas esse comperimus.

Forma, nec elemētum est, nec ex elementis consistit.

Libri Sexti finis, qui Latinis est Septimus.

ENARRATIO ALEXANDRI APHRODISEI IN LIB. SEPTIMVM PRIMAE PHILOSOPHIÆ, LATINIS OCTAUUM.

EX his igitur quæ dicta sunt, ratiocinemur, summaque collecta finē ponamus oportet. Dictum est itaq; substantiarum causas principia elementave quæri. Substātiarum autem aliæ ab omnibus in ratione rerum esse conceduntur, aliæ allatæ a quibusdam propria opinione fuere. Et primæ quidem naturales substantiæ sunt, ignis inquam, terra, cæteraq; simplicia corpora, deinde plantæ, partesque ipsarum, & animalia, atq; animalium partes, & tandē cœlum, cœlique partes. Secundæ vero formæ & mathematica ipsa. Alias præterea ex rationibus accidit substantias esse, quiditatem inquam, atq; ipsum subiectum. Et insuper alio modo genus magis quàm species, & vniuersale magis quàm singularia substantiam esse. Vniuersalis autem atq; generis & ipsæ ideæ cōditionem subeunt. Eadem enim ratione substantiæ esse vidētur. At cum quiditas substantia sit, huius vero ratio sit definitio, de definitione propterea, & de eo quod est per se, definiuimus. Cum definitio insuper sit ratio, ratio vero partes habeat, de parte etiam necessarium erat videre, quæ sunt substātiæ & quæ non sunt substantiæ partes, & si eædem & definitionis sint partes. Præterea neq; vniuersale substantia est, neq; genus. Ac de ideis quidem ac mathematicis posterius cō-

ſiderare oportet. Præter enim ſenſibiles ſubſtantias hæc quidem inquiunt eſſe. Nűc autem de hiſce ſubſtantiis pertractemus, quas omnes eſſe fatentur. eæ vero ſunt ſenſibiles ipſæ ſubſtantiæ: quas quidem materiam vniuerſas habere cőſtat. Eſt autem ipſum ſubiectum ſubſtantia, alio quidem modo ipſa materies. atq; materiam eam dico, quæ non actu hoc aliquid, ſed potentia eſt. Alio vero modo ratio atque forma: quod quidem eſt aliquid, atque ſeparabile ratione. Tertium autem eſt id, quod ex hiſce conſtat, cuius generatio ſolius eſt, atq; corruptio, quodq; ſimpliciter eſt ſeparabile. Subſtantiarum enim earum quæ ad rationem accőmodantur, quædam ſeparantur, quædã non ſeparantur.

QVæ tum in ſuperiore, tum in tertio abhinc libro diſſeruerat, ea nő quidem omnia (hoc enim eſſet eadem rurſus diſputare) ſed tamen potiſſima queq; (nam hęc ſummam appellauit) repetit, atq; in pauca colligit, & cuius cauſa dicta ea ſint, exponit. Ex his ergo, inquit, ratiocinemur oportet. quid autem ratiocinari ſignificet, declarat dicens, & collecta ſumma, id eſt, potiſſimis quibuſq; collectis finem imponamus. Apposite verò hic finem appellauit, proximo libro de potentia & actu & cæteris de quibus diſſerere inſtituit, facturus initium. Dicta igitur in capita colligit, dicens. (Dictum eſt itaq; ſubſtantiarum cauſas & principia elementaq; quæri.) formas appellans cauſas, efficiens autem & finem principia, materiam vero elementa. Sed de ſubſtantiarum, inquit, quibuſdam, omnibus conuenit: de alijs nőnulli priuatas habuerunt opiniones. hæc vero quæ ſint, deinceps commemorat, cœli vocabulo vniuerſum mundum appellans, partium vero globos & ignem, terramq; & animalia. aut certe corpus omne circunlatű vocat cœlum, partes autem, huic affixas ſtellas. Quæ porro a quibuſdam, id eſt a Platonicis priuatim aſſerantur, exponit, ideas ſcilicet & mathematica. (Sed alias, inqt, pręterea ex rationibus accidit ſubſtantias eſſe, id eſt quiditatem atq; ſubiectum) materiam appellans ſubiectum. Neq; vero non recte dixit (ex rationibus) Ratio enim formam a materia ſeiungit. ipſa enim per ſe actu abſq; materia eſſe non poteſt. Et inſuper, inquit, alio modo efficitur vt genus magis quàm ſpecies ſubſtantia ſit, & vniuerſale, quàm ſingula. Sed hoc non dicit ex animi ſui ſententia. ipſe enim ſupra demonſtrauit genera & ſpecies, ac omnino vniuerſalia non eſſe ſubſtantias, ſed particularium ſimilitudines, ac omnino qualia. non igitur hoc quaſi placitum ſuum aſſerens dixit, ſed quaſi diceret, præterea aliter fit vt genera magis quàm ſpecies ſubſtantiæ ſint, per eos qui hoc opinantur. Non dixiſſe autem hoc ex animi ſui ſententia, ſed vt concedentem, propterea quòd nondum priuatim demőſtrauit non eſſe ideas, demonſtraturus in libro duodecimo, ſatis intelligi poteſt ex verbis illis paulo poſt ſubiectis (prętereа neq; vniuerſale ſubſtantia eſt, nec genus.) Sed poſtquam dixit, (& inſuper alio modo genus magis quàm ſpecies, & vniuerſale magis quàm ſingularia ſubſtantiã eſſe.) ſuggerit (vniuerſali autẽ atq; generi, ipſæ ideæ coniunguntur.) eſtq; puncto diſtinguendű poſt illud generi. eſt autem ſenſus. ideæ coniunguntur, id eſt, communicant, cum vniuerſali & genere. Nam quemadmodum vniuerſale & genus cum vnű ſit, in pluribus tamen conſideratur, ſic de ideis ipſarum auctores diſputant. Nam ipſihomo, inquiűt, in particularibus habetur. hoc eſt enim quod ait, (Eadem enim ratione ſubſtantiæ eſſe videntur, id eſt, perinde enim vniuerſale in multis conſideratur, atq; ideę. Vniuerſalia autem non ſunt per ſe, neq; ſubſtantia, ergo ne ideæ quidem. Sed quoniam ſubſtantiarum cauſæ inquiruntur, quiditas autem eſt ſubſtãtia, cuius quiditatis eſt definitio: idcirco de definitione diſputatum eſt, & de per ſe. Rurſus quia definitio eſt oratio, oratio vero partes habet, neceſſe fuit, vt de partibus diſſereretur, quales partes ſubſtantiæ formæq; ſint, quales non formæ, ſed materiæ. Neq; vero ſolű de his diſſerere neceſſe eſt, ſed etiam de partibus definitionis atq; definiti, id eſt quiditatis, eademne, an diuerſæ ſint. Præterea, inquit, demonſtratum eſt, neq; vniuerſale, neq; genus eſſe ſubſtantiam. Cæterum de ideis atq; mathematicis poſtea ſe diſputaturum pollicetur. Nam cum ipſarum aſſertores ſubſtantias eas eſſe dicant, a ſenſibilibus diuerſas, operæpreciű fuerit, ſint, necne ſint, cőſiderare. Sed de his poſtea diſſeremus, nunc de ſubſtantijs de quibus inter omnes conuenit, diſputemus, quæ quidem ſunt ſenſibiles ſubſtantiæ. Omnes porro ſenſibiles ſubſtantiæ materiam habent. Eſt autem, inquit, ſubſtantia, ſubiecta ſiue propoſita, hoc eſt ſenſibiles ſubſtantiæ de quibus habetur oratio. Sed aliter materia, aliter ratio eſt ſubſtantia. Materia enim eſt ſubſtantia tanquam ſubiectum & indefinitum: ratio vero & forma, vt prædicatum ac definitor. Præfatus autem aliter materiam, aliter rationem eſſe ſubſtantiam, ipſe exponit quid materiam appellauerit, dicens, (Atq; materiam eam dico, quæ nő actu hoc aliquid, ſed potẽtia eſt.) Neq; vero primam tãtum & informem materiam dicit, ſed etiam alias. Nam vt illa non eſt hoc aliquid actu, ſed potentia: ſic ne æs quidem eſt hoc aliquid, vt ſtatua actu, ſed potentia, cui cæterorum ſimilis eſt ratio. Aliter igitur materia eſt ſubſtantia, aliter ratio atq; forma, quæ cum hoc aliquid ſit, ratione ſeparari poteſt, actu non item. Tertia ſubſtantia eſt concretum ex materia & forma, cuius tantum generatio habetur, & interitus, vt demőſtratum eſt, & quod proprie ſeparatur, & per ſe eſt, non ratione ſolum, vt forma. Poſtquam vero formam ratione tantű ſecerni poſſe dixit, ait (ſubſtantiarum ſecundum rationem) Vocat autem ſubſtantias ſecűdum rationem, vt ſæpe diximus, formas. (hæ quidem, illæ vero non) id eſt, quædam ſeparari poſſunt ratione,

1

Aliter materia ratio eſt, aliter ratio ac for a. m

aliæ simpliciter. Nam cum anima cuiusq; ipsius forma sit, talis enim forma nunquam est sine materia, anima vero nō omnis separetur, sed particeps tātum rationis, idcirco quasdam separari ait, quasdam secus. fortasse non hoc de forma dictum est, quanquam id verum sit (nunquam enim mortalis forma absque materia esse potest) sed de animis rationis expertibus, has scilicet non separari, sed eas solum quæ rationis sunt compotes.

Patet autem & materiam substantiam esse. In vniuersis autem oppositis mutationibus est aliquid quod mutationibus ipsis subiicitur, vt in loco, id quod est hic, & postea alibi: & in accretione, id quod nunc tantum, postea vero maius est aut minus: & in alteratione etiam, id quod nunc quidem est sanum, postea vero ægrotat. Similiter & in substantia, id quod nunc generationi, nunc corruptioni subiicitur. & nunc quidem subiectum est vt hoc aliquid, rursus autem subiectum vt sub priuatione. Et sequuntur igitur hanc cæteræ mutationes. Ipsa autem aut vnam cæterarum non sequitur, aut duas. Non enim si quippiam habeat materiam loco accommodatam, id & generationi subiectam habere corruptionive necesse est.

2 Patet autem & materiam substantiam esse.) Formam & materiam, & ex his concretum, substantiam esse præfatus, ex compositione confessarum substantiarum docet materiam esse substātiam. Vt enim Socratem substantiam vocamus, propterea quòd oppositis mutationibus subijcitur, ac illis & aduenientibus & abeuntibus ipse persistit, sic quoniam materia formis ei aduenientibus & abscedētibus ipsa manet, illæ non item persistunt, dubitari non debet quin materia substātia sit, & quidem hac ratione magis quàm forma: quanquam alias forma sit magis in honore, tum quia ipsa materiam definit, tum quia res a forma appellationes mutuantur. Vt igitur Socrates mutationi loci subijcitur, & nunc est Athenis, tum vero Thebis, & iam augescit, iam minuitur, & modo recte valet, modo ægrotat: sic materia subijcitur substantiæ quæ per generationem paritur, & iam est in generatione, & efficitur hoc aliquid hanc formam accipiens, rursus est in interitu, & formę illius quam acceperat abiectione, & iam est subiectum vt hoc aliquid. Nam cum est coniuncta formæ, quia compositum subiectum est albedini & nigredini, atq; morbo & valetudini, tunc dicimus materiam his vt hoc aliquid subijci. Cum vero absq; forma intelligitur, subijci formę tanquam priuatio dicitur. Postquam vero materiam nunc in generatione, nunc in interitu esse dixit, alias quoq; mutationes hanc ipsam consequi ait. est autem sensus. quæcunq; materiam habent quæ generari ac interire possit, id est ortui ac interitui subiectam, hæc materiam habent accretionis, imminutionis, mutationis loci, ac alterationis. Nam forma ipsa vt in libro de generatione monstratur, est quę augescit, quęque imminuitur, non autem materia. forma igitur tanquam materia accretioni atq; imminutioni subijcitur. quinetiam quibus adest huiusmodi materia, ea & locum mutant, & alterātur, id est quæ natiuam & mortalem materiam habent. (& hanc inquit materiam) id est huiusmodi materiam habētia, cæterę mutationes consequuntur, aliarum vero vel vnam, vel duas hæc non consequitur, id est, ex alijs mutationibus vnam mutationem non consequitur vel duas. quod perinde est ac si diceret, Habentibus autem alias mutationes vel vni vel duobus accidit, non tamen omnibus. Habēti ergo materiā accretionis & imminutionis, necessario accidit vt materiam ortus & interitus habeant. Habēti vero materiam mutationi loci subiectam, nō est necesse vt ortus & interitus materiam habeat. Sol enim materiam habet loci mutationis, mouetur enim a Meridie in Septentrionem, & in oppositum reuertitur: idem tamen materia vacat quæ ortui ac interitui sit obnoxia. At luna quæ materiam habet loci mutationis, habet item alterationis. accipere enim lumen a Sole, hoc ipsum est alteratio, non tamen nascendi & intereundi materiam obtinet. Itaq; duas mutationes non consequitur ortus & interitus, mutationem loci, & alterationem: neq; has omnes, sed quasdam. accretionem vero & imminutionē nascendi & intereundi mutatio cōsequitur. Ipse tamen cum loci mutationem non consequi generationis & interitus mutationem dixisset, illud, neq; alterationem, prætermisit.

Materiam esse substātiam.

Materiam ort⁹ & interit⁹ & cęteræ mutationes consequuntur.

Quid igitur interest inter simplicem generationem atq; non simplicem, in naturalibus libris est dictum. Cum autem eam substantiam quæ vt subiecta est & materies, omnes esse fatentur, atque hæc est ea quæ est potentia: restat vt sensibilium eam substantiam quæ est vt actus, quænam sit, deinceps dicamus. Democritus igitur putare videtur tres differentias esse. subiectum enim corpus, ipsam materiam, vnum idemq; esse censet: figura vero, positione, ordineq; differre. Multæ autem differentiæ esse videntur: alia nanq; materiæ compositione dicuntur, vt ea quæ mixtione constant, quale est mulsum. Alia vinculo, vt fascis. Alia glutino, vt liber. Alia clauo, vt arca. Alia horum pluribus. Alia positione, vt limen ac superliminare. Hæc enim positione differunt tali. Alia tempore, vt prandium, atq; cœna. Alia loco, vt venti. Alia affectibus sensibilium, ceu du

ritie,mollitudine,densitate,raritate,humiditate, ac siccitate. Et alia quibusdam horum, alia vniuersis.Et omnino alia excessu,alia defectu.Quare patet & ipsum est,tot dici modis.Est enim limen ex eo,quia sic est situm,& esse ipsum,sic esse situm significat.Et glaciem esse,hoc pacto esse densatam. Esse autem ipsum nonnullorum & his vniuersis definietur,ex eo sane,quia alia sunt mixta,alia complexa,alia ligata,alia densata, alia aliis differentiis vtuntur,vt pes,aut manus.Differentiarum igitur genera sunt sumenda.hæc enim principia erunt,vt vnumquodq; id sit quod est,vt ea quæ intẽsione remissioneve talia sunt,aut densitate raritateve,& istiusmodi cæteris. hæc enim omnia excessio est & defectio.Si vero quippiam tale est figura, aut leuitate,duritieve,id omne tale est rectitudine,curuitateq;. Quorundam etiam esse erit mixtum esse,nõ esse vero oppositum. Ex his igitur patet,si substantia causa sit vt vnumquodq; sit tale, in hisce quærẽdum esse,quidnam sit tale,causa,vt vnumquodq; istorum sit. Atq; quanquam nihil est horum substantia,neq; si simul sumatur, in vnoquoq; tamẽ est similitudo rationis.Et vt in substantiis id quod de materia prædicatur,est ipse actus, sic est & in cæteris definitionibus maxime,veluti si limen oporteat definire, lignum aut lapidem situm sic esse dicemus: & si domum,lateres ac ligna hoc posita modo.An in quibusdã & id est gratia cuius conficiuntur? Sin vero glaciem congelatam esse aquam,aut densatam hoc pacto dicemus, concentus etiam acuti grauisq; mixtio talis dicetur,& de cæteris modo eodem.

Quid igitur interest inter simplicem generationem,atq; non simplicem,in naturalibus libris di- 3
ctum est.) Ostenso materiam esse substantiam,cum quæ materiam habent ortui ac interitui obnoxiam,ea auctioni & diminutioni,cæterisq; mutationibus opportunã materiam habere dixisset, nec esse necessarium,vt quibus materia insit locum mutãdi,ijs ea quoq; insit quæ generari possint & interire,quia consentaneum erat,quid sit & simpliciter generari,& non simpliciter,exponere,ac omnino quæ horum habeatur differentia,edocere:idcirco ait de his in libris naturalibus esse disputatũ, quoniam in opere de physico auditu, sed latius in libris de generatione docuit, mutationem a deterioribus formis in præstantiores,vt ab aere in ignem,simplicem esse generationẽ,interitum vero quendam.quæ vero a prestantiore forma ad ignobiliorẽ fiat,hanc simplicem esse interitum,generationem vero quãpiam.Sed reddita causa cur hęc hoc in loco prætermittat,ait.Cum autem eam substantiam,quæ vt subiecta est & quasi materia,omnes substantiam esse fateantur, hoc enim demonstratum est.vel non hoc dicit,sed illud,quoniam substantiam vt subiectam & vt materiam, quę quidem potentia est omnia,esse in rebus,omnium est consensus,& ab omnibus dicitur atque cognoscitur,omnes enim physici de materiali causa mentionem fecere,cum formalis ab omnibus vel omnino neglecta fuerit,vel magna ex parte:sequitur,vt ex sensibilibus, quænam substantia sit actu,differamus.

Democritus.

Appellat autem cuiusq; formam sensibilium substantiam actu.prius tamen more suo veterũ de forma sententias edisserit,& sic placitum suum declarat.Democritum igitur ait subiectum & materiam vnum esse tradidisse.corpuscula enim indiuidua materiales causas esse statuebat,tres vero differentias quæ formam efficerẽt:fluxum,quod est figura:conuersionem,quod situs: contactũ, quod ordo.quibus positis ipsum redarguit,quòd perperam existimauerit tria tantum esse discrimina formas efficientia.Neq; enim tantum ea quæ ab ipso dicuntur,discrimina,sed alia cõplura esse ait, quæ in Democriti discrimina non redigantur:vt mulsum,inquit,ex mellis & aquę compositione informatur, formæq; mulsi efficiens est compositio,quæ quidem compositio neq; figura est,neq; ordo, neq; situs.

Cõpositionis ratio.

aliud est enim situs,aliud compositio.situs enim dicitur cum aliquid supra vel infra,aut e regione aliquove alio modo iacet.Compositio vero,cum aliqua vel specie vel numero diuersa mutuo debellata continẽtur. Esse autem in mulso compositionem perspicuum est.Nam cum ipsum sit compositum,dubitari non debet,quin in ipso habeatur compositio.Aliqua igitur informantur cõpositione, alia vinculo . Forma enim fascis vinculum est. alia vero glutino, vt liber . quædam clauo,vt arca.nonnulla clauo simul & vinculo,ac omnino pluribus.sunt quę positione siue situ,vt limẽ inferum,& limen superum.horum enim forma est huiusmodi situs.Nam si limen inferum ponatur vbi est superum,& hoc ad locum illius transferatur, nimirum limen inferum fiet superliminare, & superum subliminare.ex quo intelligitur,tali situ, & quòd sic iaceant,informari.alioquin quãquam aliter ac nunc habet statueretur,non tamen inferum limen esse desineret,vt intelligatur talem positionem esse subliminaris formam. Alia formam a tempore sortiuntur,vt cœna & prandium. Hæc enim tẽpore solum inter se differunt.Aliqua a loco,vt venti.a locis enim ex quibus spirant,hi Aquilones vocãtur,illi Austri,alij Fauonij,quidam Subsolani.Materię nanq; nullum est discrimen,cum exhalatio sicca sit omnis venti materia,vt in Meteoris demonstratur.Alia vero sensibilibus qualitatibus,siccitate,humiditate,ac similibus.(quibusdam harum)vt aqua frigiditate ac humiditate, alia vero pluribus. & omnino quædam excessu & defectu.Raritas enim excessus quidam est,dẽsitas ve-

ro defectus. Ex quo, inquit, palam fit, ipsum est, id est esse cuiusque ac formam tot dici modis. forma enim liminis inferi, eiusque esse, est ipsum ita iacere. & glaciei esse, sic esse cōcretum, ac simpliciter his omnibus quædam definiuntur, quod sint ad hunc modum commista, vt mulsum, alia quod ita colligata, vt fascis & manus. nam & huius esse in huiusmodi colligatione consistit. His commemoratis, sumenda esse ait differētiarum genera. hæc enim principia erunt & causæ cuique vt sit quod est. Exēpli gratia quibusdam ipsum magis erit principium informans, vt Thales dicebat aquam magis rarefactam aerem fieri, & magis etiam nūc rarescentem effici ignem. Hęc autem, inquit, omnia, id est magis & minus, rarumque ac dēsum, & similia excessus sunt, atque defectus. Siquid autem est, inquit, quod figura informetur, vt mathematica, hæc enim figuris informantur, estque materia ipsorum corpus mathematicum: vel si non figura, certe leuitate, vt specula, nam hæc leuitate informatur: vel si non leuitate, at asperitate, vt molares lapides: siqua igitur sunt quæ huiusmodi rebus informētur, nimirum hæc omnia informantia, leuitas, & figura, & asperitas, reducētur ad rectum & curuum. Nā leue dicitur, quod partes in rectum quodammodo sitas habet, asperum vero quod non sic, sed cauitates quasdam, vel omnino anfractus & inæqualitates. Alijs esse in mistura consistit, vt mulso: non esse autem in eo, quod mista non sint. Si ergo substantia & forma causa est vt res sit, haud dubie quid vnumquodque sit, in his est inuestigandum, & quæ sit causa, vt sit vnūquodque: vt si quis inquirat, quæ causa sit, cur speculum hoc sit quod est, hoc in recto & in curuo ac cæteris inquirat, inuenietque vnū ex his causam esse cur speculum sit id quod est, rectum videlicet. & in cæteris pari ratione. Sed cum dixisset, si substantia causa est vt vnumquodque sit, in his esse quærendum, subiecit, horum igitur nihil est substantia, id est neque leuitas, neque asperitas, neque limen, non dico lignum, hoc enim constat esse substantiam, sed liminis formam. Nam si liminis forma, substantia esset, minime loco commutato, protinus limen esse desineret, cum ei nihil accidisset noui, præterquam vt locum vbi erat, commutaret. Non igitur liminis forma per se intellecta substantia est, neque cum ligno copulata. Pari ratione nulla forma artificiosa substantia est. Et tamen, inquit, quia proportionem habent ad substantias, ac ipsarum æmulæ sunt. quoniam quam rationem forma humana formaque equi ad sibi subiectā materiam habent, hanc dispositio huiusmodi, hoc est liminis forma, ad lignum sibi subiectum, statuę ad æs, speculi ad ferrum, & cætera similiter ad sua subiecta. Cum igitur eandem rationem habeant, consentaneum est, vt quemadmodum in reddendis substantiarum definitionibus non definimus cōpositum, sed formam, sic in his formas definiamus, non composita. quare si limen placet definire, liminis formam definiamus oportet: si domum, domus formam, in hūc modum, domus est tutamen quod ab imbribus ac ventis defendit. Sed in quibusdam, inquit, non forma definitur, sed id cuius gratia. vt si arculam vas esse definiamus ad numos reponendos accommodatum, id cuius gratia est, explicamus. numos enim conseruandi gratia artifex huiusmodi materiæ formam arculæ imposuit. His interiectis rursus ait (sin autem glaciem definimus, congelatam esse aquam dicimus aut densatam hoc pacto.) Si vero concentum, talem mistionem esse dicemus acutorum grauiumque sonorum. similis cæterorum ratio est. Ac sensus quidem dictorum huiusmodi est. Dictio autem quæ ait, (In vnoquoque tamen similitudo rationis est, & vt in substantijs id quod de materia prædicatur, est ipse actus, sic est in cæteris definitionibus maxime) paulo obscurior habetur, sensus autem huiusmodi est, horum quidem nullum est substantia, etiam si cum materia coniungatur: tamen in horum quoque, id est in limine & in cæteris similitudo rationis est, id est, hæc proportionem siue similitudinem habent ad substantias. & quemadmodum in substantijs id quod de materia prædicatur, nil est aliud quàm ipse actus, id est ipsa forma, quam definimus (hoc enim subaudire oportet) sic in alijs definitionibus non substantiarum, sed artificiosorum formas ipsas oportet definire.

Leue.
Asperum.

Ex his igitur patet, aliam materiam, alium actum ac rationem habere. Quorundam enim est compositio, quorundam mixtio, quorundam aliquid iam dictorum. Idcirco definientium domū, qui quidem lapides ipsam inquiunt esse, lateres atque ligna, ii eam dicunt quæ est potentia domus. hæc enim materia sunt, vt patet. Qui vero vas inquiūt esse quod tegere supellectilem ac corpora potest, aut aliud quippiam tale addentes, ii dicunt actum. At qui hæc ambo componunt, ii tertiam substantiam dicunt, & eam quæ ex his ipsis constat. Nam ea quidem ratio quæ per differentias fit, formæ ac actus: ea vero quæ ex his quæ insunt extruitur, materiæ magis esse videtur. Similiter sese habent & eæ definitiones, quas Architas probabat. Sunt enim ex vtrisque, veluti, quid est vacuitas venti? Quies in aeris multitudine. Aer enim materies, quies actus atq; substantia est. Quid est trāquillitas? Aequalitas maris. atq; mare quidem est subiectum, vti materies: æqualitas autem, actus ac forma. Patet igitur ex hisce quæ dicta sunt, quænam sit ipsa sensibilis substantia, & quo sit pacto. est enim alia vt materies, alia vti forma: quippe cum actus sit, & tertia ex hisce duabus constat.

Ex his igitur patet,aliam materiam alium actum habere.) Nam cum glaciei materia sit aqua,nō 4
triticum,acerui triticum,non aqua, domus ligna & lapides,non aqua & mel, hæc enim sunt mate-
ria mulsi,dubitari non debet,quin alius actus aliaq; forma aliam materiam habeat,aliaque aliam,ac
vicissim alia materia alio informetur actu.aquæ enim ac mellis actus formaq; est compositio,grano-
rum autem tritici & ordei mistio, & aliorum alia.Et quoniam omnis forma tum naturalis tum arti-
ficiosa in materia esse obtinet,idcirco quidā per materiam definiunt,vt qui aiunt, Domus est ligna,
& lapides atque lateres.vel,ira est feruor sanguinis circa cor. Qui ergo ad hūc modum definiunt, ij
domum quæ potētia est,& iram quæ est facultate, definiunt.Materia enim domus sunt ligna & la-
pides,iræ vero sanguis.Itaq; definit quæ domus esse possunt,& quod ira.Qui vero aiunt,domus est
receptaculum ad opes & corpora tuendum accommodatum,vel aliquid tale adijciunt, ij formam a-
ctumq; definiunt,atq; dicunt. At qui aiunt, domus est ligna & lapides,receptaculū ad opes & cor-
pora tuendum idoneum,ij domum ex materia & forma consistentem definiunt.Ratio enim ex dif-
ferentijs,est formæ definitio:ex lignis autem & lapidibus,materiæ: quæ vero ex vtrisq; fit, compo-
sitæ domus definitio est,quales Archytes quidam conficiebat,qui definiens serenitatem aiebat sere-
nitatem tranquillitatem esse in aere copioso. Aer enim est materia,tranquillitas autem actus & for-
ma. Similiter malacia est lenitudo maris,subiectū quasi materia est mare,lenitudo vero forma. His
igitur accurate,ac diuina quadam ratione disputatis,concludit dicens, (Patet igitur ex ijs quę dicta
sunt, quænam sit ipsa sensibilis substantia,& quo sit pacto.est enim alia vt materia,alia vt forma &
actus,tertia quæ ex his consistit.

> Alius act9 aliaque forma aliā materiam habet.

Non ignorare autem oportet,interdum latere,vtrum nomen ipsum significet,com-
positam ne substantiam, an actum & formam: veluti domus, vtrum communis ipsius
sit signum,tegminis inquam ex lapidibus atque lateribus sic positis extructi, an actus
formæq;, tegminis inquam.Et lineam,vtrum dualitatem in lógitudine,an dualitatem.
Et animal,vtrum animam in corpore,an animam pari modo significet.Hæc enim sub-
stantia & actus cuiusdam corporis est. Dicetur autem animal & de vtrisq; non vna ra-
tione,sed vt ad vnum.Verum hæc ad aliquid quidem aliud conferunt,ad substantiæ ve
ro sensibilis inquisitionem nihil conferre videntur. Quiditas enim formæ atque actui
cōpetit. nam anima quidem,& animæ esse,est idem:hominis autē esse,ac homo,nó idē
est,nisi & anima homo dicatur.hoc vero pacto cuidam competet,cuidā non cōpetet.

Sed nō ignorare oportet,interdū latere vtrū nomen ipsum significet.) Quæstionem hanc aperte 5
explicare proponit,tamen non soluit,propterea quòd solutio eius est manifesta.Quærit enim vtrū
nomina compositorum signa sint, an formarū.exempli gratia,linea num significet dualitatē in lō-
gitudine,quod est compositū.Dualitas enim est forma,longitudo vero materia.Lineam autē appel
lat dualitatem,quoniā vt in numeris primū interuallum siue extensio est dualitas, sic in longitudi-
nibus linea.Linea igitur vtrum significat dualitatē in longitudine,an dualitatem,id est formā tan-
tum.Et animal vtrū significet compositū,hoc est animam in corpore,an solum animam.Hęc enim
est substantia,actusq;,& forma corporis cuiusdā.Sic igitur sciscitatus,quęstionē insolutam reliquit,
ceu nequeat dubitari,quin nomina formarū signa sint,non cōpositorum.Nam cum nomen illud si-
gnum sit,quod per definitionē explicatur,formæ autem per definitionē explicentur, satis intelligi-
tur nomina formarū esse signa.Sed cum dixisset,vtrum animal significet animam,an compositum,
adiecit.(Erit enim in vtrisq; animal)id est,animal dicetur de anima,dicetur item de composito, nō
tamen vt vna ratione dictū,sed quasi ad vnum.Nam cum habeat anima facultates appetendi, quas
ipsum quoq; compositū habet, ad hoc spectātes, ambo vocamus animalia.Sed quęstionē hanc,vtrū
animal compositā substantiam significet,an animā,intelligens nihil ad propositū pertinere,ait(ve-
rum hæc ad aliquid aliud conferunt)id est, ad quęstiones dialecticas conducit intelligere,compositū
significet,necne.ad quæstionem vero substantiæ sensibilis nihil facit.Huiusmodi ergo quęstione o-
missa,de forma disserit,dicens,quiditatē nō in cōposito dici,sed in forma actuq; inesse. nam in sim-
plicibus,inquit,idē est esse aquæ,& aqua ipsa.Similiter anima,& esse animæ.Homo vero nō est idē
quod hominis esse.Nam cum hominē dicimus,Socratē intelligimus vel Platonem,ac omnino com
positum.cum autē hominis esse,quiditatē & formam.Quod vero ait(nisi & anima homo dicatur)
huiusmodi est.Si quis,inquit,animam hominem appellet, homo prædicatur de anima. quare cum
anima & esse animæ idem significent,idem erit homo,& esse hominis.sin aliter,non idem.(Atque
hoc pacto,inquit,cuidā competet,cuidā non competet.)id est,si quis animam hominem appellet,
idem erit homo,& esse hominis.si vero cum hominem dicit,compositū intelligit ex anima & cor-
pore,hoc est ex forma & materia,nō idem erit homo, & esse hominis,sed partim hoc erit,vt in ani-
ma:partim secus,vt in homine composito.

> Nomina, cōpositorū ne signa sint,an formarum.

> In simplicibus idem est esse rei, & ipsa res, nō item in cōpositis.

Quærentibus igitur neq; syllaba ex elementis compositioneve, neq; domus lateres
compositioq; esse videtur.atq; hoc recte quidē.Neq; enim cōpositio neq; mixtio ex iis

eſt, quorum eſt compoſitio aut mixtio. Similiter neque cæterorum quicquam, veluti ſi limen eſt poſitione, poſitio non eſt ex limine, ſed limen potius eſt ex illa. Neque igitur homo animal eſt & bipes, ſed aliquid eſſe oportet quod præter hæc eſt, ſi hæc materia ſunt: quod neque elementum eſt, neque ex elemento, ſed ſubſtantia ipſa, quod excipientes materiam dicunt. Si igitur hoc cauſa eſt ipſius eſſe atque ſubſtantiæ, hoc ſane ſubſtantiam ipſam dicerent eſſe.

6 Quærentibus igitur neq; ſyllaba ex elementis compoſitioneve eſſe videtur.) Oſtenſo in libro ſuperiore ſyllabam, id eſt formam ipſam ſyllabæ, diuerſam eſſe ab elementis, & formam neque elementum eſſe, neq; ex elementis, rurſus harum rerum quæſtionem ediſſerit, dicens ſyllabam, hoc eſt formam ipſam ſyllabæ, non conſiſtere ex elementis & compoſitione. Neque enim vt mel & aqua quæ per ſe conſiſtunt, cum coiere, mulſum conficiunt, ſic compoſitio, quæ per ſe exiſtat, & elementa conuenere ad ſyllabam cõficiendam. Syllaba igitur non cõſiſtit ex cõpoſitione ac ex elementis, neq; domus ex lateribus & compoſitione, ſed ſyllabę forma eſt effectus, qui ex a & b exiſtit, & ba, id eſt ſyllaba nihil eſt aliud, quàm huiuſmodi elementorum compoſitio, non tamen ſyllaba ex compoſitione atque elementis conſtat. (Haud enim compoſitio vel miſtio ex ijs eſt, inquit, quorum eſt compoſitio aut miſtio.) quæ obſcura & manca interpretatio eſt. nam ſubaudire oportet (alicuius.) illud autem (ex *ijs*) pro (cum *ijs*) accipi debet: vt ſit plena oratio huiuſmodi. Neque enim eſt compoſitio, neq; miſtio alicuius cum ijs quorum eſt compoſitio, vel miſtio. Eritq; ſenſus. Si compoſitio eſt, aquę gratia exempli & mellis, non coiuit miſtio cum horum aliquo, cum aqua inquam aut melle, aut cũ ambobus ad conficiendum mulſum. Si enim miſtio res quædam eſſet ex ijs quæ per ſe valent conſiſtere, non eſſet alienum dicere, ipſam cum horum aliquo, id eſt, cum aqua vel melle aut cum ambobus coeuntem mulſum efficere. cum autem non ſit, ne hoc quidem dicitur. Sed mulſum eſt ipſa miſtio. Ipſe vero in exemplum ac expoſitionem dictorum adduxit limen, dicens (veluti ſi limen eſt poſitione, poſitio non eſt ex limine, ſed limen potius ex illa.) id eſt, ſi limen, hoc eſt, liminis forma eſt ſitus, & ſic iacere, poſitio non eſt ex limine, ſed hoc potius ex illa, quoniam huiuſmodi ſitus limẽ informat. Nõ igitur, inquit, homo eſt animal & bipes, ſed quod ex his perficitur, quod eſt pręter ipſa. hæc enim ſunt materia. quod vero ex ipſis exiſtit, homo. quod ipſum, quod eſt inquam præter animal & bipes, neq; elementum eſt, neq; ex elementis. aliquid autem eſt pręter animal & bipes ſubſtãtia, id eſt, forma, quam proprie ſubſtantiam vocant, excipientes ratione, ac ſeparantes materiam. fortaſſe tamen illud (excipientes materiam dicunt) de ijs qui aſſerunt ideas, dictum eſt, quoniam formã a materia ſeparantes, & per ſe eſſe dicentes, ipſam appellant ſubſtantiam. Si ergo forma, vt ſępe confirmatum eſt, cauſa eſt quæ materiam mouet, ac efficit id quod eſt, haud dubie ſi quis omnino ſubſtãtiam dicat, nihil aliud dicet quàm formam. Syllabarũ cõpoſitio.

Hanc igitur aut æternam eſſe, aut caducam ſine corruptione, & ortam ſine generatione neceſſe eſt. Demonſtratum autem eſt in aliis declaratumve, neminem facere generareque formam, ſed efficitur hoc, atque fit id quod ex his conſtat. Si vero rerum earum quæ corrumpuntur, ſubſtantiæ ſint ſeparabiles, nondum dilucidum eſt. Patet tamen nonnullarum eſſe non poſſe, quæ præter ipſa ſingula nequeunt eſſe, quale eſt vas & domus. Fortaſſe igitur neque hæc ipſa ſubſtantiæ ſunt, neq; cæterorum quicquã quæ non natura cõſtant. Naturam enim quiſpiam ſolam eorum quæ ſunt in hiſce quæ corrumpuntur, ſubſtantiam eſſe ponet.

7 Hanc igitur aut ſempiternam eſſe oportet, aut caducam ſine corruptione.) Poſtquam formam cauſam eſſe dixit vt materia moueatur, ac fiat id quod eſt, & ſi quis ſubſtantiam dicat, hunc formæ abſq; dubio ſubſtantiæ nomen imponere, ait neceſſe eſſe hanc vel ſempiternam eſſe, vel mortalem non intereundo, & natiuam non naſcendo, id eſt, interire ſine interitu, & eſſe abſque generatione. In libro enim ſuperiore demonſtratum eſt, formam a nullo neque fieri, neque generari, ſed hanc formam fieri, exempli gratia globum, & omnino id quod ex forma & materia exiſtit. Ac formam quidem non fieri perſpicuum eſt. ſintne tamen ſubſtantiæ ſeparatæ, ac ideæ, nondum eſt conſtitutum, quanquam illud certum eſt in quibuſdam ideas eſſe non poſſe. Neque enim ipſidomus eſt, neq; ipſiarca. Sed fortaſſe, inquit, formæ ab arte confectæ ſubſtantiæ non ſunt, nec eæ omnino quæ a natura non conſtituuntur. Sed naturam tantum quiſpiam vere ſubſtantiam eſſe dicat, & formam rerum mortalium, id eſt, naturalem formam, & quæ in ſingulis ac mortalibus ineſt. porro ſi artificioſæ formæ ſubſtantiæ non ſunt, haud dubie ne ideæ quidem ipſarum habentur, quandoquidem ideæ ſubſtantiarum ſunt. Forma vel ſempiterna eſt, vel mortalis ſine interitu.

Quare ea dubitatio quã Antiſthenis ſequaces, & tales ineruditi homines dubitabãt, nunc ſolui poteſt. Qui quidem definitiones aſſignari non poſſe cenſebant. definitionem enim longam orationem eſſe dicebant. Sed fieri quidem poteſt, vt doceas qua-

le quid quippiam est. Vt definias vero, minime fieri potest. Etenim quidnam sit argentum, non dixeris vnquam:at esse tale quale est stannum, dicere potes. Quare cuiusdam quidem substantiæ, ceu compositæ, siue sit sensibilis, siue intelligibilis, definitio atque ratio esse potest, sed eorum ex quibus hæc primis constat, esse non potest, si definitiua ratio quippiam de quopiam significare videtur, atque alterum vt materiam, alterum vt formam esse oportet.

Antisthenis sequacũ, qui negabãt qcq̃ definiri posse, confutatio.

Quare ea dubitatio, quam Antisthenis sequaces, & tales ineruditi homines dubitabant, occasionẽ habet.) Subaudiendum est, vt ex ijs quæ diximus, soluatur: vt sit plena oratio (quare dubitatio quam Antisthenis sequaces dubitabant, occasionem nacta est, vt ex ijs quę dicimus, soluatur. Nam cum demonstratum sit, alias esse formæ partes, alias quasi materiæ, Antisthenis sequacium dubitatio ex his solui potest: qui quidem dubitabant, ne nullius haberetur definitio, cum definire non liceret. quod ad hunc modum confirmabant. Definitio, inquiunt, non est nomen, sed ex pluribus consistit. Hoc est enim quod ait, (orationem longam) quoniam animal rationis compos mortale, mentis ac disciplinæ capax, oratio longa est, non vt nomen homo. Cum igitur definitio non sit nomen, efficitur vt ne liceat definire. Dicunt autem cum animal rationis compos aimus, cõpositum quiddam ex materia & forma dici. ex animali, vt ex materia: ex rationis compote, vt ex forma. Præterea mortale quod adijcitur, compositum esse. quod si ita est, composita obimus, & quasi numeramus quotnam sint, cum animal rationis compos dicimus, & rursus animal rationis compos mortale, non autem definitionem reddimus. Aristoteles igitur ex ijs quæ dicimus, quæstionem solui ait. Nam cum demonstratum sit, animal pedestre bipes, formæ, non materiæ partes esse, quomodo animal materia esse dici potest, compos vero rationis forma? Nam si animal & mortale, & compos rationis, materiæ partes essent, consentaneum esset hæc dicere, animal scilicet & rationis compos, esse materiam, mortale vero formam. Et qui animal mortale diceret, is compositum diceret ex materia & forma. Nunc cum non sint materiales, non dicit compositum, sed partes formæ. Itaque definitio est. Non igitur, inquiunt, definire licet, sed qualis sit homo, & qualis bos, demõstrare licet, non item definire. Itaque definire ac explicare quid sit argentum, non licet: quale autem sit, demonstrari potest, id est, interrogati quale sit argentum? dicere possumus, quale stannum. Quare rationem aiunt substantiæ ex materia & forma dicere possumus: formæ definitionem, aut materiæ, ex quibus composita substantia existit, reddere nequimus. Sed cum substantiæ compositæ definitionem reddi posse dixisset, adiecit (siue sit sensibilis, siue intelligibilis.) Esse autem sensibiles substantias compositas certum est. Sed intelligibiles quoque compositæ sunt. Mathematica enim ex materia & forma consistunt. Nam circulus intelligibilis pro materia interuallum habet, pro forma talem figurã. quanquam non quòd ita sentiret, mathemata vocauit substantias, sed quia fortasse Antisthenes ita dicebat. Substantiæ igitur compositæ, siue intelligibilis sit, siue sensibilis, definitio reddi potest, nõ autem eorum ex quibus hæc substantia consistit. Siquidem animal rationis particeps, ac omnino definitio aliquid de aliquo significat, quorum alterum est forma, alterum materia. 8

Patet etiam & cur si substantiæ sint aliquo modo numeri, hoc pacto sunt, & non, vt quidam inquiũt, vnitatum multitudo. Nam definitio numerus est quidam. est enim diuisibilis, & in diuisibilia diuisio ipsius accedit: quippe cum rationes non sint infinitæ. talis autem & ipse numerus esse videtur. atq; vt si quid eorum ex quibus numerus cõstat, sublatum a numero aut additum fuerit, nõ idem numerus, sed diuersus emergit, etiam si minimum fuerit illud, sic neq; definitio, neq; quiditas vlterius eadem erit, si ablatum ab ea quippiam, aut additũ ei fuerit, vti patet. Esse præterea quippiam oportet, quo ipse numerus est vnum: quod quidem assignare non possunt. Nam aut vnum nõ est, sed vti cumulus est: aut si sit, dicendum est quidnam sit id quod ipsum efficit vnum. Ex multis identidem & definitio vna est. at neq; in hac illud dicere possunt, idque merito accidit. Est enim eadem ratio, & substãtia hoc pacto est vnum, sed non vt asserunt quidam, qui vnitatem quandam, aut punctum inquiunt esse, sed actus est quæq; atq; natura quædã. At vt numerus non magis minusve numerus est, sic neq; ea substantia quæ ad formam accõmodatur: sed si est, ea est quæ cum materia est. Sed de generatione corruptioneve substantiarum, quo pacto esse potest, & quo pacto esse non potest, & de reductione definitionis ad numerum, sit eousq; determinatum.

Patet etiam & cur si substãtiæ sunt aliquo modo numeri, hoc pacto sunt.) Postquam formã esse proprie substantiam docuit, dixitq;, omnino cum substantiam dicimus, formam dicere, quoniam numeri similitudinẽ quandam habent ad formã & substãtiam, ait, si quoniam numeri similitudinẽ ha- 9

bent ad formas, idcirco formas appellant numeros,ac proinde substãtias,profecto ipsorum dictum non abhorret a ratione,atque hoc recte traditur:sin aliter,quoniam numerus est vnitatum multitudo,non recte aiunt.Et commemorat similitudines numeri ac definitionis.quãquam cum definitionem ait,haud dubie definitum quoq; dicit.Definitio,inquit,numerus quidam est.Nam vt numerus in vnitates indiuiduas secatur, sic definitio diuiditur in indiuidua. Licet enim animal diuidatur in rationes animati & sensibilis,non tamen hoc in infinitum fiet,sed in aliquid incidemus,quod in rationes nõ diuidatur.Et quemadmodum si numero vel minima pars dematur aut adijciatur,iam nõ persistet numerus(si enim numero octo vnitatem vel dempseris,vel adieceris,nõ amplius manebit octo,)sic si a definitione siue quiditate cuius est definitio,quidq̃ abstuleris, siue addideris,iam nõ manebit idem.Et quemadmodum aliquid sit oportet,quod vniat numerum, & per quod numerus sit vnus,sic in definitione ac quiditate quod quid sit dicere nequeunt,qui numerũ substantiã esse aiunt idcirco,quod numerum vnit,atque ipsum efficit vnum.vel enim,inquit,numerus non est vnus,nisi tãquam aceruus, aut si est, explicare oportet quid ex multis vnum efficiat. At isti neq; numerũ quid vnum efficiat,nec quid definitionem vnam,dicere possunt.quod merito eis vsu venit, siquidem ratio eadem est.Ex qua enim ratione causaq; eis accidit, vt dicere nequeãt quo numerus existat vnus, ex eadem efficitur,vt idem in definitione explicare non possint.Cæterum substantiam & quiditatẽ vnum esse certum est,non tamen,vt quidam dicunt,propterea quòd vnitas quædã sit,aut punctus. Plato enim formam vnitatem,materiam vero dualitatem appellabat,sed vnaquæq; substantia vnũ est actu & natura quædam,nòn autem potentia.Et quemadmodum numerus non habet magis,nullus enim numerus est magis numerus quàm alter,sic ne substantia quidem, quæ per formam intelligitur,magis habet neq; minus,neq; magis substantia est,quàm altera forma.Licet enim forma magis substantia sit quàm substantia materia vocata,non tamen quàm substãtia quæ est forma.quibus commemoratis concludit,de ortu dicens & interitu substantiarum appellatarũ quomodo fieri possit,explicatum esse,compositam scilicet generari,formam non item. Præterea de reductione in numerum,proxime nanque quomodo definitiones in numeros reducere oporteat,explicauit. Qua vero re numerus vnus sit, atque item definitio & quiditas, in præsentia prætermittit, disputaturus de ipso in calce huius libri, vbi ait, de dubitatione autem dicta circa definitiones ac numeros, & cætera quę sequuntur. Definitio numerus quidã est.

De materiali vero substantia non lateat hoc oportet, esse inquam cuiusq; propriam materiam quandam: & si ex eodem omnia primo, aut ex eisdem aut primis fiunt, eademq; materies est vt principium vniuersis quæ fiunt. Sunt enim dulcia quidẽ aut pinguia,pituitæ materia prima:amara autem,aut alia quædam,bilis.At hæc ex eodem forsitan fiunt.Eiusdem autem plures materiæ fiunt,cum altera alterius materies est,veluti pituita fit ex pingui ac dulci,si pingue ex dulci fit. Ex bili vero propterea,quòd in materiam primam bilis resoluitur. Dupliciter enim hoc ex hoc fieri solet, aut cum profectione ad anteriora,aut cum resolutione ad principium itur.Fit autem vt vna ex materia,diuersa ob mouentem causam oriantur: ex ligno enim arca fit, & lectica. Quorundam etiam diuersorũ materiam necesse est diuersam, veluti serra non fiet vnquam ex ligno,neq; hoc est in potestate mouentis causæ situm.non enim vnquam ex lana aut ligno conficiet serram. quod si idem diuersa ex materia effici potest, patet idem principium eandemque artem esse mouentem.Nam si materia sit diuersa,& mouens item diuersum,id etiam quod efficitur, diuersum,non idem erit.Cur igitur quispiam quænam sit causa quærit, quoniam multis modis causa dicitur, vniuersæ quæ possunt esse causæ dicantur oportet, veluti quænã sit causa hominis vt materies? menstruus sanguis.quæ vero vt mouens? semen.quæ præterea vti forma? quiditas ipsa.quæ insuper vt id gratia cuius cætera fiunt? finis.Atq; hæc ambo sunt forsitan idem.Causas autem propinquissimas assignare oportet,vt materiam propriam,non terram,non ignem.

De materiali autem substantia non lateat hoc oportet.) Conclusis quæ de materia & forma dicta sunt,cum dixisset(de generatione substantiarum & interitu) & quæ sequuntur,ait,non autem ignorare oportet,etiã si cuncta ex informi materia vt ex prima generatione, & hæc sit quasi principium materiale vel potius ex eisdem vt primis.appellat autem prima,quatuor elementa.licet ergo, quæ generantur, ea ex his fiant tanquam ex primis,tamẽ cuiq; sua est & proxima materia.Nam vt æs proxima est statuæ materia,sic dulcia & pinguia sunt prima proximaq; materia flegmatis, siue pituitæ. Materia enim pituitæ est dulce & pingue, bilis autem amarum, vel tale quidquam. (Atque hæc) inquit, id est, dulce & pingue, atque amarum (ex eodem forsitan sunt) id est, ex quatuor elementis. Illud autem (forsitan) vel propter materiam primam adiectum est (ex hac enim existunt elementa) vel quia non est propositum nunc disputare num dulcia & pinguia ex qua

tuor elementis fiant, necne. Sed quanquam sua sit cuiq; materia, accidit tamē vt eiusdem complures sint materiæ, cum materiæ habetur materia: vt si ex dulci fiat pingue, ex pingui pituita, pituitæ duæ fuerint materiæ, id est pingue proxima, dulce remotior. Præfatus autē pituitam ex pingui fieri, addit ex bili quoq; fieri, propterea quod resoluitur in bilim tanq̃ in primam materiam. Nam cum bilis humor sit, qui magis informatur, quàm pituita (est enim pituita humor omnino incoctus) idcirco pituita prius generatur ex ciborum cruditate. ex quatuor igitur elemētis dulcia pinguiaq; gignūtur, ex his pituita, ex pituita bilis. Si ergo vsu veniat, vt bilis resoluatur in elementa, fiet haud dubie ex bili pituita, ex hac elemēta. Sed interest, quoniam processus a pituita in bilim, est generatio simplex, interitus vero quidam: a bili vero in pituitam, interitus ac omnino resolutio vt in materiā primam. Itaq; aliter pituita fit ex dulci & pingui, aliter a bili. Ex dulci enim ac pingui pituita fit, tanq̃ forma ex materia & priuatione, ex bili vero quasi materia, ac omnino priuatio ex forma & habitu. Dupliciter enim, inquit, hoc ex hoc fieri solet, aut proficiēdo, id est cum ex deteriore forma, quę priuationis æmula est, proceditur ad potiorem. aut cum resolutione ad principium itur, id est, quando potior forma resoluitur in deteriorem. Estq; mutatio aquę in aerem profectus, mutatio vero aeris in aquam resolutio in principium. Neq; vero solū accidit, vt vnius formæ sint plures materiæ, sed etiā vt ex vna materia diuersæ formæ efficiantur propter principium mouens. Etenim quoniam cōplures formæ insunt in anima fabri ærarij, idcirco ex vna materia, vt ex ære, lebetem, asciam atq; ollam efficit, quæ formæ inter se diuersę sunt. quanquam nō omnium diuersorū materia eadem est, immo aliquorum diuersorum materia necessario est diuersa. Serra enim ac lectus diuersa sunt, & materiam diuersam necessario habent. Neq; enim serra ex ligno efficitur nisi æquiuoce, sed ex ferro. Neq; est in artificis potestate serram ex lana vel ex ligno conficere. Quod si idem, inquit, ex alia & alia materia effici potest, haud dubie hoc ab eadem arte efficietur. Nam si potest ascia ex ęre fieri, atq; ex argēto, proculdubio eadem ars hoc efficiet: quoniam si materiæ sunt diuersæ, & item quę materiam mouent, hoc est artes vel artifices (nihil enim refert) ea quoq; quę fiūt ex diuersis & artibus & materijs, erunt diuersa. Quod si tum figulus tum etiam faber ærarius ollam efficiunt, alter ex terra, ex ære alter, cum materiæ diuersæ sint, atq; item artes, tamen non prorsus artes sunt diuersæ, sed quatenus faber ærarius forcipem & asciam conficit, figulus non item, & figulus amphoram, non autem faber ærarius, diuersę sunt. In eo vero quod vterq; ollam efficit, eædem esse intelliguntur. Sed id duntaxat quod vtraq; ars efficere potest. His commemoratis, ad disputādum de causis aggreditur, & cū quadrupliciter causa dicatur, si quis, inquit, causam petat, omnes quæcunq; esse possunt, explicādæ sunt. non autem remotæ, sed proximæ: vt si quis quærat hominis causa vt materia quæ sit, non est respōdendum, quatuor elementa, sed menses muliebres, causa vero vt mouens semen genitale. Neq; enim quatuor elementa sunt hominis in eo quod homo est elementa, sed in eo quod est corpus compositum. Rogatus autem quę sit causa vt forma, quiditatem respondere debet: ea vero cuius gratia, finis. Intelligendum est tamen id cuius gratia & formam idem esse in naturalibus, in artificiosis non idē. Neq; enim idem est arcæ forma, & id cuius gratia arca fuit effecta, sed forma est talis figura, finis vero conseruatio supellectilis.

Hoc ex hoc fieri dupliciter solet.

Id cui⁹ gratia, & forma, idē in naturalib⁹, non autem in artificiosis.

Circa igitur vniuersales substātias generabilesq; ita versari necesse est, si cui curæ est recte versari, si hæ & tot sunt causæ, & cognoscere eas oportet. In naturalibus autē perpetuisve substantiis alia ratio esse videtur. Quædā enim materiam fortasse non habēt, aut non talē, sed solum mobilem loco. Ea etiam quæ natura quidē sunt, substantiæ vero non sunt, materiam non habent, sed substantia est subiectū, veluti quænam est defectionis causa? Atq; non est vlla materies assignanda: quippe cum non sit, sed luna sit id quod patitur. Quidnam est causa, vt id quod mouit, lumenq; corrumpit? terra. Id vero gratia cuius cætera fiunt, fortasse non est. at causa quæ est vt forma, est ipsa ratio, sed nō manifesta est, nisi cum causa sit: veluti quid est defectio? priuatio lucis. Quod si additum hoc fuerit, a terra intercedēte, hæc erit ea quæ est cum causa ratio. Obscurum autem est de somno quid est quod patitur primum. Quod si animal quispiam dicat, sit ita. at quonā patitur ipsum, & quod patitur primum dicat oportet, cor ne, an aliquid aliud. Deinde a quonam patitur. Postea quænam illius & nō ipsius totius est passio. Quod si sit immobilitas talis, sit ita: at addatur oportet, hoc ipso quòd aliquid patitur ipsum primū. Quoniam autem sine generatione quædam corruptioneve sunt & non sunt, vt pūcta si sint, & formæ omnino (nō enim fit ipsum album, sed lignum album, si omne quod fit, ex aliquo, atq; aliquid fit) non omnia sane contraria ex sese mutuo sunt, sed alio modo albus homo ex homine nigro, & alio modo album ex nigro. Neque cuiuslibet materies est, sed eorum quorum est generatio mutua, mutatiove. Quæ vero sine mutatione sunt, aut non sunt, ea materiem non habent.

11 Circa igitur naturales substantias generabilesq; ita versari necesse est.) Postquam dixit, cum causæ quatuor sint, quatuor causas interrogantibus esse reddendas, de naturalibus natiuisq;, non sempiternis substantijs necessario ita esse differendum tradit, proximasq; causas reddi oportere, si quis recte velit disputare. At cum causas reddi a nobis oporteat, non est committendum, vt causas ignoremus. Nā quod ignoras, id explicare qui possis? In naturalibus enim ac sempiternis, id est in vniuersa octo sphærarum vnitate, alia ratio est. fortasse enim materiam non habet. Nam si caret materia, nō potest in ea causa materialis explicari. Adiecit autem illud (quædam) quoniam licet corpus circumlatum quisquam materia carere neget, defectus tamen lunæ, qui naturale quiddam est, quid tandem materiam esse dicat? Sed cum dixisset, fortasse non habet materiam, addit, vel si habet, non tamen natiuam & mortalem, sed loco tantum mobilem. Non igitur eorum est materia, quæ licet natura sint, non sunt tamen substantiæ, sed affectiones. his nanq; subiectum quidem est, at non materia. Neque enim quidquid est alicui subiectum, id eius cui subijcitur, est materia. Nam defectus lunæ quæ potest esse materialis causa? profecto nulla. sed luna subiectū est ipsius, materia vero nihil. Nam si luna materia defectus esset, forma ipse defectus: vtique cessante defectu, ne luna quidem superesset. Sublatis enim formis, res quoq; tolluntur quæ per ipsas sunt. At tunc etiam cum nullus est defectus, luna nihilominus est. haud dubie igitur neque defectus est forma lunæ, neq; luna materia defectus, sed defectus materiali causa vacat, ergo ne habet quidem gratia cuius: vt huiusmodi causas reddere non sit elaborandum. Causa vero efficiens est terra, quæ lumen intercipit: forma autem defectionis est quidem ratio, sed incerta, nisi forte sit cum causa: vt siquis defectum priuationem luminis esse dicat, incertum est, an hæc sit ratio atque forma defectionis. Nam tenebræ sunt quidem priuatio luminis, nec tamen sunt defectio. Quod si dicas, defectus est priuatio luminis, quæ sub terram in medio fit, hæc ratio defectionis est cum causa. In somno etiam dubium est quid sit primum quod patitur, vt ratio ipsius explicetur. Si quis autem dicat, animal est primum quod patitur, is explicet oportet hoc animal qua parte affectum obdormit: aut eorum quæ in ipso sunt, quid primo affectum somnum induxit. aliquid enim aliud prius affectum inducit somnum animali. Num igitur illud cor sit, dubitatur, vt ipsi placet: an cerebrum, vt visum est Platoni. Aristoteles enim principium animalis cor esse ratus, ait, quemadmodum in mundo vapores elati ac refrigerati in aquam concrescunt, ac rursus deferuntur, sic in animalibus vapores ex cibis dum coquuntur exhalantes, cerebrū subire, & ab hoc natura frigido refrigeratos descendere, & cor ipsum impetere: cuius calore stincto, sed non penitus, dormire animal, donec illi discreti rursus reducantur. ad hunc igitur modum e somno animal excitatur. Ergo dubium est, inquit, in somno quid est quod primum afficitur, & a quo, & quæ est illius affectio, id est quæ sit affectio patientis, non totius animalis, immobilitas huiusmodi. quasi dicat, si cui somni definitionē reddere libeat, ne dicat, somnus est immobilitas sensuum animalis. hoc enim de omni totius animalis quiete dictum est, & toti animali congruit, non somno. At somni definitio soli somno cōuenire debet. Sed fortasse illud (immobilitas talis) de somno dictū est, vt sit sensus, oportere somni affectionem explicare, ac dicere, somnus est immobilitas talis (Et hæc, quoniam primum aliquid patitur) id est, & hęc immobilitas exponatur sic, somnus efficitur, quoniam primum aliquid patitur. quod somnus efficitur, id est explicetur quid primum patitur, quod somnus est effectum, num cor, an aliud quidquam? His commemoratis, rursus quorum habeatur materia, & quorum secus, apertius edisserit, dicens, quædam absque generatione & interitu sunt & non sunt, vt puncta & contactus, ac omnino formæ. forma enim absque tempore, & momento indiuiduo fit, vt docuit in libro septimo de Physico auditu. quod ipsum hoc in loco confirmat, formam dico non generari, dicens, (Non enim fit ipsum album, sed lignum album.) id est, lignum albescit, album autem indiuiduo momento ingeneratur. Quoniam igitur aliqua sine generatione sunt, ac rursus absque interitu non sunt, omne autem quod fit, ex aliquo fit, & aliquid efficitur, album scilicet, vel homo, profecto, non omnia contraria ex se mutuo fiunt, sed aliter homo albus efficitur ex homine nigro, aliter album ex nigro, quoniam homo albus ex homine nigro efficitur vt ex materia, album vero ex nigro, vt hoc post illud, quemadmodum cœna post prandium. Sed neq; omnis rei materia est, sed earum tantum quibus est mutua alterius in alteram mutatio. Nam quæ sine mutatione & sunt & non sunt, vt contactus, horum non est materia.

Defectus lunę causa.

In somno qd primū sit quod patitur.

Quorū habeatur materia, & quorum secus.

Existit autem dubitatio, quomodo cuiusque materies sese habet ad diuersa contraria, ceu si corpus potentia sanum est, & morbus est contrarium sanitati, est ne vtrunq; potentia, & item aqua potentia vinum, atque acetum, an alterius quidem habitu formaque materies est, alterius autem priuatione corruptioneve præter naturam. Dubitatio insuper quædam emergit, & cur vinum non est aceti materies, neque potentia acetum, & tamen fit ex ipso acetum: & is qui viuit, potentia cadauer simili modo. An ita non est, sed per accidens sunt ipsæ corruptiones? Animalis enim ipsa materia per corruptionem potentia est cadaueris, materiesve, & aceti similiter aqua. Fiunt enim ex hisce perinde atque ex die fit nox. Et quæ igitur hoc pacto mutationem

mutuam subeunt,ea redeant in materiam ipsam oportet: veluti si ex cadauere animal oriatur,primum in materiam cadauer resoluatur oportet, deinde hoc pacto fiet. acetũ identidem resoluatur in aquam,deinde vinum oriatur oportet.

Existit autem dubitatio quomodo cuiusq; materies sese habet ad diuersa contraria.)Cum valitudo & morbus contraria sint,sitq; corpus facultate sanum,vtrum,inquit,potentia quoq; ægrotũ est? & aqua facultate vinum & acetum? & percontatus respondet, dicens,(An alterius habitu formaq; materies est)id est,vtrum corpus valitudinis est materia vt habitus & formæ, morbi autem vt priuationis, & interitus præternaturalis? Similiter aqua materia est vini vt formę, aceti vt priuationis? (Sed dubitatio,inquit,quædam emergit,cur vinum non est aceti materies? neq; est potẽtia acetum? & tamen fit ex ipso acetum.)Ex vino enim acetum efficitur.Item viuens cur non est potentia mortuus? & est materia mortui? & soluit quæstionẽ,dicens,(An ita non est,sed per accidẽs sunt ipsæ corruptiones.)est autem sensus,neq; vinum est aceti materia,neq; viuens mortui,sed per accidens sunt interitus.Interitus porro vocat deteriores formas:quæ vię ducentis ad se materiam habẽt,formas potiores.Animalis enim materia per interitum & priuationem materia est & potentia mortui,nõ autem ipsum animal.Nam vt animal mortui materia esse dicatur,materia causa est, quæ in ipso habetur.Nam quia materia animalis potest mortui effici materia,idcirco ex accidẽti dicitur materia mortui.Cui similis est ratio in vino.Quia enim aqua,quæ vini materia est, potest esse aceti materia,ideo vinum ex accidenti aceti materiam esse dicimus.Nam vt ex die nox efficitur,non tamẽ dies noctis est materia,sic ex animali mortuus,& ex vino acetum. Si vero,inquit,ex mortuo debeat animal generari,mortuus in quatuor elementa resoluetur, & sic ex ipsis nascetur animal, & pari ratione acetũ in aquam quæ materia vini est, & sic vinum generabitur. 12

Aqua, vini materia. Vinũ,aceti materia.

De dubitatione autem iam dicta circa definitiones ac numeros, quænam sit causa vt sint vnum,deinceps dicendum esse videtur. Est enim profecto causa quædam, vt id omne sit vnum, quod plures partes habet, & non est vniuersum vt cumulus, sed est quid ipsum totum præter partes ex quibus constat. Nam & corporum quibusdam tactus, quibusdam viscositas, aut aliquid aliud simile causa est vt sint vna. Definitio autem oratio est vna, non coniunctione vt Ilias, sed quia vnius est. Quid igitur est quod facit hominem vnum? Et cur vnum est, sed non multa, animal atque bipes, præsertim si sit,vt quidam inquiunt,ipsum quid animal,ipsumque bipes? Cur enim homo non est illa ipsa? Atque erunt homines non hominis vnius participatione,sed duorum,animalis inquam & bipedis? & homo omnino non erit vnum, sed plura, animal atque bipes? Patet igitur eos qui definire dicereq; solent,reddere non posse atque soluere dubitationem. Si vero sit,vti dicimus, vnum vti materies,alterum vti forma,& alterum potẽtia, alterum actu: nulla id quod quæritur dubitatio videbitur esse. Est enim hæc dubitatio eadem & si vestimenti definitio rotundum æs erit.hoc enim nomen signum huius erit orationis. Quare id quod quæritur,est,quænam est causa vt æs atq; rotũdum sit vnum. Non igitur dubitatio vlterius esse videbitur,propterea quòd alterũ est materies, alterũ forma.Quid igitur huius causa,vt id quod erat potentia, sit actu, præter id quod fecit, in quibus est generatio?Nulla est enim alia causa,vt ea quæ potẽtia erat sphæra,sit actu sphæra,sed hoc erat quiditas vtriusq;. Est autem materies alia sensibilis,alia intelligibilis,& rationis semper pars est materia,pars actus,ceu circulus figura est plana.

De dubitatione autem iam dicta circa definitiones quæ sit causa vt sint vnum.)In libro superiore hanc quæstionẽ proposuerat, & insolutam reliquerat, & in hoc rursus eiusdem mentionem fecit,nihilo magis explicata solutione.quare quæstionem bis propositam, solutam vero nunquam,hoc in loco soluit.Est autem quæstio,cum definitiones ex pluribus consistant, quidnam est quod hæc vnit, atq; efficit vnum? Merito enim quęrat aliquis,quid est quod animal & pedestre & bipes efficit vnũ? Nam quæcunq; partes complures habent,neq; sunt omne vt aceruus,sed continuũ & totum a partibus diuersum(totum enim diuersum est a singulis suis partibus)horum, inquit,aliqua causa est vt vnũ sint.hoc enim in dictione desideratur.Nam vt in corporibus quibusdam contactus causa est vt vnũ sint,alijs vero tenacitas(vt enim viscus vnũ sit,nec dissoluatur aut diffluat more terrę vel aquę, tenacitas est in causa)sic definitio cũ sit vna,non vinculo vt Ilias,sed quia vnius cuiuspiã est,quidnã est id a quo efficitur vnũ, & ipsa, & id cuius est definitio: & per quod nõ plura sunt animal pedestre & bipes,pręsertim,inqt,si vt aiũt doctores idearũ,est ipsianimal, & ipsibipes:quid est id a quo hęc vniuntur,ac vnum fiunt? Ipse vero cum dixisset, præsertim si sit ipsianimal & ipsibipes,subiecit.cur enim ipsihomo non est illa? & quæ sequuntur.vt sit interrogatio per concessionem,quasi dicat. At si 13

Definitio, & id cuius est definitio quomodo sint vnũ

nequeunt explicare quo fiant vnum ipsianimal, & ipsibipes, cur ipsihomo non erit hæc? & sic homines nostrates, erunt participatione non hominis vnius, id est, erunt participatione non ab ipsihomine. Ipsianimal enim & ipsibipes inter se distincta sunt: quæ si vnita essent, ipsihomo perficeretur ex ipsis, & sic fieret vt homines nostrates participatione ipsihominis essent. cū autem discreta sint, & ponatur hæc eo modo ipsihominem constituere, homines erunt non participatione vnius cuiuspiam hominis, sed duorum, hoc est animalis & bipedis. & sic homo non erit vnū, sed plura, animal scilicet & bipes. quid est ergo id a quo hæc vniuntur? Sic igitur concedēdo, vt puto, percontatus, perspicuum esse ait, quæstionē solui non posse ex ijs quæ definiunt ac statuūt de definitionibus, qui participationes quasdam, & nescio quæ alia comminiscuntur. At si, vt nos asserimus, omnia ex materia & forma consistunt, & hoc est potestate atque materia, illud actu & forma, quæstio nullam habeat dubitationem. Cui enim dubium esse potest, propter quid æs, & forma globi, quæ in ipso habetur, est vnum? Nam si forma ipsa separatim per se esset, vt idearum assertoribus placet, & similiter materia, tunc re vera dubium esset, a quo, quæ separata sunt, & per se, vnirentur. Nunc cum forma non sit per se in subsistentia, sed materia, exempli gratia ære, ab artifice mouēda sine tempore ingeneretur, hoc quam potest habere dubitationem, a quo hæc vniantur, & fiāt vnum? (Est enim, inquit, hæc dubitatio eadem, ac si vestimenti definitio sit æs rotundum.) Est autem sensus, si quis æneo globo imponat nomen vestimentum, & tunc definiēs dicat, vestimentum est æs rotundum. Nam vestimentum nomen significare potest æs rotundum: vt nomen homo significat animal pedestre bipes. Quæstio igitur quæ petit a quo animal pedestre bipes vnum fiat, eadem est atque ea quæ inquirit, quid est id quod æs globosum vnum effecit. nec difficultatem habere videtur. alterum enim, id est animal pedestre, est materia: alterum vero forma, videlicet bipes. Item æs materia est, rotundum vero forma. Nihil est igitur aliud causa efficiens vnum, nisi causa efficiens in ijs in quibus est generatio. Quod ergo materia quæ potestate erat hoc aliquid, efficit vt esset actu, id quod erat potentia, exempli gratia æs, quod potētia erat globus, vt actu globus fieret, est artifex, & nihil aliud. Quin vt materia quę potentia erat animal, actu animal fieret, nullam aliam causam nouimus, quàm ipsam naturam quæ ipsam sic effinxit & alterauit. At si forma esset per se, quomodo cum materia vniri posset, ne intelligi quidem potest omnino. Sed cum dixisset nihil aliud esse causam, vt quod potentia globus erat, actu globus fieret, adiecit. (*Sed hoc erat quiditas vtriusque.*) vtrunque dicens hominem & globum, de quibus mentionem proxime fecerat. hoc autem est quod ait, sed hoc erat quiditas vtriusque, id est hominis quiditas est animal pedestre bipes, globi autem talis figura. Vel igitur hoc dicit cum ait (*Sed hoc erat quiditas vtriusque*) vel vtriusque quiditatem esse actum. Actus enim materiæ, quæ potentia est globus, est globi quiditas: & materiæ quæ potentia est animal, actus, est animalis quiditas. At si materiæ actus est ipsa quiditas, non decet ignorare, materiam aliam esse intelligibilem, aliam sensibilem. Nam cum genera sint æmula materiæ, animal materia est intelligibilis, & materia formæ, caro autem & ossa materia sensibilis: ac vicissim figura materia intelligibilis, æs autem sensibilis. Cæterum figura est materia rationis & formæ, æs autem compositi ex ære & tali figura, vt ossa & nerui hominis compositi. Vnū vt res fiāt, causæ.

Quæ vero neque intelligibilem, neque sensibilem materiam habēt, eorum vnumquodque continuo vnum quid proprie est, quemadmodum & ens quid proprie, substantia inquam, qualitas, quantitas: atque non sunt in eo quod est, & in vno tanquam in genere. Idcirco & in definitionibus nec id quod est, nec ipsum vnum accipitur: quiditasque vnum quid est continuo, quemadmodum & quippiam ens. Quapropter & nihil aliud est causa, vt vnumquodque istorum sit vnum, aut etiam ens. Continuo enim vnumquodque istorum, & vnum quid, & ens quid etiam est: non tamen a singularibus separabilia sunt. Propter hanc autem dubitationem quidam participationem causam vnitatis inquiunt esse: sed quænam sit participationis causa, & quid sit particeps esse, dubitare videntur. Quidam animæ copulationē, vti Lycophron scientiam, copulationē sciendi atque animæ esse dicebat. Quidam ipsum viuere, compositionem aut coniunctionem animæ in corpore esse censent, & tamen eadem in vniuersis est ratio. Valere enim, aut copulatio, aut coniūctio, aut cōpositio animæ aut valitudinis erit. Et æs esse triangulū, æris atque trianguli compositio: & albū itidem esse, superficiei compositio atque albedinis. Hæc autē propterea dicūt, quòd rationē vnitatis effectricē potentiæ atque actus, & differentiā quærūt. Est autem, vti dictū est, vltima materia formaque idem, & alterū potentia, alterum actu. Quare simile est quærere quidnā sit ipsius vnius causa, & vt sit etiā vnū. Est enim vnūquodque quid vnum, & id quod est potētia vnum, & id quod est actu, vnum aliquo modo sunt. Quare nulla est alia causa præter eam quæ ad actum ex potentia mouit. Quæ autem expertia materiæ sunt, ea proprie vnum quid sunt, & proprie ens quid vniuersa.

Quæ vero neꝗ intelligibilem,neꝗ ſenſibilem materiã habent.) Facta iterum mentione de ma= 14
teria,neꝗ id temere,ſed vt de decem prædicamentis diſputaret,præfatus materiã aliam intelligibi=lem,aliam ſenſibilem eſſe,ait:quæ vero neꝗ intelligibilẽ, neꝗ ſenſibilem materiam habent, eorum quodꝗ vnum quiddam eſt, & ſimpliciter vnũ,atꝗ proprie vnum,quemadmodũ ens. Cætera enim ſingula quæ conſtant ex materia & forma, propter ſuam continentiã vnum dicuntur. quæ vero ma=teria tum ſenſibili tum intelligibili vacant,ſimpliciter vnum ſunt. Quæ ſi materiã haberent, vnum eſſent propter continentiã,vt quæ ex materia & forma conſiſtunt. nunc cũ non ſint in materia, ſed eius expertia nudaꝗ ſint,ſimpliciter ac proprie vnũ ſunt.quæ porro ſint quę neꝗ ſenſibilẽ neꝗ intel ligibilem materiam habent,exponit,hoc,id eſt ſubſtantia,quale,quantũ.his autem ne intelligibilem quidem materiã ſuppetere certum eſt. Nam cum genera materiã intelligibilem eſſe dicamus, horũ autem nullũ ſit genus(ſunt enim genera generaliſſima,nec eſt vlla natura a qua ſuperētur) haud du=bie illis non ſuppetit materia intelligibilis. Sed neꝗ ſenſibilis.Materia enim ſenſibilis compoſitorũ eſt,& ſenſibilium,non ſimpliciũ & intelligibilium.Hæc autē,id eſt hoc,& quantum atꝗ quale, & reliqua,materia vacant,& intelligibilia ſunt:quanꝗ cum talia ſint,non tamen ſeparari poſſunt,vt i=pſiſubſtantia,& ipſiquale,ſed in ſenſibilibus ac ſingulis habentur. Neꝗ vero quoniã ſunt in ſingu=lis,idcirco materiam habere putari debent. Nam etſi ſubſtantia hæc materiam habet, & ſubiectum hoc,tamen ſubſtãtia ſimpliciter materia caret,quippe quæ in incorporeis,& materiæ expertibus re=periatur.Ac ſenſum quidem horũ verborum huiuſmodi eſſe puto. Dictio autē per exceſſum legen=da eſt ad hunc modum (quæ vero neꝗ intelligibilẽ, neꝗ ſenſibilem materiã habent, eorum vnum=quodꝗ cõtinuo vnum quid proprie eſt,quemadmodũ & ens quid proprie,hoc inquã,quale & quã=tum)deinde(atꝗ nõ ſunt in ente & in vno tanꝗ in genere.)tum (idcirco in definitionibus neꝗ ens neꝗ vnũ)& quæ ſequuntur vſꝗ ad illud(continuo enim vnũquodꝗ iſtorũ vnum quid & ens quid eſt)& ſic illud(non tamen a ſingularibus ſeparabilia ſunt.)Sed licet hoc,inquit,& quale,atꝗ quan=tum ſit ens quid & vnum quid,tamē neꝗ ens,neꝗ vnum ipſorum eſt genus,cum ipſa genera gene=raliſſima ſint.Sed ens & vnum de ipſis,vt ſæpe dictũ eſt,prædicantur,vt quæ ab vno, & ad vnum dicuntur.Et quoniã neꝗ ens,neꝗ vnum ipſorum eſt genus, idcirco non ſumitur in ipſorum defi=nitionibus.quo in loco deſcriptiones appellat definitiones.Nam definitiones ex generibus cõſtãt,& differentijs,horũ autem nulla ſunt genera,quare ne definitiones quidem.Eſtꝗ ſubſtantię & quanti ac cæterorum quiditas ſtatim vnũ quiddam eſſe,& quoddam ens: quare,id eſt, quia ipſorum quidi=tas eſt,quoddam vnum,& quoddam ens,nõ eſt alia cauſa horum cuipiam vt vnum ſint,atꝗ ens.Nã ſi ens vel vnum genus eſſet ſubſtantiæ,vel quanti,vt animal eſt hominis genus,nimirum aliqua cau ſa eſſet vt ipſa vnum ſint,atꝗ ens.Cum autē ſtatim ens quiddam,& quiddam vnum ſint,nulla cau=ſa eſt vt ſint vnum,vel ens.Sed quanquam ſubſtantia,quale & quantum, talia ſint, tamen non poſ=ſunt a ſenſibilibus ſeparari,ſed in ipſis ſunt.His explicatis rurſus ad priora reuertitur,dicens.(Pro=pter hanc autem dubitationem)quæ ſcilicet inquirit quæ cauſa eſt vt animal pedeſtre bipes vnum ſit?(quidam participationē dicunt)vt Plato,qui participatione idearum noſtratia eſſe tradebat.(Sed quænam ſit participationis cauſa,ac omnino quid ſit particeps eſſe)& quomodo fieri hoc poſſit,du=bitant,nec explicare valent.(Quidam,inquit,animæ copulationem,vt Lycophron ſophiſta,qui ſci entiam eſſe dicebat ipſius ſcire atꝗ animæ.)ſcriptura tamen aperior eſſet, ſi ſe ad hunc modum ha=beret,ſcientiam eſſe copulam ipſius ſcire atꝗ animæ. Rogatus enim Lycophron,quid eſt cauſæ cur ſcientia & anima vnũ ſit,reſpondebat,copula. Alij vero viuere vinculum eſſe dicebant animę in cor=pore.At hoc,inquit,in omnibus ſimiliter dici poſſet. Nam ſiquis me interroget,quid eſt cauſæ cur ſuperficies & album vnum ſint,in promptu erit reſpondere, vinculum albi atque corporis. beneua=lendi autem vinculum vel copula ſiue compoſitio animæ atꝗ valetudinis.At hoc ridiculũ eſt.Nam compoſitio eorum eſſe dicitur,quæ prius actu ſeparata erant,deinde fuerunt compoſita,vt fit in mul ſo. Valetudo autem,quæ per ſe ac ſeparatim non eſt,quomodo poteſt cum anima componi? Illud enim ſtultum eſt,triangulum æneum,æris ac trianguli compoſitionem eſſe dicere, cum triangulus eſſe per ſe nequeat,neꝗ cum ære componi: quin potius ære ſic mouendo efficitur triangulus. Cauſa vero,inquit,cur hæc dicunt,eſt,quoniam inquirentes cauſam quæ æs quod erat facultate triangulus, effecit actu triangulum,neſciebant rationem vnientem reddere, id eſt cauſam & differentiam cur vnum ſint. Si enim reperire ac explicare potuiſſent rationem & cauſam vnitatis effectricem, id eſt vnientem id quod erat potentia,ſiue materiam & actum,hoc eſt formam, nunquam in hunc erro=rem deflexiſſent.Sed,vt ſæpe dictum eſt,materia vltima, id eſt proxima (hanc enim nunc appellat vltimam)atꝗ forma vnum ſunt. Ita vt hæc vnum ſint,non eſt alia cauſa, quàm ea quæ materiam ex potentia in actum mouet.Quæ vero materia vacant,vt dictum eſt,ea ſingula ſimpliciter & pro=prie vnum atꝗ ens ſunt. Quo in loco diuinum viri huius artificium admirari licet,quo a poſterio=ribus(neque enim aliter hoc fieri poſſet)nobiſque notis viam ad Deum optimum maximum ac o=mnium parentem & conditorem cognoſcendum nobis cum ratione aperit, docens,vt faber ærarius cauſa eſt vt æs & globus vnum ſit, ſic facultatem vnitricem ipſius ac effectricem cauſam eſſe rerum omnium,vt ſic habeant quemadmodum ſeſe habent.

Genera neꝗ intelligibilem neꝗ ſenſibilem materiã habent.

Cõpoſitio quorũ eſſe dicatur.

Finis libri ſeptimi,Octaui Latinis.

ENARRATIO ALEXANDRI APHRODISEI IN OCTAVVM LIB. PRIMAE PHILOSOphiæ, Latinis Nonum, Interprete Io. Genesio.

St igitur dictũ de substantia, quæ quidem est primum ens, & ad quod omnia prædicamenta ipsius entis cætera reducuntur. Ratione nanq; substantiæ, quantitas, qualitas, & cætera quæ hoc pacto dicuntur, entia dici solent. Vniuersa enim substantiæ rationem habebũt, vt in prioribus sermonibus diximus. Cum autem id quod est, partim substantia, aut quantitas, aut qualitas, partim potentia atq; actu dicatur, de potentia etiam & actu determinemus oportet. Atque de potentia primo, quæ maxime quidem proprie dicitur, non tamen ad id quod nunc volumus, confert. Ad plura enim sese extendit potentia atq; actus, quàm ea quæ tantummodo per motum dicuntur. Sed si de hac dixerimus in hisce quæ & de actu determinabimus, de cæteris etiam declarabimus. Multipliciter igitur potentiam dici, ac ipsum posse, in aliis a nobis est definitum. Harum autem eæ quæ potentiæ dicuntur æquiuoce, omittantur. Nonnullæ nanq; similitudine quadam dicuntur, quemadmodum & possibilia & impossibilia quædam in geometria dicuntur, propterea quòd aliquo modo sunt, aut non sunt.

1 DIsputato in sexto septimoq; libro de ente per se, consentaneum est, vt in hoc de eo quod actu est siue potẽtia, differat. Nã cum ens de eo quod actu est dicatur, deq; eo quod est potentia, hæc autem doctrina de ente consideret, merito in hoc libro disputat de potentia & actu. De actu vero necessario disputat, propterea quòd, vt ostendet, prima causa, quã hic inquirimus, nihil est aliud q̃ actus. Admonet autem nos eorũ quæ dicta demõstrataque sunt, dictum scilicet esse de primo ente, quod quidem est substantia, propter quam cætera quoq; prædicamenta dicuntur entia. (Ratione nanque substantiæ) id est propter ipsam substantiam. ipsa nanq; substantia ratio substantiæ est, cætera omnia entia dicũtur. & suggerit causam cur omnia propter substantiam entia dicantur, dicens. (Vniuersa enim substantiæ rationem habebunt, vt in prioribus sermonibus diximus.) Siquis enim quantum, aut quale, aliudve quodpiam prædicamentum accurate definiat, necessario in ipsorum definitionem substantiâm assumet: vt ad simitatis definitionẽ nasus assumitur. quod si ita est, dubitari non debet quin poropter substãtiam entia dicantur. De his igitur supra disputatũ est. (Cum autem, inquit, ens partim substantia aut quãtitas aut qualitas, partim potentia atq; actu & opere) illud actu & opere pro eodem dicens. (de potentia & actu determinemus oportet) Appellat autem proprie potẽtiam materiam primam & informem. est enim facultate omnia. quæ quanquam prima potentia sit, nõ est tamen ad id quod hic petimus, admodum vtilis, cum quiddam expers materiæ simplexq; & incorporeum inuestigemus, non materiale, neq; cõpositum. Quod vero ait, (Ad plura enim sese extendit potẽtia atq; actus, q̃ ea quæ tãtummodo per motum dicuntur.) huiusmodi est, quod potentia est & actu, latius patet, quàm id quod potentia solum est. Illud enim habet vtrunque, id est actum & potentiam, hoc vero potentiam tantum. quod autem duo attingit, id latius patet, quàm quod vnum. Neq; solum hoc quod potentia & actu est, latius patet, quàm potentia solum, sed etiam q̃ actu tantum. Potentiam vero hoc in loco motum nũcupauit, aut certe actum vocauit motum: vt sit sensus. Latius patet potentia & actus, quàm ea quæ per motum, id est per actum tantum dicuntur. Est autem potentia tantum, prima informisq; materia: potentia vero & actu, ignis, terraq;, & cætera eius ordinis. nam quod actu est ignis, id facultate est aer. At licet quod potentia est & actu, latius pateat, quàm quod est potentia tantũ, vel quod solũ actu est, tamen de potentia quæ proprie intelligitur, in quæstione de actu disputantes, de cæteris, inquit, facultatibus edocebimus. Cæterum potentiam, & posse, multifariam dici, nihil attinet hoc in loco demonstrate, supra enim definitum est. Sed potentiarum, inquit, eas omissas faciamus, quæ dicuntur æquiuoce. quædam enim similitudine quadam dicũtur, vt in geometria. in hac enim dicitur, si hæc recta linea dupla illius sit, quadratũ quod potest, quadruplum est eius quod alia potest. quod in numeris fiet perspicuum. Nam numerus quatuor, qui duplus duorum est, quadratum ex quatuor, hoc est sexdecim efficit, quadruplum eius quod ex duobus efficitur, qui est numerus quatuor. hoc autem dicitur per similitudinẽ quandam potentiæ proprie dictæ. Quia enim proprie potentia cuncta potest, & recta linea potest aliquid, idcirco hæc quoq; potentia nuncupatur. esse igitur quodammodo vel non esse dicuntur possibilia & impossibilia per similitudinem. Nam cũ recta linea est dupla, quadruplum posse dicitur: cum aliter, non posse.

Potẽtia proprie, materia prima & ĩformis.

Quæ vero ad eãdem sunt formã,eæ omnes principia quædã sunt,& ad primum vnũ dicuntur,quod est mutationis principium in alio,vt aliud est. Quædam enim potentia est patiẽdi,quæ in ipso patiente principium est passiuæ mutationis ab alio, vt aliud est, quædã est habitus impassibilitatis ad deterius corruptionẽve, quæ ab alio,vt est aliud, proficiscitur principio mutatiuo. In his enim omnibus definitionibus ratio ipsius primæ potentiæ inest.Hæ rursus aut faciendi aut patiendi tantum potentiæ,aut bene faciendi vel patiendi dicuntur. Quare fit,vt & in horum rationibus rationes quodammodo potentiarum priorum insint.

Quæ vero,inquit,ad vnam sunt formam, eæ omnes principia quædam sunt, & ad vnum primũ dicuntur.) Quoniam materia,vt dictum est,potentia nuncupatur. Sunt autem eiusdem complures materiæ,vt pituitæ diximus dulcia & pinguia, hæ materiæ pingue ac dulce,principia quædã sunt, & potentiæ eiusdem formæ,hoc est pituitæ ac potentiæ nuncupantur propter primam & vnam potentiam,id est propter materiam informem,quæ principium est & causa vt id in quo est, mutetur. Quod in cera manifesto declarabitur. Cera enim in alio exempli gratia in statua cerea principium & potentia est vt statua mutetur ac perpetiatur ab alio ipsam discindente siue liquefaciente. Illud autem(vt aliud est)adiecit,quoniam fieri potest,vt aliquis ægrotãs sibi ipse medeatur. In quo ipso potestas est,vt idem sic perpetiatur.Hoc tamen nõ suppetit ei per se,sed quatenus est aliud. At quoniam potentiarum quædam causæ sunt eorum in quibus sunt,commutandorumq; in peius, aliæ vero non, idcirco de ipsis differit,dicens. (Nã quædam est patiendi potentia quæ in ipso patiente principium est passiuæ mutationis ab alio vt aliud est)id est,potentiarum quædam est in ipso patiente, vt principium mutationis,non quidem non perpetiendi, sed perpetiendi ab alio, vt de statua cerea dictum est.quædam igitur ex potentijs huiusmodi est,alia non est principium perpetiendi ab alio, sed habitus potius non perpetiẽdi in peius. Siccitas enim in ferro habitus est,vt ferrũ ne perpetiatur, & aboleatur ab alio. Sed quoniam sunt quæ perpetiãtur,vt luna quæ radios excipit a Sole,quod tamen non est interitus,idcirco adiecit illud(in deterius)quasi diceret, potentia quæ quasi habitus dicitur,non est causa non mutandi in melius,sed ne res ab aliquo principio mutante, in deterius cõmutetur. Sed postquam dixit principium & causam patiendi perinde potentias nuncupari,atq; principium non perpetiendi,hoc ipsum ostendit,dicens. (in his enim omnibus definitionibus ratio ipsius primæ potentiæ inest)id est,in omnibus potentiæ adiectis definitionibus inest ratio ac definitio primæ potentiæ.est enim primę potentiæ ratio,principiũ mutationis in alio,vt aliud est: mollitudinis autem principium mutationis passiuæ ab alio,vt aliud est.Itaq; in ratione hac ratio inest primæ potentiæ, & in alijs similiter.quod si ita est,recte potentiæ nuncupantur. Rursus potentiarum quædã sunt perpetiendi solum, aliæ vero recte perpetiendi. quam quæstionem nos in quarto huius operis libro latius disseruimus, cum de potentiæ intellectibus verba faceremus. Perspicuũ est igitur in potentiarum rationibus primarum potentiarum quodammodo rationes inesse.Illud autem(quodam modo)adiectum est,quoniam non eodem modo,ac vt ita loquar,immutabiliter, ratio primæ potẽtiæ inest in mollitudinis ratione. Illius enim ratio est principium mutationis in alio, vt aliud est, mollitudinis autem principium mutandi. 2

Potentiarũ distinctiones.

Patet igitur partim vnam esse potentiam efficiendi ac patiendi (est enim possibile, & quia ipsum habet potentiam patiendi,& quia ab ipso aliquid pati potest) partim aliã. Alia nanq; est in patiente. etenim quia principium quoddam habet, & est ipsa materia principium quoddam,ideo patitur ipsum patiens, ab alioq; aliud patitur. Pingue nanque vri potest:& quod hoc pacto cedit, id premi potest.similis est & in cæteris modus. Alia in efficiente,vt in eo quod calefacere potest,est calidum, & in ædificatore facultas ædificandi.Quare nullum copulatum a seipso patitur,quippe cũ sit vnum, & nõ aliud, vti patet. Impotentia autem quæ tali potentiæ est cõtraria, priuatio est.quare eiusdem atq; per idem omnis potentia & impotentia sane. Priuatio vero multis dicitur modis· & id enim quod non habet, & quod aptum est habere, si non habeat, aut omnino, aut quando est aptum habere, aut hoc pacto,veluti penitus,aut aliqua ex parte priuatum dicimus esse: nonnulla insuper si apta quid habere, ob vim illud non habeant, priuata dicimus esse.

Patet igitur partim vnam esse potentiam efficiendi atq; patiendi.) Vt enim via quæ Thebas ducit ab Athenis,quodammodo eadem est,atq; ea quæ Athenas a Thebis,quodammodo vero diuersa(est enim subiecto eadem,ratione non item)sic actus & via a docente ad addiscentem subiecto est eadem,ratione diuersa.Nam considerata vt a docente procedit ad discipulum,doctrina nuncupatur: abhoc autem ad præceptorem,disciplina. sic efficiendi ac perpetiendi potẽtia vno modo eadem est, 3

alia vero diuersa. Nam ignis potentia, hoc est calor qui aquæ ab ipso confertur, est idem, & non idẽ. consideratus enim vt ab igne suggeritur aquæ, effectio nuncupatur: e diuerso autem, perpessio. Est igitur, inquit, potentia efficiendi & patiẽdi modo quodam eadem. nam possibile siue potens dicitur, vel quoniam ipsum habet potentiam perpetiendi ab alio, vt aqua quæ vt ab igne calescat, facultatem obtinet: vel quoniam aliud ab ipso pati potest. Ignis enim possibilis potensve dicitur, quia potẽtiam habet vt aqua perpetiatur ab ipso. Cæterum potentiarum quædam est in patiente. Patiens enim patitur, quia potentiam quandam & principium habet, & omnino quoniam materia principiũ quoddam est, & aliud ab alio perpetitur. Nam pingue combustibile est. quod vero certo modo cedit, est fragile, quoniam potentiam quandam & materiam habet: alterum vt comburatur, alterum vt infringatur. Et potentiarum alia est in patiente, alia in efficiente. Calor enim in igne est, ars cementaria in ipso artifice, qui sunt efficientes. quare si efficiens diuersum est a perpetiente, haud dubie quod compactum est, & vnum atq; continuum, non perpetietur a se ipso, vt ignis qui vnum est & continuum, non perpetietur a se. quod enim patitur, diuersum esse debet ab eo quod efficit. Vt autem potentia & possibile siue potens habitus est, sic impotentia quæ huic potentiæ opponitur, est priuatio. Itaq; eiusdem & secundum idem omnis potentia est impotentia. nam potentia qua ignis calefacit, impotentia est. non enim potest non calefacere quæ proxima ei sunt, vel admouentur. itaq; impotẽtia est, non posse non calefacere. Impotens nanq; id dicimus, ac impotentiam habere, quod non habet potentiam certum quiddam efficiendi. Atque ignis potentia per quam non facile secari potest, impotentia est: & simili modo cæteræ. quodam igitur modo sunt potentiæ, aliæ vero impotentiæ. Vt autem potentia plurifariam dicitur, sic item priuatio. Nam quod non habet, id siue habere aptũ sit, siue non, priuationem habere dicitur. & talis dispositio in ipso priuatio nuncupatur. atque item quod habere est aptum, si non habeat, vel quando habere est idoneum, vel sic, id est omnino, vel vtcunque. Omnino autem priuationem visus habet, qui vtroq; oculo caret, & nullo modo videt. vtcũque vero priuationem habere dicitur, qui videt quidem, male tamen videt. Rursus in quibusdam si quæ habere apta sunt, per vim expolientur eo quod habere sunt apta, hæc illo priuata esse dicimus.

Possibile siue potens.

Patiẽdi potẽtia, ac efficiendi.

Potẽtia omnis, impotẽtia est

Priuatio.

Cum autem talia principia partim sint in rebus inanimatis, partim in animatis, atq; in anima, & in animæ ea parte quæ particeps est rationis: patet & potentiarum alias esse rationis expertes, alias esse cum ratione. Quapropter omnes artes omnesq; scientiæ effectiuæ, potentiæ sunt. Sunt enim principia mutandi in alio vt aliud est. Atque omnes eæ potentiæ quæ sunt participes rationis, contrariorum eædem sunt effectrices. Expertium autem rationis quæq; vnius est principium solum. Calidum enim, calefaciendi tãtum principium est: medendi vero facultas, ægritudinis est & sanitatis effectrix: idque ex eo fit, quia scientia ratio quædam est. Eadem autem ratio & rem & priuationem ostendit, non tamen eodẽ modo. Et partim est vtriusq;, partim est magis ipsius rei. Quare tales quoq; scientias contrariorum quidem esse necesse est, vnius tamen per se, alterius non per se. Etenim ratio alterius quidem per se, alterius autem quodammodo per accidens est. negatione enim ablationeve contrarium ipsum ostendit. Priuatio nanque prima contrarium ipsum est, hæc autem ablatio est, vt patet. Cum autem contraria fieri in eodem non possint, scientia vero potentia sit cum ratione, atq; anima principiũ habeat motus, salubre quidem, sanitatem: & id quod calefacere potest, caliditatem: & id quod frigefacere potest, frigiditatem efficit solum. Sciens enim vtrunque facit. est enim amborum ratio, & si non similiter, & in anima ipsa, quæ quidem motionis principium habet. Quare ambo ab eodem principio mouebit ad idem coniuncta. Quapropter ea quæ possunt per rationem, cõtraria hisce quæ sine ratione possunt, efficiunt. Vnũ enim a ratione principium continetur. Patet autem & potentiam tantummodo faciendi vel patiendi, ad eam sequi potentiam, quæ principium est bene faciendi vel patiendi: ad hanc autem illam nõ semper. Is enim qui bene facit, faciat quoq; necesse est. at eum qui solum efficit, non necesse est & bene etiam facere.

4 Cum autem talia principia partim sint in rebus inanimatis.) Quoniam, inquit, potentiarum siue facultatum quædam principia sunt in rebus inanimatis, vt calor in igne, aliæ vero in rebus animatis, & anima, idq; in parte animæ rationis non experte, sed compote, vt medicina, satis intelligitur facultatum alias esse rationis expertes, alias cum ratione. Itaq; omnes artes tum effectrices, vt ars domus vel naues ædificandi, tum etiam scientiæ, facultates sunt. Communiore autem vocabulo sciẽtias vocauit artes, sunt enim principia mouendi in alio. Nam scientia in parte animæ rationis compote existens, mutat ac mouet animam ad aliquid considerandum & inquirendum. Si ergo facultas omnis est actus facultas, scientiæ autem & artes animam ad aliquid agendum mouent, merito ipsas

Omnes artes ac scientiæ, facultates sunt.

facultates appellauit. Hoc autē intereſt facultatibus rationis expertibus, & iis quæ ſunt cū ratione, qꝫ omnes rationis participes efficiūt oppoſita, vt medicina valetudinem ac morbum, rationis vero expertes vnum ſingulæ. Caliditas enim calefacit ſolum: quæ ſi quandoqꝫ refrigerat, hoc tamen non efficit per ſe, ſed ex accidenti. accidit enim ipſius abſentia, vt frigus efficiatur. Cauſa vero cur facultates rationis compotes ſint oppoſitorum effectrices, eſt, inquit, quòd ſcientia ratio quædam eſt, id eſt facultas cum ratione, cognitio quædam eſt, vt ita loquar ſcientifica: ratio autem & cognitio ſcientifica oſtendit, cognoſcitqꝫ non modo rem atqꝫ habitum, ſed etiam priuationem, rem dico & habitū vt valetudinem, priuationem vt morbum: niſi quod non ambo eodem modo, ſed habitum per ſe, priuationem per accidens. & modo quodam ratio vtrunqꝫ cognoſcit, ſed modo quodam & magis ipſum eſſe, ſiue habitum. Itaqꝫ huiuſmodi ſcientiæ, id eſt quæ rationis ſunt comites, oppoſitorū ſunt: ſed habituū quemadmodum diximus, per ſe, priuationum non per ſe. (Etenim ratio alterius quidē per ſe, alterius autem quodammodo per accidens eſt. negatione enim ablationeve) id eſt priuatione, quoniam ablatione pro priuatione dixit. (Contrarium cognoſcit.) Cognoſcens enim per ſe valetudinem eſſe temperamentum calidorum & frigidorum, quæ habentur in animali, priuatione huius, id eſt intemperamento morbum cognoſcit. Si enim affirmatio vel habitus valetudinem efficit, haud dubie negatio vel priuatio (neqꝫ enim refert quo nomine appelletur) morbum efficiet. Priuatio enim prima contrarium eſt. dicit autem primam actus priuationem, ſi res cum, & quomodo, & quod habere eſt apta, non habet. Secundam vero priuationem, omnino non habere. Dicere enim lapidem viſu eſſe priuatum, ſecūda priuatio eſt. Prima igitur, inquit, priuatio contrarium eſt habitui. hæc autem eſt ablatio habitus. hunc enim appellauit alterum. His commemoratis rurſus ſermonem recipit, & ait. quoniam contraria fieri in eodem non poſſunt. nihil enim ſimul eſt album & nigrum, ſcientia vero facultas eſt habenda ratione, id eſt in eo qui rationem habet, vel ſcientia eſt facultas habenda ratione, id eſt ſcientia eſt facultas, propterea quòd rationem habet & cauſam ſui ſcibilis, atqꝫ anima principium habet motus, ſcientiā videlicet quæ ipſam, vt diximus, mouet ad conſiderationes quaſdam & inuentiones, profecto ſalubre valetudinem ſolum efficit, calidum calefacit tantum, doctus vero vtrunqꝫ: quoniam ratio quæ in ſciente ineſt, ambo cognoſcit, quanuis non ſimiliter. Eſt autem huiuſmodi ratio, id eſt ſcientia, in anima, quæ quidem anima rationem ſiue ſcientiā habet principium motionis. quare anima vtrunqꝫ, id eſt habitum & priuationem ab eodem principio mouebit, ac efficiet ad idem contingens. Idem autem dicit partem conſideratricem. Contingens igitur, inquit, ambo, id eſt habitum & priuationem anima, ad idem, id eſt partem conſideratricem ab eodem principio, id eſt a potentia conſideratrice efficiet, tum valetudinem tum etiam morbum. Ac ſcribet recte, & non recte. Et ſic facultates cum ratione oppoſitū efficiunt, quàm rationis expertes. Si enim facultates rationis compotes vtrunqꝫ poſſunt, rationis expertes non vtrunqꝫ, ſed alterum, oppoſita proculdubio faciunt. quod enim duo poteſt efficere, ei quodammodo aduerſatur quod non poteſt duo efficere, ſed vnum. Ita cum priuatio & habitus ſint in vno principio, hoc eſt in ratione ſiue in conſideratrice facultate, nimirum anima efficiet vtrunqꝫ. (Patet autem, inquit, potentiam tantummodo faciendi ad eā ſequi potentiā, quæ principium eſt benefaciendi.) Siquis enim recte ſcribit, ſequitur vt idem ſcribat ſaltem. nō autem ſiquis ſcribat ſolum, protinus ſequetur vt recte ſcribat, quoniam illi facultas ſuppetit vtriuſqꝫ: ſcribenti duntaxat, non item.

Facultates rationis cō potes, contrariorū effectrices.

Scientia.

Sunt autem quidam veluti Megarici, qui dicunt eum quandoque poſſe ſolum cum operatur: cum vero non operatur, non poſſe, ceu non ædificantem ædificare non poſſe, ſed ædificantem quando ædificat: & in cæteris ſimili modo. Quibus ea quæ eueniunt abſurda, non difficile eſt videre. Patet enim ædificatorem non fore, ſi non ædificet. eſſe nanque ædificatoris in potentia ædificandi conſiſtit, & in cæteris artibus ſimili modo. Quod ſi fieri nequeat vt huiuſcemodi quiſquā habeat facultates niſi aliquando didicerit atq; acceperit, & non habeat rurſus niſi quandoq; amiſerit, aut obliuione, aut morbo quodam, aut etiam tempore (non enim amittet re ipſa corrupta eſt enim ſemper) cum quiſpiam operari ceſſauerit, artem ſane tunc non habebit, continuo autem rurſus ædificabit, quonam quæſo pacto tunc arte ſumpta? Inanimata etiam ſimili modo ſeſe habebunt. Neq; enim calidum, neq; frigidum, neq; dulce, neque omnino quidquam ſenſibile erit, ſi non ſentiatur. Quare fiet vt idem cenſeant, quod Protagoras aſſerebat. At vero neq; quidquam ſenſum habebit, ſi nō ſentiat, nec operetur. Quod ſi cæcum id eſt quod viſum nō habet, aptū autē eſt habere, & quādo eſt aptū, ac inſuper vt natura aptū eſt habere, iidē ſane vno in die cæci ſæpius erūt ac ſurdi. Præterea ſi id eſt impoſſibile quod potētia caret, id quod nō fit, erit impoſſibile ortū ſubire. Qui vero id quod ortū ſubire nō poteſt, vel eſſe vel fore dicit, falſum dicet profecto. hoc enim impoſſibile ipſum ſignificabat. Quare hæ ſentētiæ motū generationēq; tollūt. Sēper enim & id quod ſtat, ſtabit: &

id quod ſedet,ſedebit. Non enim ſurget, ſi ſedet. Fieri enim non poteſt, vt iſce ſurgat, qui ſurgere nequit. Quod ſi hæc dici non poſſunt, patet potentiam & actum diuerſa eſſe. At illæ ſententiæ potentiam & actum idem faciunt. Quapropter & non parum quid tollere quærunt. Quare contingit quippiam poſſe quidem eſſe,non tamen eſſe: & poſſe non eſſe,attamen eſſe:& cæteris in prædicamentis ſimili modo, poſſe quippiam ambulare, & tamen non ambulare:& item non ambulare,& tamen ambulare poſſe. Id autem eſt poſſibile, cui ſi is euenerit actus cuius potentiā dicitur habere, non erit impoſſibile quidquam. Dico autem hoc pacto, ſi quiſpiam ſedere poterit, is ſi ſederit,nullum eueniet impoſſibile. & ſimili modo ſi moueri aut mouere, & eſſe aut fieri, & non eſſe, aut non fieri poteſt.

Megaricos hoc eſt Zenonem & eius ſequaces coarguit.

5 *Sunt autem quidam,vt Megarici,qui aiunt eum ſolum poſſe cum operatur.*) Megaricos appellat Zenonem,eiuſq; ſequaces. hic enim Megaris docuit philoſophiam. Megaricis igitur potentiam & actum idem eſſe placere ait. Tunc enim ædificatorem facultatem ædificandi habere dicebant, cum ædificaret. eundem ædificare non poſſe,cum non ædificaret, neq; tūc habere huiuſmodi facultatem. Nam idem eſſe potentiam & actum,ac de cæteris ſimiliter diſſerebant. His poſitis,in promptu eſſe ait,incommoda quæ hos conſequantur, perſpicere,qui primum communem omnium ſententiam tollunt. Omnes enim,vt ſit quiſpiam ædificator,in hoc poſitum eſſe aiunt,quod poteſt ædificare. Ex dictis autem iſtorum dubitari non poteſt,quin cum non ædificat,non ſit futurus ædificator. At hoc abſurdum eſt dictu,qui non ædificat,hunc non eſſe ædificatorem,nec huiuſmodi potentiam obtinere. Hæc effatus,ad hāc opinionem refellendam pronunciata quædam aſſumit manifeſta. vnum, fieri non poſſe,vt homo quiſquam ædificandi aliamve artem habeat,quam nunquam didicerit, neque per diſciplinam acceperit. Nemo enim omnino qui non didiciſſet ædificare,artem habuit ædificandi. Aliud pronunciatum eſt huiuſmodi. fieri non poſſe,vt qui tempore,vel obliuione,aut morbo vehementi artem quam habuit,non amiſerit,is artem ipſam non habeat. quod quidem oppido manifeſtum eſt. quod enim habes,nec abieciſti, hoc quin retineas,cui dubium eſſe poteſt? Quod vero ait, (*Non enim re abolita*) huiuſmodi eſt. Tunc contingit vt ars non habeatur,cum obliuione,tempore,aut morbo amittitur ab eo qui habebat,non ſi res & materia aboleatur. Si enim lapides omnes ſublatos eſſe fingamus,non protinus fiet, vt ædificator ædificandi artem amittat, ſed retinebit etiā tunc lapidibus nullis extātibus. cui ſimilis eſt cæterorum ratio. Quod autem dicit,(*Si enim eſt*) perinde eſt ac ſi dicat,ſi vera ſunt quæ dicimus,nec fieri poteſt,vt qui non didicerit, artem habeat, ac viciſſim ne habeat qui non amiſerit,& non eſt neceſſe vt materia quæ cuiq; arti ſubijcitur,abolita,cōtinuo ars ipſa abijciatur,ſed hac etiā non exiſtente,nihilominus ars retinetur, quomodo ſi cum ædificator ceſſat ædificare,per iſtorum opinionem atq; doctrinam non habet artem ædificandi? quo inquam modo ædificandi arte recepta rurſus ædificabit? poſitum eſt enim huiuſmodi arte præditum eſſe non poſſe, qui eam non didicerit. Ipſe autem ſimul atq; deſtitit ædificare, nulla recepta doctrina ſtatim rurſus ædificat. At ſi poſtquam ædificare deſtitit, iterum protinus ædificat,haud dubie etiam dum non ædificaret,artem habebat ædificandi, atq; ædificare poterat. Si enim,vt iſtis placet, ſimul atq; deſtitit ædificare, ædificandi facultatem amiſit,quomodo rurſus ædificat neq; diſcens, neq; per diſciplinam recipiens facultatem? hoc enim aſſumptum eſt. Præterea cum poſitum ſit,tunc non habere artem,cum tempore,obliuione aut morbo aliquo amiſerit, ædificatori autem nihil huiuſmodi acciderit,qui fieri poteſt,vt cum non ædificat,talem facultatem non habere dicatur? Quod in rebus inanimatis ſimiliter contingit. mel enim,vel frigidum calidumve cū nihil in ſenſibus noſtris agēt, non erunt per iſtos, neq; mel dulce,neq; frigidū frigidum. Ex quo ſequitur id quod Protagoras dicebat,qui negabat eſſe dulce,aut quidquam aliud,ſed tales eſſe res quaſq;, quales eſſe a ſenſu iudicentur. qui ſi ſupra in hoc opere conuictus eſt falſitatis,dubium eſſe non debet,quin iſti quoq; fallātur, dum negant huiuſmodi facultatē otioſis ineſſe. ex quo error Protagoræ conſequitur. Itaq; per iſtos animalia dum dormiunt,nec ſentiunt,nec quidquam ſenſibus efficiunt,carebunt ſenſu. Nam ſi tunc demum potentias habemus,cum ſumus in opere, nimirum cum dormimus, nec vtimur viſu, tunc potentia caremus iterum videndi. Quare ſi cæcus eſt,qui aptus eſt habere viſum, eo tamen caret cū habere eſt aptus, & adhuc eſt,nec interijt,ijdem ſæpe in die cæci erūt. Ego enim qui hac ætate aptus ſum habere viſum,& exto,nec interij,ſi cōniueam,nec videam,nec in hoc efficiam,cæcus ſim. quod quidem eſt abſurdum. Præterea ſi facultate videndi priuatus,videre non poteſt, profecto per iſtos quod non fit,hoc ne fieri quidem poteſt. quia enim cum non efficit aliquid, potentiam non habet, quod vero non habet potentiam,id non poteſt hoc efficere,cuius potentiam non habet. quod autem non poteſt,id impoſſibile eſt. At quod fieri eſt impoſſibile,id nunquam efficietur. Si hoc igitur verū eſt,& ſtet quiſpiam,nec efficiat in ſedendo,is potentia ſedendi carebit. Si autem non poteſt, impoſſibile eſt ſedere. porro ſi impoſſibile eſt hoc fieri, qui dicit vel eſſe vel fore,hoc eſt, vel ſedet vel ſedebit,falſum dicet. Impoſſibile nanq; hoc ipſum ſignificat,quod fieri non eſt poſſibile. quare qui ſtetit,is ſemper ſtabit,quippe qui potentia ſedendi careat. & qui ſedet, ſemper ſedebit, quoniam ſtare nō poteſt. qui autem ſtare non poteſt,is nunq̄ ſtabit. ſemper igitur ſedebit. Neq; vero ſolum in hæc

Potētiā & actū nō eſſe idem.

Protagoræ error, res quaſq; tales eſſe quales a ſenſibus iudicētur.

incidunt,quæ proculdubio absurda sunt(videmus enim qui sedebat, stare: ac vicissim sedere,qui stabat)sed etiam motum & generationem tollunt.Sic enim dictio per excessum legenda est. Tolli autē ab istis generationem certum est.omnis nanq; generatio ex eo quod est potētia,procedit. Nam mēses muliebres,qui habent facultatem vt hoc aliquid fiant,illud efficiuntur.Isti vero potentiam tollētes,generationem tollunt,ac proinde motum. Nam quæ mouentur, ea cum moueri possent, anteq̃ mouerentur,mouentur.Si hæc igitur fieri non possunt,satis intelligitur potētiam ab actu diuersam esse.isti autem talia tradentes,potentiam & actum idem efficiebant.Dicere enim,cum operans muneri fungitur,tunc posse, hoc est quod actum & potentiam idem efficere. quare qui talia tradunt, non tenue quiddam,sed maxima quæq; tollere moliūtur,generationem & motum.Ex his ergo patet,quod esse est possibile,id fieri posse ne sit: exempli gratia fieri potest vt ego vadam, non tamen vado,sed ibo,quoniam huius potentiam habeo.Nam qui non vadit,vadere idem potest: & qui vadit,idem non vadere.Hęc effatus,quid possibile sit definit,dicens.(Id autē est possibile,cui si is euenerit actus,cuius potentiam dicitur habere,non erit impossibile quidquam.)Siquis enim sedere potest,huic si sedere contingat,nihil sequetur impossibile.Similis est iacendi standiq; ratio.

Actus autem nomen,& ad perfectionem ipsam,& ad cætera ex motibus maxime ipsis accessit. Motus enim actus maxime esse videtur. quapropter & hisce quæ non sunt, non motum,sed alias quasdam prædicationes tribuere solent. Intelligibilia autem illa, & desiderabilia dicunt esse, moueri autem non dicunt, idq; propterea, quòd actu quidē non sunt:esse autem actu possunt.quædam enim eorum quæ non sunt,potentia sunt:nō sunt autem,ex eo,quia non actu sunt.

Actus bifariam dicit. Actus autem nomen & ad perfectionem ipsam,& ad cætera ex motibus maxime ipsis accessit.) 6
Quoniam actus bifariam dicitur,vno modo fines ipsi.nam finis dealbationis,qui quidem est ipsum album in quo cessat & consistit dealbatio,actus dicitur,& pari ratione cæterorum motuum fines actus nuncupantur,quos quidem fines ipse proprie nominat entelechias: vno igitur modo actus ita dicitur,alio vero actus dicitur ipse motus,exempli gratia dealbatio, ne ab hoc exemplo discedamus, quæ quidem & potentia est,& actu.potentia,quia nondum ad entelechiam ac finem peruenit: actu vero, quoniam aliquid habet actus entelechiæ, finis. Siquidem in dealbatione,aut certe in re quæ albescit,aliquid albi inest atq; entelechiæ. Cū igitur actus dupliciter dicatur,actus,inquit,entelechiæ atq; fini conueniens,id est vt entelechia vocetur actus,ex motibus deductum est. Nam quia motus proprie dicitur actus(in motu enim actus consideratur)motus autem cuiuspiam finis est motus,idcirco finis quoq; dicitur actus,propterea,vt dixi,quòd actus,qui consideratur in motu,propter finē efficitur.Illud autem (& ad cætera)ob artificiosa adiectum esse puto,quasi dicat· Non solum quæ motum in se ac mouens principium habent,actus nuncupantur,sed cætera etiam,quibus motus extrinsecus affertur.Quomodo autem alia quoq; nomen actus fuerint mutuata,exposuit dicens.(Motus enim actus maxime esse videtur.)Et merito,quoniam in fine quies maxime inest, nō motus & actus.Sed quoniam quidquid mouetur,aut munere aliquo fungitur,ens quiddam est, idcirco domū quæ nondum est,aut animal non existens,non dicimus moueri aut efficere. Nam si id quod mouetur aut agit,ens est,nimirum non ens neq; mouetur,neq; agit.quam ob causam generatio,vt in physica demonstratur,non est motus.nam quod generatur,nondum est.Quæ igitur non sunt, vt dictū est,ea non dicimus moueri,quibus tamen alias quasdam tribuimus prædicationes,vt intelligibilia & expetibilia,quia domus etiam non existentis intelligentiam habemus, & fortasse desiderium, si ipsa non est,nobis indigentibus.moueri autem ipsa negamus,quoniam non sunt actus,quanquam actu esse possint,idq; quoniam non entium quædam facultate sunt,neq; enim omnia. si quidem hircoceruus non est facultate,vt actu possit existere.sed quanquam non entium quædam potentia sint, tamen est de ipsis prædicatur,non quòd sint,neq; enim sunt,cū non sint actu,ea nanq; esse dicimus, quæ actu sunt,sed quoniam fieri possunt & esse.

Quod si id quod diximus,est id quod possibile est,ad quod sequitur actus:patet fieri non posse quo vere quispiam dicat,possibile quidem esse hoc, non autem fore. Alioqui nos prætereunt ea quæ impossibilia sunt:veluti si quispiam diametrum dixerit mensurari posse,non tamen mensuratum fore, non animaduertentes,id quod impossibile est, esse:ex eo quia nihil prohibet,vt quippiam possit quidem esse vel fieri,nō sit autem,neque fiat.Sed illud ex suppositis sequatur necesse est, si supposuerimus id esse aut fuisse, quod nō est quidem,potest autem esse,nullum emergere impossibile. At emerget sane. est enim impossibile diametrum mensurari. non est enim idem falsum ac impossibile. te nanq; nunc stare,est quidem falsum,at non impossibile.

Quod si quod diximus,possibile est quatenus sequitur,patet fieri non posse,vt vere quisquam dicat possibile quidem esse hoc,non autem fore.)Præfatus ea dici possibilia,quæ nō quidem sunt,fieri 7

tamen possunt, ait. Si quod diximus possibile est, quatenus sequitur, id est si possibile dicitur, quatenus fieri potest, & ipsum consequitur agere, non est verum dictu, aliquid esse possibile, non tamen fore, nec posse in actum peruenire. ea nanq; possibilia dicūtur, quæ possunt in actum peruenire eius quod possunt. Siquis autem dicat esse aliquid possibile, quod tamē fieri nequeat, neq; in actum exire, fugiat nos lateatq; quidnam sit possibile. Nam si possibile id esse dicimus, quod non est, tamen si esse ponatur, nihil eueniet impossibile: impossibile vero quod neq; est, & si esse ponatur, aliquid impossibile sequitur, dicat autem aliquis quidquam esse possibile, non tamen fore, nec in actum exire posse, quomodo possibilis & impossibilis discrimen agnoscemus? Exempli causa. Cum possibile sit lignum comburi, siquis dicat lignum comburi, possibile quidem est, sed nunquam comburetur, & idem dicat, dimetientem quoque mensurari possibile est, sed nunquam mensurabitur, quid hoc ab illo discrepabit? cum ambo impossibilia esse dicantur, sed nunquam futura? Itaque perinde dimetiens erit mensurabilis, vt lignum combustibile. quod si ita est, nimirum quid impossibile sit ignoramus, vtrum dimetientem mensurari, an lignum comburi. Ergo qui non animaduertit, inquit, neque intelligit quid sit impossibile, & quod differat a possibili, is dicet fortasse, nihil obstare, quo minus quod est possibile esse, vel fieri, id neque sit nunc, nec in posterum. Nam si naturam impossibilis cognosceret, non adeo inconsiderate ac temere diceret diametrum commensurari esse possibile, sed nunquam esse mensurandum: & lignum comburi, nunquam tamen esse comburēdum. Sed diametrum mensurari esse impossibile declararet, & nunquam esse mensurandum, lignum vero confirmaret comburi posse, & comburendum esse. Sed hæc fortasse diceret qui ignoraret quid sit impossibile. Illud vero ex ijs quæ posita sunt est manifestū. positum est autē, quod possibile est, id aliquando futurum. quod si ponamus id esse quod non est, fieri tamen potest, nihil accidet impossibile. Nam si cum tu sedes, ac deambulare potes, te deambulare ponamus, ex hac positione nihil sequetur impossibile. Si hoc igitur verum est, & quispiam dicat, hic qui sedet, potest quidem deambulare: nunquā tamen deambulabit: similiter demetiens mensurari potest, sed nunquam mensurabitur. si hoc ergo nihil ab illo differt, profecto quemadmodum in illo nihil impossibile contingit, sic ne in diametro quidem. At si detur diametrum mensurari, sequitur, vt paria imparibus æqualia sint, quod est admodum impossibile. quod ex eo accidit, quod natura non perspicitur, neque discrimen possibilis, & impossibilis. & quod impossibile esse possibile dicitur, sed nunquam fore. Ex hoc igitur palam fit, si quid impossibile est, id omnino fore. Accidit autem hoc impossibile, vt paria inquam imparibus æqualia sint, non præter positionem illam quæ ait, demus diametrum mensurari. nam si præter hanc positionem sequeretur, nimirum impossibile in eo quoque accideret, qui sedet, sed deambulare dicitur. in quo tamen quod colligitur, falsum est, sed non impossibile. in diametro vero falsum est & impossibile. Itaque si idem esset falsum, & impossibile, positio quæ sedentem deambulare ponit, nihil ab ea differret, quę diametrum mensurari ait. nunc cum diuersa illa sint, positiones quoque sunt differentes.

Insuper etiam patet, si cum a est, necesse est b esse: si possibile est a esse, & b necessario possibile est esse. si enim non necesse est possibile esse, nihil prohibet, vt non sit possibile esse. Sit igitur ipsum a possibile. Cum igitur ipsum a possibile est esse, si positum fuerit, nullum impossibile esse accidet, b autem necesse est esse. At impossibile erat. Sit igitur impossibile. si igitur ipsum b impossibile est esse, necesse est & a impossibile esse. At primum est, ergo secundum. Si ergo a est possibile, & b possibile erit, si ita sese habebant: vt cum a est, necessarium sit & b ipsum esse. Si igitur a & b ita sese habentibus, b nō sit hoc pacto possibile: neque ipsa a b sane ita sese habebunt, vti posita sunt. Quod si cum a possibile sit, & b possibile esse necesse est, si est a, necesse est & b esse. Possibile enim esse necessario b ipsum esse, si a possibile sit, hoc sane significat, si est a, & quādo est possibile, & vt est possibile esse, & illud tunc, & ita necessario esse.

8 Insuper etiam patet, si cum a est, necesse est b esse.) Demonstrato quod potest aliquid fieri, hoc fore id, cuius potentiam habet, quod demonstrauit docens, siquis dicat quod fieri aliquid est possibile, id nunquam futurum, hunc idem efficere impossibile atque possibile, & nobis impossibile quale sit ignotum fieri, hoc igitur demonstrato, ex eo palam fieri ait, si cum a est, sequitur necessario vt b sit, si a possibile sit, b quoque possibile esse: si necessarium, b quoque necessarium. & si existat a, perinde b extiturum. Siquis autem occurrat dicens, a existente necessario, consequitur b, non tamen si a est possibile, erit etiam b possibile: nihil obstat, inquit, quo minus b sit non possibile. Est autem sensus, si cum a est possibile, b non est possibile, erit vtiq; impossibile. hoc enim opponitur possibili. Sit, inquit, a possibile. cum ergo sit possibile, si existat, positio falsa erit, non tamen impossibilis. existat igitur a. positum est autē si a sit, esse item b: si ergo est a, item b est per primam positionem, sed & non est. nam quod est impossibile, id profecto nunquam fiet. At si esse, & non esse b est impossibile, falsa est positio, ex qua hoc fuit consecutum, quæ quidem ea est quæ ait, si a sit possibile, b comitem ipsius nō fore possibile. Perspicuum est igitur, si a est possibile, b quoq; possibile fore, si ita sese habe-

bant a & b, & subijcit, quomodo sese haberent, vt cum a est, necessarium est b esse. vbi ergo demõstrauit, si a sit possibile, b quoque comitem eius necessario esse possibile, ostendit, si a sit, b itidem fore. Postquam vero dixit, (si ergo a & b ita sese habentia, habebunt vt positum est) id est, si a & b sese vt positum est, habebunt, addit (ac si cum a sit possibile, necesse est b esse) quod perinde est, ac si diceret: si positum est atque demonstratum, si a sit possibile, b quoq; possibile fore: si hæc igitur ita sese habent, dicimus, inquit, si a sit, vt b quoq; sit, esse necessarium. Dicere enim, si a sit possibile, necessario consequi, vt etiam b sit possibile. hoc enim significauit cum diceret (si cum a possibile sit, & b possibile esse necesse est) dicere igitur, si a sit possibile, necessario sequi, vt b possibile sit, hoc significat: si sit a, & quando fuerit, tunc esse b. Illud autem (& vt est possibile esse) æquipollet huic, Et si a est necessarium, b quoq; necessarium erit: & possibile, si a possibile fuerit.

Cum autem potentiarum aliæ natura insint, vt sensus: aliæ consuetudine, vt modulãdi facultas: aliæ disciplina, vt artes: eæ quidem quæ consuetudine comparantur ratione-ve, per operationes antecedentes habeãtur necesse est. Quæ vero tales non sunt, & quæ patiendi potentiæ sunt, eas non necesse est hoc pacto haberi. Quoniam autem ipsum possibile aliquid potest, & quandoque, & aliquo modo, & quæcunque alia in definitione sunt adiungenda, & alia per rationem mouere possunt, potentiæque ipsorum cum ratione sunt. Alia sunt expertia rationis, & potentiæ ipsorum rationis identidem sunt expertes. Et illas quidem in animante, has autem in vtrisque esse necesse est. Talibus quidem potentiis passiuum atque actiuum cum sint vt possunt proxima: alterum agat, alterum patiatur necesse est: at illis non est necesse. Harum enim omnium quæque vna vnius est effectiua. Illarum vero quæque contrariorum. Quare faciet contraria simul, quod quidem fieri nequit. Aliud ergo quippiam habeat auctoritatem necesse est. Id autem est appetitus, aut electio. Vtrum enim appetierit, id sane faciet cum est vt potest, atque propinquum est ipsi passiuo. Quare id omne quod per rationem potest, id agat cum appetit, cuius potentiam habet, & vt habet, necesse est. Habet autem ita, vt agat præsente, atque sic se habente passiuo: alioqui agere profecto non poterit. Hoc enim, nullo inquam externorum prohibente, non est vlterius adiungendum. Ipsam nanque potentiam habet, vt est potentia faciendi. at est non omnino, sed aliquo modo sese habẽtibus, in quibus & ea quæ prohibent foris comprehẽdentur. Hoc enim eorum nonnulla quæ in definitione insunt, auferre videtur. Quocirca neque faciet duo simul, aut contraria, etiam si simul ipsa velit aut percupiat facere. Non enim ipsorum hoc pacto potentiam habet, neque est ipsa potentia simul agendi facultas. nam quorum est, ita faciet illa.

Facultatũ aliæ nobis sunt cognatæ, aliæ cõsuetudine aut disciplina partæ.

Cum autem potentiarum aliæ natura insint, vt sensus.) Hæc verba eo pertinent, vt appareat quæ facultates absque operibus antegressis non existant, & quæ secus. Sic igitur ait, cum facultatum omnium quædam cognatæ sint, id est, nobiscum generentur, atque condantur. sensus enim nobiscum nascuntur, non genito animali ingenerantur. (aliæ consuetudine) nam facultas qua tibicen tibia personare potest, non est ipsi cognata, sed ex consuetudine ingeneratur ei. (Aliæ disciplina) vt ars ædificandi, & simpliciter artes. facultates igitur quæ consuetudine vel ratione existunt, non ingignuntur absque antecedentibus operibus. Quæ vero siue agendi siue perpetiendi facultates, rationis expertes sunt, eas nihil est necesse vt opera præcedant. Neque enim ignis prius effecit, & sic ei potentia est ingenerata comburendi, neque lignum vt comburi possit, sed simul atque ignis est, proxima quæque adurit, & lignum aduritur, si admoueatur. Sed quoniam possibile, quòd aliquid possit, possibile dicitur (& quandoque) neque enim quouis modo ignis adurit, sed cum admouetur combustibili, & cum a nullo prohibetur, quæcunque per rationem mouere possunt, horum facultates cum ratione sunt: ac vicissim quæ absque ratione, vt ignis, eorum facultates expertes sunt rationis. Facultates porro cum ratione in re animata sint necesse est. Rationis vero expertes vtrobique inesse possunt, id est, tum in re animata, tum etiam inanimi. Animæ nanque quæ habentur in expertibus rationis, facultates sine ratione sunt in re animata. Item per facultates absque ratione, cum id quod agere potest, accessit ei quod pati necesse est, vt alterum efficiat, vt efficere potest, alterum vt pati potest, patiatur. quod in rationis compotibus non est necessarium. Neque enim est necesse, vt quoties præceptor cum discipulo congreditur, alter doceat, alter addiscat. Et facultates rationis expertes proprie vnius tantum sunt effectrices: vt facultas ignis calefaciendi. Adieci autem proprie, quoniam ignis per accidens refrigerat, si auertatur, & absit. Rationis vero compotes, oppositorum etiam effectrices sunt, vt medicina valetudinis, & morbi. Siquis autem dicat facultates quoq; cum ratione simul atq; accedũt, alteram efficere, alteram pati, vt ratio- 9

Facultates quedã cum ratiõe, quedã sine ratione.

nis expertes.ignis enim simul atque comburendis admouetur,comburit.siquis igitur hoc dicat,& facultatibus cum ratione necessitatem tribuat vt rationis expertibus,hic nihil aliud quàm opposita eidem adesse censeat.Nam vt ignis,qui potest adurere, simul atque comburendis appropinquat,ex necessitate ipsa comburit,sic medicus cum possit valetudinem ac morbum afferre, si necessario simul atque appropinquat,efficit quæ potest,nimirum simul & valetudinem afferet,& morbum.quod fieri non potest.Quamobrem in facultatibus cum ratione quidam quasi dominus est,qui opposita nō sinit efficere, sed alterum,quod scilicet appetit.hic autem est appetitus vel electio. Quidquid enim dominus appetierit,id efficiet cum adest vt potest,& passiuo appropinquauit.Exempli gratia si potest vt valetudinem, sic morbum afferre, vtrum appetierit, id vt potest efficiet, non vt non potest. Itaque omne quod per rationē possibile est, cum id appetit, cuius habet facultatem,ac vt habet, ipsum efficiat necesse est.Si enim facultatem habet valetudinem afferēdi,hoc ipsum efficiet.habet autem medicus facultatem afferendi valetudinem. præsente igitur passiuo, id est homine, ac sic se habente,hoc est ægrotante, ipsum sanabit. Sin autē sanandi facultate careat, non sanabit.Hoc est enim quod ait, (alioqui agere non poterit.) Præfatus vero possibile cuius potentiam habet, ac vt habet,effecturum in passiuum, quoniam huic definitioni addere oportebat, nullo externo prohibente,vt oratio plena esset huiusmodi,possibile id cuius potentiam habet,ac vt habet, & nullo externo prohibente,efficiet. Nam si potentiam habeat efficiendi, a quopiam autem prohibeatur, omnino non efficiet.Quoniam hæc igitur dixerat,nec apposuerat,vt diximus,illud nullo externo prohibente, ait (hoc enim nullo inquam prohibente non est vlterius adiungendum.) Dicentes enim vt habet, complexi sumus & illud, nullo externo prohibente. Nam vt est facultas efficiendi, sic ipsam habet. habet autem non vtcunque & omnino,sed cum sic habet.(in quibus) id est, in his verbis,vt habet, & sic habens, comprehenditur,nullo externo prohibente. Qui enim dicit efficiens efficere vt potentiam habet,& sic habens,is nullo etiam prohibente dicit.Nam quædam eorum quæ in hac definitione adsunt, vt illud habet,vel sic habet, complectuntur illud nullo externo prohibente aut impediente. Itaque tolli hæc, nullo inquam prohibente aut impediente, nec patitur in definitione inesse. Et quoniam efficiens sic efficit vt habet,& vt potest,medicus non efficiet simul morbum & sanitatem,vt medicus est. Neque enim sic habet potentiam,vt simul hæc efficere possit,sed vt vicissim. (Nam quorum est) id est,quorum habet facultatem,vt simul ipsa efficiat:sic efficiet, id est simul,ac vt habet efficiendi facultatem.

Cum autem de ea potentia dictum sit,quæ ad motum accommodatur,de actu deinceps determinemus oportet, quidnam sit ipse actus, & quale quid sit. Nam si diuiserimus ipsum, simul & ipsum possibile sane patebit. Non solum inquam id possibile dici, quod aptum est aliud mouere,aut ab alio moueri,aut simpliciter, aut aliquo modo, sed alio etiam modo.Qua de re quærentes,& de hisce quoq; transigemus. Est itaq; actus rē non ita sese habere,quemadmodum potentia dicimus esse.Dicimus autem potentia esse,vt Mercurium in ligno,& dimidiam lineam in tota,propterea quòd auferri ab ea potest: & scientem eum etiam qui non contemplatur, si contemplari possit. illud autem actu esse.Patet autem in singulis inductione id quod dicere volumus: & non cuiuslibet quærere definitionem oportet,sed ipsam quoq; similitudinem rationis animaduertere: veluti vt ædificans sese habet ad ædificatiuum,& vigilans ad quod dormit, & videns ad id quod claudit quidem oculos,visum autem habet:& id quod a materia est seiunctum, ad materiam ipsam:& id etiam quod est extructum,ad non extructum,sic & quippiam est ad quippiam,& differentiæ huius altera parte actus, altera id quod potest, sit definitum. Atq; non omnia actu similiter esse dicuntur, nisi similitudine rationis, hoc pacto vt hoc in hoc,aut ad hoc,sic hoc in isto,aut ad istud. Alia enim vt motus ad potentiam, alia vt substantia ad aliquam materiam dicuntur.

10 Cum autem de ea potentia dictum sit,quæ ad motum accommodatur,de actu deinceps determinemus.) Disseruit de facultate quæ pertinet ad motum. hæc autem est prima informisque materia, nunc de actu disputat,quid,& cuiusmodi sit. Sed quæstione, inquit, huiusmodi disserenda, illud simul de possibili apparebit, non id solum possibile nuncupari, quod aliud mouere idoneum est. ignis enim,vt in hoc exemplo versemur, calefacere aptus est, aqua vero moueri, & calefieri ab igne, aut ab alio, quod vim habeat calefaciendi. Illud vero (simpliciter, aut aliquo modo) adiectum est, quoniam in quarto huius operis libro in quæstione de possibili docuit quot modis ipsum dicatur,possibilia videlicet vel cum simpliciter ac vtrunque possunt, siue in peius ac interitum, siue in melius,possibilia nuncupari, vel cū in peius non vocari possibilia:tunc vocari,cū in melius. Itaque (simpliciter) dictum est pro vtcunque,ac indeterminate: illud vero (aliquo modo) pro determinate.siue aliter. Disserentes ergo,inquit,de actu, illud quoque aperiemus,non id modo possi-

bile nũcupari, quod aliud mouere poteſt, vel ab alio moueri, ſed etiam alio modo dici poſſibile. quare diſputãtes, inquit, de hoc quod aliter poſſibile dicitur, de alijs quoq; differemus, quæ mouere, moueri ve poſſunt, quaſi ex hoc illud ſit in aperto futurum. Hæc effatus incipit de actu differere dicẽs. Actus eſt cum res exiſtit, non vt ne agat cum poſſit agere (ſed quod actu) id eſt, ſed illud eſt actu, quod ſic eſt actu, & agit, vt cum prius non ageret, agere tamen poſſet, iam agat. Atque hic quidem eſt ordo dictorum, & ad hunc modum legi debet. deinde illud (dicimus autem potentia eſſe, vt Mercurium in ligno.) quibus verbis exponitur illud (non ita ſe habere, quemadmodum potentia dicimus.) quomodo autem potentia eſſe dicamus, ſuggerit dicens, vt in ligno Mercurij formam non habente, Mercurium eſſe dicimus, propterea quòd Mercurij formæ ſit capax. & in diametro medietatem ineſſe, quoniam poteſt ab ipſa diametro diuelli, & eſſe actu per ſe. & ſcientem eum qui non contemplatur, poteſt tamen contemplari. Cum ergo dixiſſet, actus eſt rem ita eſſe, non vt potentia dicimus, & non efficere, ſed quod actu etiam operatur: ait, (patet autem in ſingulis inductione id quod dicere volumus, & non cuiuſlibet rei quærere definitionem oportet.) Neque enim omnia definitionibus cognoſcimus, quoniam ne habentur quidem omnium definitiones, vt in ſexto huius doctrinæ libro demonſtratum eſt, ſed aliqua per inductionem ac ſimilitudinem ſiue proportionem conſpicimus cognoſcimuſque. quod ſi ita eſt, nimirum ex ſingularibus atque inductione, non definitione actum cognoſcere oportet. quod vt fiat apertius, ſit actus & agere quod explicare volumus, Socratem ſcribere. Hoc igitur per rationis ſimilitudinem & particularia in hunc modum exponemus, vt ædificare & iam efficere ſeſe habet ad ædificatorem & non efficere, qui tamẽ poteſt ædificare, & vigilans ad dormientem, qui poteſt vigilare, & videns ad conniuentem, qui viſum habet, & a materia ſecretum ad materiam. quod quidem obſcure dictum eſt. videtur enim formam a materia ſeparatam dicere, ſed non dicit. neque enim ipſi placet naturalem formam aliquando eſſe a materia ſeiunctam, ſed a materia ſeiunctum vocat, vt agamus pingui Minerua, ſtatuam comparatione æris quod ſtatuæ formam nunquam habuit, ſed habere poteſt, item vt arca confecta ſe habet ad informe lignum, quod elaborari & arca fieri poteſt: vt hæc igitur ſeſe habẽt, ſic & quidpiam eſt, id eſt, ſic Socrates ſeſe habet ad non ſcribentem. ſi ſic ergo dicamus, haud dubie actus quẽ Socrates agit, expoſitus fuerit, id eſt ipſum ſcribere. Et differentiæ huius, inquit, differentiam appellans copulam ſimilitudinis, qualis eſt illa, vt videns ſeſe habet ad conniuentem, & illa, vt vigilans ad dormientem. huius igitur differentiæ altera pars erit actus, videre ſcilicet atque vigilare, altera poſſibile, conniuens & dormiens: quoniam ille videre, hic vigilare poteſt. Cum ergo actus dixiſſet definitionem quærendam non eſſe, ſed inductione qualis ſit actus explicandum, & quomodo id faciendum eſſet docuiſſet, ait, quanquam omnia quæ actu ſunt, per rationis ſimilitudinem dicere oporteat: non tamen ſimiliter omnia dici, ſed quædam vt motus ad facultatem, alia vt ſubſtantia ad materiam: vt ſi dicas, quemadmodum ambulans ſe habet ad ſedentem, ſic Alexander ad menſes muliebres. Ambulans enim dicitur vt motus ad potentiam, id eſt vt affectio ad affectionem: Alexander ad menſes muliebres, vt ſubſtantia ad materiam. Nam menſes muliebres ſunt hominis materia. In eo vero quod interiectum eſt (niſi ſimilitudine rationis, hoc pacto, vt hoc in hoc, aut ad hoc) illud (in hoc & ad hoc) commemoratio eſt ſimilitudinis, quaſi dicat, quæ rationis ſimilitudine ſiue analogia dicuntur. Quomodo autem ſimilitudine rationis dicantur exponens, ait, vt hoc in hoc. exempli gratia, vt viſus in oculo, intellectus in anima, & vt ædificans ad id quod ædificatur, & ſcribens ad id quod ſcribitur. vel ad hoc, ſic hoc in hoc, vel ad hoc. quæ igitur analogia dicuntur, ea non omnia ſimiliter dicuntur, ſed quædam vt motus ad potentiam, quædam vt ſubſtantia ad materiam.

Actus.

Nõ omniũ eſſe definitiones.

Mẽſes muliebres, hominis materia.

Atqui alio modo & infinitum ipſum, & vacuum, & quæ ſunt iſtiuſmodi, potentia atque actu dicuntur, & alio modo complura eorum quæ ſunt, vt videns, & ambulans, & quod videtur. etenim fit vt hæc & ſimpliciter quandoque vere dicantur. Dicitur enim videri aliud quia videtur, aliud quia videri poteſt. At infinitum non hoc pacto potentia eſt, vt actu ſeparatum tandem euadat, ſed cognitione hoc enim, diuiſionem inquam nunquam deficere, præſtat quidem vt potentia ſit iſte actus: vt ſeparetur autem, non præſtat. Quid igitur eſt atque quale actu quippiam eſſe, ex his & iſtiuſmodi manifeſtum ſit nobis. Quando vero vnumquodque potentia eſt, & quando non eſt, determinandum deinceps eſſe videtur. Non enim quandouis potentia eſt, veluti, eſt ne ipſa terra potentia homo, an non eſt, ſed potius cum iam fuerit ſemen? Et neque tunc modo quodam fortaſſe: quemadmodum neque a medendi facultate quoduis, neque a fortuna ſanabitur, ſed eſt quippiam quod eſt poſſibile, atque id eſt potentia ſanum. Definitio autem eius quod ex eo quod eſt potentia, a mente fit actu, ſic aſſignari poteſt. Eſt ne id quod fit cum voluerit id quod agit, nullo eorum quæ ſunt extra, obſtante. Ibi autem in eo quod ſanatur, cum nihil eorum prohibet quæ ſunt in ipſo, ſic eſt & quippiam po-

tentia domus. Nam ſi nihil eorum quæ ſunt, in hoc, & in materia prohibeat vt domus fiat, neq; quidquam ſit adiungendum, aut auferendum, aut mutandum, id eſt profecto potentia domus, & in cæteris ſimili modo. Quorum foris eſt principium generationis, & quorum in ipſis eſt, quæ quidem nullo prohibente externo per ſe operabuntur. Et ſemen nondum potẽtia dicitur, ſit enim in alio atq; mutetur oportet, quando vero per ſuum principium iam tale eſt, id iam potentia eſt. Illud autem alio principio indiget, quemadmodum terra nondum eſt potentia ſtatua. ſi mutabitur enim, æs erit, vt patet.

11 Atqui alio modo infinitũ ipſum, & vacuum, & quæ ſunt huiuſmodi, dicũtur.) Quoniã quibus infinitum eſſe placebat, ij in quibuſdã facultate ipſum eſſe dicebant, (nã vt in leuibus corporibus actu, ſic in grauibus facultate infinitũ eſſe tradebant) idcirco facultate & actu aliter ait in pleriſq; rebus ineſſe dici, exempli gratia in vidente ac ambulante: itẽq; in nõ vidente, & non ambulante aliter ineſſe dicitur potentia & actu. non videns enim videre dicitur, quia poteſt efficere & fieri actu videns. Similiter videns non videre dicitur, quoniã fieri poteſt actu non videns. Aliter ergo in his potentia dicitur, aliter in infinito & inani. Magnitudo enim potẽtia dicitur infinita, non quòd actu fieri poſſit, ſed quia in infinitũ ſecari poteſt. Nam neq; infinitũ, neq; inane in rebus eſſe, in phyſica demonſtratũ eſt. (quoniã quod videtur, inquit, quia videtur: aliud autẽ, quoniam videri poteſt) id eſt, nã quod videtur, non videri dicitur, quoniã quod videtur, poteſt nõ videri. ſic enim locus hic accipi debet. quod vero non videtur, videri dicitur, quoniã videri poteſt. At infinitum non hoc pacto vt ſeparatũ ſit futurũ, ſiue actu per ſe, ſed cognitione. Intelligimus enim in infinitũ & numerũ augeſcere, & magnitudinem ſecari, actu vero nunq̃ fit. & cauſam cur potentia ſit ſemper vt infinite diuidatur, ſuggerit, dicens. (Nã diuiſionem nunq̃ deficere pręſtat, vt potentia ſit iſte actus) id eſt, poſſe magnitudines agere per diuiſionẽ in infinitum præſtat. Quid autẽ eſt præſtans? nẽpe hoc, diuiſionẽ non deficere. quia enim ſectio nõ deficit in magnitudinibus, ſed quęcunq; magnitudo detur, poteſt in partes duas ſecari, ex eo ſuppeditatur & quaſi manat, vt magnitudines ſecari poſſint infinite, propter quod nõ deficit (vt potentia ſit iſte actus) id eſt magnitudines potentiã habeant agendi quatenus indefinite diuidũtur, non aliũde ipſis ſuppeditatur, q̃ quòd diuiſio nunq̃ deficit. Nam ſi diuiſio bipartita in magnitudinibus deficeret, nõ ſecarentur in infinitũ, neq; potentiã huius obtinerent. at quoniã non deficit, idcirco facultatẽ habent vt ſecentur in infinitũ. & hoc ipſum, vt ſecentur inquã in infinitũ, ex eo ſuppetit, q ſectio nõ deficiat, a quo tamẽ nõ ſuppeditat̃ vt in infinitũ ſeparetur, & actu exiſtat. (Eſſe igitur actu, quid & quale ſit, ex his & talibus manifeſtũ ſit nobis) quoniã libro 4. in mentione actus & potẽtiæ dixerat. Quãdo igitur talia potentia dicũtur & actu, & quando ſecus, alio in loco diſputandũ eſt, idcirco nunc cũ concludens de actu dixerit (eſſe igitur actu, quid & quale ſit, ex his & talibus manifeſtũ ſit nobis) quod illic pollicitus eſt, nunc dicit (quando vero vnũquodq; potentia eſt, & quãdo nõ, determinandũ eſt. nec enim quæcunq; dicuntur) ac niſi fallor, proximã cuiuſq; materiã potentia id eſſe ait quod poteſt, nõ item remotã. Quærit igitur vtrũ homo facultate ſit. & percontatus reſpõdet dicens, an nõ? id eſt, non eſt, ſed potius cũ facta eſt ſemẽ genitale, ac ne tunc quidẽ potentia homo eſt, ſed cũ fuerit in fœminã coniectũ. neq; hoc fortaſſe, niſi receptaculũ ſit idoneũ. Vt enim nõ omnia poſſunt a medico ſanari, neq; fortuitu (nam neq; ligna neq; lapides poſſunt, quare ligna ſanabilia eſſe negamus) ſic ne terrã quidem hominẽ eſſe facultate dicimus. Hæc effatus, quoniã eorũ quæ potẽtia ſunt, quædã ab intellectu in actum reducuntur, vt artificioſa, nõnulla fortuitu (quod enim ſanari poteſt, id nonnunq̃ fortuitu ſanatur) docet nos quomodo definire oporteat non ſolũ id quod a mẽte in actũ reducit, quod reduci poteſt, ſed etiã id quod efficitur. ſic igitur ait (definitio aut eius, quod ex eo quod eſt potentia, a mẽte fit actu) id eſt, quod ex potentia in actũ tranſit, idq; non fortuitu, ſed ab intellectu, definiri poteſt in hũc modũ. ac definitionẽ protinus ſubiungit, cũ aliquid auctore volẽte fit, re nulla externa prohibente. quaſi dicat, quod ab intellectu reducitur in actũ, eſt id quod in actũ reducitur, cũ vult ipſum reducens, re nulla exteriore obſiſtente: vt medicus quãdo vult ex potẽtia in actũ reducit ægrotantẽ, ſi re nulla externa prohibeat̃, id eſt loco, tẽpore, vel quopiã alio. ſiquis igitur actũ efficiẽtis ab intellectu definire velit, ſic debet definire. qui vero patiẽtis, in hũc modũ, cũ nihil internũ obſiſtit. Tunc enim ægrotans ab intellectu ſanari dicitur, cũ eorum quæ in ipſo habentur, nihil ipſi obſtat quo minus cõualeſcat, ſed omnes ipſius partes opportunę ſunt recipiẽdæ valetudini. *Similiter* ligna & lapides potentia dicuntur domus, ſi nihil prohibet, inquit, eorũ quæ ſunt in hoc. & quid illud hoc ſignificet, exponit dicẽs, & in materia: quaſi dicat, tũc hæc poteſtate dicũtur domus, cũ eorũ quæ ſunt in materia, nihil prohibet, neq; in ea quicq̃ eſt quod ſit vel adijciendũ, vel cõmutandum. *Si* enim ligna vel lapides addere oporteat, vel demere ſi forte redundent, aut cõmutare ſi cũ rudia ſint ſecari indigeant atq; expoliri, nõ dicuntur poteſtate domus. *Sin* autẽ materiæ nihil neq; addere neq; demere opus ſit, neq; mutare, tunc & ſunt & dicuntur potentia domus. cui ſimilis eſt ratio cæterorum, tum quibus principiũ generationis extrinſecus adeſt, qualia ſunt artificioſa: tum quibus eſt in ipſis, cuiuſmodi ſunt naturalia. poteſtate enim dicuntur (cũ nullo, inquit, externo prohibente erunt per ſe) id eſt, cũ res per ſe efficit, ſi naturalis eſt. Nam illud per ſe, nõ debet ad vtraq; referri, ad artificioſa dico, & naturalia, ſed ad naturalia duntaxat: vt ſemen exempli gratia, tritici granum cum vaſe

Facultate & actu aliter atq; aliter in diuerſis reb9 dici

continetur,nõ dicitur poteſtate ſpica.in alio enim vt in terra accipiatur oportet,ac cõmutetur. Cum vero in terram ceciderit,& iam per ſibi inſitũ principium fuerit tale,vt ſcilicet germinare queat,tũc potentia dicitur ſpica. illud autem granum inquã tritici quod vaſe continetur,non dicitur potentia ſpica,quoniam indiget altero principio,hoc eſt terra. Neq; terra facultate dicitur ſtatua, cũ non fiat ſtatua commutando,ſed æs.æs autem dicitur ſtatua potentia,quia mutando efficitur ſtatua.

Videtur autẽ id quod dicimus,non hoc eſſe,ſed illiuſmodi,vt arca non lignum,ſed lignea:neq; ipſum lignum terra,ſed terreum. Terra rurſus ſi hoc modo non aliud, ſed illiuſmodi ſit,ſemper illud potentia ſimpliciter eſt,quod poſterius eſt, velut arca nõ terrea neq; terra,ſed lignea eſt.hoc enim eſt potentia arca,materiaq; ipſius hoc ſimpliciter quidem eius quæ eſt ſimpliciter,huius autẽ lignum hoc. Quod ſi quippiam ſit primũ, quod non vlterius per aliud dicitur illiuſmodi,hoc eſt materia prima: veluti ſi ſit aerea terra,aer autem non ignis,ſed igneus: ignis eſt materia prima,quæ quidem hoc aliquid eſt.in hoc enim vniuerſale ſubiectũq; differunt, quòd alterum hoc aliquid eſt, alterum nõ eſt,vt homo quidem & corpus ac anima ſubiectum eſt ipſorum affectuum, affectus autem eſt muſicum atq; album.Illud itaq; cum orta fuerit muſica, non muſica,ſed muſicum dicitur:& homo non albedo,non ambulatio, ſed album & ambulans, vt ipſum illiuſmodi dicitur. Quæ igitur hoc pacto dicuntur,in his vltimum eſt ſubſtãtia. Quæ vero non hoc pacto dicuntur,ſed forma quædam,atq; hoc aliquid eſt id quod prædicatur, in iis vltimũ eſt materies,ſubſtantiaq; materialis.Et recte igitur fit,vt ipſum illiuſmodi & per materiã & per affectus dicatur.Ambo enim ſunt,vt patet,indefinita. Quando igitur quippiam dicendũ eſt potentia eſſe,& quando non eſt dicendum,ſatis iam diximus.

Videtur autem id quod dicimus,non hoc eſſe,ſed huius:vt arca non lignum,ſed linea: nec lignũ terra,ſed terreum.) Quoniam materia poteſtate eſt formæ ipſæ,& a forma diuerſa, idcirco cõpoſitum non appellatur materiæ nomine.neq; enim arcam lignum appellamus, ſed deriuato vocabulo ipſam illius eſſe dicimus,hoc eſt ligneã. Vel fortaſſe non eſt hic ſenſus horum verborum,ſed ille,materiam remotam potentia eſſe non dici, propterea q res non denominantur ex ea, ſed ex proxima. Siquidem arcã ligneam eſſe dicimus,nõ autem terrenam. Aut ne hic quidẽ ſenſus eſt,ſed docet nos opinor qua regula materiam vltimam dignoſcamus,& qua non ſit altera prior,in hanc ſententiam. Quæ ex alijs denominantur,ea ſunt proximæ materiæ, & quibus nulla poſterior eſt. ſed ea vltima eſt,quæ huiuſmodi occurit, vt non denominetur ex alia. quorum verborum hunc eſſe ſenſum ipſe expoſuit dicens.(Terra rurſus ſi hoc modo,nõ aliud) id eſt,ſi denominãdo dicatur,exempli gratia aerea,nec dicatur aliud, id eſt terra ſimpliciter, quod aliud dicitur, & non illius, hoc ſimpliciter & proprie poſterius eſt,exempli gratia, primum ſi ad arcam ſpectes,eſt lignum,poſterius vero terra. ſed neq; ſimpliciter poſterius hæc eſt,ſed extrema materia.Si ergo,vt diximus,eſt aliquid primum. nam quod ſupra vocauerat vltimum,id nunc appellat primum,alia ratione. incipientibus enim ab infimo,primum eſt.ſi quid eſt ergo primum,neq; dicitur ab alio,nec denominatur a quopiã,id materia prima eſt,exempli gratia terra eſt aerea, aer igneus, ignis non denominatur ab alio, ignis erit materia prima quæ hoc aliquid eſt,neq; dicitr ab aliquo.(In hoc enim,ait, vniuerſale ſubiectũq; differunt) vniuerſale nunc ſimpliciter appellans omne prædicatum,ſiue ſubſtantia id ſit,ſiue accidens, ſubiectum vero ſubſtantiã.hoc igitur ea differũt,quòd ſubiectum eſt hoc aliquid,& ab affectionibus denominatur,affectiones ex ipſis non item. & ſi muſica in anima fuerit ingenerata,anima non vocatur muſica,ipſa videlicet diſciplina,ſed muſicum:& homo non appellatur albedo,ſed album: nec ambulatio,vel motus,ſed ambulans, & moueri dicitur.Et ſimpliciter quemadmodum dicitur illud (illius) ſic album ſecundum hunc intellectum.nam & ipſum denominatiue dicitur. album enim idẽ pollet atq; ligneum,quaſi ex albedine:& quæcunq; ſic dicuntur,vt album,vel muſicum.Et omnino quæ perinde dicuntur,vt quæ ſecundũ affectiones,horum vltimũ atq; ſubiectum ſubſtãtia eſt.(quæ vero,inquit,non ſic,ſed forma quædam dicuntur,atq; hoc aliquid eſt id quod prædicatur) nam cum dico album,non formam quampiam,aut hoc aliquid dico:cum vero ſtatuã,ſtatua forma quędam eſt & hoc aliquid,ſimiliter imago & domus: ſubiecta vero ſtatuæ vel domus, vel imaginis, non quaſi formæ ſubijciuntur eis,ſed tanquam materia,& ſubſtantia materialis.Ex quibus intelligitur eorum quæ tanq̃ formæ dicuntur,& eorũ quæ quaſi affectiones,hoc eſſe diſcrimen, quòd ex affectionibus ſubiecta dicuntur.a muſica enim muſicus dicitur,ab albedine albus.affectiones autem non dicuntur ex ſubiectis,niſi per accidens.ſiquidem album hominem per accidens eſſe dicimus, nõ autem per ſe. contrà vero in ijs quæ tanquam formæ dicuntur. formæ enim ex materia ſubiectoq; nuncupantur. Nam ſtatuam dicimus æneam,non æs ſtatuam: & arcam ligneam,non lignum arcam. Hæc effatus infert,recte illud (illius) dici ſecũdum materiam & affectiones.Nam cum affectiones a ſubiecto definiantur (album enim per ſe indefinitum eſt,ſiquidem omnino abſq; ſubiecto conſiſtere nequit) ſimiliterq; materia a forma, merito illud illius quod de alterutro dicitur,itidem dicitur de altero.

Vniuerſale & ſubiectũ differunt.

Cum autem sit distinctum quot modis ipsum prius dicatur, patet actum potentia esse priorem,atque non solum ea potentia definita,quæ principium mutandi in alio vt est aliud dicitur,sed omnino omni principio motionis atque quietis. Etenim natura in eodem est genere in quo est & potentia ipsa. Est enim principium mouendi, at non in alio,sed in ipso,vt ipsum est. Omnem igitur talem potentiam ipse actus ratione atque substantia antecedit,tempore vero partim est prior,partim non prior.Atq; ratione quidem esse priorem patet. ex eo nanq; possibile est id quod primo potest, quia agere potest.Aedificatiuum enim id est quod ædificare potest, & visiuum id quod videre, & visibile id quod videri potest. Eadem est & in cæteris ratio. Quare rationem antecedere, cognitionemve cognitionem,necesse est.

13 Cum autem definitum sit quot modis prius dicatur.) Propositum ei est actum potentia priorem esse demonstrare tum ratione,id est cognitione,tum etiam tempore atq; natura: & ait,quoniam supra constitutum est,in libro scilicet quarto huius operis,quot modis prius dicatur,dubitari non debet,quin actus quàm potentia prior existat, non solum ea quæ paulo ante definita est,cum potentiam esse diceret principiũ commutandi in alio vt aliud est,sed omnino q̃ omnis potentia mouendi vel consistendi.Vocat autem naturam principium mouendi & consistendi,quoniam in physica naturam principium esse definiuit motus & quietis eius in quo est primum & per se, non per accidens. Sed cum naturam principium mouendi vocasset, priusquã facultatem principium esse mouẽdi dixisset,adiecit(Etenim natura in eodẽ genere est in quo est & potentia ipsa)quasi diceret, actus quàm natura prior est. sed quia potentia & natura in eodem genere sunt, & genus est principium mouens potentiæ atq; naturæ,loco naturæ dixit principium mouens.Natura vero hoc differt a potentia,quòd potentia in alio existens vt aliud est,in illo inest:natura vero in quo est, nõ vt est aliud, in eo existit,sed vt ipsum & per se.Natura enim Dionis quaten⁹ is talis est,in ipso inest,atq; per se. Omni ergo potentia,inquit,tum ea quæ supra definita est,tum etiam natura, potentiam appellans naturam, propterea quòd est in genere potentiæ, vt diximus: actus prior est ratione atque natura, tempore vero modo quodam prior, alias vero posterior. & protinus ratione priorem esse,in hunc modum confirmat. Primum,inquit,possibile,id est proxima potentia,siue materia proxima, possibilis siue potens dicitur,quoniam efficere potest.Aes enim statuam fieri posse dicimus,propterea q; actu effici statua potest. Pari ratione ædificator dicitur,qui potest ædificare, & in hoc efficere: & facultatem habere videndi,quod videndo efficere potest.& similiter cætera.Si ergo potentia per actũ cognoscitur,necesse est vt ratio cognitioq; actus,potẽtiæ rationem,cognitionẽq; præcedat. Id enim per quod res addiscitur,prius est,q̃ res ipsa quæ addiscitur:vt causa prior est effectu.quod hinc quoq; intelligi potest,quoniam id posse dicimus,quod agere potest: & per actum potentiã declarare nitimur:vt dubium non sit,quin actum vt notiorem priorem q; potentia ad potentiæ cognitionem assumamus,cum omnis doctrina omnisq; disciplina intellectualis ex cognitione antecedente fiat:vt in posterioribus resolutorijs docuit.

Naturæ a potentia discrimen.

Tempore autẽ in eisdem quidem specie prior est. antecedit enim id tempore, quod idem efficit specie, in eodem vero numero sequitur. Dico autem hoc pacto, homine qui quidem actu iam est,& tritico,ac vidente:materies,& semen,ipsumq; visiuũ tempore prius est.Quæ sane potentia quidem sunt homo, triticum, atq; videns,sed nondum actu. At his alia tempore sunt priora, quæ actu sunt,a quibus hæc ipsa sunt orta. Semper enim ab eo quod iam est actu,ex eo quod est potentia, ens actu fieri solet,vt homo ab homine,musicus a musico,semper mouente aliquo primo.Id vero quod mouet,actu iam est. In sermonibus autem de substantia diximus, omne quod fit, ex aliquo atque ab aliquo fieri,idq; specie idem esse. Quapropter & impossibile esse videtur,ædificatorem esse quenquam, si nõ antea quicquam ædificauerit,aut citharœdum etiam, nisi antea pulsauerit citharam.Qui nanque pulsare discit, pulsando discit pulsare, & cæteri simili modo. Vnde & redargutio illa sophistica emergebat, qua quempiam non habentem scientiam,id cuius est scientia, facturum inferebatur. Qui nanque discit, non habet,sed quia eius quod fit,aliquid factũ est,& eius quod omnino mouetur,aliquid motũ est(quod quidem in libris de motu patuit demonstratum)ideo discentem etiam fortasse necesse est scientiæ quid habere. Verum & hinc actum, hoc quoquo pacto potentia priorem esse generatione atq; tempore patet.

14 Tempore autem prior hoc modo, quod specie idem efficit, prius est.) Postquam actum priorem esse ratione quàm potentiã docuit,ostendit tempore modo quodã actum quàm potentiã prio-

rem esse, alio vero non. Ad cuius demonstrationem pronunciatum quoddam siue assumptum oppido q̃ manifestum assumit, quod scilicet specie idem efficit, prius esse. Sophroniscus enim qui Socratem fecit, qui specie idem est atque Sophroniscus, non autem numero, prior est quàm Socrates. Nam Sophroniscus & Socrates specie ijdem sunt, non autem numero. quod autem effectum fuit, quod vnum est & idem numero, posterius est. Quod igitur idem efficit specie, vt diximus, prius est. quin etiam granum tritici, quod in terram coniectum alterum granũ procreauit specie idem atque efficiens, prius est quàm quod est procreatum. cui similis est cæterorũ ratio. Quo præsumpto ait, si ad id quod procreatum est atque effectum spectes, semen & materia, ac omnino potentia (nam materiam vocat potentiam) prior est q̃ forma atque actus, quandoquidem semen genitale & menses muliebres, quæ potentia Socrates erant, nondum vero actu, priora sunt tempore quàm Socrates. & materia huius grani tritici, quod potentia erat hoc granum, prior est tempore, quàm ipsum. Ergo si ad materiam, vt diximus, atque potentiam spectes, potentiam reperies priorem esse actu. Sed quoniã semen ex homine, qui actu erat, est effectum, & videndi facultatem habens ex vidente, & similiter cætera, idcirco actus prior est tempore, q̃ potentia. at his, inquit, id est materijs ac potentijs alia quæ actu existunt, tempore sunt priora: ex quibus actibus potentiæ sunt effectæ. Nam licet semper ex semine & mensibus, quæ potentia sunt homo, fiat homo actu, contrà tamen semen & menses ex hominibus actu fiunt. Siquidem homo ex homine actu, & musicus ex musico fit: & semper quę fiunt, ex aliquo primo mouẽte fiunt. In sexto autem libro (illic enim de substantia disputauit) dictum est, omne quod fit, ex aliquo fieri aliquid. & hoc quod fit naturaliter, nõ artificiose, specie idem esse, atque mouens. vt intelligatur actus prior esse quàm potentia. quod si omne quod fit, efficitur aliquid, & ab aliquo primo mouente, fieri non potest vt sit quispiam ædificator, qui nihil ædificauerit, aut citharœdus qui cithara nõ personuerit. Nam qui cithara canere discit, is cithara canendo, cithara canere discit. Ex hoc igitur quòd omne quod fit, ex aliquo primo mouente ac existẽte actu fit, sophisticis captionibus data est occasio. Interrogabant enim sophistæ, atque adeo nunc interrogant, nunquid non habens scientiam, alicuius scientiam efficiet. & prius scientiam accipiũt, vt habitus intelligitur qui est in anima. posterius vero cum dicitur (scientiam efficiet) pro scibili quod per scientiam discitur. quo in loco artes appellat scientiarum nomine. Cum sic igitur interrogãtibus ab aduersarijs responsum esset, non efficiet. qui enim arte caret statuam conficiendi, is profecto statuam nunquam conficiet. sic igitur percontati, talique accepta responsione, sophistæ inferebant, qui cithara canere discit, is non habens scientiam cithara canendi, cithara canit. nam si haberet, non addisceret. ergo non habens cuiuspiam rei scientiam, efficiet & non efficiet quod est scientiæ. quod quidem est absurdũ. Et soluit sophisma, dicens. (Sed quia eius quod fit, aliquid factum esse: & eius omnino quod mouetur, aliquid motum esse:) & subaudiendum est demonstrauimus, vt sit plena oratio huiusmodi, sed quia nos demonstrauimus eius quod fit, aliquid factum esse, & eius omnino quod mouetur, aliquid motum esse. sophisma dissoluitur. In vltimis enim libris de physico auditu, nam illos vocat de motu, ostendit omne quod mouetur, prius esse motum: & omne quod motum fuit, prius fuisse motũ. quod si ita est, qui cithara canere discens, canit, is prius cecinit. Cecinisse autem, quieuisse est in aliqua parte cantus. Itaque habens aliquid scientiæ prius, licet non totam, cithara canit, & omnino id quod efficit, habet, licet non absolutũ & perfectum sit. non igitur quod non habet efficit, sed quod habet. Ex his ergo, ait, intelligitur manifesto actum priorem esse, quàm potentiam generatione & tempore, propterea quòd ante ipsum fieri præcedit factum esse, quod quidem finis est alicuius generationis.

Quod specie idẽ efficit, prius esse

Actus prior potentia.

At vero substantia quoque est prior, primo quidem ex eo, quia quæ posteriora sunt generatione, forma atque substantia sunt priora, vt vir puero, & homo semine. Alterum enim iam habet formam, alterum nõ habet. Deinde ex eo, quia omne quod fit, ad principium proficiscitur atque finem. Id enim gratia cuius cætera fiunt, principium esse constat. At generatio, finis ipsius est gratia, & ipse actus est finis, & huius gratia potentia sane sumitur. Non enim animalia vident, vt habeant visum: sed vt videant, visum habent. Similiter & vt ædificent ac contemplentur, ædificandi contemplandique facultatem homines habent. Sed non contemplantur vt habeant facultatem, nisi qui meditantur. Atque hi non contemplantur, sed aut hoc pacto, aut talis non indigent contemplationis. Præterea materies est potentia, propterea quòd ad formam accedere potest. Cum est autem actu, tunc est in forma. Simile est in cæteris, & quorum finis est motio. Quapropter vt ii qui docent, cum discipulum operantem ostenderint, finem iam reddidisse arbitrantur, (alioqui ille Mercurius erit Passonis. Erit enim incertum, si scientia intus, an extra sit) perinde vt ille, sic & ipsa natura facit. Nam ipsum opus est finis, ipsa autem operatio est ipsum opus. idcirco & nomen ipsum operatio ab opere dicitur, atque ad actum tendit.

At vero substantia quoq; est prior. Primo quidem ex eo, quia quæ posteriora sunt generatione, forma atq; substantia sunt priora.) Natura quoq; & fine actum quàm potentiam priorem esse demonstrat. quod quidem categoricè ostendit in prima figura, ad hunc modum. Actus quàm potentia generatione posterior est. quæ generatione posteriora sunt, natura & fine sunt priora. actus igitur forma atq; substantia & fine prior est quàm potentia. Esse autem natura priora, quæ posteriora sunt generatione, perspicuum est. Vt enim architectus prius domum in seipso format, & tunc fundamēta iacit, deinde parietes ac tectum ædificat, sic natura ad virum exempli gratia quasi ad signum spectans, quippe cum gratia cuiuspiam efficiat, vt in tertio libro de physico auditu demonstratum est, primum semen genitale ac menses muliebres efficit, deinde cor, tunc iecur, post hoc carnes, neruos & ossa, deinde infantem, tum puerum, post adolescentem, deinde virum. Ita quæ posteriora sunt generatione, natura sunt priora. natura vero posteriora, vt semē & menses, nobis priora sunt. Ergo vir quàm puer prior est natura, puer quàm semen. At puer iam formam habet atq; actum, semen non habet, sed habere potest. Quod ipsum aliter ostendit, dicens, Cuius gratia cuncta fiunt, id finis est, & in ipsum tanquam in principium & prius quæ fiunt contendunt. fiunt autem actus gratia cuncta, actus igitur finis est, & prior quàm potentia. nam potentia & generatio propter actū est. Haud dubie igitur & forma & perfectione prior est quàm potentia. Esse autem potentiam actus gratia, ac proinde actum priorem potentia (nam id cuius gratia, vt perfectum, prius est, quàm quod est ipsius gratia) perspicuum est. animalia enim visum habent, id est videndi potentiam, videndi, agendique gratia: non autem vident & agunt, vt visum siue potentiam videndi habeant. Pari ratione facultatē hoc est artem ædificandi habent, vt ædificent: non autem ædificant, & actum habent, vt habeant artem ædificandi. & contemplatricem facultatem, vt contemplentur: non ediuerso contemplantur, vt contemplandi obtineant facultatem. Sed quoniam qui meditantur, agunt vt possint contemplari, idcirco dicat fortasse aliquis hunc meditandi actum esse gratia potentię considerandi, ac proinde falsum esse dictu potentias actuum gratia consistere, sed hos potius esse propter potentias. quod si ita sit, potentiam priorem esse quàm actum. Nam id cuius gratia, prius est, quàm quod est gratia alicuius. Hæc igitur quæ dictis obiici poterant, soluens, Meditantes, inquit, non contemplantur. Nam si contemplarentur, contemplari dici possent, vt potentiam haberent contemplandi. nunc autem cū non contemplentur, ne licet quidem hoc dicere. Hanc igitur oppositionem cum soluisset per instātiam, eandem per affirmationem soluit, dicens. (Sed aut hoc pacto) id est, meditantes vel quodammodo contemplantur, vel non indigent contemplari. quasi dicat, vel non indigent contemplatione meditationis. Sed hæc meditantium contemplatio, cum imperfecta sit, & prope nihil, perfectissimę atq; potissimæ contemplationis gratia efficitur. Præterea materia potētia est, atq; dicitur, quoniam ad formam peruenire potest. cum autem peruenit, & actus est, in forma cōsistit, vt hac quoq; ratione actus quàm potentia prior esse dicatur, tanquam res appetenda, & ordinatrix, & in ornamētum perducens. Similiter, inquit, sese res habet in cæteris quorum finis est motio. Artis enim saltandi finis nihil aliud est quàm ita moueri. in his igitur actus prior est potentia. Quare vt præceptores tunc discipulum ad finem doctrinæ venisse putant, ac finem reddidisse, cum ipsum per doctrinam agere ostenderint, (nam si actus est opus, opus autem finis, actus nimirum finis est. quare cum operatur, tunc ipsum finem habere putant. hic enim est ordo dictionis) sic natura tunc quod fit, nactum esse finem arbitratur, cum ad actum peruenit. Nam illud (alioquin ille Mercurius erit Pasonis) cum illo cohęret (quapropter vt ij qui docent, cum discipulum operantem ostēderint) est autem sensus, alioquin, id est, nisi præceptores discipulum operantem ostentauerint, sed dixerint a se fuisse doctum, licet non operetur, dubium est habeat necne habeat scientiam. Nam cum ex operibus artificē quemq; atq; scientem iudicemus, si non operatur, quomodo habeat an non habeat doctrinā, intelligi potest? Erit enim incertum num intus scientiam habeat, an extra: id est, habeat, necne: vt Pasonis Mercurius intra an extra lapidem sit, ignoratur. Pasonis autem historia, si cui nouisse placet, huiusmodi est. Pason statuarius in lapide quodam Mercurij formam expressit, & in lapide Mercurius videbatur, sed intra lapidem ne, an extra esset, incertum erat. Extra esse dici non poterat, quoniam si esset extra, vt lapis esset sculptus oportebat, & inæqualitates haberet. at ille totus erat læuis more speculorū. Ob hoc igitur extra esse dici non poterat. Sed neq; intra. nam si lapis in quo Mercurius erat, iūcturas aliquas vel commissuras haberet, in prōptu erat dicere, in altero lapide Mercurium expressum extra, deinde impositis lęuissimis lapidibus inclusum fuisse, sed videri per trāsparentes ac pellucidos lapides eosdemq; lęues impositos: vt si quis formam quāpiam ex cera effingat, eiq; vitrum aliudve pellucidum corpus extrinsecus imponat, forma cerea intus videbitur. si hoc igitur esset, hæc non immerito dici possent. at cum lapis vndiq; continuus esset atq; vnus, & nullam haberet commissurā, hoc dicere nō licebat. Itaq; incertū erat Mercurius extra esset, an intra lapidē: extra, propter lapidis æqualitatē: intra, quoniā intelligi non poterat quomodo intra lapidē continuū Mercurius esset effectus.

Natura & fine actus potentia prior.

Pason statuarius.

Quanquam autem in quibusdam vltimum est ipse vsus, vt videndi potentiæ visio, vbi nihil aliud a visu fit opus: in quibusdam fit aliquid præter vsum, vt ab extruendarū ædium facultate præter ædificationem fit domus: in vtrisq; tamen actus erit potentiæ finis, etsi magis in illis finis esse videtur. Etenim ædificatio in eo est quod ædificatur &

fit, atque est vna cum ædibus ipsis. In quibus igitur aliud quippiam est quod fit præter vsum, eorum actus in eo quod efficitur inest, qualis est ædificatio atque actus texendi. illa enim in eo quod ædificatur, hic in eo quod texitur, inest. Et in cæteris idētidē quæ talem subeunt rationem. Atq; omnino motus ipse in eo est quod mouetur.

Quanq̃ in quibusdam vltimum est ipse vsus, vt visus ipsa visio.) Antequam ad dictorũ expositionem accedamus, aliqua sunt nobis commemoranda, ex quibus intelligentia illorum aperiatur. Intelligendum est enim visum per quem cernimus, & potentiam esse, & actum. potentiam, si ad visionē spectes. Est enim visus facultas qua videre possumus, visio vero est actus. Respectu igitur visionis potentia est. sin autem ad eum spectes qui visum non habet, accipere tamen potest, actus est, & habitus. Cum enim qui visu caret, obtinere tamen potest, is visum habere posse dicatur: cum vero habet, non dicitur habere posse, dubium non est, quin visus sit actus. Ars quoq; ædificandi & potentia est & actus. potentia respectu ædificationis, actus ratione priuationis quam ædificator habebat antequam haberet artem ædificandi. nam ex facultate ædificatore, ædificator actu fuit effectus. Neque vero id solum de habitibus dicitur, sed etiam de ijs qui habitus habēt. Geometra enim non operans respectu operantis, facultate geometra est, actu vero comparatus puero qui geometra fieri potest. Sed de his ego in libro de anima latissime disserui, quæ nunc dictorum explicandorũ gratia breuius sunt commemorata. Aristoteles igitur hoc per verba proposita dicit. Cum in quibusdam vltimum & finis sit vsus, vsum appellans actum, & præter actum nihil efficiatur aliud (visus enim vsus atque actus est ipsum videre) neq; aliud efficiatur præter visionem, quemadmodum in saltandi arte nihil efficitur præter saltationem. In quibusdam vero fiat. Artis enim ædificandi vsus & actus est ædificatio, sed aliud quiddam efficitur prēter ædificationem, domus videlicet. Cum hæc igitur, inquit, ita sint, tamen in his nihilo secius est aliquis finis, in quibus prēter actum nihil est. Immo vt finis est eorum, quorum quidquam est præter actionem, sic & eorum quorum nihil est prēter vsum. Est igitur inquit, & hic finis, id est in arte ędificandi: sed & hic, id est in visu magis finis quàm potentia, potentiam appellans vidēdi facultatem, ipsum dico visum: finem vero & actum visionem. quod quale sit, statim explicauimus. Itaq; illud (hic autem finis magis quàm potētia) perinde est ac si diceret, visus est ille quidem finis, tamen visio magis est finis quàm potētia, id est q̃ visus. Quomodo autem visio magis quàm visus finis existat, ex similitudine docet artis ædificādi, dicens. (Etenim ædificatio in eo est, quod ædificatur & fit, atq; est vnà cum ædibus ipsis) quasi dicat, Vt ædificatio sese habet ad artē ædificandi, sic visio ad visum. ædificatio autem finis est magis quàm ars ædificandi, ergo visio q̃ visus. Assumptionis vero huius, ædificatio autem finis est magis q̃ ars ædificandi, confirmatio est illud (etenim ædificatio in eo est quod ædificatur & fit, atq; est vnà cum ædibus ipsis.) Nam cum domus ædificationis opus sit, atq; ædificatio fiat & sit simul cum domus efficitur, nisi enim domus fiat, ne ædificatio quidem efficitur, neq; domus, nisi ædificatio, cumq; opus facultatibus prēstantius habeatur, propter opus enim facultatem habemus, simul autem cum opere sit actus, potentia vero vt ars ædificandi tunc etiam sit cum nulla domus efficitur, dubium esse non debet, quin actus q̃ potentia prior sit, & magis finis, ac proinde visio q̃ visus. nam visio ad visum, quemadmodum paulo ante diximus, sic se habet, vt ædificatio ad artem ædificandi. 16

Visus, potētia est & actus.

Finis & vltimum, in quibusdam vsus solus est.

In quibus autem præter actum non est aliud quicquam opus, in iis ipsis est ipse actus. nam visio in eo est sane quod videt, & contemplatio in eo quod contemplatur, & vita in anima. Quapropter & fœlicitas ipsa, quippe cum sit vita quædā. Quare substantiam ipsam ac formam actum esse patet. Et hac igitur ratione dilucidum euasit, actum substantia potentia ipsa priorem esse. Et, vti diximus, tempore semper alium actũ alius antecedit, vsq; ad primi semper mouentis actum.

In quibus autem præter actum non est aliud quidquam opus, in ijs ipsis est ipse actus.) Postquā quorum præter vsum nullus est finis, in ijs quoq; actus potius q̃ potentias fines ac præstantiores esse docuit, nunc exponit quorum actus in efficienda re, quorũ in efficiēte consistant. Sic ergo ait, quoniam ædificatio & textio simul est cum re quæ ædificatur & quæ texitur, haud dubie ædificatio & textio in ipsis existit. Nam si ædificatio esset in ædificante, non in eo quod ædificatur, nimirum ædificatio etiam tunc esset, cum nihil ædificaretur, quod fieri non potest. ędificatio igitur in re inest quę ædificatur, & textio in ea quæ texitur. quare cum id quod ædificatur, præstet arti ædificandi, satis intelligitur ædificationem arte ædificandi, visionem visu potiorem esse. Quorum igitur præter vsum aliquid est, horum actus in eo quod fit, consistit. quorum autem non est quidquā aliud præterea, horũ actus est in ipsis efficientibus. Nam visio in vidente inest, non in re quę videt. Item vita in anima. vita enim actio animæ est, vt visio ipsius visus. ex quo intelligitur, fœlicitas cum vita quædā esse intelligatur, in anima inesse: prorsus vt ex dictis dubitari nequeat, quin substantia formaque actus existat. si enim tunc fœlicem fœliciter agere dicimus, cum formam fœlicitatis, hoc est ipsam fœlicitatē accepit, & menses muliebres hominis munus agere, siue obire, cum formam hominis acceperunt, 17

Actus qua in re consistat.

quid attinet aliud diuinare niſi formam eſſe actum? & concludit totum ſermonem, dicens. Ex hac igitur ratione palam fit, actum ſubſtantia priorem eſſe q̃ potētiam: & vt dictum eſt, ſemper tempore actum actus alter antecedit, vt ante Socratem, qui actus eſt, Sophroniſcus actus fuit: & ſic ſemper vſque ad primi mouentis actum, quoniam illum actum nullus actus antecedit, ſed ipſe primus omnium eſt, & cauſa exiſtendi.

At vero magis etiam proprie prior ipſe actus potētia eſſe videbitur. Res enim perpetuæ priores ſunt eis ſubſtantia, quæ oriuntur & occidunt: eſt autem res perpetua potentia nulla. Ratio cuius hæc eſſe videtur. Omnis potentia nimirum ſimul eſt contradictionis. Quod enim eſſe nequit, id nulli competet vnquam. Fieri autem poteſt, vt poſſibile omne non operetur. fieri ergo poteſt, vt id & ſit & non ſit, quod eſt poſſibile eſſe. at vt id non ſit quod poſſibile eſt non eſſe, fieri ſane poteſt. Quod autem fieri poteſt vt nō ſit, id corruptibile eſt, aut ſimpliciter, aut hoc ipſo quo fieri poſſe dicitur vt non ſit, aut loco, aut quantitate, aut qualitate: abſolute vero ſubſtantiæ ratione. Nihil enim eorum quæ ſimpliciter corruptionē non ſubeunt, potētia eſt abſolute. Vt aliqua vero ex parte ſit, nihil obſtare videtur, veluti quale, vel vbi. Actu ergo ſunt vniuerſa. Neque eorū quæ neceſſario ſunt. at hæc ſunt prima. Si enim hæc non eſſent, nihil eſſet profecto. Neque igitur motus is eſt potentia, qui ſempiternus eſt. Neq; ſi quid perpetuo mouetur, potentia motu cietur, niſi ea ratione qua ex hoc in hunc terminum proficiſcitur. huiuſce vero nihil prohibet materiam eſſe. Quocirca Sol atq; aſtra ſemper operantur, atque mouentur, totumq; cœlum. Atq; non eſt pertimeſcendum ne tandem ſtent, moueriq; deſinant: quod quidam naturales philoſophi pertimeſcunt. Neque id agentia, defatigantur. Motus enim ipſis non vti rebus caducis atq; mortalibus circa contradictionis potentiā cōpetit, vt laborioſa ſit ipſa continuatio motus. Huius enim cauſa ſubſtantia eſt ea quæ materies eſt atq; potentia, & non actu.

18 At vero magis etiam proprie. res enim ſempiternæ mortalibus ſubſtantia priores ſunt.) Demōſtrato actum priorem eſſe quàm potentiam ratione, tempore, & cauſa, nunc docet non ſimpliciter ſic eſſe priorem, ſed magis proprio ſiue nobiliore modo: procedit autem confirmatio per quendā locum in Topicis traditum, qui ait, quæ potioribus pręſtātioribuſq; inſunt, ea potiora ſunt, & pręſtātiora. quod ſi verum eſt, actus autem in ſempiternis ineſt, facultas in non ſempiternis, & ſempiterna præſtātiora ſunt & potiora: profecto actus qui in ſempiternis exiſtit, potior eſt facultate, quæ in nō ſempiternis ineſt. ſempiterna igitur, inquit, mortalibus ſubſtātia priora ſunt. Sempiternorum autē nihil eſt facultate, ſed actus ſunt, vt dictū eſt in libro de enunciatione. quare ſi ſempiterna ſunt actus, potior eſt actus qui habetur in potioribus, quàm potentia. Præfatus autē potentiam non eſſe in ſempiternis, idem confirmat, dicens. Ratio & cauſa cur facultas non ſit in ſempiternis, ſed omnia ſempiterna ſint actus, hæc eſt, omnis potentia eſt contradictionis. qui quidem omnium eſt cōſenſus. nam qui recte valendi potentiam habet, idem & non recte valendi. cui ſimilis eſt in cęteris ratio. Si ergo omnis potentia eſt contradictionis, & quod eſſe nequit, nulli poteſt adeſſe, omne autem poſſibile cōtingit non agere: nec enim qui recte valere poteſt, is ſemper recte valet: haud dubie continget eſſe & non eſſe. quod autem non eſſe contingit, idem & eſſe & non eſſe poteſt. porro quod eſſe & non eſſe poteſt, id mortale eſt vel ſimpliciter, vt aqua, & natiua omnia. occidit enim aqua cum efficitur aer, & hic cum tranſit in aquam. vel non eſt ſimpliciter mortale, ſed quod eſſe dicitur, idem non eſſe poteſt ſecundum locum, quantumve, aut quale. Sol enim ſimpliciter non eſt mortalis, tamen cum eſt in Capricorno, eſſe poteſt in Ariete: & hac ratione eſt non ens, atq; mortalis, ſed non ſimpliciter, vt diximus, ſed quatenus cum poſſit eſſe, non eſt in Ariete. Item plāta cubitalis, quæ ſex cubitorum eſſe poteſt, mortalis dicitur, at ne hoc quidem ſimpliciter, ſed quoniam quod eſſe poteſt, id non eſt. quod enim eſſe poteſt, ſed nōdum eſt: id quodammodo deletum eſſe dicimus. quod album eſſe poteſt cum non ſit, id non ſimpliciter eſt mortale, ſed quali. Id autē ſimpliciter eſt mortale, quod ſubſtantia deletū eſſe poteſt. quare ſi poſſibilia partim dicuntur quòd ſimpliciter interire poſſunt, alia quòd quodammodo, profecto ſempiternorū & ſimpliciter immortalium nihil ſimpliciter eſt potentia, prorſus vt natura & ſubſtantia eius interire valeat. Ac ſupermundana quidem cuncta neq; ſimpliciter potentia ſunt, neq; ſecundum quid. circūlata vero & diuina corpora nihil obſtat quo minus ſecundum quid ſint poſſibilia, exempli gratia, ſecūdum quale, vel ſecundum locum. ſecundum quale, quoniam Luna ſemiplena lumine plena effici poteſt. ſecundum locum, quia Sol cum Geminos tenet, in Taurum trāſire poteſt. Simpliciter igitur immortalia haud dubie actu ſunt, non potētia. ergo neq; ſimpliciter ſempiternorum, nec eorum quæ ſunt neceſſario, vllum eſt potentia. ſi enim quę eſſe poſſunt, ea & eſſe & non eſſe contingit, neceſſaria vero ſemper ſe eodem modo habent, vtiq; neceſſariorum nullum erit potentia. Quod vero ait, (At hæc ſunt prima) hæc appellans ſempiterna, huiuſmodi eſt-

Aqua occidit, cū efficitur aer.

Mortale ſimpliciter quid dicat.

Immortalia actu ſunt, non potentia.

At hęc prima eſſe dictum eſt,ſupra enim eſt dictum. Nam cum dixiſſet in primis & immortalibus non eſſe potentiæ locum,idq; demonſtraſſet,ſuggeſſit.at hæc prima ſunt. quaſi diceret,quę cum prima ſunt,in ijs non eſt potentia,ſempiterna autem prima ſunt,in ipſis ergo non eſt potentia. Porro ſempiterna prima eſſe,cauſam ſubiecit,dicens,(Si enim hęc non eſſent,nihil eſſet profecto.)quoniã niſi eſſent ſempiterna,nihil eorum eſſet,quæ ſempiterna non ſunt. Neq; vero ſolum in ſempiternis ſubſtantijs non eſt potentia,ſed ne in motu quidem ſi quis eſt ſempiternus,neq; ſi quid motu ſempiterno cietur,id potentiam vt non ſit habet,ſed potentiam vt hinc illuc moueatur dũtaxat. Sol enim vt diximus dudum,ex Ariete in Taurum tranſit, & cum ſempiternus ſit,non tamen prohibetur potentiam huius habere,vt de loco inquam in locum moueatur. At quoniam potẽtiam ſimpliciter nõ habet,ſed tantum de loco ad locum, idcirco Sol ſemper agit,atq; Luna:nec timor eſt,vt Empedocli eiuſq; ſequacibus videbatur,ne quando conſiſtat. Neq; enim Sol aut cœlum mouẽdo fatigatur,cum ipſorum motus non ſit in potentia contradictionis. Neq; enim cum moueri poſſint, poſſunt etiam non moueri,vt res mortales,quarũ motus eſt laborioſus,cum cœli Soliſq; motus irrequietus omnis laboris ſit expers.(huius enim cauſa ſubſtantia eſt ea quæ materies eſt atq; potentia)id eſt, materialis ſubſtantia ſiue materia cauſa eſt huius, id eſt vt laboretur, & potentia contradictionis habeatur. Circumlata vero atque diuina corpora non habent materiam, quæ contraria poſſit. quare ne laborant quidem mouendo.

Rerum autem eæ quæ corruptionem mutationemve ſubeunt, vt terra, vt ignis, res ipſas perpetuas imitantur: etenim ſemper operantur. per ſe enim motum & in ſeipſis habent. cæteræ vero potentiæ de quibus eſt definitum, contradictionis ſunt vniuerſæ. Quod enim hoc pacto mouere poteſt,poteſt & nõ hoc pacto mouere. Dico autem eas omnes quæ ſunt participes rationis. Expertes vero rationis præſentia nimirum abſentiaque potentiæ contradictionis eædem erunt. Quod ſi naturæ quædam ſubſtantiæque ſunt tales, quales ii qui circa doctrinas verſati ſunt, ipſas ideas inquiunt eſſe: longe magis quippiam ſciens,quàm ipſa ſcientia,& quippiam itidem quod moueatur,quàm motus erit. Hæc enim magis actus,illa potentiæ ſunt iſtorum. Actum igitur potentia principioq; omni mutandi priorem eſſe,ex hiſce quæ dicta ſunt,perſpicuum iam euaſit.

Mortalia, ſempiternorum æmula.

Rerum autem quæ corruptionem mutationemve ſubeunt,vt terra,vt ignis.) Expoſito in ſempiternis non eſſe ſimpliciter dictæ potentiæ locus,ſed loci,ait,quanquam in rebus mortalibus inſit potentia,ipſa tamen quæ in mutatione verſantur,immortalium æmula ſunt. qualia vero ſint mortalia quæ ſempiterna imitantur,exponit,vt terra & ignis.item quomodo imitentur,explicat.vt enim circumlata corpora in motu & opere ſunt,ita hæc ſemper mouentur, & per ſe motum quendam ſemper habent:quoniam ignis cum lunari ſphæra ſiue vniuerſi latione conuoluitur, terra vero rareſcit aut dẽſatur,vel omnino patitur,vt appareat ipſa per hunc continentem motum ſempiternorũ æmula eſſe. Neq; ſolum per contineẽtem motum mortalia ſunt ſempiternorum æmula, ſed etiam per immortalitatem. Si quidem vniuerſitates corporum ſub luna contentorum ignis,aeris,aquæ,terræ,immortales ſunt.ſed corpora cœleſtia,vt diximus,non habent contradictionis potentiam,cæterę vero potentiæ ex quibus,id eſt de quibus eſt diſputatum,contradictionis ſunt. Nam medicina potentiam habet & valetudinem & morbum afferendi,& ſimiliter cæteræ facultates rationis comites:quę hoc differunt ab expertibus rationis,quod in his non neceſſario ſimul atque adſunt quod efficere poteſt & quod pati,alterum efficit,alterũ patitur.expertes vero rationis ſimul atq; adſunt,efficere poſſunt: ac ſi non adſunt,non efficere.quod enim vim habet calefaciendi,ſimul ac rei calori opportunæ admouetur,alterum calefacit,altera calore afficitur. Sed quoniam Plato hominum,equorum, & ſcientiarum ideas eſſe tradebat.nam ipſiſcientiam,vt ipſihominem dicebat,hominum autem ſcientium,& alborum hominum ad ſummam, & eorum quæ ſunt ex accidẽti,ideas eſſe negabat,hanc opinionem ex ijs quæ dicta ſunt,nititur refellere, & ait,quod ſi naturæ quædam ſubſtantiæq; ſunt, quales ij qui in rationibus,id eſt, in matheſibus ſunt verſati, nimirum aliquod animal longe magis eſſet ſciens, quàm ipſiſcientia.(Hæc enim.)id eſt,quod mouetur,& ſciens,ſubſtantiæ ſunt & actus(illa) ſcientia & motus,facultates ſunt ſcientis,& eius quod mouetur,quæ per ſe conſiſtere nequeunt. 19

At præſtabiliorem etiam potentia ſtudioſa honorabilioremque eſſe, ex hiſce patere poteſt. Vnumquodq; enim eorum quæ poſſe dicuntur,idem contraria poteſt,ceu idem eſt quod dicitur ſanum eſſe poſſe, & ægrotare,ac ſimul. Eſt enim eadem potentia ſanitatem morbumq; ſuſcipiendi,& quieſcendi,ſubeundique motum,& eadem facultas extruendi,deſtruendiq; domum,& eadem item potentia,qua extrui domus atque deſtrui poteſt. Poſſe igitur contraria,ſimul eſt,vti patet. At vt contraria ſimul ſint,minime fieri poteſt, ceu ſanum eſſe,ac ægrotare. Quare alterum horum ſit bonum neceſſe eſt. At poſſe æque eſt ad vtrunq;,vel ad neutrum ſane accõmodatur. Actus ergo potentia præ-

ſtabilior eſſe videtur. In malis autem finem actumve potentia deteriorem eſſe neceſſe eſt. idem eſt enim quod ambo contraria poteſt.

20 At præſtabiliorem etiam atq; honorabiliorem eſſe ex his patere poteſt.) Poſtquam actum quàm potentiam priorem eſſe docuit, & concluſit dicens, palam eſt igitur actum priorem eſſe facultate & omni principio commutandi, hoc eſt omni potentia atque natura: hoc demonſtrato, rurſus oſtendit actum non modo non ſtudioſa potentia priorem eſſe, ſed etiam ſtudioſa. Eſſe autem potentias quaſdam ſtudioſas, alias non ſtudioſas, nemini dubium eſt. Nam quarū potentiarum actus ſtudioſi ſunt, eæ potentiæ quibus actus huiuſmodi obiri poſſunt, ſtudioſæ ſunt. Sed tamen (vnumquodq;, inquit, eorum quæ poſſe dicuntur, idem contraria poteſt. nam qui recte valere poteſt, idem ſimul ægrotare) neq; hoc dicit, eundem ſimul ægrotare, ac recte valere, ſed ſimul habere potentiam ægrotandi, ac recte valendi. eadem eſt enim potentia recte valendi & ægrotandi, quieſcendi, & mouēdi. Ac vt dictum eſt, contrariorum facultas ſimul ineſt: ipſa vero contraria, hoc eſt actus contrarios ſimul eſſe eſt impoſſibile. fieri enim non poteſt, vt ſimul quis valeat, & ægrotet. quare, inquit, contrariorum alterum bonum ſit neceſſe eſt. Exempli gratia, calidum bonum, frigidum malum. Valetudo bonum, morbus malum. Ad ſummam, quæ formam & habitum æmulantur, bona ſunt: quæ priuationem, negationemque, mala. Cum ergo dixiſſet neceſſe eſſe contrariorum alterum eſſe bonum, ſubiecit. (At poſſe ſimiliter vtrunque, vel neutrum. actus ergo quàm potentia præſtabilior eſt.) quæ verba, vt puto, pertinent ad confirmandum actum potentiæ etiam ſtudioſæ præferri. Sed verba perobſcura ſunt, & quæ Apolline indigeant interprete. Eſt autem illius orationis, (at poſſe ſimiliter vtrunq; vel neutrum) ſenſus huiuſmodi, quod potentiam habet, exempli cauſa recte valendi, hoc perinde habet etiam ægrotandi, alioquin neutrius. cur enim ſi recte valendi potentiam habet, non ex æquo habeat ægrotandi? Cæterum ſic oſtenſo amborum potentiam ſimiliter haberi, quomodo hinc actum etiam ſtudioſæ potentię præſtare colligatur, obſcuriſſimum eſt. tamē niſi fallor, in hūc modum colligitur. Locus quidam ab ipſo in Topicis eſt traditus, qui ait. Quod peioris eſt expers, hoc melius ac præſtantius eſt eo quod eſt cum peiore commiſtum. quod ſi verum eſt, & ſtudioſa potentia commiſta eſt cum potentia peioris. nam qui eſt facultate ſtudioſa præditus, & per ipſam agit, ac ſtudioſis actibus fungitur, hic non amiſit, ſed retinet etiam nūc facultatem peioris, ex quo ſtudioſæ potentiæ admiſta eſſe peioris facultas intelligitur. actus autem melioris non conſiſtit cum peioris actu, ſed purus eſt & immiſtus. præſtat igitur ſtudioſę potentiæ, propterea quòd immiſta, vt locus teſtatur, miſtis potiora ſunt. Contra vero in malis actus mali peior eſt, quàm potentia: quoniā potētia mali cōmiſta eſt cū boni potentia. actus vero mali nullā boni actus miſtionē habet.

Potētiarū alia ſtudioſa, alia non ſtudioſa.

Mali actus peior q̃ potētia mali.

Patet ergo malum ipſum non eſſe quid præter res ipſas. Malum nanq; potentia poſterius eſt natura. Nec in iis ergo quæ ſunt perpetua, mali quicquam eſt, aut peccati, aut corrupti. Etenim mali rationem corruptio ſubit.

21 Patet ergo malum ipſum non eſſe præter res ipſas.) Quoniam Plato ſic aiebat, cum bonū natura quędam ſit, quemadmodum homo vniuerſalis qui de ſingulis hominibus prędicatur, diuerſus eſt ab ipſis, ſic ipſi bonum a ſingulis bonis eſt diuerſum, ac de ipſis dicitur. contrariorum autem vno exiſtēte, alterum exiſtit. eſt igitur malū quod de ſingulis malis prædicatur, diuerſum ab ipſis. idcirco Ariſtoteles palam eſſe ait ex demonſtratis (demōſtratum eſt autem, malum peius eſſe quàm potentiā) ex demonſtratis ergo, inquit, intelligitur malum non eſſe a rebus diuerſum. nam quæ actus ſunt, eorum aliquid a ſingulis diuerſum eſſe dicimus. malum autem tātum abeſt vt actus ſit, vt peius etiam ſit quàm potentia. commune autem in actibus accipi certum eſt. nam hominem vniuerſalem dicimus ſingulorum hominum, qui actus ſunt, & vniuerſalem equum, & in cæteris pari ratione. non autem dicimus vniuerſalem non hominem vel non equum, quoniam nō homo priuatio hominis eſt, equi non equus. Quòd ſi malū priuatio boni eſt atq; actus, & rebus ſubeſt ob materiæ ineptitudinē, hæc enim cum ad actum & bonū accipiendum ſpectet, cum id non fuerit nacta, malum habet ac priuationem, nimirū præter res nihil erit malum. At ſi malū propter materiā & potentiam ipſis rebus ſubeſt, & potentię peccatū eſt, in ſempiternis autem potentia nō eſſe demonſtratur, ſunt enim actus, in ipſis ergo nec malum eſt, nec peccatum, neq; interitus. ſiquidē interitus de numero malorū eſt.

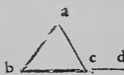
Malum in ſempiternis nō eſt, nec peccatum.

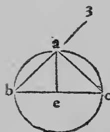
Inueniuntur autem & ipſæ deſignationes Geometricæ actu. diuidentes enim inueniunt. Quod ſi eſſent diuiſæ, eſſent vtique manifeſtæ. nunc autem potentia inſunt. Cur triāgulus ſuos angulos duobus rectis æquales habet? Quia anguli qui ſunt circa vnum punctum, ſunt duobus rectis æquales. Quod ſi æquediſtans a latere eſſet perducta, continuo pateret videri. Cur is angulus qui eſt in ſemicirculo, rect9 eſt abſolute? Quia tres ſunt æquales, duæ in qua eſt baſis diuiſa, & ea quæ eſt erecta e medio ſuper illam. Quæ ſi is viderit qui id antea ſciuit, quod inde ſequitur, illud ſibi profecto continuo pateret. Quare patet ea quæ ſunt potētia, inueniri, ſi redigātur ad actū. & cauſa eſt in promptu.

ipſe enim actus eſt intellectio.quare ex actu potentia ipſa deducitur, & iccirco facientes cognoſcunt.is enim actus qui eiuſdem eſt numero,poſterior eſt generatione.

Mathemata non eſſe actus, ſed potentias.

Inueniuntur autem & ipſæ deſignationes Geometricæ actu,diuidentes enim inueniunt.) Refutat eorum ſententiam,qui mathemata actus eſſe dicebant,atq; ſubſtantias. negans eſſe actus, ſed potentias,potentias vero non eſſe ſubſtantias. Deſignationes igitur,inquit,Geometricæ diuidendo inueniũtur,id eſt,intellectus cum egit,ac partitionẽ fecit,ipſas inuenit,ipſiſq; tribuit quiditatem, cum ante operationem potentia ſint. Quod ſi eſſent diuiſæ,id eſt,ſi eſſent actu,ſimul atq; angulum in ſemicirculo videres,ipſum eſſe rectum intelligeres.Nam vt domus cum eſt actu,ſimul atque videtur, cognoſcitur eſſe domus,nec diuiſio demonſtratiove ad eius cognitionem deſideratur,ſic mathemata ſi actu eſſent,cum primũ duo ſolida parallilepipeda,id eſt,æquidiſtantibus planis contenta cerneremus,notum nobis eſſet,baſes altitudinibus eſſe reciprocas:ac viciſſim vt ſe altitudo habet ad altitudinem,ſic ſe baſim ad baſim habere.nunc autem non ita fit,ſed diuidimus,& aimus ſint recte lineę baſibus impoſitæ ad angulos rectos,ſitq; recta linea altera alteri æqualis.& alia quędam diuidimus & dicimus.& in hunc modum paulatim diuidendo,ac demonſtrationibus per partitiones conficiẽdis,deſignationũ Geometricarum cognitio nobis contingit.Itaq; non ſunt actu, ſed potentia. quod ſi verũ eſt,ne ſubſtantię quidem ſunt.ſiquidem ſubſtantiæ etiam nullo in ipſas agente,nullo demonſtrante ſunt.hæc autem niſi intellectus in ipſa egerit, ac omnino inuenerit,ac eis eſſe tribuerit, non poſſunt eſſe. Ac totus quidem dictorum ſenſus huiuſmodi eſt.cæterum quomodo quodq; dicatur,ac vt habeat dictio quæq;,diſpiciendum eſt.(Cur,inquit,duo recti triangulus?)id eſt,cur trianguli tres anguli duobus rectis ſunt æquales? interrogati, reſpondemus, quoniam anguli circunſtantes vnum punctum,æquales duobus rectis ſunt.ſit igitur triangulus, a b c.ſi quis roget,cur tres anguli ſunt pares duobus rectis, reſpondemus, quoniam duo qui circunſtant vnum punctum, duobus rectis ſunt æquales,quibus trianguli tres anguli pares ſunt.ſi ergo ille præuiderit angulos, qui vnum punctum hoc eſt c,circunſtant, duobus rectis æquales eſſe, ac lineam b c produxerimus ad d,hoc enim ſignificat cum ait, (quòd ſi æquediſtans a latere eſſet producta) ac demonſtrauerimus angulos b a c, a c b, c b a, pares illis, a c b, a c d,hoc perſpecto ſtatim intelligit triãguli tres angulos duobus rectis eſſe pares.deſcriptiones igitur non ſunt actu.ſi enim eſſent,ſtatim perſpiceretur videnti triangulum, tres angulos duobus rectis eſſe pares, vt domum conſpicientibus ſtatim domum eſſe notum efficitur.quod non fit niſi demonſtratum fuerit circũſtantes vnum punctum duobus rectis eſſe pares.Itẽ rogati cur angulus qui eſt in ſemicirculo,rectus eſt,ac in vniuerſum cur rectus eſt?quaſi dicat,vel ſic rogari poſſumus,quare angulus qui eſt in ſemicirculo, rectus eſt: vel ſic vniuerſaliter,quare angulus rectus eſt.Interrogati ergo ſic reſpondemus(ſi æquales tres,baſis duæ,& recta quæ in medio conſiſtit, videnti manifeſtum eſt) id eſt,qui præcognouit ſi tres rectæ lineæ, quæ ſuperpoſita eſt, & duæ quę a medio procedunt,æquales ſint,ex hoc neceſſario probari rectum eſſe angulum qui eſt in ſemicirculo:huic ſi partitionem fecerimus, & lineas rectas eſſe oſtenderimus, planum fiet angulum eſſe rectum. Sed quoniam exemplum tenebris eſt inuolutum,& inſtar ænigmatis propter familiarẽ ipſi ſermonis breuitatem,nos explicabimus,quomodo ab Euclide in tertio elementorũ demõſtratur rectum eſſe angulum qui eſt in ſemicirculo,vt inde locus hic fiat nobis illuſtrior. Sit circulus a b c,centrum vero e,dimetiẽs b c,& producatur linea b a,& c a. tum linea a e applicetur lineæ c b ad angulos rectos, & linea b a producatur ad z. cum igitur linea e b ſit æqualis e a,procedit enim a centro, triangulorum autem æquicrurium anguli ad baſim pares ſunt inter ſe,angulus igitur e a b par eſt angulo a b e. ꝓpter hoc igitur angulus e c a angulo e a c.totus igitur b a c ęqualis eſt angulis a b c, & b c a. Angulus autem z a c externus triãgulo a b c, æqualis eſt duobus a b c & a c b. quæ autem eidem ſunt æqualia,hæc inter ſe quoq; æqualia ſunt.ergo b a c æqualis eſt z a c. quod ſi recta linea ſuper rectam exiſtens conſequẽtes ſiue proximos angulos æquales fecerit, anguli recti ſunt. rectus eſt igitur b a c & z a c,cum pares eſſe demonſtrati ſint. Ad hunc igitur modum illic demonſtratur angulus in ſemicirculo rectus eſſe. Ipſe autem dixit,ſi tres ſunt æquales.& quænã ſint expoſuit,baſis duæ,id eſt,b c trianguli a b c.diuiditur enim in duas æquales,e b,& e c, quoniam e centrum eſt: & quæ eſt erecta e medio recta,id eſt, atque ſi a e recta linea ex medio,hoc eſt in medio ſiue in centro inſtiterit ad angulos rectos,(videnti palam eſt,ei qui illud ſciuit) id eſt,manifeſtũ ei ſit, qui præſciuit, quòd ſi rectæ lineæ ſic ſe habeant, demonſtrabitur angulum in ſemicirculo rectum eſſe. Perſpicuum eſt igitur mathemata potentia eſſe, ac intellectu erga ipſa operante inueniri. hic enim cauſa eſt,a qua reducuntur in actum. Quare, inquit, ex actu potentia, id eſt mathematum potentia ex ipſo agere reducitur in actũ. & ob hoc efficientes cognoſcunt.Ex his ergo palam fit,actum facultatibus quę ſpecie eadem efficiunt,priorem eſſe:qui vero ſecundũ numerum, facultate poſteriorem.ſiquidem pauloante dictũ eſt,actus qui ſpecie idem efficiunt,priores eſſe potentijs,vt de Sophroniſco & Socrate dicebamus,numero vero poſteriores.

22

Cum autem id quod eſt,& id quod non eſt, partim per figuras prædicamentorum, partim per potentiam,aut actum iſtorum,aut contraria, partim propriiſſime aut verũ aut falſum dicatur, idq; in rebus ſit ipſis compoſitione,aut diuiſione,quibus efficitur vt

verum quidem is dicat,qui diuiſum diuiſum,compoſitumve cõpoſitum eſſe putat.Falſum autem iſce qui contrario modo ſeſe habet, atque res ipſæ ſe habent, quando eſt id atq; non eſt,quod vt verum dicitur,aut falſum. hoc enim conſiderandum eſt, quidnam dicimus.Non enim quia te nos album eſſe vere putamus,ideo tu es albus:ſed quia tu es albus,ideo nos qui hoc dicimus,verum dicimus. Si itaque quædam compoſita ſemper ſint,diuidiq; minime poſſint, quædam perpetuo ſint diuiſa,componiq; nequeant, quædam ſubire contraria poſſint: eſſe quidem eſt compoſitum eſſe ac vnum, non eſſe vero compoſitum non eſſe,ſed plura eſſe.Circa igitur ea quæ ſubire contraria poſſunt, eadē opinio atq; oratio vera fit atq; falſa:& fit vt interdum verum,interdum falſum dicatur. Circa autem ea quæ aliter ſeſe habere non poſſunt, non interdum fit verum, interdum falſum,ſed ſemper hæc vera ſunt atq; falſa.

23 Quoniam ens & non ens partim per figuras prædicamentorum.) Cum res partim huiuſmodi ſint,vt in eis verum & falſum dici contingat,partim vt ſemper verum, quædam vt ſemper falſum: propoſitum ipſi eſt conſtituere, quæ ſint ea in quibus verum ſemper dicimus,& quæ in quibus iam verum,modo falſum,& quæ in quibus ſemper falſum. Primum autem veritas quando fiat,& quādo falſitas,ſimpliciter ac in vniuerſum docet,& ſic ad propoſitum differendum aggreditur.Quoniā ergo,inquit,ens & non ens partim per figuras prædicamentorum dicuntur,vt ens dicitur ſubſtātia & quantum,& quale,ac cætera prædicamenta.quædam vero entia vocantur per horum vel potentiam, vel actum, quoniam ens & album dicitur id quod non eſt album,album tamen effici poteſt. Sed & album dicitur id quod iam actu eſt album.Item aer dicitur & quod nondum eſt aer,effici tamen poteſt,& quod iam eſt aer.Neq; vero ſolum quod non eſt,ſed album eſſe poteſt,& quod nō eſt aer,ſed eſſe poteſt,entia dicuntur,ſed etiam contraria,id eſt,ſed etiam dicuntur non entia.nam quod non eſt album,ſed fieri poteſt,id non ens quoq; dicitur.At proprijſſime verum eſt ens, falſum vero non ens.ſiquidem ſedente Socrate dicere, Socrates ſedet,quod verum eſt dictu,proprijſſime ens eſt. non ſedere autem,falſum & non ens.Quanquam aliter in rebus vere ens eſſe intelligitur, aliter in oratione.Cum enim Socrati ſedere ſuppetit,huiuſmodi verum eſt ens etiam in re. In oratione vero, cum ego quod ei ſuppetit,id ipſi ſuppetere dico:exempli gratia,cum Socrate ſedēte, Socratem ſedere dico.Itaq; verax ſum,cum quod abeſt,nec ſuppetit Socrati,id ei non ſuppetere puto,quod ſi adeſſe rear,falſus ſim.Cum hęc igitur ita ſint,quando eſt,aut non eſt quod verum dicitur,aut falſum,id eſt,quando affirmatio vel negatio vera eſt,& quando non?Neq; enim quòd nos vel putemus vel dicamus Socratem ſedere,vel album eſſe, ideo hæc ipſi ſuppetunt: ſed contra idcirco nos verum dicimus,quia hæc ipſi adſunt.Nam vt in libri de enunciatione lectione ſecunda demonſtratur, non res propter orationes ſunt,ſed orationes propter res veræ aut falſæ efficiuntur. His igitur in hunc modum diſputatis ait,Si ergo quædam compoſita ſemper ſunt,& diuidi minime poſſunt,nam globoſum ſemper eſt cum Sole compoſitum,& incommenſurabile cum diametro,nec fieri poteſt vt hæc ſeparentur,quædam autem diuiſa ſunt,nec componi poſſunt, ſiquidem inanimatum ſemper eſt ab homine diuiſum,nec poteſt cum eo coaleſcere,alia vero oppoſita recipiunt.Nam ſedere licet cū Socrate compoſitum ſit,ab eo tamen diuidi poteſt. Eſt autem eſſe atq; verum, vt hæc rurſus memoremus,prædicatum cum ſubiecto componi,& vnum eſſe:non eſſe autem & falſum non conuenire,ſed plura eſſe,atq; inter ſe diſcreta.Si ergo quædam,vt dictū eſt,ſemper conſiſtunt,alia ſemper ſunt diſcreta,ſunt quæ contraria recipiant,nimirum in ea quæ recipiunt oppoſita, eadem opinio falſa efficitur atq; vera,& poteſt iam verum,iam falſum dicere.Exempli gratia,ſi te ſedente,ego te ſedere putem,verax ſum.ſin autem ſtante,in eadem ipſe opinione perſiſtam, eadem opinio vera effecta eſt, atq; falſa.vera prius,cum te ſedente ego id ipſum arbitrabar,poſt hæc falſa.At quæ aliter habere nequeunt,ea non valēt modo vera eſſe,modo falſa.ſed ſi globum Solem eſſe opiner, ſemper ero verax, cum hæc figura nunquam ab eo ſeiungi queat,vt ego hac opinione decipiar: quemadmodum ſi tu ſedere deſinas,fallar te ſedere putās.ſed Sol ſemper eſt globus, quare hoc ego ſemper putās,ſemper ero verax,non aliquando ſic,aliquando ſecus.ſimiliter qui diametrum lateri commenſurabilem eſſe opinatur,is ſemper errat,cū nequeat ille fieri cōmenſurabilis,vt aliquādo hęc opinio poſſit eſſe vera.

Veritas quādo fiat, & quando falſitas: & in quibus.

At circa ea quæ non ſunt compoſita, quid eſt eſſe atq; non eſſe, & verum ac falſum? Non eſt enim quicquam compoſitum,vt ſit quidem cum eſt compoſitum,non ſit autē ſi ſit diuiſum,perinde atq; album lignum,aut diameter incommenſurabilis coſtæ, neq; verum ac falſum in illis ſimiliter erit.An vt neq; verum in his eſt idem,ſic neq; eſſe eſt idem?ſed eſt quidem hoc verum,hoc autem falſum.Sed eſt quidem verum tangere atque dicere.Non eſt enim idem affirmatio atq; dictio.Eſt autem falſum id ignorare,non tangere. Non enim fit vt quiſquam circa ipſum quid eſt decipiatur, niſi per accidens. Similiter res ſeſe habet & circa ſubſtantias non compoſitas. non enim fit vt quiſquam

decipiatur. Et non potentia, sed actu sunt vniuersæ. Generarentur enim atq; corrumperentur, nunc autem ipsum quod est, non generatur neq; corrumpitur. ex aliquo nanq; generaretur. Quæ igitur quid proprie sunt atq; actu, circa ea non fit vt quisquam decipiatur, sed fit vt aut intelligat ipsa, aut non intelligat ipsa. Sed de ipsis quæritur ipsum quid est, si talia sint necne.

At circa ea quæ non sunt composita, quid est esse atq; nō esse, & verum ac falsum.) Quomodo esse ac verum, & non esse atq; falsum in compositis dicantur, explicatum est. in simplicibus autem & incompositis, ac de quibus nihil prædicatur, nam si prædicaretur, omnino esset compositum, quomodo inquit esse & non esse consistunt, id est, quomodo in ipsis esse & non esse inest, siue quomodo se secundum esse & non esse habent, & quomodo verum & falsum in ipsis accidit. Neq; enim simplicia composita sunt, vt cum prædicatum & subiectum consistunt, tunc si consistere dicamus, verū dicamus, falsum autem si non conuenientibus idem dicamus, vt in albo ligno, cæterisq; compositis omnibus vsu venit. In his enim dicentes, lignum album est, verum dicimus: non album vero, falsum. In simplicibus autem & incompositis non id accidit, neq; verū & falsum perinde existet in his, atq; in illis, id est, compositis, sed alio scilicet modo. si enim perinde in vtrisq; existeret, ipsa inter se nihil differrēt. quod ratione vacat, quandoquidem inter composita & incomposita magnū discrimen intercedit. Ad hunc igitur modum percontatus respondet, dicens. (An vt neq; verum in his est idē, sic neq; esse est idem.) quod æquipollet huic. quemadmodum in non compositis aliter verum dicimus, quàm in ipsis compositis, sic esse aliter est in simplicibus quàm in cōpositis. Quia enim vt sese res habent, sic oratio & veritas ipsarum, ac vicissim vt ipsarum veritas, sic & ipsæ, verum erit cū intellectus ipsum attigerit: cum non attigerit, falsum, id est ignorantia. quandoquidē abusus vocabulo falsum appellauit ignorantiam. quod ipse exposuit, dicens. (Sed est quidem verum tangere atq; dicere.) id est, verum est contingere, ac dictionem habere, non autem affirmationem aut negationem, ignorare vero non tangere. Itaq; falsum pro ignorantia sumptum est. In simplicibus igitur, vt diximus, vel intellectus ipsa consequitur, ac naturam ipsorum quemadmodum est, ac simplici iniectu siue animaduersione contingit, vt visus colores. Et verum dicit non aliquid de ipsis affirmans, sed quasi cōspiciat ipsa: quemadmodum visus colores. neq; enim visus quidquam de coloribus affirmat, sed aspicit duntaxat. Cum igitur intellectus hæc quasi cernit, tunc ipsorum dictionem habet, non affirmationem. affirmatio enim de composito dicitur ex subiecto & prędicato. siue ergo assequitur & contingit ipsa, verum dicit: siue non attingit, nec quasi cernit, nec quidquam in ipsis intelligit, ignorantiam ipsorum habere dicitur, non tamen falli. Nam ne visus quidem cum noctu colores non cernit, falli dicitur, sed ipsos ignorare. falli enim in compositis vsurpatur, quando quod non est quiddā, dicitur esse ipsum, vt si lignum quod non est album, album esse dicatur: aut quod est, dicatur non esse, vt hominem non esse animal. Itaq; intellectus erga simplicia verum dicit, quando ea quemadmodum se habent, & simplicibus aduersionibus attingit. Verum ergo dicere in simplicibus est, ab intellectu ipsa contingi, ac ipsorum dictionem haberi, nō affirmationem. falli autem vel decipi erga ipsa non licet. Nam deceptio & falsitas in compositis versatur, cum quod abest cuipiam, id cum ipso esse dicitur, aut quod adest, abesse. Sed postquam fieri negauit, vt circa quid est ac definitiones quisquam decipiatur, propterea quod definitiones non separātur ab ijs quorum sunt, vt sedere ac scribere a sedentibus & scribentibus, ait ne circa incompositas quidem, simplicesq; substantias, de quibus modo dicebamus, decipi licere, fieri tamen posse, vt per accidens quisquam decipiatur, si cui non attingere deceptionem libeat appellare. Omnes autem simplices substantiæ actus sunt, non potentia. Primū, quia si potentia essent, fieret vt erga ipsas deciperemur. si enim de simplici substantia intelligentiam haberem, ipsam esse hoc. ea vero cum sit potentia certum quid, mota esset in id quod potest fallere, quoniam queādmodum fallar, si qui nunc sedet, hunc cum stabit sedere putem, sic in substantia simplici vsu veniret. Deinde si potentia essent, efficerentur vtiq; & interirent. Nam quod fieri hoc aliquid potest, illud efficitur, vt potest. At si fierent, profecto ex quopiam efficerentur, & hoc ex alio: & sic in infinitum. (Nunc autem, inquit, ens ipsum non generatur.) id est, proprie ens & simplex ac, vt ita loquar, supersubstantialis substantia, & quæ immobilis mouet, hoc est, deus Optimus Maximus non gignitur, neq; interit. Aut certe illorum verborum (nunc autem ipsum ens non generatur neq; interit.) sensus est huiusmodi. Nunc autem ens, ac substantia rei simplicis, qualiscūq; res sit, neq; gignitur, neq; deletur. Quidquid enim fit, compositum est. Sed entia, inquit, quæ sunt esse atq; actu, id est quæ sunt entia & actu, hoc est, quæ sunt actus & formæ, circa ea non fit, vt quispiam decipiatur, sed vt intellectus vel contingat ipsa, & verum dicat, vel non attingat, & hoc non est deceptio, sed de ipsis quæritur ipsum quid est, non vt aliquid de ipsis prædicemus, sed vt intelligamus duntaxat, & quasi cernamus. hoc autem vt ipsa quasi videant, contingit ijs qui ad doctrinę verticem peruenere, ac optime vixerunt.

Verum in simplicib[9] dicere, q̄d sit.

Ipsum autem esse, vt verum, & non esse, vt falsum, vno modo est si compositū sit, atq; ita dicatur, & si compositum non sit, atq; non ita dicatur. Est enim illud verum, hoc fal-

ſum. Alio modo ſi proprie ſit hoc pacto, eſt. ſi non hoc pacto ſit, non eſt. ſed intelligere quidem ipſa, eſt verum, falſum autem non eſt, neque deceptio, ſed ignoratio, non talis qualis eſt cæcitas. Cæcitas enim perinde eſt, atque ſi intelligendi quiſpiam potentiam omnino non habeat.

25 Ipſum autem eſſe vt verum, & non eſſe vt falſum ſi compoſitum ſit.) Ens, inquit, vt verum, & nõ ens vt falſum vno modo accipitur. ſi vt prædicatum cum ſubiecto componatur, & ipſum componi dicamus, id ſit ens vt verum. ſin minus componatur, dicatur autem componi, non ens ſit quaſi falſum. (vnum autem) id eſt, alio modo (ſi proprie ens hoc pacto) id eſt, ſi ſimplex eſt, ſic eſt veritas in ipſo, non quòd de ipſo quidquam affirmetur, ſed quod intelligitur per dictionem, ac velut cernitur. (ſi non hoc pacto, non eſt.) id eſt, ſi non eſt ſimplex non, id eſt verum dicere in ipſum, id attingere duntaxat. quod ipſe declarat, dicens, (ſed intelligere quidem ipſa eſt verum, deceptio autẽ erga ipſa non eſt, ſed ignoratio: ignoratio autem non qualis eſt cæcitas) vt nunquam ipſa poſſit intelligere, ſed qualis eſt ignoratio cum quiſpiam de aliquo non conſiderat. Nam cæcitas ſimilis eſt ignorantiæ, cum intelligendi potentia penitus abeſt: qua qui careat, is intelligere nunquam poſſit, vt ne is quidem videre, qui ſit luminibus orbatus.

Patet autem & de immobilibus non interdum eſſe deceptionem, ſi quis illa immobilia eſſe putet, veluti triangulum ſi non mutari ipſum exiſtimet, non interdum duobus rectis æquales habere angulos, interdum non habere putabit. mutaretur enim profecto. ſed quippiam putabit, quippiam non putabit, veluti primum quidem parem numerum nullum eſſe, aut quoſdam eſſe, quoſdã non eſſe putare poteſt. Circa vero vnum numero nõ poteſt. non enim quendam putabit, quendam non putabit, ſed verum aut falſum dicet, propterea quòd ita ſe habet ſemper.

26 Patet autem de immobilibus nõ interdum eſſe deceptionem, ſi quis illa immobilia eſſe putet.) *Si* deceptio ſecundum quandoq; verſatur in rebus quæ aliter habere poſſunt, immobilia vero ac ſempiterna nequeunt aliter habere, profecto in ipſis non erit locus deceptioni ſecundum quandoq;: ſed vt paulo ante diximus, vel ſemper decipietur, vel ſemper verum dicet. Nam ſi quis non putet triangulum mutari poſſe, ſed immobilem eſſe duxerit, is nunquam opinabitur tres illius angulos quandoq; pares eſſe duobus rectis, quandoq; ſecus. ſi hoc enim intelligeret, nimirum & illud opinaretur, poſſe etiam commutari. At poſitum eſt ipſum putare immutabilem eſſe. non igitur hoc opinari poteſt, (ſed quidpiam putabit, quidpiam nõ putabit) id eſt, fieri poteſt, vt nullum numerum parem primũ eſſe putet, vel quoſdam numeros pares primos eſſe, quoſdam ſecus. illud autem fieri nõ poteſt, vt numerum duo ipſum per ſe modo primum parem eſſe putet, modo ſecus. Illud vero (non enim quendam putabit, quendã non putabit) huiuſmodi eſt. Qui numeros perinde immobiles eſſe putat, atq; triangulum, is non putabit numerum qui primus ſit, fore aliquando non primum. qui vero numeros ipſos mobiles eſſe crediderit, huic facile hoc erit perſuaſum. Itaq; vel erit verax, ſi duo numerum parem eſſe putauerit: aut ſemper decipietur, ſi hunc aliter ſeſe habere cenſuerit. Ac octauũ quidem librum primæ philoſophiæ hactenus enarrauimus.

In immobilibus ac ſempiternis loc⁹ nõ eſt deceptioni ſecundũ quãdoque.

Finis libri Octaui, Latinis Noni.

ENARRATIO ALEXANDRI APHRODISEI IN LIBRVM NONVM PRIMAE PHILOSOphiæ, Latinis Decimum, Interprete Io. Geneſio.

PLuribus quidem modis ipſum vnum dici ſolere, in hiſce ſermonibus dictum eſt antea, in quibus vnũquodq; quot modis dicitur, explicauimus. Cum autem multis modis dicatur, modi primorum, & eorũ quæ per ſe vnũ dicuntur, & non per accidens, quatuor eſſe videntur, ſi in ſummam atq; capita redigantur. Dicitur enim vnum continuum ipſum, continuum autem aut ſimpliciter, aut id maxime quod eſt natura, & non tactu neq; ligamine tale. Ex hiſce magis id eſt vnum, priuſve, cuius motus eſt indiuiſibilior, magiſque ſimplex. Præterea vnũ eſt atque magis totum ipſum habens aliquam ſpeciem atque formam, & maxime ſi quippiam eſt tale natura, & non vi, vt ea quæ glutine talia ſunt, aut vinculo, aut clauo,

ſed in ſeipſo vt continuum ſit ſibi cauſam habet. Tale autem eſt ex eo, quia motus eſt vnus & indiuiſibilis tempore, atque loco. Quare patet, ſi quippiam primum motus principium habeat primi, qui quidem eſt conuerſio (hæc enim lationum eſt prima) id eſſe primam magnitudinem vnam. Quædam igitur hoc pacto ſunt vnum, aut continuum, aut totum. Quædam autem vnum dicuntur, ſi ratio eorum ſit vna. Talia vero ſunt ea, quorum eſt intellectio vna. Et talia ſunt ea, quorum diuiſibilis eſt intellectio. Eius autem eſt indiuiſibilis intellectio, quod eſt indiuiſibile ſpecie, aut numero. Atque numero quidem eſt indiuiſibile ipſum ſingulare. Specie autem id quod cognitione eſt ſcientiaque indiuiſibile. Quare vnum erit primo, quod eſt cauſa ſubſtantiis vnitatis. Tot igitur modis dicitur ipſum vnum, continuum natura, totum, ſingulare, atque vniuerſale. Hæc autem vniuerſa ex eo ſunt vnum, quia quorũdam motus, quorundam intellectio vel ratio eſt indiuiſibilis, vti patet.

Enarra. 1.

QVoniam idearum auctores ipſiunum inducebant, hoc ipſum naturam eius eſſe tradentes, eiuſdemq; ſubſtantiam eo conſiſtere, quòd vnum ſit. Neq; enim vt Socrates cũ vnũ ſit, ipſe ſubijcitur, & vnum de ipſo prædicatur, ſic iſti naturam quampiam ipſiuni ſubijci dicebant, deq; illa ipſiunum prædicari. Neq; Phyſicorum more vnum principium ſtatuentes, ignem ei vel aquam aerem ve ſubſtituebant, ſed eius ſubſtantiam in eo poſitam eſſe, quod ſit vnum, atq; vnum eius eſſe naturam, idemq; vnum tantũ non etiam ens appellantes. quorum ſcientiam ſi cui diligentius cognoſcere cordi eſt, dialogum legat Platonis qui Parmenides, ſiue de ideis inſcribitur. Quoniam igitur iſti ad hũc modum de vno differebant, idcirco Ariſtoteles in hoc libro diſputare proponit, num tale quiddã vnum habeatur, an ſecus: ſed prius partitionẽ vnius exequitur, quæ ſunt eius propriꝫ notiones exponẽs, & quomodo interdum in ſenſibilibus accipiatur. Atq; vnum quidem vbiq; vt menſuræ principium vſurpari tradit, tum in numeris, tum in magnitudinibus, tum etiam in concentibus. Dieſim nanq; concẽtuum principium efficimus. De his igitur & ſimilibus prima eſt huius libri commentatio. Primũ ergo inquirit, an huiuſmodi idea eſſe poſſit quidquam, cuius natura ſit vnũ, deinde contraria quꝫ ſint, & omnino de oppoſitis, & quomodo ſint, inueſtigat. Atq; hꝫc quidem ſunt de quibus eſt nobis differendum. Sed iam ad dictorũ enarrationem accedamus. (Pluribus quidem modis vnũ dici ſolere, in hiſce ſermonibus dictum eſt antea, in quibus vnumquodq; quot modis dicitur explicauimus.) In quarto huius operis libro de intellectibus vnius differuit inter alia, quꝫ quot modis dicerẽtur, illic explicauit. quorũ intellectuum nos rurſus admonet, dum teſtatus ſe illic vnũ multifariam dici declaraſſe, (Modi, inquit, primorum, & eorum quꝫ per ſe vnũ dicitur, & non per accidens, quatuor eſſe vidẽtur) id eſt, modi primi ſignificãdi vnius, non qui per accidens dicuntur, hi enim quãplurimi ſunt, primi ergo modi ſunt quatuor. hi autem qui ſint exponit cum ait, dicitur enim vnum cõtinuum, ipſum vero continuum aut ſimpliciter, id eſt vniuerſaliter dicitur. Continuum porro ſimpliciter nõ proprie dicitur, quod tactu, & colligatione, conglutinationeve cohæret. continuum ergo dicitur, vel quod ſimpliciter eſt cõtinuum, vel id quod maxime natura eſt. ſunt vero continentia natura, animalia & ſtirpes, & omnino quꝫ natura fiunt, non quꝫ ab arte procedunt. Ac eorũ rurſus quæ natura continẽtia ſunt, id maxime ac proprijſſime vnũ vocatur, cuius motus minus eſt diuiduus, magiſq; ſimplex, cuiuſmodi eſt corpus quod in orbẽ verſatur. motus enim animaliũ non ſunt ſimplices, nec indiuidui. qua enim ſtatibus interpellãtur, ſimplices nõ ſunt. qua vero nõ ſimul omne ipſum animal, neq; omnes ſimul partes mouentur, dũ enim dexter pes mouetur, proceditq;, ſiniſter cõſiſtit: ac viciſſim dexter ſtat, vt ſiniſter ꝑgrediatur, diuidui ſunt, quippe cũ in ſtatibus diuidantur. At cœlũ cum neq; articulos habeat, & vnum ſit atq; continuũ, non poteſt vna parte moueri, altera cõſiſtere, ſed omnes eius partes ſimul mouentur. quo intelligitur circũlatum corpus q̃ noſtratia magis proprie vnũ appellari. hoc autẽ ſe proprie vnũ vocare ipſe paulopoſt declarabit. (Pꝛeterea, inquit, tale & magis) id eſt, præterea vnũ dicitur & magis vnũ quod totum eſt, & aliquã formam & ſpeciem habet. & per hoc primũ omnes naturales magnitudines cõplexus eſt, tum quꝫ in orbẽ mouentur, tum quæ infra lunã continentur. Sed quoniam & nauis & domus forma quædã eſt, idcirco dixit (& maxime ſi quidpiam eſt tale natura & non vi, vt ea quæ glutino talia ſunt, aut vinculo, aut clauo) Clauo vnũ eſſe dicitur exẽpli cauſa nauis, aut arca, vinculo faſcis, glutino liber. Quꝫ igitur formã & ſpeciẽ habent natura, nõ vi, vt quæ clauo cohæreſcunt, quẽadmodum nauis, ſed in ſe cõtinuitatis cauſam habẽt, vnũ dicuntur. Ea vero cauſam in ſe habent vt continua ſint, quorum motus vnus eſt atq; indiuiduus, tum loco, tum etiam tempore. Si enim hoc in vno loco, illud in alio mouetur, neceſſe eſt vt motus ſit diuiduus, quẽadmodum ſeſe habet ingreſſus animantiũ. In alio enim tempore pes dexter mouetur, in alio lꝫuus. (Quare, inquit, patet ſi quidpiam primũ motus principiũ habeat primi, id eſſe primã magnitudinẽ vnã) ſenſus eſt. In libro octauo Phyſici auditus motus loci omniũ motuũ primus eſſe demonſtratur, accretione, decretioneq; & cꝫteris alijs prior, tũ motuum loci circularis eſſe primus. his igitur eo in loco demõſtratis,

Platonis Parmenides.

Vnius intellectus multiplex.

Cœlũ magis ꝓprie vnũ dicit̃ q̃ noſtratia corpora.

quoniam circumlatum corpus circularis motus in ſe principium habet, circularis autem motus eſt primus motus loci, qui motus loci prior cæteris habetur, idcirco corpus circumlatum primam haud dubie magnitudinem eſſe ait. Motus enim partium ipſius non fit in diuerſis temporibus, ſed omnes eodem tempore mouentur. quo patet, vt diximus, circumactum priorem eſſe latione: ac proinde magnitudinem, cui principium huius adeſt, priorem ea eſſe, quæ lationis habet principium. (Quædã igitur, inquit, hoc pacto ſunt vnum, aut continuum, aut totum) Totũ autem quale ſit, dictum eſt in quarto libro. (Quædam autem, inquit, vnum dicũtur, ſi ratio eorum ſit vna.) Eorum vero rationem vnam eſſe ait, quorum intellectus & ſcientia vna eſt. Rurſus eorum intellectum vnum eſſe, quorum intellectus eſt indiuiduus: indiuidui porro ac proprie vnius indiuiduum eſſe intellectum, vel forma vel numero. quibus verbis declaratur hominem vniuerſalem & equum ac omnino ſpecies ſpecialiſſimas, tum etiam Socratem & Platonem, & ſimpliciter indiuidua vnum eſſe, animal vniuerſale nõ item, propterea quòd diuiditur in animal volatile, pedeſtre, & aquaticum, quorum intellectiones & ſcientiæ diuerſæ ſunt. Alia eſt enim intellectio atq; doctrina volatilis, alia pedeſtris animalis. homo autem ſpecies ſpecialiſſima non ſecatur in alias ſpecies. Singuli vero homines multo minus in homines diuiduntur. Si ergo vnum ea eſſe dicimus, quorum eſt motus vnus, & quorũ intellectio ac ſcientia eadem eſt, quæ quidem per formam contingunt, vtique vnum primum erit, quod ſubſtantijs eſt vnitatis cauſa, hoc autem eſt ipſa forma. Poſt hæc dicta in pauca colligit, dicens, (Tot igitur modis dicitur ipſum vnum, continuum, natura, & totum.) Nam qui vnam tantum habet manum, eſt ille quidem continuus, non tamen totus. Itaque licet differant ſingulare & indiuiduum, & vniuerſale ac ſpecies, hæc tamen omnia vnum dicuntur, quia vel motus eſt indiuiduus, vel intellectio, aut ratio & forma.

Intelligere autem oportet, non eſſe ſumendum modo eodem dici quænam vna dicuntur, & quid eſt eſſe vnius, & quænam ipſius eſt ratio. Dicitur enim ipſum vnum tot modis: & quodq; dictorum, cui modorum iſtorum aliquis competit, vnum erit. Eſſe vero vnius nunc horum alicui, nunc alii, quod etiam magis propinquum eſt nomini competit. Illa autem potentia ſunt vnum, quemadmodum & ſi de elemento cauſaque opus ſit dicere, res diſtinguere, & nominis aſſignare definitionem oportet. Forſitan enim ignis, aut ipſum etiam infinitum, aut aliquid tale partim per ſe eſt elementum, partim non eſt. Non eſt enim eſſe ignis & elementi idem, ſed vt eſt res quædam ipſe ignis atq; natura, eſt elementum. Nomen autem ſignificat hoc ipſum accidiſſe, eſſe inquam aliquid ex hoc primo ea lege, vt inſit. ſic & in cauſa, & vno, & in iſtiuſmodi vniuerſis res ſeſe habere videtur. Quapropter & eſſe vnius, eſt eſſe indiuiſibilis proprie huius entis atque inſeparabilis, aut loco, aut ſpecie, aut mente, aut etiam ipſo toto, ac definito.

2 Intelligere autem oportet non eſſe ſumendum modo eodẽ dici quænã vna dicuntur, & quid eſt eſſe vnius, & quænam eſt ipſius ratio.) Quoniam vnius natura diuerſa eſt a natura eorũ de quibus vnum prædicatur (aliud eſt enim Socrates, aliud vnũ quod de Socrate dicitur) idcirco intelligendũ eſſe ait, aliam eſſe quæſtionem inquirentem quænam res naturales vnum dicantur, aliam quę vnius eſſe, rationemq; ac naturam vnius inueſtigat. quo poſito vnum tot modis dici ait, quot definitũ eſt. definitum eſt autem dici quadrupliciter: & omnis res cui definitorũ modorum quiſquam adeſt, vnũ dicitur. (Eſſe vero, inquit, vnius nunc horum alicui competit) hæc appellans continuum natura & totum, quod formam & ſpeciem habet, & cætera commemorata. Iam vero natura vnius alij cuipiã adeſt, quod diuerſum ſit a connumeratis. quod etiam magis propinquũ eſt nomini, id eſt, quod magis quàm cætera ad vnum accedit, & vnius naturæ proximius illis eſt, & de quo vnum proprius dicitur, eſtq; medium inter vnius naturam, & naturã totius ac continẽtis, & talium. Hoc autem quod ad vnũ magis accedit, quale ſit, paulo poſt explicat, vbi ait, (Maxime vero eſſe vnius in hoc cõſiſtit, vt ſit generis cuiuſq; prima menſura, & propriiſſime quanti.) eſt igitur aliud quod ad nomen propius accedit (Illa vero) quæ connumerata ſunt (potentia ſunt vnum) hoc eſt, naturæ quædã de quibus vnum prædicatur. Illud quoq; a cęteris diuerſum quod propius ad nomen accedit, natura quædam eſt, deq; ipſo vnum prædicatur. neq; enim ſubſtantia eius in eo poſita eſt, quòd vnum ſit. quare ſatius eſſe videtur, vt hæc verba (illa autem potentia ſunt vnum) in hunc ſenſum accipiantur, illa, cõtinuum ſcilicet, & cætera ei comparata, quod propius accedit ad vocabulũ, potentia vnum ſunt, illud vero per ſe. Niſi forte quia vnum, vt ipſe declarabit, quod nomini propinquum eſt, nihil aliud eſſe intelligitur quàm menſura & principium quantitatis in eo quòd quantitas eſt, pręſertim quantitatis diſcretæ: quæ quidem menſura eſt vnitas. propter quam dieſis vnũ dicitur, & menſura atq; principium ſonorũ, ponderis autẽ libra. niſi forte inquam ob hæc a lõge ſubobſcure ſignificauit, quoniã vnitas nomini propinqua eſt. idcirco alia, id eſt, dieſim & libram & pedalem lineam, & cætera quæ illic cõmemorauit potentia ac non per ſe vnũ eſſe. Illud autem (quemadmodũ & ſi de elemẽto cau-

Vnius natura diuerſa eſt ab ijs de qb⁹ vnũ prędicatur.

saque opus sit dicere, res distinguere, &c.) cum illo superiore coniungitur (intelligere autem oportet) & reliqua. vt omnis continuitas orationis sit huiusmodi. Intelligere autem oportet non esse sumendum modo eodem dici, quænam vna dicuntur, & quid est esse vnius, & quænam ipsius ratio, quemadmodum de elemento & causa. Neq; enim parui refert naturam quæras & orationem elementi, qua id exempli gratia esse definitur, ex quo primo minimo res componitur, & in quod vltimum minimum resoluitur: an hoc percontaris, elementum ac huiusmodi natura de quibus prædicetur, & cui accidit esse elemento, num igni? an cuipiam alteri? Esse autem huiusmodi quæstiones diuersas, hinc intelligi potest, quòd aliter rem, aliter nomen definimus. quo in loco nomen appellat ipsum prędicatum, hoc est elementum: quoniam elementum de igne prędicatur. ignis enim elemētum esse dicitur. Atq; ignis, inquit, quodammodo elementum est, alias non. Cum enim ipse vt ignis consideratur, & quæ sit natura eius, a quopiam inquiritur, vt est scilicet calida & sicca, nihil laborante ex eo ne quidquam generetur, an secus, tunc non est elementum. cum vero vt res & natura quædam ex qua gignuntur alia, & in quam dissoluuntur, tunc elementum esse dicitur. Aut ignem quodammodo esse elemētum, quodammodo secus, idcirco dixit, quoniam cum proprie primumq; principium ac elementum omnium sit materia informis, ignis si cum hac conferatur, non est elementū: sed idem elementum quodammodo est, propterea quòd omnia composita, ex ipso & terra, aereque, & aqua proxime constituuntur. Nomen autem, id est elementum quod de igne prædicatur, significat esse aliquid, quod effectum sit ex hoc primo igne, existente igne in eo quod ex ipso effectum est. Nam quia igni accidit hoc, id est vt aliquid existat ex ipso insito primo rebus quæ efficiūtur ex ipso, idcirco elementum nuncupatur. Illud autem, (Est autem fortasse secundum se & infinitum) adiectum est, quoniam quibus vnum elementum esse placebat, ipsum infinitum esse statuebant. Fortasse igitur, inquit, est infinitum elementum. quasi dicat, licet huius magna quęstio sit, nūc tamen demus elementum esse. Vt igitur in elemēto, sic in causa & vno & cunctis similibus rem intelligere oportet. Sed verba illa (quapropter & esse vnius est esse indiuisibilis) nisi fallor, minime cohærent cum proxime dictis, sed est, vt puto, repetitio eorum quæ de vno dicta sunt, vt apposite illud vnum quod ad nomen proxime accedit, quale sit doceatur. Erit igitur sensus, esse vnius, siue vnius natura hoc est quod esse indiuiduum, quod quidem vnum non est separatum, sed hoc aliquid. exempli causa, vnus homo, aut lapis, quidquamve aliud, quod priuatim separatum est, siue indiuiduum loco, vel forma, vel mente, aut toto & indiuiduo. hæc autem quæ sunt, plerunq; dictum est.

Ignis quodammodo elemētum, quodāmodo non.

Maxime vero esse vnius in hoc consistit, vt sit generis vniuscuiusque prima mensura, & propriissime quanti. Hinc enim & ad alia accessisse videtur. Est enim id mensura quo cognoscitur quantum. Cognoscitur autem quantum, vt quantum est, aut vno, aut numero. At numerus omnis cognoscitur vno. Quare omne quantum vt quantum est, vno sane cognoscitur, & id ipsum est vnū quo cognoscitur primo. Quapropter ipsum vnum, numeri principium est, ea ratione qua numerus est. Hinc & in cæteris mensura dicitur id, quo primo quodque cognoscitur: atque mensura vniuscuiusq; est vna, in longitudine, in latitudine, in profunditate, in pondere, in celeritate. Pondus enim atq; celeritas commune est in contrariis. Duplex est enim ipsorum vtrunq;, veluti pondus est & quod quantumuis habet momentum, & quod excessum habet momenti: & celeritas item & quæ quantumuis habet motum, & quæ motus habet excessum. Est enim quædam & ipsius tardi celeritas, & pondus etiam leuioris.

Maxime vero esse vnius in hoc consistit, vt sit generis cuiusque prima mensura, & proprijssime 3
quanti.) Præfatus, esse vnum, hoc esse, quod indiuiduum esse vel loco vel forma, & cætera, quæ commemorata sunt, sed maxime, inquit, vnius esse, vniusque natura est esse mensuram primam cuiusq; generis & subiecti. potissimum vero vnum est prima mensura quanti. Nam etsi sonorum & concētuum habetur mensura, proprijssime tamen vnum & mensura quanti est. Atque hoc quidem est vnum, quod pauloante proxime ad nomen accedere dicebat. hinc enim alia deducta sunt, & vocantur vnum, stadiumque mensura dicitur centum stadiorum, sonorum diesis, ponderis ipsa libra. Metrum igitur & proprie vnum est, quo quantum dignoscitur. cognoscitur autem quantum in eo quod quantum, vel vno, vt numerus decem vnitate: vel numero, vt numerus centum numero decem, vt qui vnitas sit cum centum comparatus. sed magis proprie vnitate numerus quisque cognoscitur. Si ergo cognoscitur vnitate per se, patet vno cognosci: sin autem numero, vt centum numero decem, haud dubie rursus decem quasi vnum vsurpamus: vt dubium non sit, quin omne quantum in eo quod quantum vno mensuretur: & quocunque primo quanta sunt quæ numerata sunt, seu viginti, seu centum, siquisve alius numerus cognoscitur, id vnum est, aut vnius proportionale. Itaque stadium, si hoc centum stadia cognoscātur, vnum est, ac idcirco vnum numeri qua numerus, principium est. hinc autem, id est, a numero in cęteris mēsura dicitur, quo primo vnūquodq; cognoscitur, atq; mensura vniuscuiusq; est vnū, & vtimur mensura vt vno, quoniā in longitudinibus, quo primo

Vnum, prima mensura quanti.

mensurata longitudo cognoscitur,id quasi vnũ vsurpamus.quæ ratio eadem est in latitudine & altitudine,pondere ac celeritate. Cum autem dixisset(in longitudine,in latitudine,in profunditate)adiecissetq; (in grauitate & velocitate) causam reddit,cur cum tria interualla commemorat, longitudinem,latitudinem,ac profunditatem,tamen grauitatem dicens,non adiungit leuitatem, neq; tarditatem in mentione velocitatis.dicit ergo, (Pondus enim atque celeritas commune est in contrarijs) quasi dicat,idcirco cum grauitatem dicerem,non adieci leuitatem,neq; tarditatem cum celeritatis meminissem,quoniam grauitas leuitatem significare potest: idque vtriusq;, id est grauitatis & leuitatis est cõmune: & pari ratione tarditas in celeritate intelligi potest. ac protinus grauitas quomodo & se & leuitatem significet, exponit cum ait, (duplex est enim ipsorum vtrunque) graue enim dicitur tum quod est aliquo grauius, tum quod grauitatem qualemcunque habet.Et velox non modo quod est aliquo velocius,sed etiam quod velocitatem vtcunq; obtinet. Quæ si vera sunt,graue terram significabit,quæ simpliciter est grauis: atq; item aerem,qui si ad aquam spectes,est leuis: idem grauis, si ad ignem. vtrunque igitur significat,id est terram, quæ simpliciter est grauis: & aerem,qui si cum ipsa comparetur,est leuis.Celeritas quoq; motum significat inerrantis globi, eadẽq; Socratis motum declarat, qui Socratis motus etsi tardissimus est, & prope nullus, si cum illo alio conferatur, tamen quia est alio celerior, testudineo videlicet motu, idcirco etiam ipse celer esse intelligitur. Quo planum fit, celeritate tarditatem etiam significari. grauitas igitur nuncupatur & id quod inclinationem vtcunque & grauitatem habet, & quod excessum habet, atque aliquo grauius est: ac vicissim celeritas, quod qualicunque motu ac celeritate cietur, & quod motus exuperantiam habet, estque aliquo celerius. est enim quædam & ipsius tardi celeritas, vt Socratis: & pondus leuioris, vt aeris.

Grauitas leuitatem significat, & celeritas tarditatẽ.

In his autem vniuersis mensura atq; principium vnum quid est,& indiuisibile.Nam & in lineis ipsa pedali vt indiuidua vti solent. Vbique enim vnum quid ipsam mensuram atque indiuisibile quærunt. hoc autem simplex, aut qualitate aut quantitate est simplex. Vbi igitur fieri nõ posse videtur, vt auferatur quicquam,aut addatur, hoc est exacta mensura. Iccirco numeri mensura est exactissima, quippe cum vnitatem definientes,indiuisibilem esse penitus dicant.In cæteris autem tale per imitationẽ sumunt. In passu nanque ac libra,semperq; in maiore magis latere potest, si quippiam ablatum atque additum fuerit,quàm in minore.Quare a quo primo id fieri sensu non posse putant, id omnes & humidorum & siccorum mensuram, & ponderis ac magnitudinis faciunt.Atque quantum ipsum scire tunc arbitrantur, quando per mensuram hanc sciũt. Motum quoque simplici motu velocissimoque mensurant.breue enim hic tempus habet. Quapropter & in Astrologia tale vnum principium est,& mensura. Cœli nanque motum vniformem esse,celerrimumq; supponũt,quo cæteros iudicant motus. In Musica etiam mensura est primus sensibilis sonus,quia minimum est, & elementum item in voce.Atque hæc omnia hoc pacto sunt vnum, non vt commune quid ipsum vnum de istis dicatur,sed vt est dictum.

4 In his autem omnibus mensura atque principium vnum quid est, & indiuisibile.)Cum docuisset vnum in longitudine,latitudine,& profunditate principium atque mensuram esse,causamq; reddidisset,cur in mentione grauitatis & celeritatis, leuitatem & tarditatem reticuisset,in his inquit omnibus,id est in grauitate & cæteris,vnum & indiuiduum est mensura & principium.In cunctis autem mensuram & principium quasi indiuiduum vsurpari,exemplo pedalis lineæ confirmat.(Nam & in lineis,inquit,ipsa pedali vt indiuidua vti solent.) itaq; non dicit pedalem lineam indiuiduam esse,cum omnis linea secari valeat, vtpote quæ non consistat ex punctis: sed indiuiduam existimari oportere comparatam lineæ magnitudini,quæ pedali mensuratur. Nam quemadmodum numerus decem ad centum comparatus,instar est vnitatis,sic pedalis linea,si hac mensuretur linea,quæ ab Athenis ad Aegyptum vsq; pertineat,indiuidua videri potest illi collata,& puncti rationem obtinere,vt terra tam vastæ magnitudinis,tamen ad globum inerrantem comparata, punctum esse putatur.quo fit,vt mensura vbiq; vt vnum quiddam ac indiuiduum quæratur.(hoc autem simplex) id est,hæc autem mensura,quæ vt indiuidua quæritur,simplex est vel quali, vel quanto. quanto enim vnitas est simplex. Quali vero dicit,quoniam humidorũ siccorumq; & alborum naturas metimur, quorum mensura simplex est,quali,non quanto.Nam quod est quanto simplex,indiuiduum est.at sicca & humida diuidua sunt. quin & album diuiduum est ex accidẽti, propterea scilicet quòd id cui adest,diuidi potest.Hęc fatus,quale sit proprie & adamussim vnum quasi indiuiduum,exponit, & quale secus.(Vbi igitur,inquit,fieri nõ posse videtur,vt auferatur quidq̃ aut addatur,hoc est exacta mẽsura)& vnũ simpliciter ac indiuiduũ.(Idcirco,inquit,numeri mẽsura est exactissima)vnitas scilicet.huic enim nec addi quidq̃ nec demi potest,vt quę indiuidua esse statuat.ab stadio vero & talẽto,

Terra, punctũ esse putat ad globũ inerrantem comparata.

semperque a maiore plus auferri potest quàm a minore. Ab ampliore nanque plus demere valeas, quàm a breuiore.quod si plus demi potest,vtiq; & plus adijci valebit.omnino enim quod dempseris, adijcere valeas.Illud vero(in cæteris autem tale per imitationem sumunt)interiectum est,cuius hic est sensus.A numeri mensura,hoc est ab vnitate,cætera indiuidua esse dicuntur atq; mensuræ,pedalis scilicet linea, & stadium.quod quomodo sit indiuiduum,declarauimus.Nam horum quodq; cōparatum magnitudini quam metitur,indiuiduum esse putatur,vt omnis terra cum globo inerranti collata.(Quare a quo primo id fieri sensu non posse putant.)id est,quod primum insensibile expers & indiuiduum, & omnino diuidi non posse putant,id mensura est.quomodo autem indiuidua dicātur,dictum est supra,collata scilicet cum ijs quę mensurantur.libra enim Rhodio colosso aut Caucaso monti comparata, nullius ponderis sensum efficit, sed insensibilis omnino esse videtur: & tunc quantitatem nouerunt siccitatis vel grauitatis, cum per hanc mensuram quæ expers & insensibilis esse videtur,quantum sit quod mensuratum est intelligunt.(Motum quoq;,ait,simplici motu velocissimoq; ac breui mensurant)In Astrologia enim huiusmodi motus est vnum & principium atque mensura.Est autem motus simplex & velocissimus,ac proinde breuissimus, inerrantis sphæræ motus.hic ergo mensura est & vnum.Et diesis in musica. Est autem diesis minimus qui fide editur sonus,quem primum sentimus,& quo si quis est alius breuior minorq;,is sub sensum nostrum non cadit.In voce quoq; elementum est mensura,quæ omnia vnum sunt,vt indiuidua. Neque vero vnum de ipsis vt commune quoddam & genus dicitur,sed vt vox æquiuoca, quemadmodum dictum est, vel potius vt quæ ab vno & ad vnum dicuntur.

Sphęrę inerrātis motus breuissimus.
Diesis.

Non semper autem mensura vna est numero, sed interdum & plures, vt primi sensibiles soni duo, qui non ad auditum, sed ad rationes accommodantur, & voces plures quibus metimur.Diameter quoq; duabus mensuris,& latus itidem, omnesq; magnitudines mensurantur.Sic ipsum igitur vnum,omnium est mensura, propterea quòd cognoscimus ea ex quibus substantia constat,diuidentes aut per quantitatem,aut per formam.Et iccirco ipsum vnum indiuisibile est,quia primum singulorum indiuisibile est. Non similiter autem omne indiuisibile est,veluti pes atq; vnitas, sed aliud est penitus, aliud ad sensum indiuisibile sumi solet, vt iam antea diximus. Omne nanq; cōtinuum fortasse diuisibile est,semper autem mēsura generis est eiusdem. Magnitudinum enim magnitudo est,vt patet,mensura, & singulorum,longitudinis longitudo, latitudinis latitudo,vox item vocis,ponderis pondus, vnitas vnitatum. Sic enim dicere oportet, sed non numerum dicere numerorum esse mensuram.Oportebat tamen,si similiter mensura est assignanda.Sed qui hoc censet,non sane similiter censet,sed perinde atq; si vnitatum vnitates mensuram,sed non vnitatem censeret:numerum autem vnitatum multitudinem esse constat. Dicimus & scientiam ob id idem,sensumve, rerum esse mensuram,quia aliquid per ipsa cognoscimus.nam mensurantur potius quàm mēsurant. Verum id nobis accidit perinde atq; si alio nos metiente, ipsi quanti sumus, ex eo cognoscimus,quia cubitum toties nobis accommodauit Protagoras vero mēsuram omnium hominem esse dixit,perinde atq; si scientem aut sentientem dixisset, & hos propterea quòd alter sensum,alter scientiam habet, quæ quidem subiectorum mensuras dicimus esse.Nihil itaq; egregium dicens,aliquid dicere videtur.

Mēsura duplex est.

Non semper autem mensura vna est numero,sed interdum & plures, vt dieses duæ quæ non secundum auditum,sed in rationibus intelliguntur.)Mensura duplex est,ratio scilicet mensurę, ipsaq; mensura.exempli gratia,ratio vlnæ,ipsiusque species in anima nostra contenta, & vlna ipsa lignea. Similiter diesis duplex est,ratio & species dieseos,& sonus ipse qui auribus percipitur.Item diameter,tum species diametri,tum linea ipsa intelligitur in quadrato descripta.quæ ratio in cęteris quoq; valet.quamobrem mensura,inquit,non semper vna est numero,sed interdum plures. Dieses enim, ait,duæ sunt,non quòd sit duplex quæ auditu percipitur,ea nanq; vna est numero, sed quia hęc vna est,altera quę per rationem ac speciem intelligitur.(Et voces,inquit)voces hoc in loco appellans vocum elemēta a b c,& cætera.(plures sunt)ipsum a,& quod in hac charta scriptum est.Voces autem elementorum vt principia & mensuras vsurpari,propterea quòd minimæ sint,manifestum est.hæc enim vox,Socrates deambulat,diuiditur in Socrates vocem,& in deambulat. & rursus hæc vox Socrates secatur in so & cra & tes,syllabas,quæ diuersę sunt.Tū so syllaba diducitur in s & o,estq; sonus ab o editus diuersus a sono s. at sonus o nō diuiditur in aliū. Itaq; his quæ minima sunt,& punctorum instar,voces metimur.Nam vt puncta,sic ab his editi soni sunt indiuidui.(Diameter quoq; duabus mensuris mensuratur.)Si enim digito gratia exempli mensuretur,digitus est duplex,quiditas scilicet,& forma digiti,& digitus ipse qui diametrum metitur. latus itē duobus mensuratur,quæ

magnitudines sunt diameter scilicet & digitus. Ex cunctis igitur planum fit, mensuram omniũ esse vnum. demonstratum est enim, quidquid pro mensura sumatur, id quasi vnum vsurpari. Nam diuidentes rem quam metimur, in mẽsuram, vt decem vlnarum magnitudinem in decem vlnas partiẽtes, cognoscimus quot sunt vlnæ quibus ea magnitudo patet. Magnitudo autem vlnarum decem diuiditur vel secundum formam, vel secundum quantum. secũdum formam, vt cum ipsam diuidimus in ea ex quibus constituitur, ignem, terramq;, & interiecta elementa, aut in magnitudinem talem. secundum magnitudinem vero, vt cum in decem vlnas secatur. Atq; ad hunc quidem modum præceptor noster locum enarrabat. Sed fortasse quoniã, vt diximus, vlna duplex est, id est forma ratioq; vlnæ, atq; ipsa particularis, sensibilisq; vlna, idcirco decem vlnarum magnitudinem diuidi ait vel in rationes vlnarum decem contentarum in ipsa, cum sit indiuidua secundũ magnitudinem atq; vnũ: vel non in rationes, sed secundum magnitudinem diuisa iam non est vnum & continens, sed plura: vt, si Socrates diuidatur in animal & pedestre & bipes, vnus ipse atq; continuus persistat: idem si in caput & manus non cogitatione, sed re vera secetur, non iam vnus fuerit, sic in decem vlnarum magnitudine sese res habet. Vnum igitur indiuiduum esse dubium non est, cum omne primum ac mensura quæq; indiuisibilis accipiatur: quanquam non perinde linea pedalis, atque vnitas indiuidua esse intelligitur, sed vnitas prorsus indiuidua, pedalis vero linea cum ad magnitudinem ab ipsa mẽsuratam & ad sensum spectatur. comparata enim magnitudini mẽsuratæ, insensibilis, vt supra diximus, & partibus vacare videtur. Nam per se vt magnitudo in infinitum diuidi potest. (Fortasse diuisibile est) fortasse dixit vel propter eos qui magnitudines ex indiuiduis constare tradunt, aut propter instrumenti ineptitudinem, quo ad animal dissecandum vtimur. omnis enim magnitudo suapte natura diuidua est. Sed mensura, inquit, semper est eius generis cuius mẽsuratum. Neq; enim dulcedine, sed magnitudine magnitudinem mensuramus, & vocem voce, pondere põdus, vnitates deniq; ipsas vnitate. (Sic enim dicere oportet, sed non numerum dicere numerorum esse mensuram.) Nam hoc esset vnitatem quæ numeri est mensura, numerum appellare. (sed qui hoc censet) id est, qui vt vocũ vocem, sic numerum numerorum mensuram esse putat, (non sane similiter censet.) Nam quemadmodum erraret, si quis vnitatum vnitates non vnitatem mensuram esse diceret, ita si quis numerum numerorum esse mensuram. Numeri enim vnitates sunt, vnitatum autem mensura numerus esse nõ potest, sed vnitas. At quia mensuram id esse dicimus, quod nobis rerum affert cognitionem, hoc autem præstat tum doctrina, tum etiam sensus, idcirco vtrunq; mensuram esse dicimus. Nam re vera scientia & sensus mensurantur potius a rebus, quàm mensurent ipsas. scientia enim & sensus quasi terminis & angustijs a scibilibus sensibilibusq; præscriptis continentur, quos prætergredi eis nõ datur. Nam in rebus difficilibus cum scientia ad quampiam velut metam procedere permittatur, vltra progredi conata repellitur, ac præterire vetatur, a rebus potentiam eius mẽsurantibus, & quo potest procedere eo pertinere patientibus, vltra vetantibus. quod ipsum in sensu quoq; vsu venit: quo fit vt mensurentur, non metiantur. quod perinde accidit, ac si ego a quopiam mensuratus, me duorũ exẽpli causa cubitorum esse cognoscam, propterea quòd ille mihi bis cubitum imposuerit, ac deinde dicam, ego meipsum mensus sum, propterea scilicet quòd ego quantus sim cognoui. Nam re vera ego mensuratus sum. Ad hunc igitur modum scientiam mẽsurare dicimus, quia rerum prębet cognitionem, cum tamen a rebus mensuretur. (Protagoras vero mensuram omnium hominem esse dixit. perinde atq; si scientem & sentientem dixisset esse mensuram, & hoc propterea, quòd alter sensum, alter scientiam habet. quæ quidem subiectorum mensuras esse dicemus.) Ita cum hominem mensuram esse dicit, scientiam intelligit & sensum, in quo cum aliquid egregie ac sapienter dicere videatur, nihil tamen dicit tanta laude dignum. quid enim oportuit hominem mensurã esse dicere, & non potius scientiam, atque sensum?

Mensura omnium, vnum.

Scientia & sensus mẽsurãtur potius a reb⁹ q̃ ipsas mẽsurent.

Homo, mẽsurã.

Esse igitur vnius, maxime esse per id nomen quod segregant, mensuram quandam & propriissimam quãtitatis, deinde etiam qualitatis, dilucidum iam ex hisce quæ diximus, fuit. Erit autem tale aliud si quantitate, aliud si qualitate diuisibile sit. Quapropter vnum ipsum indiuisibile est, aut simpliciter, aut vt rationem vnius subit. In substãtia autem vtro modo sese habet atque natura, quærendum esse videtur, vt in dubitationibus olim transegimus, quidnam est ipsum vnum, & quomodo de ipso accipere oportet, vtrum sit substantia, perinde atque Pythagorici prius dixerunt, & posterius Plato, an natura potius ipsi quædam subiiciatur. Et quomodo notius oporteat dici, an vt ii dixerunt qui versabantur circa naturam. Illorum enim quidam concordiam ipsum vnum, quidam aerem, quidam infinitum ipsum esse dicebant. Quod si nihil vniuersalium substantia esse potest, vt in sermonibus de substantia, & de eo quod est, iam diximus, neque idipsum substantia vt vnum quid præter ipsa multa esse potest (est enim commune) sed vt prædicatum duntaxat: patet neque ipsum vnum tale esse posse. Id enim quod est, ipsumque vnum maxime de omnibus vniuersaliter prædicantur. Qua-

re neque genera ipsa naturæ quædam & substantiæ separabiles sunt a cæteris, neque ipsum vnum ob easdem causas genus esse potest, ob quas neq; id quod est, neque ipsa substantia esse potest.

Vnũ maxime mẽsura est,& id ꝓprijssime vnũ, quod est in quãto.

Esse igitur vnius maxime esse per id nomen quod determinant mensuram quandam & proprijssimam quantitatis certum est.)Cum vnum docuisset pro mẽsura a cunctis vsurpari, & id potissimũ quod habetur in quanto,quod proxime ad vnius vocabulum accedere dixerat, rationẽ cõcludit, dubium non esse dicens quin vnum maxime mensura sit,atq; id proprijssime vnum,quod est in quanto:quod quidem mensuram determinant,id est appellant:vel determinant dixit pro eo quod est,intelligunt per nomen vnius:aut determinant,id est segregant a rebus mensuratis per nomen vnius. Nam cum mensurata vel a duobus nuncupantur,vt bicubitale,vel a tribus,vt tricubitale,vel a quopiam alio numero,solum tamen quod mensurat,id est mensura ipsa ab vnitate nominatur in omnibus rebus mensuratis. Mensura vero alia erit si fuerit diuisibilis per quantum,vt linea pedalis. alia si per quale,vt album:etenim album per quale diuiditur.quia igitur mensura quodammodo diuidua est,quodammodo indiuidua, vnitas quidem prorsus ac simpliciter est indiuidua, cæteræ vero qua vnum,indiuiduæ sunt:qua magnitudines,diuiduæ.Ego enim qua vnus sum,indiuiduus sum. neque sum vnus & multi,quemadmodum homo vniuersale,vt in alios homines diuidi possim. qua vero sum quantum,omnino diuiduus sum.His igitur de vno disputatis, quærendum est ait, vtrum sic se habeat quemadmodum in dubitationibus diximus,cum vnũ quid sit,& quænam de ipso opinio habenda esset dissereremus:vtrum igitur substantia quædam sit,& in eo consistat,vt vnum sit,quemadmodum Pythagorici dicebãt,& post ipsos Plato,an vni natura quædam subijciatur,& quomodo notius dici oporteat?an vt Physici tradũt,quorum Empedocles vnũ amicitiam esse dixit,Anaximander aerem, quidam infinitum.itaq; horum quisq; naturam quandam vni subijciebat.quibus positis istorum doctrinam refellit,demonstrans non esse quidquam vnũ ipsum per se,& cuius substãtia in hoc consistat:atq; huiusmodi vtitur argumẽtatione. Vnum est vniuersale,nullum autem vniuersale est substantia.vnum igitur non est substantia.At vnum esse vniuersale probat,quia de cũctis entibus prædicatur.quòd vero vniuersalia nõ sint substantię,in huius operis sexto libro demonstratum est,vbi agitur de definitione atq; substantia.si ergo,vt eo loco demonstratur, nullum vniuersale est substantia,ne hoc quidẽ quod est vt vnum,ac pręter multa existit,substantia fuerit.Nam quod est pręter multa, & de pluribus dicitur,id cõmune est,nec aliqua natura, sed tantum prædicatio atq; nomen.si hæc ergo sic habent,haud dubie vnum non est substãtia. Nam si vniuersalia non sunt substantiæ,profecto ens & vnum tanto minus erunt substantiæ,quia cæteris vniuersaliora sunt,vt quæ de decem generibus generalissimis prędicentur.(Quare,inquit,neq; genera)Genera autẽ vocat vel decem generalissima,vel quodcunq; vniuersale.(Naturæ quædam & substantiæ separabiles sunt ab alijs)id est,a particularibus.Neq; ipsum vnum genus esse potest,& natura quædam separata ob eas causas,ob quas neque ens genus esse potest:vt intelligatur,ne substantiam quidem vniuersalem esse posse.causæ vero in sexto huius operis libro redditæ sunt. 6

Præterea rem in vniuersis similiter sese habere necesse est. id autẽ quod est,ipsumq; vnum paribus modis dicũtur. Quare cum in hisce quæ qualia sunt,sit quid ipsum vnũ & quædam natura,& in iis etiam quæ sunt quanta,modo eodem,patet quærendum esse omnino quidnam sit ipsum vnum, quẽadmodum & quid id quod est,quippe cum non sit satis naturam ipsius idipsum esse asserere. At vero est quidam ipsum vnum in coloribus color,vt albedo,si cæteri colores ex hac atq; nigredine fieri videntur. Nigredo vero priuatio est albedinis,quemadmodum & luminis tenebræ. sunt enim hæ priuatio luminis.Quare si ea quæ sunt,essent colores,ea profecto quæ sunt,numerus quidã essent. At quorumnam numerus? Nempe colorum,vt luce clarius extat, & ipsum vnum esset quid vnum,velut albedo.Pari modo si ea quæ sunt,cantus essent,numerus essent profecto,sensibilium tamen primorum sonorum. Sed non numerus ipsorum esset substãtia. Vnumq; ipsum aliquid esset substantia,cuius non ipsum vnũ,sed primus sonus sensibilis esset.Similiter & si voces essent,numerus essent elementorũ, & ipsum vnũ elementũ esset vocale.Si figuræ etiam rectis ex lineis constãtes essent,figurarũ numerus essent,& ipsum vnum triangulus esset.Eadem est & in cæteris generibus ratio. Quare si in affectibus, si in qualitate,si in quantitate, si in motu numeri sunt, vt quippiam vnum, atq; numerus aliquorum est,& ipsum vnum quid vnum,sed non id est ipsius substãtia,& in substãtiis profecto rem ita sese habere necesse est. Res enim eodem modo sese habet in vniuersis. Patet igitur ipsum vnum in omni genere quandam esse naturam, & rei nullius prorsus idipsum esse naturam. Sed vt in coloribus vnum ipsum quærere colorem

vnum oportet,sic & ipsum in substantia vnum substantiam vnã quærere oportet.Idem autem ipsum vnum,& id quod est quodãmodo significare patet, ex eo sane, quia sequitur paribus modis prædicamenta,& non est in vllo,neq; in substantia, neq; in qualitate, sed perinde sese habet, vt id quod est.

7 Præterea rem in vniuersis similiter sese habere necesse est. ens autem & vnum paribus modis dicuntur.)Hæc quoq; argumẽtatio pertinet ad confirmandum vnum non esse substantiam. quæ quidem huiusmodi est.si in nouem prædicamentis cæteris a substantia nihil potest esse vnum per se subsistens,sed vnicuiq; subijcitur vel album,vel strepitus, aut aliud quippiam, merito ne in substantia quidem aliquod vnum fuerit,cui non subijciatur vel Socrates,vel Deus,vel quidquam aliud.necesse igitur est,vt in omnibus similiter sese res habeat.quid enim potest esse causę,cur in qualibus & quãtis,cæterisq; natura quædam vni subijci dicatur,in substantia non item?sed ipsum vnum sit substantia,vnum autem & ens paribus modis dicantur,quoniam conuertuntur,vt in hoc opere demonstratum est.quòd si in qualibus est vnum,ac præterea quædam natura,& perinde in quantis,quærendũ est,quidnam sit ipsum vnum,quemadmodum & quid est ens.Neque enim satis est dicere naturam vnius esse vnum. quòd autem in cæteris prædicamentis a substantia substantia quædam vni subijciatur,certum est.In coloribus enim aliquid est vnum,vt album.cæteri nanq; colores,vt fuscus & rubens,ex hoc & nigro conflantur.niger autem priuatio albi est,vt tenebræ luminis. tenebræ nanque luminis sunt priuatio. Sed tum verba illa(cæteri colores ex hac atq; nigredine fieri vidẽtur)tum etiã hæc(Nigredo vero priuatio est albedinis,quemadmodum & luminis tenebræ) superuacanea sunt. Nam mea quidem sententia ab hac oratione & proposito sunt aliena. Ergo in coloribus, vt dictum est,est quiddam vnum,vt album.quare si omnia entia essent colores,& nihil aliud esset,entia ipsa essent aliquis numerus,id est,esset aliquis colorum numerus.ipse autẽ dixit (numerus quidam essent) deinde adiecit interrogans (At quorumnam numerus?)ad quod ipse respondet(Nempe colorum.) quasi dicat,non hoc ipsum esset numerus,sed numerus colorum.fore autem colorum numerum certum est.essent enim decem,vel mille,vel decem millia,aut alius quiuis numerus.quare & vnum mẽsura huiusmodi numeri aliquid esset,vt album quòd alba metiretur,aliquid esset numeri alborum.& quemadmodum vnitas ad numeros,sic vnum in albo sese haberet ad numerum qui haberetur in albis.Item si entia cantus essent,numerus quidam esset cantuum,& vnum esset diesis,quæ ipsos mensuraret, nec substantia esset numerus cantuum: cuius essentia in eo quod numerus esset consisteret, sed esset numerus cantuum.Item si omnia entia soni essent,numerus esset elementorum,quorum soni sunt,& vnum mensura elementorum esset elementum seu litera,vocalis scilicet vel consonãs.Pari ratione si entia essent figuræ,numerus esset figurarum,& vnum triangulus. quod si cum habeantur numeri,& vnum in affectionibus,in quantis,in qualibus, ac in motu, in omnibus numerus est alicuius numerus,& vnum,alicuius vnũ,neq; substantia ipsius vnius in hoc posita est,quod sit vnũ, satis hinc intelligi potest,in substantijs sic sese rem habere necessario.Nam quæ in alijs,eadem est ratio in substantia. Cum igitur ad hunc modũ inductione demonstrauerit vnum non substantiam esse,sed prædicationem,concludit dicens.patet igitur,inquit,ipsum vnum in omni genere quandam esse naturam,eiq; subijci aliquid,& hoc ipsum vnum esse,nullius esse naturam,id est ipsum vnũ non esse aliquam naturam per se existentem:sed vt in coloribus cum vnum audimus, colorem vnum inquirimus,album exempli causa,vel nigrum,sic in substantia vnum,homo vnus, aut quidq̃ aliud inquiri debet.Sed quia supra vnũ & ens pari modo dici tradiderat,idcirco ait,vnũ idem esse atq; ens. quod iterum ex eo colligi potest,quia pariter sequitur prędicamenta,& in nullo continetur.(Neq;, inquit,est)neq; in substantia,neq; in quali quidquam est vnum,vt non sit ens,aut ens,quin sit vnũ, sed similiter se habet:& quemadmodum ens in omnibus prædicamentis versatur,sic item vnum.

Vnũ nõ esse substãtiã

In coloribus vnũ est nẽpe albũ.

Vnũ,idem est,atq; ens.

Et item ex eo, quia non insuper quidquam aliud prædicatur, cum dicitur homo ac vnus homo, sicuti neq; ipsum esse quid est præter substantiam,vel quale,vel quantum, neq; esse ipsum vnius est præter ipsum vniuscuiusq; esse.

8 Et item ex eo,quia non insuper quidquam aliud prædicatur cum dicitur homo, q̃ cum vnus homo.)His verbis, vt mihi quidem videtur,obiectionem diluit, qua occurri potest rationi demõstrãti vnum non esse ipsum per se,neq; substantiam quampiam.sic enim occurri posset.si vnum nõ est natura quædam,sed nomen duntaxat, quomodo dicimus,animal vnum est? in qua oratione est prædicatur de animali,& insuper vnum.similiter dicimus,est homo vnus.in qua oratione vnus tertio loco efficitur prædicatum.Itaq; vnum quod de animali vel homine prædicatur,aliud ab ipsis esse intelligitur,& natura atq; substantia. Hãc igitur obiectionem soluit dicens.non si vnũ de homine prædicatur,protinus verum est dictu interesse homo ne,an vnus homo dicatur,ac proinde vnum esse aliquid.Nam quemadmodum ipsum est,non est natura quædam per se,quæ tamen perinde de homine prædicatur,sic ne vnum quidem. quocirca homo idem est,atq; vnus homo.& vnum esse idem & quamcunq; rem esse,quia esse vnum idem est atq; esse vnum equum.

Modis autem ipſum vnum ac multa pluribus opponuntur, quorum vno modo ipſum vnum multitudoq; opponũtur,vt indiuiſibile,ac diuiſibile.Quod eſt enim aut diuiſum aut diuiſibile,id multitudo dicitur quædam. Quod vero eſt indiuiſibile,aut non diuiſum,id dicitur vnum.Cum igitur oppoſitiones quatuor modis ſumantur,& horum alterum vti priuatio dicatur,erunt hæc profecto contraria,& neq; vt cõtradictoria, neque vt relatiua.Dicitur autem ipſum vnum ac declaratur ex ipſo ſuo contrario,ex diuiſibili inquam indiuiſibile, propterea quòd multitudo magis ſenſibilis eſt, & diuiſibile quàm indiuiſibile ipſum.Quare multitudo prius eſt ob ſenſum ipſo indiuiſibili ratione.Eſt autem ipſius quidem vnius,vt & in diuiſione contrariorum deſcripſimus, ipſum idem,& ſimile atq; æquale, multitudinis autẽ ipſum diuerſum,& diſſimile & inæquale.

Modis autem ipſum vnum ac multa pluribus opponuntur.)His quoq; vnum non eſſe ſubſtantia confirmatur.Nam ſubſtantiæ nihil opponitur. hoc igitur oſtendit, ſimulq; cuncta vnius conſequentia accidentiave definit,quorum id primũ eſt,quòd ei multa pluribus modis opponuntur.quorum vno,inquit,vnum & multa opponuntur vt indiuiduum & diuiduum. vnum vt indiuiduum, multa vt diuiduum.quod enim diuiſum eſt,aut cum non ſit,eſſe tamen diuiſum intelligitur, multitudo ac multa nuncupatur.Indiuiduum autem vt punctum aut vnitas, vel diuiduum non diuiſum vt linea pedalis appellatur vnum. Cæterum quia oppoſitio eſt quadruplex, vnum & multa non vt relatiua,non vt habitus & priuatio,neq; vt affirmatio & negatio,ſed vt contraria opponi intelligũtur.quod ſi verum eſt,vnum non poteſt eſſe ſubſtantia,cum ſubſtantiæ nihil ſit contrarium. (Dicitur autem ipſum vnum atq; declaratur ex ipſo ſuo contrario)id eſt ex diuiſibili:idq; quoniam diuiſibile & multitudo magis ſentitur.ex eo enim quòd diuidendo ad breuiſſimum peruenimus, quod ſecare non poſſumus,in vnius ac indiuidui cognitionem venimus. Itaq; multitudo ratione & cognitione a ſenſu profecta prior eſt quàm vnum,natura vero poſterior. (Eſt autẽ,inquit,vnius,vt in diuiſione contrariorum deſcripſimus)In libro enim de bonis,vt alio in loco teſtati ſumus,diuiſionem fecit,qua omnia contraria in multitudinem ac vnũ redegit.eſt igitur vnius idem,ſimile, atq; æquale: multitudinis autem diuerſum,diſſimile,& inæquale. 9

Liber de bonis.

Atqui cum multipliciter idem dicatur, vno quidem modo numero interdum dicimus ipſum, alio vero modo,ſi & ratione ſit & numero vnum,veluti tu & forma & materia idem es quod tute ipſe, & vnum.Præterea ſi ratio primæ ſubſtantiæ vna ſit,veluti lineæ rectæ æquales ſunt eædem,& æqualia item quadrata,& tamẽ ſunt plura,verum æqualitas in ipſis eſt vnitas.Similia vero dicũtur,ſi non ſimpliciter quidem eadem ſint, neq; ſubſtantia non differant ſubiecta,ſint tamen eadem forma,vt quadratum maius ſimile eſt minori,& inæquales etiam lineæ.Hæ nanq; ſimiles quidem ſunt,eædem autem abſolute non ſunt.Quædam etiam ſi eandem habeant formam, in quibus intenſio ſit atq; remiſſio,& non magis neq; minus talia ſint,ſimilia ſane dicũtur. Quædam inſuper ſi affectus quidem ſit idem vnuſque ſpecie, magis autem minuſve talia ſint, velut alba,ſimilia dicuntur eſſe,propterea quòd ipſorum forma eſt vna.Sunt & quæ ſimilia dicuntur, ſi plura eadem habeant, quàm diuerſa, aut ſimpliciter, aut ea quæ ſunt in prõptu,vt ſtannũ argento ſimile dicitur, aut ignis auro,qua ratione eſt flauus.Quare patet diuerſum quoq; atq; diſſimile pluribus dici modis.

Atqui cum multipliciter idem dicatur,vno quidem modo ſecundum numerum.) Cum,inquit, idem plurifariam dicatur,dubitari non debet, quin diuerſum & diſſimile pluribus modis dicatur. Cum igitur idem multis modis dicatur,(vno modo,inquit,dicitur ſecundũ numerum,quod aliquãdo dicimus ipſum.)dicimus enim nonnunquam muſicum idem eſſe, quod album, propterea quòd Socrates in quo ſunt,idem & vnus eſt numero.(Alio vero modo ſi ratione ſit & numero vnũ.) Tu enim idem es & vnus tibi ſpecie & numero.hoc enim ſignificat cum ait (& materia.) Præterea eadem dicuntur,quorum ratio vna eſt ſubſtantiæ primæ, id eſt proximæ: vt lineæ rectæ pares eædẽ dicuntur propter paritatem.Similiter quadrata æqualia,& æqualium angulorum,eadem eſſe dicuntur. Nam licet plura ſint,æqualitas tamen in ipſis eſt vnitas qua vniuntur & efficiuntur eadem.ſimilia vero dicuntur,ſi ſunt eadem,& non ſunt.Maius enim quadratum idem eſt,quod minus, & non idem.qua enim ratio formaq; ipſorum non differt,ſed eſt eadem,ipſa eadem ſunt. qua vero hoc maius eſt,illud minus,non eadẽ,ſed ſimilia dicũtur.Similia igitur,inquit,dicuntur,ſi nõ ſimpliciter eadem ſunt,ſed aliquo differunt.nec tamen ſubſtantia & ſpecie diſcrepant,ſed habent ſpeciem eandẽ, diſſident tamen quatenus compoſita ſunt.Nam Socrates & Plato vt homines ſunt,non diſcrepant: vt vero indiuidui,differunt.hoc enim ſignificat cum ait.(Neq; ſubſtantia nõ differant ſubiecta ſpe- 10

Eadem.

cie eadem,vt de quadratis diximus.quin & lineæ rectæ impares similes esse dicuntur,quia simpliciter non sunt eædem,sed differunt imparitate,cum ratione atq; substantia non discrepẽt.Sunt enim rectæ.Alia similia dicuntur,si speciem eandem habeant,nec magis sint,aut minus,in quibus magis & minus locum habeant:vt in albo magis minusq; versatur. album enim albo & magis & minus dicitur.Si ergo duo album habeant quod intendi potest atq; remitti, nec albedo vnius intensior sit aut remissior alterius albedine,ea similia sunt.Hęc igitur similia dicuntur,quoniam albedinum quę in ipsis habentur,non est altera q̃ altera neq; intensior,neq; remissior,cum tamẽ esse possit. Alia similia dicuntur diuerso modo q̃ quæ statim explicata sunt,vt si duo alba sint,sed vnius albedo intensior sit alterius albedine,seu remissior,ea similia dicentur,quoniam eandem speciem obtinent, cum ambo sint alba.hic enim est sensus illius dictionis· (quædam insuper si affectus quidem sit,idem vnusquisq; specie, & cætera.) Alia,inquit,dicuntur similia(si plura eadem habeant quàm diuersa,aut simpliciter,aut ea quæ sunt in promptu)In prõptu ea esse intelliguntur hoc in loco,quæ magis sub sensum cadunt,quod exemplis facile declarabitur.sit ergo a album graue & durũ,b album graue & molle,c album & molle. nimirum b similius fuerit a q̃ ipsum c,quia c vnum habet, hoc est album cum a commune,b autem duo album & graue.b igitur simile a esse dicitur: quoniam plura eadem habet.stannum argento,quia quod est in promptu,id est album:quoniam album quod in ipsis habetur, magis sensu percipitur q̃ graue,vt aurum simile igni secundum flauum,seu fuluum.Cũ ergo idem & simile plurifariam dicatur, diuersum quoq; & dissimile multis modis dici conuenit. *Similia.*

Atque ipsum quidem aliud, & ipsum idem,opposito modo se habent. Quapropter omne quoduis aut aliud est, aut idem. Illud autem dicitur, si materies & ratio non sit vna.Quocirca tu es & propinquus,diuersum.Tertium vero,vt ea quæ in ipsis sunt mathematicis.Diuersum igitur aut idem propter hoc omne ad omne dicitur,quod vnum atque ens dicitur. Non enim ipsius eiusdem est contradictio. Quapropter non dicitur in hisce quæ nõ sunt (ipsum verum nõ idem dicitur)de iis autem dicitur vniuersis quæ sunt. Aut enim vnum est, aut non vnum aptum ens esse ac vnum. Diuersum igitur atque idem hoc opponuntur pacto.

11 Atq; ipsum quidem aliud,& ipsum idem,opposito modo sese habent.)Propositum est hoc in loco,aliud & diuersum quomodo ad idem se habeat, demõstrare,aitq; aliud oppositum esse eidem,ac proinde de cunctis quæ sunt,quæq; non sunt,dici,& verum a falso discernere.sed hoc,verum inquã discernere a falso,proprium eorum est,quæ per contradictionem opponuntur.at diuersum & idem non distinguũt in omnibus quæ sunt,quæq; nõ sunt,verum a falso,sed in ijs duntaxat quæ sunt.quo fit,vt non opponantur contradictorie.Aliud igitur,inquit,atq; idem opponuntur. quamobrẽ omne ad omne relatum,vel est idem, vel aliud : quia omne vel ens vel non ens ad omne vel est idem,vel aliud:vt statim non ens,aliud est q̃ ens.Effatus autem aliud atq; idem opponi, antequam diuersum quomodo ad idem dicatur,exponat,de simili interea mentionem facit dicens, (illud autem dicitur, si materies & ratio non sit propria)quo in loco proprium dicit pro diuerso:vt si quis diceret triquetum proprium esse a circulo,id est diuersum.est igitur sensus,si materia & ratio non sit propria, id est,nisi differens sit vel ratio,vel materia.Nam si ratio & materia eadem sunt,non dicũtur similia, sed eadem.statuæ nanq; æneæ non similes,sed eædem esse dicũtur, quia formam & materiam eandẽ habent.at si altera ænea sit, altera ex auro,quia materia discrepant, similes esse dicentur. Rursus si ex ære constet tum tripos,tum lebes,similes dicentur,quoniam discrepant forma,cum materia nõ differant.Item simile dicitur quod propius accedit,vt color viridis similis esse dicitur puniceo,quia magis ad eum accedit quàm purpureus,& ductus rectus ductui similis est,vt in mathematicis. His de simili interiectis,de diuerso atq; eodem edisserit,dicens.(diuersum igitur aut idem omne ad omne dicitur,quæcunq; vnum & ens)id est,quæcunq; vnum & entia sunt,ea vel eadem dicuntur,vel diuersa.in non entibus autem non hæc dicuntur.cuius causam breuiter reddit dicens.(Nõ enim ipsius eiusdem est contradictio.)id est,idem & diuersum non opponuntur contradictorie,vt ad non entia quoq; pertineant,non solum ad entia.non idem vero de entibus etiam dicitur,quamobrem idem & diuersum vnum esse solet,aut non vnum,quod tamen sit vnũ & ens: & concludit dicens (diuersum igitur atq; idem hoc opponũtur pacto.)vt scilicet in solis entibus alterum vere dicatur,alterũ secus. *Aliud & diuersũ quomodo ad idem se habeant.* *Simile.*

Differentia vero & diuersitas aliud est.Diuersum enim,& id a quo est diuersum,non est necesse aliquo esse diuersum. Omne enim aut diuersum est, aut idem, quidquid sit ens.At id quod differt,ab aliquo sane differt: quare necesse est idem quid esse quo differunt.hoc autẽ idem genus est aut species.Omne enim quod differt,aut genere, aut specie differt:at genere quidem differunt ea,quorum materia non est communis,neq; mutua generatio,vt ea quorum est alia prædicamenti figura.Specie autem ea,quorum genus est idem.Genus vero dicitur,quo ea ambo quæ differunt,idem per substantiam esse

dicuntur. Quare contraria sunt differentia, & contrarietas est differentia quædam.

Differētia & diuersitas differūt

Differentia vero & diuersitas aliud est.) Differentiam a diuersitate discernit, aliud differentiam esse tradēs, aliud diuersitatem. Nam diuersa, inquit, non est necesse aliquam inter se communionem habeant. substantia enim cum quantitate, a qua diuersa est, nihil habet cōmune. Attamen quidquid est ens, diuersum est, aut idem. (at id quod differt ab aliquo, aliquo sane differt) sensus, vt mihi quidē videtur, huiusmodi est. quod autem differt ab aliquo, aliquam cum eo societatem habet. Equus enim ab homine differt, hoc tamen habet commune, quod vterq; est animal. Itaq; necesse est, vt sit aliquid idem quo participent quæ differentia sunt. hoc autem, quo scilicet differentia participant, aut genus est, aut species. Nam Socrates & Plato, qui differunt inter se, speciem & genus habent commune, equus vero & homo genus tantum. At ipse genere ea differre ait, quorum materia non est cōmunis, argumento, quòd alterum non efficitur alterum. Neq; enim substantia efficitur quantum, neq; cōtra quantum substantia: quemadmodum aer aqua efficitur, & hæc aer. (specie autem ea quorum genus est idem.) Sed genus, inquit, est id in quo ambo differentia secundum substantiam sunt idem. Nam homo & equus secundum animalis substantiam idem sunt. Quo fit, vt contraria differentia sint, propterea quòd substantiam subiectam communem habent, vt homo & equus commune habent animal, deinde substantiam. 12

Hoc autem bene a nobis esse suppositū, ex inductione patere potest. Omnia enim differentia & eadem non solum diuersa esse videntur, sed quædam genere sunt diuersa, quædam sunt in eadem prædicamenti serie collocata. Quare eodem in genere sunt, & genere eadem sunt. Definitum est autem alio in loco quæ genere eadem sunt, aut diuersa. Quoniam autem fit vt ea quæ differunt, magis minusve differant, est & quædam sane maxima differentia, atq; hanc contrarietatem dico. Esse autem hanc maximam differētiam, ex inductione patere potest. Etenim ea quidem quæ genere differunt, mutuam ad se viam non habent, sed plurimum distant, & inter sese comparabilia non sunt. At generationes eorum quæ specie differunt, ex contrariis sunt porro vt ex extremis. Extremorum vero distantiam maximam esse constat. quare patet & contrariorum maximā esse. Atqui id quod est maximum in vnoquoq; genere, est perfectum. Maximum enim id est, cuius non est excessus: & perfectum id, cuius sumi quicquam extra non potest. Perfecta nanq; differentia finem habet, perinde atq; cætera propterea perfecta dicuntur, quòd finem habent: nihil autem est extra finem. Est enim ipse finis extremum in omnibus, atq; continet. Idcirco nihil est extra finem, neq; vllius indiget ipsum perfectū. Contrarietatem igitur differētiam esse perfectam, ex hisce patet. Cum autem pluribus contraria modis dicantur, sic & perfectum comitabitur, vt ipsius contrarietatis ratio competit. Quæ cum ita sint, patet vni plura contraria esse non posse. Neque enim extremo quidquam magis extremum esse potest, neq; vnius interualli plura sunt duobus extrema. Omninoq; si contrarietatis quidem est differētia, differentia vero duorum est differentia, perfecta quoq; differentia duorum erit profecto.

Hoc autem bene a nobis esse suppositum, ex inductione patere potest.) Quòd recte, inquit, posuerimus differentia esse, quæ aliquo participant, ex singulis intelligi potest. omnia enim differētia non solum sunt diuersa, sed etiam eadem: vt equus & homo. quare differentia sunt diuersa, non contra diuersa differentia. Materia enim nō proxima, sed remota & informis, quæ est in Socrate, & quę est in Platone, diuersæ sunt, differentes non item. quo enim differre possunt, quæ forma omnino vacant? (Sed quædam genere sunt diuersa) id est, diuersa genere, diuersa sunt. (Quædam sunt in eadem prædicamenti serie collocata) id est, similia in eadē catena consistunt. (quare in eodem genere sunt, & genere eadem) qualia vero sint quæ genere dicuntur eadem, in libro quarto fuit explicatum. Sed cū differentiū, quædā magis differant, quædā minus: vt purpureus color magis differt a rubro, a viridi minus, (est quædā sane maxima differentia.) hæc maxima differentia est contrarietas: vt inter album & nigrum. quo fit, vt quantum substantiæ contrarium sit, cum inter se plurimum differant. quæ quidem contraria sunt, non quod alterum in alterum transeat, aut altero intercipiatur alterum, sed eo tantum quòd maximo interuallo absint inter se. Sed cum se dixisset maximam differentiam contrarietatem appellare, id verum esse inductione patere ait. (Etenim ea quæ genere differunt) genus autem, vt puto, materiam vocat: eritq; sensus, quæ genere differunt, id est, quæ non habent eandem materiam, vt substantia & quantitas (mutuam ad se viam non habent) id est, alterum ex altero non generatur. (sed plurimum distant, & inter sese comparabilia non sunt) id est, nihil habēt commune. comparabilia enim sunt, vt in libris de generatione traditur, quę cōmune quidpiā habent.) At gene- 13

Differētiū quædā magis differūt quædā minus.

rationes eorum quæ specie differunt, ex contrarijs sunt porro vt extremis) ex fusco enim gignitur album, at fuscum & album non est extrema & maxime distans contrarietas, sed album & nigrum. tamen album ex fusco tanquam ex extremo efficitur. Itaq; eorum quæ proprie extrema sunt, maximum est interuallum. quòd si contraria sunt extrema, extremorum autem est maximum interuallum, contrariorum igitur interuallum maximum est, vt recte contrarietas maxima differentia esse dicatur. Cum igitur ad hunc modum contrarietatem maximam differentiam esse docuisset, maximã quoq; differentiam perfectam esse demonstrat. Itaq; cum sit contrarietas maxima differentia, hæc autem perfecta habeatur, fit vt contrarietas perfecta sit. quod si verum est, profecto vnum vni contrarium fuerit, cum haud dubie perfecto vnum perfectum opponatur. Itaq; maximam differentiã perfectam esse demõstrat. Nam id, inquit, quod est maximum in vnoquoq; genere & subiecto, perfectum est. Nam maximum id esse dicimus, cuius nõ est excessus: vt mundus maximus dicitur, quoniam a quo excedatur nihil est. Perfectum quoq; vocamus, extra quod nihil licet accipere. Item perfecta differentia finem habet, extra finem autem nihil licet sumere, cum in omni re finis extremum sit, & id complectatur, cuius est finis. itaq; extra nil licet accipere, ipsumq; perfectum nullius indigere. Quare si cętera idcirco perfecta dicuntur, quia finem habent, maxima vero differentia finem habet, fit vt ipsa quoq; perfecta sit. (cum autem pluribus contraria modis dicantur) contraria enim, vt dictum est, ea dicuntur, quæ sunt in eodem genere, & quæ sunt in eodem subiecto, & quæ sub eandem facultatem cadunt, & cætera, quæ in libro quarto commemorantur, vbi de contrarijs disputauit. (cum ergo pluribus modis dicantur, sic & perfectum comitabitur, vt ipsius contrarietatis ratio eis competit.) Si enim ratio contrarietatis ei competit, propterea quòd sunt in eadem facultate, perfectio quoq; ad hunc modum eis conueniet: hoc est, contrarijs quæ in eodem genere sunt, perfectio ad eum modum conueniet. Est autem perfecta contrarietas eorum quæ sunt in eodem genere, extra quam nihil accipi potest. Item ijs quæ sub eandem potentiam cadunt, perfectio sic quoq; tribuetur. Est enim perfecta contrarietas subditorum vni potentiæ, extra quam nihil sumere licet. Rursus eorũ quę diuersis generibus subiacent, contrarietas perfecta est, extra quam nihil licet accipere. cui par ratio in cæteris reperitur. (Quæ cum ita sint, patet vni plura contraria esse nõ posse.) Nam cum sit cõtrarietas differentia maxima, & extra quam nihil accipi potest, haud dubie vni vnum contrariũ est. Neq; enim extremo ac vltimo quidquam est vlterius. cõtraria vero extrema sunt. itaq; extrema plus q̃ duo esse nequeunt. Ad hæc, contrarietas omnis est vnum interuallum. omnis autẽ vnius interualli duo sunt extrema. omnis igitur contrarietatis extrema duo sunt (omninoq; si cõtrarietas est differẽtia, differentia vero duorum est, perfecta quoq;) id est, perfecta differentia duorum erit.

Maximũ quid vocãt

Mũd⁹ maximus est.

Differẽtia perfecta finẽ habet.

Vnum vni contrariũ.

At vero cæteras etiam contrariorum definitiones veras esse necesse est. Etenim perfecta differentia plurimum differt. Extra enim ea quæ genere differunt, non fit vt quicquam sumatur, neq; extra ea quæ specie differunt. Demonstratũ est enim differentiam ad ea quæ sunt extra genus, non esse. horum autem hæc maxima est, vt patuit. Et ea quæ plurimum eodem in genere differunt, contraria sunt. perfecta enim horum differentia maxima est. & ea rursus quæ in eodem susceptiuo plurimum differunt, contraria sunt. est enim eadem contrariorum materies. & ea insuper quæ sub eadem potentia plurimum differunt. scientia enim vna circa vnum genus versatur: in quibus differentia perfecta maxima est. Atqui prima contrarietas habitus est & priuatio, non tamen omnis priuatio, multipliciter enim priuatio dicitur, sed ea quæ est perfecta. Cætera vero cõtraria per hæc ipsa dicentur, partim propterea quòd habent, partim ex eo quia faciũt, aut sunt effectiua, partim quia sunt acceptiones aut abiectiones horũ, aut aliorũ cõtrariorũ.

14 At vero cæteras etiam contrariorũ definitiones veras esse necesse est.) Quod nos supra diximus, ipse hoc in loco tradit, hoc est definitiones contrariorum quæ in eodem genere sunt, veras fore in ijs quæ cadunt sub eandem facultatem, & in cæteris. nam differentia quoq; perfecta horum plurimũ distat. Ergo quemadmodum perfecta differentia eorum quæ sub eandem cadunt potentiam, est ea extra quam nihil accipi potest, ita in cæteris etiam. Illud autem (demonstratum est enim differentiam ad ea quæ sunt extra genus, non esse) solutionẽ esse reor obiectionis, qua occurri poterat vnũ vni opponi asseueranti. dicat enim aliquis, si propterea vnum vni contrarium est, quòd quæ plurimum inter se distant, duo sunt, cum nigrum plurimum distat ab albo, linea etiã multo magis, quid enim lineæ cum albo cõmune? duo igitur erunt quæ plurimum distant ab albo, nigrũ & linea. quod si verum est, duo erunt vni contraria. Ad hanc igitur obiectionem soluẽdam pertinere puto id quod ait, demonstratum esse ad extima generis non esse differentiam, id est, quæ diuersis generibus subijciuntur, nec alterum alteri subest, ea opponi non oportere, sed quæ subiacent eidem. Cæterum quomodo ipse dixit substantiam & quantum plurimum inter se distare, cum diuersa genera sint? an genera generalissima, vt diximus, inter se opponuntur, eis subiecta non item? Neq; enim animal opponitur albo, aut album lineæ. dictum est enim, cum externis, & quæ alijs generibus subiecta sunt, non

esse differentiam,hoc est contrarietatē.(horum autem hæc maxima)id est,eorum quę generi eidem subijciuntur,hæc contrarietas maxima est differentia. & contraria sunt,quæ in eodem genere maxime differunt,quoniam horū differentia maxima est & perfecta. Pari ratione quę in eodem subiecto plurimum differunt,contraria sunt. Materia enim & subiectum contrariorum idem est. Item quæ subiecta eidem facultati plurimum differunt,vt morbus & valetudo,quæ medicinæ subijciuntur,ac plurimum differunt inter se. Medicina enim in vno genere,hoc est in corporibus versatur,in quibus habentur contraria recta & aduersa valetudo. Itaq; eadem est contrariorum facultas. Prima vero cōtrarietas habitus est & priuatio,non omnis. nam fuscum est albi priuatio.inter hæc tamen non est prima contrarietas,sed ea quæ perfecta,ea prima est(cætera vero contraria per hæc dicētur.) Nam corpus album corpori nigro contrarium esse dicitur propter album & nigrum, & conualescentia quæ valetudinis est receptio,contraria ægrotationi,quæ est abiectio valetudinis,& receptio morbi, simili cæterorum ratione.

Si igitur oppositiones sunt,contradictio,priuatio, contrarietas, & relatio, atq; harū prima est contradictio, & contradictionis nullum est medium, fit autem vt inter contraria sit aliquod medium,patet contradictionem idem atque contrarietatem non esse. priuatio vero quædam est contradictio.aut enim id quod omnino habere nequit,aut id quod non habet, aptum est tamen habere, priuatum est, aut omnino, aut ex parte aliqua definitum.iam enim multis hoc dicimus modis,vt in aliis locis distinximus. Quare priuatio quædam est contradictio,aut impotentia definita,aut comprehensa cum susceptiuo. Quocirca contradictionis quidem mediū non est,priuationis autem alicuius est.Omne enim æquale est,aut non æquale.At non omne æquale est, aut inæquale, nisi in eo duntaxat quod est susceptiuum æqualitatis.

Priuatio & cōtrarietas ad cōtradictionē referuntur.

Si igitur oppositiones sunt contradictio,priuatio,contrarietas.) Propositum est hoc in loco docere priuationem & contrarietatem ad contradictionem referri, & easdem quodammodo contradictiones esse,vt ipse dicet.quod si verum est,contradictio nimirum q̄ priuatio & contrarietas magis est oppositio.quod cum ita sit,ego non video cur quidam sic præcipiant,cum ipsi placeat cōtrarietatem magis opponi quàm contradictionem, tamen gratia exercendi auditores dixisse in quinta particula libri de enunciatione contradictionem magis opponi,quàm contraria. Demōstrat igitur, vt dictum est,priuationem & contraria sub contradictionem cadere. Prius tamen contraria nō perinde opponi docet,ac contradictoria,id est atq; affirmationem & negationem.quod ad hunc modū arguit in secunda figura:contradictionis nullum est medium,cōtrariorum autem medium habetur. contraria igitur non opponuntur,vt quæ contradictorie pugnāt. si ergo,inquit,oppositiones sunt contradictio,priuatio,contrarietas,relatioque, & contradictio prior est quàm tres cæteræ,nec contradictionis aliquod est medium, in quibusdam autem contrarijs medium esse potest, satis patet non esse idem contradictionem & contraria. (Priuatio vero,inquit,quædam est contradictio) quo posito, antequam planum faciat quomodo priuatio est contradictio, priuationem ipsam partitur, dicens(Aut enim quod omnino habere nequit,aut id quod non habet,aptum est tamen habere,priuatū est:aut omnino,aut ex parte aliqua definitum.)vt lapis visum habeat,fieri omnino nō potest, & tamen visu priuatus esse dicitur.infans etiam in bimatu,quia quanuis dentes non habeat, habere tamen est aptus,dentibus priuatus esse dicitur. Nam quod ait(aut omnino, aut ex parte aliqua definitum)repetitio quædam est.illud enim(aut omnino)æquipollet huic,quod omnino nō habet, aut aptum est habere,dicitur tamen priuatum esse. Illud vero(aut ex parte aliqua) additum est, quoniā vt dixit in quarto huius operis libro,ineptos pedes habere,est pedibus esse priuatum. & nucleis priuatum esse, breuissimos habere nucleos. Priuari autem multis modis dici admonet nos traditum esse in libro quarto operis huius,dicens(hoc enim multis modis dicitur,vt in alijs locis distinximus.) Si ergo priuatio quę impossibile habere dicit,significat quod fieri non potest,quod autem fieri non potest, negatio est eius quod fieri potest, quemadmodum non habere priuatio est habendi, merito priuatio dicitur esse contradictio(aut impotentia definita,aut cōprehensa cum susceptiuo.) Si enim cæcitatem ipsam discretam dixeris,impotētiam quandam significaueris,siue ipsam solam priuationem. sin autem cæcum,cæcitatem cum subiecto suo. Cęcus enim est ipsa priuatio cum subiecto:quēadmodum cum albedinem dicis,albedinis formam significas,ipsamq; albedinis naturam. cum vero album,corpus dealbatum. Cæterum quonam modo priuationis medium aliquod habetur? Nam cū neq; æquale,neq; inæquale dico,medium aliquid esse significo:cum contradictionis nullum esse medium demonstratum sit,vbi docuit contradictionem veram esse non posse. An quia contradictio nihil determinat? Nam cum æquale est,æquale non est dicimus,negatio destruit tantum æquale, non etiam aliquid ponit.priuatio vero,vt inæquale,non solum æquale demolitur,sed etiam ponit quandam contrarietatem. Porro inter contraria vt aliquid intercedat nihil prohibet, tametsi nō est necesse.ob hoc igitur contradictio medium non admittit.Et quod verius est,quoniam contradictio in cunctis entibus & non entibus verum dirimit a falso, quoniam vt dictum est,negatio solum negat,

quod affirmatione ſignificatur.priuatio autem ſimul falſa reperitur in cęteris a quantitate prædicamentis.vt enim affirmatio quæ ait,anima eſt æqualis,vel album eſt æquale,falſa eſt,ſic priuatio quę dicit,anima eſt inæqualis,vel album eſt inæquale.quia igitur ambę ſunt falſę,idcirco medium quoddam admittunt, illud ſcilicet,anima neq; eſt æqualis,neq; inæqualis. quæ ratio in cunctis ſimul falſis reperitur.In contradictione vero minime.affirmationi nanq; falſæ,anima eſt æqualis dicenti,negatio oppoſita quæ ait,anima non eſt æqualis,vera eſt,propterea quòd intercipit tãtum,vt dictum eſt,æquale:nec aliud quidquam ponit.ob hanc igitur cauſam contradictionis medium nõ habetur, priuationis habetur:cuius cauſam breuiter attigit dicens(omne enim æquale eſt,aut non æquale : at non omne æquale eſt, aut inæquale)quaſi dicat: contradictio quæ ait,omnis res eſt æqualis, vel non eſt æqualis,in cunctis verum a falſo ſeiungit.priuatio autem, vt diximus in exemplo de anima,falſa cum falſo habitu reperitur.quo fit,vt hic medio locus relinquatur. At nõ in rebus omnibus priuatio cum habitu,aut hic cum priuatione falſus eſt. Nam in excipiente ac ſubiecto ſuo verum a falſo diſcernunt: quoniam in quanto ſi habitus eſt falſus, priuatio vera eſt,quia omne quantum aut eſt æquale,aut inæquale.

Contradictionis mediũ nõ habetur, priuationis habetur.

Quod ſi generationes ex contrariis in materia fiunt, e forma autem fiunt, formæq; habitu, aut ex aliqua formæ priuatione, patet omnem quidem contrarietatem priuationem quandam eſſe:priuationem autem non omnem fortaſſe contrarietatem eſſe. Et cauſa eſt in promptu.fit enim,vt id quod caret,multipliciter ſit priuatum.Ea nanq; contraria ſunt,e quibus extremis mutationes fieri ſolent.Patet etiam per inductionem.Omnis enim contrarietas alterius contrariorum priuationem habet,ſed non omnia ſimiliter carent.Inæqualitas enim æqualitatis,diſſimilitudo ſimilitudinis, vitiũ virtutis priuatio eſt,vt patet.Differt autem,vti diximus. Aliud enim priuatum dicitur,ſi ſolum careat. Aliud ſi quando aptum eſt habere, non habeat,vt in ætate aliqua,aut in aliquo,aut præcipuo,aut omnino.Quocirca quorundam eſt medium,& neq; bonus homo eſt, neq; malus.Quorundam non eſt,ſed ſit aut par aut impar neceſſe eſt. Præterea ſunt quæ definitum ſubiectum habent,ſunt quæ non habent.Quare per priuationem ſemper cõtrariorum alterum dici patet. Sat autem eſt & ſi ipſa prima generaq; contrariorum ita dicantur, vnum inquam ipſum, & multa. Ad hæc enim cætera reducuntur.

16 Quod ſi generationes ex cõtrarijs in materia fiunt.) Oſtenſo priuationem quandã contradictionem eſſe,idem de contrarietate quoq; docet,dum contrarietates priuationes eſſe demonſtrat.ſi enim contrarietates priuationes ſunt,priuationes autem contradictiones quædam,contrarietates igitur cõtradictiones ſunt.quod hypothetice ad hunc modum demonſtrat.Si generationes ſunt contrariorũ, generantur autem contraria per materiam ipſis ſubiectam,ſi ergo generationes in materia ſubiecta ſunt ex contrarijs,omnis autem generatio(vel ex forma eſt,formæq; habitu) in eundem autem intellectum hæc duo verba dixit,(aut ex aliqua formæ priuatione) perſpicuum eſt contrarietatẽ eſſe priuationem.Si enim muſicus efficitur ex immuſico, quod eſt priuatio, omnis autem generatio fit ex contrario,muſicum profecto & immuſicum contrarietas eſt,& priuatio. quæ ratio in cæteris omnibus reperitur. Porro generationem omnem vel ex forma & habitu,vel ex priuatione fieri, licet demonſtratum ſit in libro de generatione, tamen hic quoq; repetendum eſt . Nam cum ex muſico aut albo fit immuſicum,aut nigrum, ex forma & habitu efficitur generatio. Vt enim in libro quem modo citaui, docetur,formarum præſtantiores habitus ſunt & magis formæ,deteriores vero priuationes. Cum igitur ex immuſico aut nigro muſicum efficitur aut album, ea generatio ex priuatione fit.quod ſi nigrum & album contraria ſunt,& nigrum eſt albi priuatio, & immuſicum muſici,dubitari non debet quin omnis contrarietas priuatio ſit & habitus. At non omnis priuatio contrarietas eſt,quoniam priuatio multifariam dicitur.Nam fuſcum priuatio albi eſſe dicitur,at non proprie cõtrarium eius eſt:cum ſint contraria ea,ex quibus extremis viciſſim generatio fit,vt album,& nigrũ: vel quẽadmodum paulo ante dicebamus,contraria ſunt,quorum interuallum maximum eſt.albi autem & fuſci interuallum non eſt maximum.non igitur omnis priuatio eſt contrarietas. At omnem contrarietatem eſſe priuationem, inductione palam eſſe ait. omnis enim contrarietas priuationem habet.Nam frigiditas caloris habet priuationem,albedinis nigredo,inæqualitas æqualitatis,diſſimilitudo ſimilitudinis,vitium deniq; virtutis.Ex hoc autem priuationem non aliud eſſe colligimus, q̃ alterum contrariorum,hoc eſt vnam partem contrarietatis.Nigrũ enim pars vna contrarietatis eſt. Nam tota contrarietas eſt duo album & nigrum.nigrum igitur alterum eſt contrariorum . omnis ergo contrarietas priuationem habet,& priuatio eſt contrariorum alterum. Sed non omnia ſimiliter priuata dicuntur, ſed differunt quemadmodum expoſuimus. Dictum eſt enim aliquod priuatũ dici,ſi ſolum careat.Nam & lapis viſu priuatus eſſe dicitur,non quemadmodũ ea quæ viſum habere apta ſunt,ſed quia duntaxat viſum non habet:aliud, ſi quando aptum eſt habere,non habeat: vel ſi non habeat in ea parte,qua eſt aptũ habere:vt viſum in oculo. (aut præcipuo)Nam qui dextra ma-

Cõtrarietates, priuationes eſſe.

Priuatio multifariã dicitur.

nu caret,is manibus priuatus esse dicitur:quia potiore parte priuatus est.Dextra enim q̃ leua potior habetur.Omnino autem manibus dicitur esse priuatus,qui vtraq; caret.Quãobrem quorum contrariorum subiectum est definitũ,vt paris & imparis numerus,horum nullum medium habetur: quorum minus,ijs aliquid intercedit, vt bono & malo.horum enim subiectum non est determinatum: vt quæ in omnibus prædicamentis habeantur.Sunt igitur quædam, quæ neq; bona,neq; mala sint. cui similis est in cæteris ratio. Inductione igitur palam fit,semper contrariorum alterum secundum priuationem dici,omnemq; contrarietatem esse priuationem.sic ergo est argumentandum,contraria sunt priuationes,omnes priuationes sunt contradictiones, cõtraria igitur perinde atq; priuationes sub contradictionem cadunt.Illud vero(sat autem est & si prima ipsa generaq; contrariorum ita dicantur,vnum inquam ipsum,& multa)huiusmodi est, omnia contraria in vnum & multa referũtur. & vt sæpe diximus, partitionem fecit, quæ omnia contraria in vnum & plura rediguntur, vnum autem & plura contradictio quædam sunt, vt demonstrabitur.omnia igitur contraria ad contradictionem rediguntur.

Inter bonũ & malũ aliquid intercedit.

Cum autem vnum vni contrarium sit, dubitauerit quispiam,quonam modo opponuntur vnum & multa,& æquale aduersatur magno ac paruo.Ipsum enim vtrum dicere semper in oppositione solemus,veluti vtrum sit album, an nigrum, & vtrum album sit,an non album.Vtrum autem homo sit,an album, non dicimus, nisi ex suppositione quærentes,ceu vter accessit, Cleon ne,an Callias?Sed non necesse est vllo in genere hoc pacto interrogare,sed & hoc illinc est profectum. Sola enim opposita nequeunt simul esse.Quo & hic vtitur,cum interrogat, vter accessit. Nam si simul accedere possent, ridicula talis esset interrogatio.quod si & hoc pacto fieri potest, in oppositionem similiter cadit,in vnũ inquã & multa,veluti vtrũ vterq; venerit,an alter.Si igitur quæstio per vtrũ in ipsis fit semper oppositis,dicitur autem vtrũ maius an minus sit quippiã,an æquale, quænam sit ad hæc oppositio ipsius æqualis. Neq; enim alteri solum est contrarium.cur enim maiori potius quàm minori? neq; vtrisq;. præterea ipsum æquale contrarium est inæquali, quare pluribus erit quàm vni contrarium. Quod si inæquale idẽ significat simul quod illa ambo,oppositum quidem erit vtrisq;.Et ipsa dubitatio opitulatur hisce qui ipsum inæquale dualitatem inquiunt esse:fit attamen, vt duobus sit contrarium vnum:quod quidem est impossibile. Præterea æquale quidem inter magnum & paruum medium esse videtur, contrarietas autem media esse neq; videtur, neq; potest,vt ex definitione ipsius patet.Non enim erit perfecta,si alicuius media sit,quin potius ipsa medium quippiam semper habet.

Cum autem vnum vni contrarium sit,dubitauerit quispiam quonam modo opponuntur vnũ & multa.)Inquirit vnum & multa quomodo opponãtur,num vt contraria,an vt priuatio & habitus, an vt relatiua,an vt affirmatio & negatio.Similiter æquale quo ex his modo magno paruoq; opponitur:docetq; vnum & multa contraria esse, dicens, Ipsum enim vtrum dicere semper in oppositione solemus.vtrum autem dicitur in vno & multis, vnum profecto & multa contraria sunt. Quinetiam vtrum in oppositis dici certum est.dicimus enim,vtrum est album,an nigrum? & vtrum est album,an non album?vtrum vero quidquam homo sit, an album,non dicimus: quoniam album & homo non opponũtur,nisi ex positione:vt siquis ponat omniũ rerum nihil aliud esse, q̃ hominem solum & album.tunc enim res proposita vtrum homo an album esset,dicere possemus.Item si ponamus hodie necessario fore aut venturum esse in hanc domum Cleonem vel Calliam,nec aliũ præterea per positionẽ,dicamus,vtrum Cleon est qui venit,an Callias?at si alij nonnulli venturi essent, non ita interrogaremus,cũ fieri posset vt neuter esset qui venisset,sed Socrates exempli gratia. (Sed non necesse est)In nullo genere & subiecto interrogari potest vtrum,nisi ex positione:in oppositis autem ex necessitate. quin & illud quod ex positione dicitur,ex proprie oppositis emanauit. Quia enim opposita simul esse nõ possunt,& in hoc exemplo ponitur nõ simul ipsos venisse,idcirco quæritur vter venerit.Nam si posset vterq; venisse,ridicule vter venisset interrogaretur. quod si cũ ambo venisse possint,quispiam interroget an venerit,protinus in vnum & plura incidit,hoc est in contradictionem:vt,ambo ne venerint,an alter tantum. & sic rursus vtrum in contradictione dicitur.si ergo interrogatio vtrum,in oppositis, vt dictum est, versatur,cum maius ne,an æquale,an minus sit interrogemus,quæri potest quænam oppositio sit inter æquale & maius atq; minus.Neq; enim æquale vni tantum,id est maiori solum,vel minori opponitur. nam cur alteri magis q̃ alteri opponatur? At si æquali tum maius tum minus opponatur,duo erunt vni opposita, cum tamen vni vnũ opponi supra demonstratum sit. Præterea inæquali contrarium est æquale. inæquale autem maius & minus significat:vt si æquale contrarium sit inæquali,sic rursus fiat,vt duo sint vni cõtraria. Item si inæquale vtrunq; significat,id est maius & minus,alienum fuerit dicere,sumendum esse vt vnum

17

Vtrum, in oppositis dicitur.

nomen, & opponēdum æquali, vt sic vnum æquale vni inæquali opponi dicatur. Nam licet hoc ijs opitulari possit, qui sub dualitatē inæquale redigūt, quod merito faciūt, cum inæquale duo significet, tamē qui quoniā inæquale nomen vnum est, & oppositū æquali, idcirco vt vnum vni opponi ait, huic nō erit iuuamento. Neq; enim nomina sunt quæ opponūtur, sed res quæ nominibus significātur.

Res opponūtur, non nomina.

Ita licet inæquale nomē vnū sit, tamē quia duo significat, siquis id opponat æquali, duo is vni opposuerit, & sic erunt vni duo cōtraria, quod fieri nō potest. Ad hæc, æquale mediū est inter magnū & paruū, cōtrarietas autē non est mediū. æquale igitur nō est ipsis cōtrariū. Iam cum cōtrarietas maximū & perfectum interuallū esse dicitur, ipsa nullius medium esse potest. Nā si medium cuiuspiā esset, vtiq; non esset perfecta, quin potius ipsa sui medium aliquod habet, vt fuscum mediū est albedinis & nigredinis. Demonstratum igitur est, æquale maiori & minori non opponi vt cōtrarijs. Tunc enim fieret, vt vni duo essent contraria. & cætera, vt dictum est.

Restat igitur, vt ipsa aut vt negatio, aut vt priuatio opponātur. Atq; vt æquale alteri solū opponat̄, fieri nequit. Cur enim potius magno q̄ paruo, aut paruo q̄ magno? Vtrūq; ergo negatio est priuatiua. Quapropter & ad vtrūq; dicitur vtrū, ad alterū vero nō dicitur, velut vtrū sit æquale, an maius: aut vtrū sit æquale an min⁹, sed semper respectu triū istorū dicitur vtrū. Nō autē necessario priuatio est. Nō est.n.omne id æquale, quod neq; maius est, neq; minus, sed id eorū dūtaxat, in quibus illa inesse sunt apta. Est igit̄ id æquale, quod neq; magnū est, neq; paruū, aptū autē magnū vel paruū esse. Atq; vtrisq; vt priuatiua negatio aduersat̄. Quapropter & inter illa mediū occupat locū. Id etiā qđ neq; bonū est neq; malū, ambob⁹ his aduersat̄, sed nomine caret. Pluribus.n.vtrūq; dicit̄ modis, & susceptiuū nō vnū est, sed magis id nomē habet, qđ neq; albū est, neq; nigrū, attamē neq; hoc dicit̄ vnū. Verū ipsi colores sunt quodāmodo definiti, in quib⁹ hæc negatio dicit̄ priuatiue. Nā aut fuscū, aut ceruleū, aut aliq̄d aliud tale illud esse necesse est. Quare nō recte increpāt ii qui cūcta dici similiter putāt, vt inter calceū ac manū id sit mediū, quod neq; calce⁹ est neq; man⁹, cū & id qđ neq; bonū est neq; malū, mediū sit inter bonū & malum, atq; adeo vt aliquid sit sine vllo discrimine mediū inter cūcta. Nō autē necesse est id ipsum accidere. Ipsa.n.oppositorū simul negatio, eorū est sane, quorū est quid mediū & interuallū quippiā aptū est esse. At horū nō est differētia. in diuersis nāq; generib⁹ collocāt̄, ad q̄ sane nō huiusmodi negationes accōmodāt̄. quare nō est ipsorū vnū subiectū.

18 Restat igit̄ vt ipsa aut vt negatio, aut vt priuatio opponātur.) Postq̄ æqualis cū maiore & minore oppositionē nō esse cōtrarietatē docuit, superesse ait, vt ipsa vel quasi negatio, vel quasi priuatio opponātur. Neq; tamē dictu verū esse, alterutro modo æquale maiori tātū opponi, aut solū minori. cur.n. vni & nō ambobus opponat̄? soluit igitur propositā quæstionē dicēs (vtrorūq; ergo negatio est priuatiua). i. æquale igitur & maiori & etiā minori opponit̄ vt negatio priuatiua. æquale.n. negatio est maioris & minoris: cū sit æquale, quod neq; maius est neq; minus: quāobrē ipsis opponi dicit̄ vt negatio priuatiua. ad ambo exēpli gratia vtrū est æquale, an maius vel minus? ad alterutrū vero solū nō dicitur vtrū. Neq; enim dicimus vtrū est ęquale, an maius? nęc rursus, vtrū est ęquale, an minus? (Sed semper tria). i. sed semper vtrū dicitur ad tria, nō ad duo: vt vtrū est æquale, an maius minusve? Prefatus autē æquale negationē esse priuatiuā maioris & minoris, infert, nō tamē necessario priuationē esse. neq; enim omnē rē æqualē esse vel maiorē minorēve. quo in loco negationē priuatiuā appellat, q̄ in vno prædicamēto verū a falso discernit, cū in cęteris falsa sit simul cū affirmatione, vt æquale in sola quātitate. Nā omne quantū æquale est, vel maius aut minus, in cæteris falso vsurpatur. Albū enim neq; est ęquale, neq; maius vel minus. est igit̄ priuatiua negatio, vel priuatiua priuatio (nā vtroq; modo scribit̄) ea quę in vno prędicamēto cū sua affirmatione falsum discernit a vero. Necessaria vero priuatio siue negatio est, quę in cūctis entibus & nō entibus falsum seiūgit a vero: quę quidē est proprie negatio. hęc.n. negatio, æquale nō est, cū opposita affirmatione ęquale est, verū a falso in cūctis rebus secernit. Nā si affirmatio, anima est æqualis, falsa sit, vera erit negatio, anima non est æqualis. æquale igitur nō est priuatio necessaria, cū nō in cūctis reb⁹ verū a falso discernat, quoniā nō omnis res ęqualis est, vel maior aut minor. neq;.n. anima, neq; albū est huiusmodi, sed quibus æquale cōuenit, cōuenit autē quāto, siquidē quāti propriū est æquale & inæquale, in ijs verū & falsum seiungit. Est igitur æquale neq; magnū neq; paruū, vt intelligat̄ æquale magni & parui esse priuatio. Adiecit autē (aptū autē magnū vel paruū esse) quasi diceret, nō omnē rē æqualē voco, sed quæ magna & parua esse apta est. Neq; enī animā æqualē dicimus, cū neq; magna, neq; parua esse possit, quippe quę partibus vacet & quātitate. vlnā æqualē dicimus, quoniā alteri vlnę est æqualis, & maior medietate, minor duabus. est igitur ęquale neq; magnū neq; paruū, & vtriq; opponit̄ vt negatio priuatiua. itaq; maioris & minoris mediū est. Itē quod neq; bonū est, neq; malū, bono maloq; opponit̄: nomine tamē vacat. Reddit autē causam quare nomine vacat, dicēs (pluribus enim vtrūq; dicit̄ modis.) Nā bonū & malū in decē prædicamētis versat̄, in substātia, in quāto, in quali, & in cæteris. quod si verū est, satis intelligit̄

Vtrum ad quot dicat̄

Negatio priuatiua.

Aequale quid dicat̄

medium esse indefinitũ,ac proinde nomine carere: quoniã quæ incerta sunt,ea proprio vocabulo nõ appellãtur.(Sed magis id nomẽ habet,quod neq; albũ est,neq; nigrum,tamen ne hoc quidẽ dicitur vnum.)cũ fuscũ atq; itẽ purpureũ & viride,& cæterorũ quodq; sit neq; album neq; nigrũ,& tamẽ colores definiti sunt,& sub mensurã non admodum magnã, sed potius breuem cadunt. (In quibus hæc negatio dicitur priuatiue)hanc negationẽ dicit neq; album neq; nigrũ,quam fuscũ aut pallidũ vel quidq̃ simile necessario esse ait.Ita cũ huiusmodi negatio de ijs quæ in eodẽ genere ac prædicamento sunt,dicatur, nõ recte accusantur qui negant manus & calcei mediũ esse,quod neq; manus est,neq; calceus,ab ijs qui cõtra sentiunt,propterea quòd inter bonũ & malum mediũ sit,quod neq; bonum est neq; malũ.perperã igitur accusantur,quoniam non omniũ medium habetur,neq; vt hoc accidat necesse est.(ipsa enim,inquit,oppositorũ simul negatio)simul negationẽ vocans neq; bonũ, neq; malũ:quia simul vtrũq; negat,id est,& bonũ & malũ.simul negatio igitur est eorũ quæ sine cõtrouersia sunt opposita,& quorũ mediũ & interuallũ habetur,per quod ex hoc in illud efficitur mutatio:vt ex bono in malũ,& ecõuerso.quare cũ manus & calceus haud dubie nõ opponãtur,ipsorum nõ potest esse simul negatio,quia neq; opposita sunt,neq; ipsorũ habetur differẽtia,cũ sint in diuersis generibus: & quorũ habetur simul negatio, ea generi eidẽ subijciãtur.hic est enim sensus illorum verborũ.(in diuerso nãq; genere quorũ cõnegationes)Nisi enim sic exponãtur verba hęc,nec intelligi poterũt,& cũ dictis pugnabũt.Sed fortasse illud (in diuerso nãq; genere quorũ cõnegationes)ita dictũ est,vt aliquid desideretur.illustris,si post diuerso genere,addatur,nõ sunt:vt tota dictio ad hũc modũ habeat,in diuerso nãq; genere nõ sunt ea quorũ sunt cõnegationes.hęc autẽ,inquit,neq; opposita sunt,neq; ipsorũ est differẽtia.quo in loco differentiã appellat,qua genus diuiditur:vt cõcretiuũ & discretiuũ in colore,in animali mortale & immortale.Negat igitur manꝰ & calcei haberi cõnegationẽ,quoniã ipsorũ nõ est differẽtia: causamq; reddit cur in ipsis nõ sint differẽtiæ ĩ oppositũ diuisę dicẽs.in diuerso eni genere sunt.at quorũ habẽtur cõnegationes,eidẽ generi subijciũt.Et aliter,quorũ habẽtur cõnegationes,horũ vnũ idẽq; subiectũ est.calcei autẽ & manus nullũ est proximũ subiectũ.

Nõ omniũ habet medium.

Cõnegatio quorũ sit.

Simili modo & de vno & de multis quispiã dubitauerit.Nã si ipsa multa ipsi vni simpliciter opponũtur,nõnulla impossibilia euenire videntur. ipsũ enim vnũ paucũ aut pauca erit. ipsa nanq; multa & paucis aduersantur.Præterea ipsa duo sunt multa,si duplum multiplex est.Dicitur enim ab ipsis duobus. Quare fit vt vnũ sit paucũ. Ad quid enim aliud ipsa duo sunt multa,nisi ad ipsum vnũ atq; ad paucũ?Nihil enim aliud esse minus videt̃.Præterea vt in lõgitudine sese habet productũ & breue,sic in multitudine sese habet multũ ac paucũ:atq; quicquid est multũ,& etiã multa,& multa sunt etiã multũ.Nisi ergo quippiã intersit in cõtinuo facilis terminationis,multitudo quædã ipsum paucũ erit.Quibus efficitur,vt vnũ ipsum multitudo sit quædã,si & paucũ est:quod quidẽ necesse est esse,si ipsa duo sunt multa.Atenim ipsa multa fortasse dicũtur,vt & ipsum multũ, sed vt differẽs,vt vinũ dicitur quidẽ multũ, non autẽ dicitur multa, sed dicitur in hisce quæ diuisibilia sunt.Atq;vno quidẽ modo si multitudo sit excessionẽ simpliciter aut ad aliquid habẽs,& paucũ ipsum identidẽ,si multitudo sit habẽs defectionẽ.Alio vero modo vt numerus,qui & ipsi vni solũ opponitur.sic enim vnum dicimus,aut multa,quẽadmodũ si quispiã vnũ dixerit atq; vna,aut albũ & alba,atq; mẽsurata ad ipsam mẽsurã.sic & multiplicia ipsa dicũtur.Multa enim ex eo quisq; numerus est,quia est multa vna, & quia est quisq; mẽsurabilis vno,& vt id quod vni nõ pauco opponit̃.Sic igitur & ipsa duo sũt multa,sed vt multitudo habẽs excessũ,aut ad aliquid,aut simpliciter nõ sũt, sed multitudo sunt prima,pauca vero simpliciter. sunt aũt multitudo prima habens defectionẽ.

Similiter autẽ de vno & de multis quispiã dubitauerit.)Cũ differuisset quomodo vnũ & multa opponãtur,atq; æqualis meminisset,quod est mediũ inter maius & minus,disputationẽ repetit vniꝰ & multorũ,dicẽs,id est,quẽadmodũ de ęquali maioreq; & minore,sic quęrat aliquis quomodo vnũ atq; multa opponũtur.Nã si simpliciter,inquit,& vtcũq; ea opponi putaueris,impossibilia quędã euenient.(Vnũ enim paucũ,inquit,vel pauca erit)paucũ autẽ & pauca multitudo est,cũ paucũ multitudinẽ,& pauca multitudines dicamus.porro multitudo diuidua est.vnũ igitur diuiduũ fuerit.At vnũ esse paucũ,hinc arguitur,quòd multa paucis opponũtur,duo autẽ multa sunt.q; si duo sunt multa, cui pauco potius opponetur q̃ vni?certe nulli.duo igitur quæ multa sunt,vni vt pauco opponuntur.At paucũ multitudo est,multitudo vero diuidua,vnũ igitur erit diuiduũ.Duo autẽ multa esse certũ est. Nã duplũ est multiplex,duplũ autẽ a duobus nomẽ dupli mutuatur.duo igitur est multiplex.porro multiplex multa est,duo igitur multa.quod si duo sunt plura,vnũ vtiq; paucum erit.Ad quid enim aliud duo dicẽtur multa,nisi ad vnũ atq; paucũ?vno enim nihil est neq; minus neq; magis paucum. quare si duo multa sunt,vnũ certe paucũ est.pręterea,inquit,vt in lõgitudine sese habet productum & breue,sic in multitudine multũ & paucum: atq; quicquid est plurimũ,est etiã multa. nã plurima multitudo multa est, & multa sunt plurima multitudo,cũ multę arbores plurima multitudo dicãtur 19

Vnũ,Multa,Paucũ.

(nisi quidpiam in continuo indeterminato) continuum indeterminatum vocat siquid humidũ sit vt aqua vel aer. Quę proprio termino indeterminata sunt, eadem alieno facile terminantur. alieno, id est vase, quo continentur. Humidum enim est, vt traditur in libro de generatione, quod difficile suo, facile alieno termino definitur. aqua igitur quæ continuum est indeterminatum, multum siue plurimum dicitur, multa non item. Si ergo paucum dicitur pauca, paucum multitudo quædam est, ac proinde vnitas est multitudo, cũ paucum sit. Hæc effatus, docet quomodo vnum & multa opponuntur, simulq; captionem soluit, qua vnũ multa esse concludebatur. Falsa est enim propositio quæ ait, omne multum est multa: ex cuius similitudine colligebatur omne paucum esse pauca. Multa igitur, inquit, fortasse sunt multũ, & ediuerso, non tamen in omnibus, sed est discrimen. aqua enim multum dicitur, eadem negatur esse complura. (sed dicitur in hisce quę diuisibilia sunt.) diuisibilia vocat non indiuisa quidem, quæ diuidi tamen possunt, sed quæ iam actu diuisa sunt. quæ igitur, inquit, actu diuisa sunt, in his multa dicere solemus. Itaq; vno modo dicuntur (si multitudo sit excessionem simpliciter aut ad aliquid habens) Nam centũ homines multos esse dicimus, non simpliciter, sed ad decem cõparatos. qui centũ tunc simpliciter multi esse dicerentur, si per se ac separatim, non decem comparatione considerarentur. similiter paucum dicitur ad eundem modum, si sit multitudo defectum habẽs. Nam decem homines multitudo quædã sunt defectũ habens comparatione centũ. Alio modo multa dicuntur, cum est multitudo vt numerus: quia centum vnitates cũ decem collatæ, multæ dicuntur. quod quidem multum vt numerus, opponitur vni, vt mensura mensurato. vnitas enim centies duplicata centum conficit. Sic nanq; in numero vnum & multa dicimus, vt si vnũ & vna dicas, quoniam numerus decem est decies vnum, vt decem alba decies vnum album. Sũt ergo, inquit, multa vnumq; in numeris. (vt mensurata & mensura atq; mensurabile) mensuram autem & mensurabile pro eodem dixit. itaq; multa & vnum opponuntur, vt quæ ad aliquid eodem modo, id est, vt mensura & mensuratum, sic multiplicia dicuntur, quoniã vnusquisq; numerus multa est. est enim multa vna, vt numerus decem vna decem: quandoquidem numerus vno mensuratur, estq; numerus quisq;, siue multiplex, quod in numero habetur, vt oppositum vni, non vt oppositum pauco: quandoquidem pauco multum quod est a numero alienũ, opponitur. Duo igitur multa sunt, quasi ab vnitate mensurata, non autẽ vt multitudo excessum vel simpliciter vel ad aliquid habens, sed multorum quæ in numero habentur, duo est primũ multum. Nam tria, quinq;, viginti, & reliqua multa sunt, sed primum multum in numeris est duo. Duo igitur multũ est primum, pauca vero simpliciter. hoc enim numero, si modo licet duo numerũ appellare, nõ est alter minor, cũ vnitas omnino numerus nõ sit. quod si dualitas simpliciter est paucũ, cum sit multitudo defectum habens primũ, vnitas certe nõ est paucũ: quandoquidẽ paucum multitudo est. porro si vnũ paucũ non est, falsa nimirũ est propositio quæ ait, pauca paucum esse, & vicissim paucũ pauca, ex qua colligebatur vnũ esse multitudinem.

Vnum & multa quo modo opponuntur.

Quocirca non recte Anaxagoras dixit, erant res omnes simul & multitudine infinitæ & paruitate, sed pro & paruitate dicere ipsum & paucitate oportebat. Nõ enim sunt versus paucum infinita, non ob ipsum vnum, vt quidam aiunt, sed ob ipsa duo. Opponitur igitur vnũ multis, vt mensurabili mensura. at hæc opponuntur, vt ea quæ sunt ad aliquid nõ per se. Aliis autẽ in locis distinximus ea quæ sunt ad aliquid, duobusq; diximus dici modis: alia vt contraria, alia vt scientia ad scibile, ex eo quia ad ipsum aliquid quippiam dicitur. Vt autem ipsum vnum sit aliquo minus vti duobus, nihil obstare videtur. Non enim si minus sit, cõtinuo est ob hoc paucũ. Multitudo vero est vt numeri genus. est enim numerus multitudo mensurabilis vno, & opponuntur quodammodo vnum & numerus, non vt contraria, sed vt nonnulla eorum quæ sunt ad aliquid. Quo enim alterum est mensura, alterum mensurabile, hoc vtiq; opponuntur. Iccirco non omne quod vnum est, numerus est, veluti si quid indiuisibile sit.

20 Quare non recte Anaxagoras dixit, erant res omnes simul & multitudine infinitæ.) Postq̃ multis paucum opponi docuit, & vicissim multa pauco, ac dualitatem simpliciter esse paucum, Anaxagoram taxat, qui nõ debuit, inquit, omnes res simul fuisse dicere infinitas multitudine & paruitate, sed paucitate. quod si dixisset, non diceret ipsa infinita esse, quoniã paucum simpliciter est duo, duo autẽ non sunt infinita. Paucũ igitur propter duo est, nõ propter vnitatẽ, vt quidã aiunt. vnitas enim licet minor dicatur q̃ duo, non tamẽ dicitur pauca, propterea q paucum in multitudine cõsideratur. sed Anaxagora obiter taxato, rursus ad disputationẽ redit de vno & de multis, dicẽs (opponitur igitur vnum multis, vt mensurabili mensura.) quæ quidẽ vnum & multũ numerorũ opponũtur vt relatiua, nõ vt per se relatiua, sed vt relatiua nõ per se. Nã vt in libro quarto traditũ est, relatiua partim sunt per se, partim nõ per se. Per se, vt duplũ & dimidiũ: nõ per se, vt visus & intellectus. Nã visus dicitur ad aliquid, non quòd ipse alterius esse dicatur, vt oculi, sed quoniã aliud, id est visibile ad ipsum dicitur. & intellectus dicitur ad aliquid, nõ quòd ipse animæ intellectus esse dicatur, sed quoniã intelligibile dicitur ad ipsum. de quibus ego illic accuratius disputaui. Tale igitur vnũ & multa opponũtur vt non per se relatiua. Alijs autẽ in locis, inquit, innuẽs librum quartũ, relatiua dupliciter dici osten-

Anaxagoram taxat.

sum est, quædam vt contraria, vt duplum exempli gratia & dimidium: alia vt scientia & scibile. Scientia enim de numero relatiuorum est, non quòd ipsa dicatur alterius, id est scientis, sed quia scibile dicitur ad ipsam. sed vnum, inquit, vt minus q̃ duo esse dicatur, nihil prohibet. idem tamen paucum nõ dicitur. neq; enim omne minus paucum etiã dicitur esse. (Multitudo vero est vt numeri genus.) Nam de multis, quæ in numero habentur, prædicatur, & de ijs etiã quæ sunt extra numerũ. quomodo autem sit vt genus numeri, explicat dicens, (est enim numerus multitudo mensurabilis vno.) Nã decem, quæ multitudo quædam est, vno mensuratur. opponitur autem vnum & numerus, non vt contraria, sed vt per se, non per accidens relatiua, vt dictum est. opponuntur enim quatenus vnũ est mensura, numerus vero mensurabile. quamobrem nõ quidquid est vnum & indiuiduum, est numerus, sed pleraq; sunt vnum & indiuidua, vt ramenta quæ in solis radijs conspiciũtur, quæ tamen numerus non sunt, quanquam ipsorum fortasse numerus habeatur. Aut dictionis illius (idcirco non omne quod vnũ est, numerus est, veluti siquid indiuisibile sit) sensus est, nõ si numerus est vnum, protinus est indiuiduum: quoniam decem, vt numerus decem vnum est, tamen diuiditur in vnitates. itaque vnum & indiuiduum non est numerus. sed prior expositio pulchrior esse mihi videtur. Illud autem intelligendum est, multa in numero ipsum appellare vnitates quæ per se intelliguntur, extra numerum vero quæ ab vnitatibus nomen mutuantur: vt decem viros, & similia.

Scientia autem etsi similiter ad scibile dicitur, non tamen similiter assignatur. nam scientia quidem mensura, scibile autem id quod mensuratur, esse videbitur. at fit vt sciẽtia quidem omnis sit scibile, non omne autem scibile sit scientia, propterea quòd scientia aliquo modo ipso scibili mensuratur. Multitudo vero neq; pauco est contrarium, sed huic multũ opponitur, perinde atq; multitudo excedẽs multitudini quæ exceditur, neq; vni omnino, sed vnum aliud est, vti dictum est, diuisibile, aliud indiuisibile. Quod est vt ad aliquid, vt scibile ad scientiam, si numerus sit, ipsum autem vnum mensura.

Scientia autem etsi similiter ad scibile dicitur, non tamen similiter assignatur.) Vt vnum dicitur ad multa, dicitur autem vt mensura ad mensurabile, sic, inquit, scientia dicitur ad scibile, non tamen similiter. Nam vt vnum est mensura, sic scientia mensura esse videtur, cum non sit. potius enim a scibili mensuratur. Nam videri, inquit, potest scientia esse mensura, scibile autem mensuratum, fit tamẽ vt omnis scientia scibile sit. Nam cum scientia comprehendit cognoscitq; scibile, quodammodo efficitur scibile, scilicet quod vere est scibile, quemadmodum intellectus intelligibile. Scientia enim a scibilibus, intellectus ab intelligibilibus perficiuntur: vt in libro de anima demonstratur. At scibile non est sciẽtia. quamobrem scientia quodãmodo scibili mensuratur. Sed de hoc supra commemorauit, vbi horum erat opportunus locus, & nos illic de ipsis disseruimus. Sed multitudo, inquit, neq; pauco, neq; vni contrarium est. hoc enim est quasi genus. (sed huic) id est, pauco multum opponitur, vt multitudo excedẽs multitudini excessæ. Vnum autem, quemadmodum dictum est, quoniam vnum, vt diximus, aliud est diuisibile. Nam cubitale vnum cũ magnitudo sit, diuidi potest. Aliud vnum est vt ad aliquid, quemadmodum vnitas. numeri enim mensura est, mensura vero de numero relatiuorũ habetur, ac proinde huiusmodi vnum est relatiuum. Vni ergo diuiduo multum opponitur vt pauco, indiuiduo autem non opponitur. Aliud ergo vnum, inquit, est indiuiduum, quod est vt ad aliquid. quomodo autem vnũ sit ad aliquid, exemplo declarat, dicens (vt scientia ad scibile, sic numerus sit, ipsum autem vnum mensura) id est, quemadmodum scientia & scibile sunt relatiua, sic in numero intelligendum est. sit enim scientia numerus, scibile autem vnum & mensura. scientia igitur siue numerus & scibile quod est vnum, de numero relatiuorum sunt.

Scientia, mensura.

Vnũ, ad aliquid est.

Finis libri Noni, id est τοῦ ἰῶτα, desideratur.

Cum autem inter contraria medium aliquod esse possit, atq; inter aliqua sit, ipsa media ex cõtrariis esse necesse est. Omnia enim media eodẽ in genere sunt, & ea inter quæ media sunt. Nã ea media dicimus, in quæ prius id quod mutatur, mutetur necesse est: vt in fidibus si ex prima trãseatur ad vltimã, paucissima ratione prius ad sonos medios accedetur. & in coloribus si ex albo in nigrũ itur, prius ad rubeũ & fuscum q̃ ad nigrũ peruenietur, & in cæteris simili modo. At nõ fit vt in aliud genus ex alio quicq̃ mutetur, nisi per accidẽs, vt ex colore in figurã. sint ergo media ipsa, & ea quorũ sunt media, genere in eodẽ necesse est. at vero media cuncta, oppositorũ quorundã sunt. Ex his enim solis per se fieri mutatio solet. quapropter impossibile est inter non opposita mediũ esse, alioqui mutatio & ex nõ oppositis fuerit. In his autẽ oppositorũ nullũ est mediũ quæ contradictorie aduersantur. Est enim cõtradictio ea nimirũ oppositio, cuius altera partiũ adest,

nõ habentis mediũ vllum. Cæterorũ autem alia relatiue, alia priuatiue opponuntur, alia contraria sunt. Atq; relatiuorum ea quæ non contraria sunt, medium sane non habent, propterea quòd non in eodem genere collocantur. Quid enim inter scientiam scibileque medium esse potest? Sed inter magnum & paruum esse videtur. Quod si ipsa media genere in eodem sunt, vt ostendimus, atq; inter contraria cadunt, ex hisce porro cõtrariis ipsa componãtur necesse est. Aut enim aliquod genus, aut nullum erit ipsorum. & si erit genus hoc pacto, vt sit ipsis quippiam contrariis prius, eæ differentiæ priores erũt contrariæ, quæ contrarias species vti generis sane fecerunt. Ex genere nanq; differentiisq; species ipsæ constant, veluti si album & nigrum contraria sunt, & alterum disgregatiuus, alterum congregatiuus est color, hæ differẽtiæ priores sunt, disgregatiuum inquam, atque congregatiuum. Quare hæc priora contraria sunt. At vero ea quæ contrarie differunt, magis contraria sunt. Atq; reliqua & media ex genere differentiisq; cõstabunt, ceu colores omnes qui sunt inter album & nigrum, ex genere constare, quod quidam est color, & ex quibusdam differentiis dicantur oportet. hæ vero non erunt ipsa contraria prima. Alioqui album vnumquodque erit, vel nigrum. erunt igitur aliæ. hæ ergo inter ipsa prima contraria erunt. Primæ autem differẽtiæ disgregatiuum sunt & congregatiuum. Quare in hisce contrariis primo quærendum est, quæ non in genere sunt, ex quonam ipsorum media sunt. Ea enim quæ genere in eodem sunt, ex incompositis genere cõstare, aut incomposita esse necesse est. Ipsa igitur contraria ex sese mutuo componi nõ possunt, quare principia sunt. Media autem aut omnia sunt composita, aut nihil. Ex contrariis vero aliquid fit. Quare in hoc erit antea mutatio quàm in ipsa. Erit enim magis minusve tale, quàm extremorum vtrunque. ergo & hoc contrariorum medium erit. Et cætera ergo media composita sunt vniuersa. Quod enim minus quàm hoc, & minus quàm hoc est tale, id ex hisce quoquo modo cõstat, respectu quorũ illo dicitur modo. At cũ alia prima contrariis nõ sint sub eodẽ genere collocata, omnia profecto media cõposita ex cõtrariis erũt. quare cũcta infra & cõtraria & media ex cõtrariis primis cõstabunt. Media igitur vniuersa genere in eodẽ esse, & inter cõtraria collocari, cõpositaq; ex cõtrariis esse, dilucidũ iam per ea quæ diximus, fuit. At vero quod diuersum est specie, est quid ab alio diuersum, atq; id cõpetat vtrisq; oportet. Si enim animal diuersum sit specie, ambo animalia sint oportet. Ea ergo quæ diuersa sunt specie, genere in eodẽ esse necesse est. Tale enim genus appello, quo ambo vnũ & idẽ dicuntur, nõ per accidens differentiã habens, siue sit vt materia, siue aliter. Non enim solũ ipsum commune cõpetere oportet, ceu ambo animalia esse: sed etiã idipsum animal diuersum vtrisque competere, veluti alterum quidem equum, alterum autem hominem esse. Quapropter hoc commune, diuersum inter se specie. Erit igitur per se alterum quidem tale animal, alterum autem tale, ceu alterum equus, alterum homo. Hanc igitur differentiam, diuersitatem generis esse necesse est. Dico enim generis differentiam diuersitatem, quæ idipsum diuersum facit. Hæc igitur contrarietas erit. Patet autem & ex inductione: Vniuersa enim oppositis diuiduntur. Atque demonstratum est ipsa contraria eodem in genere esse. Contrarietas enim differentia erat perfecta. differentia autem quæ est in specie omnis, est quid alicuius. Quare hoc & idem & genus est in ambobus: idcirco & in eadem serie prædicamenti cuncta contraria sunt, quæ specie, & non genere differunt, atque inter sese maxime sunt diuersa. Est enim differentia ipsorum perfecta, & simul non fiunt. Differentia ergo contrarietas est. Hoc est ergo diuersa specie esse, indiuidua genere in eodem esse, atque contrarietatem habere. At eadem sunt specie, quæ indiuidua quidem sunt, contrarietatem vero non subeunt. In ipsa nanque diuisione, atque in ipsis mediis contrarietates emergunt, anteaquam ad indiuidua accedatur. Quare patet nullam specierum quæ sub genere collocantur, ad id quod appellatur genus, aut eandem, aut diuersam specie esse, & congrue sane. Materia nanq; negatione significatur ac declaratur, & genus materies est eius, cuius genus dicitur esse, non vt id quod est Pelopidarum, sed vt id quod est in natura: nec etiã ad ea quæ non in

eodem genere collocantur, sed ab illis quidem genere different, ab hisce vero quæ sub eodem genere collocantur specie. Differentiam enim contrarietatem esse necesse est, non specie differre: hæc autem hisce competit solis, quæ sub genere eodem sunt collocata. Dubitauerit autem quispiam, cur vir & mulier non specie differunt, cum mas & fœmina sint contraria, & differentia sit contrarietas? Neq; mas & fœmella diuersum est animal specie: est tamen hæc differentia per se animalis, & non vt albedo aut nigredo, sed ipsi mas & fœmella, vt est animal, competunt. Est autem hæc fere eadem dubitatio, cur contrarietatum alia diuersum specie facit, alia non facit. Nam gressibile volatileque facit, albedo & nigredo non facit. An id ex eo fit, quia alia proprii sunt generis affectus, alia minus? Atq; cum aliud sit ratio, aliud materies, quæ contrarietates in ratione sunt, eæ specie differentiam faciunt. Quæ vero in eo sunt, quod simul est cum materia sumptum, eæ non efficiunt. Quapropter hominis albedo differentiam non facit, neque nigredo, nec est hominis albi specie differentia ad hominem nigrum, neq; si nomen vnum positum fuerit. Est enim homo vt materies, materia vero differentiam non facit: homines enim non sunt hominis species. Quapropter etsi carnes diuersæ sunt, atque ossa, ex quibus hic & hic constat, totum tamen diuersum quidem est, sed specie non est diuersum, propterea quòd in ipsa ratione nō est cōtrarietas. hoc autē est vltimum indiuiduum. Callias vero ipsa ratio est cum materia, & ipse igitur albus homo est, quia Callias est albus. Ipse ergo albus homo per accidens est. Neq; igitur æneus circulus atq; ligneus, neq; triangulus æneus circulusq; ligneus ob materiam differunt, sed ex eo sane, quia in ipsa ratione est contrarietas. Atenim quærendum est, vtrum materia diuersa nō faciat, quæ quidem quodammodo est diuersa, an aliqua ex parte faciat. Cur enim hic equus ab hoc homine diuersus est specie, rationes tamen ipsorum cum materia sunt? An ex eo diuersus est, quia in ratione est contrarietas? Etenim albi hominis & equi nigri est differentia specie, sed non vt hic est niger, & ille albus. nam si alba etiam essent ambo, diuersa profecto specie similiter essent. Mas autem atq; fœmella proprii quidem affectus sunt animalis: at non per substantiam, sed in materia, corporeve. Quapropter idem semen aut mas fit, aut fœmella, aliqua passione affectum. Quid igitur est specie diuersum esse, & quamobrem alia specie, alia non specie differunt, satis iam explicauimus. Cum autem contraria specie sint diuersa, corruptibile vero atque incorruptibile sint contraria (est enim priuatio in potētia definita) corruptibile sane atq; incorruptibile genere diuersa esse necesse est. Atq; nunc quidem in ipsis hoc nominibus vniuersalibus diximus. hoc autem pacto videbitur non necessarium esse, corruptibile quoduis atque incorruptibile diuersa specie esse, quemadmodum neque album & nigrum. Fit enim vt idem sit album & nigrum, & simul, si quippiam vniuersalium sit. Homo enim & albus & niger erit, & non simul, si singulare quippiam sit. Idem enim & albus & niger non simul erit. Attamen album & nigrum contraria sunt, vt patet. Veruntamen contrariorum alia quibusdam per accidens competunt, qualia sunt & ea quæ nuper diximus, & alia sane complura. Alia impossibile est illo competere modo, quorum de numero corruptibile est ipsum, atq; incorruptibile. Non est enim corruptibile quicquam per accidens. Etenim ipsum quidem accidens potest non esse, corruptibile autem de numero est eorum quæ hisce quibus competūt, necessario insunt. vel idem & vnum corruptibile atq; incorruptibile erit, si fieri potest vt corruptibile ipsi non insit. Ipsum ergo corruptibile aut substantiam esse cuiq; corruptibilium, aut in substantia esse necesse est. Eadē est profecto & de incorruptibili ratio. ambo enim ex hisce sunt omnino, quæ necessario competunt. Quo ergo & ratione qua primo aliud est corruptibile, aliud incorruptibile, hoc oppositionem habent. Quare necesse est diuersa genere esse. Quæ cum ita sint, patet fieri nō posse, vt tales sint formæ, quales quidam inquiūt esse. Non enim alius homo corruptibilis, alius incorruptibilis erit, & tamē ipsæ formæ, & hæc eiusdem esse species dicuntur, & non diuersas rationes subire. Ea vero quæ genere sunt diuersa, plus distant, quàm ea quæ specie sunt diuersa.

ENARRATIO ALEXANDRI APHROD. IN LIBRVM decimũ primæ philoſophiæ, Latinis XI. Interprete Io. Geneſio.

Apientiam quidẽ circa principia ſcientiã eſſe, ex primis iã patuit: in quibus ad ea quæ ab aliis dicta ſunt de principiis rerũ, eſt dubitatũ.

N hoc totius operis decimo libro qui inſcribitur k, repetit ea quæ ipſi demonſtrata ſunt, nobiſq; ſuggerit, huiuſmodi doctrinã a phyſica & mathematica eſſe diuerſam, candẽq; ſolã dignã eſſe quæ ſapiẽtia nũcupetur: atq; hoc quidem eſt huius libri argumentũ, ſed latius eſt repetendum. Cũ in primis libris doctrinarũ pręſtantiſſima practica ne, an ſpeculatrix ſit inquiſiuiſſet, omni diſciplina practica potiorem eſſe docuit vtcunque ſpeculatricem. omnium porro ſpeculatiuarũ ſapientiam quã hic indagamus, eſſe nobiliſſimã, quippe cuius principia cæterarũ ſciẽtiarũ principijs habeãtur potiora. ſed cũ nõ ſatis pateret, an huius doctrinæ ſint aliqua principia, huc cõuerſus id ipſum docuit, eaq; principijs vti demõſtrauit. Deinde ſapiẽtiæ q̃ ſint principia explicaturus, eadẽq; cæterarũ doctrinarũ principijs nobiliora eſſe expoſiturus, veterũ de principijs opiniones cõmemorat. Quibus excuſſis cõſentaneũ erat, vt his de rebus ſentẽtiã ſuã exponeret. Sed quia omnis cognitio & diſciplina ex manifeſtioribus efficit, idcirco neceſſariũ eſſe dixit ad hãc doctrinã inquirendã, ea primũ diſputare, de quibus primũ dubitari oporteret. Nã recte dubitaſſe, magno vſui eſt ad quęſtiones diſputãdas. Cũ igit in ſecũdo huius operis libro addubitaſſet, quæſtiones illic propoſitas, in cęteris libris ex ſentẽtia ſua & veritate perſequutus eſt ad hũc vſq; librũ, quẽ k Peripatetici cõſueuerunt nũcupare: dubia ſoluẽs, & quæcũq; ad rẽ pertinẽtia cõſentaneaq; inciderẽt, exponẽs. Pleraq; autẽ & in hoc libro, & in ſequẽtibus explicaturus, quęſtiones aliquas cõmemorat, q̃ vel omnino nõ fuere ſolutæ, vel ſupra nõ ſatis explicatæ. Sapiẽtiã igit, inquit, de qua eſt nobis ſermo ſuſceptus, doctrinã quãdã eſſe habẽtẽ principia, e ſuperioribus quęſtionibus palã factũ eſt, cũ in ea diſputarem⁹, quę de principijs ab alijs tradita ſunt, & rectene, an perperã dicerẽt, diſſereremus. Nã aliorũ ſentẽtijs perpẽdendis ſimul docuimus, ſapientiã quã inquirimus, principia quibus vtatur habere. Enar. 1.

Sapiẽtiam merito vocati hãc doctrinam.

Dubitauerit autẽ quiſpiã, vtrũ ſapientiã ipſam vnã eſſe ſcientiã, an plures exiſtimare oporteat. Nã ſi vnã ipſam eſſe putem⁹, vna eſt ſemper cõtrariorũ: principia vero nõ ſunt cõtraria. ſi nõ vnã, quas illas plures ponere oportet. Præterea vnius ne eſt, an pluriũ, demõſtratiua principia cõtẽplari. Si enim vnius eſt, cur potius huiuſce, q̃ cuiuſuis? Sin pluriũ, quas illas ponere oportet? Præterea omniũ ne ſubſtãtiarũ, an nõ omniũ vna ſcientia eſt putãda? nã ſi nõ omniũ, perdifficile eſt, quæ quarũ eſt, aſſignare. ſin omniũ vna, obſcurũ eſt, quomodo pluriũ eadẽ eſſe ſciẽtia poteſt. Præterea circa ſubſtãtias ne ſolũ, an & circa accidẽtia eſt demõſtratio. etenim ſi circa accidẽtia ſit demõſtratio, circa ſubſtãtias nõ eſſe videt. At ſi alia eſt, quænã vtraq; ſit, & vtra ſit ſapiẽtia. Demõſtratiua nãq; facultas ſapiẽtia eſt ea, quæ circa accidẽtia ipſa verſatur. ea vero quæ circa prima verſatur, ſubſtãtiarum eſſe videtur. At neq; circa cauſas eas ponẽda eſt ea ſciẽtia quã quærimus, quas in naturalibus diximus. neq; enim circa id eſt, gratia cuius cætera fiunt. Tale eſt enim ipſum bonũ: hoc autẽ eſt in rebus agẽdis, & in hiſce quæ ſunt in motu. Atq; hoc primũ mouet. Tale enim eſt ipſe finis. At id quod primũ mouit, nõ eſt in hiſce quæ mobilia ſunt.

2 Dubitauerit autẽ quiſpiã, vtrũ ſapientiã ipſam vnã eſſe ſciẽtiã, an plures exiſtimare oporteat.) Reuocat in memoriã, vt dictũ eſt, quæ in ſecundo libro quæſita ſunt, & ait, ſed quærat aliquis, nũ ſapiẽtia vna doctrina ſit, an plures? vna vero, nõ queadmodũ arithmeticã, geometriã, phyſicã & aſtronomiã omnes vnã eſſe dicimus, propterea q; in vna Socratis anima cõtinentur. Nã hæ vna quædã eſſe dicũtur, quoniã omnes in anima vna cõuenientes, vnã quandã doctrinã ſingulis vniuerſaliorẽ conficiunt. nõ igitur an ad hũc modũ ſapientia vna ſit, inquirimus, ſed ſit ne vna numero, an plures? Hæc effatus, primũ nõ eſſe vnã arguit, in hũc modũ. Sciẽtiæ numero vnius principia cõtraria ſunt. nã contrariorũ vna eſt diſciplina, & vna eſt cõtrariorũ. ſapiẽtiæ vero principia non ſunt cõtraria. hæc igitur doctrina, quã vocamus ſapientiã, non eſt vna. Nõ eſſe autẽ cõtraria principia ſapiẽtiæ, ad hunc modũ arguitur. Principia ſapiẽtiæ ſunt primæ & ſempiternæ ſubſtãtiæ. ſubſtãtiæ autẽ nihil eſt contrariũ, principia igitur ſapientiæ nõ ſunt cõtraria. ſi enim his particularibus & ſenſibilibus ſubſtantijs nihil eſt contrariũ, illis intelligibilibus perpetuiſq;, & vt ita loquar pluſquã ſubſtãtijs, quid poterit eſſe cõtrariũ? quod vel intelligere eſſet indigniſſimũ. Atq; hæc quidẽ eſt argumẽtatio qua occurritur ſi quis vnã eſſe reſpõderit. Sed & oppoſitã in partẽ argumentatur dicens. Si non eſt vna, ſed plures, quænã ſunt iſtæ plures? vtrum eſt arithmetica, & aliqua alia? & vtrũ ſeptẽ, an quinq;, aliuſve numerus? vtcunq; enim dicatur, magna quęſtio eſt. Quærat item aliquis, vnius ne, an pluriũ doctrinarũ munus ſit, de principijs demõſtratiuis diſputare, qualia ſunt, de omni affirmatio vel negatio. & quæ vni eidẽ ſunt æqualia, ea inter ſeſe æqualia ſunt. & his ſimilia. ſi enĩ hoc munus ſit vnius exẽpli cauſa arithmeticæ, qua ratione huius erit, nõ geometrię? vel cur huius, & non cuiuſuis alterius? quod ſi nõ eſt vnius,

Sapientia vnã ne ſit numero, an plures.

ſed plurium,quales tandem eſſe intelligi debent? practicæ ne,an ſpeculatiuæ? & ex contemplatricibus phyſica,an quæpiam alia?(Præterea omnium ſubſtantiarum, an non omnium vna ſcientia eſt putanda?Nam ſi non omnium,perdifficile eſt,quę quarum eſt,aſſignare.) At ſi rurſus omnium ſubſtantiarum vnam ſcientiam eſſe dixeris, difficile cognitu eſt, quomodo plurium ſcientia vna eſſe poſſit, cum vna contrariorum ſit, ſubſtantiæ vero non ſint contrariæ. Illud quoque poteſt in quæſtionem venire, num demonſtrationes in ſubſtantijs verſentur, an in per ſe accidentibus ſubſtātijs, an ſi verſentur in per ſe accidentibus, nec ſubſtantiarum & quiditatis habeatur demonſtratio,vt in ſecundo poſteriorum demonſtratur, ſubſtantiarum non fuerit demonſtratio,ſed alia quædam.At ſi alia eſt doctrina ſubſtantiarum,alia accidentium, quænam eſt vtraque ipſarum? & vtra ſapientia eſſe intelligitur, accidentium, an ſubſtantiarum diſciplina? & ait, quoniam demonſtratiua ſapientia in accidentibus verſatur,quæ conſiderat prima,id eſt prima principia qualia ſint,ea ſubſtantiarum eſt.In nullo igitur iſtorum ſapientia ponenda eſt.Neq; verſatur circa eas cauſas, quæ in libris phyſicis explicantur,materiam,formam,efficiens, & finem.Ac non verſari quidem circa materiam,formam & efficiens, dictum eſt in primis huius operis libris. Nam principium quod quærimus, expers eſt materiæ. Sed nec aliud quidpiam eſt principij huius efficiens,quippe quod primum omnium eſt, & cunctarum rerum cauſa. quin & formam omnem excedit,cum ſit ipſum formarum efficiens. Nam quod non verſetur in cauſa finali,ipſe docet cum ait (Neque enim circa, id eſt gratia cuius) id eſt,circa finalem cauſam, quam bonum ipſum eſſe ait. Dicens autem(Neque enim circa id quidem gratia cuius) innuit ſubaudiendum nobis eſſe,neque circa reliqua tria, formam, materiam, & efficiens. Nam coniunctio ꝙ aliquid deſiderari ſignificat.Propoſitum autem ad hunc modum demonſtrat. ſapientia verſatur in rebus immobilibus, bonum autem, & gratia cuius,non ſunt immobilia, cum immobilia perfecta ſint,& nullius neque indigentia, neque appetentia. & concludit. ſapientia igitur non verſatur in cauſa finali.Quo expoſito,in quibus gratia cuius verſatur, declarat. Nam id,inquit, gratia cuius, quod quidem eſt bonum,in rebus agendis ineſt:quoniam qui agit,is gratia boni agit, vel eius quod boni ſpeciem præfert. Bonum igitur in rebus agendis habetur, quæque motu cientur, ſeu naturalibus & artificioſis. & hoc eſt quod primum mouet. Nam bonum,vel quod boni præfert ſpeciem,cum videtur, viſum mouet,viſus imaginationem, hæc appetitum, appetitus animal. Itaque primum mouens eſt gratia cuius, & bonum. Si ergo ſapientia immobilia conſiderat, gratia vero cuius non habetur in immobilibus, ſapientia profecto non conſiderat gratia cuius.

Sapientia nō verſatur circa cauſas

Primū mouēs, gratia cui9, & bonum.

Omnino autem hic exiſtit dubitatio, vtrum circa ſenſibiles ſubſtantias ea ſcientia quæ nunc quæritur, an non circa ipſas, ſed circa alias quaſdam verſetur . nam ſi circa alias verſatur, aut circa ipſas formas, aut circa mathematica ipſa verſabitur. At formas quidem patet non eſſe. Dubitatio autem emergit, ſi quiſpiam etiam ipſas eſſe poſuerit, cur non vt in mathematicis, ſic & in cæteris res ſeſe habet,quarum ſunt formæ.Dico autem hoc pacto. Mathematica quidem inter formas & res ſenſibiles ponunt, vti tertia quædam inter ipſas formas, & ea quæ ſunt hoc loco . Tertius autem homo non eſt, neque equus, præter ipſum,& ſingulos homines atque equos. Quod ſi rurſus non ſunt,vt inquiunt,circa quæ ponendum eſt mathematicum ipſum verſari? Nó enim circa ea quæ ſunt hoc loco, quippe cum iſtorum nihil ſit tale, quale mathematicæ ſcientiæ quærunt. At vero neque circa mathematica ſcientia ea verſatur, quam quærimus, nihil enim ipſorum eſt ſeparabile . At neque eſt ſubſtantiarum ſenſibilium . oriuntur enim,atque intereunt.

Omnino autem hic exiſtit dubitatio,vtrum circa ſenſibiles ſubſtantias verſetur.) Senſus eſt vtrū 3
doctrina quam quærimus, de ſenſibilibus ſubſtantijs ediſſerat,an non, ſed de quibuſdam alijs. & ſi de alijs,quænam eæ ſunt diuerſæ a ſenſibilibus,quas conſiderat ſapientia? num formæ, id eſt ideæ, an mathematica?non eſſe autem ideas,pluribus verbis demonſtratum eſt.Sed licet formas eſſe concedamus,cur,inquit (Non vt in mathematicis, ſic & in cæteris ſeſe res habet) id eſt, quare vt inter ipſitriangulum, & triangulos ſenſibiles mathematicos triangulos per ſe, ac non ſolum intelligentia exiſtentes, intercedere aiunt, non ſic inter ipſihominem, & ſingulos homines tertius homo intereſt, qui per ſe conſiſtat? nam (præter ipſum)dixit pro eo, præter ipſihominem. Cum ſic igitur in ideas diſputauit, in contrariam partem argumentatur, dicens. (quod ſi rurſus non ſunt, vt inquiunt) id eſt, ſi non demus, neque concedamus ideas eſſe, in quibus rebus mathematicum verſari dicemus? cum in ſingularibus & ſenſibilibus non verſetur. nihil enim ex ijs quæ nobis nota ſunt,eſt longitudo ſiue rectitudo latitudinis expers. nullus globus planiciem contingit in puncto. in quibus rebus mathematicus verſatur, & de quibus ediſſerit. ſi ergo nihil huiuſmodi apud nos eſt, niſi ipſilongitudinem,& ipſiglobum conceſſerimus, mathematicus de non entibus diſputabit. at nulla diſciplina de non entibus habetur.Ad quæ argumenta idcirco nihil reſpondet,quoniam ſæpe in hanc opinionem diſputauit. negat tamen ſapiētiam tractare mathematica,quoniam

Sapiētiam nō tractare mathematica.

nihil ipsorum est separabile,& per se existens, cum sapientia quæ per se ac vere sunt contempletur. Sapiētia igitur neq; mathematicorum est, neq; sensibilium & particulariū substantiarum.hæc enim mortalia sunt,& sapientia est immortalium & sempiternorum.

Omnino autē dubitauerit quispiā, qualisnam sit scientiæ, de mathematicarum rerū materia dubitare.Neque enim naturalis est facultatis, propterea quòd omnis tractatio naturalis philosophi circa ea versatur,quæ in seipsis principium motus statusve habēt. Neq; etiam est facultatis quæ de demonstratio ne scientiaq; considerat. nam circa hoc ipsum genus facit inquisitionem. Restat igitur philosophiam propositam de ipsa considerare.Dubitauerit autem quispiam,si scientiam eam quam quærimus,ponere oporteat circa principia, quæ a quibusdam elementa vocantur. Hæc autem omnes in ipsis inesse compositis ponūt.Potius autem ea scientia quam quærimus, vniuersalium videbitur esse.Omnis enim ratio,omnis scientia,vniuersalium est,& non vltimorum.Quare hoc pacto primorū generum erit. Hæc autem fuerint id quod est, ipsumque vnum. hæc enim omnia quæ sunt, continere maxime videbuntur, & principiis maxime similia esse,propterea quòd natura sunt prima. his enim corruptis cætera quoq; cōtinuo simul vniuersa tolluntur.omnia enim ens sunt,& vnum.Verum cum differentias participes ipsorum esse necesse est, si quispiam ipsa genera posuerit esse, differentia vero nulla generis particeps esse potest: hoc sane non videbitur, ipsa esse genera ponere, aut principium oportere.

4 Omnino autē dubitauerit quispiam,qualisnā sit scientiæ de mathematicarum rerū materia dubitare.)hoc inquit aliquis quærat,qualis doctrinæ munus sit,de materia mathematicis subiecta disputare.Nam physicæ proculdubio non est,vt quæ de ijs edisserat,quę in se motus & quietis principiū habēt,& de his subiecta materia.Mathematica vero immobilia sunt.Neq; est facultatis demonstratricis.hæc enim sumens genus,& mathematicorum subiectum vt quiddam indubitatum, exempli causa quòd est magnitudo,inquirit quæ illi per se accidunt,quid est rectum,& quid rectas lineas cōcurrere,aut non cōcurrere.nō tamē magnitudinis, aut si quid aliud mathematicis subijcitur, naturā inquirit.Illud autem(Nam circa hoc ipsum genus facit inquisitionem)manca ex more veterū oratio est.est autem sensus,sumens hoc ipsum genus,& materiam subiectam mathematicis sine cōtrouersia certum quiddam esse,considerat & contemplatur quæ illi per se accidunt.hęc enim subaudiēda sunt.Si ergo neq; Physicæ doctrinæ,neq; demonstraticis facultatis partes sunt de mathematicorum materia differere,superest vt sapientia de ipsa consideret.Hęc effatus,(Dubitauerit autē,inquit aliquis,si eam scientiam quam quærimus,ponere oporteat circa principia,quæ a quibusdam elemēta vocantur.)dicit autem ignem,terramq;,& quæ horum media sunt. & percontatus respondet,dicens,hæc autem omnes in ipsis inesse cōpositis ponunt. quasi dicat,an sapientia, quam inquirimus, non versatur in huiusmodi principijs?cum hæc principia,ignis,terra,aqua,& aer insint in compositis animalibus,& stirpibus,& similibus.Quòd autem his insint,omnium ait esse consensum.sapientia vero separabilium est,& eorum quæ omnino contineri nequeunt. Sapiētia igitur non est huiusmodi principiorum & elementorum.Maxime autem vniuersalium esse videtur.omnis enim ratio, omnisq; scientia est vniuersalium.Hęc autem quo est cęteris nobilior,& vniuersalior,eo fuerit vniuersaliorum.Sunt porro omnium vniuersalissima,vnum & ens, quippe quæ omnia complectūtur. omnis enim res substantiam quandam & naturam habet,ac existentiam,& ens est atq; vnum. propterea igitur quòd vniuersalissima sunt,& simul tollūt, non autem simul tolluntur, ens & vnū principia fuerint.Nam hoc est principij proprijssimum,secū tollere, & nō cum alijs tolli. Quòd autem secum tollant, hinc intelligitur, quia nisi vnum sit,aut ens, nihil eorum erit quæ ab ipsis dicuntur. Postq̄ ad hunc modum vnum & ens maxime principia esse confirmauit,id ipsum oppugnat,dicēs, (verum cum differētias participes ipsorum esse necesse sit)est autem sensus.vnum & ens, qua sunt vniuersalissima, principia esse videntur. qua vero interdū de differentijs prædicantur(nam rationabilitas ens est & vnum,atq; item mortalitas & cæteræ,ac ens & vnum non sunt genera neq; principia,sed nomina tantum·dictum est enim sæpenumero de differentijs genera non prædicari)quatenus ergo,inquit,siquis ens & vnum principia esse statuat, efficitur vt his differentiæ participent, id est,vt hæc de differētijs prædicentur:hac ratione neq; genera,neq; principia esse videri debent.

Mathematicorum cōsideratio ad quā doctrinā spectet.

Principia secū tollūt, nō cū alijs tolluntur.

Præterea si simplicius est principium, magis quàm id quod minus est tale, vltima vero eorum quæ sunt ex genere, generibus sunt simpliciora, (sunt enim indiuidua. genera vero in plura atq; differentia diuiduntur) species sane magis esse principiū,quàm genera videbuntur.At quo species vnà cū generibus ipsis tolluntur, genera rursus principiis magis similia esse videntur.Est enim id principium,quod secum alia tollit.

Præterea ſi ſimplicius eſt principium magis quàm id quod minus eſt tale.) Hoc quoq; in loco illud deſideratur. Præterea quærat aliquis, vtrum genera principia ſint, an ſpecies? Illis igitur verbis, (Præterea ſi ſimplicius eſt principium magis quàm quod minus eſt tale.) Species potius quàm genera principia eſſe confirmatur. Nititur autem argumento eo pronũciato, compoſitiora minus eſſe principia quàm ſimpliciora. principij enim proprium eſt eſſe ſimplex. Cum igitur cõpoſitiora minus ſint principia, quàm ſimpliciora, genera autem compoſitiora ſint, vt quæ plura complectantur, ſpecies ſimpliciores, cum pauciora cõtineant: efficitur, vt ſpecies quàm genera potius principia ſint. Vocauit autem vltima eorum quę ſunt ex genere, ſpecies ſpecialiſſimas. Sed hæc argumentatio probabilis tantum eſt, & cuius quàm cæterorum inſidiæ ſunt apertiores. hac igitur ratione ſpecies magis quàm genera principia eſſe videri poſſunt. qua vero rurſus genera ſecum tollunt ſpecies, & non ſimul cum ſpeciebus tolluntur, genera principia eſſe videntur. eſt enim principij vis, vt ſecum tollat, non cum alijs tollatur. 5

Sunt igitur quæ dubitationem habent, & hæc, & alia iſtiuſmodi. Præterea vtrũ quippiam præter ſingula ponere oporteat, an nõ oporteat, ſed iſtorum ſit ea ſcientia, quam nunc quærimus. At hæc infinita ſunt. Ea vero quæ præter ſingula ſunt, genera aut ſpecies eſſe conſtat. ſed horum neutrius ſcientia eſt ea quã nũc quærimus. Quam enim ob cauſam id eſſe nõ poteſt, iam antea diximus. Etenim omnino dubitatio quædam emergit, vtrum aliquam ſubſtantiam ſeparatam præter ſenſibiles ſubſtãtias, & eas quæ ſunt hic, putandum ſit eſſe, an non putandum, ſed hæc eſſe ea quæ ſunt, & circa hæc ſapientiam ipſam verſari putare oporteat. Quærere enim alia quædã videmur, & hoc eſt propoſitum nobis, videre inquam ſi quippiam ſit in ratione rerum ſeparatum per ſe, quod quidem nulli rerum ſenſibilium ſit.

Sunt igitur quæ dubitationem habent, & hæc, & alia iſtiuſmodi.) Poſtquã dixit hæc eſſe de quibus quæri poſſit, & adiecit (& alia iſtiuſmodi) ſignificans alias præterea quęſtiones eſſe, rurſus quęſtionem aliam ſubiungit, dicens. (Pręterea vtrum quidpiam pręter ſingula ponere oporteat) in quibus verſetur ſapientia (an non) ſed ſapientia verſetur in ſingulis, cum pręter ſingula nihil ſit. & quæſtionem ſoluit, dicens. Singula mortalia ſunt & caduca, ſapientia vero de immortalibus & ſempiternis edifferit. ſed neq; de ijs ſapientia diſputat, quæ præter ſingula ſunt. talia enim ſunt genera vel ſpecies, quæ quidem in ſingularibus inſunt, & ſimilitudines ſunt eorum in quibus habẽtur, cum interim ſapientia de vere entibus edifferat, & quæ contineri nequeunt. Vbi autem illis verbis, (Quam enim ob cauſam id eſſe non poteſt, iam antea diximus) ſignificauit ſapientiam de alijs q̃ de generibus diſputare, ſubiungit (etenim omnino dubitatio quædam emergit, vtrum aliquam ſubſtãtiam ſeparatam eſſe putandum ſit.) quaſi dicat, Niſi quædam alia ſeparata ſunt, in quibus verſetur ſapiẽtia, dubium eſt vtrũ præter ſubſtantias nobis cognitas aliqua ſint ſeparata, an non? ſed ſenſibilia ſunt entia de quibus neceſſe eſt vt ſapientia conſideret. Subſtantiam enim a ſenſibilibus diuerſam indagare videmur, & inquirere num ſit aliquid ſeparatum & per ſe, quod non ſit de numero ſenſibilium. 6

Præterea ſi præter ſenſibiles ſubſtantias alia ſit ſubſtantia quædam, præter quas ſubſtantias ſenſibiles hãc eſſe ponere oportet. Cur enim potius præter homines aut equos quàm præter cætera animalia aut inanimata omnino quiſpiam ipſam ponet? æquales tamen ſubſtantiis ſenſibilibus atq; caducis alias æternas conficere, fines egredi rationis videtur. Quod ſi id principium, quod nunc quærimus, non ſit a corporibus ſeparatum, quodnam aliud magis quiſpiam, quàm materiam ponet? Hæc tamẽ potentia eſt, & nõ actu. Atq; forma potius quàm hæc principium propriuſve videbitur eſſe. at hæc caduca eſt, atq; perit. Quare non eſt ſeparabilis & per ſe ſubſtantia vlla perpetua. At hoc eſt abſurdum. Videtur enim eſſe, atque ab elegantiſſimis quæritur quoddam principium, atq; ſubſtantia talis. Quo nanq; modo fuerit ordo, ſi non ſit quicquam æternum & ſeparatum ac manens? Præterea ſi ſubſtantia ſit aliqua, principiumq; tale natura, quale nũc quærimus, atq; hoc vnum ſit omnium idemq; tam perpetuarum rerum, quàm caducarum, exiſtit vtiq; dubitatio, curnam ſub eodem principio alia ſunt ſempiterna, alia non ſempiterna. Hoc enim abſurdum eſſe videtur. Quod ſi aliud illorum, aliud eſt iſtorum: ſi caducorum etiam ſit æternum, modo ſane ſimili dubitabimus. Cur enim ſi principiũ ſit perpetuum, non ſint & ea quæ ſub ipſo ſunt, ſempiterna? Sin vero ſit caducum ac perit, aliud quippiam huius, & aliud illius itidem principium erit, atq; hoc in infinitũ abibit. Quod ſi rurſus quiſpiam ea quæ maxime immobilia principia eſſe videntur, id in-

quam quod est,ac ipsum vnum posuerit: primo quidem si neutrum ipsorum hoc aliquid substantiamq; significet,quonã pacto separabilia atque per se erunt? Talia autem quærimus æterna ipsa principia atque prima.Deinde si hoc aliquid vtrunque substantiamq; significat, omnia quæ sunt,continuo substantiæ erunt: quippe cum de vniuersis ipsum ens, & de nonnullis ipsum vnum etiam prædicetur. At falsum est, vniuersa quæ sunt,substantias esse. Præterea dicant illi oportet,qui id quod principium primum, atque substantias inquiunt esse, ex ipso vero vno atque materia primo numerum generant, atque hunc asserunt substantiam esse, quonam pacto id quod dicitur, verum esse potest? Dualitatem enim,& cæterorum numerum quemque compositorum, quonam modo vnum intelligere oportet? De hoc enim neque quicquam omnino dicunt, neq; est facile dicere. Si lineas tamen vel superficies principia quispiam posuerit prima, hæc non sunt substantiæ separatæ, sed incisiones atque diuisiones, linea quidem superficierum, superficies autem corporum, & linearum etiam pũcta, & insuper eorundem sunt fines. Hæc autem omnia in aliis insunt, & nihil est separatum. Præterea quonam pacto substantiam vnius pũctive putare oportet? Nam substãtiæ quidem omnis est generatio,at pũcti non est. Est enim ipsum punctum diuisio. Affert autem & hoc dubitationem, omnem quidem scientiam vniuersalium esse, ac talis, substãtiam vero de vniuersalium numero non esse,sed potius hoc aliquid esse, ac separatum. Quare si scientia sit circa principia,quonam pacto putare oportet principium substantiam esse?

7 Præterea si præter sensibiles substantias alia sit substantia quędam.) Quæstio est,si sit aliqua substantia a sensibilibus diuersa,vt quidam dicunt ipsihominẽ, (præter quas sensibiles substantias hanc esse ponere oportet) id est, quorum habentur ideę,& quorum secus. Si enim hominis habeatur priuatim & equi,cur non & stirpis? & si stirpis,cur non domus,& omnino inanimatorum? Negant enim authores idearũ,artificiosorum ideas esse. Quòd si non modo rerum naturalium, sed etiam artificiosarum, & simpliciter omnium sensibilium ideæ sint,tamen alienum est dictu, totidem numero ideas esse,& quæ apud nos sunt.Nam qui duorum cognitionem habere nequit,is quatuor multo minus habebit,cum pauciorum & terminatiorum cognitio facilior sit. Isti autem qui propter harũ rerum compendium ideas comminiscebantur, parum intelligebant se numerum duplicare. Sed de his satis multa dicta sunt in primo libro maiore.si ergo formas principia separata esse dixeris, hæc incommoda consequuntur.sin autem principium quod quærimus,a corporibus secerni posse neges, quodnam id esse dices,nisi materiam informem?hęc enim licet actu nihil sit,nec propriam formam obtineat,facultate tamen est omnia,nisi quòd nunq̃ est absq; forma.Si ergo principium,quod indagamus,materiam informem esse dicas,occurret tibi aliquis formam dictans multo magis esse principium,quæ materiam definit & exornat.At ne forma quidem dici potest huiusmodi principiũ esse.Nam principium quod inquirimus,sempiternum est: omnis autẽ materialis forma,caduca. Si ergo materialem formam huiusmodi principiũ esse statuas, estq; caduca forma omnis materialis (voco autem materialia quæcunq; citra lunæ globum continẽtur) omnino principium sempiternum ac per se separatumq; non erit. quod est perabsurdum. Est enim & a doctissimis sapientissimisq; viris indagatur. Præterea nisi huiusmodi principium sit,quomodo rerum ordo constabit,si nihil sempiternum sit, & constans,a quo rerum omnium ordo disponatur? At si est aliqua substantia & principium quale quęrimus,sempiternum videlicet,separabile,& vnum idemq; principium sumpiternarum rerum & caducarum,magna quæstio est,cur cum omnia ab vno principio manent,quędã mortalia sunt,alia immortalia?quod videtur alienũ.Quòd si aliud est mortalium principium, aliud immortalium,mortale ne an secus est mortalium principium?si immortale,cur quę ab hoc proficiscũtur,mortalia:quę ab altero,immortalia sunt?cum sit vtrunq; immortale.Sin mortalium principium est mortale,aliud erit principium,in quod hoc ipsum aboleatur.ac tum illud quæro,mortale,an immortale sit.si immortale,cur quæ ab ipso proficiscuntur, sunt caduca? & hoc in cunctis similiter. sin omnia principia mortalia,infinite procedetur.quod fieri non posse demonstratum est in primo libro minore.Quod si principium quod quęrimus,immobile esse oportet,cum vnum & ens immobilia esse videantur,hæc vtiq; principia fuerint. At si quis,inquit,hęc principia esse statuerit,primum, si,quemadmodum sæpe demonstratum est,& demonstrabitur,ens & vnum non significant hoc aliquid,id est substantiam,vt ipse exponit,& neutrum ipsorum est substantia, profecto nec separabilia fuerint, neque per se. nihil enim præter substantiam separabile est,& per se,sed omne tale in substantia esse obtinet. At sempiterna & prima principia talia quærimus, separabilia videlicet, & per se.quod si ens & vnum substantia sunt,ac proinde principium,omnia principia fuerint. Nam vt ea de quibus animal prædicatur,omnia sunt animata sensualia,sic si ens & vnum sit substantia, omnia de quibus hæc prædicantur,erunt substantia.itaq; qualitas,quantitas, & cætera prædicamenta sub-

Mortaliũ & immortalium an idẽ sit principium.

ſtantiæ fuerint. quod falſum eſt. Quod vero ait,(& de nõnullis ipſum etiam vnum prædicatur)non eſt dictũ ab re,ſed propter numeros & multitudines. Si enim vnitates ſunt ex quibus numeri exiſtunt,& ex quibus magnitudines,numerus quatenus in ſe tot habet vnitates,non eſt vnus. quæ eadem eſt multitudinis ratio. Præterea,inquit,qui aiunt ipſum vnum eſſe ſubſtãtiam,& ex hoc & materia numeros primum generant,eoſdẽq; ſubſtantias eſſe aiunt,ac rurſus ex numeris cætera gignũt, ij quomodo dictum tueri poſſunt? quorum doctrinæ conſentaneum eſt,dualitatem cęteroſq; numeros vnum eſſe,ac de ipſis vnum prædicari. Nam vt homines ſunt, quæ ex materia formaq; humana conſtant,ſic vnũ quæ ex vno & ex materia conſiſtũt. Quomodo autem ex vno & dualitate ſiue materia primum numeros efficiant, deinde ex numeris cætera,in primo maiore fuit explicatum. Sed neq; lineas,neq; ſuperficies principia eſſe,quæ inueſtigamus,putare conuenit. nihil enim horum eſt ſeparabile & ſubſtantia,ſed tantum ſectiones,punctum lineæ,linea ſuperficiei. Præterea quomodo punctum,vel quod tantundem eſt,vnum,ſubſtantia eſſe intelligatur,cum omnis naturalis ſubſtãtiæ ſit generatio,& temporis mora fiat ipſius exiſtentia,puncti autem generatio nõ habeatur,vt in hoc opere ſæpe demonſtratur? Illud quoq; dubitari ait,ſi omnis ſcientia verſatur in vniuerſalibus, quod eſt idem ac ſi dicatur in principijs, nullum vniuerſale, vt in ſeptimo huius operis libro demonſtratur,eſt ſubſtantia: quomodo principia poſſunt eſſe ſubſtantiæ? At nos ea principia quærimus, quæ ſubſtantiæ ſint,ac proprie ſubſtantiæ. quod ſi verum eſt,nõ igitur vniuerſalia ſunt principia,quæ inquirimus. ac ſenſus quidem hic eſt illorum verborum. (Affert autem & hoc dubitationem, omnem quidem ſcientiam vniuerſalium eſſe,& cætera) particularis vero expoſitio hæc,(omnis ſcientia vniuerſalium eſt & talis)id eſt, ſimilitudinis particulariũ. Vniuerſalia enim ſimilitudines ſunt, & quaſi veſtigia: ſubſtantia vero, vt in ſeptimo demonſtratur,non eſt de numero vniuerſalium,ſed particularis(ſed potius hoc aliquid)id eſt,ſed proprius ſubſtantia eſt particularis & ſeparata atq; per ſe,non tale & ſimilitudo. Semper enim apud Ariſtotelem hoc aliquid ſignificat ſubſtantiam,tale autẽ qualitatem. At ſimilitudo qualitas eſt, vniuerſale autem ſimilitudo. Vniuerſale igitur ſimilitudo eſt,& qualitas,& tale. ſi ergo ſcientia eſt de principijs, principia vero vniuerſalia, vniuerſalia porro non ſunt ſubſtantiæ,non igitur principia ſubſtantiæ ſunt.

Vniuerſalia ſimilitudines ſunt, & quaſi veſtigia.

Præterea eſt ne quippiam præter ipſum totum, an non eſt? Dico autem totum materiam cum eo quod eſt cum ipſa. Nam ſi non eſt, ea quæ ſunt in materia, caduca ſunt vniuerſa: ſin eſt, ſpecies illud erit, ac ipſa forma. Hoc igitur, in quibus eſt, & in quibus non eſt, difficile eſt definire. In quibuſdam enim velut in domo formam non eſſe ſeparabilem conſtat. Præterea principia ſunt ne ſpecie, an numero eadem? nam ſi eadem numero ſunt, omnia vnum erit.

Præterea,inquit,eſtne quidpiam præter ipſum totum,an non?) Totum appellans,quod ex materia & forma conſiſtit. Si enim præter totum nihil eſt, hęc autem omnia ſunt caduca,ſapiẽtia,quod eſt abſurdum,mortalium & caducorum fuerit. aliquorum enim ſit oportet. ſin autem præter totum aliquid eſt,ſpecies vtiq; fuerit atq; forma. At hæc in quibus ſeparetur,in quibus ſecus,haud facile intelligas. Nam in quibuſdam certum eſt formam nõ poſſe ſeparari,vt in domo. Sed quoniam rationabiles animæ formæ hominum ſunt,vt irrationabiles cæterorum animalium,quæ rationabiles an ſeparantur,in nulla huius operis parte demonſtratur,idcirco adiecit.(in quibuſdam) quaſi diceret, ſi non in cunctis certum eſt,ſeparenturne,an non,in quibuſdam tamen non dubium eſt,quin ſint inſeparabiles.(Præterea,inquit,principia ſunt ne ſpecie, an numero eadem? Nam ſi eadem numero ſunt,omnia vnum erit.)id eſt,non erit multitudo. Nam quoniam literæ a,ſpecie ſunt vnum,numero vero plura,idcirco multæ ſunt ſyllabæ habentes a,vt Ariſtarchus,& Ariſtoteles. quę a ſi numero eſſent vnum,vna ſyllaba eſſet,vel vnum nomen,vel vna oratio,ea ſcilicet in qua inuęniretur a. ſed de hoc in ſecundo libro latius diſputaui,vbi eius Ariſtoteles mentionem fecit. 8

Literæ a, ſpecie vnũ, numero plura ſunt.

Cum autem ſcientia philoſophi circa id verſetur, quod eſt, ea ratione qua ens eſt, vniuerſaliter,& non per partem: id autem quod eſt, multipliciter, & non vno modo dicatur: ſi æquiuoce quidem dicitur, & non per rationem vllam cõmunem, non ſub vnã ſane ſcientiam cadit. non eſt enim talium vnum genere. Sin vero per commune quippiam dicitur, cadet profecto ſub ſcientiam vnam. Videtur igitur modo iam dicto dici vt medicatiuum ac ſanum.& horum enim vtrunq; multis dicitur modis. Vnumquodq; autem hoc ex eo dicitur modo,quia aliud ad medendi facultatem, aliud ad ſanitatẽ aliquo redigitur modo:& aliud item alio modo,ad idem tamen reducitur vnumquodque. Medicatiua nanq; ratio cultelluſq; propterea dicitur,quòd illa quidem a medendi proficiſcitur facultate,iſte autem huic eſt vtilis. Similiter & ſanũ,partim ex eo dicitur,quia ſignificatiuum eſt ſanitatis: partim ex eo,quia eiuſdem eſt effectiuum. Idem eſt & in cæteris ſimilibus modus. Eodem & ens omne dicitur modo. Ex eo nanq; vnũquodq; ipſo-

rum ens dicitur,quia eius quod eſt,ea ratione qua eſt ens, aut affectus, aut habitus, aut diſpoſitio,aut motus,aut quippiam cæterorum talium eſt.

9 Cum autem ſcientia philoſophi circa ens verſetur,ea ratione qua eſt ens,vniuerſaliter & non per partem.) Propoſitis quæſtionibus,iam nunc ſolutiones ipſarum ſubiungit. & primum eius qua primum quærebatur,vtrum vnius doctrinæ ſit naturam entis,qua eſt ens conſiderare,an non? & vnius eſſe docet,dicens vnum neqꝫ æquiuoce neqꝫ vniuoce de quibus dicitur prædicari,ſed vt quæ ab vno & ad vnum dicuntur,quæ media ſunt inter vniuoca & æquiuocà. Nam æquiuoca nominis tantum ſocietatem habent,vniuoca & nominis & rei.quæ vero ab vno & ad vnum referuntur, neqꝫ eadem ſunt,atqꝫ vniuoca.tunc enim non modo nomen,ſed naturam etiam communem haberent.Neqꝫ eadem atqꝫ æquiuoca,tunc enim nomen tantum haberent commune. Ergo decem prædicamenta, de quibus vnum prædicatur,neqꝫ vniuoca ſunt inter ſe,alioquin eadem eſſent,nec ſubſtantia a quantitate differret,nec viciſſim quantitas a ſubſtantia,neqꝫ cætera inter ipſa,neqꝫ rurſus ens de ipſis æquiuoce dicitur,quandoquidem entitate ac exiſtentia participant. nec entis natura omnino carent, ſed ea ſubſtantiæ primum,deinde reliquis nouem prædicamentis ſuppetit. Ergo qua ente participãt,& qua ſunt,hac differunt ab æquiuocis.qua non ſunt eadem atqꝫ ſubſtantia,ſed diuerſa, ſine qua tamen neqꝫ eſſe,neqꝫ ſubſtitui valent,hac ab vniuocorum natura diſtant.Quoniam igitur entia nomen, vt dictum eſt,eiuſqꝫ naturam cõmunem habent,idcirco fieri poteſt,vt entium habeatur vna ſcientia. Poſſe autem eorum quæ ab vno & ad vnũ referuntur,vnam eſſe doctrinam,in huius operis ſecundo libro demonſtratum eſt. Ac ſententiam quidem verborum explicuimus: quod vero ad dictionem pertinet,huiuſmodi eſt.Quoniam,inquit,philoſophia ens qua eſt ens contẽplatur,Geometria enim & Phyſica, & reliquæ ſingulæ in ente aliquo verſantur, quoniã igitur philoſophia prima ens qua ens eſt contẽplatur,neqꝫ enim qua grauitatẽ habet,vel caliditatem,aliquamve aliam ſenſibilium cõtrarietatũ,ſed ſolum qua eſt ens,& entitate ac exiſtẽtia participat,ipſum cõſiderat. (Ens autem multifariam,nõ vno modo dicitur)id eſt,nõ dicitur vniuoce,de quibus prędicatur.ſi,inquit,ens ęquiuoce,de quibus dicitur,prædicetur,& per nihil cõmune.i.ſi entia nomine tantum entis participant,ab entis autẽ natura prorſus abhorrẽt,vt neqꝫ ſint,neqꝫ participẽt entitate,ſed ea careant,cõſentaneum eſt ipſorũ ſcientiã vnã eſſe negare,vt quæ ſint æquiuoca,nullũ neqꝫ genus neqꝫ ſubiectũ habentia cõmune. Nam quorũ genus & ſubiectũ non eſt vnum,horũ doctrina vna non exiſtit.ſed quoniam nõ ſunt æquiuoca,ſed præter nomen per aliquid commune ſunt entia quatenus exiſtentia quadam participant,ipſorum ſcientia vna eſſe poteſt, quæ quidem ſapientia nũcupatur. Hæc effatus, quomodo entis doctrina vna eſſe poſſit,exemplo declarat,& omnino entia quomodo dicantur,dicẽs vt inſtrumentum medicum dicitur,& præceptum medicum,item ſana vrina,medicamẽtumqꝫ ſanum,& cibus ſanus.quorum modorũ alter dicitur ab opere medico,quod ab artifice medico in corpore ægrotantis efficitur.ab ipſo enim medicamentum cæteraqꝫ medica dicuntur. alter a ſanitate.ab hac enim tum cibus,tum vrina ſani nomine nuncupatur.ſic entia ab vno ente,hoc eſt ſubſtantia,quæ proprie ens eſt,huiuſmodi appellationem acceperunt.quòd enim eius habitus ſint,vel affectiones, entia nũcupantur.Eſt autem affectus cum leuiter quidpiam caleſcit,diſpoſitio vero cum per calorem eſt diſpoſitum vt calidum eſſe dicatur,habitus cum diſpoſitio conſtans effecta eſt.

Aequiuoca nominis tantũ ſocietatẽ habẽt, æquiuoca & nominis & rei.

Cum autem reductio eius omnis quod eſt, ad vnum quid commune fiat, contrarietatum etiam quæque ad primas differentias eius quod eſt, ac contrarietates vtique reducẽtur,ſiue multitudo ac vnum, ſiue ſimilitudo ac diſſimilitudo ſint eius quod eſt,differentiæ primæ, ſiue aliæ quædam. Sint enim hæ contemplatione perceptæ. Intereſt autem nihil, ad id quod eſt, an ad ipſum vnum, eorum quæ ſunt, reductio fiat. Nam ſi non eadem ſunt, ſed diuerſa, conuertuntur tamen. Ipſum enim vnum & ens quodammodo eſt,& id quod eſt vnum,etiam eſt.

10 Cum autem reductio omnis entis ad vnum quid commune fiat.)ſenſus eſt.Quemadmodum cætera præter ſubſtantiam,hæc autem ſunt quantum,quale,vbi,& reliqua prædicamẽta, quoniam affectiones habituſque ſubſtantiæ ſunt,ad ipſam rediguntur, & propter ipſam entia nuncupantur,ſic contrarietas quæqꝫ,caliditas & frigiditas,ſiccitas & humiditas,æqualitas & inæqualitas & reliquæ ad primas differentias primaſqꝫ entis contrarietates referentur,& ab his contrarietates vocabuntur. vt enim entia ad ſubſtantiam,ſic contrarietates ad primam entis contrarietatẽ referuntur.Entia autem propter ſubſtantiam & dicuntur,& ſunt.contrarietates igitur ob primam contrarietatem contrarietates nuncupabuntur.Sed hæ inquit primæ entis cõtrarietates ſint ne multitudo & vnum, an ſimilitudo & diſſimilitudo,an quæpiam aliæ,alias fuit ſtatuẽdum.Nam hæ quæ ſint, in libro qui de bono inſcribitur declarauit.Sed quoniam entia non ſolum ad proprie ens,id eſt ad ſubſtantiam referuntur,& ab ipſa dicuntur entia,ſed etiam ad proprie vnum,quod ipſum item eſt ſubſtantia:idcirco nihil intereſſe ait,ad ipſum ne ens,an ad vnum entia referamus.Nam vt ab ente entia,ſic ab vno vna nominabuntur.licet enim vt vnum & entia nuncupantur,diuerſa ſint ſecundum ſermonis prola-

Entia res quæqꝫ propter ſubſtãtiam dicuntur.

tionem,tamen natura ens & vnum idem sunt.Nam vt mortalis & homo secundum elementorum quibus proferuntur expressionem diuersa esse videri possunt (nam primum elemẽtum mortalis est m,primum hominis est ho,at non protinus diuersa sunt)sic ens & vnum licet diuersis elementis efferantur,tamen non sunt diuersa,sed eadem, cum vnum hoc sit, quod ens,& ens hoc quod vnũ. In dictione autẽ cum ait,(Nam si non eadẽ sunt)desideratur,prolatione & elemẽtis,quibus significãtur.(sed diuersa,conuertuntur tamen.) & siquid est ens,vnũ quoq; est: & siquid vnum,etiam ens.

Atqui cum eiusdem atq; vnius scientiæ sit omnia contemplari contraria,contrariorum autem alterum priuationis subeat vicem, dubitauerit quispiam, quonam pacto nonnulla per priuationem dicuntur, quorum est aliquid medium, qualia sunt iustum atque iniustum. Circa igitur talia cuncta priuationem ponere oportet, non totius rationis,sed vltimæ formæ: ceu si ipse iustus est is qui legibus per quendam obtemperat habitum,non omnino ipse iniustus is erit, qui tota ratione priuatur. est enim & qui ex aliqua parte deficit in obtemperando, atque hoc pacto priuatio inerit ipsi. Idem est & in cæteris modus.

Atqui cum eiusdem atq; vnius scientiæ sit omnia contemplari contraria,contrariorum autem alterum priuationis subeat vicem,& vtiq; quædam,dubitauerit quispiam)verba illa(& vtiq; quędã) dictionem obscuram reddunt,quæ illis sublatis perspicua esset,ad hunc modum.(Atqui cum eiusdẽ atq; vnius scientiæ sit omnia contemplari,contrariorum autem alterũ priuationis subeat vicem, dubitauerit quispiam,quonam pacto nonnulla per priuationem dicuntur,&c.)quod quærit,huiusmodi est,cum secundum priuationem contraria dicatur (in omni enim contrarietate deteriorem partẽ vocat priuationem,vt in contrarietate albi & nigri, nigrum priuationem appellat, album formam & habitum,item lumen habitum,tenebras priuationem,simili cæterorũ ratione. cum igitur omnis contradictionis pars altera secundum priuationem dicatur,fuscum autem albo contrarium esse dicamus,& simpliciter extremis media,nimirum fuscum & omne medium priuatio fuerit. Porro si nigrum priuatio est albi,fuscum quoq; albi priuatio est,fiet,vt nigrum & fuscum idem sit.hic est enim sensus illorum verborum(dubitauerit quispiam,quonam pacto nonnulla per priuationem dicãtur, quorum est aliquid medium)id est,quorum contrariorum est medium,quomodo id potioris partis contrarietatis priuatio nuncupabitur? Necesse est enim, si mediũ dicitur contrarium, priuationem quoq; ipsum nuncupari. Quam quęstionem dissoluens,fuscum albi priuationem esse ait,non tamen vt nigrum:quandoquidem nigrum perfectam albi continet priuationem,fuscum vero ex parte priuatum est albedine.Obscure tamen & ingeniose dixit,(Circa igitur talia cuncta priuationem ponere oportet,non totius rationis,sed vltimæ formę.)est autem sensus circa talia cuncta,id est,circa contraria,quæ medium habent,priuationem ponere oportet.quo in loco priuationem vocat fuscum, aliudve medium.ergo circa contraria,quibus aliquid intercedit,sic oportet medium priuationem dicere,non quasi totam rationem vltimæ formæ,hoc est nigri excipere valeat, vt fuscum color cõcretiuus visus esse definiatur,ac proinde ab albi definitione prorsus abhorreat.non sic igitur hæc priuationes appellari debent, sed ad hunc modum,fuscum verbi gratia,vt in exemplo albi & nigri persistamus,priuatio debet vocari,quasi non prorsus albi definitionem capere valeat, quoniam alioquin idem esset fuscum & albũ,possit tamen ex parte. Vltimæ igitur formæ,id est nigri tota ratio est,quę color visus concretiuus dicitur.at fusci nequaquam. quamobrem fuscum albi definitionem excipere aliqua ex parte potest,cuius fusci definitio esse potest color visus ex parte discretiuus. Itaq; fuscum nõ sic est albi priuatio,vt nigrum,neq; omnino caret albedinis definitione.Nigrum autem finalem speciem appellauit,vel quia nigrum posterius est fusco.vel finalẽ dixit pro extrema,propterea quòd nigrum extremum sit atq; finis nigredinis, vt albedinis albũ.Hoc igitur est quod illis verbis innuebat,quanquam ipse in exemplo iusti atq; iniusti versetur,dicens. (ceu si iustus est is qui legibus per quendam obtemperat habitum)id est si definitio iusti est,legibus per habitum quendam parere(nõ omnino ipse iniustus)iniustum appellat qui neq; iustus est, neq; iniustus, sed vtriusque medium tenet.Medius igitur,inquit,iusti & iniusti non erit omnino priuatus tota ratione ac definitione iusti: vt ne fuscum quidem tota ratione albedinis,sed erit medius inter iustum & iniustum,qui deficit aliqua ex parte parendo legibus. Ita qua legibus in vniuersum paret,discrepat ab iniusto, qui omnino non obtemperat.qua vero deficit obtemperando, nec paret,vt iustus omnino,hac non est idem atq; iustus.& hac ratione qua deficit ex parte obtemperando legibus,adest ei iusti priuatio. Additur autem in definitione iusti(per quẽdam habitum) propterea quòd potest quispiam iusta facere inuitus & coactus,qui non debet iustus vocari,vt qui ex habitu quodã his fungitur officijs. (Idem est & in cæteris modus)id est,eadem est ratio in cæteris quæ media quorumpiam sunt,vt in fusco,tepido,& similibus.hæc enim sic debent priuationes nuncupari,vt explicatum est. 11

Inuitus q̃spiam iusta faciens, nõ propterea iustus est.

Vt autem mathematicus circa ea cõtemplationem facit,quæ per abstractionem sumuntur,ipsa nanq; sublatis vniuersis sensibilibus contemplatur,vt pondere,leuitate,du

ritie,ac contrario,caliditate insuper, frigiditate, cæterisq; sensibilibus contrarietatibus, solis relictis quanto atq; continuo,quorundam ad vnum, quorundam ad duo, quorundam ad tria, atq; affectus horum vt quanta sunt,& continua, & non vt quicquam aliud contemplatur,& aliorum quidem inter sese positiones,& ea quæ ipsis competunt,aliorum autem commensurationes & incommensurationes, & aliorum rationes cōsiderat, attamen vnam omnium horum eandemq; geometricam scientiam ponimus: sic & circa id quod est,res sese habere videtur. Nam ea quæ huic accidūt ea ratione qua ens est, & contrarietates ipsius, vt ens est,non ad aliam scientiam, sed ad philosophiam ipsam pertinet contēplari.Naturali nāq; sciētiæ,nemo,eorū quæ sunt,vt entia sunt, sed potius vt motum subeunt,tribuet contemplationem.Differendi quoq; facultas atq; sophistica circa accidentia quidem eorum quæ sunt,non tamē vt entia sunt, neq; circa ipsum ens, vt est ens, versantur. Quare restat circa ea quæ dicta sunt, vt sunt entia, philosophum ipsum esse contemplatorem.Quoniam autem omne quod est, per vnum quid dicitur, & commune,quod quidem pluribus dicitur modis,contrariaque modo eodem(ad primas nanq; contrarietates ipsius entis, & differentias reducuntur) talia vero sub vna esse sciētia possunt,solui profecto dubitatio ea potest,quam in principio diximus. Dico autem eam,qua quærebatur, quonam pacto multorum genereq; differentium vna quædam scientia fuerit.Cum autem & mathematicus ipsis communibus sibi accommodatis vtatur, horum quoque principia ad primam philosophiam pertineat contemplari. Hoc enim,ab æqualibus inquam sublatis æqualibus,ea quæ restant,æqualia esse,cōmune quidem in omnibus quantis inest. Mathematica vero id sumens, circa aliquam suæ materiei partem contemplationem facit,vt circa lineas, aut angulos, aut numeros, aut cæterorum quippiam talium, non vt entia sunt,sed vt ipsorum quodq; continuum est vna dimēsione,vel duabus,vel tribus. At philosophia de singulis quidem, vt horū cuiq; quippiam accidit,non considerat:circa vero id quod est, vt est ens,vnumquodq; talium contemplatur.Eodem modo res sese habet & circa scientiam naturalem. ipsa nanq; naturalis facultas accidentia principiaque eorum quæ sunt,ratione qua mouentur,non vt entia sunt,contemplatur. At primam sciētiam istorum diximus esse vt sunt entia,& nō aliud quicquam.Quapropter & hanc scientiam,& mathematicam ipsam partes esse sapientiæ est ponendum.

12 Vt autem mathematicus circa ea contemplationem facit,quæ per abstractionem sumuntur.)His verbis duo quædam simul docet, alterum quomodo philosophus considerat ens, & in ipsum inquirit:alterum quomodo doctrinæ vnius munus est ens qua est ens considerare, dicens. Quemadmodum mathematicus auferens ratione a corporibus grauitates,siccitates,mollitudines,caliditates, & omnino sensibilia,hoc est sensibiles contrarietates, relicta solum continenti magnitudine, hoc est lineis,planis,& solidis.hic est enim sensus illorum verborum,(quorūdam ad vnum, quorundam ad duo,quorundam ad tria, atq; affectus horum, vt quanta sunt,& continua, non vt quidquam aliud contemplatur.)considerat enim quæ his accidunt,qua horum quodq; quantum est, atq; cōtinuum, non qua vel graue, vel album. Vt ergo mathematicus,sic item philosophus qui entis accidētia contemplatur,non considerat ens, eiusq; accidētia,qua ipsum est mobile,aut quidquam aliud,sed quatenus entia sunt,& qua entitate participant. Itaq; nullius doctrinæ partes sunt de entis qua est ens accidentibus & contrarietatibus differere,siue illa sint vnum & multitudo,siue quidquā aliud, prçterquam sapiētia.Physica enim non disputat de his qua sunt entia, sed qua in se principium vt moueantur habent.Dialectica vero & sophistica considerant illæ quidem entis accidentia, non tamen in eo quod sunt entia,sed vtrum subiecto accidāt, an non,inquirūt. Superest igitur philosophum de ente ac huiusmodi contrarietatibus qua entia sunt disputare. atq; hæc quidem est dictorum sententia. Quod vero ad dictionē pertinet,cum ait,(& aliorum inter se positiones,& ea quæ ipsis competunt)aliorum dicit,id est linearum.Mathematicus enim considerat circulorum positionem,vtrum sic iaceant,& per vnum punctum inter sese contingant,an vt inter se diffecentur: & vtrum lineę rectæ sic se habeant vt angulum exempli gratia obtusum complectantur,an non. Et vtrum hæ rectæ lineæ commensurabiles sint,an secus: & an propositi numeri proportionem sesquialteram, an sesquitertiam,aut aliquam aliam inter ipsos obtineant. Vt autem in quātis cum continuum in vnum diuersum sit a continuis in duo, & hæc a continuis in tria, vnius tamen Geometriæ est de ipsis disputare,sic in ente licet nouem prædicamenta quale,quantum,& cætera,tum a substantia,tum inter se diuersa sint,tamen nihil prohibet vnius esse doctrinæ de ipsis disputare.quo in loco intelligendū

Sapientiæ vnius est de ente qua ens est considerare.

est,quæ a iunioribus stereometria nūcupatur,hanc ab ipso Geometriam appellari. (Cum autem & mathematicus ipsis communibus sibi accommodatis vtatur) cōmunia vocat sentētias illas communes·si ab æqualibus demantur æqualia,quæ supersunt,æqualia sunt. & quę sunt æqualia eidem,inter se quoq; sunt ęqualia,& reliqua id genus.Dicit autem(sibi accommodatis)quoniam Geometra quę sunt eidem æqualia,lineis accommodat,atq; id principium quasi solum in ipsis verum sit, vsurpat, quippe cuius nihil interest,an id in numeris verum obtineat. ac vicissim Arithmeticus numeris ipsum accommodat,in lineis vero quale sit,nihil laborat. Ac dictionem quidem exposuimus.Dictorū vero intellectus qui obscuritatis nihil habet,hic est. Quoniam non modo Physicus,& cęterarū doctrinarum magistri,sed etiam mathematicus principijs vt veris citra demonstrationem vtitur, idcirco philosophus in ea non perinde se gesserit,sed considerabit,demonstrabitq; huiusmodi principia, quatenus quidem demonstrari valent.Ergo principium,si ab æqualibus æqualia dempseris, quæ supersunt,sunt ęqualia,est illud quidem omnibus commune,& a cunctis disciplinis vsurpatur,mathematicus tamen considerat huiusmodi principia quatenus ad solam materiam pertinent mathematis subiectam,qui lineas,angulos,plana,quæ sunt mathematicę materia,non considerat in eo quod entia sunt,sed in eo quod continua,siue ex vna parte,vt linea,siue ex duabus,vt plana,siue ex tribus,vt solida.sed mathematica,cæteræq; disciplinæ particularia quædam entia contemplantur, & in ipsis quemadmodum explicatum est,versantur.philosophia vero non considerat particularia,nec an aliquid horum cuiquā accidat inquirit.quæ si forte de singulis etiam edifferit,ea tamen quatenus entia sunt,contemplatur.Et quemadmodum mathematica subiecta sua non qua sunt entia contemplatur, sed qua sunt continua ex vna,duabusve,aut tribus partibus,sic Physica accidentia & principia rerū naturalium (nam hæc appellauit entia.neq; enim res naturales sunt non entia)considerat non qua entia sunt,sed qua mouentur,& qua vt moueantur in se principium habēt. Scientia vero prima considerat quidem naturalia,non tamen qua mouentur,nec qua principium habent ad mouendum,sed qua entia sunt.At licet mathematica doctrina de entibus,de lineis dico atq; similibus, vt sunt continua,contempletur,& Physica de naturalibus entibus, vt mouentur, & harum neutra entia vt sunt entia,consideret,tamen quoniam demonstrationibus vtitur Physicus & mathematicus,& nūquam fallunt,quemadmodum Dialecticus & Sophista,quorum dialecticus studio semper persuadendi interdum accipit falsa,Sophista semper:quoniam igitur demonstrāt,nec fallunt,quod maxime sapiētiam attingit,idcirco tum Mathematica,tum etiam Physica partes sunt philosophiæ.

Mathematica non cōsiderat res quatenus entia sunt, sed quatenus continua.

Physic⁹ & mathematicus quomodo a dialectico & sophista differant.

Est autem in hisce quæ sunt,principium quoddam, circa quod fieri nō potest vt falso dicamus,quin potius semper cōtrarium faciamus, id est, verum dicamus necesse est: veluti fieri non potest vt idem vno eodemque tempore sit & nō sit, & cætera quæ hoc opponuntur modo.Atq; de talibus absolute quidē demōstratio esse nequit,ad hunc autem est.Fieri enim non potest,vt ex alio principio magis credēdo ratiocinatio huiusce conficiatur,quod tamen fieri oportet si simpliciter fuerit demonstratio.

Est autem in entibus principium quoddam circa quod fieri non potest vt falsum dicatur.) Hoc in loco propositum ipsi est, contradictionem veram simul esse non posse demonstrare,non quòd id simpliciter ac proprie demonstret (tunc enim ex antegressis & notioribus id efficeret,quod fieri nequit,cum sit nihil contradictione notius)sed quia redarguit, ac falsitatis eos conuincit,qui contradictionis veritatem tuentur, quoniam id demum est, contradictionem demōstrare non esse simul veram,refellere id affirmantes, atq; addicere.atq; hoc quidem est propositum.In entibus ergo principium quoddam esse ait,principium autem vocat contradictionem,in quo minime falli licet, sed potius contrarium fieri est necesse. quid porro sit,quod vti faciamus est necesse, exponens ait, (id est, verum dicamus necesse est)Quod iterum explicans adijcit(vel vti fieri non potest,vt idem vno eodemq; tempore sit & non sit.)est autem sensus. Tantum abest,vt per contradictionem mentiamur, vt necessario,non contingenter verum dicamus, non quòd ipsa contradictio vera sit, sed quoniam eius altera pars,id est affirmatio vel negatio est vera.Neq; enim fieri potest vt eodem tempore res eadem atque vna sit & non sit, exempli gratia sit & non sit sedens, sit & non sit homo. Illud autem,(Et cætera quæ hoc opponuntur modo)dicit propter habitus & priuationes.Nam fieri nō potest,vt vnum animal visum habeat,& idem sit cæcum.(Atq; de talibus)id est,de contradictione, & ijs quæ per habitum & priuationem opponuntur,vt diximus, demonstratio proprie non habetur, sed in eum qui contradictionem veram simul esse affirmat,demonstratio est,id est,hunc redarguere ac erroris conuincere licet.Itaq; non id agimus,vt contradictionem demonstremus,sed vt ipsam tollentem redarguentes,firmissimam illam esse doceamus.Effatus vero contradictionem non posse demonstrari, causam eius reddit,dicens,(fieri enim non potest, vt ex alio principio magis credendo, ratiocinatio huius conficiatur.)Nam cum omnis demōstratio omnisq; demonstratiuus syllogismus ex prioribus & notioribus fiat,contradictione autem nihil sit notius,fit vt eius syllogismus demonstratioque non habeatur.Itaque vt huius syllogismus demonstratioq; existat,notius aliquid & crędibilius assumatur oportet.Nulla est igitur illius demonstratio. 13

Contradictionē non esse simul veram.

Ad eum vero qui dictiones oppoſitas veras ſimul aſſerit eſſe,ei qui falſum id eſſe oſtendit, tale quippiam eſt ſumendum,quod ſi idem erit, quod illud, non poſſe inquam vno eodemq; tempore idem eſſe,atq; nõ eſſe,non tamen idem videbitur eſſe. hoc enim pacto duntaxat id demonſtratur ad eum,qui dictiones oppoſitas de eodem veras aſſerit eſſe poſſe. Quibus itaq; inter ſeſe cõmunicare ſermonẽ diſputareq; placet, ij ſeipſos intelligendos præſtare debent.Nam ſi idipſum nõ fiat,quonam pacto inter ipſos communicatio ſermonis,diſputatioq; fieri poteſt?Nominũ igitur vnumquodq; notum eſſe oportet,& aliquid ſignificare,& non plura,ſed ſolum vnum.Quod ſi plura ſignificet,id deſignetur oportet,ad quod illorũ ipſum nomẽ pro præſenti vſu mentẽ ducere lubet.

14 Ad eum vero qui dictiones oppoſitas veras ſimul aſſerit eſſe, ei qui falſum id eſſe oſtendit, tale quidpiam eſt ſumendum.) Teſtatus contradictionis demonſtrationem non haberi,docet nos,præceptiſq; inſtruit,quibus eum coarguamus,ſi quis contradictionem ſimul eſſe veram affirmet,dicẽs, Si quis contradictionem demolientem falſitatis conuincere curet,huic ſumendam eſſe talem quampiam rem,id eſt, lapidem,lignumve, aut hominem, qui lapis aut lignum re vera idem nunc ſit & poſtea, licet neganti cõtradictionem haud ita videatur. (hoc enim pacto duntaxat)id eſt,ſic enim ſumenti rem quampiam quæ res eadem nunc ſit,& poſtea,licet non ſic ei videatur,qui contradictionem deſtruit:redarguetur is qui contradictionem ſimul veram eſſe tuetur,ſeu qui contradictionem demolitur.atq; hoc quidem & huiuſmodi eſt primum præceptum.Alterum pręceptum eſt,interrogandum eſſe aduerſarium,nunquid intelligat & ſentiat,ac noſtrorum dictorum intellectum quempiam & notitiam habeat,an non?Neceſſe eſt enim vt ſenſum habeat & cognitionem. qui ſi vtroque careat,plantæ ſimillimus erit,aduerſus quam nemo ſanæ mentis diſputaret. Tertium præceptũ,ſtatuendum eſſe cum aduerſario,vnumquodq; nomen de quo dicatur certum eſſe,& aliquid ſignificare.neq; enim vocabulum homo nihil ſignificat,nec temere de quolibet prædicatur, ſed bipedis animalis nota eſt:pari cæterorũ nominũ ratione.Quartum,vnumquodq; nomen rem vnam,nõ plures ſignificare:& ſiquod nomen ſit quod plura ſignificet,nec vnum tantum, vt canis,diſtinguendũ eſſe & conſtituendum in quo canis intellectu fiat oratio, num terreſtris canis intelligatur,an ſtella.His enim præſumptis atq; poſitis,paruo negocio aduerſariũ cõuincemus. Quatuor igitur præcepta vel quinq;, nã licet eadẽ efficere quinq;,ſunt quibus ad huiuſmodi redargutionẽ inſtructi eſſe debemus. Primum,vt ſumatur aliquid quod ſit idem & nunc,& poſtea. Secundum, vt alter alterum intelligat,& cognoſcantur quæ ab vtroq; dicũtur.Tertium,vt ſtatuatur nomen quodq; notæ ſignificationis eſſe,exempli cauſa,homo vocabulum de animali bipede prædicari, equum de quadrupede hinnibili.Quartum,vt ponantur nomina res aliquas ſignificare. Quintum,vt vno nomine rem vnam nõ plures ſignificari conſtet:aut ſi plura ſignificet,definiatur in quo intellectu proferatur. Ac ſenſus quidem dictorum ad hunc modum ſeſe habet.quod vero pertinet ad dictionem,huiuſmodi eſt. (Ad eum vero qui dictiones oppoſitas veras ſimul aſſerit eſſe,ei qui oſtendit) id eſt,homini oſtẽdenti & redarguenti eum qui oppoſitas dictiones ſimul veras eſſe dicit. huiuſmodi igitur homini ante redargutionem neceſſe eſt quampiam rem talem accipere,quę re vera eadẽ ſit, eiuſdemq; naturæ. & ſubaudiendum eſt,nunc & poſtea.ſi quis ergo velit contradictionem negantem redarguere,rem aliquã ſumat,quæ nunc & poſtea ſit eadem.Cauſam vero cur eadem ſit futura,reddit cum ait(quia fieri nõ poteſt,vt idem ſit atq; non ſit)id eſt,quoniam fieri nequit, vt qui nunc eſt homo, poſtea non ſit homo,ſi tamen viuit,nec naturæ conceſſit.Nam vt hodie homo eſt, ſic item cras erit homo, ſi vixerit. Illud autẽ(non tamẽ idem videbitur eſſe)coniungendum eſt cum illo (quod idem erit) cui quidem cohæret,ac proximum eſt.Nam tale quidpiam,inquit,ſumendum eſt,quod idem erit,quanquã hoc non videatur ei qui contradictionem demolitur.ſic igitur quemadmodum dictum eſt, nobis eſt faciendum,quoniam ſic duntaxat propoſitum nobis licebit demonſtrare aduerſus errorem quo contradictionem de eodem ſimul veram eſſe contenditur.Præterea qui orationem inter ſe communicare,ſiue diſputare debent,hi vt ſe,hoc eſt alter alterum intelligant oportet.cuius cauſam adijcit,dicẽs, (Nam ſi id non fiat)id eſt,Nam niſi alter alterum intelligat, nec omnino viciſſim dicta intelligantur,quomodo colloquium aut diſputationem vſurpare poterunt?Ad hæc vt quibus nominibus vtimur diſputantes,horum quodque notum ſit oportet,& vnum ſignificet:aut ſi plura, in qua notione dicatur, explicare neceſſe eſt.

Contradictionem ſimul eſſe veram fatẽtis cõfutationũ ratio.

Qui igitur hoc eſſe & hoc non eſſe dicit,is ſane quod omnino eſſe dicit, id dicit non eſſe. Quare quod nomen ſignificat,id non ſignificare dicit. hoc autem eſt impoſſibile. Quare ſi quippiam hoc ſignificat,eſſe inquam hoc, fieri non poteſt,vt contradictio de eodem ſit vera.Præterea ſi quippiam ipſum nomen ſignificat, atq; hoc vere dicitur, id neceſſario ſit oportet. At quod neceſſario eſt,id fieri non poteſt vt interdum non ſit.nõ ergo fit,vt contradictoria de eodem ſint vera.

Qui igitur hoc esse & non esse dicit,is sane quod omnino esse dicit,id dicit nõ esse.) Expositis ijs 15
quæ præijci debent ad eos redarguendũ,qui tollunt contradictionem,deinceps redargutiones adhi-
bet,in hanc sententiam edisserens.Cum nobis positum sit singulis nominibus res singulas significa-
ri,& singula nomina notę certæq; significationis esse,de quo videlicet vnũquodq; dicatur,& de quo
non,si contradictio simul vera est,hæc quæ posita sunt,erunt sublata.Nam si hoc nomen homo vnã
rem significat,& quam rem significet certũ est,animal scilicet bipes:si ergo homo significat animal
bipes,ac de eodem non homo vere dicitur,non igitur vnum tantum homo significat,id est,non solũ
animal bipes,sed etiam aliud,de quo non homo prædicabitur.fieri ergo non potest,si homo signifi-
cat vnum,vt de quo prædicatur,de eodem non homo prædicetur. Ipse vero dixit,(Qui igitur hoc
esse & hoc non esse dicit,is sane quod omnino esse dicit,id dicit non esse)id est,qui hoc quod propo-
nitur exempli causa hominem si dicit,de ipso vere prædicat non hominem: quod hominem dicit,id
non est homo,sed quiddam ab homine diuersum.quapropter de ipso vere dicitur non homo. Nam
si est animal bipes quod hominem dicit,& de ipso non hominẽ prædicat,nihil aliud dicit,quàm no
men homo significans animal bipes,non significare animal bipes.quod fieri nõ potest. positum est
enim singulis nominibus res singulas significari.quare si homo significat animal bipes,falsum dictu
est,non hominem de ipso quoque prædicari.ac proinde fieri haud dubie non potest,vt contradictio
simul sit vera.(Præterea,inquit,si quidpiam ipsum nomen significat,atq; hoc vere dicitur, id neces-
sario sit oportet.)Nam si ignis calidam & siccam naturam significat, necesse est vt hæc natura ca-
lida sit atq; sicca.quod autem esse necesse est,id vt non sit,fieri non potest. quamobrem de ipsa non
poterit vere prædicari non ignis siue non calidum & non siccum. Falsum ergo dictu est, contradi-
ctionem in eodem simul esse veram.

Præterea si non magis affirmatio sit quàm negatio vera, qui dicit hominem aut nõ hominem,non magis dicet verũ. Videbitur autem & hominẽ ipsum nó equum esse dicens,aut magis,aut nõ minus dicere verum,quàm si non hominem esse dicat. Quare si equum & dicat eundẽ esse,verũ similiter dicet.Oppositæ nanq; veræ similiter dicebantur.Fit igitur vt idem homo sit atq; equus,aut quippiam animalium cæterorũ.atq; nulla quidem rationum istarum demonstratio est absolute,est tamen ad eum demõstratio qui hæc ponit. Atenim & ipsum quispiam Heraclitum si hoc interrogasset pacto,fateri cito coegisset nunquã oppositas dictiones veras de eodem esse posse. Nunc vero non animaduertens quid dicit,hanc sibi sumpsit opinionem.

Præterea si non magis affirmatio sit, quàm negatio vera.) Horrendum in primis dictu est hoc 16
quod generosissimum. quod vero dicit, est huiusmodi.si de vno atq; eodem nihilo verior est affir-
matio quàm negatio,sed ex æquo vtraq; dicitur de eodem,qui Socratem hominem esse dicit, is ni-
hilo veracior est,quàm qui eundem non hominem esse ait. At si qui non hominem ipsum ait, verũ
dicit,certe multo magis qui non equum eundem esse affirmat, cum Socrates equus non sit. quod si
de Socrate vere dicitur non equus,etiã vere prædicabitur equus,quoniam istis contradictionẽ simul
veram esse placet.Socrates igitur,vel quod honestius dictu est, Protagoras homo erit atque equus.
Rursus cum de Protagora vere dicatur non bos,bos etiã de ipso vere prædicabitur: & sic non bos
Protagoras erit homo,& equus atq; bos,& cętera omnia.Dictorum ergo sensus ad hunc modũ ex-
plicatur.Quod autem pertinet ad dictionem illam, Videbitur autem hominem ipsum nõ equũ esse
dicẽs, aut magis aut non minus dicere verum,quàm si non hominem esse dicat,huiusmodi est,cum
dixisset, si cõtradictio simul esse vera statuatur,qui dicit hominem,eum nihilominus verum dicere,
quàm qui non hominem ait,intulit(videbitur autem non equum esse dicens)id est,qui hominẽ di-
cit non equum,verius dicit,quàm qui eundem non hominem ait. Cõuenientius enim est hominem
non equum dicere,quàm nõ hominem. Qui ergo hominẽ non equum dicit,verius loquitur,quàm
qui non hominem ait:vel si non verius,at certe nihilominus vere dicit. Hęc effatus,nullam harũ ar-
gumentationum simpliciter & proprie demõstrationem esse ait,sed esse demonstrationẽ siue redar
gutionem in eum qui contradictionem simul veram esse statuit.Qua opinione ad hunc modum re-
futata,futurum fuisse ait vt facile conuinceretur Heraclitus,ne idem & vnum bonum & nõ bonum
esse diceret,album & non album,si quis illum hæc & ad hunc modum interrogasset.Nam ipse idcir
co in illum errorẽ lapsus est,quoniam seipsum non intelligebat,nec verba discutiebat sua: qui si di-
spexisset,vt fieri non possit,vt idem verum sit,& non verum,bonum & non bonum,nũquam affir-
masset contradictionem simul esse veram.

Omnino autem si id quod ab ipso dicitur,verum sit,neq; idipsum verum etiam erit, idem inquam vno eodemq; tempore esse atq; non esse posse.

Omnino autẽ si id quod ab ipso dicitur, verum sit,neq; id ipsum verũ etiam erit.) Si,inquit,He- 17
racliti dictum verum est.quod autem sit dictum illius,subijcit,posse videlicet idem vno eodẽq; tem-

pore esse & non esse. Si ergo ex Heracliti sententia verum est contradictionem simul esse veram, idipsum, id est oratio qua hoc dicitur, falsa erit. Nam si verum est dictu contradictionem simul esse veram, illud quoque verum erit, contradictionem non esse simul veram. & si verum est nõ esse simul veram, falsum fuerit affirmare illam esse simul veram, ac proinde Heracliti sententia falsa est.

Nam vt & diuisis ipsis non magis est affirmatio quàm negatio vera, sic si vtrunque atque complexum vt vna quædam sit affirmatio, non magis ipsa negatio quàm totum ipsum fuerit verum, vt affirmatio positum. Præterea si non sit vt quicquam vere affirmetur, & idipsum erit vtique falsum, nullam inquam affirmationem dicere esse veram. Quod si sit verum, soluetur id profecto quod ab hisce dicitur, qui talibus obstant, atque omnino disputationẽ e medio tollũt. Simile est hisce quæ dicta sunt, & id quod a Protagora dicebatur. etenim ille rerum omnium hominem mensuram esse dicebat, nil aliud ex eo nimirum innuens, quàm id esse certo, quod cuiq; videtur, atq; apparet: quod si fiet, euenit profecto, vt idem sit & non sit, & bonum sit & non bonum, cæteraq; omnino quæ per oppositas dictiones dicentur, propterea quòd persæpe idem his bonum, illis vero malum esse videtur, & id est mensura, quod cuiq; apparet atq; videtur.

18 Nam vt & diuisis ipsis non magis est affirmatio quàm negatio vera.) Perstat in Heracliti sententiæ refutatione. quod autem dicit, huiusmodi est. Nam queadmodum per Heraclitum verum est dicere priuatim ac separatim, Socrates non est homo, atque item Socrates est homo, quæ quidem appellat diuisa, sic copulata & vnita, & quasi affirmatio vna accepta, vera fuerint. Itaque verum fuerit dictu, Socratem esse hominem, & non hominem. quod si verũ est, illa quoque negatio de eodem vera fuerit, Socrates neque est homo, neque non homo. At quid dictu absurdius esse potest, quàm Socratem esse & hominem & non hominem, eundemque neque hominem esse, neque non hominem? Itaque diuisa, vt dixi, vocat, affirmationem separatim dici, atque item negationem priuatim: coniuncta vero & copulata, dicere ipsa vt affirmationem vnam. Illud vero, (Nõ magis ipsa negatio, quàm totum ipsum fuerit verum, vt in affirmatione positum) in hunc sensum accipi debet. Vt enim per Heraclitum in quocunque affirmatio vera est, in eo etiam negatio, sic affirmatio & negatio simul vt vna affirmatio dictæ veræ fuerint. exempli gratia bonum non bonum. si autem hoc verum est, negatio quoque huius vera fuerit, quæ ait neque bonum neque non bonum. (Præterea, inquit, si non sit vt quidquam vere affirmetur, & id ipsum erit vtique falsum) id est, si omnis affirmatio falsa est. nam quidquid non est verum, falsum est. si ergo affirmatio omnis est falsa, id ipsum, hoc est omnem affirmationẽ esse falsam, falsum est dictu. hoc enim significant verba illa, (Nullam affirmationem dicere esse veram) hoc igitur ipsum falsum erit. Nã si omnis affirmatio falsa est, & ipsum dicere, omnis affirmatio est falsa, est affirmatio, falsum profecto fuerit omnem affirmationẽ esse falsam (Quod si verum est) id est, si dicerent isti omnem affirmationem esse veram præter hanc, omnis affirmatio est falsa, hanc enim solam ex affirmationibus veram esse: tamen falsum esset dicere, omnis affirmatio falsa est. quemadmodum si quis omnem hominem esse album dicat, & vnus reperiatur nõ albus, falsa est eius oratio quæ ait omnem hominem esse albũ. ac proinde (soluetur id quod ab hisce dicitur, qui talibus obstant, atque omnino disputationem e medio tollunt) quoniam si affirmatio hoc est quod negatio, non licebit disputare. similis autem, inquit, Heracliti sententiæ est opinio Protagorę. hic enim cunctarũ rerum mensuram hominem esse dicebat. nihil aliud dicens quàm quia mel alijs videtur dulce, alijs amarũ. iccirco mel & dulce & amarũ esse, quod constanter in esse dulce atque amarum permaneat.

Soluetur autem hæc dubitatio, si prius contemplabimur vnde orta hæc existimatio fuit. Quibusdam enim ex opinione naturalium orta fuisse videtur. Quibusdam ex eo, quia non omnes eadem de eisdem cognoscunt, sed aliis hoc dulce, aliis contrarium esse videtur. Nihil enim ex non ente, sed omne ex ente fieri, opinio fere omnium naturalium est communis. Cum igitur ex perfecte albo minimeque non albo fiat ac oriatur non album, si nunc generetur non album ex eo quod est non album, ex non ente ipsum illorum sententia fiet, nisi idem & non album esset, & album. At non difficile est hanc soluere dubitationem. Dictum est enim in naturali scientia, quonam pacto ex nõ ente, & quo pacto ex ente fiunt ea quæ generantur.

19 Soluetur autem hæc quæstio, si prius cõtemplabimur vnde orta hæc existimatio fuit.) Soluturus Protagorę rationem, causam in primis reddendam esse ait, quæ hunc & cæteros in huiusmodi sententiam induxit, & quosdã sentẽtia Physicorũ ductos hæc tradidisse testatur. Quę Physicorũ sententia cuiusmodi sit explicans ait, quoniam ex non ente nihil fieri, id est ex eo quod nullo modo est, effici nihil, sed quidquid fit, ex aliquo ęnte & subiecto effici, omniũ fere physicorũ cõmune decretũ est. Nã

hic eſt dictionis ordo. deinde ſequitur illud (quibuſdam quia non omnes eadem de eiſdem cognoſcunt) id eſt, quibuſdam accidit vt talia de rebus & contradictione traderent, propterea quòd non omnes de eiſdem eadem exiſtimant. Nam quod his dulce videtur, hoc amarum alijs. quo fit, vt non omnes idem dulce eſſe arbitrētur, nec viciſſim amarũ. Sed cum dixiſſet, quoſdam ex communi phyſicorum ſententia in hanc opinionem veniſſe, alios ex eo quòd non omnibus eadē viderentur, prius exponit quomodo ex phyſicorum ſententia quibuſdam occaſio data fuerit, vt album etiam non albũ eſſe dicerent, & dulce non dulce: ſed valde obſcure & tenebricoſe hæc interpretatur. Cum igitur, inquit, non album fiat ex eo quod perfecte eſt album, minimeq; non album, id eſt, cum per me Ariſtotelem & reuera non album fiat ex perfecte albo ſiue pure albo, & nequaquam non albo, id eſt nō ex eo quod partim eſt album, partim non album, ſed ex albo perfectiſſimo. Nam ſi non album fit, ex omnino albo efficietur. Cum igitur non album, vt dictum eſt, fiat ex albo (nunc autem factum non album) id eſt, per eos autem qui contradictionem ſimul veram eſſe aiunt, quod efficitur non album, non fit ex albo, vt nos dicimus, ſed ex non albo. iſti enim non album ex non albo generari committiſcuntur: per iſtos igitur, ſi fiat non album, nihil aliud eueniet, quàm quod fit non album, id ex non albo fieri: cum cōtra oporteret, vt ex albo fieret. quod ſi non album fiat ex non albo, non album per ipſos ex minime ente efficietur (niſi idem & non album eſſet & album) id eſt, niſi non album idem eſſet, atque album. ſic enim per hyperbaton legendum eſt. Ac dictionem quidem explicauimus, ſenſum autem huiuſmodi eſſe puto, Qui Phyſicorum ſentētiam ſequuti, ea quæ diximus tradebāt, propoſitionem ex inductione ſumebant falſam, ad hũc modum, vt homo ex homine fit, equus ex equo, ſic non album ex non albo efficietur, non ex albo. quæ quidem propoſitio falſa eſt. Nam licet homo ex homine procreetur, proxime tamē ex ſemine virili, & menſibus muliebribus, quæ homines non ſunt, generatur. Hāc igitur propoſitionem falſam aſſumentes, quòd ſcilicet non album ex non albo, non ex albo generatur, & alteram item falſam, ſcilicet omnes negationes non entia ex non entibus ſignificant, in hunc modum argumentabuntur. ſi non album efficitur, vtiq; ex non albo efficietur. non album autem eſt non ens, non album igitur ex non ente efficietur. at ex nō ente nihil fieri, Phyſicorum eſt conſenſus. non igitur efficitur non album ex non albo, ſiue ex nō ente. ergo efficitur ex ente. At ſi non album eſt non ens, album proculdubio erit ens, ac proinde album, vel quod eſt tantũdem, ens, id erit, ex quo efficitur nō album, cum quod efficitur, ex ente fieri oporteat. Sed rurſus quatenus non album per iſtos efficitur ex non albo, id ex quo non album efficitur, erit nō album. id igitur ex quo non album fit, album erit, & non album. Et item dulce, & non dulce, id ex quo efficitur dulce. cui ſimilis eſt cæterorum ratio. quod ſi verum eſt, contradictio ſimul vera fuerit. hanc igitur quæſtionem ſoluens, verum dictu eſſe ait, non album ex non ente fieri, non tamen ex non ente ſimpliciter, ſed ex non ente aliquo, & aliquo non ente, de quibus eſt in libro primo Phyſici auditus diſputatum. Sed quærat aliquis in ea quę initio explicandæ dictionis dicta ſunt, quomodo ait non albũ ex perfecte albo fieri? cum non album quiddam exempli gratia fuſcum ex nō albo efficiatur, hoc eſt ex nigro. An, vt puto, hoc dixit ad noſtram imaginationē ſpectans? Nam cum omne quod fit, ex negatione ſui fiat, ſimul atq; audimus fieri non album, imaginamur eius negationem, id eſt, album.

Atq; fidem vtriſque ſimiliter opinionibus eorum ac imaginationibus adhibere, qui inter ſeſe contendunt, inſignis dementiæ eſt. Conſtat enim alterum ipſorum neceſſario dicere falſum. Patet autem ex hiſce quæ fiunt in ſenſu. Nunquam enim idem aliis dulce, alijs contrarium videtur, ſi non corruptum atque infectum inſtrumentum eius habeant ſenſus, qui dictos ſapores diſcernit. Quod cum eſt tale, alteri putandi ſunt menſura, alteri non putandi. Idem & in bono, & honeſto, ac turpi & iſtiuſmodi cæteris eſt cenſendum.

Atq; vtriſque ſimiliter opinionibus eorum atq; imaginationibus attendere, qui inter ipſos contendũt, ſtultum eſt.) inter ipſos dixit pro inter ſe inuicem. hæc autem verba ad ſolutionem ſpectant eius rationis, quæ quoniam non eadem omnibus videntur, idcirco idem bonum & non bonum, & album idem & non album eſſe ſtatuit. Stultum igitur eſſe ait, inter ſe diſſidentium ſentētias accurate diſcutere. nam quid magis alienum dici poteſt, quàm idem & dulce eſſe, & non dulce, propterea quòd recte valenti dulce videatur, ægrotanti non dulce? cum ægrotantes haud dubie decipiantur, quippe quibus cum recte valerent, non videbatur illud non dulce, ſed dulce, quod ægrotantibus idcirco videtur amarum, quoniam ipſorum ſenſorium eſt debilitatum, & id quo iudicium de huiuſmodi ſaporibus fertur. quod cum ita ſit, par eſt, vt recte valentes, qui ſanum ſenſorium obtinent, mēſura rerum ſint, deq; his recte iudicare exiſtimentur, & res tales eſſe dicantur, quales ab his eſſe dicũtur, nec ægrotantibus fidem habeamus. Eadem eſt boni turpiſque ratio. Nam quæ homines ſtudioſi bona eſſe dicunt, ea bona ſunt appellanda: quæ mali, non item. Vt enim recte valentes ad ægrotantes, ſic ad malos ſtudioſi ſeſe habent. 20

Recte valētes, rerum menſura ſunt.

Aegrotantibus fides nō habēda.

Illud enim cenſeri non aliud eſſe conſtat, quàm tot eſſe ea putare oportere, quot hiſce videntur, qui ſub viſũ digitum ſubmittunt, atq; faciunt vt ex vno duo tũc videātur,

propterea quòd illis tot esse vidētur, & rursus vnū. nā hisce qui visum nō mouēt, ipsum vnum, nō plura, sed vnum esse videtur. Omnino autem absurdum esse videtur ex eo de veritate iudicium facere, quia res quæ hic sunt, mutari videntur, & nunquam in eisdem persistere. Oportet enim ex hisce veritatem venari, quæ semper eodem modo sese habent, mutationemque nullam suscipiunt. Talia vero sunt ea, quæ sunt in cœlo. Hæc enim non interdum talia, interdum non talia, sed semper eadem videntur, nullamque mutationem suscipere.

21 Illud enim censeri non aliud esse constat, quàm tot esse &c.) Sensus est. affirmare idem dulce & amarum esse, propterea quòd mel recte valenti dulce, idem ægrotāti amarum esse videtur, simile est ac si idem vnum & non vnum esse dicas: quoniam si subiecto digito moueas visum, quod vnum est, id tibi duo esse videbitur. idem vnum tantum existimabitur, si quiescente oculo intuearis. Absurdū est enim dictu, vnum esse duo, cum tranquillus visus vnum esse renunciet, quod eidem concitato duo esse videtur. Vt igitur hoc ridiculum est, sic item dulce idem esse atq; amarū asserere, quoniam huic dulce, illi amarum esse videatur. Hæc effatus, absurdū omnino esse ait, quoniam circunterranea nobisque familiaria fluxa instabiliaq; esse videantur, ab his sumpto argumento, talia de veritate constituere: cum sit æquius, & magis philosopho dignum, a sempiternorum constantia, quæque nulla præterquam loci mutatione conuariant, quidnam verum sit aucupari. Mundum autē vocat cęlestes globos, & stellas.

A sempiternorum constantia veritas magis est aucupanda.

Præterea si est motus, atque aliquid mouetur, omne autem quod motu cietur, ex aliquo atque ad aliquid pergit: id sane quod mouetur, in illo esse ex quo mouetur, & non in ipso esse, & ad hoc moueri, atque in hoc esse sententia ipsorum oportet, vel non sunt simul contradictoria vera.

22 Præterea si est motus, atq; aliquid mouetur, omne autem quod motu cietur, ex aliquo atq; ad aliquid pergit.) Hoc quoq; ad redargutionem illorum pertinet, qui contradictionem simul esse veram aiebant. Dicit autem, quoniam cum motus sit, necesse est vt sit aliquid quod moueatur: quidquid autem mouetur, ex aliquo mouetur, & in aliquid: idcirco vt quod mouetur, in illo sit oportet. fit igitur per eos qui cōtradictionem simul esse veram tradunt, vt quod mouetur, sit in termino ad quem mouetur, & non sit: similiter in quo motum fuerit, sit, & non sit. hoc autem consequi, hinc intelligere licet. Nam cum id quod ex aliquo motum esse debet, quiescēs in illo, ex illo moueatur, quatenus in illo quiescit, est in illo, & non est in illo, si quidem cōtradictio simul vera est. si quid enim ex albo moueri debet, id in albo est, & in ipso quiescit. Cum autem per hos de albo non album vere prędicetur, non erit in albo. est igitur in albo, & non est in albo. Rursus quoniam mouetur in nigrum, non est nigrum. at cum non nigrum per istos nigrum etiam sit, fit in hoc, id est, est etiam in nigro. Nam fit hoc in loco, pro est positum est. Sed verba quæ Græce proxime sequūtur, obscurissimam reddunt orationem. Articulus enim generis neutri, & (autem) coniunctio, pro vel dicta sunt: vt dictio tota cōcinne ad hunc modum explicari debeat. si motus est, & aliquid quod moueatur, omnis autem res ex aliquo in aliquid mouetur, id quod mouetur, vel erit per istorum doctrinam in eo ex quo mouetur, & non erit, vel contradictio non erit simul vera. si ergo illa fieri non possunt, verum fuerit contradictionem non esse simul veram.

Et si ea quæ sunt, hic fluunt continue ratione quantitatis, atq; mouentur, idq; quispiā ponet, & si veritatis metas egreditur, cur ratione qualitatis non manent? Vidētur enim ex eo quoque de eodem contradictoria prædicare, quia quantum in corporibus manere non putant. Quapropter idem & quatuor cubitorum esse atque non esse censent. At substantia ad qualitatem accommodatur, atque hæc est definitæ naturæ, quantitas vero indefinitæ. Præterea cur medico cibum hunc sumere iubente sumunt? non est enim hoc panis potius quàm non panis: quare nihil refert, comedant, an non comedant. Nūc vero quia ille circa ipsum verum dicit, atq; est eis cibus, quem ille iussit, hunc ipsum sumunt, & tamen non oportebat non permanente in sensibilibus natura fixa vlla, sed subeuntibus semper motum, cótinuoq; fluētibus vniuersis. Præterea si alteramur semper, & nūquam ijdem manemus, quid mirum si eadem nobis vt ipsis ægrotantibus nunquā videntur? Etenim hisce quia non perinde habitu sunt dispositi, atque cum sani erant, ideo non similia videntur ea quæ sensu percipiuntur, ipsa quidem nullam subeuntia ob id ipsum mutationem, impressiones autem in sensu ipsis ægrotantibus efficientia diuersas ob sensuum instrumentorum variam dispositionem, & non eadem. Er-

go & cum dicta mutatio fit, eodem modo rem sese habere fortasse necesse est. Quod si non mutamur,sed ijdem manemus,erit in rebus profecto quippiam manens.

Et si ea quæ sunt hic, fluunt continue ratione quantitatis.)Cum res per formam habeant vt sint, 23
atq; dicantur id quod dicũtur,per materiam vero (hãc enim appellat quantum,vt paulopost formã
quale vocabit)vt continenter fluant,si quis inquit nostratia continenter secundum materiam fluere
concedat(quanq̃ id verum non est,neq; enim quæ augescunt,& incrementũ recipiunt, continenter
fluunt,neq; lapides & pleraq; alia)cur propter quale & formã non dicantur persistere? Quale enim
siue forma & substantia non fluit,sed manet eadẽ.Si ergo isti contradictiones idcirco de eodem atq;
vno prædicãt,vt videntur,quia quantum & materiam non persistere putãt,cum maneat quale,atq;
forma determinata sit a qua rebus esse suppeditatur, profecto istis ob hanc ipsam contradictionis
veritas potius erat inficianda.Nam si res continenter fluere rati,cõtradictionẽ simul esse confirmãt,
si easdem nõ fluere ipsis fuerit probatum,par est vt cõtradictionem simul veram esse negẽt.Præter-
ea,inquit,si contradictio simul vera est,panis erit non panis.Cum ergo istis medici pane vesci præ-
cipiunt,cur allatum panem non negant esse panẽ,eundemq; abijciunt,sed accepto vt pane vescũtur?
Suis igitur operibus isti se nõ ex animi sententia talia dicere testãtur. (Quare nihil refert,comedãt,
an non.)Nã si comedere hoc est,quod non comedere,par esset ne comederent. (Tamen non opor-
tebat non permanente natura fixa vlla)id est,non oportebat vt panis esset,quod admouẽt quasi pa-
nem,cum per ipsos nullo tempore quidq̃ idem persistat. Præterea,inquit,quoniam per istos conti-
nenter alteramur,nec vnquam ijdem persistimus, idcirco nunquã res eædem nobis esse vidẽtur,non
quòd res eædem dulces sint,& non dulces:bonæ,& non bonæ.vt enim motus per sensus a sensibili-
bus excitari non perinde laborantibus atq; valentibus videntur,propterea quòd alio nunc ægrotan-
tes habitu tenentur,quàm prius cũ recte valerent,(eodem modo rem sese habere necesse est) subau-
diendum est,in nobis.Itaq; res eędem sunt,sed nobis aliâs aliæ vidẽtur esse,cum supradicta,id est cõ-
tinens mutatio in nobis versetur.Si quis ergo nos continẽter mutari dicat, quæ diximus,consequẽ-
tur.sin autem nõ mutamur,sed ijdem persistimus,& in identitate perseueramus,nimirũ aliqua sunt
quæ persistunt,nec fluunt,in quibus non erit simul vera contradictio.

Eorum igitur sententias qui dubitationes dictas habent ex ratione, nõ est facile dis-soluere,si non aliquid ponant,atque huiusce non vlterius postulent rationem.Sic enim omnis ratio,omnisq; demonstratio fieri solet.Nihil enim ponentes,disputationem atq; rationẽ omnino tollunt.Quare non erit ad tales homines ratio.At hisce qui per dubita-tiones traditas dubitant,facile est obuiam ire, atq; ea dissoluere quæ in ipsis faciunt du-bitationem:idq; ex hisce quæ dicta sunt,patet.Quare perspicuum ex his euasit, contra-dictorie opposita de eodem vno in tempore vere dici non posse,neq; cõtraria,propter-ea quòd contrarietas omnis per priuationẽ atq; habitum dicitur:quod quidem patet,si rationes contrariorum ad principium resoluantur. Similiter neq; quicquã eorum quæ media sunt,de vno prædicari eodẽq; potest. Nam si subiectũ sit album, dicentes ipsum nec album nec nigrum esse,falso dicemus. Accidit enim album ipsum esse, atq; nõ esse. etenim alterum complexorum de ipso vere dicetur. Hoc autem est contradictio albi. Neq; igitur si vt Heraclitus, neq; si vt Anaxagoras censebat, dicamus, fit vt vere dica-mus:alioquin eueniet,vt de eodem contraria prædicentur. Cum enim in quouis cuius-uis partem esse dicit,tunc non magis dulce dicit esse,quàm amarũ, aut reliquarũ quan-uis contrarietatum. Siquidem in quouis quodq; non potentia solum, sed actu segrega-tumq; inest.Similiter nõ fit,vt dictiones omnes aut veræ sint, aut falsæ,tum ob alias cõ-plures sane difficultates,quæ ob hanc concludi positionem, accumulariq; possunt, tum etiam ex eo,quia si vniuersæ sint falsæ,neq; idipsum si quispiam dixerit,verũ dicet.Sin omnes sint veræ,si falsas dixerit esse,non false dicet.

Eorum igitur sententias qui dubitationes dictas habent ex ratione, non est facile dissoluere,si nõ 24
aliquid ponant.)His verbis docet nos,eorum qui talia tradunt,qui possint ad sanitarem redire,& ab
huiusmodi errore vendicari,& qui secus.qui ergo,inquit,sic rationibus persuasi sunt, vt nõ solum ra-
tionem quæ idem album & non album esse demonstrat, veram & inuictam esse dicant, sed etiam
quod vident,id hominem esse,& non hominem,in hos difficilis est ratio disputandi,atq; adeo fieri
non potest vt rationes soluantur,quibus vt talia dicant & sentiant,fuerunt adducti,si nihil neq; po-
nant neq; concedãt, neq; rationẽ requirant qua solui possint rationes quibus adducti fuerint. si quis
enim eo demẽtiæ ac stuporis processit,vt ne suo quidem sensui fidem habeat,sed cum Socratẽ videt,
vt hominem ipsum ac vt non hominem videre confirmet, is quomodo contradicentem audire su-
stineat,aut omnino quidq̃ cõcedere? At si nihil isti ponũt,neq; concedunt,qua ratione licebit eos cõ-

uincere, cum omnis ratio, omniſque demonſtratio ex poſitione ac confeſſione aliqua proficiſcatur? Cæterum deficiēter admodum in principio dictio illa dicta eſſe videtur, quæ ait, (Eorum igitur ſententias, qui dubitationes dictas habent ex ratione, nō eſt facile diſſoluere, ſi non aliquid ponant.) hic enim deſideratur hoc, & qui res tales ſibi videri aiunt, vt plena oratio ſit huiuſmodi· quibus hæ dubitationes iniectæ ſunt a ratione ipſis obiecta, quæcꝫ ipſos adduxit vt res affirment tales ſibi videri, quales eſſe aiunt, in eos nulla ratio eſt, nulla redargutio. qui vero ambigentes, ſic autem, hic quidem homo eſt, nec nobis non homo videtur, ſed rationibus victi eundem hominem & nō hominem eſſe dicimus, eis occurrere non eſt factu difficile, atcꝫ eorum dubitationes ſupradicta ratione diluere. Hi enim cum ſenſui fidem adhibeant, rationem vſui rerum ac ſenſibus conſentientē audire per cupiunt. Quare, inquit, perſpicuum ex his euaſit, contradictorie oppoſita de eodem vno in tempore vere dici non poſſe, necꝫ contraria, propterea quòd contrarietas omnis per priuationem atcꝫ habitum dicitur, quoniam priuatio & habitus eiuſdem ſimul eſſe non poſſunt. Dici autem contraria per priuationem, planum eſſe ait contrariorum rationes ad initium reſoluentibus, id eſt, rationes contrariorum ſumentibus. Nam ſi valetudo eſt calidorum atcꝫ ſiccorum temperamentum, morbus vticꝫ horū diſtemperamentum fuerit. diſtemperamentum autem priuatio eſt temperamenti. contraria igitur vt priuatio & habitus de eodem prædicari nequeunt, ſimiliter necꝫ quidquam eorum quæ media ſunt contrariorum, vt fuſcum & ſimilia de vno & eodem ſimul valent prædicari. Nam ſi ſubiectum eſt album, non licet ipſum necꝫ nigrum necꝫ album dicere. id eſt, ſi album eſt, nō licet ipſum appellare fuſcum. fieret enim vt idem album eſſet, & non album. Sed quoniam nigrum & album copulauit dicens, necꝫ nigrum necꝫ album, deinde cum dixiſſet falſum dictu eſſe, album necꝫ nigrum eſſe, neque album, adiunxit, (Etenim alterum complexorum de ipſo vere dicetur.) hoc eſt, album de albo vere prędicabitur, nō medium ſiue fuſcum. Illud vero (hoc autem eſt contradictio albi) propter non albū dixit. quod ſi non album eſt contradictio albi, vticꝫ non album haud vere de albo prædicabitur. Demonſtratum eſt enim contradictiones ſimul veras eſſe non poſſe. Album igitur de albo vere prædicabitur. nam verum eſt dictu album eſſe album. & concludit dicens, (Neque igitur ſi vt Heraclitus &c.) eſt autem ſenſus. Non igitur verum dicemus, ſi idem bonum & non bonum eſſe dixerimus, vt Heraclitus aut Anaxagoras cenſebat. Nam ſi dicentes, vt illi dicebant, verum dicere putemus, fiet vt contraria de eodem prædicentur: quod fieri non poſſe demōſtratum eſt. Docet autem quomodo fiat per Anaxagoram, vt contraria in eodem ſimul ſint. Nam cum in omni & quauis re omnia eſſe dicit Anaxagoras, dulce, amarum, album, nigrum, & cætera cuncta (nam omnia in omnibus non potentia, ſed actu ac ſeparata & per ſe eſſe ait, nihil aliud dicit quàm contraria eſſe in eodem. Similiter, inquit, non fit vt dictiones omnes aut veræ ſint, aut falſæ) id eſt, perinde errant qui omnia falſa eſſe dicunt, atque ij qui cuncta vera eſſe confirmant. Dictiones enim appellat ſentētias quæ de rebus habentur. Nam ſi omnes ſententiæ falſæ ſunt, haud dubie illa quocꝫ falſa erit, quæ omnes falſas eſſe dicit. Itacꝫ falſum erit dictu omnem affirmationem eſſe falſam. at ſi omnis affirmatio vera eſt, vera eſt igitur ea quæ ait, omnis affirmatio eſt falſa. & ſi verum eſt omnem affirmationem eſſe falſam, falſum erit omnem affirmationem eſſe veram. Itaque omnem eſſe falſam, tam falſum dictu eſt quàm omnem eſſe veram.

Contraria per priuatione dici.

Omnis autem ſcientia principia quædam circa vnumquodq; eorum quæ ſub ſe cadunt, atque cauſas quærit: vt medicina, vt corporum exercendorum facultas, & quæq; cæterarum effectricum, mathematicarumve. nam harum quæq; genus quodpiam definitum ſibi aſſumens, quod quidem ſit in rerum ratione, entiſque ſubeat rationem, circa idipſum verſatur, pertractationēq; facit, non tamen vt ens eſt, entiſq; ſubiicitur rationi. At hæc alia quædam eſt ſcientia præter illas. Dictarum autem quæq; ſciētiarum ipſum quid eſt, aliquo modo in vnoquoque genere ſumens, reliqua mollius aut exactius demonſtrare conatur. Sumunt autem ipſum quid eſt, aliæ per ſenſum, aliæ ſupponentes. Quapropter & ex tali patet inductione, ſubſtantiæ, & ipſius quid eſt, demonſtrationem non eſſe.

25 Omnis autem ſcientia principia quædam & cauſas quærit.) Propoſitum ei eſt hoc in loco, vt ſapientia quo diſcrepet a cæteris diſciplinis, oſtendat. quod diſcrimen explicat docens cæteras diſciplinas accipientes aliquam entis partem quaſi exiſtentem ac entitatis participantem, demonſtrare quę illi per ſe accidunt, non qua eſt ens, ſed in eo quod eſt talis. Nam Geometria propoſitis ſibi lineis, ea conſiderat quæ illis accidunt in eo quod tales ſunt, id eſt in eo quòd quantæ & continuæ, non in eo quòd ſunt entia. Et Phyſica ſua ſubiecta non in eo quod entia ſunt, contemplatur, ſed in eo quòd principium motus in ſe habent. cui ſimilis eſt cæterarum doctrinarum ratio. Itaque hoc ſapientiæ ac cæteris doctrinis intereſt, quod illarum quædam ſibi ſubiecta vt quanta & continua cōſiderat, quædam vt mobilia, & alia item ratione alia. nulla tamen ipſorum quæ ſit continui aut lineę natura cōquirit, ſapientia vero eſſe & naturam ipſorū conſiderat, & de ipſis in eo quòd entia ſunt cōtēplatur. Nam eſſe cuiuſcꝫ ipſius natura eſt. omnis ergo ſciētia, inquit, principia quęrit & aſſumit, ſed

Sapientia quo a cæteris diſciplinis diſtet.

nulla ipsarum principia, vel quę ex principijs existunt, in eo quòd entia sunt, contemplatur, vt diximus, sed quædam alia est, sapientia videlicet appellata, quæ de naturis ac definitionibus edisserit, & omnino ipsarum esse quid sit, inuestigat. medicina vero, physica, mathematica, & cęterę, quas supra commemorauimus disciplinæ, sui quæq; generis quid est, siue definitionem vt manifestum quiddā & confessum assumunt. Neq; enim mathematicus longitudinem latitudinis expertem lineę definitionem esse demōstrat, sed quòd eius definitio sit, vt indubitatum assumit. Harum igitur quęq; pro confesso sumens hanc definitionem seu descriptionem huius esse principij quæ sub principijs cadūt: quędā remissius molliusq; demōstrat, vt Astronomia: accuratius alia, vt Geometria. Neq; vero disciplinæ omnes principia similiter assumunt, sed physica exempli gratia accepto per sensum, ignem calidum esse atq; siccum, aquam frigidam & humidam, ipsorum opera & affectiones cōsiderat, Geometra vero non sensus argumento, sed positione pūctum id esse ait, cuius nulla pars est. Cum igitur omnes scientiæ, vt dictum est, neq; suorum principiorum definitiones demonstrent, sed pro confesso hanc esse huius accipiant, neq; definitiones eas quæ a principijs proficiscuntur, hac inductione palam fit, substantiæ & quid est seu definitionis non haberi demonstrationem, quod est vnū ex ijs quę in quæstionem veniunt. quærebatur enim vtrum definitionis habeatur demonstratio, an nō. Ac dictorum quidem sensum huiusmodi esse puto. Effectiuam porro scientiam vocat cemētariam lignariamq; artem, & simpliciter omnes quarum post actionem opus aliquod ac effectus manet, cum sit ea actiua, cuius post actionem nihil reliquum fit, qualis est ars saltandi, aut fidibus canēdi. de quibus in Moralibus, quæ Nicomachia inscribuntur, accurate dictum est. (Nam harum quæq; genus quodpiam definitum sibi assumens tanq̄ existens & ens circa ipsum versatur.) Tanq̄ existēs & ens dicit, non quòd Geometria, verbi gratia, id quod circunscribit atq; accipit, in eo quòd est ens consideret, sed quia sumens quod circūscribit, non vt non existens, sed vt existens ac entitate participans, quę illi per se accidunt, contemplatur: de quibus philosophia in eo quòd entia sunt edisserit.

Definitionis nō esse demōstrationem.

Effectiua sciētia quæ vocetur.

Cum vero scientia de natura, sit scientia quædam: patet & ab actiua & ab effectiua ipsam esse diuersam. Effectricis enim principium motus in eo quod est efficit, & non in eo quod efficitur, est: atq; hoc est aut ars quædam, aut alia quædam facultas. Similiter & ipsius actiuæ motus principium non est in ipsa re agenda, sed potius in hisce qui agūt. Naturalis vero circa ea quæ motionis in seipsis principium habēt, versatur. Scientiam igitur naturalem necessario neq; actiuam, neq; effectricem, sed contemplatricem esse ex hisce quæ diximus, innotescit. Sub horum enim generum vnum ipsa cadat necesse est. Atqui cum ipsum quid est, vnamquanq; sciētiam aliquo modo scire necesse sit, atq; hoc principio vti, non lateat oportet quonam modo definiendum sit philosopho naturali, & quo pacto substantiæ ratio sit ab eo sumenda, vtrum vt ipsum simum, an potius vt concauum ipsum. Horum enim ratio quidem simi, cum ipsius rei materia, ratio autē concaui sine materia dicitur. Simitas enim in naso fieri solet, quapropter & ipsius ratio cum hac ipsa est assignata. Est enim simum cōcauus nasus. Patet igitur & carnis, & oculorum, & reliquarū partium rationem semper esse cum materia assignandam. Quoniā autem est scientia quædam ipsius entis ea ratione qua est ens, ac separabile, considerandum est, vtrum eadem an diuersa potius a naturali scientia sit ponenda. Naturalis itaq; circa ea versatur quæ motionis in seipsis principiū habent. Mathematica vero est quidem contēplatrix quædā, & circa immobilia versatur & ipsa, at non separabilia, vti patet. Est ergo circa ens separabile atq; immobile alia quædam ab his vtrisq; diuersa, si sit in ratione rerum quædam substātia talis, separabilis inquam atq; immobilis, quod quidem enitemur postea demonstrare. At si qua est in ratione rerum talis natura, ibi profecto & ipsum diuinum erit, idq; erit principium primū, atq; principium maxime. Patet igitur genera contemplatiuarum tria scientiarum esse, naturalē, mathematicā, theologiam. Atq; genus quidem sciētiarum contēplatiuarum est præstantissimum. Harum autem ipsarum præstabilissima est ea quam vltimo diximus. Circa nanq; præstabilissimum eorum quæ sunt in ratione rerū, versatur. Præstabilior enim atq; deterior quæq; suo dici subiecto solet. Dubitauerit autem quispiam, si eius quod est, sciētiam vt ens est, vniuersalem ponere oportet, necne. Mathematicarū enim quæq; sciētiarum circa quid definitū genus versatur, vniuersalis autem de omnibus est cōmunis. Si substātiæ igitur naturales primæ sint omnium, naturalis quoq; prima scientiarū omnium erit. Sin vero sit alia quædam natura substantiaq; separata, atq; immobilis, aliam ipsius scientiam esse necesse est, prioréve scientia naturali, atq; vniuersalem, hoc ipso, quòd antecedit.

26 Cum vero ſcientia de natura ſit ſcientia quædam, patet & ab actiua & ab effectiua ipſam eſſe diuerſam.) Expoſito ſapientiæ ac cæterarum diſciplinarum diſcrimine, differentiam declarat, qua phyſica, hoc eſt naturalis doctrina diſcrepat ab actiuis & effectiuis ſcientijs. quæ autem actiuæ, quæ effectiuæ eſſe intelligantur, ſtatim enarrauimus. Ad hunc igitur modum argumentatur, omnis actiuæ & effectiuæ ſcientiæ principium motus per quod efficienda agendaq; vel fiunt vel agũtur, in alijs, id eſt, in agente & efficiente eſt. principium autem phyſicæ non eſt in alio, ſed in ijs quæ fiunt a natura. phyſica igitur non eſt neq; actiua, neq; effectiua. porro principium effectiuæ & actiuæ non eſſe in eo quod fit & agitur, certum eſt. Neq; enim principium domus ædificandæ in domo ipſa eſt, ſed in cementario artifice. neq; ſaltationis in ſaltu, ſed in ſaltante. nec cithara perſonandi in cithara, ſed in perſonante. At phyſicæ principium, per quod eduntur opera naturalia, in ijs eſſe quæ efficiũtur, nemini eſt ignotum, qui modo illam doctrinam paulo accuratius attigerit. eſt enim natura motus & quietis principium eius in quo eſt primũ, & per ſe eſt, ac non ex accidẽti. Quod autem ad dictionem pertinet, cum ait (Atq; hoc eſt aut ars quædam, aut alia quædam facultas) artem vocat, vt artem cementariam: aliam vero facultatem animantium rationis expertium, impetum naturalem, vt quo aranea telam ſuam, hirundo nidum conficit. hæc enim non arte qudam ab illis peraguntur, ſed impetu quodam naturali. Ergo cum doctrina quæq; contemplatiua ſit, vel actiua, aut effectiua: phyſica vero quæ doctrina eſt, nec ſit actiua, nec effectiua, reliquum eſt vt phyſica cõtemplatiua ſit. Nam cum ſit neceſſe, vt ſub aliquod horum generũ cadat, planum fit, ipſam ex neceſſitate contemplatiuam eſſe, aut actiuam, vel effectiuam. Hæc effatus, vt theologus, & cunctis diſciplinis ſuperior, docet quomodo phyſicus debeat quodammodo definire. neq; enim tanquam theologus definire debet. Dicit ergo. (Atqui cum ipſum quid eſt, vnamquãq; ſcientiam aliquo modo ſcire ſit neceſſe) aliquo modo, id eſt citra demõſtrationem. Cum hoc igitur ſit neceſſe (non lateat oportet quonam modo definiendum ſit philoſopho naturali, & quo pacto ſubſtantiæ ſit ab eo ſumenda definitio, vtrum vt ipſum ſimũ, an potius vt cõcauum ipſum) Simum dicit, quoniam ſimum ſemper definimus cum materia in ipſo ſubiecta, hoc eſt naſo. dicimus enim, ſimitas eſt cauitas in naſo. quod idcirco facimus, quoniam ſimitatis ſubiectum determinatũ eſt. Nam ſimitas ſemper eſt in naſo. Cauum vero idcirco ſine materia definitur, quoniam in ære, ligno, terra, cælo, circulo, breuiter in cunctis fere corporibus reperitur. Vt igitur ſimum definituro neceſſe eſt, vt in eius definitione materiam ei ſubiectam, hoc eſt naſum complectatur, ſic phyſicus ſiue carnis ſpeciẽ, ſiue oculum, ſiue quã aliam ſpeciem naturalem definiat, neceſſe eſt vt ipſis ſubiectam materiam complectatur. Hęc effatus ait, quoniam demõſtratum eſt, eſſe quandam entis doctrinam in eo ꝙ eſt ens, quod autẽ proprie eſt ens, ſeparabile eſt, expers omnino materiæ, vtrum hoc principium conſiderare, deq; ipſo diſſerere munus phyſici ſit, an mathematici? quorum neutrius eſſe reſpondet. Nam phyſica ſeu phyſicus in ea inquirit, quę in ſe mouendi principium habent. ens autẽ proprie intellectum, quod eſt primum principium, & materiæ immune, omnino ſtabile eſt & immobile. Mathematica vero immobiliũ & manentium eſt contemplatrix, ſed ſola cogitatione ſeparabilium, & in materia conſiſtentiũ: vt intelligatur ne ad hanc quidem primi principij quæſtionem pertinere. Illa igitur doctrina, quæ immobile illud & omnino ſeparatum conſiderare conatur, diuerſa eſt a phyſica & mathematica. (At ſiqua eſt in ratione rerũ talis natura, ibi profecto & ipſum diuinũ erit) id eſt, ea vtiq; fuerit deus, qui facile princeps primũque principium eſt. Ex dictis ergo planum nobis eſt effectum, tria eſſe contemplatium doctrinarũ genera, mathematicam, phyſicam, & theologiam. At contemplatricum genus actiuis & effectiuis ſciẽtijs & artibus antefertur. Rurſus ex contẽplatricibus ea potiſſima eſt, quę potioribus vtitur principijs. potioribus autem vtitur, quæ vltimo loco dicta eſt, id eſt theologia. Præterea non ab re hoc in loco quærit, cum mathematica & phyſica, & cæterarum quæq; ſumens genus aliquod, entis illius accidentia conſideret, hæc autem vniuerſaliter ipſum ens in eo quòd eſt ens, non partem aliquam, vtrum hæc vniuerſalis ſcientia ſit, & genus phyſicæ atq; mathematicæ, & cæterarũ doctrinarum, an ſecus? Nam ſi ſubſtantiæ, inquit, naturales cæteris eſſent priores, profecto phyſica prima & vniuerſalis doctrina eſſet. Sin autem eſt quædam alia natura ſubſtãtijs naturalibus prior, ſeparabilis, & expers materiæ, neceſſe eſt vt illius doctrina diuerſa ſit, & prior atq; vniuerſalis. Vt autem doceat quomodo hanc appellauerit vniuerſalem, adiecit illud (hoc ipſo quòd antecedit.) quaſi dicat, propoſitam doctrinam vniuerſalem appello, non quòd de cæteris prædicetur, ſed quia prior eſt, & ſecum tollit alias. Sublata enim theologia, non eſt dubium, quin eius principia tollantur. nam ſi hæc manerent, ipſa quoq; maneret. at ſublatis theologiæ principijs, cætera quoque omnia ſublata erunt. Intelligendum eſt autem, quoniam theologiam appellat vniuerſalem, non quòd de pluribus prædicetur, ſed ꝙ prior ſit, & ſecum alias tollat. Idcirco cum ens, & proprie ens, id eſt primum principium appellet vniuerſale, non quaſi de pluribus dicatur ſic ipſum vocat, ſed quia ſecum alia principia tollit. Cæterum qua demum de cauſa hanc doctrinam eiuſq; principium appellat vniuerſale? An quia quæ ſecum tollunt, vniuerſaliora ijs quæ ſimul tolluntur, ſolemus nuncupare: idcirco cum hęc ſimul tollant, conſuetudinem ſequutus, ipſa vocauit vniuerſalia?

Contẽplãtiũ doctrinarũ genera tria.

Theologia

Theologia cur vniuerſalis dicat.

Cum autem ipſum ens ſimpliciter pluribus modis dicatur, quorum vnus eſt iſce qui per accidens dicitur, de tali ente primo conſiderandum eſſe videtur. Nullam itaq; ſcien-

tiarum quæ traditæ sunt, circa ipsum accidens versari, considerationemq; facere patet. Neq; enim extruendarum ædium facultas, id quod accidet hisce qui ædibus vtentur, cōsiderat, vt si cum dolore habitauerint, an cum voluptate: neq; ars texendi, neq; suendi, neq; etiam cōficiendi epularum facultas: sed quæq; proprium munus, quod ad seipsam accommodatur, tantum considerat. hoc autem est suus proprius finis. Neq; quenquam vt est musicus vlla grammaticusve considerat.

Cum autem ipsum ens simpliciter pluribus modis dicatur, quorum vnus est is qui per accidēs dicitur.) Ens simpliciter hoc in loco appellat vniuersale. Quod autem dicit, huiusmodi est. Cū ens vniuersale multis modis dicitur, quorum modorum vnus est qui dicitur ex accidenti, operæpretium est de ente per accidens disputare. hoc est enim quod ait (de tali ente primo considerandum esse videtur.) In dictione tamen hoc desideratur· vtrū aliqua scientiarum vel artium id inquirit, an non? huc enim pertinet hoc quod subijcitur. (nullam igitur traditarum scientiarum de accidēte disputare certum est) vt hæc verba, nullam igitur traditarum scientiarum de accidente disputare certum est, sint solutio eius quod desideratur, vtrum aliqua scientiarum vel artium id inquirit, an non? Soluens igitur quæstionem, dum negat de accidenti scientiam aut artem haberi, ait. Neq; enim ars cementaria, vtrum domus moleste sit habitanda, considerat: nec ars texendi, vtrum vestis salubris, an morbifera sit futura: cui similis ratio in cæteris artibus reperitur: sed quod ad se proprie pertinet, id vnaquæq; contēplatur. Est autē propriū artis cementariæ, formā eiusmodi construere, quæ sit ad hymbres arcendos tutamen idoneum, & ad opes conseruandas accommodatum. & hoc tantum agit, vt forma efficiatur quæ pluuias arcere, & rem familiarem tueri valeat, nulla habita ratione molestæ aut iocūdæ habitationis. Accidit enim domui vt habitantibus ingrata molestaq; sit, & hoc est ens per accidens. Vt igitur cementarius faber non considerat quod domui cōtinget, sic nulla disciplina vel ars contemplatur ens per accidens. 27

Neq; asserit eum qui est musicus, si grammaticus fuerit, fore simul vtrunq; cum antea non esset. Quod autem non semper est ens, id fiebat profecto. quare simul musicus grammaticusve fiebat. Hoc autem nulla scientiarum earum quærit, quæ omnium sententia scientiæ sunt, nisi sophistica tantum. Hæc enim sola circa accidens ipsum versatur. Idcirco Plato non male dixit, cum circa id quod non est, sophistam versari dixisset.

Neq; asserit eum qui est musicus, si grammaticus fuerit, fore simul vtrunq; cum antea non esset.) Hoc sophisma quod a sophistis ostentatur, huiusmodi est, & sic ab ipsis concluditur. Ponunt hominem, exempli causa Calliam, prius musicum fuisse grammaticæ prorsus indoctum, deinde factum fuisse grammaticum, & sic argumentātur. Callias hic nunc simul est musicus & grammaticus. quod si verum est, ergo cum factus est grammaticus, musicus quoq; factus est. Nam cum sit nunc simul grammaticus & musicus, simul factus est grāmaticus & musicus: ergo cum factus est grammaticus, non erat musicus. at erat musicus antequam grammaticus efficeretur, vt positum est. Ante igitur q̄ grāmaticus fieri inciperet, musicus erat, & non erat. Sed paralogismus est in pronunciato, haud dubie falso, quod ait, quorum existentia simul est, horum generatio quoq; simul efficitur. Neq; enim si hodie Sosigenem esse & Alexandrum, dictu verum est, protinus & illud, Alexandrum tunc fuisse genitum, cum Sosigenes procreatus fuit. Sosigenes enim tempore posterior est Alexandro, quanquā ita acciderit, vt esset Alexādri tempore Sosigenes. Sophisma ergo huiusmodi est. & hoc ipsum, Calliam musicum, etiam esse grammaticum, est quidem ens, sed ens per accidens. Accidit enim vt cum musicus esset, fieret grammaticus. Cum ergo docuisset Aristoteles nullam disciplinā de ente per accidens disputare, quia Calliam esse nūc simul musicum & grāmaticum, ex eorum habetur numero, quæ per accidens sunt, idcirco nullam doctrinam considerare ait, an cum factus est grammaticus, simul factus fuerit musicus. Nam doctrinæ de entibus edisserunt. quod autem est per accidens, id propemodum non ens est, in quo ars sophistica versatur, vt pulcherrime tradiderit Plato sophistam in non ente versari. Cæterū incōcinna & perquam obscura dictio est, quæ ait (Neq; asserit, qui est musicus, &c.) sed vt mihi quidem videtur, ad hunc modum est coaptanda (quod autem non semper est ens, id fiebat profecto: quare simul musicus grammaticusq; fiebat.) deinde adiungendum (neque eum qui est musicus, grammaticū fore, cum antea non esset) & sic legendum (hoc nulla scientiarum quærit, quæ omnium sententia scientiæ sunt, &c.) vt tota & continens oratio ad hunc modū sese habeat. (quod autem non semper est ens, id fiebat profecto, quare simul musicus & grammaticus fiebat. cum igitur qui est musicus, grammaticū fore, cum antea nō esset, nulla scientiarum earum quærit &c.) Illud autem quod ait (quod autem non semper est ens, id fiebat profecto. quare simul musicus & grāmaticus fiebat) confirmatio est qua sophistæ concludere conantur quòd Callias non erat musicus, quando erat musicus. Itaq; verba illa (quod autem nō semper est ens, id fiebat profecto) sophistarū sunt, qui sic argumentātur· Quod non semper est, & cum prius non esset, nūc est, id efficiebatur. Callias autem nunc est musicus & grāmaticus, quod prius non erat, vtrunq; scilicet gramma- 28

Nulla disciplina de ente per accidens, disputat.

Sophista ī nō ente versatur.

ticus & musicus,quia musicus tantum erat. Callias igitur cum grammaticus fieret,effectus est musicus.at quod fit,non erat. Callias ergo qui musicus fit, non erat musicus, & tamen erat musicus. Sed ipse cum dixisset(quare simul musicus grãmaticusq; fiebat)prætermisit illud.at quod fit,nõ erat. & Callias ergo musicus erat,& non erat musicus.dũ suo more consulit breuitati.nobis tamen hæc vt a sophistis dicta sunt accipienda,illa vt ab Aristotele(eum qui est musicus,si grãmaticus fuerit factus, fore simul vtrunq;,cum antea non esset,hoc nulla scientiarum earum quærit quæ omnium sententia scientiæ sunt.)horum igitur verborum quæ ad mentem ipsius dicta sunt, sensus est. Qui prius erat musicus,nunc autem vtrunq; & musicus & grammaticus,cum prius scilicet non esset simul & musicus & grammaticus,& subaudiendum est,vtrum is cum factus est grammaticus,musicus etiam factus est,nulla doctrina inquirit ex ijs quæ sine controuersia scientiæ sunt.

Atqui fieri non posse vt scientia sit accidẽtis,perspicuum fuerit,si quidnam sit ipsum accidens,enitamur videre. Eorum igitur quæ sunt, alia semper dicimus & necessario esse.atq; necessitas est hic sumenda,non ea quæ violenta dicitur,sed ea qua in demonstrationibus vtimur,alia plerunq;, alia neq; necessario,neq; plerunq;,sed vt contigerit,veluti frigus fuerit cum sol est in Cane,quod quidem neq; semper & necesse, neq; plerunq; fieri solet,sed interdum accidere potest.Est igitur id accidens, quod fit quidem,nõ semper autem fit,neq; necessario,neq; plerunq;.Atq; accidẽs quidem quidnam sit,diximus. Cur autem rei talis non est scientia, patet. Omnis enim scientia, eius est sane,quod est semper,aut plerunq;.At accidens in neutro est ipsorum. At vero eius quod est per accidens,non esse principium,causasq; tales,quales sunt eius quod est per se, luce clarius extat.Erunt enim omnia necessario.nam si hoc quidem est,cum hoc sit:hoc autem itidem est,cum hoc sit(atq; hoc non vt contingens,sed necessario)necessario nimirum & id erit, cuius hoc erat causa, vsq; ad id quod effectus vltimus dicitur. Hoc autem per accidens erat.quare omnia necessario erunt.Atq; id quod esse & non esse, & fieri atque non fieri potest,ex hisce quæ fiunt,penitus tollitur:& si causa quoq; nõ esse,sed fieri supponatur, eadem profecto eueniẽt.Omne enim quoduis necessario fiet.Etenim cras defectio fuerit,si hoc fuerit factum:atq; hoc,si aliud quippiam:& hoc rursus,si aliud. atq; hoc modo si a finito tempore,quod est ab hoc nunc vsq; ad accedentem diem, tempus auferatur, peruenietur tandem ad id quod est.Quare cũ hoc sit,omnia posteriora necessario euenient:quibus efficitur,vt vniuersa necessario fiant.

29 Atqui fieri non posse,vt scientia sit accidentis,perspicuum fuerit.)Cum assumpsisset ex inductione, accidentis non esse doctrinam,id verum esse planum nobis fore ait,si accidens quid sit definierimus.hoc enim significãt illa verba(si quidnam sit ipsum accidens,enitamur videre) Sed accidẽs definiturus entiũ partitionẽ effecit,quæ vsui sibi sit ad reddendam accidentis definitionẽ,dicens.Entiũ quædam semper & necessario sunt.Sed quoniam vt in libro huius doctrinę quarto traditum est,necessarium multifariã intelligitur,ac vno modo quod violentũ est,idcirco adiecit (atq; necessitas est hic sumenda, non ea quæ violenta dicitur,sed ea qua in demonstrationibus vtimur) Nam quæ sunt eidẽ æqualia,ea inter se quoq; æqualia sunt semper & necessario. & similiter cęterę sentẽtiæ. Quædã igitur semper & ex necessitate sunt, quædã magna ex parte. Nã magna ex parte homines sunt quinis digitis. Alia neq; magna ex parte,neq; necessario,sed vt acciderit,hoc est minore ex parte. Quod autem illud(cum acciderit)pro minore ex parte dixerit,ipse subiecto exemplo declarauit.vt,inquit, minore ex parte raroq; sub canis exortum frigus efficitur.fortassis enim hoc vsu quãdoq; veniet. Accidens igitur neq; est ex eorum numero,quæ magna ex parte sunt,nec eorum quæ necessario & semper,sed eorum quæ raro. Facta igitur ad hunc modũ entium partitione,accidens definit,dicens.(Est igitur id accidens, quod fit quidem,non semper tamẽ,neq; necessario,neq; plerunq;)Itaq; nigredo in coruo non dicetur simpliciter accidens,sed cũ additamento, magna ex parte accidens. Quod autẽ fit raro,id accidens simpliciter absq; additamento nuncupatur. Ergo si omnis doctrina vel est necessariorum,vel eorum quæ magna ex parte sunt, accidens autem non est huiusmodi, accidentis certe scientia habetur. Aliter quoq; accidentis non esse doctrinam,ostendit,in hunc maxime modum concludens. Quorum habetur scientia, horũ principia & causæ sunt determinatæ, entis autem per accidens,principia & causæ non sunt determinatæ,accidentis igitur non est scientia. Harum duarum propositionũ maiorem,quæ ait,quorum habetur scientia,horum principia & causæ sunt determinatæ,quia sæpe demonstrata est,non confirmat. Minorem vero illam,accidentis principia non sunt determinata,demonstrat per impossibile,ponens eius oppositum,esse videlicet determinatas causas accidentis, virtute rursus in hunc modum concludens. Accidens habet causas determinatas,vt positum est. quorum autem causæ determinatæ sunt,ea sunt necessaria. accidens igitur est necessarium. cui si addideris aliam propositionẽ,quod autem est necessarium,id semper est,concludetur,accidens

Entium partitio.

Accidentis definitio.

Accidentis principia esse indeterminata.

igitur semper est. At hoc est impossibile, ergo ne illud quidē fieri potest, per quod hoc ipsum colligitur, id est accidētis principia esse determinata. Porro si ipsius principia nō sunt determinata, ne habetur quidē de ipso sciētia. Ac summa quidē dictorū deductio huiusmodi esse videtur. Quod autem pertinet ad dictionē, ad hunc modū sese habet (At vero eius quod est per accidens, non esse principia causasꝗ tales) id est determinatas (luce clarius est) Nā si essent eius causæ determinatæ, ipsum necessariū esset, queadmodū cætera quorū causæ determinatæ sunt. ac proinde cūcta essent ex necessitate. & sic possibilis natura tolleretur e rebus, quā esse, & vt sit impossibile ipsam nō esse, in libro de enunciatione demonstratū est. Sed cū dixisset tūc omnia necessario fore, hoc esse cōsequens confirmat, dicens. (Nā si hoc quidē est, cū hoc sit, hoc autē itidē est, cū hoc sit, idꝗ non fortuitu, sed necessario, nimirū necessario erit id cuius hoc est causa) si ergo in accidētibus sic se res habet, & hoc existēte illud est, cūꝗ illud est, accidēs est, profecto accidēs necessario erit. Nā queadmodū si domus est, necessario sunt parietes, & si hi, fundaméta, sic accidēs necessario fuerit, si sint eius causæ determinatæ. quod vt fiat exploratius, in manifesto exēplo consideretur. Cū sol opponitur lunæ ad perpēdiculū, necessario fit defectus. in defectu autē ponatur accidisse vt thesaurus reperiretur. si ergo reperiēdi thesauri causæ sunt determinatæ, sint eius causæ defectus, ac deficiēdi causa. Tunc sic argumētabimur. sole se lunæ ad perpēdiculū opponente, necessario fit defectus. defectus autē est causa reperiēdi thesauri, thesaurus igitur necessario reperietur. at hoc, id est vt thesaurus reperiatur, accidēs est, cū sit ex ijs quę raro accidūt. Nūc autē ex eo quod eius causę determinatę esse dicātur, cōcluditur ipsum esse de numero necessariorū. omnia igit̄ sunt necessaria, & nihil cōtingēs. Cęterū vltimā formā seu speciē appellauit vltimū effectū. Nā prima causa est distantia solis ad perpendiculū, effectus vero defectus ipse, rursus causa secūda defectus, effectus autē vltimus inuētio thesauri: quę si cuiuspiā esset causa, illud esset vltimus effectus. Si ergo accidētis causam esse ponamus, cōsequens est vt accidens necessario sit. sin autē nō esse illā, sed fieri, accidēs necessario efficietur. si enim cras fiet inuētio thesauri si luna defecerit, defectus autē fiet si oppositio sub terra fiet, hæc autē fiet si sol fiat ad perpendiculū, & hoc rursus fiet si pluet, & hoc si tonuerit, vt tonitru postremū sit: sic retroagendū est, quoniā tonat, pluet necessario. si pluet, necessario sol fiet ad perpēdiculū. si hoc fiet, oppositio ex necessitate fit. si hæc fit, luna deficit. si hæc deficit, thesaurus necessario reperietur. omnia igitur ex necessitate fuerint. si ergo, inquit, ab hoc pūcto tēporis exorsi dicamus, cras luna deficiet, cū omne quod factū est, tēpore finito fiat, ad id quod est perueniemus. ponatur enim thesauri inuentionē fieri simul atꝗ desinit defectus, & post hunc pluuiā statim cōsequi, post pluuiā tonitru, cū omne tēpus sit finitū, si defectus lunæ tēpus dem pseris, deinde pluuiæ, sint ea licet mensiū centum, atꝗ item mille mensium, tamen peruenies ad id quod est, id est ad tonitru. Illinc ergo exorsi, omnia post tonitru ex necessitate fieri asseuerabimus.

Id autem quod vt verum est ens, & non per accidens, in mentis cōplexione consistit, atq; in hoc est affectus. Quapropter circa id quidem quod ita est, principia non quærūtur, circa vero id quod est extra, ac separabile. Id autē quod est per accidens, non est necessarium, sed indefinitū. Atq; talis entis causæ inordinatæ sunt, ac infinitæ. Id autē quod alicuius gratia fit, in iis est quæ natura fiunt, aut a mente proficiscuntur.

Id autem quod vt verum est ens, & nō per accidens.) Affirmationē veram, aut negationē veram vocabat ens vt verū, cum de ipso in hoc opere disputaret: quemadmodū non ens vt falsum, falsam vel affirmationē vel negationem. Ens igitur, inquit, vt verum, & non per accidens in mentis cōplexione consistit, & eius est affectus. cum enim mens prædicatum vere cum subiecto coniungit, hoc ens appellatur, non quidē simpliciter ens, sed ens quasi verum: vt si Socrate scribente mens dicat, Socrates scribit, hoc ens erit, non tamen simpliciter, sed ens tanq̃ verum. Huius igitur entis quasi veri nulla causa inuestigatur. Nemo enim inquirit, cur cum Socrate mens verbum scribit copulauerit. Entis autem externi & separabilis, id est per se existentis causas indagamus. quo in loco externum ens vocat Socratē, eiusꝗ opus, ipsum inquam scribere. Neꝗ enim Socrates, & munus quo fungitur, sunt in mente quæ ait, Socrates scribit, sed extra ipsam, & in hoc loco. ergo circa ens externū causas indagamus. inquirimus enim causam, cur Socrates scribit. Neꝗ vero ab re horū mentionem fecit, sed quia entis per accidēs causas non haberi ostenderat, cōuenienter dixit ne entis quidē quasi veri causas esse. Cū ergo dixisset entis externi causas a nobis inuestigari, adiecit, eius quod nō est necessariū, sed indeterminatum & rarum, causas indeterminatas esse & inordinatas. Causæ nanꝗ obuiandi cuipiam, quem videre cupiebas, cū id fore non putares, indeterminatæ sunt, vt dictum est in libris de natura. Entis ergo per accidens causæ non sunt, neꝗ in ipso habetur gratia cuius, sed ipsum gratia cuius in ijs versatur, quæ natura fiunt, vel in ijs quæ a mēte proficiscuntur. Cęterū sit modus huius libri enarrationi. Nam quæ ab illo loco (fortuna autem est, cum quippiam horum fuerit, per accidens ortum) ad finem vsꝗ libri pertinēt, eadem sunt, & illis simillima, quæ in opere de physico auditu traduntur. horum igitur interpretatio ab ijs commentarijs petatur, quibus illa sunt enarrata. Nos vero ad librum duodecimum explicandum aggrediamur.

Ens externū & separabile.

Finis enarrationis libri vndecimi.

Fortuna autem eſt,cum quippiã horum fuerit per accidens ortum.Nã vt & ens aliud per ſe,aliud per accidens eſt,ſic & cauſa eſt.Fortuna autem cauſa eſt per accidens in hiſce quæ per electionem alicuius gratia fiunt. Quapropter circa eadem mens fortunaq; verſatur. Electio nanq; ſine mente non eſt. Cauſæ vero ſunt indefinitæ, a quibus id fieri poteſt quod proficiſcitur a fortuna. Quocirca rationi humanæ eſt immanifeſta, & per accidens quidem cauſa eſt,abſolute vero rei nullius cauſa eſt. Eſt autem fortuna bona ac mala,cum bonum euenerit,aut malum:proſperitas vero fortunæ ac infortunium circa horum eſt magnitudinem.Cum autem nihil per accidẽs prius ſit eo quod eſt per ſe,neq; profecto cauſæ per accidens cauſis per ſe erunt priores.Quod ſi fortuna & caſus cœli ſunt cauſæ,prior mens cauſa erit atq; natura.Atqui eorum quæ ſunt,quædam actu tantum, quædam potentia ſunt atq; actu. Horum autem aliud eſt ens, aliud quantum, aliud ex numero cæterorũ. Non eſt autem vllus motus præter res ipſas.Mutatur enim ſemper id quod mutatur,per ipſius entis prædicamenta. Atq; in hiſce commune nihil eſt prorſus,quod nullo eſt in prædicamento.Vnumquodq; autem dupliciter cunctis ineſt,vt hoc. aliud enim eſt ipſius forma,aliud eſt priuatio. Et quale. aliud enim eſt albũ, aliud nigrum. Et quãtum. aliud enim eſt perfectum,aliud imperfectum.& in latione ſimili modo aliud eſt ſupra,aliud infra,aut leue,aut graue. Quare tot ſunt ſpecies ipſius quod eſt,quot motus mutationiſve ſpecies ſunt. Cum autem eorum quæ in vnoquoq; genere collocantur,quoddam actu,quoddam potentia ſit: actum eius quod eſt potentia,vt eſt tale,motum eſſe dico.Atq; vera eſſe ea quæ dicimus,hinc perſpici poteſt.Nam cum ædificabile tale eſt,tum ipſum vt ædificatur,actu dicimus eſſe. Atq; hoc eſt ædificatio. Similiter & medicatio & ambulatio ac ſaltatio,& iſtiuſmodi cætera. Fit autem vt tunc res moueatur,cum eſt hic ipſe actus,& neq; prius,neq; poſterius. Atque actus eius quod eſt potentia,cum actu eſt, ac non vt ipſum, ſed vt mobile eſt operatur, motus nimirum eſt.Atq; vt mobile,dico hoc pacto.Eſt enim æs potentia ſtatua,attamen non æris actus vt eſt æs,eſt motio. Non eſt enim idem eſſe æris,atq; alicuius potentiæ. Nam ſi eſſet idem ſimpliciter, rationeve, æris vt eſt æs,actus, motus quidam nimirum eſſet, non eſt autem idem. Patet autem in contrariis. nam valere quidem poſſe, ac ægrotare poſſe,non eadem ſunt,ſed diuerſa.Eſſet enim idem ægrotare atq; valere.Subiectum autem,& id quod valet atq; ægrotat,vnum & idem eſt, ſiue humiditas ſit,ſiue ſanguis. Cũ vero non ſit idem,quemadmodum neq; color eſt idem atq; viſibile, patet actum poſſibile ea ratione qua poſſibile eſt motum eſſe.Nunc igitur eſſe,atq; tũc rem moueri,cum eſt iſte actus,& neq; prius,neq; poſterius,patet.Fit enim vt quodq; interdum operetur, interdum non operetur,ceu ædificabile inquantum ædificabile eſt:atque ædificabilis actus inquantum ædificabile,ædificatio eſt. Nam actus ipſius aut eſt ædificatio, aut domus.At cum eſt domus,tunc non eſt,vt patet, ædificabile.Aedificabile vero ædificatur. Neceſſe eſt ergo actum ipſius ædificationem eſſe. At ædificatio motus eſt quidam. Eadem & ad cæteros accommodabitur motus ratio. Atq; patet nos de ipſo motu recte dixiſſe,& ex hiſce quæ cæteri de ipſo dixerunt, & quia nõ eſt facile ipſum alias definire. Neq; enim quiſquam alio in genere ipſum ponere poteſt: neq; qui aliter de ipſo dixere,recte dixiſſe videtur.Id ita eſſe,inde ſane patebit.Quidam enim diuerſitatem & inæqualitatẽ,& id etiã quod non eſt,ipſum eſſe dixerunt. Nihil tamen,ſiue ſit diuerſum,ſiue inæquale, ſiue non ens,neceſſario moueri videtur.At neq; ipſa mutatio aut ad hæc, aut ex hiſce magis,quàm oppoſitum eſt.Ponẽdi autem motum in hiſce cauſa fuit,motum indefinitum quiddam eſſe videri. Alterius vero principia ſeriei indefinita ſunt ſane ex eo,quia ſunt priuatiua.nihil enim ipſorum aut hoc aliquid,aut tale, aut cæterorũ quidquam eſt prædicamentorum. At vt videatur motus indefinitum eſſe, cauſa fuit illud,non poſſe inquam aut in potẽtia rerum ipſum,aut in actu poni.neq; enim id quod eſſe poteſt quantum,neq; id quod eſt actu quantum,neceſſario iam mouetur:& motus actus quidem eſſe quidã videtur,imperfectus tamen.Cuius rurſus illud eſt cauſa,ipſum inquam poſſibile imperfectum eſſe, cuius eſt actus. & propterea difficile eſt accipere

quidnam sit ipse. Necesse est enim ipsum aut in potentia, aut in priuatione, aut in actu simplici ponere. at nihil esse horum posse videtur. Quare restat id quod dictum est, esse atq; actum quem dicimus, qui difficilis quidem est cognitu, potest autem esse. Patet & motum in ipso mobili esse. est enim actus huius ab eo quod est motiuum. Motiui quoque actus non alius est. amborum nanq; actum esse oportet. Est enim hoc quidem motiuum, quo potest: hoc autem mouens, quo agit. At ipsius mobilis, est actiuum. Quare perinde amborum vnus est actus, atq; vnius ad duo, & duorū ad vnum idem est interuallum, & vt accliue atq; decliue, esse tamen nó vnū est. Similiter sese res habet & in hisce quorum alterum mouetur, alterum mouet. Infinitum autem est aut id quod impossibile est pertransire, ex eo, quia non est aptum vt per ipsum transitio fiat, perinde atque vox inuisibilis dici solet, aut id quod habet sine fine transitionem, aut quod vix, aut quod est aptum quidem habere, non habet tamen transitionem vel finem. Praeterea aut appositione est, aut ablatione, aut vtroque. Separabile igitur ipsum quid per se, infinitum esse nó potest. nam si infinitū ipsum, neq; magnitudo neq; multitudo est, sed substantia, & non accidés, indiuisibile erit profecto. Diuisibile enim aut magnitudinem, aut multitudiné esse constat. Quod si indiuisibile sit, infinitum non erit, nisi perinde atque vox est inuisibilis. At neq; illi qui dicunt infinitū esse, scilicet ipsum hoc pacto ponunt, neq; nos quaerimus si sit identidé ipsum, sed vt habet sine fine trāsitioné. Praeterea quonam pacto per se infinitum esse potest, si neq; numerus, neq; magnitudo per se esse potest, quorum per se affectus quidam ipsum est infinitū? Praeterea si per accidens est, non erit elementum profecto rerum vt infinitum, quemadmodum nec ipsum inuisibile locutionis est elementum, & tamen vox est inuisibilis. Perspicuum autem est, infinitum sic esse non posse, vt actu sit, & substantia, sicuti dicunt. Erit enim quaeuis pars ipsius quae sumitur, infinita. Est enim idem esse infiniti, ac infinitum, vt patet, si infinitum substantia sit, & non in subiecto. Quare fit, vt ipsum aut indiuisibile sit, aut in infinitum sit diuisibile. At fieri nequit, vt idem multa sit infinita. Vt enim pars aeris est aer, sic & infinitum est pars quaeuis infiniti, si substantia quaedam & principium sit, vt dicunt. Impartibile igitur, atq; indiuisibile est. At esse non potest id tale, quod actu est infinitum. Necesse est enim ipsum rationem quantitatis subire. Per accidés ergo infinitum ipsum esse videtur. Quod si ita sit, dictum est antea non posse id principium dici, sed illud cui accidit ipsum, vt aerem, aut par. Haec autem inquisitio vniuersalis esse videtur. Hinc autem emergere potest, neq; in rebus sensibilibus ipsum esse. Nam si haec est ratio corporis, superficie terminari, non erit infinitum vllum, aut intelligibile, aut sensibile corpus. At neq; etiā numerus erit vt separatus ac infinitus. Numerus enim omnis, aut id quod numerum habet, numerabile est. Naturaliter autem ex hisce perspicuū erit. neq; enim compositum esse potest, nec simplex. Compositum enim non erit corpus, si elementa multitudine sunt finita. Aequalitatem enim inter contraria esse oportet, & vnum ipsorum infinitum non esse. Nam si quouis excessu corporis alterius potentia superetur, finitum ab infinito corpore corrumpetur. Vnumquodq; etiam infinitum esse nó potest. est enim id corpus, quod vndequaq; dimésionem habet. Infinitum autem est, quod sine fine est extensum dimensione. Quare corpus infinitum erit sane infinitū omni dimensione. At vero neq; vnū simplex corpus infinitum esse potest, neq; vt quidam inquiunt, praeter elementa id ex quo haec generant. Non est enim praeter elementa istiusmodi corpus. Omne enim in id dissoluitur, ex quo constat. Praeter autem simplicia corpora id non videtur, neq; ignis, neq; aliud quicquam elementorum. Absq; hoc enim, esse inquam ipsorum aliquod infinitum, impossibile est ipsum vniuersum, etsi sit finitum, aut esse vnum quid ipsorum, aut fieri perinde vt Heraclitus asserebat, omnia dicens tādem fieri ignem. Eadem & ad illud vnum accómodabitur ratio, quod praeter elementa naturales philosophi faciunt. Omne enim ad contrarium ex contrario, vt ad frigidū ex calido solet mutari. Praeterea omne sensibile corpus alicubi est, & idem est totius locus ac partis, vt terrae. Quare si partium sit similium, immobile erit, aut semper feretur.

At hoc fieri nequit.Cur enim deorſum potius,quàm ſurſum, aut ad quemuis locũ mouebitur?vt ſi gleba fuerit,quorſum hæc mouebitur?aut vbi quieſcet?Corporis enim eiuſdem generis locus eſt infinitus. Occupabit ne igitur totum locum? At qui fieri poteſt? Quænam igitur quies,& quis motus ipſius erit? an vbiq; manebit? non ergo motu ciebitur?An omnem ad locum mouebitur?Non ergo quieſcet inquam, ac ſtabit. Sin vero ſit diſſimilium partium,diſſimilia etiam erunt & ipſa loca:atq; primo quidem ipſius vniuerſi corpus non erit vnum,niſi tantummodo tactu.Deinde partes aut erunt infinitæ ſpecie,aut finitæ.At finitæ nequeunt eſſe.Erunt enim aliæ quidẽ infinitæ,aliæ vero non infinitæ, ſi vniuerſum eſt infinitum, vt ignis vel aqua. Tale autem corruptio eſt cõtrariis ipſis,vt antea diximus.Si vero ſint infinitæ,ac ſimplices, & loca infinita erunt profecto,& infinita etiam elementa. Quod ſi id eſſe nequeat, ſintq; ipſa loca finita, & vniuerſum ipſum finitum eſſe neceſſe eſt. Omnino autem impoſſibile eſt corpus infinitũ eſſe,ac locum corporum eſſe, ſi omne corpus ſenſibile grauitatem habeat vel leuitatẽ. Aut enim ad medium,aut ſurſum feretur.At fieri nequit,vt aut totum infinitum graue ſit,aut leue,aut dimidium leue,dimidium graue. Quonam pacto diuiſeris, aut quo pacto ipſius infiniti alia pars ſupra,alia infra,aut vltima,aut media fuerit?Præterea omne corpus ſenſibile eſt in loco,loci vero ſunt ſpecies ſex. Impoſſibile eſt autem has in infinito corpore eſſe.Omnino autem ſi locus infinitus eſſe non poſſit, & corpus infinitum eſſe non poteſt. Id enim quod in loco,alicubi eſt: hoc autem aut ſupra, aut infra, aut in aliqua alia ſex differentiarum eſſe ſignant,quarum vnaquæq; finis eſt quidam,vt patet. Ipſum autem infinitum non eſt idem in motu,magnitudine atq; tempore,vt vna quædam natura, ſed poſterius dicitur ob prius,veluti motus quidem dicitur infinitus, quia prius ita dicitur magnitudo, ſupra quã ſit motus, aut quæ alteratur, aut accreſcit: tempus autem propter motum. Eorum autem quæ mutantur,aliud mutatur per accidens, vt muſicũ ambulat. Aliud ex eo,quia aliquid eius mutatur,mutari ſimpliciter dicitur, vt ea quæ per partes mutantur . Sanatur enim corpus,quia oculus ſanatur.Eſt enim & quod ipſum primo mouetur,& hoc eſt quod per ſe mobile eſt.Similis eſt & in mouente diſtinctio.Aliud enim per accidens, aliud per partem, aliud per ſe mouet. Eſt autem aliquid quod primo mouet,& eſt aliquid quod mouetur: & inſuper tẽpus, in quo,& ex quo,& ad quod.Formæ vero, & affectus, & locus, ad quæ mouentur ea quæ mouentur, immobilia ſunt,vt ſcientia,vt caliditas,& ſimilia.Atq; non caliditas eſt motus, ſed calefactio.Mutatio autem ea quæ non per accidens eſt,non in omnibus eſt, ſed in cõtrariis & in mediis, atq; in contradictione: cuius fides ex inductione ſumi poteſt.Mutatur autem id quod mutatur, aut ex ſubiecto ad ſubiectum, aut ex non ſubiecto ad non ſubiectum,aut ex ſubiecto ad non ſubiectum,aut ad ſubiectum ex non ſubiecto.Dico autem id ſubiectum,quod affirmatione ſignificatur. Quare neceſſe eſt tres mutationes eſſe. Ea enim quæ eſt ex non ſubiecto ad non ſubiectum, non eſt mutatio. Neq; enim eſt inter contraria,neq; inter contradictoria,propterea quòd ibi nõ eſt oppoſitio. Ea igitur quæ ad ſubiectum eſt ex non ſubiecto,per contradictionẽ generatio eſt,alia ſimpliciter, alia quædam,quæ eſt cuiuſdam.Ea vero quæ ad non ſubiectũ eſt ex ſubiecto, corruptio eſt, alia ſimpliciter,alia quædam cuiuſdam.Si igitur id quod non eſt, multipliciter dicitur, & neq; moueri poteſt id quod in compoſitione diuiſioneq; conſiſtit,neq; id quod in potentia,quod quidem ei opponitur. nam id quidem quod non eſt album, aut non bonũ, moueri per accidens poteſt. eſſe enim id homo poteſt, quod non eſt album. Id autem quod nõ hoc ſimpliciter eſt,nullo pacto moueri poteſt. fieri enim nõ poteſt vt id quod nõ eſt,moueatur.impoſſibile eſt profecto generationẽ eſſe motum. Id enim quod haud eſt, generatur. nam etſi quammaxime per accidens generatur, vere tamen de eo quod ſimpliciter generatur, id dici poteſt inquam id ipſum eſſe,quod haud eſt. Simili modo etiã fieri nequit,vt ipſum idem quieſcat.Hæc igitur difficilia accidunt.& ſi omne quod mouetur,in loco ſit,id autem quod non eſt,in loco nõ ſit(erit enim alicubi)id profecto quod haud eſt,nõ mouetur. Neq; ergo corruptio motus eſt.Motui nanque motus con-

trarium est,aut quies.At corruptio contrarium est generationi. Cum autem omnis motus sit quædam mutatio, tres vero sint mutationes quas diximns, quarum duæ,quæ in contradictione consistunt,generatio inquam atq; corruptio motus non sint,vt ostendimus,necesse est,motum eam esse solum mutationem, qua ex subiecto ad subiectum acceditur.Subiecta vero,aut contraria sunt, aut media . etenim priuatio ponatur contrarium.Atq; nudũ & album ac nigrum affirmatione significantur.Si igitur prædicamenta diuisa sint,& aliud substantia,aliud quãtitas,aliud qualitas,aliud vbi,aliud ad aliquid, aliud sit actio, aliud passio, tres motus esse necesse est, quantitatis, qualitatis,& loci. In substantia vero motus non esse,ex eo,quia nihil substantiæ contrarium est.At neque in hisce quæ sunt ad aliquid. fit enim vt cum alterum mutatur, alterum non subiens mutationem vere dicatur.Quare motus ipsorum per accidens est. Neque item agentis est motus ac patientis,neque mouentis,ac eius quod mouetur, quia motus non est motus, neq; generationis est generatio,neq; omnino mutationis mutatio. Motus enim dupliciter motus esse potest, aut vt subiecti,vt homo mouetur, quia ex albo in nigrum mutatur,& motus ne igitur hoc modo,aut calefit aut frigefit, aut mutatur loco, aut accrescit, aut decrescit. At hoc fieri nequit. Mutatio nanq; non subit rationem subiecti. Aut hoc ipso quòd aliquid aliud subiectum ex vna mutatione ad aliam mutationis speciẽ, perinde vt homo ex ægritudine ad sanitatem mutatur.At neq; hoc esse potest, nisi per accidens.Omnis enim motus ex alio in aliud est mutatio, & generatio etiam, & corruptio modo eodẽ,hoc excepto,has quidem sic aut sic oppositas esse,motũ autem nõ simpliciter. simul igitur ad sanitatem ex morbo mutatur, & ex hac ipsa mutatio ad aliam. Patet igitur cum ægrotauerit,ad quemuis fore mutatum. Quiescere nanq; potest,& insuper ad non quẽuis semper,& illa ex aliquo nimirũ in aliquid aliud erit. Quare & opposita sanatio erit.Non ergo motus est motus, nisi per accidens,veluti ex recordatione in obliuionem mutatur,quia cui illud inest,id interdum in scientiam,interdum in sanitatem mutatur. Præterea si mutationis erit mutatio, generationisq; generatio, in infinitum erit abitio.Necesse est autem & priorem esse,si posterior erit: veluti si generatio simplex aliquando fiebat,& ipsum fiens fiebat.Quare nullum erat fiens simpliciter, sed aliquid fiens, atq; iam fiens,& hoc aliquando fiebat, quare nondum erat tunc fiens. Cũ autem infinitorum quicquam non sit,primum ipsum non erit, quare neq; id erit quod hæret.Impossibile est igitur generari quicquam,aut moueri, aut mutari.propterea eiusdem est contrarius motus,& quies insuper, & generatio,atque corruptio. Quare ipsum fiens tunc corrumpitur,cum fuerit fiens.neq; enim statim fiens,neq; posterius. sit enim oportet id quod corrũpitur.Præterea & ei quod generatur, & ei quod mutatur, materiã subesse oportet. Erit igitur vt alterabile corpus est,aut anima, sic aliquid id quod fit motus vel generatio,& aliquid rursus a quo mouentur. Oportet enim huius ex hoc ad hoc motum,aliquid esse non motum vel generationem.Quonam pacto igitur erit?Nõ enim generatio perceptionis erit perceptio:quare neq; generationis erit generatio. Cũ autem neq; in substantia,neq; in relatione,neq; in actione passioneve sit motus,restat in quantitate,qualitate,aut vbi,tantummodo motum esse.In vnoquoq; nanque istorũ contrarietas est.Atq; quale qualitatem non eam dico,quæ in substantia est(est enim & differentia qualitas) sed eam quæ est passiua, qua quippiam patitur, aut impassibile est. Est autem immobile & id quod omnino moueri nõ potest,& id quod multo in tẽpore vix mouetur,aut tarde admodum incipit:& id insuper,quod aptum est quidem vt moueatur,non tamen tunc cum est aptum moueri,& vbi,& quemadmodũ est aptum, mouetur,quod quidem immobilium solum quiescere dico.Est enim motui cõtraria quies. Quare fit,vt ipsa sit priuatio susceptiui. Simul ea sunt loco,quæ vno in loco sunt primo,seorsum autẽ ea quæ in alio sunt atq; alio loco.Tãgere dicuntur ea quorũ extrema sunt simul.Id inter dicitur esse, ad quod suapte natura prius accedit id quod mutatur, quàm ad id quod vltimo pergit, cum cõtinuo secundum naturam mutatur.Cõtrarium id est in loco, quod plurimum recta linea distat. Deinceps id est, inter quod post prin

cipium, aut poſitione, aut forma, aut aliquo alio definitum, & id ad quod deinceps dicitur eſſe, nihil eorum cadit, quæ in eodem genere ſunt, vt linea ad lineam, aut vnitas ad vnitatem,aut domus ad domum. Nihil vero prohibet inter ipſa quippiam aliud eſſe. Quod enim deinceps eſt, ad quippiam eſt deinceps, & eſt quid poſterius illo. Non enim ipſum vnum ad duo deinceps eſt, aut ad nonas Calendæ. Hærens autem id eſt, quod deinceps eſt, atq; inſuper tangit. Quoniam autem omnis mutatio eſt in oppoſitis, hæc autem ſunt contraria atq; contradictoria, & nihil eſt medium contradictionis, patet ipſum quod eſt inter, in contrariis ipſis tantum conſiſtere.Continuum autem eſt quoddam hærens.Atque tunc continuum eſſe dico, cum vtriuſq; fines quibus ſe tangũt ac continentur, vnum idemque fuerint facti.Quare patet in iis eſſe continuum,ex quibus aptum eſt vnum quid fieri tactu. Patet & primum id eſſe, quod eſt deinceps. quod enim eſt deinceps,non tangit.Hoc autem eſt deinceps:& ſi continuum eſt,tangit.Si vero tangit, nondum continuum eſt. In quibus autem non eſt tactus, in hiſce neq; copulatio eſt, vt patet. Quare punctum non eſt idem quod vnitas. puncto enim competit tactus.Vnitatibus vero non tactus, ſed eſſe deincepes competit:& inter illa quidem eſt aliquid, inter autem vnitatem nihil eſſe videtur.

ENARRATIO ALEXANDRI APHRODISEI IN PRIMAE PHILOSOPHIAE LIBRVM VNDECIMVM, QVI LATINIS EST DVODECImus,interprete Io.Geneſio Sepulueda.

Ontemplatio præſens de ipſa ſubſtantia eſt,vti diximus. Subſtantiarum enim hic principia cauſæve quæruntur. Etenim ſi vniuerſum ipſum,vt quippiam totum eſt, ſubſtantia nimirum prima pars erit.Et ſi ea quæ ſunt, deinceps ſunt collocata, hoc etiã pacto ſubſtãtia primum, deinde qualitas, aut quantitas erit. Et inſuper,vt abſolute loquamur, neq; entia ſunt hæc, ſed qualitates,ac motus, quemadmodum & non album, atq; non rectum. nam & hæc dicimus eſſe ceu non album eſt.Præterea nihil cæterorũ eſt ſeparabile.Teſtes etiam ſunt & ipſi veteres,per ea quæ faciebant.elementa nanq; ſubſtantiæ principia cauſaſq; quærebant.

IN hoc libro,qui vndecimus a Peripateticis inſcribi ſolet,de primo eodemq; immobili principio,propter quod hęc omnis doctrina tradita eſt,ediſſerit. Sed quoniam principij nomen plurifariam dicitur(nam & materia principium appellatur,atq; item forma,& priuatio)idcirco quæ ad eiuſmodi partitionem attinent,ſummatim primũ ſtrictimque perſtringit,vt conueniente ratione cõpendiariaq; via ingreſſi,recte facileq; huius a cæteris principijs diſcrimen inueſtigemus. Præterea quoniam inter propoſitas quæſtiones illud quoque quærebatur,vtrum ſint omnium eadem principia,an aliorum alia, quod nondum explicatum conſtitutumque eſt: idcirco cauſarum mentionem repetit, vt modo quodam omnium rerum eadem principia,alio ſecus eſſe demonſtret.(Contemplatio pręſens de ipſa ſubſtantia eſt.)Quoniam propoſitam doctrinam primam eſſe omnium diſciplinarum demonſtratum eſt,primæ autem ſubiectum primum eſt, cum ſubſtantia prædicamentorum prima ſit, vtique ſubſtantia ſubiectum erit ſapientiæ. Rurſus,quia ſubſtantiarum quædam prima eſt, alia ſecunda: par eſt, vt omnium prima ſubſtantia primæ philoſophiæ ſubiectum habeatur. Præfatus autem de ſubſtantia eſſe conſiderandum, breuiter cauſam eius ſubiecit, dicens (ſubſtantiarum enim hic principia cauſæque quæruntur.) Nam qui ſubſtantiæ principia cauſaſque inquirit, is ſubſtantiam ipſam inquirit: vt qui defectus cauſam quærit, defectum ipſum indagat. Vt enim traditur in libro poſteriorum,defectus cauſa, defectus definitio eſt, hæc porro defectus ipſe. Demonſtrato igitur hanc ſcientiam & primam, & de primis eſſe, ſubſtantiam prædicamentorum primam eſſe demonſtrat: vt ſi ſapientia prima doctrina ſit, prima autem de primis ediſſerat, dubium eſſe non poſſit, quin ſi ſubſtantia prima eſſe demonſtretur, ſapientia qua de agimus, ſubſtantiæ contemplatrix eſſe intelligi debeat. Sed initio quibus modis ſubſtantia intelligi valeat, cum nouem prædicamentis definit, dicens. (Etenim ſi vniuerſum ſit, vt quippiam totum eſt, ſubſtantia nimirum prima pars

Subſtantia ſubiectũ ſapientiæ.

erit) id eſt, ſiue vniuerſam ſenſibilem ſubſtantiam cum accidentibus quaſi vnum accipiamus, ſubſtantia prima pars erit. ſiue decem prædicamenta disiuncta inter ipſa & diſcreta ordine quodam intelligamus, primum exempli cauſa quantum, deinde quale, tum ſubſtantiam, & cætera deinceps ſingula, ſic quoq; ſubſtantia primum locum obtinebit, ſecundum quale, tertium quantū, & pari ratione cætera. hoc enim eſt quod ait, (& ſi cōſequenter) id eſt etiā ſi prædicamēta deinceps ac ordine poſita, nō autē in ſubſtātia exiſtētia intelligamus. Sed quoniā ea verba paulo ſunt obſcuriora, operæpretiū fuerit ipſa exemplo declarare. Socrates eſt quidē ſubſtantia, at non id ſolū, ſed albus etiam, ſed philoſophus, ſed muſicus. huius igitur vniuerſitatis, quæ ex Socratis ſubſtantia, & albo, philoſophoq;, & muſico conſiſtit, pars eſt muſicū. Pari ratione Socrates pars eſt eius totius, quod ex muſico, & philoſopho, atq; Socrate perficitur. Vt igitur in his, ſic item ſeſe res habet in vniuerſa ſubſtātia ſenſibili, & nouē prędicamentis. Subſtātia igitur pars erit vniuerſitatis ex ſubſtātia ſenſibili, & quāto, qualiq;, ac cæteris conflatæ. Similiter quantū pars conſtituti ex ſubſtantia, quanto, & quali, ac cæteris accidētibus. Cum ergo ſubſtantiā cæteris priorem vtroq; modo eſſe dixiſſet, ſiue decē prædicamēta vt quiddam vnū, vnamq; naturam ab his diuerſam cogitatione depingamus, ſiue eadē ordine diſcreta, illud in huius demōſtrationē adiungit (cū præſertim hæc ſimpliciter fere nō ſint entia) hæc, inquit, id eſt præter ſubſtantiā nouē prædicamenta. Vt autē exponeret quę ſint cætera præter ſubſtātiā, adiecit (vt qualitates ac motus) quorum verborū ſenſus eſt. Nam qui tandē cætera prædicamēta priora q̄ ſubſtantia eſſe intelligi valeant, cū ea per ſe non entia ſint, ſed eſſe dicantur, ac entitate participent, quoniā ſubſtantiæ ſunt affectiones? ſi ergo propter ſubſtantiā ſunt entia, & ab illa ſuum eſſe mutuantur, nemini dubiū eſſe debet, quin ipſis cunctis ſubſtātia prior habeatur. Illud autem (vel nō album & non rectū) æquipollet huic, quia etiā non album, & non rectū entia ob album & rectū dicuntur. Dicimus enim non albū eſſe, atq; item non rectū. Cum igitur albū, quod per ſe non ens eſt, a ſubſtātia eſſe mutuetur, & non albū, quod eſt albi priuatio, propter habitū, id eſt propter albū & ſit & appelletur, magno id argumēto eſſe debet, ſubſtantiā cæteris omnibus eſſe priorē, quippe cū habitus vt albedines & caliditates ob ipſam, nō albedines vero, & nō caliditates ob habitus entia & ſint, & nūcupentur. Prętere a, inquit, nullū cæterorū a ſubſtantia poteſt auelli, ſed ſuū quodq; eſſe obtinet in ſubſtātia, & hanc, vt cōſtare poſſit, requirit. At ſine quo cætera nō conſtāt, ipſum cōſtat ſine cæteris, id prius eſt alijs. ſubſtantiā porro alijs eſſe priorē, veterum quoq; teſtimonio cōfirmat. Nam veteres, inquit, ſubſtantiæ principia inueſtigabāt, præterea nullius, ceu ſubſtantiā cæteris priorē eſſe cōfiterentur. Nemo enim primorū ac proprie entium principijs omiſſis, poſteriorum initia quærit.

Substantia primū locū obtinet.

Qui igitur hac ætate ſunt, vniuerſalia ſubſtantias magis ponunt. Genera enim vniuerſalia ſunt, quæ principia ſubſtantiaſq; magis inquiūt eſſe, ex eo ſane, quia modo diſſerēdi de ipſis quærūt. Antiqui vero ſingula, vt ignē, & terrā, ſed nō corpus cōmune. Subſtantiæ autē tres ſunt, vna eſt ſenſibilis, cuius alia eſt perpetua, alia corruptibilis, quam omnes eſſe fatētur, quales ſunt plantæ, ac animalia. Atq; huius elementa ſumātur neceſſe eſt, ſiue vnum ſit, ſiue multa. Alia eſt immobilis. hanc quidā inquiunt ſeparabilē eſſe, alii diuidentes in duas, alii in vna natura ponentes formas ipſas & mathematica, alii mathematica ſolum eſſe dicentes. Illæ igitur, naturalis ſcientiæ ſunt. ſunt enim cum motu. hæc ad aliam ſcientiam ſpectat, ſi principium nullum eſt ipſis commune.

Qui ergo hac tempeſtate ſunt, vniuerſalia ſubſtantias magis ponunt.) Poſtq̄ ſubſtantiam cæteris rebus priorem eſſe demonſtrauit, ac proinde ſapientiā cunctis alijs diſciplinis anteferri, ſubſtantiarū initia cauſaſq; conquirit, quæ quibus initia eſſe ſubſtātiæ placuerit, conuenienter cōmemorans. & ait (qui ergo hac ætate ſunt, vniuerſalia ſubſtantias magis ponunt) Quę porro ſint vniuerſalia, ſubiūgit (Nā genera, inquit, vniuerſalia ſunt, quæ principia ſubſtātiaſq; magis inquiūt eſſe) ſcilicet, quia logice & inaniter inquirūt. Relictis enim rebus, quæq; proprie eſſe intelligūtur, in nō entibus inquirēdo verſabantur, quoniā vniuerſalia cum non ſint, eſſe obtinent cogitatione. Huius ergo, inquit, memoriæ philoſophi vniuerſalia ſubſtātias eſſe contendunt. nec his verbis Platonē deſignat, cum Plato nō fuerit in huiuſmodi ſententia, ſed alios ſuos æquales. veteres vero contrà ſingula ſubſtantias appellabant. Heraclitus enim ignem ſubſtantiā & principium eſſe ſtatuebat, Parmenides in libro quem in ſententiam inſcripſit, ignem & terram. Thales Mileſius aquam, & alius item aliud. corpus vero cōmune & vniuerſale, quod de omni corpore prædicatur, qui principium eſſe diceret, veterum inuentus eſt nemo. Hæc effatus, tres ait eſſe ſubſtantias, quanq̄ de ipſis alij aliter fuerint opinati. quas ſubſtantias commemorans, vna inquit eſt ſenſibilis, de qua omnibus ſine diſcrimine conuenit. Nam intelligibilem & diuinam ſubſtantiam nullam eſſe ſtulte pleriq; tradiderūt. de quorum numero Hippon fuit, qui ex argumento ἄθεος, id eſt impius & a dijs auerſus eſt cognominatus. hic enim præter ſenſibilem naturam quicq̄ eſſe negabat. Vna igitur ſubſtātia eſt ſenſibilis, quam eſſe omnes conſentiunt: quæ partim mortalis eſt, vt ſtirpes & animalia: partim ſempiterna, vt globi cæleſtes, & quę in ipſis continentur ſtellæ. Quod vero ait (cuius elemēta ſumantur neceſſe eſt, ſiue vnū ſit, ſiue multa)

Vniuerſalia q̄ ſunt.

*

Hippon atheus.

non est ad sempiternam substantiam referendum, sed ad sensibilem, quæ de corporibus tum mortalibus, tum etiam immortalibus prædicatur. huius ergo elementa inuestiganda sunt. Nam vt animalium stirpiumq; elementa esse materia ipsis subiecta intelligitur, sic sphærarum stellarumq; elementum est ipsarum subiectum, id est quintum corpus. Atq; hę quidem sunt duæ substantiæ. Tertia est intelligibilis & sempiterna, & motus immunis, quam nonnullis abiunctam & diuersam ab his esse placet. Cæterum & hanc quidam, vt Plato, in duo partiuntur, id est in mathematica. Seiuncta enim ac per se mathematica esse Platoni videntur, & in formas seu ideas. fuerunt autem ex Pythagoricis, qui mathematica & formas in naturam vnam referrent, mathematica nihil ab ideis differre tradentes: cum ipsorum alij (neq; enim omnes Pythagorici eiusdem sectæ fuerunt) ideas reijcientes, mathematica tantum esse dicerent. Cum ergo substantias tres esse dixisset, illæ, inquit, id est substantia sensibilis & mortalis, atque substantia sensibilis immortalis, physicæ, id est naturali doctrinæ subijciuntur. cuius causam breuiter intulit, dicens (Sunt enim cum motu.) In quibus enim motus & quietis principium habetur, de ijs considerare, munus est naturalis disciplinæ. De intelligibili vero diuinaque substantia disputare non ad physicam pertinet, sed ad primam philosophiam. Non esse autem physicæ de substantia diuina differere, docet his verbis (si principium nullum est ipsis cōmune) quorum sensus est. quoniam substantia intelligibilis cum sensibili nihil omnino societatis habet, nec ipsis est principium aliquod commune, satis intelligitur non esse physicæ munus de illa disputare. Ac mentem quidem dictorum huiusmodi esse reor. Dictionis autem continuatio in principio huiusmodi est, substantia est triplex, vna sensibilis, quam esse omnes sine controuersia confitentur, & cuius elementa statuere necesse est, vnum ne, an plura habeantur. Deinde sequitur illud, quæ substantia, sensibilis videlicet, duplex est, altera mortalis, altera sempiterna.

Physicæ non est de diuina substantia cōsiderare.

Atqui substantia sensibilis est mutabilis. Quod si mutatio est ex oppositis mediisq;, ex oppositis vero non omnibus (vox enim est non albũ, sed ex cōtrario) subesse aliquid necesse est, quod in contraria mutetur ac pergat. nam ipsa contraria non mutātur, & insuper illud quidem manet, contrarium vero non manens. Est ergo quid tertium præter contraria, materies ipsa. Si igitur mutationes sunt quatuor, aut in substantia, aut in quātitate, aut in qualitate, aut in vbi, & generatio simplex, corruptiove fit in substantia, accretio decretiove in quantitate, alteratio in affectu, & latio fit in loco, mutationes vtiq; in contrarietates singulas erunt. Materiam igitur mutari necesse est, vtrunq; potētem.

3 Atqui substantia sensibilis est mutabilis.) Hæc oratio longe haberetur illustrior, si pro eo (Atqui substantia sensibilis est mutabilis) supponeretur hoc, sed quoniam substantia sensibilis mutabilis est. Nam cum supra triplicem esse substantiam dixisset, vnam sensibilem, cuius essent initia inuestiganda, iam quæ sint huiusmodi elementa substantiarum sensibilium tũ mortalium, tum etiam immortalium, inquirit. Ait ergo. Quoniam sensibilis substantia mutabilis est, omnis autem mutatio est ex oppositis aut medijs, non tamen ex quibusuis oppositis, sed ex propria negatione, vt ipse in physici auditus primo libro tradidit. color enim albus efficitur ex non albo, non quocunque, cum vox etiam non alba dicatur, nec tamen ex ea fiat color albus, sed ex non albo colore, qui est albi negatio, & musicus fit ex non musico, non tamen ex domo, licet ipsa non musicum appellari possit, sed ex negatione propria. & homo ex non homine, non omni, sed propria priuatione, cui similis est ratio cunctorum efficiendorum. Cum omnis igitur mutatio ex oppositis fiat aut medijs, nam ex fusco etiam album efficitur, nec oppositum maneat, cum oppositum aduenit. neque fiat ipsi subiectum. haud enim caliditas frigiditati subijcitur, sed ad præsentiam frigidi non perstat, sed deletur calidum. si hæc ergo ad hunc modum sese habent, necessarium profecto fuerit, vt tertium aliquid habeatur, quod quidem est materia quæ ex frigido in calidum transit, ac vicissim ex calido in frigidum. Porro quoniam motus in tribus prædicamentis versatur, vt in libro physici auditus quinto demonstratum est, quali, quanto, vbi: mutatio autem & in his & in substantia. quod enim ait (secundum quid) naturalem substantialemque formam significat. Et (generatio quidem simplex, & corruptio est secundum hoc) id est, est mutatio secundum substantiam. Nam substantiarum generationem simplicem vocabamus in libro de generatione. Accretio decretioque mutatio est secundum quantitatem, latio secundum locum, alteratio secundum affectionem, vt caliditatis & albedinis. quæ cum ita sint, efficitur, vt singulis rebus mutatio quæque in oppositionem abeat. Mutatio per quantum, in oppositionem per quantum. quæ quidem est magnum & paruum, vel perfectum & imperfectum. mutatio per substantiam, in oppositionem per substantiam. hæc autem est forma & priuatio, cui similis est reliquarum mutationum ratio. quod si verum est, vt tertium quiddā sit materia ipsa necessariũ fuerit, quæ ex forma in priuationem, ac vicissim ex priuatione in formā mutari valeat, & pari ratione de magno aut perfecto in paruũ vel imperfectum trāsire.

Substātiarũ tũ mortaliũ tũ immortaliũ elementa.

Cum autem duplex sit id quod est, omne quod mutatur, ex eo quod est potentia, ad id quod est actu, mutatur, veluti ex potentia albo, ad actu album. Similiter fit & in

accretione decretioneve. Quare non solum per accidens ex non ente fieri possunt, sed ex ente omnia fiunt, ex ente tamen potentia, ex non ente autem actu. Atque hoc est illud Anaxagoræ vnum. Melius enim hoc dicere, quàm omnia simul esse. & Empedoclis item mixtum, atque Anaximandri, & vt Democritus inquit, Erant nobis potentia cuncta, non tamen actu. Quare hi omnes materiam tetigerunt.

Cum autem duplex sit ens, omne quod mutatur, ex eo quod est potentia, ad id quod est actu, mutatur.) Quæ dicta sunt, quæq; dicentur, in physico auditu diligenter sunt disputata. hoc tamen in loco propter causas initio libri a nobis allegatas repetuntur. Cum ergo, inquit, duplex sit ens, id est ens potentia, & ens actu. aqua enim quæ actu est aqua, aer est potētia: quidquid mutatur, ex eo quod est potentia, in id transit, quod est actu. Neq; enim quæ fiunt, ea ex prorsus non ente efficiuntur. neque rursus quod est efficiuntur, sed ex eo quod partim est, partim secus. Materia enim ens est per se, non ens autem ob eam quam in se habet priuationem. Et Socrates est quidē ens, sed & non ens propter diuersitatem quæ in ipso habetur. nā cum sit diuersus ab equo, non ens est, propterea quòd non est equus: vt intelligatur, quæcūq; fiūt, ea per se quidem ex ente fieri, per accidens tamē ex non ente: vt album ex non albo fit, quod non albū vt per se est ens, sic ex accidenti nō ens. accidit enim ipsi nō esse albo. simili cæterorum ratione. accidit enim aquæ, ne sit aer, & Calliæ ne sit equus. Nec enim solum, inquit, ex ente, quæ fiunt, efficiuntur, non ente tamen per accidens, sed licet etiam conuertenti dicere ex ente potentia, non ente actu. aqua enim ex qua gignitur aer, actu est non ens, quia nondū est aer. Itaque actu est non aer, siue non ens, potentia vero aer, id est ens. Cum sic ergo nobis significasset quid sit quod fit, mutaturq; ex forma in priuationem, & ex hac in illam, quod scilicet materiam esse docuit, addit (Atq; hoc est illud Anaxagoræ vnum) cuius sensus est huiusmodi. cum Anaxagoras res cunctas simul esse dicat, & vniuersum vnum, intellectum autem ab initio quodam hæc discernere fuisse exorsum, materiam se somniasse testatur, non tamen percepisse. ac idcirco de ipsa nō præcepit aperte. Satius ergo est, inquit, ex vno cuncta fieri affirmare, propterea quòd vnum in omnia mutari valeat, & deinde hoc vnum materiam esse exponere, quàm res omnes simul esse tradere. Quis enim cuncta simul esse audiens, hac voce intelligat materiam significari, quæ cuncta sit facultate? Vt igitur Anaxagoras, cum omnia simul esse diceret, materiam imaginabatur, non tamen cognoscebat, sic Empedocles cum hæc nostratia ex mistura facta esse traderet. Vocabat autem sphærum misturam, materiam cum contingere nequiret, imaginabatur. quare dicturus ex materia, ex mistura hæc fieri dicebat. Quin etiam Democritus cum omnia simul esse potentia diceret, præ se ferebat subobscuram sibi inesse materiæ intelligentiam. perinde est enim dicere, simul omnia esse potentia, ac si quiddam in nobis inesse dicas, quod omnia valeat. 4

Accidit Calliæ ne sit equus.

Ex vno cūcta fieri potius dicēdū q̃ res ōnes simul esse.

Omnia vero quæ mutantur, materiam habent, tamen diuersam, & perpetuorum ea quæ non subeunt generationem, mobilia vero sunt latione, at non generabilem, sed subeuntem tantummodo lationem. Dubitauerit autem quispiam, ex quo non ente fit generatio. id enim quod non est, tribus dicitur modis. Si igitur quippiam est potentia, ex hoc vtique generatio erit. verum non ex quouis, sed aliud ex alio fit. Neque sat est vniuersas res simul esse. differunt enim materia. nam cur infinita sunt orta, sed non vnum? mens enim est vna. Quare si materies esset vna, id nimirū actu fuisset ortum, materia cuius potentia esset. Tres igitur sunt causæ, triaq; principia rerum ortus. Duo quidē contraria, quorū alterū est ratio atq; forma, alterū priuatio, tertiū est materies ipsa.

Omnia vero quæ mutantur, materiam habent, tamen diuersam.) Percontatus supra in propositis quæstionibus, sit ne omnium rerum vnū principium, vnumq; elementū, an plura: hoc in loco nō esse vnum ostendit, & rursus vnum esse demonstrabit. Ita omnium rerum vnum erit principiū, & non vnum. quod cuiusmodi sit, in progressu dictionis declarabimus. omnia igitur sensibilia tū mortalia, tum immortalia materiam habent, sed diuersam. Nam caducarū rerum materia ex alia in aliā formā mutari potest, vt ipsam non inepte mortalē voces. sempiternorū vero non est huiusmodi, sed quæ latione tantū moueri valeat. sol enim qui nunc est in aquario, paulo post erit in piscibus. (Dubitauerit autem quispiā, ex quo nō ente fit generatio) cōfuse admodū & indistincte, nullo ordine, nulla serie seruata, quæ in hoc libro traduntur, inducit. Idq; ob nihil aliud, q̃ propter obscuritatē, quam ab initio videtur affectasse. Nam cum supra dixisset, quæ fiunt, ea non solū ex ente fieri, sed etiam ex non ente, multis interiectis, nunc causam reddit, cum illic mentionē illorum nullam fecerit, in hunc maxime sensum locutus, non temere se illo in loco de his meminisse, sed necessario: quoniam cū non ens trifariā dicatur, vno modo quod falsum est, vt ens vicissim id quod verū, altero quod funditus nō est, tertio quod potētia nō est, quærat aliquis, horū non entiū ex quo tandem efficitur generatio? hoc hæsitāter sciscitatus respondet dicens. (si igitur quodpiā est potentia) id est, si quid est non ens potētia, ex eo generatio existit. q̃q̃ in respōsione hac nōnihil desiderat, credo, quia pauloante de hoc aper- 5

Nō ens trifariā dicit.

te disputarat.Est autem,vt mihi quidem videtur,subaudiendum, actu non ens,potentia vero ens: vt solida oratio sit huiusmodi,si quid est ergo actu quidem non ens,potentia vero ens, ex eo generatio existet.quod exemplo apertius declarabitur.aqua est non ens aer,potētia est aer,non tamen ex quocunq; actu non ente,potentia vero ente, omnia generantur,sed homo ex humano semine, & mensibus muliebribus gignitur,oliua ex alio,ex alio vitis. Cū igitur,vt testati sumus,ex alijs alia fiant,nō satis est dicere quod Anaxagoras aiebat,omnia esse simul,id est materiam esse,ex qua cuncta efficiūtur.sed explicandum ei fuit,quales res ex quali materia generantur.Res enim nō forma tantum,sed materia etiam differunt,cum hominum materia sint carnes & ossa,statuæ æs,æris aqua,& alius itē alia.Nisi enim proximæ cuiusque materiæ infinitæ propemodum essent(exceptis enim simplicibus ex materia informi nihil efficitur) vnum esset vniuersum. Nam cum intellectus efficiens vnus sit, si proxima cuiusque materia esset vna, nimirum quod efficeretur,vnum esset.Quod enim ait(id nimirum actu fuisset ortum,materia cuius potentia est)pro eo dictum est, vnum efficeretur,non plura,quod poterat effici materia.Vt enim ex tritico,quod est spica potētia,sola spica generatur,nō vitis etiam & oliua: sic si materia esset vna, vnum esset generatum, nec id quodcunque, sed quod erat potentia. Hæc effatus,velut dictorum conclusionem infert. (Tres igitur sunt causæ, triaque principia.)materia scilicet,formaq;,& priuatio.

Res nō forma tātum, sed materia etiam differunt.

Post hæc sciendum,neque materiam fieri,neq; formam. dico autem vltima. etenim quicquid mutatur, & ab aliquo, atque ad quippiam pergit. ab aliquo quidem, a primo mouente. Quid vero,est materies ipsa. ad quod autem mutatur, est ipsa forma. Igitur in infinitum abibitur,si non solum æs sit rotundum, sed etiam ipsum rotundum,aut æs ipsum.stetur ergo necesse est.

6 Deinceps neq; materiam, fieri neq; formam.)In hac dictione desideratur illud,demōstrare oportet,vt sit plena oratio huiusmodi· Deinceps neq; materiam fieri, neq; formam,demonstrare oportet.ac primam quidem,& informem materiam non generari,ipse in calce libri primi de physico auditu demōstrauit. Quod autem ne forma quidem gignitur,in sexto huius operis libro docuit.Et fortasse quoniam principia tria esse tradiderat,materiam formam & priuationem,apposite,fiant necne conquirit. quod strictim admodum demonstrat, propterea quòd in libro sexto id latius explicarat. Commodum ergo,inquit,fuerit, materia & forma fiāt necne, docere,& addit(vltima)quoniā humores quatuor,qui materia Socratis sunt,generantur illi quidem,non tamen extrema informisque materia sunt.Rursus caro forma quædam Socratis est, non tamen extrema, sed Socrates est extrema forma. Cum sic ergo statuit qualem & materiam & formam generari neget, propositum demonstrat, dicens.si non solum æs efficitur rotundum,sed etiam ipsum rotundum siue forma,absque fine procedetur.erit enim aliquid quod rotunditati subijciatur.Nam quidquid fit,ex aliquo subiecto efficitur. Et rursus eadem ratione de rotunditatis subiecto quæretur, fiat, necne. si enim fit, aliquid est ei subiectum. quod quidem in infinitum progredietur. Rursus si fiat æs ex humida euaporatione, hæc ex aqua,aqua ex informi materia, & hæc item ex alio, progressus erit infinitus. quod fieri non posse, in primo libro minore huius operis demonstratum est.

Post hæc sciendum est, substantiam quanque ab eiusdem nominis rationisve substantia generari.ea nanque quæ natura sunt, substantiæ sunt,cæterave. Nam aut arte fiunt,aut natura,aut fortuna,aut & casu.Artem igitur principium in alio esse constat. At natura principium est in ipso. Generat enim hominem homo, reliquæ vero causæ priuationes sunt harum.

7 Ad hæc, substantiam quanq; ex sibi cognomine generari.) Hoc quoque in loco subaudire oportet,confirmandum est. Post dicta ergo,inquit,confirmandum est,substantiam quanque ex sibi cognomine fieri.Nam efficienda,inquit,vel arte fiunt,vel natura.Vtroq; autem modo ex sibi cognomine fiunt.Artificiosa enim ex sibi cognomine fieri,perspicuū est consideranti domum ex ea domus forma fieri,quæ in architecti anima inest: sanitatē huius corporis, ex forma & ratione quæ habetur in animo medici. Nam de rebus naturalibus ne dubitari quidem potest. homo enim ex homine, ex equo equus generatur.At quæ vel casu fiunt vel fortuitu,ea tū naturæ,tum artis quasi peccata videri debent.Cum autem efficienda vel arte fieri,vel natura dixisset, discrimen artis & naturæ id esse ait, quòd ars est principium quod in efficiente inest,non in ipso quod efficitur,natura vero principium quod in eo quod fit,habetur. (generat enim hominem homo)Hæc verba cohærent cum illis,(Ad hæc substantiam quanq; ex sibi cognomine generari confirmandum est. generat enim hominē homo)Quod vero interiectum est,Nā quæ natura sunt substantiæ cæterave,æquipollet huic· non solū quæ natura fiunt,sed etiā alia,id est quæ artibus subijciuntur,sunt substantiæ.vel huic·Nā vt quæ natura fiunt,ea ex substātijs,id est ex sibi cognominibus gignuntur,sic itē alia,hoc est artificiosa. cuius signū est hominē ab homine generari.vt solida oratio ad hunc modū sese habeat.Ad hæc substātiam quāq; ex sibi cognomine generari cōfirmandū est.nā quæ natura fiūt,substātiæ sunt, & itē alia.cuius

Substantiā quāq; ex sibi cognomine fieri.

Artis & naturæ discrimen.

signum est,quod homo ab homine generatur.(Reliquæ vero causæ)id est casus & fortuna(priuationes sunt)id est errata & quasi peccata eorum quæ natura vel arte fiunt. Cæterum cum substantiam supra tripartito diuisisset, & substantiam videlicet sensibilem bipartito in mortalem & ingenitam, quibus tertiam intelligibilem substantiam adijciebat,nunc iterum substantiam in tria partitur,materiam,formam,& id quod ex vtraq; constituitur.

Atq; substantiæ sunt tres.atq; alia est materies,quæ quidē hoc aliquid est, ex eo,quia apparet.quæ nāq; tactu, nō copulatione sunt vnum,ea materies sunt & subiectum.Alia est natura,quæ quidem hoc aliquid est,ac habitus quidam,ad quam per ipsam pergitur generationem. Tertia est ea,quæ ex hisce constat, ipsa inquam singularis,vt Socrates, aut Callias.In quibusdam igitur hoc aliquid non est, præter compositam ipsam substātiam(vt forma domus nisi ars ipsa) neque est corruptio horum ac generatio, sed alio modo sunt. atque non sunt ipsa domus, quæ sine materia est, atque sanitas, & omne id cuius ars est effectrix.sed si sunt,in iis sunt, quæ natura fiūt. Quapropter nō male dixit Plato, formas eorum esse quæ natura constant, si sint istorum aliæ formæ, vt ignis, caro,caput,& quæ sunt similis generis.sunt enim vniuersa materies, & ipsa vltima substātiæ eius,quæ maxime substantia dicitur.

Substātiæ tres.

Nam substantiæ,inquit,tres sunt,atq; alia est materia,quæ quidem hoc aliquid est,ex eo,quia apparet.)Sensus est,quoniam Socratis materia est carnes,nerui,ossa,manus,pedes,caput,& cætera,cū accumulata hæc & temere congesta intelligimus,nec cohærentia,& inter sese vnita, sed contingentia tantum inter ipsa more granorum tritici,quæ cumulum conficiunt,vt manus exempli causa, & splen atq; iecur in solo iaceant,super hæc caput & venter imponantur,tum his etiam superiora pedes & intestina, cum hæc igitur quæ Socratis materia sunt, ad hunc modum cogitatione depingimus,tunc hoc aliquid sunt,quoniam sic videtur. Appellat autem hoc aliquid Socratem,vel omnino id animal,quod hæ partes conficerent,si in ordinem ac vnitatem cohærentiamq; a natura redigerētur. Manus igitur & pedes, caputq;,& cæteræ partes indigestæ ac temere congestæ Socrates essent, quia sic videtur,id est secūdum imaginationem. Imaginamur enim si natura potentiam sumeret,vt propositam materiam digereret,vniretq;,fore vt Socrates efficeretur.Quæ cum fuerint vnitæ, & cōpositæ,ac in ordinem redactæ,nō item imaginatione, tunc huiusmodi materia erit Socrates, sed reuera Socrates,vt verum sit dictu,hæc Socratem esse.Quæcunq; igitur materialia contactu sunt vnū, non autem cohærentia & vnione,ea sunt hoc aliquid imaginatione.Cui similis ratio in igne, aere, aqua,terraq; intelligi debet.Cum enim tactu sunt vnum,non cohærentia & vnione, tūc imaginatione sunt Socrates.cum vero a natura debellata alterantur,fiuntq; Socrates, tunc re vera Socrates sunt. vna igitur substantia est materia.(Alia rursus substantia est natura,quæ quidem hoc aliquid est,atq; habitus) Formam appellat naturam, & hoc aliquid,atq; habitum. hæc enim pro eodem sumuntur. (Ad quam) id est, ad quam naturam & formam generatio est.omnis enim generatio via est ad formam aliquam.Alia item substantia id esse intelligitur,quod ex materia & forma existit,vt Socrates, vel Callias.Sed postquam dixit(Tertia est ea quæ ex hisce cōstat,ipsa inquam singularis, vt Socrates,aut Callias)in quibusdam perspicuum esse ait non esse formas siue ideas ipsorum singulorum, quod ipsis etiam idearum assertoribus visum est,qui artificiosorum ideas esse negabāt,sed naturaliū. In quibusdā igitur non sunt ideæ. Neq; enim domus neq; serræ neq; statuæ forma est siue idea: nisi siquis artes quibus hæc fiunt,ideas esse dicat.Formę igitur artificiosorum nō sunt in subsistentia,sed intelligentia tantum & cogitatione.quamobrem neq; per generationem & temporaneum spatium aut omnino per aliquam subiecti mutationē illis esse suppeditatur, neq; per interitum nō esse. Hoc enim est quod ait(neq; est corruptio horum ac generatio, sed alio modo sunt,atq; non sunt) id est, citra generationem sunt, & absq; interitu non sunt, more contactuum. Nam cum domus formam imaginamur,huiusmodi forma est non per generationem,cum nullo alterato talis forma generetur, sed in momento punctoq; temporis.Nam visum ipsius in puncto temporis fuit effectum.Eadem cū ipsam animo videre,cogitatione non depingimus,non est,quoniam ipsum non imaginari momento temporis efficitur. Domum porro atq; sanitatem expertem ait esse materiæ, formam ipsam domus & sanitatis significans,quæ forma nostra in imaginatione inest. Quare non perperam, inquit, Plato negauit artificiosorum esse formas,sed naturalium. Nam omnino si formæ sunt, eorum sunt quæ natura consistunt,non quæ ab arte conficiuntur.Nam quod ait(ab his diuersæ)significat id,rerum naturalium erunt formæ,quæ ab his,id est a nostratibus ac sensibilibus diuersæ sunt. Quod vero sequitur(vt ignis,caro,caput,sunt enim vniuersa materies,& ipsa vltima substātiæ eius quæ maxime substantia dicitur.) cum proxime dictis neque cohæret, neque conuenit,sed cum eo quod supra dictum est,congruere videtur. (Quæ nanq; tactu non copulatione sunt vnum,ea materies sunt, & subiectum.) vt sit huiusmodi dictorum series continuata. Quæ nanque tactu non copulatione sunt vnū,ea materies sunt atque subiectum:vt ignis,caro,caput.sunt enim vniuersa materies,& ipsa

Hoc aliqd esse quædā imaginatione.

Forma hoc aliquid est.

Artificiosorū non esse formas,sed naturaliū.

vltima substantiæ eius quæ maxime substantia dicitur)deinde(alia est natura quæ quidem hoc aliquid est) &c. Appellat autem maxime substantiam, substantiam indiuiduam, vt Socratem, aut Calliam. huiusmodi enim substantiæ materia est ignis. Sed potissimum materia eius est vltima,id est proxima,continensq; materia,velut caro,nerui,ossa. Maxime substātia, substātia indiuidua.

Mouentes igitur causæ antecedunt. At hæ quæ sunt vt ratio causæ,simul sunt. Cum enim homo est sanus,tunc & sanitas est.Figura etiam æneæ pilæ, & ipsa ænea pila sunt simul.Si vero & posterius quippiam permanet,cōsiderare oportet. in quibusdam enim nihil prohibere videtur, veluti si anima tale sit,non omnis, sed mens ipsa. Vt enim omnis permaneat anima,fieri fortasse non potest. Patet igitur ideas ob hæc esse nō oportere. homo nanq; singularis hominem generat singularem. Similiter & in artibus fieri solet.Ars enim medendi, ipsa ratio est sanitatis,

9 Mouentes igitur causæ antecedunt.) Hoc quoq; peculiariter ad causarum quæstionem pertinet, cuius sensus est· Mouentes,id est efficientes causæ, priores tēpore sunt,quàm ea quæ fiunt.Sophroniscus enim Socrate prior est,atq; ædibus ædificator.quāquam dictio subobscura est.(Mouentia igitur,inquit,vt præeffecta entia) entia dixit pro existentia, vt sit sensus· efficientes causæ existunt, & rationem habent priorem tempore ad ea quæ efficiuntur. Causæ vero formales simul sunt.Nam simul atq; æneus globus est, rotunditas est,quæ globi est forma. Item simul atq; sanus est, sanitas habetur, quæ habitus quidam est, & forma. Causas igitur formales simul esse cum ijs quorum causæ sunt,certum est.Cæterum,inquit,vtrum formæ separatæ maneant,& post separationem persistant, nec abeant in nihilum,magna quæstio est.in quibusdam tamen nihil prohibet. Nam cum animantium anima sit forma,nihil obstat quo minus anima quæpiam vt intellectus siue anima rationis cōpos maneat. Expertes enim rationis mortales sunt.quāobrē adiecit(fortasse)Cum igitur omniū rerum causæ manifestæ sint,superuacanea est idearum inductio ad harum generationē.Socrates enim e Sophronisco generatur,ex Aristotele Plato. pari artificiosorū ratione.Valetudo enim ab arte medica fit,quæ quidem est ratio & forma valetudinis. Efficientes causæ,priores tēpore sunt , formales simul sunt.

Causæ autem atq; principia,tum aliorum, tum eadem omnium sunt, si quispiā vniuersaliter dicat, & similitudine rationis.

10 Causæ autem & principia aliorum alia sunt.)Iam nunc quæstionem soluit, qua vtrum causæ & principia omnium rerum eadem necne sint, quærebatur. quodammodo ergo,inquit, eadem initia sunt, alias diuersa. Nam vniuersaliter,id est,vt ipse exponit, secundum proportionem, eadem omnium sunt. cum enim cunctorum efficiendorum principia sint materia,forma & priuatio,& omnia efficienda materiæ & formæ atque priuationi sint subiecta, efficitur vt in vniuersum omniū eadem habeantur initia. Causæ enim cuiusque sunt materia,forma, & priuatio. statuæ nanque materia æs est, forma talis figura,priuatio eius formæ,qua vacat,velut equinæ. Item ianuæ materia est lignū, forma huiusmodi figura, priuatio exempli gratia formæ quadrantalis. Itaque in vniuersum,& secundum proportionem eadem omnium initia sunt, id est materia, forma,& priuatio.Vt enim æs ad statuam,sic lignum se habet ad ianuam. At si ad proxima & coordinata respicias,diuersa sunt. Alia est enim statuæ materia,alia ianuæ,Socratis alia. Eadem est formæ priuationisque ratio. Alia nanque est tum forma, tum etiam priuatio statuæ, alia ianuæ, alia Socratis. quod ipsum de causa efficiente constituendum est.Nam cunctorum efficiendorum in vniuersum causa efficiens est quiddam velut mouens, proximæ vero diuersæ sunt.Socratis enim Sophroniscus,statuæ statuarius causa efficiens est. Rogatus ergo vtrum cunctorum causæ initiaque eadem ne sint, an diuersa, commode responderis,tum eadem esse,tum diuersa. Ad vniuersum spectanti,eadem:ad proxima quæq;,diuersa. Sed cum causas & initia aliorum alia esse dixisset, vt se non temere in hanc mentionem descendisse doceret,adiecit. Causæ rei cuiusq; que sint.

Dubitauerit autem quispiam, vtrum diuersa, an eadem sint substantiarum elementa, principiaque, & eorum quæ sunt ad aliquid : cæterorum prædicamentorum simili modo. At absurdum esse videtur, si eadem omnium sunt. Ex eisdem enim & ea quæ sunt ad aliquid,& substantiæ ipsæ constabunt.Quid igitur hoc erit?præter enim substātiam,cæteraque prædicamenta,nihil est prorsus, quod sit ipsis commune. Elementum autem prius est hisce, quorum est elementum. At neque etiam substantia elementum est horum quæ sunt ad aliquid, neq; quicquam etiam istorum est substantiæ elementū. Præterea quomodo eadem possunt esse omnia elementa?Fieri enim non potest vt elementorum quicquam sit idem,quod id quod ex elementis componitur. nam vt b aut a sit idem quod ba, minime fieri potest.

Dubitauerit autem quispiam, vtrum diuersa an eadem sint substantiarum elementa principiaq;, & eorum quæ sunt ad aliquid, cæterorumq; prædicamentorum simili modo.) Et proprie quidem, ac si ad proxima quæq; spectetur, non eadem esse confirmat: quandoquidem absurdum, inquit, est dictu omnium rerum idem esse elementum. quod ex partitione demonstrat. Nam si vnum est cunctarum rerum elementum, hoc vel diuersum est a cunctis prædicamentis, vel vnum ex ipsis cæterorum est elementum. Non esse autem a decem prædicamentis diuersum, in promptu est intelligere. Nam cum elementa priora ijs sint, quorum elementa esse dicuntur, id est ijs quæ ex elementis constituuntur: si idem est elementum decem generum generalissimorum, substantiæ, quanti, qualis, & cæterorum, id profecto prius illis habebitur. at substantia & cæteris prædicamentis nihil est prius, atq; adeo præter ipsa nihil est. non igitur cunctorum est vnum elementum. Sed ne substantia quidē relatiuorum aliorumq; prædicamentorum elementum est. Nam qui fieri potest, vt ex substantia fiat non substantia, cum ex substantia semper substantia generetur? Neq; rursus relatiua substantiæ sunt elementa: nisi forte putamus, id quod fieri non potest, ex accidēti substantiam generari. Quod vero ait (Præterea quomodo eadem possunt esse omnium elementa? fieri enim nō potest, vt elementorū quidquam sit idem, quod id quod ex elementis componitur.) argumētatio eadem est quæ superior, licet alia via procedat. Illic enim elementum prius esse dicebat, quàm ex elementis constituta, hic ab eisdem esse diuersum. Neq; enim Socrates, qui ex igne & terra & interiectis elementis constat, idē est, quod ignis & terra, sed his diuersus. Si ergo elementa diuersa ijs sunt quorū sunt elementa, ac decem prædicamentorum vnum & idem est elementum, fiet vt ipsum diuersum sit omnibus decem prædicamentis: præter autem decem prædicamenta nihil est. non est igitur omnium vnum elemētum. porro elementa diuersa ijs esse, quæ ex ipsis velut conflantur, inductione confirmat. Nam b, inquit, cum sit ba syllabæ elementum, ab ipsa diuersum est. 11

Nō omniū rerū idem esse elemētum.

Elementa ab his diuersa sūnt, quæ ex ipsis cōstituuntur.

Neque igitur fieri potest, vt elementorum intelligibilium quicquam, ceu ipsum vnum, aut ipsum ens, elementa omnium sint. Hæc enim vnicuiq; compositorum etiam insunt. Eorum quoque ipsorum nullum erit, neq; substantia, neq; ad aliquid. At necessarium est. Non sunt ergo omnium eadem elementa. An, vti diximus, tum sunt, tum non sunt? veluti corporum forsitan sensibilium, calidum quidem est vt forma, frigidum autem alio modo priuatio est. & materies id quod hæc est potentia primum per se. & substantiæ aut hæc sunt, & ea quæ ex hisce constant, quorum hæc principia sunt: aut si quid ex calido frigidoque fit vnum, vt caro, vel os: id quod inde emergit, diuersum ab illis esse necesse est. Horum igitur eadem sunt elemēta principiave. Alia vero sunt aliorum. Atque omnium hoc quidem pacto principia dicere non possumus eadem esse, similitudine vero rationis dicere possumus, perinde atq; si quispiā dixerit tria principia esse, formam, priuationem, atque materiam. Verum vnumquodque istorum circa vnūquodque genus diuersum est, vt in colore album, nigrum, superficies: lumen, tenebræ, aer, ex his autem dies emergit & nox. Cum autem non solum ea quæ insunt, sint causæ, sed etiam ea quæ sunt extra, veluti ipsum mouens: patet principium ac elementum diuersa esse, vtrunque vero causam esse, atque in hæc principium ipsum diuidi, & id quod mouet, principium quoddam esse. Quare tria quidem sunt elementa similitudine rationis: causæ vero atque principia quatuor. Aliud autem est in alio: & prima causa vti mouens, alij alia est. sanitas, morbus, corpus: id quod mouet, medendi facultas est: forma, inordinatio talis, lateres: id quod mouet, ars est extruendæ domus: atque in hæc principium ipsum diffunditur.

Neq; igitur fieri potest, vt elementorum intelligibilium quidq̄, ceu ipsum vnum, aut ipsum ens elementa omnium sint.) Quę vocet elemēta intelligibilia, ipse declarauit, vnū scilicet & ens. fieri ergo, inquit, non potest, vt ens & vnum sint cunctorum elemēta. quod arguit innixus eo quasi fundamēto, quod modo tactū est, elementa scilicet diuersa ijs esse, quæ cōstituuntur ex ipsis. Si ergo, inquit vnum & ens sunt omniū rerum elementa, omnia ab vno & ente diuersa fuerint. sed vt ex igne terraq; constitutū, neq; ignis est, neq; terra, sic quod ex ente & vno constiterit, neq; ens erit, neq; vnū. Itaq; substantia, quantum, quale, & cætera prædicamenta erunt non entia, & non vnū. quod quidem fieri nō potest, ac proinde id falsum est, vnde hoc concluditur, vnū scilicet & ens cunctarū rerum esse elementa. Vbi vero ait, (Hæc enim vnicuiq; cōpositorum etiam insunt) Subaudiendū est, simpliciū: vt sit plena oratio. hæc enim vnū & ens vnicuiq; simpliciū & compositorū insunt. Quod vero ait (Eorum quoq; ipsorum nullum erit, neq; substantia, neq; ad aliquid) huiusmodi est, ipsorū, id est eorum quæ ex ente elemento & vno fuerint cōstituta, nullū erit, id est, ea nullo modo fuerint, nec subsistentiam quampiā habebunt. Nā, vt diximus, quēadmodū quod ex igne & terra cōstat, id neq; ignis est, 12

neq; terra, sic quod ex vno & ente constiterit, neq; vnum erit, neq; ens, sed non vnum, & non ens. Illud vero (neq; substantia, neq; ad aliquid) pro eo accipi potest. Neq; substantia erit ens, neq; ipsum ad aliquid. Potest & idem aliter exponi ad hunc modum. Si quis ergo ens elemētum esse dicat, cum elementum diuersum ijs sit quæ existunt ex ipso, vel ipsum erit non ens, vel certe quæ ex ipso constituuntur. fieri enim non potest vt ens siue elementum sit ens, & quæ ex ipso consistunt, entia. Sin autem substantia cuipiam elementum esse videatur, aut ipsa non erit substantia, aut certe quæ existunt ex ipsa, vt Socrates, Plato, & cætera. Pari ratione si elementum sit ex ijs quæ ad aliquid referūtur, ad aliquid erit non ad aliquid. & concludit dicens, nō igitur omnium eadem elementa initiaq; sunt, sed quodammodo eadem, alias diuersa. In eo enim quod materia forma priuatio efficiens elemēta sunt, & his omnia subijciuntur, principia cunctorum eadem sunt. In eo vero quòd alia est statuę materia, alia animalis, & pari ratione alia forma & efficiens statuæ, & aliorum aliæ, diuersa, non eadem sunt omnium rerum initia. Ad vniuersalia igitur, formam dico & materiam & reliqua spectanti, eadem omnium initia sunt: ad ea vero quæ simul ordinantur, diuersa sunt, non eadem. Omnia igitur materiæ, formæ, priuationi ac efficienti subijci, inductione quadā ostendit. Nam sensibilium, inquit, corporum forsitan, id est, exempli causa, vt forma est calidum, vt priuatio vero frigidum: materia porro, quod calidum vel frigidum effici potest. (Per se) autem adiectum est, quoniam album frigidum fieri dicitur, non tamen per se: sed id per se frigidum efficitur, quod est albo subiectum. Calidū igitur est forma, frigidum priuatio, materia vero quod est vtrunq; potentia. Sunt autem substātię tum calidum. nam calidum est forma & substantia ignis. tum etiam materia. Nec solum hæc substantiæ sunt, sed etiā quod ex calido efficitur & frigido, hoc est ex igne & aqua, siue caro id sit, siue os, siquid ve aliud. Quod vero ait (id enim quod efficitur, diuersum ab illis esse necesse est) nequaquā cū proxime dictis cohærescit, sed cum illo potius quod paulo ante dictum est. (Nullum igitur ipsorū erit, neq; substantia neq; ad aliquid) vt hoc ad confirmandum pertineat substantiam non esse substantiā, neq; ad aliquid ad aliquid. Necesse est enim vt diuersum id sit, quod efficitur. Nā vt dictū est, quod ex elemento fit, diuersum est ab elementis. Horum igitur, id est, proxime dictorum calidum est forma, frigidum velut priuatio. quod vero vtrunq; valet, est materia, lumen vt forma, tenebræ vti priuatio. Atq; ex aere & lumine, id est ex materia & forma dies efficitur: ex aere & tenebris, hoc est ex materia & priuatione nox. Itaq; ad hunc modum, id est secūdum proportionem, omnium, vt diximus, eadem initia sunt, proprie non item. Sed quoniam, inquit, non modo nobis coordinata ac insita causæ sunt, sed etiam externum, hoc est mouens, siue efficiens, satis intelligitur initium diuersum esse ab elemento: quandoquidem initium latius patet quàm elementum. elementum nanq; initium est: non tamen omne initium est elementum, vt in patre licet considerare, qui principium recte nūcupatur, non item elementum. Ac initium quidem velut vniuersalius in hæc tanq̄ particularia distribuitur, materiam dico, formam, priuationē, & efficiens. Porro si in hęc diuiditur initium, haud dubie mouens & sistens, hoc est, efficiens, initium quoddam esse videri debet. Vt intelligatur elementa quæcunq; reperiātur, tria omnino esse proportione, materiam, formam, & priuationem. initia vero & causas quatuor, materiam, formam, priuationem, & efficiens. quæ quidem quatuor alia in alijs reperiuntur. Exempli causa in animalibus corpus est tanquam materia, valetudo quasi forma, morbus velut priuatio, medicina tanquam efficiens. Rursus domus quasi forma, quasi priuatio confusio talis, lateres ceu materia, velut efficiens cementarius faber. Cūctorum igitur initia sunt materia, forma, priuatio, & efficiens, sed aliorum alia.

Rerū omniū initia secundū ꝓportionem eadē sunt, proprie nō item.

Atqui cum id quod mouet, in naturalibus quidem hominibus homo sit, in ijs autē quæ a mente proficiscuntur, forma sit, aut contrarium, tum tres, tum quatuor causæ erunt. Medendi nanq; scientia, sanitas quodammodo est: & ædificandi facultas, ædium forma. hominem quoque generat homo. insuper præter hæc est id quod est omnium primum, omnia mouens.

13 Atqui cum id quod mouet, in naturalibus quidem hominibus homo.) Naturales homines dicit propter ipsi hominem. ille enim nō est naturalis. Repetit autem hoc in loco id quod in Physico auditu tradiderat, plerunq; scilicet vsu venire, vt causa efficiens & formalis eadem habeatur. Sophroniscus enim & Socrates licet numero sint diuersi, specie tamen idem sunt. Item valetudo, quæ habetur in corpore, & effectrix eius medicina, eædem sunt specie. Ars enim quam medicinam dicimus, sanitatis est ratio. similiter domus, & ars ædificandi. Itaq; efficiens & formalis causa non quidem omnis, sed aliqua cum numero duo sit, vnum tantum est specie. quo fit, vt causæ quodammodo tres, quodammodo quatuor habeantur. (Insuper præter hæc est id, quod est omnium primū) quod quidem principium est id, quod per hanc doctrinam inuestigamus.

Naturales homines. Causa efficiens & formalis plerūq; eadē.

At vero cum alia sint separabilia, alia non separabilia, substantiæ sunt illa: & iccirco causæ omnium sunt hæc, quia sine substantijs affectus motusque non sunt. Deinde hæc erunt anima forsitan atq; corpus, aut mens, aut appetitus, ac corpus.

At vero cum alia ſint ſeparabilia, alia non ſeparabilia, ſubſtantiæ ſunt illa.) His verbis docet ea- 14
dem eſſe ſubſtantiarum conſiſtendi principia, & cauſas, quæ accidentium. Nam cum rerum, inquit, aliæ ſint ſeparabiles & per ſe conſiſtentes, velut ſubſtantiæ, quædam inſeparabiles, & quæ per ſe cõ-ſiſtere nequeunt, ſed in alijs eſſe habent, vt accidentia, illa, id eſt quę ſeparata ſunt, & per ſe conſiſtũt, ſubſtantiæ ſunt (& propter hoc omnium cauſæ hæc) id eſt, propterea ſubſtantiarum initia ſunt om-nium rerum exiſtendi cauſæ. Cuius rationẽ paucis reddit, dicens. (quia ſine ſubſtantijs affectus mo-tuſq; non ſunt.) Nam cum ſubſtantiarum initia cauſæ cur ſubſtantiæ ſint, habeãtur, rurſus ipſę ſub-ſtantiæ, cur ſint accidentia, ſatis intelligitur ſubſtantiarum initia cauſas eſſe quamobrem ſint acci-dentia. Deinde docet quæ ſint proximæ animantium cauſæ exiſtẽdi. hæc enim, inquit, forſitan ſunt anima & corpus, vt in ſtirpibus: vel intellectus & corpus, atq; appetitus, vt in hominibus: vel cor-pus & appetitus, vt in beſtijs licet animaduertere.

Subſtãtiarum initia, cauſæ ſunt vt accidentia ſint.

Præterea principia ſunt eadem alio modo ſimilitudine rationis, vt actus atque po-tentia. at hæc, & alia ſunt alijs, atque alio modo. In quibuſdam enim idem interdum eſt actu, interdum potentia, vt vinum vel caro, vel homo. Cadunt autem & hæc in cau-ſas iam prædictas. forma enim ſi ſeparabilis eſt, actus eſt, & id quod ex vtriſque conſtat. priuatio vero, vt tenebræ, aut ægrotans. materies autem eſt potentia. hoc eſt enim id quod vtrunque fieri poteſt.

Præterea principia ſunt eadem alio modo ſimilitudine rationis.) Cum omnium rerum principia 15
materiam, formam, priuationem atq; efficiens eſſe dixiſſet, quæ ratione quidem eadem, proprie ve-ro diuerſa ſint, quoniam potẽtia & actus principia ſunt (ex eo enim quod hoc eſt actu, illud vero po-tentia, efficienda gignuntur. hæc enim natura, vt ipſe in Phyſico auditu tradidit, perſpecta, quęſtio-nem omnem exſoluit) ait, quòd quemadmodum in omni re materiam, formam, efficiẽs & priuatio-nem conſpicientes, omnium rerum eadem eſſe principia dicimus, ſic item in re omni potentiam & actum contuentibus ſecundum vniuerſalem potentiam & vniuerſalem actum, quibus natiua quæq; ſubijciuntur, eadem eſſe omnium initia affirmare licet, quæ diuerſa ſunt, ſi ad potentiam & actũ ſpe-ctes, quæ in ſingulis rebus habentur. Itaq; modo materiam & formam ac cętera reſpicientes, rerum omnium principia vel eadẽ eſſe dicimus, vel diuerſa: modo potentiæ atq; actus habita ratione. Alio igitur præterea modo, inquit, & ſecundum aliam proportionem initia eadẽ ſunt, non ſcilicet formæ materięq;, & cæterorum, ſed actus atq; potentiæ ratione. At potentia & actus aliâs alijs adſunt, atq; alio modo. Idem enim quibuſdã adeſt modo actu, modo potentia. Valetudo enim Socrati tum actu adeſt, tum facultate. Nam recte valenti Socrati ſanitas actu adeſt, morbus potentia, ægrotanti con-tra. Itaq; valetudo iam his adeſt, vt Socrati & Platoni, iam illis, vt Achilli & Alcibiadi. ſed & diuer-ſis modis. nunc enim potentia, nunc vero actu. Illud autem (vt vinum, vel caro, vel homo) exempla ſunt eius quod modo eſt actu, tum potentia. humor enim qui nunc actu eſt vinum, idem potẽtia eſt acetum. ac viciſſim qui nunc eſt actu acetum, potentia vinum eſt. cui ſimilis eſt cæterorum duorum ratio. Porro vt in his ſeſe res habet, ſic in omnibus. Cęterum potẽtia, inquit, & actus, eorumq; ſubie-ctum ſub eas quæ commemoratæ ſunt cauſas cadere, hoc eſt ad eas referri ait, id eſt, ad materiam, for-mam, & priuationem. Actus enim formam ęmulatur, ac viciſſim actum forma, potẽtia priuationẽ, hæc rurſus potentiam, ipſorum vero ſubiectum materiæ ſimilitudinem habet. Ac ſenſum quidẽ di-ctorum huiuſmodi eſſe reor. Quod vero ad dictionẽ attinet, huiuſmodi eſt. (forma enim actus eſt) id eſt, formę æmulus eſt actus, & huius æmula forma. (ſi ſeparabilis eſt) id eſt mente & cogitatione ſeparabilis. ſiquidem formæ materiales cogitatione tantum a materia ſecernuntur. (& id quod ex vtriſque conſtat) id eſt, non ſolum forma eſt actu, ſed id etiam quod ex materia & forma cõſiſtit. vel illud, (forma enim ſi eſt ſeparabilis) pro lumine dictum eſt, quaſi dicat, actus, ſiue lumen ſeparabi-le. ſingulis enim diebus ab aeris perſpicuo ſeparatur. ex ambobus vero dicit diem qui ex lumine & ex perſpicuo illuſtrato fit. pro lumine autem quod ſeparabile vocat, actũ dixiſſe, argumento eſt quod ait, (priuatio vero vt tenebræ.)

Potẽtia & actus quomodo principia ſint.

Actus formã æmulatur, & cõtrá.

Alio vero modo potentia atque actu differunt ea quorum non eſt eadem materies, quorum forma non eſt eadem, ſed diuerſa: quemadmodum hominis cauſa ſunt elemen-ta, ignis, & terra, vti materies, & propria forma, & ſiquid aliud eſt extra, vt patet, & præ-ter hæc Sol, orbiſq; obliquus, quæ quidem neq; materia ſunt, neq; forma, neque priua-tio, neq; ſpeciei eiuſdem, ſed mouentia.

Alio vero modo potentia atq; actu differunt ea, quorum non eſt eadem materies, quorumq; for- 16
ma non eſt eadem.) Cum homo generet hominem atque item Sol, & vterque Sol inquam & So-phroniſcus exempli gratia, cauſæ ſint Socratis efficientes, Sophroniſci materia, carnes, oſſa, & ner-ui & ſimiliter forma, & actus eius nihil ratione differunt a materia & forma Socratis. Carnes enim & nerui, vtriuſq; materiæ ſunt. & pari ratione formæ eædẽ ſunt, nec niſi priore & poſteriore diſcre-pant. Nam materia & forma Sophroniſci quàm Socratis priores natura ſunt. Solis autem materia

Homo & Sol hominem generant.

& forma non tempore tantum materia & forma Sophronisci priores sunt, sed etiam ratione. Materia enim Sophronisci est caro, Solis non item, sed quintum corpus. Nam Solis formam a forma Sophronisci diuersam esse, nemini dubium esse debet. Hæc itaq; innuit verbis illis (alio vero modo potentia atq; actu ea differunt, quorum non est eadem materies, & quorum non est eadem forma.) quanquam dictio manca est & imperfecta, quæ plena esset, si ad hunc modũ sese haberet. (Alio modo potentia atq; actu ea quorum nõ est eadem materies, nec eadem forma, differunt ab ijs quorum non est eadem forma, neq; eadem materia.) est autem sensus. Cum Socratis efficiens causa sit non solum Sophroniscus, sed etiam sol & circulus obliquus, actus & forma Solis atq; obliqui circuli differt ab actu & forma Sophronisci & Socratis. cui similis est potentiarũ siue materiarum quæ in ipsis habẽtur, ratio. cuius causam suggessit, dicẽs (quæ quidem neq; materia sunt, neq; forma, neq; priuatio) quasi dicat. Nam materia & forma Sophronisci eędem sunt quę Socratis materia & forma, ac similiter priuatio. vterq; enim priuationem humanæ formæ oppositam habet. Solis autem & obliqui circuli forma materiaq; non sunt eædẽ, quæ Sophronisci & Socratis. Quorum igitur actus & potentia differunt a materia & actu Sophronisci & Socratis, ea, Sol scilicet & obliquus circulus, diuersa sunt a Sophronisco & Socrate, quorum forma & materia non est eadem, quæ Solis & obliqui circuli materia & forma. quod si Sol & obliquus circulus a Sophronisco & Socrate differunt, nimirum retro quoq; agere licet, vt Solis & obliqui circuli actus & potentia a Sophronisci & Socratis actu & potentia differre intelligantur.

Socratis ac Sophronisci eædem materia & forma sũt.

Præterea cernere oportet causarum alias vniuersales, alias non vniuersales dici posse. Omnium igitur prima principia sunt, id quod actu primũ est hoc, & aliud quod potentia est. Atque illa quidem vniuersalia non sunt. Singulare nanq; singularium principium est. homo & hominis est vniuersalis: at nemo est prorsus: sed Peleus quidẽ Achillis, tui vero principium pater est: & hoc b, huiusce ba. omnino autem b ipsius simpliciter ba. Deinde iam ea quæ sunt substãtiarum, alia vero sunt aliorum causæ & elementa, vt dictum est, eorum quæ genere in eodem non sunt, colorum, sonorum, substantiarum, quantitatis, nisi similitudine rationis. Eorum etiam quæ eadem in specie, diuersa sunt, non specie, sed quia singulorum, tua inquam materies, forma, & id quod mouet, & mea. vniuersali vero ratione, sunt eadem.

17 Præterea cernere oportet causarum alias vniuersales, alias non vniuersales dici posse.) Sensus est, causarum quasdam vniuersales appellare licet, alias non item, quoniam statuæ vniuersalis, statuariũ vniuersalem causam esse dicimus, huius vero statuę hunc statuarium. quo posito, omnium igitur, inquit, principia prima, id est proxima, est primum hoc, id est particulare. hoc enim est principium & causa Socratis, hic scilicet Sophroniscus. omnium igitur principium est hic actus, & hoc particulare potentia, id est hæc particularis materia. Nam singulorum causa singularis est, vt Achillis Peleus, & hæc litera b huius syllabæ ba. vniuersalia enim non sunt. At si vniuersalia essent in existẽtia & per se, causæ quoq; ipsorum vniuersales essent, vt si homo vniuersalis esset, hominis causa de vniuersalium numero haberetur, & vniuersæ siue vniuersalis ba syllabæ, vniuersale b. sed nullum vniuersale per se consistit. Cæterum præter cõmemoratas causas, aliæ causæ, aliaq; principia sunt, quæ quidem sunt formæ substantiarum: aliorum tamen, vt docuimus, aliæ: quandoquidem hominũ aliæ sunt, quàm equorum formæ. Neq; vero tantum diuersorum generum causæ diuersę sunt, sed eorum etiam quæ similem speciem sortiuntur, sunt diuersæ, sed numero dũtaxat. Numero enim alia est tua materia, alia mea, atq; item forma, & efficiẽs. vniuersali vero ratione eædem, id est, quatenus omnes causæ ad materiam, formam, priuationem, & efficiens referuntur, causæ omnium eędem sunt. diuersæ autem, qua mei causæ a causis tui discrepant.

Vniuersale nullũ per se cõsistit.

Si quæratur autem quænam principia sint aut elementa substantiarum, & eorũ quæ sunt ad aliquid, & qualium, vtrum sint eadem, an diuersa, patet respondendum esse cuiusque eadem esse, si vniuersaliter dicantur: non eadem, sed diuersa, si diuidantur: attamen hoc pacto & eadẽ omnium esse. Atq; hoc pacto eadem similitudine rationis, propterea quod materies est forma, priuatio id quod mouet: & hoc etiam pacto substãtiarum causas omnium causas esse. quod si tollantur, tolluntur.

18 Si ergo quæratur quænam principia sint aut elementa substantiarum, & eorum quæ sunt ad aliquid, & qualium.) His verbis docet nos, quid respondere debeamus, si quis a nobis sciscitetur, vtrum omnium causæ atq; initia eadem necne sint, & ait, Si multipliciter dicãtur) id est, si vniuersaliter, siue si materia capiatur vt vniuersale, atq; item forma & efficiens, & omnino secũdum proportionẽ, non autem vt huius aut illius. (Sunt vniuscuiusq;) id est omnium eadem sunt. sin autẽ forma vniuersalis diuidatur, similiter vniuersalis materia, & reliqua, in Socratis & Platonis cæterorũq; causas, nõ sunt eadem, sed diuersa. (Attamen hoc pacto) id est, proportione eadem sunt. quod exponẽs apertis-

ſime ſermonem repetit,atq;.(atq; hoc pacto eadẽ ſimilitudine rationis, propterea quòd materies & forma & priuatio & id quod mouet)quaſi dicat,quoniam cuncta ſub materiam,formam,& priuationem cadũt,idcirco principia omnium eadem proportione ſunt. Quod vero ait, (Et hoc etiam pacto ſubſtantiarum cauſas omnium cauſas eſſe.) huiuſmodi eſt. ſiquis porro nos percontetur, an ſubſtantiarum cauſæ,accidentium quoq; cauſæ ſint,etiam eſt nobis reſpondendum, & ſuggerenda cauſa,quoniam ſublatis ſubſtantijs,cætera quoq; tolluntur. quod ſecum autem tollit, cauſa eius eſt quod ſimul tollitur .ſed de his paulo ante accuratius diſſeruimus.

Inſuper id quod primum,eſt actu.Hoc autem pacto diuerſa prima eſſe,quot ſunt cõtraria ipſa,quæ neq; vt genera dicuntur,neq; multipliciter dicũtur, & inſuper materias ipſas. Quæ igitur ſenſibilium rerum principia ſunt,& quot,atque quo pacto, & eadem ſunt,& diuerſa, ſatis iam diximus.

Inſuper quod primum eſt actu.)Præterea inquit vtrum remotius,an propius cauſa ſit interrogati,primum,id eſt proximũ reſpondere debemus.eſt autem Socratis,vt ſæpe diximus, proxima cauſa actuſq; Sophroniſcus.(hoc autem pacto diuerſa prima,quot ſunt contraria)id eſt,alio modo dicẽdum eſt contraria,hoc eſt formam & priuationem primas cauſas eſſe.vt ſit dictorum ſenſus. quandoq; actus ſiue efficiens prima cauſa eſſe dici debet,quandoq; cõtraria,id eſt,forma & priuatio: quę quidem contraria neq; vt genera inquit dicuntur,id eſt vt materia, neq; multipliciter, id eſt vt vniuerſale,ſed quaſi coordinata.In dictione autem quæ ait, (Prima quot ſunt contraria) illud (quod) vacat.Præterea,inquit,alio modo cauſæ dicuntur ipſæ materiæ.& concludit dicens. Dictum igitur eſt,quæ ſenſibilium rerum principia ſunt,formam ſcilicet & materiam & reliqua.& quot,tum ſcilicet tres,tum quatuor.atq; quo pacto eadem ſunt,proportione videlicet, atq; ratione. & quomodo diuerſa,vtiq; vt proxima quæq; conſiderantur. 19

Cum autẽ tres ſint ſubſtantiæ,duæ quidẽ naturales, vna vero immobilis, de hac deinceps dicẽdum eſſe videtur. Neceſſe eſt itaq; perpetuam aliquam ſubſtantiam immobilem eſſe.ſubſtantiæ nanq; omnia cætera quæ ſunt,antecedunt.Atq; ſi omnes ſunt corruptibiles,vniuerſa profecto corruptibilia ſunt. At impoſſibile eſt motum, aut ortum, aut corruptionẽ ſubire.ſemper enim erat, & tempus ſimili modo. eſt enim impoſſibile ſi tempus non ſit,prius aut poſterius eſſe.& motus ergo perinde cõtinuus eſt,vt & tempus.etenim tempus aut eſt idẽ quod motus,aut eſt quidam motus affectus. Motus autẽ non eſt continuus vllus, niſi iſce qui loco accommodatur, & huius iſce qui eſt conuerſio.At non ſi ſit motiuum vel effectiuum,nihil autẽ operetur, motus nõ erit.fieri enim poteſt vt id quod potẽtiam habet,omnino nõ operetur.nulla ergo prorſus erit vtilitas, etſi ſubſtantias ſempiternas fecerimus,perinde atq; ij qui formas in ratione rerũ introduxerunt,niſi quippiam principium inſit, mutare potẽs. Neq; igitur ipſa ſufficiens eſt, neq; aliqua vlla ſubſtantia præter formas. Si enim non operabitur, motus profecto nõ erit,nec etiam ſi operabitur.ſubſtantia autem ipſius potentia eſt. Non enim perpetuus motus erit. Quod enim potẽtia eſt,id poteſt nõ eſſe. Sit ergo principium tale oportet, vt ſubſtantia ipſius ſit actus.has igitur inſuper ſubſtantias materiæ expertes eſſe oportet.Perpetuas enim eſſe oportet,ſi aliud profecto quicq̃ æternũ eſt.Actu igitur ſunt.

Cum autem tres ſint ſubſtantiæ,duæ quidẽ naturales.)Iam hinc ad diſputationem aggreditur de prima cauſa,primaq; ſubſtantia:quam deũ etiam hoc in loco interdũ appellat. In primiſq; quãdam huiuſmodi ſubſtantiam ſempiternã eſſe confirmat,ad hunc modũ.ſumens id quod ſupra demonſtratum eſt,ſubſtantiam cæteris omnibus rebus eſſe priorẽ,ait.Niſi ſit aliqua ſubſtantia ſempiterna, ſed omnes caducę atq; mortales,omnia profecto caduca erunt,atque mortalia. Cætera enim a ſubſtantia ſeiungi nequeunt,nec ſine ipſa conſiſtere valent.non ſunt autẽ omnia mortalia.non igitur ſubſtãtiæ omnes caducæ ſunt.non eſſe autem mortalia cuncta præter ſubſtantiam,certũ eſt.Motus enim ſempiternus & immortalis eſſe demonſtratur.Nam ſi natiuus eſſet,cum omne quod ſit,ab aliquo & ex aliquo fiat,ea quoq; eſſent,ex quibus motus efficitur.quæ ſi ſic ſe habeant,vt neq; quod efficit,vt efficere poſſit,neq; quod patitur,vt pati valeat,mutatione quapiã indigeat,motus iam ſit,non efficiatur.ſin autem aliquid ſit illis impedimento,profecto motus quiſquam fiat oportet,vt alterũ efficiat, alterum patiatur,& ex ijs motus fiat.& ſic anteq̃ efficiatur,vt motus ingenitus ſit,neceſſe erit.Cum ergo motus ſempiternus ſit,ideq; ſuũ eſſe in eo quod mouetur obtineat,efficitur,vt quod motu ſempiterno mouetur,ipſum ſempiternum ſit.Qui nanque fieri poteſt,vt moueatur aliquid ſempiterno motu,cũ ipſum non ſit ſempiternum? Cui loco ſi quis ad hũc modum occurrat,ſempiternũ eſſe motum propterea quòd ipſum motũ corpus aliud poſt excipiat,primũ motus non erit neque continẽs, neque vnus,quippe cũ motus continẽs vnius entis,quod ipſo mouetur,vnus ſit.Deinde fieri poteſt, 20

Mot⁹ ſempitern⁹ & imortalis.

vt motus deficiat, nisi quiddam aliud sempiternum constantis ac certę mobilium traditionis huiusmodi causa sit: vt dubiũ esse non possit, quin corpus quod sempiterno motu cietur, vnũ idemq; sempiternũ habeatur. At sola circũlatio inter motus sempiterna est & cõtinens. corpus igitur quod hoc motu cietur, sempiternũ est, ac proinde hoc inter corpora principatũ obtinet, cum sempiternum nõ sempiternis potius habeatur. Et quod primo ex cunctis motibus motu mouetur, optimũ est, ac proinde animatũ. corporum enim optimũ est animatũ, cum animatũ corpus inanimi pręferatur. est autem circũlatum corpus optimũ, ergo animatum. Cunctorũ enim corporum potissimũ est animatũ, circumlatum autẽ corpus est huiusmodi. Praeterea omne quod mouetur, mouetur ab aliquo. ac proinde quicquid per animam mouetur, ab aliquo mouetur. Siquidẽ quod per animã mouetur, per impetum mouetur. impetus autẽ per alicuius appetitũ fertur. quo fit, vt sempiternũ corpus per impetũ & cuiuspiam appetitũ moueatur. quod si ita est, aliquid esse oportet, cuius hoc appetens sempiterno motu mouetur, quod ipsum sempiternũ sit atq; actu. Nam quicquid aliud mouet, id aliquid actu existens mouet. Quod semper igitur continẽterq; mouet, hoc semper idẽ erit actu, expers omnino potentiæ. Nã si facultate sit, cum nulla potentia, vt in libro de cœlo demonstratur, sit in infinitũ: si ergo potentiã habeat non existẽdi, aliquãdo actu erit non ens. itaq; fieri posset, vt motus periret, si motor ipsius nõ esset actu. prorsus igitur potẽtia vacat. Quin etiam motor hic omnino erit motus immunis. Nam si hic motus ipse mouet, idem aliũ sui motorẽ desiderabit, & hic rursus alium, & hoc in infinitum. At si fuerit immobilis, erit idẽ incorporeus. Nã omne corpus in eo quod corpus, est mobile. Quædam igitur substãtia erit sempiterna, simplex, & actu immobilis, quę sempiterni continentisq; motus circũlati corporis causa sit: quod circũactum corpus mouebitur ab illo, propterea quòd ipsum intelligat, & desiderio atq; appetẽtia eius consuetudinis feratur. quicquid enim seiunctum, ab immobili quopiam mouetur, id ad hunc modum mouetur. Cęterũ huius rei demonstratio per resolutionẽ efficitur. Neq; enim primi principij potest esse demõstratio, sed a posterioribus & apertis exordiamur oportet, & secundũ conuenientiã cum his resolutione vsi, naturã illorum constituamus. formã vero motus circularis motricẽ esse primum, & maxime intelligibilem, ac primũ & maxime appetendam, hinc colligi & declarari potest, forma est proprie intelligibilis. materia enim quæ nihil est actu, ꝓportione, atq; vt est apud Platonẽ, notha supposititi aq; cõsideratione intelligitur. Forma vero cum actus quidam sit, intelligibilis est. formarũ porro intelligibilior est, quæ in substantia est, & per se, quàm quæ in alio quopiã habetur. Itẽ earum quę sunt in substãtia, intelligibilior habetur, quę simplicissima est, & semper actu. quę idcirco est maxime intelligibilis. est enim maxime intelligibilis, tum quia maxime est, cum sit semper actu, tum quoniam suapte natura simplex est, & intelligibilis, quandoquidẽ formæ quæ in compositis habentur, tunc demũ intelligibiles sunt, cum animo ab ijs in quibus insunt, seiungũtur, & tanq̃ simplicia considerãtur. Vniuersi autẽ motrix substantia huiusmodi est, seiuncta inquam, simplex, & actu. ipsa igitur est maxime intelligibilis. Quinetiam maxime appetenda. id enim maxime sua natura est appetendum, quod sua natura pulcherrimum est. hæc autem forma huiusmodi est. pulchritudo enim in forma magis quã in materia consistit, scilicet quoniam in efficiẽte magis quàm in patiente. Patiturq; quod est potẽtia, efficit quod in actu. Item in definito magis, q̃ in diuerso. In forma igitur quàm in materia pulchritudo potius inest, magisq; in forma quæ est in substantia, quàm quæ in genere quopiã alio. ob hanc enim cæteræ sunt. Et ex ijs quæ habẽtur in substantia, ea quę maxime est, & simplex, ab eoq; abhorret, vt potẽtia sit, ea pulcherrima est. talis autẽ esse commemorata natura demonstratur. hæc igitur proprie ac primum appetenda est, & intelligibilis. (Cũ igitur tres sint substantię, duæ quidẽ naturales, vna vero immobilis.) De primo, vt diximus, principio hinc incipit disputare, quę sit eius natura, eiusq; munus quale sit. In primisq; huiusmodi principiũ in rebus esse confirmat, & sic quæ sit eius natura declarat. Nã cum tres, inquit, substantiæ sint, duæ quidem naturales, quas esse cõmunis mortalium est cõsensus, & quarum altera ingenita est, & immortalis, altera, si ad vniuersitates spectes, itidẽ ortus & interitus immunis, (est enim mundus) per partes tamen natiua & mortalis, tertia vero immobilis, de hac inquit immobili nobis differendũ est, ac ostendẽdum, ex necessitate quandã substantiam esse immobilẽ & sempiternam. Iacto igitur pro fundamento, eo quod supra confirmauit, substantiam cæteris omnibus esse priorẽ, id est quanto, quali, & reliquis, quod propositum sibi est, in hunc maxime modum cõcludit. Si omnis substãtia mortalis est, nihil a substãtia diuersum sempiternum erit, cum omnia in substãtia esse suum obtineant. At est aliquid ex ijs quæ substãtia nõ sunt, sempiternum, & immortale, motus scilicet atq; tẽpus. aliqua igitur substantia sempiterna est, quę sempiterno motu cietur, cũ omnis motus alicuius esse intelligatur. Motus autẽ sempiternus esse, in octauo libro Physici auditus demõstratur. Quod autẽ tempus quoq; sit sempiternum, rationẽ non putat silentio esse pretermittẽdam, quam explicat in hunc modũ. si tẽpus inquit natiuum est, & mortale, prius nõ erat, & posterius nõ erit. at prius & posterius tẽporis aliquid sunt. tempus igitur antequã tempus oriretur erat, cũ prius sit ante tẽpus. & rursus tẽpus non erit, postq̃ tempus esse desierit, quia post tẽporis interitum posterius est. Sed cum aliquã esse substantiam, quæ motu sempiterno moueatur, docuisset, ostẽdit præterea quæ sit huiusmodi substantia, ad hunc modũ. sempiternus motus vnus est. qui vero vnus est, continuus idem habetur, quẽadmodum tẽpus. Nam tẽpus vel idem est quod motus, vel ipsius aliquid. Motus autẽ continuus non est alius quàm motus loci, ideq; circularis. motus igitur sempiternus cir-

Corpus circũlatũ, sempiternum est, & inter corpora principatũ obtinet.

Substantia quædã sempiterna, sẽpiterni motus causa.

Materia. Forma.

Pulchritudo.

Primum principiũ.

Tẽpus sempiternum.

cularis est,ac proinde substantia quæ hoc motu mouetur,est sempiterna.Cũ igitur substantiã quan-
dam esse sempiternã,quæ motu circulari sempiterno moueatur,exposuisset, & in opere de Physico
auditu,omne quod mouetur,ab aliquo moueri demonstrasset,aliquẽ esse concludit motorem,& ef-
fectorem,sempiternum motũ ciẽtem, qui immobilis sit,& sempiternus,idemq; forma & actus,ex-
pers omnino potentiæ.In dictione autẽ quæ ait,(At vero si fuerit motiuum aut effectiuum,nõ ope-
rans autẽ aliquid)illud non operans autem,pro eo dictũ est,non sit autẽ actus expers omnino poten
tiæ,erit quando nõ erit motus.quod enim potest non operari,id aliquando vacabit ab opere.demõ-
stratum est autẽ,fieri non posse,ne motus sit.ergo ne fieri quidẽ potest,vt in sempiterni motus mo-
tore insit aliqua potentia.Cæterũ si circumacta corpora cum sempiterna sint,abhorrent ab eo,vt po
tentia sint,quod tandẽ est discrimen,quo hæc a primo principio differunt? An verum non est hæc a
potentia prorsus esse aliena?Nam licet eius potentiæ qua res oriuntur & occidunt, expertia sint, a
potentia tamen mouendi nequaquam abhorrent.si quidem hemisphęrium,quod actu supra terram
est,idem est facultate subter. Cum ergo primũ principium & sempiternum actu esse docuisset po-
tentiæ prorsus immune,illud adiecit(Nulla ergo prorsus erit vtilitas & si substãtias sempiternas fe-
cerimus.)& quæ sequuntur.cuius sensus est,siue prima principia ideas esse ponamus,siue numeros,
id nihil huc conferat,vt entia semper sint,quẽadmodum sese habent,nisi aliqua forma & natura ha
beatur,quæ actus sit sempiternũ motum mutare ac mouere valens. sed neq; si alia quæpiam natura
& substantia a formis diuersa ponatur,quæ tamẽ actus nõ sit,hęc satis fuerit ad sempiternũ motum
ciendũ.Quod vero ait,Si enim nõ operabitur,motus profecto nõ erit,huic æquipollet. Nam si sub-
stantia a formis diuersa non operetur,sed feriata maneat, quẽadmodum idearum authoribus vide-
tur,qui ideis immobilitatẽ ac omnis muneris vacationẽ tribuentes,defluuia quędã ab ipsis delaben-
tia in hanc materiam influere aiebant,& ad hunc modũ singula quæq; generari.si ergo substantia,
quam quisquã esse statuat,sese perinde habeat,atq; ideæ,vtiq; motus non erit. siquidem operante &
motore sublato,motui nullus locus relinquitur.(Neq; etiam si operabitur)inquit,id est,immo vero
licet operetur & moueat a formis diuersa substãtia.(Substantia autẽ ipsius potentia est)id est,si ta-
men ipsi potẽtia quæpiam inhæret,vt nõ sit potentiæ penitus expers,nihilo magis motus erit sem-
piternus.quod enim potẽtia non est,siue potentiã habet non operandi,id vt aliquãdo non operetur
necesse est.huiusmodi ergo principium,cuius substantia est actus,vt potẽtiæ sit expers oportet. Vbi
vero ait,(Has igitur insuper substãtias materię expertes esse oportet)has pro cęteris dictũ esse reor,
vt sit sensus.Non solum inerrantis sphæræ motor talis sit oportet,qualem nos esse explicauimus,sed
etiam cætera principia,quæ Saturni,Iouisq;,& cæteras sphæras cõuertunt.quæ quidẽ principia pri-
mo subdita subiectaq; sunt.Hęc igitur materię expertia & sempiterna esse oportet.siquidẽ aliud est
sempiternũ.Nam quoniã aliud quoddam,id est,motor inerrantis,sempiternũ est,hæc quoq; sempi
terna sint consentaneũ est.nisi illud(siquidẽ aliud sempiternũ)placet aliter exponere,ad hũc modũ,
quoniam septẽ sphærarum vnitas sempiterna est,idcirco motores ipsarũ vt sempiterni sint oportet.

Quanuis dubitatio est. Videtur enim omne quidem quod operatur,posse: nõ omne autem quod potest,operari. Quo fit vt actum potẽtia antecedat. At si hoc est, nulla ergo res erit. Contingit enim posse quidem esse,nõdum autem esse. Enimuero si ita sit vt Theologi dicunt, qui ex nocte res generant, aut vt naturales, qui simul res omnes inquiunt esse,idẽ impossibile sequitur,quonam modo materies ipsa mouebitur, si non sit aliqua causa actus? non enim materia domus seipsam mouebit,sed eam mouebit ædificandi facultas. Neq; sanguis menstruus seipsum,neq; terra seipsam mouebit, sed ipsum semen. Iccirco sunt,qui semper faciunt actum,vt Leucippus ac Plato. semper enim inquiunt esse motum. Sed quamobrem,& quem,non dicunt, nec quo modo,nec causam. Nihil enim quouis modo sine discrimine vllo mouetur,sed semper sit quippiam oportet,vt natura nunc quidẽ hoc pacto, vi vero,aut a mente, aut ab alio hoc modo. Deinde quisnam sit primus motus, non dicunt. Magni enim interesse videtur. At vero neq; Plato dicere potest id esse principiũ, quod ipsum seipsum mouet, quod quidem interdum ipse principium esse putat. Est enim anima ipsa posterius orta,& simul, vt ipse inquit,cum cœlo. Putare igitur potentiam actu priorem esse,tum rectum est, tum nõ rectum:at quonam pacto,iam antea diximus.

Quo in loco dubitare succurrit.quidquid enim operatur,id operari posse videtur.)Quoniã prin- 21
cipium quod inquirimus,actũ esse docuit a potentia prorsus alienũ, dictis tamen inquit obuiam iri
posse videtur.Sic enim aliquis occurrat.Si potentia prior est actu,vt inductione colligi videtur, pri-
mum autẽ principium est actus,aliud igitur principiũ,potentia scilicet ex qua factus est actus,prius
est primo principio.Itaq; ipse ostendere conatur actu priorẽ esse potentiam. Nam quidquid opera-
tur,ait,id operari posse videtur. Vt enim quia omnis homo est animal, non autem omne animal ho
mo,idcirco animal homine prius esse dicimus,sic quoniam omne operans,potest,non autem omne

potens operatur,ideo potentia quàm actus prior esse videtur. At si potentia prior est actu(nulla ergo res erit)id est,fuit tẽpus cum nulla res esset.contingit enim,vt quod esse potest,nondum sit. Atq; equidem in dictione quæ ait(quidquid enim operatur,id operari posse videtur) verbũ videtur huc pertinere puto,vt sibi non placere innuat propositionem quæ ait,omne quod operatur,potest.vt sit sensus,videtur alijs. Illud autem,(At si hoc est,nulla ergo res erit. contingit enim posse quidem esse, nondum autem esse)pro solutione suggestũ esse reor eius orationis qua potentia actu prior esse dicebatur.si enim ex eo quod omnis potẽtia actu prior esse dicatur,efficitur fuisse cũ nulla res esset,quod fieri non posse in libris de cœlo demonstratur,falsum igitur dictũ est,omni actu priorem esse potentiam. Quanq̃ si hæc,vt diximus,quæstionis solutio sunt,quomodo rursus eãdem infra dissoluit? An hoc ab Aristotelis ingenio nõ abhorret? qui omnibus quidem in locis,sed in hoc potissimũ opere solet ad veritatis confirmationẽ bis eisdẽ de rebus meminisse,ac toties quæ ad ipsas pertinẽt disputare. Aristotelis ingenium.

Postq̃ igitur actum facultate priorem esse docuit,siue formam materia(omnis enim potentia quasi materia est,vt Socrates facultas & materia est scribẽdi)theologos accusat,quibus potentiam & materiam actu priorẽ esse placebat,quandoquidẽ Hesiodus qui Chaos primum genitum esse dicebat, atq; noctem quę terrã genuerit,per Chaos & noctẽ materiam innuebat. Materia enim propter obscuram sui notitiã tenebræ atq; nox non incõmode vocatur:eadẽ Chaos,quoniam vim habet formas ipsius admittendi atq; excipiẽdi. Anaxagoras quoq; dicens, simul res omnes erãt,materiam obscure significabat. Neq; vero Physicos dãnat Empedoclẽ & Anaxagoram (hi enim actũ quàm potentiã priorem esse censebant,vt cõmemorabit,quippe quorum alter amicitiam & discordiã actum esse statuebat, Anaxagoras vero mentẽ)sed theologos. Nam cũ ait(idem impossibile)non significat eadem incommoda Physicis accidere,quæ theologis: sed hic est sensus, idem incõmodum sequitur omnes theologos,qui potentiã actu priorẽ esse statuunt. Aut certe idem incommodũ dicit consequi theologos & Physicos,non omnes,sed quibuscunq; vel theologis vel Physicis priorem actu potentiã statuere placuit.si enim potentia,inquit,per hos prior est actu,quomodo materia ex se moueri queat, nullo actu qui moueat existente? Neq; enim ligna seipsa mouent ad arculã conficiendam,sed ab arte fabrili,qui actus quidã est,mouentur:neq; menses muliebres ad animal generandum a se mouentur,sed a semine genitali. Nec itẽ terra seipsam ad stirpem procreandã mouet, sed mouetur a semine. Quæ vt euitarẽt incõmoda,quidam actum ante potentiã posuere,vt Leucippus & Plato,quem actum motũ esse tradebant. Nam motus semper esse Leucippo & Platoni videbatur:quoniam Plato,inquit,materiam quæ temere ac sine ordine feratur accipiebat,Leucippus vero in inani corpora indiuidua infinito tẽpore moueri dicebat:ijdemq; motũ actum esse statuebant. Cur tamẽ motus sit actus,& hic motus quisnam sit,circularisne,an alius quisquã, & cur quædam hoc modo,alia illo moueantur,causam reticent. Nam cum aliquid,vt demonstratum est, semper esse debeat,nimirum cur Sphæra inerrans ab ortu in occasum feratur,vagæ in diuersum,causam redditã oportuit. Neq; enim quidquid mouetur,temere motum facit,sed natura quidẽ lapis hoc modo,id est deorsum,& ignis sursum:vi autem illo,id est,lapis sursum,ignis deorsum. Natura igitur lapis deorsum fertur, homines vero ab intellectu mouentur,vt qui aliquid appetentes mouentur, cum corpus in tectum cogũt vel arborem conscendere, quò nostro corpori nõ est latio naturalis.corpus enim nostrum secũdum naturam deorsum fertur. Animalia vero rationis expertia,ab alio,hoc est ab imaginatione vi ablata mouẽtur. Horũ igitur causas reddere par erat. Ad hæc,motus omnium primus cuiusmodi sit,explicandum fuit. Magni enim refert,secundũ ne,an præter naturam moueatur motus qui primus omnium habetur. Sed & aliud est quod Platoni errori dat. Nam cũ Plato ante etiam q̃ mundus generaretur,motũ esse dixisset,propterea quòd materia sine ordine moueatur,rursus animam simul cum cœlo natam,quæq; sibi motũ affert,fontem esse ait, ex quo motus emanauerit, & causam vt motus sit. Itaq; ante cœlum conditũ,eamq; animam,quæ cũ illo coorta est,motũ esse tradit. At si ante cœli ortum,eiq; cõgenitam animã motus erat,vtiq; falsum est animã,quę se ipsa mouet,fontem atq; originem esse motus. Hęc effatus,rursus quasi solutionem quandam cõmemoratæ quæstionis,quæ ait, si potentia prior actu sit,fieri vt actus non sit principiũ,illud infert. (Putare igitur potentiam actu priorẽ,tum rectũ est,tum non rectum)quoniam in vno eodẽq; verum est dictu potentiam actu esse priorem. Socrates enim cum prius potentia esset musicus,deinde actu musicus est effectus: attamen aliud erat prius musicum actu,quod Socratem ad actum perduxit. Itaq; in eodẽ atq; vno ex ijs quæ oriũtur & occidũt,prior est potentia q̃ actus. Si tamen ad cunctorũ hominũ multitudinẽ spectes, haudquaquam actus posterior est quàm potẽtia. At si in his potẽtia actũ non pręcedit,lõge hoc verius erit in posteritate actus,qui proprie intelligit. Sed de his accuratius in lib. de anima disputatur.

Chao & nocte Hesiodus materiam innuebat.

Mẽses muliebres a semine genitali mouentur.

Plato etiã ante mũdũ genitũ motum fuisse dicebat.

Esse autem actum potentia priorẽ,testis est Anaxagoras.est enim mens actus. testis est Empedocles,concordiam atq; discordiam afferens. Testes deniq; sunt ij qui motum inquiunt semper esse,veluti Leucippus. Quare nõ erat Chaos aut nox tẽpore infinito, sed eadem semper erant,aut reditione,aut alio modo,si actus potentiam antecedit.

Esse autem actũ potentia priorẽ,testis est Anaxagoras.) Confectis demonstrationibus Aristoteles aliorũ placita in suę sententiæ confirmationẽ afferre solet. Itaq; cum actum potentia priorem esse

docuiſſet, Anaxagoram atq; Empedoclem teſtatur: quorũ cum alter actum, id eſt intellectũ priorẽ miſtura faceret, Empedocles amicitiam & diſcordiã, & vterq; motũ ſemper eſſe affirmaret, actum, id eſt, motũ ante potentiã eſſe ſtatuebant. Quare ſi actus prior eſt potentia (non erat Chaos aut nox tempore infinito) id eſt, potentia non erat prior actu. (ſed eadẽ ſemper erant) quæ nunc ſunt, id eſt, ſemper mũdus erat. (Aut reditione) vt Empedocles tradebat (aut alio modo) vt placet Ariſtoteli.

Quod ſi idem eſt ſemper reditione, permaneat quippiã ſemper modo eodem agẽs oportet. Neceſſe eſt ergo hoc quidem pacto illud per ſeipſum agere, hoc autem pacto per aliud. Aut igitur per aliud quippiam, aut per primũ. per hoc igitur agat neceſſe eſt. Rurſus enim illud & ipſi cauſa eſt, & illi. eſt igitur præſtabilius dicere per primum. etenim vt ſemper eodẽ modo res fiat, illud cauſa erat: vt autem aliter, aliud. At vt ſemper alio modo, vtrũq;. ſic igitur ſeſe habẽt & ipſi motus. Quid igitur alia principia quærere oportet? Quoniam autẽ res ita ſeſe habere poteſt (& ſi nõ ita ſeſe habeat, ex nocte, & ex hiſce quæ ſimul ſunt, atq; ex non ente res erunt) hæc ſolui profecto poſſunt. Atq; eſt quippiam, quod inceſſabili motu ſemper mouetur, hic autem eſt conuerſio ipſa. Atque hoc non ratione ſolum, ſed re, vt patet. Quare primum cœlum perpetuum erit. Eſt igitur & quippiam quod motu ciet. Cum autem ſit id, quod mouetur, & id quod mouet, & medium, eſt quippiam profecto quod mouet, & non mouetur, quod quidem perpetuum eſt, & ſubſtantia, atq; actus.

Quod ſi idem ſemper eſt reditione.) In dictione deſideratur illud, vel alio modo, vt perfecta dictio 23
ſit huiuſmodi, ſi ſemper mundus hic eſt, vel reditu, vt Empediocli placet, vel aliter, vt nobis videtur, aliquid perſiſtat oportet, quod eodẽ operetur modo, & cuius natura ſit actus. At ſi vt generatio ſemper ſit neceſſe eſt, aliquid ſit oportet quod aliter operetur, id eſt, oblique moueatur, vt genitorẽ hoc eſt Solẽ nunc cõminus agat, nũc longius ſeducat. Quod igitur oblique mouetur, id neceſſe eſt vt per ſe hoc pacto operetur, id eſt, oblique moueatur, & Solẽ tum admoueat, alias ſubmoueat (hoc autem pacto per aliud) id eſt, vt Sol terrã ſingulis diebus ſubeat, rurſusq; ſupra ipſam fiat per aliud. Aut igitur, inquit, per alterũ hoc accidit Soli, exempli gratia per Sphæram Saturni, (aut per primũ) id eſt, per inerrantem Sphæram. & orationẽ explicans ait, Neceſſe eſt igitur, vt per inerrantis motum Sol ſubter ſupraq; terram fiat, non per Sphæram Saturni. Cur autem Sol ſubter ſupraq; terram ſingulis diebus per inerrantem lationẽ fiat, cauſam ſuggeſſit, dicẽs. (Rurſus enim illud & ipſi cauſa eſt & illi) id eſt. Nam rurſus corpus inerrãtis cauſa eſt ſtellæ, quę in Saturni globo circũagitur, vt ſubter terram ſupraq; fiat, & illi, hoc eſt Soli, quandoquidẽ inerrantis latio cauſa eſt vt Sol atq; Saturnus ſingulis diebus oriantur & occidãt. Satius eſt igitur ortus & occaſus ſolaris cauſam inerranti, q̃ Saturni globo aſſignare. (Nam illud) id eſt, globus inerrãs cauſa erat Soli (vt ſemper eodẽ modo res fiat) id eſt, vt ſemper ſupra ſubterq; terrã feratur. (vt autẽ aliter) id eſt, vt iam Scorpion teneat, iam Capricornum (aliud) ſigniferi videlicet per quẽ fertur, obliquitas. (At vt ſemper alio modo, vtrunq; ſcilicet) poſt illud alio modo, punctus eſſe debet. eſt autẽ ſenſus, vt ſemper alio modo, id eſt vt conſtãter viciſſimq; nox fiat, atq; dies, ortus item & interitus (vtrũq;) inerrans ſcilicet & Solis quæ oblique fertur Sphæra cauſa eſt. Inerrans igitur Sphæra diei noctiſq; mutuæ ſucceſſionis cauſa eſt, Solaris autẽ, & ipſe Sol naſcendi & intereundi viciſſitudinis. Hęc effatus ait (ſic igitur ſeſe habent & ipſi motus) quaſi dicat, non ſolũ nos hæc de inerrantis Soliſq; Sphæræ motibus tradimus, ſed etiam motus ipſi reuera ſic ſe habẽt. Si ergo hi motus cauſa ſunt, vt nos quemadmodũ res habet diſſeramus, quid attinet alia principia cõquirere, qualia idearum aſſertores tradũt? Hęc vbi dixit, ait (quoniam autem res ita ſe habere poteſt, hæc ſolui profecto poſſunt, ac niſi ita ſe habeat) eſtq; punctus adſcribendus poſt illud ſe habeat (ex nocte & ſimul omnibus & non ente res erunt) hæc enim eſt dictionis continuatio. eſt autẽ ſenſus. Quoniam actũ priorem eſſe potentia demonſtratum eſt, & quia motus inerrantis Solariſq; ſphærarũ, quæ quidem ſphæræ actus ſunt, licet non vt proprie dictus actus cauſæ ſunt dierum noctiũq;, & ortus atq; interitus, omnis quæſtio diſſolui poteſt, tum ea qua num actus prior ſit potentia inquiritur, tũ quæ cauſam poſcit, cur ſic inerrans, cur aliter Solis ſphæra moueatur, & illa item quę motuũ primus cuiuſmodi ſit inueſtigat. Nam de his omnibus dictũ eſt, quoniam motus qui ſecũ alios mouet, id eſt motus inerrantis, motuum eſt primus, qui ſic mouetur, vt noctes dieſq; efficiantur. Solis autẽ ſphera in diuerſum, quoniam vt ortus & interitus fiat, oportet. ortus autem & interitus ſemper ſunt, quoniam oportet vt aliquid ſemper exiſtat. quæ ſi ad hunc modum ſeſe habere queunt, vt diximus, omnia ſolui poſſunt, ac niſi ita ſe habeat, id eſt ſin autem neget quiſpiam rem ſic ſe habere, ex nocte & ſimul omnibus atq; ex non ente res erunt, id eſt potentia prior erit quàm actus, & omnia ex potentia exiſtent, quod fieri non poſſe demonſtratũ eſt. His cõmemoratis, rurſus de primo principio ex reſolutione diſſerit. (Nam eſt, inquit, quidpiam quod inceſſabili motu ſemper mouetur, hic autem eſt motus circularis.) Eſſe porro ſempiternum circularem motum, non ratione tantum ac demõſtratione, ſed re etiam & opere, & maiorum traditione perſpicuum eſt. ſphę

Sol ſubter ſupraq; terrã ſingulis dieb9 fert.

ra igitur inerrans est primum cœlum, quod sempiterno motu cietur, quodq; omne corpus errãs mouet. errans enim a primo inerrante mouetur. aliquid igitur sit oportet, quod moueat dũtaxat. Nam cum sit quod solum mouetur, quod quidem est vagum, erransq; corpus: sit item medium, quod mouetur, simulq; mouet, cuiusmodi est globus inerrãs: tertium quiddã habeatur oportet, quod moueat duntaxat, quod immotũ ipsum illis motũ affert, ac sempiternũ est, idemq; substãtia & actus. Ac mẽtem quidem omnium dictorũ explicauimus. In dictione autem quę ait, (cum autem sit id quod mouetur, & id quod mouet, & medium) primũ post illud (& medium) punctus est apponendus, deinde subaudiendum hoc, est item quod mouetur duntaxat. tum inferendum, (Est igitur quidpiã quod mouet & non mouetur) &c. vt sit vniuersum huiusmodi. sed quoniam eius quod mouetur tantum, & eius quod mouet solũ, mediũ est quod mouet simul & mouetur, & horum existunt duo, hoc est, quod mouetur solũ, & quod mouet simul & mouetur, vtiq; immobile quoq; sit necesse est. Sphæra inerrans.

Hoc autem modo ipsum appetibile atq; intelligibile mouet. mouens enim non mouetur. horum autem prima eadem sunt. Sub cupiditatem enim id cadit, quod bonum esse videtur. sub voluntatem autem primum id bonum est. atq; potius appetimus, quia videtur, quàm videtur, quia appetimus. intellectio enim principium est. Mens autem ab intelligibili ipso mouetur. Atque altera series per seipsam intelligibilis est, & huius ipsa substantia primo, & huius & ea quæ simplex est, atq; actu.

24 Hoc autem modo ipsum appetibile atq; intelligibile mouet.) Cum appetendũ & intelligibile ad hunc modũ mouere dixisset, breui exponit quomodo, dicens ipsa, scilicet immota. Nam sic, inquit, omne appetendũ & omne intelligibile mouent, vt ipsa nõ moueãtur, sed immota maneãt, aliaq; moueant, vt fœnũ mouet asinũ, imago amatorẽ. Cũ autẽ omne appetendũ, & omne intelligibile a primo & per se intelligibili & appetẽdo dicatur, sintq; appetẽda quædã, non eadem intelligibilia, vt panis, ac ediuerso intelligibilia quædã, quæ non sunt appetenda, vt mala, primũ ac pręcipue intelligibile idem esse docet, quod præcipue appetendũ. Sed in primis quod sub cupiditatẽ cadit, quo discrimine ab eo distet, quod voluntati subijcitur, exponit. id enim concupiscimus, ait, quod pulchrum videtur. Nã quod proprie pulchrũ est, id non concupiscitur, sed desideratur, atq; appetitur. Cupiditas enim a desiderio diuersa est, cum ipsa in parte animæ cõcupiscente experteq; rationis habeatur, desiderium in rationis cõpote. Volũtatis autẽ obiectum primũ ac proprie non est id quod pulchrũ esse videtur, sed quod est suapte natura pulchrũ. Appetimus autẽ quia pulchrũ videtur, potius quã ediuerso, quoniam appetimus, videatur pulchrũ. de quibus cũ ad hunc modũ disputauit, primum intelligibile, & primum appetendũ idem esse colligit, dicens, (Intellectio enim principium est) id est, appetendum est motus principium. Illud enim subaudire oportet, quoniam appetendũ mouet mentẽ, cuius motus est intellectio, cum expetendum moueat mentẽ ad intelligendum, sit ne appetendũ, an non. Cæterum & ab intelligibili mouetur mens, si quo intelligibile mouet mentẽ, ipsamq; actu mẽtem facit, eandemq; mouet appetendũ. Intelligibile ergo idem est, quod appetibile. At causa prima suapte natura proprie intelligibilis est, atq; intellectus. Ea igitur proprie intelligibile est, & proprie mens, ac proprie appetendũ. Vbi autem dixit, (Mẽs autem ab intelligibili ipso mouetur,) adiungit. (Atq; alter ordo per seipsum intelligibilis est) Quænam vero per se intelligibilia sint, & quæ secus, paulo post cõsiderabimus. Alterum autem ordinẽ appellat, ordinem pulchri, in quẽ secundum Pythagoricos substãtia, lumen, triangulus, impar, & cætera his annumerata rediguntur. Omnia igitur quæcũq; boni subijciuntur ordini, intelligibilia sunt, sed ex eis substantia potissimũ intelligibilis est, & in hoc genere ea est maxime intelligibilis, quæ simplex secundũ actum habetur, quæ proprie intelligibilis est, & expetẽda. Sed quoniam substãtiam per se & actu intelligibilẽ esse tradidit, vt quædam intelligibilia, quæ non sunt intelligibilia per se, neque actu distinguamus, operæprecium erit, atq; adeo necessariũ, quę per se & actu intelligibilia sint, & quæ secus, edocere. Formarũ igitur quæ materiales sunt, & in materia suum esse obtinẽt, hæ ab intellectu intelligibiles fiunt, cũ sint potẽtia, non per se & actu intelligibiles, quippe quas intellectus sequestrans a materia cum qua ipsis esse supperit, intelligibiles efficiat. & tunc ipsarũ quæq; intelligibilis actu est, atq; mens siue intellectus efficitur, cũ intelligitur, non ante. Nã intellectus actu nihil est aliud quàm forma quę intelligitur. Itaq; harũ quæq;, licet nõ sit simpliciter intelligibilis, tamẽ cum intelligitur, intellectus efficitur. Vt enim sensus actu idẽ est quod actu sensibile, & actu sensibile idẽ quod sensus actu, sic intellectus actu, hoc est quod actu intelligibile: & actu intelligibile, idem quod intellectus actu. Intellectus enim sumens intellectę rei formam, ipsamq; a materia secernens, illã actu intelligibilẽ facit, & ipse actu intellectus efficitur. At si qua res est, quẽadmodum demõstrauimus, incorporea, & per se ens, expersq; materię, ea est actu intelligibilis suapte natura, & a se vt sit actu intelligibilis habet, & non ab intellectu, qui se a materia secernat: qui quidem intellectus materia vacat, & intelligibilis est. quin intellectus actu semper est actu intelligibilis, vt ipse paulo post declarabit. Itaq; quas formas intellectus a materia secernit, atq; efficit intelligibiles, eæ nõ sunt ꝓprie & per se intelligibiles, argumẽto, ꝙ ab intellectu se intelligẽte, qq; ipsas a materia secreuit, & ex particularibus vniuersalia effecit, separatę intercidũt, nec sunt. quibus autẽ a se vt per se sint suppeditat, hę ꝓprie sunt intellectus, & ꝓprie intelligibilia.

Pulchrũ cõcupiscim⁹.

Volũtatis obiectum, pulchrum.

Intellectus actu.

Vnum autem & simplex non eadem sunt. vnũ enim mensuram, simplex quomodo sese habet ipsum significat. At vero bonum ipsum, & id quod per se est expetibile, in eadem serie sunt, & ipsum primũ est optimum semper, aut rationis similitudinem subit. Atqui id gratia cuius cætera sunt, vel fiunt, in ipsis immobilibus declarat ipsa diuisio. est enim alicui id gratia cuius agitur, quorum aliud est, aliud nõ est. mouet autem vt amatum, atq; per id quod mouetur, cætera mouet. Si igitur quippiam mouetur, aliter sese habere potest. Quare si latio prima actus est etiam quo mouetur, hoc ipso ratione loci, etsi non substãtiæ ratione, aliter sese habere potest. Cum autem sit quippiam mouẽs immobile, atq; actu, id vt aliter sese habeat, nullo pacto fieri potest. Prima nanq; mutationum latio est, & huius ipsa conuersio, atq; illud hoc motu mouet. ergo necessario est ens. Atque vt necessario est, bene etiam hoc pacto principium est. Necessariũ enim pluribus sumitur modis. Atque aliud est vt violentum, propterea quòd est præter impulsionem ac motum: aut vt id quod aliter sese habere non potest, sed simpliciter est. Ex tali igitur principio cœlum ipsum naturaq; pendet.

Vnũ autẽ & simplex non eadẽ sunt.) His verbis obiectioni cuidam quę opponi posset, occurrit: 25 quæ huiusmodi est. si prima & immobilis substantia simplex est, simplex autẽ est vnum, substãtia igitur immobilis vna est. At sunt aliæ immobiles substantiæ, vt ipse hoc in libro docebit. hãc igitur dubitationẽ explicat, dicens, (Vnũ autem & simplex non eadẽ sunt. vnũ enim mẽsuram significat) vt vnũ hominem, quo homines metimur: & vnum equum, quo equos mẽsuramus. Simplex nõ significat mensurã, sed (quomodo sese habet ipsum) id est, significat simplex nõ esse compositum. (At vero, inquit, bonũ ipsum, & id quod per se est expetibile, in eadem serię sunt) in qua scilicet est per se intelligibile: vt intelligatur primã causam & per se intelligibilẽ pulchram esse, & per se ac propter se expetendã atq; optimam. Quidquid autẽ primũ habetur, proportione seu cõparatione dicetur optimum. sic intellectũ actu optimum appellare possumus, propterea quòd intellectum habitu dignitate ac pulchritudine antecedit. itẽq; motũ circularem optimũ pr ę recto dicimus, quoniã eo potior habetur. His cõmemoratis, præterea inquit (id gratia cuius cætera sunt vel fiunt, in ipsis immobilibus esse declarat ipsa diuisio) Illam diuisionẽ dicit, in qua sæpe testatur se contrariorũ reductionem effecisse. hęc autẽ habetur in eo libro qui ab ipso de bono inscriptus est. At in dictione quę ait, (Est enim alicui id gratia cuius) cõiunctio (enim) pro (autẽ) dicta esse accipi debet, vt in hunc modũ intelligat. est autẽ alicui id cuius gratia, quoniam quæ fiũt & aguntur, alicuius fœlicitatis gratia cuipiam fiunt & aguntur, exempli gratia Socrati. (Quorũ aliud est, aliud nõ est.) quorũ, ait, id est, eorum quorum gratia est actio (aliud est, aliud nõ est.) id scilicet quod agit. est autẽ sensus, id cuius gratia, id est, quod est. quod vero est gratia huius, non est hoc quod illud. Nam quod boni gratia mouetur, ipsum non est bonũ. bonum vero, quod est cuius gratia, bonũ est. Mouetur autẽ donec bonũ indipiscatur, quod vbi indeptũ est, consistit. cum autẽ prima causa quæ primum bonũ est, sit infinita: quod ipsam desiderat, nunq̃ eius vniuersam bonitatem, vt fit in bonis particularibus, consequi valet, ac proinde semper ipsa mouebit, vt amatũ incomprehensibile. Hæc effatus, quomodo prima causa cuncta moueat, exponit. Corpus enim circumlatum, ab ipsa tanq̃ ab amato & desiderato moueri ait, cætera vero ab ipso cœlo, quod a prima causa continenter mouetur. sed quoniam omnis motus rem a qua proficiscitur, mutare videtur, & cœlum moueri ipse prædixerat, ne quis cœlũ a sua natura discedere putet, ait. (Si igitur quidpiam mouetur, aliter sese habere potest) id est, quoniam cœlum mouetur, fieri potest, vt idem aliter sese habeat. & quomodo cœlũ dum mouetur, aliter sese habere queat, exponit, dicens, (quare si latio prima actus est, qua mouetur, hac aliter sese habere potest.) & post illud (mouetur) puncto distinguendũ est. Est autẽ sensus. si actus cœli est prima latio, nimirum qua mouetur, & omnino motũ habet, hac aliter sese habere posse dicetur. hoc est, per locũ ferri, siue in orbem agi (si nõ substantiæ ratione) id est, licet nõ secundũ suam naturã moueatur, neq; ab ipsa discedat, cum sempiternum sit, tamẽ quatenus in orbẽ fertur, nihil prohibet ipsum moueri, si non est necessariũ. Post hæc, quoniã, inquit, est motor quidã, qui vt diximus, actu est, & immobilis, hic vt aliter sese habeat, aut omnino moueatur, fieri nõ potest. quod in hunc maxime modũ ostendit. Si omnino fieri posset vt motor primus moueretur, nimirũ primo omnium motu moueretur, hoc est motu circulari, quo quidẽ motu ipse mouere demonstratus est. at si circumactu mouet, hoc profecto nõ ipse mouebitur, cum motus vnus vnius esse statuatur. Porro si circularis motus necessario est, ex necessitate igitur ipsius motor est ens. (atq; vt necessarium, bene etiã hoc pacto principium est.) Post illud necessariũ pũctus est affigendus. est autem sensus, quoniam necessariũ modo id esse intelligitur, quod per vim efficitur, tum sine quo res non bene procedit, vt sine disciplina scientia non ingeneratur. alias, quod aliter sese habere non potest, cuiusmodi sunt demonstrãdi principia, cum prima causa necessario sit, qua ratione est necessario, ea recte principium appellatur, id est, vt sine quo. Itaq; rogati, cum prima causa necessaria sit, quomodo sit necessaria, apte respondemus, quoniam sine hac ipsum bene consistit. & concludit dicens (ex tali igitur principio cœlum ipsum naturaq; pendet.)

Vnum. Simplex.

Liber Aristotelis de bono.

Bonum.

Cœlum a prima causa tanq̃ ab amato & desiderato mouetur.

Atqui vt nos optime perbreui tempore degimus,sic illud perpetuo degit. sic enim illud est semper.Nam vti nos quidē ita semper degamus,ita fieri nequit.At illud perpetuo degit,quippe cum & voluptas ipsius sit actus.& iccirco vigilia,sensus,intellectio,iucundissima sunt, spes vero atq; memoriæ ob hæc ipsa. Intellectio, vt ea quæ per se est, eius est sane,quod per se optimum est:& ea quæ maxime per se est,eius est,quod maxime tale est. Mēs vero seipsam per intelligibilis ipsius assumptionem intelligit.fit enim intelligibilis tangens atque intelligens. Quare idem est intellectus, atque intelligibile. Est enim id intellectus,quod intelligibilis ipsius substantiæq; est susceptiuum. Operatur autem habens.

26 At qui vt nos optime perbreui tempore degimus,sic illa sempiterno.) Cū intellectus noster,qui facultate intelligibilia est,ex extrema doctrina,ac optima viuendi ratione fit actu intelligibilia, tūc optimam beatissimamq; & omni voluptate iucundiorem vitam agimus,quæ verbis explicari non potest,cognoscitur tamen ab ijs quibus hęc fœlicitas contingit. Qualē igitur vitam nos ad breue tēpus degimus(neq; enim semper huiusmodi vitam agimus, sed cum intellectus noster efficitur actu intelligibilia)tali vita causa prima semper fruitur.quod nobis negatum est. nec enim fieri potest,vt nos semper talem vitam degamus;sed,vt dixi,ad breue tēpus,vt prima causa,fieri potest:quod paulo post apparebit.Nam cum eius munus nullum sit aliud quàm se intelligere,idemq; ipsius opus sit sua voluptas,idcirco efficitur vt semper in hac iucunditate viuat,id est,quoniam se ipsa semper intelligit.Qualis igitur vita nobis degitur ad breue tempus,hac prima causa semper est,id est ipsa prima causa est optima vita.Quāobrem,inquit,sensum & vigiliam,& intelligentiā,iucundissima esse dicimus,quoniam actus quidam sunt,quanquā velut imagines & vmbræ eius operis quo fungimur,aut eius vitæ quam agimus,cum intellectus noster fit quodāmodo intelligibilia.Spes autē & memoriæ propter actus nobis gratæ sunt. Nā cū alicuius actus recordamur,aut aliquid nos acturos speramus, tunc & spem & memoriā amamus.Si ergo spes & memoriæ propter actus a nobis diliguntur, & hi nobis propter actū qui aliquando in nobis efficitur,chari sunt,quantę demū admirationis esse actus ille debet?Atq; intellectio,inquit,per se eius est quod per se est optimū.intellectionem per se,vocans intellectum actu,qui ab eo differt qui habitu est,qui rursus ab intellectu potentia diuersus habetur. Siquidem intellectus habitu forma & potentia perfectioq; est,intellectus potentia.qui quidem habitus in ipso ex vniuersalis cōprehensione ingeneratur,& ex eo quod formas a materia seiungere potest,quæ formæ eædem quodāmodo inter sese sunt.Nam qui formas absq; materia sumit,commune habet atq; vniuersale.Qui enim hominis formam sine circūstantijs materialibus accipit, is hominē communem habet,quia singulorum inter ipsos differentia a materia fit:quippe quorum formę quibus homines sunt,nullo inter se discrimine distent. Rursus qui cōmune quod in singulis inest contuetur,is formam accipit absq; materia.hæc enim in ipsis commune est atq; idem,ingeneratur autē initio huiusmodi habitus in intellectu per transitū a continēti habitu erga sensibilia, ceu visum quēdam intellectus ab ipsis accipiat ad vniuersalis contemplationem accōmodatum: quo quidem principio intelligentia sententiaq; nūcupatur.vbi vero coaluit,ac varium & multiplex effectū est prorsus,vt sine materiali velut fundamēto id queat efficere,intellectus iam nomine cēsetur. siquidē cum talis in habitu ob actus continentes efficitur,vt reliquum per se operari queat, tunc qui habitus nūcupatur,efficitur intellectus,similis homini docto seu scienti, qui medius est inter eum qui potentia sciens est,& eum qui per scientiā operatur,qui quantum ab eo vincitur qui per scientiam operatur, tantum superat hunc,qui scientia secundum potentiam est præditus.hic autem habitus cum suo fungitur munere,intellectus actu fit.Intellectus enim secundū habitum est vniuersæ quodammodo intelligentiæ,quæ repositæ sunt,& quiescunt.Et quoniam intellectus actu nihil est aliud,quàm forma quæ intelligitur,vt sensus actu est actu sensibile,intellectus in habitu, qui is esse intelligitur, qui a se intelligere potest,& formas intelligibilium per se sumere, seipsum valet intelligere, nimirum quoniam ipse est forma quæ intelligitur.siquidem intelligens,quod intelligit, efficitur. qui ergo habitū intelligendi formas habet,huic habitus quoq; & facultas suppetit seipsum intelligendi.Nā quod intelligere potest,hoc ipsum intelligēs efficitur.Et est cum intelligit,præcipue ac per se formā intelligēs,ex accidēti vero seipsum,propterea quòd accidit ei,cum intelligit,vt id fiat,quod intelligit.Ante igitur quā ipse intellectus actu intelligat, intelligēs & intelligendū, relatiua,& inter se vt ad aliquid dicta opponūtur,in ipso vero actu vnū fiunt,& opposita esse desinūt.Neq; enim ratio ad aliquid in ea cōuenire potest.Ita intellectus actu cū idē efficitur quod intelligibile,merito seipsum intelligere dicitur.Intellectus igitur actu seipsum intelligit,propterea ꝙ id ipsum quod intelligit, efficitur.Intelligit enim formas absq; materia,quippe qui non hoc intelligit,sed huius esse,quēadmodū supra dictū est.Cū igitur intellectus actu per se optim9 sit,nimirū intellectio ipsius, qua se ipse intelligit,intellectio per se,ac optimi per se fuerit.Intellectus vero actu optimū est,nō quòd formę fiat, quas itelligit absq; materia,sed quia primū intellectū,quoad fieri potest,intelligēs, ille quodāmodo fit.si ergo intellectio p se,per se optimi est,pfecto quę per se maxime intellectio est, hęc eius erit,qđ

Vita nostra quādo iucūdissima.

Intellectus

per se maxime est optimum. hæc autem est intellectio primi intellectus, qua se ipse intelligit, & qua ipse est intelligens, & idem qui intelligitur. Intellectus igitur actu per assumptionem intelligibilis se ipse intelligit, cum habitum, vt diximus, obtineat formas intelligendi, ipsas contingens. Est autem intellectus actu quasi forma eius intellectus qui potentia est. habitum igitur habet sui intelligendi. Itaq; cum se intelligit, intellectus & intelligibile idem efficitur. Nam excipiens intelligibile, & substantiam, id est intellectũ, ipse intellectus est. operatur autem huiusmodi intellectus habens in se intelligibilia, quæ separauit. secreuit enim a materia, atq; penes se habet, intelligitq;.

Quare id quod intellectus habere diuinum videtur, magis illius est mẽtis, atq; ipsa contemplatio iucundissimum est atq; optimum. Si igitur deus semper sic bene sese habet, vt aliquando nos bene habemus, admirabile quid est ipse. Quod si magis & bene se habet, magis admirabile est profecto. At sic se habet. Inest etiam illi vita. Mentis enim operatio, vita est. Illud autem est ipsa operatio, atq; actus. Actus igitur iste, qui est per se, illius est optima atque perpetua vita. Dicimus autem ipsum deum animal perpetuum optimum esse. quare deo vita nimirum, æuumque continuum atque perpetuum inest. Hoc enim est ipse deus.

Quare id quod intellectus habere diuinum videtur, magis illius est mentis.) Omnium quæ intel- 27
lectus esse dicuntur, diuinissimum est contẽplatio. quod igitur diuinum habet intellectus actu, habet autem diuinum id vt se intelligat, id illius magis est, id est primi intellectus est. illud igitur, inquit, quod intellectus actu diuinissimum nobilissimumq; habet, hoc autem est se intelligere, id magis est illius primi intellectus, quoniã primus intellectus exactius se intelligit, quã intellectus actu seipsum. Intellectus igitur actu non se perinde intelligit, vt primus intellectus se, neque semper, sed aliquando & raro, cũ primus intellectus semper se intelligat, nec aliud quàm se. qui a se idcirco intelligitur, quia intelligibilis est. & quoniam actu & suapte natura intelligibilis est, ideo semper intelligetur ab eo videlicet qui actu intelligit. ipse autẽ solus intellectus semper intelligit. igitur se ipse semper intelliget. vel potius quoniam simplex est, intellectus enim simplex quiddam simplex intelligit, prẹter ipsum autem nullum intelligibile est simplex, qui immistus est & expers materiẹ, nec in se potẽtiæ quidquam habet. se igitur solum intelliget ipse. in eo enim quod intellectus est, se vt intelligibile intelliget. in quo vero intellectus actu & intelligibile, semper se intelliget: in quo autem simplex, solus ex intelligibilibus seipsum solum. ipse nanq; qui solus simplex est, cuiusdam simplicis intellector est, & solus simplex ex intelligibilibus. Atq; ipsa, inquit, contemplatio qua se intelligit. (iucundissimum est atq; optimum. si igitur deus semper sic bene sese habet, vt aliquãdo nos bene habemus, admirabile quid est ipse.) at si tanto melius quàm intellectus actu sese habeat, vt verbis nequeat explicari, nimirum quo eum superat, hoc erit admirabilius. At excessus tantus est, quantum verbis consequi nõ sit. Deus igitur summa admiratione dignus est, & lõge maioris dignitatis. Inest autem etiã intellectui primo vita, quoniam mentis intellectusve actus vita est. ille autem est actus. ille igitur est vita. Itaque actus illius qui per se actus est, vita optima est, & sempiterna. Deinde ex ijs quæ primo intellectui suppetere docuit, ipsum definit, dicens. Primus intellectus est animal sempiternum optimum. Nam cum sint alia sempiterna animalia, ipse tamen primus intellectus solus est optimum. Si deus ergo animal est sempiternum, & omne sempiternum in continentia consideratur (nam si fieret intermissio, non esset sempiternum,) nimirum deo vita æuumq; suppetit. est enim æuum par cuiq; vita. deus enim hoc ipsum est, sempiterna inquam & optima vita.

Primus intellectus sẽ per se intelligit.

Deus.

Aeuũ par cuiq; vita.

Qui vero putãt vt Pythagorici Speusippusve, id quod est optimũ præstabilissimũq;, rationem principij non subire, propterea quòd & plantarum & animalium principia causæ quidẽ sunt, bonum autem atq; perfectũ in ijs est quæ sunt ex illis, ij profecto nõ recte arbitrantur. Semen enim ex alijs perfectis prioribus emergit, & ipsum primũ nõ semẽ, sed ipsum perfectum est. Nam hominem quispiam semine priorem dixerit esse, non eum qui ex hoc ortus est, sed alium, a quo semen ipsum perfluxit. Esse igitur substantiam quandã æternam, immobilemq;, atq; a sensibili separatã, ex hisce quæ iam dicta sunt, patet. Demonstratum est & hanc substantiam magnitudinem nullam habere posse, sed partibus carere, atq; indiuisibilem esse. infinito enim tempore mouet. Nullum autem finitum infinitam potentiam habet. cum autem omnis magnitudo aut infinita sit, aut finita, finitam quidẽ magnitudinẽ ob id ipsum non haberet. infinitã autẽ habere non potest, propterea quòd omnino in ratione rerum nulla magnitudo est infinita. At vero demõstratum est etiam impassibilem esse, nullamq; prorsus alterationem subire. omnes enim cæteri motus posteriores sunt eo qui ad locum accommodatur. Hæc igitur manifesta sunt vniuersa, cur hoc modo sese habent, vt diximus.

28 Qui vero putant vt Pythagorici & Speusippus.) Ostenso deum qui primum principium est, animal sempiternum & optimum esse, in Pythagoreos inuehitur & Speusippum, qui pulcherrimũ & optimum in principio esse negabant, ac proinde principium optimum dici non posse statuebant, cum genitale semen, & menses muliebres, quæ sint animalium principia, nõ habeantur optima, sed illud melius sit quod ex ipsis procreatur. Errant igitur, inquit. neq; enim semen imperfectum mensesq; muliebres principia sunt, sed pater & mater: qui non solũ perfecti sunt, sed etiam semine ac mẽsibus priores. Itaq; homo semine prior est, non qui ex semine fuit generatus, sed pater ex quo fuit semen decisum. & concludit dicens (esse igitur sempiternam substantiam secretam & diuersam a sensibili patet.) quam incorpoream esse, nec partibus cõstare, in octauo libro Physici auditus planum fecit. & suggerit nobis id quod in eo loco differitur, huiusmodi principium sempiternum motũ mouere. quod autem motum sempiternum mouet, id vt infinitæ potẽtiæ sit, necesse est: quod illic quoq; demõstratur. At corpus nullum omnino esse infinitum, in tertio libro Physici auditus, atq; item in primo de cœlo demonstratum est. Quod igitur est infinita potentia præditum, corporis est expers. quin & prima causa nec pati potest nec alterari. si quo enim modo mouetur, motuum primo moueretur, qui est motus loci. quod verum non esse docuimus. at si hoc minus mouetur, ne alijs quidem ipsam moueri conuenit.

Semen & menses muliebres pricipia animaliũ non sunt, sed pater & mater.

Oportet autem non latere vtrum substantia talis vna sit ponenda, an plures: & si sint plures, quot sint ponendæ. Sed in memoria sententias quoq; cæterorũ habere, qui quidem de multitudine nihil quod sit certum dilucidumq; dixerunt. Opinio enim de formis nullam considerationem propriam habet. Qui nanque ideas afferunt, numeros inquiunt ipsas esse, atq; de numeris interdum vt infinitis, interdum vt vsq; ad denarium definitis loquuntur. at qua de causa tanta est multitudo numerorum, nihil prorsus cum demonstratiuo studio dicunt. Nobis autem est dicendum ex hisce quæ supposita sunt, atq; determinata. Principium enim, & id quod eorum quæ sunt primum est, immobile quidem per se atq; per accidens est, primo autem motu perpetuo vnoq; mouet. Quoniam autem id quod mouetur, ab alio moueri, & primum mouens immobile esse, atq; perpetuum motum a perpetuo, vnumq; ab vno prodire necesse est,

29 Oportet autem non latere vtrũ substantia talis vna sit ponenda, an plures.) Postq; primũ principium vnum esse docuit corporis expers, neq; per se, neq; per accidẽs mobile, sed a motu prorsus abhorrens, inquirit substãtia huiusmodi vna ne sit, an cõplures: ac si plures, quo eas numero statuere cõueniat. neq; ignorare, inquit, par est aliorũ decreta & sententias, sed meminisse, & animo versare. & causam cur meminisse debeamus, suggerit, quia nihil illi perspicui de multitudine causarũ tradidere, tres ne sint an viginti, aliove numero. qui enim rerũ nostratium causas ideas esse statuerũt, ij vtrum motuum quoq; causas esse statuerent, nõ dicunt. Cæterũ cum ideas omnino causas esse statuerẽt, par fuit vt ipsarum numerum definirent: quod illis curæ nõ fuit: sed cum solũ ideas numeros esse dicerent, & iam numerum intra decem concluderẽt, iam explicarent in infinitum, nunc infinitas, nũc finitas esse causas statuere vidẽtur: quandoquidẽ si ideæ numeri sunt, & numerus ad decẽ vsq; progreditur, profecto ideæ decades fuerint. Rursus si sunt ideæ numerus, numerus autem est infinitus, nimirum ideæ infinitæ existent. Itaq; de ipsis nihil constituti tradidere, infinitas ne dicere cõueniat, an solũ finitas esse, sed nulla demonstrãdi adhibita cura de Ideis differuerũt: quibus eo nomine damnatis, quòd de idearũ multitudine citra demonstrationem disputassent, cum præsertim illas nostratiũ rerũ causas esse asseuerarent, ipse ad explicandum causas motrices quo numero statuere oporteat, aggreditur. Sed primũ alias esse causas confirmat, Saturni, Iouis, & cæterarũ sphærarũ motrices. Nam sphęræ, vt docebit, stellarũ gratia sunt. Deinde numero sphærarũ inuẽto, mouẽtes causas totidẽ esse statuit, quot sphæras, cum vnius vnũ mouens esse constet. sed has omnes causas rursus sub primam causam reducet, id est, ad animal sempiternũ optimum. quod vt tum per se, tũ per accidens esse immobile demonstrauit, sic item aliarum sphærarum motores neutro modo moueri docebit. quo in loco ambigere succurrit, quid tandem est causæ cur prima & inerrans sphæra a sua ipsius anima non moueatur. An & prima & cæteræ sphæræ mouentur a sua quęq; anima, non tamen quẽadmodum animalia, quorũ corpora ab animis trahuntur, retrahunturq;, sed quemadmodũ in secundo libro de cœlo fuit explicatum? A prima vero causa mouentur, vt a desiderabili & expetẽdo. Sed de his hactenus. Nobis autem, inquit Aristoteles, ex ijs quæ posita & ostensa sunt, dicendum est primum principium entium esse primum, idemq; immobile tum per se, tum etiam ex accidẽti: sed quod primum ac sempiternum, vnumq; motum vt desiderabile videlicet moueat. (Quoniam autem id quod mouetur, ab alio moueri necesse est, & primum mouens immobile esse) per se atq; per accidens: quandoquidem animæ licet primi animalium motores sint, mouentur tamen ex accidenti. (& quoniam sempiternum motum a sempiterno motore vnumq; & continentẽ ab vno prodire necesse est.) hoc enim in Physico auditu demonstratum est. si ergo motus est vnus, cum motus vnus, vt demonstratum est, ab vno motore nascatur, vtiq; motorem vnum esse affirmare necesse est.

Sphęrę stellarum gratia sunt.

Mouentes causę totidem, quot sphæræ.

Præterq̃ lationē simplicem vniuersi, quā primā substantiam immobilemq; mouere dicemus. Alias lationes esse perpetuas, vagantium inquā stellarũ videmus. corpus enim cœleste sempiternum est, ac nunq̃ consistit, atq; quiescit, vt in naturali philosophia est demonstratum. harum etiā quæq; lationũ profecto ab immobili, per se perpetuaq; substantia proficiscatur necesse est. Natura nanq; stellarum perpetua substantia quædā est: & id quod mouet, perpetuum est, & prius eo quod motu cietur. Id & quod substantia prius est, substantiam esse necesse est. Patet igitur tot necessario substantias esse natura perpetuas, & per se immobiles, si neq; magnitudine, ob eam causam quam antea diximus. Esse igitur substātias, & harũ quænam sit prima, quæ secunda eodē ordine quē inter sese lationes stellarũ habēt, dilucidum esse videtur. Multitudinē autem iam lationũ ex Astrologia, quæ scientiarũ mathematicarum philosophiæ familiarissima est, cōsiderare oportet. Hæc enim contēplationem de substātia sensibili quidem, perpetua autem facit, cæteræ vero de nulla substantia faciunt contēplationem, vt Arithmetica vel Geometria. Lationes itaq; plures eorũ esse quæ feruntur, & ijs etiam patet qui mediocriter hanc materiā tetigere. Stellarũ enim vnaquæq; vagantiũ, non vna, sed pluribus lationibus fertur. Quot autē hæ sunt, nunc quidē nos dicimus, ea dicentes cōprehensionis gratia, quæ mathematicorũ nonnulli dicunt, vt aliqua multitudo definita mente percipiatur: postea vero quædam ipsos inquirentes, quædam ab inquirentibus interrogantes, si quid præter ea quæ nunc sunt dicta, videatur hisce qui circa hoc versantur, vtrosque quidem amare, exactioribus autem obtemperare credereq; oportet.

Sed quoniam videmus præter lationem simplicem vniuersi.) Vniuersum appellat sphęram inerrantem, quam a prima & immobili substātia vt ab expetēdo moueri dicebamus (Alias lationes) errantium sphęrarum. (sempiternas) corpus enim globosum sempiternũ esse, ac irrequietũ, nec vnquā consistere, in libro de cœlo demonstratum est. Cum hoc igitur intueamur, (vt errātium sphærarum latio quæq; ab immobili & per se immobili substantia moueatur necesse est.) quod si scriptum sit, vt in quibusdam exemplaribus habetur, ad hũc modũ, (ab immobili moueatur & per se) idem erit sensus, nec solũ earũ quæq; ab immobili & per se substantia moueatur necesse est, sed etiā a sempiterna. Cur autem ex necessitate errantium sphærarũ motores sempiterni sint, & substantia, causam suggerit, dicens. (Natura nanq; stellarum sempiterna substantia quædā est) quasi dicat, cum astra quæ ab ipsis circumaguntur, sempiterna sint, necesse est vt mouens cum prius sit eo quod mouetur, sempiternum habeatur. at si prius est, vt substantia sit, fuerit necesse. Nam quod substantijs est prius, id profecto substantia est, cum nihil aliud absq; substantia valeat consistere. si ergo causa simplex vnius ac simplicis motus est motrix, vt est demonstratum, & vnus simplexq; motus ab vna & simplici causa nascitur, satis intelligitur, quot motus seu mobilia sunt, totidē esse motores, natura sempiterni, ac per se immobiles, quorum hic est primus, ille secundus, alius tertius: quippe cum motores sic se habeant, vt ea quæ ab ipsis mouētur. Ac sensum quidem dictorũ explicuimus. Quod vero ad dictionē attinet, cum ait. (quia de pluralitate nihil dixerunt, quod & planum dicere) circũloquutio est, quæ æquipollet huic. de multitudine autem nihil tradidere. Quibus commemoratis, sphęrarum numerũ explicaturus, quoniā simpliciter & absq; demonstratione quinq; eas & quinquaginta esse dicet, causa cur hoc numero sint, alio in loco ab ipso reddita, sic ait. (Multitudinem autem) Iam lationum ex Astrologia, quæ scientiarum mathematicarum philosophiæ familiarissima est, considerare oportet. quasi dicat, Nos hoc in loco sphæras quinq; & quinquaginta citra demōstrationem esse dicimus, vt ex his mouentium quoq; numerum inuestigare valeamus. Nec enim nobis nũc propositum est, vt quot numero sint sphæræ, demonstremus. cuius demōstratio, si quis eam scire desideret, ab Astronomia petenda est. Sed vbi ab Astrologia, quæ philosophię familiarissima est, petendũ esse dixit, sphęræ quo numero habeantur, cur ante cæteras doctrinas mathematicas Geometriam & Arithmeticā Astrologia sit philosophiæ familiarissima, causam reddit, dicens. (Hæc enim contemplationem de substantia sensibili quidē, sempiterna tamē facit) cum interim Geometria magnitudinum accidētia cōtēpletur, Arithmetica numerorũ. & quia supra sphęras cōplures esse dixerat, adijcit (lationes itaq; plures esse, & ijs etiam patet, qui mediocriter mathemata tetigere) complures igitur esse certũ est. Quot autem hæ lationes seu sphæræ sunt (nos dicimus ex quorundam mathematicorum sententia) designat autem Eudoxum & Callippum. (comprehensionis gratia) & vt ipsarum multitudo definiatur, vt ex ijs via & ratione ad mouentium causarum inuentionem perueniamus. Neq; vero, inquit, in ijs acquiescendum est, quæ sunt a maioribus tradita de sphærarum multitudine, sed aliquid nobis inquirendum & inueniendum: cæterorum quoq; qui de ijs inquisiuere, scripta excutiēda sunt. & si quid ab ijs qui sunt in hoc studio versati, aliquid dictum esse videbitur, præter hæc quæ nunc a nobis dicuntur, par erit vt posteri tum nobis, tum etiam prioribus gratiam habeant, quippe quorũ

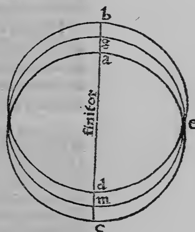
Astrologia philosophiæ familiarissima.

Sphęræ, seu lationes quot sint.

ſtudio nonnihil ſit adinuentum.fides autem iјs erit adhibēda,qui de his accuratius diſſeruerint.Hęc præfatus,Eudoxi & Calippi de ſphæris earumq; numero placita commemorat, & accepto Calippi additamento quo ſphærarum numerum adauxit,nam Eudoxus ſex & viginti omnes eſſe ſtatuit,Calippus tres & triginta,ipſe vigintiduas alias adijcit.

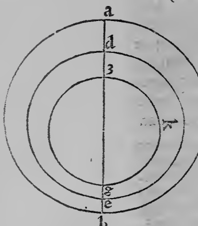
Eudoxus itaq; lationē vtriuſq;, Solis inquam ac lunæ,in tribus eſſe ſphæris ponebat, quarum primam eam eſſe dicebat, quæ non vagantium eſt ſtellarū. Secundā vero per eum circulum qui per media ſigna tranſit.Tertiā per eum qui eſt obliquus in latitudine ipſorum ſignorū.In latitudine autem maiore circulum eum eſſe obliquū per quem luna,quàm eum per quē Sol fertur.Vagantiū vero ſtellarū vniuſcuiuſq; lationē in quatuor ſphæris eſſe ponebat,atq; harū primam quidem & ſecundā eandem quā ille rationem ſubire.nam & eam quæ non vagantium eſt ſtellarū,quæ omnes defert,& eam quæ ſub hac collocatur,atq; per eum circulū qui per media ſigna lationem habet, communem omnibus eſſe. Tertiæ vero omnium eo in circulo polos eſſe, qui per media ſigna tranſit.At quartæ lationē per obliquū ad mediū circulū huius eſſe.Tertiæ vero ſphæræ polos cæterarū quidē ſtellarū proprios, Veneris autē atq; Mercurij eoſdē eſſe ponebat.

31 Eudoxus itaq; lationē vtriuſq;,Solis inquā & lunæ,in tribus eſſe ſphæris ponebat.)quot numero ſphæras eſſe,& quomodo, & quā ob cauſam moueri Eudoxus & Calippus voluerint, ac poſt ipſos Ariſtoteles,in ſecundo libro de cœlo poſt dictionis enarrationem ab eo loco,(Pręterea ob hoc cæteræ quoq; ſphæræ vnum corpus habent,vſq; ad illam(omnis autē definiti corporis potētia finita eſt) accurate ac diligenter expoſuimus.Quinetiam hunc locū (Eudoxus itaq; lationē)vſq; ad illud(multitudo igitur ſphærarum ſit tanta)illic magna ex parte enucleauimus. vnde huius loci enarrationē, ſi cui eſt cordi,petere licet. Sed quoniam nonnullæ dictiones illic non fuerūt enarratæ,earum expoſitio non eſt hoc in loco prætermittenda.Cum ergo primū ait,(Quarum primam eſſe dicebat non vagantium ſtellarum)non dicit illi inerrantem primā videri,quanquam ea prima ſit,ſed quod ait, huiuſmodi eſt.Cum Eudoxo ſphæras Solem ferentes tres eſſe placeat,prima quæ duas alias complectitur,quæq; eodem quo inerrans motu fertur,ab ortu ſcilicet ad occaſum, propter cauſam a nobis in libro de cœlo redditam,hæc inquam prima vel vt inerrans præ cæteris duabus ab ipſa contentis Eudoxo putabatur.Nec vero hanc tantum Solis,ſed etiam Saturni,& Iouis,& aliarum ſtellarū cuiuſq; primas & maiores,inerrantes appellabat,vt prima in qua ſtellarum quæ ſigna ſcribunt, multitudo continetur,ſit vna inerrans,altera Saturni,alia Iouis,& quæ ſequuntur, quas Theophraſtus anaſtros,id eſt ſine aſtris nuncupabat.(Tertiam inquit per eum qui eſt obliquus in latitudine ipſorum ſignorum)circulum obliquum in latitudine ſignorum vocans,vt in libro de cælo expoſuimus, eum circulum,quem Sol dum ab ea ſphęra cui affixus eſt,defertur, ſuo centro deſcribere videtur:qui etiam ſolſtitia refugere idcirco videtur,quoniam cum Sol efficit ſolſtitia,non ſemper ab eiſdem locis exoriri cernitur.Quod vero ait,(in latitudine autē maiore circulum eum eſſe obliquum,per quem luna,q̃ eum per quē Sol fertur.)huiuſmodi eſt. latitudo obliquitatis circuli quē luna ſuo cētro deſcribere videtur,maior eſt latitudine obliquitatis eius circuli,quē Sol videtur deſcribere.Quod hinc obſeruatū eſt, quoniā nō ex eiſdē locis Sol & luna exoriri notātur in ſuis cōuerſionibus.Sit eñ circulus finitor a g b c m d.ęquinoctialis vero d e b.obliquus autē in ſigniferi latitudine centro Solis deſcriptus,a e c. Rurſus Lunę cētro cōfect⁹,g e m. Exoriaturq; Sol cū ſolſtitiū ęſtiuū cōficit,a ſigno a. cū æquinoctialē deſcribit,a pūcto d.Nō eſt dubiū,quin maior latitudo ſit d a circūferētia.Luna vero cū conuerſionē ad Aquilonē facit,a pūcto g exoriatur.Perſpicuū eſt maiorē latitudinē obliquitatis ipſius eſſe g d circūferentiā,quæ quidē maior eſt q̃ circūferētia d a,quę maior latitudo erat Solis obliquitatis.Hoc igitur ſignificatur verbis illis(in latitudine autē maiore circulū eū eſſe obliquū per quē luna,q̃ eū per quem Sol fert.Tertię vero,inqt,omniū eo in circulo polos eſſe,q per media ſigna trāſit.i.tertia quęq; ſphęra polos habet in circulis qui p media ſigna ab aſtrorū cęteris deſcribūtur.

At Calippus poſitionem quidem ſphærarum eādem quam & Eudoxus ponebat,id eſt ordinem diſtantiarum, altitudinem vero ſtellæ quidem Iouis atq; Saturni eandem quam & ille tribuebat,Soli autem atq; Lunæ duas inſuper ſphæras addendas eſſe cenſebat,ſi quiſpiam ea quæ apparent, debeat aſſignare. Reliquarum vero vagarum vnicuiq; vnam.quòd ſi debeant omnes cōpoſitæ ea quæ videntur reddere,in vnaquaq; ſtellarum vagantium alias ſphæras vna pauciores eſſe quæ reuoluunt, in idemq; reſtituūt poſitione primam ſphæram eius ſtellæ ſemper quæ ſub ipſa eſt collocata,neceſſe eſt. Hoc enim pacto duntaxat vagarum latio ſtellarū omnia facere poteſt. Cum igitur ex ſphæræ in quibus ipſæ feruntur,aliæ ſint octo,aliæ vigintiquinq;,

At Calippus positionem quidem sphærarum eandem quam Eudoxus ponebat, id est ordinem distantiarũ.) Sensus est, quas primas & secundas sphæras esse tradebat Eudoxus, eas Calippus quoqꝫ primas & secundas appellabat. Et quantum interuallum Eudoxus inter Saturni exempli gratia & Mercurij sphæras interiectum esse volebat, tãtum intercedere placebat Callipo. Quod vero inquit, (In vnaquaqꝫ stellarum vagantium, alias sphæras vna pauciores esse quæ reuoluunt) huiusmodi est, cum sphæræ quæ Saturnum ferunt, sint quatuor, quæ ipsum reuoluunt, tres sunt. nam tres vna pauciores sunt, q̃ quatuor. Rursus cum sphæræ, per Calippũ, quæ Martẽ ferũt, sint quinqꝫ, reuoluentes quatuor sunt. quatuor enim vna superãtur a quinqꝫ. & in cæteris eodẽ modo. Reuoluẽtium autem sphærarũ adiectio ad quem vsum Aristoteli accõmodetur, in libro de cælo explicatũ est. Quod vero ait (in idemqꝫ restituunt positione primam semper sphæram eius stellæ quę subter est collocata) 32

circulis qbusdã descriptis planũ fiet. Sint enim tres circuli, vnus a b. alter d e. tertius z g. sitqꝫ stella exẽpli causa Iupiter in z g. quę quidẽ stella notetur signo k. sit autẽ a signum quoddã. item d & z atqꝫ b e g, quæ nõ sint stellæ, sed signa tantũ esse intelligantur. tum a & d & z in eadẽ linea recta collocẽtur, & eodẽ modo b e g. Moueaturqꝫ a b sphæra ad signũ b. vt a illuc perueniat, vbi est b. sphæra vero d e, & alia z g pari velocitate mouẽatur ad d z versus, sic demũ vt e g ad d z signa perueniant. Cũ ergo e d & g z sphęrę pari velocitate voluãtur, haud dubie motus g z sphæræ duplo maior fuerit, q̃ motus e d sphęræ: quoniã quãtus est motus g z sphæræ, tantũ ei adijcit motus sphæræ e d, propterea qꝫ sic ad eadẽ feruntur, vt quo tẽpore e peruenit ad d, in eodẽ g pertransiens totũ circulum g z rursus ad g peruenturũ esset, nisi sphęra a b aduersa ipsi d e ferretur, eãqꝫ trahẽs ad b propriũ motum tribueret sphęrę z g, alium scilicet motũ, quàm quo ipsa mouetur. Itaqꝫ a b impediens d e, eandemqꝫ ad b trahẽs, impedit z g. quamobrem circũferentia z g semper eundem situm seruabit ad a b. ergo cũ g venerit ad z, & z fuerit vbi nunc est g, tunc a perueniet ad locũ vbi nunc est b. ipsum vero b, vbi nunc a. erũtqꝫ in eadẽ linea recta a z & b g signa. & cũ exorietur a, tũc z quoqꝫ exorietur. ac vicissim cum b occiderit, tũc occidet quoqꝫ g. Neqꝫ vnquam ante vel exoriẽtur, vel occident, quàm a z. quod ipsum vsu veniet etiam si a b & g z sphęræ eadẽ versus loca ferãtur, sphæra vero d e reuoluẽs esse intelligatur. hoc est igitur quod ait (in idẽqꝫ restituunt positione primam sphærã eius stellæ semper quæ subter est collocata.) vt sit sensus. sphæræ reuoluẽtes sic moueri intelligãtur, vt sphærarũ quæ Iouem ferunt, primã & extimã semper eũdẽ sitũ seruare cogant ad eam sphærã cui stella est applicata: nec signa quę in prima sphęra sumũtur, pręcurrãt ijs quę sumuntur in sphæra cui stella est alligata, sed exoriantur semper & occidant simul. Illud autem (cum igitur eæ sphęrę in quibus ipsæ ferũtur, aliæ sint octo, aliæ vigintiquinqꝫ.) in hunc sensum accipi debet. Itaqꝫ secundum Calippum octo sunt sphæræ Solis & lunæ: aliorum vero, id est Saturni, Iouis & cæterorum, vigintiquinqꝫ. Nam quod paulo ante dixerat (Soli autẽ atqꝫ lunę duas insuper sphæras addendas esse censebat) perinde est ac si diceret, vtrique singulas. Nam cum Eudoxus Solis & lunę sphęras sex esse dixisset, Calippus vero octo, haud dubie illis singulas adijciebat, & eodem modo cæteris stellarum sphæris singulas apponebat. Nam cum Eudoxi sententia cæterarum quinqꝫ stellarum cuiusqꝫ quaternas numeraret, hic quinas esse asseuerabat.

Harum autem eas solas reuolui nõ oporteat, in quibus infima collocata stella defertur, eæ quidẽ quæ primarum stellarũ duarũ sphæras reuoluunt, sex erunt: eæ vero quæ posteriorũ quatuor stellarũ sphæras reuoluunt, sedecim erunt. omnes igitur sphæræ & deferẽtes & reuoluẽtes eas, quinq; erunt & quinquaginta. Quod si lunæ Solive quispiã eos non addiderit, quos diximus motus, omnes sphæræ quadraginta erunt & nouem.

Harum autem, inquit, eas solas reuolui non oportet, in quibus infima stella collocata defertur.) 33 id est, solas eas quæ lunam ferunt, hæc enim stellarum infima est, non oportet habere reuoluentes. (Eæ quæ primarum stellarum duarũ sphæras reuoluunt, sex erunt) id est, reuoluentes Saturni & Iouis sex erunt. Nam cum sint quatuor quæ Saturnum ferunt, quatuor item quæ Iouem, oporteatqꝫ in vnaquaque sphæra reuoluentes vna esse pauciores, sex nimirum fuerint Saturni & Iouis reuoluentes, cæterorum autem quatuor: Martis, Veneris, Mercurij, Solis quaternę, cũ ferentes cuiusqꝫ quinqꝫ sint: prorsus vt omnes reuoluentes sint bis tres Saturni & Iouis, quater quatuor Martis, Veneris, Mercurij, & Solis, omnes scilicet duo & viginti. Cum sint autem ferentes octo Saturni & Iouis, quinqꝫ reliquorum viginti & quinqꝫ, si hæ tres & triginta coniungantur cum vigintiduabus reuoluentibus, summa colliget quinquagintaquinqꝫ. Ferentes enim lunam, vt supra diximus, non indigent reuoluentibus, propterea quòd luna extrema est. Hoc est enim quod Aristoteles ait, (Harum autem eas solas reuolui nõ oportet, in quibus infima collocata stella defertur) Quod vero adiecit (quod si lunæ & Soli quispiam eos non addiderit, quos diximus motus, omnes sphæræ quadragintaseptem erũt.) id demũ cuncta perturbat. Si enim duæ Solis, & duæ lunæ, quas Calippus adiecerat, auferãtur, & aliæ scilicet duæ a Sole, quę illas reuoluunt (illis enim sublatis eas quoqꝫ tolli oportet, quæ ipsas reuoluunt) sex erunt quæ auferuntur, duæ quæ Solem ferunt, & duæ quæ has reuoluunt, præter duas quas lunæ Calippus adiecit. At si hæ ex quinquagintaquinqꝫ demantur, non

superſunt quadragintaſeptem, ſed quadragintanouem. vtrum oblitus eſt Ariſtoteles lunæ non quatuor, ſed duas eſſe ablatas? an quatuor Soli dempſiſſe putari debet? quas ipſe reuoluentes addiderat, vtriq; autem, id eſt Soli & Lunæ, quas adiecerat Calippus. vt octo ad hunc modum ex quinquagintaquinq; ſublatis, quadragintaſeptem ſuperſint, quot Ariſtoteles enumerat. ſed fortaſſe, vt Soſigeni placet, putare ſatius eſt librariorum culpa commiſſum eſſe vt pro nouem, ſeptem fuerit ſcriptum, q̄ earundem ſphærarum numerum commutare.

Multitudo igitur ſphærarum ſit tanta. Quare & ſubſtantias ipſas, & principia immobilia, atq; etiam ſenſibilia tot eſſe exiſtimare conſentaneum eſt rationi. neceſſarium enim iis omittatur, atq; ij dicant qui exactius de hiſce diſſerere poſſunt.

34 Multitudo igitur ſphærarum ſit tanta. quare & ſubſtantias ipſas, & principia immobilia.) Sphærarum numero cõmemorato, quas per Eudoxum omnes 26. per Calipum trigintatres eſſe docuit, per ſuum vero inuentum 55. demõſtrato præterea vnum & ſimplicem ac ſempiternum motum ab vno ſimplici eodemq; indiuiduo motore manare, fortiter aſſeuerat, quot numero ſint ſphæræ, ac ſubſtantiæ ſenſibiles, totidem ſubſtantias & principia immobilia putare par eſſe. Cæterum quoniam cõmemorauerat tantum, non etiam demõſtrauerat ſphæras eſſe 55, & par eſſe dixerat immobiles ſubſtantias totidem numero eſſe putare, idcirco ſubiungit. (Neceſſarium enim ijs omittatur, atq; ij dicant qui exactius de hiſce diſſerere poſſunt.) quaſi dicat, nos ſphæras quinquagintaquinq; eſſe commemorantes, non neceſſario tot eſſe dicimus. ſiqui tamẽ exquiſitius accuratiuſq; quàm nos diſſeruerint, horum munus erit, quod neceſſario verum ſit, non quod probabiliter, vt nos, edocere. profeſſio nimirum digna philoſophi grauitate. Sed quærat aliquis quænam ſunt hæ cauſæ efficiẽtes ſphærarũ, de quibus hoc in loco verba facit, vtrum animæ, ipſarumq; formæ, an non? propterea quòd ipſæ animæ non ſunt dij. Nam cum ſphærarum formæ ſint, in ipſis habentur, ipſaſq; in orbem agitant per mediam naturam, cum vnus idemq; ſit motus. Neq; enim alius eſt animæ motus, alius naturæ, & ſphæris a natura habilitas quædam naturalis inuicta & ipſi formæ accommodata ſuppeditatur, ab anima vero actus tranſeundi, ad quem per naturam ſunt procliues. Non igitur ſphærarum animas dicit, ſed alias ſubſtantias quæ corporis expertes ſint, tanto primo intellectu inferiores, quanto ſphæræ, ſi licet ſic loqui, inferiores inerrante ſunt, ſphærarũ tamen animis ſuperiores. Itaq; ſphæræ a proprijs animis, vt expoſitum eſt, mouentur, ab huiuſmodi autem dijs, quemadmodum inerrans a primo intellectu, quę infinito motu a motore primo cietur. Neq; enim inerrantis anima cauſa eſt infiniti motus, neq; ab ipſa vt ſine fine moueatur habet, ſed a motore primo: quandoquidem vt motus cœlo ab anima ſuggeritur, ſic illud ab immobili & intelligibili cauſa contingit, vt ſemper ſecundum eadem, eodemq; modo, & circum eadem, & in eodem moueatur, & cętera huiuſmodi. Vt igitur cœlum a motore primo mouetur, ſic vagæ ſphæræ a ſuis motoribus, qui ſinguli perfectionem & bonitatem a primo motore accipiunt, maiorem prout ab eo quiſq; propius abeſt. motori enim ſphæræ Saturni perfectio a primo motore largius quàm Solis motori ſuppeditatur. quorum ſimilem rationem in cæteris intelligere conuenit. Huiuſmodi autem motrices cauſæ optimæ quidem appellãtur, non tamen quemadmodum prima cauſa, & ea ex qua ipſę dependent. Illa enim omnes ſui perfectiones continet, ipſiſq; redundat. hæ vero ad illam conuertuntur, eiuſq; bonorum largitate complẽtur, ſed optimæ nuncupantur, ſphæris quas mouẽt comparatæ, quippe a quibus hæ vt optimæ deſiderantur, expetunturque. quod enim quiſque deſiderat, id eius vt optimi amore flagrat. Itaque honoratiſſimus intellectus ſimpliciter optimus perinde nũcupatur, vt primum cœlum magnum ſimpliciter dicitur. hæ vero dicuntur optimæ præ ſphæris, quæ mouentur: vt hæc magnitudo decem cubitorum, exempli gratia, magna dicitur, vel maior, non ſimpliciter, ſed cum duorum aut quinq; cubitorum magnitudine comparata.

Quod ſi fieri nõ poſſit, vt vlla ſit latio, quæ non ad lationẽ ſtellæ conducit, & inſuper materiã omnẽ, ſubſtãtiamq; omnẽ paſſionis expertẽ, atq; per ſe, finẽ optimũ nactũ eſſe putare oportet, nulla præter has alia eſt natura: ſed hic ſit numerus ſubſtãtiarum neceſſe eſt. nam ſi ſint aliæ, mouẽt profecto, cum lationis ſint finis. at impoſſibile eſt præter eas quæ dictæ ſunt lationes alias eſſe. Atq; id ex his quæ ferũtur, ita eſſe putare, conſonũ eſt rationi. Si enim omne quod defert, eius eſt gratia quod defertur, omniſq; latio cuiuſpiã eſt quod fertur, nulla latio ſane aut ſui gratia, aut propter lationẽ aliam erit, ſed ipſarũ ſtellarũ gratia. nã ſi latio lationis gratia erit, & illam alicuius eſſe gratia oportet. Quare cum in infinitũ profectio nequeat eſſe, lationis ſane cuiuſq; finis quippiam diuinorũ corum corporũ erit, quæ in ipſo cœlo ferũtur. Atq; cœlum vnũ eſſe, perſpicuũ eſſe videtur. nã ſi plures ſint cœli perinde vt homines, principium id quod cuiq; accõmodatur, ſpecie quidẽ vnum erit, numero autẽ plura. ſed quæ ſunt numero plura, ea materiã habent. Vna enim eſt ratio eademq; multorũ, vt hominis. Socrates autem vnus eſt. at qui-

ditas prima,materiei eſt expers.eſt enim actus.id ergo quod primum mouet,vnum eſt & ratione & numero,nullo modo ſubiens motum.& id ergo quod ſemper continueque mouetur,vnum eſt ſolum.vnum ergo tantummodo cœlum eſt.

Quod ſi fieri non poſſit,vt vlla ſit latio,quæ non ad lationem ſtellæ conducat.) Dixerat totidem motores numero intelligi oportere,quot ſint ea quæ motu agitãtur:ſed quoniam cuipiam nihil obeſſe videri poſſet,quo minus quæpiam aliæ ſubſtantiæ corporis expertes per ſe ſint,quæ nulli motũ afferant,quod ſi fieri poſſit,non fuerit conſentaneum,quot mobilia ſint,tot eſſe ſubſtantias incorporeas,non plures neq; pauciores:idcirco tacitæ huic obiectioni reſpondet,dicẽs Si ergo quidquid optimum finem eſt ſortitum,id optimum eſt,& optabile.omnis enim deus optimus eſt,licet nõ ſic vt primus deus,nimirum aliquid ſit neceſſe eſt,quod illud exoptet,cum omne optabile,cuipiam optãti optabile ſit.ſi ergo ſunt aliæ quædam optimæ ſubſtantiæ,eſtq; optimum quodque deſiderabile,vt ſint illæ deſiderabiles neceſſe eſt,ac proinde ſint aliqua quæ ipſarum deſiderio afficiantur,& propter ipſas moueantur.Porro ſi qua ſint quę moueantur,fuerint etiam ipſorum motus.nihil enim ſine motu mouetur.At præter quinquagintaquinq; motus nullus alius habetur,ergo neq; mobilia vlla prę ter hæc,ac proinde ne motores quidem.Argumentatur autem hypothetice,dicens (quod ſi fieri nõ poſſit,vt vlla ſit latio,quæ non ad lationem ſtellæ conducat) & ſubaudiendũ eſt,profecto nullus erit alius motus.ſi enim eſſet,nequicquã eſſet. vt his verbis præter commemoratos nullus eſſe motus aſſeratur.quod ſi verum ſit,nulla ſint alia mobilia,ac proinde motores nihilo magis. ſi nulla igitur latio eſt,quin ad ſtellæ lationem conducat,ſphęrarum enim tum ferentium ſtellas,tum reuoluentium omnes lationes faciunt ad ſtellæ circumactum, omnes autem lationes ad ſtellarum lationes faciẽtes, hoc numero habẽtur,nec vlla deſideratur,pręter ipſas igitur nullus alius eſt motus,quippe ſi ſit,fruſtra ſit. At fruſtra nihil neque a deo efficitur,neque a natura.Porro ſi nullus eſt alius motus,nihil eſt quod moueatur,nihil quod moueat.Itaq; huiuſmodi argumentatio ex eo quod nullũ eſſe alium motum oſtendit,nullam eſſe aliam ſubſtantiam cõcludit. Quod vero ait,(Et inſuper ſi naturam omnẽ & ſubſtantiam omnem paſſionis expertem)huc præcipue pertinet,vt non eſſe alias ſubſtantias demonſtretur.eſt autem ſenſus.Præterea ſi omnem ſubſtantiam perpeſſionis immunem,& per ſe hoc eſt incorpoream huiuſmodi eſſe putare cõuenit,optimam ſcilicet,deſiderabilem,atq; finis rationem obtinẽtem,vtiq; præter eas quas enumerauimus cauſas motrices,nulla erit alia natura,ſed vt omnes quinquagintaquinq; ſint neceſſe eſt, prima cauſa non annumerata.Si enim aliæ ab his eſſent ſubſtãtiæ,mouerent vtiq;,cum eſſent neceſſario finales & optabiles cauſæ futuræ. hoc enim eſt quod ait, (cum lationis ſint finis)optabile nanq; finis eſt lationis,quæ ob ipſum efficitur, vel omnino motus. At fieri non poteſt vt præter commemoratas lationes aliæ ſint. cuius cauſam ſuggerit. ſi enim alia ſit latio,ea vel corporis quod fertur gratia erit,vel certe alterius lationis.At ſi latio lationis gratia ſit, vel eiuſdem lationis gratia erit, exẽpli cauſa ambulationis gratia,quod ridiculum eſſet. vel alterius, vt motus albedine afficiendi,gratia motionis afficiendi dulcore. quod ſi detur,motus quoq; ad dulcedinem alterius motus erit gratia.& hoc in infinitũ progredietur.Supereſt igitur,ſi qua latio præter commemoratas ſit,vt corporis ferendi gratia exiſtat. At habentur omnes quæ ad ferendorũ corporum lationes faciunt.nulla igitur latio alia a prædictis eſt, ac proinde nulla alia immobilis & incorporea ſubſtantia extra quem diximus numerum.Quæ igitur ab Ariſtotele dicuntur,huiuſmodi eſſe reor.Dictio autem quę ait(ſane cuiuſq; finis quidpiam diuinorum eorum corporum erit,quę in ipſo cœlo feruntur)æquipollet huic,omnis latio circularis pro fine aſtrum quoddam habet,& gratia illius efficitur.Cuius enim gratia quidquã efficitur,id finis eſt eius quod efficitur. Quibus expoſitis cœlum mundumq; vnum eſſe docet.qui enim primam cauſam vnam eſſe docuerit, is vt quærat neceſſarium eſt,ſubſtantia quæ ab ipſa agitatur,& ſempiterno motu cietur,vna ſit,an plures? ſi ergo, inquit,mundus ſpecie vnus eſt,numero nõ item,ſed plures,vt Socrates,Plato,Callias, nimirũ quot mundi ſint,totidem erunt optima per ſe, & proprie optima.Vnius enim & continẽti ac ſempiterno motu agitati vnum eſſe motorem demonſtratum eſt.itaque prima principia,& proprie optima plura fuerint numero, ſpecie eadem.Qua enim animalia,qua ſempiterna,qua optima ſint,nihil inter ipſa diſcrepabunt:vt ne Socrates quidem & Plato in eo quod homines ſunt. Ita fiet, vt animalia ſempiterna optima numero complura ſint,ſpecie vero eadem.At quę ſpecie eadem ſunt,numero diuerſa,ijs diſcrimen a materia contingit:vt in ſingulorum hominum inter ipſos differentia notare licet,quam proculdubio a materia obtinent:quippe quorum formæ per quas homines ſunt,nullo diſcrimine diſcernantur.cui ſimilis eſt equorum ratio.Primum autem & optimum materia vacare,& actu eſſe,demonſtratũ eſt.non ſunt igitur complura animalia ſempiterna optima,ac proinde ne mũdi quidem complures ſunt.In dictione vero quæ ait,(vna enim eſt ratio eademq; multorum, vt hominis)vna pro altera dictum eſt.altera enim eſt ratio hominis in eo quod homo eſt, (Socrates vero vnus)id eſt,altera vero Socratis in eo quod Socrates eſt.quo poſito,ſi primę cauſæ cõplures ſint, altera erit vniuſcuiuſq; ipſarum ratio in eo quod indiuiduæ ſunt,& particulares,ac proinde compoſitæ fuerint,& materiæ compotes.altera ſpeciei quæ de ipſis cõmuniter prædicatur. quod fieri non poteſt.(At quiditas prima,materię eſt expers)id eſt,prima forma,& ratio,actuſq;,ipſum dico animal ſempiternum optimum materia vacat.

Fruſtra nihil neq; a deo neq; a natura efficitur.

Optabile, lationis finis.

Hominũ inter ſe differentia a materia prouenit.

Mũdi non ſunt complures.

At vero tradita quædam sunt a veteribus & vehemẽter antiquis, modoq; fabulæ posteris relicta, deos esse inquam hos, & ipsum diuinum totam continere naturam. Reliqua vero fabulose iam sunt allata ad persuasionem vulgi, atq; ad vsum legum, vitæq; humanæ vtilitatem. nam formam humanam his tribuunt, similesq; quibusdam animaliũ esse dicunt, atq; alia complura, quæ ex his emergũt, similiaq; sunt dictis, insuper afferre videntur. a quibus si quispiam primum illud separauerit, solũq; sumpserit separatum, primas inquam antiquas illas substantias deos esse existimare, putabit diuine dictum fuisse sane, atq; (vt verisimile est) persæpe quod fieri potest vnaquaq; arte, sciẽtiaq; inuẽta, rursusq; occidente, has quoq; illorum opiniones vsq; ad hanc nostram tempestatem veluti reliquias peruenisse, cõseruatas fuisse censebit. Opinionibus igitur patriæ, & quæ a veteribus primisq; nobis est tradita, hoc tantum nobis est manifestum.

36 At vero tradita quædam sunt a veteribus, & vehementer antiquis, modoq; fabulæ posterioribus tradita.) Postq̃ docuit deos esse, & tot esse numero, quot sphæras, qui ex diuinissima optimaq; substãtia pendeant, eique subiecti sint, & quibus ab illa vt optimi & sint & habeantur suggeratur, sic ait. Neq; vero ipsi tantum in hac de dijs sententia sumus, sed a veteribus etiam prisciq; hominibus in figura fabulæ, accepimus deos esse, non alios per fabulas significantibus, q̃ hos qui a nobis afferuntur. Sunt igitur dij, diuinaq; multitudo, quę vniuersam naturam omnemq; mundum continet. continet autem nõ corporis more, vt modius grana tritici (deus enim partibus vacat) sed vt gubernator, & bonorum largitor, quiq; ordinem mundo, quo digestus est, & ornamentũ, quo decoratur, semper suppeditet. Sed cum docuisset, quæ veteres in fabulæ figura posteris tradidissent, causam suggerit cur antiquitas de dijs fabulose quædam tradiderit, dicens (Reliqua vero fabulose iam sunt allata, ad persuasionem vulgi) quasi diceret, hoc tantum aperte prodidere, esse scilicet deos, reliqua vero quæ de ipsis dixerunt, vt Iouem ex Saturno & Rhea fuisse procreatũ, & cætera fabulose commenti sunt ad vulgo fidem faciendam, vsumq; legum, breuiter ad mortalium vitæ vtilitatem. Intelligebant videlicet viri sapiẽtes popularibus cõuentibus & cõuiuijs homines fieri humaniores, mutuaq; concordia & beneuolentia conciliari, prorsus vt alij pro alijs mortis discrimina subirẽt. quæ res constituũt continentq; ciuitates. solitudine contrà efferari alienariq; inter ipsos, & alterum alteri necem moliri. ac idcirco conuentus & comesationes instituere volentes, fabulas commenti sunt, Iouẽ exempli causa ex Rhea hodie fuisse progenitum, ac idcirco pium esse, vt omnes cõueniant, deiq; natalẽ diem agant, atq; simul epulentur. Neq; illud temere aut inutiliter confictum est, deos humana forma constare, sed vt homines a mutuis vulneribus deterreantur, memores videlicet, qui hominem lædit, hũc diuinam formam lædere, iniuriaq; afficere. Quin etiam aliorum quorundam animalium figuras nõ sine humani generis emolumẽto dijs tribuere. Nam cum Aegyptiorum regio adeo serpentibus scateat, vt nulla maior pestis incolas soleat infestare, prouida natura deusq; malorũ depulsor aues quasdam illuc immisit ibes appellatas, quæ serpentes interimunt. quamobrem Aegyptiorum sapientes, vt homines Aegyptios ab interficiendis huiusmodi auibus suæ gentis conseruatricibus deterrerent, neq; enim deerant qui eis mortem molirentur, lege cauerunt, ne cui liceret Aegyptiorum ibim interimere, subiecta causa, quòd dij si quibus apparerẽt, in ibium forma sese eis ostenderẽt. (A quibus) inquit Aristoteles, id est ab his omnibus quæ de dijs fabulose traduntur, (si quis primũ illud separauerit) quas scilicet nos primas substantias deosq; vocamus, eas illos quoq; deos esse censuisse (putabit diuine dictum fuisse sane) sed quemadmodum, inquit, sæpe, vt credibile est, amissis artibus alluuionum iniuria, deletisq; disciplinis, aliquę tamen ipsarum reliquiæ perstiterunt, ex quibus rursus artes & disciplinæ quoad fieri potuit reparatæ ac inuentæ sunt, sic eius sententiæ, quam prisci homines de dijs habuerunt, qua scilicet deos esse sentiebant, extant etiamnum reliquiæ quædam. Sed ex huiusmodi reliquijs, eaque opinione quam a patribus accepimus, hoc, inquit, tantum nobis est manifestum, illos scilicet deos esse putasse.

Deos esse.

Fabulosa multa circa deos.

Deos humana forma cõstare quare fictũ

Ibes aues.

Aegyptiorũ dij.

De ipsa vero mente dubitationes quædam existunt. nam omnium eorũ quæ videntur, diuinissimum esse videtur. At quonam modo sese habens ipsa talis erit, quædam difficultates existunt. Etenim si nihil intelligit, sed ita sese habet, vt is qui dormit, quidnam ipsius excellens, quid egregium erit? Sin intelligit, huius vero est aliud auctor (non est enim id quod est ipsius substantia, intellectio, sed potentia) non erit substantia optima. per intellectionem enim, & quia intelligit, præstabilitas ipsi nimirum competit atq; inest. Præterea siue intellect9, siue intellectio sit ipsius substãtia, quid intelligit? Aut enim aliud quippiã, aut seipsam intelligit. & si quippiam aliud, aut idem semper, aut aliud aliudq; intelligit. Interest ne igitur, an nihil refert, bonũ, an quoduis sine discrimine vllo intelligat? an & absurdum est de quibusdam intelligere? Patet ipsum igitur id quod di-

uiniſſimum eſt,omniumq; præſtantiſſimũ,intelligere,ac non mutari.Ad deterius enim eſſet ipſa mutatio,atq; id ipſum iam motio quædã eſſet.Primum igitur ſi non ſit intellectio,ſed potentia,conſonum eſt rationi,cõtinuationem intellectionis ipſi laborioſam eſſe.Demum patet aliquid aliud quàm mentem id eſſe,quod eſt præſtabilius,ipſum inquam quod intelligitur.Præterea ipſum intelligere,ac intellectio ipſi inerit deterrimũ quoq; intelligenti.Quare ſi id eſt fugiendum,præſtat enim nõ videre aliqua,quàm videre,non erit ipſa intellectio id quod eſt optimum. Se ipſam ergo intelligit,ſi eſt optimum omnium:atq; intellectio,ipſa intellectionis eſt intellectio.

Intellectus quomodo omniũ digniſſimus.

Cæterum quæſtio de honoratiſſimo primoq; intellectu quaſdam,inquit,controuerſias habet.Nã 37
licet huiuſmodi intellectus omnium haud dubie rerũ diuiniſſimus optimuſq; habeatur,tamen quomodo ſeſe habens,& cuiuſmodi vitam ducens,optimus ſit,haud ita facile fuerit explicare.quam difficultatem ex partitione declarat.Vtrũ intelligat,inquit,an non?Si enim non intelligit, ſed eſt dormiẽti ſimilis, quid aliud grauius habere poteſt,vel honore vel grauitate dignius?Sin autem intelligit,vtrũ totus intellectus,& per totũ ſe intelligit,an partim intelligit,partim ſecus? vt in anima ſeſe res habet.Neq; enim anima tota intelligit,ſed pars ſolũ eius quæ intellectus nuncupatur.Si ergo ad hunc modum intelligit,profecto non tota eius ſubſtantia optima eſt, ſed pars illa qua intelligit:vt anima hominis non eſt omnis honore digna, ſed intellectus, & pars rationis compos,per quam intelligimus.at non omnem eius ſubſtantiam optimam eſſe abſurdum eſt.(Sin intelligit,inquit,huius vero eſt aliud author)id eſt,ſed ſi intelligit,nec omnis eius ſubſtantia eſt intellectus,ſed huius,id eſt intelligendi aliud eſt author,vt in nobis vſu venit. neq; enim anima cauſa eſt, & author,vt nos intelligamus,ſed intellectus.ſi ergo intellectui aliud eſt author intelligendi(non eſt enim id quod eſt ipſius ſubſtantia, intellectio)id eſt,neq; enim fieri poteſt,vt eius ſubſtantia ſit intellectio & intellectus,ſiquidem non omnis eius ſubſtantia,ſed pars quædam ipſius intelligit, profecto non erit optima ſubſtantia ipſius:ſed pars illa optima erit,per quam intelligit.Cuius rationis cõcluſio eſt huiuſmodi,ſi nihil intellectus intelligit,quid aliud præſtantius habere poteſt,cum ſit nihil,quod intellectioni contemplationiq; anteferatur?Sin intelligit quidem, nõ tamen omnis eius ſubſtantia intellectio eſt & intellectus,ſed aliud illi cauſa & author eſt intelligendi,cum nequeat tota eius ſubſtantia eſſe intellectus,ſi quidem non totus intelligit, ſed ex parte quadam, ſi hæc ergo ſic ſe habent,vtiq; primus intellectus non erit optima ſubſtantia.quod eſt impoſſibile. Ergo ne illud quidem fieri poteſt,vnde hoc conſequebatur,id eſt ne totus intelligat,neve tota eius ſubſtantia ſit intellectus. Præterea,inquit,ſi tota eius ſubſtantia,vt oſtẽſum eſt,intelligit, eſtq; vel intellectus, vel intellectio,quidnam intelligitur?Aut enim ſeipſum intelligit,aut aliud quidpiã:& ſi aliud,vel ſemper idẽ intelligit, vel modo hoc,modo illud. Porro ſi aliud alias intelligit,vtrũ bona ſunt omnia quęcunq; intelligit diuerſis temporibus, an quæuis etiam viliſſima quæq; ab eo intelligi ſtatuẽdum eſt?nec intereſt,abiecta ne vel mala intelligat,an oppoſita?Aut hæc igitur conſtituere oportet, aut confiteri, quemadmodum in nobis abſurdum eſt,nec quiſquam recte viuens de quibuſdam rebus conſiderare ſuſtineret,vt de concubitus modo cõmodiſſimo,ſic nefas eſſe affirmare diuiniſſimam eandemq; optimam ſubſtantiam quæuis abſq; delectu etiam deſpicatiſſima quæq; cõtemplari.vt dubium eſſe nõ debeat, ab ipſo non malum aut vile quidpiam, ſed quod diuiniſſimum eſt,& ſummo honore dignũ,intelligi.huiuſmodi autẽ eſt ipſe intellectus.ſic igitur ipſum intelligit, nec a ſe intelligẽdo ad aliud intelligendũ auertitur.

Malorũ cõtẽplatio in hominibus bonis, pœnitentiã habet.

Si enim a ſui contemplatione tranſeat,vel quidq̃ omnino melius intelliget, vel aliquid deterius.melius autem nihil eſt.ſupereſt igitur vt ad deterius.at hoc motus eſſet,ab eiuſq; optima vita ſeceſſio.quarum rerum argumentum ex ijs ſumi poteſt,quę hominibus vſu veniunt. homines nanq; boni cum mala contemplantur, ſeipſis ob hanc intellectionem deteriores efficiũtur,quod pœnitentia conſequens declarat. tunc enim pœnitentia ſubit,cum malus quiſquam fuerit effectus. Quod vero ſupra dixerat,ſubſtantiam ipſius intellectũ eſſe & intellectionem,id hoc in loco confirmat,dicens.Primũ igitur ſi eius ſubſtantia nõ eſt intellectio & intellectus,nec in eo ſubſtantia eius conſiſtit,q̃ ſit intellectus & intellectio,ſed eſt facultas intellectus, qua intellectus intelligere valet. aliud eſt enim intellectus,quàm ipſius poteſtas,vt color aliud eſt,quàm coloris facultas,qua ipſe cõſpici valet:ſi ergo eſt intellectus poteſtas,& ipſe,vt demonſtratum eſt,ſemper intelligit,nimirum ipſum continenter intelligere non ſine magno illi labore contingit.Nam ſi eius ſubſtantia in hoc eſſet poſita,quod eſſet intellectus & intellectio,citra vllum laborem perpetuo intelligeret, quẽadmodum homini non eſt laborioſum hominem eſſe,propterea quòd eius ſubſtantia ſiue eſſentia in eo q̃ ſit homo,conſiſtit.At continenter ingredi,munus eſt homini laborioſum:quippe ſubſtantia ipſius nõ eſt poſita in ambulãdo.Vt igitur in homine, ſic in intellectu primo ſeſe res habeat oportet,nec ei cum labore intellectio perpetua contingat.ſi quidẽ intellectus eſt & intellectio.

Intellectus cur nõ ſemper intelligat.

Cæterum quidnã eſſe cauſę putemus,cur cum intellectus noſtri ſubſtantia in eo ſita ſit,q̃ ſit intellectus,huic tamẽ laborioſum eſt,continenter intelligere?An intellectus noſter nõ eſt actu intellectus,neq; actus,vt ille, ſed poteſtate?Primũ igitur,inquit,ſi non eſt intellectus,ſed potentia,continuatio intellectionis per

laborem ipsi suppetet. Deinde non erit ipse præstans. Illud enim præstantius erit, quod intelligens
in actum reducitur, cum sit potentia. quod enim perfectionem affert, & aliquid ex potentia in actū
redigit, id præstantius est eo quod perficitur. In dictione vero quæ ait (Etenim intelligere & intel-
ligentia erunt indignissimū intelligenti) verbum præterea mihi desiderari videtur, vt sit principiū
alterius argumentationis ad confirmandū primam causam non esse potentiam. itaq; verbū etenim,
pro præterea dictum esse reor: vt plena oratio sit huiusmodi (præterea intelligere & intellectio erūt
indignissimum intelligenti) quæ quidem demonstratio innititur illo pronunciato, contrariorū ea-
dem est potestas. est igitur sensus. Ad hæc nisi eius substantia sit intellectio & intellectus, sed pote-
stas, est autem eadem atq; vna contrariorū potestas, nimirum primæ causæ optima quæq; intelligē-
ti vsu veniet, vt pessima quæq; intelligat. quod est absurdum. Cum igitur pessimorum intellectio fu-
gienda sit, quippe quæ ignorare satius est, vt turpissima non cernere, quàm eadem videre præstan-
tius, cumq; ex eo quod prima causa potentia esse dicatur, fiat, vt ea mala item intelligat, quod nefas
est dictu, profecto prima & diuinissima optimaq; substantia non est potentia. Nam cum ait, (Non
erit ipsa intellectio id quod est optimum) intellectio pro potentia dictum est. intellectus igitur est
non potentia, seq; vt optimum intelligit. si ergo cum intellectio sit, seipsum, hoc est intellectionem
intelligit, vtiq; intellectio intellectionis erit, id est idem erit intelligens, & quod intelligitur.

Atqui scientia, & sensus, & opinio, atq; ratio, semper alicuius esse videtur, quod quidē
est aliud, sui vero non ex proposito. præterea si aliud est intelligere, aliud intelligi, vtro
duorum istorum inest ipsi ratio boni? non est enim intellectionis esse, & eius esse quod
intelligit. An in quibusdam scientia res est ipsa? In effectricibus quidem substantia ip-
saq; quiditas sine materia, in contemplatricibus autem ipsa ratio, ac intellectio. In his
igitur quæ materiam non habent, id quod intelligit, intellectusque ipse, non diuersum
erit, sed idem, & intellectio eius quod intelligitur, vna.

Atqui scientia, & sensus, & opinio, atq; ratio, alicuius esse videtur, quod quidem est aliud, sui vero
38 non ex proposito.) Quoniam quemadmodum sensus & scientia ad sensibilia & scibilia sese habent,
sic intellectio ad intelligibilia sese habeat necesse est, idcirco intellectionem rem optimam & maxi-
me diuinam esse testatus, occurrit rationi, qua dicta oppugnari posse cognoscit, quæ huiusmodi est.
si scientia alterius est, non sui ipsius: medicina enim non sui, sed sanitatis est, vtpote quæ semper cō-
sideret, sanitas quæ sit, & quomodo efficiatur, ex accidenti vero quandoq; se ipsam contēpletur, exē-
pli causa medicinā recte valentium ægrotantiumq; & neutrorum artem esse: & eodem modo sensus
sensibilium est, & opinio opinabilium: nimirum vt in his sese res habet, sic si diuinissima & optima
causa intellectio est, alterius erit non sui ipsius intellectio. Cui quæstioni adiūgit aliam, & in priore
posteriorē soluit, quę posterior quæstio huiusmodi est. si aliud est intelligere, aliud intelligi. est enim
intelligere cōprehensio attingens intelligibile. intelligi vero, quod intelligitur, id ab intelligēte cō-
prehendi. primus autē intellectus intelligens est, & idem intellectū, ex vtro illi summa illa bonitas
contingit? vtrum quia intelligit, an quoniam intelligitur? (Non enim est idem intellectionis esse, &
eius esse, quod intelligitur) i. est, non est idem intelligere, quod intelligi. vt appareat non ab re hu-
iusmodi quæstionē proponi. Hæc effatus, priorē quæstionem soluit, dicens in quibusdam rebus sci-
entiam idem esse, quod scibile. Ars enim domus cōstruendæ nihil est aliud q̃ domus forma. ac eodē
modo medicina forma sanitatis. quod si verū est, diuinissimum & optimū si est intellectio, idem erit
quod intellectum. Illud autē (in quibusdam) propter composita est adiectum: quoniam ars ædifi-
candi non eadem est atq; omnis domus. neq; enim eadem est atq; domus hæc particularibus ex lapi-
dibus lignisq; cōstituta, sed id quod forma ipsius absq; materia intellecta. ex quo soluitur quæstio se-
cunda, quam silentio prætcrierat, propterea ꝙ eius solutio esset in propatulo. si enim primus intel-
lectus idem est intellectio, idem id quod intelligitur, ab vtroq; summa illi perfectio suppetit, id est,
& quia intelligit, & quoniam intelligitur. In quibusdā igitur, inquit, scientia est res ipsa & scibile. cu-
iusmodi autem scibile idem sit atq; scientia, suggerit dicens. (In effectricibus quidem substantia sine
materia) id est substantia & forma absq; materia idem est quod sciētia. quo in loco scientias effectri-
ces, abusus scientiæ vocabulo, appellat ædificandi artem, & huic similes. (in contemplatricibus au-
tē) vt geometria arithmetica & similibus (ratio) & quæ sit ratio, adijcit (res) ac intellectio idem est.
Nā intellectio cur deficit luna, idem est quod causa cur defectus efficitur. porro causa defectus idem
est quod ipse defectus. quo fit, vt intellectio defectus idem sit atq; ipse defectus. Hæc effatus, velut
conclusionem subdit. (non altero igitur existente eo quod intelligitur & intellectu, quæcunq; non
materiam habent, idem erunt.) cuius sensus est. in proprie intelligibilibus quæ materia vacāt, & per
se sunt, intellectus & res intellecta non diuersa sunt, sed eadem. Nā proprie intelligibilia, vt in quæ-
stione de anima dictū est, intellectus sunt, ac vicissim intellectus intelligibilia. quod si ita est, (intel-
lectio intellectio erit vna) id est eadem. quibus aliam quæstionem adiungit, dicens.

Restat igitur dubitatio, si id quod intelligitur, sit compositū. nam in totius partibus
intelligendis mutabitur. An id omne est indiuisibile, quod materiā non habet? Atq; vt

mens humana, aut compositorum aliquo in tempore sic se habet, sed in quodam toto ipsum optimum habet, quod quidem aliud est ab ipsa, sic sese habet ipsa intellectio sui ipsius omni æternitate.

Restat igitur dubitatio, si id quod intelligitur, sit cōpositum. nam in totius partibus mutabitur.) 39
Quæ verba sic debēt explicari. Si compositum est omne quod intelligitur (quod enim ait, vniuersaliter in omni re quæ intelligitur, accipi debet) nimirum intellectus non momento temporis rem intelligit, sed ab hac eius parte intelligenda ad intelligendam illam mutatur. hoc autem temporis interuallo fit. in alio enim tempore hanc, in alio partem illam intelliget. Quā quæstionē soluit, dicēs, quidquid materiam nō habet, qualia sunt intelligibilia, id omne est indiuisibile, & partibus vacans, neq; huius generis quidq̄ est compositum. Ad hæc primus intellectus quomodo se intelligat, exponit, non scilicet per tempus, vt exempli gratia in hac temporis parte hanc sui partem intelligat, aliā in illa. tunc enim diuiduum esset. sed cum partibus vacet, in momento experte, si dicere licet, & indiuiduo se intelligit. Nam vt mens, inquit, humana, aut si mauis vniuersalius dicere, vt compositorum mens: vt igitur mens humana vel mens compositorum sese in aliquo tempore habet, id est, cū opere fungitur, & fœlicitate quadam afficitur. tunc enim mens humana non in alia temporis parte hanc optimæ rei partem intelligit, in alia illam, ipsamq; quoad fieri potest contingit, sic enim prima causa diuidua esset, sed rem ipsam optimam, in toto quodam intelligit, hoc est in indiuiduo quodam instanti, ad hunc modum primus intellectus in omni æuo se intelligit, sine partium aut temporis interuallo. sed quomodo intellectus actu proprie intelligibile intelligat, in libro tertio de anima abunde fuit explicatum. Humanus igitur intellectus, inquit, non bene habet, id est, non habet optimam vitam, siue intellectionem, aut contactum & contemplationem optimi ac primi intellectus, qui scilicet ab intellectu humano diuersus est, non inquam illam in tempore & per tempus habet, sed in toto quodam. Appellat autem totum quoddam, instans indiuiduum, quod licet terminus temporis sit, tempus tamen nō est. Nam cum intellectus diuinus velut forma sit humani intellectus, cū ipsum attingere potest, omnis autem forma in indiuiduo momento generetur, nimirum cognitio & attactus primi intellectus humano intellectui in ipso puncto temporis ingeneratur.

Considerandum etiam est, vtronam modo vniuersi natura bonum ipsum atq; optimū habet, vtrum separatum quoddam & per seipsum, an ordinē ipsum, an vtroq; modo, perinde atq; exercitus. nam bonum ipsius in ordine consistit, & insuper bonū ipsius est ipse dux, atq; magis. non est enim ob ordinem ipse dux, sed ob ducē est ille. Vniuersa autē sunt aliquo modo, sed non similiter ordinata, aquatica, volatilia, plātæ: & non ita sese habent, vt alteri sit quicquā ad alterū, sed est aliquid plane. nā ad vnū quidem vniuersa sunt ordinata, sed perinde atq; in domo liberis quidē minime licet quoduis facere, sed omnia sunt aut plurima ordinata. mancipia autem feræq; pauca sane, parumq; ad societatē conferētia faciunt, pleraq; vero nihil ad eandē conducentia agunt: natura nanq; cuiusq; ipsorū tale principium est. Dico autē hoc pacto. Omnia ad segregationē venire necesse est, & alia ita sunt, quorū res omnes participes sunt ad ipsius totius cōstitutionē.

Considerādum etiam est, vtronam modo vniuersi natura ipsum bonum, atq; optimum habet.) 40
Quæstio quam proponit, huiusmodi est, cum vniuersi natura (vocat autem vniuersum hunc mundū sensibilem) bona sit atq; optima, vtrum causa quamobrem mundus hic bonus & optimus est, diuersa & substantia quædam atque per se consistens natura esse putari debet? an ipse ordo quo dispositus atque digestus est, prorsus vt mundi huius bonum & optimum ordo ipsius esse intelligatur? & respondet dicens: (An vtroque modo) Etenim vniuersi duplex bonum esse fatendum est, id est ordinem ipsius. Nam & ob hoc bonum atque optimum, & primum intellectum, quoniam per hoc quoque vel in primis mundus pulchritudinem ac bonitatem optinet. quæ verba ipse manifesto exemplo declarat. Nam quemadmodum, inquit, vt exercitus bene habeat, in ordine ipso positum est, (Exercit⁹ p imperatorē cōsistit, non cōtrà.) ac huiusmodi ordo ipsi est bonum & optimum, atq; item imperator, immo vero multo hic etiam magis bonum & optimum exercitus est, cum exercitus ordo per imperatorem consistat, non ediuerso per ordinem imperator, sic vniuerso bonum & optimum non ab ordine tantum, sed etiam a primo intellectu contingit, per quem ordo constat vniuersi. Hæc pie ac philosopho conuenienter effatus, negat quidquam frustra & superuacaneum esse, sed omnia, licet multa nobis ignorentur, coordinata esse, & ad vniuersi perfectionem, pulchritudinem, summamque bonitatem pertinere. & quæ sint ea quæ ad vniuersi perfectionem disposita & ordinata sunt, colligit, volatilia, natantia, stirpes, & cætera. Sed quanquam huc omnino cuncta pertineant, conferantque, non tamen similiter omnia, sed alia magis, alia minus. Sed fortassis licet quædam maxime, alia parum faciant ad vniuersi perfectionem, tamen non sic se habent, vt nulla inter se societate teneantur, sed omnibus est aliquid commune, vel subiectum & figura, vel subiectum duntaxat: aut neq; subiectum neq; figura, sed color. Immortalia enim ac diuina corpora neque subiecti, neque figuræ siue formæ

societatem cum natiuis corporibus habent,sed forsitan splendoris. quanq̃ splendor vtrorumq; non sit omnino similis,sed inter se & formam & subiectũ habent commune. At quæ nascuntur & occidunt, quædam inter se cõmunitatem habent proximæ materiæ,informis omnia. Hæc igitur,vt dictum est,in vnum quiddã vnamq; vniuersi naturam & perfectionẽ ordinem habent,sed non omnia similiter.Sed quemadmodum in domo aut in ciuitate ingenui homines non hæc agere permittuntur,illa vetantur,sed ipsorum cuiq; pro suo arbitratu medicã artem exercere licet, aut in militia versari, & cuncta citra exceptionem agere,quæ proprie ad ciuitatis cõstitutionem pertineant,vel si nõ omnia(sunt enim quædam quæ ingenuorum ordini non conueniunt,vt purgationes viarũ,& similia)certe plurima liberis hominibus obire licet.Seruis atq; bestijs,hoc est animalibus rationis expertibus,exigua, & ad ciuitatis constitutionem parum conferentia.qui multũ tempus,inquit,quod cõtingit,agunt,id est,exiguo tempore agunt,& quæ parũ conferũt ad statum ciuitatis. Nam licet diu in opera sint,nihil tamen agunt,quod ciuitatis statum cõstituat. Neq; enim mancipijs bellum gerere licet,nec iure ciuili aut philosophię vacare,aut quodpiam aliud magnũ munus obire ex ijs quibus iaciuntur fundamenta reipublicæ: sed ligna secare, aut coquinariam artem exercere, & cæteras id genus operas præstare. Vt igitur in his,sic in illis sese res habet,quæ ad naturam pertinent vniuersi. quędam enim ad vniuersi naturã statumq; maxime faciũt,alia minus. A Rep.igitur exemplo sumpto,sermonẽ ad naturam vniuersi traducit,& ait.(Natura nanq; cuiusq; ipsorũ tale principiũ est.) id est,natura & principium eorũ quæ ad vniuersi naturam cõducunt,huiusmodi est. Neq; vero nũc de omnibus simpliciter loquitur,sed de natiuis & occiduis. Principium igitur & natura istorũ huiusmodi est,& qualis sit,subiungit.(Dico autem hoc pacto,omnia ad segregationem venire necesse est,id est,necessum est,vt natiua quęq;(de his enim,vt diximus,verba facit)ad discretionẽ veniãt, id est,vt alterum ex altero fiat. In hoc enim nascẽtium natura congruit,& hoc ipsis est cõmune,quòd omnia ex omnibus generantur,ex elementis scilicet concreta,ac ex cõcretis vicissim elementa modo alio:vt dubiũ esse non debeat,quin id natiuis omnibus cõmune sit,vt alterũ ex altero generetur. Exposito autẽ natiua omnia materiæ ac mutuæ inter se generationis societate teneri,infert.(Et alia ita sunt,quorum res omnes participes sunt ad vniuersum)id est,non solum id habent cõmune, quod ad explendum vniuersum alterum ex altero generantur,sed alia etiã,vt colores,figuras, magnitudines. Nam & hæc cuncta ad vniuersi naturã pertinent,cũ absq; magnitudine figuraq; sensibile nullũ habeatur.At noster quidem præceptor sic hunc locũ enarrabat.Sed fortasse cũ ait, (omnia ad segregationẽ venire necesse est) illud omnia,non ad natiua duntaxat,sed ad omnia,etiam ad circũlata diuinaq; corpora referri debet:vt sit sensus,vt omnia tũ natiua,tum etiam circũlata corpora ad discernẽdum,hoc est ad constituendũ vniuersum mundũ veniant necesse est.& discernendũ pro constituendum dictum accipiatur. Sic enim Anaxagoras aiebat. intellectus discernendo mutuas partiũ similitudines, vniuersum constituit.Illud vero (& alia ita sunt,quorum res omnes participes sunt ad vniuersum)vt ciuitatis exemplo cohærens accipi debet in hunc maxime sensum: quemadmodũ in fundata rep.omnibus est aliquid commune,sic alia inter se communitatem habent, & mutua ope iuuãtur ad explendum vniuersum:vt in construendis ædibus quidam ædificant,alij lutũ suggerunt,sunt qui dolent poliantq; materiam,sed omnes hæc ad ædium vniuersitatem conficiunt.

Mancipijs quæ nõ liceant.

Vniuersi ad remp. collatio.

Non lateant autẽ oportet quæ impossibilia aut absurda iis eueniũt qui aliter dicunt, & quænam asserunt, qui elegantius dicunt, & in quibus minime dubitationes existant. Omnes enim ex cõtrariis omnia faciũt.at neq; hoc ipsum omnia,neq; hoc ipsum ex cõtrariis recte dicunt, nec quo pacto ex contrariis erunt ea in quibus est contrarietas,dicere quisquam videntur.pati nanq; a sese mutuo contraria nequeunt,a nobis autem cũ ratione id soluitur,propterea quòd tertium quippiam est.At quidam contrariorũ alterum materiam faciunt,vt ii qui inæquale æquali,aut vni multa supponunt.soluitur autem & hoc eodem modo.materies enim quæ quidem est vna,nulli prorsus cõtraria est.

41 Non lateant autẽ oportet, quæ impossibilia aut absurda ijs eueniunt qui aliter dicunt.) Exposita opinione sententiaq; sua,hoc in loco quæ in omnibus alijs suis operibus,cæteris placuisse dixerat,ea strictim explicat dicens,operæpretium esse intelligere,quæ incõmoda & impossibilia eos consequãtur,qui aliter ac nos dicimus præcipiunt:tum quæ ab illis dicantur, exponit,(Omnes enim,inquit, ex cõtrarijs omnia faciunt.)qui hoc ipso errãt,quòd omnia genita esse tradunt.neq; enim cũcta sunt genera.item quod ex contrarijs omnia fuerint dicunt,quippe nõ omnibus aduersantur aliqua, cum circumlato corpori nihil sit contrariũ.cum igitur res partim genitæ sint,partim secus,errant isti,in eo quod omnia generari tradũt.Similiter quoniã quibusdam cõtraria sunt,alijs nõ item,idcirco perperam ijdem contrarietatem cũctis rebus tribuebant.Sed neq; illud explicabant,in quibus inest cõtrarietas,in ijs quomodo ex cõtrario contrarium efficiatur.Neq; enim albedo nigredo efficitur,nec albedo omnino patitur a nigredine.Sed nos,inquit,materiam tertium subiectũ ponentes,huic quęstioni facile occurrimus.quidam vero contrariorum alterum alteri subijciebãt,vt Plato,qui malum & inæquale,quibus nominibus materiam appellabat,alteri cõtrario, id est bono & æquali subijcie-

Plato.

bat.formam vicissim boni & æqualis nomine significans. Sed quoniam Plato materiam modo malum, modo inæquale, interdum appellat multa, ac vicissim formam tũ bonum, tum æquale, aliquãdo etiam vnum, cum dixisset eos inæquale æquali subiectum esse cõminisci, ei adiecit, (vel vni multa) quin & modum, inquit, isti reticuerunt, quo vnum contrariũ alteri subijciatur. quibus illud quoq; vitio vertit, quòd materiam contrariũ appellarent. Neq; enim materia cum forma pugnat, quam cũ ea consistere certum est, sed priuatio. Quod igitur materiã formæ subiectam esse dicerent, laudandi sunt, quod oppositam, reprehensione digni, cum pugnantia simul esse nõ possint. Sed quoniã Aristoteles materiam vel maxime subiectum esse ait, idcirco velut captionibus occurrens ait. Sed a nobis incommodum huiusmodi dissoluitur, qui licet materiam subiectam esse dicamus, eam tamẽ cuipiam contrariã esse negamus: sed formam & priuationem quæ de huius possessione velut prælio decernunt, inter se cõtrarias esse dicimus. Cæterum in quibusdam exemplaribus scriptura huiusmodi fertur. (Materia enim vna.) quæ si recte habeat, sensus erit. Materia enim prima nulli est contraria, cum sit omnis qualitatis expers. terra vero & ignis, & his interiecta elementa, quæ quidem prior materia sunt, inter se contrarietatem habent.

Materia nulli contraria.

Forma & priuatio cõtrarię sunt.

Præterea quoduis aliud præter ipsum vnum mali particeps erit. Ipsum enim malũ elementorum alterum est. Cæteri vero neq; principia bonum ipsum ac malum faciũt, & tamẽ in vniuersis bonum ipsum maxime principium esse constat. At quidã hoc quidem recte principium esse dicunt, sed quonam pacto principium est, non dicunt, vtrũ vt finis, an vt id quod mouet, an vti forma. Absurde & Empedocles cẽset. bonum enim ipsum concordiam ponit esse. hæc autem principium est, & vt mouẽs. congregat enim, & vt materies. est enim pars ipsius congesti. Quod etsi eidem accidit vt sit principium vt materies atq; mouens, tamen ipsum esse non idem erit. Vtro igitur duorum erit cõcordia? Absurdum est etiam discordiam nõ subire corruptionẽ censere. hæc autem apud ipsum est ipsa mali natura. Anaxagoras autem ipsum bonum principiũ, vti mouẽs esse ponebat. mens enim mouẽs, at alicuius gratia mouet. quare aliud quidpiam erit, verum vt nos ipsi dicimus. est enim quodãmodo sanitas facultas ipsa medẽdi. Absurdũ est etiã ipsi bono mentiq; contrarium non fecisse. Omnes autem qui contraria principia ponunt, contrariis ipsis non vti videntur, si quispiam non neglexerit, sed diligentius sententias illorum perspexerit. Nemo præterea, cur aliæ rerum intereunt, aliæ non intereunt, dicit. Res enim vniuersas eisdem ex principiis faciunt.

Præterea, inquit, si malum subijcitur, & ex malo cuncta existunt, omnia malo participabunt.) Et 42
excepto vno, quod per se esse tradebant, nihil erit bonum. Sed cum Plato bonum & malum principia esse statueret, pugnabant Pythagorici bonum principium esse negantes. quomodo autẽ Pythagoricis bonum & optimũ principium esse non placeret, supra hoc in libro docuimus, cum dictionẽ exponeremus, quę ait, qui vero pulcherrimũ & optimum principiũ esse non putant, vt Pythagorici & Speusippus. Sed alij, inquit, bonum principium esse statuentes, recte præcipiunt: quomodo tamẽ bonum principiũ sit, non definiunt, num quasi finis, an vt efficiens, an velut forma. Tum Empedoclem taxat, qui amicitiam incommode principiũ esse statuebat. Nam cum amicitiam coactricem effectricemq; sphæri vocat, hanc efficientem causam statuere videtur. Rursus materialẽ, cum eandem mixturæ sphæriq; partem esse facit. quo posito ait. Etiam si amicitiam subiecto esse vt materiam, & vt mouens concedamus, ratione tamen discrimen erit omnino. quod si ita est, vtrum quia mouet, est amicitia? an quia materia est? In quo igitur amicitię substantia esseq; positũ sit, explicatum oportuit. Iam vero si amicitia, vt Empedocli placet, bonum est, profecto discordia malũ erit. Nam si contrario contrarium, contrariũ quoq; contrario. At si hoc verum est, quomodo discordia immortalis dici potest? Nam cum amicitia cum omnibus cõueniens sphærũ effecerit, vt pereat discordia necesse est. neq; enim discordia simul fuerit cũ amicitia. Falsum est igitur dictu, quod Empedocles asserit, discordiam esse immortalem. Anaxagoras vero bonum, hoc est intellectũ, mouens principium esse constituebat. Sed cum mouens alicuius gratia moueat, erit profecto aliquid cuius gratia mouet intellectus. hoc igitur quid sit, explicetur. nisi forte, inquit, Anaxagoras ita dicit, vt nos. Nos autem dicimus, medicinam quæ quodammodo forma valetudinis est, cum aliquid valetudinis gratia mouet, id sui gratia mouere. Si ergo Anaxagoras ad hunc modũ de intellectu differit, vt idem faciat mouens, idem hoc cuius gratia mouet, & omne quod mouet, ipsius gratia rem motã mouere dicat, rationi consentanea dicere videri possit. Aliud item peccatum obijcit Anaxagoræ, minime conuenire dictans, qui mentẽ bonum esse dicat, eundem ipsi non opposuisse malũ, cum altero contrariorũ existente, alterum esse necesse sit. quibus singulorũ peccatis aliud commune cunctis adiungit. Nam si quis, inquit, ipsorum dicta percurrere non grauabitur, tantiq; putabit accuratius ea cõsiderare, omnes deprehendet principia efficere contraria, nec tamẽ ipsis in generatione rerũ vti, sed conuerti ad aliud. quanq; hoc ipsis multis in locis vitio dedit, rem apposita expositione opportuna declarauit.

Empedoclẽ arguit.

Anaxagoram arguit

Præterea cum omnes qui principia ſtatuunt,ex poſito principio cuncta gignant, vt aquam principium ſtatuentes,cælũ & terram,breuiter omnia ex ipſa genita eſſe aiunt,cauſam tamen cur alia caduca ſint,alia ſempiterna,reddere ſunt grauati. At reddere neceſſe fuit,& cur quæ ex eiſdẽ principijs oriuntur,partim mortalia ſint,quædam immortalia,docere. Ariſtoteli enim, qui cælos ex alio,hoc eſt ex quinto corpore generat,res natiuas ex alijs,cauſam explicare in promptu eſt,cur alia interitui opportuna ſint,alia perire nequeant.quod illis non licet,qui non idem cunctis ſubiectũ eſſe faciunt.

Præterea quidam ex eo quod non eſt, ea quæ ſunt,fieri dicunt. Quidam ne idipſum dicere cogantur,vnum omnia faciũt.Præterea nemo,cur ſemper erit generatio, & quænam ſit generationis cauſa,dicit.Atqui tam ij qui principia duo faciũt,quàm ii qui formas afferunt, aliud principium magis præcipuum ponant neceſſe eſt, quonam pacto res aut fuerunt, aut ſunt illorum participes. Et cæterorum quidem ſententia,ſapientiæ ipſiq; ſcientiæ præſtabiliſſimæ contrarium quippiam eſſe neceſſe eſt. At nobis id euenire non poteſt.nihil eſt enim contrarium ipſi primo. omnia nanq; contraria materiã habent,& hæc potentia ſunt.Ignoratio vero contraria ad ipſum cõtrarium eſt.At ipſi primo contrarium nihil eſſe videtur.

43 Alij præterea, inquit,vt Heſiodus,ex non ente cuncta gignunt,cuius cauſa reddenda fuit. Alij,vt Parmenides,vt hoc incommodũ euaderẽt (eſt enim omniũ phyſicorum conſenſus, ex eo quod funditus nõ eſt,nihil generari) ens vnũ eſſe aiunt,idemq; ingenitum.Sed cur generatio conſtat,& quãobrem generatio ſemper ſit,nemo docet. His cõmemoratis,qui duo principia faciũt vt contraria,& quibus formas initia eſſe placet,ijs ea ſatis eſſe negat ad rationẽ reddendam cur ſic res habeãt,vt habere cernuntur, ſed aliud potius præſtantiuſq; principium ſtatuere neceſſe eſt,quod hic nobiliſſimũ intellectum eſſe dixit.ex ipſo enim omnia & in ipſum conuertuntur. Et cur princeps aliud initium ſtatuere ſit neceſſe,exponit dicens.Cum enim per iſtos formarum participatione noſtratia generẽtur,quomodo,inquit,horũ fiet particeps materia,ſi non eſt aliud præſtantius quod moueat vtrũq;? id eſt materiam & defluxum,vt iſti aiunt,qui a forma influit in materiã. Nam ſi defluxus quidam ex formis delabentes,congreſſu materiæ hæc efficiuntur,neceſſe omnino eſt,vt aliquid tum materiã ad excipiendum defluxũ,tum defluxũ moueat,vt cum materia copuletur.Et cæteri,inquit, theologi qui contraria principia eſſe dicunt,confiteantur neceſſe eſt,ſapientiæ ac honoratiſſimæ doctrinæ aliquid eſſe contrarium.Nam ſi ſcientia,vt ſupra diximus,idem eſt quod ſcibile,nimirũ ſi principio, quod eſt proprie intelligibile,quidquam opponitur,aliquid etiam erit quod pugnet cum ipſa doctrina.Illis ergo hoc accidit incommodũ,vt ſapientiæ ſit aliquid contrariũ:nobis,inquit,haudquaq̃, cum principi cauſæ ac nobiliſſimo intellectui nihil opponatur:ac proinde ne doctrinę quidem cuius munus eſt de ipſo diſputare.Cauſam porro cur primæ cauſæ nihil opponatur, ſtrictim explicat, dicens.(Omnia nanq; contraria materiam habent) & in materia conſiſtunt, & horum quodq; ſuum contrarium eſt potentia:quandoquidem album, facultate nigrum eſt.quæ ratio eadẽ in primo principio valebit, ſi quidq̃ ipſi contrarium faciamus.At nullum contrarium ſeparatim conſiſtit, ſed in ſubiecto atq; materia. Primum igitur principium cum a materia longiſſime abhorreat, actuſq; ſit expers omnino potentiæ,nullum contrarium habere poteſt.quare ne doctrinæ quidem de ipſo diſſerenti,ignorantia erit oppoſita.Quæ ſi huic doctrinæ opponeretur,id certe in quo verſaretur ignorãtia,primo principio contrarium eſſet.

Cauſæ primæ nihil opponitur

Primum principiũ nõ habet contrariũ.

Præterea ſi non ſint alia præter res ipſas ſenſibiles,nõ erit principium,nec ordo,nec generatio,nec ipſa etiam corpora cœleſtia erunt, ſed ſemper principij principiũ erit, vt theologis omnibuſq; naturalibus accidit.Si vero ſint formæ vel numeri,nullius prorſus rei cauſæ erunt.Quod ſi ita non ſit, at ſaltem nullius erũt cauſa motionis. Præterea quomodo ex hiſce quæ ſunt expertia magnitudinis,magnitudo continuumq; emergere poteſt?Numerus enim neq; vt mouens,neq; vt forma continuum faciet. At vero nihil contrariorum erit,quod effectiuum erit atq; motiuum.poteſt enim non eſſe.at agere,potentia poſterius eſt.Non ergo perpetua ſunt ea quæ ſunt,at ſunt, ergo aliquid horum tollendum eſt.Dictum eſt autem quo pacto actum potentia antecedit.

44 Præterea ſi nõ ſint alia præter res ipſas ſenſibiles,non erit principiũ,neq; ordo.)Hæc non temere,neq; ab re hoc in loco ponit,ſed Platonis & Pythagoreorũ ſententiam refutaturus,primum ſubſtantias quaſdam intelligibiles eſſe conſtituit, deinde ordine quærit num hæ Platonis ideæ ſint, an numeri Pythagorici.Niſi ergo,inquit,intelligibile principium ſit,& incorporeum,atq; per ſe,neq; ordo,neq; generatio cõſtabit.Generatio autẽ,imò vero ne cæleſtia quidem cõſtabũt, quæ in libro de cælo ingenita & immortalia eſſe demõſtrantur.Sed ſi aliquid ſemper eſſe debet,principij principiũ erit, & huius alterũ,& hoc in infinitũ:quẽadmodũ theologi aiunt. Si enim Martis ſit Iupiter prin,

cipium, Iouis Saturnus, & huius aliud initiũ: vel rurſus ſi formæ ſint noſtratium rerũ initia, formarum numeri, horũ dualitas & vnum, nimirũ abſq; fine procedetur. Ad hęc ſi ideę, vt Platoni videtur, vel numeri, vt Pythagorici volũt, principia ſint, nullius erunt cauſæ: vt in libro primo maiore demõſtratũ eſt, & in proximis duobus oſtenditur. (quod ſi ita non ſit) id eſt, ſi quis falſum eſſe dicat neq; formas neq; numeros quorũpiam eſſe cauſas, illud ſaltem cõcedat oportet, nõ eſſe vel formas, vel numeros cuiuſquã motionis cauſas. Conceſſo igitur vt numeri cauſę ſint, inquirit, quomodo ex numeris magnitudinis expertibus & inter ſe diſcretis magnitudo & cõtinens valeat exiſtere: cum numerus continuum non efficiat. neq; enim fieri poteſt, vt vnitas cum vnitate cõfundatur. (Neq; vt mouens, neq; vt forma.) id eſt, neq; vt efficiens, neq; vt formalis cauſa numerus erit. Sed neq; formas neq; numeros mouẽdi facultate præditos eſſe cõfirmato, ait. (At vero nihil contrariorũ erit, quod effectiuũ erit atq; motiuum.) exempli gratia malũ vel inæquale: quoniam contrarium potentia eſt, & opera fungi valet. quamobrem aliquãdo vacabit ab agendo, cũ ſit omnis actus facultate poſterior. Cũ igitur ceſſabat, nulloq; munere fungebatur, entium nullum omnino erat. quod fieri nõ poteſt, cum aliqua ſempiterna eſſe ſit demonſtratum. Falſum igitur dictu eſt, contrariorum alterum eſſe cauſam efficientem. Cum enim contrarium potẽtia, vt expoſuimus, ſit, poſterius egreditur in actum. Potentiã vero, inquit, actu quodammodo eſſe priorem ſupra declaratum eſt. Docuimus enim in eodem atq; vno, vt in Socrate, poteſtatem actu priorem eſſe, in vniuerſum minime.

Præterea quomodo ſunt ipſi numeri vnum, aut anima & corpus, aut omnino forma & res, nemo dicit, neq; dicere poteſt, niſi dixerit, perinde atq; nos dicimus, id quod mouet, hoc ipſum facere. Qui vero numerum mathematicum primũ, & ita ſemper aliam ſubſtantiam deinceps hærentẽ, & alia cuiuſq; principia eſſe dicunt, aduentitiam profecto faciunt ipſius ſubſtantiam vniuerſi. nihil enim alia ad aliam ſubſtantiam, ſiue ſit, ſiue non ſit, cõferre ſane videtur, & inſuper principia multa. At ea quæ ſunt, male gubernari nolunt. multos principes eſſe, bonum non eſt. Vnus ergo ſit princeps.

Præterea, inquit, quomodo ſunt ipſi numeri vnum.) Id eſt, quidnam eſt, quod vnit tres vnitates, 45
eaſq; numerũ tria facit? aut ſeptem vnitates numerum ſeptem, & alios ſimiliter numeros? Item animam quid vniuit copulauitq; cũ corpore, & vnum quiddã effecit? & (Omnino, inquit, forma & res) Rem, vt mihi videtur, materiã appellãs. Forma igitur & materia quomodo fiant vnũ, nemo docet. Sed neq; formæ actu efficiẽtes, & per ſe aſſeri poſſunt, niſi dixerint, vt nos dicimus, formã non eſſe per ſe in exiſtentia, ſed cum tali materiæ motione ipſi poſſit ingenerari a materia, dum a motore ſui mota fuerit, ipſam aſſumi. Nec vero quæri debet quomodo rotũditas cum cera vnum ſit. neq; enim rotunditas per ſe ac ſeparatim exiſtens cũ cera coit, ſed certa ipſius ceræ motione generatur, cũ per ſe nõ exiſteret. At qui formas per ſe exiſtere comminiſcuntur, ij rationẽ reddere nequeũt, qua materia & forma, quæ inter ſe diſtinctæ ac ſeparatæ ſunt, & exiſtentes conueniant, & vnũ ex ipſis conſletur. Sed Pythagorici, inquit, vel Plato, qui ex numero tria planũ generari tradunt, ex plano triangulos, ex his pyramides, ex pyramidibus ignem, rurſus ex numero ſeptem iuſtitiam, ex vnitate cælum, & ex alijs alia, haud dubie rerum ſubſtantiã aduentitiam faciunt. hoc eſt, negãt cuipiam aliquid eſſe cũ altero cõmune, ſed omnia inter ſe aliena. Ita ſi ignis exempli cauſa ſit a terra funditus alienus, nec illis ſit quicq̃ commune, ignis ſit, necne ignis, nihil intereſt ad hoc, vt terra conſtet. & pari ratione de cæteris eſt ſtatuendũ. Nos enim qui cunctis aliquid eſſe cõmune aſſerimus, ſubſtantiam alteram alteri conferre, adiumentoq; eſſe ad hoc vt ſit, confirmamus. quod vero ex penitus diuerſo principio, exempli cauſa ex vnitate exiſtit, quid ei confert, quod cõſiſtit ex alio, vt ex triangulo vel quadrãtali figura? vnitati enim & quadrato cõmune nihil habetur. Vt ergo nos cũ alter alteri mutuis officijs nõ ſumus adiumento, male ac incommode degimus, ſic in vniuerſo ſeſe res habeat oportet. Tum igitur ob hanc cauſam res praue adminiſtrarẽtur, tũ quia Pythagorici complura & inter ipſa ſimilia principia faciũt. vbi eſt enim principiorum multitudo, ibi ordo conſtare nequit. Nam multorũ principatus nihil eſt aliud q̃ confuſio, & ordinis perturbatio. At res non male gubernantur, ſed cõſtanter & optime. Si ergo multorum principatus ordinem perturbat, & cauſa eſt malæ rerum gubernationis, cum res noſtræ mutuo auxilio non male, ſed optime adminiſtrentur, nimirum principia complura non fuerint. Neq; enim multorum principatus bonum eſt, ſed princeps vnus, vnumq; principiũ: qui quidẽ eſt deus. Nam vagantium ſphærarum cauſæ ſunt illæ quidem dij, ſed participatione & voluntate a primo eodemq; beatiſſimo intellectu pendent.

Multorũ principatus malus.

Dij participatione.

Finis enarrationis Alexandri Aphrodiſei in librum Ariſtotelis de prima philoſophia vndecimum, qui Latinis & Arabibus eſt duodecimus, interprete Ioanne Geneſio Sepulueda.

Pariſijs, ex officina chalcographica Ludouici Cyanei, ſumptibus honeſtiſſimi viri Simonis Colinæi, Anno Domini M.D.XXXVI. menſe Aprili.

Aquí no ai Lector

Porque no uyo

Lector